

CLAVDII GALENI

3

4

hko

BIBLIOTECA NAZIONALE
CENTRALE • FIRENZE •

ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΓΑΛΗΝΟΥ

Α Π Α Ν Τ Α.

CLAVDII GALENI

OPERA OMNIA.

EDITIONEM CURAVIT

D. CAROLVS GOTTLOB KÜHN

PROFESSOR, PHYSIOLOGIAE ET PATHOLOGIAE IN
LITERARVM VNIVERSITATE LIPSIENSI PVBLCVS
ORDINARIVS ETC.

T O M V S V.

LIPSIÆ

PROSTAT IN OFFICINA LIBRARIA CAR. CNOBLOCHII

1 8 2 5.

MEDICORVM GRAECORVM
O P E R A
Q V A E E X S T A N T.

EDITIONEM CVRAVIT
D. CAROLVS GOTTLOB KÜHN

PROFESSOR PHYSIOLOGIAE ET PATHOLOGIAE IN
LITERARVM VNIVERSITATE LIPSIENSI PVBLICVS
ORDINARIVS ETC.

VOLVMEN V.

CONTINENS

CLAVDII GALENI T. V.

LIPSIAE

PROSTAT IN OFFICINA LIBRARIA CAR. CNOBLOCHII

1 8 2 3.

THE
JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE
OF GREAT BRITAIN AND IRELAND
VOLUME 10. PART 1. 1880.

NEW YORK
1880.

CONTENTA TOMI V.

De cognoscendis curandisque animi	
morbis	1—57.
De cujuslibet animi peccat. dignot. at-	
que medela	58—103.
De atra bile	104—148.

<u>De usu pulsuum</u>	+	+	149—210.
<u>De Hippocrat. et Platonis decretis</u>			
libri IX.	-	-	211—805.
<u>Utrum medicinae, an gymnast. hy-</u>			
giene?	-	-	806—898.
<u>De parvae pilae exercitio</u>	-		899—910.
<u>De venereis</u>	-	-	911—914.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΔΙΑΓΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ
ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΕΚΑΣΤΟΤ
ΨΥΧΗ ΙΔΙΩΝ ΠΑΘΩΝ.

Ed. Chart. to. VI. [p. 519.]

Ed. Bas. to. I. (p. 352.)

Κεφ. α'. Ἐπειδὴ καὶ δι' ὑπομνημάτων ἔχειν βούλει,
ὃ πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἀπεκρινάμεν, ἣν ἐνέστησα πρὸς ἡμᾶς
ὑπὲρ τοῦ γεγραμένου Ἀντωνίου τῷ Ἐπικουρείῳ βιβλίῳ περὶ
τῆς ἐπὶ τοῖς ἰδίοις πάθεσιν ἐφεδρείας, ἥδη πράξαι τοῦτο,
καὶ τήνδε τίθεμαι τῇ ἀρχῇ. ἄριστον μὲν ἦν αὐτὸν τὸν
Ἀντώνιον εἰρηκέναι σωτῶς, τί ποτε βούλεται σημάνειν ἐκ τοῦ
τῆς ἐφεδρείας ὀνόματος. ὥς δ' ἂν τις ἐξ ὧν λέγει κατὰ τὸ

GALENI DE PROPRIORVM ANIMI CVIVS-
QVE AFFECTVVM DIGNOTIONE ET
CVRATIONE.

Cap. I. Quandoquidem per commentarios habere
vis ea, quae ad quaestionem respondi, quam apud me
constitueram super scripto ab Antonio Epicureo libro
de praesidio adversus proprios affectus, jam hoc aggredi-
diar, hocque duco exordium. Optimum sane erat ipsum
Antonium, quid hoc nomine praesidii significare velit,
manifeste explicasse. Ut autem aliquis de quibus in libro

Ed. Chart. VI. [519.]

Ed. Bas. I. (352.)

βιβλίον εικάσειεν, ἥτοι τὴν παριφυλακὴν ἢ τὴν διάγνω-
σιν δοκεῖ μοι δηλοῦν, ἢ καὶ πρὸς τοῦτοις τὴν ἐπαγό-
ρωσιν. ἔφασκετο δ', ὡς οἶσθα, καὶ ἀσαφῶς ἐρμηνεύων τὰ
πολλὰ τῶν εἰρημένων, ὡς εἰκασαὶ μᾶλλον ἔστιν ἢ τοῦσαι
σαφῶς. ἐνίοτε μὲν γὰρ δόξει προτρέπειν ἡμῶς ἐννοεῖν, ὅτι
καὶ αὐτοὶ πολλὰ πασιπλησίως τοῖς ἄλλοις ἀμαρτάνομεν·
ἐνίοτε δ', ὅπως ἂν τις ἕκαστον ὧν ἀμαρτάνει διαγιγνώσκει,
καὶ πρὸς τοῦτοις αὐτοῖς, ὅπως ἂν τις ἑαυτὸν ἀπάγοι τῶν
ἀμαρτανομένων, ὃ δοκεῖ μοι τοῦ λόγου παντὸς εἶναι σκο-
πός. ἕκαστον γὰρ τῶν προειρημένων ἄχρηστόν ἐστι καὶ
περιττόν, εἰ μὴ πρὸς τοῦτον ἀναφέροιο, διορθοῦν δὲ χρὴ
αὐτὸν ἐν τοῖς μάλιστα παιθήμασι τῶν ἀμαρτημάτων. ἐνίοτε
μὲν γὰρ ὡς περὶ μόνων τῶν παιθῶν αὐτοῦ ὁ λόγος γίνεται,
πολλάκις δὲ ὡς περὶ τῶν ἀμαρτημάτων, ἔστι δ' ὅτε περὶ
ἀμφοτέρων διαλέγεσθαι σοι δόξει. ἐγὼ δ' αὐτὸ τοῦτο προ-
τον, ὡς οἶσθα, προδιώρισα, τὰ μὲν ἀμαρτήματα κατὰ ψευ-
δῆ δόξαν εἰπὼν γίγνεσθαι, τὰ δὲ πάθος κατὰ τινα ἄλογον

disserit, conjecturam fecerit, vel observationem, vel
dignotionem, vel emendationem denique mihi significare
videtur. At eorum quae dixit multa, ut nosse, obscure
adeo interpretatur, ut conjicere facilius quam aperte ea
cognoscere liceat. Interdum namque hortari nos videbi-
tur, ut, quod et ipsi plerumque perinde ac alii erramus,
consideremus, interdum autem, qua ratione quis singula,
quae delinquit, agnoscat, ad haec rursus, quo pacto quis
seipsum ab erratis abducatur, qui totius orationis scopus
mihi esse videtur. Nam unumquodque eorum, quae prius
dicta sunt, nisi eo referatur, inutile est et supervaca-
neum, quippe in praecipuis errorum affectibus erigere
seipsum ac emendare convenit. Etenim nonnunquam
quasi de solis affectibus ipsius oratio est; plerumque vero
tanquam de erroribus; quandoque etiam de utrisque tibi
disputare videbitur. Ego vero idipsum primum, ut nosse,
prius distinxi, quum errores ex opinione falsa, affectum
ex bruta quadam, quae nobis iuncti, facultate rationi re-

Ed. Chart. VI. [519. 620.]

Ed. Basf. I. (352.)

ἐν ἡμῖν δύναμιν [520] ἀπειθοῦσαν τῷ λόγῳ· κοινῇ δ' ἀμφοτέρω κατὰ γενικώτερον σημαζόμενον ἀμαρτήματα κεκλήσθω. λέγω μὲν οὖν ἀμαρτάνειν καὶ τὸν ἀκολασταίνοντα, καὶ τὸν θυμῷ τι πράττοντα, καὶ τὸν διαβολῇ πεισεύοντα. γέγραπται μὲν οὖν καὶ Χρυσίππῳ καὶ ἄλλοις πολλοῖς τῶν φιλοσόφων θεραπευτικὰ συγγράμματα τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν, εἴρηται δὲ καὶ πρὸς Ἀριστοτέλους καὶ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ, καὶ πρὸ τούτων ὑπὸ Πλάτωνος. καὶ ἦν μὲν βέλτιον ἐξ ἐκείνων μαρτάνειν αὐτὰ, ὥσπερ καὶ γὰρ τὰ δ' οὖν κεφάλαια διὰ τοῦ πρώτου λόγου τοῦδε διὰ συντόμου, ἐπειδὴ κελεύεις, διήξω-σοι πάντα, καθ' ἣν ἡδη τάξιν ἤκουσας, ὅτ' ἐπύθου περὶ τοῦ γεγραμμένου τῷ Ἀντωνίῳ βιβλίου.

Κεφ. β'. Ὅτι μὲν εἰκός ἐστιν ἀμαρτάνειν, εἰ καὶ μὴ δοκοῖμεν αὐτοὶ σφάλλῃσθαι τι, πάρεστιν ἐκ τῶνδε τῶν λόγων, λογίσασθαι. πάντας ἀνθρώπους ὁρῶμεν ἑαυτοὺς ὑπολαμβάνοντας ἥτοι γὰρ ἀταμαρτήτους εἶναι παντάπασιν ἢ ὀλίγα καὶ σμικρὰ διὰ λόγου σφάλλῃσθαι, καὶ τοῦτο

pugnante proficisci dicerem; communiter autem ambo generaliori significato vocatos esse errores. Itaque tum eum, qui intemperanter vivit, tum qui incontinentia quid agit, tum qui calumniæ fidem adhibet, errare aut peccare dico. Quare Chrysippus et philosophorum plerique alii libros de curandis animi affectibus conscripserunt. Quinetiam ab Aristotele eiusque sectatoribus, atque ante hos a Platone eadem dicta sunt. Ac certe ex illis ipsa discere, quemadmodum et ego didici, longe praeiuliterat. Itaque primo hoc libro capita, quoniam ita jubet, compendiose tibi recensito omnia, quo jam ordine audivisti, quum de edito Antonii commentario percontareris.

Cap. II. Quod equidem errare nos sit vero simile, etiam si nequaquam aberrare ipsi putemus, ex hisce verbis promptum est colligere. Videmus omnes homines existimare, sese vel ab erroribus omnino esse immunes, vel parum et modice per rationem falli, idque his potissimum

Ed. Chart. VI. [520.]

Ed. Bas. I. (352.)

μάλιστα πεπονηότας, οὓς ἄλλοι πλεῖστα νομίζουσιν ἀμαρτάνειν. ἐγὼ οὖν, εἰ καὶ τιος ἐτέρου, καὶ τοῦδε παμπόλ-
λην ἔσχηκα πείραν. ὅσοι μὲν τῶν ἀνθρώπων ἐπ' ἄλλοις
ἐπέθεντο τὴν περὶ αὐτῶν ἀπόφασιν, ὅποιοι τινὲς εἰσιν, ὅλ-
γώτατα ἰδεασάμην ἀπαυτάνοντας· ἔσοι δὲ ἑαυτοὺς ἀπειλή-
φασιν εἶναι ὑρίστους χωρὶς τοῦ τὴν κρίσιν ἐτέροις ἐπιτρέψαι,
μέγιστα καὶ πλεῖστα τούτους ἐώρακα σφάλλομένους. ὥσθ',
ὅπερ ᾤμην, ὅτε μεριάνκιον ἦν, ἐπαινεῖσθαι μάτην, (τοῦτο δ'
ἦν τὸ Πύθιον γινῶναι κελεύον ἑαυτόν,) οὐ γὰρ εἶναι μέγα
τὸ πρόσταγμα, τοῦθ' εὖρον ὕστερον δικαίως ἐπαινούμενον.
ἀκριβῶς μὲν γὰρ ὁ σωφώτατος μόνος ἂν ἑαυτὸν γινῶι,
τῶν δ' ἄλλων ἀπάντων ἀκριβῶς μὲν οὐδεὶς, ἦτιον δὲ καὶ
μᾶλλον ἕτερος ἐτέρου. καθάπερ γὰρ ἐν ὅλῳ τῷ βίῳ καὶ
κατὰ πάσας τὰς τέχνας τὰς μὲν μεγάλας ὑπεροχὰς τε καὶ
διαφορὰς τῶν πραγμάτων ἅπαντος ἀνδρός ἐστι γινῶναι, τὰς
δὲ μικρὰς τῶν φρονήμων τε καὶ τεχνιτῶν, οὕτω καὶ ἐν τῶν
ἀμαρτημάτων ἔχει καὶ παθῶν. ὅστις μὲν ἐπὶ μικροῖς ὀργίζεται

simum accidit, quos alii plurimum existimant aberrare. Ego itaque, si alterius rei cujusdam, certe hujus expe-
rimentum habui maximum. Qui sane homines aliis per-
miserunt, ut de se, qualesnam sint, ferrent sententiam,
eos in paucissimis errare conspexi. Qui vero seiplos
optimos esse cogitarunt, neque judicium *ferendum* aliis
commiserunt, eos in maximis ac plurimis falli conspexi-
mus. Quare, quod, quum junior essem, frustra laudari pu-
tabam, (id autem erat Pythium illud, quod seipsum nosse
imperabat,) non enim magnum esse mandatum, postea
ipsum jure laudari comperi. Siquidem solus sapientissi-
mus perfecte seipsum noverit, aliorum autem omnium
perfecte nemo, verum minus magisque alter altero.
Quemadmodum enim in tota vita ac in singulis artibus
magnas rerum eminentias ac differentias cujuscunque viri
est cognoscere, exignas autem prudentium dumtaxat et
artificum, ita quoque in erroribus et affectibus habet.
Nam quisquis ob minima vehementer excandescit, servos

Ed. Chart. VI. [520.]

Ed. Bsf. I. (352.)

σφοδρῶς, δάκνει τε καὶ κακίζει τοὺς οἰκτίρας, οὗτος μὲν σοι δηλὸς ἐστίν, ὅτι ἐν πύθει καθέστηκεν* ὁμοίως δὲ καὶ ὅστις ἐν μέθαις τε καὶ ἐταίραις καὶ κομμασταῖς παραγίγνεται, τὸ δ' ἐπὶ μεγάλῃ βλάβῃ χρημάτων ἢ ἀτιμίᾳ μετρίως παραχθῆναι τὴν ψυχὴν οἷον ἔθ' ὁμοίως ἐστὶ φανερόν ἐκ τοῦ γένους τῶν παθῶν ὑπάρχον, ὥσπερ οὐδὲ πλακοῦντα φαγεῖν ἀκρατέστερον. ἀλλὰ καὶ ταῦτα κατὰ δὴλα γίγνεται τῷ προμελετήσαντι τὴν ψυχὴν, ἐξοδιάσαντί τε ἀπάντων παθῶν ἐπαγορθώσεως δεόμενα, καὶ μεῖζόν γ' ἔμπης ἀποφυγεῖν αὐτὰ, διότι μικρά. ὅστις οὖν βούλεται καλὸς καὶ ἀγαθὸς γενέσθαι, τοῦτο ἐννοήσας, ὡς ἀναγκαῖόν ἐστιν αὐτὸν ἀγνοεῖν πολλὰ τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων, ὅπως ἂν ἐξείρῃ πάντα, δυνάμειος ἐγὼ λέγειν, ὅπως εὖρον αὐτὸς, οὕτως λέγω, διότι τὸ βιβλίον τοῦτο δύναται ποτε καὶ εἰς ἄλλων ἀφικέσθαι χειρας* ὅπως ἂν κακείνοι γυμνασθῶσιν πρὸς ὁδὸν εὖρεῖν τῆς γνώσεως τῶν ἀμαρτημάτων, ὥσπερ καὶ σέ μοι λέγειν ἡξίωσας, καὶ μέχρι τοσαῦτα δοκοῦν ἀπεφῆκα, διεσιώπησα. καὶ νῦν

domesticos et mordet et vituperat, in affectu tibi consilium hunc esse conflatur. Similiter autem quisquis inter temulentos, scorta et comessatores versatur. Velum ob ingentem facultatum jacturam vel insaniam modiciter animum esse perturbatum ex quo affectuum genere sit, nondum peraeque manifestum est, ut neque placentiam avidius excedere. Sed et haec ei innotescunt, qui animum exercuerit et explorarit, quinam inter universos affectus emendationem desiderent, magis tamen arduum, ipsa evitare, quod parva sint. Quisquis igitur honestus probusque vult evadere, hoc animadvertit necessario, ipsum plerosque errores proprios ignorare. At omnes ut deprehendat, possum ego dicere; quo pacto ipse deprehenderim, nondum aperio, quod hic libellus in aliorum manus aliquando venire queat, quomodo illi quoque ad cognitionis errorum viam indagandam sese exerceant; quemadmodum etiam te mihi dicere volui, et quoad tot tibi videri pronunciares, conticui. Et nunc sic agam,

Ed. Chart. VI. [520. 521.]

Ed. Bas. I. (352.)

οὕτω πράξω, παρακαλέσας τὸν ὁμιλοῦντα τῶδε τῷ γράμματι, καταθέμενον αὐτῷ ζητῆσαι, πῶς ἂν τις ἑαυτὸν δύναται γνωρίξειν ἁμαρτάνοντα. δύο [521] γάρ, ὡς Λίσαπος ἔλεγε, τήρας ἐξήμεθα τοῦ τραχήλου, τῶν μὲν ἁλλοτριῶν τὴν πρόσω, τῶν ἰδίων δὲ τὴν ἐπίσω· καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἁλλότρια βλέπομεν αἰεὶ, τῶν δ' οἰκείων ἄθεστοι καθέσταμεν. καὶ τοῦτόν γε τὸν λόγον ὡς ἀληθῆ πάντες προσίενται. ὁ δὲ Πλάτων ἀποδίδωσι καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ γιγνομένου. τυφλώτιον γάρ, φησὶ, τὸ φιλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον. εἴπερ οὖν ἕκαστος ἡμῶν ἑαυτὸν ἀπάντων μάλιστα φιλεῖ, τυφλώτιον ἀναγκαῖόν ἐστιν αὐτὸν ἐφ' ἑαυτοῦ. πῶς οὖν ὄφεται τὰ ἴδια κακὰ; καὶ πῶς ἁμαρτάνων γινώσεται; πολλῷ γὰρ ὅκειν ὅ τε τοῦ Λισώπου μῦθος καὶ ὁ τοῦ Πλάτωνος λόγος ἀνεμπιστύτερον ἡμῖν τὴν τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων εὔρεσιν ἀποφαίνειν. εἰ γὰρ μήτε τοῦ φιλεῖν τις ἑαυτὸν ἀποστῆσαι δύναται, τυφλώτιον ἀναγκαῖόν ἐστι τὸ φιλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον. οὐ μὲν οὐδ' ἐγὼ τὸν ἀναγιγνώσκοντα τόδε τὸ βιβλίον ἡξίουν ἐπισκέψασθαι κατ' αὐτόν

adhortatus libri hujus lectorem, ut, quo modo quis errantem sese possit agnoscere, inquirendum sibi proponat. *Binas enim manticas, ut Aesopus agebat, habemus collo propendentes, alienorum vitiorum anteriorem, propriarum vero posteriolem; ob id aliena semper spectamus, propria vero nunquam intueri possumus.* Atque hanc orationem ut veram omnes recipiunt. Plato rei factae causam etiam reddit. *Casautit, inquit, amans circa id, quod amatur.* Ergo si quisquam nostrum semet prae caeteris maxime amet, in censura sui ipse caecutiat necesse est. Quonam igitur pacto propria vitia conspiciet? Qua ratione se errare cognoscat? Nam et Aesopi fabula et Platonis oratio propriorum errorum inventionem nobis magis insperatam demonstrare videntur. Si enim neque quis facere possit, quin seipsum amet, amans in amato caecutiat necesse est. Sed nec ego commentarii hujus lectorem apud se erratorum propriorum inventio-

Ed. Chart. VI. [521.]

Ed. Bas. I. (352. 353.)

ὁδὸν τῆς τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων εὐρέσεως, εἰ μὴ χαλεπὸν ᾔην τὸ πρῶγμα, καίτοι ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἰσκαρμένος ἢ καθ' αὐτόν. καὶ τοίνυν ἐγὼ τὴν ἐμὴν ἀποφαίνομαι γνώμην, ἣν, εἰ μὲν τινα καὶ αὐτὸς ἕκαστος ἑτέραν ὁδὸν εὕροι, προσλαβὼν καὶ τὴν ἐμὴν, ὠφελήσεται πλεονεκτικῶς, διπλὴν ἂν δ' ἀπλῆς εὐρῶν ὁδὸν σατηρίας· εἰ δὲ μὴ, ἀλλ' αὐτῇ γε τῇ ἡμετέρᾳ διατελεῖ χρώμενος, ἴσχει περ ἂν ἑτέραν εὐρὴν βελτίονα. τίς οὖν ἢ ἐμὴ, λέγειν ἂν ἤδη καιρὸς, ἀρχὴν τῷ λόγῳ τῇδε ποιησάμετον.

Κεφ. γ'. Ἐπειδὴ τὰ μὲν ἁμαρτήματα διὰ τὴν ψευδῆ δόξαν γίνονται, τὰ δὲ πάθη διὰ τὴν ἄλογον ὁρμὴν, ἔδοξε μοι πρότερον αὐτὸν ἐλευθερῶσαι τῶν παθῶν· εἰκὸς γάρ πως καὶ διὰ ταῦτα ψεῦδος ἡμᾶς δοξάζειν. ἔστι δὲ πάθη ψυχῆς, ἅπερ ἅπαντες γινώσκουσι, θυμὸς, καὶ ὄργη, καὶ φόβος, καὶ λύπη, καὶ φθόνος, καὶ ἐπιθυμία σφοδρά. κατὰ (353) δὲ τὴν ἐμὴν γνώμην καὶ τὸ φθάσαι πάνυ σφύδρα φιλεῖν ἢ μισεῖν ὁτιοῦν πρῶγμα πάθος ἰστίν. ὁρθῶς γὰρ εἰκεν εἰρησθαι τὸ μέτρον ἄριστον, ὡς οὐδενὸς

nis viam considerare vellem; nisi res foret perardua, etiam si quamplurimum quis ea apud se perpenderit. Proinde meam ego profero sententiam, quam quidem, et si quam is quisque aliam viam invenerit, meam quoque assumpserit, juvabitur impensius, duplicem pro simplici salutis viam consequutus. Sin autem, saltem hac nostra continuo utatur, donec aliam reperiat meliorem. Quare igitur mea sit, dicendi jam tempus est, hocce condito orationi exordio.

Cap. III. Quoniam errores ob falsam opinionem oriuntur, affectus autem ob brutum animi impetum, visum mihi est prius ipsum ab affectibus liberare. Consentaneum enim propter hos falsum nos opinari. Sunt autem affectus animi, quos omnes norunt, iracundia, ira, metus, moeror, invidia, et vehemens cupiditas. Mea quidem sententia quaecunque rem amore vehementi aut odio prosequi etiam affectus est. Recte enim dictum esse videtur, moderatum optimum, adeo ut nihil,

Ed. Chart. VI. [521.]

Ed. Bas. I. (353.)

ἀμέτρου καλῶς γιγνομένου. πῶς οὖν ἂν τις ἐκκόμει ταῦτα, μὴ γνοὺς πρότερον ἔχων αὐτά; γνωῖται δ', ὡς ἐλέγομεν, ἀδύνατον, ἐπειδὴ σφόδρα φιλοῦμεν ἑμᾶς. ἀλλὰ καὶ μὴ σαιτὸν ὁ λόγος οὗτος ἐπιτρέπει σοι κρίνειν, ἄλλον τε συγχερεῖν. δύνασθαι κρίνειν τὸν μῆτε φιλούμενον ὑπὸ σοῦ, μῆτε μισούμενον. ὅταν οὖν ἀκούσῃς τινὰ τῶν κατὰ τὴν πόλιν, ὃν μῆτε φιλήσῃς οἶδας μῆτε μισήσῃς, ἐπαινοῦμενον ὑπὸ πολλῶν ἐπὶ τῷ μηδένα κολακεύειν, ἐκείνου προσφοιτῆσας, τοιαύτη πείρα κρίνον, εἰ τοιοῦτός ἐστιν, οἷος εἶναι λέγεται. καὶ πρῶτον ἐὰν ἰδῇς αὐτὸν ἐπὶ τὰς τῶν πλουσίων τε καὶ πολὺ δυναμένων, ἢ καὶ τὰς τῶν μονάρχων οἰκίας ἀπionτα συνεχῶς, γέγνωσκε μύτην ἀκηκοέναι, τὸν ὄνθρωπον τοῦτον ἀληθεύειν ἅπαντα· ταῖς γὰρ τοιαύταις κολακείαις ἐπεται καὶ τὸ ψεύδεσθαι. δεύτερον, ἢ προσαγορεύοντα, ἢ παρηπάμποντα ταῖς τοιοῦτοις ὄρων ἑαυτὸν, ἢ καὶ συνδειπνοῦντα. τοιοῦτον γὰρ τις ἐλόμετος βίον, οὐ μόνον οὐκ ἀληθεύει, ἀλλὰ καὶ κακίαν ὅλην ἐξ ἀνάγκης ἔχει,

quod immoderatum est, probe fiat. Quomodo igitur aliquis haec praecidet, nisi prius ipsa se habere cognoverit? At cognoscere, ut dicebamus, non possumus, quoniam vehementer nos ipsos amamus. At neque oratio haec tibi permittit, te ipsum judicare, sed de altero, quem neque ames, neque oderis, posse te ferre iudicium concedit. Quum itaque audieris in urbe aliquem, quem neque amare noveris, neque odio prosequi, a plerisque laudari, quod nemini adoletur, ad hunc quum accesseris, hocce periculo judicabis, an talis sit, qualis esse dicitur. Ac primum si ipsum divitem ac insigniter potentem, aut etiam monarcharum aedes frequentare videas, scito frustra te audivisse, hominem omnia pronunciare vera, nam ejusmodi adulationes mendacium sequitur. Deinde si hunc salutantem, si talibus seipsum comitem exhibentem ac concoenantem conspicias. Qui namque talem elegerit vitam, non solum non vera dicit, sed etiam universam malitiam sortitur, quippe qui aut pecunias,

Ed. Chart. VI. {521. 522.}

Ed. Bas. I. (353.)

φιλοχρήματος ὢν, ἢ φιλάρχος, ἢ φιλόδοξος, ἢ φιλότιμος, ἢ τινὰ τούτων, ἢ πάντα. τὸν δὲ μὴ προσαγορεύοντα, μήτε παραπέμποντα, μήτε συνδειπνοῦντα καὶ τοῖς πολὺν δυκαμίνοις ἢ πλουτοῖσι, κεκυλασμένη τῇ διαίτῃ χρώμενον, ἐλπίζουσ ἀληθεύειν, εἰς βαθυτέραν ἀφικέσθαι πειράσθητι γινῶσιν, [522] ὁποῖός τε τίς ἐστιν, (ἐν συνουσίαις δ' αὖτε πολυχρονιωτέρας γίγνεται,) κἄν εὖρης τοιοῦτον, ἰδίᾳ ποτὲ μόνῳ διαλέχθητε, παρακαλέσας, ὅτε ἂν σοὶ βλέπῃ τῶν εἰρημέων παθῶν, εὐθέως δηλοῦν, ὡς χάριν ἔχει τοῦτου μεγίστην, ἡγησάμενος τε σωτήρα μᾶλλον, ἢ εἰ νοσοῦντιὰ τὸ σῶμα διέσωσε. κἄν ὑπόσχηται δηλώσειν, ὅτιν τι τῶν εἰρημέων πάσχοντά σοι βλέπῃ, κἔπειτα πλείονον ἡμερῶν μετὰ γυγνομένων μηδὲν εἶπῃ, συνδιατρέψων δηλονότι μέμψῃ τῷ ἄνθρωπῳ, αὐτὸς τε παρακάλεσον ἔτι λιπαρότερον ἢ ὡς πρόσθεν, ὅτε ἂν ὑπὸ σοῦ βλέπῃ παθῶν πρακτομένων εὐθέως μητίευν. ἐὰν δὲ εἶπῃ σοι, διὰ τὸ μηδὲν ἑωρακέναι περὶ σοι τοιοῦτον ἐν τῷ μετὰ, διὰ τοῦτο μηδ' αὐτὸν εἰρημέως, μὴ πεισθῆς εὐθέως, μηδ' οἰηθῆς ἀνυμάρτητος

aut principatum, aut gloriam, aut honorem ambiat, aut quaedam ex iis, aut omnia. Qui vero neque potentes illos ac opulentos salutatur, neque comitatur, neque his concoenat, eum frugali usum victu vera loqui speraveris; ejus notitiam penitentiorem experiare, quae et qualis sit, haec autem diuturniore consuetudine comparatur. Quod si talem offenderis, nonnunquam privatim cum solo discurrere eum precatus, ut, quem tibi ex supra nominatis affectibus adesse conspexerit, statim significet gratiam habituro ipsam maximam, eumque medicum potius existimabis, quam si corpore laborantem sospitem reddiderit. Quod si declaraturum se promiserit, quum in aliquem dictorum affectuum incidere inspexerit, ac postea pluribus diebus interjectis nihil prodiderit, in mutua utique consuetudine hominem accusabis, iterumque adhortaberis accuratius quam prius, ut, quod a te pathematum animi committi adverterit, id protinus significet. Si nihil se interim ejusmodi in te conspexisse eoque tacuisse respondere, ne statim dicto fidem adhibeas, neque existimes,

Ed. Chart. VI. [522.]

Ed. Bas. I. (355.)

ἐξαίτης γεγονέναι, ἀλλὰ δυοῖν θάτερον, ἢ διὰ ῥαθυμίαν οὐ προσεσχηκέναι σοι τὸν παραβεβλημένον φίλον, ἢ ἐλεγχον αἰδοῦμενον σιωπῆν, ἢ καὶ μισηθῆναι μὴ βούλεσθαι διὰ τὸ γινώσκειν, ἅπασιν, ὥς ἔπος εἰπεῖν, ἀνθρώποις ἔθος εἶναι μισεῖν τοὺς τάληθῃ λέγοντας. ἢ εἰ μὴ διὰ ταῦτα, ἴσθι, μὴ βουλούμετον αὐτὸν ὠφελεῖν σε διὰ τοῦτο σιωπᾶν, ἢ καὶ ἄλλην τινὰ αἰτίαν, ἣν οὐκ ἐπαινοῦμεν ἡμεῖς. ἀδύνατον γὰρ ἴσως αὐτῷ ἡμαρτησθαι μηδὲν πιστεύσας ἐμοί, τοῦτο νῦν ἐπαινήσεις ὕστερον, θεωμένος ἅπαντας ἀνθρώπους καθ' ἐκαστην ἡμέραν μυρία μὲν ἁμαρτιάνοντας, καὶ μετὰ παιδῶν πράττοντας, οὐ μὴν ἑαυτούς γε παρακολούθουντας. ὥστε μηδὲ σὺ νόμῳ σεαυτὸν ἄλλο τι μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον εἶναι. νομίζεις δ' ἄλλο τι μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον ὑπάρχειν, ἐν ἀναπείσῳ σεαυτὸν, ἔπαντα καλῶς σοι πεπραχῆναι, μὴ ὅτι ἐνὸς μηνός, ἀλλὰ μιᾶς ἡμέρας. ἴσως οὖν ἔρεῖς, εἰ ἐναντιολογικὸς ᾗς, ἥτοι κατὰ προαίρεσιν, ἢ ἐκ μοχθηροῦ τινος ἥθους γεγονώς τοιοῦτος, καὶ φύσει φιλότει-

to quamprimum errore vacare ac inculpatum esse; quin potius alterum e duobus perpendas, amicum, quem nactus es, tacere, aut quod per negligentiam animum tibi non adhibuerit, aut quod increpare vereatur, aut etiam quod odio esse nolit, laud ignarus, omnibus, ut ita dicam, hominibus morem esse, ut vera loquentem oderint. Vel si non horum causa; scito tum nolle tibi prodesse, eoque filere, vel ob aliam quoque causam aliquam, quam nos improbamus. Nam si mihi credideris, fortassis im possibile esse tibi ipsi nihil peccasse, id tum poslea laudabis, quum videas, homines universos innumeros quotidie etiam errores committere, ex affectibus ductos agere, non tamen seipsos assequi. Quapropter te ne arbitrare aliud quicquam magis quam hominem esse. Arbitraris autem, te aliquid homine majus esse, quum tibi persuaseris, omnia probe te fecisse uno die, nedum mense. Forsan igitur dices, si litigiosus sis, vel ex animi proposito, vel prava quadam consuetudine talis evaseris, naturaque

κοις οὖν, ὅσον ἐπὶ τῶν νῦν ἐπ' ἐμοῦ προσεχόμενων λόγων, τοὺς σοφοὺς ἀνδρας ἄλλο τι μᾶλλον ἢ αἰετὶς εἶναι. τοῦτω δὲ σοὶ τῷ λόγῳ τὸν ἑμέτερον αἰετὶς διττὸν εἶναι, τὸν μὲν εἰρηον, ὅτι μιν ὁ σοφὸς ἀναμάρτητός ἐστι τὸ πάντα. ἑτερον δ' ἐπ' αὐτῷ τῷ προσεμεινῶ, εἴπερ ἀναμάρτητός ἐστιν ὁ σοφός, οὐδ' ἀνθρωπῶν ἐπύοχεν αὐτόν. ὅσα δ' ἐπὶ τῷδε, καὶ διὰ τοῦτο τῶν παλαιωτάτων φιλοσόφων ἀκούσεις, ὅμοιον εἶναι θεῷ τὴν σοφίαν. ἀλλὰ οὐ γὰρ θεῷ παραπλήσιος ἐξαίτης οὐκ ἂν ποτε γένοιτο. ὅπου γὰρ οὐ δι' ὅλου τοῦ βίου ἀπύθεται ἀσκήσαντες, οὐ πιστεύοντες τελέως αὐτὴν ἐσχηκέναι, πολὺ δέηπου μᾶλλον ὁ μηδέποτε ἀσκήσας οὐ. μὴ τοίνυν πιστεύεις τῷ λόγῳ μηδὲν ἐωρακέναι μετὰ παθῶν ἐπὶ σοῦ πραττέμενον, ἀλλ' ἦτοι μὴ βουλόμενον ὑπερεῖν σε νύμεις λέγειν οἷτως, ἢ μὴ παραφυλάξαι προσχημένον, ἢ πράττεις κακῶς, ἢ φιλιετόμενον ἐπὶ σοῦ μισηθῆναι, τύχη δὲ καὶ εἰδέναι εἰ ποτε πρὸς τὴν ἐπιτηδεύματα καὶ δεσχεύματα τοῖς σοῖς ὁμωρτίμῳ τε καὶ πύθῃ, ἢ εἰκότως οἰοπαῖν, ἢ πιστεύειν μὴ ἀληθεύοντά

contentiosus sis, viros sapientes, quantum ad sermones paulo ante usurpatos attinet, aliud quid magis quam homines esse. Huic tuae rationi nostram oppone duplicem, alteram quidem, quod sapiens omnino careat errore, alteram vero consequentiae gratia, si errore vacat sapiens, nec ipsam esse hominem. At quae de hocce aspectu hoc ipsum a vetustissimis philosophis dicta sunt, similem deo esse sapientiam. Verum tu deo similis repente has nunquam. Quum enim ii, qui per totam vitam apathiam exercuerunt, nondum ipsam perfecte se consequentes credant, multo ubique magis tu, qui nunquam exercuisti. Ne ergo credas dicenti, nihil ex affectu a te effici vidisse, sed vel enim, quod te juvare nolit, arbitrare ita loqui, aut quod quae male agis observare non insituerit, aut quod in tui odium incidere caveat; fortassis autem quod et noverit, aliquando te accusantem citores et affectus tuos acgre tulisse, ac ideo jure tacere, aut credere, &c. quum dicis, velle te nosse singula,

Ed. Chart. VI. [522. 523.]

Ed. Bal. I. (355.)

σε λέγοντα, βούλεσθαι ἕκαστον εἰδέναι ὥν ἁμαρτάνεις. εἰν δὲ πρῶτον τῶν ὑπὸ σοῦ πραττομένων ἀπαλλαγῇ σιωπῆ-
σης, εὐρήσεις πολλοὺς ὀλίγων ὕστερον ἀληθῶς ἐπαγορευθου-
μένους σε, καὶ πολὺ γε μᾶλλον, εἰν χάριν γνοῖς τῇ μεμψα-
μένῳ, χωρισθῇ οὐσης σου τῆς βλάβης, τοῦτου γ' ἕνεκα.
ἔξ αὐτοῦ δὲ τοῦτου διασκέψασθαι, πότερον ἀληθῶς ἢ ψευ-
δῶς ἐπιτίμησέ σοι, μεγάλης ὀφελείας αἰσθήσῃ, κἄν συνε-
χῶς πράττης αὐτὸ, προσηρημένος ὄντως εἰς γενέσθαι καλὸς
καὶ χρηστός, ἔσῃ τοιοῦτος. ἐν μὲν δὴ τῷ πρώτῳ χρόνῳ μὴδ'
ἂν καὶ σκεπτόμενός ἀκριβῶς εὐροῖς ἐπηρεαστικῶς τε καὶ
ψευδῶς σε κρίνειν, καὶ ἀπειρῶς αὐτὸν πείθειν, ὥς οὐδὲν
[523] ἤμαρτες. ἀλλὰ σοι ταῦτ' οὗτο φιλοσόφημα τὸ καρ-
τερεῖν ἐπηρεαζόμενον. ὕστερον δὲ ποτε κατεσταλμένος ἰκα-
νῶς, σαυτοῦ παθῶν αἰσθόμενος, ἐπιχειρήσεις ἀπολογεῖσθαι
τοῖς ἐπηρεάζουσι μῆδέποτε πικρῶς, μὴδ' ἐλεγκτικῶς, μὴδὲ
τὸ φιλονεικῶς ἐμφαῖνον, μὴδὲ τὸ καταβύλλειν ἐθέλειν
ἐκείνον, ἀλλ' ὀφελείας ἕνεκα τῆς σῆς, ἵνα τι καὶ πρὸς
ἀντιλογίαν ἀντιπόντος αὐτοῦ πιθανόν, πεισθῇς· ἐκείνον

quae perperam agis, non vera dicere; sin autem cum
eorum, quae prius egeras, mutatione silueris, non multo
post plures invenies; qui se vere corrigant, multoque
magis, si corrigenti gratiam citra tuum incommodum re-
feras. Ex hoc autem ipso considera, verene an falso te
corripuerit, et magnam utilitatem percipies. Quod si
frequenter idem agas, statuasque revera bonus ac probus
fieri, talis evades. Primo quidem tempore ne si quidem
diligenter advertas, contentiose et falso te judicare illum,
et imperite persuadere, quod nusquam erraveris, reperies.
Sed hoc item tibi philosophiae studium subeundum erit,
nempe ut calumniantem sustineas. Postea vero, ubi et
animum nactus fueris remissiorem, et affectus tuos sentias
moderatos, respondere corripienti aliquando conaberis,
idque non acerbis verbis aut conviciosis, ne contentionis
studio aut controversiae, sed utilitatis potius tuae gratia
facere videaris, ut, quum ipse probabile contra dixerit,

Ed. Chart. VI. [523.]

Ed. Bas. I. (353.)

ἄμεινον γινώσκειν, εἰ μετὰ πλείονος ἐξετάσιως εὖ-
ροις αὐτὸν ἔξω τῶν ἐγκλημάτων. οὕτω γοῦν καὶ Ζήτων
ἡξίου πάντα πράττειν ἡμῶς ἀσφαλῶς, ὥς ἀπολογησομένους
ὀλίγον ὕστερον παιδαγωγοῖς. ὠνόμαζε γὰρ οὕτως ἐκεῖνος ὁ
ἀνὴρ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐτοιμοὺς ὄντας τοῖς πέ-
λας ἐπιτιμᾶν, καὶ μὴ μὴδεῖς αὐτοὺς παρακαλῇ. χρηὴ δὲ τὸν
ἀκούοντα μὴδὲ πλούσιον εἶναι, μὴδὲ αἰδῶ ἔχοντα πολιτι-
κὴν· ὥς, ἂν γὰρ ταύτην ἔχῃ, διὰ φόβονο ἴδῃς αὐτῇ τᾷληθῇ
λέξει, καθάπερ οὐδὲ τοῖς πλουτοῦσι διὰ κέρδος οἱ κόλα-
πες, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἀληθεύων παραφανῇ, διασπῶσθαι
πρὸς αὐτῶν. ἐὰν οὖν τις ᾔτοι πολλὰ δυνάμενος ἢ καὶ
πλούσιος ἐθέλῃ σοι γενέσθαι κυλὸς κᾶγαθός, ἀποθίβοθαι
πρότερον αὐτὸν θεήσει, καὶ μάλιστα νῦν, ὅπου οὐχ εὐρήσει
Διογένη δυνάμενον εἰπεῖν ταῦτον τᾷληθές, καὶ πλουσιότα-
τος ἢ, καὶ μὴ μόναρχος. ἐκεῖνοι μὲν οὖν ὑπὲρ ἑαυτῶν βου-
λεύονται. σὺ δὲ ὁ μὴ πλούσιος μήτε δυνατός ἐν πόλει
πᾶσι μὲν ἐπίτρεπε λέγειν, ἢ καταγινώσκουσί σου, πρὸς
μηδένα δ' αὐτὸς ἀγανάκτει, καὶ οὕτως ἔχει ὑπαντίας, ὥς

melius illum cognoscere tibi persuadeas, si longiori dis-
quisitione extra crimen ipsum invenias. Hunc enim in
modum Zeno volebat omnia nos tuto agere, quasi pae-
dagogis paulo post responsuros. Sic vir ille vocabat
plerosque omnes, qui, quamvis nullus eos provocaret, pro-
pinquos tamen parati essent objurgare. Oportet autem
audientem nec divitiis pollere, nec dignitatem habere
civilem; hanc enim si habeat, nemo propter metum illi
vera dicet, sicut nec divitibus lucri gratia assentatores,
verum et si quis apparuerit verax, ab ipsis corrumpetur.
Itaque si egregie quisquam potens aut locuples bonus at-
que probus reddi cupiat, personam suam prius exuat
opus erit, et maxime nunc, quandoquidem non inve-
niet Diogenem verum fateri posse, si opulentissimus sit,
si monarcha. Illi igitur suimet ipsi iudices erunt. At
tu, qui nec divitias, nec potentiam in civitate habes,
omnibus permitte, ut, quae in te damnent, ostendant;
nulli vero ipse indignare, sed omnes sic habeto, ut

Ed. Chart. VI. [525.]

Ed. Raf. I. (353. 354.)

Ζήνων ἔλεγε, παιδαγωγούρ. οὐ μὴν ὁμοίως γε πῶσι περὶ ὧν ἂν εἰπωσιν ἄξιον προσέχειν, ἀλλὰ τοῖς ἄριστα βεβιωκόσι πρεσβύταις. ὅποιοι δ' εἰσὶν οἱ ἄριστα βιοῦντες, ὀλίγον ἐμπροσθεν εἶπον. ἐν δὲ τῷ χρόνῳ προϊόντι αὐτοὺς παρακολουθήσεις, καὶ γνώσεις, ἡλικία πρόσθεν ἢν ἂν ἡμᾶς αὐτοὶ, ἡλικία μάλιστα ἐγὼ σοι φηνοῦμαι λέγων ἀληθῆ, μηδένα φάσκων ἔξω παθῶν ἢ ἀμαρτημάτων εἶναι, μηδ' ἂν εὐφρέστατος ἦ, μηδ' ἂν ἐν ἔθνεσι τοῖς καλῶς τεθραυμμέτοις, ἀλλὰ πάντως τινὰ σφάλλεσθαι, καὶ (354) μᾶλλον ὅταν εἴη νέος ἦ.

Κεφ. δ'. Λαίται γὰρ ἀσκήσεως ἕκαστος ἡμῶν σχεδὸν ὅλου τοῦ βίου πρὸς τὸ γενέσθαι τέλειος ἀνὴρ. οὐ μὴν ἀρίστασθαι χρὴ τοῦ βελτίω ποιεῖν ἑαυτὸν, εἰ καὶ πενηκοντούτης τις ὢν αἰσθόιτο τὴν ψυχὴν λελωβημένον οὐκ ἀνίατον οὐδ' ἀνεπαρόρθωτον λῶβην. οὐδὲ γὰρ εἰ τὸ σῶμα κακῶς διαίκετο πενηκοντούτης ὢν, ἔκδοτον ἂν ἔδωκε τῇ καχεξίᾳ, ἀλλὰ πάντως ἂν ἐπειράθη βέλτιον αὐτὸ κατασκευά-

Zeno dicebat, paedagogos. Non tamen omnibus ex aequo, de quibus dixerint, animum velis adhibere, sed senibus, qui optimam vitam transegerint. Quinam autem sint, qui optime vivant, paulo ante indicavimus. Caeterum temporis processu tu temet *intellectu* consequeris, intelligesque, qualia sint, quae per errorem antea commiseris, quando maxime verum hoc tibi narrasse videbor, qui asseram, nullum ab affectibus et erroribus immunem esse, ne vel optima praeditum indole, aut apud gentes optime educatas, sed omnino aliquem errare, ac praefertim adhuc quum sit juvenis.

Cap. IV. Indiget enim unusquisque nostrum, ut in perfectum virum evadat, totus propemodum vitae exercitio. Neque tamen deterreri quempiam oportet, ne se meliorem efficiat, quamvis jam factus quinquagenarius, modo non inmediate aut quod emendari non possit vitio animi sentiat depravatum. Neque enim, si corpore male sit affectus quinquagenarius, desperatus tradit se malae habitudini, sed omnino conatur in meliorem

Ed. Chart. VI. [523. 524.]

Ed. Bas. I. (354.)

σαι, καίτοι τὴν Ἡρακλείου εὐεξίαν οὐ θυνόμενος σχεῖν. μὴ τοίνυν μὴδ' ἡμεῖς ἀφιστάμεθα τοῦ βελτίονα τὴν ψυχὴν ἐργάζεσθαι, καὶ τὴν τοῦ σοφοῦ μὴ θυνόμεθα σχεῖν, ἀλλὰ μάλιστα μὲν ἐλπίζομεν ἔχειν κακείνην, ἂν ἐκ μειρακίου προνοώμεθα τῆς ψυχῆς ἡμῶν, εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ τοῦ γε μὴ πύλαισχοι αὐτὴν γενέσθαι, καθάπερ ὁ Θερασίης τὸ σῶμα, φροντίζομεν. εἰ τ' οὖν ἐφ' ἡμῖν ἢ μὴ γενομένοις ἐπιτελεῖν τῷ προνοούμενῳ τῆς γενέσεως ἡμῶν, δοκίμεδά τι λαβεῖν σῶμα γενναϊότατον. ὃ δ' ἠρώησατο, πάντως οὖν ἐφεξῆς ἐδεήθημεν αὐτοῦ, δεύτερον γοῦν, ἢ τρίτον, ἢ τέταρτον αὐτὸ σχεῖν ἀπὸ τοῦ πρώτου κατ' εὐεξίαν. [524] ἀγαπητόν γοῦν ἢ, καὶ μὴ τὸ τοῦ Ἡρακλείους, ἀλλὰ τὸ γε τοῦ Ἀχιλλεύους σχεῖν, ἢ εἰ μὴδὲ τοῦτο, τὸ γε τοῦ Αἴαντος, ἢ Λοκμίδους, ἢ Ἀγαμέμνονος, ἢ Παιρόκλου, εἰ δὲ μὴ τούτων, ἄλλων γέ τινων ἀγαθῶν τῶν ἡρώων. οὕτως οὖν εἰ καὶ μὴ τὴν τελευταίαν εὐεξίαν τις αἴψ' ἔσται τῆς ψυχῆς ἔχειν, δεῦτε' ἂν, οἷμαι, δεύτερον, ἢ τρίτον, ἢ τέταρτον

statum reducere, optimum licet Herculeae valetudinis habitum consequi non possit. Ne igitur nos quoque desuamus animum reddere meliorem, quamvis sapientis animum consequi non possimus, verum maxime quidem etiam illum speremus nos habituros, si iam iude ab adolescentia rationem animae nostrae habeamus. Sin minus, at saltem, ne prolius eum turpem, ut Theritae corpus, nanciscamur, curemus. Si igitur nobis nondum natis generationis nostrae rationem prospicere liceret, optaremus haud dubie corpus aliquod generosissimum accipere. Hoc negato, secundum certe, aut tertium deinceps, aut quartum ipsum bonae habitudinis respectu post primam procuremur obtinere. Desiderandum est Achillis robur, si non Hercules conceditur; vel si neque illius, Ajacis, aut Diomedis, aut Agamemnonis, aut Patrocli; at si neque horum contingit, aliorum quorundam praestantium heronum. Sic ubi quis absolutum animi habitum obtinere non potest, receperit, opinor, secundus, aut tertius, aut

Ed. Chart. VI. [524.]

Ed. Bas. I. (354.)

γενέσθαι μετὰ τὸν ἄκρον. οὐκ ἀδύνατον δὲ τοῦτο τῷ
 βουλευθέντι κατεργάσασθαι, χρόνῳ πλείονι συνεχῶς τῆς
 ἀσκήσεως γενομένης. ἐγὼ δὲ μειράκιον ὡς ἔτι ταῦτ' ἀκού-
 σαις ἐπειδὴν ἄνθρωπον ἀνοῖξαι θέραν σπεύδοντα, μὴ
 προχωρούσης δὲ εἰς τὸ δέον αὐτῷ τῆς πράξεως, δάκνοντα
 τὴν κλεῖδα, καὶ λακτίζοντα τὴν θέραν, καὶ λοιδορούμενον
 τοῖς θεοῖς, ἡγριωμένον τε τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὥσπερ οἱ μαι-
 νόμεται, καὶ μῆκροῦ δεῖν αὐτὸν ἄτρεον, ὡς οἱ κύτριοι,
 προέμενον ἐκ τοῦ στόματος. ἐμίσησα τὸν θυμὸν οὕτως,
 ὥστε μηκέτι ὑφ' ἧται δι' αὐτὸν ἀδημονοῦντά με. ἀρκίσει
 δὲ καὶ τοῦτο τὴν γ' πρώτην, ὡς μήτε θεοῖς λοιδορεῖσθαι
 σε, μήτε λακτίζειν, μήτε δάκνειν τοὺς λίθους καὶ τὰ
 ξύλα, καὶ μήτ' ἕγχιον ἐμβλέπειν, ἀλλ' ἐν παντὶ κατέχειν
 τε καὶ κρύπτειν τὴν ὀργήν· ἄοργητος μὲν γὰρ εὐθείως
 ἅμα τῷ βουλευθῆναι γενέσθαι τις οὐ δύναται, κατασχεῖν
 δὲ τὸ τοῦ πάθους ἄσχημον δύναται. τοῦτο δ' ἂν πολλά-
 κισ ποιήσειεν, γνωρίζει ποτε καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἦττον νῦν
 ἢ πρόσθεν ὀργιζόμενον, ὡς μήτ' ἐπὶ σμικροῖς, μήτ' ἐπὶ

quartus post summos numerari. Id autem haud impossi-
 bile est perficere volenti, modo sedulitas exercitii lon-
 giori temporis processu adfuerit. Ego autem adolescens
 adhuc ista audiens hominem ad fores aperiendas festi-
 nantem conspexi, quum vero res ipsi parum commode
 succederet, clavem mordere, in januam pedibus insul-
 tare, diis convicia dicere, oculos infanientis instar tru-
 ces ferinosque ostendere, et spumam fere, sicut apri, ex
 ore emittere: ita coepi iracundiam odio prosequi, ut
 postea nunquam visus sim propter ipsam impatienter do-
 lere. Atque hoc ipsum primo satis erit, si nec deos
 conviciis petas, nec insultes aut mordeas lapides ac
 ligna, tum ne truces habeas oculos, sed in te ipso et
 contineas et occultes iracundiam; nam ab ira liberari,
 statim atque velit, nullus potest, affectus autem turpitu-
 dinem cohibere potest. Hoc si frequenter fecerit, cogno-
 scet aliquando ipse, se minus nunc quam prius irasci,
 adeo ut neque ob rem levem neque magnam postea,

Ed. Chart. VI. [524.]

Ed. Bal. I. (354.)

μεγάλους θυμοῦσθαι, ἀλλ' ἐπὶ μόνοις τοῖς μεγάλαις μισοῖς. οὕτε γὰρ ὑπάρχει παθεῖν ὕστερον αὐτόν, καὶ ἐπὶ τοῖς μεγάλαις ὀργίζεσθαι μισμοῖς, εἰ τις, ὅπερ ἐγὼ προστάξας αὐτῷ μειράκιον ὦν ἔτι διὰ παντός ἐφύλαξα τοῦ βίου, φυλάξῃ, τὸ μηδέποτε τυπτεῖσθαι τῇ χειρὶ μου μηδένα τῶν οἰκετῶν, ὅπερ ἤσκηταί μου καὶ τῷ πατρὶ, καὶ πολλοῖς ἐπετίμητος τῶν φίλων, περιθλάσασιν εὐρών ἐν τῷ πατάξαι κατὰ τῶν ὀδόντων οἰκέτας, ἀξίους εἶναι λέγων ἐπὶ τῇ γενομένη φλογμοῇ καὶ σπασθῆναι καὶ ἀποθανεῖν, ὅπου γὰρ ἔξῃν αὐτοῖς, καὶ νάρθηκι, καὶ ἱμάτι μικρὸν ὕστερον ἐφορῖσαι πληγὰς ὅσας ἠβούλοντο, καὶ τῇ βουλῇ τὸ τοιοῦτον ἔργον ἐπιτελεῖν. ἄλλοι δὲ οὐ μόνον πῦξ, ἀλλὰ καὶ λακτίζουσι, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττουσι, καὶ γραφαίᾳ κεκοιμισιν, ὅταν τοῦτο τύχῃσιν ἔχοντες. εἶδον δὲ τινα καὶ καλύμφ, δι' οὗ γράφομεν, ὑπ' ὀργῆς εἰς τὸν ὀφθαλμόν πατάξαντα τὸν οἰκέτην. Ἀδριανὸς αὐτοκράτωρ, ὡς φασί, γραφαίᾳ ἐπάταξεν εἰς τὸν ὀφθαλμόν ἕνα τῶν ὑπηρετῶν. ἐπεὶ δὲ διὰ τὴν πληγὴν ταύτην ἔγνων γενόμενον ἐτερόφθαλμον, ἐκάλεσέ τε καὶ συνεχώρησεν ἀντὶ τοῦ πάθους αἰκίῃ

sed solum piacula grandia excandescat. Quin etiam ne ob magna quidam scelera ipsum postea indignari continget, si id, quod ego ab adolescentia susceptum per omne vitae tempus servavi, observet: nullum videlicet servorum manu mea verberavi unquam, nec pater meus id in usu habuit: verum plerosque amicos, qui servorum dentes pugnis contunderent, corripuit, dignos esse dicens, ut inflammatione convulsi perirent. Licebat enim illis ferula et loro plagas, quot vellent, inferre, tum consilio rem paulo post conficere. Alii non pugnis solum, sed etiam calcibus petunt, oculosque effodiunt, et filo pungunt, si quando in manus venerit. Novi quendam, qui calamo, quo scribimus, praes iracundia in famuli ocnium impegit. Adrianus imperator solum, ut ajunt, in cujusdam ex famulis oculum intruserat. Ubi jam ob vulnus impactum nuoculum factum esse cognovisset, accersivit, et pro damno accepto dona petere a se concessit.

Ed. Chart. VI. [524.]

Ed. Bas. I. (354.)

παρ' αὐτοῦ δῶρα. ἐπεὶ δὲ διεσιώπησεν ὁ πεπονθὼς, αὐτὸς
ἤξιασεν ὁ Ἀδριανὸς αἰτεῖν, ὃ τι βούλοιο. τὸν δ' ἄρνούμενα
ἄλλων μὲν οὐδέν, ὀφθαλμὸν δὲ αἰτῆσαι. τί γὰρ ἂν καὶ
γένοιτο δῶρον ἀντάξιον ἀπολείας ὀφθαλμοῦ; βούλομαι δὲ σε
καὶ τῶν ἐμοὶ ποτε συμβαινόντων ἐπὶ ἀναμνησθῆσαι, καίτοι γε
ἤδη πολλάκις ὑπὲρ αὐτοῦ εἰρηκώς. ἀποποσιήσαντι ἐκ Ῥώ-
μης συνοδοιπορήσαι τίτι φίλοι τῶν ἐκ Γορτύνης τῆς Κρήτης
ἄνδρι, τὰ μὲν ἄλλα λόγου τινὸς ἄξιον· καὶ γὰρ ἀπλοῦς ἦν,
καὶ φιλικός, καὶ χρηστός, ἐλευθέρικός τε περὶ τὰς ἐφ' ἡμέ-
ρας δαπάνας· ἦν δὲ ὀργίλος οὕτως, ὥς ταῖς δαυτοῦ χρεσαὶ
χρησθῆναι κατὰ τῶν οἰκετῶν, ἔστι δ' ὅτε καὶ τοῖς σκέλεσι,
πολὺ δὲ μᾶλλον ἰμάντι καὶ ξύλῳ τῷ παρατυχόντι. γενο-
μένοις οὖν ἡμῖν ἐν Κόρινθῳ, πάντα μὲν ἔδωκε τὰ σκεύη,
καὶ τοὺς οἰκέτας ἀπὸ Κεγχρεῶν εἰς Ἀθήνας ἐκπέμψαι κατὰ
πλοῦν αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ ἐν ὄχημα μισθωσάμενος, πεζῇ διὰ
Μεγάρων πορεύεσθαι. καὶ δὴ διελθόντων ἡμῶν Ἐλευσίνα,
καὶ κατὰ τὸ Θριάσιον ὄντων, ἤρτε τοὺς ἐπομένους οἰκέτας

Servus quum subticuisset, Adrianus denuo rogare digna-
tus est, quod vellet. Tandem ille ait, se nequicquam
velle, oculum dumtaxat repetere. Quodnam enim minus
esset, quod oculi jacturam dignitate adaequaverit? Volo
quidem et ego tibi recensere quippiam inter ea, quae
mihi acciderint, etli jam saepius de eodem dixerim.
E Roma parenti reditum cum amico quodam cive Gor-
tynae Cretae civitatis simul iter facere contigit: is erat
inter caetera non contemnendus, quippe qui et simplex,
comis, probus et victu quotidiano liberalis, sed tracun-
dus adeo, ut suis ipsius manibus adversus servos utere-
tur, nonnunquam etiam cruribus, sed multo magis loris
et ligno, quodcumque occurrisset. Quum jam essemus
Corinthis, omnes sarcinas et famulos a Cenchreis Athenas
perferendos navigio curavit, ipse vero, vehiculo uno
mercede conducto, pedes per Megaras ibat. Itaque quum
Eleusinem praeterissemus, ac Thriasium attingeremus, ro-
gabat famulos a tergo comitantes eum de quadam sarcina

Ed. Chart. VI. [524. 525.]

Ed. Bas. I. (354.)

αὐτοῦ περὶ τινος σκεύους, οἱ δ' οὐκ εἶχον ἀποκρίνασθαι θυρωροὺς οὖν, ἐπεὶ μὴ ἄλλο εἶχε, δι' οὗ πατάξεια τοὺς νεανίσκους, ἐν θήκῃ περιεχομένην μάχαιραν ἀνελόμενος, ἡμεῖς [525] τῇ θήκῃ καταφέρουσι τὴν κεφαλὴν, οὐ πλατεῖς ἐπενεγκῶν, (οὐδὲν γὰρ ἂν οὕτως εἰργαστο δεινόν,) ἀλλὰ κατὰ τὸ τέμνον τοῦ ξίφους. ἥ τε οὖν θήκη διετμήθη παραγρημα, καὶ τραῦμα μέγιστον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διττὸν ἀμφοτέρωσι εἰργάσατο, δις γὰρ ἐκάτερον αὐτὸς ἐπάταξε. ὥς δὲ πλείστον ἄμετρον αἷμα χεόμενον ἐθείασατο, καταλιπὼν ἡμᾶς, εἰς Ἀθήνας ἀπῆρε βαδίζων εὐθιῶς ἕνεκα τοῦ μὴ διαφθαρεῖναι τινα τῶν οἰκετῶν ἐτι παρόντος αὐτοῦ. ἐκείνους μὲν οὖν ἡμεῖς ἐσώσαμεν εἰς τὰς Ἀθήνας. ὁ δὲ φίλος ὁ Κρής ἑαυτοῦ καταγόνους Μεγάρους εἰσάγει με λαβόμενος τῆς χειρὸς εἰς οἶκόν τινα, καὶ προσδοῦς ἱμάντα, καὶ ἀποδυόμενος ἐκίλευσε μυστιγοῦν αὐτὸν ἐφ' οἷς ἐπραξεν ὑπὸ τοῦ καταράντου θυμοῦ βιασθεὶς, αὐτὸς γὰρ οὕτως ὠνόμασεν. ἔμοῦ δ', ὥς εἰκὸς, γελῶντος, ἔδεῖτο προσπίπτων τοῖς γόνοισι, μὴ ἄλλως ποιεῖν. εὐθὺς οὖν, ὅτε μᾶλλον ἐποκεῖ με γελῶν,

nula, illi vero, quid responderent, non habuerunt. Furor ergo correptus ille, quandoquidem nihil aliud habebat, quo adolescentes caederet, gladium simul cum vagina, in qua reconditus erat, cepit inpegitque ipsorum capiti, non, qua latus ac planus est, inferens, (sic enim grave nihil fuisset,) sed qua secandi vim habet gladius. Diffecta igitur illico est vagina, vulnusque maximum in capite duplex utrique infixit, ipse etenim bis utrumque percussit. Postquam vero plurimum sanguinis fundi largiter conspexisset, nobis relictis, Athenas subito se contulit, veritus, ne ipso adhuc praesente fervorum alter periret. Nos tamen illos servavimus ad usque Athenas. Porro amicus ille Cretensis sese detestatus, Megaras in domum quandam manu prehensa me deducit, et, loro tradito, vestimentis exutum se ob ea, quae execrata iracundia coactus (sic enim appellabat) perpetrasset, verberari iussit. Quod quum ego, ut aequum erat, irriderem, in genua procumbens orabat, ne secus facerem. Perspicuum igitur

Ed. Chart. VI. [525.]

Ed. Bas. I. (354.)

ὅσῳ μᾶλλον ἐν ἐκείνῳ τῷ μαστιγασθῆται θεώμενος. διπεδή
 δὲ ταῦτα ποιοῦντων ἡμῶν ἱκανὸς ἐτρίβετο χρόνος, ὑποσχό-
 μην αὐτῷ δάσειν πλεῖν, εἰ μέντοι παράσχη καὶ αὐτὸς ὅη
 δ' αὖν αἰτήσῃ, σμικρὸν πάνυ. ὡς δ' ὑπέσχετο, παρεκάλουν
 ὑποσχέσθαι μοι τὰ ὅσα λόγον τινα διερχομένῳ, καὶ τοῦτ' ἔφη
 εἶναι τὸ αἶτημα. τοῦ δ' ὑποσχομένου πράττων οὕτως,
 πλείον αὐτῷ διελέχθην ὑποτιθέμενος, ὅπως χρή παιδαγωγῆ-
 σαι τὸ ἐν ἡμῖν θυμοειδές, τῷ λόγῳ δηλοσόντι, καὶ οὐ διὰ
 μαστίγων, ἀλλ' ἑτέρῳ τρόπῳ παιδαγωγῆσαι διήλθον. ἐκεί-
 νος μὲν οὖν ἐν αὐτῷ προνοησάμενος ἑαυτοῦ πολὺ βελτίων
 ἐγένετο. σὺ δ', εἰ καὶ μὴ πολὺ γένοιο βελτίων, ἀρκεσθήσῃ
 γε. καὶ μικρῷ τι κατὰ τὸν πρῶτον ἐναντιὸν ἐπιδύναι
 πρὸς τὸ κρείττον. ἐὰν γὰρ ἐπιμείνης τῷ πάθει ἀντέχων
 καὶ πραῦναι τὸν θυμὸν, ἀξιολογώτερον ἐπιδώσεις κατὰ τὸ
 δεύτερον ἔτος. εἴτ', ἐὰν ἐτι διαμείνης σκεπῇ προνοούμενος,
 καὶ μᾶλλον ἐν τῷ τρίτῳ, καὶ μετ' αὐτὸν ἐν τῷ τετάρτῳ

est, quod tanto magis illum mihi risum commoveret,
 quanto magis eum in eo proposito, ut caederetur, vide-
 bam perseverare. Quum jam satis interea temporis ista
 nobis agentibus tereretur, pollicabar, me illi plagas in-
 flicturum, si et ipse quoque exiguum adeo quippiam peti-
 turo mihi concederet. Quod quum affirmaret se factu-
 rum, adhortabar insuper, ut dicenti nonnulla praebitu-
 rum aures promitteret, atque hanc aiebam esse petiti-
 onem. Quod quum recepisset se praestitutum, copiosius
 cum eo differui praeponens, quomodo conveniret ani-
 mum iracundum coercere, ratione nimirum; non enim
 flagris, sed alio modo servos emendari. Ille igitur, ra-
 tione paulisper secum inita, multo melior seipso evasit.
 Tu vero etiam non multo fias melior, satis esse ducito, si
 vel parum anno priore ad meliora promoveris. Nam si
 pergas affectui resistere ac animum iracundum lenire,
 majorem laboris fructum anno subsequenti percipies.
 Deinde si in eo mentis flatu persistas, perpendens tecum
 singula, majus ac majus tertio, et post eum quarto et

Ed. Chart. VI. [525.]

Ed. Bas. I. (554. 555.)

καὶ πέμπτῳ αἰσθήσῃ μεγάλης αὐξήσεως εἰς βίον σεμνότερον. αἰσχρὸν γὰρ, ἵνα μὲν τις ἰατρός, ἢ γραμματικός, ἢ ῥήτωρ, ἢ γεωμέτρης γένηται, πολλοῖς ἔτεσιν ἐπρεξῇ κάμναι, ὥς δ' ἄνθρωπος ἀγαθός, μὴδέποθ' ἐλίσσῃ τῷ μήκει τοῦ χρόνου κάμναι.

Κεφ. ε'. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ τῆς ἀσκήσεως ἀρχή, πάλιν ἀναλάβωμεν· ὑπὲρ γὰρ τῶν ἀνυγκαιοτάτων οὐδὲν χειρόν ἐστι καὶ δις καὶ τρίς λέγειν τὰ αὐτά. τὸ μὴδέποτα (355) μὴδένα τῶν οἰκετῶν ἁμαρτάνοντα διὰ τῶν ἑαυτοῦ χειρῶν νοουθετεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ἐγὼ ποτε, πυθόμενος αἰρεῖσθαι Πλάτωνα πρὸς τινα τῶν ὑπηρετῶν ἁμαρτύντα, διὰ παντὸς οὕτως ἐπραξα, καλὸν ἡγησάμενος εἶναι τὸ ἔργον, οὕτω καὶ σὺ παράγγειλον σπανῶ, μήτ' αὐτὸς διὰ τῶν σπαντοῦ χειρῶν οἰκέτην πληξαι μήτ' ἄλλῳ προστάξαι, παρ' ὃν ἂν ὀργισθῇς χυρόν, ἀλλ' εἰς τὴν ὑστέραν ἀνακαλέσασθαι. μετὰ γάρ τοι τὸν θυμὸν σωφρονέστερον ἐπισκίψῃ, πόσας χυρὴ πληγὰς ἐντεῖναι τῷ τῆς κολῦσεως ἀξίῳ. ἢ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ἁμεινόν ἐστι,

quinto anno ad vitam honestiorem virtutis senties incrementum. Turpe siquidem est multis aliquem annis, ut medicus, aut grammaticus, aut rhetor, aut geometra fiat, laborare, verum ut in bonum virum evadat, ne pauxillo quidem tempore laborem unquam assumere.

Cap. V. Quod ergo sit exercitii initium, denno repetamus; nam de iis, quae maxime necessaria sunt, bis ac ter eadem dicere non est inutile. Monet hoc videlicet, ne quis ullum servum peccantem suis ipsis manibus corrigit, sed quemadmodum ego, quod Platonem andivissem adversus quendam servorum peccantem manduisse agere, sic semper egi, honestum arbitratus esse hoc officium, simili modo et tu tibi praecipe, ne famulos tuis manibus, quo tempore iratus es, caedas, neque alteri, ut id faciat, imperes, sed in diem posterum differas. Nam post iracundiam prudentius apud te perpendes, quot verbera ei, qui puniendus est, conveniat infligere. Num praestat initio veniam concessā sic rem perficere, ubi lo-

Ed. Chart. VI. [525, 526.]

Ed. Basf. I. (355.)

συγγνώμη πρᾶξαι οὕτως αἰτήσαντα ἱμάτια, καὶ σωφρονί-
 σαντα λόγῳ, καὶ ἀπειλίσαντα μηκέτι τὸ λοιπὸν συγχωρῆ-
 σαι, ἐὰν ὁμοκός ἁμάρτης; πολλῶ γὰρ ἄμεινόν ἐστι, μηκέτι
 ζῆστος τοῦ θυμοῦ [526] πράττειν ἢ πράττεις, ἐξω τῆς
 ἀλογίστου μανίας γενόμενον, ὁπότε καὶ τῷ λογισμῷ τὰ
 πυκτεῦον εὐρήσεις. ὅτι γὰρ ὁ θυμὸς οὐδὲν ἀποδεῖ μανίας,
 ἐξ αὐτῶν ἤδη ὧν ποιοῦσιν οἱ θυμούμενοι μαθεῖν ἔστιν·
 παύοντες γὰρ, καὶ λακτίζοντες, καὶ κατασχίζοντες ἱμάτια,
 καὶ θορυβῶδες ἐμβλέποντες ἕκαστα πράττουσιν ἄχρι τοῦ,
 καθάπερ ἔφη, καὶ θύραις, καὶ λίθοις, καὶ κλεισίῃς ὀργί-
 ζεσθαι, καὶ τὰ μὲν καταράσσειν, τὰ δὲ δύνειν, τὰ δὲ
 λακτίζειν. ἀλλ' ἴσως φήσοισι ταῦτα τῶν ὄντως μαινομένων
 εἶναι, τὰ δὲ ὑπὸ σοῦ γιγτόμενα σωφρονοῦντων. ἐγὼ δὲ,
 ὅτι μὲν ἔλαττον ἁμαρτάνουσι τῶν τοὺς λίθους καὶ τὰς θύ-
 ρας καὶ τὰς κλείς θακτόντων τε καὶ λακτιζόντων οἱ τοὺς
 οἰκίας ταῖς ἑαυτῶν παίοντες χερσίν, ὁμολογῶ· πέπεισμαι
 δὲ καὶ τὸ πρὸς ἄνθρωπον ἅμα τι ποιεῖν ἢ μικρῶς μανίας
 ἔργον ὑπάρχειν, ἢ ζωὴν τινὸς ἀλόγου τε καὶ ἀγρίου. οὐ γὰρ

rum postulaveris et verbis increpaveris; minatus deinceps
 nequaquam condonaturum, si tantundem peccaverit? Mul-
 to namque majus est, animo non amplius furente atque
 ab insania libero, ea quae facis facere, nempe quando
 cum ratione poenam inveneris. Quod etenim iracundia
 nihil ab insania differat, ex iis, quae iracundi faciunt,
 promptum est discere; pulsantes enim et calcitrantes, et
 vestimenta scindentes, et torrum quiddam intuentes,
 omnia conficiunt usque adeo, ut, quemadmodum dixi,
 ossibus, lapidibus et clavibus succenscant, et alia quidem
 collidant, alia mordeant, alia calcibus petant. Haec for-
 san vere insanientium esse dicent, quae vero a te fiant,
 prudentium. Nos profecto, qui propriis manibus ferves
 pulsat, minus peccare illis, qui lapides, ossia clavesque
 mordeant et pedibus trudent, fatemur; verum adversus
 hominem, simul atque peccaverit, saevire, vel parvae in-
 saniae opus esse, vel animantis cujusdam agrestis et
 rationis carentis, persuasum habemus. Non enim haec

Ed. Chart. VI. [526.]

Ed. Berl. I. (355.)

μόνος ἄνθρωπος ἐξίρεται ἔχει ἄρα παρὰ τῶλλα λογίσσασθαι ταῦτα, εἴν ἀπορρίψωσιν τὸν θυμὸν χαρίζεσθαι ζωὴν, οὐκ ἄνθρωπου βίος. μὴ τοίνυν νόμιζε φρόνιμος ἄνθρωπος ὑπάρχειν, ὅς ἂν αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐκφυγῇ, λακτίζειν, καὶ δύνειν, καὶ πεντεῖν τοὺς πελάς. ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐκ ἔτι μὲν ἔστι Θηρίον, οὐ μὴν ἤδη γε φρόνιμος ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτων τε καὶ τῶν Θηρίων. ἂρ' οὖν ἀσκήσεις μηκέτ' εἶναι Θηρίων, τοῦ ἄνθρωπος γενέσθαι καλὸς κἀγαθὸς οὐ πεφρονηκὸς, ἢ βελτίον, ὥσπερ οὐκ ἔτι Θηρίον, οὕτω μὴδ' ὤφρονά σε μὴδ' ἀλόγιστον εἶ διαμένειν; ἔση δὲ τοιοῦτος, εἴν μηδέποτε θυμῷ δουλεύων, ἀλλ' ἀεὶ διαλογιζόμενος ὑπαντα πρύττης, ἢ πάντα σοι χωρὶς τοῦ πάθους σκοπετόμενον φαίνεται κρᾶτιστα. πῶς οὖν ἔστι τοῦτο; τιμήσαντός σου τιμὴν σαυτὸν μεγίστην, ἥ; οὐδ' ἐπινοῆσαι δυνατόν ἔστι μέγιστον. τὸ γὰρ, ὑπάντων ἀνθρώπων ὀργιζόμενων, αὐτὸν ἀόργητον εἶναι, τί ἄλλο ἔστιν, ἢ ἑαυτὸν ἀπεδείξαι πάντων ἀνθρώπων βελτίονα; σὲ δ' ἴσως νομί-

homo solus habet eximia, sed prae caeteris aliis rationem; si, igitur illa ira deposita vitam condonent, nonne hominis id erit factum? Quamobrem noli hominem judicare prudentem, qui hoc unum solum caverit, ne recalcitret, mordeat et pungat proximos; qui enim talis est, non amplius quidem ferinus est, sapiens tamen nondum est, sed medium inter illos statum obtinet. Nunquid igitur pudebis desinere te feram esse, si non curas, ut in virum et honestum et probum evadas? an satius fuerit, ut non amplius ferinum, sic neque insipientem neque rationis expertem permanere? Talis autem evades, si nunquam iracundiae deserviens, sed rationi obtemperans, omnia agas, quae omnia tibi citra affectum consideranti videantur optima. Quomodo tandem hoc continget? nempe quum honore te affeceris, quo ne cogitare quidem possis majorem. Omnibus namque hominibus irascenlibus, te solum ira non moveri, quid aliud est quam cunctis hominibus meliorem te ostendere? Ac si forte teipsum exi-

Ed. Char. VI. (528.)

Ed. Bas. I. (355.)

ἔσθαι, τί ἄλλο ἐστίν, ἢ ἑαυτὸν ἀποδείξαι, νομίζεσθαι μὲν εἶναι βέλτερον ἐθελῶν, εἶναι δὲ οὕτως βέλτερον μὴ βούλοσθαι, καθάπερ εἰ τις ἐπεθύμησεν νομίζεσθαι μὲν ὑγιαίνειν τὸ σῶμα, τοσοῦτ' δὲ κατ' ἀλήθειαν. ἢ οὐχ ἡγῆ νόσημα ψυχῆς εἶναι τὸν θυμὸν; ἢ μάτην ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὀνομάζεσθαι νομίζεις ψυχῆς πάθη πάντα ταῦτα, λύπην, ὀργήν, θυμὸν, ἐπιθυμίαν, φόβον; ἀλλ' ἔμοιγε βέλτερον εἶναι δοκεῖ μακροῦ, πρῶτον μὲν ἐπὶ πολὺ ἔχειν ἄνευ τῶν εἰρημένων παθῶν, ἐξανασιάντα τῆς κοίτης, ἐπισκοπεῖσθαι πρὸς πάντων τῶν κατὰ μέρος ἔργων, ἄρα βέλτερόν ἐστι πάσχει δουλεύοντα ἔξῃ, ἢ λογισμῶ χρησθαι πρὸς ἅπαντα· δεύτερον δ', ὅταν τῷ βουλομένῳ γίγνεσθαι καλὸς καὶ κατὰ φύσιν παρακλητέον ἐστὶ τὸν δηλώσονται τῶν ὑπ' αὐτοῦ πραγματοποιήτων οὐκ ὀρθῶς ἕκαστον· εἰτ' ἐτι καθ' ἑκάστην ἡμέραν τε καὶ ὥραν ἔχων ἐν προχειρῇ τὴν δόξαν ταύτην, ὡς ἄμεινον μὲν εἶναι ἑαυτὸν τιμῆσαντα καλὸν καὶ κατὰ φύσιν, τοῦτο δ' ἄνευ τοῦ σχεῖν τὸν δηλώσονται τῶν ἀμαρτυρουμένων ἕκαστον ἀδύνατόν ἐστιν ἡμῖν περιγετέσθαι, καὶ μέντοι καὶ τὸν σωτῆρα ἑαυτὸν

Times, quid aliud est quam ostendere, teipsum existimare velle caeteris praeflare, revera tamen praeslantioram esse nolle, quemadmodum si quis corpus suum valere putari desideraverit, revera tamen aegrotet. Numquid enim animi morbum esse censes iracundiam? An frustra a veteribus quinque ejus affectus hos putas nominari, dolorem, iram, iracundiam, cupiditatem et metum? Sed mihi multo melius esse videtur, primum quidem dictis perturbationibus diu resistere, et lecto surgentem de omni particulatim opere considerare, satiusne sit affectibus servientem vivere, an in omnibus ratione uti: dein ei, qui ad bonitatem probitatemque aspires, advocandum esse, qui singula, quae parum recta ab eo gerantur, indicet: postea quotidie adhuc horisque singulis in promptu hanc opinionem habere, nempe melius esse bonum atque probum te ipsum honorare. At hoc assequi nobis non licet, nisi habeamus, qui singula, quae per errorem delinquimus, indicet. Quin etiam illum, qui delicta singula ostenderit,

Ed. Chart. VI. [526. 527.]

Ed. Bal. I. (355.)

καὶ φίλον μέγιστον ἡγεῖσθαι τὸν μνησίστα τῶν πλημμε-
λουμένων ἑκάστα· εἰδ' ὅτι, κἂν ψεῦδος σοι φαίνεται ποτ'
δυνατὸς εἶναι ἐκείνου σοῦ βέλτιον ὅρῳ ἑκάστον ὢν ἁμαρ-
τάνων τυγχάνεις, ὥς γε καὶ σὲ τῶν ἐμείνου. κἂν ἐπηρεάσῃ
ποτὲ ψεῦδος, ἄλλ' οὐκ ἐπ' ἡγεῖρά σε πρὸς ἀκριβεστέραν ἐπί-
σκεψιν ὢν πράττεις. ὃ δ' ἐστὶ μέγιστον ἐν τούτῳ, αἰ-
φύλαττε προσηρημένος γε τιμᾶσθαι σεαυτὸν. ἔστι δὲ τοῦτο
διὰ μνήμης ἔχειν πρόχειρα τὸ τε τῶν ὀργιζομένων τῆς ψυ-
χῆς αἰσχος τὸ τε τῶν ἀορ[527]γῆων κάλλος. ὅς γάρ
ἁμαρτάνειν ἐθισθῇ χρόνῳ πολλῷ, δυστεκλήπτως ἔσχε τὴν
κλειδα τῶν παθῶν, οὕτω καὶ τῶν δογμάτων, οἷς πειθόμε-
νος ἀνὴρ γενήσῃ καλὸς καὶ ἀγαθός, ἐν πολλῷ χρόνῳ προσήκει
μελετᾶν ἑκάστον. ἐπιλανθανόμεθα γὰρ αὐτοῦ ἑρδίας ἐκ-
πίπτοντος τῆς ψυχῆς ἡμῶν, διὰ τὸ φθίσαι πεπληρωσθαι
τοῖς πάθεσιν αὐτήν. τοιγαροῦν παρακώλουδ' ὅν ἐστιν, ἑκά-
στον τῶν σωθῆναι βουλομένων ὥς μηδεμίαν ἡμῶν ἀποδρά-
θουμην. ἐπιτερεπτόν τε πᾶσι κατηγορεῖν ἡμῶν, ἀκουστέον

servatorem et amicum maximum arbitrari oportet: ad
haec, si quando falso criminari videtur idem, iram con-
tinere debes, primum, quod fieri possit, ut ea melius vi-
deat, in quibus pecces, quam ipse tu, ut tu illius vitia
perspicere facilius potes, etsi nonnunquam calumniam
falsam molitur. Quin igitur exactius acriusque res tuas
inspice: propterea, quod in hoc maximum est, observes,
nempe temet honorare instituas, hoc est, memineris
prompte et irascentium animae turpitudinem et non
irascentium pulchritudinem. Nam qui errare diu con-
suevit, difficulter clavem affectuum potest assumere, hoc
est affectus coherere. Similiter et dogmata, quibus subau-
diens bonus simul et probus evadat, longo tempore singu-
la convenit exercere. Obliviscimur enim ipsius rei fa-
cile, ut quae protinus ex anima nostra propter affectionum
copiam ei insipientem excidat. Proximum itaque huius
est, ut, quisquis servari velit, ne horulā quidem unā fo-
rias ac otium agat. Incitandi sunt omnes, ut nos corri-

Ed. Chart. VI. [527.]

Ed. Bas. I. (355.)

τε πρώτως αὐτοὺς, καὶ χάριν οὐ τοῖς κατακλείουσι, ἀλλὰ τοῖς ἐπιπλήττουσιν ἔχειν, ἀντέχθῃ σου ἡ θύρα διὰ πάντοδς τῆς οἰκῆσεως, ἔξεστι τοῖς συνήθουσιν εἰσελθεῖν πάντα καιρὸν, ἢν οὕτως ἦς παρεσκευασμένος. δεῖ οὖν θαρσύνειν, ὥς ὑπὸ τῶν εἰσιόντων εὐχόμεσθαι μηδενὶ τῶν μεγάλων ἁμαρτημάτων ἰσχυρῶς κατεληγμένον. ἔστι δ' ὥσπερ τὸ πᾶν τῷ ἰκόντι ἐκκύψαι δύσκολον, οὕτως τὰ μεγάλα τῶν βουληθέντι ῥᾶστον. τῆς θύρας οὖν ἀνεωγμένης σου διὰ παντός, ὥς εἶπον, ἔξουσία τοῖς συνήθουσιν ἔστι κατὰ πάντα καιρὸν εἰσελθεῖν. ὥς δ' ἄλλοι πάντες αὐτοὶ προελθόντες εἰς τὸ δημόσιον ἅπαντα πειρῶνται πράττειν κόσμια, οὕτως σὺ κατὰ τὴν ἰδίαν οἰκίαν πράττεις. ἀλλ' ἐκρίνοι μὲν αἰδοίμενοι τοὺς ἄλλους ἁμαρτύντες τι φρωθῆναι μόνους ἑαυτοὺς οὐκ αἰδοῦνται, σὺ δὲ σπαντὸν αἰδοῦ μάλιστα πειθόμενος τῷ φάνει. Πάντων δὲ μάλιστα αἰσχύνεο παντῶν.

Κεφ. ε'. Οὕτως γὰρ πράττων δυνήσῃ ποιεῖ τὴν τοῦ θυμοειδοῦς ἐν σοὶ δύναμιν ἄλογον ὥσπερ τι θηρίον ἡμε-

piaut, modestieque audiendi ipsi; quinetiam gratia non assentatoribus, verum increpantibus habenda. Pateat domus tuae osium familiaribus; quovis tempore liceat ingredi, si in hunc modum te comparaveris. Quare fidas oportet, tanquam ab introeuntibus nulli vitio insigni obnoxius esse maxime comprehendaris. Est autem sicut omne invito excindere vitium difficile, ita magna volenti facillimum. Foribus itaque tuarum aedium apertis, ut dixi, copiam semper familiaribus ad te accedendi exhibeto. Sed quemadmodum alii omnes in publicum progressi omnia conantur facere ut decet, tu domi tuae ita facias. Illos autem alios deprehendi errantes nonnihil pudet, semetipsos deprehendi non pudet. Tui vero praesertim quum admoneris peccati, erubescas, imo omnium maxime pudeat.

Cap. VI. Hoc namque faciens poteris aliquando concupiscibilis facultatis vici imitationem tanquam terminum

Ed. Chart. VI. [527.]

Ed. Bał. I. (355.)

ρῶσαι τε καὶ πρᾶναι. ἡ δειγὼν ἄν εἴη, τοὺς μὲν ἵππικους
ἄνδρας, ἀχρεῖους τοὺς ἵππους παραλαβόντας, ἐν ὀλίγῳ
χρόνῳ χειροθετοῖς ἐργάζεσθαι, σὲ δ' οὐκ ἔξωθ' ἐν τε λα-
βόντα ζῶον, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ δύναμιν ἄλογον, ἣ διὰ πα-
τὸς ὁ λογισμὸς συνοικεῖ, μὴ δυνηθῆται πρᾶναι αὐτήν,
εἰ καὶ μὴ ταχέως, ἀλλ' ἐν μακροτέρῳ χρόνῳ. λέλεκται δὲ
ἐπὶ πλείον ἐν τοῖς περὶ ῥ'θῶν ὑπομνήμασι, ὅπως ἀρίστην
τις αὐτὴν ἐργάσασθαι, καὶ ὡς τὴν μὲν ἰσχὺν οὐ γρὴ καταβα-
λεῖν αὐτῆς, ὥσπερ οὐδὲ τῶν ἵππων τε καὶ κυνῶν, οἷς
χρώμεθα, τὴν δ' εὐπείθειαν, ὡς γε κἰπ' αὐτῶν, ἀσκεῖν.
ἐπιδίδεσθαι δέ σοι καὶ δι' ἐκείων τῶν ὑπομνημάτων οὐχ
ἥκιστα καὶ ὅπως αὐτῇ πάλιν τῇ τοῦ θυμοειδοῦς δυνάμει
συμμάχοι χρήσι καὶ τῆς ἐτέρας, ἣν ἐπιθυμητικὴν ἐκάλουν
οἱ παλαιοὶ φιλόσοφοι, φερομένης ἀλογίστως ἐπὶ τὰς διὰ τοῦ
σώματος ἡδονάς. ὥσπερ οὖν ἀσχερὸν θάλαμα διὰ θυμὸν ἄν-
θρωπος ἀσχημονῶν, οὕτω καὶ δι' ἔρωτα, καὶ γαστριμαργίαν,
οἶνοςλυσίαν τε καὶ ληξίαν, ἢ τῆς ἐπιθυμητικῆς ἐστὶ θυ-

aliquid edomare et coërcere. Num grave fuerit, viros
equeſtres indomitos equos pauxillo tempore mansuetos
reddere, te vero, quum non extraneum aliquod animal
ſulceperis, ſed in anima vium irrationalem, cui ratio ſem-
per inhabitat, ipſam non poſſe mitigare, ac ſi non co-
leriter, certe longiori temporis ſpatio? Diximus copioſius
in commentariis de moribus, qua ratione quis animam
compararet optimam, et quomodo robur ejus ſubvertere
non expedit, ſicut nec equis ac canibus, quibus utimur,
obedientiam vero, ſicut et in ipſis, exercere. Indicatum
inſuper tibi eſt non mediocriter in illis commentariis,
quo pacto rurfus iracibilis facultatis utaris auxilio ad-
verſus alteram, quam veteres philoſophi concupiſcibilem
vocaverunt, qua citra rationem in corporis voluptates
impellimur. Quemadmodum igitur turpe ſpectaculum eſt
ob iracundiam homo præter decorum ſe gerens, ſic ob
amorem, gulam, temulentiam ac ventris inexplabilem
cupiditatem, quæ concupiſcibilis animæ ſunt actiones et

Ed. Chart. VI. (527. 528.)

Ed. BaI. I. (355. 356.)

νόμῳ ἔργα τε καὶ πάθη, προσποιώσας, οὐχ ἱππῶ καὶ
 κυνι, καθάπερ εἶκασα τὴν πρώτην, ἀλλ' ὑβριστὴν κύνεω καὶ
 τράγῳ, καὶ τινι τῶν ἀγρίων ἡμερωθῆναι μὴ δυναμένων.
 διὰ ταύτης μὲν οὐδεμία παιδευσὶς τοιαύτη ἐστίν, οἷα τῆς
 ἐτέρας, ἢ εὐπείθεια· ὃ δ' ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ κολάζειν,
 ἀλογίαν τινὰ ἔχειν πρὸς τήνδε. γίγνεται δὲ (356) ἡ κόλα-
 σις τῆς δυνάμεως ταύτης ἐν τῷ μὴ παρῆχειν αὐτῇ τῶν
 προθυμουμένων ἀπόλαυσιν. ἰσχυρὰ μὲν γὰρ οὕτω καὶ με-
 γάλῃ γίγνεται, ἐν τῷ κολασθῆναι δὲ μικρά τε καὶ ἀσθενῆς,
 ὡς ἔπασθαι τῷ λογισμῷ δι' ἀσθένειαν, οὐκ εὐπείθειαν.
 οὕτως γοῦν καὶ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων ἑρῶμεν ἐπομένους
 τοῖς βελτίοσι τοὺς χείρους, ἢ ἄκοντας βιαζομένους, ὥσπερ
 τὰ παιδία καὶ τοὺς οἱ[528]κέτας, ἢ πεισθέντας ἐκόντας,
 ὥσπερ τοὺς ἀγαθοὺς φύσει. καὶ τῶν μὴ πρὸς ῥημάτων
 κολασθέντων αὐτὸ δι' ἃ που τοῖτοις πάλαι σύνηθις ἐστίν,
 ὡς ἀκόλαστος ὅδε τις ἀνθρώπος ἐστίν, ἐφ' οὗ δηλονότι
 τὴν ἐπιθυμητικὴν δύναμιν οὐκ ἐκόλασεν ἡ λογιστικὴ. δύο
 γὰρ ἔχομεν ἐν ταῖς ψυχαῖς δυνάμεις ἀλόγους· μίαν μὲν, ἥς

affectus, quos non equo, non cani, velint iracundiam,
 sed apro feroci, et hirco, aut id genus agresium cuidam,
 quod cicurari non potest, assimilavimus. Quapropter hujus
 nulla disciplina talis est, qualis est alterius obtemperatio.
 Quod autem veteres appellabant punire irrationalem
 quandam animae vim, ad hanc spectabat. Porro fit hu-
 jus potentiae punitio, dum desideratis frui ipsi non con-
 ceditur. Valida enim et magna efficitur, dum optata
 contingit, at ubi coërcetur, exigua et imbecillis, ut
 non obtemperantis, sed imbecillitatis causa rationem se-
 quatur. Eodem quoque modo videmus inter ipsos homi-
 nes inferiores aut iuvito per vim sequi praestantiores,
 uti pueros et famulos, aut sua sponte, ut natura bonus.
 Atque hoc illis, qui verbis scilicet non castigati fuere,
 olim familiare. Nam ille protervus est et intemperans,
 in quo videlicet vim appetitoriam rationalis non repressit.
 Duas enim habemus in anima facultates rationis exper-
 tes, unam, cujus opus est excandescere et irasci his, qui

Ed. Chart. VI. [528.]

Ed. Bas. I. (356.)

θυμοῦσθαι τε παραχρῆμα καὶ ὀργίσεσθαι τοῖς δόξαισι
 πλημμελεῖν εἰς ἡμᾶς ἔργον ἐστίν. τῆς δ' αὐτῆς ταύτης καὶ
 τὸ μνηστῆρ ἄχρι πλείονος, ὃ τοσαύτην πλείον ἐστι θυμοῦ
 πάθος, ὅσῳ καὶ χρονιάτερον. ἄλλη δ' ἐστὶν ἐν ἡμῖν δύνα-
 μιν ἀλογὸς ἐπὶ τὸ φαινόμενον ἡδὺ προπετιῶς φερομένη, πρὶν
 διασκέψασθαι, ἴσχυον ὠφελιμὸν ἐστὶ καὶ καλὸν, ἢ βλα-
 βερὸν τε καὶ κακόν. ταύτην οὖν ἐπέχειν χρὴ τὴν σφοδρο-
 τάτην, πρὶν αὐξηθεῖσαν ἰσχυρὴν δυσνίκητον κινήσασθαι.
 τηρικνῦντα γὰρ οὐδ' ἂν τελήσης εἴ τι κατασχεῖν αὐτὴν δυ-
 νήσῃ, καί περ φήσεις, ὥσπερ ἠκουσά τινος ἐρωήντος, ἐθελῶν
 μὲν παύσασθαι, μὴ δύνασθαι δὲ, παρακαλέσεις τε μάτην
 ἑμᾶς ὥσαύτως ἐκείνῳ τῷ θεομένῳ βοηθήσασθαι καὶ τὸ
 πάθος ἐκκῶσαι. καὶ γὰρ τῶν τοῦ σώματος παθῶν ἔνια
 διὰ μέγεθος ἐστὶν ἀνίατα· σὺ δ' ἴσως οὐδ' ἐπενόησάς ποτε
 τοῦτο. βέλτιον οὖν σοι καὶ συνὶ ἐννοῆσαι τε καὶ διασκέψα-
 σθαι, πότερον ἀληθεύεις λέγων, αὐξανομένην τὴν ἐπιθυμη-
 τικὴν δύναμιν εἰς ἀνίατον ἔρῳσι πολλάκις ἐμβαλεῖν, οὐ σω-
 μάτων μόνον ὥραϊον, οὐδ' ἀφροδισίων, ἀλλὰ καὶ λυγρείας,

in nos delinquere videntur. Hujus ipsius est et infen-
 sum esse diutius; qui tanto major est iracundia affectus,
 quanto etiam diuturnior. Alia verò in nobis est facultas
 rationis experta, qua ad id, quod suave est, ferimur,
 priusquam perpexerimus, commodumne sit et honestum,
 an nocuum et turpe. Hanc vehementem adeo prius co-
 hibere convenit, quam aucta robur insuperabile acquirat.
 Tunc enim, etiam si coercere velis, non amplius possis.
 Dein inquires, sicut amantem quendam audiui, velle qui-
 dem cessare, sed non posse; adhortaberisque nos frustra,
 perinde ut ille petebat opem sibi ferri et affectum ex-
 titpari, siquidem corporis affectuum quidam prae magni-
 tudine sunt immedicabiles. Id autem forsan ne cogitasti
 quidem unquam. Proinde nunc tibi praestiterit con-
 siderare et perpendere, verene dicam, concupiscendi fa-
 cultatem auctam in amorem plerumque nullo sanabilem
 remedio nos praecipites agere, non corporum formoso-
 rum, florentium, neque venereorum, sed ingluviei quo-

Ed. Chart. VI. [528.]

Ed. Baf. I. (356.)

καὶ γαστριμαργίας, οἰνοφλυγίας τε καὶ τῆς παρὰ φύσιν ἀσχυρουργίας, ἣ ψεύδομαι καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων. ἃ γὰρ περὶ τοῦ θυμοῦ ἡλεεκται μέγχοι τοῦ δεῦρο, ταῦτα καὶ περὶ τῶν ἄλλων παθῶν ἡγοῦ λέλεχθαι· πρῶτον μὲν, ὡς ἐτέρω ἐστὶ τὴν διάγνωσιν αὐτῶν ἐπιτρεπτόν, οὐχ ἡμῖν αὐτοῖς· εἰδ' ὅτι μὴ τοὺς τυχόντας τούτους ἐπιστατεῖν, ἀλλὰ πρεσβύτες, ὁμολογημένοις μὲν εἶναι καλοῖς κληθέντες, ἐξηγητὰς μὲν οὐτ' δὲ καὶ πρὸς ἡμῶν αὐτῶν ἐπὶ πλέον ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς ἕνεκα ἔξω παθῶν εἶναι· εἰδ' ὅτι οὐ φαίνεσθαι χρή τοῖς τοιοῦτοις, ὅταν εἰπωσὶ τι τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, ἀγατακτοῦντας, ἀλλὰ χάριν εἰδόντας· εἰτα καθ' ἐκάστην ἡμέραν σαυτὸν ἀναμνησκείν, ἅμεινον μὲν, εἰ πολλάκις, εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ πάντως γε κατὰ τὴν ἔοι, πρὶν ὑρχεσθαι τῶν πράξεων, εἰς ἐσπέραν δὲ, πρὶν ἀναπαύεσθαι μέλλειν. ἐγὼ δὴποτε καὶ ταύτας δι' ἡμῶν φερομένας ὡς Πυθαγόρου παλαιώσεις εἴδισα δις τῆς ἡμέρας ἀναγινώσκων μὲν τὰ πρῶτα, λέγειν δ' ἀπὸ στόματος ὑστερον. οὐ γὰρ ἄρκει μόνον ἀοργησίαν ἄγειν, ἀλλὰ

quo, gulae, ebrietatis, et indecorae praeter naturam turpitudinis; an mentiar haec, et alia pluraque, quae a me prius dicta sunt. Quae enim de iracundia retuli hactenus, eadem de affectibus aliis intelligito. Primum-quidem alteri, non nobis ipsis eorum dignotionem committendam esse. Deinde non quoscunque, sed senes, qui boni pariter et probi aestimati, tum longo ante nos tempore nullis animi perturbationibus obnoxii fuerunt, nobis praeficiendos. Ad haec curandum, ne talibus, quoties vitium aliquod nostrum ostendant, succensere videamur, sed magis habere gratiam; postea quotidie tui ipsius meminisse, satius esset, si frequenter, sin minus, certe ad solis saltem exortum, priusquam operi te accingas, vespери, antequam te quieti remittas. Ego utique aliquando et haec, quae tanquam Pythagorae monita circumferuntur, bis ac ter primum consuevi legere, mox voce pronunciare. Non enim satis est solum irae resistere,

Ed. Chart. VI. [528.]

Ed. Bas. I. (556.)

καὶ λιχνείας, καὶ λαγνείας, οἰνοπλυγίας τε καὶ περιεργίας καὶ φθόγου καθαρεύειν. ἕτερος οὖν ἡμᾶς ἐπεπείρατο, μή τί σου, καθάπερ οἱ κύνες, ἀπλήστως ὠφθήμεν ἐμπορούμενοι σικίων, ἥ, ὡς οἱ διακαιόμενοι πύρετι συνεχεῖ, ψυχρὸν ἐπισπασώμεθα τὸ πόμα λαβρότερον, ἢ ὡς ἄνδρας σεμνοὺς πρέπει. οὗτε γὰρ διὰ πείναν ἐμπορεῖσθαι προσήκει σφοδρῶς καὶ ἀπλήστως, οὗτε διὰ δίψας ὅλην τὴν κύλικα ἐκπίνειν, εἴτε δὲ μᾶλλον οὗτε διὰ λιχνείαν ἀπάντων τῶν παρόντων πλέον, ἤτοι πλακοῦντος, ἢ τινος ἄλλου τῶν λίγνων ὕψων ἀπολαύειν. ἀλλ' ἐν ἅπασιν αὐτοῖς ἀρχομένους μὲν εἰτε παρακλητέον ἐστὶν ἐτίρους ὃ τι ἡμέτερον ἐπιτηρεῖν τε καὶ λέγειν ἡμῖν· ὕστερον δὲ καὶ χωρὶς παιδαγωγῶν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπιτηρῶμεν αὐτοὶ καὶ παραφυλάττωμεν, ὥπως ἀπάντων τε τῶν συνδειπνούντων ἑλαττον ὕψου προσετηγκώμεθα, καὶ τῶν λίγνων ἐδεσμάτων ἀποσχώμεθα, σύμμετρα τῶν ὑγιεινῶν προσαρήμενοι. τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, οὐκ εἴτε οὐδὲ πρὸς τοὺς δειπνοῦντας ἀποβλέπειν ἀξιώσαιμ' ἂν σε· μέγα γὰρ οὐδὲν

nisi voracitatem, gulam, temulentiam, curiositatem et invidentiam tollas simul e medio. Alter igitur de nobis periculum faciebat, si neque canum in morem cibos immodice ingestisse deprehenderemur, vel, ut qui continua febre peruruntur, frigidam potionem avidius arripereamus, an ut viros graves decet. Neque enim decorum est ob famem cupiditate quadam inexplorabili cibum assumere, nec sitis gratia totum omnino exhaustire calicem. Addo, multo minus decere ob gulam omnibus praesentibus vel placentam, vel aliud delicati quid obsonii intemperantius devorare. Quapropter hic quoque alii, qui in iis omnibus sibi temperare norunt, admonendi nobis sunt, ut, in quibus peccemus, observent dicantque. Subsequenti vero tempore sine paedagogis ipsi nos observemus, quomodo inter convivas universos minorem obsonii partem accipiamus, et a forculis opiparis abstinamus, salubribus modice sumptis contenti. At temporis processu nequaquam amplius convivas respicere te velim. Nam magni laboris haud

Ed. Chart. VI. [528, 529.]

Ed. Bas. I. (556.)

ἐκείνων ἐσθίειν τε καὶ πίνειν ἐγκρατέστερον. εἰ δὲ περ οὕτως [529] συντόν ἔγνωκας τιμῶν, ἐπισκέπτου μᾶλλον ποτε ἐγκρατῶς διηγεῖσθαι χθὲς ἢ τήμερον. ἐὰν γὰρ τοῦτο ποιῇς, αἰσθήσῃ καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐκολώτερον ὢν εἶπον ἀπεχόμενος, αἰσθήσῃ τε μεγάλα εὐφρανθήσάμενος τὴν ψυχὴν, ἐὰν γὰρ σωφροσύνης ὄντως ἐραστὴς ὑπάρχῃς· οὕτως γὰρ τις ἐρασθεὶς χαίρει προκόπτων ἐν αὐτῷ. καὶ διὰ τοῦτο ταῖς μὲν οὐροφλυγίαις ἔστιν ἰδεῖν ἡδομένους, ὅταν πίνοντες ἐπερβάλλωνται τοὺς συμπότας, ὅσοι δὲ γαστρίμαργοι, καὶ τούτους τῷ πλήθει τῶν ἐδεσμάτων εὐφραινομένους, ὅσοι δὲ λίγχοι, πλακοῦσι, καὶ ταγήνοισι, καὶ λοιπάσι, καὶ καρυνκείαις. ἐτίους δὲ μέγα φρονοῦντας ἔγνωσ' ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἀφροδισίων. ὥς οὖν ἐκείνοι τὴν ἀκρότητα τῶν σπουδαζομένων ἀσχοῦσί τε καὶ μετεδιώκουσι, οὕτως καὶ ἡμᾶς χρὴ σωφροσύνης ἀκρότητα σπουδάζειν. εἰ δὲ τοῦτο πράξομεν, οὐ τοὺς ἀκολάστους ἡμῖν παραβάλλομεν, οὐδ' ἀρκέσει πλέον ἐκείνων ἔχειν ἐγκρατείας τε καὶ σωφροσύνης, ἀλλὰ πρῶτον μὲν τοὺς σπουδάζοντας τὰ αὐτὰ φιλονεικήσομεν

fuerit tunc bibere et esse modestius. Si enim ita te ipsum honorare didiceris, considera aliquando, magis temperanter heri vel hodie vixisse. Hoc facto senties quotidie te minori negotio ab his, quae dixi, abstinere, animumque tuum magis ac magis exhilarari, si verus temperantiae amator sis. Ita enim qui amat, gaudet in eo, quod amat, si profecerit. Hinc est, quod ebriosos laetari videamus, quando potu superant combibones; qui voraces sunt, et hos ciborum copia oblectari; qui gula, placentis, sartaginibus, patinis et condimentis aromaticis. Novi etiam quosdam; qui frequenti et immoderata venere se ostentarent. Quaeinadmodum igitur eorum summa exercent et persequuntur, quorum desiderio tenentur, ita nos summo temperantiae studio deditos esse oportet. Eo namque pacto intemperantibus nos haud assimilabimus, quamquam continentiae et temperantiae plus habere, quam illi, satis non sit, nisi ejusdem rei aemulos etiam superare conten-

Ed. Chart. VI., [529.]

Ed. BaI. I. (356.)

ὑπερβάλλεσθαι, (καλλίστη γὰρ ἡ τοιαύτη φιλοφεικία,) μετ' ἐκείνους δ' αὐθιγὰς ἡμᾶς αὐτοὺς, ὡς ἐξ ἔθους πολυχρονίου τούτοις ὑγεινντάτοις τε ἅμα καὶ προσοδεῖται ῥάστοις ἡδέως ἅμα προσφέρεισθαι, μεμνημένους τῶν καλῶς εἰρημένων. ὧν καὶ τοῦτ' ἐστίν. Ἐκλέγου βίον ἄριστον, ἡδὺν δ' αὐτὸν ἡ συνήθεια ποιήσεται. ὥσπερ οἶα, ὅποτε πρὸς τὸν θυμὸν ἀσκαῖν ἡξίουν σε, γνώρισμά τῆς ὠφελείας εἶχες ὁρᾶν σαυτὸν οὐκ ἔτι θυμούμενον, ὡσαύτως ἐπὶ τῆς σωφροσύνης ἔστω σοι γνώρισμα μηδ' ἐπιθυμεῖν ἔτι τῶν ἡδίστων. ὁδὸς δ' ἐπ' αὐτὴν ἔστι διὰ τῆς ἐγκρατείας. οὕτω γὰρ αὐτὸς πλεονεκτεῖ σώφρων ἐγκρατοῦς, τῷ μηδ' ἐπιθυμεῖν λίγαν ἰδεσμάτων ἢ διὰ τὸ πολυχρόνιον ἔθος, ἢ δι' ἐγκράτειαν, καθάπερ καὶ αὐτὸ τοῦνομα αὐτῆς ἐνδείκνυται γεγονός, ὅπερ ἐστίν ἐκ τοῦ κρατεῖν καὶ νικᾶν τὰς ἐπιθυμίας. ἐπικρατοῦς δὲ ἔστι καὶ πραχεῖα τό γε κατ' ἀρχάς, ὥσπερ αἱ ἄλλαι τῶν καλῶν ἐπετηδευμάτων ἀσκήσεις. εἰ μὲν οὖν εἴτε τὴν ἀρετὴν ἀντὶ τῆς κακίας ἔχειν ἐθέλεις, εἴτε τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς ἀντὶ

damus. Haec etenim pulcherrima est contentio. At post illos rursus nosmetipsos vincamus, ut ex diuturna consuetudine saluberrimis istis juxta ac susceptu facillimis suaviter assuescamus, memores eorum, quae a veteribus dicta sunt, ex quorum numero refertur et illud: *Dilige vitae genus optimum, id jucundum efficiet consuetudo*. Qua igitur ratione, quum iracundiae resistere te volebam, hoc inde commodi signum affulgebat, quod irascentem te ipsum amplius non viderem, sic temperantiae indicium existima, quod suavia non amplius concupiscas. At via ad eam per continentiam tendit: quin hoc modo temperans excellit continentem, quod nec opiparos cibos vel ob diuturnam consuetudinem, vel ob continentiam appetit, quemadmodum et Graecum nomen ipsum indicat compositum ex continere et vincere cupiditates. Caeterum initio laboris plena et aspera est, sicut alia honestarum rerum studia. Quare, si vel virtutem malitiae loco vel animi tranquillitatem pro corporis titillationibus malis

Ed. Chari. VI. [549.]

Ed. Haf. I. (356. 357.)

τῶν τοῦ σώματος γαργαλισμῶν, ἀσκητέον ἐστὶ σοι τὸν εὐρημένον τρόπον, ἐπὶ σαφροσύνῃ βυθίζοντα δι' ὑγραιότητος. εἰ δ' ἦτοι τὴν ἀρετὴν ἀιμάζουσαι, ἢ γαργαλίζουσαι βούλει δὲ ἔλου τοῦ σώματος, καταληπτέον ἐστὶ τὸν λόγον. οὐ γάρ ἐστι προαιρετικὸς ἐπ' ἀρετῆς, ἀλλὰ τοῖς προεσθραμμένοις ὑψηλῆς τῆς ὁδοῦ, καθ' ἣν ἂν τις αὐτῇ κτήσεται. διαιρουμένου δὲ τοῦ λόγου πρὸς τε τὸ διαγνωτικὸν ἕκαστον ἡμῶν ὑπάρχειν αὐτοῦ, καὶ πρὸς τὴν ἐπὶ τῇ διαγνώσει τῶν ἀμαρτημάτων ἐπαγόρθωσιν, οὐ περὶ ταύτης πρόκειται λέγειν, ἀλλὰ περὶ τῆς διαγνώσεως τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων. ἐπεὶ δὲ τοῖς μὲν ἀρχομένοις αὐτῇ οὐ διαγνώσαι θύνατον, ἐτέρους μὲν τοῖς ἀρχομένοις ἐπιστήσομεν ἐπόπτας, αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀσκούντας, ὡς ἂν ἤδη δυναμένους γινώσκειν, πῶς μὲν ἀπηλλάγησαν ἀμαρτημάτων καὶ παθῶν, ὅσον δ' αὐτοῖς ἐνδεὲς πρὸς τὸ τέλος. ὅπερ δὲ εἶωθα λέγειν ἐκάστοτε, καὶ νῦν ἐρῶ. καθ' ἕτερον μὲν τρόπον ἀπάντων ἐστὶ δυσκολώτατον αὐτὸν γινώσκειν, καθ' ἕτερον δὲ ῥῆστον. ἐὰν μὲν γὰρ ἐντὸς θέλῃ τις (357) αὐτὸς χαλεπώτατόν ἐστιν.

Recipere, praeposita ratione exercitandus es, ad temperantiam eundo per continentiam. Sin autem vel negligere virtutem, vel totius corporis voluptatibus indulgere statuas, ratio deferenda est, quae ad virtutem non adhortatur quidem, sed iis, qui adhortationem receperunt, viae dux existit, qua quis eam comparare queat. Jam vero, quum oratio nobis partita sit in haec videlicet, quomodo quisque seipsum cognoscat, et errores cognitos emendet, de hoc posteriore dicere nequaquam proposuimus, sed quomodo proprios errores agnoscat. Quoniam vero obnoxii vitiis ac erroribus eos nequeunt dignoscere, alios a nobis accipient inspectores ipsos exercentes, utpote qui jam probe noverint, quibus erroribus et affectibus liberati sint, quidve ad perfectionem desideretur. Quod subinde consuevi dicere, nunc quoque dicam, altero modo difficillimum esse seipsum cognoscere, altero facillimum. Si enim quis intus velit se nosse, plurimum suadet necesse est: sin autem foris, laboris propemodum nihil sentiet.

Ed. Chart. VI. [529. 550.]

Ed. Bas. I. (357.)

Κεφ. ζ'. Ἐγὼ μὲν οὖν ἅπαντα ταῦτ' εἰρημέτω καὶ τὰ μέλλοντα λεχθήσεσθαι τοῖς βουλευθεῖσιν ὑποτίθεμαι. τάχα μὲν [530] οὖν οὔσης καὶ ἄλλης τινὸς ὁδοῦ πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν γενέσθαι, μὴ γινώσκων θ' εὗρεῖν αὐτήν, ἐχρησάμην τε δι' ὅλου τοῦ βίου ταύτῃ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀφ' ὅπως δηλῶν παρεκάλουν ἀντιδιδόναι τε καὶ ἀποδοῦναι τε, καὶ ἀντιδιδάσκειν, εἰ τινα ἐτέραν ἄλλην αὐτοὶ γινώσκουσι καλοκαγαθίας ὁδόν. ἄχρι περ ἂν ἐπιθυμῶμεν ἄλλης, ἐν τῇδε διατρίβομεν, ἢ κοινῇ πάντων διαγνωσέας τε καὶ θεραπεύσας. καὶ γὰρ ἡ φιλονεικία, καὶ ἡ φιλοδοξία, καὶ ἡ φιλαρχία πάθη τῆς ψυχῆς εἰσιν. τούτων ἐλάττωσιν μὲν, ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὴ πάθος. περὶ δὲ τοῦ φθόρου τί δεῖ καὶ λέγειν; αἰσχιστον τῶν κακῶν ἐστίν. ὑπομάζω δὲ φθόρον, ὅτις τις ἐπ' ἄλλοις ἀγαθοῖς λυπῆται. πάθος μὲν ἐστὶ καὶ λύπη πᾶσα, χειρίστη δὲ ὁ φθόρος ἐστίν, εἴτε ἐν τῶν παθῶν, εἴτε λύπης ἐστὶν εἶδος πλησιάζον αὐτῇ. κοινὴ δ' ἀπ' ὁρίων ὁδὸς τῆς λύπης ἢ προειρημένη. χρή γάρ, ὅτι

Cap. VII. Nos ergo haec omnia, quae dicta et dicenda sunt, volentibus apponimus. Est forsitan alia quaedam via, qua bonus quis probusque evadat. At, quam ullam inventam esse ignorem, non solum hac per totam vitam usus sum, verum etiam aliis abunde indicavi, adhortatus, ut rependerent redderentque aliquid, vixissim docentes, si quam aliam probitatis viam cognoscant. Itaque, dum alteram desideramus, hanc ingrediamur, quae omnium affectuum iudicio et curationi communis est. Jam vero contentionis studium, gloriae ac imperii cupiditas animae sunt affectus. Haec illis minor quidem, sed tamen ipsarumque affectus. De invidia autem quid attinet dicere? Omnium malorum est pessimum. Appello autem invidiam, quum quis alterius commodo dolet. Dolor omnis affectus est, sed multo pessimus invidia, siue affectuum unus, siue doloris species ei assimilis nominetur. At communis omnium praedicta curationis ratio. Quod

Ed. Chert. VI. [530.]

Ed. Bas. I. (357.)

μὲν αἰσχρὰ καὶ φευκτὰ, κατανοεῖν ἐπὶ τῶν ἐνεχομένων αὐτοῖς σφοδρῶς· ἐναργὲς γὰρ ἐπ' ἐκείνων φαίνεται τὸ αἶσχος· ὅτε δ' οὐ βλέπομεν ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν μηδὲν, εἶναι νομίζουσιν προσήκει τυφλότητ'· αἴτε περὶ τὸ φιλοῦν αἴτε περὶ τὸ φιλοῦμενον, ἐνὰ τὰ λανθάνουσιν διὰ σμικρότητα καὶ παρορᾶσθαι, μὴ δυνάμενα παρορῶσθαι διὰ τὸ μέγεθος ἐν ἄλλοις. προσβύτην οὖν τινα βλέπειν αὐτὰ δυνάμενον εὐρίσκειν προσήκει, παρακαλοῦντας ἅπαντα μετὰ παύρησίας δηλοῦν, εἰτ' αἰπότες τι, πρῶτον αὐτῷ χάριν μὲν γρῶναι παραντίκα, χωρεσθέντας δὲ διασκοπτεσθαι καταμόνας ἑαυτοῖς ἐπιτιμῶντας, ἐκκοπτεῖν τε πειρωμένους τὸ πάθος, οὐκ ἄχρι τοῦ μὴ φάσθαι τοῖς ἄλλοις μόνους, ἀλλ' ὥστε μηδὲ ῥίξαν ἐγκυκαλεῖσθαι αὐτοῦ τῇ ψυχῇ· εἴτε γὰρ ἀναφέσεται τῇ τῶν σωζόντων ἀρδόμενον ποτηρία. διὰ τοῦτο προσεκτίον ἡμῖν αὐτοῖς ἔστιν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν παθῶν, ὅσα περὶ τοὺς πέλους ἐπισκοπούμεθα, εἴ τι κατὰ τὴν ἡμετέραν ἔστι ψυχὴν τοιοῦτον. ἐκκοπτεῖν γάρ αὐτὸ φερόμενον ἔτι, πρὶν αὐξηθῆναι ἀνίατον

enim et turpia et fugienda sint, perspicere oportet in iis hominibus, qui vehementer ab illis detinentur; in illis enim turpitudine perspicua apparet. Quod quidem in nobis videmus nihil, caecitatem putare oportet vel circa amans vel circa amatum. Accedit huc, quod nonnulla prae exiguitate nimia nos latent, nec sensibus nostris se offerunt, quae in aliis propter magnitudinem non possunt non conspici. Convenit igitur senem quempiam invenire, qui illa inspicere possit, rogareque, ut omnia cum libertate commonstret. Deinde, si quid dicat, primum gratiam agemus; ac statim digressi, ratione paulisper inita, nosmetipsos corripiemus; et affectum, non quousque aliis solis non appareat, sed ne radix ejus in animo relinquatur, conabimur evellere; nam ex iis, quae relinquuntur, rursus aliquid pullulat, dum a pravitate irrigatur. Eoque animum nos ipsos adhibere convenit in singulis affectibus, quos circa eos, quibuscum conversamur, conspiciamus, num quid tale in anima nostra deprehendi queat. Extirpandum enim est, dum nascitur adhuc, priusquam accepto in-

Ed. Chart. VI. [53o.]

Ed. Bas. I. (357.)

γενέσθαι. τῶν μὲν ἄλλων ἀπάντων παθῶν τῆς ψυχῆς οὐ πολλοὶ καταφρονοῦσι, καίτοι γε, ὅταν ἐτέρους αὐτὰ πάσχοντας ἴδωσι, καταγινώσκοντες· ἡ λύπη δ' ἅπασι φαίνεται κακόν, ὥσπερ ὁ πόνος ἐν τῷ σώματι. καίτοι τῶν συνηθεισάτων ἡμοὶ νεανίσκων, ἐπὶ μικροῖς ἀρνούμενος ἀνιῶν, ὕστερόν ποτε κατανοήσας τοῦτο, παραγενόμενός τε πρὸς με βαθὺν ὀρθρον, ὕλης ἔφη τῆς τυκτὸς ἀγρυπνοῦντα ἐπὶ τῷδε τῷ πρῶγματι, μεταξύ πως εἰς ἀνάμνησιν ἀφικέσθαι τοῦ μηδ' ἐπὶ μεγίστοις οὕτω ἀγιάμενον, ὥς ἐπὶ τοῖς σμικροῖς, ἑμαυτὸν ἡξίουν μαθεῖν, ὅπως αὐτῷ τοῦτο περιεγένετο, πρότερον ἐξ ἀσκήσεων τινων, ἢ φύντι τοιούτω. ἀπεκρινάμην οὖν αὐτῷ τάληθῆ. καὶ γὰρ καὶ τὴν φύσιν ἐν ἅπασιν ἔφη δύνασθαι μέγα ἐν τῇ τῶν παιδων ἡλικίᾳ εἰς ζωῆς τελευτήσιν, εἰδ' ὕστερον τά τε δόγματα καὶ τὴν ἀσκησιν. ὅτι μὲν οὖν αἱ φύσεις ἡμῶν πάμπαν διαφέρουσιν, μαθεῖν ἐναργῶς ἔστιν ἐπὶ τῶν παραφρομένων παιδίων. ἔτι μὲν γὰρ αὐτῶν αἰεὶ φαιδρὰ, σκυθρωπά δ' ἄλλα θεωμεθα, καὶ

cremento fiat inmedicabile. Plerique enim caeteros omnes affectus animi nihil ducunt, etsi, quum alios eis obnoxios videant, damnent. Dolor omnibus apparet malum, uti labor in corpore. Quidam tamen ex familiarissimis mihi adolescentulis, qui se ob minutula dolorem aliquando sensisse negasset, postea vero, quum aliquando id expertus fuisset, ad me accessit summo mane dixitque, se totam noctem insomnem duxisse hujus rei gratia, interea sibi in mentem venisse, se ne in maximis quidem rebus unquam aequè doluisse, ac in parvis doleret. Voluisse igitur discere, undenam hoc sibi acciderit, ex studio aliquo aut disciplinis, an natura talis sit. Respondebam itaque illi verum. Etenim naturam dixi in puerorum aetate multum ad vitae perfectionem momenti asserre, deinde disciplinas et exercitia. Quod nostrae vero naturae plurimum inter se differant, in pueris occurrentibus manifestello licet cognoscere. Quosdam etenim eorum alacres, quosdam tristes inspicimus, alios ob quaevis ridere para-

Ed. Chert. VI. [530. 531.]

Ed. Bas. I. (557.)

τὰ μὲν ἔτοιμα γελῶν ἐπὶ πᾶσι, τὰ δὲ κλαίειν ἐπὶ μικραῖς
 προφάσεσιν. οὕτω δὲ καὶ τὰ μὲν ἔχει ποιητῇ, τὰ δὲ ἀρπάζει·
 καὶ τὰ μὲν θυμοῦνται σφοδρῶς ἐπὶ τῶν σμικροτάτων,
 ὥς δάκνειν τε καὶ λακτίζειν, καὶ λίθους καὶ ξύλα ἀμύ-
 νασθαι τοὺς πέλας, ὅταν ἀδικεῖσθαι δόξῃ, τὰ δ' ἔστιν
 ἀνελκίσματα καὶ πρῶτα, μήτ' ὀργιζόμενα, μήτε κλαίοντα, πρὶν
 αἰδικηθῆναι τι μέγα. ταῦτα καὶ ὁ Ἑυπόλις ἐρωτώμενος
 Ἀριστείδην τὸν δίκαιον ὑπὸ τοῦ Νικίᾳ, ὡς ἐγένου δίκαιος,
 οὕτως εὐπρεπῶς ἀποκρινόμενον ἐποίησεν· ἢ μὲν φύσις τὸ
 μέγιστον, ἔπειτα δὲ κατὰ τὴν φύσιν προθύμως συνελάμ-
 βωνον. οὐ μόνον οὖν ἔτοιμοι τῶν νέων φύσεις πρὸς τὸ
 [531] λυπεῖσθαι ἑαδῶς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ θυμοῦσθαι
 καὶ λιγνεύειν, ὡς περ αὐτῶν ἤχρη δεῦρο τὸν πλείστον λόγον
 ἐποιήσαμεν. ἔτι δὲ πρὸς τοῖς εὐημέτοις ἔστιν ἰδεῖν ἔνια
 μὲν ἀναίσχυτα τῶν παιδίων, ἔτια δὲ καὶ αἰδούμενα, καὶ
 τὰ μὲν μετρηστικά, τὰ δὲ ἀμνήμονα, τινὰ δὲ ἐπιλήσμονα,
 καὶ τὰ μὲν φιλοπόντα περὶ τὰ διδασκόμενα, τὰ δ' ἀμελῆ
 καὶ ἑξέθυμα, καὶ τῶν φιλοπόνων ἔνια μὲν ἐπὶ τῷ χαίρειν

tos, alios plorare quavis parva occasione. Simili modo
 hi communia habent omnia, illi rapiunt, nonnulli propter
 minima excalescunt adeo, ut lapides et ligna, quibus
 proximos ulciscantur, quod injuria se putent affici, mor-
 deant et calcibus insultent. Rursus aliqui mali patientes,
 mites, non iracundi, nec plorantes, nisi offensi graviter.
 Similiter etiam Eupolis justum illum Aristidem, quum ro-
 garetur a Nicia, an natus esset justus, sic decenter respon-
 dentem introduxit: Natura quidem maximum, verum ego
 illam dein acriter adjuxi. Quamobrem naturae juvenum
 non ad dolorem modo, sed ad iracundiam gulamque fa-
 cile proclives sunt, de quibus ad hunc usque locum plu-
 rima verba fecimus. Insuper praeter illos, quos supra
 retulimus, aliquos videas impudentes, aliquos verecundos;
 habes memores, illos immemores; alios obliviosos, nonnul-
 los disciplinarum studiosos, quosdam negligentes et desi-
 diosos. Ex studiosis sunt, qui cito gaudeant, siquando lau-

Ed. Chart. VI. [531.]

Ed. Bas. I. (357.)

ἐπαινούμενα προθύμως, ἔνια δὲ ἐπὶ τῇ καταγινώσκασθαι
 πρὸς τῶν διδασκάλων αἰδούμενα, τινὰ δὲ καὶ δεδιέναι τὰς
 πληγὰς. οὕτω δὲ καὶ τῶν ῥαθύμων ἐπὶ ταῖς ἐναντίαις ἐκά-
 στον ἔστι ῥαθυμεῖν. ἐξ ὧν οὐκ ὀφείνται περὶ τὰ παῖδια
 πάντες ἄνθρωποι, τὰ μὲν αἰσχυρτῆλὰ καλοῦσιν αὐτῶν, τὰ
 δὲ ἀναισχυντα. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον ἦτοι φιλότιμα
 καὶ φιλόκαλα, ἢ ἀφιλόκαλα καὶ ἀφιλότιμα· καὶ μὴν δειλά,
 καὶ καταφρονητικά τῶν πλῆθῶν, ἑτέρας τε τοιαύτας ἐκ αἰ-
 ψῶν τίθενται, προσηγορίας κατὰ τὰς φύσεις αὐτάς. οὕτω
 δὲ καὶ τὰ μὲν φιλοπρεπῆ, τὰ δὲ φιληλήθη τῶν παιδίων
 ὁρώμεν φύσει ὄντα, καὶ πολλὰς ἄλλας ἔχοντα διαφορὰς
 ἡθῶν, ἐπὶ οὗ οὐκ ἀναγκαῖόν ἐστι νῦν λέγειν τοιαύτας·
 ἔνια μὲν γὰρ αὐτῶν ῥᾶσι δέχεται τὴν ἀκαθάρτην παιδείαν,
 ἔνια δὲ οὐδὲν ὀνίναται. οὐ μὴν τούτου γε ἕτερον ἀμελητέον
 ἐστὶ τῶν παιδίων, ἀλλ' ἐν ἀρίστοις ἡθῶσι θρεπτέον. ἦν
 μὲν οὖν ἡ φύσις αὐτῶν δέχεται τὴν ἐκ τῆς ἐπιμελείας ἀφελ-
 λειαν, ἀγαθὰ γεννᾷ εἰς αὐτοὺς. εἰ δὲ μή, δεξιαντὰ ποιοῦ,

dentur; sunt qui a praeceptoribus reprehensi erubescunt;
 sunt qui flagra timeant. Sic et desidiorum ob contraria
 vadeas unumquemque torpescere et otiosū esse animū. Ex
 his igitur, quae omnes homines vident circa pueros, hos
 vocant verecundos, illos impudentes. Eadem vero ratione
 vel honoris ac probitatis amantes, vel probitatis ac hono-
 ris negligentes; partim etiam timidos, et potiarum con-
 temptores, atque id genus alias appellationes pro natura
 cuiusque illis imponunt. Sic etiam puerorum alios na-
 turā mendaces, alios veritatis amatores intuemur, mul-
 tasque alias morum differentias habentes, de quibus nunc
 non est necessarium iure dicere. Quidam enim ipsorum
 bonam facillime recipiunt institutionem; aliqui nihil ex
 ea proficiunt aut commodi sentiunt: non tamen ea de
 causa negligendi sunt pueri, sed optimis quibusque mori-
 bus educandi. Quod si igitur natura ipsorum ex diligenti
 cura disciplinaque utilitatem capiat, in bonos evadent vi-
 ros; sin minus, nos nostro functi officio culpa carebimus.

Ed. Chart. VI. [531.]

Ed. Basf. I. (357.)

τὸ μὲν ἡμέτερον ἄμεμπτον εἶη. παραπλησία γὰρ πῶς ἐστὶν ἢ τῶν παίδων διαγωγῇ τῇ τῶν φυτῶν ἐπιμελείᾳ. κατ' ἐκείνην γοῦν ὁ γεωργὸς οὐκ ἂν ποτε δυήσαστο ποιῆσαι τὸν βῆτον ἐκφέρειν βότρυν, οὐ γὰρ ἐπιδέχεται ἡ φύσις αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς τοιαύτην τελείωσιν. ἄμπέλους δ' αὖ πάλιν ἐποί-
μας οὔσας, ὅσον ἐφ' ἑαυτῶν, τὸν καρπὸν ἐκφέρειν λὰν ἁμε-
λήσας ἐπιτρέψῃ μόνη τῇ φύσει, μοχθηρὸν ἢ οὐδ' ὅλως οἴσουσιν αὐτόν. οὕτω δὲ καὶ εἰ τῶν ζώων ἵππον μὲν παι-
δείᾳ, εἰς πολλὰ χρήσιμον ἔχεις, ἄρκτον δὲ κἄν ἡμερόν ποτε διδάξῃς, μόνιμον οὐχ ἔξει τὴν ἔξιν, ἐχιδνα δὲ καὶ σκορπίος οὐκ ἔχει τοῦ δοκεῖν ἡμεροῦσθαι πρόερχεται. ἐγὼ τοίνυν ὅπως μὲν τὴν φύσιν ἔχω, οὐκ ἔχω γνῶναι· τὸ γὰρ ἑκαστὸν φάναι χαλεπὸν ἐστὶ καὶ τοῖς τελείοις ἀνδράσιν, μὴ τοί γε δὴ τοῖς παισὶ.

Κεφ. η'. Εὐτύχησα δὲ μεγάλην εὐτυχίαν, ἀοργητότα-
τον καὶ δικαιότατον καὶ χρηστότατον καὶ φιλανθρωπύτα-
τον ἔχον πατέρα, μητέρα δὲ ὀργιλωτάτην, ὥς δάκνειν μὲν

Assimilis enim est quodammodo puerorum institutio fir-
pium culturae. In illa namque agricola nunquam potest
efficere, ut rubus proferat uvam, siquidem natura ejus ta-
lem principii perfectionem minime recipit. Iterum si
vites, quod ad ipsas attinet, abunde satis foecundas negli-
gens, soli naturae curam committat, pravam fructum aut
nullum producent. Pari modo, si ex animalibus equum
erudias, ad multa accommodum habebis, ursum autem
quamvis aliquando mansuetum docendo feceris, non ta-
men firmum habitum retinebit, vipera vero et scorpius
tantum de se nunquam immutant, ut nec ad mansuetu-
dinem accedere solum videantur. Ego hercle qua prae-
ditus sum natura, nullo queam pacto cognoscere; nam
semetipsum ostendere, viris etiam absolutis, nedum pueris
est difficile.

Cap. VIII. At raram quandam felicitatem consequu-
tus sum, cui pater configerit mitissimus, justissimus, probissi-
mus et humanissimus, mater licet iracunda adeo fuerit,

Ed. Chart. VI. [531. 532.]

Ed. Bas. I. (357. 358.)

ἐνίοτε τὰς θεραπεΐνας, αἱ δὲ καταγένοι τε καὶ μύχεσθαι
 τῷ πατρὶ μᾶλλον, ἢ Ξανθίππῃ Σωκράτει. παρὰλλήλῃ τε
 ὁρῶντί μοι τὰ καλὰ τῶν τοῦ πατρὸς ἔργων τοῖς αἰσχροῖς
 πάθεσι τῆς μητρὸς ἐπῆει τὰ μὲν ἀσπάζεσθαι τε καὶ φιλεῖν,
 τὰ δὲ φεύγειν καὶ μισεῖν. ὥσπερ δὲ ἐν τούτοις εἴρων παμ-
 πόλλην διαφορὰν τῶν γονέων, οὕτως καὶ τῷ, τὸν μὲν ἐπὶ
 οὐδεμίᾳ ζημίᾳ λυπούμενον, ἀνιωμένην δ' ἐπὶ σμικροτάτοις
 τῇ μητέρᾳ. γιγνώσκεις δὲ δῆπου καὶ σὺ τοὺς παῖδας, οἷς
 μὲν ἂν ἡσθῶσι, ταῦτα μιμουμένους, ἃ δ' ἂν ἀηδῶς ὁρῶσι,
 φεύγοντας. ἡ μὲν οὖν ὑπὸ τῷ πατρὶ παιδεία τοιαύτη τις
 ἔστ' ὑποπληρώσας δὲ τεσσαρεσκαίδεκατον ἔτος, ἤκουον φι-
 λосоφῶν πολιτῶν, ἐπὶ πλείστον μὲν Στωϊκοῦ. Φίλο[532]πύ-
 κτος μαθητοῦ, βραχὺν δὲ τινα καὶ Πλατωνικοῦ μαθητοῦ
 Γυῖου, διὰ τὸ μὴ σχολάζειν αὐτὸν, εἰς πολιτικὰς ἀσχολίας
 ἐλκόμενον ὑπὸ τῶν πολιτῶν, (358) ὅτε μόνος αὐτοῖς ἐδόκει
 δίκαιός τε καὶ χρημάτων εἶναι κρείττων, ἐνπρόσπιτός τε καὶ
 πρῶτος. ἐν τούτῳ δὲ τις καὶ ἄλλος ἦλθε πολίτης ἡμέτερος

ut ancillas objurgaret interim, semper vociferaretur, cum
 patre magis, quam Xanthippe cum Socrate, pugnaret. Quum
 itaque honesta patris opera cum turpibus matris affecti-
 bus invicem conferrem, cogitavi illa arripere et amare,
 hos fugere et odisse. Quemadmodum igitur in his in-
 gens parentum disformem, sic in illo maxime deprehendi-
 debam, nempe quod pater meus ob nullum quamvis grave
 incommodum doleret, mater etiam angeretur ob levissima.
 Novisti tu quoque forsan, pueros, quibus incumbant, haec
 imitari, quae vero illubentes viderint, illa fugere. Pa-
 tris itaque disciplina fuit huiusmodi. Postquam annum
 implevissem decimumquartum, audiebam philosophos civi-
 les, saepissime Stoicum Philopatoris discipulum, parvo
 quoque tempore Platicum Gai discipulum, eo quod ipsi
 non vacaret, ut qui ad civilia negotia a civibus trahere-
 tur, quia solus ipsis aequus, pecuniae contemptor, necnon
 accessu facilis et mitis iudicabatur. Interea autem venit

Ed. Chart. VI. [531.]

Ed. Bas. I. (358.)

ἐξ ἀποδημίας μακρῆς, Ἀσπασίου τοῦ Περιπατητικοῦ μαθη-
τῆς, καὶ μετὰ τοῦτον ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν ἄλλος Ἐπικούρειος,
ὃν ἀπώτων ὁ πατήρ δι' ἐμὲ τοῦ βίου καὶ τῶν δογμάτων
ῥέετασιν ἐποιεῖτο, αὐτὸν ἐμοὶ πρὸς αὐτοὺς ἀφικνούμενος. ἐγα-
γύμναστο δ' ἐπὶ πλεῖστον ἐν γεωμετρίᾳ, καὶ ἀριθμητικῇ,
καὶ ἀρχιτεκτονικῇ, καὶ ἀστρονομίᾳ. βουλόμενος γοῦν ὁμοίως
ταῖς γραμμικαῖς ἀποδείξεσιν λέγειν περὶ τοῦ τὸν διδά-
ξοντα· διὰ ταύτην δὲ χρὴ τὴν αἰτίαν μηδὲ διαφορίαν γε-
γονέναι πρὸς ἀλλήλους. τῶν ἀπὸ τῶν αὐτῶν βηλοτόκων μαθη-
μάτων καλῶν, καθ' ἕνα οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τὰς προσημασμένας
τέχνας, ὥς αἱ πρῶται γεωμετρία τε καὶ ἀριθμητικὴ· καθ' ἕ-
να οὖν ἔφη, τὸ μὴ προπετῶς ἀπὸ μιᾶς αἰρέσεως ἀναγο-
ρεύσας πάντων, ἀλλὰ ἐν χρόνῳ παντόλλῃ μανδύων τε καὶ
κρίνων αὐτῆς, οὕτως πρὸς πάντων μὲν ἀνθρώπων ἐπαινεῖ-
ται, συνομολογεῖται δὲ καὶ ταῖς φιλοσόφοις εἶναι ζηλωτῆ-
αῦτα, καὶ νῦν ἤδη ζηλωτέον αὐτὰ, καὶ μανθάνειν, καὶ
μελέεσθαι ἀξίως, δικαιοσύνης ἐντεταμένον, καὶ σωφρο-
σύνης, ἀνδρείας τε καὶ φρονήσεως. ἐπαινοῦσι γὰρ ὅπαντες

et alius, civis noster, ex longa peregrinatione, Aspasii Peripatetici discipulus, et post hunc ab Athenis alius Epicureus, quorum omnium vitam et dogmata mea causa pater inquirebat, mecum ad eos profectus. Erat autem plurimum in Geometria, Arithmetica, Architectura, et Astronomia exercitatus. Quum jam vellet doctorem lineariibus demonstrationibus aequae uti debere significare, non oportet, inquit, honestarum artium praecepta, quibus usus es, inter se dissentire, sicut veteres in praedictis disciplinis, quarum primae Geometria et Arithmetica; quae de causa temere ne lectae cuivis tempus addidas, sed tempore diuturno discas iudicesque eas; sic tandem ab omnibus hominibus laudem mereberis. Quis et apud philosophos in confesso est, haec imitatione esse digna, et nunc imitanda ei, qui discere et locupletare se volet, tum qui iustitiae, temperantiae, fortitudini atque prudentiae studeat. Laudant enim universi virtutes has, quan-

Ed. Chert. VI. (55a.)

Ed. BaE. I. (358.)

τάς ἀρετάς ταύτας, καὶ αὐτοὶ συνειδῶσιν ἑαυτοῖς εὐδαιμονίαν αὐτῶν ἔχουσι, καὶ φαίνεσθαι γε πειρῶνται τοῖς ἄλλοις ἀνδρείοι, καὶ σώφρονες, καὶ δίκαιοι, καὶ φρόνιμοι, ἕλντο μέντοι καὶ ἀλήθειαν εἶναι, καὶ μὴ φαίνονται τοῖς ἄλλοις ὥστε τοῦτο πρῶτον ἀπιάτων ἀσκητέον ἐστίν, τὸ σπουδαζόμενον ἅπασιν ἀνθρώποις μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀρετῶν. ταύτας, ἔφη ἐγὼ, παρὰ τοῦ πατρὸς λαβὼν τὰς ἐντολὰς ἄχρι δεῦρο διαφυλάττω, μήτ' ἀφ' αἰρέσεώς τις ἐμαυτὸν ἀναγορεύσας ὢν σπουδῇ πάσῃ ἀκριβῇ τὴν ἐξέτασιν ἔχων, ἀντεπληκτός τε πρὸς τὰ κατὰ τὸν βίον ὁσημέραι συμπέπτοια διαμείνω, ὥσπερ ἐώρων τὸν πατέρα. οὗτ' οὖν ἀπώλειά τις λυπήσασα με, πλὴν εἰ παντούτως ἀπολίσσωμι τὰ κτήματα· τοῦτο γὰρ οὐδέπω πεπειραμμι. δόξης τε καὶ τιμῆς ὁ πατήρ εἰδισέ με καταφρονεῖν, ἀλήθειαν μόνην τιμῶντα. λυπουμένους δ' ὅρῳ τοὺς πολλοὺς, ὅταν ἦτοι ἀτιμᾶσθαι δοκῶσιν ὑπὸ τισι, ἢ χρημάτων ἀπώλεια. κατὰ τοῦτ' οὖν, ἔφη, οἷδ' ἐλποόμενον εἰδὲς μέποτε. οὐδ' ἐπὶ χρημάτων ἀπώλεια συνέπειά μοι μέχρι τοῦ δεῦρο τρικακίῃ τὸ μέγεθος, ὡς μηκέτ' ἔχειν

vis ipsi sibi probe conscii sint, quod nec ullam ipsarum habeant, sed videri aliis fortes, temperantes, iusti et prudentes conantur. Caeterum doloris expertes non esse revera, sed apparere tantum volunt. Proinde hoc in primis cavendum, quod cunctis hominibus magis quam virtus in studio est. Has, inquam, a patre praeceptiones traditas in hunc usque diem reservo, nullam sectam professus eorum, quos omni studio exaote disquisitionem, atque imperterritus adversum vitae casus ac pericula, quemadmodum et patrem vidi, permaneo. Proinde nulla plane, nisi forsan omnium, quas possideo, jactura unquam aegritudinem asseret: tale namque novum expertus sum. Atqui honorem et gloriam contemnere me pater assuescit, veritatem solum magnificare; alios vero, quum vel ignominia affectos se putant ab aliquo, vel ob bonorum jacturam dolere videmus. Ex huiusmodi re igitur nunquam me dolere sensit; nec tanta rerum damna hucusque perpessi sumus, ut non ex reliquiis corporis sanita-

Ed. Chart. VI. [531.]

Ed. Baï. I. (357.)

τὸ μὲν ἡμέτερον ἄμεμπτον εἶη. παραπλήσια γὰρ πῶς ἔστιν ἢ τῶν παιδῶν διαγωγὴ τῇ τῶν φυτῶν ἐπιμελείᾳ. κατ' ἐκείνην γοῦν ὁ γεωργὸς οὐκ ἂν ποτε θυγήσαιτο ποιῆσαι τὸν βῆτον ἐκφέρειν βότρυν, οὐ γὰρ ἐπιδέχεται ἡ φύσις αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς τοιαύτης τελείωσιν. ἄμελούς δ' αὖ πάλιν ἐτοίμας οὕσας, ὅσον ἐφ' ἑαυτῶν, τὸν καρπὸν ἐκφέρειν εἰς ἄμελήσας ἐπιτρέψῃ μόνη τῇ φύσει, μοχθηρὸν ἢ οὐδ' ὅλας οἴσουσιν αὐτόν. οὕτω δὲ καὶ εἰ τῶν ζώων ἵππον μὲν παιδείᾳ, εἰς πολλὰ χρήσιμον ἔξει, ἄρκτον δὲ καὶ ἡμερόν ποτε διδάξῃ, μόνιμον οὐχ ἔξει τὴν ἔξιν, ἐχιδνα δὲ καὶ σκορπίος οὐκ ὅχει τοῦ δοκεῖν ἡμεροῦσθαι πρόερχεται. ἐγὼ τοίνυν ὅπως μὲν τὴν φύσιν ἔχω, οὐκ ἔχω γνῶναι· τὸ γὰρ ἐκείνόν φάναι χαλεπὸν ἔστι καὶ τοῖς τελείοις ἀνδράσιν, μὴ τοῖς γε δὴ τοῖς παισιν.

Κερ. ἦ. Εὐτύχησα δὲ μεγάλην εὐτυχίαν, ἀοργητότατον καὶ δικαιότατον καὶ χρηστότατον καὶ φιλανθρωπώτατον ἔχων πατέρα, μητέρα δὲ ὀργιλωτάτην, ὥς δάκνειν μὲν

Affimilis enim est quodammodo puerorum institutio stirpium culturae. In illa namque agricola nunquam potest efficere, ut rubus proferat uvam, siquidem natura ejus talem principii perfectionem minime recipit. Iterum si vites, quod ad ipsas attinet, abunde satis foecundas neglegens, soli naturae curam committat, pravum fructum aut nullum producent. Pari modo, si ex animalibus equum erudias, ad multa accommodum habebis, ursum autem quamvis aliquando mansuetum docendo feceris, non tamen firmum habitum retinebit, vipera vero et scorpius tantum de se nunquam immutant, ut nec ad mansuetudinem accedere solum videantur. Ego hercle qua praeditus sum natura, nullo quocumque pacto cognoscere; nam semetipsum ostendere, viris etiam absolutis, nedum pueris est difficile.

Cap. VIII. At raram quandam felicitatem consequutus sum, cui pater contigerit mitissimus, justissimus, probissimus et humanissimus, mater licet iracunda adeo fuerit,

Ed. Chart. VI. [551. 552.]

Ed. Bal. I. (357. 358.)

ἐνίσταται τὰς θεραπεύσας, ἀεὶ δὲ κεκραγέσθαι τε καὶ μάχεσθαι τῷ πατρὶ μᾶλλον, ἢ Ξανθίππῃ Σωκράτει. παράλληλά τε ὁρῶντί μοι τὰ καλὰ τῶν τοῦ πατρὸς ἔργων τοῖς αἰσχροῖς πάθεσι τῆς μητρὸς ἐπήκει τὰ μὲν ἀσπάζεσθαι τε καὶ φιλεῖν, τὰ δὲ φεύγειν καὶ μισεῖν. ὥσπερ δὲ ἐν τούτοις εἴρων παμπόλλην διαφορὰν τῶν γονέων, οὕτω καὶ τῷ, τὸν μὲν ἐπὶ οὐδεμίᾳ ζημίᾳ λυπούμενον, ἀναισθήτην δ' ἐπὶ σμικροτάτοις τῇς μητέρας. γιγνώσκεις δὲ δήπου καὶ σὺ τοὺς παῖδας, οἷς μὲν ἂν ἡσθῶσι, ταῦτα μιμουμένους, ἃ δ' ἂν ἀηδῶς ὁρῶσι, φεύγοντας. ἡ μὲν οὖν ὑπὸ τῷ πατρὶ παιδεία τοιαύτη τις ἔστω· ὑποπληρώσας δὲ τεσσαρεσκαίδέκατον ἔτος, ἤκουον φιλοσόφων πολιτῶν, ἐπὶ πλεῖστον μὲν Στωϊκοῦ Φίλο[552]πάτορος μαθητοῦ, βραχὺν δὲ τινα καὶ Πλατωνικοῦ μαθητοῦ Γυῖου, διὰ τὸ μὴ σχολάζειν αὐτὸν, εἰς πολιτικὰς ἀσχολίας ἐλκόμενον ὑπὸ τῶν πολιτῶν, (358) ὅτι μόνος αὐτοῖς ἐδόκει δίκαιός τε καὶ χρημάτων εἶναι κρείττων, εὐπρόσιτός τε καὶ πρῶτος. ἐν τούτῳ δὲ τις καὶ ἄλλος ἦλθε πολίτης ἡμέτερος

ut ancillas objurgaret interim, semper vociferaretur, cum patre magis, quam Xanthippe cum Socrate, pugnaret. Quum itaque honesta patris opera cum turpibus matris affectibus invicem conferrem, cogitavi illa arripere et amare, hos fugere et odisse. Quemadmodum igitur in his ingens parentum discrimen, sic in illo maxime deprehendebam, nempe quod pater meus ob nullum quamvis grave incommodum doleret, mater etiam angeretur ob levissima. Novisti tu quoque forsan, pueros, quibus incumbant, haec imitari, quae vero illubentes viderint, illa fugere. Patris itaque disciplina fuit huiusmodi. Postquam annum implevissem decimumquartum, audiebam philosophos civiles, sapientissime Stoicum Philopatoris discipulum, parvo quoque tempore Platonium Gai discipulum, eo quod ipsi non vacaret, ut qui ad civilia negotia a civibus traheretur, quia solus ipsis aequus, pecuniae contemptor, necnon accessu facilis et mitis iudicabatur. Interea autem venit

Ed. Chart. VI. [551.]

Ed. Bas. I. (558.)

ἐξ ἀποδημίας μακρᾶς, Ἀσπασίου τοῦ Περιπατητικοῦ μαθη-
τῆς, καὶ μετὰ τοῦτον ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν ἄλλος Ἐπικουρείος,
ὃς ἀπώγων ὁ πατὴρ δι' ἐμὲ τοῦ βίον καὶ τῶν δογμάτων
ῥέετασιν ἐποιεῖτο, αὐκ ἐμοὶ πρὸς αὐτοὺς ἀφικνούμενος, ἐγ-
γύμναστο δ' ἐπὶ πλεῖστον ἐν γεωμετρίας, καὶ ἀριθμητικῇ,
καὶ ἀρχιτεκτονικῇ, καὶ ἀστρονομίᾳ. βουλόμενος γοῦν ὁμοίως
ταῖς γραμμικαῖς ἀποδείξαισιν λέγειν περὶ τὸν διδά-
ξαντα· διὰ ταύτην δὲ χρὴ τὴν αἰτίαν μηδὲ διαφωνίαν γί-
γνεσθαι πρὸς ἀλλήλους, τῶν ἀπὸ τῶν αὐτῶν δηλονότι μαθη-
μάτων καλῶν; καθάπερ οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τὰς προειρημένας
τέχνας, ὥς αἱ πρῶται γεωμετρία τε καὶ ἀριθμητική. καθά-
περ οὖν ἔφην, τὰ μὴ προπετῶς ἀπὸ μᾶς αἰγίσσεως ἀναγο-
ρεύσας σαρτὸν, ἀλλὰ ἐν χρόνῳ παμπύλλῃ μανθάνων τε καὶ
κρίων αὐτίκας, οὕτως πρὸς ἀπάντων μὲν ἀνθρώπων ἐπαινε-
ται· συνομολογεῖται δὲ καὶ τὰς φιλοσόφους εἶναι ζηλωτὰς
κωῦτα, καὶ τῶν ἤδη ζηλωτῶν αὐτὰ, καὶ μανθάνειν, καὶ
ἐκφράζειν ἀξιώσκει, δικαιοσύνης ἀντιποιούμενον, καὶ σωφρο-
σύνης, ἀνδρείας τε καὶ φρονήσεως. ἐπαινοῦσι γὰρ ὑπάρτες

et alius; civis noster, ex longa peregrinatione, Aspasij Peripatetici discipulus; et post hunc ab Athenis alius Epicureus, quorum omnium vitam et dogmata mea causa pater inquirebat, mecum ad eos profectus. Erat autem plurimum in Geometria, Arithmetica, Architectura, et Astronomia exercitatus. Quum jam vellet doctorem huiusmodi demonstrationibus aequè uti debere significare, non oportet, inquit, honestarum artium praecepta, quibus usus es, inter se dissentire, sicut veteres in praedictis disciplinis, quarum primae Geometria et Arithmeticae, quae de causa temere ne saeculae cuiusvis teipsum addicas, sed tempore diuturno discas, iudicesque eas; sic tandem ab omnibus hominibus laudem mereberis. Quin et apud philosophos in confesso est, haec imitatione esse digna, et nunc imitanda ei, qui discere et locupletare se voluit, tum qui iustitiae, temperantiae, fortitudini atque prudentiae studeat. Laudant enim universi virtutes has, quam-

Ed. Chart. VI. [532.]

Ed. Bas. I. (558.)

τίς ἀρετὰς τιάτας, καὶ αὐτοὶ συνειδῶσιν ἑαυτοῖς εὐδελίαν
αὐτῶν ἔχουσι, καὶ φαίνεσθαι γε παρῶνται τοῖς ἄλλοις ἀν-
δρείοις, καὶ σώφρονες, καὶ δίκαιοι, καὶ φρόνιμοι; ἄλλοι
μέτροι κατ' ἀλήθειαν εἶναι, καὶ μὴ φαίνεσθαι τοῖς ἄλλοις
ὥστε τοῦτο πρῶτον ἀπάρτων ἀσκητέον· ἐστὶν, τὸ σπουδαζέ-
μενον ἅπασιν ἀνθρώποις μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀρετῶν. ταύτας
ἔφη ἐγὼ, παρὰ τοῦ πατρὸς λαβὼν τὰς ἐντολὰς ἄχει δεῦρο
διαφυλάττω, μήτ' ἀφ' αἰρέσεώς τιος ἐμμαντὸν ἀναγορεύσας;
ὣν σπουδῇ πίστῃ ἀκριβῇ τὴν ἐξέτασιν ἔχων, ἀντιπληκτός τε
πρὸς τὰ κατὰ τὸν βίον ὁσημέραι συμπύπτοντα διατρέχει,
ὥσπερ ἐώραν τὸν πατέρα. οὐτ' οὖν ἀπώλειά τιος λυπηθεὶς
με, πλὴν εἰ παντοίως ἀπολέσσωμι τὰ κτήματα· τοῦτο γὰρ
οὐδέπω πεπειράμαι. θόξῃς τε καὶ τιμῇς ὁ πατήρ εὐθις με
καταφρορεῖν, ἀλήθειαν μόνην τιμῶντα. λυπουμένους δ' ὅρῳ
τούς πολλούς, ὅταν ἦτοι ἀτιμᾶσθαι δοκῶσιν ὑπὸ τισὶ, ἢ
χρημάτων ἀπώλεια. κατὰ τοῦτ' οὖν, ἔφη, οὐδὲ λυπούμε-
νον εἶδές με ποτε. οὐδὲ ἐπὶ χρημάτων ἀπώλειᾳ συνέπεσέ
μοι μέγας τοῦ δεῦρο τηλικαύτη τὸ μέγεθος, ὥς μηκέτ' ἔχειν

vis ipsi sibi probe conficii sinit, quod nec ullam ipsarum
habeant, sed videri aliis fortes, temperantes, iusti et pru-
dentes conantur. Caeterum doloris expertes non esse
revera, sed apparere tantum volunt. Proinde hoc in pri-
mis cavendum, quod cunctis hominibus magis quam vic-
tus in studio est. Has, inquam, a patre praeceptiones tra-
ditas in hunc usque diem reservo, nullam sectam profus-
sus eorum, quos omni studio exacte disquiverim, atque
imperfectus adversum vitae casus ac pericula, quemad-
modum et patrem vidi, permaneo. Proinde nulla plane,
nisi forsan omnium, quae possideo, jactura unquam aegri-
tudinem asseret: tale namque novum expertus sum.
Atqui honorem et gloriam contemnere me pater assuesce-
cit, veritatem solam magnificare; alios vero, quum vel
ignominia affectos se putant ab aliquo, vel ob bonorum
jacturam dolere videmus. Ex hujusmodi re igitur nun-
quam me dolere sensit; nec tanta rerum damna hucus-
que perpelli sumus, ut non ex reliquiis corporis sanita-

Ed. Chart. VI. [552.]

Ed. Bas. I. (358.)

ἐν τῶν ὑπολόγων ἐπιμελεῖσθαι τοῦ σώματος ὑγιεινῶς, μήτ' ἀτιμία τις, ὡς ὁρᾷν με τοῦ συνεδρίου τῆς ἐμῆς βουλῆς ἀφαιρεθέντα. εἰ δέ τινας μὲν ἀκούσαιμε ψέγειν, τινὰς δὲ ἐπαινοῦντας, αὐτοῖς ἀντιτίθῃμι, καὶ τομῶν τὸ πάντας ἀνθρώπους ἐπαινοῦντας ἐπιθυμῶν ἔχειν δοικέναι τῷ ἅπαντι ἔχειν ἐθέλειν κτήματα. δοκῶ τοίνυν, ἔφη, ἑμαυτοῦ, τάχα δὲ καὶ σοὶ δόξῃ μηδὲν ἄχρι' δεῦρο μέγα ποπονθέναι διὰ τέλους ἀλύπτως. οὐτε γὰρ ἀφηρέσθην ἁπάντων τῶν χρημάτων, οὐτ' ἡτιμώθην. εἰ δὲ βούς, ἢ ἵππος, ἢ αἰκίτης ἀπέθανεν, οὐχ ἱκανὸν τοῦτο λυπῆσαι μεμνημένον ὅσ' ὁ πατήρ ὑπέθετο, μὴ πρότερον ἐπὶ χρημάτων ἀπωλείᾳ λυπηθῆναι συμβουλεύων, ἄχρις ἂν ἢ τὰ λειπόμενα πρὸς τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν ἀνύρῃ. τοῦτον γὰρ ἐτίθετο πρῶτον ὅρον ἐκείνων κτημάτων, ὡς μὴ πεινᾶν, μὴ ῥιγοῦν, μὴ θιψᾶν· εἰ δὲ πλείους τις εἰς ταῦτα χρεῖα αἴῃ, καὶ πρὸς τὰς καλὰς πράξεις, ἔφη, χρησιώτερον αὐτῶν. ἐμοὶ τοίνυν ἄχρι' δεῦρο ποσαύτη χρημάτων χρῆσις δοτεῖν, ὡς καὶ πρὸς τὰς τοιαύτας

tem tueri licuisset; nec talem infamiam sustuli, quae mentem a rationis sede motam deiecerit. Porro si quos audiam vituperare me, quosdam vero probare, iis repugno; putoque, omnium hominum de se laudes desiderare simile esse ei, quod omnium rerum possessionem velle habere. Quamobrem mihi videor et forsitan tibi videbor nihil grave hucusque passus transgisse vitam sine molestia et dolore. Siquidem omnibus nondum exutus sum divitiis, neque ignominiam passus. Quod si bos, equus aut servus perierit, idcirco non dolendum mihi censeo, eorum memori, quae pater praeceperat, consulens nequaquam esse ob ullam bonorum jacturam dolendum, quamdiu ad corporis tutelam reliqua sufficient. Nunc possessionum illarum primum statuit finem, non esurire, non algere, non sitire; si amplior facultas contingat, in actiones honestas eam esse transferendam. Mihi igitur tanta hactenus pecuniarum facultas suppetuit, quanta persurgendis

Ed. Chart. VI. [533.]

Ed. Bas. I. (358.)

[533] πράξεις ἔξαρκούν. οἶδα δὲ, ἔφη, καὶ σε διπλοσίων
 τε ἐμοῦ πεκτημένον, ἐπιτιμῶν τε κατὰ τὴν πόλιν ἡμῶν οὐ-
 τως, ὥς, τίς ἂν εἴη σοι λύτης αἰτία, πλὴν ἀπληστίας, οὐχ
 ὁρῶ. πρὸς ταύτην οὖν ἄσκησιν μόνην ἄνευσον ἐγὼ διὰ
 μνήμης ἔχων, καὶ μελετῶν ἀεὶ, καὶ σκοπούμενος, μέχρι περ
 ἂν κούτω ἐπαύσθῃ, ὥς τὸ τὰ δις δύο τέσσαρα εἶναι.

Κεφ. θ'. Θεωσώμεθα γάρ, εἶπεν, ἐπὶ σχολῇ, ὁποῖόν
 τε πύθος ἐστὶν ἢ ἀπλησία· τὴν δ' ἄρχῃν τῆς σκίψεως
 ἢ περὶ τὰς τροφὰς ἀπλησία παρέξει. τὸ γοῦν ἐπένευστα τοῦ
 σύμμετρου προσφέρεισθαι σίτου ἀπλησίαν ὀνομάζουσι· τὸ
 σύμμετρον δ' αὐτῶν κρίνουσι τῇ χρείᾳ τῆς τροφῆς· χρεία
 δ' αὐτῆς ἐστὶ τὸ θρέψαι τὸ σῶμα. Θρέψει δὲ πεφθίοντα
 καλῶς, πεφθίσεται δ', εἰ σύμμετρος· τὴν γὰρ πολλὴν ἀπε-
 πτουμένην ἴσμεν. εἰ δὲ ἅπαξ τοῦτο γένοιτο, διαφθείρεσθαι
 τὴν χρεῖαν αὐτῆς ἀναγκαῖον. εἰ δέ γε ὑπὸ τῆς διήξεως τῶν
 ἀπεπτηθέντων σιτίων ἢ γαστῆρ ἀναθίοντα πᾶν ἐκκρίνει,

illis satis fuit. Novi autem, inquit, et te duplo nos opi-
 bus superare, tum in civitate nostra quam honoratissimum
 agere, ita ut, quas tristitiae causa praeter inexplebilem
 cupiditatem tibi fuerit, haud inveniam. Ad hanc ergo
 solam exercitationem me composui, in memoria semper
 habens, meditans, expendenſque, donec persuasus essem,
 his duo quatuor valere.

Cap. IX. Videamus enim, inquit, sedulo, qualif-
 nam sit affectus inexplebilis cupiditas. At disputationis
 initium nutrimenti insatiabilis cupiditas exhibebit. Et-
 enim quum supra mediocritatem cibis ingeritur, in-
 explebilem cupiditatem appellamus; mediocritas autem
 ipſus ex nutrimenti usu judicatur; usus autem ip-
 ſus est nutrire corpus. Nutriet probe concoctus; con-
 coquetur, si mediocris; immodicum enim non posse con-
 coqui novimus. Quod si semel accidat, usum ejus cor-
 rumpi necesse est. Si ventriculus ab incoctorum ciborum
 morsu ac rursus molestiam passus totum excernat, sym-

Ed. Chart. VI. [535.]

Ed. Bas. I. (358.)

διάρροια μὲν ὀνομάζεται τὸ σύμπτωμα, διαφθείρεται δ' ἡ
 χρεια τῆς τροφῆς· οὐ γὰρ ἐφ' ὃ τι διεξελθεῖν τὰ ἔντερα
 λαμβανόμεθα αὐτὴν, ἀλλ' ἐνεκα τοῦ προάτεσθαι πᾶσι τοῖς
 μορίοις τοῦ σώματος. εἰ δ' ἀναδοδεῖη μὴ καλῶς πεφθεῖσα,
 παροχυμῖαν ἀργάζεσθαι ἐν ταῖς φλεβίαις. ἐπεὶ τοίνυν ἐπὶ τῷ
 σώματι ἡμῶν ἑμᾶδες, ὁποῖόν τι πρῶγμά ἐστιν ἡ ὑπλησία,
 μεταβάς ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἤδη θάσσαι κἄνταῦθα τὴν φύσιν
 αὐτῆς, ἐφ' ἐκάστης ὕλης πραγμάτων ἐπισκοπούμενος, ἀπὸ
 τῶν κτημάτων ἀρξίζμενος. ἐν τούτοις οὖν ἔτι μὲν οὐκ ὀφ-
 θῶς ἐσπουδασταί, καθάπερ οἱ μαργαρίται, καὶ οἱ σαρδο-
 νύχες, αἱ τ' ἄλλαι λίθοι πᾶσαι· καθάπερ κόσμος, ὃν αἱ
 γυνῆκες οἷόν τι φέρουσαι ταῖς ἐξαρτησμέναις αὐτῶν· τοῦ-
 του τοῦ γένους ἐστὶ τὰ χροσαῦγῃ τῶν ἱματίων ἢ τινα πε-
 ριεργον ἔργον ἔχοντα, ἢ ὕλης δεόμεθα πόρρωθεν κομιζομέ-
 νης, ὥσπερ τῶν σειρικῶν ἀρομαζομένων. ἐνταῦθα δὲ τῶν κτη-
 μάτων πρὸς τὴν τοῦ σώματος ὑγίαν διαφέροντα προσηκόντως
 σπουδάζεται, πρῶτα μὲν ἐξ ὧν τρεφόμεθα, καὶ ἀμψιεννύ-
 μεθα, καὶ ὑποδόμεθα, ἐν οἷς καὶ ἡ οἰκῆσις. ἐκείνου δὲ τοῦ

ptoma quidem nominatur diarrhoea, usus vero alimenti cor-
 rumpitur; si quidem non, ut intestina perreptet, id capi-
 mus, sed ut omnibus corporis partibus apponatur. At
 ubi non bene coctum distribuitur, vitiosum humorem in
 venis parit. Quoniam igitur in corpore nostro qualis res
 sit inexplabilis cupiditas, didicisti, transgressus ad animum,
 et hic naturam ejus contemplare, atque perpende in una-
 quaque rerum materia, ab iis quae possidentur sumpto ex-
 ordio. In his ergo quaedam parum recte affectantur, uti
 sunt margaritae, sardoniches, et alii lapides omnes, quem-
 admodum ornatus, quem mulieres gestant ut quid iis,
 quae collo circumdant, simile. Hujus generis sunt ve-
 stimenta auro contexta, aut supervacuum aliquod opus
 habentia, aut quae materiam ex longinque allatam delide-
 rant, ut quae vocantur serica. Nonnulla possessionum
 corporis sanitati accommoda merito expetuntur. Prima,
 quibus alimur, vestimur, et calceamur, inter quae habita-
 culum etiam annumeratur. Huc spectant, quae videntur

Ed. Chart. VI. [553.]

Ed. Bæ. I. (358.)

γένους φαίνεται καὶ τὰ τοῖς νοσοῦσιν ἐπιτήδεια. τινὰ δὲ ὥσπερ τοῦλαιον, ἀμφοτέροις ὑπάρχει χρήσιμα, τοῖς ἀγνάνουσιν καὶ τοῖς νοσοῦσιν. ἓνα δὲ τοιαῦτα, τὰ μὲν μείζονα, τὰ δ' ἐλάττω τὴν ὠφέλειαν παρεχόμενα τοῖς τῶν ἀνθρώπων σώμασι. καὶ τοίνυν ἤδη τοῦ πλήθους τὸν ὅρον καὶ τῆς κτήσεως αὐτῶν ἐπαργῶς οἶμαι σε τεθεσθῆναι. ὥσπερ γὰρ τὸ πηχυαῖον ὑπόδημα πρὸς τέλος ἐστὶν ἄχρηστον, αὐτὸ καὶ τὸ ε' καὶ ε' ἔχειν ὑποδήματα, πλὴν δυοῖν. ἄλλα τε γὰρ ὄντα πάντως ἀνάρκης ἢ χρεία. οὕτω δὲ καὶ τὴν ἐσθῆτα-διπλὴν ἔχειν ἀνταρκές, οἰκέως τε καὶ σπείν. ἐν ἡμῖν, ἔφη, οὐ μόνον ἐσθῆς ὑπάρχει περιττοτέρῃ τῆς δεξιῆς, ἀλλὰ καὶ οἰκέται, καὶ σκεύη, καὶ πάνθ' ἀπλῶς τὰ κτήματα πολὺ πλείονα τῶν δεξιῶν ἐστίν. πρόσθετον γὰρ ἔχομεν ἀπ' ὧν κηπιόμεθα πολλαπλασίαν, ἢ ὡς εἰς ὑγίαν μόνην ἐξ αὐτῶν ἐπηρατειῶσθαι τῷ σώματι. τίνος οὖν, ἔφη, ὅρῳ τὸν ἀπολαυστικὸν ὀνομαζόμενον ἐλομένους βίαν, εὐδιπλάσια μόνον, ἢ τριπλάσια διαπατῶντας ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ πενταπλάσια, καὶ δεκαπλάσια, καὶ τριακονταπλάσια. τὸν δ' ὡσαύτως ἐμοὶ

ægrotantibus idonea. Sunt quæ utrisque et sanis et ægrotis ex æquo conducunt, ut oleum. Nonnulla tamen id genus majorem, aliqua minorem hominum corporibus utilitatem afferunt. Atque jam abundantiae et possessionis illorum finem manifesto te perspexisse arbitror; sicut enim cubitis calceus plane est inutilis, sic etiam quinque et decem habere calceamenta præterquam duo incommodum dicitur. Aliarum rerum commoditate abunde satis utimur. Ad hunc modum vestem duplicem famulosque et suppellectilem possidere sufficit. Apud nos, inquam, non vestes solum plures duabus, sed famuli quoque et suppellex servantur; omnia denique nostras domi quælibet numerus excedunt. Nam proventum ex iis, quæ tenemus, recipimus multiplicem magis, quam ut ad sanitatem solum corpori suppeditetur. Quicunque, ego; voluptuarii, ut ferunt, degunt vitam, non duplo aut triplo plura quam nos insomere videmus, verum quintuplo, decuplo, imò ter decuplo. Alium rursus eundem tecum vitæ modum

Ed. Chart. VI. [533.]

Ed. Bas. I. (558.)

διάρροια μὲν ὀνομάζεται τὸ σύμπτωμα, διαφθείρεται δ' ἡ
 χρεια τῆς τροφῆς· οὐ γὰρ ἐφ' ὃ τι διεξελθεῖν τὰ ἔντερα
 λαμβανόμεθα αὐτὴν, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ προατεθῆναι πᾶσι τοῖς
 μορίοις τοῦ σώματος, εἰ δ' ἀναδοθεῖη μὴ καλῶς πεφθεῖσα,
 μακροχυμίαν ἐργάζεται· ἐν ταῖς φλεβίαις ἐπεὶ τοίνυν ἐπὶ τῷ
 σώματι ἡμῶν ἑμάδες, ὁποῖός τε πρῶγμά ἐστιν ἡ ἀπληστία,
 μεταβὰς ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἤδη θάσσαι κῆνταῦθα τὴν φύσιν
 αὐτῆς, ἐφ' ἑκάστης ὕλης πραγμάτων ἐπισκοπούμενος, ἀπὸ
 τῶν κτημάτων ἀρξίμενος· ἐν ταύτοις οὖν ἔνια μὲν οὐκ ὀφ-
 θῶς ἐσποῦδασται, καθάπερ οἱ μαργαρίται, καὶ οἱ σαρδό-
 νυχες, αἱ τ' ἄλλαι λίθοι πᾶσαι· καθάπερ κόσμος, ὃν αἱ
 γυναῖκες ὅλον τι φέρουσιν ταῖς ἐξαρτησαμέναις αὐτῶν· τοῦ-
 τού τοῦ γένους ἐστὶ τὰ χροσοῦσθαι τῶν ἱματίων ἢ τινα πε-
 ριέρχον ἐργον ἔχοντα, ἢ ὕλης δεόμεθα πόσῳ μιν κομιζομέ-
 νης, ὥπερ τῶν σειρικῶν ὀνομαζομένων· ἔνια δὲ τῶν κτη-
 μάτων πρὸς τὴν τοῦ σώματος ὑγίαν διαφέροντα προσηκόντως
 σπουδαίεται, πρῶτα μὲν ἐξ ὧν τρεφόμεθα, καὶ ἀμφιεννύ-
 μεθα, καὶ ὑποδόμεθα, ἐν οἷς καὶ ἡ οἰκησις. ἐκείνου δὲ τοῦ

ptomā quidem nominatur diarrhoea, usus vero alimentī cor-
 rumpitur; si quidem non, ut intestina perreptet, id capi-
 mus, sed ut omnibus corporis partibus apponatur. At
 ubi non bene coctum distribuitur, vitiosum humorem in
 venis parit. Quoniam igitur in corpore nostro qualis res
 sit inextreabilis cupiditas, didicisti, transgressus ad animum,
 et hic naturam ejus contemplare, atque perpende in una-
 quaque rerum materia, ab iis quae possidentur sumpto ex-
 ordio. In his ergo quaedam parum recte affectantur, uti
 sunt margaritae, sardoniches, et alii lapides omnes, quem-
 admodum ornatus, quem mulieres gestant ut quid iis,
 quae collo circumdant, simile. Hujus generis sunt ve-
 simenta auro contexta, aut superfacuum aliquod opus
 habentia, aut quae materiam ex longinque allatam deside-
 rant, ut quae vocantur serica. Nonnulla possessionum
 corporis sanitati accommoda merito expeluntur. Primae,
 quibus alimur, vestimur, et calceamur, inter quae habitat
 culum etiam annumeratur. Huc spectant, quae videntur

Ed. Chart. VI. [533.]

Ed. Haf. I. (358.)

γένους φαίνεται καὶ τὰ τοῖς νοσοῦσιν ἐπιτήδεια. τίνα δὲ, ὥσπερ τοῦλαιον, ἀμφοτέροις ὑπάρχει χρῆσιμα, τοῖς ὑγιαίνουσιν καὶ τοῖς νοσοῦσιν. ἔνια δὲ τοιαῦτα, τὰ μὲν μείζω, τὰ δ' ἐλάττω τὴν ὠφελίαν παροχόμενα τοῖς τῶν ἀνθρώπων σώμασι. καὶ τοίνυν ἤδη τοῦ πλήθους τὸν ὅρον καὶ τῆς κτήσεως αὐτῶν ἐναργῶς οἶμαι σε τοθεῖσθαι. ὥσπερ γὰρ τὸ πηχυαῖον ὑπόδημα πρὸς τέλος ἔστιν ἄχρηστον, αὐτῷ καὶ τὸ ε' καὶ ἰ' ἔχειν ὑποδήματα, πλὴν δυοῖν. ἄλλα τε γὰρ ὄντα πάντως αὐτάρκης ἢ χρεία. οὕτω δὲ καὶ τὴν ἐσθῆτα-διπλὴν ἔχειν αὐταρκῆς, αἰκέτας τε καὶ σκευή. ἐν ἡμῖν, ἔφη, οὐ μόνον ἐσθῆς ὑπάρχει περιττοτέρη τῆς δεξιῆς, ἀλλὰ καὶ οἰκέται, καὶ σκευή, καὶ πάνθ' ἀπλῶς τὰ πηγήματα πολὺ πλείω τῶν δεξιῶν ἔστιν. πρόσθετον γὰρ ἔχομεν ἀφ' ὧν κατακτήμεθα πολλαπλασίαν, ἢ ὡς εἰς ὑγίαν μόνην ἐξ αὐτῶν ὑπηρεῖσθαι τῷ σώματι. τίνας οὖν, ἔφη, ὄρω τὸν ἀπολαυστικὸν ὀνομαζόμενον ἐλομένους βίαν, αὐὴ διπλάσια μόνον, ἢ τριπλάσια δαπανῶντας ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ πενταπλάσια, καὶ δεκαπλάσια, καὶ τριακονταπλάσια. τὸν δ' οὕτως ἐμοὶ

aegrotantibus idonea. Sunt quae utrique et sanis et aegrotis ex aequo conducunt, ut oleum. Nonnulla rursus id genus majorem, aliqua minorem hominum corporibus utilitatem afferunt. Atque jam abundantiae et possessionis illorum finem manifesto te perspexisse arbitror; sicut enim cubitalis calceus plane est inutilis, sic etiam quinque et decem habere calceamenta praeterquam duo incommodum dicitur. Aliarum rerum commoditate abunde satis utimur. Ad hunc modum vestem duplicem famulosque et suppellectilem possidere sufficit. Apud nos, inquam, non vestes solum plures duabus, sed famuli quoque et suppellex servantur; omnia denique nostrae domi dualem numerum excedunt. Nam proventum ex iis, quae tenemus, recipimus multiplicem magis, quam ut ad sanitatem salam corpori suppeditetur. Quicumque, ego, voluptuariis, ut ferunt, degunt vitam, non duplo aut triplo plura quam nos insumere videmus, verum quintuplo, decuplo, imo ter decuplo. Alium rursus eundem praeiis vitae modum

Ed. Chart. VI. [533. 534.]

Ed. Bzf. I. (358. 359.)

διακείμενον θεῶμαι, λυπούμενον δ' αὖ ὁμοίως ἐμοί, καίτοι
 τῆς [534] οὐσίας οὐχ ἕκαστον ἔτος αὐξανομένης· ἐπαί ἐξ
 αὐτῶν τῶν προσόδων ἀναλίσκται μὲν τὸ ε' μέρος ἴσως, αἱ
 λοιπαὶ δὲ θ' μοῖραι τοῖς ὑπάρχουσι προστίθενται. βλέπας
 γάρ σε οὐδὲ πρὸς τὰ καλὰ τῶν ἔργων θάπνησαι τολμῶντα,
 μηδ' εἰς βιβλίων ἀγῆν, καὶ κατασκευῆν, καὶ τῶν γραφύ-
 των ἀσκησίν, ἥτοι γε εἰς τάχος διὰ σημείων, ἢ εἰς καλῶν
 ἀκρίβειαν, ὥσπερ οὐδὲ τῶν ἀναγιγνωσκόντων ὀρθῶς. οὐ μὲν
 οὐδὲ κοινωνοῦντά σε θεῶμαι, καθάπερ (359) ἐμὲ σὺ βλέ-
 πεις ἐκάστοτε, τοῖς μὲν ἱματίοις οἰκετῶν, τοῖς δ' εἰς τρο-
 φάς ἢ τροφηλείαν· τινῶν δ' ἐθεασάμην καὶ τὰ χρεῖα δια-
 λυσάμενος. ἐγὼ μὲν οὖν καταλείπω πᾶσαν ἣν ὁ πατήρ πα-
 τέλικέ μοι πρόσοδον, οὐδὲν ἐξ αὐτῆς περισσὸν ἀποτιθέμε-
 νος, οὐδὲ θησαυρίζων, οὐδὲ πολλαπλᾶσια τῶν ἀναλίσκο-
 μένων ἀποτιθέμενος. ὅμως ἀνέμενον φαίης πολλάκις ἐμὲ,
 καθάπερ αὐτὸς ὁμολογῆς, οὐδέποτε λυπούμενον ὀρῶν. ἄρ'
 οὖν δύνασαι καθορᾶν τῆς λύπης σου τὴν αἰτίαν, ἢ παρ'

tenere conspicio, et ex aequo mecum dolere, licet facul-
 tas non annis singulis accrescat, quum reddituum decima
 forsan infumatur portio, reliquae novem praesentibus ap-
 ponantur. Video enim, te ne in honesta quidem rerum
 studia quicquam impendere audere, nihil in librorum
 emptionem et apparatus, item scribentium exercitatio-
 nem, siue notis ad celeritatem, siue figuris ad pulchritu-
 dinem, quemadmodum nos in eos, qui recte legunt. In-
 super nulli quippiam impartientem te video, ut me fre-
 quenter servis vidisti, his vestes, illis alimenta, vel ali-
 quid aliud in aegrotationem subleyandam communicare,
 nonnullorum etiam aes alienum solvisse visus sum. Ob
 quod omnem relinquo proventum, quem a patre suscepi,
 qui ex eo nihil, quod superfluum sit, repono, neque the-
 sauros congero, neque multo plura, quam impenderim, re-
 pono. Nihilominus tamen relaxantem me curas saepius
 non negaveris, sicut ipse fateris, nunquam dolentem vi-
 disti. Nunquid igitur tristitiae tuae causam potes perspi-

Ed. Chart. VI. [534.]

Ed. Bas. I. (359.)

ἐμοῦ καὶ τοῦνομα αὐτῆς ἀποῦσαι ποθεῖς; ἤδη σοι καὶ τοῦτο
 βούλει γαστέρα; μίαν ἰσθί' πασῶν λυπῶν αἰτίαν, ἣν ὄνο-
 μάζουσιν οἱ Ἕλληνες ἐνίοτε μὲν ἀπληστίαν, ἐνίοτε δὲ
 πλεονεξίαν. ἀπληστίαν μὲν ἀπὸ τοῦ τὰς ἐπιθυμίας ἀπλη-
 ροῦτους ἔχειν· αἰεὶ γὰρ ποθοῦσι τῶν ἔμπροσθεν οἱ ἀπληστοί.
 ὥστε, κἂν διπλάσιον ἔχωσι, τριπλάσιον προσκτήσασθαι σπεύ-
 δουσι, κἂν τριπλάσιον ἔχωσι, τετραπλάσιον ἐφίενται. καὶ
 οὕτως ἐφορῶσι τοὺς πλέονα κεκτημένους αὐτῶν, οὐ τοὺς
 ἐλάττωνα, καὶ τούτους ὑπερβάλλεσθαι ζητοῦσι, καὶ τούτων
 πλέον ἔχων ἐπιθυμοῦσι. σὺ γοῦν οὕτως, ἔφη, εἰς σκο-
 πῆς ὀπίστας ἡμῶν τοὺς πολέτας, εὐρήσεις οὐ πολλοὺς
 πλουσιωτέρους σαιτοῦ, ὥστε τῶν ὑπολοίπων ἀπάντων ἔση
 πλουσιώτερος· εὐδηλον δὲ, ὥς καὶ τῶν δούλων αὐτῶν, καὶ
 προσέτι καὶ γυναικῶν τοσαύτων. εἴπερ οὖν ἡμῖν οἱ πολῆ-
 ται πρὸς τοὺς τετρακισμυρίους εἰσὶν, ὁμοῦ εἰς προσθή-
 ας αὐτῶν τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς δούλους, εὐρήσεις σταντὸν
 δυοκαίδεκα μυριάδων ἀνθρώπων οὐκ ἀρνούμενον εἶναι πλου-
 σιώτερον, ἀλλὰ καὶ τούτους βουλόμενον ὑπερβαλέσθαι, καὶ

cere, an a me nomen ipsius audire desideras? jamne
 istud quoque tibi fieri vis? Unam omnium animi dolorum
 causam intellige, quam Graeci nunc quidem inexplebilem
 cupiditatem, nunc vero avidam habendi libidinem ap-
 pellant, infatibilitatem quidem ab eo, quod inexplebiles
 habeat cupiditates. Quippe praesentibus non contenti,
 quae absunt, desiderant infatibiles. Nam si duplum con-
 sequantur, triplum parare contendunt; si triplum ha-
 beant, quadruplum appetunt. Atque hoc modo ad ditiores,
 non inferiores respiciunt; illos vincere moliantur, illis
 habere plura concupiscunt. Tu igitur, inquam, si uni-
 versos nostros cives sic inspicias, paucos te ipso locuple-
 tiores reperies; eris autem facile reliquis omnibus opu-
 lentior; item servis, ut constat, et tot praeterea mulie-
 ribus. Si itaque nobis circiter quadraginta millia civium
 adsint, appositis simul eorum uxoribus et famulis, haud
 ibis infatias, te duodecim hominum myriadibus ditio-
 rem esse, sed hos velle praecedere, et eximium inter opulen-

Ed. Chart. VI. [534.]

Ed. Bâf. I. (359.)

πάμπλουτον ἐν πλούτῳ γενέσθαι σε σπεύδοντα, καίτοι πολίτην ἄμεινον ἐν αὐταρκείᾳ προῖπον ὑπάρχειν, ὅπερ ἐστὶν ἐπὶ σοί. τὸ δ' ἐν πλούτῳ πρωτεύειν οὐκ ἀρετῆς, ἀλλὰ τύχης ἔργον, ἥτις καὶ δούλους καὶ ἀπελευθέρους ἐργάζεται ἡμῶν τῶν ὀνομαζομένων εὐγενῶν πλουσιωτέρους. ἀλλὰ σὺ γε, καὶ σχῆς, ὡς εὖχῃ, πλείον τῶν πολιτῶν ἀπάντων, οὐκ ἀρκισθήσῃ, περισκέψῃ δ' αὐτίκα, μή τις ἐν ἄλλῃ πόλει πλουσιώτερός. εἰς, ἂν ὑπηρετοῦσάν σοι σχῆς καὶ πρὸς τοῦτοις τὴν τύχην, ἐπὶ τᾶλλα μεταβὰς ἔσθῃ καὶ τῶν ἐν ἱκεῖνοις πλουσιῶν ἐπιελήσεις γενέσθαι πλουσιώτερος. ὥστ' οὐ πάντων πλουσιώτερος, ἀλλ' ἀεὶ πένης ἔσῃ διὰ τὰς ἀορίστους ἐπιθυμίας. εἰ δέ γε τῇ χρεῖα τῶν κτημάτων ἐμέτρεις σεαυτοῦ τὸ σύμμετρον, ἐκ τῶν πλουσιῶν ἂν ἤδη σαιτὸν ἐριθμήκεις, ἢ πάντως γε τῶν εὐπόρων. ἐγὼ γοῦν ἔμαιτόν ἐκ τούτων ἀριθμῶ, καίτοι γε ἐλάττω σοῦ κεκτημένος. δὴν οὖν οὕτω πείσῃς σαιτόν, οὐκέτι ἀνέσεις σε τῶν ἀπολλυμένων οὐδέν, ἔσῃ τε μακάριος, ὅσον ἐπὶ τῷ μὴ λυπεῖσθαι διὰ χρήματα. τὴν δ' αὐτὴν ταύτην ἀπληστίαν

tos spectari, quamquam longe melior civis sit forte sua contentus, qualis tu esse potes; siquidem divitiis excellere non virtutis, sed fortunae munus est, quae et servos et illiberales nobis, qui ingenui vocamur, locupletiores efficit. Atqui tu, amplius licet universis civibus possideas, ut precaris, haud tamen contentus vives, quin magis dispicies statim, num quis in civitate alia sit ditior. Ubi si fortunam, quae suppeditare satis valeat, nactus videare, ad alias transibis gentes, ibique primas inter divites obtinere voles; quapropter non ditior omnibus, sed ob infinitas cupiditates pauper eris perpetuo. Quod si rerum usu mediocritatem tuam metiaris, divitum numero, aut eorum, qui vehementer rebus abundant, jure optimo te ascriperis. Ego utique, tenuioris etsi fortunae, quam tu, inter eos me numero. Si igitur ita habeas persuasum, nullius rei dispendium enim molestum aut grave senties, degesque beatus, quantum divitiarum seculo conceditur. Caeterum si eandem honoris ambiendi in-

Ed. Chart. VI. [5 4. 535.]

Ed. Bas. I. (359.)

ἂν ἐξέλῃς τοῦ τιμᾶσθαι βούλεσθαι, καὶ κατὰ τοῦτ' ἄλπιος ἔσῃ. εἰ δ' οὐ μόνον ἀρκεῖ τιμᾶσθαι πρὸς τῶν συνήθων, ἀλλὰ καὶ πάντας ἐθέλεις τοὺς κατὰ τὴν πόλιν ἐπαινεῖν σε, οἳ τε μὴ γινώσκουσί σε τὴν ἄρχην, ἵσως οὖν βουλήσῃ πρότερον ἀπ' αὐτῶν γνωσθῆναι, δεύτερον δὲ τιμᾶσθαι. τοῦτο δὲ τὸ μὲν γνωσθῆναι πᾶσιν ἐθέλεις ἀπλήστου φιλοδοξίας ἔργον ἵσθαι, τὸ δὲ τιμᾶσθαι ματαίας φιλοτιμίας. ἀναγκαῖον οὖν ἔστιαι σοι, καθάπερ ἐπὶ χρημάτων κτήσει εὖν ἀγρυπνίας, οὕτως, ἔάν [535] εἰς φιλοδοξίαν ἢ φιλοτιμίαν ἐκτείνῃς τὴν ἐπιθυμίαν, ἀνταθῆσθαι μειζόνως ἐπὶ τοῖς μὴ γινώσκουσίν τε καὶ τιμᾶσι πολλοῖς οὖσιν. εἴπερ οὖν εὖρομεν, καὶ ἀσκήσομεν ἐπ' αὐτῶν διὰ παντός ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ ἄλλοι γενησόμεθα. πῶς οὖν ἀσκήσομεν; ἔάν γινώμεν, πότερον ὀρθῶς εἰρηαι, πᾶντος εἶναι ψυχῆς μοχθηρότατον ἀπληστίας· κερπίς γάρ τις αὕτη φιλοχρηματίας ἵστί, καὶ φιλοδοξίας, καὶ φιλοτιμίας, καὶ φιλαρχίας, καὶ φιλονεικίας. πρῶτον μὲν οὖν αἰεὶ πρόχειρον ἔχειν δεῖ τὸ περὶ τῆς αὐταρ-

satietatem eximas, et hic a cura liber vives. At si a familiaribus honorari tibi non satis fuerit, nisi omnes, qui in urbe degunt, tum ii, qui nondum te cognoverint, collaudent, forsan ab illis prius cognoscoi, dein honore affici voles. Hoc autem ipsum, velle cognoscoi, ab omnibus, insatiabilis gloriae cupiditatis opus est, velle vero honorari vanae stultaeque ambitionis. Opus itaque tibi erit nunc quoque, ut in divitiarum possessione vigilantia, sic, si ad gloriae studium et ambitionem desiderium tuum extendas, excruciaris magis ob illos, qui, multi quum sint, nec te cognoscant, nec honorent. Quod ubi intellexerimus, semperque nos in eo exerceamus, tristitia carebimus. Qua vero ratione exercebimus, nisi intelligamus, rectene dictum sit, inexplebilem cupiditatem affectum animi esse pestilentissimum, quippe quae fundamentum quoddam est avaritiae, gloriae studii, ambitionis, regnandi cupiditatis et contentionis? Primum itaque in promptu semper habere oportet dogma de frugalitate, qua quis suis conten-

Ed. Chart. VI. [535.]

Ed. Bas. I. (359.)

κειάς δόγμα, συνημμένον δηλονότι τῷ περὶ τῆς ἀπληστίας. ὁ γὰρ μισήσας τὴν ἀπληστίαν ἐφίλησε τὴν αὐταρκειαν. εἴπερ οὖν ἐν τούτῳ μόνῳ καίται τὸ ἀλυπον εἶναι, τοῦτο δὲ ἐφ' ἡμῶν, ἥδη πᾶν ἐφ' ἡμῶν ἀλίπτους γενέσθαι, πρόχειρον μὲν ἔχουσι τὸ περὶ τῆς αὐταρκειᾶς καὶ τὸ περὶ τῆς ἀπληστίας δόγμα, τὴν δ' ἐκ τῶν κατὰ μέρος ἔργων ἄσκησιν ἐκάστης ἡμέρας ποιουμένην ἐπὶ τοῖσδε τοῖς δόγμασιν, ὅπερ ἐκ τῆς πρώτης παιδείας ἐτέροις ὑπῆρξε, τοῦτο τοῖς ἀτυχέσασιν ἐκείνοις ὕστερόν ποθ' ὑπάρξει δι' ἧς εἶπον ὁδοῦ. τίς γὰρ οὐκ ἂν ἐθελήσῃ ἀλίπτως εἶναι παρ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον; ἢ τίς οὐκ ἂν τοῦτον προέλοιτο τοῦ πλείουτου κινήτου τε καὶ μαροῦ μᾶλλον;

Κεφ. ι'. Ἐγὼ μὲν οὖν καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ διήλθον ἐκείνῳ τε καὶ ἄλλοις ὕστερον πολλοῖς, καὶ πάντα ἔπεισα τὸ γε παραυτίκα· τὴν δὲ ἐκ τῶν ὕστερων ὠφέλειαν ὀλιγίστους εἶδον ὕστερον ἔχοντας. τηλικαῦτα γὰρ ἦδη τὰ πύθη τῆς ψυχῆς ἐθῆκασιν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ὥς ἀνίατα ὑπάρχειν. εἰ δὲ τις ἔτι μετρίως δουλεύει πάθεισιν,

tua est, conjunctum scilicet ei, quod de inexplebili cupiditate dicitur. Nam quicumque inexplebilem cupiditatem oderit, frugalitatem amabit. Quare si in hoc solo positum est ipsum dolore carere, id autem in nobis sit, jam licet citra dolorem vivere, dum in promptu quidem habemus dogma, quomodo quis suis contentus sit, et de infatiabili cupiditate: particularium vero operum exercitationem, quae singulis sit diebus in his dogmatibus, quod ex prima institutione aliis advenit, illis, qui hoc non consequuti sunt, hac qua dixi via post aliquando continget. Quis namque dolore per aetatem suam vacare nolit? Aut quis hoc non divitiis perituris scelestisque praeposuerit?

Cap. X. Haec igitur aliaque multa illi, tum aliis postea plurimis recensui, atque omnibus statim persuasum est; at paucissimos post illa utilitatem ex posterioribus reportasse vidimus. Usque adeo enim plerique illorum jam affectus accreverant, ut curationem effugerent. At si quis mediocribus adhuc inservit

Ed. Chart. VI. [535.]

Ed. Bas. I. (359.)

γινώσκει τ' ἂν οὕτω δύναται τε τῶν πρώτων εἰρημένων, ἐπιστήσας ἑαυτῷ, καθάπερ ἔμπροσθεν εἶπον, ἐπόπτην τινὰ καὶ παιδαγωγόν, ὅστις ἐκάστοτε τὰ μὲν ἀναμιμνήσκων αὐτὸν, τὰ δ' ἐπιπλήττων, τὰ δὲ προτρέπων τε καὶ παρορμῶν ἔχουσθαι τῶν κρείττων, ἑαυτὸν τε παράδειγμα παρέχων ὣν λέγει καὶ προτρέπει, δυνήσεται κατασκευάσαι λόγῳ ἑλευθέραν τε καὶ καλὴν τῇ ψυχῇ. ἀλοχρὸν γὰρ τὴν μὲν κατὰ νόμους ἀνθρωπίνους ἑλευθερίαν ἀντὶ πολλῶν πεποιθόσθαι, τὴν δ' ὄντως καὶ φύσει μὴ σπουδαίνειν, ἀλλ' αἰσχροῖς καὶ ἀσελγείαι καὶ τυραννικαῖς δεσποῖναις δουλεύειν, φιλοχρηματίαις τε καὶ μικρολογίαις καὶ φιλαρχίαις καὶ φιλοδοξίαις καὶ φιλοτιμίαις. καίτοι τούτων ἁπασῶν οὐκ ἂν ὀκνήσαιμι φάναι μητέρα πλεονεξίαν. τίς οὖν ἔχων ταύτην ἐν τῇ ψυχῇ δύναται καλὸς καὶ γαυδὸς γενέσθαι; τίς δ' οὐκ ἂν εἴη θανάτων ἄξιος μυρίων, εἰ μὴ μισήσῃς τὸ ποιῶτον αἰσχος τοῦτο; πολὺ δὲ μᾶλλον μισητέον ἐστὶ καὶ φαικτέον αὐτὸ σωθῆναι βουλομένοις νέοις, ὥς, ἐὰν φθάσωσιν ἑκτραφέντες ἀπλήστως χρημάτων ἐκινδυνεῖν, δυνατόν

affectibus, in hunc modum illorum quippiam, quae prius narraui, possit cognoscere, adhibito sibi, ut dictum est, inspectore et magistro, qui alia frequenter in memoriam reducat, alia corripiat, partim iterum admoneat, ac ad meliora proficisci instiget, seipsum praebeat exemplum illorum, quae dicit monetque, poterit animum liberalem probumque verbis parare. Turpe namque, libertatem, quae in legibus consistit humanis, maximi esse existimatum, illam autem, quae vera et naturalis, non affectare, sed obsecrois potius, lascivis et tyrannicis servire dominis, nempe avaritiae, sordibus, ambitioni, landis atque honoris cupiditatibus, quarum sane omnium matrem appellare avidam habendi plura cupiditatem non dubitaverim. Quis ergo in animo hanc fovens bonus probusque fieri potest? Quis non mille mortibus dignus, nisi talem istam oderit turpitudinem? At omnium maxime iuvenibus habenda est odio, qui salutem desiderant, qui si post educationem protinus immodice divitias audeant appe-

Ed. Chart. VI. [535, 536.]

Ed. Bas. I. (359.)

οὐκ ἔτ' αὐτοῖς μετὰ τεσσαρακοστὸν ἔτος ὠφελήθηται. τίθει δ', εἰ βούλει, πεντηκοστὸν, ἵνα μή τις ἡμῶς ἀπανθροῦπους φῇ, καθάπερ ἤκουσά τινος λέγοντος ἤτιονας μὲν ἀνθρώπους καὶ λιγνείας, καὶ ἀφροδισίων, καὶ δόξης, καὶ τιμῆς οὐκ ὀλέγους, ἑαυτὸν δὲ πλούσιον ἐνὸς ἡτιώμενον, διότι μηδενὸς ἐνύγχανεν ὧν ἐφίετο. καὶ γὰρ δὴ ἐπειδὴ καὶ οὗτος πολλοῦ χρόνου καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἑώρα φαιδρὸν ἑμὲ, αὐτοῦ κακοπραγούντος, ἰδεῖτο διδάσκειν ὅπως ἂν αὐτὸς μὴ ἀνῆψτο. [536] φάντος δὲ μοῦ οἱ πλεόντων ἐταῶν δεῖσθαι πρὸς ἐπιπύρθωσιν ὧν ἡΐξησε μέγρο δαῦρο παθῶν, ἀνακραγὼν εἶπεν· Οὐδὲν ἀπανθροῦπιτερον σοῦ· ὥσπερ ἐμοῦ σπουδάζειν δυνηθέντος μὲν ἂν, εἰ ἐβουλήθη, ἄλυσεν αὐτὸν ἐργάσασθαι τάχιστα, φθονήσαντος δὲ τινος εὐεργεσίαν. καίτοι μόνον τούτῳ τῶν μαθημάτων οὐδεὶς τῶν πέλας δύναται φθονῆσαι. συμφέρει γὰρ ἡμῖν ἅπαντας ἀνθρώπους, οἷς συνδιατρίβομεν, ἔξω τῶν ψυχικῶν κυθῶν εἶναι, μήτε φιλοδοξίαν, μήτε ἄλλο τι τοιοῦτο τὴν ψυχὴν λεωβημένους. ὅσῳ γὰρ ἂν ὦσι βελτίους οἶδε, τοσούτῳ καὶ

tere, impossibile erit ipsis post annum quadragesimum se ipsos recuperare. Sed pone, si ita vis, quinquagesimum, ne quis inhumanitatis me arguat; quemadmodum quendam audiui dicentem, homines crapulis, voluptatibus venereis, gloria et honoribus non paucos superari, se vero divitem uno tantum vinci, eo quod, quae peteret, necdum acceperit. Nam is quum satis diu me singulis diebus hilarum videret, ipso male affecto, precabatur, ut docerem, quomodo nullam animi aegritudinem pateretur. Sed ubi dicerem rursus, annis pluribus ei opus esse ad affectuum curationem, in quibus accreverit hactenus, vociferans dixit: Nihil te inhumanius. Quasi vero potuisssem, si ita libitum fuisset, indolentem reddere celerrime, sed beneficium ei invidissem, licet soli huic disciplinae nemo alius invidere possit. Porro e re nostra est, omnes, quibuscum consuetudinem habemus, ab animi affectibus immunes esse, nec honoris cupiditate nec alio ejusmodi vitio laborare. Quo namque meliores hi extiterint, hoc utilio-

Ed. Chart. VI. [536.]

Ed. Baf. I. (359. 360.)

ἡμῖν ἀγαθαιότεροι φίλοι γενήσονται. πάντων οὖν ἐπὶ τὸν ἀληθινὸν ἀνδρα γενέσθαι βουλόμενον ἐπιανελθὼν ὑποθήσομαι τῇ κοινῇ ὁδὸν εἰς ἅπαντα (356) τὰ κατὰ τὴν ψυχὴν ἡμῶν καλὰ. χρὴ γάρ αὐτὸν τὸν ἐπιστάτην ἐπιστῆσαι τὸ γε καταρχὰς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πρασσόμενων, ὅς ἀταμνήσει τὸ παρορώμενον. ἔστι γὰρ ἐπίσκεψαι δυσδιόριστον ἐν ταῖς πράξεσι τὸ κατὰ σμικρολογικὰν πραττόμενον τοῦ κατ' οἰκονομίαν, ὥστ' ἀδύνατόν ἐστι νῦν ὀρίσασθαι τοῦτο τὸ πρῶτον ἀρχομένῳ τὸ τῆς φιλοσοφηματίας ἐκκοπτεῖν πάθος. ὥσπερ δ' ἐν τούτῳ. ἡ ἀρετὴ γεινῆται τῇ κακίᾳ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς φιλοτιμίας ἐκκοπτομένης. ἀναλόγως γὰρ κατὰ τὰς καλὰς πεφυκυίας ψυχὰς, ἐτέροις μὲν εἶναι τοὺς ὀφθόμενους τὰ τῶν σωθῆναι δυταμένων νέων ἀμαρτήματα, πρεσβύτας μὲν τὴν ἡλικίαν, ἐν ὧν δὲ τῷ βίῳ πείραν ἱκανὴν διδασκίας ἔλαυθέρως γνώμης· οἷς ἐπιτιμῶσιν οὐκ ἀντιτείνεις, οὐδ' ἀπεχθάνεσθαι προσήκει, ἀλλὰ χάριν εἰδέναι, καὶ παρακαλεῖν αἰεὶ λέγειν τὰληθῆ, καὶ γνόντας αὐτὸ πει-

res nobis amicos experiemur. Rursus jam ad eum, qui apud virum omnino veracem cupiat versari, reversus, communem ad omnes animi virtutes viam subjuncturus sum. Principio enim praesidi statuendum venit, ut, in singulis actionibus id, quod alterum latuerit, in mentem redeat. Siquidem iudicatu interim ex functionibus est difficile, quid sordities a frugalitate diffentiat. Unde nullo pacto, qui primum incipit pecuniae cupiditatis affectum edomare, definire hoc potest. Quemadmodum enim hic virtus vicina est malitiae, sic ambitione excisa in bene ualis animis modestia nascitur. Caeterum juvenum, in quibus salutis aliqua spes effulgeat, vitia senes, sed qui in tota vita ingenuae indolis specimen abunde satis exhibuerunt, inspicere decet, increpantibus autem non obstreperere, nec odium erga illos ostendere, verum gratiam agere; caeterum adhortari semper oportet, ut verum praedicent. Quo cognito, conaberis ex tot affectibus, si

Ed. Chart. VI. [536.]

Ed. Bas. I. (360.)

ρᾶσθαι, καὶ μὴ κατὰ μεγάλην μόριαν, κατὰ μικρὰ τοῦν ἀποκόπτειν τι τοῦ μεγέθους τῶν παθῶν, εἰ καὶ χαλεπὸν ἐν ἀρχῇ τοῦτο, καὶ μετὰ πολλῆς ταλαιπωρίας φαίνεται γιγνόμενον, ἐννοοῦντας οὐχ ὁμοίως χαλεπὸν ἔσεσθαι τοῦ χρόνου προϊόντος. ὅσον γὰρ ἂν αὖξεται ἡμῶν τὸ λογιστικὸν ἐν ταῖς τοιαύταις ἀσκήσεσι, καθ' ὅσον ἡτῶνται καὶ μειοῦνται τὰ πάθη, τοσοῦτον ῥᾶον ὕστερον ἢ παντελῆς ὑποταγῇ. ὅπου γὰρ ἔτι μεγίστων ὄντων ἐκράτησεν ὁ λογισμὸς ἀγύμναστος ὢν, εὐθὺς ὡς μᾶλλον κρατήσει, διττῆς ὑπεροχῆς ἐν τῷ χρόνῳ προγενομένης αὐτῇ. καὶ γὰρ αὐτὸς ἐξ ὧν ἐγυμνάσατο πολὺ γενναϊότερος ἔσται, κακείνοις διατελέσει μικροτέροις γιγνομένοις. ἤρκει δὲ καὶ θάτερον αὐτῶν μόνον εἰς τὴν τοῦ μάλιστος ἐλπίδα, διόπερ ἐν ἀρχῇ τῆς ἀσκήσεως οὐ προσῆκεν ἀθυμεῖν, ὁλλήν ἐπίδοσιν ἑαυτῷ γιγνομένην αἰσθανόμενον ἐν τῇ τῶν παθῶν ἰάσει. μεγάλη γὰρ ἔσται τοῦ χρόνου προϊόντος, ἐὰν μόνον ὑπομένῃ τις ἀκούειν ὧν ἀμαρτάνει, τὴν ἀληθινὴν φιλίαν ἑαυτὸν φιλήσας καὶ βουληθεὶς γενέσθαι κυλὸς καὶ ἀγαθὸς,

non multum, certe paucillum evellere, quanquam initio factu difficile et multo labore fieri videatur. At cogitabimus hand ita procedente tempore futurum. Quo enim ratio nostra magis in huiusmodi exercitiis aucta fuerit, quibus coercentur minuunturque affectus, hoc minori negotio perfecta animi continget subiectio. Quippe ubi rationis particeps anima nondum exercitata maximis etiam affectibus imperaverit, magis id duplici tempore spatio, incremento accepto, facturam esse liquet. Et enim quibus exercitata est, multo generosior evadet, et animi motibus proderit imminuendis. Atqui alterutrum in futuri boni spem dumtaxat suffecerat. Proinde in ipso exercitii principio animum despondere non expedit, exiguum licet incrementum virtutis in affectuum curatione advenire sentias. Magna enim haec paulo post futura sunt, modo sustineas audire, quae delinquas, tum vero temetipsum amore prosequaris, bonus ac probus esse cu-

Ed. Chart. VI. [536.]

Ed. Bas. I. (360.)

οὐ φαίνεται μόνον. ἡ μὲν δὲ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς
 γνώσις τε καὶ θεραπεία κατὰ τὴν εἰρημένην ὁδόν· περὶ
 δὲ τῶν ἁμαρτημάτων ἐφεξῆς εἰρήσεται.

piens, non videri solum. Jam quidem animi affectuum
 cognitio curatioque hac qua dixi via comparabitur.
 Caeterum de erroribus deinceps sermo futurus est.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΔΙΑΓΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ
ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΕΚΑΣΤΟΥ
ΨΥΧῃ ΑΜΑΡΤΗΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ.

Ed. Chart. VI. [537.]

Ed. Bas. I. (360.)

Κεφ. α'. Ἡ μὲν δὴ τῶν παθῶν ἐν ἐκάστου ψυχῇ
διάγνωσις τε καὶ θεραπεία κατὰ τὴν εἰρημένην ὁδὸν ἐν τῷ
πρὸ τούτου γράμματι λελεγκται, περὶ δὲ τῶν ἀμαρτημάτων
ἐπεξῆς ἂν εἶη ῥητέον. ἄρχομαι οὖν καὶ νῦν ἀρχὴν ἀρίστην,
ἣν ἅπαντες ὁμολογοῦσιν, εἰ καὶ μὴ διὰ τῶν ἔργων ἐπιδεί-
κνυται, τί ποτε λέγουσιν ἀμάρτημα, λόγῳ διελθὼν, ὅπως
ἡμῖν ἀμφιβολία μηδεμία κατὰ τὸν ἐξῆς λόγον, ὑπολείπεται,

GALENI DE CIVISQVE ANIMI · PECCA-
TORVM DIGNOTIONE ATQVE MEDELA
LIBELLVS.

Cap. I. Equidem cujusque animi perturbationum
dignotio ac curatio secundum traditam superiori com-
mentario rationem enarrata est; at deinceps de peccatis
dicendum erit. Exordior itaque, ac nunc optimo exor-
dio, quod omnes concedunt, etsi non operibus demon-
strant; quid nimirum peccatum vocitent, oratione percur-
ram, ut nobis procedente oratione ambiguitas nulla relin-

Ed. Chart. VI. [537.]

Ed. Bas. I. (360.)

δεικνύς, ὡς γε εἰώθασι χρῆσθαι τῇ φωνῇ ταύτῃ πάντες οἱ Ἕλληνες. ἐνίοτε μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν κατὰ κρίσιν οὐκ ὀρθῶς γεγνημένων, ὡς εἶναι τοῦ λογιστικοῦ μόνου τῆς ψυχῆς, ἐνίοτε δὲ κοινῇ, ὡς καὶ τῆς ἀλόγου δυνάμεως, ἀπασθαι
 * * * * * τί συγκατάθεσις
 ἁμαρτήματος, συνωμολόγηται πᾶσι· τί δὲ καὶ ἀσθενῆς, οὐκ ἔτι· μεταξὺ γὰρ δοκεῖ τισιν ἄμεινον εἶναι τίθεσθαι τὴν ἀσθενῆ συγκατάθεσιν ἀρετῆς τε καὶ κακίας. ἀσθενῇ δὲ λέγουσι συγκατάθεσιν, ὅταν μηδέπω πεπεικότες ὦμεν ἡμᾶς αὐτούς, οὕτως ἀληθῆ τήνδε τιτὰ δόξαν ὑπάρχειν, ὥστε πέντε δακτύλους ἔχειν, εἰ τύχοι· καὶ ἑκατέραν χεῖρα, καὶ τὰ δις δύο τέτταρα εἶναι. ἴσως μὲν ἐπὶ προσβύτου δὲ ὅλον τοῦ βίον σχολάσαντος εὐρήσεις τῶν ἀληθῶν ἁμαρτημάτων, ἢ συγκαταθέσθαι τινὲ τῶν ἀπόδειξιν ἐπιστημονικὴν ἔχοντων ἀσθενῶς. ἐπιστήμη γοῦν ἔστι τοῦ γεωμετρικοῦ τοιαύτη περὶ τὰ δεδειγμένα διὰ τῶν Εὐκλείδου στοιχείων, ὑποία τῶν μορίων ἔστι τοῦ τὰ δις δύο τέτταρα εἶναι. τὴν δ' αὐτὴν ἐπιστήμην ἔχει καὶ περὶ τῶν ἐφεξῆς τοιούτοις

quatur, doceboque, ut omnes Graeci hac uti voce consueverint. Interdum quidem de iis intelligitur, quae iudicio non recte fiunt, adeo ut sit solius rationalis animae facultatis; interdum vero communiter, ut cum bruta facultate conjungatur * * * * * quidnam sit peccati consensus, omnibus in aperto est; quid vero imbecillus *consensus*, non item; siquidem nonnullis imbecillum hunc assensum inter virtutem vitiumque medium ponere satius esse visum est; imbecillum vero esse consensum praedicant, quum nobis ipsis nondum ita veram esse opinionem aliquam persuaferimus, ut exempli gratia, in utraque manu quinos habere digitos, aut his duo quatuor esse. Forsan utique senem quempiam offenderis, qui in omni vita veris peccatis operam dederit, vel alicui scientificam demonstrationem habenti infirmo assentiri. Scientia igitur geometrae de his, quae per Euclidis elementa demonstrata sunt, talis est, qualis partium est, bis duo quatuor esse: eandem quoque scientiam et

Ed. Chart. VI. [537. 538.]

Ed. Bas. I. (360.)

διδασκομένων σφαιρικῶν θεωρημάτων, ὥσπερ γε καὶ τῶν κατ' αὐτὰ ἀναλυόμενων ἀπάντων τῶν κοινῶν καὶ τῶν ποσοτικῶν. [538] ἔάν οὖν ἀμφιβάληται βραχὺ, καὶ μήτ' ἰδίαν ἑαυτοῖς ἔχη συγκατάθεσιν, ἣν κατέληψεν ὀνομάζουσαί τινος, ἁμάρτημα εἶναι τοῦτο συγχωρήσειεν ἂν τις, ὥς γεωμετρικοῦ δηλονότι τὰνθρώπου. τοῦ μέντοι κατὰ τὸν βίον ἁμαρτάνοντος ἐν τοῖς περὶ ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν γνώσεώς τε καὶ κτήσεως καὶ φυγῆς αἱ μοχθηραὶ δόξαι συνίστανται καὶ ψευδεῖς, συγκατάθεσις ἢ προπετής, ἢ ἀσθενής. ἑταῦθα οὖν ἦδη κίνδυνος, ὥς σμικρὸν ἅμα ἁμάρτημα καὶ μέγιστον, ἐάν ψευδῶς συγκατατιθέμεθα τῇ τῶν ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν δόξῃ. κατὰ μὲν τοὺς Ἀκαδημαϊκοὺς τε καὶ Πυρρωναίους, οὐ συγχωροῦντας ὡς ζητοῦμεν ἀπόδειξιν ἐπιστημονικὴν ἔχειν ἡμᾶς, ἅπασαι συγκαταθέσεις ἐξ ἀνάγκης μὲν εἰς προπετεῖς, ἐνδέχεται δὲ αὐτὴν εἶναι καὶ ψευδῇ. καὶ τῶν ὑποφηναμένων φιλοσόφων ὑπὲρ ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν ἀλλήλαις μαχομένας δόξας οὐκ ἔγχορεῖ, φασίν, ἀπά-

deinceps traditorum de sphaera praeceptorum habet, quem-
admodum et omnium secundum haec resolutorum de tur-
binatis figuris atque gnomonicis. Quamobrem, si parum
quis ambigat, neque proprium ipsis consensum praebeat,
quem comprehensionem nonnulli appellant, hoc esse pec-
catum, ut hominis videlicet geometrae, quispiam jure
concesserit. At ejus, qui in vita peccet bonis malisque
cognoscendis, possidendis, aut evitandis, improbae opinio-
nes falsaeque consistunt, assensus videlicet aut proclivis,
aut imbecillus. Hic jam igitur periculum impendet, ne
parvum simul et maximum peccatum committatur, si
falsae de bonis ac malis opinioni assentiamur. Secun-
dam Academicos plane ac Pyrrhoneos eorum, quae a no-
bis inquiruntur, scientificam demonstrationem haberi ne-
gantes, omnes qui nunc habentur *de re aliqua* consen-
sus, necessario sunt temerarii, quin etiam et falsi esse
possunt. Ajunt praeterea, philosophorum latae de bonis
malisque inter se pugnantes sententias veras esse non

Ed. Chart. VI. [538.]

Ed. Bas. I. (360.)

σας ἀληθεῖς εἶναι, δύνασθαι γὰρ μὴν ἴσως εἶναι ψευδεῖς ἀπάσας, ὥς μήτε ἡδοσὴν τὸ ἀγαθὸν εἶναι, μήτε ἀσχησίου, μήτ' ἀρετὴν, ἢ τὴν κατ' αὐτὴν ἐνέργειαν, ἢ ὅλως ὁτιοῦν ἄλλο τῶν εἰρημέτων ταῖς φιλοσόφοις. πρῶτον οὖν ἐπισκέψασθαι δεῖ τὸν ἀναμάρτητον εἶναι βουλόμενον, εἰ ἔστιν ἀπόδειξις ἀδήλου πράγματος, ὅταν εὖρη, ζητῆσαι, μὴ κατὰ τὸ πάρεργον αὐτῶν μόνον, ἀλλ' ἐν τῷ χρόνῳ συγχῶ μετὰ τῶν ἀληθεστάτων ἀνδρῶν, καὶ φύσιν συνεταῖν, καὶ γυμνασμέων ἐν θεωρίαις λογικαῖς, ὅποια τις ἔστιν ἡ ἀποδεικτικὴ μέθοδος, εἰδ', ὅταν πεισθῇ τις αὐτὴν εὖρησέναι, μετὰ τοῦτο χρόνῳ πολλῷ πάλιν ἀσκηθῆναι, πρὶν ἐπὶ τὴν τῶν μεγίστων ἵέναι ζητήσιν, ἢ διὰ τὸ ἀγαθὸν (ὅπερ δὴ καὶ τέλος ὀνομάζουσι τοῦ βίου) κτηθὲν εὐδαίμονας ἡμᾶς, ἢ μακαρίους, ἢ ὅπως ἂν ἄλλος ὀνομάζειν ἐθέλῃ τις, ἐργάζεται.

Κεφ. β'. Ἀρ' οὖν, ὡς πρὸς θεῶν, οἱ χωρὶς τοῦ παύσαιν ρότερον ἑαυτοὺς, ὅτι τὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον ἴσασιν,

posse, posse tamen fortassis esse fallas omnes, ut neque voluptas bonum sit, neque perturbationum vacuitas, neque virtus, neque ab ipsa procedens actio, neque aliud omnino quicquam eorum, quae a philosophis enumerata sunt. In primis itaque eam, qui a peccatis mundus esse cupiat, rei illius ignotae, quam invenire satagit, demonstratio sit nec ne, considerare oportet, idque non obiter modo, sed longo etiam tempore inter veracissimos homines versantem, qui naturali quadam prudentia praediti sint, atque in rationalibus disciplinis exercitati, qualis est demonstrativa methodus, speculari conveniet. Deinde quum quis ipsam se invenisse sibi persuaferit, postea longo temporis intervallo iterum sese exercere debet, antequam ad maximarum rerum inquisitionem accedat; aut propter bonum (quod sane et vitae finem nuncupant) comparatum felices nos, aut beatos, aut quod quis aliter nominare velit, efficiat.

Cap. II. Nonne igitur, per deos, illi, qui prius, quam demonstrativam methodum sese invenisse credant,

Ed. Chart. VI. [538.]

Ed. Baf. I. (360. 361.)

ἐπιχειροῦντες εὐρέσει μεγίστων πραγμάτων, οὐ φανερῶς εἰσι προπετεῖς; ἐμοὶ μὲν καὶ πάνυ δοκοῦσι· παραπλήσιον γάρ τε ποιοῦσι τοῖς πρὸ τοῦ παῖσαι σφᾶς αὐτοὺς ἱκανῶς ἐπὶ τῶν ἀριθμῶν γυγνυμένασθαι· τελείωσιν τολμῶσιν ἀποφαίνεσθαι τε περὶ λογιστικῶν ἢ ἀριθμητικῶν θεωρημάτων. ὥσπερ οὖν τούτους ἀναγκαῖόν ἐστι σφάλlesθαι πολλαχόθεν, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅσοι πρὸ τοῦ γυμνάσασθαι κατὰ τὴν (361) ἀποδεικτικὴν μέθοδον ἐπιχειροῦσιν ἀποδεικνύειν, ἀδύνατον αὐτοῖς μὴ σφαλθῆναι. ὅτι μὲν γὰρ ἔνιοι τῶν ψευδολόγων, πείθουσὶ τινας, εὐθελος ἐκ τοῦ πλήθους τῶν αἰρέσεων. ὅτι δὲ οὐκ ἂν ἔπειθον, ὡς ἀληθῶς, εἰ μὴ τις ᾗν αὐτοῖς ὁμοιότης, οὐδὲ ταῦτα δῆλον· ὡς οὐ σμικρὰν γε χρεὶ νομίζειν εἶναι τὴν ὁμοιότητα, ῥᾶστα γὰρ ἂν ἐφωράθη τις, οὐ τῷ χρόνῳ βασανιζομένη πρὸς ἀνδρῶν ἀξιολόγων τε καὶ πολλῶν. ὅπερ οὖν Ἱπποκράτης ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν ἰατρικὴν πραγμάτων εἶπε, τοῦτο φαίνεται κατὰ φιλοσοφίαν ὑπάρχειν. Ἱπποκράτης δ' εἶπεν, τὰς ὁμοιότητας πλάνης καὶ ἀπορίας

ad maximarum rerum indagationem transeunt, evidenter temerarii sunt? mihi equidem maxime huiusmodi esse videntur; isti enim idem faciunt atque illi, qui, antequam satis se in numerorum scientia exercuissent sibi persuaserint, aliquid de supputatoriis praeceptis atque arithmeticiis enunciare audent. Igitur, ut hos plerumque falli necesse est, ita et quicumque prius aliqua demonstrare conantur, quam in demonstrativa methodo versati sint, quin errores committant, fieri nequit. Etenim quod nonnulli ex his, qui falsa edocent, quibusdam persuadeant, sectarum multitudo testatur; quod vero neque illis haec, nisi aliqua similitudo intercederet, persuadere potuissent, cuique palam est; neque parvam hanc esse similitudinem profecto existimare convenit, nam alioqui facillime deprehenderetur, neque longo temporis decursu nedum a clarissimis viris, sed etiam a vulgaribus examinaretur. Quod itaque in re medica Hippocrates usu venire aiebat, illud et in philosophia accidere videtur. Dicebat autem Hippocrates, similitudines bonis etiam medicis errores

Ed. Chart. VI. [538. 539.]

Ed. Bal. I. (364.)

ἐργάζεσθαι καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἰατροῖς, ὡς οὐ μόνον τῶν ἐπιτευχόντων ἰατρῶν ἐν ταῖς ὁμοιότησι σφαλλομένων, ἀλλὰ καὶ [539] τῶν ἀρίστων. ὥστ' οὐκ ἀπεικός ἐστι, καὶ τοῖς ἀγαθοῖς φιλοσόφοις ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν ὑπομίας τε καὶ πλάνης γίγνεσθαι. περὶ τὰς ὁμοιότητας τῶν διδύμων οἱ σπηΐθαις μὲν ἐτοίμως διαγιγνώσκουσιν, οἱ δ' ἀήθαις οὐ δύναται, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὐδὲ τὰς ἐν τοῖς λόγοις ὁμοιότητας, ὅσοι μὴ πάνυ πρίβωνες λόγων ὑπάρχουσι, μηδ' ἐκάστης ἡμέρας, ὥσπερ οἱ τῶν διδύμων ἀδελφῶν ὁμοδιαιτοί τε καὶ ἡθᾶδες, ἱκανοὶ διαγιγνώσκουσιν εἰσίν. ἔν μὲν δὴ πρῶτον τοῦθ' ἀμάρτημά ἐστι μέγιστον τῶν προπετιῶς ἀποφρηναμένων τι περὶ τῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν ἐκ φιλαυτίας, ἢ δοξοσοφίας, ἢ ἀλαζονείας, ἢ φιλοτιμίας φυόμενον· ἐνίοις μὲν γὰρ ἀναπιστικότης ἐαυτοὺς, ὡς ὀρθῶς δοξάζουσιν, ἐνίοις δὲ τιμῆς ἔτεκεν ἢ προσχηματισμοῦ τοὺς πέλαι μὲν ἀναπεύθοντας, αὐτοὺς δ' ὑπάπτως ἔχοντας ὑπὲρ ὧν λέγουσιν. ἀμαρτάνουσιν ἐκάτεροι δηλονότι, γινώσκοντες μὲν οἱ δεύτεροι, καὶ εἴη ἂν αὐτῶν ἐμπαθεῖς

difficultateque parere, utpote non vulgaribus dumtaxat medicis, verum etiam nobilissimis ob similitudines in errorem labentibus. Quare neque alienum est, in philosophia etiam optimis philosophis dubitationes erroresque ex similitudinibus suboriri; gemellorum similitudines, quos, qui cum ipsis versari consueverunt, facile dignoscant, non assueti minime id queant. Eadem ratione et illae quae in rationibus sunt similitudines eos, qui sese non diu neque quotidie in struendis rationibus exercuerunt, quemadmodum et gemellorum fratrum similitudines, qui cum iis vivunt et consuetudinem habent, possunt dignoscere. Hoc utique unum primum est eorum peccatum maximum, qui aliquid de humanae vitae bonis malisque temere pronunciant, natum ex amore sui, aut apparentis sapientiae, aut jactantiae, aut ambitionis causa; siquidem nonnulli recte sese opinari sibi persuaserunt, nonnulli honoris aut simulationis causa ea proximis probare conantur, de quibus ipsi dubitant; peccant sane utriusque, secundi scientes ac volentes, quorum vitium ex per-

Ed. Chart. VI. [539.]

Ed. Bas. I. (361.)

τὸ κακόν· ἀγνοοῦντες δὲ οἱ πρότεροι, καὶ εἴη ἂν αὐ καὶ
τούτων τὸ σφάλμα κατὰ τὸ καλούμενον ἰδίως ἀμάρτημα.
καλῶς οὖν ποιήσουσιν οὗτοι τῶν Αἰσώπου πηρῶν ἀναμνη-
σθέντες, ἐπιτρέφαντές τε εἶναι τὰς ἑαυτῶν δόξας ἑτέροις,
οὐ μὰ Δία τοιούτοις, οἳ οἱ παρ' αὐτοῖς τυγχάνουσιν ὄντες, οὐ
μόνον ἀγύμναστοι μαθόντων ἀποδεικτικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν
ἄλλων μαθημάτων, ἐν οἷς ἡ ψυχὴ θήγεται, γεωμετρίας,
ἀριθμητικῆς, λογιστικῆς, ἀρχιτεκτονίας, ἀστρονομίας. ἔτι οἱ
δ' αὐτῶν οὐδὲ ῥήτορος, οὐδὲ, τὸ προχειρότατον δὴ τοῦτο,
γραμματικῆς διδασκαλίας τυγχόντες, ἀλλ' οὕτως ἀγύμναστοι
περὶ λόγους ὄντες, αἷς μὴ παρακολουθεῖν τοῖς ἀκούουσιν
ἐφ' ἡμῶν λεγομένοις. ἅπερ ἐγὼ κατανοήσας, ὅταν τινὰ λό-
γον εἶπω, ἄξιόν παρ' αὐτῶν ἀκοῦσαι τὰ ἐπιδέοντα· φαίνον-
ται γάρ ὅντως, καθάπερ οἱ ὄνοι τῆς λύρας, οὕτως καὶ
αὐτοὶ μὴδ' ὅλως οἷς εἶπον ἐκολουθηκότες, ἀλλ' ὅμως καὶ
αὐτοὶ θράσους ἢ τῆλμης εἰς τοσούτον ἤκουσιν, ὥς μήτε
καταγελῶμενοι πρὸς τῶν τὰ γράμματα μεμαθηκότων ἐπὶ

turbatione animi proficiscitur; primi vero nescientes, ipso-
rumque error peccatum proprie dici merebitur. Recte
igitur isti fecerint, si Aesopi manticarum meminerint, suaf-
que ipsorum opiniones aliis examinandas concesserint, haud
per Jovem talibus, quales ipsi sunt, non solum in demon-
strativa methodo minime versati, sed etiam aliarum disci-
plinarum imperiti, quibus imbutus animus acuitur ac
excitatur, utpote geometria, arithmetica, supputatoria,
aedificatoria et astronomia. Ex his porro nonnulli ne-
que rhetoris, neque, id quod maxime praesto est, gram-
matici doctrina eruditi, sed adeo in sermonibus inexerci-
tati sunt, ut neque ea, quae a me dicantur, audientes in-
telligentia assequi valeant. Quae profecto ego animadver-
tens, quum aliquem sermonem feci ipsis, ut dicta mea
repetant, jubeo; tunc enim revera, quemadmodum alini
lyram, ita et isti ea, quae a me dicta sunt, neutiquam
percepisse deprehenduntur; nihilominus tamen in tantum
audaciae vel temeritatis devenerunt, ut ab iis, qui prima
elementa didicerint, eo ludibrio habiti, quod quae an-

Ed. Chart. VI. [539.]

Ed. Bas. I. (36r.)

τῷ μὴ δύνασθαι διελθεῖν ἃ ἤκουσα, αἰδεῖσθαι· νημιέειν
 δὲ τὴν ἀλήθειαν, ἑαυτοὺς ἐγνώσθαι, τοὺς δὲ πεπαιδευμέ-
 νους μάτην ἀπολωλέναι τὸν χρόνον· ἀλλ' οὐ τούτους ἐλ-
 πίζων ὠφελήσῃεν ἐς τόνδε τὸν λόγον ἤκον. οὐδὲ γὰρ εἰ
 βουληθεῖεν, οἳ γε πλείους αὐτῶν ὠφεληθῆναι ἢ τι θυγή-
 σονται, μηδὲ τὴν ἡλικίαν ἐπιηθείον αὐτὴν πρὸς παιδεύσειν
 ἔχοντες. ὅστις δὲ φύσει συνετός ἐστι, καὶ μέλοι τούτου
 χροὺν ἐγυμνάσατο κατὰ τὴν πρώτην παιδείαν, ὅσα περ ἂν
 ἀκούσῃ, μάλιστα μὲν ἀπὸ στόματος αὐτίκα δύνασθαι λέ-
 γειν, εἰ δὲ μὴ, γράψαι γε δύνασθαι, βοήθειαν ἔξει τοῦ-
 τον τὸν λόγον, εἴ γε ὅλως ἀληθείας ὀρεχθῇ. τοῦτο γὰρ
 ἐκ' ἐκείνου σύμπαν ἐστὶ πρὸς ἀλήθειαν, καὶ χρὴ πεφυκέναι
 μὲν πρῶτον, εἶτα δεῖται παιδείας τεύρεσθαι χρηστόν· τῷ
 δὲ μήτε φύσει πρὸς ἀλήθειαν, ἐν ἐπιητεύμασι μοχθηροῖς
 τε καὶ ἡσελέσει τραφέντι, πατήσασιν ἀδύνατόν ἐστιν ὀρε-
 χθῆναι ποτ' ἀληθείας, ἢ ἐξ αὐτοῦ λαβύντι τὴν τοιαύτην
 ὁρμήν, ἣ ἐκ' ἄλλου προτραπέντι. οὐκοῦν οὐδ' ἐγὼ ποτ'

diverint recitare nequeant, nihil propterea erubescant;
 seiplos tantum veritatem agnoscere, alios disciplinis in-
 structos tempus frustra perdidisse opinentur; verum non
 illis quicquam me profuturum sperans, in hunc sermonem
 diverti. Plures enim ipsorum, etiam si velint, nihil sub-
 sidii capere poterunt, quum neque aetatem ipsam am-
 plicius disciplinis percipiendis idoneam habeant. Quisquis
 vero natura prudens est, et eatenus primis rudimentis
 operam dedit, ut, quae audiverit, maxime quidem ore
 proferre statim, sin id minus, at saltem scriptis mandare
 valeat, sermonem hunc nostrum sibi subsidio futurum
 scito, modo sit ex toto veritatis amator. In hoc enim id
 omne momentum positum est ad veritatis cognitionem, ac
 primum oportet natum esse, deinde optima ac liberali
 educatione usum fuisse; at qui in veritatem explorandam
 minime natura feratur, et in flagitiosis inhonestisque stu-
 diis institutus fuerit, nequaquam iste aut sponte commo-
 tus, aut ab alio concitatus, veritatem unquam appetere
 valebit. Quocirca neque ego unquam id genus homini

E

Ed. Chart. VI. [539. 540.]

Ed. Bas. I. (561.)

ἐπηγγελάμην ὠφελήσειν ποτὲ τοιοῦτον, ἀλλ', ὡς ἔφην, ὃς
 ἂν ἀληθείας ἐστὶ φίλος, ἐκείνῳ τὴν ὁδὸν ἐπιδείξαι, καθ'
 ὅσον οἷός ἐ' εἰμὶ, πειράσσομαι, ζητήσας μὲν αὐτὴν ἐν ὕλῃ
 τῷ βίῳ, πεπεικώς δ' ἑμαυτὸν, ἣν ἐρῶ τὴν εἶναι μόνην.

Κεφ. γ'. [540] Ἀξιῶ γάρ, ἔφην, ἐκμαθόντας ὅσα
 περὶ τῆς ἀποδεικτικῆς μεθόδου γέγραπται τοῖς πρὸ ἡμῶν,
 ἐπ' ἄλλων πραγμάτων πρότερον αὐτῆς λαβεῖν παῖραν, εἰ
 ὄντως εὐρίσκει τι τῶν ζητουμένων· εἶναι δὲ τῶν τοιούτων
 πραγμάτων φύσιν ἱκανῶς μαρτυρῆσαι τοῖς εὐρουῖσιν αὐτὰ,
 καθάπερ ἐπὶ τῷδε, τὴν δοθεῖσαν εὐθείαν, ἥ τὰ ἐπιτα-
 χθέντα μέρη διελεῖν. ἴσως δ' οὐ νοοῦσιν οἱ παντῦπασιν
 ἀμαθεῖς, ὅ τί ποτε λέγεται. ἐγὼ δὲ καθάπερ ὅλοις αὐτοῖς
 ἐπιχειρήσω σαφέστερον εἰπεῖν. εὐθείαν μὲν δοθεῖσαν ὁ λό-
 γος λέγει τὴν προτεθεῖσαν ἐπὶ τινος ἀκριβῶς ὁμαλοῦ ἐπι-
 πέδου, τὰ δ' ἐπιταχθέντα μέρη κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ
 προλαβόντος· εἴ τις εἰς πέντε διελεῖν ἴσα τὴν προτε-
 θεῖσαν εὐθείαν ἢ ἐπὶ κλεῦσαι ἥτοι εἰς εἴκοσιν ἢ
 εἰς ἑκατόν· ἐάν γάρ· εὐρῆς μέθοδον μίαν, ἣ παρ' εἰρέου

opem ferre pollicitus sum, sed, ut modo retuli, veritatis
 amico iter illud ostendere pro viribus conabor, quod in
 tota vita perquisivi, illudque solum esse, quod proxime
 subijciam, mihi persuasi.

Cap. III. Nam dignum puto, inquam, ut, qui di-
 dicerint ea, quae de methodo demonstrativa a maioribus
 nostris tradita sunt, in aliis rebus ante periculum faciant,
 nunquid revera aliquod quaesitorum inveniant; esseque
 huiusmodi rerum naturam idoneam, ut suis inventoribus
 testimonium perhibeat; ut exempli causa in hoc, datam
 rectam aut praeceptas partes divideré; fortassis penitus
 rudes, quidnam dicatur, non intelligunt. Ego vero per-
 inde atque si omnes ipsi adessent, clarius dicere inci-
 piam. Rectam datam sermo noster intelligit lineam re-
 ctam in plano aliquo absolute aequali propositam, praece-
 ptas autem partes pro praefumentia arbitrio; si quis pro-
 positam rectam in quinque aequales partes, aut septem
 aut viginti, aut centum dividi jubeat; nam si methodum

Ed. Chart. VI. [540.]

Ed. Bas. I. (361.)

διδαχθεὶς χροόμενος, εἰς ὅσα περ ἂν ἐθέλῃς μέρη τῆν προ-
 τεθεῖσαν εὐθείαν διορίσεις, αὐτὸ μαρτυρήσει σοι τὸ
 πρῶγμα, φαίνοιτο ἅπαντα τὰ μέρη τοῖς οὕτως διαιρεθεῖσιν
 ἀκριβῶς ἴσα, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα προβλήματα βεβαίως
 εὐρημένα δι' αὐτῶν τῶν ἐναργῶς φαινομένων, ὥσιν ὅταν
 περιγράψαι τῷ δοθέντι τετραγώνῳ κύκλον ἐπιταχθῶμεν·
 κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τῷ δοθέντι κύκλῳ τετραγώνον περι-
 γράψαι, ἢ ἐγγράψαι· πάλιν περὶ τὸ δοθὲν πεντάγωνον,
 ἰσοπλευρόν τε καὶ ἰσογώνιον, κύκλον περιγράψαι. ἔαν γάρ
 τις ἕκαστον τῶν τοιούτων δι' ἧς ἔμαθεν μεθόδου περι-
 γράψαι παραχρῆμα δυνηθῇ, πρὸς αὐτοῦ τοῦ πράγματος
 ἐμαρτυρήθη τὸ ζητούμενον εὐρηκῶς. αὐ μὲν, εἰ γέγονεν ἡ
 ἀγέννητος ὁ κόσμος ἐστὶ, δύναται τὸ πρῶγμα μαρτυρῆσαι
 αὐτὸ, καθάπερ οὐδὲ εἰ πεπερασμένον ἢ ἄπειρον τὸ πᾶν,
 ἢ πόσος ὁ τῶν κυμάτων ἀριθμός· οὐδὲν γάρ τῶν τοιούτων
 ζητημάτων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δοκοῦντος εὐρίσκεσθαι πράγμα-
 τος ἐπικρίνεται· καθάπερ ἔαν ἐπιταχθεῖς τῷ κύκλῳ δω-
 δικάλευρον, ἰσόγώνον τε καὶ ὀρθογώνιον περιγράψαι,

nam inveneris aut ab alio edoctus usus ea fueris, in quot
 velis partes propositam rectam partiri, res ipsa tibi testis
 erit, omnesque particulae ita dividendibus exquisito cer-
 nentur aequales, atque id genus omnia problemata firmè
 reperta sunt per ea, quae sunt evidentia; ut quam datò
 quadrangulo circumscriptum circumscribere, aut pariter et dato
 circulo, quadrangulum circum intusve scribere jubemus;
 rursus quam dato pentagono aequilatero et aequiangulo
 circumscriptum circumscribere; si quis etenim singula haec ea,
 quam didicit, methodo statim circumscribere poterit, res
 ipsa quaesitum jam invenisse testabitur. At non itidem,
 genitusne an ingenuus sit mundus, res ipsa testari potest,
 quemadmodum neque finituusne sit an infinitum univer-
 sum, aut quantus sit maris fluctuum numerus; nullum
 enim huiusmodi quaestorum ex ipsa re, quae inventa
 esse videatur, dijudicari potest, quemadmodum si circulo
 figuram duodecim laterum aequalium, rectorumque angu-

Ed. Chart. VI. [540.]

Ed. Bas. I. (561.)

ἢ ἐγγράψαι, εὐθέως τοῦτο ποιήσεις. καὶ γὰρ ἐγγραφόμε-
 νόν τε καὶ περιγραφόμενον ἐναργῶς ὁρᾶται, ὥσπερ γε καὶ
 ὁ κύκλος ἐγγραφόμενός τε καὶ περιγραφόμενος τῷ τοιοῦτῳ
 πολυγώνῳ. ὅταν γ' οὖν εὕρωμεν ἀποδεικτικὴν μέθοδον, ἐπὶ
 τὸ ζητούμενον ἡμᾶς ἄγει, μαρτυρεῖται τε πρὸς αὐτοῦ τοῦ
 πράγματος ἐναργῶς, καὶ βασάνους μικράς ἐκ τοῦδε τῆς κατ'
 αὐτῆς ἀληθείας ἔξομεν, ὥς τολμήσασθαι ποτε χρήσασθαι
 κἀπὶ τῶν δυταμέτων αὐτὸ μαρτυρεῖν ἐναργῶς. οὐκοῦν ἀξιῶ
 τινα περὶ τῶν μεγίστων πραγμάτων εὐθέως ἀποκινδυνεύειν·
 εἰ δὲ δὴ μέγιστά ἐστι τὰ πρὸς εὐδαιμονίαν ἄγοντα, προ-
 ρημτῶσασθαι γε πρότερον ἐν ὕλαις πραγμάτων, ἐλεγχούσαις
 μὲν τὸ ψεῦδος οἰόμενον εὐρηκέναι τὰ ζητούμενα, μαρτυρού-
 σαις δὲ τοῖς ἀληθῶς εὐρηκόσιν. ἡ τοιαύτη δὲ μέθοδος ἡ
 κατὰ γεωμετρίαν ἐστίν, ἀριθμητικὴν τε καὶ λογιστικὴν,
 ἀστρονομίαν τε καὶ ἀρχιτεκτονίαν· ἐν γὰρ ὀνόματι τῷ τῆς
 ἀρχιτεκτονικῆς ὑπογράφω καταγραφὰς ὁρολογίων, καὶ κλεψυ-
 δρῶν, ὕδροσκοπιῶν τε καὶ μηχανημάτων ἀπάντων, ἐν οἷς

lorum circum intusque designare iussus id statim feceris;
 intus namque et circumscripta figura evidenter conspici-
 tur, sicut et circulus huic multangulae figurae intus cir-
 cumque designatus agnoscitur. Itaque quum demonstrati-
 vam methodum invenerimus, ad id, quod quaerimus, nos
 ducit, ac testimonium ex ipsamet re haud obscurum ac-
 cipimus; et exinde probationes haud parvas ipsius veri-
 tatis habebimus, ut aliquando et in his, quae id eviden-
 ter testari queant, ea uti audeamus. Neque statim in
 rebus maximis a quocquam periculum faciendum esse exi-
 stimo; si vero ad felicitatem ducentia maxima sunt, in
 aliqua prius materia exerceri convenit, quae illorum er-
 rorem, qui se quaesitum falso invenisse autumant, redar-
 guat, et vere inventoribus suo testimonio faveat. Hujus-
 modi methodus in geometria reperitur, arithmetica, arte
 supputandi, astronomia, et architectonica; nomine autem
 architectonicae horologiorum, clepsydram, hydroscopia-
 rum, et machinamentorum omnium descriptiones ample-

Ed. Chart. VI. [540, 541.]

Ed. Bal. I. (361, 362.)

ἔστι καὶ τὰ πνευματικὰ προσαγορευόμενα. μαρτυρεῖ γοῦν ἅπαντα ταῦτα τοῖς εὐρίσκουσιν αὐτὰ, (362) καθάπερ καὶ τὴν ἀστρονομίαν, καὶ γὰρ ταῦτα πρὸς αὐτῶν τῶν ἐναργῶς φαινομένων ἐπικρίνεται, βασανίζεται τε καὶ μαρτυρεῖται, εἰ γὰρ δὴ τῶν ἐναργῶς [541] φαινομένων ἐστὶν ἡλείψις ἡλίου καὶ σελήνης, ὅσα τε κατὰ τοὺς ἀπλανεῖς καὶ πλανήτας ἀστέρας ὁράται. ὅτι δὲ δάκνονται τὴν ψυχὴν ἅπαντες ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις, ὅσοι προβεβηκότες ἤδη κατὰ τὴν ἡλικίαν οὐκ ἔτι καιρὸν ἔχουσι χρόνῳ πολλῷ βασανίσαι τὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον ἐπὶ πραγμάτων ἐναργῶς αὐτὴν μαρτυρῆσαι δυναμένων· ἦτοι γὰρ, ὡς ἔφην, διὰ φιλαυτίαν, ἢ διὰ δοξοσοφίαν, ἢ φιλοτιμίαν, ἢ φιλοδοξίαν, ἢ ἁλιζονεῖαν, ἢ χρηματισμὸν, ἐνιοὶ μὲν ἑαυτοὺς, ἐνιοὶ δ' ἄλλους ἀναπείθουσιν ἐπίστανθαι τε βέβαιον. οὐδὲν οὖν ἐστὶ θαυμαστόν, ἐν ταῖς ὕλαις ἕκαστον διατριβαῖς τοῦς φοιτητὰς ἀναπείθειν, ἐνίοις μὲν ὠνάεις φύσει, τινὰς δὲ δορυμεῖς μὲν, ἀλλὰ ἀγυμνάστους ἐν τοῖς πρώτοις

clor, inter quae et pneumatica quae vocantur existunt. Haec profecto omnia inventoribus suis testimonium perhibent, ut et astronomiae inventa, quae et ipsa ex evidentibus dijudicantur, examinantur, et testimonio confirmantur. Solis namque et lunae defectus, et quaecunque circa fixas errantesque stellas conspiciuntur, inter ea, quae manifeste apparent, reponuntur. Manifestum praeterea est sermones nostros omnium illorum animos percellere, quibus jam provectora aetate non amplius occasio superest, ut in rebus illis demonstrativam methodum longo tempore exerceant, quae ipsam perspicue testari valeant; aut enim, ut proxime dicebam, proprio amore decepti, aut sapientes videri volentes, aut honoris inanisque gloriae cupiditate, aut arrogantia jactantia, aut avaritia percili, nonnulli sibi ipsis, nonnulli vero aliis se aliquid firmi scire persuadent. Quocirca nihil mirum fuerit in proprio unumquemque auditorio suis haec discipulis probare, quorum aliqui assiduo ingenio sunt, aliqui vero acri, sed in pri-

Ed. Chart. VI. [541.]

Ed. Bal. I. (362.)

μαθήμασιν· συμφέρει γάρ, οἶμαι, διδασκάλοις ἀλαζόνοις τοιοῦτους ἔχειν μαθητὰς, ὡς ὁ τε συνετὸς φύσει καὶ προγεγυμνασμένος ἐν τοῖς μαθήμασιν εὐθείας αὐτῶν κατηφροσῇ, καθάπερ καὶ πολλῶν διδασκάλων ἔτι μειράκιον ὢν ὑπερεφρόνησα, τολμώντων μὲν ἀποφαίνεσθαι τινα μαχόμενα τοῖς ἐπιστημονικοῖς ἀποδεδειγμένοις ἐν γεωμετρίας, γιγνώσκοντων δ' αὐτῶν οὐδ' εὐδαιμον ἀποδείξαι. εἰς οὖν ἐξελθὼν ὁ μὲλλον Ἀλήθειαν ζητῆσαι ἀλαζονείαν, φιλαυτίαν, φιλοτιμίαν, φιλοδοξίαν, δοξασοφίαν, φιλοχρηματίαν, ὁ δ' ἀφίκεται πάντως ἐν αὐτῇ προγεγυμνασάμενος οὐ μῆσιν, ἀλλὰ ἑξοὶ ποθ' ὕστερον, ζητήσας τὰ πρὸς εὐδαιμονίαν τε καὶ κακοδαιμονίαν ἄγειν δυνάμενα δόγματα· τὸν δ' ὑπὸ τινων παιδῶν, ὃν εἶπον, οἰστρούμενον, πρὸς μὲν τὴν οὕτω μακρῶν ὁδῶν ὀκνῶ, ἐκείνους δὲ μισῶ ἐπίβουλον τε καὶ δυνάβηλον κατασκευάζοντα. τοῖς γὰρ εἰώθεισι προκαταλαμβάνειν τοὺς ἐκείνων μαθητὰς, ὡς μὴδ' ὑπομείναι ποιεῖ τὸ

mis discipulis nequaquam exercitato; nam id genus jactantibus atque ineruditis praeceptoribus expedit, arbitror, tales habere discipulos; quicumque enim natura prudens, et in disciplinis antea versatus fuerit, ipsos illico floccifecerit, sicuti et ego adolescentiae annos nondum egressus multos doctores contempsit, qui nonnulla demonstratis scientiae in geometria repugnantia ostendere audchant, neque demonstrationis simulacrum unquam cognoverant. Siquis igitur veritatem exploraturus prius jactantiam, sui ipsius amorem, ambitionem, gloriae studium, sapientiae opinionem, atque avaritiam ex animo suo extirpaverit, iste plane ad ipsam perveniet non mensibus modo, sed annis multis postea, quum ante sese exercuerit, atque placita ad beatitudinem et ad miseriam ducere valentia indagaverit; illis vero, quas dixi, perturbationibus furentem ad tam longum iter pigrum atque impeditum video; at illos quidem odio prosequor, qui insidiatorem calumniatoremque efficiunt. His enim vitis suos ipsorum discipulos praecooccupare ac inficere solent, ut neque id genus

Ed. Chart. VI. [541.]

Ed. Bas. I. (362.)

παρισχεῖν τὰ ὅσα τοιοῦτοις λόγοις, ὁποίους ἔγω μέχρι δεῦρο προὔχειρισάμην. ἐτοιμόζατον δ' ἔστι πείθεσθαι μεираκίοις ἀπαιδεύτοις διδάσκαλον τὸν ἐροῦντα σεμνῶ προσάπαρ, ἐρίστην ὁδὸν ἐπὶ σοφίαν, ὑψηλόμενον παρὰ τοῖς Κυνικοῖς ὀνομαζομένοις. καὶ γὰρ καὶ οὗτοι σύντομον ἐπ' ἀρετὴν ὁδὸν εἶναι φασὶ τὸ σφέτερον ἐπιτήδευμα. κινεῖς δὲ αὐτῶν ἐλέγχοντες οὐκ ἐπ' ἀρετὴν, ἀλλὰ δι' ἀρετῆς, ἐπ' εὐδαιμονίαν, ὁδὸν εἶναι φάσκουσι τὴν Κυνικὴν φιλοσοφίαν. ἀλλ' ἔτεροί γε ἀληθέστερον ἀποφαινόμενοι αὐτὴν σύντομον ἐπ' ἀλαζονείας ὁδὸν εἶναι φασὶ, ἀμαθῆ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων τόλμαν. ὥσπερ οὖν οἱ Κυνικοὶ πάντες, οὓς γε δὴ τεθίαμαι κατὰ τὸν ἑμαντοῦ βίον, οὕτως καὶ τῶν φιλοσόφων εἶναι ἐπαγγελλομένων ἔνοι φεύγειν ὁμολογοῦσι τὴν ἐν τῇ λογικῇ θεωρίᾳ γυμνασίαν· εἰδ', ὅταν ἡμῶν ἀπαλλαγῶσιν, οὐκ ἀξιούσιν διαλέγεσθαι τοῖς ἐπιτευχύνουσιν ἀνθρώποις, αἰπόλοις, καὶ βουκόλοις, καὶ σκαπανεῦσι, καὶ θειρισταῖς, ὅτι μὴ παρικαλονθοῦσιν, ὥς φασὶ, τοῖς λεγομένοις, ἀγίμναστοι περὶ

sermonibus, quales nos hactenus fecimus, aures unquam praeberere aequo animo possint. Facillimum autem est praeceptorem gravi ac severa facie dicentem imperitis adolescentibus persuadere, se praesente, expeditissimi esse ad sapientiam iter secundum Cynicos vocatos philosophos; siquidem et illi placita sua brevem esse ad virtutem viam contendunt. At ipsorum nonnulli sententiam hanc dampnantes, non ad virtutem, sed per virtutem ad beatitudinem Cynicam philosophiam iter esse confirmant; caeterum nonnulli verius ipsam declarantes per imperitam istorum hominum temeritatem ad inanem jactantiam brevem esse viam testantur. Itaque, ut Cynici omnes, quos nostra aetate conspeximus, ita et eorum quidam, qui se philosophos profitentur, vitare se in rationali contemplatione exercitationem non eant iustitias; deinde, quum a nobis discesserint, cum vulgaribus omnibus, caprarum videlicet boumque pastoribus, fossoribus, atque melloribus congregari indignum putant, quod scilicet ea, quae a se dicantur, illi, utpote in ratione differendi

Ed. Chart. VI. [541. 542.]

Ed. Bas. I. (362.)

λόγους ὄντες, ὥσπερ αὐτοὶ γεγυμνασμένοι ποιεῖ καὶ τὰ
 πρῶτα μαθήματα, καὶ οὐκ αἰφνης περὶ τέλους βίου, καὶ
 εὐδαιμονίας, καὶ κακοδαιμονίας ἀκούσαντες τοῦ διδασκά-
 λου λόγους τινὰς ἀποδεικτικούς, ὥς ἐκεῖνος ἐτόμιζε, πει-
 σθέντες δὲ δι' ἀγυμνασίαν· αἴπερ αὐτοῖς, ὡς ἔφη, δι'
 ὁμοιότητος τῶν ψευδῶν λόγων πρὸς τοὺς ἀληθεῖς αἰτίας
 τῶν ψευδῶν δογμάτων· τὰς δ' ὁμοιότητας οἱ μάλιστα τε-
 τριμμένοι καθ' ἐκάστην ὅλην πραγματείαν ἀκριβῶς διαγι-
 γνώσκουσιν. [542] ἀναγκαῖον δ' ἐστὶ τὸν ἐξαίφνης προσελ-
 θόντα κρίσει λόγου ἀδυνατεῖν διαγινώσκειν τε καὶ διακρίνειν
 τοὺς ψευδεῖς ἀπὸ τῶν ἀληθῶν. ἐναργεῖς δὲ τοῦτο τεκμή-
 ριον ἐστὶ, τὰ καλούμενα σοφίσματα, λόγοι τινὰς ὄντες ψευ-
 δεῖς εἰς ὁμοιότητα τῶν ἀληθῶν πεπανουργημένοι. τὸ μὲν
 οὖν ψεῦδος αὐτῶν πρόδηλον φαίνεται διὰ τοῦ συμπεράσμα-
 τος οὐκ ὄντος ἀληθοῦς. ἐπειδὴ δ' οἱ ψευδεῖς λόγοι πάν-
 τως ἦτοι τῶν λημμάτων ἔχουσιν τι ψεῦδος, ἢ τὸ συμπέρασμα
 κακῶς ἐπιφερόμενον, οὐ φαίνεται δὲ προχείρως ταῦτα κατὰ τὴν

nunquam versati, minime assequantur, perinde atque
 si ipsi unquam in primis se disciplinis exercuissent, ac
 non repente de vitae suae, de bona atque adversa fortuna
 a praeceptore demonstrativos, ut ipse credebat, sermones
 aliquos audivissent, ipsisque eo, quod non essent exerci-
 tati, fidem adhibuissent; quae plane iis, ut dixi, ob falsarum
 verarumque rationum similitudinem causae falsorum de-
 cretorum extiterunt. Similitudines autem exacte illi
 dignoscunt, qui singulas integras commentationes diligen-
 tissime tractaverunt; necessarium autem est eum, qui re-
 pente materiam aliquam non exercitata ratione dijudic-
 e aggreditur, nullo pacto falsas a veris argumentation-
 e distinguere separareque posse. Hujusce rei manifestum
 indicium sunt vocata sophismata, quae rationes quaedam
 falsae sunt ad verarum imaginem dolose constructae.
 Harum ergo mendacium ex conclusione, quae vera non
 est, aperte deprehenditur. Quoniam vero falsae sunt ra-
 tiones, aut assumptum aliquod falsum, aut conclusionem
 haud recte illatam habeant necesse est; et haec in sophis-

Ed. Chart. VI. [542.]

Ed. Bas. I. (362.)

σοφίσματι, διὰ τοῦτο δύσοπτα τοῖς ἀγυμνάστοις περὶ λόγους· ὅπου τοῖνυν ὁμολογοῦμεν τὸ ψεῦδος τὸν λόγον εἶναι, διὰ τὸ φαίνεσθαι πᾶσιν ἐναργῶς τὸ συμπέρασμα αὐτοῦ ψεῦδος, ὅμως ἡ λύσις ἀπορεῖται τοῖς ἀγυμνάστοις, ἀσφαλὲς μὲν αὐτοῖς εἶη πάντας ὑποπεύειν λόγους, συγκατατίθεσθαι δὲ μηδενὶ πρότερον, ἄχρι περ ἂν ἀκριβῶς ἐκιντοῦς πείσασιν, ἱκανοὺς εἶναι γινώσκειν τὰς ὁμοιότητας τῶν ψευδῶν λόγων πρὸς τοὺς ἀληθεῖς, πείσασσι δὲ προβάλλειν ἐπιτρέποντες τοῖς βουλομένοις τῇ πείρᾳ γινῶναι τὴν δι' αὐτῶν. ἂρ' οὖν ἄλλο τι συμβουλευούσιν, ἢ γυμνάζειν ἀξιούσιν ἐν τῇ τῶν σοφισμάτων λύσει τοὺς μαθητάς; οὐδὲμῶς οὐδὲν ἄλλο τῆς λύσεως οὔσης, ὡς ἔφη, ἐν τῷ φράσαι τὴν πρὸς τὸν ἀληθεῖ λόγον ὁμοιότητα τοῦ ψευδοῦς. ἀναγκαστὸν οὖν ἐστὶν προμεμαθηκῆναι πρὸ τῆς τῶν ἀληθῶν λόγων φύσεως, ὃ γὰρ ἐν ἐκείνοις γυμναζόμενος, ὡς ἀκριβῶς τε ἕμα καὶ ταχέως γινώσκειν αὐτῶν τὸ εἶδος, οὐ χαλεπῶς ἂν, ἔφη, διαγινώσκει τοὺς ψευδεῖς. ἐγὼ τοῦτ' εἰδείξα μειράκιά ποῦ γυμνασμένα

matibus hand ita facile conspicua sunt; propterea ab illis, qui in differendo se non exercuerant, vix deprehendi poterunt. Igitur quum rationem mendacem esse concedimus, quod omnibus conclusionis mendacium evidenter pateat, nihilominus inexercitatos nodi solutio praeterit, tutum quidem ipsis esset rationes omnes suspectas habere, nulli vero prius assentiri, quam se falsarum verarumque rationum similitudines exquisitè distinguere posse sibi persuaferint, aliosque sibi quaestiones proponere paliantur, volentibus ipsorum eruditionis periculum facere permittentibus. Non aliud igitur consulunt, quam quod discipulis, ut se in sophismatum dissolutione exerceant, praecipiant? Quae nihil aliud, ut antea dicebam, prorsus fuerit, quam inter veram falsamque rationem similitudinis agnitio. Necessum itaque sit verarum prius argumentationum naturam didicisse; in iis namque versatus, ipsarumque speciem exacte juxta celeriterque percipere assuetus, haud aegre etiam falsas cognoverit. Ego id ro demonstravi, quum adolescentes in disciplinis versatos

Ed. Chart. VI. [542.]

Ed. Bas. I. (362.)

ἐν μαθήμασι διδάξας γνωρίζειν ἀληθεῖς λόγους, ἀξιώσας τε προβάλλειν αὐτοῖς σοφισμάτων τοῖς βουλομένοις τῶν παρόντων. αὐτὰ γὰρ ἐγνώρισε τὴν ἀτοπίαν αὐτῶν, ἥτοι κατὰ τὸ σχῆμα γεγενημένην, οὐκ ὃν συλλογιστικόν, ἢ κατὰ τῶν λημάτων ψευδῇ οὖσαν, ὥστε καὶ τούτου φαῖναι σαφῶς τοῖς δοξασόφοις τούτοις πρεσβύταις, ὅσοι σοφίσματα λύειν ἀδυνατοῦσιν, ὅτι διὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν ἀληθῶν λόγων τοῦτο πεπνύθασιν· εἰτ' ἰσχύτης καταγνώσεως ἄξιοι εἰσιν, διὰ προπετῇ συγκατάθεσιν ἐν κακοδαίμονι βίῳ γενόμενοι· ἢ γὰρ περὶ τέλους ῥόξα ψευδῆς ὁμολόγηται πᾶσι πρὸς κακοδαίμονίαν ἄγειν· οὗτοι δὲ ἀγύμναστοί τινές εἰσι περὶ διαγνώσεως ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν λόγων, ἐτίοτε πιστευόμενοι τοῖς πνεῖν ἀλήθειαν δόξης, ἀγροῦσι μὲν, ὅτι λόγον ἐνδεχόμενον εἰρήκυσιν, ὡς φαινομένων ἐταργῶς ὧν δοξάζουσι, κελεύουσι δ' ἡμᾶς ἐπεισθαί τε καὶ πείθεσθαι· χωρὶς ἀποδείξεως, πολλάκις δὲ μόνης ἐνδείξεως θεομένου τοῦ λόγου, δι' ἀποδείξεως ἐπιχειροῦσιν αὐτὸν πιστοῦσθαι. τινές δὲ

veras rationes cognoscere edocui, et alicui ex praesentibus, cui libuisset, ut aliquod ipsis sophisma proponeret, jussi. Ipsi enim sophismatum absurditatem deprehenderunt, quae aut in figurae non syllogisticae inconcinnitate, aut in assumptorum fallitate posita esset; ita ut ex hoc evidenter apparuerit illis, qui sibi sapientes videntur, senibus, quicumque sophismata haec solvere non possunt, quod ob verarum rationum ignorantiam hoc subeant; deinde extrema condemnatione digni sunt eo, quod ex temerario assensu miseram degant vitam; falsam enim de vitae fine opinionem ad miseras calamitatesque ducere omnes testantur; isti vero homines quidam sunt in disci-
nendis veris falsisque rationibus nunquam exercitati, interdum nonnulli opinionis alicujus veritatem intelligere se credentes, contingentem quidem rationem se dixisse ignorant, tanquam sensibus ea, quae opinantur, evidenter appareant, nos vero sequi et absque demonstrationibus credere jubent: saepe vero, quum sola indicatione oratio ceat, demonstratione ipsam confirmare nituntur; qui-

Ed. Chart. VI. [542. 543.]

Ed. Bas. I. (362.)

ἀγνοοῦντες, ὅπη διαφέρει τὸ τῆς ἐνδείξεως δεόμενον, ἢ ὡς
 πρῶτόν τε καὶ ἐξ αὐτοῦ πιστόν, ὅμως ἐπιχειροῦσιν ἀπο-
 φαίνεσθαι περὶ πραγμάτων ἀκριβοῦς ἐπισκέψεως δεομένων,
 καὶ ταῦτα πεπόνθασιν πολλοὶ τῶν ἤδη γεγρακότων ἐν φι-
 λосоφίᾳ. τί οὖν, ὦ πρὸς θεῶν, ἢ τῶν τοιούτων ἀμάθειάν
 τε καὶ δοξασοφίαν δοκεῖ σοι δύνασθαι θεραπευθῆναι ῥα-
 δίας; ἢ ὅστις μὲν σκιδρόωδης ἐταῖν ἤδη τριῶν ἢ τεττάρων
 ἄλνπον ἔχει τὸν σκιδρόον; ἢ τε τῶν τοιούτων γερόντων
 ψυχὴ τὸν τῆς ἀμαθείας τε καὶ δοξασοφίας σκιδρόον ἐτῶν
 τριάκοντα ἔχουσα δύναται λυθῆναι; [543] Θές, εἰ βούλει,
 καὶ δύνασθαι, καὶ σκέψαι, πότερον ἡμερῶν, ἢ μηνῶν, ἢ
 ἐταῖν τοῦ τοιούτου σκιδρόου θεραπεία δέεται. μὴ τοῖνυν
 θαύμαζε, διὰ τί πολλὰς τῶν φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλομένων
 οὐδ' ὅλως ἀξιώ διαλέγεσθαι· ἀμείνους γὰρ αὐτῶν οἶδα
 πάντας ἰδιώτας τε καὶ σύνετους φέσσει, καὶ πεπωδευμέ-
 τους τὴν παρ' Ἑλλήσιν ἐξ ἀρχῆς εὐδοκιμοῦσαν παιδείαν.
 οὗτοι μὲν καὶ γνωρίζουσι ῥαδίως, ὅσα τ' ἐναργῶς

dam vero, quomodo differat id, quod eget demonstratione,
 ab eo, quod primario atque ex se notum est, ignorantes,
 nihilominus tamen de rebus, quibus magna contempla-
 tione opus est, temere loqui aggrediuntur. Atqui in his
 erroribus multi, qui jamdiu in philosophia consenuerunt,
 versantur. Quid igitur, prohi deos, istorumne incitiae ap-
 parentisque sapientia tibi facile curari posse videtur? An
 etiam, qui triennium aut quadriennium scirrhum habet
 doloris expertem? An senum istorum animus incitiae
 apparentisque sapientiae scirrho triginta jam et quadra-
 ginta annos occupatus ad sanitatem redire poterit? At,
 si velis, fac id posse fieri; deinde dierumue spatio, an
 mensium, an annorum hujusmodi scirrhi curatio egeat,
 aestimato. Itaque ne amplius mireris, quamobrem multos
 istorum, qui se philosophari praedicant, neque alloqui, ne-
 que cum ipsis disputare dignum existimo; omnes enim
 privatos homines, natura prudentes, eaque disciplina in-
 stitutos, quae jampridem a Graecis probata est, istis prae-
 stantiores cognovi. Facile enim, quaecunque ipsi eviden-

Ed. Chart. VI. [543.]

Ed. Bas. I. (363.)

(363) ἀκολουθεῖ. τῶν δ' ὡς ἐριζόμενων ὄντων, ἢ προσποιουμένων μὲν μὴ γνωρίζειν, ὅσα τοῖς δόγμασιν αὐτῶν ἐναντιοῦται, πολλάκις ἐπειρώσθην. περὶ μὲν γοῦν τῶν ἐπομένων ἐκάστῳ τέλει μυριάκις ἤδη λόγων ἡμῖν γεγενησθαι πρὸς πολλοὺς τῶν φιλοσόφων, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες διὰ τὸ πεπαιδεῦσθαι τὴν πρώτην παιδείαν ὅξεις εἰς τὴν διάνοιαν, αὐτοὶ τε τοῖς ἀκολουθούσιν βίους τοῖς αὐτῶν δόγμασιν ἔλεγον, τὸν ἡμῶν λόγον γνωρίζοντες· οἱ δ' ἄλλοι, ὡς εἴρηται, γεγηρακότες ἐν δοξασίᾳ, μόνοι τὰναντία λέγοντες, εἰτα καταγελάμενοι πρὸς ἀπάντων τῶν παρόντων εἰς λοιδορίαν αὐτῶν ἐτρέποντο. ἀλλὰ τὰ μὲν ἐξηγημέτα πολλάκις ἡμῖν ἅμα πολλοῖς ἀνδράσι περὶ τῶν ἀκολουθῶν ἐκάστῳ τέλει βίων ἐν ἐτέροις ὑπομνήμασιν ἔχεις· καὶ δῆλον ὅτι πολλὰ παραδείγματα τῶν ἀμαρτημάτων, ὧν ἀμαρτάνουσιν ἐν αὐτοῖς, γέγραπται. πάντα γὰρ, ὅσα καθ' ὕλον τὸν βίον ἐναντίως ἀλλήλοις πράττουσιν, ὅσα τε καὶ λέγουσιν οἱ ἀπὸ τῶν διαφόρων αἰρέσεων ἀναγόμενοι, κατὰκρισις ψευδῆς

ter consequuntur, agnoscunt; istos vero altercantes, aut, quae placitis ipsorum adversentur, percipere dissimulantes plerumque expertus sum. Ergo quum de iis, quae unumquemque sineis consequuntur, millies jam a nobis adversus plerosque philosophos habita sit oratio, alii quidem omnes, quod primis rudimentis optime instituti sunt, acutum ingenium habent, ipsique vivendi rationem concordem suis placitis dicebant, sermonemque nostrum recte intelligebant; at reliqui, in quadam inani sapientiae opinione (ut supra posui) ad senectam usque versati, soli contraria sentiebant, deinde, quum ab omnibus praesentibus deriderentur, ad convicia se convertebant. Verum quae a nobis saepius una cum multis viris de quoque pro singulis finibus vitae genere explicata sunt, in aliis habes commentariis tradita; et perspicuum est, quod errorum, quos isti committunt, exempla in illis scripta sunt. Nam quaecunque illi diversis lectis, adducti per totam vitam inter se contraria faciunt ac dicunt, ex falso judi-

Ed. Chart. VI. [543.]

Ed. Bas. I. (363.)

γίνεται, καὶ προδηλόν γ' ἐστίν, ὅς' κακῶς τε γίνεται πάντα, καὶ ἀμαρτημάτων ἐστὶ τὰ κατὰ πᾶσαν αἵρεσιν πλημμελήματα, τῆς ἀληθοῦς εὐρηκνίας οὐ μόνον τὸ τέλος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀκόλουθον αὐτῶ βίον, ἔνθα καὶ σαφῶς, ὅπῃ διαφέρει πάθος ἀμαρτήματος, ἐνεστί σοι μαθεῖν. ὁ μὲν γὰρ εὐεργετῆν, εἰ οὕτως ἔτυχε, τοὺς ἀνθρώπους δόγμα θάμενος, ὡς ἀληθεῖς, ἢ τέλειον εὐεργετῆσαι τινας, ἐκλείπων τὴν βοήθειαν, ἢ δι' ὕπνον, ἢ ἀργίαν, ἢ φιληδονίαν, ἢ τι τοιοῦτον κατὰ πάθος ἐσφύλη· κεκρικῶς δέ τις ἐαυτῷ μόνῳ τὰς ἡδονὰς ἢ τὴν ἀσχλησίαν ἐκπορίζειν, ἀποσχόμενος δὲ διὰ τοῦτο πολίταις ἢ οἰκείοις ἀδικουμένοις βοηθῆσαι, διὰ μοχθηρὰν δόξαν, οὐ διὰ πάθος ἡμαρτε.

Κεφ. δ'. Ἀρχὴ μὲν οὖν ἐστὶ πολλῶν ἀμαρτημάτων ἡ περὶ τέλους ἐκάστου βίου ὑπέληψις ψευδής· φέρεται γὰρ ὥσπερ ἐκ ῥέτης τινὸς ταύτης τὰ κατὰ μέρος ἀμαρτήματα. δύναται δὲ τις ἐν τῇ περὶ τέλους δόξῃ μὴ σφαλῆς ἐν τινι τῶν κατὰ μέρος σφαλῆναι, μὴ

cio proveniunt, perspicuumque est, omnia et male fieri, et peccata esse, quaecumque in qualibet secta errata committuntur, siquidem veridica secta non finem solum, verum etiam genus vitae fini illi consentaneum adinvenit, ubi et quid inter peccatum perturbationemque intersit, apertissime discere licet. Aliquis, exempli causa, placitum hoc instituerit, homines juvare, tanquam verum aut perfectum aliquibus bene facere; caeterum iste aut somno, aut socordia, aut voluptatibus, aut aliquo id genus alio impeditus, auxilium onittens in affectu erravit. Alius vero quispiam sibi tantum voluptates curarumque vacuitatem comparare statuens, ac propterea civibus suis aut domesticis injuriis affectis auxilium denegans, ex prava opinione profecto, non ex aliqua perturbatione peccavit.

Cap. IV. Principium equidem peccatorum falsa de cuiusque vitae sine opinio est, ex ea enim tanquam e radice quadam singula peccata exoriuntur: sed potest aliquis opinione finis non deceptus, in aliquo particulari consequutionem haud intelligens aberrare; caeterum tibi

Ed. Chart. VI. [543. 544.]

Ed. Bas. I. (363.)

συνεῖς τῆς ἀκολουθίας. ἐπὶ πλέον δέ σοι, καθάπερ ἔφη
ἄρτι, τὰς ἀκολουθούσας πράξεις ἐκάστῳ τέλει δι' ἐτέρων
ὑπομνημάτων ἤθροισα. συνὲ δὲ τὰ κεφάλαια μόνα τῶν
ἁμαρτημάτων εἶπον, ἃ καὶ βέλτιον εἶναι τομίζω πάλιν ἀνα-
λαβεῖν ἕνεκα τοῦ σύτοισιν τινα τῶν προκειμένων εὐμνημό-
νευτον γενέσθαι. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ περὶ τέλους σκέψει τὸ
κῦρος ἐστὶ τῆς ἀνθρώπινης εὐδαιμονίας, εἰκότως ἐπὶ τῇ
ζήτησιν αὐτοῦ πάντες ἦκον. [544] οἱ δὲ τεμήσαντες ἑαυ-
τοὺς προπετιῶς ἀπεφώνησαν· ἀπεφώνησαν δὲ προπετιῶς ἦτοι
πάντες, ἢ χωρὶς ἐνός· οὐδ' αὐτός ἐστι φανερός ἄνευ τοῦ
κρίναι τὰς ἀποδείξεις, εἴτ' ὅντως εἰσὶν ἀποδείξεις, εἴτ'
ἐκεῖνοις φαίνονται. τὸν οὖν ἐπιτηροῦντα καὶ παραφυλάτ-
τοντα τὰς ἰδίας ἁμαρτίας αὐτὸ τοῦτο χρή πρῶτον ἐντοῇ-
σαι, τὸ δίκαιον εἶναι πάντως, ἐπιμελῶς τε καὶ ἀκριβοῶς
ἀκρυσάντα τῶν οἰομένων ἀποδείχεναι τὰ ζητούμενα· μετὰ
ταῦτα κρίνειν αὐτὰ πειρᾶσθαι, πάλιν κλῆταιῦνθαι παρ' αὐτῶν
ἀκούσαντα, τίνα τίθενται κριτὴν τῆς ἐν λόγοις ἀληθείας,

(ut proxime dicebam) actiones *vitas* singulis finibus con-
gruentes in aliis commentariis latius enumeravi; in prae-
sentia peccatorum sola capita perstringam, quae et repe-
tere satius esse duco, ut propositorum compendium quod-
dam facile memoriae mandandum conficiam. Quando-
quidem enim in finis contemplatione felicitatis humanae
praecipuum firmamentum ponitur ac constituitur, merito
in ipsius investigationem omnes incubuerunt; qui seipso
magni fecerunt, prompte sententiam suam tulerunt;
prompte autem sententiam tulerunt aut omnes, aut uno
tantum excepto, quem ipsum neque in confesso est id fe-
cisse, antequam de demonstrationibus iudicatum sit, sintue
revera demonstrationes, an illis ita esse viderentur. Ho-
minem igitur propria peccata observantem atque animad-
vertentem illud ipsum in primis cogitare oportet, iustum
esse omnino eos curiose diligenterque audientem, qui
sefe quacumque demonstravisse arbitrantur, postea ipsa diju-
dicare conari, atque iterum hoc loco, quum ab ipsis acce-
perit, quem in orationibus iudicem veritatis statuunt, de-

Ed. Chart. VI. [544.]

Ed. Bas. I. (363.)

εἶτα καὶ πάλιν, αὐτὰ ταῦτα πῶς εἶναι χρή, βουλευόμενον
 αὐτὸν ἐπισκεψάμενόν τε, μὴ τε πάλιν ἕτερον ἀκούουσι κρι-
 τήριον ἄλλου κριτηρίου δεόμενον, εἰτ' ἐπ' ἐκείνου πάλιν
 ἄλλο, καὶ τήν εἰς ἄπειρον ἔκπτωσιν ὑποπιεύσαντα, μετὰ
 πολλῆς ὑσφαλείας ἐν χρόνῳ πολλῷ σὺν τοῖς ἀληθεσιύτοις
 αὐτῷ φατείουσιν ἀνδράσιν οὕτως ἐπισκέψασθαι τὸ πρῶτον
 ὑπάντων κριτήριον, ὃ δῆλον καὶ τινα λαβὴν ἄκριτον χρή
 καταλαβόντα μεμνῆσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις. ὁμολογούμενον
 δ' ἦν αὐτὸ καὶ χωρὶς κρίσεως ἱκανὸν ἐνδείκνυσθαι τήν
 αὐτῇ δύναμιν εἶσι τοῦτο πάσης ἀποδείξεως. οὕτως τὸ
 λοιπὸν ἐπ' αὐτὸ βλέποντα, πάντα ἀνάγειν τὰ κατὰ μέρος,
 ὑπερ ἀνάλυσιν ἐκάλεσαν ἔτιοι τῶν φιλοσόφων, ὡς ἀροδόν
 τινα τῶν μεταξὺ γιγνομένων ἐπὶ τὸ πρῶτον κριτήριον. οἷα
 δ' ὅτεος τούτου ἱκανῶς χαλεποῦ πράγματος, ὡς ἔργῳ πολλά-
 κς ἐμαθες ἐπὶ τῶν δοξασόντων ἀσχημονούντων τε καὶ κα-
 ταγχευμένων, διὰ τὸ μηδὲ τὰ τυγχύνει τῶν ζητουμένων
 δύρασθαι πρὸς τὸ πρῶτον ἀνάγειν κριτήριον, ἐκινῆναι χρή

inde iterum haec ipsa secum, ut sese habere oporteat, re-
 putans consideransque, numquid ipsi rursus iudicandi in-
 strumentum altero, egresso instrumento intelligant, deinde
 post illud rursus alio, idque ne in infinitum protrahatur
 suspicatus valde caute, longo temporis spatio, una cum
 viris, qui ipsi maxime veridici videantur, ita primum
 omnium iudicandi instrumentum contempletur, quod et
 clarum est ancipitem quandam occasionem accipientem
 omnibus hominibus in memoriam revocare oportere. Id
 vero et absque dijudicatione indicare posse palam est,
 eandemque quam omnis demonstratio vim possidet; atque
 ita, quod superest, in ipsum respicientem, omnia ad id
 particularia redigere convenit, quod sane resolutionem
 nonnulli philosophi vocaverunt, veluti ascensum quandam
 ab his, quae media sunt, ad primum iudicationis instru-
 mentum, utpote autem in re valde difficili, quemadmo-
 dum opere plerumque didicisti in istis vano sapientiae
 nomine praeditis, petulantibus, ac ludibrio habitis, pro-
 pterea quod neque vulgaria quaesita ad primum illud in-

Ed. Chart. VI. [544.]

Ed. Basf. I. (363.)

παρακολουθεῖν τὸν ἐπιστημονικὸν γενέσθαι βουλόμενον, ἐπὶ πολλῶν τοῖν κατὰ μέρος, ὡς ἔμπροσθεν ἔφη, γυμναζόμενον, ἃ μαρτυρῆσαι δύναται τοῖς εὐρίσκουσιν αὐτὴν· τοιαῦτα δὲ ἔστι τὰ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν τε καὶ γραμμικὴν θεωρίαν, αἷς οἷον ἐπιβάσειν ἀστρονομία καὶ ἀρχιτεκτονία χρῆται.

Κεφ. ε'. Φέρε γάρ, ἵνα σαφηνείας ἔνεκεν τῆς ἀρχιτεκτονίας τε λεῖψα παράδειγμα πόλεως κτιζομένης, προκείσθω τοῖς οἰκήσουσιν αὐτὴν ἐπίστασθαι βούλεσθαι, μὴ στοχαστικῶς, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας, ὅπόσον τε παρελήλυθεν ἔθνη τοῦ χρόνου τοῦ κατ' αὐτὴν, ὅπόσον τε ὑπόλοιπὸν ἔστιν ἄχρι δύσεως ἡλίου. τοῦτο τὸ πρόβλημα κατὰ τὴν ἀναλυτικὴν μέθοδον ἐπὶ τὸ πρῶτον ἀναχθῆναι χρὴ κριτήριον, εἰ μὲλλοι τις εὐρήσειν αὐτὸ, καθ' ὃν ἐμάθομεν πρότερον ἐν τῇ γνομονικῇ πραγματείᾳ, πάλιν ἐξ ἐκείνων τὴν αὐτὴν ὁδὸν ὑπεραντικῶς λόντων συντεθῆναι, καθότι καὶ τοῦτ' ἐμάθομεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς πραγματείας. εὐρεθείσης δ' οὕτω

strumentum judicandi redigere valeant. Sibi ipsi cum constare oportet, qui scientiae capax esse velit, atque in multis singularibus, quae ipsius inventoribus testari possint, ut antea dixi, sese exerseat; huiusmodi autem sunt ea, quae in arithmetica linearumque scientia habentur, quibus veluti fundamentis astronomia et architectura nituntur.

Cap. V. Age enim, ut declarandi causa ex architectura exemplum aliquod promam. Quum urbs conditur, ipsam habitaturis propositum sit non per conjecturas, sed exacte quotidie scire velle, quantum diei temporis jam elapsum sit, quantumque usque ad solis occasum super sit. Id problema sane in resolutiva methodo ad princeps illud iudicatorium redigi opus est, si quis ipsum quo dixi modo in gnomonica tractatione invenire debeat, rursumque ex illo per eandem viam, sed contrario modo proficiendo componere, quemadmodum et hoc in eadem tractatione didicimus. Porro in hunc modum comuni

Ed. Chart. VI. [544. 545.]

Ed. BaL I. (363.)

καθόλου τε καὶ κοινῆς ὁδοῦ, καὶ γινώσκων ἡμῶν, ὅτι διὰ γραμμῶν τοιῶνδε τὴν μέτρησιν τῶν μερῶν τοῦ χρόνου ἀναγκάζον ἐστι ποιῆσθαι, μεταβῆναι προσήκει ἐπὶ τὰ μέλλοντα σώματα δεξιῶσαι εἰς τὴν τῶν γραμμῶν καταγραφὴν καὶ τὸν γνῶμονα, καὶ πρῶτον μὲν ζητῆσαι, τίνα σχήματα σωμάτων ἐπιτίθεται πρὸς τὴν εὐρημίνην καταγραφὴν ἐστιν, εἴτα καθ' ἕναστος αὐτῶν ἐξ ἀναλύσεώς τε καὶ συνθέσεως εὗρεῖν, ὅποια ἂν [545] αὕτη γίνοιτο, ἀπειδὴν ἡ λογικὴ μέθοδος ἐναργῆ τὴν πίστιν ἡμῶν ἐνδείκνυται τῆς τῶν προκειμένων εὐρέσει, ἐξῆς ἐπὶ τὸ πράττειν ἔργα τὰ δι' αὐτῆς εὕρεθέντα παραγετομένους ἐπισκέψασθαι πάλιν, ὥπως ἂν ἐπιφάνειαν ὁμαλήν ἐργασώμεθα τοῦ μέλλοντος καταγράφεσθαι σώματος. εὕρόντας δὲ τοῦτο ἐξ ἀναλύσεώς τε καὶ συνθέσεως, εἴτα κατασκευάσαντάς τε τοιοῦτον σῶμα, διὰ τῶν ὀργάνων αὐτὸ δεῖ καταγράφαι ζητῆσαι, καὶ πάλιν ἐξ ἀναλύσεώς τε καὶ συνθέσεως εὕρεθέντος αὐτοῦ πειρᾶσαι κατασκευάσαι τοιαῦτα τὸ εἶδος, οἷα περ ἡ μέθοδος ἐδίδαξεν, εἴτα ποιήσαντας ἐφεξῆς καταγραφὴν ἐπὶ πολλῶν σχημάτων, καὶ δοῦναι τοῖς

generalique via comperta, nobisque cognoscentibus ex huiusmodi lineis temporis partium dimensionem fieri necessarium esse, ad corpora deinde transire convenit linearum descriptionem et gnomonem suscepturam; ac primum quidem investigare, quae corporum figurae ad inventam descriptionem idoneae sunt; deinde in illis singulis, qualisnam haec descriptio fieri possit, ex resolutione compositioneque invenire. Ac posteaquam rationalis methodus evidentem nobis propolitorum inventionis confirmationem praefluerit, mox ad ea exequenda, quae per ipsam inventa sunt, accedentes iterum considerabimus, quomodo depingendi corporis superficiem planam aequabilemque reddemus; hoc deinde per resolutionem et compositionem adinventum, aliquod huiusmodi corpus fabricari per instrumenta, ipsum instrumentis designare tentabimus; iterumque ex resolutione ac compositione eo comperto, ejusdem speciei corpora, qualia nos methodus edocuit, construere enitemur, quumque postea in multis deinceps figuris delineationem fece-

Ed. Chart. VI. [545.]

Ed. Bał. I. (365. 364.)

ἀνθρώποις ἔργῳ πειραθῆναι γεγονός ἤδη τὸ προβληθέν. ὅταν γάρ ἢ τε πρώτη γραμμὴ τὴν ἀκτῖνα δέχεται τοῦ ἡλίου, κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τὴν τελευταίαν ἢ ὑστάτη, καὶ τοῦτ' ἐπὶ πάντων φαίνεται τῶν καταγεγραμμένων ὥρολογίων τῶν ἡλιακῶν, ἤδη μὲν που ἐν τι γινώρισμα ἔχομεν ἑναργὲς τοῦτο προβληθέν. εὐρῆσαι δὲ πάλιν δεύτερον ἄλλο, ὅταν ἀλλήλοις καταγραφέντα πάντα συμφωνῇ, καὶ τρίτον, ὅταν ὕδατος ὀμβροῦ ῥύσις αὐτοῖς μαρτυρῇ. καὶ γὰρ τοῦθ' ὁ λόγος εὐρίσκει κριτήριον ἐσόμενον τῆς πῶν καταγεγραμμένων ὥρολογίων ἀληθείας. ὃ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν. ἀγγεῖον τρήσας ἐξ ἧς ἂν ὕλης ἐθείλης γε(364)γονός, ἐπίθετες ὕδατι καθαρῷ τὴν πρώτην ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου θεασάμενος· εἰδ' ὅταν σοι τὸ καταγεγραμμένον ὥρολόγιον ἀγγείλῃ τὴν πρώτην ὥραν ἡνύσθαι, σημειώμενος ὅσον ἐπληρώθη τοῦ ἀγγείου μέρος ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ἐπὶ ἐκκενώσας εὐθέως αὐτὸ πάλιν, ἐπίθετες ἐπὶ ταῦτον ὕδωρ· ὅταν δὲ τὴν δευτέραν ὥραν ἀγγείλῃ τὸ ἡλιακὸν ὥρολόγιον, ἐπισκεψαι τὸ ἀγγεῖον· εἰδ' ὅταν εὐρῆς ἐν αὐτῷ

rimus, concedere hominibus re experiendum jam absolutum propositum opus. Quando enim prima linea primum solis radium excipit, itidem et postremum ultima, atque hoc in omnibus solaribus horologiis depictis apparet, jam profecto unum quoddam evidens indicium, quod res proposita inventa sit, habebimus; rursus et alterum, quum omnia delineata corpora inter se consentiunt, necnon et tertium inveniemus, quum aequalis aquae fluxus ipsis respondet. Hoc etenim depictorum horologiorum veritatis judicatorium futurum ratio adinvenit. Quod autem dico, huiusmodi est. Vasculum ex quavis materia conflatum perforato, primumque solis radium intuitus aquae purae imponito; deinde tibi quum pictum horologium primam horam praeterisse nunciaverit, tu, quanta vasculi portio aqua impleta fuerit adnotato, eaque statim rursus effusa vasculum eidem aquae imponito, et quum secundam horam solare horologium significaverit, vasculum aspicio; postea quum aquam in ipso ad eandem partem

Ed. Chart. VI. [545.]

Ed. Bas. I. (364.)

τὸ ὕδωρ ἐπὶ τὸ αὐτὸ μέρος ἀφιγμένον κατὰ τὴν πρώτην ὥραν, ἐνσημασθὲν ταχέως, καὶ ἐκχέας ἐνθες κατ' αὐτοῦ τοῦ ὕδατος, καὶ ἐπισκέπτου πάλιν, εἰ μέχρι τῆς τρίτης ὥρας ἐνδείκνυσσι τὸ ὀρολόγιον, ἐπὶ τὴν αὐτὴν ὥραν ἀφικνεῖσθαι τοῦ ἀγγείου τὸ ὕδωρ, ἐφ' ἣν κατὰ τὴν πρώτην, ἢ κατὰ τὴν δευτέραν· ὅταν οὖν εὗρης οὕτω γεγονὸς, ἐκχέας αὖθις ἐπιθες μέχρι τῆς τετάρτης ὥρας, ἰδὼν τε πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ μέρος τοῦ ἀγγείου τὸ ὕδωρ ἀναβεβηκὸς, ἐκχέας αὐτὸ παραχρῆμα, πάλιν ἐπιθὲς ὁμοίως ἐξέταξε κατὰ τὴν πέμπτην ὥραν· ὅταν δὲ καὶ ταύτης εὗρης ἐπὶ τὴν αὐτὴν χώραν ἀφιγμένον τὸ ὕδωρ, εἰτα κατὰ τὴν ἑκτην τε καὶ κατὰ τὰς ἑφεξῆς μέχρι τῆς δωδεκάτης, εἰ παντελῶς γνώσῃ, πεισθῇσιν καλῶς καταγεγράφθαι τὸ ὀρολόγιον, εἴ γε τὸ προκείμενον ἐπεδείξατο· προκείμενον δ' ἦν εἰς δώδεκα μοίρας ἴσως ταμηθῆναι τὸν χρόνον τῆς ὅλης ἡμέρας, ὅτι, ἀλλὰ τοῦτο μὲν τὸν ἀριθμὸν οἷς χρησιμώτατον προσβόλοιο, καὶ γὰρ ἡμῖς ἔχει, καὶ διμοῖρον, καὶ τέταρτον, ἕκτον τε καὶ δωδέ-

pervenisse, ad quam et prima hora pervenit, inveneris, adnotato celeriter, et exhaustum vasculum iterum in eandem aquam immittito, ac rursus observato. Si ad tertiam usque horam horologium indicat, ad eandem horam vasis aquam pervenisse, ad quam prima aut secunda hora pervenerat, quando igitur ita factum inveneris, exhausto vasculum, et iterum ad quartam usque horam in aquam demittito, itemque ad eandem vasis partem aquam ascendisse conspicias, ipsam statim effundito, denuoque in aquam demisso vasculo, quintam similiter horam explorato; quumque et in hac ad eundem locum aquam pervenisse compereris, deinde in sexta et reliquis deinceps usque ad duodecimam si prorsum ita fieri cognoveris, recte depictum esse horologium tibi persuaseris, quandoquidem propositum demonstravit; propositum autem erat, in duodecim aequas portiones totius diei tempus esse distributum. Porro numerum hunc tanquam omnium utilissimum delegerant, dimidium enim continet, et duplum, et quartum, et sextum, et duodecimum, quae nullus alius

Ed. Chart. VI. [545. 546.]

Ed. Bas. I. (364.)

κατον, ὅπερ οὐδεὶς ἄλλος ἔχει μετ' αὐτὸν ἄχρι τοῦ εικοστοῦ τετάρτου. τοῦτον μὲν ὥς μακρὸν παρετήσαντο, σύμμετρον δ' εἶναι κρίναντες τὸν δωδέκατον, εἰς τοσαῦτα μέρη τὸν χρόνον τῆς ὅλης ἡμέρας διέτεμον. ὅτι δὲ χρησίμὸς ἐστὶν ἡ τοιαύτη τομή, τῇ πείρᾳ βασανίσαντες αὐτὴν ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ Ῥωμαῖοι χρῶνται τὴν οὐσίαν ἅπασαν, ὅταν διατίθωνται, διαιροῦντες εἰς δώδεκα μέρη, καὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ σταθμῶν τε καὶ μέτρων εἰς δώδεκα μοίρας τέμνονται τὰ πλεῖστα. σὺ δ' εἰ κελεύεις, καταγράψομαι σοι κατὰ τὴν μέθοδον ὡρο- [546]λόγιον, εἴτ' εἰς δώδεκα τὴν ὅλην ἡμέραν διαρεῖν ἐθελήσεις, εἴτ' εἰς ἄλλον τινὰ τὸν ἐφεξῆς ἀριθμὸν, εὐρήσεις γὰρ ἐπ' ἐκείνου πάλιν ὃ προῦβαλες γεγονός· ἐκ τε τοῦ συμφωνεῖν τῇ διὰ τῶν τετραγμένων ἀγγελίᾳ ἐκμετρήσει· καὶ τοῦ πάντοτε ἀλλήλοις ὁμολογεῖν καταγεγραμμένα, πρὸς τε τοῦ τὰς τελευταίας ἐν αὐτοῖς γραμμὰς ὀρίζειν τὰ πέρατα τῆς ἡμέρας. οὕτω δὲ καὶ κλειψύδρας καταγραφὴν ὁ λόγος εὗρεν ἀναλυτικῇ μεθόδῳ ζητήσας, ἥς πάλιν ἡ βάσανος

post ipsam numerus usque ad vigesimum quartum continere videtur. Hunc sane tanquam longum repudiarunt, et duodenarium numerum veluti commodatum judicantes in tot particulas totius diei tempus diviserunt. Hanc autem partitionem ex usu esse alii multi et Romani ipsi experientia comprobantes atque utentes ostendunt, si quidem haereditatem omnem, quum testamentum condunt, in duodecim portiones distribuunt, et ponderum ac mensurarum, quibus in vita opus est, plurimas in duodecim partes dividunt. Tu vero si jubeas, tibi per methodum horologium depinxero, ac deinde sive in duodecim partes, sive in alium quempiam sequentem numerum integrum diem partiiri volueris, in illo enim id, quod proposueras, itidem factum esse comperies, quando et perforatorum vasculorum mensurae respondeat, et omnino inter se depicta horologia consentiant, eo quod ultimae in ipsis lineae diei fines concludant. Ad hunc sane modum et clepsydrae descriptionem ratio methodo resolutiva vestigans invenit, cujus iterum experimentum vel

Ed. Chart. VI. [546.]

Ed. Bas. I. (364.)

ἐναργῆς ὄντι καὶ τοῖς ἰδιώταις. ἥ γὰρ ἀνωτάτω γραμμῇ
 δωδεκάτην ὥραν σημαίνουσα τὸ μέγιστον μὲν ὕψος ἔχει,
 καθ' ὃ μέρος ἡ κλεψύδρα τὴν μεγίστην ἡμέραν ἐκμετρεῖ,
 βραχυτάτων δὲ, καθ' ὃ τὴν ἐλαχίστην· ἐν τῷ μέσῳ δ' ἁμ-
 φοῦν ἴσιν, ὃ τῆς ἰσημεριῆς μέτρον σοι δηλώσει· τὸ δ'
 ἐφεξῆς τὴν τετάρτην ἐπεξιών, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πάσας
 τὰς ἐνιαυτοῦ μετρήσεις· τὸ δὲ μεταξὺ μέγροι, τῶν ἰσημερι-
 ῶν τμημάτων ἐπὶ τοῦ χειλὸς τῆς κλεψύδρας δηλοῖ σοι
 τὰς εἰρημένας τέσσαρας ἡμέρας· ἀφ' ὧν τμημάτων ὀρηθρή-
 σονται ἐφεξῆς τῷ σημαίνοντι τὴν μεγίστην εὐρήσειν, δη-
 λοντάς ἄχρι τίνος μέρους τῆς ὑψηλῆς γραμμῆς ἐπὶ τῇ
 κλεψύδρᾳ τὸ ὕδωρ ἀναβήσεται τῆς δωδεκάτης ὥρας συμπλη-
 ρουμένης· τὰ δὲ μετ' ἐκεῖνα πάλιν τρίτα ἀπὸ τῆς δωδεκά-
 της τροπῆς εὐρήσεις μετροῦσαν τὴν μίαν ἐκείνην ἐν τῇ
 κλεψύδρᾳ γραμμῇ, ἣν ὑψηλοτάτην ἔφην εἶναι· καὶ
 μέντοι καὶ τὰς ἄλλας γραμμὰς, ὅσαι τῆς ὑψηλοτάτης
 εἰσὶν εὐτελέστεραι, ἄλλας ὥρας ἐκμετρούσας εὐρήσεις·
 τὴν τετάρτην μὲν ἀπὸ τῆς δωδεκάτης· ἐν ἑκάστῃ τοῦ ἐνιαυ-

plebejia hominibus evidens est. Summa enim ejus linea
 duodecimam horam significans altissimum locum habet,
 qua parte clepsydra longissimum diem dimetitur, brevif-
 simum vero, ubi linea brevissima est; inter utramque
 media est, quae aequinoctialem diem declarabit; ac dein-
 cept quartam pertransiens perinde omnes anni dies me-
 tieris; quod in medio est usque ad aequinoctialia fora-
 mina in clepsydrae labro; tibi praedictos quatuor dies
 significabit; quibus foraminibus post id, quod longissimum
 diem significat, invenire scilicet incipiam, usque ad
 quam partem altae in clepsydra lineae, hora duodecima
 transacta, aqua perveniat; post illa vero rursus tertia a
 duodecima conversione unam illam in clepsydra lineam,
 quam altissimam esse dixi, dimetientem reperies; quin-
 etiam et alias lineas, quaecunque altissima sunt inferiores,
 alias horas metientes invenies, quartam quidem a duode-
 cima: omnibus anni diebus undecimam horam significant

Ed. Chart. VI. [546.]

Ed. Bas. I. (364.)

τοῦ ταῖς ἡμέρας τὴν ἑνδεκάτην ὥραν σημαίνουσιν ἐν δια-
 φέρουσιν αὐτῆς μέρεσιν, ὡς ἐπὶ τῆς ὑψηλοτάτης προειρηται-
 τὴν δ' ἐφεξῆς πέμπτην ἢ ἑκτὴν ὥραν δηλοῦσιν ὡσαύτως
 κατὰ διαφέροντα μέρη, καὶ τὴν ἐφεξῆς γὰρ πάλιν ἐβδόμην,
 ἢ ὀγδόην, ἢ ὀνάτην τε καὶ τὰς ἄλλας ἄχρι τῆς κατωτάτης
 γραμμῆς τὴν ὥραν πρῶτην εὐρίσκουσιν ἐπὶ τῶν ἡλιακῶν ὥρο-
 λογίων, φαίνεται σοι πεπληρωμένου τοῦ κατὰ τὴν κλειψύ-
 δραν ὕδατος, ὥσπερ γὰρ ἡ τελευτή καὶ αἱ λοιπαὶ μέχρι τῆς
 δωδεκάτης ἀλλήλως μὲν ἴσως καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἦντι-
 ναοὺν φαίνονται, ταῖς δὲ ἄλλαις ἄριστοι ταῖς προγεγενημέ-
 ναις τε καὶ μέλλούσαις. εἴτα τὴν τοιαύτην μέθοδον εὐρί-
 σκων οὐκ ἐπεθύμησας, ὦ οὐτός, τί ποτ' ἐστίν, οὐκ ἔσθαι
 τῆς ἐν σαυτῷ θεοσοφίας, ἀμαθὲς ὅστις ὢν τούτων τῶν
 προβλημάτων, οὐκ ἂν εὔροις ἐνικρυφῶ, βέλτιον δὲ εἰπεῖν,
 ὅλῳ τῷ βίῳ; οὐδὲ γὰρ εὔρειν αὐτὰ βίος ἀνδρὸς ἐνός, ἀλλὰ
 κατὰ μικρὸν προῆλθεν ἡ γραμμικὴ θεωρία· πρῶτον μὲν
 τῶν στοιχειωδῶν ἐν αὐτῇ θεωρημάτων ζητηθέντων αὐτῷ,
 ἐπεὶ δὲ εὐρέθη ταῦτα, προσθέντων αὐτῶν αὐτοῖς τῶν

secundum ejus differentes partes, ut de suprema ante di-
 ctum est; sequentem autem quintam aut sextam horam
 secundum diversas partes significantem, atque item se-
 quentem septimam, octavam, aut nonam, ac reliquas us-
 que ad imam lineam horam primam te invenisse in so-
 laribus horologiis, clepsydra jam aquae plena tibi patelit;
 quemadmodum et quarta et reliquae usque ad duodecimam
 inter se quidem aequales singulis quibusque diebus ap-
 parent, ad alias autem aut praeteritas aut futuras rela-
 tae inaequales; deinde methodum hanc inveniens non
 cupivisti, heus tu, quid sit cognoscere, nonne tuam inanem
 scientiae persuasionem percepisti, qui proposita haec quam
 nescias, non per anni spatium, aut, rectius ut dixerim,
 non in omni vita invenire valeas? Neque enim haec
 unius hominis vita adinvenit, sed paulatim linearum scien-
 tiae protracta est; primo quidem elementaribus in ipsa
 theorematibus ab ipso petitis; postquam autem haec inventa

Ed. Chart. VI. [546. 547.]

Ed. Bal. I. (366.)

ἄφεξης γενομένων ἀνδρῶν τὴν θανάσιμωτάτην θεωρίαν, ἥ
ἐναλυστικὴν ἔφην ὀνομάζεσθαι, καὶ γυμνασάντων ἐν αὐτῇ
ἑαυτοὺς τε καὶ τοὺς βουλευθέντας ἐπὶ πλείστον· ἐν αὐτῇ
καίτοι μηδὲν ἔχουσι δεῖξαι χειρουργήματα τοιοῦτα, οἷα μέχρι
δεῦρο διηλθον ἐπὶ τοῖς ἡλιακοῖς ὥρολογίοις καὶ κλεψυ-
δρῶν. ἀλλ' οὐκ ἦσαν οὔτε προπετεῖς οὔτ' ἀλαζόνες οἱ τὰ
ποιᾶντα ζητήσαντες ὁμοίως τοῖς ἐπαγγελλομένοις σοφίαν ἢ
ζήτησιν, ἢ εὐρηκέναι, τιμήσαντες δ' ἑαυτοὺς τὴν ἀληθεστά-
την τιμὴν ὠρέχθησαν, ἣν εἶχον ἐν τῇ ψυχῇ δύναμιν ἀρί-
στην, ταύτην ἀσκήσαι τε καὶ εἰς τέλος ἀγαγεῖν. εὐδελον δ',
ὅτι τὴν λογικὴν λέγω, ἥς γυμναζομένης τε καὶ τὴν οἰκείαν
ἐνδείαν λαμβανούσης, [547] εὐφραίνονται μειζόνως ἢ ταῖς
διὰ τοῦ σώματος ἡδοναῖς δουλεύοντες. οὐδὲ γὰρ διαφερό-
μεθα ἄλλῃ τινὶ δυνάμει τράγων καὶ σκαλῆκων, ὧν τε καὶ
προβάτων καὶ ὄνων· οὐδ' ἄλλῃ τις θεωρία μειζόνως εὐ-
φραίνει ψυχὴν ἀνθρώπου εὐφραυῶς τῆς ἀναλυστικῆς, ὅταν γέ τις

sunt, posteris hominibus deinceps contemplationem illam
summopere admirabilem, quam resolutivam nominari dixi,
ad illa adjicientibus, seseque in ipsa et alios, qui volue-
rint, quam diutissime exercentibus; quin etiam nullum
in ipsa hujusmodi manuum opus, qualia hactenus de
solaribus horologiis atque clepsydris declaravimus, osten-
dere potuerunt. At neque temerarii erant, neque arro-
gantes, qui hujuscemodi res indagabant, quales illi, qui
sapientiam se quaerere aut invenisse gloriantur; illi au-
tem verissimo sese honore decorantes facultatem, quam
in animis optimam habebant, exercere et ad finem per-
ducere cupiebant; clarum autem est, quod rationabilem
dico, qua exercitata et bonum habitum sibi congruentem
adepta, delectantur magis quam ii, qui corporis volu-
ptatibus servant. Nulla etenim alia facultate ab hircis,
vermibus, porcis, pecudibus atque asinis differimus; ne-
que ulli alia contemplatio ingenui viri animum vehe-
mentius quam haec resolutiva facultas oblectat, quum
praesertim in ipsa quispian magnos progressus fecerit;

Ed. Chart. VI. [547.]

Ed. Bas. I. (364.)

ἐν αὐτῇ προέλιθῃ· κατ' ἀρχὰς μὲν γὰρ ἐπίπονος ἔστιν, ὥσπερ καὶ αἱ ἄλλαι σχεδὸν ἅπασαι. καίτοι κἄν εἰ μηδεμίαν εὐφροσύνην εἶχεν, δι' αὐτὸ γὰρ τὸ μέλλειν αὐτῇ χρῆσθαι πρὸς τὰ μέγιστα κυλῶς εἶχεν ἀσκηθῆναι κατ' αὐτὴν, ἐξαίρετον ἔχουσαν, ὡς ἔφην, τὸ μαρτυρῆσαι πρὸς αὐτῶν τῶν εἰρημέτων εὐφραντῶν, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν εὐρισκομένοις. καὶ διὰ τοῦτο τοῖς προπειθῶς ἐν αὐτῇ φλυαροῦσιν ἔξῃστιν ἀναισχυτεῖν· οὐ γὰρ, ὥσπερ ὁ παλαιὸς καταγράψας ὥρολόγιον ἢ κλειψύδραν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἐλέγχεται προφανῶς, οὕτω καὶ τοῖς ἐν φιλοσοφίᾳ θεωρήμασιν ἐναργῆς ἔστιν ὁ ἐλεγχος, ἀλλ' ἔξῃστι λέγειν, ὥσπερ ἂν ἐθελῇ τις, ὅταν γὰρ ἅπαξ ἀναισχυντος ἄνευ τῆς λογικῆς μεθόδου ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων διδάσκεισθαι λέγῃ. ἀλλ' εἰ μὲν ἐκείνοις μόνοις διελέχθη τὰ πράγματα λαβόντα φωνήν, εὐλόγως ἀλαζονεύονται, σιγῶντων δ' αὐτῶν αἰεὶ, καὶ μήθ' ἡμῖν μήτ' ἐκείνοις διαλεγομένων, εὐδηλον ὅτι μόνος ὁ ἐν ἡμῖν λόγος εὐρήσκει τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν. ἐπιδειξάσθω τοίνυν πρότερον εὐρίσκειν αὐτὰ

inter initia vero, quemadmodum et aliae fere omnes disciplinae, laboriosa est. Quod si nihil etiam delectationis afferret, quum tamen in rebus maximis nobis usui futura sit, in ipsa exerceri optimum fuerit: quum illud praeceptum (ut modo diximus) habeat, ut, quantam voluptatem afferat, res per ipsam inventae declarent, quod in his, quae a philosophia indagata sunt, nequiquam repperturn est. Quocirca eis, qui in ipsa temere nugantur, impudentes esse licet; neque enim, ut qui horologium clepsydraeque haud recte designaverit a re ipsa evidenter coarguitur, sic et philosophiae praecepta evidenti argumento refutantur, verum, ut quis voluerit, ei dicere licet, quum semel impudens absque rationali methodo ab ipsis rebus sese edoceri affirmat. Quod si eos solos res vocem adeptae allocutae forent, haud abs re gloriarentur; at quum res fileant, neque nos, neque illos alloquantur, jam satis patet, solam, quae nobis inest, rationem rerum naturam inventuram. Res igitur invenire

Ed. Chart. VI: [547.]

Ed. Bas. I: (364. 365.)

δυνάμετος ἐν πράγμασιν ἐναργῶς αὐτὸ μαρτυροῦσιν, ἀ-
πίστος τε μέθοδον ἡμῖν, ἥ πᾶν ἀναλυτικῶς ὑποπίπτει πρό-
βλημα, καὶ δεξιᾶσθω προκρίνας τὰς ὁμοιότητας τῶν ἀλη-
θῶν τε καὶ ψευδῶν λόγων, οὐδ' δυνατὸν φαρῶσαι τὴν κα-
κίαν, οὐκ ἂν ἔτι πιστὸς ἐπὶ τῶν ἀδῆ(365)λων εἴη. ταῦτα
πάντα ἄνθρωποι καλῶς φασί λεγέσθαι πλὴν τῶν δοξασό-
φων τε καὶ προπετῶν, οἷς ἡ ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν ὁδὸς οὐ μα-
κρά τις ἐστίν, οὐδ' αὖ ταιαύτη, ὅποιαν Ἡσίοδος ἐπὶ τὴν
ἀρετὴν εἶναι φησιν, ἀλλὰ σύντομος καὶ βραχεῖα, μᾶλλον
δ' οὐδ' ὅλως ἐστίν. εἰ γὰρ αὐτὰ τὰ πράγματα διδάσκει
τὴν αὐτῶν φύσιν ἅπαντας ἀνθρώπους, οὐ χρὴ κατατρέ-
βεσθαι γυμναζομένους ἐν ταῖς λογικαῖς μεθόδοις. ἢ οὖν,
ὡ δοξασοφάτοις, καὶ τοῦτό γε συγχωρήσετε εἶναι πρόδηλον
ἡμῖν τοῖς ἄλλοις, ὅπόσοι μὴ πῶ τὴν ὑπερέαν σοφίαν ἔσμεν
σοφοί, τὸ πάντας ἀνθρώπους ἐγνωκέναι δεῖν ἁπάντων πραγ-
μάτων τὴν ἀλήθειαν, εἴπερ ἡ φύσις αὐτῶν ἱκανὴ διδάσκειν
ἐστὶν αὐτή; ἀναδύνονται πάλιν, ὅταν οὕτως ἐρωτηθῶσι,

potens id prius in rebus evidenter hoc testantibus de-
monstret, et methodum nobis dicat, cui omne problema
resolutorie subjiciatur, ac verarum falsarumque rationum
similitudines prius distinguens ostendat, ubi vitium de-
prehendere liceat, in rebus autem obscuris non amplius
fide dignus fuerit. Omnia haec homines recte dicta esse
consentiant praeter istos temerarios, et falsa doctrinae
persuasione inflatos, quibus ad veritatem via neque longa
admodum est, neque ejusmodi, qualem Hesiodus ad vir-
tutem esse cecinit, sed concisa ac brevis, aut potius nulla
est. Etenim, si res ipsae natura sua omnes homines edo-
cent, non opus est in rationalibus methodis sese exer-
centes atterere. Nonne igitur, o vos, qui vestro judicio
estis sapientissimi, hoc saltem nobis aliis, qui nondum
sapientiam vestram assequuti sumus, esse perspicuum con-
cesseritis, omnes homines oportere omnium rerum veri-
tatem cognoscere, quandoquidem ipsarum natura seipsam
patefacere abunde valet? Tergiversantur iterum, quam

Ed. Chart. VI. [547.]

Ed. Bas. I. (566.)

καὶ φασιν, οὐ πάντας ὑπὸ τῶν πραγμάτων διδάσκεισθαι. τίνες οὖν εἰσιν οἱ διδασκόμενοι, πάλιν ἐρωτῶντων ἡμῶν, αὐτοὺς μόνους φασίν· τί γὰρ ἔχουσιν εἰπεῖν ἄλλο, φυλάττειν γὰρ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀλαζονείαν προσηρημένοι; ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς γὰρ πιστεύομεν αὐτοῖς ἀποφαινομένοις ὃ βούλονται. διὰ τί γὰρ, ὡς πρὸς θεῶν, μόνοις αὐτὰ τὰ πράγματα τῆς αὐτῶν φύσιν ἐπιδείκνυνται; πότερον, ὅτι μόνοι μηδὲν τῶν πρώτων μαθημάτων μεμαθήκασιν; ἀλλὰ ψεῦδος τοῦτο, καὶ γὰρ ἄλλοι πολλοὶ τούτων οὐδὲν ἔμαθον. ἀλλ' εἰ τὴν λογικὴν ψυχῆς δύναμιν ἔσκησαν ἐν μαθήμασιν, ἔργον μαρτυρεῖ δυνάμενός αὐτὴν· καὶ μὴν οὐδέπω ἦψαντο τοιαύτης θεωρίας. ἴσως δὲ φήσουσι μόνοι τε γενέσθαι συντοὶ καὶ βλέπειν ἐπιληπτικῶς τὰ πράγματα, καθάπερ Λυγκεὺς τὰ κατὰ γῆς. τί ποτ' οὖν, εἰ οὕτως αὐτῶν ἐξυδερκής ἐστὶν ἡ ψυχὴ, καταγελαστότατοι πάντες εἰσιν ἐν τοῖς τοιούτοις προβλήμασιν, ὧν ἡ εὕρεσις αὐτῇ μαρτυρεῖ τοῖς εὐρίσκουσιν ἀληθῶς αὐτά; τού-

ita fuerint interrogati, non omnesque ajunt a rebus edoceri. Quinam igitur sint isti, quos res ipsae edoceant, nobis iterum percontantibus, seiplos solos ajunt; quid enim aliud respondere queant, jactantiam scilicet, quam initio professi sunt, tueri constituentes? At profecto nos illis de se quicquid velint pronunciantibus nequaquam credimus; cur enim, proh dii immortales, solis his res ipsae naturam propriam declaraverint? Num idcirco, quia soli nihil ex primis disciplinis perceperunt? Sed hoc merum mendacium est, alii etenim plerique illarum nihil didicerunt. Quod si rationalem animae facultatem in disciplinis exercuissent, effectus id eos posse facere testaretur: atqui nondum ejusmodi contemplationem attigerunt. Dicent autem forsan, solos se perspicaces a natura creatos, atque res congruenter cernere, quemadmodum Lynceus subterranea intuebatur. Quid igitur, si adeo perspicaci ingenio sunt, in id genus propositis excutiendis, quorum inventio veridicos esse inventores manifestat, plane ridiculi sunt? Nullum enim

Ed. Chart. VI. [548.]

Ed. Bas. I. (365.)

[548] τῶν γὰρ ἐν οὐδεὶς οὐδέποτε αὐτῶν εὑρεῖν ἠδυνήθη, ὅπου γε καὶ τῶν εὐρηκῶν λεγόντων καὶ διδασκόντων, οἳ μὲν ἄλλοι μαθητεύουσιν, ἐκεῖνος δὲ μόνος δι' ἀγνωστίας καὶ βραδύτητα ψυχῆς μὴ μαθητεύουσιν· εἴτα παρακαλοῦσιν ἡμῆς, καὶ τις ἐξ αὐτῶν κατὰ τύχην παρακολουθήσειεν, ἀλλ' εἰπεῖν γε τὸ εἰρημένον οὐ δύναται. τίς οὖν μείζων τυφλότης εἰς τὴν τῶν ἰδίων ἡμερησίων γνῶσιν ἔστι τῆς τοιαύτης τῶν τοιούτων; ὅταν ἄνθρωποι τῶν ἐπιτυχανόντων ἑαυτοὺς ὁρῶντες ἀφυστάτους εἰς τὰ νοήσια καὶ μνημονεύσαι καὶ τὰ δι' ἡριδμητικὴν τε καὶ γεωμετρίας ἀρχιτεκτονίαν τε καὶ ἀστρονομίαν εὐρισκόμενα τὰ τῆς φιλοσοφίας εὐρηκῆται νομίζουσιν οὕτω ἑαδίως, ὥς ἀποφαινεσθαι τολμῶν αὐτὰ δεικνύται τὰ πράγματα χωρὶς ἀποδείξεως καὶ μεθόδου λογικῆς. ὅτι δὲ ἐκότες ἑαυτοὺς κολακεύουσιν, οὐκ ἀλήθειαν ζητοῦσιν, ἐνέστι γινῶναι καὶ τοῦ κατὰ τιτὸς ἕκαστον αὐτῶν ἀνατείνεσθαι παρὰ τοῖς φοιτηταῖς, ἡπαντίας τε διαβάλλουσι τοὺς ἄλλους ὡς ἐσφαλμένους. ἐγὼ δὲ σιγῶν αὐτοὺς εἰς ταῦτόν, οὐχ ὑπομένουσιν,

eorum quisquam ipsorum unquam invenire potuit, quin et eorum inventoribus declarantibus ac edocentibus, alii sane discunt, illi vero soli et inexercitati et ingenio tardi percipere nequeunt: deinde me provocant, atque aliquis ex ipsis forte intellexit, non tamen quod dixi recitare valet. Quanam itaque caecitas in propriis discernendis vitis hac istorum ignoratione major est, quod vulgaribus hominibus sese rudiores quam videant ad ea percipienda memoriaeque mandanda, quae ab arithmetica, geometria, architectonica astronomisque reperta sunt, postea quae philosophiae sunt tam facile invenisse se existimant, ut res ipsas sese ostendere absque demonstratione rationalique methodo contendere andeant? Porro quod sponte seipso adulentur, neque veritatem quaerant, ex eo sciro licet, quod de re aliqua singuli inter suos tantum discipulos differunt, omnesque alios tanquam aberrantes calumniantur atque vituperant. Ego vero si

Ed. Chart. VI. [548.]

Ed. Bas. I. (365.)

ἀλλὰ τὴν αἰδῶ τινι καταπροτείνονται, καὶ φάσκουσι μὴ δύ-
 σασθαι φθέγγασθαι, παρόντων ἀνθρώπων πλειόνων· καί-
 τοι τινὲς αὐτῶν ἀκροατὴς ἔχουσιν, ὁ μὲν κ', ὁ δὲ λ' καί
 ποτε καὶ πλείονας, οὐκ ἀσχυρόμενοι λέγειν ἐπ' αὐτοῖς.
 Ἄλλ' ὅταν ἐγὼ μὲν τρεῖς ἢ τέτταρας ἀξιώσω παρεῖναι τῷ
 συλλόγῳ, Πλατωνικούς δ', τρεῖς ἢ τέτταρας Ἐπικουρείους,
 ἴσους τε τὸν ἀριθμὸν ἄλλους Στωϊκούς τε καὶ Περιπατη-
 τικούς, ἢ τρεῖς πρὸς τοῖτοις, ἦτοι γ' Ἀκαδημαϊκούς, ἢ
 Σκεπτικούς, ὡς γίνεσθαι πάντας ἐκ φιλοσοφίας ἀνθρώπων
 εἴκοσι, ἄλλους τε πρὸς αὐτοῖς τοσοῦτους τῶν γυμνασιμῶ-
 νων μὲν ἐν μαθήμασι τὴν λογικὴν δύναμιν, ἀγνοῦντας δὲ
 τοὺς κατὰ φιλοσοφίαν λόγους, οὐδεὶς αὐτῶν ὑπομένει τηρι-
 καῖτα τὸ τοιοῦτον συνέδριον. εἰ δέ γέ ποτ' ἀναγκασθέντες
 ὑπὸ τῶν ἐλευθέρων μὲν αἰρέσεως, γυμνασμένων δὲ ἐν λό-
 γοις, ὑπομείνειαν ἀπαντῆσαι τοιοῦτοις συνεδρίοις, φιλονει-
 κούντων μὲν αὐτῶν ἐπὶ τούτοις, ἐλιπόντων δὲ τοὺς αὐτοὺς
 λόγους, πολλῶν μὲν ἦκεν ἐν τούτοις καὶ γεωμετρικούς,

in unum eos cogam, non ferunt, sed statim verecundiam
 praetextunt, neque se coram hominum multitudine ser-
 monem facere posse confirmant quamvis, singulis diebus
 ipsorum alius viginti auditores habeat, alius triginta et
 nonnumquam plures, neque inter illos dicere erubescant.
 Verum ego si tres aut quatuor eorum collegio interesse
 voverim, exempli causa Platonicos quatuor, tres aut
 quatuor Epicureos, totidem numero alios Stoicos et
 Peripateticos, ad hos tres Academicos, aut vocatos
 Scepticos, ita ut omnes ex philosophia viri sint viginti,
 praeterea ultra enumeratos si totidem adsint, qui ra-
 tionalem facultatem in disciplinis exercuerint, sed philo-
 sophicos sermones ignorent, tunc nullus istorum ejusmodi
 confessum sustineat. Quod si nonnumquam ab homini-
 bus nulli sectae addictis, in dicendo autem exercitatis
 coacti ejusmodi hominum coetibus interesse non recusent,
 dum illi de istis altercantur, suasque rationes conglom-
 merant, saepe numero aliquis geometra supervenit, acces-

Ed. Chart. VI. [548. 549.]

Ed. Bas. I. (365.)

ἦσαν δὲ καὶ τῶν ἱατρῶν ἔνιοι, καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν φιλολό-
γων ἀνδρῶν καὶ πεπαιδευμένων ἐν τοῖς μαθήμασιν, αὐτὸ
δὲ ἔχειν ἐργαζομένων δι' εὐπορίαν πτημάτων, οὕτε δου-
λευόντων αἰρέσει τινὲ τῶν κατὰ φιλοσοφίαν, ὥσπερ εἰωθα,
καὶ τότε περικείμενοι τοὺς λόγους ἤξιωσα, καὶ τις ἐξ αὐτῶν
ἔφη κάλλιστα κριθῆναι τὴν ἀμφισβήτησιν, εἰ πορευθέντες
εἰς ὃ λέγουσιν οὗτος περιέχειν τὸν κόσμον κενόν· εἰθ' ὃ
μὲν ἐν αὐτῷ σαφῶς, εἴτ' ἐν μιᾷ χώρᾳ πέρυκε μὲν εἶναι το
καὶ φέρεσθαι πρὸς ἄλλον τιτὰ τόπον, ὅπερ ἂν ἐν αὐτῷ
τεθῇ σῶμα. τοὺς μὲν ἄλλους πάντας ἤρεσε τὰ λεχθέντα,
μόνοι δ' οὐκ ἐπαύοντο φιλονεικοῦντες ἀλλήλοις καὶ ἡμῖν
οἱ φιλόσοφοι, μὴ δυνάμενοι διακρίναι τοὺς ἐνδεχομένους
λόγους ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων. ἐνδέχεται μὲν γὰρ καὶ μένειν
ἐν τῷ κενῷ καθ' ἓνα τόπον ἕκαστον τῶν σωμάτων, ἐνδέ-
χεται δὲ καὶ μὴ μένειν, ἀναγκαίαν ἀπόδειξιν οὐδ' ἐτέρας
εἰνὸς αἰρέσεων ἔχουσας.

Κεφ. ς'. [549] Καιρὸς οὖν ἦκέναι δοκεῖ τι φθέρξασ-
θαι καὶ μὲν, βραχείαν μὴν ἐλπίδα τοῦ φράξαι τὴν δοξασο-

serunt et medicorum nonnulli, et alii quidam dicendi
studiosi viri et disciplinis instructi, eas quidem, ut quae-
stum facerent, exercentes, et nulli in philosophia sectae
inservientes, ut mihi moris erat, atque tunc ab iis petii,
ut istas rationes dijudicarent; tum eorum quidam dixit,
optime controversiam sedari posse, si in id, quod mun-
dam continere isti ajunt, vacuum profecti experiantur,
numquid in eo positum corpus una in sede manere, an et
ad alium quoque locum transferri aptum sit. Aliis qui-
dem omnibus haec dicta placuere, soli vero philosophi
inter se nobiscumque rixari non desisterunt probabiles
rationes a necessariis distinguere nequeunt. Potest enim
unumquodque corpus in vacuo uno loco manere, potest
et non manere, neutra secta necessariam demonstratio-
nem habente.

Cap. VI. Itaque tempus advenisse videtur, ut ego
quoque aliquid proferam, quum tamen parvam spem ha-

Ed. Charc. VI. [549.]

Ed. Bal. I. (365.)

φίαν ἔχοντα μὴ καταλείπειν ἀπείραστον, ἵγούμενον μὲν τε
 δ' εἶναι μηδ' αὐτὸ τοῦτο βραχύ. καὶ τοίνυν ἐφ' ᾧ ὡμο-
 λόγηται μὲν ἡ ἀπὸ τῶν ἐναργεστάτων ἀρχῇ πάσης ἀποδεί-
 ξως, ἀλλ' εὐθύς ἡ πρώτη μετάβασις ἀπ' αὐτῶν ἐπὶ τὸ
 κοινὸν ἀδήλων, οὐ συγχωρεῖται μὲν ὑπὸ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν τε
 καὶ Σκεπτικῶν, ἡμῖν δὲ τοῦτο μὲν ἀλλήλοις συνεχώρει, ὅτε
 μὲν ἄλλο εὐρισκόμεθα τὴν ἑκείνων ἀπορίαν κρατύνοντες.
 ὧτων γὰρ ἐναργῶς τῶν μὲν πρὸς νόησιν, τῶν δὲ πρὸς
 αἰσθησιν, ἀλλήλοις ἐνίοτε μὲν δοκεῖ μάχεσθαι ταῦτα. καὶ
 προῦτά γε τοῦτο αὐτὸ γεγυμνασμένου δεῖται, τοῦ δεῖξοντος
 οὐδέποτε ἀλλήλοις αὐτὰ διαφέρεισθαι. δεύτερον ἐπὶ τῷδε
 μέγιστόν ἐστιν, ἀπὸ τῶν ἐναργῶς φαινόμενων γινώσκειν τὰ
 τοιαῦτα· τινὲς γὰρ ὑπὸ προπετείας τοῖς μηδέποτε φαινομένοις
 ἐναργῶς ὡς τοιούτοις συγκατατιθέμενοι σφάλλονται. καὶ
 τί θαυμάζειν, ἔφη, εἰ πρὸς διάνοιαν ἐναργῇ τοῦτο συμ-
 βάλει τοῖς προπετέσι, ὁρῶντας αὐτὸ καὶ πρὸς τῶν πρὸς
 αἰσθησιν ἐνίοτε πάσχοντας ἐκάστην· ὅτι ἐξ ἀνόπτου γοῦν

beam, fore, ut inanem scientiae persuasionem stabiliant;
 neque tamen id ipsum exiguum esse duxi, ipsam vide-
 licet non intentatam relinquere. Ob id igitur conce-
 ditur, omnem demonstrationem ab evidentissimis inchoari,
 sed illico primis ab ipsis ad ignota transitus ab Acade-
 micis et Scepticis non conceditur, inter nos vero id
 convenit, quod aliud invenimus, quod illorum ambigui-
 tatem augeat. Quum enim ex evidentibus quaedam in-
 tellectui, quaedam sensui evidentia sint, inter se non-
 nunquam haec pugnare videntur, atque in primis hoc
 ipsum homine exercitato eget, haec neutiquam inter se
 dissidere ostensuro. Secundum ab hoc maximum est, ab
 evidenter apparentibus quae sunt ejusmodi cogno-
 scere; quidam enim temere, nondum clare apparenti-
 bus, perinde ac talia sint assentientes, saltantur. Sed
 quid mirum, inquires, si ad manifestam intelligen-
 tiam haec temerariis hominibus accidunt, quum id ip-
 sum cernamus et in singulorum sensuum actionibus quos-
 dam committere, quum ex longiore scilicet intervallo,

Ed. Chart. VI. [549.]

Ed. Basf. I. (365.)

Θεασάμενοι παραγεγνημένον τινα Διωνά φασιν, εἰ οὕτως
 ἔτυχεν, εἶναι τὸν ὑφικνούμενον, ὡς βεβαίως εἰδότες· ὥστ'
 ἐνόησε πλησίον ὁφθαλμοῖς ὁ παραγεγνημένος ἐφάνη θίον, αὐ
 Δίον ὑπάρχειν. εἰ μὲν οὖν ὑπαράλλακτος ἢ φαντασίας τῶν
 πόρρωθεν ὁρωμένων ἐστὶ καὶ τῶν ἐγγύθεν, οὐ διαχωροῦν-
 τες ἀλλήλοις ἐπὶ τῶν πόρρωθεν ὁρωμένων οὐτ' ἐλέξουσιν,
 οὐτ' ἐλεγχθήσονται ποτε· εἰ δ' ἐστὶν ἄλλη ἐνέργεια τῶν
 πλησίον ὁρωμένων, ἄλλη δὲ τῶν οὐ πλησίον, οἷαι περὶωμέ-
 των τὴν ἐκ τοῦ πλησίον γιγνομένην, εἰκότως σφάλλονται.
 τοῦτ' οὖν αὐτὸ πρῶτον ἀναμνήσθητι, πρὶν ἐπὶ τὰ πρὸς
 Διωνίαν ἐναργῆ μετέλθαι καὶ σύ ποτε προπετιῶς; ὁρατὸν δὲ
 τινα τὸν προσιόντα, φέρε μὲν ἵππον, ὡς ἔτυχε, πλησίον
 ἔγνωσθαι Θεόδωρος ὦν· ἥ δὲ ὕλου τοῦ βίου σαυτὸν ἀγά-
 σχος ἀπὸ τῆς τοιαύτης συγκαταθέσεως, ἣν ὀνομάζουσι τὰ
 πρόπρωσιν καὶ προπέτειαν. ἐγὼ μὲν σοὶ λέγω μόνω, οὐδεὶς
 ἔχει με δεῖξαι τοιοῦτόν ποτε ἐσφαλμένον οὐδέν. ἐκ μαιρα-
 κίου γὰρ ἐπέχειν ἑμαυτὸν εἰδῖσα προπετιῶς συγκαταθέσεως,

quam videndi requirat potentia, aliquem accedentem in-
 tuitu, exempli causa, Dionem esse, qui accedat, tanquam
 exacte conspicati affirmant; atqui iste propius accedens
 interdum non Dion, sed Theon esse visus est. Itaque si
 procul et prope visorum imaginatio non differret, minime
 de his, quae procul aspiciuntur, inter se dissidentes ne-
 que redarguerent unquam, neque redarguerentur; sin alia
 vero est prope visorum, alia non prope visorum actio,
 ut illis, qui propius intuentur, notum est, merito fallun-
 tur. Hoc igitur ante omnia memoriae mandato, ante-
 quam ad intellectui manifesta transeas, ne et tu incon-
 siderate quandoque pronuncies, et aliquod visibile pro-
 cul accedens equum esse, verbi causa, dicas, quod, pro-
 prius quum fuerit, Theodorus esse cognoscatur; aut po-
 tius in omni vita huiusmodi tam facili assensu abstineas,
 quem procidentiam et temeritatem nominant. Ego vero
 tibi uni dico, nullus me unquam ita deceptum esse
 ostendere poterit. Ab adolescentiae namque temporibus

Ed. Chart. VI. [549. 550.]

Ed. Baf. I. (365. 366.)

ὥσπερ ἐν τοῖς πρὸς αἰσθήσειν, οὕτω καὶ τοῖς πρὸς λόγον
 φαινομένοις, ἐφ' ᾧ μεταβύς ἤδη πάλιν ἀναμνησθῆναί σε
 (366) κἀταυῖθα παρακαλῶ, μηδενὶ ψευδῶς συγκαταθέμε-
 νον ἑαυτὸν, ὥσπερ ἐκάστης ἡμέρας ὁρῶ παμπόλλους τῶν
 φίλων, ἐνίοις μὲν ἐνὶ τῶν εἰπόντων ὀτιοῦν πιστεύσαντας,
 εἰ δὲ δύο, καὶ τρεῖς, καὶ τέσσαρες εἴποιεν ταυτὸν, οὐκ ἀν-
 τέγοντας, ἀλλὰ πάντως συγκατατιθεμένους ἐνὶ, προπειτῶς δὲ
 καὶ ὃ τρισὶν, ἢ τέσσαρσιν, ἄνευ τοῦ διορίσασθαι, σῦντερον
 ἐνδέχεται πάντας αὐτοὺς ἐκ μιᾶς αἰτίας κρινῆς ἀληθεύειν,
 ἢ ψευδεσθαι πάντας ἐκ μιᾶς αἰτίας κοινῆς. βέλτιον οὖν
 ἐνταυῖθα βραδύνειν, ὥσπερ ἐγὼ ποιῶ, κἄν ὅτι μάλιστα με
 καλῶσιν ἐπισκώπτοντες ἄπιστον οἱ προπειτῶς συγκατατιθέ-
 μενοι. τῶν φίλων γοῦν εἰσὶ τινες, οἱ πυθόμενοι παρὰ τινος,
 ἀφίχθαι [550] τόνδε τινὰ τῶν ἀποδημούντων, ἡγγεῖλαν μὲν
 ἡμῖν ἦκοντα τὸν ἄνθρωπον, ἠλέγχθησαν δὲ ψευδόμενοι, ὥς,
 ὅτιαν ἐπιτιμήσω, τοσοῦτον δέουσιν εἰς τὸν μέλλοντα παρα-
 σκεύεσθαι ἑαυτοὺς ἀσφαλεστέρους, ὥστ' ἀγανακτοῦσθαι

ita me semper assueseci, ut tam in his, quae sensui, quam
 in his, quae rationi manifesta videntur, ab inconsulto et
 praecipiti assensu caverem: ad quae transiens jam tibi
 iterum in memoriam revocare hortarique decrevi, ut
 nulli falso fidem habeas, ut quotidie permultos amicorum
 alicui quacvis loquenti assentiri video; quod si duo,
 tres, aut quatuor idem dixerint, non renituntur: sed
 quum uni assensu plane fuerint, idem tribus aut quatuor
 dicentibus temere assentiuntur, neque illud perpendunt,
 utrum istos omnes ex una communi causa verum dicere,
 aut contra ex una communi causa mentiri liceat. Satius
 igitur fuerit hic cunctari, quemadmodum et ego facio, et-
 si quam maxime incredulam me, qui temere assentiuntur,
 nominent. Igitur amicorum meorum nonnulli sunt, qui,
 quum aliquem peregre advenisse a quopiam audiverint,
 statim mihi venisse hominem renunciant; sed paulo post
 mendacii convicti, et a me reprehensi, tantum abest, ut in
 posterum sese cautiore praesent, ut etiam mihi irasca-

Ed. Chart. VI. [55o.]

Ed. Bal. I. (366.)

πρὸς με, καὶ φασιν, αὐτοὺς μὲν οὐκ εἶναι τῆς ψευδολο-
γίας αἰτίους, πιστεῦσαι γὰρ εἰπότε τὸδε τι, τὸ δ' ἀμάρ-
τημα μὲν ἐκείνου γεγονέναι, μὴ βουλόμενοι θάσασθαι τὸ
προσιδίμενον εἰς ἐαυτοὺς ἀπάσαις ταῖς προπετιῶν συγκα-
ταθέσειν. εἰ μὲν γὰρ, ὥσπερ ἐγὼ λέγειν εἶωθα, τόνδε
μοὶ τινα περὶ τοῦδε τόδε τι διηγῆσασθαι, καὶ αὐτοὶ
καὶὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐποιοῦντο τοὺς λόγους, οὐκ ἂν
ἐψεύδοιτο. νῦν δ', ἐπεὶ τῷ πιστεύειν τῷ λέγοντι σφάλ-
λονται, οὐκ ἐκείνον μόνον, ἀλλὰ καὶ σφᾶς αὐτοὺς συνεπέ-
δειξαν αὐτῷ ψευδομένους, ἐνός γε αὐτοῖς οὐκ ἀποφα-
νομένοις εἰπεῖν, ἀγῆχθαι τόνδε τιτὰ τῶν ὑποδημούστων
φίλων, ἀλλ' ἀκηχοέναι παρὰ τοῦδε. ὅπότ' οὖν ἐπὶ το-
πούτων πραγμάτων οὐ μακρὸν ὕστερον αὐτοὺς ἐλεγχθέντων
ψευδομένους οὐ παύονται προπετιῶς συγκατατιθέμενοι, τί
χρὴ νομίζειν ἐπὶ τῶν ἀδήλων αὐτοῖς ὄντων δυσκολώτερον
προσάπτεσθαι; ἐνκολώτερον μὲν γὰρ ἔστιν, ἐνός αἰὲ μνη-
μοσύνης τοῦ περιμένειν ἐναργῶς ἐν ἀκριβεῖ, χαλεπώ-
τατον δέ, διότι τοῦτ' αὐτὸ ποιεῖν οὐκ ἐθέλουσι οἱ

tor, dicantque, se non esse mendacii auctores, sed euidam
illud dicenti credidisse, ejusque peccatum esse, non
suum, in assentiendo inconsultam temeritatem confide-
rare nolentes. Nempe si, ut ego dicere consuevi, ho-
minem hunc mihi hac de re hoc dixisse, hunc in mo-
dum et ipsi sermonem facerent, haud profecto mentiren-
tur. Nunc vero, dum mendacium referenti credentes fal-
luntur, non illum modo, verum etiam se ipsos mendaces esse
demonstrant, quum, amicum peregre in patriam rediisse,
ipsis non asserere, sed ab alio id se audivisse, dicere
licet. Quandoquidem igitur, hujusmodi rebus ipsorum
haud multo post mendacium declarantibus, non desistant
temere assentiri, quid in abstrusis atque reconditis ipsis
accidere putandum sit, quas percipere sane quam diffi-
cile est? Facilius quidem fuerit unius rei semper me-
minisse, quam in ejus exacta cognitione evidenter per-
sistere; difficillimum autem idcirco fuerit, quoniam id

Ed. Charb VI. [350.]

Ed. Baf. I. (366.)

πολλοί· καὶ ζητοῦντί γὰρ μοι τὴν αἰτίαν τῆς προπετιᾶς αὐτῶν, εἰ μὴ ὅρα πλεονεξία κατεφάνη πάντι' ἐργάζεσθαι τὰ τοιαῦτα. τὸ γὰρ τάχ' ὅτιοῦν ἢ δι' αἰσθήσεως, ἢ διὰ τήσεως εὐρίσκειν ἐπαινω μόνον ὁρῶντες, οἷονται βελτίους ἑαυτοῦς· ἐπιδείξειν τῇ πέλᾳ ἐν τῷ τάχει τῆς διαγνώσεως τάχος, ἄλλ' ἄγνοιας ἐπιδείκνυνται. ταῦτα μὲν οὖν ἔφη· εὐχόμεθα μοι κοινῇ πρὸς ἅπαντας, ὅσοι προπετιῶς ἀποφαίνονται.

Κεφ. ζ'. Πάλιν ἐπὶ τούτοις τοὺς φιλοσόφους ἔλθωμεν, ἀποφαινομένους προπετιῶς περὶ τῶν ἐν τῷ κοινῷ σωματίων ἐστίων ἢ κάτω φερομένων. ὁ μὲν γὰρ ἀρχιτέκτον οὗτος οὐκ ἂν ἀπεφῆρατο, πρὶν εἰς αὐτὸ τὸ κοινὸν ἐξελθὼν τοῦ κόσμου τῇ περίᾳ βασανίσαι τὸ πρᾶγμα, καὶ θεάσασθαι σαφῶς, εἴτε μένειν κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον ἕκαστον τῶν ἐν αὐτῷ σωματίων, εἴτε καὶ μεθίστασθαι. τοιαύτως γὰρ ἀρχιτὴς εἰς τὰς ἀποδείξεις οἶδα χρημένους αὐτοὺς, ἔναργίσι τε καὶ ἀναντιλέτοις ὑπὸ πάντων

ipsum facere plerique recusant. Mihi vero temeritatia ipsorum causam quaerenti nonnisi ingenii excellentia haec omnia agere visa est. Celeriter enim quodvis aut sensu aut intelligentia consequi laudabile est, quod solum isti homines intuentes sese vicino cognitionis celeritate meliores probaturos esse existimant, quum tamen ignorantiae potius celeritatem ostendant. Haec itaque a me generatim adversus omnes temere aliquid pronunciantes inventa dicere volui.

Cap. VII. Caeterum ad istos rursum philosophos revertamur, qui inconsiderate de corporibus in vacuo stantibus aut descendentibus sermocinantur. Architectus namque iste non affirmasset prius, quam in ipsum vacuum e mundo egressus rem experientia comprobasset, atque unumquodque in ipso positum corpus aut eundem locum obtinere, aut in alium transmutari apertissime conspexisset. Ejusmodi namque ad demonstrationes constituentes principia evidentibus ac sine controversia ab omni-

Ed. Chart. VI. (550. 551.)

Ed. Baf. I. (365.)

ὁμολογουμένως· ὑμεῖς δὲ οἱ φιλοσοφούντες, περὶ αὐτῶν οὐ-
δεμίαν ἐναργῶς γινώσκοντες, ταῦθ' ὡς ἐναργῶς γινώσκον-
ται δυτάμενα. ἤκουσα πρώτῃ ἀπιστοῦντων δυοῖν φιλο-
σόφων· ἰδόναι γὰρ αὐτῶν τῷ μὲν ἑτέρῳ τὸ ὕδωρ τῶν
ξύλων βαρύτερον εἶναι, τῷ δ' ἑτέρῳ τὰ ξύλα τοῦ ὕδατος,
ἐπικατέρος τε λόγους ἔλεγε μακροῦς, ἐμβλέπων ἅπασι καὶ
πάσι, κεφάλαιον δὲ τοῦ μὲν ἑτέρου τῶν φιλοσόφων, τῇ
πεπιλημένην οὐσίαν βαρυτέραν εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο τὰ
ξύλα τοῦ ὕδατος, τοῦ δ' ἑτέρου, ἑλαττον εἶναι κενόν τε
ξύλα. καὶ ταῦτα ἔλεγον διὰ μακρῶν ἀνηκίστων λόγων, οὐκ
ἀποδεικτικῶν, ποιούμενοι τὰς πίστεις, ὥσπερ ἀδύνατον ἐν
αἰσθησὶ διαγινῶναι τὸ πρᾶγμα, καθάπερ ἡμᾶς οἶοθα
ποιοῦντας. οἱ δὲ φι[551]λόσοφοι λέγουσιν εἶπε βουλόμενον
αὐτὸν ἠρώτησαν, ὅστις ὁ τρόπος αἴη, καθ' ὃν ἐναργῶς δια-
γινώσκεται, πύτερόν ἐστι βαρύτερον· οὐ γὰρ δὴ διὰ ξυγῶ-
γος δυτακὸν ἐφικται γενέσθαι τοῦτο, καθάπερ οὐδὲ δι' ἀγ-
γίου πληρουμένου· στήσαι μὲν γὰρ οἶόν τε ἐστὶ τὸ ξύλον,

bus concessis ipsos uti cognoscimus; at vos de his philo-
sophantes, quorum nullam certam notitiam habetis, ea
quam clarissime dignosci posse contenditis. Proxime
duos altercantes philosophos audiui; alteri enim eorum
aqua lignis gravior esse videbatur, contra alter ligna
graviora esse defendebat; uterque autem sursum ac
deorsum intuens longas rationes afferebat. Praecipuum
autem alterius philosophi argumentum, constrictam den-
sumque substantiam graviores esse, quocirca ligna, quam
aqua, *graviora esse*; alterius vero, ligna minus vacui
continere. Haec vero dicebant prolixis sermonibus, non
demonstrativis rationibus sententiam suam roborantes, tan-
quam ipsis rem sensu dijudicare (quemadmodum et nos
facere novisti) non liceret. Sed ipsum philosophi adhuc
dicere volentem interrogaverunt, quinam esset modus,
per quem evidenter dignosci posset, utram ipsorum gra-
vius esset, neque enim in lancibus id fieri posse dicebant,
quemadmodum neque ex vase pleno; etenim expendere

Ed. Chart. VI. [551.]

Ed. Basf. I. (366.)

οὐ μὴν πληρῶσαι τὸ γὰρ ἀγγεῖον ἐξ αὐτοῦ, τοῦ ὕδατος αὐτὸ πληροῦσθαι δύνασθαι. τοιαῦτ' οὖν αὐτῶν λεγόντων, ὥσπερ εἰσὶν αὖτις, γελῶντας ὁ ἀρχιτέκτων ἔφη· Τιοῦτοι διὰ παντός ὑμεῖς οἱ δοξάσσοι πάντες ἐστέ, καὶ μὲν ἔξεο τοῦ κόσμου γινώσκοντες οἰόμενοι, περὶ ὧν εἰκάσαι μὲν ἐστὶν ἀποδεχόμενοι, γινώσκαι δ' ἐπιστημονικῶς οὐκ ἔχωρεῖ, καὶ δὲ τοιαῦτα, καὶ τοῖς τυχοῦσιν ἐνίοτε γινωσκόμενα, παντίπασιν ἀγνοοῦντες, ὥσπερ καὶ τοῦτ' αὐτὸ τὸ νῦν προκειμένον, ὕδατος τε καὶ ξύλων σταθμὸν ἀντεξετάσαι. δεηθέντων οὖν ἀπάντων τῶν παρόντων εἰπεῖν τὸν ἀρχιτέκτονα, πῶς ἐπιστημονικῶς καὶ βεβαίως ἀντεξετασθήσεται τὸ τοῦ ξύλου πρὸς τοῦ ὕδατος, ὃ μὲν διηλθεῖν ἐν τύχῃ τε καὶ σαφῶς, ὡς ἅπαντας τοὺς παρόντας νοήσαι, πλὴν μόνων τῶν φιλοσόφων· ἐκεῖτος δὲ καὶ δεύτερον ἠναγκάσθη καὶ τρίτον εἰπεῖν τὸν αὐτὸν λόγον, ὥστε μόγις ἐνόησαν. ὃ μὲν ἀρχιτέκτων, Εἰκότως, ἔφη, λέγουσε

lignum pollumus, non tamen vas aliquod ipso replere, quod rursum aqua implere valeamus. Haec igitur istis (ut soliti sunt) garrulentibus, ridens architectus inquit: *Vos omnes sapientes videri volentes ejusmodi semper estis, quas extra mundum sunt, de quibus conjectura notitiam accipere solum contingit, scientifice autem comprehendendi nequeunt, cognoscere vobis persuadentes, haec autem, quas ad manum sunt vel imperitis hominibus interdum potentia, penitus ignorantes, quemadmodum et id ipsum in praesentia propositum, aquas scilicet ac ligni ponderis exquisitio.* Omnibus igitur, qui ibi aderant, architectum rogantibus, ut, quo pacto ligni et aquae gravitas inter se comparari dijudicarique firma ac certa scientia posset, edoceret, ipse quidem brevi et aperte, ut omnes, qui aderant, praeter solos philosophos intelligerent, explanavit; ab illis vero bis et ter eundem sermonem repetere coactus est, vixque intellexerunt. Quocirca jure, inquit architectus, permulti nihil illis prae-

Ed. Chart. VI. [551.]

Ed. Bas. I. (366.)

πάμπολλοι, πλὴν δοξασίας οὐδὲν τούτοις ὑπάρχον· οἱ δ' ἀνόητοι μὲν ἐν τοῖς ἀγνώστοις ἡπασιν ἐλέγχονται, δοξάσσοφαι δ' ἐν τοῖς γνωστοῖς. ἡγὼ δὲ διαδεξάμενος αὐτόν τὸν λόγον, εὐλόγως ἔφην ταῦτο συμβαίνειν αὐτοῖς. καὶ γὰρ, ὅπως χρὴ μεταβαίνειν ἀπὸ τῶν ἐναργῶς γινωσκομένων ἐπὶ τὰ τῶν ἀδήλων, οὐδέποθ' ὑπέμειναν ἀσκηθεῖναι τε καὶ μαθεῖν ἐπὶ πραγμάτων, μαρτυρήσας μὲν τοῖς εὐροῦσιν ἀνὰ δυναμένων, ἐλέγξαι δὲ τοὺς οὐκ εὐρόντας. Ἰνα δ', ἔφη, καὶ γελᾷσθε, καὶ γινώτε τὸν τῦφον αὐτῶν ὀπηλίκος ἵστίη, διελθεῖν ὑμῖν ἐν τῇ καὶ δύο βούλομαι, περὶ ὧν ἀποφαίνονται προπετιῶς οἱ τὰς θφρῶς ἀνεσπακότες οὗτοι. καὶ πρῶτόν γε τοῦτο λέγω μάλιστα, ἐπειδὴ τῶν Περικατητικῶν τις ἄφικται. τῶν φιλοσόφων, ἔτα τα τὸν κόσμον τοῦτον εἶναι πεπλησμένον, ἔξωθεν τε αὐτοῦ μηδὲν εἶναι κενόν, ὥσπερ οὐδ' ἔνθεν· διαφέρει γε μὴν, ἔφην, τῷδε τῷ φιλοσόφῳ διττὴν διαφορὰν ἐκείνου τούτου· εὐδείκνυν δὲ τὸν τε Στωϊκὸν καὶ τὸν

ter inanem scientiae persuasionem inesse praedicant; indocti namque in rebus omnibus obscuris convincuntur, qui vero sapientes haberi volunt, in notis et apertissimis haerent atque hallucinantur. Ego vero hunc sermonem subjiciens merito id ipsis accideret dixi, quandoquidem, ut a per se notis ad ignota transeundum sit, nunquam discere laborarunt, neque in illis sese rebus exercere, quae recte invenientium veritatem comprobare, non invenientium autem errorem coarguere queant. At ut rideatis, inquit, illorumque fallum, quantus sit, cognoscatis, unum ac duo ex iis, quae huiusmodi homines supercilium contrahentes inconsiderate proferunt, vobis recitare decrevi, primumque illud praecipue dixero, quum Peripateticus quidam philosophus accessisset, unicum esse mundum asserens, eumque plenum, extra quem nullum esset vacuum, quemadmodum neque intus; duplici differentia, dixi, ab hoc philosopho uterque istorum discrepat; ostendebatur autem Stoicum philosophum et Epi-

Ed. Chara. VI. [551.]

Ed. Bal. I. (366.)

Ἐπικούρειον. ὁ δὲ Στωϊκὸς οὐκ ἔνδον τι κενὸν εἶναι, ἔξωθεν τοῦ κόσμου ὑπάρχειν αὐτῷ· ταῦτα δ' ἄμφω συγχωρῶν ὁ Ἐπικούρειος, ἐν ἄλλῃ τινὶ διαφέρειται πρὸς αὐτόν· οὐ γὰρ ἔνα ὁμολογεῖ κόσμον εἶναι τόνδε, καθάπερ ὁ Στωϊκὸς οἶσται, κατὰ γε τοῦτο τοῖς Περιπατητικοῖς ὁμόδοξος, ἀλλ', ὥσπερ γε καὶ τὸ κενὸν ἄπειρον τῷ μεγέθει φησὶν ὑπάρχειν, οὕτως καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ κόσμους ἀπείρους εἶναι τῷ πλήθει. ἐγὼ δ' ἤκουσα μὲν, ἃ λήγουσιν οἱ τρεῖς, συναγορεύειν βουλόμενοι τοῖς ἰδίαις ὁνείροις· ἀκριβῶς δ' οἶδα μηδένα λήγον ἀποδεικτικῶς ἔχοντας αὐτούς, ἀλλ' ἐνδεχομένως, τε καὶ εἰκότως, ἐνίοτε δὲ μηδὲ τοιούτους γινώσκειν, ὅτι μὲν ψεύδονται παρακαλῶσαστες εἰπεῖν τινα ἀπόδειξιν ἑαστον αὐτῶν εἰς ταῦτό τοῦτο προκείμενον. οὕτως οὖν ἔλεγον, ὥσπερ ἴσμεν ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτῶν γεγραμμένα· πᾶσι δὲ τοῖς παρούσι σαφῶς ἐφαίνετο μηδεὶς ἀναγκαστικὸν λόγον εἰπών, μηδ' ἀποδείξεως γραμμικῆς ἔχόμενον, ἀλλ' ἐξ ἐπιχειρημάτων συγκαίμενον, οἷ-

cureum. Stoicus enim in mundo quidam nihil vacui, sed extra mundum vacuum esse locum afferrebat; ambo haec Epicureus concedens, in alio quodam ab ipso dissentiebat; neque enim unum esse mundum, quemadmodum Stoicus, in hoc sane Peripateticis assentiens, opinatur, sed quemadmodum vacuum magnitudine infinitum, ita et mundos in ipso multitudine infinitos esse contendit. Ego vero, quae illi tres suis sompnis patrocinari volentes dicerent, audiui, ipsosque nulla ratione demonstrativa, sed probabili et consentanea muniri exacte cognovi: interdum vero neque sese, quod mentiantur, animadvertere, quum eos singulos, ut in hoc idem propositum aliquam demonstrationem afferrent, provocarem. Sic itaque ea, quae in libris ipsorum scripta esse novimus, differebant; omnibus autem praesentibus clarissime nullus ipsorum rationem necessariam aut linearum demonstrationi consimilem, sed ex argumentationibus, quibus rhetores uti solent, compositam afferre

Ed. Chart. VI. [551. 552.]

Ed. Basf. I. (366. 367.)

οἱ ῥήτορες χρῶνται. ἀλλὰ γε περὶ πλουσίων ὁ λόγος, ἐφ' ἡμῖς οὐκ αὐτοὺς [552] ἔλθωμεν, ὅσοι μὴ πλουτοῦμεν, ἐρωτήσωμεν τε καὶ πάλιν ἕνα τῶν σοφῶν, εἰ δίκαιόν ἐστιν ἑαυτοὺς ἀναγορεύειν ἐγνωκότας μόνους τὴν ἀλήθειαν, ὑπὸ πάντων τῶν ἄλλων καταγινώσκ(367)ομένων ἰδιωτῶν τε καὶ φιλοσόφων. τὸ γὰρ τοι δεινότατον, ἔφη, τοῦτ' ἐστίν, ὅτι τῶν φιλοσόφων ἕκαστος ἂν ἔξωθεν τῆς οἰκείας πόλεως ὑπ' οὐδενός ἐπαρνεῖται. τίνα τοίνυν εἰκός ἐστιν ἄλλον θῆναι τοὺς φιλοσόφους ἅπαντας ὑπομένοντας κριτὴν, πλὴν αὐτῶν τῶν φαινομένων, ὑπομένων τε καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν λογικῶν τεχνῶν ἅπασιν ἀριθμητικούς, λογιστικούς, γεωμέτρους, ἀστρονόμους, ἀρχιτέκτονας, νομικούς, ῥήτορας, γραμματικούς, μουσικούς; ἢ ὁ ὕψ' ἑαυτοῦ κριτόμεγός τε καὶ στεφανούμενος, ὑπὸ τῶν ἄλλων κριτῶν εἰ ὑπομείνειε δοκιμάζεσθαι, μηδεμιᾶς ψήφου μεταλαμβάνεται. τοσαῦτα καὶ περὶ ἀμαρτημίων πρὸς τὸ παρὸν ἀρκέσει.

visus est. Sed hactenus de divitibus sermo habitus est. Ad nos igitur ipsos, quicunque divites non sumus, revertamur, iterumque aliquem ex sapientibus percunctemur, num sequum sit seipfos solos veritatem cognoscentes praedicare, ab omnibus aliis tum imperitis, tum philosophis cognitam. Illud namque gravissimum est (dicebam), singulos videlicet philosophos extra proprium gregem a nullo alio laudari. Quem igitur alium decet omnes philosophos iudicem quam ipsa sensibus evidētia expectare, atque ex omnibus rationalibus artibus arithmeticos, ratiocinatores, geometras, astronomos, architectos, iuriconsultos, rhetores, grammaticos, musicos? etenim, qui seipsum iudicat atque coronat, aliorum iudicium si expectet sententiam, omnibus suffragiis condemnabitur. Haec in praesentia de peccatis abunde dicta sunt.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΜΕΛΑΙΝΗΣ ΧΟΛΗΣ.

Ed. Chart. III, (165.)

Ed. Bas. III. (357.)

Κεφ. α'. Περὶ μελαίνης χολῆς ἔτιοι μὲν ἐπὶ πλεόν, ὅς ἐστι τοῖς ἔργοις τῆς ἰατρικῆς τέχνης ἐστὶ χρήσιμον, ἐξέ-
ταιναν τὸν λόγον, ἔτιοι δὲ καὶ τοῦ δικαίου μέτρου καθεί-
λόν τε, καθάπερ ἔτιοι παντάπασιν οὐδὲν εἶπον, οἷς ἂν τις
μᾶλλον μέμφαιτο τῶν προσθέντων ἄχρηστόν τε. ὅμων γὰρ
ἠφελεῖν τὸ περιστῆναι τοῦ τὸ μὲν δόλως εἰρημένον αὐτὸ
ἅπαν ἐξουρεῖν. Ἰπποκράτης μὲν οὖν μοι δοκεῖ τὸ χρήσιμον
εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα πρῶτος εἰπεῖν, ὥσπερ αὐτὸς πάλιν
Ἐρασίστρατος ὅλον παραλιπεῖν. οἱ γὰρ περὶ Πλευστόνικόν
τε καὶ Πραξαγόραν καὶ Φιλότιμον, ἐπιπλεῖστον ἐργασάμενοι

GALENI DE ATRA BILE LIBER.

Cap. I De atra bile quidam sane longius, quam
medicæ artis operibus usui sit, sermonem producerunt,
quidam vero brevius, quam par sit, de ea loquuti sunt,
sicuti aliis nihil prorsus, quos utique non immerito quis
magis accuset, quam eos, qui nonnihil etiam ex iis, quæ
minus utilia sunt, addidere: longe enim facilius est id,
quod est supervacuum, auferre, quam (si quidem nihil
prorsus traditum sit) invenire. Igitur Hippocrates mihi de
ex primus, quod ad artis opera conducit, pertractasse vi-
detur, quemadmodum rursus Erasistratus rem totam omi-
ssit. Etiam Plistonici, Praxagoræ et Philotimi secta-

Ed. Chart. III. [165. 166.]

Ed. Bas. III. (357. 358.)

τὸν περὶ τῶν χυμῶν λόγον, ἕνα μὲν μοι δοκοῦσα χρησίμως διορίσασθαι τῶν ἀδιορίστως Ἱπποκράτει γεγραμμένων, ἕνα δὲ καὶ ψευδῶς ἀποφήνασθαι. τῶν δὲ νεωτέρων ἄριστα γέγραπται περὶ μελαγχολίας τῷ Ἐρασίῳ Τρούφῳ. καὶ τις εὐλόγως ἂν φαίη, μὴδὲν ἐνδεῖν τοῖς κατὰ φύσιν ἀκούουσιν, οὐκ ἐριστικῶς ἀντιλέγειν προαιρουμένοις, ὅπερ ἐπιπλεῖστον· οὐκ ὀλίγοι τῶν νεωτέρων ἰατρῶν ἐξήλωσαν, καὶ μάλιστα οἱ καλοῦντες Ἰανιοὺς Ῥυματισματιεῖους καὶ Ἀσκληπιαδεῖους καὶ μεθοδικούς· ὧν ἔνιοι καὶ σοφίσματα συνέθεσαν, ἐπιδεικνύναι πειρώμενοι, τὸν περὶ τῶν χυμῶν λόγον ἄχρηστον εἶναι πρὸς τὰ τῆς ἰατρικῆς τέχνης ἔργα. πρῶτον μὲν οὖν ἑαίς, ὡς εἰθίσμεθα, τὸ χρησίμον εἰπόντες, ἔπειτα εἰς τὰ κατ' ἀκολουθίαν τοῦδε ζητούμενα μεταβάντες, οὐκ ἀπακνήσομεν ὕστερον οὐδὲ τὸ διαλύσασθαι τοὺς ἡρωτημένους λόγους τοῖς ἄχρηστον ἡγοιμένοις (358) εἶναι τὴν περὶ τοὺς χυμοὺς τέχνην. ὅπως δὲ [166] μὴ τις ἀσάφεια

tores, qui de humoribus copiosissime differuerunt, quaedam mihi eorum, quae ab Hippocrate minus distincte prodita sunt, commodè distinxisse videntur, quaedam vero nihilominus falsè pronuntiasse. Inter recentiores autem de melancholia a Rufo Ephesio praestantissime admodum scriptum est, atque ita, ut nihil praeterea desiderari non imperito quis possit asserere, si modo ea animo aequiori, non studio contentiose contradicendi intelligantur: quod frequentissime recentiorum medicorum non pauci affectant, atque hi potissimum, qui se ipsos Erasistrateos et Asclepiadeos atque Methodicos vulgo appellant. Ex quibus nonnulli et sophismata struxerunt, quibus sermonem de humoribus ad medicae artis opera nullius esse usus demonstrare contendunt. Primum igitur nos, ut consuevimus, quod utile est, enarrabimus: mox transeuntes ad quaesita, quae hanc tractationem consequi videntur, non cunctabimur: postremo eorum etiam contentiosas rationes dissolvere, qui artem, quae circa humores versatur, prorsus inutilem esse ducunt. Verum ne disputatio nostra obscurior evadat,

Ed. Chart. III. [166.]

Ed. Bas. III. (358.)

περὶ τὸν λόγον γίγνοιτο, καθ' ἑκάστου χυμοῦ φύσεως ἐν ὄνομα θίμενοι οὕτω πειρασόμεθα διὰ παντὸς ἐξηγεῖσθαι αὐτόν. οὐκ ἐνδέχεται δὲ πρᾶξαι καλῶς τοῦτο χωρὶς τοῦ διαλεθεῖν αὐτῶν τὰς ἰδέας. τοῦτ' οὖν ἤδη πράξωμεν, ἀπὸ τοῦ γνωριμωτάτου πᾶσιν ἀνθρώποις ἀρξάμενοι χυμοῦ.

Κεφ. β'. Φαίνεται δ' οὗτος, ἴαν τε ἀρτηρία τις ἢ φλέψ τρωθῇ, παραχυρῆμα τῶν περιεχόντων αὐτὸν ἀγγείων ἐκχεόμενος, ἐρυθρότερος μὲν ἐκ τῶν φλεβῶν, ξανθότερος δὲ τοῦπικνῶν ἐκ τῶν ἀρτηριῶν. ἀλλὰ πηγνυταί γε ἑκάτερος εὐθίως, οὐ μόνον ἐκπίπτειν τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ περιεχόμενος ἔτι, καθ' ὅστιν οὖν τρόπον. καὶ τὴν γε πῆξιν αὐτοῦ τελευτῶσαν εἰς θρόμβον ὀρώμεν· οὕτω γὰρ ἔθος ὀνομάζειν τοῖς Ἕλλησι τὸ πεπηγὸς αἷμα. φαίνεται δὲ πηγνύμενον οὐ μόνον ἐν τοῖς κατὰ τὴν κοιλίαν τε καὶ τὰ ἔντερα χωρίοις, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν κύστιν, ἐν ᾗ τὸ οὖρον ἀδροῖζεται, καὶ κατὰ πνεύμονά τε καὶ τὴν τραχείαν ἀρτηρίαν, ὥσπερ γε καὶ τῇ μεταξὺ θώρακός τε καὶ πνεύμονος,

uniquique humori ex illorum natura nomen unum impo-
nentes, sic deinceps in tota tractatione eos perpetuo ap-
pellabimus: at id commode nequaquam fieri poterit, nisi
prius eorum species explicaverimus. Proinde rem ag-
grediamur, a notissimo omnibus hominibus humore su-
mentes exordium.

Cap. II. Videtur autem hic humor, quum vel ar-
teria, vel etiam vena fuerit vulnerata, illico ex vasis ipsum
continentibus effundi, rubeus sane magis ex venis, fla-
vior autem ex arteriis manans: verum confestim uterque
concresecet non solum extra corpus fluens, verum etiam
in quovis ipsius loco contentus: atque hanc ipsius con-
cretionem in θρόμβον, hoc est grumum, terminari vi-
demus: sic enim Graeci sanguinem concretum appellare
consueverunt. Concresecere autem solet non solum in
ventriculi atque intestinorum spatiiis, verum etiam in
vesica, in qua urina colligitur, adhuc etiam in pul-
mone atque aspera arteria, sicuti in media inter thora-
cem atque pulmonem regione, necnon in mulierum

Ed. Chart. III. [166.]

Ed. Bas. III. (358.)

ἐν τῇ ταύτῃ μήτρῳ ἐπὶ γυναικῶν. ἐπικρατεῖ μὲν οὖν ὡς
 τὸ πολὺ κατὰ τὸν χυμὸν τοῦτον ἡ ἰσχυρὰ χροῶς, καὶ
 τό γε κάλλιστον αἷμα ποιοῦτο ἀκριβὺς ἔσται. φαίνεται δ'
 ἐνίοτε καὶ ξανθότερον τοῦδε καὶ μελάντερον, ὥσπερ γε τῇ
 συστάσει παχύτερον καὶ λεπτότερον. εὐρίσκειται δ' ἐνίο-
 τε καὶ τὸ τῶν φλεβοκομηθέντων αἷμα λεπτὴν ὑγρότητα
 περιέχον, ἥτις ἐν τῷ πήγνυσθαι διακινεομένη τὴν ἐπι-
 πολλῇ αὐτοῦ καταλαμβάνει χώραν. εὐλογον γὰρ δήπου καὶ
 τοῦ ποτοῦ συναναφέρεισθαι τι τῷ γεννηθέντι κατὰ τὸ ἥπαρ
 αἵματι, τὴν ἔκκρισιν λαμβάνον ἕστερον, οὐ μόνον διὰ τῶν
 οὖρων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἰδρώτων, καὶ κατὰ τὴν κυλου-
 μένην αἰθρὴν αἰσθίσει διαπνύην. φαίνεται δ' ἐνίοτε καὶ
 φλεγματώδης χυμὸς ἐποχούμενος τῷ αἵματι, καθάπερ γε
 καὶ σύμπαν ἱκανῶς παχύτερον καὶ μελάντερον, ὡς δοκίμους
 πολλάκις ὕμῃ πίττη. καλεῖται μὲν οὖν τὸ ἐκ τῶν φλεβῶν
 καὶ τῶν ἀρτηριῶν ἐκχεόμενον, ὅποσον ἂν ᾖ, μὴ προσηγο-
 ρίῃ τῇ τοῦ αἵματος, οὐδεμίᾳ τῶν εἰρημέων αὐτοῦ διαφο-

utero. Igitur magna ex parte in hoc humore rubeus
 color exuperat, et talis exacte optimus sanguis existit,
 apparet autem nonnunquam hoc ipso flavior ac nigrior,
 licuti et consistentia crassior atque tenuior. Quin in-
 venit quandoque et sanguis, qui vena secta mittitur,
 tenuem in se humiditatem habens, quae, ubi sanguis con-
 crescit, fecernitur et regionem ipsius superiorem occu-
 pat. Nempe rationi consentaneum est, ut ex potu
 quippiam cum sanguine, qui in jecore est genitus, per
 corpus deferatur, quod quidem mox non solum per uri-
 nas, sed etiam per sudores et per sensui latentem tran-
 spirationem excernitur. Interdum etiam videre licet pi-
 tuitosum humorem cum sanguine delatum, quemadmodum
 et totum aliquando sanguinem crassiorem atque nigrio-
 rem ita, ut subinde liquidam picem referre videatur.
 Qui igitur ex venis et arteriis effunditur, qualiscunque
 sit, unicam sanguinis appellationem habet, quum nulla
 ex illius differentiis ante enumeratis proprium nomen

Ed. Chart. III. [166.]

Ed. Bas. III. (358.)

ρῶν ἰδίων ἐχούσης ὄνομα, καὶ πηγνύται πᾶν αὐτίκα, καὶ
εἰς σικκῶδες μόνιον ὑγρὴ βάθους διαιρεθὲν ἐκχυθῇ. παρα-
πλήσιος δὲ τις αἵματι παχεῖ καὶ μέλανι χυμὸς ἑτεροῦ ὀρεῖ-
ται πολλῶς ἐκκρινόμενος, ἐμούντων τε καὶ διαχωρούντων,
οὐ μὴν πηγνύμενός γε, καὶ ἐπὶ πλεῖον ἐμῖλει τῷ πέριξ
αἵρι. καὶ τούτου γ' αὐτοῦ ποτὲ μὲν αἰσθησις γίνεται
τοῖς ἐμούνειν ὀξείος τε ἅμα καὶ στρυφνοῦ, ποτὲ δὲ οὐδε-
μίαν ἔχοντος ἐμφανῇ ποιότητα, μήτ' οὖν γλυκύτητα, καθά-
περ τὸ αἷμα, μήτ' ἀλυκότητα, καθάπερ ἐνίοτε τὸ αἷμα
καὶ τὸ φλέγμα, μήτε πικρότητα, καθάπερ ἡ ξυρῆ καὶ χολή.
πρῶτον οὖν ἐστὶ, τοσοῦτος μὲν εἶναι τὸ ἀλυκὸν αἷμα καὶ
τὸ φλέγμα. τοῦτέστιν δὲ τὸ μὲν αἷμα γλυκὺ φαίνεται, τὸ
δὲ φλέγμα ἄποικον, καθάπερ ὕδωρ. ἀλλ' ἐκτραπόμενόν γε
τῆς κατὰ φύσιν ποιότητος οὐχ ἀλυκὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ
ὀξύ γίνεται, μεταλαμβάνει δὲ ποτε καὶ γλυκύτητος.
ἀλλὰ καὶ τοῦτον τὸν χυμὸν, ὅποσος ἂν ᾖ, φλέγμα καλοῦ-
σιν, εἰ μόνον εἴη λευκός. ἔχει δὲ τὸ κοινὸν ἀπάντων χυμῶν

obteneat. Et totus statim concrefeit, etiamsi in carno-
sam partem ad profundum usque divisam effundatur.
Atque alius etiam humor quidam sanguini crasso et nigro
similis saepenumero tum per vomitum, tum per deje-
ctionem excerni conspiciitur, non tamen, etsi diutius aëri
ambienti fuerit expositus, omnino densatur. Atque hic
ipse humor aliquando a vomentibus acidus simul et
acerbus sentitur, quandoque vero nullam prae se fert
manifestam qualitatem, neque dulcedinem, quemadmo-
dum et sanguis, neque salsedinem, ut sanguis interdum
et pituita, neque amaritudinem, sicuti flava bilis. Igitur
perspicuum est, sanguinem salum atque pituitam mor-
bosa esse. Namque majori ex parte sanguis dulcis ap-
paret, pituita autem omnis qualitatis experta, veluti aqua:
verum, naturali qualitate permutata, non modo salia, sed
acida etiam fit: quin et non raro dulcem qualitatem ac-
quirat. Hunc itaque humorem, qualiscunque fuerit, pi-
tuitam appellant, si modo albus existerit, fervetque com-
mune omnium humorum indicium, quod scilicet non

Ed. Chart. VI. [166. 167.]

Ed. Bas. III. (358.)

γνώρισμα, τὸ μὴ πύγνυσθαι. πρόδηλον δ' ὅτι διαφέ-
ρει μηδὲν ἀλμυρὸν ἢ ἀλυκὸν ὀνομάζειν ὕνιν αὖτις χιμὸν,
[167] ἅμω γὰρ τὰ ὀνόματα ταυτὸ σημαίνει πηῦγμα. ἔστω
δὲ καὶ εἰσὶν τις χυμὸς, αἰὲ μὲν πικρὸς τοῖς ἐμποῖσιν αὐτὸν
φαινόμενος, οὐκ αἰὲ δὲ ξανθὸς, ἀλλ' ὀχρὸς ἔστιν ὅτε καὶ
πυκνέτερος διαπαντός ὁ ξανθὸς τοῦ ὀχροῦ φαίνεται. ὥστ'
ἐκ τούτων τεκμαίρονται προσηκότως οἱ περὶ χυμῶν ἄριστα
γινόντες, ὑγρότητος ἐπιμείξια λεπτῆς καὶ ὑδατώδους τῇ συ-
στάσει τὴν ξανθὴν χολὴν ὀχρὰν φαίνεσθαι. καλοῦσι δ'
ἔτι μὲν ὑδατώδη τὴν ὑγρότητα ταύτην, ἔτι δ' ὀφ-
θαλμῶδη, τούτου τοῦ γένους οὖσαν, ἐξ οὗ τό τε οὖρον ἔστι
καὶ ὁ ἰδρώς. ὥσπερ δὲ μίγνυμένης τῆς λεπτῆς ὑγρότητος
ἡ ξανθὴ χολὴ κατὰ τὴν χροῖαν ὀχροτέρα καὶ τὴν σύ-
στασιν ὑγροτέρα γίνεται, οὕτως, ὅταν ἐπὶ πλέον αὕτη δια-
φορηθῇ, τῇ τῶν ὤμων ὡν λεκιδῶ παραπληροῖα φαίνεται,
καὶ διὰ τοῦτο καλεῖται λεκιδώδης. αὕτη μὲν οὖν ἡ χολή,
κῆν ὀχρὰ, κῆν ξανθὴ, κῆν λεκιδώδης φαίνεται, τὴν γέλο-
σιν ἐν τοῖς ἀγγείοις ἴσχει. κατὰ δὲ τὴν γαστέρα πρᾶσοειδής

concrefcet. Constat autem nihil interesse, vel faifum
vel faifuginofum quemcumque humorem appelles, etenim
eamdem rem utrumque nomen fignificat. Eft autem
praeter hos alius quidam humor, qui fane cum vomen-
tibus perpetuo amarus apparet, non femper autem fla-
vus, fed quandoque pallidus, femper autem, qui flavus
eft, pallido craffior videtur. Quamobrem ex hifce
recte admodum conjectantur, qui optime de humoribus
fentiunt, quod ex commixtione tenuis humiditatis et
confiftentia aquofae flava bilis pallidam colorem induat.
Appellant autem hujufcemodi humiditatem alii quidem
aquofam, alii vero ferofam, quae fane ejufdem generis
exiftit, cujus eft fudor et urina. Sicuti vero flava bilis
tenui humiditati commixta et colore pallidior et con-
fiftentia humidior evadit, fic, ubi plurimum ipfa refol-
vitur, crudorum ovorum vitellis fimilis apparet, atque
ob id vitellina appellatur. Igitur haec bilis, five pallida
fit, five flava, five vitellina, in vafis generationem habet.

Ed. Chart. III. [166.]

Ed. Basf. III. (358.)

ρῶν ἰδίων ἐχούσης ὕλην. καὶ πηγνύται πᾶν αὐτίκα, καὶ εἰς συμφυῆς μόριον ὕχει βύθους διαιρεθὲν ἐκχυθῆ. παραπλήσιος δὲ τις αἵματι παχεῖ καὶ μελανῇ χυμὸς ἐκτερος ὁρᾶται παλλόμενος ἐκκρινόμενος, ἐμούτιον τε καὶ διαχωρούμενον, οὐ μὴν πηγνύμενός γε, καὶ ἐπὶ πλείον ἔμειλε τῷ πέριξ αἵματι. καὶ τοῦτου γ' αὐτοῦ ποτὲ μὲν αἰσθησις γίνεται τοῖς ἐνοῦσιν ὅξιος τε αἷμα καὶ στρυγνοῦ, ποτὲ δὲ οὐδεμίαν ἔχοντος ἐμφατῇ ποιότητι, μὴ οὖν γλυκύτητα, καθάπερ τὸ αἷμα, μὴ δ' ἀλκικότητα, καθάπερ ἐνίστε τὸ αἷμα καὶ τὸ φλέγμα, μήτε πικρότητα, καθάπερ ἡ ξυρθὴ χολή. προδηλόν οὖν ἐστὶ, νοσῶδες μὲν εἶναι τὸ ἀλκικὸν αἷμα καὶ τὸ φλέγμα. τοῦτίπαι δὲ το μὲν αἷμα γλυκὺ φαίνεται, τὸ δὲ φλέγμα ὕπαιον, καθάπερ ὕδωρ. ἀλλ' ἐκτερούμενός γε τῆς κατὰ φύσιν ποιότητος οὐχ ἄλκικόν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅξυ γίνεται, μεταλαμβάνει δὲ ποτε καὶ γλυκείας ποιότητος. ἀλλὰ καὶ τοῦτον τὸν χυμὸν, ὅποῖός ἂν ᾖ, φλέγμα καλοῦσιν, εἰ μόνον εἴη λευκός. ἔχει δὲ τὸ κοινὸν ἀπάντων χυμῶν

obtineat. Et totus statim concrefcit, etiamfi in carnofam partem ad profundum ufque divifam effundatur. Atque alius etiam humor quidam fanguini craffo et nigro fimilis faepe numero tum per vomitum, tum per defectionem excerni confpicitur, non tamen, etfi diutius aëri ambienti fuerit expofitus, omnino denfatur. Atque hic ipfo humor aliquando a vomentibus acidus fimul et acerbus fentitur, quandoque vero nullam prae fe fert manifeflam qualitatem, neque dulcedinem, quemadmodum et fanguis, neque falfedinem, ut fanguis interdum et pituita, neque amaritudinem, ficuti fiava bilis. Igitur perfpicuum eft, fanguinem falfum atque pituitam morbofa effe. Namque majori ex parte fanguis dulcis apparet, pituita autem omnis qualitatis expers, veluti aqua: verum, naturali qualitate permutata, non modo falfa, fed acida etiam fit: quin et non raro dulcem qualitatem acquirit. Hunc itaque humorem, qualifcunque fuerit, pituitam appellant, fi modo albus extiterit, fervetque commune omnium humorum indicium, quod fcilicet non

Ed. Chart. VI. [166, 167.]

Ed. Basf. III. (358.)

γνώρισμα, τὸ μὴ πύγνυσθαι. προύθηλον δ' οἷα διαφέρει μηδὲν ἄλμυρόν ἢ ἄλυκόν ὑφομάζειν ὕγνια χυλόν, [167] ἄμφω γὰρ τὰ ὀνόματα ταυτὸ σημαίνει πρῶγμα. ἔστω δὲ καὶ ἑτερός τις χυμός, αἰεὶ μὲν πικρὸς τοῖς ἑμοῦσιν αὐτὸν φανόμενος, οὐκ αἰεὶ δὲ ξανθός, ἀλλ' ὥχρὸς ἔστιν ὅτε καὶ πυχύτερος διαπαντός ὁ ξανθὸς τοῦ ὥχρου φαίνεται, ὥστε ἐκ τούτων τεκμαίρονται προσηκόντως οἱ περὶ χυμῶν ἄριστα γνόντες, ὑγρότητος ἐπιμείξια λεπτῆς καὶ ὑδατώδους τῇ συστάσει τὴν ξανθὴν χολὴν ὥχρυν φαίνεσθαι. καλοῦσι δ' ἔτιοι μὲν ὑδατώδη τὴν ὑγρότητα ταύτην, ξῖνοι δ' ὀρρώδη, τοῦτου τοῦ γένους οὖσαν, ἐξ οὗ τό τε οὐχόν ἐστι καὶ ὁ ἰδρώς. ὥσπερ δὲ μινυμάντης τῆς λεπτῆς ὑγρότητος ἡ ξανθὴ χολὴ κατὰ τε τὴν χροάν ὥχροτέρα καὶ τὴν σύστασιν ὑγροτέρα γίνεται, οὕτως, ὅταν ἐπὶ πλέον αὐτὴ διασφορηθῇ, τῇ τῶν ὁμῶν ὡν λεκιδωτὴ παρὰ πλῆξια φαίνεται, καὶ διὰ τοῦτο καλεῖται λεκιδώδης. αὕτη μὲν οὖν ἡ χολή, κῦν ὥχρά, κῦν ξανθή, κῦν λεκιδώδης φαίνεται, τὴν γένεσιν ἐν τοῖς ἀγγείοις ἴσχει. κατὰ δὲ τὴν γαστέρα πρὸς οἰδῆς

concresecat. Constat autem nihil interesse, vel salsum vel falsuginosum quemcumque humorem appelles, etenim eandem rem utrumque nomen significat. Est autem praeter hos alius quidam humor, qui sane cum vomentibus perpetuo amarus apparet, non semper autem flavus, sed quandoque pallidus, semper autem, qui flavus est, pallido crassior videtur. Quamobrem ex hisce recte admodum conjectantur, qui optime de humoribus sentiunt, quod ex commixtione tenuis humiditatis et consistentia aquosae flava bilis pallidum colorem induat. Appellant autem hujuscemodi humiditatem alii quidem aquosam, alii vero serosam, quae sane ejusdem generis existit, cujus est sudor et urina. Sicuti vero flava bilis tenui humiditati commixta et colore pallidior et consistentia humidior evadit, sic, ubi plurimum ipsa resolvitur, crudorum ovorum vitellis similis apparet, atque ob id vitellina appellatur. Igitur haec bilis, sive pallida sit, sive flava, sive vitellina, in vasis generationem habet.

Ed. Chart. III. [167.]

Ed. Basf. III. (358.)

τις ἐτέρᾳ γεννᾶται. καλοῦσι γὰρ οὕτως αὐτὴν ἀπὸ τῆς
 χροῆς τῶν πράσινων πικροτομάσαντες, ὥσπερ γε καὶ τὴν
 ἰσθμῆ, παρὰ τὸ τῷ ἰσθμῷ ὁμοιοῦσθαι. ἐννόμισται δὲ καὶ
 ἰσχυρώδης τις χολή παρὰ τὴν τῆς ἰσχυρώδους χροῆς τῆς
 γλυκυκῆς. αὗται πᾶσαι κοινὸν ἔχουσι τὸ διαμέειν. οὕτως
 οὖν καὶ τὴν ἐρυθρὰν ἔτιοι χολὴν ἀνόμασαν, ἐγγὺς οὖσαν
 αἵματι λεπτῶ κατὰ τὴν σύστασιν, ἀλλ' ὅτι μὴ πήγνυται,
 διὰ τοῦτο χολὴν αὐτὴν προσεγορεύουσι. ταῦτα μὲν οὖν
 ἴσως ἐπὶ πλέον ἢ κατὰ τὴν προκειμένην εἴρηται πραγμα-
 τεῖαν τῇ τε κοινωνίᾳ τοῦ λόγου καὶ τῷ χρησίμῳ τῆς γνώ-
 σεως, ὅτι τε τῷ συντόμῳ τῆς διδασκαλίας προτρεψαμένης
 μὲ διελθεῖν ὑπὲρ αὐτῶν. ἐπὶ δὲ τὸν περὶ τῆς μελαίνης
 χολῆς λόγον ἐπανέλθωμεν.

Κεφ. γ'. Ὅτι μὲν οὖν οὐ πήγνυται, διαίρισται μὲν
 ἀπὸ τοῦ μελανοῦ αἵματος, οὐ μὲν ἤδη γε καὶ ἀπὸ τῶν με-
 λάνων ἰδίως ὀνομαζομένων. ἐμείται τε γὰρ καὶ διαχωρεῖ-
 ται πολλάκις τοιαῦτα, πάμπαν διαφέροντα τῆς μελαίνης,

At in ventriculo quaedam bilis alia gignitur, quae a
 porraceo colore appellatione desumpta porracea nuncu-
 patur, quemadmodum et aliam ab aeruginis similitudine
 aeruginosam dicas. Est vero et alia quaedam bilis, quae a
 calore glauci glauki glauca nominatur. Atque his omnibus
 commune est, quales sunt, citra concretionem permanere.
 Jam vero et rubram bilem quidam nominarunt, quae
 consistentia sanguini tenui proxima est. Verum eo, quod
 non concrevit, idcirco eam bilem nuncupaverunt. Haec
 igitur fortasse latius differuimus, quam ad propositum
 negotium pertinere videatur. Id autem factum est, hor-
 tante nos sermonis communitate, tum cognitionis uti-
 litate, atque etiam doctrinae compendio, ut de hisce
 nonnikil pertractaremus. Verum ad sermonem de atra
 bile redeamus.

Cap. III. Quoniam igitur non concrevit, ex hoc
 a sanguine nigro distinguitur, non tamen ab his, quae
 proprie nigra nominantur. Haec siquidem talia saepius
 vomuntur ac dejiiciuntur, ab atra bile quam plurimum

Ed. Chart. III. [167.]

Ed. Bas. III. (358.)

οὐ τῇ θιτάμει μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς αἰσθηταῖς ποιότησιν. οὔτε γὰρ στρεφνότητος, οὔτε ὀξύτητος μετέχει σαφῶς ταῦτα, τῆς μελαίνης χολῆς κατὰ τὴν γεῦσιν ἐμφαντοῦσης· τοῖς ἐμποῦσιν αὐτὴν καὶ κατὰ τὴν ὄσφρησιν, οὐκ ἐκείνοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις. οὐ μὴν οὐδὲ ζυμοὶ τὴν γῆν, οἷα ἐκείνη. ἀλλ' εἰ καὶ κατὰ τοῦτ' ὅκειεν ὅξει δριμυτάτῳ, τῷ παχυμερεῖ τῆς οὐσίας ἐναντίατατα διάκειται, καὶ διὰ τοῦθ', οἷς ὁμιλήσειεν ἂν τοῦ σώματος μέρεσιν ἄκρατος, ἐλκοῖ πάντως αὐτὰ διαβιβρώσκουσι. τὸ μὲν γὰρ ὅξος, ὅτε λεπτομερὲς ὄν, διεξέρχεται, τὸ δὲ τῆς μελαίνης χολῆς πάχος, εὐρὰν μόνιμον αὐτῇ παρέχον, αἷτιον τῆς ἀναβρώσεως γίνεται. ὥσπερ δὲ τοῖς εἰρημέτοις γνωρίσμασι σαφῶς διορίζεται τῶν μελάνων, εἴτε χυμῶν ἐθέλεις λέγειν, εἴτε διαχωρημάτων, εἴτ' ἐδεσμάτων, ἢ μελαίνα χολή, οὔτοι κἢ τῷ μῆτι μυῖαν μῆτ' ἄλλο τι ζῶον ἐθέλειν αὐτῆς γεύσασθαι, καθάπερ οὐδὲ τῆς κατακοροῦς ἄλμης. οὐδὲ γὰρ ἐν ἐκείνῃ διαζῇ ζῶον, ὥς ἡ καλουμένη νεκρά θύλασσα τεκμήριον.

differentia non modo facultate, verum etiam qualitatibus, quae sensu percipiuntur. Nam haec neque acerbum saporem neque acidum manifeste participant, quum atra bilis non solum ad gustum his, qui illam evomunt, verum etiam ad olfactum tum his, tum aliis etiam talis esse appareat: adhuc nigra nequaquam terram fermentat, sicuti illa, quae, etsi acerrimo aceto quam similis sit, suarum tamen partium crassitie illi quam maxime contraria existit; atque idcirco, quibus corporis partibus pura atque impermixta adhaeret, eas prorsus exedendo ulcerat; etenim acetum eo, quod est tenuium partium, permeat, at bilis atrae crassitudo, quum ipsis stabilem sedem exhibeat, corrosionis causa sit. Igitur quemadmodum ex dictis indicibus atra bilis ab his, quae nigra vocantur, (sive quispiam ea humores, sive dejectiones, sive edulia nominet,) manifeste distinguitur, sic et ex hoc, quod neque muscae, neque aliud quodvis animal eam velit degustare, sicuti nec meram falsuginem; neque enim in ea degere valet animal: cujus rei mare mortuum appella-

Ed. Chart. III. [167. 168.] -

Ed. Basf. III. (358. 359.).

καὶ διὰ τοῦτ' εἰσὶν ἡ γένεσις αὐτῆς ὀλεθρίος ὑπάρχειν, ὑπεροπτηθέντος τοῦ μελανοῦ χυμοῦ συμβαίνουσα. πολὺ δὲ δῆλον τῆσδε τὴν ἐκ τῆς ξανθῆς χολῆς ὑπεροπτηθείσης γινομένην μελαιναν ὀλεθριώτερον εἶναι νομιστέον, [168] ὅσα περ καὶ ὁ χυμὸς τοῦ χυμοῦ διαστικώτερος, ἡ ξανθὴ χολὴ τῆς οἷον ὑποστάθμης τοῦ αἵματος, ἣν ἀμόργη καὶ τρυγὴ παραπλησίαν ἔφασαν ἔχειν τὴν γένεσιν οἱ περὶ τὰ τῆς τέχνης ἔργα σποιδάσαντες. ἀλλ' ὥσπερ ἐκ' ἄλλων πολλῶν πραγμάτων, ὁμοτίμων μὲν ἀλλήλοις, ἐναντίας δὲ φύσεως ὄντων, ἡ τῆς προσηγορίας κοινότης ἐσφαλὲ τινας, οὕτω καὶ τῶν εἰρημέτων δυοῖν χυμῶν ἐνιοὶ σφαλέντες οἰήθησαν ἐκ' ἀγνοίᾳ πολλῶς ἐμείσθαι τε καὶ διαχωρεῖσθαι μελαίνης χολῆς. ἐγὼ δ' ἐκ μειράκιου παρὰ Πίλοπι τῷ διδασκάλῳ μαθὼν ἐκατέρου τῶν χυμῶν τὰ γνωρίσματα, καίπειτα παραφυλάξας αὐτὰ δι' ὅλου (359) τοῦ ἔμου βίον μέχρι θανάτου, τὸν μὲν τῆς ἀκριβοῦς μελαίνης χολῆς χυμὸν ὀλεθρίως ἐκκρινόμενον ἐθεασάμην αἰεὶ, τὴν δὲ τῶν μελάτων

tum abunde firmum praebet indicium. Atque idcirco illius generatio perniciofa esse censetur, quum ex humore atro supra modum afflato contingat. Caeterum ea bilis atra, quae ex flava bile superafflata gignitur, tanto ac dicta perniciosior est aestimanda, quanto nimirum humor alter altero efficacior exiit, flava inquam bilis altero, qui est veluti sanguinis sedimentum, quem amurcae quidem et facci similem generationem habere dixerunt, qui in artis operibus studiose sunt versati. Verum quemadmodum in multis aliis rebus, quae quum idem nomen sortiantur, naturas tamen contrarias possident, appellationis communitas nonnullos decepit, sic et in duobus narratis humoribus multi aberrantes frequenter aliquid bilis atrae salubriter tum evomi, tum etiam dejici existimaverunt. Ego vero quum adhuc adolescens a Pelope praeceptore utriusque humoris signa didicerim, deinde toto vitae meae tempore usque ad hunc diem ea observaverim, semper quidem exactae bilis atrae humorem excerni ad perniciem animadverti,

Ed. Chart. III. [168.]

Ed. Bas. III. (369.)

κένωσιν οὐκ ὀλιγάκις ἐπ' ἀγαθῷ γενομένην. ἀρκεῖ μὲν οὖν καὶ τοῦτο γινώσκεισθαι μόνον εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα, καὶ μάλιστα εἴη γε μετὰ διορισμοῦ τῶν καιρῶν, ἐν οἷς ἐκπρίνεται, μάθῃ τις τὸν λόγον, ὅν ἐν τοῖς ἐξῆς ἐγὼ διηγῆσθαι. τῷ δὲ μήπω διὰ μακρῶς πείρας ἐγνωκότε τὸ γινόμενον ἐφ' ἑκατέρῃ τῇ κενώσει, θαυμάζειν ἴσως ἢ ἀπιστεῖν εἰκὸς ἐστίν, ἐλ τοῦ μοχθηροτάτου χυμοῦ κενουμένου βλάπτεται τὸ σῶμα· τοῦναντίον γὰρ εὐλογον εἶναι δόξει, τῶν βλαπτόντων ἐκκενουμένων, ὑγιεινότερον αὐτὸ γίνεσθαι. κατὰ τοῦτον οὖν τὸν λόγον καὶ ἡ τῶν μελάων κένωσις. ἀλλ' ὁ διὰ μακρῶς πείρας πεισθεὶς, ὅτι, ὥς ἄρτι μοι λελεχται, γίνεται, ῥαδίως εὐρήσει τὴν αἰτίαν τοῦ συμβαίνοντος, καὶ μάλιστα· ὅταν ἐθελήσῃ τὰ γεννῶντα τὴν μελαιναὴ χολὴν εὐρεῖν, ὣν ἡδὴ μὲν ἡ ἀρχὴ τῆς εὐρίσιως εἴρηται, βέλτιον δὲ καὶ τὸ σύμπαν τοῦ λόγου προσθεῖναι. τοῦ γὰρ ἐκ τῆς κοιλίας τε καὶ τῶν ἐντέρων εἰς ἥπαρ, ἀναδιδομένου χυλοῦ

corum vero, quae nigra appellantur, evacuationem non raro salubrem extitisse. Igitur hoc tantum ad artis opera novisse sufficiet, praecipue si quis cum distinctione temporum, in quibus fit excretio, etiam rationem didicerit, quam ego in sequentibus explicabo. At qui in utraque evacuatione longa experientia non est exercitatus, mirabitur fortasse, et non immerito, et adhuc nequaquam credet, pravo videlicet humore evacuato corpus laedi, quum contra rationi consentaneum esse videatur, ut molestantibus humoribus evacuatis corpus ipsum saluberrimum relinquitur: secundum hanc igitur rationem et nigrorum evacuationem fieri censendum. Verum qui longa experientia fuerit persuasus, quid, ut supra dictum est, his, qui circa artis opera versantur, usa venit, is sane, quatenam sit hujus rei causa, quam facillime inveniet, ac praesertim quum voluerit ea, quae atram bilem generant, investigare, quorum inveniendorum principium jam dictum est. At melius erit universum sermonem adjicere. Nam humoris illius, qui ex ventriculo atque in-

Ed. Chara III. [168.]

Ed. Bas. III. (359.)

τὸ μὲν τε λεπτομερέστερόν ἐστι τῇ σφαιρίσει, τὸ δὲ παχυμερέστερον, ὥσπερ καὶ τῶν ἰδέσματος αὐτῶν αἱ οὐσίαι διαφέρουσι. γινωσκόντων δ' ἡμῶν, ὅπαντα τὴν διοικοῦσαν τὸ σῶμα φύσιν ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ ζῶον πράττειν, ὁρῶντων τε καὶ τοὺς ἐκκριτικούς πόρους τῶν ἀχρηστοτέρων μορίων τῆς τροφῆς τε καὶ τοῦ ποτοῦ, θαυμάσιον οὐδὲν εἶναι. δοκεῖ, καὶ τῆς ὑποστάσεως τοῦ αἵματος ἐπιτεχνήσασθαι τινα κέκωσιν αὐτήν, ἣτις ὅποια μὲν ἐστὶ καὶ διὰ τίνων γίνεται μορίων, αὐτῆς ἐπισκεψόμεθα.

Κεφ. δ'. Νυνὶ δὲ πρότερον, ἃ διὰ τῆς πείρας ἔγνωμεν, ἀρχὴν ποιησάμενοι τῆς διὰ τοῦ λόγου γεννησομένης σκέψεως, ὅσα πεπείσμεθα χρόνῳ πολλῷ βεβαιώσαντες, ἐνρηκέναι ταῦτα ἔροῦμεν. ὁράται δὴ τὸ κατὰ τὰς φλεβοτομίας αἷμα παχύτερον καὶ μελάντερον ἐν ταῖς τῶν ξηρῶν καὶ θερμῶν σωμάτων φύσεσι, ὥσπερ γε καὶ κατὰ τὰς τοιαύτης οἰκίας, καὶ χοίρας, καὶ καταστάσεις, ἐπιτηδεύματά τε καὶ διαίταν ἐν ἰδέσμοσι παχυρῶσι τε καὶ ἀνυμώδεσιν,

testinis ad jecur transfertur, pars quaedam consistentia tenuior, quaedam vero crassior existit, quemadmodum et eduliorum substantiae inter se differre conspiciuntur. Quum autem cognoscamus, naturam, quae corpus gubernat, omnia ad animalis salutem efficere, videamusque etiam meatus constitutos ad excernendam partem inutiliorem alimenti ac potus, nihil mirum videri debet, si eadem natura sedimenti etiam sanguinis evacuationem non inartificiose molita sit, quae qualisve sit, et per quas partes perficiatur, rursus considerabimus.

Cap. IV. Nunc autem ab his, quae per experientiamprehendimus, futurae disputationis initium fumentes ea dicamus, quaecunque longo tempore peruestigantes nobis persuademus adinvenisse. Sanguis, qui vena secta mittitur, nigrior esse videtur in siccis et calidis corporum temperamentis, sicuti et in hujusmodi anni tempestatibus, et regionibus, constitutionibus, vitae studiis, victus ratione, cibis crassis et siccis, quales sunt leues,

Ed. Chart. III. [168. 169.]

Ed. Bas. III. (359.)

ὁποῖόν ἐστι φακὴ, καὶ χοχλίας, καὶ κρέα ταύραια καὶ τράγεια, καὶ μᾶλλον εἰ ταριχευθείη. τῆς τοιαύτης ὕλης ἵστί καὶ μέλας οἶνος παχύς τε καὶ αὐστηρός. οὕτως δὲ καὶ τῶν τοσημάτων ὅσα κατὰ θερμὴν καὶ ξηρὰν δυσκρασίαν γίνονται, καθάπερ οἱ καῦτοι, παχύ καὶ μέλαν ἀποφαίρουσι τὸ αἷμα. τοιοῦτον δ' αὐτοῖς καὶ ὁ μακρὸς οὔτος λοιμός, [169] ὃ ἐπὶ τοῦ μακροῦ θέρους γετόμενος, ἐργάζεται, καὶ τῶν γε διασωθέντων οὐκ ὀλίγοις ἐκκρίσις διὰ τῆς κάτω γαστρὸς ἐγίγνετο τῶν καλουμένων μελάτων. ἐπὶ τῆς ἐνστάτης ἡμέρας τοῦπικτιαν, ἢ ἐβδόμης, ἢ ἐνδεκάτης. ὧν καὶ αὐτῶν ἐφαίνοντο διαφοραὶ πλείους, ἐνίων μὲν ἐγγυτάτω τῆς μελαίνης ἡκόστων, ἐνίων δ' οὔτε δηξιν ἐν ταῖς διαχωρήσεσιν ἐχόντων, οὔτε ὁσμὴν δυσώδη, πολλῶν δ' ἐν τῇ μεταξὺ τούτων καθεστηκότων. ὅσοις δὲ τῶν τοσούτων ἢ διὰ τῆς κάτω γαστρὸς ἐκκρίσις οὐκ ἐγένετο τοιαύτη, τὸ σῶμα πᾶν περιεζήθησεν μέλασι. ἐξανθήμασιν ὁμοίοις. ἐνίοτε δὲ καὶ ὅλον λεπίς ἀπέπιπτε, ξηρανομέτων τε καὶ διαφορουμένων

cochleae, et carnes taurinae atque lircinae, et praesertim sale asservatae. Confumilis etiam materiae est vinum nigrum, crassum et austerrum. Pari etiam ratione quicumque morbi sunt ex calida siccaque intemperie, cuiusmodi sunt febres ardentes, crassum et nigrum sanguinem efficiunt. Ejusmodi etiam sanguinem reddidit haec longa pestilentia, quae in longa aestate facta est, atque eorum, qui servati sunt, non paucis dejectio per ventrem inferiorem accidit eorum, quae nigra appellantur, in nono die magna ex parte, vel etiam in septimo, vel in undecimo, quorum ipsorum plures differentiae apparuerunt, quum nonnulla ad atrae bilis naturam proxime accederent, nonnulla neque in dejiciendo mordacia sentirentur, neque male olerent, plurima vero in horum medio viderentur constituta. Quibus vero aegrotis hujuscemodi ventris dejectio non accidit, his corpus universum nigris pustulis commaculatum est, quae sane illis non dissimiles erant, quas Graeci *ἐξανθήματα* appellant. Nonnunquam etiam quaedam veluti squamae illis exicco-

Ed. Chart. III. [169.]

Ed. Bas. III. (359.)

αὐτῶν, κατὰ βραχὺ δὲ ἐπὶ πλείοσιν ἡμέραις μετὰ τὴν κρίσιν. ὅσοι δὲ διεχώρησαν ἀκριβῆ τὴν μέλαιναν, ἀπέθανον ἅπαντες· ἐνδείκνυται γὰρ ἡ τοιαύτη καταπτῆσθαι τὸ αἷμα φαίνεται δὲ καὶ ἄλλα χωρὶς τοῦ πυρεῖσαι πολλοῖς ἐξανθήματα γινόμενα κατὰ τὸ δέρμα, παχυνόμενόν τε καὶ ξηρα-
σόμενον τὸ πλεονάζον τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ τῆς φύσεως αἰσθητικῆς αὐτοῦ ἐκτός· ἐξ οὗ γένους ἐστὶ καὶ ὁ καλούμενος ἐλέφας. ὅταν δ' ἅμα πυρετῶ γένηται τι τοιοῦτο, τὸν ὀνομαζόμενον ὀνθρακα γεννᾷ τὸ κατασκήψαν εἰς τὸ δέρμα τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ. χωρὶς δὲ πυρετοῦ κατασκήπτουσι ὅταν μὲν αἷματι μεμιγμένον ᾖ, τὸν ἐλέφαντα γεννᾷ πέφυκεν, ὅταν δὲ μόνον, ἐν ἀρχῇ μὲν ὄγκον ἐργάζεται μελανὰ τῶ χρόνῳ δ' εἰς τὸν καλούμενον καρκῖνον τελευτᾷ, ἐπειδὴ μὲν θριμύτερον καὶ κακοηθέστερον ᾖ, διαβιβρωσκομένου τοῦ δέρματος, ὅταν δ' ἐπιμικέστερον, ἔλκους χωρὶς ἐργάζεται τὸν ὀνομαζόμενον κρυπτὸν καρκῖνον. ἀναργῶς γὰρ ἅπαντα

tis atque discussis decidebat, sed paulatim ac multis diebus post crīsim. Quicunque autem atram bilem exquilitam dejecerunt, omnes interierunt: indicat enim ea, jam sanguinem fuisse immodice assatum atque adustum. Quin et in multis alias hujuscemodi pustulas citra febrem est videre circa cutem crassiores redditam atque exsiccatam, natura nimirum ipsa, quicquid melancholici humoris supervacuum est, foras detrudente; ex quo genere is morbus consistit, qui elephas nuncupatur. Ubi autem una cum febre tale quippiam acciderit, tunc a melancholico humore in cutem decumbente gignitur is morbus, quem medici carbunculum appellarunt: si vero citra febrem ad eam decumbat, quum sanguini fuerit admixtus, elephantem gignere natura aptus est, quum vero solus existit, ab initio quidem nigrum tumorem progignit, qui tempore procedente ad appellatum canceram terminatur: quum vero acrior atque contumacior extiterit hic humor, cute corrosa, ubi autem mitior fuerit, cancerum latentem nuncupatum citra ulcus efficiet: etenim

Ed. Chert. III. [169.]

Ed. Bas. III. (59.)

τὰ τοιαῦτα πύθη καὶ μάλιστα ὁ καρκίνος ὑπὸ μελαγχολικοῦ γίνεται χυμοῦ, σαφὲς φαινόμενον τῶν εἰς τὸ πεποτισθὸς μόριον ἡκουσῶν φλεβῶν παχὺν καὶ μέλανα περιεχουσῶν χυμόν. ἔκκαθαίρειν μὲν γὰρ τὸ αἷμα διὰ παντός ἡ φύσις πειρώσας, διακρίνουσά τε τὸν μοχθηρόν ἐξ αὐτοῦ καὶ τῶν πυρίων μόριων ὠθεύουσα, ποτὲ μὲν εἰς τὴν γαστέρα τε καὶ τὰ ἔντερα, ποτὲ δὲ εἰς τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν. ἄλλ' ὅσα μὲν τῶν τοιούτων λεπτομερεστέρας οὐσίας ἐστὶ, διεξέρχεται τὸ δέγμα, τινὰ μὲν κατὰ τὴν ἄθλησιν τῇ αἰσθήσει διαπνοήν, ἔτια δ' αἰσθητικῶς, καθάπερ οἱ ἰδρωῖτες, ὅσα δὲ παχύτερα, διεξελθεῖν μὲν οὐ δύναται τὴν πυκνότητά τοῦ δέγματος, ἐγκαταλαμβανόμενα δὲ, τὰ μὲν θερμὰ τοὺς ἄνδρασις ἐργάζεται, τὰ δὲ μὴ τοιαῦτα τοὺς καρκίνους. ὅταν δ' ἐπιεικὴς κατὰ τὰς ποιότητας ὁ μέλας αἷψ χυμὸς αἵματι τε συμμειγρῇ, τοὺς ὑπερύθρους ἐλέφαντας ἐργάζεται: προετίζοντες δὲ καὶ οὗτοι γίνονται μελάντεροι. πολλάνκις δ' ἡ φύσις ἀναστομώσασα φλέβα τῶν κατὰ τὴν ἔδραν ἄγγεων

evidenter omnes hujuscemodi affectus et praesertim cancer a melancholico humore ortum habent, nempe quum manifeste appareant venae ad locum affectum pervenientes, quae crassum atque nigrum humorem continent. Semper enim natura tentat sanguinem expurgare, quod in ipso pravum est discernens, et a partibus principalibus quandoque ad ventriculum atque intestina, quandoque etiam ad exteriorem superficiem repellens. Quare quaecunque hujuscemodi excrementa tenuioris substantiae existunt, cutem ipsam egrediuntur, nonnunquam sane per insensilem transpirationem, quandoque etiam sensibilibus, quemadmodum sudores: quaecunque autem sunt crassioris, cutis quidem densitatem permeare non valent, sed ibi intercepta, si nempe calida sint, carbunculos generant, si vero minus talia sunt, cancras. Quum vero humor niger qualitates obtineat mitiores, sanguini commixtus subrubros elephantas progignit: processu autem temporis hi nigriores evadunt. Caeterum natura saepius vasorum, quae sunt in sedo, venam apertius hu-

Ed. Chart. III. [169. 170.]

Ed. Basf. III. (369.)

ἐξέρχεται τὸν τοιοῦτον χυμὸν αἵματι μεμιγμένον, ἀφ' οὗ δὴ καὶ τοῦνομα τῷ συμπτώματι τίθεται τὴν αἱμορροΐδα. καὶ χρὴ καταμανθάνειν ἀπ' αὐτῆς, ὅποῖόν ἐστι τὸ ἐκκρινόμενον αἷμα, πότερον οἷον ἔχουσιν οἱ τε γυμναστικοὶ καὶ οἱ ἀνέληται, καὶ τῶν ἰδιωτῶν οἱ τελείως ὑγιεῖνοι καὶ εὐχυμοί, ἢ μελάντερόν τε καὶ παχύτερον τοῦδε. καὶ μέντοι καὶ ἡ φύσις ἀποκρίθεται τὸ τοιοῦτο αἷμα πολλάκις εἰς τὰς κατὰ τὰ σκέλη φλέβας, ὑφ' οὗ διατείνεται τε καὶ διευρύνονται κίρσώδεις ἀποτελοῦνται, καὶ μελαίνεται γὰρ τῷ χρόνῳ τὸ δέγμα τὸ κατὰ τὰς τοιαύτας φλέβας. ἐφ' ὧν δ' αἵματος πλήθος μόνον εἰσρέει ἄνευ τοῦ μελαγχολικὸν ὑπάρχειν, [170] ἀσθενεστεράς οὖσας φύσει τὰς τῆδε φλέβας ἀνευρύνει κατασκήπτιον, οὐδενὸς τοιούτου συμβαίνοντος, ὥς ἐφ' ὧν γὰρ αὖτ' τὸ μελαγχολικὸν αἷμα τοὺς κίρσους ἐργάσεται. κίρσους γὰρ ἐπὶ τοῦτων ἐστίν, ἐὰν ἐκτεμένη τις τὰς πεπονηθείας φλέβας, ἀλῶνται μελαγχολικῇ. καὶ τοῦτο πολλάκις διωρᾶτο γινόμενον, οὐ μόνον κατὰ τοὺς κίρσους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς

husmodi humorem excernit sanguini admixtam, unde etiam nomen huic symptomati haemorrhoida imposuere: ex qua sano, qualisnam sanguis sit, qui excernitur, opus est addiscere: nunquid is sit talis, qualem habent, qui supra modum exercentur et athletae et ex vulgaribus hominibus, qui integram retinent valetudinem et bonis sentent humoribus, an hoc ipso nigrior et crassior existat. Atqui natura huiusmodi sanguinem saepe numero ad eas quae sunt in cruribus venas transmittit, a quo distentae ac dilatatae varicosae redduntur, et cutis, quae huiusmodi venas attingit, tempore procedente nigrescit. In quibus cutem copia tantum sanguinis influit, qui melancholicus non sit, incensibilis quidem in venas, quae inibi natura imbecilliores sunt, eas dilatat, nullo sane tali contingente, quale accidit, ubi melancholicus sanguis varices procreaverit: his namque periculum imminet, si quis venas affectas excidere aggrediatur, ne melancholia corripiantur. Hoc enim saepius fieri visum est, non modo in varicibus, verum etiam in haemorrhoidibus, quae ex

Ed. Chart. III. [170.]

Ed. Bal. III. (369. 360.)

ὑπὸ τοῦ τοιοῦτου χυμοῦ γινόμεσας αἰμορροΐδας. ἔλκος δέ τις ἔχων ἐν κνήμῃ χρόνον πολλοῦ τὴν ὑπερκειμένην φλέβα περισωδεστέραν οὖσαν ἐκτμηθεὶς, αὐτίκα μὲν ἐθεραπεύθη τὸ ἀρχαῖον ἔλκος, ὃ δὲ ἐκ τῆς τομῆς ἔσχεν ἐξαιρουμένης τῆς φλεβός, ἀνέκτον ἔμεινεν. ὕστερον δὲ ποτὶ μετ' ἐνιαυτὸν ἐξ τῶν ἐν Περγᾶμιν διδασκάλων ἡμῶν Στρατόνικος τοῦτομα, μαθητῆς Σαβίνου τοῦ Ἱπποκράτειου, φλέβα τεμὼν ἐν ἀγκῶνι ἀνθρώπου, καὶ θεωρούμενος αἷμα παχὺ καὶ μέλαν ἐκκρατούμενον, ἐπαφείλα κατὰ τὴν ὑστερίαν ὀλίγον, εἶτα κατὰ τὴν τρίτην τε καὶ τετάρτην ὁμοίως ὀλίγον, καθήρας τε μετὰ ταύτας πᾶς πρὸς φαρμάκῳ μέλανα χυμὸν ἐκκενοῦντε, καὶ τὴν δίκυαν αὐτῷ εὐχυμον παρασκευάσας, ἐπὶ τὴν θεραπείαν τοῦ ἔλκους ἐτρέφετο.

Κεφ. ε'. (360) Ὅτε μὲν οὖν ἐν ταῖς φλεβίαις καὶ ταῖς ἀρτηρίαις οἱ χυμοὶ περιέχονται πάντες, ἐνδεΐκνυται ἢ μὲν ποικιλία τῆς χροῆς τε καὶ συστάσεως αὐτοῦ, δηλοῖ δὲ καὶ τὰ νῦν εἰρημένα, καὶ πρὸς τούτοις ὅσα κατὰ τὸ παρὲν γένος

hujuscemodi humore consistunt. Quidam quum longo tempore ulcus in crure habuisset, vena, quae superposita erat, varicosiore excisa, statim quidem ulcus antiquum curatum est: quod vero ex incisione sublatae venae contraxit, insanabile permanfit: postremo autem, jam anno exacto, unus ex meis praeceptoribus Pergami, Stratonicus nomine, Sabini Hippocratici discipulus, homini in cubito venam secuit: et quum sanguinem crassum ac nigrum excerni vidisset, paulum etiam postridie detraxit, necnon tertio et quarto die similiter modicum: atque ubi medicamento nigrum humorem educente hominem purgasset, atque ei victum boni succi praescripisset, his nimirum tribus peractis ad ulceris curationem se convertit.

Cap. V. Quod igitur in venis et arteriis humores omnes una cum sanguine continentur, ostendit ipse varietas tum in colore, tum in consistentiis: quin etiam et ex his, quae modo dicta sunt, abunde patet, praeterea et

Ed. Chart. III. [170.]

Ed. Bas. III. (360.)

ἀνθρώπου γέγραπται τῷ Ἱπποκράτει, περὶ ὧν ἐπὶ πλέον
 μὲν ἐν τῷ περὶ τῶν κατ' αὐτὸν στοιχείων διηλθόν, ἀναγ-
 καστον δ' ἐστὶ καὶ νῦν εἰπεῖν; ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς ῥήσεως
 αὐτοῦ τῆσδε. Τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐν ἑαυτῷ
 αἷμα καὶ τὸ φλέγμα καὶ χολήν διττήν, ξανθὴν τε καὶ μέ-
 λαιναν. καὶ ταῦτά ἐστιν αὐτέω ἢ φύσις τοῦ σώματος, καὶ
 διὰ ταῦτ' ἀλγέει καὶ ὑγιαίνει. ὑγιαίνει μὲν, οὖν μάλιστα,
 ὁπόταν μετρίως ἔχῃ ταῦτα τῆς πρὸς ἑλληλα κρήσιος καὶ
 θυμίας καὶ τοῦ πλήθους, καὶ μάλιστα ἂν μεμιγμένα ᾖ.
 ἀλγέει δ', ὁπόταν τε τουτέων ἔλασσον ἢ πλέον ᾖ ἢ χορισθῇ
 ἐν τῷ σώματι, καὶ μεμιγμένον ἢ τοῖσιν πᾶσι. ἀνάγκη γάρ,
 ᾗτιαν τε τουτέων χορισθῇ καὶ ἐφ' ἑωυτοῦ στῇ, οὐ μόνον
 τοῦτο τὸ χορίον, ἐνθεν ἐξέστη, ἐπίνοσον γίγνεσθαι, ἀλλὰ
 καὶ ἐνθα ἂν στῇ καὶ ἐπισχεθῇ ὑπερπληρούμενον, ὁδύνην
 τε καὶ πόνον παρέχει. καὶ γὰρ ὅταν τι τουτέων ἔξω τοῦ

ex his, quae in libro de natura humana ab Hippocrate
 scripta sunt, de quibus latius sane in libris de Elementis
 ex illius sententia pertractavimus. At nunc etiam ne-
 cesse est ex his aliquid in medium asserre: inde autem
 exordiemur, ubi haec habet. *Aitque corpus hominis in
 se ipso sanguinem habet, et pituitam, et duplicem bilem,
 flavam scilicet et atram, atque haec ipsi est corporis
 natura, et ob hanc dolet et bene valet. Siquid tum
 praesertim bene valet, quum haec invicem mode-
 rate fuerint temperata quoad eorum tum facultatem,
 tum multitudinem, et potissimum si fuerint commixta:
 dolet autem, quum horum aliquod vel justo minus, vel
 plus evaserit, aut fuerit in corpore segregatum, neque
 aliis omnibus commixtum sit. Necessae enim, ubi ho-
 tum quodvis fuerit secretum, et per se ipsum steterit,
 non locum tantum, a quo excessit, morbo obnoxium reddi,
 inquit etiam et eum, in quo consisterit ac fuerit deten-
 tum, eo quod supra modum repleatur, nihilominus affici,
 atque utrobique dolorem ac laborem facessere. Etenim
 quum horum aliquod extra corpus supra quam redundet*

Ed. Chast. III. [170. 171.]

Ed. Baf. III. (360.)

σώματος ἐκρυῆ πλεον τοῦ ἐπιπολάζοντος, ὁδύνην παρέχει
ἢ κένωσις· ἦν τ' αὖ πάλιν εἴσω ποιήσεται τὴν κένωσιν καὶ
τὴν μετάστασιν καὶ τὴν ἀπόκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων, πολλὴ
αὐτὸ ἀνάγκη διπλὴν τὴν ὁδύνην παρέχει κατὰ τὰ εἰρημένα,
ἔνθεν τε ἐξέσπῃ καὶ ἐνθα ὑπερέβαλεν. οὐκοῦν, ὅτι μὲν
ὑγιαίνει τὸ ζῶον, ὅταν ἔχῃ ταῦτα συμμέτρως τῆς πρὸς ἄλ-
ληλα κράσεως, τοσεῖ δέ, ὅταν ἦται καθ' ὅλον τὸ σῶμα,
τοῦτ' ἔστιν ἐν ἅπασιν τοῖς ἄγγείοις, πλεονεξία τις ἐξ αὐτῶν
ἢ, ἢ καθ' ἐν τι γένηται μύριον, ὃ τοῖς ἔργοις τῆς
τέχνης ὠμιληκῶς ἀληθεύειν φήσει τὸν Ἱπποκράτην. τὰ μὲν
γὰρ ἐν ἐνὶ μέρει τοσμήματα διὰ τὸν μελαγχολικὸν χυμὸν
γινόμενα ὀλίγον ἐμπροσθεν διελθὼν ἐδίγλωσα, ὅτι καὶ διὰ
κρυσθῶν ἄρσιν ἢ αἰμορροῖδος ἐμελαγχόλησαν ἔτεροι. [171]
καὶ κατὰ τὰ μὴ φαινόμενα δὲ μόρια κατὰ τὸ βῆθος τοῦ
σώματος εὐλογον ὅμοια πάθῃ γίνεσθαι τοῖς κατὰ τὸ δέμμα
φυσιοταμένοις. οὐ γὰρ δῖπου χολῆς μὲν ξανθῆς εἰς ἐν τε
μύριον κατὰσκηψίσης· ἐρυσίπελος γενήσεται, μελαίνης δέ,
ἄνθραξ τε καὶ καρκίνος, οὐ δῖπου δὲ τὰ κατὰ βῆθος

*effluerit, ea nimirum vacuatio dolorem affert. Quod si
rursum intus fiat evacuatio et transmutatio atque ab
aliis secretio, duplici dolore tunc corpus affici est ne-
cesse, quemadmodum dictum est, tum unde erupit, tum
ubi exuperavit. Igitur tunc animal sanum esse, quum
haec temperamenti medioeritate obtinuerint, aegrotare
autem, ubi vel in toto corpore, hoc est, in omnibus va-
fis, alicujus eorum redundantia fuerit, vel in parte qua-
piam una fiat, nemo, qui in artis operibus sit versatus,
Hippocratem vera dixisse non fatebitur. Quum enim
morbos, qui in una parte a melancholico humore fiunt,
paulo ante enumerarem, id etiam declaravi, quod alii
ex varicum vel haemorrhoidis ablatione melancholia
correpti sunt: proinde et in partibus, quas in corporis
profundo latent, rationi consentaneum est similes affectus
progigni his, qui in cute consistunt: atque ea nimirum
ratione, si flava bilis in unam quampiam partem decu-
buerit, erysipelas generabitur, si vero atra, carbunculus*

Ed. Chart. III. [171.]

Ed. Bas. III. (360)

τοῦ σώματος ἀδάμαντος ἔχει κατασπενθήν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς τοῖς αὐτοῖς ὑπόκειται πάθεισιν. ἐφ' ὧν γοῦν οἷον τέ ἐστι βεβαίως διαγινώσκει τὴν ἐργασαμένην αἰτίαν, ἐνάρχως ἐπὶ τοῦτων φαίνεται καὶ ξανθὴ καὶ μέλαινα χολὴ διαβιβρώσκουσαι τῶν ἐντέρων ἄλλοι' ἄλλο, καθ' ὃ τί περ ἂν μάλιστα σιτηριχθῶσι, καὶ ποιετέως ἀνίστατον ἐργαζόμεναι τὴν δυσεντερίαν. καὶ διὰ τοῦθ' Ἱπποκράτης ἐν Ἀφορισμοῖς ἔγραψε· *Δυσεντερίη, ἣν ἀπὸ χολῆς μελαίνης ἄρξεται, θανάσιμος.* ἐγὼ δὲ πρόσθεν εἶπον, αἰτίαι πάντα εἶναι τὰ διὰ μελαίναν χολὴν ἐκκινούμενα, πλὴν εἴ τις ἕσιν ἐθόλει καλοῖν, ὅταν ἐκκύψῃ τὸ πεπορθὸς μόριον ὅλον ἐν κύκλῳ περιταμὼν ἄρξαι τῶν ἀπαθῶν. ὥσπερ οὖν ἐντερον ἀρροθίτως μὲν ὑπὸ μελαίνης χολῆς ἐκκινούμεναι, δυσρροθίτως δὲ ὑπὸ τῆς ξανθῆς χολῆς, ὁρῶν ὅτι καὶ τῶν ἄλλων μορίων ἕκαστον, ὅσα κατακέρκνυται μὲν ἐν τῷ βύθει, κυριώτερα δὲ μακροῦ τῶν ἐντέρων ἐστὶ, πρὸς τῷ καὶ τὴν θεραπείαν ἐπὶ μὲν τῶν ἐντέρων εὐκολωτέραν εἶναι, τῷ ἐνιμένῳ διὰ τῆς ἐδρας

et cancer: nempe quum, quae in corporis profundo sunt partes, nequaquam adamantinam constitutionem oblineant, sed ex ipsas iisdem affectibus sint subjectae. In quibus igitur fieri potest ut firmiter efficienti causam agnoscamus, manifeste in his tum flava bilis tum atra conspiciuntur, quae intestinorum alias aliud erodunt (nempe id, cui potissimum inhaeserint) atque nonnunquam profusus insanabilem dysenteriam efficiunt: quamobrem in Aphorismis scripsit Hippocrates: *Dysenteria, si ab atra bile ortum habeat, letale.* Ego autem antea dixi, omnes ex atra bile exulcerationes insanabiles esse, nisi quis curationem id appellare voluerit, si affecta particula tota circumquaque ad partem sinceram usque dissecta abscindatur. Igitur quemadmodum intestina citra ullius auxilii spem ulcerantur ab atra bile, a flava autem difficulter curationem admittunt: sic et constat unicuique aliarum partium evenire, quaecumque in profundo sunt sitae et adhuc intestinis longo nobiliores existunt. Adde quod adhuc intestinorum curatio facilius est eo, quod medica-

Ed. Chart. III. [171.]

Ed. Bas. III. (360.)

φαρμάκων αὐτοῖς τοῖς πεπονθόσι προσπιπτότων εὐθέως, ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων μορίων οὐδὲ τοῦτου γενέσθαι ῥηδὶως δυναμένου. οὐκ οὖν τὸ τυχόν οὐδὲ μικρόν τῆς τέχνης μέρος ἀθεώρητον εἶασαν οἱ μηδὲν ἐπισκεψόμενοι περὶ μελαίνης χολῆς, εἰ δὲ μᾶλλον οἱ μηδὲ περὶ τῆς ξανθῆς. ὅσοι δὲ μὴ περὶ τούτων ἐπεσκέψαντο μηδὲ περὶ γλέγματος, οἱδ' ἀριθμῆσαι δυνατόν, ὅποσα παρέλιπον τῆς τέχνης ἀναγκαιότατα θεωρήματα. περὶ μὲν οὖν τῆς μελαίνης χολῆς οὐδὲν ὅλως ὁ Ἐρασίστρατος ἔγραψε, περὶ δὲ τῆς ξανθῆς ὀλίγα τε ἅμα καὶ οὐδὲ ταῦθ' ἅπαντ' ἀληθῆ. λέγει μὲν γὰρ οὕτω περὶ αὐτῆς· Ἡ δὲ χολώδης ὑγρασία ὅτι μὲν ἀναγκαῖα ἐστὶν ἀποκρίνεσθαι, πολλὰ τῶν ἐπιγινομένων παθῶν μίετρες· οἱ ἑκτεροὶ γὰρ καὶ αἱ περὶ τὸ ἥπαρ γινόμεναι γλεημοναὶ καὶ ἄλλαι πλείω. πρότερον δὲ ἐν τῇ περὶ τὴν κοιλίαν κατεργασίᾳ τῆς τροφῆς γεννᾶται ἢ τοιαύτη ἢ μεμιγμένη ἐν τοῖς προσφερομένοις ἔξωθεν παραγίνεται, οἱδὲν χρήσιμον πρὸς ἱατρικὴν ἐπεσκέψθαι. ταῦτα μὲν ὁ Ἐρασίστρατος ἔγραψεν ἐν τῷ πρώτῳ τῶν καθόλου λόγων περὶ τῆς ξανθῆς χολῆς.

menta, quae per sedem injiciuntur, statim locis affectis occurrunt: quod sane in aliis particulis nequaquam facile fieri potest. Non igitur contemnendam aut parvam artis partem indiscussam reliquerunt, qui nihil de atra bile consideraverunt, adhuc vero magis, qui neque de flava aliquid dixerunt; qui autem neque de utrisque, neque de pituita sunt meditati, non omnino enumerare queas, quot necessaria artis praecepta omiserint. Porro Erasistratus de atra bile nihil omnino scriptum reliquit, de flava autem et pauca quidem, sed quae non omnia vera sint: sic enim de ea scripsit. *Biliosa autem humiditas quod quidem necessario excernenda sit, plures qui superveniunt affectus testantur, nempe morbus regius et inflammationes, quae circa jecur oriuntur, alique conplices. Id autem considerare, utrum haec generetur in ea quae in ventriculo sit alimenti confectione, vel mixta cum his, quae assumuntur, exterius adveniat, nihil medicam artem juvare potest.* Haec quidem de flava bile tradidit Erasistratus in primo universalium sermonum

Ed. Chart. III. [171. 172.]

Ed. Bas. III. (360.)

οἱ ἀντιλέγοντες δ' αὐτῷ φασίν, ὥς, εἴπερ αὐτὸς ὁμολογᾷ, βλάβην ἐργάζεσθαι τὴν ξανθὴν χολὴν πλεονάσανσαν, ἄμεινον μὲν ἢν αὐτὴν μηδ' ὕλως γεννᾶσθαι, τοῦτο δ' εἴπερ ἀδύνατον, ἀλλ' ὡς ὀλιγίστην. καὶ μὴν οὔτε γεννᾶσθαι δυνατόν ἐστι καλύσειν ὄντιναοῦν, οὔτε, εἴπερ τοῦτό γε δυνατόν, ἀλλὰ προνοεῖσθαι γε τοῦ βραχυτάτην αὐτὴν γεννᾶσθαι χωρὶς τοῦ τὴν αἰτίαν τῆς γενέσεως ἐπίστασθαι τοῦ πράγματος δυνατόν. ἢ μὲν οὖν οὐσία τοῦ χυμοῦ τούτου κατὰ γε τὰ σιτία καὶ τὰ ποτὰ περιέχεται. πάντως δὲ δήπου διαφορᾷ οὔσης ἐν αὐτοῖς, τὰ μὲν πλέον αὐτῆς, τὰ δ' ἔλαττον ἔχει, τὰ δὲ ἴσως οὐδέν. εἰ δ' ἐν τῷ σώματι γεννᾶται, κατὰ τίνα τε μάλιστα μύρια γίνεται τοῦτο, καὶ τίνος αἰτίας ἐργαζομένης αὐτὴν, ἀναγκαῖον ἐπίστασθαι τοὺς ἰατρούς. ἔξευκται δ' ὁ λόγος οὗτος τῷ κοινῷ λόγῳ περὶ γενέσεως χυμῶν, ὑπὲρ ὧν οἷδ' ὕλως Ἐρασίστρατος ἔγραψεν. ὥσθ', ὅσον ἐστὶν ἐπ' αὐτῷ, [172] μήτε τῶν ἰδεσμάτων ἡμῶς ἐπίστασθαι τίνα μὲν εὐχυμᾷ ἐστὶ, τίνα δὲ κακόχυμα, μήτε τῶν ἐπιτηδεύ-

Qui vero illi contradicant, ajunt, quod, sicuti ipse fatetur, flavam bilem in corpore redundantem officere, satius sane esset, si nequaquam ipsa generaretur, hoc vero quum fieri non possit, saltem quam minimam gigni. Atqui nec, quominus generetur, omnino prohiberi potest, neo ullo pacto (siquidem id fieri possit) causa generationis ipsius nequaquam cognita, ut quam minimum illius signatur, quis poterit providere. Igitur substantia hujusce-modi humoris in cibis et potibus continetur: quae tamen prorsus inter se differunt, alia enim plurimum illius obtinent, alia minimum, et alia forte nihil. Si autem in corpore generatur, tum in quibus potissimum partibus, tum etiam cujus efficientis causae vi ea gignatur, medicis necessarium est cognoscere. Verum hic sermo communi sermoni de humorum generatione conjunctus est, de quibus ne meminit quidem Erasistratus. Quare quod ad ipsum pertinet, nec licebit cognoscere, quae cibaria, neo quae vitae studia, atque adhuc magis

Ed. Chart. III. [172.]

Ed. Basf. III. (36a.)

μάτων, ἔτι δὲ μᾶλλον μὴδ' αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν ἀνδρώπων. καίτοι γ' ἐπίους ὀρῶμεν, ὥπως ἂν διαιτῶνται, πολὺν ἀθροίζοντας ἤτοι τὸν πικρόχολον, ἢ τὸν μελαγχολικόν, ἢ τὸν τοῦ φλέγματος χυμόν. ὅτι γὰρ καὶ αὐτὸς αἷτιος γίνεται νοσημάτων οὐ σμικρῶν, ἐν ἑτέρῳ δίδεσται λόγῳ. ὠμολόγησε δὲ καὶ ὁ Ἑρασίστρατος αὐτὸς, ὑπὸ τοῦ χιμοῦ τοιοῦτου γίνεσθαι τινα πάθη, καίτοι παντὶ τρόπῳ φυλατόμετος αἰτιᾶσθαι τοὺς μοχθηροὺς χυμούς. ἀλλὰ τοὺς γὰρ γλίσχρους καὶ παχεῖς αὐτὸς ἀπεφάνητο παραλύσειν αἰτίους γενέσθαι, γράψας οὕτως· Τὸ μὲν οὖν πάθος συμβαίνει, παρεμπιπτόσως ἰγρῶν γινομένης εἰς τὰ τοῦ πνεύματος ἀγγεῖα τὰ ἐν τοῖς τεύροις, δι' ὧν αἱ κατὰ προαίρεσιν κινήσεις συντελοῦνται. καὶ μετ' ὀλίγα, Ἡ δὲ παρεμπιπτοσις, φησὶ, γίνεται τῆς τροφῆς, ἀφ' ἧς τὰ νεύρα τρέφεται· αὕτη δὲ γλίσχρος καὶ ὄλκιμος καὶ δυσέκκριτος. ὅτι δὲ καὶ ἀποπληξίας καὶ ληθάργου καὶ ἐπιληψίας ἐτέρων τε πολλῶν ὁ τοιοῦτος χυμὸς ἀθροϊζόμετος αἰτιὸς ἐστίν, οὐκ ἐξ εἶπεν.

nec quæ ipsorum hominum natura bonis vel pravis humoribus gignendis magis sint idonea: et si multos videamus, qui, quacunq; victus ratione utantur, quamplurimum congerunt humoris vel biliosi, vel melancholici, vel pituitosi. Etenim quod is quoque humor non levium morborum causa evadat, alibi a nobis est demonstratum, quoniam et Erasistratus ipso confessus est, ab huiusmodi humore quosdam affectus procreari. Quamvis enim atcunque caveat pravis humoribus causam ascribere, tamen lentos et crassos ipse nervorum resolutionis causas esse pronuntiavit, ita scribens: *Itaque affectus accidit per humorum intercidentiam in spiritus vasa, quæ in nervis sunt, quibus voluntariis motus perficiuntur.* Et paulo post, *Intercidentia autem, inquit, sit alimæti, a quo nervi nutriuntur: ipsum autem leptum est et tractile, ac difficile potest excerni.* Quod vero huiusmodi humor apoplexiæ et lethargi et morbi comitialis, nec non aliorum quamplurimorum affectuum causa existat, adhuc non dixit.

Ed. Chart. III. [172.]

Ed. Bas. III. (360. 361.)

Κεφ. ε'. Ἀλλ' οὐ πρόκειται μοι τῶν τῆν τῶν ἄλλων χυμῶν δύναμιν ἐξηγήσασθαι, περὶ μελαίτης χολῆς προ-
 θεμένου γράψειν, ἣν Ἱπποκράτης φησὶν ἀναγκαίαν μὲν
 ἔχειν τὴν γένεσιν, ὅπως δὲ μὴ γένηται πλείων, ἐδίδαξεν,
 ἐξ αὐτῶν τῶν ἐναργῶς φαινόμενων ἀρξάμενος. ἐν τε γὰρ
 τοῖς ζώοις, ὅσα θερμότερα καὶ ξηρότερα ταῖς κρásaσιν
 ἐστίν, ἐν τοῦτοις φαίνεται γεννᾶσθαι πλεον, ἐν τε ταῖς
 θερμότεραις ἅμα καὶ ξηρότεραις ὥραις τε καὶ χώραις καὶ
 καταστάσεσιν, διπτηδύμασί τε τοῖς μετὰ κόπων, καὶ φρο-
 τιῶν, καὶ (361) ἀγρυπτιῶν, ἐδεσμάτων τε τῶν παχυμε-
 ρῶν καὶ ξηροτάτων. ἀλλὰ καὶ τὸ χρῶμα τοῦ σώματος
 παντὸς μελάντερόν ἐστι τοῖς τῆν τοιαύτην πεφυκύσιν ἀνθρώ-
 ζειν χολῆν, ἐν τε τοῖς καυσώδεσι τοσσημασιν, ὅσα χωρὶς
 ὑγρότητος ἔχει τὴν γένεσιν, ἐφ' ὧν καὶ εἰ αἰμορροῖται
 ποτὲ, ἢ σιᾶζει, μέλαν βεῖ. τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα φαινόμενα
 τὰς αἰτίας, ἐφ' ὧν ὁ μελαγχολικὸς γεννᾶται χυμὸς, ἐνδείκνυ-
 ται. περὶ δὲ τῆς καθάρσεως αὐτῶν ταυτὶ τὰ φαινόμενα
 τὴν ὁδὸν τῆς εὐρέσεως ὑπαγορεύει. κακοπραγῶν ἐν χρόνῳ

Cap. VI. Caeterum in praesentia aliorum humo-
 rum facultatem explicare nequaquam institimus, nempe
 quum de atra bile proposuerimus pertractare: quam sane
 necessariam generationem habere, Hippocrates affernit.
 Quo pacto autem non generetur copiosior, edocuit ab
 ipsis evidentibus auspiciatus. Nam et in animantibus,
 quaecumque temperamento sunt calidior et siccior, ap-
 paret in ipsis quamplurimum gigni, nec non in cali-
 dioribus et siccioribus anni temporibus, regionibus, et
 constitutionibus, et vitae studiis, quae in laboribus, et
 curis, et vigiliis, nec non in cibariis crassis atque im-
 modice siccis aguntur. Verum et totius corporis color
 nigrior est in his, qui hujuscemodi bilem congerere na-
 tura sunt apti. Adhuc et in morbis ardentibus, quicun-
 que citra humiditatem generationem habent: in quibus
 si quando sanguis erumpit aut destillat, ater fluit. Haec
 igitur, quae evidentia sunt, causas indicant, a quibus
 melancholicus humor generatur. De ipsius autem pur-
 gatione haec etiam evidentia inventionis viam osten-

Ed. Chart. III. [172. 173.]

Ed. Bas. III. (361.)

πλείονι σπλῆνι, εἴτε διὰ φλεγμονήν, εἴτε διὰ σκίρρον, εἴτε δι' ἀτονίαν, ἀχροίως ἐργάζεται κατὰ πᾶν τὸ σῶμα, πρὸς τὸ μελάντερον ἐκτρεπόμενον. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς αἰεὶ μελάντερός ἐστι τοῦ ἥπατος, καὶ μάλιστα τῶν τῆς θερμῆς καὶ ξηρᾶς κρᾶσεως ζώων, ὅποια τὰ καρχαρόδοντα πάντα εἰσὶν, ὥσπερ γε καὶ αἱ, ὅποια κρᾶσεως ψυχροτέρως καὶ ὑγροτέρας ἢ κατ' ἐκείνα τετύχηκεν ὄντα, καθάπερ οἱ ὕες, οὐ πάνυ μέλας δ' σπλῆν αὐτοῖς ἐστι. τοῖς δὲ βοῦσι, καὶ κατὰ φύσιν μὲν ἔχουσι, μελάντερος δ' σπλῆν ἐστίν, γηράσσει δὲ πολλὰ λαπλασίῳ δὴ κινι μελάντερος γίνεται. ἀλλὰ καὶ ἡ γεῦσις τοῦ σπλῆγγου τούτου, καίτοι γε ἐφορέον, φαίνεται στρυφνὸν ἔχουσά τι καὶ οὐδαμῶς ὅμοιον ἥπατι. διὰ τούτων μὲν οὖν ὑπαχθότες οἱ ἄριστοι τῶν παλαιῶν Ιατρῶν τε καὶ φιλοσόφων [173] ἀπεφήναντο, καθαίρεσθαι τὸ ἥπαρ ὑπὸ τοῦ σπληνός, ἔλκοιτος εἰς ἐαυτὸν ὅσον ἰλυῶδες ἐν αἵματι. τοιοῦτο δὲ τοῦτό ἐστιν, ὥς ἔφην, ὅποιον ἐν οἴνῳ μὲν ἡ τρυβί, ἐν ἐλαίῳ δ' ἡ ἀμόργη. τοῖς δὲ νεωτέροις αἰρέσει προσηύεσθαι προελομένοις, ὥσπερ ἄλλα λελεται

dunt. Lien diu male affectus, seu ex inflammatione, seu ex scirrho, seu ex imbecillitate, ad nigrius conversus colorem vitiatum in toto corpore efficit. Quin et ipse semper jecore nigrior exillit, et praesertim in animalibus temperamento calidioribus et siccioribus, qualia sunt ferratos dentes habentia, quemadmodum contra ea, quae temperamentum quam illa sortita sunt frigidius ac humidius, veluti sues, liene sunt non admodum nigro. At bobus, si etiam secundum naturam se habeant, lien nigrior est; ubi autem consenuerint, longe etiam nigrior evadit. Caeterum viscus hoc, licet elixum, quippiam acerbum gustui refert, ut jecori nequaquam simile appareat. His igitur persuasi praestantissimi veterum tum medicorum tum philosophorum a liene jecur expurgari pronuntiaverunt, nempe quum attrahat, quicquid in sanguine sacculentum est: id autem tale quid existit, ut dictum est, quale est faex in vino, atque in oleo amurca. Verum juniores, qui sectas constituere affectant, sicuti et

Ed. Chart. III. [175.]

Ed. Basf. III. (361.)

πολλὰ ψευδῶς, οὕτω καὶ τὸ μηδὲν δεῖσθαι τὸν ἱατρὸν εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα τῆς περὶ τοὺς χυμοὺς θεωρίας, καὶ πρὸ γε πάντων εἶναι, τὰ καθαίροντα φάρμακα μάτην ὀνομάσθαι καθαίροντα· κενωτικὰ γὰρ εἰσιν ὁμοτίμως ἅπαντων τῶν ἐν τῷ σώματι χυμῶν, οὐ μόνον τῶν δοκούντων βλάπτειν. Ἱπποκράτης δέ, ὡς ὁμολογουμένῳ τῷ καθαίρειν αὐτὰ χρησάμενος, ἀποδείκνυσιν ἐν ἅπαντι τῷ τῆς ζωῆς χρόνῳ περιέχεσθαι κατὰ τὸ σῶμα τὰνθρώπου τοὺς τέταρτας χυμοὺς· μὴθ' ἡλικίαν εἶναι τινα, μὴθ' ὥραν τοῦ ἔτους, μὴτε σώματος φύσιν, ἐν ᾗ μὴ πάντες εἰσιν. καὶ γὰρ τοῦ τὰ μὲν τῆς ξανθῆς χολῆς, ἑλκτικά φάρμακα τοὺς ἱκτερικοὺς ὀνιγάναι, τὰ δ' ὑδράγωγὰ καλούμενα τοὺς ἀσκίτας ὑδέρους ἐκκενοῦν, κωλίειν δ' αὐξάνεσθαι τοὺς ἐλέφαντας τε καὶ καρκίνους τὰ τῶν μελάνων ἑλκτικά, δηλὸν εἶναι τοῖς παλαιοῖς ἐφαίνετο, τὸν οἰκτεῖον ἐνυτῶ χυμὸν ἕκαστον τῶν καθαριστικῶν φαρμάκων ἔλκειν. εἰ δ' ἀληθὲς ᾗν, ἅπαντας ἔλκεσθαι τοὺς ἐν τοῖς ἀγγείοις περιεχομένους

alia plurima falso tradiderunt, ita et hoc, nihil scilicet medicum ad artis opera humorum speculatione indigere; prae omnibus autem et id, nempe medicamenta purgantia frustra purgantia nominari. Etenim ajunt, ea omnes humores, qui in corpore continentur, aequae evacuare, non tantum eos, qui videntur noxam inferre. Hippocrates autem, ea purgare tanquam confessum quodpiam assumens, demonstrat universo vitae tempore in corpore humano quatuor humores contineri, neque aetatem esse aliquam, neque anni tempus, neque corporis naturam, in qua non omnes consistant. Ex hoc autem, quod medicamenta flavam bilem attrahentia eis, qui morbo regio laborant, auxiliantur, quae vero ὑδράγωγὰ, hoc est aquam educuntia, appellantur, hydropes ab utriusque similitudine ἀσκίτας nuncupatos evacuant, atque adhuc ea, quae extrahunt nigra, elephantas et cancras prohibent augeri, hinc veteribus satis constare visum est, nunquodque purgantium medicamentorum familiarem sibi humorem attrahere. At si verum esset, omnes humores, qui in vasibus continentur, alteratos qui-

Ed. Chart. III. [175.]

Ed. Bas. III. (361.)

χυμούς, ἀλλοιούμενους ὑπὸ τοῦ φαρμάκου κατὰ τὴν ἐκείνου δύναμιν, ὅμοιον ἂν ᾦν τὸ καθαρθῆναι διὰ τινος τῶν τοιούτων φαρμάκων τῇ φλεβοτομηθῆναι. τί ποῦ οὖν τὸ ὑδραγωγὸν φάρμακον ἐπὶ τῶν ὑδέρων δίδομεν, ἐνὸν τοῦ αἵματος ἐκκενῶσαι, τίμνοντας φλέβα; διὰ τί δὲ πλείστον ἐπὶ τούτων ἐκκενοῦται τὸ ὑδατῶδες, ἐλάχιστον δὲ ὁ πικρόχολος χυμός, ἔμπαλιν δ' ἐπὶ τῶν ἱκτερινῶν ὁ πικρόχολος χυμός πλείστος, ἐλάχιστος δ' ὁ ὑδατῶδης; διὰ τί δὲ ὠφελοῦνται μὲν ὑπὸ τῶν ὑδραγωγῶν φαρμάκων, ὅταν συμμέτρως κενοθῶσιν, οὐδεὶς δὲ τῶν ὁμοτίμως εἶναι πεπεισμένων τὰς διὰ τῶν καθαρτικῶν κενώσεις ταῖς φλεβοτομίαις ἐτόλμῃσεν ἀφελεῖν αὐτοῖς τοῦ αἵματος; ἀλλ' ἔτι μοι καὶ διὰ τῶν ὑδραγωγῶν φαρμάκων τὰς κενώσεις ποιοῦνται, πάντες δὲ τοῖς οὐρητικοῖς χρῶνται. καίτοι καὶ ἐπὶ τούτων ἔχρησιν τοὺς φάσκοντας, ὑπὸ τῶν νεφρῶν ἀλλοιούμενον τὸ αἷμα τὴν τῶν οὔρων γένεσιν ἐργάζεσθαι, φλεβοτομεῖν τοὺς ὑδερικούς μᾶλλον,

dem a medicamento pro illius facultate aequè evacuari, simile utique fuerit auxilium ab aliquo horum medicamentorum purgari et secta vena sanguine exinaniri. Cur igitur medicamentum aquam educens hydericis exhibemus, quum liceat vena secta sanguinem evacuare? cur autem in his plurimam aquosi humoris evacuetur, minimum autem biliosi, contra vero in his, qui regio morbo laborant, biliosi plurimam, minimum autem aquosi educitur? cur, inquam, juvantur hydropes, qui ascitae dicuntur, a medicamentis, quae aquam educunt, ubi moderate fuerint purgati, quum tamen nemo ex his, qui evacuationes per medicamenta purgantia factas et eas, quae sunt per venae sectionem, aequas vires obtinere autumant, his unquam mittere sanguinem ausus sit? quin etiam multi per ea medicamenta, quae aquam subducunt, evacuationes obeunt, omnes autem urinam clientibus utuntur: etsi in illis etiam opus erat, asserentes ex sanguine, qui a renibus alteretur, urinae generationem fieri, potius hydericis venam secare, quam medicamentis

Ed. Chart. III. [173. 174.]

Ed. Bas. III. (361.)

ἢ διὰ τῶν οὐρητικῶν φαρμάκων θεραπεύειν. ἄμεινον γὰρ ἅπασιν τὰ περιττὸν ἀποχεῖν τοῦ πολλάκις, ἐν πολλαῖς ἡμέραις, κατὰ βραχὺ πράττειν αὐτό. γέγραπται δὲ οὖν μοι καὶ πρὸς ταύτην τὴν δόξαν ἰδίᾳ καθ' ἑν ὑπόμνημα, τὴν ἐπιγραφὴν ἔχον Πρὸς τὴν καινὴν δόξαν περὶ τῆς τῶν οὐρῶν διακρίσεως. εἴτ' οὐχὶ καλῶς οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἑαυτοὺς ἐπιτρέπουσι τοῖς ἀλόγῳ τριβῇ μᾶλλον ἢ λογικῇ διαστροφῇ τὴν τέχνην μεταχειριζομένοις; ὅπερ γὰρ εἰώθασιν λέγειν ἔνιοι αὐτῶν, ἀληθέστατόν ἐστιν, ὡς πολλῶ βέλτιον αὐτοὶ γνωσκουσι τὰ τε τῶν ὑγιαίνοντων καὶ τὰ τῶν νοσούντων διαστήματα τῶν σοφιστικῶς ληρούντων. οἷον πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔτι καὶ κατατρίβουσιν ἡμῶν τὸν βίον, ἀναγιγνωσκόντων μὲν πρῶτον, ἃ γεγράφασι οἱ τῆς αἰρέσεως αὐτῶν ἡγεμόνες, εἴτ' ἀκούοντων, ἃ συταγορεύοντες αὐτοῖς λέγουσιν, εἴτα ἀναγκαζομένων λύειν αὐτῶν τὰ σφίσματα.

Κεφ. ζ'. [174] Ἱπποκράτης μὲν οὖν φαίνεται καλῶς τε καὶ ἀγαθὸς τις ἀνὴρ γεγονέναι, μὴ φιλοτιμίας ἢ φιλο-

urinam cientibus eos curare. Melius liquidem fuerit semel quicquid superfluum est auferre, quam idem saepius et multorum dierum intervallo ac paulatim efficere. Caeterum scriptum jam a nobis est contra hanc opinionem uno scorsim commentario, cui titulus est In vanam opinionem de urinarum secretionem. Proinde haud perperam quamplurimi homines seipso is committunt, qui irrationali exercitatione, magis quam illis, qui rationali quadam perversione artem tractant. Id enim, quod eorum quidam dicere consueverunt, verissimum est, longe melius ipso tum sanorum tum aegrotantium victus rationes cognoscere iis, qui sophisticè nugantur. Qui sane praeter cetera et vitam nostram consumunt, dum ea primum legimus, quae eorum sectae principes scripserunt, deinde audimus, quaecunque afferunt illorum sectatores, ac demum illorum etiam sophisticata cogimur dissolvere.

Cap. VII. Hippocrates igitur vir quidam honestus ac probus fuisse videtur, neque ambitionis aut gloriae,

Ed. Chart. III. [174.]

Ed. Bas. III. (561.)

δοξίας, ἀλλ' ἀληθείας δραστής. εἰ δὲ καὶ δόξης ἢ τιμῆς αὐτὸν ἐπιθυμήσας φαίη τις, ἀλλὰ καὶ κητέσασθαι γε αὐτὴν ὄψον ἢ ἐκείνῳ τῷ ἀνδρὶ, οὐ βουλευθέντι· τοῦτω φιλονεικεῖν ἐν λόγοις αἰρέσειν ἐνδόξοις ἑαυτοῦ πρεσβυτέραις· οὐδεμία γὰρ ἦν ἱκανῶς ἔνδοξος. οἱ δὲ μετ' αὐτὸν ἀπλήστως ὄρεχθέντες ἀδίκου δόξης αἰρέσεις ἰδίας συναστήσαντα μοχθηράς, ἀντιλογίας πρὸς τοὺς ἑαυτῶν πρεσβυτέρους ποιησάμενοι. καίτοι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἦθους ἐπιμνηστικῶς οὐκ ἀμελῶς ἔχοντες, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἑρασίστρατον ἂν τις οἰηθείη. ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἢ πρὸς Ἱπποκράτην φιλονεικία μαχόμενα γράφειν ἑαυτῷ κατηνάγκασε. πῶς γὰρ οὐκ ἂν τις μαχόμενα φαίη, προνοητικῶς τοῦ ζώου τὴν φύσιν ἅπαντα διαπλάσσαν τὰ μόρια μάτην ἐν αὐτοῖς ὅλον τὸ τοῦ σπληνὸς σπλάγγον πεποιημέναι; πῶς δ' οὐκ ἂν τις γνοίη, τινὰς τῶν ὁμοδοξούντων αὐτῷ κατεγνωκότας φαίνεσθαι τῶν εἰρημίωνων τῶνδρι περὶ σπληνός, καὶ διὰ τοῦτο τὸ σπλάγγον τοῦτο φάσκοντας προπαρασκευάζειν τῷ ἥπατι τὸν ἐκ τῶν οὐκίων

sed veritatis amator. Quod si gloriam et honorem ipsum appetivisse quis dicat, certe eam consequi huic viro quam facillimum fuit, siquidem ipse in suis libris contendere cum praestantioribus sectis se vetustioribus voluisset; et si nulla prorsus fuerit admodum illustris. Verum qui post ipsum inexplebili cupiditate immeritam gloriam affectarant, proprias sectas pravas constituerunt, postquam contradictiones adversus ipsos antiquiores adduxerunt, quamvis ex his nonnulli morum probitate atque elegantia praediti essent, inter quos Erasistratum quoque quispiam annumeraverit: sed et hunc contra Hippocratem contentio, quae cum ipsiusmet placitis pugnant, scribere coegit. Nam quo pacto pugnantia non dixeris, animalis naturam omnes ipsius particulas providenter conformasse, frustra autem eis totum lienis viscus protreasse? Quis, inquam, non norit, quosdam etiam ex ipsius sectatoribus viri dicta de splene aperte damnasae, ac propterea pronunciasse, huiusmodi viscus ciborum succum ad probi fan-

Ed. Chert. III. [174.]

Ed. Bat. III. (361.)

χυμὸν εἰς αἷματος χρηστοῦ γένησιν, εἰθ' οἷον ἄλλο τι με-
σεπτικόν ποιούντως τῷ λόγῳ τὸ ἐπίπλεον, οὐ μὴν ἐν-
σοῦντιός γε, ὡς ἔχρη' τὰς φλέβας ἐξ ἀπάντων τῶν ἐντέρων
εἰς τοῦτο ἀναφέρειν τὸν τροφικὸν χυμὸν, οὐκ ἐκ μόνης τῆς
γαστρὸς; ὅτι δὲ φιλονεικῶν ὁ Ἐρασίστρατος, οὐ πεπεισμέ-
νος ἄχρηστον ἰατροῖς εἶναι τὴν περὶ τῶν χυμῶν θεωρίαν,
οὐτ' ἐν ᾧ μέρος τοῦ ζώου γεννᾶται τὸ αἷμα διήλθεν, οὐδ'
ἐπὶ τίνος αἰτίας, οὔτε κατὰ τίνα τρόπον, ἐναργὲς τεκμή-
ριόν ἐστι τὸ μηδεὶς τῶν διὰ μέλαιναν χολὴν ἢ ὅλας
τὸ σμειλγχολικὸν χυμὸν γινομένων παθῶν μνημονεύσαι, καὶ
τοὶ μὴ μόνον τῶν πρὸ αὐτοῦ φιλοσόφων τε καὶ ἰατρῶν
ἀλλὰ καὶ πάντων ἀνθρώπων ὀνομαζόντων τι πάθος μελγ-
χολικόν, ἐπιχειρούντων τε τῇ θεραπείᾳ δι' ἑλλεβόρου τοῦ
λευκοῦ καθάρσεως. οὐδεὶς γάρ οὕτως ἀπαιδευτός ἐστι τῶν
ἐν Ἑλλάδι τεθραμμένων, ὡς μήτ' ἀνεγνωσκῆναι μήτ' ἀκη-
κοῖναι τὰς Προκτοῦ θυγατέρας μανείσας ὑπὸ Μελάμποδος
λαθῆναι καθαρθεύσας οὕτως. ὥστε οὐ πρὸ διακοσίων

guinis generationem jecori praeparare, interim veluti
quoddam mesenterium omentum suo sermone efficientes,
ut qui ignorant, oportere venas ex omnibus intestinis ad
jecus nutritorium succum deferre, non ex solo ventri-
culo? Quod autem Erasistratus contentionis sane audio,
non quod omnino crederet, contemplationem de humo-
ribus medicis inutilem esse, neque in qua animalia parte
sanguis generetur expresserit, neque a qua causa, neque
quo pacto, ex hoc, quod mox dicam, evidens indicium
licet assumere: ipsum nempe nullius affectus, qui atra
bile oriatur, neque omnino ab humore melancholico
prioris meminisse, etsi non modo ipso priores philo-
sophi ac medici, verum etiam omnes homines aliquem
affectum melancholicum nominare consueverunt, cujus
curationem purgatione per album veratrum aggrediun-
tur. Nemo enim inter Graecos enutritus, ita est ruditer
institutus, qui non legerit vel audiverit, Procti filias fu-
rore percitas a Melampode sic purgatas fuisse. Unde non

Ed. Chart. III. [174. 175.]

Ed. Bas. III. (361. 562.)

ἐτῶν ἢ τριακοσίων, ἀλλὰ πολὺ πλεόντων, ἐνδόξου τῆς καθάρσεως ταύτης εὐσης, καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ μεταξύ χρόνῳ κεχρημένων τῷ φαρμάκῳ. βέλτιον οὖν ἢ παρὰ ὁμόσε (362) χωρήσαντας τὸν Ἐρασίστρατον ἐπιδειξαι σφαλερῶς φιλονεικοῦντα, μήτε μελαγχολίαν, μήτ' ἄλλως μηδεμίαν κακίαν ἐπὶ μελαίνῃ χολῇ γίνεσθαι, καθάπερ γε μηδὲ καρκίνον, μηδὲ ἐλέφαντα, μηδὲ τὰς θηριώδεις ἐν φρενίτισι παρακοπὰς, μηδὲ κισσοῦς, μηδ' αἰμορροῦσας, μηδ' ὅτι πολλοὶ κατὰ τὰς ἀναιρέσεις αὐτῶν ἐμελαγχόλησαν. ἀλλ' οὐκ ἐτόλμησεν οὐδὲν τοιοῦτο εἰπεῖν, αἰδοῦμενος, οἶμαι, καταγλωσθῆναι πρὸς τῶν ὁμιλούντων ἐπιμελῶς τοῖς ἔργοις τῆς τέχνης, ἐν οἷς τὰς ἐπιδείξεις οἱ παλαιοὶ τῶν λατρῶν, οὐκ ἐν λόγοις σοφιστικοῖς, ἐποιοῦντο. φρασάτω τις οὖν μοι τῶν ἀπ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν σπλήνα μέλανα φατεσθαι τοῖς θερμοῖς καὶ ξηροῖς τῇ κράσει ζωοῖς, ὥς μηδὲ βρωθῆναι δύνασθαι. [175] ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἰῶν, εἰ καὶ μὴ παραπλήσιος ἦκατε κατὰ τὴν ἐδωδῆν, ἀλλ' οὐκ

solum usque ad ducentos vel trecentos annos, sed et multo plures purgatio haec celebris permanfit, ita ut omnes homines inter id temporis eo medicamento uterentur. Melius igitur erat Erasistratum contra cominus congregientes firma contentione demonstrare, neque melancholiam, neque ullam denique insaniam ab atra bile provenire, sicuti nec cancrum, neque elephantem, neque ferinas in phreniticis amentias, neque varices, neque haemorrhoidas, neque multos in iis tollendis melancholia correptos fuisse. Verum nihil hujusmodi enunciare ausus est, veritus (ut puto) ab iis improbari, qui in artis operibus diligentius sunt versati: in quibus veteres medici, non in sophisticis rationibus, demonstrationes struxerunt. Velim igitur quispiam ipsius sectatorum mihi causam dicat, cur animalium, quae calido et secco temperamento sunt, atram quidem venem esse videre, ita ut nec comedendo idoneus sit; nam in suis, etiam non aequè ut jecur est edendo, non tamen omnino esui

Ed. Chart. III. [175.]

Ed. Bas. III. (362.)

ἄβρωτός ἐστιν· ἐπὶ δὲ γε λεόντων καὶ λεαιῶν, καὶ παρ-
 δάλεων τε καὶ λεοπαρδων, ἄρκτων τε καὶ λύκων οἱ τὰς
 σάρκας αὐτῶν ἡδέως ἐσθίουσιντες ἀφίστανται τοῦ σπληνὸς
 ὡς ἄβρωϊτου. καίτοι γ', εἰ πρῶτος ἀπολαύει τῶν ἐσθιομέ-
 νων τε καὶ πινομένων, ἐχρῆν αὐτὸν μάλιστα μὲν, εἰ οἷόν
 τε, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἥπατος ἐπιτηδαιότερον εἰς ἐδωδὴν ὑπάρ-
 χειν, εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ μὴ χεῖρω γε πάντως. εἰρηκότος οὖν
 αὐτοῦ τοῦ Ἐρασιστράτου, τοὺς περὶ τῶν τοιαύτων λογισμοὺς
 ἀλλήλοις δεῖν ὁμολογεῖν πάντως, οὐκ οἶδ' ὅπως ὑπομένουσὶ
 τινες ἀποδέχεσθαι λόγους ὑπὸ τῶν φαινομένων ἐλεγχόμενους,
 οὓς οὐδὲ οἱ πατέρες αὐτῶν αὐτοὶ διαπαντός ἐδυνήθησαν
 φυλάττειν. σιωπῶν γοῦν Ἐρασιστράτος περὶ τῆς οὐσίας τοῦ
 τρέφοντος χυμοῦ τὰ νεῦρα γράφειν αὐτὴν ἠναγκάσθη διὰ
 τὸ χορήσιμον εἰς τὴν τῶν παραλελυμένων ἱάσιν, γλίσχρον
 εἶναι λέγων καὶ ὄλκιμον καὶ δυσέκκριτον τὴν τροφήν,
 ὅφ' ἧς τὰ νεῦρα τρέφεται. καὶ μὴν τοιούτῳ γε οὐκ
 ἄλλοθεν ποθεῖν ἢ ἐκ τῶν φαινομένων περὶ τὰ νεῦρα
 συνελογίσασθαι. καὶ γὰρ ἐψόμενα καὶ σηπάμενα πῆν

ineptus est. At in leonibus et leaenis, et pantheris,
 et leopardis, et urfis, et lupis, qui eorum carnibus
 velsci delectantur, a liene abstinent, tanquam minus esui
 apto: quum utique oporteret, si quidem is prius come-
 stis et bibitis fruitur, maxime ipso jecore, si fieri posset,
 edendo aptiorem esse, sin minus, non omnino deterio-
 rem porro. Quum dixerit Erasistratus, de huiusmodi re-
 bus ratiocinationes ut sibi invicem prorsus consentiant
 opus esse, haud quidem satis percipio, cur rationes, quæ
 ab evidentibus facile redarguantur, quas neque ipsi earum
 auctores omnino tueri valuerunt, quidam admittere non
 vereantur. Erasistratus igitur ubi silentio præterisset
 humoris substantiam, quo nervi nutriantur, deinceps ob
 usum ad resolutionis nervorum curationem eam demum
 coactus descripsit, lentum inquit atque ὄλκιμον, id est
 tractile, atque excretu difficile alimentum esse, quo nervi
 aluntur. Id autem non aliunde quam ex his, quæ circa
 nervos apparent, ratiocinatus est. Etenim si elixentur

Ed. Chart. III. [175.]

Ed. Basf. III. (362.)

διάλυσιν εἰς τὸν τοιοῦτον ἔχει χυμὸν, ἐν τε τῷ κατὰ φύ-
σιν ἔχειν αἷμα τελείως εἰσὶν. ἀλλ' εἰ μὴ συγχωρηθῇ
τῶν μορίων ἕκαστον οἰκείῳ τῆς ἰδίας οὐσίας τρέφεσθαι.
χυμῷ, τὸ πιστὸν οἰχέσεται τοῦ λόγου. καὶ μὴν εἰπερ οἰκείος
ἕκαστον τῶν μορίων τρέφει χυμὸς, οὐκ ἐνδέχεται τὸν τῶν
καρχαροδόντων ζώων σπλήνα γλυκεῖαν ἔχειν τὴν τροφήν.
εἰπερ οὖν ἐπὶ τούτων μάλοτα φαίνεται σαφὲς ἡ ἰδέα τοῦ
σπληνός, ὡς ἂν τὴν στρυφνὴν καὶ ὀξεῖαν ἐταργῶς ἔχοντος
ποιότητα, πρόδηλον ὅτι καὶ ὁ τρέφων αὐτὴν χυμὸς τοιοῦ-
τός ἐστιν. οὐκ οὖν ἂν ἡμέλησεν ὁ δημιουργὸς τῶν τοιοῦτων
ζώων ἐκκαθαίρειν τοῦ αἵματος ὅσον ἑλὺς τις αὐτοῦ καὶ
τρυῖ ἔστι, καθάπερ οὐδὲ τὸ πικρὸχολον καὶ ὀξέωδες πε-
ρίττωμα. εἰπερ οὖν φαίνονται κατὰ τὸ σῶμα πάντες οἱ χυ-
μοὶ περιεχόμενοι, τοῦτο γὰρ Ἱπποκράτης ἀπέδειξεν, ἐκ τοῦ
πάντας ἐκκρίνεσθαι τοῖς ὑγιαινουσιν, ἐλκομένους ὑπὸ τῶν
οἰκείων ἑκάστου φαρμάκων, οὐκ ἂν ἡμέλησεν ἡ διαπλάτ-
τουσα τὰ ζῶα τέχνη ποιῆσαι τι τοῦ μελαγχολικοῦ περιτ-

ant putrescant, in huiusmodi humorem resolvuntur, atque
quum in naturali habitu sunt, prorsus exarhnes existunt.
Caeterum nisi concedatur, unamquamque particulam pe-
culiari humore propriae substantiae nutriri, unde proba-
bilis fiat illius ratio, non habebit. Atqui si quidem unam-
quamque particulam nutrit proprius humor, non con-
veniet, ut animantium, quae ferratos dentes habent, lien
dulce obtineat alimentum. Nam quum in his potissimum
lienis forma acerbam atque acidam qualitatem referens
evidenter appareat, liquido etiam patet, humorem ipsum
nutrientem ejusmodi esse. Igitur huiusmodi animalium
opifex non despexit ex sanguine quicquid veluti limus
ac faex subidet in sanguine, ab ipso expurgare, quem-
admodum neque biliosum atque ferolum recrementum.
Proinde, si in corpore omnes humores videntur contineri,
(id enim Hippocrates ex eo ostendit, quod omnes in sa-
nia excernantur propriis unicuique medicamentis at-
tracti,) ars, quae animalia format, aliquod instrumentum
efficere, quod melancholicas superfluitates attrahat, non

Ed. Chart. III. [175.]

Ed. Bal. III. (362.)

τώματος ἐλκτικὸν ὄργανον. οὐ μὴν οὐδ' ἄλλο τι δυνατόν
 ἐπινοῆσαι τοιαύτης ὑγρότητος οἰκείον μόριον ὑπερβάντα
 τὸν σπλῆνα. ἂρ' οὖν εἰς ζητήσεις, διὰ τίνος ἀγγείου τὸ
 παχὺ τοῦ αἵματος φέρεται πρὸς αὐτόν, ἀπιστήσεις δὲ, διὰ
 μιᾶς φλεβὸς οὐ σπλῆνα μόνον ἔλκειν, ἀλλὰ καὶ τὴν γασ-
 ττέρα τὸν οἰκείον χυμὸν ἐν ταῖς μακροτέραις ἀστίαις; εἰ
 μνησθέντες ὧν ὑπεδείξαμεν ἐν τοῖς περὶ φυσικῶν δυνάμεων
 ὑπομνήμασιν εἶης, οὔτε τούτων ζητήσεις οὐδέεν, οὔτε πῶς
 διὰ τῶν αὐτῶν φλεβῶν ἐκ κοιλίας εἰς ὅλον τὸ ζῶον ἢ τροφή
 φέρεται, καταφέρεται δὲ πάλιν ἐπ' αὐτὴν διὰ τῶν αὐτῶν.
 ἐν τε γὰρ ταῖς ὑπὸ τῶν φαρμάκων καθάρσεσι, κήπειδ' ἢ
 φύσει ἐκκαθαρῇ τὸ κατὰ τὰς ἐν ταῖς νόσοις κρίσεις, ὥσπερ
 γε καὶ τῶν ὑγαινόντων πολλύκις, αὐτὸ τε τὸ χρηστότατον
 αἷμα φέρεται πρὸς τὴν γαστέρα, θρόνον αὐτὴν ἐν ταῖς
 μακροτέραις ἀστίαις, ἐκκρίνεται τε διὰ τῶν αὐτῶν φλεβῶν
 ἐξ ὅλου τοῦ σώματος ἀθρόως ἐνίοτε πολλὰ τῶν περιττω-
 μάτων. ἀποδεδεικται δὲ περὶ τούτων ἀπάντων ἐν τοῖς τῶν

utique despexerit. Nec vero aliam erit particulam ex-
 cogitare, quae huic humiditati excipiendae propria sit,
 ipso splene praeternisso. Num] igitur adhuc quaeres, per
 quodnam vas haec sanguinis crassitudo ad ipsum deferatur,
 neque credes, per eandem venam non solum lienem attra-
 here, verum etiam ventriculum familiarem sibi humorem
 in longioribus inediis? Nam si adhuc eorum memor sis,
 quae in commentariis de facultatibus naturalibus demon-
 stravimus, nec horum quicquam inquires, neque quo
 pacto per easdem venas ex ventriculo per totum animal
 nutrimentum deferatur. Atqui rursus defertur per eas-
 dem venas ad ventriculum: tum in purgationibus, quas
 perficiunt assumpta medicamenta, tum in iis, quas na-
 tura in morborum crisi- bus molitor, sicuti in bene valen-
 tibus nonnunquam optimus etiam sanguis ad ventricu-
 lum commeat, ipsum nimirum nutriturus, quod in lon-
 gioribus inediis contingit. Quin etiam quandoque ex
 toto corpore per easdem venas quam plurima excrementa
 confertim excernuntur. Haec autem omnia in commen-

Ed. Chart. III. [175. 176.]

Ed. Bas. III. (362.)

φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήμασι. καὶ χρητὸν ἀντιλέγοντα μὴ πρὸς τὰ συμπεράσματα τῶν ἀποδείξεων ἐρωτῶν λόγους, οὓς ἐν ἐκείνοις τοῖς γράμμασιν ἐξηλέγξαμεν, ἀλλὰ τὰς ἡμετέρας ἀποδείξεις ἀποδεικνύναι ψευδεῖς, [176] ἢ, εἰ μὴδὲν τούτων πράξεις, σιωπᾶν αἰδούμενον, ὥσπερ Ἐρασί-
στρατος ἐποίησεν.

Κεφ. η'. Οὐδὲν μὲν οὐδαμόθι περὶ τῆς τῶν χυμῶν γενέσεως καὶ δυνάμεως εἰπὼν, ἐνθα δὲ ἐπεχείρησε θερα-
πειάν γράψαι παραλύσεως, ἀναγκασθεὶς ἐμνημόνευσε τοῦ τρέφοντος τῷ νεύρῳ χυμοῦ, καθάπερ γε καὶ τῷ δευτέρῳ περὶ πυρετῶν ἐμαρτύρησε τοῖς παλαιοῖς, οὐ κένωσιν ἀπλῶς ὀνομάσας τὴν διὰ τῶν καταμηνίων ἔκκρισιν, ἀλλὰ κάθαρ-
σιν, ὥσπερ γε καὶ τὴν διὰ τῶν καθαιρόντων γινομένην φαρμάκων. οὕτω γάρ τοι καὶ τῇ λοχείᾳ κάθαρσιν ὠνό-
μασαν οἱ παλαιοὶ τῶν λατρῶν, οὐχ ἀπλῶς κένωσιν. ἐν γὰρ τῇ κυήσει τὸ χρηστότατον ἐλκούσης αἷμα τῆς διαπλαττού-
σης καὶ αὐξανούσης τὸ κύημα φύσεως, ὑπολείπεται τὸ

tariis de facultibus naturalibus a nobis sunt demonstrata. Oportet autem eum, qui contradicit, non ad conclusio-
nes demonstrationum eas rationes adducere, quas in illis tractationibus redarguimus, sed nostras demonstrationes falsas esse demonstrare, vel, si horum nihil praestiterint, verecunde tacere, quemadmodum fecit Erasistratus.

Cap. VIII. Caeterum quum nihil de humorum gene-
ratione ac facultate tradidisset, ubi nervorum dissolu-
tionis curationem scribere est aggressus, coactus est de
humore nervos nutriende meminisse, quemadmodum et
in secundo de febribus coactus est veteribus assipulari,
menstruam excretionem non absolute evacuationem no-
minans, sed purgationem, sicuti et eam, quae per purgan-
tia medicamentā perficitur. Sic enim veteres medici lo-
χείαν, hoc est fluorem, qui in partu accidit, purgationem
nuncuparunt, non absolute evacuationem. Nam quum
natura, quae foetum format et auget, praegnationis tem-
pore optimam sanguinem attrahat, relinquatur in venis

Ed. Chart. III. [176.]

Ed. Basf. III. (362.)

μοχθηρότατον ἐν ταῖς φλεβίαις, ὃ μετὰ τὴν ἀποκύψιν ἀποκρίνεται, καθάπερ ἐν ἐκάστῳ μηνί τὸ περιτόν τε καὶ ἄχρηστον, οὐ κατὰ τὸ ποσὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ποιόν· ὅπερ ὡς τὸ πολὺ μελάντερόν ἐστι τοῦ κατὰ φύσιν ἔχοντος αἵματος. οὕτω γοῦν ὁ Ἱπποκράτης ἔγραψεν ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ πυρετῶν κατὰ τήνδε τὴν λέξιν· Κυλῶς οὖν ἔχει τὸν βουλόμενον ὀρθῶς ἰατροῦσιν ἐν τοῖς κατ' ἰατρικὴν γυμνάζεσθαι, καὶ μηδὲν τῶν γινομένων συμπτωμάτων περὶ τὸ πάθος ἀζητήτων ἀφεῖναι, ἀλλ' ἐπισκοπεῖσθαι τε καὶ πρᾶγματεῦσθαι, κατὰ τίνα διάθεσιν ἕκαστον αὐτῶν γίνεται. συμβέβηκε γάρ ποτε, γυναίου ἐν πυρετοῖς ὄντος καὶ δοκοῦντος ἐλαφρῶς τε καὶ ἀκινδύνως ἔχειν, μελάνων οὖρων ἐκκρίσιν γίνεσθαι, οἷα τὰ φαυλότατα ἐν τοῖς σημείοις ἀναγράφεται. ζητοιμένης τε τῆς ἐκκρίσεως, κατὰ τίνα διάθεσιν γέγνηται, ἐφαίνοντο τοῖα τῇ ἀνθρώπῳ καθήκειν αἱ ἡμέραι τῆς καθάρσεως, οὐ γινομένης δὲ ταύτης τῆς ἐκκρίσεως, ἐπὶ τὴν κύστιν ὕμην λαβεῖν τὰ συνειλημ-

vitiōssimus, qui nempe post partum excernitur, quemadmodum singulo quoque mense, qui non solum quantitate, verum etiam qualitate superfluous est atque inutilis. Atque hic plerumque eo sanguine, qui secundum naturam se habet, longe nigrior existit. Itaque Erasistratus in secundo de febris hunc in modum scripsit. *Decet igitur eum, qui recte voluerit morbos curare, in medicæ artis operibus esse versatum, neque symptoma ullum, quod morbo superveniat, inscrutatum prætermittere, verum diligentius inspicere atque curiosius perquirere, ob quam dispositionem accidat eorum unumquodque.* Contigit enim quandoque, quum mulier febricitaret ac videretur leviter et citra periculum habere, nigrarum urinarum excretionem fieri, quales in ipsis signis perniciosissimæ describuntur. Ubi autem inquireretur, ob quam dispositionem excretio facta esset, nunc mulieri purgationis tempus adesse deprehensum est, et quum huiusmodi excretio delineretur, ad vesicam, quas

Ed. Chart. III. [176.]

Ed. Bas. III. (362. 363.)

μένα. καὶ διὰ τὴν τοῦτου ἔκφρισιν κοψισμὸν μᾶλλον ἢ
 τις ὑπέλαβε τῇ ἀνθρώπῳ ἢ δυσκολίαν γίνεσθαι· ὃ δὴ καὶ
 ἐπὶ τοῦ φαινομένου συνέβαινεν. οὐκοῦν, ὅτι τὰ μέλανα
 πολλάκις οὐρεῖται, τῆς ἐμμήνου καθάρσεως μὴ γενομένης,
 ὅτι τε κοψίζεσθαι μᾶλλον ὑπὸ αὐτῶν ἢ παροξύνεσθαι συμ-
 βαίνει τὰς οὕτω τοσοῦσας γυναικας, ὅτι τε κύθαρσις ἐστὶν ἢ
 διὰ τῆς μήτρας κένωσις, ἐδήλωσεν ὁ Ἑρασιδотраτος, εἰς
 διάγνωσιν τε τῆς παρούσης διαθέσεως, εἰς πρόγνωσιν τε
 τῶν ἐσομένων χρήσιμον εἶναι τὸν λόγον, ὃν διῆλθεν, ὡρ-
 θῶς διηγοῦμενος. ἐπὶ πάντων οὖν τῶν εἰρημένων μαρτυ-
 ρεῖται, τὸν μελαγχολικὸν χυμὸν ἐν ἀνθρωπίνῳ σώματι γεν-
 νᾶσθαι, καθάπερ γε καὶ τὸν πικρόχολον καὶ τὸ φλέγμα.
 διδάσκεται δὲ ἡμῖν ὁ τοῦ φλέγματος χυμὸς ἐκ τῶν φλεγμα-
 τικῶν ἰδεσμάτων κατὰ τὴν πρώτην ἐν τῇ γαστρὶ (363) πέψιν
 γινόμενος, ὥσπερ ὁ πικρόχολός τε καὶ ὁ μελαγχολικός ἐν
 ἥπατι, μεταβάλλων τε καὶ κατὰ τὴν ἐν τούτῳ πέψιν ὁ
 φλεγματικός εἰς αἷμα, καὶ διὰ τοῦτο μὴδὲν αὐτοῦ γεγονός

*congesta erant, prorupisse, atque ob eam excretionem mu-
 lieri magis levitatem quam difficultatem accidisse quae
 jure existimasset. Quod sane et ex iis, quae apparebant,
 contigisse visum est. Quod igitur nigra saepius mingan-
 tur, menstrua purgatione detenta, quodque magis ex his
 excretionibus levantur, quam exacerbentur, quae ita ae-
 grotant mulieres, atque adhuc quod purgatio sit, quae
 per uterum fit evacuatio, demonstravit Erasistratus tum ad
 praesentis affectus cognitionem, tum etiam ad futurorum
 praenotionem, utilem esse, quem habuit sermonem recte
 quidem exponens. Itaque in omnibus quae tradidit fatetur,
 in hominis corpore humorem melancholicum gigni, licet et
 biliosum et pituitum. Ostensum autem est a nobis, pi-
 tuitosum humorem ex pituitosis cibariis in prima con-
 coctione, quae in ventriculo fit, generationem habere,
 veluti biliosum et melancholicum in jecore; in cujus
 quidem concoctione pituitosus etiam humor in sangui-
 nem mutatur. Quam ob causam nullum ipsi proprium*

Ed. Chart. III. [176. 177.] Ed. Bas. III. (363.)
 ἴδιον ὄργανον εἰς κάθαρσιν τοῦ αἵματος, ὥσπερ αἱ τε κύ-
 σταις ἀμφοτέραι καὶ ὁ σπλήν, αἱ μὲν τοῦ τε πικροχόλου
 χυμοῦ καὶ τῶν δόξωδῶν περιττωμάτων, ὁ δὲ σπλήν τοῦ
 μελαγχολικοῦ χυμοῦ. τὸ μὲν γὰρ ἐν τῇ γαστρὶ γεννώμενον, ὃ
 συναναφέρεται τοῖς εἰς ἥπαρ ἀναδιδομένοις, ἐκ τῶν ἐσθιο-
 μένων τε καὶ πινομένων χυμοῖς, ἅμα τοῦτοις πεπτόμενον
 [177] αἷμα γίνεται· τὸ δ' ὑπολειπόμενον ἐν τοῖς κατὰ τὴν
 γαστέρα χωρίοις ὑπὸ τῆς καταδρόμης ἐξ ἥπατος εἰς αὐτὰ
 χολῆς ἀποδρυστόμενον ἐκκρίνεται διὰ τῆς κάτω γαστροῦ.
 Ἐρασίστρατος δ', ὅτι μὲν ἐγίνωσκε ταῦτα, δηλὸς ἐστὶν ἐξ
 ὧν ἐν τοῖς τῆς θεραπευτικῆς λογισμοῖς ἠναγκάσθη διὰ
 τὴν χρεῖαν αὐτῆς μνημονεῦσαι· σιεπῶν δ' ἐν τοῖς πλείστοις,
 κατάφωρος γίνεται συσκιᾶζειν τε καὶ κρύπτειν ἐκὼν προαι-
 ρούμενος, ὅσα περὶ τῶν χυμῶν ὀρθῶς εἰρηται τοῖς παλαιοῖς
 ἰατροῖς, πρὸ αὐτοῦ γὰρ ἵνα τὰ τ' ἄλλα παραλιπύοντες, οὐ
 κατὰ τὴν αὐτοῦ παραγεγραμμένην λῆξιν ἐν πάρεργον πῶς
 ἐμνημόνευσεν, ἐξῆς ἐπιμνησθῶμεν, οὐκ ἂν ἔχοι τις εὐλογον

instrumentum molita est natura ad sanguinis expurgatio-
 nem, quemadmodum est utraque vesica et lien: siqui-
 dem haec sanguinem a bilioso humore et seroso expurgant,
 lien vero ab humore melancholico. At pituitosus humor,
 qui in ventriculo gignitur, quum una cum humoribus,
 qui ex comestis et bibitis consistant, in jecur deferatur,
 cum illis simul atque concoquitur, in sanguinem vertitur,
 id vero, quod in ventriculi spatiis reliquitur, a bile de-
 terfum, quae a jecinore ad ipsa desluit, per inferiorem
 ventrem excernitur. Porro, quod Erasistratus haec no-
 verit, inde licet perspicere, quod in ratiocinationibus cu-
 rativae artis ad illius usum coactus fuerit horum me-
 miniſſe. Ex eo autem, quod plurimis in locis haec si-
 leat, obumbrare atque occultare voluisse, quaecunque de
 humoribus ante ipsum recto ab antiquis medicis tradita
 sunt, manifeste deprehenditur. Vt enim, caeteris omisſis,
 ea tantum recenscamus, quorum in paulo ante comme-
 moratis verbis obiter meminit, nemo utique poterit illius
 reticentiae rationabilem causam adducere, quum ipſo ad

Ed. Chart. III. [177.]

Ed. Bas. III. (365.)

αίτιαν εἰπεῖν τῆς σιαπῆς, γράφοντος αὐτοῦ· Συνέβαινε γάρ ποτε, γυναιίου ἐν πυρετῷ ὄντος καὶ ὁκοῦντος ἐλαφρῶς τε καὶ ἀκινδύνως ἔχειν, μελάτων οὔρων ἔκκρισιν γίνεσθαι, οἷα τὰ φανλότετα ἐν ταῖς σημείοις ἀναγράφεται. οὐκοῦν, ὅτε μὲν τοῖς ἐμπροσθεν ἰατροῖς ἐν τοῖς φανλοτάτοις σημείοις ἐγγράπτο μέλαν οὔρον, ἐπίστασθαι φησιν, ὡς ἀνεγκρκῶς δηλονότι τὰ περὶ οὔρων αὐτοῖς γεγραμμένα, μεγίστην ἔχοντα δύναμιν τῶν ἐπὶ τοῖς ὀξέσι πυρετοῦ· τοσοῦνταιν. ἐχρῆν γοῦν αὐτὸν ἐν τῇ περὶ πυρετῶν πραγματείᾳ, καὶ μάλιστα γὰρ κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ δεύτερον, ἐν ᾧ ταῦτ' ἔγραψεν, ἐπιπλέον ἐξεργάσθαι τὸν περὶ αὐτῶν λόγον. Ἰπποκράτης μὲν οὕτω κατὰ τὸ προγνωστικὸν ἔγραψεν· Οὔρον δὲ ἄριστόν ἐστιν, ὁκόταν ἢ λευκὴ τε ἢ ὑπόστασις καὶ λεῖα καὶ ὁμαλὴ παρὰ πάντα τὸν χρόνον, ἔσθ' ὡν κριθῇ ἡ τοῦσος σημαίνει τε γὰρ ἀσφάλειαν, καὶ τὸ νόσημα ὀλιγοχρόνιον ἔσεσθαι. εἰ δὲ παραλίποι, καὶ ποτὲ μὲν καθαρὸν οὐρίει, ποτὲ δὲ ὑφίσταται [τε λευκὸν καὶ λεῖον, χρονιωτέρα γίνεται ἢ τοῦσος καὶ ἥσσον ἀσφαλῆς. εἰ δ' εἴη τό τε οὔρον ὑπερυδρον

verbum scribat: *Contigit enim quandoque, quum mulier febricitaret, ac videretur leviter ac citra periculum habere, nigrarum urinarum excretionem fieri, quales in ipsis signis perniciosissimae describuntur.* Igitur, quod a veteribus medicis nigra urina inter signa perniciofa descripta est, se scire ait, ut qui videlicetegerit, quae ab ipsis de urinis scripta sunt: quippe quae in his, qui acutis febribus aegrotant, maximam vim obtinent. Quamobrem opus erat ipsum in libris de febribus, et praesertim in hoc secundo, ubi haec scripsit, exactius de ipsa urinis pertractasse. Hippocrates enim ita in Prognostico scripsit: *Urina autem optima est, quum alba est subsidentia, nec non laevis et aequalis per omne tempus, quousque morbus fuerit judicatus: significat enim, periculum abesse et morbum brevem fore. Quod si intermittat, et quandoque purum mingat, quandoque vero album et laeve subsidat, diuturnior morbus evadit et minus periculo vacat. Si autem urina fuerit subrubra, et*

Ed. Chart. III. [177.]

Ed. Bas. III. (363.)

καὶ ἡ ὑπόστασις ἐπέρυθρός τε καὶ λεῖη, πολυχροναίτερον μὲν τοῦτο τοῦ προτέρου γίνεται, σωτήριον δὲ κάρτα. κριμνώδεις δὲ ἐν τοῖσιν οὖραισιν ὑποστάσεις πονηραὶ τουτέων δ' ἔτι κακίους αἱ πεταλώδεις. λευκαὶ δὲ καὶ λεπταὶ κάρτα, φλαῦραι. τουτέων δ' ἔτι κακίους αἱ πιτυρώδεις. νεφέλαι δ' ἐμφερόμεναι τοῖσιν οὖραισι, λευκαὶ μὲν ἀγαθαί, μέλαναι δὲ φλαῦραι. ἔστ' ἂν δὲ πυρρόν τε ἢ τὸ οὔρον καὶ λεπτόν, ἀπεπτον σημαίνει τὸ νόσημα. καὶ εἰ πολὺν χρόνον αἷη τοιοῦτο ἔον, κίνδυνος, μὴ οὐ δυνήσεται ὁ ἄνθρωπος διαρκέσαι, ἔστ' ἂν πεπανθῇ ἢ τοῦσος. θανατωδέστατα δὲ τῶν οὔρων ἔσθ' ἡ τὰ θ' ὑδατώδεια, καὶ δυσώδεια, καὶ μέλανα, καὶ παχέα. ἔστι δὲ τῇσι γυναίξιν καὶ τοῖσιν ἀνδράσι τὰ μέλανα τῶν οὔρων κάκιστα, τοῖσι δὲ παιδίοισι τὰ ὑδατώδεια. ὁκόσοι δ' ἂν οὔρα λεπτὰ καὶ ὡμὰ οὐρέωσι πολὺν χρόνον, ἦν τὰ ἄλλα εἰς περισσομένοις σημεῖα ἢ τουτέοισιν, ἀπόστασιν δεῖ προσδέχεσθαι ἐς τὰ κάτω τῶν φρενῶν χωρὶς. καὶ τὰς λεπτοτάτας δὲ τῶν ἄνω ἐφισταμέ-

subsidentia item subrubra et laevia, diuturnior hic sans priore fiet, sed admodum salutaris. At subsidentiae in urinis, quas crassioris farinas hordei speciem referunt, pravae sunt: his vero deteriores, in quibus veluti laminae quaedam apparent: tenues autem et albae valde vitiosas existunt: atque his adhuc deteriores, quae fures imitantur. Nebulae, quas in urinis feruntur, albae bonae, nigrae autem malae. Quousque autem urinas fuerint rufae ac tenues, crudum esse morbum significant: et si diutius tales extiterint, periculum imminet; ne durare aeger non possit, quousque morbus concoquatur. Perniciosissimas vero omnium urinas sunt aquosae et graviter olentes, et nigrae, et crassae. In mulieribus autem et viris nigrae urinas sunt teterrimas, in pueris vero aquosae. Porro qui tenuem diutius et crudam urinam mingunt, si caetera, ut in his, qui servandi sunt, adsint indicia, in iis abscessum infra septum transversum expectare oportet. Plinguedines desuper

Ed. Chart. III. [177. 178.]

Ed. Bas. III. (363.)

των ἀραχνοειδέας μέμψασθαι, συντήξιος γὰρ σημεῖον. σκο-
πίειν δὲ χρὴ τῶν οὖρων ἐν οἷσιν αἱ τεφελαί, ἣν τε κάτω
ῥωσιν, ἣν τε ἄνω, καὶ τὰ χρώματα ὁκοῖα ἔχουσι, καὶ τὰς
μὲν κάτω φερομένας σὺν τοῖσι χρώμασιν οἷσιν εἰρέεται,
ἀγαθὰς εἶναι καὶ ἱπαινέειν, τὰς δ' ἄνω σὺν τοῖσι χρώ-
μασι οἷσιν εἰρέεται, ποτηρὰς εἶναι καὶ μέμψασθαι. μὴ ἔξα-
πατάτω δὲ σε, ἣν τε αὐτέῃ ἢ κύστις νόσημα ἔχουσα τῶν
οὖρων τι ἀποδιδῶι τούτων· οὐ γὰρ τοῦ ὕλου σημείων, ἀλλ'
αὐτῆς καθ' ἑωυτὴν, ταῦτα γράψαντος Ἰπποκράτους, καὶ
μετ' αὐτὸν Διοκλέους τε καὶ Πραξαγόρου παραπλήσια τοῖ-
τοις, εὐλογον ἦν, εἴτε ἀληθεύουσιν, εἴτε ψεύδονται, τὸν
Ἐρασιστρατον εἰρηκέναι, τὸν λογισμὸν προσθέντα τῆς ἰδίας
ἀπογάσεως, [178] ὥσπερ γε καὶ περὶ τῶν ἐμυμένων τε
καὶ διαχωρουμένων, ἐν οἷς ἴστι καὶ τὰ μέλαινα καλούμενα,
καὶ πρὸς αὐτοῖς ἢ ἀκριβὲς μέλαινα χολή. καὶ γὰρ καὶ
διορίσασθαι τι συγκαχυμένον ἐν τῇ τῆς φωνῆς κοινοῖνίᾳ τῶν

*natantes, quae araneaeum speciem referunt, damnandae
sunt: nam indicant colliquationem. Considerandas au-
tem sunt in urinis nebulae, an deorsum ferantur, an
sursum, atque adhuc, quem colorem obtineant. Illae
enim, quae deorsum feruntur cum colore, quem paulo
ante commemoravimus, bonae sunt atque commendan-
dae: illae vero, quae sursum cum colore, qualis jam di-
ctus est, attolluntur, contra sunt vitiosae atque dam-
nandae. Verum ne te decipiat, si ipsa vesica aliquam
his similem reddat urinam: non enim tunc totius cor-
poris erit indicium, sed solummodo nota censenda
est. Itaque, quum haec scripserit Hippocrates, et post
ipsum Diocles et Praxagoras similia tradiderint, rationi
utique consentaneum erat, ut Erasistratus, addita suae
opinionis ratione, demonstraret, verane an falsa illi pro-
nunciarent: quemadmodum fecit de his, quae vomuntur
et dejiciuntur: inter quae illa etiam quae dicuntur nigra
continentur, et praeterea quae exquisita atra est bilis. Ve-
rum in his distinguere quippiam necessum erat, quod in
vocis communione inter melancholicos humores consu-*

Ed. Chart. III. [178.]

Ed. Bas. III. (363.)

μελαγχολικῶν χυμῶν ἦν ἀναγκαῖον, ὅπερ ἐγὼ διειλόμην
ἐμπροσθεν. Ἐρασίστρατος μὲν οὖν ὅλην τὴν περὶ τοὺς χυ-
μοὺς τέχνην παρέλειπεν. ἐγὼ δὲ οὐ περὶ πάντων ἐνταῦθα
προειλόμην εἰπεῖν, ἀλλὰ περὶ τῆς μελαίνης χολῆς μόνης.
Ὅσα μὲν τῇ κοινῶνι τοῦ λόγου καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἔγραψα,
δι' ἑτέρον ἐξείργασμαι.

Κεφ. Θ'. Περὶ δὲ μελαίνης χολῆς τὰ διὰ μακρᾶς
πέρας βεβαίως ἔγνωσμένα μοι προσθήσω νῦν, χρήσιμα
ἐσόμενα ἐκείνοις, ὅσοι τῆς ἰατρικῆς τέχνης οὐ τοὺς σοφι-
στικούς λόγους, ἀλλὰ τὰ ἔργα σπουδάζουσι. πάντα γὰρ
ὅσα διὰ μελαγχολικὸν χυμὸν γίνεται πάθη, καὶ ἀρχὰς ἐν-
θῶς γενναίως καθαίρων τοῖς τῶν κοινοῦτον χυμὸν ἐκκενοῦσιν
αὐξηθῆναι καλύσεις μέχρι καὶ τῶν καρκίνων. ἄξιον δὲ θαυ-
μῶσαι τῶν ἥτοι γ' ἀκούτων ἢ ἐκόντων σοφίσματα γραψάν-
των εἰς ἀναίρεσιν τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ. φασὶ γάρ, ἐπὶ
τῶν παρὰ φύσιν ἐχόντων μόνον αὐτὸν γενναῖσθαι, μηδεὶς
τῶν ἀκριβῶς εἰχύμων ἔχοντος ἐν τῷ σώματι μελαιναν χολήν.

sum exiit, quod et nos paulo ante exposuimus. Igitur
Erasistratus omnem de humoribus artem praeteriit. Ego
vero de omnibus hic pertractare nequaquam institui,
sed de sola atra bile. Quae autem ex sermonis com-
munitate de aliis etiam pertractavimus, in aliis libris a
nobis copiosius tradita sunt.

Cap. IX. Caeterum quae de atra bile longa ex-
perientia mihi firmiter cognita sunt, nunc adjiciam: quae
sane illis usui futura sunt, qui medicae artis non so-
phisticas rationes, sed opera ipsa sectantur. Omnes enim
qui ab humore melancholico proveniunt affectus, statim
inter initia medicamentis eum humorem evacuantibus
valide purgans, ita sane quo minus augeantur prohi-
bebis usque etiam ad cancros. Atqui eos non imme-
rito quis admirabitur qui seu inviti, seu sponte sophis-
mata scripserant ad melancholici humoris sublationem.
Ajunt enim, in his tantum, qui praeter naturam sunt af-
fecti, eum humorem generari, quum nemo, qui bonis
exacte succis praeditus sit, bilem atram in corpore con-

Ed. Chert. III. [178.]

Ed. Bal. III. (363.)

εἰ γούν, φασίν, ἀθλήτῃ τιτι ἄριστα διακειμένῳ δοῖη τις
 φαρμάκου τοῦ νομιζομένου μέλαιναν χολήν ἐκκενοῦν, ὕψεται
 κενομένην αὐτήν, ὥσπερ, εἰ καὶ τῶν τὴν ξανθὴν χολήν ἐκ-
 κιδάμειν πεπιστευμένων προσενέγκῃ τις, ἐκείνην ὕψεται
 κενομένην. ὧ καὶ ὁτλον εἰναί φασιν, ὡς, ἀλλοιούμετου τοῦ
 αἵματος ὑπὸ τῆς τοῦ φαρμάκου δυνάμεως, εἰς τὰς χολὰς
 γίνεται μεταβολή· καὶ ἄπερ γε καὶ εἰ γλέγματος ἀγωγὸν
 δοίης, ὕψει, φασί, καὶ τότε κεούμενον φλέγμα. παραπλη-
 σίως δὲ, καὶ εἰ τὰ πεπεισμένα τὸν λεπτὸν ἰχῶρα κεοῦν,
 ἀναγκάσης προσενέγκασθαι τὸν εὐχυμότατον ἄνθρωπον,
 ὕψει καὶ τότε κεούμενον ὑδατώδη λεπτὸν τινα ἰχῶρα.
 πρὶν μὲν οὖν ἀποδειχθῆναι τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων
 ἕκαστον ἔλκειν ἓνα τινὰ χυμὸν, οὗ πέφυκεν ὑπάρχειν ἑλκτι-
 κὸν, ἔχει τι πιθανὸν ὁ λόγος αὐτῶν· ἀποδειχθέντος δὲ τού-
 του, τὸ ψεῦδος αὐτῶν κατὰφωρον γίνεται. ἰδείσθῃ γάρ,
 ὅτι τὸν οἰκτερον ἕκαστον ἔλκει χυμὸν, ἐκ τοῦ τὰ μὲν τοῖς

lineat. Si igitur (inquiunt) athletæ cuiusdam optimi
 habitus aliquod medicamentum propinaveris ex iis, quæ
 atram bilem evacuare existimantur, ipsam videbis eva-
 cuari, quemadmodum, si ea quoque exhibeas, quæ fla-
 vam bilem creduntur expurgare, ipsam haud aliter con-
 spicies excerni. Unde ipsi satis constare dicunt, a viri-
 bus medicamenti alterato sanguine in biles fieri trans-
 mutationem: veluti etiam si cui dederis medicamentum,
 quod pituitam subducat, ipsam quoque pituitam (in-
 quiunt) videbis evacuari. Pari etiam modo, si ea, quæ
 tenuem sanie evacuari credita sunt, hominem, qui op-
 timis scateat succis, assumere cogeris, videbis et tunc
 quandam aquosam et tenuem sanie excerni. Porro,
 priusquam fuerit demonstratam, quodcunque purgatorium
 medicamentum unum quendam humorem attrahere,
 nempe quem natura attrahere natum est, istorum ra-
 tio aliquid probabile obtinere videtur. Verum hoc de-
 monstrato, ipsorum mendacium manifeste nemo non de-
 prehendet. Ex eo enim ostensum est, eorum unumquod-
 que proprium humorem attrahere, quod ea medicamenta,

Ed. Chart. III. [178. 179.]

Ed. Bas. III. (363. 364.)

ὑδερικοῖς διδόμενα φάρμακα τοσαύτην ἐνίστε ποιεῖσθαι κένωσιν, ὡς ὅλας λεκύνας πληροῦν, ἀνάλογον δὲ τῷ πεπονημένῳ προστέλλεσθαι τε τῇ γαστρίᾳ καὶ κουφίζεσθαι σαφῶς τοὺς κάμνοντας, εὐπνουστέρους τε γίνεσθαι, τὰ δὲ τοῖς ἱκτεριῶσι τὴν μὲν ξανθὴν χολὴν ἐκκενοῦν πλείστην, ὀνιτάναι δὲ τοὺς πάσχοντας. εἰ δ' ἔμπαινον τὰ μὲν ὑδραγωγὰ φάρμακα δοῖναι τοῖς ἱκτεριώδεσι, τὰ δὲ χολαγωγὰ τοῖς ὑδερικόδεσιν, ἐλάχιστόν τε τὸν οἰκτερον κενώσεις χυμὸν, οὐ μόνον δ' οὐδὲν ὠφελήσεις τοὺς κάμνοντας, ἀλλὰ καὶ βλάψεις μεγάλως, ὥσπερ εἰ καὶ φλεβοτομήσεις αὐτούς. καίτοι κατὰ τοὺς ἡγουμένους, ὑπὸ τῶν καθαιρόντων φαρμάκων ἀλλοιοῦσθαι τοὺς ἐν σώματι χυμοὺς, (364) ὡς ἂν ἕκαστος τῶν ἐλκόντων τὴν φύσιν ἔχῃ, τῷ καθῆραι τὸ φλεβοτομήσαι τὴν ἴσιν ἔξει δύναμιν. ὥσπερ οὖν ἡμεῖς, ὑδρα- [179] γωγὸν δύντες φάρμακον οἷς ἐστὶν ὕδρος ἀσκήτης, ἐκ-

quae aqua inter cutem laborantibus propinantur, tantam saepenumero evacuationem moliantur, ut integras matellas impleant, ad proportionem autem eorum, quae ita educuntur, alvus detineatur, ac manifeste levantur aegrotantes, atque facilis respirent: quae vero in morbo regio offeruntur, flavam bilem plurimam evacuent, et juventur non parum inde aegrotantes. Si vero contra medicamenta aquam subducentia morbo regio laborantibus dederis, quae vero bilem educunt, his, qui aqua inter cutem infestantur, quam minimum proprii humoris utrobique videbis evacuari, atque inde non solum nihil inveris aegrotantes, verum etiam quam maxime laeferis, haud aliter quam si ipsis venam incideris. Atqui apud eos, qui credunt, a purgantibus medicamentis humores in corpore mutari, prout natura uniuscujusque trahentis extiterit, sectio quidem venae purgandi auxilio aequales vires obtinebit. Cacterum quemadmodum nos medicamentum, quod aquam subducit, exhibentes his, qui ea aquae inter cutem specie laborabant, quam ἀσκήτην Graeci ab utribus nomine deducto appellant, cum exuperantem

Ed. Chart. III. [179.]

Ed. Bas. III. (364.)

κινουμέν τε τὸ πλεονάζον ὑγρὸν, ἀφελοῦμέν τε τὸν κάμνοντα, οὕτω καὶ αὐτοὶ φλεβοτομίαν παραλαμβάνοντες ὁρώσιν, εἰς ὃ τε τελευτῇ τὸ βοήθημα. γελοῖοι δ' εἰσὶ καὶ τοῦ μηδὲν εἶναι κατὰ τὸ σῶμα περιεπτικὸν μελαίνης χολῆς ὄργανον, οἷον ἢ ἐπὶ τῷ ἥπατι κύστις ἐστὶ τῆς ξανθῆς χολῆς, ἥρουμτοι, τεκμήριον ὑπάρχειν τοῦτο τοῦ μηδ' ὅλως ἐν τοῖς ἰκμῶσις ὑγαιίνουσι σώμασι τὸν μελαγχολικὸν εἶναι χυμὸν. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸ φλέγμα συγχωρήσουσιν ἐν ἡμῖν εἶναι, καθάπερ οὐδ' ἐν ταῖς περιστεραις τὴν ξανθὴν χολήν· οὐ γὰρ ἔχουσι τὴν ἐπὶ τῷ ἥπατι κύστιν, ὥσπερ οὐδ' ἄλλα τιτὰ ζῶα. καὶ μέντοι καὶ παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν δαυτοὺς, οὐ γὰρ ἡμῶς γε, σοφίζονται, τὸν μελαγχολικὸν χυμὸν, ὃν ἐν τοῖς ὑγαιίνουσι γανῶσθαι φαμεν, ἀκούοντες ἀεὶ κατὰ τῆς μελαίνης λέγεσθαι χολῆς, ἣν ἐν τῷ παρὰ φύσιν ἔχειν γανῶσθαι φαμεν. οὐ γὰρ ἢ αὐτὴ κατὰ γε τοὺς ἀκριβῶς ὑγαινοτάς ἐστι μελαινα χολή, καὶ τινες τῶν παρὰ φύσιν ἔχόντων, ἀμφοτέρως δὲ μελαγχολικὸν χυμὸν ὀνομάζειν οὐδὲν

humorem evacuamus, tum etiam aegrotum juvamus, sic et illi venae sectionem eligentes videant, quem finem hujuscemodi auxilium fortiat. Quinetiam vel ex eo ridendi sunt, quod nullum in corpore instrumentum esse dicant, quod bilem atram recipiat, sicuti in jecinore flavae bilis vesica, inde conjiciendum esse putantes, in his corporibus, quae integram obtinent valetudinem, atram bilem nequaquam contineri, qua ratione neque pituitam in nobis esse concedent, quemadmodum neque in columbis flavam bilem; etenim vesicam, quae iecinori inhaeret, non habent, sicuti neque alia quaevis animantia. Quippe seiplos (nequaquam enim nos) aequivocatione decipiunt, humorem melancholicum, quem in bene valentibus dicimus progigni, perpetuo de atra bile dictum intelligentes, quam in his, qui praeter naturam sunt affecti, asserimus generari. Non enim eadem est bilis atra in his, qui integra sanitate fruuntur, et in aliquibus eorum, qui olim naturalem habitum sunt egressi: nihil autem obstat, quin possis utrumque humorem (si libet)

Ed. Chart. III. [179.]

Ed. Bas. III. (364.)

καλύτερ. εἴρηται δὲ περὶ τούτων ἤδη καὶ πρόσθεν. ἀλλὰ καὶ νῦν οὐδὲν χεῖρον μεμνησθαι περὶ αὐτῶν ἐν βραχείᾳ κεφαλαίοις ἔνεκα τῶν λόγοις ψευδέσιν ἑαυτούς τε καὶ τοὺς μεμαθηκότας ἀκριβῶς τὴν Ἱπποκράτους γνώμην σοφισμένων.

atram bilem nominare. De his autem et ante dictam est: verum et nunc breviter tanquam per capita id commemorasse haudquaquam utique fuit inutile eorum gratia, qui tum seiplos, tum etiam eos, qui Hippocratis sententiam exacte didicerunt, falsis rationibus circumvenire.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΧΡΕΙΑΣ ΣΦΟΤΤΜΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ.

Ed. Chart. V. [455.]

Ed. Basl. II. (154.)

Κεφ. α'. Τίς ἡ χρεια τῶν σφυγμῶν; ἀρὰ γε ἤπερ καὶ τῆς ἀναπνοῆς, ἃς σχεδὸν ἴσταςιν ἰατροῖς τε καὶ φιλοσόφοις ἔδοξεν, ἢ τις ἐτέρα παρὰ ταύτην; οὐ γὰρ δὴ ἀβασανίστως πειστέον αὐτοῖς, ἐναντιοῦσθαι δοκαύντων ἄλλων τέ τινα οὐκ ὀλίγων φαινομένων, καὶ τοῦ νῦν εἰρησθαι μιλαντος οὐχ ἥμισυ, στερηθέντος μὲν γὰρ τῆς ἀναπνοῆς εὐθὺς ἀποθνήσκομεν, ἄσφυκτα δ' ἀπεργάσθαι πολλὰ τῶν μορίων ἄνευ μεγάλης βλάβης. εἰ γοῦν ἐντελήσης ἡ τὰς διὰ

GALENI DE PULSVVM VBY LIBER.

Cap. I. Quis usus pulsuum? an qui et respirationis, ut prope omnibus tum medicis tum philosophis visum est, an praeter hunc alius? Non enim certe ipse inexplorate credendum, quum adversari videantur ex aliis quibusdam evidentibus non pauca, idque potissimum, quod nunc sum proditurus. Enimvero respiratione privati quamprimum morimur, at pulsu orbatae multas partes citra magnam laesionem efficias. Si namque eas, vel quae per inguina ad cetera descendunt,

Ed. Chart. V. [433. 434.]

Ed. Bas. III. (154. 155.)

τῶν βουβώνων ἐπὶ τὰ σκέλη καθηκούσας ἀρτηρίας, ἥ τὰς διὰ τῶν μασχαλῶν εἰς τὰς χεῖρας βρόχῳ διαλαβεῖν, ἀσφύκτους μὲν εὐθέως ἐργάσῃ τὰς ἐν τοῖς κόλλοις ἀπώσας, οὐ μὴν παραλύσεις ταῦτα τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως, ὥσπερ οὐδὲ τῆς αἰσθήσεως. εἰ δ' ἐν τῷ χρόνῳ ναρκώδῃ τε καὶ ψυχρὰ καὶ ὥχρὰ καὶ ἄτροφα γίνεται, τὰχ' ἂν τοῦτο κατὰ συμπτώσαν μᾶλλον ἢ τὴν τῶν σφυγμῶν ἀπώλειαν συμβαίνοι. εἰ δὲ τὰ νεῦρα βρόχοις διαλάβοις, ἀκίνητά τε πανταλῶς καὶ ἀναίσθητα παραχρῆμα ποιήσεις τὰ μόρια. ἐχρῆν οὖν καὶ τὰς ἀρτηρίας ὁμοίως τοῖς νεύροις κακώσείας, εἰς ἅπερ ἐμπροσθεν ἀφέλουν ἕκαστον τῶν μορίων, εἰς ταῦτα καὶ βλύπτειν εὐθέως. τὸ δὲ δὴ πάντων ἀποπύατον, εἰ τὰς κατὰ τὸν τράχηλον ἀρτηρίας βρόχοις διαλάβοις, οὐδὲν σαφὲς βλάβησις τὸ ζῶον, καίτοι συνάπτουσιν αὐταὶ καρδίαν ἐγκεφάλῳ, τὸ κυριώτατον τῶν ζωτικῶν ὄργανον τῷ κυρωτάτῳ τῶν ψυχικῶν. [434] εἶπερ οὖν τῶν οὕτως ἐπικαίρων ἀρτηριῶν ἡ βλάβη μηδὲν σαφὲς ἀδικεῖ τὸ ζῶον, σχολῇ γ' ἂν τῶν ἄλλων τις ἀδικήσῃεν. (155) εἰ δ' οὐδὲν βλύπτουσιν

vel quae per axillas ad manus ferunt, arterias laqueo intercipere volueris, pulsu quidem illico privatas reddes quae in artubus sunt universas, non tamen his artubus voluntarium motum adimes, ut nec etiam sensum. Si vero temporis decursa torpidi, frigidi, pallidi et tabidi evadant, fortassis id sympathia magis quam pulsum damno accidit. At si nervos laqueis interceperis, immobiles prorsus et insensibiles partes extemplo efficies. Oportebat itaque et arterias eodem modo ac nervos vitiatas, singulis quibus prius opitularentur partibus, eas quoque celeriter oblaedere. Sed sane id omnium absurdissimum: si cervicis arterias laqueis interceperis, haud manifeste animal oblaederis, tametsi connectant' ipsae cor cerebro, princeps vitalium actionum organum principi animalium. Si igitur adeo pernecessariarum arteriarum laesio nullam manifestam animali laesionem adferat, multo minus et aliarum aliqua oblaederit. At si, quum

Ed. Chart. V. [434.]

Ed. Bas. III. (155.)

παθοῦσαι, παντί που δῆλον, ὡς οὐδ' ἀγγελοῦσιν, [οὐδ' ἀκ-
 ἐράμεναι τύχασιν. πῶς οὖν ἐκ σφυγμῶν τὸ μέγιστον προ-
 γινώσκουμεν; οὐχ ὡς ἐξ αἰτίων πολὺ δυναμέτων, φήσας τις,
 ἀλλ' ὡς σημείων επικαίρων, ὡς εἰ καὶ γρυπουμενοις τοῖς
 ὄντι καὶ μελαινομένοις τεκμαίροιτό τις περὶ θανάτου.
 ὅταν γὰρ τοῖς χρησίμοις εἰς τὴν ζωὴν ἐπηταί τινα κατ' ἀνάγκ-
 ην, ὃ μὲν κίνδυνος ἐπὶ τῇ τοῦ χρησίμου βλάβῃ, τὸ δ'
 ἐξ ἀνάγκης ἐπόμενον σημεῖον γίνεται τοῦ κινδύνου. κύριον
 μὲν οὖν σπλάγγχρον ἡ καρδία, ἐκπεφύκασι δ' ἀπ' αὐτῆς αἱ
 ἀρτηρίαι, καὶ κινοῦνται τὸν αὐτὸν ἐκείνη τρόπον· ὥστε καὶ
 βλάπτονται τὸν αὐτὸν, καὶ ταύτη μέγα δηλοῦν πεφύκασιν.
 ἰδεῖσθαι δὲ οὐ ταῦτόν ἐστι τὸ δηλοῦν μέγα τῷ θύνασθαι
 μέγα. πόθεν οὖν ἐπηλθεν ἅπασιν ἰατροῖς τε καὶ φιλο-
 σόφοις εἰς τὴν αὐτὴν χρεῖαν ἀνάγειν τὴν τε ἀναπνοὴν καὶ
 τοὺς σφυγμοὺς, τῆς μὲν οὕτως εἰς μέγα διαφέρειν ἡμῶν
 φαινομένης, τῶν δ', ὡς ἔοικεν, ἧ παντιάπασιν εἰς οὐδὲν, ἧ
 πατελῶς μικρόν; ἔμοι μὲν οὖν δοκοῦσιν, ὥσπερ οὖν καὶ

afficiuntur, nihil laedant, undique constat, etsi valentes
 sint, eas minime conferre. Quomodo igitur ex pulsibus
 maxime praenoscimus? non ut ex caulis multa vi pol-
 lentibus (dicet aliquis), sed ut ex signis pernecessariis,
 quemadmodum si quis ex incurvescentibus unguibus et
 nigrantibus de morte coniciat. Quum enim ea, quae
 usum vitae praestant, quaedam necessario sequuntur, pe-
 riculum quidem in ejus, quod usum vitae praestat, lae-
 sione est, tum quod ex necessitate sequitur, signum sit
 periculi. Princeps quidem viscus est cor, ex quo ana-
 scuntur arteriae, quae et eodem quo ipsum modo moven-
 tur, proindeque eodem modo laeduntur, atque ita magnum
 quid indicare natae sunt. At vero monstratum est, non idem
 esse magna indicare ac magna posse. Unde igitur tum me-
 dicis omnibus, tum philosophis in mentem venit, ut ad
 eundem usum et respirationem et pulsus adduxerint,
 quum illa quidem ad magnum usum excellere nobis
 appareat, hi vero vel ad prorsus nullum, vel plane exi-
 guum? Mihi equidem videntur, quemadmodum et ex

Ed. Chart. V. [434.]

Ed. Bas. III. (155.)

γράφουσιν οἱ πλείους αὐτῶν, ἐκ τοῦ τρέπεσθαι παραπλη-
σίους τροπὰς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς αἰτίαις ἀμφότερα κοινὴν
εἶναι καὶ τὴν χρεῖαν αὐτῶν ὑπονοῆσαι· τῶν τε γὰρ γυμνα-
ζομένων καὶ λουαμένων, καὶ τῶν ὀπωσοῦν ἄλλως θερμαι-
νομένων, οὐ τὴν ἀναπνοὴν μόνον ἀκνέεσθαι τε καὶ πυκνο-
τέρα καὶ μεῖζονα γινομένην ἔστιν ἰδοῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς
σφυγμοὺς ὡσαύτως τροπομένους, τῶν ἔ' ἀργοῦντων, καὶ τῶν
ὀπωσοῦν ἄλλως ψυχομένων, οὐ τὴν ἀναπνοὴν μόνον ἀραι-
ότεραν τε καὶ βραδυτέραν καὶ μικροτέραν, ἀλλὰ καὶ τοὺς
σφυγμούς· καὶ ἐν τοῖς καυσώδεσι πυρετοῖς πλείστον μὲν
καὶ τάχιστα καὶ πυκνότερον ἀναπνεύσει, μεγίστους δ'
ἔχουσι καὶ ταχίστους καὶ πυκνотάτους τοὺς σφυγμούς, εἰ
δ' ἐπὶ ταῖς ὑσχημέροις τροφαῖς οἱ μὲν σφιγμοὶ μεῖζοντες,
αἱ δ' ἀναπνοαὶ γίνονται μικρότεροι, οὐδὲ τοῦτο ἀπέρημα
τῷ λόγῳ· μικρότερον μὲν γὰρ ἀναπνεύουσιν ἢ σφύζουσιν
σπασμωχῶς τῶν φρενῶν, ἀλλ' ὅσα μικρότερον, τοσούτῳ
πυκνότερον, ἴωμενοι τὴν μικρότητα τῆς ἀναπνοῆς τῷ συνε-

ipsis plures scribunt, quod consimilibus conversionibus ab
iisdem causis convertantur, inde communem esse eorum
usum animo concepit. Nam et qui exerçantur, et
qui in balneo lavantur, et qui aliter quovis modo ex-
calfiunt, eorum non modo respirationem celeriores
frequentioresque ac majorem contueri licet, sed etiam
pulsus pari modo mutatos. Præterea qui algent ali-
terve quolibet modo sunt refrigerati, horum sicut re-
spiratio rarior, tardior ac minor videtur, ita et pulsus.
Atque in ardentibus febribus maxime et celerrime et
densissime respirant, et maximos, velocissimos et densissi-
mos pulsus habent. Quod si ab immodicis alimentis
pulsus visantur majores, respirationes minores, ne id
quidem scrupulum rationi injicit. Quippe minorem
hi respirationem, quam pulsus, habent propter dia-
phragmatis compressionem. Cæterum quanto mino-
rem, tanto hanc habent et crebriorem, scilicet respira-
tionis parvitatem actionis continuitate compensantes.

Ed. Chart. V. [434. 435.]

Ed. Bat. III. (155.)

χρῆ τῆς ἐνεργείας. ὅσον γὰρ ἐνδεέστερον ἀπέλαυσεν ἡ φύσις αἴρος, οὐ δύνηθ' ἴσως ἐπὶ πλεῖστον διαστῆναι τοῦ θώρακος, τοῦτο ἐπανορθοῦται τῇ πυκνότητι. καὶ διὰ τοῦτο ἴσον δύναται τὸ μικρότερόν τε ἅμα καὶ πυκνότερον πνεῦμα τῶν μείζονι τε ἅμα καὶ ἀραιότερον. λέγομεν δὲ τὸν ἀραιότερον σφυγμόν τὸν ἐπὶ τροφαῖς, οὐ τὸν πρὸ τῆς τροφῆς, ἐκείνου μὲν γὰρ πυκνότερός ἐστιν, ἀλλὰ τῇ τῆς ἀναπνοῆς ἰδίᾳ παραβύλλοντες. εἰ τοίνυν τρέπεται μὲν ἁσάτως ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς αἰτίοις ἡ ἀναπνοή τοῖς σφυγμοῖς, βλάπτεται δ' οὐχ ἁσάτως ἀπολλυμένη, καὶ γὰρ τοῦτ' ἐμπροσθεν ἰδείχθη, περαινοῖτ' ἂν οὐδὲν ἦτον ὁμοίως ἀλλήλοις τὰ ἀντικείμενα, τὸ τε τῆς αὐτῆς ἕνεκα χρείας ἅμῃ γεγενῆσθαι καὶ τὸ μὴ τῆς αὐτῆς. ἀλλ' οὐκ ἐνδέχεται· χοῆ γὰρ θάτερον αὐτῶν ἀληθὲς ὑπάρχειν, οὐκ ἅμῃ.

Κεφ. β'. [435] Ζητητέον οὖν, ὅπῃ τῶν λόγων ὁ ἔτερος παραλογίζεται, κίονα τῆς κρίσεως ποιησαμένοις ἡμῖν τὴν χρείαν τῆς ἀναπνοῆς, ἣν ἰδεῖσθαι ἐν τοῖς περὶ αὐτῆς λόγοις διετήν οὖσαν, ὡς ἐδύκει καὶ Ἰπποκράτης.

Quod enim aeris natura, thorace nequeunte se latissimè aperire, ex minori respiratione amittit, id densitate restituit. Ideoque tantumdem minor simul et frequentior respiratio potest, quantum major simul atque rarior. Diximus autem hoc loco rariorem pulsam eum, qui comestioni succedit, non utique cum eo, qui comestionem praecedat, comparantes (quippe quo est frequentior), sed ad respirationis speciem referentes. Igitur si respiratio, pari cum pulsu modo, iisdem ex causis mulatur, non tamen parem noxam, quum perit, avertit (nam id quoque prius est monstratum), utique dissidentia adversaque nihilominus ex aequo invicem colligas licet, nempe tum ambo a natura ejusdem usque gratia data, tum non ejusdem. Verum ita fieri non potest, quum alterum eorum verum esse, non ambo, sit necessum.

Cap. II. Itaque investigandum, qua parte altera rationum decipiat, ipso respirationis usu pro norma nobis proposito. Quem utique, ubi de ea tractavimus, duplicem esse, sicut Hippocrates exillimavit, indicavimus;

Ed. Chart. V. [435.]

Ed. Basf. III. (155.)

τὴν μὲν γὰρ ἑτέραν, τὴν μείζω, φυλακὴν τῆς ἐμφύτου θερμότητας, τὴν δὲ ἑτέραν, τὴν ἐλάττωτα, θρέψιν τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος. ἀλλ' εἰς ἅμφω ταῦτα παρὰ τῆς διὰ τῶν ζώων εἰσιπνοῆς ὠφελεῖσθαι τὸν ἐγκέφαλον ἐλέγομεν. ὥστ' οὐδὲν θαυμαστόν, ὀλίγης αὐτῷ παρὰ καρδίας χορηγομένης τῆς ἐπικουρίας, ὀλίγην εἶναι καὶ τὴν βλάβην, τῶν παρωτίδων λεγόμενων ἀρτηριῶν βρόχοις διαληφθεῖσων. ἀλλ' ἴσως τις φήσει, μηδ' ἐλαχίστην φαίνεσθαι. δι' ὅλης γὰρ ἡμέρας τὸ ζῶον, ὡς ἐπειράθημεν πολλάκις, ὀβλαβὲς διαμένει. καὶ ὁρθῶς γε φήσει. καὶ δὴ τοῦτ' ἡμεῖς ἀπορροῦντες ἐπετορήσαμεν τοιούτου τινὸς ἀποπειραθῆναι φαινομένου. πρότερον δ' ἐρῶ τὸν λογισμόν, ὅθεν εἰς τοῦτ' ἤκομεν. ἐπεὶ γὰρ ἐν ἑτέροις ἡμῖν ἀποδείκνυται, τὰς κατὰ τὸν ἐγκέφαλον κοιλίας πνεύματος εἶναι ψυχικοῦ μεστέας, χροῆς χρῆζοντος συνεχοῦς, ἀποδείκνυται δὲ καὶ ὡς δαπανᾷται τοῦτο ἐν ταῖς καθ' ὁρμὴν κινήσεσιν, ἄμεινον εἶδους τρέχειν ἀναγκάζειν τί ζῶον, ὃ τὰς ἀρτηρίας βρόχοις

alterum, qui major est, ipsius infiti caloris conservationem, alterum, qui minor, animalis spiritus nutritionem. At in horum utroque ex attracto per nares spiritu accedere cerebro utilitatem diximus. Quo minus mirum est, quum exiguum illi commodum ex corde suggeratur, si, carotidibus vocatis arteriis vinculo exceptis, exiguum quoque sentiat incommodum. Dicit hic fortasse quispiam, ne minimum quidem apparere incommodum, quando per integrum diei spatium (ut saepe experti sumus) animal sine noxa perduret. Et sane recte dicit. Jam id cum nos dubios haberet, ejusmodi quoddam evidens in quo fieret experimentum excogitavimus. Prius autem ratiocinationem ipsam, unde in ipsum veni, proponam. Quoniam demonstratum a nobis in aliis est, eos ventriculos, qui in cerebro habentur, animalis spiritus, qui assidue nutrirī postulet, plenos esse, demonstratum quoque non minus est, spiritum hunc in motu voluntario consumi, satius fore visum est, ut animal, cui vinculae arteriae es-

Ed. Chart. V. {435.}

Ed. Basf. III. (155.)

διαλάβομεν. ἐπεὶ δὲ μέχρι μὲν πολλοῦ καλῶς ἔτρεχε, μέχρι παντός δ' οὐκ ἠδύνατο, ζητεῖν ἰδόκει χοῆναι, διότι μέχρι μὲν πολλοῦ ἔτρεχε, μέχρι παντός δὲ οὐκ ἠδύνατο, καὶ πάλιν αὐτὸ μέχρι πολλοῦ οὐ διαρκεῖν, ἀλλ' εὐθὺς ἐκλίεσθαι, καταπαρόμενον τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος. ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τούτου τὸ δικτυοειδὲς πλέγμα πρὸς τῶν ἀμφὶ τὸν Ἡρόφιλον κληθέν ἐδόκει τὴν αἰτίαν ἔχειν. ἐκεῖ γὰρ αἱ ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον ἀνιούσαι καρατίδες ἀρτηρίαι, πρὶν διαλθεῖν τὴν σκληρὰν μῆνιγγα, σχίζονται πολυειδῶς ὑπ' αὐτῆς, περιπλεκόμεναι κατὰ πολλοὺς στίχους, ὡς εἰ νοήσαις ἀλλήλοις ἐπικείμενα δίκτυα πλείω, καὶ χώραν παμπόλλην, ἣν καλοῦσιν ἐγκεφάλου βύσιν, καταλαμβάνουσιν, ἐνὺν αὐταῖς εὐθὺς μὲν διεκπεσεῖν τὰς μῆνιγγας, ἐμφῦναι δὲ εἰς τὸν ἐγκέφαλον, οὐ περ ἐξ ἀρχῆς ἵεναι. τοῦθ' οὖν τὸ θαυμαστόν πλέγμα πρὸς τῆς μηδὲν εἰκὴ ποιούσης φύσεως ἐν οὕτως ἀσφαλεῖ χώρῃ ταχθῆναι, μεγάλῃς τινὸς ἐδόκει χρείας ἐνδεικτικὸν ὑπάρχειν. ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν τῶν ἐντέρων ἕλκα καὶ τὴν τῶν εἰς τοῦς

lent, currere poteremus. Quum igitur din probe cucur-
risset, semper autem currere non potuisset, operae pretium
videbatur causam requirere, propter quam diu quidem
cucurrit, perpetuo autem non potuit, nec rursus diuti-
num cursum continuare, sed eam statim remittere, ab-
sumpto scilicet animali spiritu. Sed et hujus ipsius
eventus causa videbatur plexus ille, qui ab Herophilo
reticularis est vocatus. In hoc enim carotides arteriae,
quum ad cerebrum ascendunt, antequam duram ejus
membranam transierint, multifariam ab ipsa funduntur,
multis ceu villis sibi implexae, veluti si retia retibus su-
perposita intelligas; tum spatium non exiguum, quod ce-
reabri basis dicitur, occupant; quum potuissent in ipsum
cerebrum, quo scilicet a principio tendebant, membranis
ejus statim trajectis, se inferere. Nunc igitur mirabilis
ille plexus, tam tuto a natura, quae nihil temere mo-
liatur, loco conditus, magnae alienjus utilitatis index
esse videtur. At quoniam et intestinorum et quae in

Ed. Chart. V. [435. 436.]

Ed. Basf. III. (256.)

ὄρεται ἐμφυομένων ἀγγείων ἀκριβοῦς τε πέφικτος ἐνεκα τῶν περιεχομένων ὑλῶν καὶ προσέτι θαψιλοῦς παρασκευῆς ταῖς ἐξῆς ἐνεργείαις ἐσθῶμεν γεγενημένην, εὐλογον εἰδόκει κἄν ταῦθ' αὖ τοιοῦτόν τε μεμηχανησθῆαι τὴν φύσιν, ἅμα τε κατασκευαζομένην πολλῷ χρόνῳ τὴν ἐν ταῖς ἀρτηρίαις ὑλὴν, αἷμα θερμὸν καὶ λεπτὸν καὶ ἀτμώδες ὑπάρχουσαν, ἅμα τε κατασκευαζούσαν τροφὴν θαψιλῇ τῇ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ψυχικῷ πνεύματι, καὶ διὰ τοῦτο, κἄν στερηθῇ τῆς πρὸς τὴν καρδίαν συνεχείας ὁ ἐγκέφαλος, ἔξαρκ' αὐτῷ τὸ δικτυοειδὲς πλέγμα μέχρι πολλοῦ, καὶ μάλιστα ὅταν ἀτρεμῇ τὸ ζῶον, ὡς ἂν μὴ παταγωμένου τμηκαῖα τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος εἰς τὴν κατ' ὀρμὴν ἐνέργειαν. [436] τὸ μὲν δὲ χαλεπώτατόν τε καὶ ἀπορώτατον δοκοῦν, τὸ κατὰ τὰς καρωτίδας ἀρτηρίας, οὐδὲν ἔχειν ἵκτορον εἰς φαίνεται. παραπλησῶς δ' αὐτῷ καὶ τὸ κατὰ τὰς ἄλλας ἀπίσας, ὧν ἐκάστης βρόχῳ διαληφθείσης οὐδὲν ἐν τῷ παραινίκα βλάπτεται τὸ μέρος. ἐχρῆν γάρ, οἶμαι, κἄν ταῦθ' αὖ σκοπεῖν, ὡς οὐκ ἴσον

testes se inferunt vasorum revolutionem, tum ut materiae in his contentae perfecte concoquerentur, tum ut secuturis functionibus abunde praeparatae superessent, factam contemplantur, non alienum a ratione videbatur, hic quoque tale quippiam commentum esse naturam, ac simul materiam eam, quae in arteriis continetur, (ea est sanguis calidus et tenuis et halituosus,) longo tempore conficere, simul animali, qui in cerebro est, spiritui copiosum alimentum praeparare. Proinde, quamvis continuatio cum corde cerebro sit adempta, tamen satisfacere ei longo tempore posse reticularem plenum, potissimum si animal quiescat, seu animali spiritu in motum voluntarium minime tum consumpto. Ac, quod difficillimum videbatur, maximeque negotium facessere, nempe quod in carotidibus arteriis accidit, id nullam etiam habere dubitationem apparet. Similiter nec quod in reliquis omnibus contingit, quarum qualibet vinculo excepta nulla in praefens noxa parti affertur. Oportebat enim (arbitror) hic quoque aestimari, non esse si-

Ed. Chart. V. [436.]

Ed. Bas. III. (155, 156.)

ἐστίν, ἥ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν τῆς ἐμφύτου θερμασίας παθεῖν, ἥ τε τῶν ὑπ' αὐτῆς θερμαινομένων. τὴν μὲν γὰρ αἰεὶ χρεὶ θερμὴν ἱκανῶς ὑπάρχειν· καὶ γὰρ ἑαυτὴν καὶ τὰλλα κινεῖ τε ἑμα σφυγματωδῶς καὶ θερμαίνει· τοῖς δὲ ἀπόχρη βραχείας εὐπορεῖν θερμασίας εἰς τὸ διασώζεσθαι. καὶ τὴν μὲν εἰ στερήσῃς τῆς ἐμφύτου θερμασίας, αὐτὴν τε ψύξεις καὶ τὰλλα πάντα, ὅσα πρότερον ὑπ' αὐτῆς ἐθερμαίνετο· τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν στερεῖσθαι τελείως δύνησθαι τῆς θερμασίας, κἂν βρόχοις διαλύβῃς τὰς ἀρτηρίας· διὰ τε γὰρ τῶν χιτώνων ἐπιβλύησεται τι, καὶ γὰρ σύμπνοον ἐστὶ καὶ σφύζον· ἑαυτῷ πᾶν τὸ σῶμα κατὰ (156) τὸν Ἰπποκράτους λόγον. ὥστε, κἂν μὴ διὰ τῶν ἀρτηριῶν, ἀλλὰ γε διὰ τῶν ἄλλων καὶ μάλιστα διὰ φλεβῶν τῷ συνεχεῖ τῆς μεταλήψεως εἰς πᾶν μέρος ἐνεχθῇσεται τι τῆς θερμασίας. ὅπαντα οὖν τὰ τοιαῦτα τοῖς φαινομένοις ὁμολογεῖ, καὶ θαυμαστὸν οὐκ ἔστι δόξει τὴν ἀρχὴν τῆς θερμασίας μᾶλλον τῶν ἄλλων βλάπτεσθαι στερηθείσης τῆς ἀναπνοῆς.

mile, aut principium ipsum insiti caloris pati, aut aliquod eorum, quae ab illo calorem accipiunt. Quippe id semper esse praecalidum debet, ut quod se ipsum et alia tum moveat una pulsatorie, tum calefaciat; his satis ad salutem est, si vel exigui compotes sint caloris. Et principium quidem ipsum si naturali calore prives, non ipsum modo refrigeres, sed etiam universa, quae ab eo prius calorem ceperunt. Reliquorum nulli, licet arterias vinculo constringas, omnem adimere calorem possis, quando et per tunicas ipsas nonnihil confluerit. Est enim juxta Hippocratis sententiam totum corpus tibi conspirabile atque conflabile. Quare, si non per arterias, at certe per alia et potissimum venas propter eum, qui est de una in alteram, continuum transitum in omnem particulam deferetur caloris aliquid. Omnia igitur alia eum rerum evidentia consentiunt. Nec mirum videri praeterea debebit, si principium caloris, ubi respiratione privatur, plus quam caetera noxae contrahit.

Ed. Chart. V. [436.]

Ed. Basf. III. (156.)

καὶ γὰρ ἐν ταῖς λατρικαῖς σικύαις ἡ μὲν φλόξ ἀπόλλυται
 παραχρῆμα, μένει δ' ἄχρι πλέον ἢ θερμασία περὶ τὸν
 ἐντός αἶρα καὶ κατ' αὐτὸ τὸ σῶμα, οὐ τραφεῖσα οὕτως
 δὲ καὶ τοῖς οἰκοῖς τοῖς ὑπὸ πυρὸς θερμανθεῖσιν θερμα-
 σία φαίνεται διαμένουσα, τοῦ πυρὸς ἐσβεσμένου πολλῷκις.
 οὐχ ὅμοιον οὖν ἐστὶ τὸ κατὰ φύσιν τῇ τε καρδίᾳ καὶ τοῖς
 ἄλλοις μορίοις· τὴν μὲν γὰρ ζεῖν αἰεὶ χρή, τοῖς δ' ἄρκει
 τὸ μὴ παντάπασι καταψύχεσθαι. μάθοις δ' ἂν ἐναργῶς
 τὸ λεγόμενον, εἰ γυμνάσεις καρδίαν ζώου, αὐτῆς διελαῖν
 τὸ σπένασμα, ὃ καλοῦσι περικάρδιον χιτῶνα, χωρὶς τοῦ τὸν
 ἄλλον θώρακα συντρέχειν. τάχιστα γὰρ ἀποθνήσκει τὸ
 ζῶον, εἰ καταψύξεις τὴν καρδίαν· εἰ μέντοι θερμὴν φυ-
 λάττοις, οὐδὲν πάσχει. ψύξεις μὲν οὖν αὐτὴν ἐν αἵματι τὴν
 χειρουργίαν ψυχρῷ ποιούμενος καὶ ψυχρὸν καταψύχαιον
 ὕδωρ· φυλάττοις δὲ ὡς πλείστου θερμὴν διὰ τῶν ἐναντίων.
 ἀλλ' εἰ, κατεψυγμένης ἤδη, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ζῶον τεθνεώ-
 τος, ἐθέλεις παραχρῆμα τρώσας ὁποτέρην οὖν τῶν κοιλιῶν,
 καὶ μᾶλλον τὴν ἀριστεράν, καθεῖναι δάκτυλον εἰς αὐτήν,

Quippe in cucurbitulis iis, quibus medici utuntur, flamma illico extinguitur, calor tum in aëre incluso, tum in ipso corpore diu manet, idque nullius nutrimenti ope. Simili modo in domibus iis, quae igne excalescunt, calor saepe remanere cernitur igne extincto. Non ergo est similis calor is, qui cordi naturalis est, ei, qui caeteris partibus, quum id fervere semper sit opus, his satis sit, si non sint frigidae. Intelliges clarius quod dicitur, si cor animalis nudaveris, tegumentum id, quod ei velut tunica circumdatum est (quam pericardium appellat), dividens, nulla alia pectoris parte confossa. Etenim celerime interit animal, si cor ipsum refrigeres; sin calidum serves, nihil patitur. Sane refrigerabis, si in frigido aëre chirurgiam administrabis, praeterea si frigidam asperferis; calidum diutissime servabis, si diversis rationibus uteris. Caeterum si, corde jam refrigerato, et propterea animali jam mortuo, velis, alterutro ventriculorum ejus adaperto, et praecipue sinistro, digitum in eum fla-

Ed. Chart. V. [436. 437.]

Ed. Basf. III. (156.)

αίσθησιν πολλῆς τῆς θερμασίας, καὶ πολὺ γε πλείονος, ἢ ἐν τοῖς ἄλλοις μορίοις τοῖς κατὰ φύσιν διακειμένοις. τὸ γὰρ ἴσον μέρος τῆς θερμασίας ἐλάχιστον μὲν τῇ καρδίᾳ, πάμπαν δὲ τοῖς ἄλλοις ἐστί. καὶ τοίνυν, ὅταν μὴ φυλάττηται τοῦτο, τὸ μὲν ἐκ τῆς καρδίας οἷον φλόξ διαγορεῖται, τὸ δ' ἐν τοῖς ἄλλοις ἄχρι πολλοῦ παρυμένει. φυλακὴ δὲ ἦν ἐκείνῃ μὲν ἡ ἀναπνοὴ μόνη, τοῖς δ' ἄλλοις διττὴ· σφυγμὸς μὲν, οἷον προαναπνοή, τὸ τε ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐπιρρέον ἐξ ἐπιμέτρου. κατὰ δύο τοίνυν αἰτίας ἐκαστον τῶν μορίων πλεονεκειῖ τῆς καρδίας εἰς τὸ μὴ ταχέως βλάπτεσθαι θερμασίας ἐνδεία. καὶ γὰρ, ὅτι πλείστης μὲν ἐκείνῃ χρεῖται, τὰ δ' ἄλλα βραχείας, καὶ ὅτι τῇ μὲν οὐδαμῶθεν ἐπιρρέει, τοῖς δ' ἀπ' ἐκείνης, ἡ μὲν ἐτοιμῶς ἐξίσταται τοῦ κατὰ φύσιν, τὰ δὲ οὐ.

Κεφ. γ'. [437] Περὶ δὲ τοῦ μὴ δι' ἀσθησιῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν φλεβῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐπιρρέειν ἐκ τῆς καρδίας τοῖς μορίοις τὴν θερμασίαν, ἑπεὶ διὰ

tim mittere, magnum inibi calorem deprehendes, longeque majorem, quam in aliis sit partibus, dummodo pro naturae modo se habeant. Quippe pars caloris portio ut cordi est minima, sic reliquis partibus est omnino magna. Proinde, ubi quod pro naturae modo est non servatur, cordis quidem calor, qui veluti flamma est, perit, reliquorum calor longo spatio durat. At vero illi sola respiratio calorem tuctur; aliis partibus duplex ejus custodia est, et pulsus, qui veluti quaedam respiratio est, et quod ex abundantiore naturae gratia accedit, quod a corde confluit. Duplici igitur de causa pars quaevis cor ipsum superat, quominus noxam ex caloris inopia celeriter contrahat. Siquidem, cum illi plurimo sit opus, caeteris exiguo, junumque illi a nullo calor confluat, sed aliis ab illo, utique illud celeriter a naturali statu recedit, haec minime.

Cap. III. Quod autem non solum per arterias, sed etiam per venas et alia universa confluat a corde calor,

Ed. Chart. V. [437.]

Ed. Basf. III. (156.)

βραχέως εἴρηται πρόσθεν, αὐτίς ἡμῖν ἀναληπτέον τε καὶ ἀποδεικτέον, εἰποῦσι πρότερον τὰ φαινόμενα, δι' ὧν ἄν τις αὐτὰ συλλογίσαιτο. πολλοὺς οὖν ἤδη πολλάκις μονάρχους μονάρχους τε καὶ στρατιώτας καὶ κνηγίτας οὕτως τραυτῆται συνέβη φλέβας καὶ ἀρτηρίας, ὥστε ἀναγκασθῆναι τοὺς ἰατροὺς βρόχῳ διαλαβεῖν αὐτάς. καὶ οὗτοι πάντες οὐ μετὰ πολὺν χρόνον ψυχροτέρων αἰσθάνονται τῶν μορίων, πρωταίτερον μὲν, εἰ τὰς φλέβας καὶ τὰς ἀρτηρίας βρόχῳ διαλάβοις, ὀψιαίτερον δὲ, εἰ τὰς ἀρτηρίας μόνον, ἤκιστα δὲ, εἰ μόνας τὰς φλέβας. ἐξ ὧν δῆλον, ἡκεῖν μὲν τινα καὶ διὰ τῶν φλεβῶν εἰς τὰ μύρια θερμοασκιν, ἀλλ' ἐλάχιστοις μακροῇ τῆς διὰ τῶν ἀρτηριῶν. εἰ δὲ χωρὶς τραύματος ἐθελήσῃς μύριόν τι τοῦ σώματος λαβὼν ἰσχυρῶς καταδῆσαι, παραχρῆμα πελιδνόν τε καὶ ψυχρὸν αὐτὸ γινόμενον θεύσῃ, δῆλον ὡς στερηθὲν τῆς ἄνωθεν ἐπιβροούσης διὰ πάντων τῶν μερῶν αὐτοῦ θερμασίας. ὁπότε οὖν καὶ τοῦτο δίδεσται, καὶ φαίνεται μηδέ τι ἐναντιούμενον τῷ μὴ

quoniam de hoc paucis prius facta mentio est, rursus idem resumendum demonstrandumque nobis est, sed propositis prius evidentibus eventis, ex quibus id colligi possit. Ergo multis monarchis, gregariis militibus, jam saepe singulari pugna decertantibus, sed et venatoribus ita venas et arterias vulnerari contigit, ut necesse medicis fuerit eas vinculo excipere; qui omnes non longo interposito spatio frigidiores sibi redditae partes senserunt, ac citius quidem, quibus tum arteriae, tum venae fuere devinctae, serius, quibus arteriae tantum, minime vero, quibus solae venae. Ex quibus manifestum est, per venas quoque aliquem partibus accedere calorem, quanquam longe minorem, quam qui per arterias transmittatur. Quin, si quam corporis partem citra ullum vulnus arctissime deligare velis, illico eam lividam frigidamque effectam contemplabere; quod planum est inde adeo evenire, quod calore, qui per omnes partes superne confluxerat, est privata. Ergo quum hoc quoque demonstratum jam sit, nihilque jam adversari videatur,

Ed. Chart. V. [437.]

Ed. Basf. III. (156.)

μίαν εἶναι τὴν χρείαν τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῶν σφυγμῶν, ἐτοι-
 μον ἤδη συλλογίσασθαι, φυλακῆς ἕνεκα τῆς καθ' ἑκάστον
 μόριον θερμοσίας γεγενῆσθαι τοὺς σφυγμούς. ὥσθ', ὅπερ ἐκ
 τῆς ἀναπνοῆς τῇ καρδίᾳ μόνη, τοῦτ' ἐξ ἐκείνων τῶν καθ'
 ὕλον τὸ ζῶον ὑπάρχειν θερμῶν, εἶναι δὲ καὶ τὸ τῆς πέψεως
 τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος κοινὸν μὲν ἀμφοῖν, ἀλλ' ἰδιαίτα-
 τον τῶν ἀρτηριῶν, εἰ γε δὴ μεμνήμεθα τῶν ὀλίγων πρό-
 σθεν εἰρημέτων περὶ τοῦ δικτυοειδοῦς πλέγματος. ἔπει το-
 ῦτον ἐν τῷ περὶ χρείας ἀναπνοῆς ἐδείκνυτο διὰ μὲν τῆς
 εἰσπνοῆς ἐμψυχόμενον τὸ ἔμφυτον θερμὸν, διὰ δὲ τῆς
 ἀναπνοῆς οἶον καθαιρόμενον, ἐκκρινομένου τοῦ καπνώδους
 περιττώματος, ἅμψα δὲ ταῦτ' εἰς τὴν φυλακὴν αὐτοῦ συ-
 τελεῖν, δηλὸν ὡς καὶ τῶν σφυγμῶν ἐροῦμεν, ἐν μὲν ταῖς
 διαστολαῖς ἔλκεσθαι τινα οὐσίαν ἡερώδη, κατὰ δὲ τὰς
 συστολάς ἐκκρίνεσθαι τὸ ἐκ τῆς τῶν χυμῶν συγκαύ-
 σεως καθ' ὕλον τὸ ζῶον γινόμενον οἶον καπνώδες περιτ-
 τωμα.

quo minus unus respirationis et pulsuum usus sit, facile
 promptumque collectu arbitror, caloris in quaque parte
 custodiendi causa pulsum esse conditum. Itaque quod
 ex respiratione uni praestatur cordi, id ex pulsu calori
 illi, qui in toto est animali, accidit, communem autem
 utriusque esse et animalis spiritus nutritionem, ve-
 rum arteriarum magis propriam, si quid eorum memi-
 nimus, quae de reticulari textu praediximus. Quoniam
 igitur in his, quae de respirationis usu tradidimus, mon-
 stratum nobis est, nativum calorem per immixtum spiritum
 refrigerari, eundemque per emissum hunc veluti purgari,
 fuliginoso scilicet excremento expulso, ambo vero ad
 ejus custodiam utile aliquid conferre, patet et quod de
 pulsu dicimus, nempe in diastole aëream substantiam
 quandam attrahi, in systole ex humorum deustione in
 toto animali contractum velut fuliginosum excrementum
 expelli.

Ed. Chart. V. [437. 438.]

Ed. Bas. III. (156.)

Κεφ. δ'. Καίτοι γινώσκω τοὺς περὶ τὸν Ἀρχιγένην καὶ τινὰς εἶναι πρότερον ἐν μὲν ταῖς συστολαῖς πλήρουσθαι τὰς ἀρτηρίας οἰομένους, ἐν δὲ ταῖς διαστολαῖς κενουῖσθαι. πρὸς γὰρ τὴν ἔλξιν ἐπιτηδαιοτάτην εἶναι νομίζουσι τὴν συστολήν, τεκμαιρόμενοι μάλιστα τῷ τε στόματι καὶ ταῖς ῥινοῖς κατὰ μὲν τὰς εἰσπνοὰς, ὡς ἱκεῖνοί φασι, συστελλόμενοις, κατὰ δὲ τὰς ἔκπνοας διαστελλομένοις· ὅπερ ἐπὶ τῶν ἀρρώστων μὲν τὴν δύναμιν ὁράται γινόμενον. οὐδ' οὖν οὐδ' ἐπὶ τούτων, καὶν ἄλλο τι μόριον ἢ ἐν τοῖς ὑστάτοις καὶ χορδαδεσι τῶν ῥινῶν. ὁράται δὲ ποτε καὶ ἐπὶ τῶν δραμόντων ὡκέως ἢ ἄλλως [438] πῶς συντόνως γυμναζόμενων, οὐ μὴν ἐκ' ἄλλου γε οὐδενός, οὐδ' ὑγιαίνοντος, οὔτε τοσοῦντος. χορὴ δὲ τὴν φυσικὴν κατάστασιν, ἣτις ἂν ἦ, τοῖς ἀπαραιοδίως τε καὶ ἀκριβῶς ὑγιαίνουσι μᾶλλον ἢ περ τοῖς ἄλλοις φαίνεται. ἀλλ' ἔστω γίνεσθαι πᾶσιν ὁμοίως, καὶ φανέσθωσαν αἱ τε ῥίνες καὶ τὰ χεῖλη συστελλεσθαι τοῖς εἰσπνέουσι, τίς ἢ ἐκ τούτου πίστις τῷ ζητούμενῳ; οὐ γὰρ δὴ ἀνύλογον φήσουσιν ἔχειν ταῖς ἀρτηρίαις

Cap. IV. Quamquam non ignoro, tum Archigenem, tum priores eo nonnullus, dum contrahitur arteria, impleri eam existimasse, dum dilatatur, vacuari. Quippe arbitrantur, ad tractum systolen esse convenientissimam, conjectantes id tum ex ore, tum naribus. Quae, sicuti illi ajunt, in trahendo spiritu contrahuntur, in red-
dendo dilatantur; quemadmodum in aegrotantibus fieri cernitur. Imo, vero nec in his id alia ulla in parte vi-
situr, quam in extremis et cartilagineis narium partibus. Ac cernitur quidem id aliquando in his, qui celerrime cur-
runt, aut alias laboriose exercitantur, nec tamen in ullo alio, aut sano, aut laborante. At vero naturalem sta-
tum, quicumque is sit, in minime impeditis prorsusque
sanis potius, quam in aliis, apparere par est. Verum
illo in omnibus ita fiat, appareantque tum nares, tum
labra iis, qui inspirant contrahi: quacnam ex his quae-
litae rei fides? Non enim arteriis respondere propot-

Ed. Chart. V. [458.]

Ed. Bas. III. (156.)

τὰ χεῖλη καὶ τὰς ῥίνας. ἀλλὰ τοῦτοις μὲν ἀνάλογον τὰ
 πέρατα τῶν ἀρτηριῶν, αὐταῖς δὲ ταῖς ἀρτηρίαις αἱ ἀπὸ
 τούτων ἐπὶ τὴν καρδίαν ὅσον ὁδοὶ τοῦ πνεύματος εἰσιν.
 εἰ μὲν οὖν ἐκείνας ἔχουσι δεῖξαι συστελλομένας ἐν ταῖς
 εἰσπνοαῖς, εἴη ἂν τι πλεόν αὐτοῖς τοῦ παραδείγματος· εἰ
 δὲ πρὸς τῷ μηδὲν ὠφελεῖσθαι εἴη καὶ καθ' ἐμυῶν αὐτὸ
 ἐφελκονται, ἐροῦνται ἂν ἡμῶν, ὥσπερ ἡ φάρυγξ, καὶ ὁ
 πνεύμων, καὶ σύμπας ὁ θώραξ ἐν ταῖς εἰσπνοαῖς διαστέλ-
 λεται, καὶ τὰς ἀρτηρίας οὕτως χοῆται διύκασθαι, καθ' ὃν
 ἔλκουσι καιρὸν, οὐ καθ' ὃν ἐκπέμπουσι τὸ πνεῦμα. ἀλλὰ
 καὶ ἡ μετὰ τὴν συστολὴν αὐτῶν ἡσυχία πολλῶ μακροτέρα
 γινομένη τῆς μετὰ τὴν διαστολὴν, ὥσπερ καὶ ἡ πρὸ τῆς
 εἰσπνοῆς τῆς μετ' αὐτὴν, ἐνδείκνυται τινα καὶ κατὰ τοῦτο
 ἀνυλογία εἶναι τοῖς σφυγμοῖς πρὸς τὴν ἀναπνοήν. ὅσον
 γοῦν τι ἡ εἰσπνοὴ τοῖς ἀναπνευστικοῖς ὄργανοις, τοιοῦτον
 ἢ διαστολὴ ταῖς ἀρτηρίαις, καὶ ὅσον γοῦν τι ἐκείνοις ἡ
 ἐκπνοή, τοιοῦτον ταῖς ἀρτηρίαις ἡ συστολή. ταύτης δὲ τῆς
 διπλῆς καὶ συνθέτου τῶν ἀρτηριῶν κινήσεως, ἣν θὴ καὶ

tione nares et labra dicent, imò ipsa arteriarum ora his
 potius respondere, arteriis autem ipsis eas, quae ab
 his ad cor spiritus quasi viae pertinent. Itaque, si
 illas in inspirationibus ostendere contractas possunt, uti-
 que aliquid ipsis exemplum contulerit; sin minus, praeter-
 quam quod nihil his confert, etiam contra se id affe-
 runt, nobis scilicet e diverso dicturis, quod, tanquam
 pharynx et pulmones et pectus universum in inspira-
 tionibus dilatantur, itidem arterias, quo tempore trahunt,
 dilatari oportet, non quo spiritum reddunt. Sed et
 quies, quae post earum systolem multo major quam sit
 ea, quae dilatationem sequitur, sicuti quae inspirationem
 praecedit, ea, quae illa insequitur, indicat, in eo quoque
 proportionem quandam esse pulsibus ad respirationem.
 Cujusmodi enim instrumentis spiritus res est inspiratio,
 ejusmodi arteriis est dilatatio, et cujusmodi est illis ex-
 piratio, ejusmodi arteriis est contractio. Hujus autem
 duplicis et compositi arteriarum motus, quem nunc

Ed. Chart. V. [436.]

Ed. Bas. III. (156. 157.)

σφυγμὸν ὀνομάζομεν, ἐξηγεῖται μὲν ἡ καρδιά, καθάπερ καὶ ἡμῖν ἐν ἑτέροις καὶ μυρίοις ἄλλοις πρὸς ἡμῶν ἀποδείκνυται, οὐ μὴν καθ' ὃν Ἐρασίστρατος ἐπελάμβανεν τρόπον, ἀλλ' ὥς Ἡρόφιλος τε καὶ Ἱπποκράτης, καὶ σχεδὸν οἱ δοκιμώτατοι πάντες τῶν παλαιῶν λατρῶν τε καὶ φιλοσόφων. ἡ γὰρ ἐν τῷ σώματι τῆς καρδίας δύναμις, ὑφ' ἧς διαστελλεται καὶ συστέλλεται, διὰ τῶν χιτῶνων ἐπιζέχουσα ταῖς ἀρτηρίαις ἀπύσσαις, οὕτως αὐτὰς διαστελλεῖ καὶ συστέλλει, καθάπερ καὶ αὐτὴν τὴν καρδίαν. ὥς οὖν ἐκείνη διαστελλομένη μὲν εἰς ἑαυτὴν ἔλκει τὰ πλησιάζοντα τοῖς στόμασι αὐτῆς, συστελλομένη δὲ ἐκθλίβει, οὕτως καὶ αἱ ἀρτηρίαι διαστελλόμεναι (157) μὲν ἔλκουσι πανταχόθεν, συστελλόμεναι δ' ἐκθλίβουσι πανταχόθεν.

Κεφ. ε'. Τῆ δὲ τοῦτ' ἐστὶ πανταχόθεν καὶ πανταχόσε, σαφέστερον ἔτι διαιρήσω σοι. πᾶμπολλαι πόροι ταῖς ἀρτηρίαις, οἱ μὲν ἐν αὐτοῖς τοῖς χιτῶσιν οἷον ἔπαι τιτες, ἄλλοι δὲ δίκην στομάτων εἰς ἔντερα καὶ γαστέρα καὶ τοῦτο δὴ τὸ ἐκτός δίημα περαίνονται. ἀλλὰ καὶ συνεχεῖς ἀλλήλας τε καὶ τῇ

pulsam appellamus, cor est origo, (sicuti tum a nobis, tum ab aliis ante nos quam plurimis est proditum,) non tamen ad eum modum, quo Erasistratus existimavit, sed sicut Herophilus et Hippocrates, fermeque philosophorum et medicorum veterum probatissimi quique. Nam quae in cordis corpore vis est, unde contrahitur ac dilatatur, in omnes arterias per tunicas earum influens, sic eas cogit aperitque, quemadmodum ipsum cor. Sicuti igitur illud, quum dilatatur, ea, quae osculis suis vicina sunt, trahit, dum contrahitur, expellit, sic et arteriae, quum se aperiunt, ad se undique trahunt, quum contrahuntur, in omnem partem expellunt.

Cap. V. Quid autem sibi hoc velit, quod undique et in omnem partem dixi, adhuc clarius faciam. Numerosi in arteriis meatus partim veluti spiramenta in earum sunt tunicis, partim osculorum specie in intestina et ventriculū et externam hanc cutim finiuntur. Quis etiam continuatae tam sibi, tum vero cordi maximis

Ed. Chart. V. [438. 439.]

Ed. Bsl. III. (157.)

καρδία κατὰ μεγίστους εἰς πόρους, κατὰ τὰς αὐτὰς ἀρτηρίας, μᾶλλον δὲ εὐρυχωρίας ἀπύσας. ταῖς γε φλέβιν οὕτως κατὰ μεγάλας, ἀλλ' ἐκφεύγουσι μὲν τὰς αἰσθηθείσας αἰ στυναστομώσεις αὐτῶν. ὥστε, κἄν ὑπιστοίης δικαίως, ὡς οὐκ οὕτως, πιστεῖσθαις ἂν διὰ τὰ ἄλλα τὰ πρὸς τῶν παλαιῶν εἰρημένα, καὶ οὐχ ἥμισυ διὰ τούτου τὸ φαινόμενον. εἰ γὰρ τις λαβὼν ζῶον οὕτως τούτων δὴ τῶν μεγάλων τε καὶ σαφῆς τὰς φλέβων τε καὶ τὰς ἀρτηρίας ἐχόντων, ὅλον βοῦν, ἢ σὺν, ἢ ὄνον, ἢ ἵππον, ἢ πρόβατον, ἢ ἄρκτον, ἢ πίθηκον, ἢ πάρδαλιν, ἢ ἄνθρωπον αὐτόν, ἢ τι τῶν ἄλλων τῶν παραπλησίων, κατὰ μεγάλας καὶ πολλὰς ἀρτηρίας τρώσειεν, ἐκκενώσει δὲ αὐτὰς ὕπαν τοῦ ζώου τὸ αἷμα. τούτου πολλάκις τοῦ φαινομένου ἡμεῖς πείρα ἐποιήσαμεθα, [439] καὶ διαπαντὸς εὐρίσκοντες ἐκκενουμένας τὰς φλέβας ἕμα ταῖς ἀρτηρίαις ἀληθεὶς τὸ τῶν στυναστομώσεων ἐκ τούτων ἐπεβέβηκεν δόγμα. διὰ γοῦν τούτων τῶν ἀναστομώσεων ἐν τῶν φλεβῶν ἔλκουσι μὲν ἐν ταῖς διαστολαῖς ἀρτηρίας, ἐκθλίβουσι δὲ εἰς αὐτὰς ἐκ ταῖς συστολαῖς, ὥσπερ διὰ τῶν εἰς τὸ δέσμα περαινόμενων στομάτων ἐκκρίνουσι

scilicet-meatibus, vel potius universis suis capacitatibus sunt. Venis vero non perinde magnis meatibus, sed ipsarum quidem synaustomoses sensum nostrum effugiunt. Unde si ipsis ceu parum conflantibus merito fidem abroges, per alia certe, quae veteribus sunt prodita, eos esse credas, neque in postremis ex hac rei evidentia. Si quis namque, accepto animali quovis ex iis, quibus amplae manifestaeque venae et arteriae sunt, veluti bove, sue, asino, equo, ovis, urso, simia, pardali, homine ipso, vel similibus aliquo, magnas multasque illi arterias vulneret, universum animalis sanguinem per eas exhauriet. Hujus rei periculum subinde fecimus; et quum semper vacuatas cum arteriis venas deprehendissemus, verum esse dogma de communibus arteriarum et venarum osculis, nobis persuasimus. Quippe per hos transitus arteriae dilatatae ex venis trahunt, contractae contra in eas regerunt. Sicuti nimirum per ora, quae in cutem sui-

Ed. Chart. V. [459.]

Ed. Bas. III. (157.)

μὲν ἔξω πᾶν ὅσον ἀτμῶδές τε καὶ καπνῶδες περιττώμα,
 μεταλαμβάνουσι δὲ εἰς ἑαυτὰς ἐκ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς
 ἄερος οὐκ ὀλίγην μοῖραν. καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ πρὸς Ἱππο-
 κράτους λεγόμενον, ὡς ἔκπνουν καὶ εἰσπνουν ἔστιν ὅλον τὸ
 σῶμα. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἕκ τε τῆς γαστρὸς καὶ
 τῶν ἐντέρων ἔλκουσί τε καὶ αὐθις ἐκκρίνουσιν. οὕτω δὲ
 καὶ ἐκ τῶν περιεχουσῶν αὐτὰς χωρῶν διὰ τῶν ὁσίων ὁπῶν
 τῶν κατ' ὅλους τοὺς χιτῶνας αὐτῶν ἐν μέρει μὲν ἔλκου-
 σιν, ἐν μέρει δ' ἐκκρίνουσι. παρὰ δὲ τῆς καρδίας λαμ-
 βάνουσι μὲν πλεῖον, διδῶσι δ' ἔλαττον. αἰτία δὲ αἱ
 τῶν ὑμένων ἐπιφύσεις, ὑπὲρ ὧν αὐτάγκως Ἐρασιστράτου
 διελεγμένου, περιττὸν ἡμᾶς νῦν γράφειν. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν
 εἰσπνέειν ὑπολαμβάνει, μηδὲν ὅλως εἰς τὴν καρδίαν ἐκ τῶν
 ἀρτηριῶν μεταλαμβάνεσθαι, πλήν γε διὰ τῶν ἐν πτεύματι
 τὸ δὲ οὐχ οὕτως ἔχει. τάχα μὲν γὰρ καὶ τὰ κατ' αὐτὸν
 τὸν τῆς φύσεως νόμον διοικουμένου τοῦ ζώου μεταλαμβά-
 νεται τι μικρόν. οὐχ οὕτως γάρ μοι δοκοῖσιν ἀκριβῶς ἀπο-
 φράττειν τὸ σίωμα τῆς μεγάλης ἀρτηρίας οἱ ὑμῖνες, ὡς

untur, quicquid halitusosum fuliginosumque excremen-
 tum habent, id excernunt. Recipiunt autem ex am-
 biente nos aëre non exiguam in se portionem. Atque
 id est, quod Hippocrates dixit, corpus esse inspirabile et
 expirabile totum. Pari modo ex ventre et intestinis
 tum attrahunt, tum rursus expellunt; itidem et per
 tennes meatus, quos veluti spiramenta per totas habent
 tunicas, ex circumpositis spatiis vicissim trahunt atque
 expellunt. A corde vero ipso accipiunt quidem plus,
 sed reddunt minus. Causae sunt membranarum epiphy-
 ses. De quibus quoniam ab Erasistrato disputatum ab-
 unde est, frustra nunc a nobis de iisdem agatur. Verum
 videtur ille suspicari, quod, dum contrahuntur, nihil prorsus
 ex arteriis in cor recipitur, nisi per eas, quae sunt
 in pulmone; quod sane ita non est, quum fortassis etiam
 pro ipsis naturae modulis se habente animali exiguum
 aliquid recipiatur. Quippe non adeo mihi ad unguem
 membranae os magnae arteriae videntur obsruere, ut ni-

Ed. Chart. V. [459.]

Ed. Bas. III. (157.)

μηδὲν ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν καρδίαν παλινδρομεῖν· εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ τοί γε, βιαίως τινὸς περιστάσεως καταλαβούσης τὸ ζῶον, ἀναγκαῖον αὕτως γίνεσθαι. πάντως δὲ μᾶλλον ἀληθὲς εἶναι μοι δοκεῖ. τοῦτο δὲ καὶ δι' ἑτέρων ἡμῶν γραμμάτων ἀποδείδεικται, καὶ οὐ μεγάλη τις αὐτοῦ χρεία πρὸς τὸν ἐπιστῶτα λόγον. εἰ μὲν γάρ τι καὶ τῇ καρδίᾳ μεταδιδύσκειν αἱ ἀρτηρίαι, πανταχόθεν ἂν οὕτως ἔλκοιεν τε καὶ αὐθις ἀντιπέμποιεν· εἰ δὲ μὴ, πανταχόθεν μὲν ἔλθουσιν, ἐπιπέμπουσιν δὲ καὶ, πλήν εἰς τὴν καρδίαν, πανταχόσε, καὶ μοι δοκεῖ πολλῶ βέλιον εἶναι τοῦτο τὸ δῶγμα τῶν Ἐρασιστρατειῶν ὑποθέσεων· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ σύμπτον οὐδὲ σιφρόν εἶναι τὸ σῶμα δυνατόν ἑαυτῷ, τῶν ἀρτηριῶν ἐλκουσῶν μὲν πανταχόθεν, μὴ ἐκπεμπουσῶν δὲ πανταχόσε. καὶ μὲν διὴ τὸ τῆς ἐνεργείας αὐτῶν χρηστόν ἔσθ' ὅν μᾶλλον εἰς ἅπαν ἐκτεθεῖη τὰ ζῶον. οὕτως γὰρ ἅπαν μόνον ἀναψύχεσθαι τε καὶ καθαίρεσθαι δυνήσεται ταῖς τῶν ἀρτηριῶν διαφοροῖς κινήσεσι πιστατούμενον, ὥς δ' Ἐρωσίστρατος ὑπελάμβανε, ὁχετῶν ἀψύχων ἔργον, οὐκ ὀργάνων

hñ ex ea reddatur; alioqui, si sic tum obstruant, certe violenta quapiam occasione animal urgente necessario id fieri, verissimum mihi videtur. Hoc vero et in aliis nostris libris est demonstratum, nec magnus ejus alioqui usus ad propositam est disputationem. Siquidem, si arteriae cordi aliquid impertiunt, sic utique ex omni parte tum rursus remittant; sin secus, ex omni certe parte trahent, transmittent autem in omnem partem, praeterquam in cor. Ac mihi sane melius videtur hoc dogma, quam Erasistrati sunt hypotheses, quum nec conspirabile sibi esse, nec confluxibile corpus possit, si arteriae ex omni quidem parte trahant, in omnem autem non transmittant, praeterea actionis earum utilitas hac magis ratione ad totum animal pertingat, quippe quam eo pacto quaelibet pars tum refrigerari, tum vero purgari ipsis arteriarum variis motibus usa possit. Ut autem Erasistratus est opinatus, canalium anima carentium, non insu-

Ed. Chart. V. [459.]

Ed. Basf. III. (157.)

ζωπικῶν, αἱ ἀρτηρίαι τοῖς ζώοις ὑπηρετοῦσιν. ἡμεῖς δὲ καὶ δι' ἑτέρου τινός. ὅλου βιβλίου πολυειδῶς ἀπεδείξαμεν, αἷμα καὶ τῷ κατὰ φύσιν ἔχειν τὸ ζῶον ἐν αὐταῖς ταῖς ἀρτηρίαις περιέχεσθαι. εἰ δὲ τοῦτο, παντὶ που δῆλον, ὥς οὐχ, ὅτι πληροῦνται τοῦ παρὰ τῆς καρδίας ἐπιπεμπομένου πνεύματος, ὥς Ἐρασίστρατος ἐνόμιζε, διὰ τοῦτο διαστελλονται μᾶλλον, ἢ, ὅτι διαστελλονται, διὰ τοῦτο πληροῦνται. κενῶν μὲν γὰρ αἵματος οὐσῶν, ἐνδέχου' ἂν ἴσως ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τὸ ἀπὸ τῆς καρδίας ἐπιφύων ἐκίεσθαι μέχρι τῶν περὶ τῶν αἷμα δὲ εἴπερ ἔχουσιν, οὐδαμῶς ἐγχαρεῖ τὸ τόχος τῆς κινήσεως ὁμολογῇ τῷ παρὰ τῆς καρδίας πληρουμένῳ αὐτὰς διαστελλέσθαι. οὐ γὰρ, ὅτι πληροῦνται, διὰ τοῦτο διαστελλονται, ἀλλ' ὅτι διαστελλονται, διὰ τοῦτο πληροῦνται. τοῦτο μὲν ὃν πολλὰκις τε καὶ πανταχοῦ καὶ ἡμῖν καὶ πολλοῖς τῶν ἔμπροσθεν ἀπαδείδειται, τὸ τὰς ἀρτηρίας ἐνεργεῖν αὐτάς, ὥς καὶ ἡ καρδία, συστέλλομένης τε καὶ διαστελλομένης ἐν μέρει κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνη

mentorū vita praeditorum, usum animalibus arteriae praestant. Nos vero alibi integro volumine multifariam indicavimus, sanguinem in arteriis, etiam recte se habente animali, contineri. Quod si est, illud cuivis patet, quod non, quia spiritu a corde immisso replentur, ut Erasistratus putavit, idcirco dilatantur potius, quam ex eo, quod dilatantur, idcirco replentur. Quippe si sanguine essent vacuae, fieri fortasse posset, ut exiguo tempore, quod a corde confluit, ad fines earum perveniret; sanguinem vero in se habentibus fieri omnino nequit, ut motus celeritas cum ea dilatatione consentiat, quae ex iis a corde implendis proveniat. Neque enim eo, quod implentur, idcirco dilatantur, verum ex eo, quod dilatantur, idcirco implentur. Atque hoc quidem et saepe et passim tum a nobis ipsis, tum eorum qui nos praecesserunt plurimis ante est demonstratum, arterias ita, ut cor, se ipsas movere, vicissim se attollentes summittentesque, idque eadem qua ipsum

Ed. Chart. V. [439. 440.]

Ed. Basf. III. (157.)

δύναμιν, ἣν [440] ἐκ τῆς καρδίας ὀρρωμένην διὰ τῶν χρωμάτων αὐτῶν ἐλέγομεν πέμπεσθαι.

Κε φ. ε'. Καλλίον δ' εἶναι μοι δοκοῦσι ποιεῖν οἱ ζητούντες, ἄρα γε τὴν διαστολὴν, ἢ τὴν συστολὴν, ἢ ἀμφοτέρως ἐνεργείας χρὴ νομίζειν τῶν ἀρτηριῶν, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ περὶ τῶν τῆς ἀναπνοῆς μερῶν εὐλόγως ἐξηγήθη, πότερον τὴν ἐκπνοήν, ἢ τὴν εἰσπνοήν, ἢ ἀμφοτέρως ἐνεργείας ὑποληπτέον ὑπάρχειν. ἀλλὰ περὶ μὲν ἐκείνων ἐν ἐτέροις εἴρηται τὰ εἰκότα, περὶ δὲ τῆς τῶν σφυγμῶν κινήσεως νῦν ζητηέον. εἰ μὲν οὖν, ὥσπερ εἴρηται, τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ἕνεκα γεγονόσιν ἀναπνοή τε καὶ σφυγμός καὶ πρὸς τῶν αὐτῶν δημιουργουσῶν δυνάμεων, ἑκάδων ἂν εἴη τῇ πρὸς ἐκείνην ὁμοιότητι καὶ περὶ τῶν σφυγμῶν τὸ τεκμήρασθαι. ὅπει δὲ τῶν μὲν σφυγμῶν ἡ ζωτικὴ δύναμις ἢ ἀπὸ τῆς καρδίας ὀρρωμένη δημιουργός, τῆς δ' ἀναπνοῆς, ὡς ἔδειξμεν, ἢ ὁπ' ἐγκεφάλου ψυχικὴ, οὐδὲν ἂν ἡμῖν ἐκ τῶν ὑπὲρ ἐκείνης εὐρημένων εὐποροῖ τῆς πρὸς τὰ παρόντα χαλεπωτέρας δίππου τῆς εὐρέσεως, καὶ διότι μετὰ

vi, quam scilicet a corde ortam per tunicas earum transmitti diximus.

Cap. VI. Aptius vero mihi dubitare videntur, qui illud quaerant, diastolene, an systole, an utraque arteriarum actio sit censenda, non secus, arbitror, quam de respirationis partibus merito a prioribus est quaesitum, utrumne inspiratio, an expiratio, an utraque actio sit existimanda. Verum de illis alibi dicta sunt, quae verisimilia videbantur. De pulsuum vero motu nunc quaerendum. Ergo si, uti dictum est, ejusdem usus causa respiratio et pulsus animalibus essent dati, atque ab illisdem facultatibus manarent, utique facile esset ex respirationis similitudine etiam de pulsu conjecturam facere. At quoniam pulsuum vitalis facultas, quae a corde manat, effectrix est respirationis, ut indicavimus, quae prodit a cerebro animalis, nihil ex iis, quae de illa sunt inventa, ad proposita consequimur. Jam ex eo quoque difficultas quaedam ad inventionem oritur, quod post mortem

Ed. Chart. V. [44a.]

Ed. Bas. III. (157.)

τὸν θάνατον οὐχ ὥσπερ τὰς γλέβας ἔστιν ἰδεῖν εἰς ἑαυτὰς
 συμπίπτουσας, οὕτω καὶ τὰς ἀρτηρίας. αἱ μὲν γὰρ, ὅταν
 κενωθῶσι τοῦ αἵματος, εἰς ἑαυτὰς συνιζανουσι τελείως,
 ὥστε τοὺς ὑπώθεν αὐτῶν χιτῶνας ἐπιπλάττειν τοῖς κάτωθεν,
 αἱ δ' ἀρτηρίαι μέχρι παντός διασπικνύει φαίνονται, διὰ
 τὸν ἕτερον δηλονότι τῶν ἐν αὐταῖς χιτῶνων τὸν σκληρόν.
 καίτοι τινὲς καὶ αὐτὸ τοῦτο μετὰ τὸν θάνατον γίνεσθαι
 φασί, πτηγνύμενων ὑπὸ τῆς ψύξεως αὐτῶν καὶ οὐ φύσει
 τοιούτων οὐδῶν. ἕτεροι δὲ εἰς θερμὸν ὕδωρ ἐμβαλόντες,
 εἰτ' ἔτι διαστῶσας ὀρῶντες, οὕτω πείθονται διακίεσθαι
 καὶ πρὸ τοῦ θανάτου· ἐπανελθεῖν γὰρ ἂν εἰς τὴν ἀρχαίαν
 φύσιν, ἀπελθούσης τῆς ψύξεως, εἰ δὴ ταύτη τε ἐνεκρωτέ-
 ριστο, παντοῶς οὖν ἀπύρου τοῦ ζητούμενου ὄντος, οἷς
 τέκμαιρόμενος ἀμποτέρας τὰς κινήσεις τῶν ἀρτηριῶν ἐνε-
 γείας εἶναι νομίζω, καὶ δὴ φράσω. τὴν μὲν διαστολὴν, ἔτι
 τῆς δυνάμεως ἐββρωμένης, μεγάλην γίνεσθαι, ὥσπερ τούναν-
 τίων, αὐτῆς ἀσθενούσης, μικράν εἶναι, πᾶσι πρόδηλον.

non perinde, ut venas, sic etiam arterias in se recidere
 videmus. Illae, simul ac vacuae sanguine sunt, prorsus
 in seipsas confidunt, adeo ut superna earum tunicae
 pars cum inferna committatur. Arteriae semper dissi-
 dentibus cernuntur partibus, quod scilicet propter alte-
 ram earum tunicam, quae dura est, evenit. Quanquam
 sunt qui hoc ipsum adeo evenire post mortem dicant,
 quod frigore tum rigeant, non quod natura tales sint.
 Alii, quum in aquam calidam coniecissent, ac mox ita
 dissidentes conpexissent, sic eas se habere etiam prius,
 quam animal moreretur, sibi persuaserunt; quippe in
 priorem habitum frigiditate jam dissoluta fuisse rever-
 suras, si scilicet ex hac novum habitum contraxissent.
 Itaque quum prorsus perdifficilis haec sit quaestio, qui-
 bus conjectans rationibus utrumque motum arteriarum
 actionem putem, jam subjeciam. Quod diastole valida
 facultate magna sit, sicuti e diverso imbecilla facultate

Ed. Chart. V. [440.]

Ed. Bas. III. (157. 158.)

ἐχοῖν δὲ, εἴπερ, ὡς τινες οἰοῦνται, τὸ μὲν συστέλλεσθαι τῶν ἀρτηριῶν ἐνέργεια, τὸ δὲ διαστέλλεσθαι εἰς τὴν κατὰ φύσιν τῶν χιτῶνων διάστασιν ἐπ' αὐτομάτου, πρῶτον μὲν ἴσον αἰεὶ τὸν ὄγκον ὑπάρχειν τῶν διαστολῶν, ἔπειτα μηδὲν μᾶλλον ἐξ ῥωμῆς ἢ ἀφ' ὥστου δυνάμεως εἶναι ἐξ(158) γον τὸ μέγεθος· οὐδέτερον δ' οὕτως ἔχει. καὶ πρόσθεσιν ἕτερον τεκμήριον αὐτὸ μικρὸν εἰς ταυτὸν συντελοῦν. μέγιστοι καὶ ὑψηλτάτοι σφυγμοὶ τοῖς κάλλιστα κριθησομένοις γίνονται. καίτοι τότε οὐκ ἂν τις οὐδὲ μαινόμενος εἴποι τὴν δύναμιν ἀφ' ὥστου εἶναι. εἰ γὰρ τὸ καλῶς κριθῆναι γίνεται ἰνδεία δυνάμεως, τὸ κακῶς δι' εὐρωστίαν δηλονότι γατήσεται· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τὸ ἀποθανεῖν αὐτὸ ῥώμης ἔργον εἶναι φήσομεν. τί οὖν ἂν εἴη γαλούτερον; ἀλλὰ καὶ τὸ τὸ σφοδρὸν τῆς πληγῆς ἐν τῇ διαστέλλεσθαι τοῖς μὲν μᾶλλον, τοῖς δὲ ἥττον ὑπάρχειν τῶν σφυγμῶν ἐπίτασιν καὶ ἄνεσιν ἐνεργείας ἐδεικνύται. εἰ δὲ τὸ φαῦλον τῆς ἐνεργείας ἦν ἡ διαστολή, καθάπερ ἡ ἐκπνοή, οὐκ ἂν τὸ μᾶλλον τε

parva, manifeste cernitur. Atqui oportebat, si, quemadmodum quidam autumant, contractio ipsa arteriae sit actio, dilatatio vero tunicarum ipsius in naturalem partium distantiam spontaneus reditus, primum quidem eandem semper esse dilatationum magnitudinem, deinde magnitudinem nihilo magis robustae quam imbecillae facultatis opus esse, quorum utrumque falsum est. Acceditque, quo id conjiciam, aliud non parvum, quod maximi altissimique pulsus his affectibus, qui commodissime per crism paulo post finiuntur, fiunt, quamvis hoc tempore vires esse imbecillae ne insanus quidem dixerit. Nam si commodè aliquid per crism viribus imbecillis finitur, utique incommodè id fiet iisdem robustis. Quod si est, mortem ipsam roboris virium opus esse dicemus, quo quid dici magis ridiculum potest? Quia etiam quod ictus vehementia aliis pulsibus major sit, aliis minor, intendi ac remitti actionem eorum testatur. Quod si, tanquam expiratio, sic diastole actionis esset re-

Ed. Chart. V. [440. 441.]

Ed. Basl. III. (158.)

καὶ ἦττον ἦν ἐν αὐτῇ, καθὰ ἐν ταῖς ἐκπνοαῖς, οὐδ' ὅλος ὁ τόπος τε [441] καὶ ἡ σφοδρότης τῆς προσβολῆς. ἡ μὲν οὖν διαστολή διὰ ταῦτά τε καὶ ἄλλα παραπλήσια τούτοις ἐκ τοῦ τῶν ἐνεργειῶν εἶναι μοι φαίνεται γένους, καὶ σώζοιτ' ἂν εἴτε καὶ κατὰ τοῦτο ἡ πρὸς τὴν ἀναπνοὴν τῶν σφυγμῶν ὁμοιότης.

Κεφ. ζ'. Ἐφεξῆς ἂν εἴη σκοπεῖον, εἰ, ὥσπερ ἡ ἐκπνοὴ ἄνεσις ἐστὶ καὶ ὅλον ἀνάπνοαις τῆς ἐνεργείας τοῦ θωράκος, ἡ ἐκφύσησις δὲ ἐνέργεια, καὶ διὰ τοῦτο τὸ μᾶλλον τε καὶ ἦττον ἔχει, τῆς ἐκπνοῆς οὐκ ἐχούσης, οὕτως καὶ ἡ συστολή μὲν ἐν τοῖς σφυγμοῖς ἐκλυσις τῆς ἐνεργείας ἐστὶ τῶν ἀρτημιῶν, ἕτερον δὲ τι ταύτῃ παρακείμενον ἀνάλογος ταῖς ἐκφυσήσεσιν ἡ ἐνέργεια, καὶ μοι δοκεῖ καὶ τοῦτο παντὸς μύλλον ἀληθὲς εἶναι. τεκμαίρομαι δὲ ἐν τε τῶν κοινῇ περὶ πασῶν ἡμῖν τῶν ζωτικῶν δυνάμεων ἐτέρανδε δεδειγμέναις, καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν τὴν ἀναπνοὴν ἀναλογίας. ἐν μέντοι γε τοῖς περὶ τῶν δυνάμεων λογισμοῖς ἐκάστην

missio, utique nec intensio in ea, nec remissio, sicuti nec in expiratione, cernerentur, nec omnino robur et vehementia ictus. Ac diastole quidem per haec et alia his similia ex actionum mihi genere videtur, servarique etiam haecenus pulsuum cum respiratione similitudo potest.

Cap. VII. Deinceps illud considerandum videtur, an, sicuti exspiratio actionis pectoris remissio est, vel utique cessatio, efflatus vero actio, atque idcirco intentionem et remissionem admittens, quod exspiratio non facit, sic systole in pulsibus relaxatio arteriarum operis sit, aliaque huic annexa actio, quae efflatui respondeat. Ac mihi id quoque videtur verissimum esse. Porro conjicio id tum ex iis, quae communiter de universis vitae facultatibus alibi a nobis demonstrata sunt, tum ex proportionem ad ipsam expirationem. Siquidem in iis, quibus de ejusmodi facultatibus egimus, visum est quodque

Ed. Chart. V. [411.]

Ed. Bal. III. (158.)

τῶν ὀργάνων ἐμφαίνει ἐναντίας ἔχειν ἐμφύτους δυνάμεις. ἡ δ' αὖ τῆς ἀναπνοῆς ὁμοιότης ζητεῖ τὴν ἐνέργειαν ἐν ταῖς ἀρτηρίαις ἀνάλογον ταῖς ἐμφυσήσεσιν. καὶ γὰρ ἀγοπάτατον ἂν εἴη, μᾶλλον δ' ἰδύνατον, ὑπάρχειν μὲν τινα χρεῖαν τῇ φύσει τῆς συστρίλῃς τῶν ἀρτηριῶν, μηδεμίαν δ' αὐταῖς δοθῆναι σύμφυτον δύναμιν, δημιουργὸν τῆς τοιαύτης κινήσεως. εὐλογώτερον οὖν μακροῦ, καθάπερ ἐν τοῖς περὶ δυσπνοίας ἰδεῖσθαι, ὁπόταν μὲν ἡ ἐκ τῆς τῶν χυμῶν συγκαύσεως ὑδροειζομένη λιγνυώδης ἀναθυμίασις ἀξιόλογος ᾖ, κτηρικαῦτα μὲν ἐκφυσήσεως τὸ ζῶον ἐφίεσθαι, ὁπόταν δ' ἦτοι διὰ τὴν εὐχυμον, ἢ τὴν τοῦ θερμοῦ μεταρίστητα μηδὲν τοιοῦτον ὑποτρέφῃται περίττωμα, μόνης τῆς ἐκπνοῆς, καὶ ταῖς ἀρτηρίαις τὴν μὲν ἀνάλογον ταῖς ἐκφυσήσεσι συστολὴν ἐν ταῖς πλεονεξίαις τοῦ τοιοῦτου περιττώματος γίνεσθαι, τὰς δ' ἄλλας, ὅταν ἀμφοῖν μᾶλλον ἢ καπνῷ παραπλήσιον ᾖ τὸ κενούμενον ἐξ αὐτῶν. ἐναργῶς δὲ μαρτύρια πάμπολλα τῶν ἐν τοῖς σφυγμοῖς φαινόμενων, ὅλον εὐθίως τὰ κατὰ τοὺς ὕπνους

instrumentum contrarias inter se sibi insitas facultates habere. Rursus similitudo ad respirationem exigit in arteriis actionem, quae proportionem respondeat efflatui. Etenim absurdum maxime sit, nisi potius ejusmodi, quod fieri omnino non possit, esse aliquem naturae systoles arteriarum usum, nec tamen vim ingenitam, quae ejusmodi motum efficeret, datam esse. Rationabilius igitur longe est, sicuti, cum de respirationis difficultate agerem, est indicatum, ubi ex humorum deustione collectus fuliginosus vapor plurimus est, tum animal efflatum appetere, contra, quum vel ob succi temperiem vel caloris mediocritatem nihil talis excrementi colligitur, tum solum expirationem, in arteriis quoque, ubi tale excrementum redundat, similem efflatui systolen edi, reliquas; quum id, quod ex ipsis vacuatur, halitui quam fumo est similis. Sane multa eorum, quae in pulsu apparent, evidentia documenta sunt, veluti et quae per somnum

Ed. Chara. V. [441.]

Ed. Bal. III. (158.)

ἐπὶ τῶν ἐδηδοκότων θαυσιλῶς. θη τούτοις γὰρ ἐκλύεται μὲν ἡ διαστολή μικροτέρα τε ἅμα καὶ βραδυτέρα γινόμενη, ἐπιτείνεται δὲ κατ' ἄμφω ἡ συστολή, καὶ γὰρ ὠκυτέρα ἢ πρὸςθεν καὶ ἐπὶ πλέον εἶσω κατιούσα φαίνεται. ἔοικε γὰρ ταῦτα γίνεσθαι κατὰ τοὺς ὕπνους εὐλόγως ὅτι ἅμα καὶ ἀνάλογον ταῖς ἐκπνοαῖς. ἔσω γὰρ μᾶλλον ἢ ἔξω κινουμένης τῆς ἐμφύτου θερμοσίας, καὶ διὰ τοῦτο πολλῆς ἀθροισμένης κατὰ τε τὰ σπλάγχνα καὶ τὴν γαστέρα κατεργαζομένην τοὺς τε χυμοὺς καὶ τὰ σιλία, πλείων ἀνάγκη καὶ τὸ περίεργμα γινόμενον δεῖσθαι τῆς φυσικῆς κενώσεως. καὶ διὰ τοῦτο ἐν μὲν ταῖς ἀναπνοαῖς ἡ ἐκπνοὴ θάπτων τε καὶ μείζων, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μετ' ἐκφυσῆσεως τοῖς κάμνουσι κοιμωμένοις, καὶ μάλιστα ὅταν ἐδηδοκοίτες ὥσιν ἱκανά. κατὰ δὲ τοῖς σφυγμοῖς ἡ συστολή τὸν αὐτὸν διατίθεται τρόπον. οὕτω τοι καὶ τοῖς παισὶν ἄμφω πλεονεκεῖ· πλείστη γὰρ καὶ ἡ τῶν χυμῶν ἀργασία τοῖς τοιούτοις διὰ τὴν αὐξήσιν. ἐμπαιὶν δὲ ὅτι

in iis, qui ampliter comederunt, fieri advertimus. In his enim remissior fit diastole, ut quae tunc minor effecta, tum vero tardior intelligatur. Intensio autem fit systoles in utroque, quum et velociter quam prius et magis intro se recipere noscatur. Videntur autem haec tum merito per somnum fieri, tum cum expiratione contemporanea esse. Quippe intro magis quam foras naturali calore se ferente, eoquo etiam circa viscera et ventrem, qui succos et cibos concoquat, jam plurimo collecto, necessum est excrementum, quoniam id quoque copiosius gignitur, naturalem vacationem desideret. Proinde in respiratione expiratio et major et plerumque cum efflatu aegris inter dormiendum visitur, maximeque id, ubi largius comederint. In pulsibus vero arteriae contractio ad eundem se exhibet modum. Sic porro et pueris ambo excellunt, quippe vehemens est his propter incrementum concoctio. Contra senum aetas tar-

Ed. Chart. V. [441. 442.]

Ed. Bat. III. (158.)

τῶν γερότων ἡλικία βραδυτάτην τε καὶ μικροτάτην ἔχουσα φαίνεται τὴν συστολὴν, ὡς ἀμυνδρᾶν καὶ περὶ τὰς πέψεις ἀσθενοῦσαν καὶ τοὺς χυμοὺς ἥκιστα κατεργαζομένην, ὡς μὴ ἀναγκαίαν. ἀνάλογον δὲ τοῦτοις καὶ τὰς ὥρας τε καὶ χώρας καὶ πάσας [442] ἀπλῶς τοῦ περιέχοντος ἡμῶν αἵρος τὰς μεταβολὰς εἰς κρῖνος τε καὶ θάλλπος ἀλλοιοῦσθαι φασὶ τοὺς σφυγμούς. οὕτως δὲ καὶ τῶν ψυχικῶν παθῶν καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων τε καὶ τοσημάτων ἕκαστον ἔχει τὴν ἑξὺς κίνησιν αὐξάνει τῶν ἀρτηριῶν, ἢ τὴν εἰσκαίτοι γ' ἔχρην, εἰ διὰ παντὸς ἀνάπαυσίς τις ἦν ἢ διαστολή, πρῶτον μηδαμῶς μὴτ' ὠκνέμεν ἐαυτῆς μήτε βραδυτέραν ταύτην γίνεσθαι· δεύτερον δὲ καὶ τῆς κινήσεως ὄρον ἓνα διὰ παντὸς ὑπάρχειν, ὃν ἐκ τῆς φυσικῆς κατασκευῆς αἱ ἀρτηρίαι κίνηται. τὸ δὲ καὶ τοῦτο προσαπέρω κινεῖν αὐτὰς ἐνδεικτικόν ἐστι τῆς τότε γινόμενης ἐνεργείας. ἀλλ' οἷα ἐνεργοῦσα, φασὶν, ἡ ἀρτηρία θῦττόν τε καὶ μέχρι πλέονος εἶσω προσέρχεται, ἀλλὰ διὰ τῶν χιτῶνων μαλακότηα· πεφύκασι γὰρ οἱ τοιοῦτοι τῆς

diorem et minorem videtur habere systolen, utpote minus necessariam, quum et imbecilliter concoquat, et succos minime conficiat. Jam ad proportionem horum tum anni tempus, tum regio, tum omnis uno verbo ambientis nos aëris ad frigus et calorem mutatio pulsus alterare videntur. Pari modo et animi affectus omnes, et vitae sortes, et morbi arteriarum motum introrsus extrorsusve. promovent; quamquam scilicet oportebat, si diastole cessatio et quies esset, primum illud accidere, ut non alias videretur celerior, alias tardior; deinde ut terminus et finis motus semper is esset, quem ex naturali compositione arteriae possiderent. Verum quum praeter quoque hunc terminum se ipsas moveant, indicium est tum etiam obitae actionis. At, inquiunt, arteria non agendo aliquid celerius interiorque descendit, sed propter tumicarum molliem; habiles enim sunt tales, cessante dia-

Ed. Chart. V. [442.]

Ed. Basf. III. (158.)

διαστολῆς ἀφεθέντες ἐπὶ πλεόν τε καὶ θᾶττον τῶν σκλη-
ρῶν εἰς ἑαυτοὺς συνιζάνειν. ἀλλὰ τοῦτο, φήσομεν, ὡ γυν-
εῖοι, τῇ μὲν κατὰ τὰς ἡλικίας ἐξαλλαγῇ, τῶν φύθμων
ἴσως ὁμολογεῖ· καίτοι δειξομεν ὀλίγον ὕστερον, ὅπως δια-
φέρεται· παμπόλλαις δ' ἄλλαις διαθήσεσιν ἐνὰργῶς δια-
φανεῖ, καθ' ἧς ἐξαιφνίδιος ἢ ἀλλοιώσεις γίνεται τῶν φύ-
θμων, οὐδὲν μέγα τῶν χιτώνων ἐν οὕτως ὀλίγῳ χρόνῳ
μεταβάλλειν εἰς μαλακότητά τε καὶ σκληρότητα δυναμέ-
νων. ἔξυπατῆ δὲ οὐχ ἥκιστα ὑμᾶς καὶ τὸ καλῶς ὑπὸ
τῶν παλαιῶν λατρῶν εἰρημένον, οὐ συνιέντας αὐτὸ προση-
κόντως. ἐτοιμότεροι γάρ εἰσι πρὸς τὰς κινήσεις οἱ μα-
λακοὶ χιτῶνες, ὅταν ἐνεργῶσί τι δι' αὐτῶν αἱ δυνάμεις·
εὐπειθέστεροι γὰρ οὕτως αὐταῖς εἰσι καὶ, ὥς ἂν εἴποι τις,
εὐαγωγότεροι πρὸς ὃ τι ἂν ἐθέλωσιν. ὅταν δ' ὑπ' ἐκείνων
κινήθοντες αὐτοὶς ἐαθῶσιν εἰς τὴν ἑαυτῶν κατὰστασιν ἐπα-
νεῖναι, τόθ' οἱ σκληροὶ θᾶττον ἐπανέρχονται τῶν μαλα-
κωτέρων, ὥσπερ καὶ τῶν φυτῶν τὰ σκληρότερα τῶν

stole, et ulterius et celerius, quam durae, in se ipsas re-
cidere. At hoc, viri probi, mutationi illi modulorum
pulsus, quae ex aetate spectatur, fortasse consentire di-
cemus; tametli paulo post, quemadmodum diffentiat, in-
dicabimus. Caeterum plurimis aliis effectibus evidenter
repugnat; in quibus scilicet subitanea est modulorum
pulsus mutatio, quam nihil adeo in tantillo tempore
mutari in molliem et duritiem possit. Fallit autem
non minime, nos et quod a veteribus medicis probe di-
ctum non recte a nobis intelligitur. Quippe faciliores
ad motus erunt molles tunicae, quam scilicet facultates
ipsae aliquid per eas moliantur, si quidem sic illis sunt
magis obsequentes et, ut sic dixerim, ad id quod volunt,
seguaciores. Quum vero, postquam ab iis sunt motae,
rursus permittuntur ad statum proprium redire, tum
utique durae, quam molles, celerius revertuntur, non
aliter plane, quam durae stirpes, quae difficiliter quam

Ed. Chart. V. [44a.]

Ed. Basf. III. (158.)

μαλακωτέρων· χαλεπωτέρων μὲν ὑπείκει τοῖς βιαζομένοις
καὶ μόλις ἐπεται τοῖς ἔλκουσιν, ἀφεθέντα δ' αὐθις εὐ-
κολώτερον εἰς τὴν ἔμπροσθεν ἐπανάγεται· κατὰστασιν.
Ἄλλὰ καὶ λόγον ἔχον ἐστὶ τοῦτο πρὸ τοῦ φαίνεσθαι γι-
νόμενον οὕτως. ἐκάστη γὰρ τῶν σωμάτων ἐστὶ τις ἴδιος
λόγος συστάσεως ἁλυπός τε καὶ, ὡς Ἱπποκράτης ἔλεγεν,
ἁκάματος, ἐν τῷ μέσῳ δηλονότι τῶν ἀμέτρων αὐτοῦ κινή-
σεων καθεστηκυίας, καὶ ταύτης οὐκ ἄνευ καμάτου τινός
ἔξισταται. καὶ μᾶλλον δὲ κάματος καὶ αὐτῷ τῷ κινου-
μένῳ σώματι καὶ τῇ κινήσει θυτάμει τότε μᾶλλον ἐστίν,
ὅταν σκληρόν τε καὶ ξηρόν ὑπάρχη. τὸ γὰρ οὕτω συνε-
στικτός λυγροτέραν ἔχει τὴν ἔξιν τοῦ μαλακωτέρου τε καὶ
ὑγροτέρου· ὅσῳ δ' ἂν ἕκαστον τῶν ὁμοίων πάσχειν με-
λόντων λυγροτέρον ἢ, τοσοῦτον τῷ διακινεῖντι δυσκινη-
τότερον γίνεται. εἴπερ οὐτὸ πάσχει μὲν τὸ κινούμενον
ὑπὸ τοῦ κινούντος, ἐτερεῖ δὲ καὶ θεῶν περὶ αὐτὸ τὸ
κινεῖν, εὐλόγον ἦν, ὅσον δυσπαθέστερόν ἐστι τὸ σκλη-
ρότερον, εἰς τοσοῦτον καὶ δυσκινητότερον αὐτὸ γενέσθαι.

molles cogenti ipsas cedunt, vixque trahentem sequun-
tur, dimissae rursus in priorem statum facile redeunt.
Quia etiam supra id, quod hoc sic fieri apparet, etiam
ratio idem confirmat. Omni enim corpori suus qui-
dem status est, omnis tum doloris, tum vero, ut Hip-
pocrates ait, laboris expert, scilicet in medio excessuum
sui motus positus. Nec ab hoc citra offensam, id remo-
veris. Estque major noxa tum ipsi moto corpori, tum
vero facultati, quae id movet, quum ipsam durum sic-
cumque est. Quod enim sic est affectum, valentio-
rem habet, quam id, quod mollius est atque humidius.
Quanto autem quicquid eorum, quae passura quicquam
sunt, valentius fuerit, tanto utique eum, qui novum illi
statum inducit, difficilius sequitur. Ergo si, quod move-
tur, ab eo, quod movet, patitur, agit autem facitque in
ipsum id, quod movet, ratio est, ut, quanto segrius pati-
tur id, quod durius est, tanto etiam idem difficilius mo-

Ed. Charr. V. [442, 443.]

Ed. Bas. III. (158, 159.)

καὶ διὰ τοῦτο, εἴτε φυτὸν ὅτιον, εἴτε τῶν ὄργα(159)τικῶν
 τε τοῦ ζώου μορίων ὑπὸ δυνάμεώς τινος κινεῖτο, τὸ
 μὲν σκληρόν, ὡς ἂν δυσπαθέστερόν τε καὶ δυσκινητό-
 τερον, ἦτοιν ἀκολουθεῖ, ῥῆον δὲ τὸ μαλακώτερον. τοῦ
 μαλακοτέρου δὲ τὸ σκληρὸν θάττον εἰς τὴν ἑαυτοῦ
 κατὰστασιν ἐπατέρεται, ὡς ἂν ἰσχυροτέρα συνεχόμενον
 ἔξει. φαίνεται γὰρ ἐν τοῖς φυτοῖς, ὅσα μὲν ἁπαλὰ καὶ
 νῆα, λυγίζόμενά τε καὶ βραδύνοχα κατὰ τὰς εἰς τὴν φύ-
 σιν ἐπαρόδους, ὅσα δ' ἤδη τέλεα καὶ σκληρὰ, μετὰ
 πλείονος τοῦ τόνου καὶ θάττονος [443] τῆς κινήσεως
 ἐπανερχόμενα. πρὸς τῷ τοίνυν, ὡς ἔσθην, καταβάλλειν
 αὐτῶν τῶν λόγων τὰς ἐξαιρητῆς γιγτομένης μεταβολὰς τῶν
 ῥυθμῶν οὐδ' ἄλλως ἔοικεν ὁμολογεῖν τοῖς φαινόμενοις
 ἢ ὑπόθεσις, δειχθέντος τοῦ μὲν μαλακοτέρου σώματος
 καὶ ἀσθενεστεροῦ ῥῆον μὲν ἐπομένου τῷ κινουντι, βρα-
 δύτερον δ' εἰς τὴν φύσιν ἐπανερχομένου, τοῦ δὲ σκλη-
 ροτέρου διὰ συντονίαν μόγις μὲν νικουμένου, καὶ διὰ

veatur. Proinde, siue stirps ulla, siue animantium pars
 ulla instrumentalis a facultate quavis moveatur, quod
 durum est, utpote difficilius patibile difficilisque
 mobile, minus obsequetur, quod mollius est, facilius
 ducetur. At quod est durum, ceu valentiores firma-
 tum habitu, velocius in suum statum revertitur. Nam
 in ipsa stirpibus, quae tenellae novellaeque sunt, tum
 vitilium usum praebere, tum vero ad reditum in
 naturae habitum segnes esse cernuntur; e diverso,
 quae absoluta jam duraeque sunt, cum impetu maiore
 ac motu celeriore revertuntur. Ergo praeter id, quod
 a subito mutatis arteriae motibus refutatur eorum
 ratio, ut dixi, etiam nec cum iis, quae fieri evi-
 denter apparent, consentire videtur eorum hypothese-
 sis, indicato praesertim, quod mollius et imbecillius
 corpus, ut facile ducentem sequitur, ita segnius in
 naturam revertitur, durum contra tum roboris re-
 puxu vix vincitur, tum tardius sequitur ac cele-

Ed. Chart. V. [443.]

Ed. Bas. III. (159.)

κοῦτο βραδύτερον ἐπομένον, θάπτος δὲ, ὅταν ἀφεθῇ, πρὸς
τῇσ' οἰκίαν ἐπειγομένου φύσιν. συνελόντι δὲ φάναι, καὶ
ταῖς μαλακαῖς ἀρτηρίαις ἄμφω συμβέβηκε πᾶσχειν ἐν μέ-
ρει καὶ ταῖς σκληραῖς.

Κεφ. η'. Λέγεται μοι τὸ πᾶν ἤδη περὶ χρείας
σφυγμῶν. καὶ γὰρ ὅτι φυσικῆς ἕνεκα τῆς καθ' ὅλον τὸ
ζῶον θερμοσίας, καὶ ὅτι κατὰ μὲν τὰς διαστολάς δια-
ψύχεται τοῦτο, κατὰ δὲ τὰς συστολάς καθαιρεται, καὶ
ὥς αἱ κινήσεις αὐτὸς ταῖς ἀναπνευστικαῖς ὁμοίως πᾶν-
τη, καὶ ὡς καὶ τῷ ψυχικῷ πνεύματι χρήσιμοι, καὶ ὡς
καθ' ἓν μόνον ἀναπνοὴ καὶ σφυγμός διαφέρουσι, τῷ
τῇσ' μὲν ὑπὸ τῆς ψυχικῆς δυάμεως, τὸν δ' ὑπὸ τῆς
ζωτικῆς γίνεσθαι, τὰ δ' ἄλλα πάντα καὶ χρείας ἕνεκα
καὶ τρόπου κινήσεως ὁμοίως ἔχουσιν, εἰρηγαί τε καὶ
θεωρεται. ὁμοίον δὲ ταῦτ' ἐπιμελῶς ἀναλεξαμένη δια-
κρίνειν δύνασθαι τὰ τε καλῶς ὑπὸ τῶν ἐμπροσθεν

ritus, quum sub impetu dimittitur, ad propriam
naturam fessinet. Quae ambo, ut summa com-
plectar, tum mollibus arteriis tum duris per vices
incidunt.

Cap. VIII. De pulsuum usu dixi rem totam. Nam
et quod naturalis, qui per totum animal diffunditur,
caloris gratia sint conditi, et quod dilatata arteria
is refrigeretur, contracta rursus purgaretur, et quod
motus hi spiritus motibus omnino sint affimiles, et
quod animali spiritui conducant, et quod una re
tantum respiratio et pulsus dissideant, nempe quod
illa ab animali facultate, hic a vitali manet, reli-
quus, vel quod ad utilitatem, vel quod ad motus
modum spectat, similiter se habeant, dictum ac de-
monstratum est. Facile utique, qui haec curiose rele-
gerit, discernere poterit, et quae recte a prioribus

Ed. Chart. V. [443.]

Ed. Bas. III. (159.)

εἰρημένα καὶ τὰ μὴ. ῥᾷδιον δὲ τῷ τοιούτῳ, καὶ ὅσα
κατὰ μέρος ὑπὲρ ἀμφοτέρων ζητεῖται τῶν ἐνεργειῶν, εἰς-
φίσκειν.

Sint dicta et quae secus. Facile vero ejusmodi est, et
quaecunque membratim de utraque actione quaeruntur,
ea invenire.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΙΠΟΚΡΑΤΟΥΣ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΑ
ENNEA. ΠΡΩΤΟΝ ΑΚΕΦΑΛΟΝ.

Ed. Chart. V. [78.]

Ἀλλὰ κἀκεῖνου τὸ αὐτοχρὲς τῇ στερνῇ διασπῆσαι, καὶ ἢ οὕτω σαφῶς θεύσασθαι τὴν καρδίαν, ὥς κἀν ταῖς τῶν ζώων ἀνατομαῖς, ἐπειδὴν ἔχοντες ἀναγυμνῶμεν. τὸ μὲν οὖν παιδάριον ἐσώθη, συγκαθέντων τε τῶν περὶ τὸ στέμνον καὶ συμφύτων ἀλλήλοις, καὶ τοιοῦτον ἐπίθεμια γενομένων τῆς καρδίας, ὅλον περ ἢ ἔμπροσθεν ἢ κορυφῇ τοῦ χιτῶνος. καὶ οὐ χρὴ θαυμάζειν, εἰ, γυμνωθείσης τῆς καρδίας,

---

GALENI DE PLACITIS HIPPOCRATIS ET
PLATONIS LIBRI NOVENI. LIBER PRI-
MUS SINE PRINCIPIO.

Sed et illius quod sterno conjunctum erat, com-
putruit, licebatque ita aperte cor videre, ut in anima-
lium dissectionibus, ubi consulto et data opera id de-
nudamus. Igitur puer servatus est, obductis jam nova
carne et connatis inter se partibus circa sternum positis,
effectisque tale cordi operimentum, quale prius erat tu-
nicæ *pericardii* vertex. Neque est cur adquiremur, detecto

Ed. Chart. V. [78]

ἰσώθη τὸ παιδάριον. οὐδὲν γὰρ περιττότερον ἢ διδάσκειν εἶχε τῶν ὁσημέραι γινόμενων εἰς τὸν θυράκιον συντηρήσεων. οὐ μὴν οὐδὲ ὁ περικάρδιος ἰδιαν ἐξαίρετον ἐπιφέρει τινὰ κίνδυνον, ὥσπερ πρὶν καὶ Ἱερόφιλος εἶρηκε καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἱατρῶν. οὔτε οὖν τὸ παιδάριον ἐκείνο παρ' ὅλην τὴν θεραπείαν ἐβέβλαπτο τὴν ἐνέργειαν, οὔτε ἂν τι ζῶον ὁμοίως ἀνατέμνωμεν. τίτος οὖν ἔτεκε ταῦτ' εἰρηταί μοι· τοῦ τὴν καρδίαν αἵματος εἶναι μεστέην τὴν καὶ αὐτοῦ τὴν κοιλίαν. τῷ τοῦτο δῆλον; εἰ τρώσαις αὐτὴν, εὐθύς ἐκχεῖται τὸ αἷμα. ἐχρὴν δὲ γε κατὰ τὸν Χρυσίππον ἢ τὸ πνεῦμα πρότερον ἐκκενούμενον φαίνεσθαι, κἔπειθ' οὕτως ἔπασθαι τὸ αἷμα, ἢ μὴδὲ ὅλως ἔπασθαι, καθάπερ οὐδὲ ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν ἐγκέφαλον ἔπεται κοιλίων. ἀλλ' ἐπειδὴν ἐκρόψαντες τὸ κενόν ἀφέλωμεν τὴν παχύνειν μήτηγα, καὶ γυμνώσαντες ἅπαντα τὸν ἐγκέφαλον ἐπιχειρώμεν εἰσπλάσκειν ἡντιναοῦν αὐτοῦ κοιλίαν, οὔτε ἐν τῷ παραχοῆμα φαίνεται κατ' αὐτὰς αἷμα περιεχόμενον, οὔτε ὕστερον ἐπόμενον, οὔτως ὅθ' ἐκείναι τοῦ τριτοῦτος ἡδὴ ζῶον καὶ μὴ

corde, servatum fuisse puerum. Etenim habuit nihil amplius is affectus, quam quae quotidie sunt thoracis perforationes, praesertim quum pericardium novum aliquod ex se nullum adfert periculum, ut Hierophilus atque alii medicorum multi consent. Igitur ne in actione quidem ulla laesus puer erat toto quo illi medebatur spatio; quemadmodum neque animal ullum, quod eo modo secuerimus. Sed quorsum haec narramus? ut ostendam, cor utroque suo ventre sanguinis esse plenum. Hoc inde constat, quod, si secneris ipsum, ex hoc statim sanguis effunditur. Sed secundum Chrysippum vel spiritum prius oportebat exhaustum apparere, atque ita dein sequi sanguinem, vel omnino non sequi, quemadmodum neque sequitur in cerebri ventriculis. Nam ne in his quidem statim sanguis contineri, neque postea sequi videtur, ubi, excisa calvaria, et ablata crassa membrana, universoque denudato cerebro, quemcunque ventriculum ejus secare tentamus. Itaque mortuo jam animali, in sinistro quidem

Ed. Chart. V. [78. 79.]

τὴν ἀριστερὰν κοιλίαν τῆς καρδίας οὐκ ἔσθ' ὅπου οὐκ ἂν εὐροῖς αἷματος θρόμβους, ἐν δὲ ταῖς κατὰ τὸν ἐγκέφαλον οὐχ εὐρήσεις, πλὴν εἰ θλασθέντος αὐτοῦ σὺν τῷ κρανίῳ τῶν ἐν αὐτῷ τινες ἀρτηριῶν ἢ φλεβῶν διασπασθεῖεν. οὕτω δὲ καὶ τῶν τιτρωσκομένων κατὰ τὴν ἔκφυσιν τοῦ τοπιαίου βωῶν [79] εὐρίσκεται ποτε διαδιδόμενον εἰς τινα τῶν προσθίων κοιλιῶν αἷμα. καὶ οὐδὲν οὐδ' ἐνταῦθα θαυμαστόν, αὐτῆς τῆς ὀπισθοῦ κοιλίας τιτρωσκομένης, καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων αὐτῇ συντιτρωσκομένων ἀγγείων, ἀφικνεῖσθαι ποτε καὶ μέχρι τῶν προσθίων τὸ αἷμα. δύναται δ' ἂν ἐνίοτε καὶ βρόχου πνιγέντος τοῦ ζῶον διὰ τὴν ὑπερβύλλουσαν βίαν ῥαγῆναι τι τῶν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἀγγείων, οἷα δὴ πολλὰκις ὁρᾶται γιγνόμενα καὶ κατ' ὅτιον ἄλλο μέρος ὑπὸ πλήθους αἵματος ἢ χύσεως ἀναρραγέντος ἀγγείου. εἰ δ' ἐν ὕδατι πνιγῇ τὸ ζῶον, οὐκ ἂν ὁμοίως ἀγγεῖον ῥαγῇ. κατὰ μέντοι τοὺς ἄλλους ἀπαιτίας θανάτους τῶν ζῶων οὐκ ἂν εὐροῖς ἐν ἐγκεφάλῳ κοιλίας περιεχόμενον θρόμβον, ὥσπερ ἐν τῇ καρδίᾳ διαπαντός. ἀλλὰ τὰ μὲν

cordis ventriculo nunquam non grumos sanguinis invenire est, in ventriculis autem cerebri non item, nisi si, eo una cum calvaria contuso, venarum atque arteriarum aliquae disrumpantur. Eodem modo et in bobus, qua primum spinalis medulla exoritur, vulneratis sanguis in anteriorum ventriculorum aliquem diductus aliquando invenitur. Sed ne hic quidem miraculi quicquam est, si, ipso ventriculo posteriori, unaque magnis vasis vulneratis, ad anteriores ventriculos subinde sanguis pervenire consuevit, quum praesertim fieri aliquando potest, ut, laqueo suffocato animali, ob excessantem vim, illatam aliquod vasorum cerebri disrumpatur. Id quod etiam in quavis alia parte propter sanguinis vel copiam vel qualitatem evenire saepius observatum est. Verum si in aqua suffocetur animal, non illidem vas disrumpitur, uti nec, si alia quavis morte id afficias, in cerebri ventriculo grumum contineri, ut in corde semper, reperire erit. Sed de iis, quae mortuis animalibus,

Ed. Chart. V. [79.]

ἐπὶ τῶν τεθνεώτων ἐκ περιουσίας εὐρησθαι μοι δοκῶ. ἐπά-
νουμε δ' αὐτοὺς ἐπὶ ζῶντα ζῶα, καὶ δείκνυμι σοι, γυμνωθεί-
σης τῆς καρδίας, οὐ μόνον εἰ σμῖλην παθείης εἰς τὴν ἀριστε-
ράν κοιλίαν, αἷμα προχέμενον εὐθέως, ἀλλὰ καὶ γραφεῖον,
ἢ βελόνην, ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον. καίτοι γε, εἴπερ ἀναγ-
καῖον ἦν, ἐχρῆν ἐκκενωθῆναι τὸ πνεῦμα πρότερον, ἵνα
ἀκολουθήσῃ τὸ αἷμα· τὸ γὰρ στεγνὰν τῆς ὁπῆς ἂν εἰς
χρόνου μῆκος οὐ σμικρὰ συνετελέσεν. ἀλλὰ οὐχ ὥδ' ἔχει
τὰληθεῖς· ἐπεταὶ γὰρ αὐτίκα μάλα τῷ τρώσαντι τὸ αἷμα,
ὥστε οὐκ ἂν, οὐδ' εἰ πάνυ σφόδρα ταχύνης ἐν τῇ χειρουργί-
ᾳ, θυνήσῃ ποτὲ ἀναιμάκτον ἐξαρπάσαι τὸ τραῦμα. ὃ δὲ
λον, ὡς πλήρης ἐστὶν αἷματος ἡ ἀριστερά κοιλία

Κεφ. ε'. Τὸ γὰρ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἑρασίστρατον
λεγόμενον, ὡς πρὶν μὲν τοῦ γυμνωθῆναι πνεῦμα μόνον ἐν
αὐτῇ περιείχτο, γυμνωθείσης δὲ παρεμπίπτει τὸ αἷμα, οὐ-
δὲν ἀλλ' ἐστὶν ἡ ἀνθρώπων λόγος ἀναισχύντων πρὸς τὸν
ἐλεγχον. ἀλλὰ καὶ τοῦτ' αὐτῶν ἐλέγξαι τὸ ἀναισχύντημα
ῥᾶστόν ἐστιν. εἰ γὰρ δὴ παρὰ φύσιν εἰς τὴν πνευματικὴν

incidunt, praeter institutum mihi dixisse videor. Redeo
ad eadem viva, ostendamque, sanguinem statim effundi
detecto corde, si in ventrem sinistrum non solum scalpellum,
sed etiam stylum, aut acum, aut tale quid injeceris. Quan-
quam profecto spiritum prius evacuatum iri, si id necessum
esset, ut deinde sequatur sanguis, oportebat. Sed foraminis
angustia, quod non nisi longo post tempore fluat, non pa-
rum forsitan confert. At non ita se res habet. Statim
enim instrumentum, quod vulneraverit, sanguis sequitur,
adeo ut, quantumvis manus vulnerando festinarit, instru-
mentum educere incruentum nequeas. Ex quo scire li-
cet, sinistrum ventriculum sanguine plenum esse.

Cap. VI. Etenim spiritum solum in eo corde, an-
tequam denudatum sit, contineri, postquam autem denu-
datum sit, sanguinem incidere, ut Erasistrati sectatores di-
cere solebant, nihil aliud esse puto quam verba homi-
num, quos reprehendi non pudet. Sed et impudens hoc
eorum dictum refellere facillimum est. Si enim praeter

Ed. Chart. V. [79.]

κοιλίαν τῆς καρδίας ἐκπέτωκε τὸ αἷμα, πάντ' ἐχρῆν, οἷμας, συγκαχύσθαι τὰ κατὰ φύσιν αὐτῆς ἔργα, καὶ μήτε τὰς ἀρτηρίας ἔθ' ὁμοῶς σφύζειν, ὥς ὅτ' ἐκ τοῦ παρ' αὐτῆς ἐπληροῦτο πνεύματος, ἀπολωλέναι τε παμπόλλας ἐνεργείας, ὥς ἂν τῆς πηγῆς αὐτῶν οὐκέτι οὔσης. Ἐρασίστρατος μὲν γὰρ ζωτικῷ πνεύματος, Χρύσιππος δὲ τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος πλήρη φασὶν εἶναι τὴν κοιλίαν ταύτην. ἀλλ' οὐδὲν ὅλως τὸ ζῶον καταλαμβάνει σύμπτωμα, καὶ τοῦτ' ἔνεστι τῷ βουλομένῳ μαθεῖν παρ' ἡμῶν, ὥσπερ ἀμέλει πολλάκις ἰδεῖσθαι οὐκ ὀλίγοις τῶν ἀπιστούντων, εὐθύς ἀντιπαρβάλλοντες αὐτοῖς ἐφ' ἑτέρου ζώου, πολλάκις δὲ καὶ καθ' ἃν ὁτιοῦν ταῦτόν, ὁπόσα τε καὶ ὁποῖα καταλαμβάνει τὸ σύμπαν σῶμα παθήματα, κοιλίας ἐγκεφάλου τραυθείσης. καίτοι τί λέγω τραυθείσης; εἰ γὰρ καὶ πρὶν τραῦσαι θλίψης ἤντινόν αὐτῶν, ἀκίνητόν τε καὶ ἀναισθητόν, ἄπνουν τε καὶ ἄφωτον εὐθύς ἔσται τό ζῶον. οὕτω δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ἀναισθημένων φαίνεται συμ-

naturam in eum cordis ventriculum, ubi spiritus continetur, sanguis inciderit, omnia ejus naturalia officia confundi oportere puto, ita ut neque arteriae adhuc eodem modo pulsent, quo cum a cordis spiritu ventriculus opereretur, et multae admodum actiones intercidant, perinde ac si earum fons jam amplius non extaret. Etenim hunc ventriculum Erasistratus vitali, Chrysippus animali spiritu plenum esse dicunt. Nullam tamen omnino symptomata ita affectum animal corripit. Et hoc, qui volet, ex me discere poterit, ut sane non paucis, qui id non credebant, saepius alio statim substituto animali simile illis ostendimus, saepius in uno et eodem, ac praeterea a quantis et qualibus affectibus universum animalis corpus occupatur, vulnerato cerebri ventriculo, palam facimus. Sed quid dico vulnerato? Si enim ante premas tantum quemvis ventriculum, quam vulnus intuleris, animalis statim sine motu et sensu, sine spiritu et voce erit. Nec aliter in hominibus ipsis caput perforatis

Ed. Chart. V. [79. 8a.]

πίπτον. ἐν γὰρ [80] τῷ τὰ κατεργάτα τῶν ὀστέων ἐκ-
 κόπτειν, ὑποβάλλειν ἀναγκαζομένων ἡμῶν ἀσφαλείας ἕνεκα
 τοὺς καλουμένους μηνιγγοφύλακας, εἰ βραχεῖ βιαίτερον
 ἐπιθλίψει τις αὐτοῖς τὸν ἐγκέφαλον, ἀναίσθητός τε καὶ
 ἀκίνητος ὡπασῶν τῶν καθ' ὁρμὴν κινήσεων ὁ ἄνθρωπος
 ἀποτελεῖται, οὐ μὴν τὴν γε καρδίαν γυμνωθεῖσαν θλιβόντων.
 ἀλλ' ἔγωγε οἶδα καὶ πυράγῃ ποτὲ χαλκῶς ἐπιτρέψας τιτὶ περι-
 λαβεῖν αὐτήν, ἐπειδὴ καὶ τῶν δακτύλων ἐξεπήδα βίαιως πάλλο-
 μένη. ἀλλ' οὐδὲν οὐδὲ τότε τὸ ζῶον ἔπασχεν, οὔτε εἰς αἰσθη-
 σιν, οὔτε εἰς κίνησιν τὴν καθ' ὁρμὴν, ἀλλ' ἐκεκράγχι τε μεγάλα,
 καὶ ἀκωλύτως ἀνέπνει, καὶ πάντα κίνηει σφοδρῶς τὰ πᾶσι.
 μόνη γὰρ ἡ τῶν ἀρτηριῶν βλέπτεται κίνησις, οὕτω δια-
 ληφθεῖσης τῆς καρδίας, ἄλλο δὲ οὐδὲν πάσχει τὸ ζῶον,
 ἀλλ', ὅχει περ ἂν ζῇ, καὶ κινεῖ πάντα τὰ μέλη, καὶ ἀνα-
 πνεῖ. ἐγκεφάλου δὲ οὕτω θλιφθέντος, ἔμπαντι ὅπαντα
 συμπίπτει· σφύζουσι μὲν αἱ ἀρτηρίαι κατὰ φύσιν ὅμα τῇ
 καρδίᾳ, κινεῖται δ' οὐδὲν μέλος, οὐδὲ ἀναπνεῖ τὸ ζῶον,
 οὐδὲ ἐκφωνεῖ. ἔτι μὲν οὖν ἐκ τῶνδε καὶ ἄλλο τι μεῖζον

evenire conspicitur. Interim enim, dum ossa rupta ex-
 cidimus, quos membranarum custodes nominant, subdere
 cerebri tutandi gratia cogimur, ne, si vel paulo violenti-
 us cerebrum premas, homo sine sensu sineque omni vo-
 luntario motu reddatur, quod tamen non evenit, si cor
 nudatum premas. Quia memini, me aliquando cuidam
 permisisse fabri ferrarii forcipe id comprehendere, cum
 alioqui, dum moveretur, e manibus violentius palpitando
 exiliaret. Sed ne sic quidem aut sensu aut voluntario
 motu animal laedebatur, tantum vociferabatur magno-
 pere, indefinenter respirabat, et omnia membra vehe-
 menter concutiebatur. Etenim, corde ita apprehenso, solus
 arteriarum motus laeditur, aliud nihil patitur animal.
 sed, quamdiu vivit, et omnes movet partes, et respirat.
 Verum si cerebrum ita comprimatur, contraria omnia eve-
 nire videbis. Siquidem arteriae quidem naturali ordine,
 cum pulsant cor, pulsant, sed nullum membrum movetur,
 neque respirat animal, neque exclamat. Ex quibus jam

Ed. Chart. V. [8a.]

ἐκφαίνεται, τὸ μῆτε τὴν καρδίαν ὑπερφύλον τινὸς θεωρεῖται
πρὸς τὴν οἰκίαν κίνησιν, μῆτε τὸν ἐκκέφαλον τῆς καρδίας.
οὐ μὴν τοῦτου γε ἕνεκεν ἐμνημόνευσα τῶν ἐν τῆς ἀνατο-
μῆς φαινομένων, ἀλλ' ὅπως ἐπιδείξαιμι τὸ ψυχικὸν πνεῦμα
κατὰ τὰς τοῦ ἐκκέφαλου κοιλίας περιεχόμενον. ἔνθα τῶν
καὶ μάλιστα μεμνημένην ἂν τὸν Χρύσιππον, ὅτι βουλόμενος
ἐλλεικρινές τι καὶ καθαρὸν εἶναι πνεῦμα τὸ κατὰ τὴν ἀρχὴν
τῆς ψυχῆς, οὐ προσσηκόντως ἐν τῇ καρδίᾳ καθίδρυσεν αὐτό,
καίτοι Χρύσιππον μὲν ἂν τις ἀποδέξαιτο μετρίως ἀποφρητά-
μενον, ὥς μήθ' ὅτι τῶν νεύρων ἀρχὴ ἡ καρδία τὴν γνῶσιν
αὐτῷ χαρίζεσθαι, μῆτε ἕλλο μηδὲν τῶν κατὰ τὸ πρόβλημα
τοῦτο ζητουμένων ὁμολογεῖ γὰρ ἀπείρως ἔχειν τῶν ἀνα-
τομῶν. Ἀριστοτέλει δέ γε καὶ Πραξαγόρᾳ, παρὰ τὸ φαι-
νόμενον ἀποφαινομένοις, ἀρχὴν τῶν νεύρων εἶναι τὴν καρ-
δίαν, ἐγκαλίσσειεν ἂν τις δικαίως. ὅτι μὲν γὰρ ἄλλα
πολλὰ τῶν κατὰ τὰς ἀνατομὰς ἀκριβῶς οὐχ ἰωρῆκα-
σιν, ἐξ ὧν ὑπελέληκτο συνταγμάτων ἔνεστι καταμαθεῖν!

anajus quid se ostendit, videlicet neque cordi opus esse
cerebro, ut suo officio fungatur, neque cerebro cordo.
Non tamen hujus gratia eorum memini, quae ex ana-
tome apparent, sed ut ostendam, animale spiritum in
cerebri ventriculis contineri. Unde etiam hoc loco vel
maxime reprehenderim Chrysippum, quod, cum spiritum,
qui in ea parte, quae animae principium est, continetur,
purum ac sincerum esse vellet, eum non, ut conve-
niebat, in corde collocavit. Quamquam hunc etiam me-
rito quis laudarit, quod modestius sententiam suam pro-
tulit, ita ut neque, an cor principium nervorum sit, ne-
que alterius cujuspiam, quod in hanc controversiam in-
cidere solet, sibi cognitionem vendicet, sed anatomes im-
peritum se esse dicat. Contra Aristotelem et Praxagoram,
cum aliter, quam res apparet, pronuntient, cor esse ner-
vorum principium, jure reprehenderis. Quod autem et
alia multa, quae ad anatomem pertinent, diligenter non
viderint, ex his, quae scriptis reliquerunt, scire licet.

Ed. Chart. V. [Do.]

ὅτι δὲ ἦτος παντάπασιν αὐτοὶ τυφλοῦντες, ἢ τυφλοῖς
 διαλεγόμενοι, περὶ τῆς τῶν νεύρων ἀρχῆς ἔγραψαν, οὐ λό-
 γοις χρὴ μακροῖς κατασκευάζειν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν αἰσθησὶν
 ἵναται. φαίνεται γάρ, ὡς ἔμπροσθεν εἰδήλωσα, τὰ μὲν τῶν
 νεύρων ἐξ ἐγκεφάλου ἀντικρυς ἐκπαφυκότες, τὰ δ' ἐκ τοῦ
 σπυτιαίου μυελοῦ, σπυτιαῖος δ' αὐτὸς ἐξ ἐγκεφάλου. βέλ-
 τιον οὖν ἦν εὐθ' ἀπλῶς ἀρχὴν τῶν νεύρων ἀποφύνασθαι
 τὴν καρδίαν, ὅπερ Ἀριστοτέλης ἐποίησεν, οὔτε ἐκ πανουρ-
 γίας κινὸς ἐπιβεβουλευμένης, ὡς ὁ Πραξαγόρας. οὗτος γάρ
 ὁ ἀνὴρ ἐπειδὴ μηδὲν ἰώρα νεῦρον ἐκφυόμενον τῆς καρδίας,
 φιλοτιμηθεὶς δὲ πρὸς Ἱπποκράτην, καὶ πάντως ἀβούλετο τὸν
 ἐγκέφαλον ἀφελίσθαι τῆς τῶν νεύρων ἀρχῆς, οὐ μικρὸν
 ἀπειλόμητος ψεύσασθαι, τὰς ἀμτηρίας φύμενος ἐκ τῷ προῖ-
 ναι καὶ κατωσχίζεσθαι στενὰς γιγνομένας εἰς νεῦρα μετα-
 βάλλαι· τοῦ γὰρ δὴ σώματος αὐτῶν ὑπάρχοντος νευρώδους
 μὲν, ἀλλὰ κοίλου, κατὰ τὴν ἐπὶ πλέον ἐν τῷ ζῳῷ σχίσιν
 οὕτως γιγνομένων μικρῶν τῶν κοιλαιήτων, ὡς ἐπιπύπτειν

Sed quod omnino vel ipsi caecutiebant, vel cum caecis
 differebant, cum de nervorum principio scripserint, non
 est cur verbis longum faciam, sed ad sensum properem.
 Etenim, ut ante demonstravi, nervorum quidam plane ex ce-
 rebro enascuntur, quidam ex spinali medulla, ipsa autem
 spinalis medulla ex cerebro. Melius igitur erat neque
 simpliciter cor nervorum principium esse dicere, ut Ari-
 stoteles, neque ex deliberata quadam calliditate, ut Praxa-
 goras. Hic enim vir, ubi nullum vidit nervum ex corde
 natum, contra Hippocratem contendere coepit, et cum
 omnino, ne cerebrum nervorum principium sit, efficere
 studuerit, egregie mentiri non est veritus, dicens,
 arterias, dum progressu in multos ramos finduntur, an-
 gustiores et graciliores factas, tandem in nervos degene-
 rare. Etenim, cum earum corpus nervosum sit et cavum,
 postquam jam in animalis corpore multum ac varie
 fissae ac distributae fuerint, adeo parvae et angustae red-
 duntur earum cavitates, ut tunicae partes in se concidant.

Ed. Chart. V. [80. 81.]

ἀλλήλοις τοὺς χιτῶνας, ὅποταν τοῦτο πρῶτον γένηται, τοῦτον ἤδη φαίνεσθαι τὸ ἀγγεῖον. Ἐρασίστρατος μὲν οὖν οὐδὲ ἀντιλογίᾳ ἠξίωσε τὸν λόγον, ὡς ἀναισχύτως ἀποτατολμημένον.

Κεφ. ζ'. [81] Ἐγὼ δὲ, ἐπειδὴ περ ἄπαξ κατέστην εἰς τὸ περὶ πάντων διασκέψασθαι, βραχεία τῷ Πραξαγόρῃ διαλεχθῆναι βούλομαι, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ Χρύσιππος ἐμνημόνευσε τάνδρος, ἀντιθεὶς τοῖς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἀρχεσθαι τὰ νεῦρα νομίζουσιν. ὅτι γὰρ οὕτως ἔχον ἔχειν τὸ φαινόμενον ἐκ τῶν ἀνατομῶν, ὡς ὁ Πραξαγόρας εἰρηκεν, εἰ μελλήσει τις εὐλόγως ἀρχὴν τῶν νεύρων ὑπολήψεσθαι τὴν καρδίαν, οὐδ' ἡμεῖς ἀμφισβητοῦμεν. ὅτι δ' οὐχ οὕτως ἔχει, μυριάκις μὲν ἤδη τοῖς βυβληθεῖσι γινῶναι τάληθές ἐπὶ τῶν ζώων ἐδείξαμεν, οὐκ ὀκνήσομεν δὲ πάνταυθα τὴν ἀνατομὴν ἐρμηνεύσαι τῶν ἀρτηριῶν, ὥσπερ ἔμπρασθεν τῶν νεύρων. ἐκφύεται μὲν γὰρ ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας ἀρτηρία μεγάλη, καθάπερ τε πρέμνον ἀπασῶν τῶν κατὰ τὸ ζῶον ἀρτηριῶν. ἀποβλαστάνει δὲ ἀπ' αὐτῆς πρῶτον μὲν ἡ

Ubi autem id primum fit, nervum jam pro arteria apparere ait. Cujus sententiam, ut ab impudenti audacia natam, Erasistratus quidem ne confutatione dignam censuit.

Cap. VII. Ego vero, postquam hoc mihi constitutum est, de omnibus considerare, paucis contra Praxagoram disputare volo, et maxime quod Chrysippus hominis ejus mentivit, diversum sentiens ab his, qui nervos a capite oriri censent. Quod autem id, quod ex anatomia apparet, ita se habere oportet, ut Praxagoras dixit, si quis cor nervorum principium recte opinetur, ne nos quidem dubitamus. Sed quod non ita se res habet, jam millies iis, qui veritatem scire cupiebant, in ipsis animalibus demonstravimus. Nec hic quidem pigebit arteriarum anatomen indicare, uti nec prius nervorum explicasse piguit. Igitur ex sinistro cordis ventriculo arteria magna enascitur, quae omnium arteriarum, quae in universo animalis corpore sunt, quasi truncus quidam est. Ex ea veluti pullulat primum quidem, quae cor circumdat;

Ed. Chart. V. [81.]

τὴν καρδίαν περιστεύουσα· καὶ δὴ καὶ ὀνομάζουσιν οὕτως αὐτήν, οἷς μέλει τῶν ἀνατομῶν. ἀλλ' οὐκ ἂν εἴποις, ὃ γασαιότατε Πραξαγόρα, μειουμένην ἐν τῷ κατασχιζέσθαι τὴν ἀρτηρίαν ταύτην εἰς τεύρα τελευτῶν. ἐφεξῆς δὲ τῆσδε διέχας σχισθείσης τῆς μεγάλης ἀρτηρίας, ἥ μὲν μείζων μοῖρα κατακαμφθεῖσα πρὸς τὴν ῥάχιν, ἐπὶ μέσων στήριζεται τῶν σπονδύλων· ἡ δ' ἑτέρα μετέπρος εὐθὺ τῶν σφαγῶν ἀναφύεται. πρῶτους οὖν ἐπίσκειραί μοι τὰς εἰς τὸν θώρακα φερομένας ἀπ' αὐτῶν, καὶ τόλμησον εἰπεῖν τινα μεταβάλλειν εἰς τεύρον. εἰσὶ μὲν γάρ δύο καὶ εἴκοσι τὸν ἀριθμὸν, ἐν ἑκάστῳ μεσοπλευρίῳ μία. συναποφύεται δ' αὐταῖς ἀπὸ τοῦ πτωκίου τεύρα, καὶ φαίνεται γὰρ καθ' ὅλον τὸν θώρακα συναποτετεινόμενά τε καὶ συγκατασχιζόμενα ταυτὶ τὰ δύο γένη τῶν ἀγγείων εἰς τε τὸν ὑπεζωκῶτα τὰς πλευρὰς χιτῶνα καὶ τοὺς μεσοπλευρίους μῦς, τρίτου τινὸς αὐταῖς συναποφυσμένου τε καὶ συναποτετεινομένου καὶ συγκατασχιζομένου φλεβώδους ἀγγείου. ἀλλ' οὐδὲν τό γε νῦν εἶναι δεῖσθαι διεξέρχεσθαι περὶ φλεβῶν· ἀναμένει γὰρ οὗτ' ἐκείνας

ita liquidem anatomici eam vocant. Attamen, o bone Pra-xagora, hanc ita attenuatam, ut in nervos finiat, dicere non habes. Post hanc magna arteria bifido divisa, major pars ad spinam reflexa super ipso vertebarum medio firmatur: altera sublimis ad jugulum recta sursum fertur. Sed primum contemplare mihi eas, quae ab his in thoracem feruntur, et audacter dicito, quatenam ex his in nervum transformatur. Sunt enim numero viginti duae, in unoquoque intercostalium musculorum una. Sed una cum ipsis a spinali medulla nervi quidem enascuntur, conspiciunturque per omnem thoracem in membranam, quae costas sucingit, atque in musculos, qui spatia inter costas occupant, simul protendi ac dividi haec duo vasorum genera, tertio etiam alio his adjuncto, venoso nimirum, quod et ab eodem loco cum eis oritur, et per eadem spatia decurrit, et haud dissimiliter scinditur ac distribuitur. Sed de venis jam agere hujus non est instituti;

Ed. Chart. V. (81.)

ἰκέρωθι αὐτὸν συμπερὸς λόγος. ἐπὶ δὲ τὰς ἀρτηρίας αὐτοῖς ἐπά-
 σται. καὶ καταλείπωμεν ἤδη τὰς κατὰ τὸν θώρακα, μηδ'
 αὐτοῦ τοῦ Πραξαγόρου τολμήσαντος ἐν θώρακι γίνεσθαι μη-
 δεμίαν ἀρτηρίαν εἰς νεῦρον μεταβάλλειν. καίτοι, εἴπερ ἐν
 θώρακι μὲν φαίνεται νεῦρα πύμπολλα, μεταβάλλει δ' οὐδὲ
 μία κατ' αὐτόν εἰς νεῦρον ἀρτηρία, ὁῦλον ὡς οὐκ ἔστιν ἐκ
 τῶν ἀρτηριῶν ἢ γένεσις τοῖς νεύροις. ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τὰς
 ἕξαι τοῦ θώρακος ἴσμεν. ὧν πρώτη μὲν ἐστὶ συζυγία τῶν
 ἐπὶ τὰς ὁμοπλάτας ἀναφερομένων, ἀφ' ὧν οὐκ ὀλίγη μοῖρα
 καὶ πρὸς τὸν νωτιαῖον εἰσὼ καταδύεται, καὶ τοῖς ἐν τρα-
 χήλει μυσὶ διασπείρεται, δευτέρα δὲ τῶν εἰς τὰς χεῖρας
 φερομένων ἀρτηριῶν, ἧς μοι καὶ μάλιστα ὡς ἀπονευρουμένης
 ὁ Πραξαγόρας αἰνίττεσθαι δοκεῖ. καίτοι φανερώτερόν γε
 τῶν κατὰ τὸν θώρακα καὶ ταύτας ἰδεῖν ἔστιν, ὅσῳ περ καὶ
 μείζους εἰσὶν, εἰς ὅλα τὰ κῶλα κατασχιζομένης ἅχρι τῶν
 δακτύλων. ἀλλ' οὐδὲ τούτων οὐδὲ μία φαίνεται νεῦρον
 γιγνομένη. καὶ γὰρ αὖ κατὰ τοὺς καρπούς τῶν χειρῶν,
 ἥντιν ἔδοξεν ἡμῖν ἔστιν ἀπτεσθαι πνευμάτων διαγνώσεως ἕνεκα.

alio enim loco de eis copiosius dicemus. Quare ad ar-
 terias redeo, sed relictis iis, quas per thoracem spargi di-
 ximus. Nam earum aliquam in nervos transmutari
 Praxagoras dicere non audebat. Quamquam, si in tho-
 race quidem multi conspiciantur nervi, nulla autem in-
 ibi arteria in nervum degeneret, manifestum est, non ex
 arteriis nervos generari. Ergo ad arterias, quae extra
 thoracem sunt, transeamus. Ex iis primum quidem par-
 tes sunt, quae ad scapulas sursum feruntur, a quibus non
 exigua pars ad spinalem medullam per interna repit
 et in cervicis musculis se diffundit, secundum autem,
 quae in manus tendunt; quae mihi illae maxime esse vi-
 dentur, quas Praxagoras in nervos finiri significare vo-
 luit. Et si, quanto majores haec sunt, tanto his, quae in
 thorace sunt, apertius diduci in totas manus ad ipsos
 usque digitos conspici possunt. Attamen ne harum qui-
 dem ulla nervus fieri videtur. Etenim quae in bra-
 chii carpo, quas febrium discernendarum gratia tangi-

Ed. Chara. V. [81. 82.]

καὶ αἱ μεταξὺ τῶν δακτύλων λιγατοῦ τε καὶ μεγάλου μικραὶ
 μὲν ὑπάρχουσι παντάπασιν, ἀλλ' οὕτως εἰς νεῦρον ἤδη με-
 ταβεβλήκασιν, ἰσχυροὺς τε φαίνονται σφύζουσας καὶ πρὸ
 τῆς ἀνατομῆς. ἀλλ' [82] ἐν ταύταις μὲν ὥσως οὐ χρὴ πι-
 κροῖς διελέγχειν τὸν Πραξαγόραν, ἀλλὰ τι καὶ συγγνώμῃ
 νέμειν, εἰ μικρὰς ἀρτηρίας οὐκ ἔδεασατο. καίτοι γ', ὅταν
 εἰς νεῦρα μεταβάλλειν αὐτὰς φάσκῃ τὰς σμικροτέρας, οὐκ
 ἀμβλυωπίαν ὑποτιμᾷται δῆπουθιν, ἀλλ' ὅξυ βλέπειν ἐπαγ-
 γέλλεται. τῶν δὲ κατὰ τὰς μασχάλας ἀρτηριῶν, (ἔστι δὲ
 καθ' ἑκατέραν χεῖρα μία,) μεγάλων τε οὐσῶν ἅμα καὶ τέ-
 ταρα ζεύγη νεύρων μεγάλων ἀμφ' αὐτὰς ἔχουσων, ἀναμνη-
 σαι βούλομαι τοὺς τὰ τοῦ Πραξαγόρου πρεσβεύοντας.
 οὐδέπω μὲν γὰρ οὐδ' ὑπῆρξато σχῆσθαι κατὰ ταῦτα τὰ
 μόρια τῶν ἀρτηριῶν οὐδετέρα· μεγάλα δέ ἐστιν οὕτως ἡδὴ
 τὰ νεῦρα, ὥστ', εἰ καὶ τυφλὸς εἴη τις, οἷα ἂν λύθοιαι
 αὐτοῦ τὴν ἀφῆν. πόθεν οὖν ἐγεννήθη ταῦτα, καὶ τίνας
 ἀρτηριῶν ἀπεβλάστησε, δίκαιος λέγειν ὁ Πραξαγόρας ἐστὶ.
 καίτοι τί προκαλοῦμαι λέγειν ἐκείνον, ἐνὸν ἑμᾶς αὖτις

mus, quaeque inter pollicem et indicem posita sunt;
 exiguae omnino sunt, non tamen nervi sunt, et mani-
 feste vel ante anatomen pullare sentiuntur. Sed quod ad
 has attinet, non ita acriter forsitan perstringendus est Pra-
 xagoras, sed potius venia danda, si arterias parvas non
 viderit, etiam si, cum arterias in nervos transformari
 dixit, profecto parvas eas, non obtusum visum insinuare
 voluit, sed acutius videat jubendum est. Eos vero, qui
 Praxagorae dogmata tantopere celebrant, meminisse ve-
 lim arteriaram axillarium, (est enim in utroque brachio
 una,) quae ut magnae sunt, ita quatuor magnorum ner-
 vorum paria circa se habent. Neque enim in his par-
 tibus ulla arteria findi coepit, nervique ita magni sunt,
 ut, etiam si quis caecus sit, tamen tactum latere nullo
 modo possint. Unde igitur hi nati sunt, et ex quibus
 arteriis profecti sint, aequum est, ut Praxagoras dicat. At
 quid Praxagoram, ut hoc dicat, provoco, cum rem, ut est,

Ed. Chart. V. [82.]

ἤδη τὰληθές; ὥς ἡ μὲν πρώτη συζυγία τῶν εἰρημένων τεταμένων νεύρων ἀπὸ τοῦ τριταίου μυελοῦ σαφῶς ἀποβλαστήσει, καθὰ συμβέβληκεν ὁ τέταρτος τῶν τραχήλου σπονδυλῶν τῷ πέμπτῳ, ἡ δευτέρα δὲ ἐφεξῆς αὐτῇ, μεταξὺ τοῦ πέμπτου τε καὶ ἑκτοῦ, καὶ δὴ καὶ ἡ τρίτη μὲν, ἵνα συμβέβληκεν ὁ ἕκτος τῷ ἑβδόμῳ, ἡ τετάρτη δ' ἐπ' αὐτῇ. τὸ δὲ τελευταῖον ζεύγος τῶν νεύρων ἐκ τῆς μεταξὺ χώρας ἐκφέσται τοῦ θ' ὑψίστου τῶν τοῦ τραχήλου σπονδυλῶν καὶ τοῦ πρώτου τῶν ἐν τῷ θώρακι· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ εἰς ἄκρας ἰὼν τὰς χεῖρας. οὕτως γὰρ οἱ ἀνατομικῶτατοι τῶν πρὸ ἡμῶν ἔγραψαν, ὧν καὶ τοῖς πρώτοις λόγοις καὶ τοῖς νῦν ἐπεσιώσει φυλάττω τὴν διδασκαλίαν, πληθύντικῶς εἰ τί που παρεῖδον, ἢ οὐκ ἀκριβῶς ἐξεργάσαντο, παραλιπών· ἐν ἑτέρῳ γὰρ μοι πραγματεῖα περὶ τῶν τοιούτων εἰρήσεται. οὐκ οὖν ἀριστερίας χρὴ ζητεῖν, εἰ ὧν νεῦρα τῷ λόγῳ γεννήσαντες, ἢ τοὺς θακύνλους κινήσομεν, ἢ τι τῶν κατὰ τὰς χεῖρας ἕτερον. ἔχομεν γὰρ ἤδη τὰ νεῦρα καὶ πλεῖα καὶ μεῖζον τῶν ἀρτηριῶν, οὐκ ἐκ τῆς ἐκείνων τραγικῆς μεταμορφώσεως,

nobis dicere liceat? nimirum primum par quatuor, de quibus ante mentionem feci, nervorum a spinali medulla, qua parte quarta cervicis vertebra quintae committitur, profectum esse; secundum proxime illi, inter quintam et sextam; sed et tertium, ubi sexta septimas conjungitur; quartum propter id; ultimum autem nervorum par ex regione media inter ultimam colli-vertebram et thoracis primam emanat. Et hoc est, quod in summas manus fertur. Ita enim insigniores illi anatomici, qui ante nos fuerunt, scripsere, quorum docendi rationem, ut ante, ita et nunc observare cupio: sicuti tamen numero quid neglexerunt, aut non exacte pertractarunt, omnino praetermitto; in alio enim opere de talibus dicemus. Non igitur arterias, ex quibus nervos verbis confingamus, quaerere convenit, quum certe aut digitos ex his moveremus, aut aliud quid, quod in manibus est. At habemus jam nervos et plures et majores arteriis, non ex eorum tragica metamorphosi, sed ex

Ed. Chart. V. [32.]

ἀλλ' ἐκ τοῦ πωτικαίου μυελοῦ γεγεννημένα. τὰ μὲν δὴ τοῦ Πραξαγόρου ψεύσματα περὶ τὰς σφυγῶς ἤδη, καὶ οὐδὲν ἐκ Πραξαγόρου γ' ἔνεκεν ἐπὶ τὰς ἀρτηρίας ἵναί τι χυρὴ τῷ λόγῳ. ἀλλ' ἐπειδήπερ ὑπεσχόμεν, ὡς ἔμπροσθεν εἰρήλωσα τὴν τῶν νεύρων εἰς ἅπαντα τοῦ ζώου τὰ μόρια τομήν, οὕτω καὶ νῦν ἐκδιδάξαι τῶν ἀρτηριῶν, ἐπὶ τὰς ὑπολοίπους αὐτῶν τρέψωμεν. καὶ πρώτας μὲν τὰς ἐπὶ τοῖς μασθοῦς φερούμενας προσθήσω τῷ λόγῳ, δευτέρας δὲ τὰς ἄνω τοῦ θώρακος, καὶ τρίτας τὰς κάτω, καὶ τετάρτας, ὅσαι τοῖς σκέλεσι διανέμεσθαι. αἱ μὲν δὴ τῶν μασθῶν ἀρτηρίαι τῆς ἐπὶ τὰς σφυγὰς ἀναφερομένης ἀποφύονται, ἐπιβαίνουσαι δὲ τῷ στέργῳ καλουμένῳ μικρὸν ὑποκάτω τῆς τῶν κλειδῶν πρὸς αὐτὸ διασπράσσεως, ὑποφέρονται διὰ παντὸς αὐτοῦ, καὶ τελευτῶσαι διακρίπτουσιν ἐκτὸς τοῦ θώρακος ὑπὸ τοῦ στήθους. οὐ μὴν ἐνταῦθά γε ὅλας κατασχίζονται· φαίνεται γάρ τις αὐτῶν μοῖρα δι' ἐπιγαστρίου κατιούσα, πάνταυθ' εἰς πλείω σχιζομένη, ταῖς ἀπὸ τῶν βουβώνων ἀνιούσαις εἰς ταῦτόν ἔκρουσα. λελίξεται δὲ ὑπὲρ ἐκείνων ὀλίγον ὕστερον, ἐπειδὴν ἡ τοῦ λόγου τάξις ὑποβάλλῃ.

medulla, quae in spina est, natos. Sed Praxagorae falsa signenta jam satis conspicua fecimus, nec est cur ejus causa ad arterias rursus sermonem convertamus. Verum postquam recepimus, ut ante nervorum per omnes animalis partes distributionem ostendi, ita et nunc arteriarum indicare, rursus ad eas, quae supersunt, revertamur. Et primo addam, quae ad mammas feruntur, secundo, quae supra thoracem sunt, tertio, quae infra, quarto, quaecunque in crura distribuuntur. Mammarum igitur arteriae ab ea quidam, quae ad jugulum fertur, enascuntur. Verum sternum appellatum ascendentes paulo infra, quam cum eo jugulum committitur, sub eo continuo feruntur, ac tandem sub ipso pectore extra thoracem cadunt, nec tamen ibi totae disperguntur. Etenim una earum pars per hypogastrium descendens, ibique in multos ramos divisa, cum inguinis arteriis coit. Sed de illis paulo post dicemus, ubi orationis series id postulaverit.

Ed. Chart. V. [8a. 83.]

συνὴ δὲ ἐπὶ τὰς ἄνω κλειδῶν ἵσται καιρὸς, ἀρχὴν τῷ λόγῳ
τῇδε θεμένους. ἐπειδὴν πρῶτον ἐκ τοῦ θώρακος ἀνασχοῦσα
καὶ τὰς κλεῖς ὑπερβῆσαι κατὰ μέσσην γένηται τὴν σφαγὴν ἣ
ὄρθιος ἀρτηρία, δίχα σχίζεται. τοῦταυθὲν δὲ τὸ γεννη-
θὲν ζεύγος ἀρτηριῶν μεγάλων οὖν ὀρθῶς μὲν ὀνομάζονται
καρωτίδες, ἀλλ' ἤδη κρατεῖ τοῦτομα διὰ τὴν πολλὴν ἄνοιαν
ἀπάντων μὲθ' Ἱπποκράτην φιλοσόφων τε καὶ λατρῶν. ἀλλ'
ὅτι μὲν [83] οὗτοί τε κακῶς ὑπειλήφασιν πάθημα τῶν εἰ-
ρημέτων ἀρτηριῶν εἶναι τὸν κάρον, οὐδ' Ἱπποκράτης οὕ-
τως ἐγίγνωσκεν, ἐν τῷ δευτέρῳ τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων
ἀπαγκαῖόν ἐστι μοι διελθεῖν· ἐν δὲ τῷ παρόντι λόγῳ τοῦ
γε ὀνόματος οὐ φθονήσω ταῖς ἀρτηρίαις, ἀλλ' ὀνομαζέσθω-
σαν εἶτι καὶ νῦν καρωτίδες. ὅστις δὲ ὁ χρόνος αὐταῖς ἐστὶ
θίσιός τε ἅμα καὶ σχίσσιος, ἀπάσης τε πῆς. εἰς τὰ τῶν
κλειδῶν ἄνω μόρια νομῆς, ἐγὼ διηγήσομαι. φέρονται μὲν
εἶτι καὶ σὺν ὀρθίαι, καθάπερ. ἐξ ἀρχῆς ὤρμησαν, τὸ δ' ὅλον
πρέμνον αὐτῶν εὐθὺ τῆς κεφαλῆς. ἀποβλαστήματα δὲ

In praesentia ad eas, quae supra jugulum sunt, orationem
convertere tempus monet, orationis exordio, hinc assum-
pto. Ubi primum arteria recta thoracem egressa clavi-
culamque excedens ad medium jugulum pervenerit, in
duos ramos finditur. Ex quibus par quoddam magnarum
arteriarum fit, quas carotidas vocant, sed inepte quidem
tamen hodie nomen id invaluit propter insignem im-
prudentiam philosophorum et medicorum omnium, qui
post Hippocratem fuerunt. Sed quod et illi male opi-
nati sint, cum putarint, hanc arteriarum affectionem
esse carum, contra quam senserit Hippocrates, in se-
cundo hujus operis libro necessum est mihi pertractare;
in praesenti libro hoc nomen arteriis non inuidebo,
imo nique carotides nominentur. Ego vero, quis sit earum
situs, quomodo findantur, atque in omnes supra cla-
viculas partes distribuantur, id exponam. Feruntur au-
tem hae, ut a principio, ita etiam nunc recto ductu. Sed
quae velut truncus earum est, recta caput petit, atque obiter

Ed. Chart. V. [83.]

κατὰ τὸν τράχηλον ἀποπέμπουσιν μικρὰ τοῖς ταύτῃ μυσίν. ἐπειδὴν δὲ πλησίον ἤδη γένωνται τῆς γένους, ἐκατέρω δίχα σχίζεται. καὶ οὕτως ἤδη τέτταρες αἱ πᾶσαι γαστηθεῖσαι, δύο μὲν εἰς γλαυτῶν τε καὶ σύμψαν τὸ πρόσωπον, ὅσον τε τὸ τῆς κεφαλῆς ἐκτός τοῦ κρανίου, κατασχίζονται, δύο δὲ λοιπὸν διεξερχόμεναι τὸ κράνιον εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἔρχονται. καὶ δεῖ καὶ τῶνδε μεμνησθαι τῶν ἀρτηριῶν. οὐ μικρὸς γὰρ οὐδ' αὐτὰς ἐκδέχεται λόγος, ὅτι μὴδ' ἀπλῶς, μὴδ' ὡς ἔτυχεν ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον ἀνιᾶσιν, ἀλλ' ὑπὸ τῇ παχείᾳ μή-
 τριγγι τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο πλέγμα τὸ τῷ διατύφω παραπλή-
 σιον ἐργάζονται. νυνὶ δ' οὕτε ταύτων τῶν ἀρτηριῶν οὐτ' ἄλλης οὐδεμιᾶς ἀνάγκη λέγειν ἅπασαν τὴν ἐκ τῆς ἀνατομῆς γιγνωσκομένην ἰδέαν· τῇ τε γὰρ περὶ χροίας μορίων πραγμα-
 τεῖα καὶ τῇ τῶν ἀνατομικῶν ἐγχειρήσεων ἡ τοιαύτη διεξοδὸς ἔστιν οἰκιοτέρα. κατὰ δὲ τὸ παρόν, ὅσον ὑπο-
 γράψαι χρησίμον, ὡς ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας αἱ ἀρτηρίαι πᾶσαι παύκασιν, τὴν ἀνατομὴν αὐ-
 τῶν διέξομι. ἡ μὲν μοῖρα τῆς μεγίστης ἀρτηρίας

propagines quasdam parvas in cervicis musculos emittit. Ubi vero jam maxillae vicinae fuerint, utraque in duos ramos finditur, atque ita quatuor fiunt. Quarum duae in linguam atque in totam faciem, ac praeterea in quicquid illud est capitis, quod extra calvariam est, disperguntur, duae reliquum calvariae perreptantes in cerebrum deveniunt. Quin et harum arteriarum meminisse aliquando oportet. Longam enim exigunt tractationem, quod neque simplici ratione et ut fors tulerit ad cerebrum perveniunt, et sub crassa membrana admirabilem illum plexum, qui rete refert, conficiunt. In praesens nec harum, nec ullius alterius cognitam ex anatome imaginem persequi necesse habeo; id enim operis de usu partium et de administrationibus anatomicis magis est. Hoc loco, quod descripsisse ex usu est, videlicet quod ex sinistro cordis ventriculo arteriae omnes pronascantur, id ex anatomia perstringam. Itaque major portio maxi-

Ed. Chart. V. [83.]

ἐπὶ τῇρεται μὲν ἐπὶ μέσῃ τῇς ῥάχως οὐ κατὰ τὸν τῷτον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀσφὺν ἅπασαν. ἀποφύσεις δὲ πρώτας μὲν, ὡς ἔμπροσθεν εἶπομεν, εἰς ὅλον ἀποστέλλει τὸν θώρακα, καὶ πάλιν, ἐπειδὴν ἤδη διακρίπτῃ τὸ διάφραγμα, καὶ ταύτῃ ζεύγος διερεῖ. ἐφεξῆς δὲ πρώτη τῶν κάτω τοῦ θώρακος ἀρτηρία διπλὴ μετ' αὐτὰς εὐθείως τὰς φρένας ἀποβλυστάτουσα τῇς ἐπὶ τὴν ῥάχιν φέρεται πρὸς τῇ σπλῆνι, καὶ γαστρὶ, καὶ ἥπατι, καὶ τοῖς ἐντέροις ἅπασι, καὶ παντὶ τῷ μεσαρίῳ διασπαιρομένη. ἐξῆς δὲ κατὰ σύζυγιαν ἤδη δύο μὲν εἰς τοὺς νεφροὺς μείζοντες πολλῷ τῆς προειρημέτης, ἄλλαι δὲ δύο κατ' ἐκινάστριόν τε καὶ τὰς ψόας, καθ' ἑκαστον σπόνδυλον ἔν ζεύγος, ἅραι τοῦ πλατῆος ὀστέου, καὶ μὲν γὰρ καὶ εἰς τὰς μήτρας τε καὶ ὄρχεις ἐντεύθεν κατέρχονται, καὶ εἰς αἰσθητῆς εἰς μεσεντέριον. ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν εἶσω τὸν τοιαύτον ἀπὸ τῆς μεγάλης ἀρτηρίας καθ' ὅλην τὴν ῥάχιν ἱερῶνται τινες ἀρτηρίαι μικραὶ, δύο καθ' ἑκαστον σπόνδυλον. ἐπειδὴν δὲ κατὰ τὸ ἱερὸν ὀστέον γένηται, σχίζονται τοῦτεῦθεν ἤδη εἰς μεγάλα μέρη, καὶ κατέρχεται τις

mae arteriae firmatur super media spina non per dorsum tantum, sed per totam lumborum regionem. Pro-pagines ea primum, ut ante dixi, in univcrsum thoracem a se mittit, dein, ubi jam septum elapsa fuerit, ei etiam per alterum elargitur. Post hanc in inferiori thoracis parte arteria gemina est, quae quum ab ea, quae super spinam posita est, statim post septum oriatur, ad lienem, ventrem, jecur, intestinaque omnia fertur, et per om-nem mesenterii partem dispergitur; deinde per paria jam, duae priori majores multo in renes, aliae duae per abdomen et lumborum musculos, per singulas verte-bras singulum par, ad latum usque os proferuntur, atque inde rursus in matricem et testes; ad haec singula-rii quaedam in mesenterium. Sed et in ipsa spinalis me-dullae penetralia ex magna arteria per totam spinam enascuntur arteriae quaedam parvae, per singulas quas-que vertebrae duae. Verum postquam ad sacrum os magna illa pervenerit, in duas magnas partes dividitur,

Ed. Chart. V. [83. 84.]

εἰς ἐκείτηρον σκέλος, ἐν τῇ παρόδῳ τοῖς καθ' ἑαυτὸν ὁστούσιν ἀποβλαστήματα πέμψασα, κύπτει τε καὶ τῆς μήτρας τοῖς κάτω, καὶ ἐκτελόντι φαίνεται, τοῖς γεννητικοῖς ἅπασιν μορίοις· οὐδὲν γὰρ ἔτι δέομαι λέγειν οὐδ' ἐνταῦθα τὸν τρόπον τῆς διανομῆς. ἀπὸ τούτων τῶν ἀρτηριῶν τῶν ἐπὶ τὰ σκέλη φερομένων, ἐπειδὴν πλησίον ἦκωσι βουβαίνων, ἀποφύεται μία καθ' ἑκείτηρον ἄνω τοῦ σώματος ἰούσα δι' ἐπιγαστρίου, κατασχιζόμενα δ' ἐνταῦθα, ταῖς ἀπὸ τῶν μαστῶν καταφερομέναις εἰς ταῦτόν ἤκουσιν, αἷς ἐκτελεῖσθαι τὰ τέταρτα εὐδε. περὶ τούτων τῶν ἀρτηριῶν εἴρηται μοι καὶ πρόσθεν, ἥνδεκα τὰς κατὰ τὸν θώρακα διήγειν τῇ λόγῳ. λοιπαὶ δὲ τῶν σκελῶν αἱ ἀρτηρίαι δύο, μία καθ' ἑκείτηρον ἐνεχθεῖσα βουβαῖνα, τοῖς ἐκτός τοῦ μηροῦ παρατίτταται μέρεσιν ἄλλοις τοῦ γόνα[84]τος. ἀπὸ τούτων ἑκατέρως εἰς τοὺς καθ' ἑκείτηρον τῶν μηρῶν μὲν αἱ ἀρτηρίαι κατασχιζονται, τὸ δ' ὑπόλοιπον αὐτῶν διὰ τῆς ἰγνύος ἐνεχθέν εἰς τε τὰ περὶ τὴν κνήμην ἅπαντα καὶ τὸν πόδα νεύμεται. καὶ οὐδὲν οὐδ' ἐνταῦθα δέομαι διέλεσθαι τὸν τρόπον τῆς νομῆς.

quarum singulae in singula crura se demittunt, obiter etiam partibus, quae ad sacrum os sunt, vesicae et his, quae infra matricem sunt, atque uno verbo genitalibus partibus omnibus ex se ramusculos quosdam dispensant. Sed quemadmodum distribuuntur, nec id quidem hoc loco dicere atque explicare necessum est. Ergo ab his arteriis ad crura delatis, ubi jam prope inguen sunt, in utroque una quaedam exoritur, per abdomen in summo corpore delata, ubi dein dispersae cum mammarum arteriis coeunt, ut quatuor haec uniri videantur. De his arteriis dictum mihi prius est, ubi de thoracis arteriis sermonem feci. Reliquae duae crurum arteriae, in utroque inguine una, per interiores femoris partes ad genus protenduntur, a quarum utraque in utriusque femoris musculos arteriae distribuuntur, et ex his quicquid superest, per poplitem productum in omnes partes tibiae et pedis dispensatur. At ne hic quidem modum atque distributionis rationem persequi opus est,

Ed. Chart. V. [84.]

ἀλλ' ἀρκεῖ βραχεὶ λόγῳ δεδηλωμέναι τὰς ἐν τῷ ζωῷ πάσας
ἀρτηρίας ἀπὸ μιᾶς ἐκείνης πεφυκυίας, ἣν ἐκ τῆς ἀριστερᾶς
κοιλίας τῆς καρδίας, ὅλον ἐκ γῆς τιτος πρέμνον, ἐλέγομεν
φύεσθαι. ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα τις ἀρτηρία τῆς αὐτῆς κοιλίας
ἐκφυομένη, φλεβώδης τὸν χιτῶνα κατασχίζεται δ' εἰς ὅλον
αὕτη τὸν πνεῦμονα τοῖς ζώοις ἵπασιν, οἷς πνεύμων ἐστίν·
οἷς δ' οὐκ ἔστιν, εἰς ἑτερόν τι μόριον ἀνάλογον ὑπάρχον
πνεύμονι, καθάπερ τοῖς ἰχθύσιν εἰς τὰ βρόγχια, ταύτην
τὴν ἀρτηρίαν εἰκάσειεν ἂν τις τῷ τοῦ πρέμνου κάταθεν ἐν
αὐτῇ τῇ γῇ ἐμπεριεχομένῳ μέρει τοῦ φυτοῦ· καὶ δὴ καὶ
κατασχίζεσθαι ταύτην μὲν ὥς ἂν εἰς ῥίζας τινὰς τὰς κατὰ
τὸν πνεῦμονα πεφυκυίας ἀρτηρίας, τὴν μεγάλην δὲ τὴν εἰς
ὅλον τὸ σῶμα νεφεμημένην ὅλον περ πλάδους ἀπομερίζειν
ἐαυτῆς ἀτάσας τὰς κατὰ τὸ ζῶον ἀρτηρίας, ὥς ὀλίγον ἔμ-
προσθεν εἶπον. οὕτως γὰρ οἶμαι καὶ τὸν Ἰπποκράτην
προσεκίναςτα ῥίζωσιν ἀρτηριῶν ἀποφαίνεσθαι τῇ καρ-
δίᾳ, ὡς περ ἀμέλει τῶν φλεβῶν τὸ ἔργον. εἰρήσεται δέ μοι

quam praefertim illud tribus verbis iudicasse satis sit, omnes totius animalis arterias ab una illa proficisci, quam ex sinistro cordis ventriculo, non aliter atque ex terra truncum, originem duxisse retuli. Alia etiam est arteria ex eadem cordis cavitate manans, sed ita, ut, quod ad tunicam attinet, venam referat. Ea omnibus animalibus, quibus pulmo est, in pulmonem totum diducitur, quibus is non est, in aliud aliquod membrum, quod pulmoni respondeat, uti piscibus in branchias. Hanc arteriam percommode quis comparabit inferiori parti trunci plantarum, quas terra continetur, cum profecto arteriae illae, quae ex ea in pulmonem sparguntur, radicum vicem atque comparisonem sustinere recte possint. Altera illa magna, quae in univcrsum corpus distribuitur, arterias omnes, quas ante commemoravi, non aliter ac ramos quosdam, ex se toti animali impartit. Haec, opinor, similitudinis ratione adductus Hippocrates cor arteriarum, jecur venarum radicationem recte nominavit. De simi-

Ed. Chart. V. [84.]

περὶ τῆς εἰκότος ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς ἐξῆς, ἐπειδὴν ὑπὲρ ἡπα-
τός τε καὶ φλεβῶν ὁ λόγος περαινῆται. οὗτι δὲ ἀρκεῖ τὰ
λεγόμενα πρὸς ἐνδειξιν τοῦ καὶ τὰς ἀρτηρίας ἀπάσας ἀπὸ
τῆς καρδίας ἐκπεφυκέναι, καὶ μηδεμίαν αὐτῶν εἰς τεῦρον
μεταβάλλειν, ἀλλ' ἀρχὴν ἀπάντων τῶν τεύρων ὑπάρχειν τὸν
ἐγκέφαλον.

Κεφ. η'. Καταλιπόντες οὖν ἤδη τὸν Πραξαγόραν
ἀναίσχυντα σοφισζόμενον, αὐθις ἐπὶ τὸν Ἀριστοτέλη μετα-
βῶμεν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς καρδίας φύεσθαι φησιν τὰ
τεύρα. συγκεχυμένως δὲ εἴρηται καὶ ἀδιορίστως δις πρὸς
αὐτοῦ περὶ τῆς τῶν τεύρων ἀρχῆς. ἐγὼ γὰρ, οἶμαι, τὸν
ἀπὸ καρδίας αὐτὰ φύεσθαι φάσκοντα δείξαι, πῶς εἰς ἑκα-
στον τοῦ ζώου μόριον ἀπ' αὐτῆς ἔρχεται τὸ τεῦρον, ὥσπερ
ἡμεῖς ὀλίγον ἔμπροσθεν ἐπεδείξαμεν ἀρτηρίαν, οὐ τὸ ἀπλῶς
γε τοῦτο εἰπεῖν μόνον αὐταρκεῖς ὑπολαβεῖν. ὅθεν, ὃ ἐν τῷ
τρίτῳ περὶ τῶν ἐν τοῖς ζώοις μορίων ἔγραψεν, αὐδαμῶς ἦν
πρέπον Ἀριστοτέλει. παραγράψω δὲ τὴν ῥῆσιν αὐτήν. Ἐχόν
δὲ καὶ τεύρων πλῆθος ἡ καρδία, καὶ τοῦτο εὐλόγως· ἀπὸ

litndine hac copiosius dicam, ubi de jecinore et venis
sermo erit. Atque ita ad demonstrandum, arterias om-
nes ex corde nasci, earumque nullam in nervum com-
mutari, quum nervorum omnium principium cerebrum
sit, haec mihi satis jam dicta sunt,

Cap. VIII. Igitur relicto Praxagora impudentia
quaedam commento, ad Aristotelem revertamur, quum
praefertim et ipse ex corde produci nervos censet, sed
confuse tamen et indistincte admodum de nervorum
principio bis loquutus. Oportebat siquidem, si quid
ego censeo, cum a corde nervos pronasci dixerat, indi-
casse, quemadmodum in unumquodque corporis membrum
a corde nervi procedant, eo modo, quo nos paulo ante
arteriam ex eo distributam ostendimus, neque dixisse tan-
tum satis esse existimasse. Quocirca, quod in tertio libro
de partibus animalium scripsit, Aristotelem nequaquam
decebat: ascribam autem verba ipsa. *Cor nervos habet
multos, atque id merito; quod hoc enim motuum origo*

Ed. Chart. V. [84. 85.]

ταύτης γὰρ αἱ κινήσεις. περαινόνται δὲ διὰ τοῦ θ' ἔλκειν καὶ ἀνιέναι. δεῖ οὖν τοιαύτης ὑπηρεσίας τε καὶ ἰσχύος. ὅτι μὲν γὰρ δεῖ τοιαύτης ὑπηρεσίας τε καὶ ἰσχύος ἐκείνῳ τῷ μέλει τοῦ σώματος, ὃ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἐν ἑαυτῷ περιέχει, πρόδηλον ἅπαντι· τὸ μέντοι τὴν καρδίαν τοῦτ' εἶναι τὸ μέλος, οὐ μόνον οὐκ ἀπέδειξεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλ' οὐδὲ πιθανῶς ἐπεχείρησεν, εἰ μὴ ἅμα τὸ νεύρων ἔχειν πλῆθος αὐτὴν ἱκανὴν εἶναι γνώρισμα νομίζει τοῦ νεύρων ὑπάρχειν ἀρχήν. ἀλλ' οὕτω γὰρ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἀρχὰς ὑποληψόμεθα νεύρων. εἰ γὰρ ἱκανὸν εἶναι νομίσωμεν, ἔνθα ἡ νεῦρα πολλὰ, τοῦτ' ἀρχὴν τίθεσθαι νεύρων, οὐδὲν ἡμᾶς κωλύσει καὶ ταῦτα τὰ μέρη νεύρων ἀρχὰς ὑπολαβεῖν. οὕτω δὲ καὶ τὸ τῷ δικτύῳ παραπλήσιον πλέγμα τὸ ὑπὸ τῇ παχείᾳ μήνιγγι τῶν ἀρτηριῶν ἀρχὴν ἐροῦμεν, οὐ τὴν καρδίαν· [85] ἀναρίθμητον γὰρ τε πλῆθος ἀρτηριῶν ἔστι καὶ ἐκεῖνο τὸ πλέγμα. ταυτὶ μὲν οὖν ἐν περιουσίᾳ εἰρησθῶ μοι πρὸς τὸ μηδ' εἰ πολλὰ κατὰ τὴν

est. At hi trahendo et remittendo peraguntur. Igitur tali ministerio et robore opus habet. Quod autem tali ministerio et robore opus sit illi corporis parti, quae animae principium in se continet, nulli non perspicuum est. Caeterum cor hanc esse partem, non modo non ostendit atque demonstravit Aristoteles, sed ne probabili quidem aliqua ratione id molitus aliquando est, nisi si forte, quod nervos multos habeat, id argumentum satis efficax esse putet ad cognoscendum, cor nervorum esse principium. Sed si ita senserit, eadem opera et manus et pedes nervorum principia censebimus. Etenim si, ubi nervi multi sunt, ibi nervorum principium poni satis iustam rationem putamus, certe has ipsas partes nervorum principia esse existimare nihil prohibebit. Eodem modo etiam plexum, qui reti similis et sub crassa membrana positus est, arteriarum principium dicemus, non cor. In eo enim plexu arteriarum copia, quae numerari nequit, reperitur. Sed haec praeter institutum mihi dicta sunt, ut ne quis, si multi in corde cernantur nervi,

Ed. Chart. V. [85.]

καρδίαν ἐφαίνεται νεῦρα, πάντως ἂν τιν' ἐκ τούτων τίθεσθαι
δικαίως ἀρχὴν ἀπάντων τῶν κατὰ τὸ σῶμα τοῦ ζῶον νεύρων.
ἐπεὶ δ' οὐδ' ἔχει νεῦρα πολλὰ, μείζον ἂν ἔτι γίγναιτο τῷ
Ἀριστοτέλει τὸ ἄποτον. εἰαὶ μὲν γὰρ τινες ἐν αὐτῇ νευρώ-
δεις διαφύσεις, οὐ μὴν ἤδη γέ πως καὶ νεῦρα. δειχθεῖν
δὲ ἂν οὐ διὰ μακρῶν τοῦτο κατ' αὐτὸν τὸν Ἀριστοτέλη-
αὐτος γοῦν ἔστιν ὁ διδάξας ἡμᾶς εἰς τὴν ἐνέργειαν τε καὶ
χρείαν ἀποβλέπειν ἐκάστου τῶν ὀργάνων, οὐκ εἰς τὴν κατα-
σκευὴν, ἐπειδὴν, ὅ τί ποτέ ἐστιν αὐτὸ τὸ εἶναι, σκοπούμεθα.
τῷ γοῦν ὀφθαλμῷ ἴσα ἢ, τί ποτέ ἐστιν ἐρωτηθέντες, ἀπο-
κρινόμεθα ὀργάνῳ ὀπτικῷ. οὐ γὰρ δὴ τό γ' ἐκ τσοούτων τε
καὶ τοιούτων ὕγρων χιτώνων τε καὶ ὑμένων καὶ μυῶν ὥδ' πως
συγκειμένων κατεσκευάσθαι τὴν οὐσίαν αὐτὴν εἶναι βούλεται
τῶν ὀφθαλμῶν ὁ Ἀριστοτέλης, ὁρθότατα γινώσκων, ὡς καὶ
πρὸς ἡμῶν ἐν ἑτέροις ἐπιδέδεικται. νυνὶ δ' οἶμαι δεῖσθαι
εἰς γε τὰ παρόντα τῆς παρ' ἡμῶν ἀποδείξεως αὐτοῦ τοῦ
Ἀριστοτέλους δοξάζοντος οὕτως. εἰ μὲν γὰρ πρὸς ἄλλον τινὰ
τὸν λόγον ἐποιούμην, ἐπειρώμην ἢ ἐπιδεικνύειν, ὡς ταῖς

omnino ob id cor omnium totius animalis nervorum
principium statuere aequum censeat. At quum ne mul-
tos quidem nervos cor habeat, tanto absurdius, quod
opinatus Aristoteles est, esse videbitur. Non enim nervi,
sed nervosae quaedam tenuitates sunt. Id ostendam fa-
cile vel ex ipso Aristotele. Is siquidem, quando membri
alicujus naturam, atque quidnam sit, velimus perpendere,
ut ad ejus usum et actionem, non constitutionem, oculos
convertamus, nos docet. Si igitur, quanam sit oculi es-
sentia, perconteris, respondendum, instrumentum visorium.
Neque enim, quod ex tantis ac talibus humoribus, tu-
nicis, membranis et musculis certa ratione compositis
constituatur oculus, ob id ejus substantiam id esse velit
Aristoteles, recte sane sentiens, uti alias et mihi demon-
stratum est. Ita quum is senserit, opus esse arbitror, ut
hujus rei rationem et demonstrationem ipse adjungam.
Et certe conarer ostendere, si contra alium quempiam
quam contra Aristotelem sermonem haberem, unumquod-

Ed. Chart. V. [85.]

ἐνεργείαις τε καὶ χρεῖαις ἕκαστον τῶν μορίων, οὐ τῇ τοῦ σώματος ἰδέᾳ, κρίνεται. ἐπειδὴ δὲ πρὸς Ἀριστοτέλη διαλέγομαι, τὸν αὐτὸν οὕτως γινώσκοντα πολὺ πρότερον ἡμῶν, ἀναμνησάσai χρὴ μόνον ὣν αὐτὸς ἐν τε τῷ δευτέρῳ περὶ ψυχῆς καὶ τῷ περὶ μορίων ἀπεφώνητο, τὸ ταῦτόν καὶ τὸ ἕτερον ὄργανον ἐκ τῶν ἐνεργειῶν, οὐκ ἐκ τῆς τοῦ σώματος ἰδέας, κρίνεσθαι βουλόμενος. εἰ μὲν γὰρ ὀπτικὸν εἴη τὸ ὄργανον, ὀφθαλμός ἐστι, καὶ ἐτέρως ἔχη κατεσκευασμένον ἄνθρωπος τε καὶ καρκίνος· εἰ δὲ βαδιστικόν, σκύλος, ἂν ἢ ἑλέφαντος, ἂν ἢ αἰγὸς, ἂν ἢ οἶος, ἂν ἢ ἀνθρώπου τύχη. εἰ δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχη, κρίνισθω σοι τὸ νῦνρον, Ἀριστοτέλεις φιλάτε, μὴ τῇ τοῦ σώματος ἰδέᾳ, καθάπερ τοῖς πολλοῖς καὶ ἀγυμνάστοις περὶ λόγον, ἀλλ' ἐνεργείᾳ τε καὶ χρεῖᾳ.

Κεφ. θ'. Τρεῖς γάρ ἐστιν ὄργανα παραπλήσια μὲν ἀλλήλοις τὴν μορφὴν τοῦ σώματος, οὐκ ὀλίγον δ' ἐνεργείαις τε καὶ χρεῖαις διαλλάττοντα· προσαγορεύεται δ' αὐτῶν

que membrum non corporis sui figura, sed actione et usu judicari debere. Caeterum cum contra Aristotelem disputatio est, qui longe ante nos ita censuerit, tantum in memoriam revocare oportet ea, quae is in secundo de anima et libro de partibus dixit, quum vellet non ex corporis specie, sed functione, quod instrumentum membrumque idem, et quod diversum, esset, judicare. Ergo quicquid videndi instrumentum est, oculus erit, etsi aliter homo, aliter cancer eum habuerit constitutum; quicquid gradiendi, crus, sive id elephantis, sive caprae, sive ovis, sive hominis fuerit. At ita si res habet, Aristoteles carissime, nervum non corporis figura, uti vulgus imperitum et inexercitatum facit, sed usu et actione judicabis.

Cap. IX. Tria enim instrumenta sunt, quae corporis forma inter se vicina sunt, sed quae tamen functione atque usu multum variant. Horum unum ner-

Ed. Chart. V. [85.]

τὸ μὲν νεῦρον, τὰ δὲ σύνδεσμοι, τὸ δὲ τέταν. τὸ μὲν δὴ νεῦρον εἰς ἡγεσφάλου πάντως ἢ νωτιαίου πέφυκεν, αἰσθησιν, ἢ κίνησιν, ἢ τὸ συναμφότερον οἷς ἂν ἐμφύται παράγον. ὁ σύνδεσμος δ' ἀναίσθητος μὲν ἔστιν, ἢ χρεῖα δὲ αὐτοῦ κατὰ τοῦτομα. λοιπὸς δὲ τέτων πέρας ἔστι νευρώδες μυὸς, ἐκ συνδέσμου καὶ νεύρου γεννώμετος, ὥς ἐν τε τοῖς περὶ μυῶν κινήσεως ἡμῖν ἐπιδεδεικται καὶ ταῖς ἀνατομικαῖς ἐγχειρήσεσι. νεῦρον μὲν δὴ πᾶν ἀκριβῶς ἔστι στρογγύλον, οἱ τέτοντες δ' οὐχ ὅπαντες, ἔτι δὲ πολλοὶ οἱ σύνδεσμοι· πλατύνονται γὰρ οἱ πλείους αὐτῶν εἰς ὕμνος ἰδέαν. ἀλλ' ὕμην μὲν ἅπας ἀκριβῶς ἔστι λεπτός καὶ μαλακός, σύνδεσμος δὲ καὶ σκληρός, καὶ παχὺς τοῦ-πίπαν. ἐνίοι μὲν αὐτῶν τευρογονδροῖδεις ὀνομάζονται τε καὶ εἰσιν· οὔτε δὲ ὕμην, οὔτε νεῦρον, οὔτε τέτων εἰς τε-σαύτην ποθ' ἔκει σκληρότητα. ἀλλὰ τῶν μὲν νεύρων ἔνια καὶ πᾶν μαλακά τὴν φύσιν ἔστιν, εἰς αἰσθησιν ἐπιτήδεια μόνην, ἔνια δ', εἰ καὶ σκληρότερα τούτων ὑπάρχει κατὰ

vus, secundum ligamentum, tertium tendo nominatur. Ex his nervus omnino aut ex cerebro, aut spinali medulla exoritur, sensum vel motum vel utrumque partibus, quibus inferitur, conducent. Ligamentum sensu quidem caret, usum tamen talem habet, qualem nomen indicat. At alterum, tendo videlicet, musculi nervosus finis est, ex ligamento et nervo genitus, uti tum in libris de motu musculorum, tum in Administrationibus anatomicis mihi demonstratum est. Jam nervus omnis exacte teres est, tendines vero non item omnes, et his minus ligamenta. Etenim ex his major pars in modum membranae dilatatur; tamen membrana omnis exquisitè tenuis mollisque est, ligamentum durum et crassum omnino; imo horum aliqua nervicartilaginosa et dicuntur et sunt. Neque sane aut membrana, aut nervus, aut tendo in eam cum ligamento devenit aliquando duritiem, quam praesertim nervorum aliqui ex sua natura valde molles sunt, ad sensum largiendum tantum idonei. Alii, etsi substantia corporis his duriores sunt,

Ed. Chart. V. [85. 86.]

τῇ τοῦ σώματος οὐσίᾳ, ἀλλὰ παντόλλω γὰρ ἀπολείπεται
συνδέσμου σκληρότητος. [86] οὕτω δὲ καὶ οἱ ἕμετες, εἰ καὶ
διαφέρουσι ἀλλήλων κατὰ σκληρότητα, συνδέσμων ἀπολεί-
πονται πάνπολοι. οἱ τένοντες δὲ σύγκεινται μὲν ἐκ τε
τῶν συνδέσμων καὶ τῶν νεύρων τῶν σκληροτέρων, ἐν τῷ
μέσῳ δὲ εἰκότως ἀμφοῖν εἰσι, τοσοῦτον νεύρου σκληρότερος
τῇ οὐσίᾳ ὑπάρχοντες, ὅσην συνδέσμου μαλακώτερος. ἅπαν-
τα δὲ ταῦτά ἐστι τὰ τρία γένη λευκά, καὶ αἷμα, καὶ
ἀσπίλια, καὶ εἰς ἰσας εὐθείας λυόμενα, πλὴν τῶν πάντων
σκληρῶν συνδέσμων· οὐ γὰρ οἶόν τε τοιούτους ἀναλῦσαι εἰς
ἰσας. εἰ γοῦν οὕτως ὀνομάζουσιν ἐθέλεις, ὥς Ἱπποκράτης
ὥπόμασε, τὸ μὲν αἰσθητὴν τε καὶ κίνησιν παρέχον ἦτορ
νεῦρον, ἢ τόνον, (ἄμφω γὰρ αὐτὸ προσαγορεύει,) τὸ δὲ αἰσθη-
τον σύνδεσμον, εἰς ὃν δὲ ὁ μῦς τελευτᾷ, τένοντα,
δείξω σοι σαφῶς οὐκ ἔχουσαν πλῆθος νεύρων τὴν καρδίαν.
εἰ δὲ καὶ συγχεῖν βούλοιο τὰς προσηγορίας, ὥς οἱ πλείστοι
τῶν μετ' Ἱπποκράτη, κάλει μὲν ἅπαντα νεῦρα, διαφορῶς
δ' ἐν αὐτοῖς λέγα τριτάς, αἰσθητικὰ μὲν καὶ προαιρετικὰ

longe tamen infra duritiem ligamenti sunt. Eadem ra-
tio et in membranis est, quae etiam inter se duritie va-
riant, ligamenti tamen molliores multo sunt. Tendo-
nes, ut ex ligamentis et nervis durioris generis compo-
nuntur, ita inter utrumque medii sunt, tanto subtilantia
sua nervo duriores, quanto ligamento molliores sunt.
Atque haec omnia tria illa genera sunt alba, exanguia,
et solida, et quae in fibras rectas dividi ac dissolvi pos-
sunt, praeter dura illa ligamenta, nam haec in fibras di-
vellere non ita potes. Si igitur ita haec nominare velis,
ut Hippocrates nominavit, videlicet, quod sensum ac motum
praestiat, nervum seu τόνον, (utroque enim nomine id voca-
vit,) quod sensum non habet, ligamentum, id, in quod mascu-
lus finit, tendonem, perspicue satis ostendam, cor non
habere nervorum copiam. Sed si nomina haec confun-
dere ac perturbare placet, uti maxima pars medicorum,
qui post Hippocratem fuerunt, solet, voces licet nervos
quidem omnia, differentias tamen in eis tres dicito, qui

Ed. Chart. V. [86.]

τὰ ἐξ ἐγκεφάλου καὶ πτωταίου πεφυκότα, συνδετικά δὲ τὰ ἀναίσθητα, καὶ τρίτα. ἔτι πρὸς τούτοις τὰ ἐκ τῶν μυῶν ἀποτευρουμένα φνόμενα.

Κεφ. ι'. Καὶ οὕτως δὲ δεῖξομεν οὐκ ἔχουσιν ἀξιόλογα τὸ μέγεθος ἢ τὸ πλῆθος αἰσθητικά τε καὶ προαιρετικά νεῦρα τὴν καρδίαν ἐναργῶς, ἀλλ', ὡς ἔμπροσθεν εἰρηται, σμικρὸν ὑπ' ἐγκεφάλου κατιόν εἰς αὐτὴν ἐμφύεται. τί ποτε οὖν ἐστὶ τὸ πρὸς Ἀριστοτέλους εἰρημένον, ἔχει δὲ καὶ νεύρων πλῆθος. ἢ καρδία; οὔτε γὰρ φιλοπυθῆς ὁ ἀνὴρ, οὔτε παντάπασιν ἄπειρος τῆς ἀνατομῆς, ἵνα καὶ τοῦτόν τις, ὥσπερ τοὺς περὶ τὸν Χρύσιππον, ἑτέροις ἔψευσμένοις ἠκολουθήκεναι νομίσειεν. ἔμοι μὲν δοκεῖ τὰς ὑπὸ Ἡεροφίλου περὶ τοὺς διαφύσεις ὠνομασμένας, αὐτὰς οὐ νευρώδεις, ἀλλ' ἀντικρυς εἰρηκένας νεῦρα. πέρατα δ' ἐστὶ ταῦτα τῶν ἐπὶ τοῖς στόμασι τῆς καρδίας ὑμένων, ὑπὲρ ὧν Ἐρασίστρατος μὲν ἀκριβῶς ἔγραψεν, Ἡρόφιλος δ' ἀμελῶς. συμφύονται δὲ καὶ συνδοῦνται δι' αὐτῶν πρὸς τὴν καρδίαν οἱ ὑμένες οὗτοι, καὶ ἡ χρεῖα γὰρ κατὰ τοὺς συνδέσμους

ex cerebro et spinali medulla oriuntur, sensitivos et voluntarios nominans, qui non sentiunt, colligantes, tertios illos enatos e musculis, qui in substantiam nerveam finiunt.

Cap. X. Quo etiam modo facile ostendam, cor non habere manifeste nervos sensitivos et voluntarios, magnitudine vel numero relatu dignos; unum tamen exiguum, ut ante dixi, habet, et eum a cerebro in se diductum. Quid ergo est, quod Aristoteles dixit, cor habere multos nervos? vir enim erat, qui neque vanis adeo facile capiebatur, neque omnino adeo anatomes rudis erat, ut ita hunc, quemadmodum Chrysippum, lociis vana referentibus accedere quis putet. Mihi profecto videtur, quas Herophilus nervosas tenuitates vocat, eas plane nervos esse dicere. Sed hae fines membranarum sunt, quae in cordis orificiis posita sunt, de quibus Erasistratus diligenter, Herophilus negligenter scripsit; membranae enim horum intervantu cordi alligantur et adnascuntur, ususque his

Ed. Chart. V. [86.]

αὐτοῖς, οὐ κατὰ τὰ νεῦρα. ἀλλ' εἰ καὶ νεῦρά τις εἶναι συγχωρήσειεν αὐτὰ, καὶ μὴ τευρωθῇ σώματα, τό γε τῇ καρδίᾳ ὑπάρχειν τεύρων ἀρχὴν οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἔπεται, μὴ δυναμένων ἡμῶν ἐπιδείξαι μηδὲν νεῦρον εἰς μηδὲν μέρος τοῦ σώματος ὑπ' αὐτῆς φερόμενον, ὥς ἔμπροσθεν εἰδείξαμεν ἀπ' ἐγκεφάλου τε καὶ νωτιαίου. δοκεῖ δὲ μοι δύο μὲν ἐνταῦθα ὑποθέμεντος ὀρθῶς ὁ Ἀριστοτέλης, ἐν μὲν, ὥς ἰσχύος δεῖ τις οὐκ ἀγεννοῦς εἰς τὰς κατὰ προαίρεσιν ἐνεργείας, ἕτερον δ', ὥς οὐδὲ μίως τοιαύτης ἰσχύος ἐγκεφάλῳ μέτεστιν, ἐπ' αὐτοῖς δὲ τρίτον ἐξ αἰσθητικῆς προσλαβὼν, τὸ πλῆθος τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ τευρωθῶν συνδίσμων, οὕτω ἔθ' ὑπομείναι περὶ τὴν κατὰ μέρος ἀνατομὴν ἀσχοληθῆναι καὶ ζητῆσαι, πῶς εἰς ἕκαστον τοῦ σώματος μέρος ἐκ καρδίας ἀφικνεῖται νεῦρον, ἀλλ' ὥς ἀντικρὺς ἐπόμενον ἐν οἷς εἶπον ἀποσφηνάσθαι. πολλὰ γὰρ δὴ τοιαῦτα καὶ παρὰ τοῖς λαίροις ἔστιν εὖρεῖν ἀνατομικὰ θεωρήματα μοχθηρῶς γεγραμμένα, μὴ βουλευθέντων αὐτῶν ἀναμείναι τὸ φαι-

idem, qui ligamentis, non qui nervis est. At si nervos eas esse quis concedat, ac non nervosa corpora, certe non ex necessitate statim sequetur, cor nervorum principium esse, praesertim cum nullum nervum in aliquam corporis partem ex eo, uti ante ex cerebro et spinali medulla ostendimus, derivari ostendere quimus. Videtur sane mihi Aristoteles, quum duo hic recte supposuerat, alterum, quod robore cor opus habeat non vulgari ad actiones voluntarias peragendas, alterum, quod tale robur cerebro non sit, et ad haec tertium, puta copiam nervorum ligamentorum, *quas in corde visuntur*, ex lenia assumeret, non tamen sustinuisse seorsum singularum partium sectioni vacasse et quaesivisse, quomodo in unamquamque corporis partem ex corde deveniret nervus, sed perinde, ac si ad ea, quae commemoravi, id plane sequeretur, pronuntiasse. Multa enim talia apud medicos invenire licet anatomica theorematum perperam scripta, cum nollent, quod ex anatomia appareret, id expectare,

Ed. Chart. V. [86. 87.]

φόμενον ἐκ τῆς ἀνατομῆς, ἀλλ' ἐξ ἀκολουθίας μὲν τινος ἔλπισάντων ὡς ἐοικυότων. [87] οὕτω δὴ μοι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἰσχυρῶς φαίνεται, δύο μὲν ἀληθῆ θέμενος λήμματα, τὸ δὲ τρίτον ἐγγὺς ἀληθείας πιθανόν. ἀληθῆ μὲν οὖν εἶναι φημι τὸ τε δεῖν ἰσχύος τινὸς τοῖς κινήσουσιν ὀργάνοις τὰ τοῦ ζώου μέλη, καὶ τὸ μηδὲν ἀπ' ἐγκεφάλου φαίνεται τοιοῦτον, πιθανόν δὲ, οὐκ ἀληθές, ὡς ἐν τῇ παρὰ πλῆθος εἶη νεύρων. ἀλλ' ἡμεῖς γε δεῖξαι δυνάμεθα τὸ καλῶς μὲν ὑπ' αὐτοῦ πᾶ λόγῳ γνωσθὲν ὀργανον, ὑπ' οὗ χρή κινεῖσθαι τὰ τοῦ ζώου μέλη, διότι δ' ἡμέλητος ζητήσας κατὰ τὰς ἀνατομὰς αὐτὸ, διὰ τοῦτ' ἐκφεύγοντος τὴν διὰ τῶν αἰσθησέων εὗρεσιν, ἔγνωσάν τε μέναι τὰνδρῆ, τῶν μὲν γὰρ νεύρων οὐδέν ἐστι τοιοῦτον, οἱ δὲ ὑπομαζόμενοι μύες ὑποδεχόμενοι ταῦτα κινουσι τὰ μέλη. καὶ δόξειεν ἂν εἶλον μοχλοῦ τις εἶχεν δύταμιν ὁ μὺς ὡς πρὸς τὸ πύρον. ὥσπερ γάρ, ὅσα ταῖς χερσὶν οὐχ οἱοί τ' ἴσμεν κινήσας βάρη, διὰ τῶν μοχλῶν αὐτὰ κινούμεν, οὕτω καὶ πᾶ τοῦ σώματος μέλη τοῖς νεύροις ὑδυνατοῦντες κινεῖν τοὺς μύς

sed ex consequentia quadam id, quasi vidissent, verum esse sperarent; ita plane decipi mihi vilis est Aristoteles, duo quidem vera ponens assumpta, tertium probabile et veritati propius. Vera esse dico, quod et robore quodam opus sit instrumentis, quae motura sunt corporis membra, nihilque tale a cerebro prodire apparere; probabile vero, non verum, quod in corde copia sit nervorum. Sed nos re ostendere possumus organum id, a quo animalis membra moveri oportet, quod illi ex fermone et verbis quidem bene notum erat, sed tamen re incognitum homini ideo permanfit, quod ex anatome id quaerere non curabat, et ex sensu invenire recusat. Etenim nervorum nullus talis est; musculi siquidem, ut vocant, nervos suscipiunt, et membra movent; imo vectis cujusdam vim habere musculus videbitur, si nervum respicias. Nam quemadmodum pondera, quae manibus movere non possumus, vectibus admotis movemus, ita corporis membra quum nervis movere nequimus, muscu-

Ed. Chart. V. [87.]

προσσηκτωμέναι. λυόμενον γὰρ εἰς ἱσας ἐν ἐκάστῃ μὲν τὸ
νεῦρον ἀναμίγνυται τε καὶ διαπλέκεται ταῖς ἐκ τῶν συν-
δέσμων ἰσίν, εἰς δὲ ἀμφοῖν ἐν τῇ νευρῶδες σῶμα γεννηθὲν
ἐκφύεται τοῦ σώματος τοῦ μυῖς ὃ προσαγορευόμενος τέτων·
οὕτως γὰρ οὐχ Ἰπποκράτης μόνον, ἀλλὰ καὶ Ὅμηρος αὐτὸν
ὀνομάζουσιν. ὅστις τέτων ὀργάνων ἐκφυόμενος ἀνάλογον
ἔχει τῷ τοῦ μοχλοῦ πέρατι τῷ ψαύοντι τῶν βαρῶν. οὐδ'
ἔστιν οὐδὲν εὐρεῖν ἐν τῇ σῶματι μέλος, ὃ κατὰ μὲν τὴν
ἡμετέραν κινεῖται προαίρεσιν, οὐ προτετακται δ' αὐτοῦ τις
μῦς ἀπ' ἐγκεφαλοῦ δεχόμενος νεῦρον. ὅστις δὲ καὶ περὶ
τοῦδε· πεισθῆναι ἐθέλοι βεβαίως, τοῦτε γέγραπται πρὸς
ἡμῶν ὑπομνήματα δύο, κατὰ μόνας ἐκάτερον, ἓν μὲν,
ἅπαντας τοὺς μῦς, ὅποια τ' ἐστὶν ἐνέργεια καθ' ἕκαστον,
ἀκριβῶς διδάσκον, ἕτερον δὲ, τὴν τῶν νέρων εἰς αὐτοὺς
φορὴν διηγούμενον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἀνατομι-
καῖς ἐγχειρήσεσι καὶ τοῖς περὶ χρείας μορίων ὑπομνήμα-
σι ἐπὶ πλέον ὑπὲρ ἁπάντων τούτων διεξιμεν. ὥστ'
οὐδενὸς ἔτι προσδεῖν ἡμῖν ἔοικεν, ἀλλ' ὁμολογουμένως

los ad id accipimus; nervus enim per singulos muscu-
los in fibras solutus permiscetur et implicatur cum liga-
mentorum fibris: postea ex utrisque corpus unum ner-
vosum genitum ex musculi corpore enascitur, id quod
tendo nominatur. Ad eum modum enim non solum Hip-
pocrates, sed etiam Homerus ipsum nominant. Qui
tendo ex instrumentis enatus rationem habet extremæ
vectis partis, quæ pondera tangit. Neque enim pars
aliqua nostri corporis est, quæ ex nostra voluntate et
arbitrio movetur, cui non præficiatur musculus, qui ex
cerebro nervum suscipit. Sed de hac re qui certiore
fidem habere velit, illi duo libri a nobis scripti sunt,
seorsum singuli, quorum alter omnes, quotquot sunt, mu-
sculos perstringit, et quam quisque functionem habet
edocet, alter, quemadmodum in eos nervi dispensentur,
enarrat. Quin etiam in anatomicis administrationibus et
libris de usus artium copiose de his omnibus differuimus.
Itaque nihil jam deesse mihi videtur huic libro, quin

Ed. Chart. V. [87.]

ἐαυτῷ τε καὶ τοῖς ἐπαργῶς φαινομένοις ὑπάρχει πᾶσιν ἀρχὴν τῶν νεύρων ἐγκέφαλον τιθέμενος. οὕτω δὲ καὶ τῶν ἀρτηριῶν ἐπεδείξαμεν ἀρχὴν ὑπάρχουσαν τὴν καρδίαν. ὅτε δὲ καὶ τῶν φλεβῶν ἀρχὴ τὸ ἥπαρ ἐστίν, ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἀποδείχθήσεται. Ἰνταῦθ' οὖν ἤδη καταπαύσας τὸ πρῶτον βιβλίον, ἐπὶ τὰ συνεχῇ τοῖς ἀποδεδωγμένοις ἐν αὐτῷ κατὰ τὸ δεύτερον τρέφομαι.

possit nec sibi nec iis, quae manifeste ex anatome conspiciuntur, repugnando ponere ac statuere, cerebrum nervorum esse principium; nec minus docuimus, arteriarum principium in corde positum: quod autem venarum principium jecur sit, in sequentibus expediam. Igitur primo libro finem hic ponam, et ad ea, quae ordine conjuncta iis sunt, quae hoc libro exposui ac demonstravi, in secundo me convertam.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Ed. Chart. V. [88.]

Ed. Bas. I. (255.)

Κε φ. α'. Περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων ἐπισκέψασθαι προθέμενος ἀπὸ τοῦ πρώτου κατὰ τὴν δύναμιν ὑπερξάμην, ᾧ καὶ τᾶλλα σχεδὸν ἅπαντα τὰ κατὰ μέρος ἀκολουθεῖν ἐδειξα. τοῦτο δὲ ἔστι τὰ περὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων, ὅπως αὖτε εἰσι τὸν ἀριθμὸν, ὅποια τὲ τις ἐκάστη, καὶ τόπον ὄντιν' ἐν τῷ ζῳῷ κατεῖληφεν. ἡξίουں τε μηδὲν οὕτω φυλάττεσθαι κατὰ τὸν λόγον,

---

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATONIS
PLACITIS LIBER SECVNDVS.

Cap. I. Quum de Hippocratis et Platonis placitis considerare instituissem, ab eo, quod potestate primum, est, auspicatus sum, quod et reliqua prope universa particularia subsequi monstravi. Hoc autem est facultates corpus nostrum dispensantes, quot sint numero, quales singulae, et quam in animante sedem fortitae sint. Verum nihil tam cavendum esse in hoc opere duxi, atque cvi-

Ed. Chart. V. [88. 89.]

Ed. Bas. f. (253.)

ἀς τὸ τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις ἐναντία τίθεσθαι, καθάπερ οἱ τε μηδὲν ἄλογον ζῶον ἐπιθυμεῖν ἢ θυμοῦσθαι φάσκοντες, οἱ τε τὴν ἀρχὴν τῶν ψυχῶν ὑπάρχειν ἐν τῇ καρδίᾳ. ἀποτεκόληται γὰρ ἕκαστα τὰ τοιαῦτα πρὸς ἀνθρώπων ἀνατρέφαι φιλονεικούντων, ὅσα καλῶς εἰρηται τοῖς παλαιοῖς, ὑπὲρ τοῦ νεωτέρων αἵρεσιν ἰδὲν συστήσασθαι. τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα τῶν ψευδμάτων ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διήλεγξα· νυνὶ δὲ ἐπὶ θάτερον εἶδος λόγων ὧν ποιοῦνται ἔργα μεταβάς· ἐπιδείξαι σαφῶς, καθ' ὅσον οἷός ἐ' εἰμι, πῇ ποτε σφάλλονται.

Κε φ. β'. [89] Διελίσθαι δὲ ἴσως ἄμεινον ἔνεκα σαφηνείας εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦδε τοῦ γράμματος, ἥτις ἐστὶν ἡ διαφορὰ τῶν λόγων, οἷς χρῶνται πάντες οἱ παρὸς ὅτι οὖν μεταχειριζόμενοι πρόβλημα. φημί δὲ τῶν λεγμάτων, ἃ ἔνεκα τοῦ συμπερίσματος λαμβάνουσιν, τὰ μὲν ἀντικρὺ εἶναι ψευδῇ, τὰ δ' οὐκ οἰκεία τοῦ προκειμένου σκέμματος. ἀντικρὺ μὲν ψευδῇ τὰ τοιαῦτα, περὶ ὧν ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διήλθον ἐπὶ πλέον, ὅταν ἦτοι μηδὲν τῶν ἀλόγων ζῶων ἐπι-

denter apparentibus contrariis affirmare: quemadmodum hi factitant, qui bruta concupiscere aut irasci negant, quique nervorum principium in corde existere pronunciant. Quippe ausi sunt id genus omnia veterum pulcherrima inventa homines contentiosi subvertere, ut novam sibi sectam constituerent. Itaque huiusmodi mendacia libro priore confutavi: nunc vero ad aliud rationum, quas adducunt, genus digressus evidenter pro viribus ostendere decrevi, quo tandem modo hallucinentur.

Cap. II. At forte satius fuerit perspicuitatis gratia statim operis initio rationum differentias distinguere, quibus omnes male quodcumque problema tractantes utuntur. Dico autem, *sumptionum*, *lemmata* vocant, quas conclusionis gratia assumunt, alias quidem manifesto esse falsas, alias vero propositae contemplationi minime proprias. Palam sane falsas, quales libro priore fufius explicavimus, quando nonnulli, velut Stoici, nullum bru-

Ed. Chart. V. [89.]

Ed. Bas. I. (253.)

θυμὲν τις ἢ θυμῷ οὐκ ἔστιν, καθάπερ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς, ἢ πάλιν ἐκ καρδίας πεφυκέναι τὰ τεύρα. τὰ δὲ οὖν οἰκίσια τῶν λημμάτων ὅποια τῇ φύσει ἐστίν, εἴρηται μὲν ἐπὶ πλείστον ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως ὑπομνήμασιν, ἐν οἷς ἅπασαν ἐδήλωσα τὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον ὅποια τις ἐστίν, παρεκάλουν τε διὰ τοῦ πρώτου τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων, ἐν ἐκείνῃ γυμνάσασθαι πρότερον, ὅστις ἔτι οὖν ἀποδεικνύει ἀμειψιρεῖ. γεγράφθαι δὲ λέγω ὑπὲρ αὐτῆς ἄριστα τοῖς παλαιοῖς φιλοσόφοις τοῖς περὶ Θεόφραστον τε καὶ Ἀριστοτέλην κατὰ τῶν δευτέρων ἀναλυτικῶν βιβλίων. καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ἐμείνας μὲν οὐδὲ μακρὸν ἔσσεσθαι τὸν λόγον ἐλπίζω περὶ τῶν τριῶν ἀρχῶν τοῦ ζώου. τὰ γὰρ ἰδιωτικά τε καὶ ῥητορικά λήμματα αἰδοῦνται παρὰ λαμβάνειν εἰς ἀποδείξεις ἐπιστημονικὰς, ὥς ἐπλήσεται τὰ Χρυσίππου βιβλία, ποτὲ μὲν ἰδιώτας ἐπικυλούμενα μάρτυρας ὡς ὑποτίθεται λημμάτων, ἔστι δὲ ὅτε ποιητάς, ἢ τὴν βελτίστην ἐτυμολογίαν, ἢ τι ἄλλο τοιοῦτον, ἃ παραινέει μὲν οὐδὲν, ἀναλίσκει δὲ καὶ κατακρίβει μάλιστα ἡμῶν τὸν χρόνον αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐν-

tum aut concupiscere, aut irasci dictarent, vel ex corde nervos esse ortos. Minime vero propriae quaeenam sint, in libris de demonstratione plenissime est expositum, in quibus omnibus demonstrandi viam ac rationem, qualisnam sit, edocui, hortatusque sum in horum commentariorum primo, ut in illa prius se exerceret, quisquis demonstrare aliquid nititur. Scripserunt autem de ea nimirum optime veteres philosophi Theophrastus et Aristoteles in libris posteriorum analyticorum. Quare de tribus animalis principiis non longam habiturum me cum illis disputationem spero. Vulgares enim et rhetoricas sumptiones ad scientificas demonstrationes adducere verentur, quibus Chrysippi libri scatent, plebejos interim testes sumptionum, quas constituunt, citantes, interim vero poetas, aut bellissimam etymologiam, aut id genus aliud, quae concludunt quidem nihil, tempus autem nostrum consumunt teruntque frustra, dum hoc so-

Ed. Chart. V. [89.]

Ed. Bas. I. (253.)

δεικνυμένων αὐτοῖς, ὥς οὐκ ἔστιν ἐπιστημονικά τὰ τοῦ συμ-
 παθίσματος λήματα, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ συγκαταβαίνόντων
 τε καὶ συμπαιδιούντων αὐτοῖς ὑπὲρ τοῦ δεῖξαι καὶ τοῖς
 ἰδιότητος καὶ τοῖς ποιηταῖς οὐδὲν ἤπτον ἡμῖν ἢ ἐκείνοις
 μαρτυροῦντας, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ μᾶλλον. οὕτω δὲ καὶ τὴν
 ἐτυμολογίαν, ἐπειδὴν ἄγωμεν μακροτέραν σχολήν, ἐπιδείκνυ-
 μεν αὐτοῖς οὐδὲν μᾶλλον ἐκείνοις ἢ περ ἡμῖν μαρτυροῦσαν.
 ἀλλ' ὅτι μὲν ἀλαζών ἐστι μάρτυρ ἢ ἐτυμολογία, πολλὰ μὲν
 μὲν ὁμοίως μαρτυροῦσα τοῖς πάντας λέγουσι τῶν ἀληθῶν,
 οὐκ ὀλίγους δὲ τοῖς ψευδομένοις μᾶλλον, ἢ περ τοῖς ἀλη-
 θεύουσιν, ἐν ἑτέρᾳ πραγματείᾳ δέδεικται μοι τῆς περὶ ὀνο-
 μάτων ὀρθότητος, ἐνθα καὶ περὶ τῆς ἐγὼ φωνῆς ἐπέδειξα
 τὸν Χρυσίππον ἐτυμολογούντα ψευδῶς, τί μὲν οὖν ἔτι δευ-
 μην ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐνταῦθα διεξιέναι; Χρυσίππῳ μὲν γὰρ
 καὶ τοῦτο φίλον, οὐδὲς ἢ τρεῖς, ἀλλὰ καὶ τετράκις ἐνόστο
 καὶ πεντάκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐν διαφερούσαις πραγματείαις
 διέρχεσθαι· φυλάξαιτο δὲ ἂν τις αὐτὸ τῶν χρόνου φειδομέ-
 των. ἃ δ' οὖν ὑπὲρ τῆς ἐγὼ φωνῆς ἔγραψεν ἐν τῇ πρώτῃ

lum ipsis demonstramus, conclusionis sumptiones non
 esse scientificas; deinde dum in palaestram descendimus,
 concertamusque cum ipsis, ut ostendamus, plebejos et
 poetas non minus nobis quam ipsis, interdum etiam ma-
 gis suffragari. Sic autem et etymologiam, quum liberius
 per otium licet, ostendimus illis non magis sibi quam
 nobis testimonium reddere. Verum quod testis sit fal-
 lax etymologia, saepe quidem similiter attestans his,
 qui veritati contraria asserunt, haud raro autem men-
 tentibus magis, quam verum fatentibus, alio in opere,
 quod de recto nominum usu inscribitur, declaravimus,
 in quo etiam ostendimus, Chrysippum falsam hujus vocis,
 ego, etymologiam exposuisse. Quid igitur opus est ad-
 huc de ipsis verba facere? Chrysippo sane et hoc fami-
 liare, non bis, aut ter, sed et quater, interdum etiam
 quinquies, de eisdem rebus in diversis operibus tractare;
 quod cavebit utique, qui tempori cupiat parcere. Quae
 igitur de hac voce, ego, Chrysippus primo de anima

Ed. Chart. V. [89. 90.]

Ed. Bas. I. (255.)

περὶ ψυχῆς ὁ Χρύσιππος ὑπὲρ ἡγεμονικοῦ διαλεγόμενος, ἤδη παραγράφῳ γνωρίσματος ἕνεκα. Οὕτως δὲ καὶ τὸ ἐγὼ λέγομαι κατὰ τοῦτο, δεικνύοντες αὐτοὺς ἐν τῷ ἀποφαίνεσθαι τὴν διάνοιαν εἶναι, τῆς δειξέως φυσικῶς καὶ οὐκ αἰσῶς ἐγ-
ταῦθ' αὖ φερομένης, καὶ ἄνευ δὲ τῆς κατὰ τὴν χεῖρα τοιαύτης δειξέως τεύοντες εἰς αὐτοὺς τὸ ἐγὼ λέγομεν, εὐθύς καὶ τῆς ἐγὼ φωνῆς τοιαύτης οὔσης, καὶ κατὰ τὴν ἐξῆς ὑπογε-
γραμμένην δειξίν συνεκφερομένης. [90] τὸ γὰρ ἐγὼ προφε-
ρόμεθα κατὰ τὴν πρώτην συλλαβὴν κατασπώντες τὸ κύριον χεῖλος εἰς αὐτοὺς δεικτικῶς, ἀκαλουθῶς δὲ τῇ τοῦ γενείου κινήσει καὶ ἐπὶ τὸ στήθος τεύσει. καὶ τῇ τοιαύτῃ δειξί-
σῃ ἐξῆς συλλαβὴ παύκεται, οὐδὲν ἀποστηματικὸν παρεμ-
φαίνουσα, ὅπερ ἐπὶ τοῦ ἐκείνου συντίτευχε. διὰ ταύτης οὖν ἀπάσης τῆς φήσεως ὁ Χρύσιππος οὐδὲν μὲν ἐπιστημονικὸν λῆμμα τοῦ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ὑπάρχειν ἐν τῇ καρδίᾳ παραλαμβάνει, δύο δ' ἐς ταῦτόν οὐκ αἰετὰ τῷ προκειμένῳ συμπλέκει, τὸ μὲν ἕτερον ἀπὸ τῆς ἐτυμολογίας, ὅτι τὴν ἐγὼ φωνὴν φθιγγόμενοι κατὰ τὴν πρώτην συλλαβὴν τὴν ε

tradidit de principe ejus facultate differens, cognitionis causa scribam. Sic autem, nosipso indicantes, dum mentem esse annunciamus, hanc vocem, ego, proferimus, indicatione naturaliter et proprie huc delata, atque sine hujusmodi manus indicatione deflectentes in nosipso hanc vocem, ego, pronunciamus. Similiter quum vox ego hujusmodi sit, etiam in subscripta deinceps indicatione simul effertur. Nam ego proferimus priore syllaba labrum inferius ad nosipso demonstrative detrahentes, consequenter autem motioni menti et deflexioni ad pectus. Ad hujusmodi indicationi subsequens syllaba annexa est, nullum intervallum ostendens, quod in dictione ἐκείνος (ille) contingit. Hac tota oratione Chrysippus nullam scientificam summptionem, qua monstret, animae principium in corde esse, adducit; duas enim ad id demonstrandum summptiones rei propositae improprias complectitur; alteram sane ab etymologia, quod hanc vocem, ego, pronunciantes, in priore syllaba, nempe e, es et

Ed. Chart. V. [90.]

Ed. BaI. I. (255.)

λεγομένην τὸ στόμα κάτω που καὶ τὴν γένυν ἀπάγομεν
ὡς ἐπὶ τὰ στέρνα, τὸ δὲ πτερον, ὅτι καὶ τὴν χεῖρα συνε-
πιφέρουμεν ἐνίοτε τοῖς στέρνοις, ἡμᾶς αὐτοὺς δεικνύντας, ἐν
τῷ λέγειν, ἐμοὶ τοῦτο προσήκειν, τοῦτο ἐγὼ σοὶ λέγω. ὅτι
δὲ καὶ τῆς ῥιγῆς ἀπτοῦται πολλάκις οἱ ἄνθρωποι λέγοντες,
ἐμοὶ τοῦτο δὲς, ἐμοὶ τοῦτο προσήκει, τοῦτο ἐγὼ σοὶ λέγω,
παντελῶς ἐπιλελήσεται. καίτοι κατὰ γε τὴν ἐγὼ φωνὴν οὐκ
ἐπελάθετο τῆς ἐκείνης, οὐκ ἀπὸ παραπλησίαις δέ τις, οὐκ
ἀλλ' ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς συλλαβῆς ἀρχομένης τῆς ε'.
ἐχοῦν δ' οἶμαι, καθάπερ ἐπὶ ταύτης ἐμνημόνευσε μὲν, οὐκ
ἔλυσσε δὲ τὸ ἄκοπον, οὕτω καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ στέρνου δειξεως
ἐμνημοσθῆναι μὲν τῆς ἐπὶ τὴν ῥιγα φορᾶς τοῦ δακτύλου,
μὴ μέντοι μηδὲ ἐνταῦθα διαλύεσθαι τὸ προβληθὲν, εἰ μὴ
ἄρα τις οἶσται, τὴν ἀπόφασιν τοῦ Χρυσιππου, ψιλὴν αὐτὴν
μόνην ῥηθεῖσαν, ἀπόδειξιν ὑπάρχειν. τί γὰρ δὴ καὶ
φῆσιν; ἀκολουθῶς δὲ τῇ τοῦ γεταίου κινήσει, καὶ ἐπὶ
τὸ στήθος νεύσει, καὶ τῇ τοιαύτῃ δείξει ἢ ἐξῆς συλ-
λαβὴ παφαίκεται, οὐδὲν ἀποστηματικὸν παρεμφαίνουσα,

mentum inferius veluti ad pectora deducimus; alteram,
quod manum etiam interdum pectori admovemus, nos-
ipfos indicantes, quum dicimus, mihi hoc convenit, hoc
ego tibi dico. Jam vero, quod etiam nasum subinde ho-
mines attingunt dicentes, mihi hoc da, mihi hoc conve-
nit, hoc ego tibi dico, omnino oblitus est, quanquam il-
lum non lateret, hanc vocem ἐκείνος, non a simili, sed
omnino eadem syllaba, nempe e, cum hac dictione, ego,
incipere. Conveniebat autem meo iudicio, quemadmodum
in hac meminit quidem, non autem absurditatem diluit,
ita et in indicatione ad pectus delationis quidem digiti ad
nasum mentionem facere, non tamen hic quoque id, quod
propositum erat, dissolvere, nisi forte quis huiusmodi simpli-
cemque Chrysippi enunciationem esse demonstrationem
existimet. Quid enim inquit? Consequenter menti mo-
tionem et deflexionem ad pectus ac huiusmodi indicationi
subsequens syllaba annexa est, nullum intervallum osten-

Ed. Chart. V. [90.]

Ed. Bas. I. (253. 254.)

ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἐκείνου συντέτευχεν. ἐννοήσας γάρ, ὅτι ἡ ἐκείνος φωνή τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς αὐτῆς ποιεῖται συλλαβῆς, ὥσπερ καὶ ἡ ἐγώ, καὶ δεήσει καὶ ταύτην ἐνδείκνυσθαι καὶ τὸν σημαινόμενον, εἰς τὴν τῶν ἐπιφερομένων συλλαβῶν διαφορὰν ἀναφέρει τὴν τοῦ ζητουμένου λύσιν. ἔστι δὲ τοιαῦτα· εἰπὼν, τῆς ἐγὼ φωνῆς τὴν δευτέραν συλλαβὴν τὴν γὼ μὴδὲν ἀποστηματικὸν ἐμφαίνειν, ἐπήγαγεν, ἐπὶ δὲ τῆς ἐκείνου ἐμφαίνειν τὴν καὶ τοῦτο δ' ἀπόφασίς, ἵσπερ ψιλή, μηδεμίαν ἀπόδειξιν ἔχουσα, μὴ ὅτι βεβαίαν τε καὶ ἐπιστημονικὴν, ἀλλὰ μὴδ' ἄχρη πιθανότητος ἢ ῥητορικῆς ἢ σοφιστικῆς προοιῶσαν. διὰ τί γάρ (254) ἡ μὲν καὶ συλλαβὴ ἀποστηματικὸν τε δηλώσει, ἡ δὲ γὼ μὴ, οὐ προσθεῖται δίκαιον ἢν αὐτὸν ἀπόδειξιν τινα; διὰ τί δὲ τοῖς μὲν στέροισι ἐπιφέροντες τὸν δάκτυλον ἐπιδεικνύμεθα, τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἐνταῦθα εἶναι, τῇ ῥινὶ δὲ ἐπιφέροντες οὐκ ἐνδεικνύμεθα; δίκαιον γάρ, εἴπερ ἡ δεξις ἱκανὴ πίστις εἰς εὐρεσιν ἡγεμονικοῦ μορίου ψυχῆς, οὐκ ἐπὶ μὲν τῶν στέρων αὐτὴν ἱκανὴν ὑπάρχειν, ἀσθενῇ δὲ ἐπὶ τῆς ἐντός, ἀλλὰ

dens, quod in dictione ἐκείνος contingit. Quum enim considerasset, hanc vocem, ἐκείνος, ab eadem syllaba, quæ et ego, ordiri, ideo etiam hanc eundem significatum indicare oportere, ad syllabarum quæ inferuntur differentiam quaestionis solutionem refert. Est autem talis. Quum retulisset, dictionis ego secundam syllabam go nullum intervallum repræsentare, addidit, in ἐκείνος ostendere καὶ syllabam intervallum. Hæc nuda est enunciatio, nullam demonstrationem obtinens, non solum non firmam ac scientificam, sed ne probabilem quidem, aut rhetoricam, aut sophisticam. Cur enim syllaba καὶ intervallum aliquod significabit, et syllaba go non item, par erat, ut ipse demonstrationem aliquam adjiceret. Cur autem ad pectus digitum inferentes principium animæ illic esse significamus, naso autem admoventes non indicamus? Aequum namque est et rationi consentaneum, siquidem indicatio sufficiens fides sit ad principem animæ partem inveniendam, non in pectore ipsam firmam, in naso au-

Ed. Chart. V. [90. 91.]

Ed. BaL I. (254.)

καὶ ταύτης λαχύνει ὁμοίως, ἢ εἴπερ οὐδὲ ἐπὶ ταύτης, οὐδὲ ἐπὶ τῶν στέρνων· διὰ τί δὲ ἐν ταῖς συγκαταθέσεσιν ἐπινεύοντες τὴν κεφαλὴν, ἐφ' ὃ φέρομεν αὐτὴν μέρος, ἐν ἐκείνῳ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ὑπάρχειν ἐνδεδεικνύμεθα μᾶλλον, καὶ οὐκ αὐτῷ τοῖ κινουμένῳ; τὸ γὰρ τοι πρῶτον κινούμενον ἐν ἡμῖν μόνον ἐπινευόντων, αὐτὸ δῆπου πιθανώτερον ἔχειν ἵστί τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς, ἢ περ τε τῶν ἄλλων, πρὸς ὃ φέρεται κινούμενον· ἵνα μὴ νῦν ἐκείνων μνημονεύω τῶν ἀνθρώπων, οἱ ταῖς κεφαλαῖς ἀνανεύουσιν, ἐπειδὴν συγκατατίθονται. τάχα γὰρ φήσει, τοὺς βαρβάρους, ὥσπερ τὰλλα χεῖρους εἶσι καὶ ἀλογώτεροι τῶν Ἑλλήνων, οὕτως καὶ τῷδε σφάλλασθαι. πάντ' οὖν, ὅσα περιτὰ τῶν ἐπιχειρημάτων, ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως ἐδείξαμεν οὐκ οἰκεία τῷ ζητούμενῳ πράγματι· [91] καὶ διὰ τοῦτο νῦν οὐ χρὴ μηκύνειν περὶ αὐτῶν, ὥσπερ οὐδὲ περὶ τῶν ἐκ τῆς ἐτυμολογίας ὁμωμένων, εἴρηται γὰρ καὶ περὶ ἐκείνων αὐτάρκως ἐν τοῖς περὶ ὀνομάτων ὁρθότητος.

tem infirmam esse, sed in hac similiter valere, vel, si non in hac, neque in pectore valebit. Cur autem, dum concedimus aliquid annuentes capite, in quam partem ipsum flectimus, in illa principium animi esse potius ostendimus, quam in ea, quae movetur? etenim quae primum in nobis movetur particula, dum annuimus, eam nimirum probabilius est animae principium obtinere, quam aliarum ullam, ad quam motu perfertur: ut interim illos homines non commemorem, qui capite rennunt, quum assentiuntur. Forte enim dicet, barbaros, ut in reliquis sunt Graecis deteriores ac minori ratione praediti, sic in hoc quoque hallucinari. Quaecunque igitur argumenta rei, de qua est quaestio, proprie non sunt, omnia in libris de demonstratione exposuimus: quocirca de his pluribus agendum non est, quemadmodum neque de his, quae ab etymologia defumuntur, quoniam illa quoque in commentariis de recto nominum usu abunde satis explicavimus.

Ed. Chart. V. (91.)

Ed. Bas. I. (254.)

Κεφ. γ'. Ἀλλὰ τίνα χρὴ ζητᾶν λήμματα τῷ προκα-
μένῳ προβλήματι προσήκοντά τε καὶ οἰκεία; γέγραπται μὲν
δήπου καὶ περὶ τούτων ἐπὶ πλείστον ἐν τοῖς περὶ ἀποδεί-
ξεως ὑπὸ τε τῶν πυλαιῶν εἰρημένους ἀσφαλέστερόν τε καὶ
συντομώτερον, ὑπὸ τε ἡμῶν ἐξηγουμένων ἐκεῖνα σαφῶς τε
ἅμα καὶ διὰ πολλῶν. ἀρκέσει δὲ νῦν ἐξ αὐτῶν τὸ κεφάλαιον
ἀναμνησάσαι μόνον ἐκείνην χρήσασθαι σκοπῇ εἰς τὴν
τῶν κατὰ μέρος εὑρεσιν. ἦν δὲ τὸ κεφάλαιον, ὡς ἀπ' αὐ-
τῆς χρὴ τῆς οὐσίας τοῦ ζητουμένου πράγματος ἐξευρίσκειν
τὰ προσήκοντά τε καὶ οἰκεία λήμματα, καθάπερ ἐν τούτοις,
ἐν οἷς Χρύσιππος ἐπισκοπεῖται περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονι-
κοῦ, τόν τε τῆς οὐσίας λόγον εἰπόντας, ὑπὲρ οὗ ζητοῦμεν
πράγματος, ἐκείνην χρῆσθαι κανόνι τε καὶ σκοπῇ τῶν κατὰ
μέρος ἀπάντων. ἔστι δὲ τὸ ἡγεμονικόν, ὡς αὐτοὶ βούλου-
ται, τὸ κατὰρχον αἰσθήσεως τε καὶ ὁρμῆς. οὐκ οὖν ἄλλοθεν
χρὴ δεικνύναι τὴν καρδίαν ἐν αὐτῇ τὸ ἡγεμονικὸν ἔχουσαν,
ἢ ἐκ τοῦ πύσης μὲν τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως ἐξηγεῖσθαι

Cap. III. Verum quas sumptiones inquirere conve-
niat problemati instituto et convenientes et proprias, scrip-
tum fuit et de his abunde in his, quae de demonstra-
tione tum ab antiquis tutius et compendiosius dicta sunt,
tum a nobis, dum eorum dicta enarramus manifesto simul
ac copiose. Sufficiet autem in praesentia summam quan-
dam ex ipsis commemorare, ad quam tanquam ad scopum
omnis singularium indagatio dirigatur. Erat autem
summa, ab ipsa rei, quam quaerimus, substantia sumption-
es tum convenientes tum proprias esse inveniendas,
quemadmodum in his, in quibus Chrysippus de animae
principatu considerat: et substantiae rei illius, quam in-
quirimus, explicata ratione, illa utendum regula et scopo
omnium particularium. Est autem, ut ipsi putant, ani-
mae principatus, unde sensus motusque proficiscitur ar-
bitrarius. Non igitur aliunde demonstrare oportet, eor
in se principatam animae obtinere, quam inde, quod om-
nem motum voluntarium reliquis animalis partibus dif-

Ed. Chart. V. [91.]

Ed. Bas. I. (254.)

τοῖς ἄλλοις τοῦ ζώου μορίοις, ἅπασαν δὲ αἰσθῆσιν εἰς αὐτὴν ἀναφέρεσθαι. πόθεν οὖν τοῦτο δειχθήσεται; πόθεν δὲ ἄλλοθεν, ἢ ἐκ τῶν ἀνατομῶν; εἰ γὰρ αὕτη τοῖς κατὰ μέρος ἅπασιν ἐπιπέμπει δύναμιν αἰσθῆσεώς τε ἅμα καὶ κινήσεως, ἀποπεφυκέναι τι πάντως ἀπ' αὐτῆς ἀγγεῖον ἀναγκαῖόν ἐστιν εἰς τὴν αὐτῶν ὑπερσείαν. ὥστε ἐκ τῆς ἀποδεικτικῆς μεθόδου πέρηνεν, ὅτι τε χρησιμώτερον ἀνατέμνοντας τὰ ζῶα κατασκέπτεσθαι, τίνα καὶ πόσα γένη σωμάτων ἐκ τῆς καρδίας ἐκφυόμενα διανέμεται τοῖς ἄλλοις τοῦ ζώου μορίοις, ὅτι τε, ταύτων αὐτῶν ὄντων τοιούτων καὶ τοσούτων, τοῦτο μὲν αἰσθῆσιν ἢ κίνησιν ἢ ἄμφω παράγει, τοῦτο δ' ἄλλο τε. καὶ οὕτως ἐστὶν ἡδὴ τινῶν ἐν τοῖς ζώοις δυτάμεων ἢ καρδία πηγὴ. ταύτης τῆς ὁδοῦ πᾶν ὅτι περ ἂν ἔξω πίπτῃ, περιττόν τ' ἐστὶ καὶ ἀλλότριον, καὶ ταύτη διήνεγκεν ἐπιστημονικὸν δείξεως λῆμμα ῥητορικοῦ τε καὶ γυμναστικοῦ καὶ σοφιστικοῦ, ὑπὲρ ὧν οὐδ' αὐτῶν οἰδεμίαν ἐδίδαξαν ἡμᾶς οὔτε μέθοδον οὔτε γυμνασίαν οἳ γε περὶ τὸν Ζήνωνα καὶ τὸν Χρύσιππον. οὐδὲν ἀναμέμικται φύρδην ἐν τοῖς

penfet, omnis autem sensus in ipsum referatur. Unde itaque id ostendetur? Ex quo alio, quam ex dissectionibus? Si enim hoc omnibus partibus vim sentiendi simul et movendi transmittit, necesse est omnino vas aliquod ex eo ad ministranda illa omnino prodire. Quapropter ex demonstrandi via ac ratione innotuit, et utilius animantibus dissectionis conspici, quae et quot corporum genera ex corde prodeuntia aliis animantis partibus distribuantur, et ex his ipsis, quum talia et tot numero sint, aliud sensum aut motum, aut ambo deferre, aliud vero aliud quippiam. Atque ita jam scire licebit, quarum in animantibus facultatum cor fons existat: quicquid extra hanc viam exciderit, superfluum est et alienum. Atque hac ratione scientifica demonstrationis sumptio a rhetorica, exercitatoria et sophistica differt, de quibus neque ipsis ullam nos vel methodum vel exercitationem Zeno et Chrysippus docuerunt. Unde confusae

Ed. Chart. V. [91. 92.]

Ed. Bsl. I. (254.)

βιβλίῳ αὐτῶν ἐφεξῆς ἅπαντα τὰ λήμματα. καὶ πολλάκις ἡγρεῖται μὲν, εἰ οὕτως ἔχει, ῥητορικὸν ἐπιχείρημα, τοῦτο δ' ἔπεται γυμναστικὸν τε καὶ διαλεκτικόν, εἰδ' ἐξῆς ἐπιστημονικόν, εἰδ' οὕτως εἰ ἔτυχε, σοφιστικόν, οὐκ εἰδότες, ὥς τὰ μὲν ἐπιστημονικὰ λήμματα πρὸς τὴν οὐσίαν ἀναφέρεται τοῦ ζητουμένου, καὶ τοῦτον ἔχει τὸν σκοπὸν, τῶν δ' ἄλλων ἁπάντων ἔξωθεν ὄντων, ὅσοις μὲν ὁ διαλεκτικὸς εἰς τὸ γυμνάσασθαι χρήται, καὶ σοφιστὰς ἐξελέγξει, καὶ πείραν λαβεῖν μνήσεως μείρακιον, καὶ μαιεύσασθαι, καὶ προσαγαγεῖν ἐπὶ τινας εὔρεσιν, ἀπορῆσαι τε ποιῆσαι. ταυτὶ μὲν ἅπαντα διαλεκτικά τε καλεῖ, εἰ βούλοιο, καὶ γυμναστικά, καὶ τοπικά (τῶν γὰρ ὀνομάτων οὐ φροντίζω,) διορίζειν δὲ ταῦτα περὶ τῶν ἐπιστημονικῶν. ὅσα δ' ἔτι τούτων ἀποχωρήσας ἐξατέρω, καὶ μάλιστα διὰ παραδειγμάτων ἐνδόξων τε καὶ πολιτικῶν [92] ἐπαγωγῶν τέ τινας τοιούτων ἢ μαρτύρων εἰς σύστασιν ἀφικνεῖται, ταῦτ' εἰ βούλοιο πιθανὰ τε καὶ ῥητορικά προσαγορεύειν, οὐ μοι μέλει τῆς κλίσεως,

in eorum libris omnes sumptiones citraque ordinem sparsae sunt, ac frequenter sane, verbi gratia, rhetoricum argumentum praecedit, hoc autem exercitatorium et dialecticum sequitur, deinde scientificum, postea, si ita fors tulerit, sophisticum. Quippe non intelligunt, scientificas sumptiones ad ejus, quod quaeritur, substantiam referri ac hunc scopum habere. Ex reliquis autem omnibus exterioribus, quibus dialecticus ad exercitandum utitur, et sophistas coarguendos, et experimentum de adolescentis ingenio capiendum, ad disquisitionem rei cuiuspiam, et inventionem, et addubitationem excogitandam, omnia haec, si placet, dialectica, exercitatoria et topica vocato, de nominibus enim minime sum sollicitus, verum haec a scientificis distinguere conator. Caeterum quae longius quam haec adhuc a rei substantia abscesserunt, et praesertim quae per exempla probabilia et politica, talesque inductiones quasdam, aut testes ad rei probationem adducuntur, haec si probabilia et rhetorica appellare velis,

Ed. Chart. V. [92.]

Ed. Basf. I. (254.)

γνωρίζειν δὲ αὐτῶν χρὴ πειρᾶσθαι τὴν φύσιν. ἔτι δὲ μάλ-
 λον ἀποκαχώρηκε τῆς οὐσίας τοῦ ζητουμένου τὰ σοφιστικά,
 καὶ γέγραπται περὶ τούτων ἀπάντων τοῖς παλαιοῖς, ἐν μὲν
 τοῖς σοφιστικοῖς ἐλέγχοις περὶ τῶν σοφιστικῶν εἴτε προτά-
 σεων ἐθέλεις ὀνομάζειν, εἴτε ἀξιομάτων, εἴτε λόγων, οὐδὲν
 γὰρ εἰς τὰ παρόντα διαφέρει, κατὰ δὲ τὰς ῥητορικὰς τέχνας
 ὑπὲρ τῶν ῥητορικῶν, ἐν δὲ τοῖς τοπικοῖς ὑπὲρ τῶν διαλεκτικῶν,
 ἐν δὲ τοῖς περὶ ἀποδείξεως, ἃ δὴ καὶ δεύτερα ἀναλυτικὰ ἐπι-
 γράφουσιν, ὑπὲρ τῶν ἐπιστημονικῶν. ὥστε, ὅστις οἰοῖται
 ἀποδεικνύσθαι πειρᾶται, πρῶτα μὲν χρὴ τοῦτ' ἐγνωκέναι, τὴν
 διαφορὰν τῶν λημμάτων αὐτῶν, εἰθ' ἐξῆς χρόνῳ πολλῶ
 γηγυμνάσθαι, λέγοντος μὲν ἑτέρου, γνωρίζειν αὐτὰ ποίου
 γένους ἔστιν ἐκ τῶν εἰρημέτων, μὴ λέγοντος δὲ ἑτέρου, τα-
 χέως ἔστιν εὐρίσκειν αὐτὸν εἰς ἕκαστον τῶν προβληθέντων.
 ἐνὶ δὲ λόγῳ, καθάπερ ἐπὶ τῷ λογιζέσθαι ποιοῦμεν, οὕτως
 πάνταυθὰ πράττειν. ὅστις ἐθέλει γίγνεσθαι λογιστικός, οὗτος
 μὲν ἐκμανθάνει πρῶτον ἀριθμούς πάντας, οὓς ὀνομάζουσιν

nihil curo. Sed ut horum natura sit tibi cognita, studiose incumbes. Porro sophistica amplius adhuc a rei quaesitae substantia recesserunt, de quibus omnibus veteres monumenta posteris reliquerunt, in sophisticis quidem elenchis de sophisticis, sive propositionibus, sive axiomatis, sive rationibus malis dicere, nihil enim ad praefens institutum interest, in rhetoricis autem artibus de rhetoricis, in topicis de dialecticis, in libris de demonstratione, quae et posteriora analytica dicuntur, de scientificis. Quisquis igitur rem aliquam demonstrare nititur, primum id noscat oportet, nimirum ipsarum sumptionum differentiam, deinde longo tempore se exerceat, ut ipsa altero quidem dicente cognoscat, ex quo praedictorum genere existant, altero vero non dicente, ut ipse ad singula problemata protinus invenire possit. Summatim, quemadmodum in arte supputandi facimus, ita hic quoque agendum est. Quisquis calculator fieri cupit, is sane primum numeros omnes ediscit, quos illi dicunt quadrangulos

Ed. Chart. V. [92.]

Ed. Bal. I. (254.)

ἐκαῖνοι τετραγώνους καὶ ἑτερομήκεις, ἐφεξῆς δὲ γυμνάζε-
ται χρόνῳ πάμπόλλῃ πολλαπλασιάζειν καὶ μερίζειν, εἰδ᾽
εἰς μαθὼν ὀλιγίστας μεθόδους, οὕτως ἤδη περὶ παντός
καὶ προβληθέντος ἱκανὸς γίνεται λογίζεσθαι. καὶ μοι θαυ-
μάζειν ἐπέχεται τῆς τῶν πολλῶν δοξοσοφίας, εἰ προβλη-
θέντος μὲν, ἂν οὕτω τύχη, τίς γίγνεται τόκος ἑκατοστός
Ἀττικῶν διαμυρίων πεντακισχιλίων ἑξακοσίων τριακον-
ταεπτὰ, μηνῶν τεσσαρεσκαίδεκα, τοῖς λογιστικοῖς ἐπιτρέ-
πουσιν, εἰδότες, οἶμαι, σαφῶς, ὥς ἑαυτῷ οὐ μέτεστιν ἐπι-
στήμη οὐδεμία τοῦ λογίζεσθαι τὰ τοιαῦτα, διότι μήτ' ἡσκη-
σαν αὐτὰ μήτ' ὅλως ἔμαθον, ἀποδειξεί δὲ χρῆσθαι τολ-
μῶσιν, εὖ εἰδότες, ὥς οὕτε παρ' εἰτέρων ἔμαθον ὅλως
οὐδέν, οὔτε αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐξεύρον, οἳ γε μηδὲ ἐξή-
τησαν, ὅπου γε καὶ ἦν μεμαθήμεσαν ὁδὸν ἀποδεικτικὴν,
οὐκ ἦν ἱκανόν, ἀλλ' ἐχρῆν, οἶμαι, πρότερον ἡσκησθαι κατ'
αὐτήν. οὐδὲ γὰρ τοῖς φήτορσιν ἀπόχρη μέθοδον ἐκμαθεῖν,
ὥς χρὴ διαιρεῖν ὑπόθεσιν ἅπασαν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ γνώσει τῆς
μεθόδου καὶ τῇ ἄσκησιν ἐπάγουσιν. ἐβουλόμην ἂν οὖν

et altera parte majores, deinde longo tempore in multi-
plicatione et divisione se exercet. Postea, ubi paucissi-
mas methodos didicerit, ita jam de omni problemate
poterit ratiocinari. Ac mihi subit mirari multorum sapien-
tiae persuasionem, qui, si propositum sit, verbi gratia, quae
centesima usura ex vicesiesquinguius mille sexcentis tri-
ginta septem minis Atticis nascatur quatuordecim men-
sibus, committunt supputatoribus, plane intelligentes, ut
arbitror, nullam sibi talia supputandi peritiam inesse,
propterea quod nec exercuerint nec didicerint omnino,
audent tamen demonstratione uti, probe gnari, se nihil
unquam ab aliis didicisse, nec ipsos per se invenisse, qui
ne quaeſiverint quidem, nec, si demonstrandi rationem di-
dicissent, satis erat, sed prius in ea meo judicio oportebat
esse exercitatos. Neque enim rhetoribus abunde est
methodum didicisse, quomodo propositum controversiamve
omnem dividere oporteat, verum methodo cognita etiam
exercitationem addunt. Optarem itaque eum, qui demon-

Ed. Chart. V. [92.]

Ed. Bas. I. (254. 255.)

μοι καὶ τὸν ἀποδεικτικὸν εἶναι φάσκοιτα πρώτον μὲν εἰπεῖν τὴν μέθοδον, ἣ χρηται πρὸς τὰς ἀποδείξεις, εἰθ', ὅπως ἤσκηται κατ' αὐτήν, ἐπιδείξασθαι. νυνὶ δὲ πῶς μὲν οἱ διὰ δύο τροπικῶν ἢ τριῶν ἀναλύονται συλλογισμοί, (255) καὶ πῶς οἱ ἀδιαφόρως περαίνονται, ἢ τινες ἄλλοι τοιοῦτοι, τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρῃ θέματι προσχωρήμενοι, πολλοὺς ἐστὶ συντυχεῖν ἀκριβῶς ἤσκημένους, ὥσπερ ἀμύλει καὶ ἐπ' ἄλλοις, ὅσοις διὰ τοῦ τρίτου θέματος ἢ τετάρτου συλλογισμοὺς ἀναλύουσι. καίτοις τούτων τοὺς πλείστους ἐνεστὶν ἐτέρως ἀναλύειν συντομώτερον, ὡς Ἀντίπατρος ἔγραψεν, πρὸς τῇ καὶ περιεργίαν εἶναι οὐ μικράν ἀχρήστου πράγματος ἅπασαν τὴν τῶν τοιούτων συλλογισμῶν συμπλοκὴν, ὡς αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ἔργῳ μαρτυρεῖ, μηδαμόθι τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων εἰς ἀπόδειξιν δόγματος ἐκείνων δεηθεὶς τῶν συλλογισμῶν. ὅπως δὲ χρὴ γνωρίζειν τε καὶ διακρίνειν ἐπιστημονικὰ λήμματα διαλεκτικῶν τε καὶ ῥητορικῶν καὶ σοφιστικῶν, οὐκέτι ἔγραψαν ἀξιάλογον οὐδὲν οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον, οὔτε φαίνονται χρώμετοι. ἀλλ' ὅτι τὰς χεῖρας ἐπιφέρομεν

strare se posse proficitur, ut primum mihi methodum exponat, qua ad demonstrationes utimur, quae ex duabus vel tribus modalibus constant, et quomodo, qui indifferenter concludunt, aut qui id genus alii primo aut secundo praeterea themate utantur, multis licet accurate exercitatis assequi: quemadmodum denique et in aliis, qui per tertium quartumve thema syllogismos resolvant, etsi horum plurimos aliter resolvere liceat compendiosius, ut Antipater memoriae prodidit: praeterea quod sit etiam curiositas non exigua rei, inutilis universa ejusmodi syllogismorum complexio, ut ipse Chrysippus re attestatur, qui nusquam in suis ipsius commentariis syllogismis illis ad dogmatis demonstrationem indiguerit. Quomodo autem cognoscere oporteat et distinguere scientificas sumptiones a dialecticis, rhetoricis et sophisticis, nihil mentione dignum Chrysippi sectatores conscripserunt, neque uti videntur. At quod manu thoraci ad-

Ed. Chart. V. [92. 93.]

Ed. Basf. I. (255.)

τῷ θώρακι δεικνύντας ἡμᾶς αὐτοὺς, ἥ τῇ κεφαλῇ κάτω
 φέυομεν, εἰ τὴν ἐγὼ φθεγγόμεθα φωνήν, εἰς ἐνδείξιν τοῦ
 τὴν καρδίαν εἶναι τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς οὐκ αἰδοῦνται
 γράφοντες, [93] ὅν ἡ δεξις οὐδὲν μᾶλλον ἐν τῇ καρδίᾳ,
 ἢ ἐν τῇ ῥινί τῇ καὶ τῷ μετώπῳ, (καὶ γὰρ καὶ ταῦτα δει-
 κνυται πολλάκις ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων,) ἐμφαίνει τὸ ἡγεμο-
 νικὸν εἶναι τῆς ψυχῆς. ἡ δὲ ἐπίνευσις οὐδὲν μᾶλλον ἐν τοῖς
 κατὰ τὴν κεφαλὴν, ἢ ἐν τοῖς κατὰ τὸν θώρακα. ἡ δὲ δ'
 φωνὴ πόσης ἀτοπίας ἔχεται, κατὰ τὸ δεύτερον ὑπείδειξα
 τῶν ὑπὲρ ὀνομάτων ὀρθότητος. εἰ τις οὖν καλῶς ἤσκηται
 τὰς διαφοράς τῶν λημμάτων ἐξευρίσκειν τε καὶ γνωρίζειν, οὐ
 δεήσομαι πρὸς αὐτὸν ἀντιλογίας μακροτέρας, ὥσπερ οὐδὲ
 πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ περιπάτου. κατὰ γὰρ τὰς ἰδίας αὐτῶν
 διδασκαλίας ὁ λόγος ἴσται μοι πρὸς αὐτοὺς. ὑπὲρ τοῦ τὴν
 τοῦ ἡγεμονικοῦ τῆς ψυχῆς ἀρχὴν ἐν ἐγκεφάλῳ περιέχεσθαι,
 τῆς δὲ θυμοειδοῦς ἐν καρδίᾳ, τῆς δ' ἐπιθυμητικῆς ἐν
 ἥπατι. πρὸς μέντοι τοὺς Στωϊκοὺς ἀναγκαῖόν ἐστι μακρόν
 ἀνύεσθαι λόγον, ἀνθρώπους ἐν μὲν τοῖς ἀχρήστοις τῆς

movemas, nos ipsos ostendentes, vel capite deorsum annui-
 mus, si vocem ego pronunciamus, ut ostendatur, cor esse
 animae principium, non verentur scribere, quae nihilo
 magis in corde, quam in naso et fronte (haec enim in-
 terdum ab hominibus solent monstrari) principatum
 animae esse significat. Verum nutus nihil magis in capite
 quam in thorace ostendit. De e voce vero, quantum ha-
 beat absurditatis, in secundo de recto usu nominum in-
 dicavi. Quapropter, si quis probe exercitus fuerit in dif-
 ferentiis sumptionum inveniendis cognoscendisque, non
 opus mihi erit longiore cum illo controversia, quemad-
 modum neque cum Peripateticis. Nam ex propria ipso-
 rum doctrina disputatio mihi cum illis futura est, an
 principis animae facultatis origo in cerebro contineatur,
 irascibilis in corde, appetitoriae in jecinore. At contra
 Stoicos necesse est me fusius agere et prolixius, ut qui
 in rebus inutilibus logicam speculationem abunde exer-

Ed. Chart. V. [95.]

Ed. Bas. I. (255.)

λογικῆς θεωρίας ἱκανῶς γεγυμνασμένους, ἐν δὲ τοῖς χρησίμοις ἀγυμναστοτάτους τε ἅμα καὶ μοχθηραῖς ὁδοῖς ἐπιχειρημάτων ἐντεθραμμένους· ὥστε ἀναγκάζον εἶναι μὴ μόνον διδάσκειν αὐτοὺς, ὅσον χρηστόν, ἀλλὰ πολὺ πρότερον ἀποστῆσαι τοῦ μοχθηροῦ. τοῦτο δὲ χαλεπῶς μὲν ἂν ἴσως, ἀνύσειν δ' ἡλπίσαμεν, εἴ τις αὐτῶν ἰπέμεινα τῇ περὶ ἀποδείξεως πραγματεῖα ἀκολουθήσας ἐπὶ πλείον ἐν αὐτῇ δοῦναι τε καὶ λαβεῖν λόγον ἐν εὐμενέσιν ἐλόγχοις. ἐπεὶ δὲ εὖχόμενοι μὲν τοῦτο, περὶ δὲ τοῦ προτεθέντος ἀεὶ ζητοῦσι, πρὶν, ὅπως χρὴ ζητεῖν, καταστήσασθαι, τίς ἂν ἡμῖν ἡλπίς ἔτι λείπεται τοῦ μεταστῆσαι τοὺς ἀνθρώπους ἀφ' ὧν κραιδῶς ἐπειλήφασιν;

Κεφ. δ'. Ἀλλ' ἐπεὶ μὴ μόνον ἱκείνους πρόκειται πείθειν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ὅστις ἂν μήπω μοχθηραῖς ἔθουσι λόγων ἐντεθραμμένος ἀνάτονον ἔχη τὴν ἐν τῇ ψυχῇ διαστροφὴν, ἄρξομαι πάλιν αἰωθεῖν εἰς τὰ προκείμενον σκῆμμα δεικνύναι, πῶς ἂν τις ἐπιστημονικὰ λαμβάνειν ῥήματα τὴν ἀληθεινὴν ἀποδείξειν συνιστάοντα, πῶς δὲ ἂν

cuerint, in utilibus autem sint inexercitatissimi pariter et pravis argumentandi rationibus instituti; ut opus habeam non modo iplos docere, quid bonum sit ac utile, sed multo prius, ut a pravo discedant. Quanquam id difficile forsitan fuerit, perficere tamen speravimus, si quis ipsorum in opere de demonstrationibus abunde versatus rationem dare et accipere in facilibus elenchis sustineat. At quia hoc non ferunt, de re autem proposita semper rogitant, priusquam, quomodo quaerendum sit, constituerint, quae spes nobis adhuc relinquetur avocandi homines ab iis, quae falso sibi persuaserunt?

Cap. IV. Sed quia non solum institutum est persuadere illis, sed aliis etiam omnibus, quicunque nondum pravis disputandi consuetudinibus enutriti pervertitatem animi habent immedicabilem, incipiam rursus ex superioribus ad propositam speculationem ostendere, quomodo quis scientificas summptiones veram demonstrationem constituentes adducat, item quomodo has ab aliis sum-

Ed. Chart. V. [95.]

Ed. Bas. I. (255.)

ταῦτα διακρίνει τις ἀπὸ τῶν ἄλλων λημμάτων. ἐπεὶ τε πρὸς τοῦτοις τῶν τῇν φαινομένην ἀπὸδειξιν, οὐκ οὖσαν δὲ συνιστάτων λημμάτων ἐπιδείξω τὴν φύσιν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τῶν ἡμῶν προκειμένου σκέμματος. ἥτις δὲ τούτων αὐτῶν ἵστί πρὸς ἄλληλα διαφορά, καθ' ὅσον οἶός ἐ' εἰμι, σαφέστατα περὶ πάντων ἔρω. ἐπεὶ τοίνυν πρόκειται σκέψασθαι περὶ τῆς καρδίας, εἰ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν ἐστιν ἐν αὐτῇ, ὃ κατὰρχε πᾶσι τοῖς τοῦ ζῶον μορίαις αἰσθησεώς τε ἅμα καὶ τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως, ἵστίον ὡς, ὅσα μὲν ἀπὸ τῶν ὑπερχόντων αὐτῇ λαμβάνεται λήμματα, διττὴν ἔξει τὴν διαφοράν· ἔσται γὰρ αὐτῶν τὰ μὲν κατ' αὐτὸ τὸ προκειμένον τε καὶ ζητούμενον ἐπιστημονικά, τὰ δ' ἄλλα πάντα γένους ἐτέρου δευτέρου παρακειμένου τοῖς ἐπιστημονικοῖς· ὅσα δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων δοξῶν, εἴτ' οὖν ἰδιωτῶν, εἴτε ποιητῶν, εἴτε φιλοσόφων, εἴτ' ἐξ ἐτυμολογίας τινός, εἴτε ἐκ νευμάτων, εἴτε ἐξ ἐπινευμάτων, εἴτε ἐξ ὅτου δὴ τινος ἐτέρου τοιούτου λαμβάνεται λήμματα, τοῦ τρίτου γένους ἔσται ταῦτα, διττὴν μὲν ἀπόστασιν ἀφεστῶτα τῶν ἐπιστημονικῶν,

ptionibus discernat. Praeterea sumptionum, quae apparentem demonstrationem, non autem existentem constituunt, naturam in hac ipsa nobis proposita consideratione explicabo. Quae vero harum ipsarum inter se differentia habeatur, pro virili mea clarissime de omnibus tractabo. Quia igitur propositum est de corde considerare, an animae principatus in eo consistat, qui omnibus animantis partibus sensum et motum voluntarium impertit, sciendum venit, quod, quaecunque ab his, quae cordi insunt, capiuntur sumptiones, duplici variant discrimine. Erant enim ex ipsis aliae in re, quae proponitur disquiriturque, scientificae, reliquae omnes ex secundo alio genere, quod scientificis propinquum est. Quae vero ab hominum opinionibus, seu plebejorum, seu poetarum, seu philosophorum, seu ex ratione quadam nominis, seu nutu, seu adnutu, seu ex alio quodam huiusmodi sumptiones capiuntur, haec tertii erunt generis, duplici quidem inter-

Ed. Chert. V. [93. 94.]

Ed. Bas. I. (255.)

οὐ πολλῶν δὲ τινι διαφέροντα τῶν σοφιστικῶν, ὅπερ ἐν ὁμωνυμίαις τέ τισι καὶ τοῖς τῆς λέξεως σχήμασι μάλιστα συνίσταται. ἀρκτεόν οὖν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων ἀπάντων τῇ καρδίᾳ, [94] καὶ λεκτέον ἐφεξῆς ταῦτα πάντα, πρῶτον μὲν ἐν κεφαλαίοις τε καὶ κατὰ γένος, εἰδ' οὕτως καὶ κατὰ μέρος τε καὶ κατ' εἶδος. ὑπάρχει δὲ τῇ καρδίᾳ θείσις, καὶ πηλικότης, καὶ πλοκή, καὶ διάπλασις, καὶ διάθεσις, καὶ κίνησις. ἀπὸ πρώτης οὖν τῆς θέσεως ἀρκτεόν, ἐπιδεικνύοντας, ὅσαι προτάσεις ἐκ' αὐτῆς συνίστανται. κεῖται δὲ ὡς πρὸς μὲν τὸν θώρακα μέση πρὸς μᾶλλον. ἡ μὲν γὰρ βάσις αὐτῆς ἀκριβῶς ἐστὶ μέση τοῦ θώρακος ὅπαντος, ἡ κορυφή δὲ καὶ τὰ κάτω μέρη προήκει τοσοῦτον, ἡλικον περ ἂν ἢ τὸ μέγεθος τῆς καρδίας. ὡς δὲ πρὸς ὅλον τὸ ζῶον ἀνατίθεται τῶν μέσων αὐτοῦ μερῶν τέτακται τοσοῦτον, ὅσον ἀπέχει τῶν κατὰ τὸν ὀμφαλὸν χωρίων· ἐκεῖνα γὰρ ἀκριβεστάτα τὰ μέσα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν λάρυγγα, δι' οὗ ἀναπνέομεν, οὕτω πως ἔχει θέσεως, ὥστε διὰ μέσου τοῦ πνεύμονος αὐτῇ συνηπται. κατὰ γὰρ τὴν ἀριστερὰν κοιλίαν τῆς καρδίας ἐκφύεται τις

vallo a scientificis separatae, non multum vero a philosophicis differentes, quae in homonymiis quibusdam et dictionis figuris potissimum constituentur. Quare incipiendum ab iis omnibus, quae cordi insunt, et explicanda haec omnia, primum in summa et generatim, deinde sic membratim speciatimque. Porro insunt cordi situs, magnitudo, plexus, conformatio, dispositio et motus. A situ igitur primum incipiendum est ostendendo, quae praepositiones ex eo constituentur. Situm est thoracis ratione quodammodo medium magis; etenim basis ipsius totius thoracis media est, vertex autem et infernae partes tantum procedant, quanta cordis extiterit magnitudo. Totius autem animantis ratione tanto superius mediis ejus partibus habetur, quanto ab umbilici regionibus distat; illae siquidem ad amussim mediae sunt; imo etiam ad laryngem, per quem respiramus, ita quodammodo situm est, ut per mediam pulmonem ipsi committatur. Nam ex sinistro cordis ventriculo arteria quaedam cor-

Ed. Chart. V. [94.]

Ed. Bas. I. (155.)

ἀρτηρία φλεβαΐδης τὸ σῶμα, τὸ μὲν πρῶτον εἰς τοσαῦτα
μόρια σχιζομένη, ἅσοι περ ἂν ὦσιν οἱ τοῦ πνεύμονος λοβοί·
μετὰ ταῦτα δὲ ἤδη καθ' ἑαστον αὐτῶν ἑκάστη διανέμεται,
εἰς πολλὰ γιγναμένη μόρια, μέχρι περ ἂν ἀναλωθῇ σύμ-
πασα. τοῖς δὲ ἐσχάτοις αὐτῆς πέρασι καμπόλλοις ὄσιν
εἶδόν περ δένδρου βλάταις εἰς ταυτόν· ἤκει τὰ τῆς τραχείας
ἀρτηρίας πέρατα τὸν αὐτὸν τρόπον εἰς ὅλον τὸ σπλάγχχνον
μερισθείσης, ὃν περ ἡ φλεβαΐδης ἀρτηρία. καὶ μὲν δὴ καὶ
πρὸς αὐτὸν τὸν πνεύμονα θέσιν ἔχει κοινάτην, ὥστ' ἔξω-
θεν ἢ π' αὐτοῦ πανταχόθεν ἡπρίεσθαι. τὰ μὲν οἷον τῆς
θέσεως ἥδε ἔχει τῇ καρδίᾳ, καὶ δύναται ἂν τις ἀπ' αὐτῆς
ἐπιχειρήματα ποιείσθαι, τῇ μὲν ὡς πρὸς τὸ σύμπαν σῶμα,
διότι μέσον πως αὐτοῦ κεῖται δικαίως ἔνεκα τομῆς ὣν ἐπι-
πέμπει δυνάμειν αὐτοῦ, τῇ δὲ ὡς πρὸς τὴν τραχείαν ἀρτη-
ρίαν, ὅτι τὴν φωνὴν διὰ ταύτης ἐκπέμπει. καὶ μὲν δὴ καὶ
τὴν χρεῖαν τε καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀναπνοῆς συνάπτων
αὐτῇ δύναται ἂν τινα κἄντισθαι ἐπιχειρήματα λαμβά-
νειν. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅτι μέση τοῦ θώρακος,
ἵσως ἂν ἔχοι τε καὶ περὶ τούτου λαβεῖν ὁ βουλούμενος ἐν

pore venosa procedit, primum sane in tot particulas di-
scissa, quot fuerint pulmonis fibrae; postea jam in singulos
iplos singulae distribuuntur in multas divaricantes particu-
las, usque dum omnes exhaustantur. Quam autem permulta
sint earum extrema, veluti arboris rami, eodem perveniunt
asperae arteriae fines, in totum viscus simili distributae
modo, quo venosa arteria. Quin etiam ad pulmonem ita po-
situm est cor, ut extrinsecus ab eo undequaque contega-
tur. Itaque situs cordis in eum modum se habet: ac
poterit aliquis ab eo argumenta petere, partim ratione
totius corporis, quod medium quodammodo in eo con-
sistit, justae distributionis gratia facultatum, quas ipsi trans-
mittit, partim ratione asperae arteriae, quoniam vocem
per hanc edit. Jam vero usum actionemque respiratio-
nis ei conjungens inde aliquas argumentationes poteris
desumere. Pari modo, quod medium in thorace habeat-
ur, forsitan poteris de hoc etiam aliquid sumere, si ex

Ed. Chart. V. [94.]

Ed. Bas. I. (255, 256.)

πάντων ἐπιχειρεῖν. ἀλλ' οὕτως τούτων οὐδὲν ἐπιστημονικόν, οὐδὲ ἀποδείξας τὸ προκείμενον ἱκανόν; ἔστ' ἂν μηδέποτε περιείνηται δι' αὐτῶν, ὡς αἰσθήσεώς τε καὶ κινήσεως τῆς κατὰ προαίρεσιν ἀρχῇ τοῖς ζώοις ἐστὶν ἡ καρδία. οὐ γὰρ ἐξ ἀνάγκης ἐπαταῖ τῷ μέσῳ τῷ ζῳῷ κείσθαι τὸ πάντων ἀρχὴν ὑπάρχειν αὐτήν. καίτοι γε οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο ἀληθές ἐστι, τὸ μέσον ἐν τοῖς ζώοις εἶναι τὴν καρδίαν. εἰ γὰρ ἀκριβὲς τις ἐξετάσειε, τὰ κατὰ τὸν ὑμφαλόν ἐστι μέσαι κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδὲ, ὅτι μέση τοῦ θώρακος ἡ καρδία, διὰ τοῦτ' ἀρχὴ τοῦ ζώου παντός, οὐδὲ γὰρ, ὅτι καθάπερ ἐν ἄλλοις (256) πύλει τῇ κεφαλῇ δόκην μεγάλου βασιλῆως ὁ ἐγκέφαλος ἰδρυταί, διὰ τοῦτ' ἐξ ἀνάγκης ἡ τῆς ψυχῆς ἀρχὴ κατ' αὐτὸν ἐστίν, οὐδὲ ὅτι καθάπερ τινὸς δορυφόρους ἔχει τὰς αἰσθήσεις περιφρικμένας, οὗτ' εἰ γε καὶ τοῦτο λέγοι τις, ὅπερ οὐρανὸς ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, τοῦτ' ἐν ἀνθρώποις εἶναι τὴν κεφαλὴν, καὶ διὰ τοῦθ' ὥσπερ ἐκεῖνος οἶκός ἐστι τῶν θεῶν, οὕτω τὸν ἐγκέφαλον οἶκον εἶναι τοῦ λογισμοῦ. καὶ γὰρ τὰ τοιαῦτα πάντα, καθάπερ ὄντα πολὺν

omnibus argumenta petere libet. Verum horum nullum scientificum est, neque rei quae proponitur demonstrandae satis idoneum, quoniam nondum per ea colligitur, cor sensus motusque voluntarii esse principium. Non enim necessario sequitur, quia medium in animante situm est, ideo omnium principium ipsum existere. Et si hoc ipsum quidem verum sit, medium in animante cor haberi. Nam si quis exacte discutiat, umbilici regio media est. Pari modo neque quod medium in thorace cor est, ideo animantis totius initium erit. Neque enim, quod cerebrum magni regis inslar in capite tanquam arce constitutum est, ob id necessario animae principium in eo habetur, neque quod veluti satellites quosdam sensus habeat circumhabitantes. Neque si et hoc dicat aliquis, quod coelum in toto mundo, id in hominibus esse caput, et propterea, quemadmodum illud deorum domus est, ita cerebrum rationis esse domicilium; quippe haec omnia, etsi

Ed. Chart. V. [94. 95.]

Ed. Bas. I. (156.)

μὲν πιθανώτερα τῶν ἐπὶ τῆς καρδίας εἰρημένων, ὅμως οὕτω
 ἔστιν οὐδὲ αὐτὰ πιστὰ πρὸς ἐπιστήμην ἀκριβῆ, καθάπερ
 οὐδὲ ὅτι τῆς φωνῆς ἡ καρδία δημιουργός ἐστιν. εἰ μὲν
 γὰρ ἀπόδειξιν τινα διδάσκειν ἡμᾶς ἔχουσιν, ἡδέως ἀλουσώ-
 μεθα· τὸ δὲ ἀπὸ τῆς θέσεως μάτης ὁμασθαι μοχθηρόν.
 οὕτω γάρ, οἶμαι, καὶ τὸν πνεύμονα καὶ τὴν τραχείαν ἀρ-
 τηρίαν ἀρχὴν τῆς φωνῆς ἐροῦμεν, [95] ὡς ἐγγυτέρω γε ταῦτ'
 ἔστι τῆς καρδίας τοῖς φωνητικοῖς ὀργανοῖς. αὐτὸ μὲν γὰρ
 τὸ πρῶτόν τε καὶ ἴδιον ὄργανον τῆς φωνῆς ὁ λάρυγξ
 ἐστίν· εἰ γοῦν κατώτερον τέμνῃς αὐτοῦ τὴν τραχείαν ἀρτη-
 ρίαν, οὐκέτ' ἀκούσῃ φωνοῦντος τοῦ ζώου, καίτοι γ' ἀνα-
 πτόεν ἀκαλύπτως ὄψει καὶ εἴνῃ αὐτό. καὶ εἴπερ ἄνθρωπος
 εἴη τὸ οὕτω τραπὲν, ἐξέσται σοι κελεύειν αὐτὴν φθέγγεσθαι
 τε. προθυμηθήσεται μὲν γάρ, οὐδὲν δὲ ἀκούσῃ πλέον ἐκ-
 πνοῆς ῥοιζώδους, ἣν ἡμεῖς ὀνομάζομεν ἐκφύσσειν· ἄνθρω-
 πός δὲ τοῦ προθυμῆσθαι φθέγγεσθαι φέρεται μὲν ἔξω τὸ
 πνεῦμα κατὰ τὸς ἐκπνοάς, οὐ μὲν σὺν ψόφῳ γέ τινα
 καὶ ἀθρόως. ὄψει δὲ καὶ τοὺς κατὰ τὸν θώρακα μῦς

multo probabiliora sint iis, quae in corde diximus, non
 sunt tamen ipsa quoque ad exactam scientiam compro-
 bandam efficacia, quemadmodum neque quod cor vocis
 opifex sit. Nam si demonstrationem aliquam docere nos
 possunt, libenter audiemus; quod autem a situ solum pro-
 ficiscitur, pravum vitiosumque est; nam si, puto, pulmo-
 nem et asperam arteriam vocis initium dicemus, quod
 haec vocalibus instrumentis quam cor sint propiora. Si-
 quidem ipsum vocis instrumentum et primum peculiare
 larynx est. Si igitur ipso inferius asperam arteriam
 incideris, non amplius animal vociferari audies, etsi be-
 spirare ipsum sine impedimento etiamnum videas. Ac
 si homo fuerit, quod ita vulneratum est, licebit tibi ju-
 bere ipsi, ut vocem aliquam edat; cupide quidem enim
 id tentabit, nihil autem plus audies quam expirationem
 fridulam, quam exsufflationem nominamus; nam absque
 molimine vocis spiritus in expiratione foras effertur; non
 tamen cum strepitu aliquo et confertim. At thoracis mu-

Ed. Chart. V. [95.]

Ed. Bas. I. (155.)

ἅμα τοῖς κατ' ἐπιγαστρίας, ὅταν προθυμῆται φθέγγεσθαι τὸ ζῶον, ἐκτεταμένους σφοδρῶς. τούτους μὲν γὰρ καὶ πρὸ τοῦ τραυθῆναι τὴν τραχείαν ἀρτηρίαν σαφῶς ἔστιν ἰδεῖν τειρομένους, ἐπαδὴν βιαιότερον φωνᾶμεν, ἀλλ' ἐπὶ γὰρ τετραμένη τῇ ἀρτηρίᾳ παυοῦσι μόνην ἣσα γὰρ πρὸς γένεσιν φωνῆς. ἐκφύσησιν γὰρ μόνην ἐργάζονται διαφέρουσαν ἀπλῆς ἐκπνοῆς, ὅτι μετὰ ψόφου τε ἅμα καὶ τάχους ἐκκινουται τὸ πνεῦμα. διττὸν οὖν ἀμαρτάνεται κἀντιῶδα ἀμάρτημα τοῖς κατ' ἐπιγαστρίας ἐκ τῆς καρδίας ἐκπέμπεσθαι νομίζουσιν, ὅτι πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς θέσεως ἐπιχειροῦσιν, ἔπειτα δὲ οὐδὲ ἀπὸ ταύτης, ὡς χρῆ. τείνονται μὲν γὰρ οἱ τε κατὰ τὸν θώρακα μύες ἅπαντες, οἱ τε κατ' ἐπιγαστρίαν, ἐπειδὴν θέλῃσιν φωνῆσαι τὸ ζῶον, εἰς τὰς δὲ τινὰ καὶ κίνησιν, ἀγόμενοι, τῆς καρδίας οὐδεμίαν ἐν τούτῳ νεωτέραν ἐπιπωμαμένης ἐνέργειαν, οὐ μὲν ἤδη γὰρ πᾶν τὸ κάτωθεν ἀναφερόμενον πνεῦμα, πρὶν ὑπὸ τοῦ λάρυγγος ἐνθουσιῶσθαι, φωνῆς ἔχει ἰδέαν, ἀλλ', ὡς εἴρηται πρόοθεν, ἐκφυσήσεως μόνης, ὡς ἀπεδείξαμεν ἐν τῇ περὶ φωνῆς πραγματείᾳ.

Solus una cum iis, qui in abdomine sunt, quum animal vocem edere molitur, vehementer extendi conspicies. Hos sane et prius, quam aspera arteria vulnerata sit, tendi manifesto est videre, quum violentius vociferamur. At ob convulneratam arteriam laborant frustra, quae ad vocis generationem faciunt; quippe solam exsufflationem edunt, quae a simplici expiratione hoc differt, quod cum strepitu simul et celeritate spiritus evacuatur. Duplici igitur modo hic quoque peccant, qui vocem ex corde emitti censent, quoniam primum a situ argumentum petunt, deinde vero ne ab hoc quidem, ut convenit. Tenduntur enim omnes et thoracis et abdominis musculi, quum animal vocem edere voluerit, ad tensionem motumque aliquem acti, corde nullam novam insuper actionem in hoc acquirente. Non tamen jam spiritus, qui ab imo sursum effertur, priusquam a larynge concinnetur, vocis habet speciem, sed, ut dictum est antea, solus exsufflationis, ut in commentario de voce ostend-

Ed. Chart. V. (95.)

Ed. Bas. I. (256.)

πληκτιμένη γὰρ ὑπὸ τῶν κατὰ τὸν λάρυγγα χόνδρων, οἷον ὑπὸ πλῆκτρων τινῶν, ἢ ἐκφύσεσις αὐτῇ φωνὴ γίνεται. σὺγκείται δὲ ὁ λάρυγξ ἐκ τριῶν χόνδρων ὑπὸ μυῶν πολλῶν κινουμένων. ὅστις δὲ ὁ τρόπος ἐστὶ τῆς τῶν χόνδρων συστάσεως, ἢ τῆς τῶν μυῶν κινήσεως, ἐμοὶ μὲν ἐν ταῖς περὶ τοῦτων οἰκείαις πραγματείαις ἀκριβῶς αἰρηται. τοῖς δὲ ἀπὸ τῆς θίξεως μόνης ἐπιχειροῦσιν οὐδὲν τῶν τοιούτων γινώσκειν. κίπτεται θαυμάζουσιν ἐξαίφνης ἀκούσαντες, ἐξ ἐκτεφάλου γίγνεσθαι τὴν φωνήν· ἐτι δὲ μᾶλλον, ἐπειδὴν ἀκούσωσιν, ὥς αἱ κατὰ προαίρεσιν ὕπασαι κινήσεις ὑπὸ μυῶν ἐπιτελοῦνται, θαυμάζουσί τε καὶ παραδοξολόγους ἡμᾶς ἀποκαλοῦσι, καίτοι γε ἡμεῖς, ἵπερ ἐπαγγελλόμεθα λόγῳ, ταῦτα ἐπὶ ταῖς τῶν ζώων ἀνατομαῖς ἐπιδείκνυμεν, οἱ δ' οὐδὲν ἄλλο ἔχουσι λέγειν, ἢ, διότι πλησίον ἐστὶν ἡ καρδία τοῦ λάρυγγος, διὰ τοῦτ' ἐξ ἐκείτης ἄρχεσθαι τὴν φωνήν, αἰροῦνται γάρ, οἶμαι, τὴν σύντομόν τε καὶ λεῖαν ὁδὸν ἐν τοῖς λόγοις ἀντὶ τῆς τραχείας τε καὶ μακρᾶς, καὶ αὕτη μὲν ἀπάγει πρὸς τὸ ζητούμενον, ἢ δὲ λεῖα τε καὶ βραχεῖα σφάλλει

dimus. Icta enim ab iis quae juxta laryngem sunt cartilaginibus veluti plectris quibusdam efflatio haec vox efficitur. Caeterum compositus est larynx ex tribus cartilaginibus, quas complures muscoli movent. Qui autem modus sit cartilaginum constitutionis, aut musculorum motus, exacte sane in propriis de his operibus a me expositum est. Ii vero, qui a situ solo argumenta desumunt, nihil hujusmodi cognorunt: deinde mirantur subito, ubi audiverint, ex cerebro vocem fieri: praeterea magis, postquam audierint, motus omnes arbitrarios a musculis perfici. Quin et nos admirantur, vocantque paradoxorum enarratores, et si, quae verbis promittimus, ea in animalium dissectionibus ostendamus: illi vero nihil aliud possunt dicere, quam, quia cor asperae arteriae vicinum est, ideo vocem ex illo oriri. Etenim maluit, ut opinor, compendiosam levemque in disputationibus viam, quam asperam et prolixam: quamvis haec ad id quod quaeritur deducat, levis autem et compendiosa a vero aberret.

Ed. Chart. V. (95. 96.)

Ed. Bas. I. (256.)

τάληθους. οὐδ' ἔστιν ὅστις ἡμοί ποθ' ἐπέμεινε δεικνύν-
 τούς μὲς ἅπαντας, ὑφ' ὧν ἡ ἀνάπνοή τε γίνεται καὶ φωνή·
 καίτοι γ' οὐκ ἐν τούτοις μόνοις ἐστὶ τὸ κῦρος τῆς ἀποδεί-
 ξews, ἀλλ' ἡ τρίτη μοῖρα τοῦ λόγου παντός. οἱ μὲν γὰρ
 μῦες ὀργανά τιτα κινουῖν, ὑφ' ὧν ἀναπνοή τε καὶ φωνή
 γίνεται, δίδονται δ' αὐτοὶ πάλιν, ὅπως κινήθωσι, τῶν ἀπ'
 ἐγκεφάλου νεύρων, ὧν εἴ τι βρόχοις διαλάβοις, εἴτε τέμοις,
 ἀκίνητον αὐτίκα μάλα ποιήσεις τὸν μὲν ἐκείνον, εἰς ὃν τὸ
 νεῦρον ἐπέβαλεν, ἀκίνητον δὲ καὶ τοῦ ζώου τὸ μέρος, ὃ
 πρότερον ὑπὸ τοῦ μυὸς ἐκινεῖτο, πρὶν τμηθῆναι τὸ νεῦρον.
 ὅστις οὖν ὄντως ἀληθείας ἐρεῖ, πρὸς ἡμᾶς ἔκείτω, μαθησό-
 μενος ἐναργῶς ἐπ' αὐτῶν τῶν ζώων, εἰ μόνον [96] ἔχοι τὰς
 αἰσθήσεις ἀπηρώτους, ὑφ' ἑτέρων μὲν ὀργάνων τε καὶ μυῶν
 καὶ νεύρων εἰσπνοήν ἀβίαστον γιγνομένην, ὑφ' ἑτέρων δὲ
 τὴν μετὰ βίας· ὀνομάζω δὲ ἀβίαστον μὲν τὴν τοῖς ὑγιαί-
 νουσι καὶ μηδεμίαν ἰσχυρὴν κίνησιν κινουμένοις ὑπάρχουσιν,
 βιαίαν δὲ τὴν ἐν τε πάθει τιῳ καὶ τοῖς σφοδροῦς γυμνα-

Nec est qui me unquam sustinuerit ostendentem musculos omnes, a quibus respiratio et vox efficiatur, licet non in his solis summa vis demonstrationis consistat, sed tertiam totius disputationis partem. Siquidem musculi instrumenta quaedam movent, unde respiratio aliqua et vox subministratur. Caeterum ut ipsi moveantur, nervos a cerebro requirunt, ex quibus si aliquem fune interceperis dissecuerisve, statim immobilem musculum illum reddes, in quem nervus inseritur, immobile etiam animantis membrum, quod prius a musculo movebatur, quam nervus esset incisus. Quicumque igitur ex animo veri studiosus est, ad nos accedat, intellecturus manifestum in ipsis animantibus, modo sensu non hebeti sit et stupido, ab aliis sane instrumentis, musculis et nervis inspirationem liberam fieri, ab aliis vero violentam. Nomino autem liberam, qualis sanis adest nullo valido motu agitata, violentam vero, quae in affectibus nonnullis et vehementibus exercitiis per-

Ed. Chart. V. [95.]

Ed. Basf. I. (256.)

οἷσις ἐπιτελουμένην; ἐφ' ἧς εὐθὺς ὄψει συνεξαιρόμενα
καὶ τὰ κατὰ τὰς ὁμοπλατίας ἅπαντα μόρια· καὶ δὴ καὶ
τὰς ἀνάλογον αὐταῖς ἐκπνοάς, ἐφ' ἐτέρων μὲν ὀργάνων καὶ
μυῶν καὶ νεύρων τὴν ἀβίαστον τε καὶ μικράν, ἐφ' ἐτέρων
δὲ τὴν βίασάν τε καὶ μεγάλην, ἣν ὀνομάζειν εἶδος ἡμῶν ἐκ-
φύσησιν. Ἐπεὶ δὲ ταῦτοις ἅπασιν ἐξῆς ἐπιδείξομεν σοι τὸ
τῆς φωνῆς ἴδιον ὄργανον, τὸν λάρυγγα, καὶ τοὺς κινουήτας
αὐτὸν μῦς, καὶ τὰ τῶν μυῶν ἐκείνων νεῦρα τὰ ἐξ ἐγκεφά-
λου καθήκοντα. καὶ μετὰ ταῦτα τὴν γλῶττιν, ἑτερον ὄρ-
γανον, οὐ φωνῆς, ἀλλὰ διαλέκτου τε καὶ διαλέξεως, ὅποτέ-
ρως ἂν ὀνομάζειν ἐθέλῃσιν; καὶ τοὺς μῦς ἐπιδείξομεν σοι
καὶ τὰ νεῦρα τὰ ἐξ ἐγκεφάλου. καὶ δὴ καὶ ζῶα πλείω πα-
ρασκευάσαντες, ἄλλην καὶ ἄλλο τῶν εἰρημέτων ἐνεργειῶν
ἐπιδείξομεν ἀπολλυμένην ἐφ' ἐκείνου τῶν ἀπ' ἐγκεφάλου
νεύρων τεμνομένην. τόχ' ἴσως ἐπιθυμεῖ τις ἀκούσαι τῶν
εἰρημέτων ἐνεργειῶν ἐκάστης τὸ ἴδιον ὄργανον, καὶ τοὺς κιν-
ουήτας μῦς, οἵτινές τέ εἰσι, καὶ πάσοι τὸν ἀριθμὸν, ἥν-
τινά τε θέσιν ἔχουσι, καὶ πηλίκως τὸ μέγεθος ὑπάρχουσιν;

ficitur, in qua statim videbis omnes scapularum partes
simul attolli: Item in proportionalibus ipsis expirationi-
bus, ab alijs quidem instrumentis, musculis et nervis li-
beram et exiguam, ab alijs autem violentam magnamque
feri, quam appellare exfufflationem afolemus. Ad haec
omnia deinceps ostendemus tibi proprium vocis instru-
mentum, laryngem, et musculos ejus motores, item mu-
sculorum illorum nervos ex cerebro descendentes; deinde
linguam, aliud instrumentum, non vocis, sed loquelae et
locutionis, aut quomodoque appellare libeat, musculof-
que tibi indicabimus et nervos, qui a cerebro oriuntur.
Quia etiam in plarium animantium dissectionibus aliam
alibi commemoratarum actionum perire in unoquoque
nervorum, qui a cerebro proveniunt, difsectorum osten-
demus. Forsan autem aliquis audire cupiet uniuscujus-
que actionis praedictae proprium instrumentum, et mo-
ventes id musculos, quinam sint, et quot numero, quem
situm habeant, quam magnitudinem, quos nervos reci-

Ed. Charr. V. [96.]

Ed. Baf. I. (256.)

καὶ τίνα δέχονται νεῦρα, καὶ πάσα, καὶ πηλίκαι, καὶ κατὰ
 τί μάλιστα μέρος ἐξ ἐγκεφάλου βλαστώνονται, τίς τε τοῦ
 ἑνὸς αὐτῶν κινουμένοις ὀργάνοις τρόπος ἐστὶ τῆς κινήσεως.
 ἐγὼ δὲ καὶ πρόσθεν εἶπον, ὡς πολλάκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν
 γράφειν, οἷα ἐπαινω, ἀλλ' εἵπερ ὅντως ἐστὶ τις φιλομαθής,
 ἑτέρας ὑπὲρ τούτων ἀπάντων ἔχει πραγματείας ἡμῖν γεγραμμένας.
 πρῶτον μὲν τὴν περὶ θώρακος τε καὶ πνεύμονος κινήσεως, ἔνθα
 δείκνυμεν ὑπὸ τοῦ θώρακος κινούμενον τὸν πνεύμονα, καὶ
 κατὰ μὲν τὰς διαστολὰς διαστελλόμενον ἔλκεν τὸν ἔξωθεν
 αἶρα, καὶ τοῦτ' εἶναι τὴν εἰσπνοήν, κατὰ δὲ τὰς συστολὰς
 συστελλόμενον ἐκθλίβειν τὸν ἐν αὐτῷ περιεχόμενον αἶρα
 τὴν λάρυγγα καὶ τὸ στόμα, καὶ διὰ τούτων ἐκπέμπειν ἄρα
 καὶ τοῦτ' εἶναι τὴν ἐκπνοήν. ἑτέραν δὲ ἔχει πραγματείαν
 ἐφεξῆς τῇδε περὶ τῶν τῆς ἀναπνοῆς αἰτίων, ἔνθα καὶ τοὺς
 μὺς ἀπαντας ἐδήλωσα, καὶ τὰ πρὸς αὐτῶν ὄργανα κινου-
 μένα, καὶ τὰ νεῦρα τὰ τοῖς μυσὶ τὴν ἐξ ἐγκεφάλου παρέ-
 χοντα δύναμιν τῆς ψυχικῆς. εἰς αὐτὴν ἄλλην ἐξῆς ταῦδε
 περὶ τῆς φωνῆς ἔχει πραγματείαν, ὑπὲρ τε τῶν ταῦτα

piant, et quot, et quam magnos, et qua in parte potissi-
 mum ex cerebro propagentur, item quis movendi modus
 instrumentis, quae ab ipsis moventur, insit. Ego autem et
 prius dixi, quod frequenter de eisdem scribere non pro-
 blem: At si vere quis sit studiosus, alia habet opera, in
 quibus de his omnibus commentati sumus. Primum qui-
 dem librum de thoracis et pulmonis motu, ubi docemus,
 quomodo pulmo a thorace moveatur, ac in diastole distensus
 externum aërem attrahat, atque hoc esse inspirationem,
 in systole vero contractus aërem in se comprehensum
 in asperam arteriam et os extrudat, ac per haec foras
 emittat, eamque esse expirationem. Deinde aliud habet
 opus de respirationis causis, ubi etiam musculos omnes
 indicavi, item instrumenta, quae ab ipsis moventur, et
 nervos, qui musculis facultatem animalem ex cerebro
 suppeditant. Postea rursus aliud praeter jam dicta de
 voce habet volumen, in quo de musculis ipsa moventi-

Ed. Chart. V. [96.]

Ed. Bal. I. (256. 257.)

κινούντων μυῶν, ἔτι τε τῶν εἰς τούτους καθήκόν(257)των
ἐξ ἐγκεφάλου νεύρων. εἰς δέ γε τὰ παρόντα καὶ ταῦτ' ἄρ-
κει μοι μόνον εἰπεῖν, ὥς, εἴπερ ἡ φωνὴ τυπουμενοῦ πᾶς τοῦ
κατὰ τὸν πνεύμονα πνεύματος ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν καρδίαν
ἐγγίγνεται, κῆπειδ' ἑαυτῷ τὸ κατὰ τὸν λάρυγγα συτυποῦντος,
οὐκ ἂν ἀπώλλυτο παραχρῆμα κμηθέων νεύρων τινῶν ἦτοι
κατὰ τὸν τρέχληον ἢ τὴν κεφαλὴν, ἔτι δὲ μᾶλλον οὐκ ἂν
ἀπώλετο θλιψάντων τὸν ἐγκέφαλον, ἢ τρωσάντων ἄχρι κοι-
λίας, ἢ διατεμόντων τὸν νωτιαῖον μυελόν. τὸ μὲν γὰρ τῆς
τραχείας ἀρτηρίας, ἥπερ δὴ καὶ λάρυγγα προσαγορεύομεν
ἢ τοῦ πνεύμονος, ἢ τῆς καρδίας αὐτῆς βλαβείσης ἀπώλλυ-
σθαι τὴν φωνὴν οὐδὲν ἂν οἶμαι θαυμαστόν, εἴπερ ἐκ τῆς
καρδίας ὠρμαῖτο· τὸ δὲ τοῦ ἐγκεφάλου θλιβέντος, ἢ τινος
τῶν ἐξ αὐτοῦ νεύρων τῶν εἰς τοὺς τοῦ λάρυγγος μῦς φερο-
μένων, ἀποκόν τε καὶ δεινῶς ἄλογον, εἴπερ γε μηδενὸς
αὐτῶν ἢ τῆς φωνῆς γένεσις προσδεῖται· καὶ μὴ ἔμπαιεν
ἔχει τὸ φαινόμενον, ἢ δοξάζουσιν ἑκαῖνοι. καρδίας μὲν γὰρ
γυμναθείσης, ὥς κἂν τῷ πρὸ ταύτου μοι λέλεκται γράμματι,

bus, insuper de nervis ex cerebro in hos pertinentibus tractatur. Impraesentiarum etiam hoc dicere solum ab-
unde est, quod, si vox, spirita quodammodo in pulmone
formato ab eo, qui in corde est, fieret, deinde hoc sibi
eum, qui in larynge est, conformante, non aboleretur sta-
tim, nervis quibusdam vel in collo, vel in capite disse-
ctis. Praeterea adhuc minus periret, aut cerebro confuso,
aut usque ad ventriculum vulnerato, aut spinali medulla
dissecta; etenim, quod aspera arteria, quam etiam larynga
appellamus, vel pulmone, vel corde ipso oblaeso vox
aboleretur, nihil mirum arbitror, siquidem ex corde pro-
fecta est. At quod cerebro confuso, aut aliquo ipsius
nervorum, qui in guttaris musculos feruntur, absurdum et
plane alienum a ratione, quam nullus ipsorum ad vocis
generationem requiratur. Verum secus habet id, quod ap-
paret, quam illi opinantur; etenim corde undato, ut su-
periori libro dictum est, et continens, et contundens, de-

Ed. Chart. V. [96. 97.]

Ed. Bas. I. (257.)

καὶ κρατῶν, καὶ θλίβων, καὶ θλῶν, [97] οὕτε ἀπνουν, οὕτε ἀφωνον, οὕτε ἄλλην τιτὰ τῶν καθ' ὁρμὴν ἐνεργειῶν ἐμποδιζόμενον ὕψει τὸ ζῶον· ἐγκέραλον δὲ γυμνάσας τῶν ὁσίων, ἢ θλίψας ἤντιναοῦν αὐτοῦ κοιλίαν, οὐκ ἄφωνον μόνον οὐδ' ἀπνουν εὐθύς, ἀλλὰ καὶ παντάπασιν ἀναίσθητόν τε καὶ ἀκίνητον ἀπασῶν τῶν καθ' ὁρμὴν κινήσεων ἐργάσῃ τὸ ζῶον. εἴρηται δέ μοι καὶ πρόσθεν, ὥς οὐ χρὴ συντιτράναι τοῦ θώρακος οὐδετέραν κοιλότητα, γυμνοῦντας τὴν καρδίαν. εἰ γὰρ θὴ τοῦτου τύχη τις, οὐ μόνον εἰ θλίβειν ἢ θλῆναι ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον ἐργάζεσθαι βουληθῇ, δυσῆσται κατορθοῦν, ἀλλὰ καὶ βουληθεὶς ἀθρόως ὅλην ἐξελεῖν οὐκ ἀτυχήσει τῆς χειρουργίας. γίνεται μὲν τοῦτο καὶ κατὰ πολλὰς θυσίας ἐξ ἔθους οὕτως ἐπιτελουμένας, καὶ φαίνεται τὰ ζῶα, τῆς καρδίας ἤδη κατὰ τῶν βωμῶν ἐπικειμένης, οὐκ ἀναπνέοντα μόνον, ἢ κεκραγόντα συντόνως, ἀλλὰ καὶ φεύγοντα, μέχρι περ ἂν ὑπὸ τῆς αἰμορραγίας ἀποθάνῃ. τάχιστα δὲ θήπουσιν αὐτῶν ἐκκενοῦται τὸ αἷμα, τετάρων μερίστων ἄγγειων διασπωμένων, ἀλλ' ὅμως περ ἂν ἔτι ζῇ,

primensque ipsum, neque sine spiratione, neque sine voce, neque in alia quadam voluntaria actione impediri animal spectabis: cerebro autem ossibus detecto, aut quocunque ipsius ventriculo compresso, non mutum duntaxat neque spirationis expertus protinus, sed etiam omnino sensu omnibusque arbitrariis motibus animal destitues. Porro dictum a me est antea quoque, neutram thoracis capacitatem esse perforandam iis, qui cor denudant. Si enim hoc assequatur aliquis, non modo si premere, aut contundere, aut aliud quippiam tale volet efficere, recte se geret, sed etiam ubi universim ac semel totum eximere libeat, non improspere succedet ei manus administratio. Accidit hoc sane etiam in multis sacrificiis, quae sic de more celebrantur, et apparent animantia, corde jam aris imposito, non respirare tantum, aut clamare fortiter, sed etiam fugere, usque dum sanguinis profluvio commoriantur. Celerissime autem nimirum ex ipsis sanguis evacuatur, quatuor maximis vasibus divulsis: sed quousque adhuc vivunt,

Ed. Chart. V. [97.]

Ed. Bas. I. (257.)

καὶ ἀναπνεῖ, καὶ φωνεῖ, καὶ τρέχει, τοὺς δὲ γε κατὰ τὸν
 πρῶτον σπένδυλον ῥοτημέραι διατεκτομένους ταύρους τὴν ἐκ-
 φυσιν τοῦ νωτιαίου μυελοῦ παραχρῆμα θεωμέθα μὴ ὅτι
 φραμεῖν ἔτι δυναμένους, ἀλλὰ μὴδ' ἐπ' ἐλάχιστον προβῆ-
 ναι, συναπόλλυται δ' αὐτοῖς ἅμα τῇ τομῇ καὶ ἡ ἀναπνοή
 καὶ ἡ φωνή· καὶ γὰρ καὶ ταύταις ἀνωθέν ἐστιν ἡ ἀρχή.
 τὴν μέντοι καρδίαν ἐπὶ τῶν οὕτω πληγέντων ταύρων ἐστιν
 ἰδεῖν ἄχρι πλείστου σφύζουσιν ἅμα ταῖς ἀρτηρίαις ἀπάσαις·
 οὐ γὰρ δὴ καὶ ταύταις γε παρ' ἐγκεφάλου τὸ σφύζειν ἐστίν,
 ὥσπερ οὐδὲ αὐτῇ τῇ καρδίᾳ. ὥς γὰρ αἱ κινήσεις ἐτέρων
 γένους εἰσὶν, οὕτω καὶ τῶν ἁρχῶν οὐδετέρα προσδεῖται τῆς
 ἐτέρας, ἀλλ' ἐστὶν οὕτως ἢ τε καρδία πηγὴ τῆς κατὰ τοὺς
 σφυγμοὺς κινήσεως, ὃ τ' ἐγκεφάλος τῆς κατὰ προαίρεσιν,
 οὐδ' ἐστὶν οὐδεὶς λόγος, ὅς ἀναγκάσει μίαν ἁρχὴν ἀπασῶν
 εἶναι τῶν κατὰ τὸ ζῶον ἐνεργειῶν· οὐτε γὰρ ὥς οὐκ ἐν-
 δεχομένων εἶναι πολλῶν, αὐθ' ὥς μὴ οὕτως φαινομένων
 ἐπιδείξει. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου καὶ τοῖς ἑξῆς ἐπὶ πλέον
 αὐτοῖς διαλεξομαι. συνὲ δ' ἐφ' ὅπερ ἔλεγον αὐτοῖς ἐπά-
 νειμι, πρὸς τὸ μήτε τῆς ἀναπνευστικῆς κινήσεως, μήτε

et respirant, et clamant, et currunt. Porro tauros, qui-
 bus spinalis medullae origo juxta primam vertebrae
 quotidie diffecatur, subito videmus non solum non cur-
 rere adhuc posse, sed ne minimum quidem procedere.
 Perit autem simul ipsis cum sectione et respiratio et vox;
 etenim et his ex superioribus est initium. Verum cor in
 sic percussis tauris videre est diutissime una cum omnibus
 arteriis pulsare; non enim his etiam a cerebro pulsandi
 vis advenit, quemadmodum neque ipsi cordi. Ut enim
 motus alterius generis sunt, sic etiam principiorum alte-
 runt non indiget altero, sed est ita et cor pulsum mo-
 tus fons, et cerebrum motus voluntarii. Neque est ulla
 ratio, quae unum omnium animantis actionum esse prin-
 cipium coget. Neque enim tanquam multa non possint
 esse, neque tanquam non sic appareant, indicabit. Verum
 de hoc etiam iterum copiosius disputabo. Nunc autem ad
 id, quod dicebam, rursus revertor, nempe neque respiratoria

Ed. Chart. V. [97.]

Ed. Bas. I. (257.)

τῆς φωνητικῆς δημιουργικῆς ἀρχῆς εἶναι τὴν καρδίαν. δι' ἐκείνην μὲν γὰρ τὸ πλεῖστον, οὐ μὴν ὑπ' ἐκείνης γε τὴν ἀναπνοὴν γίγνεσθαι συμβέβηκεν, οὐ ταῦτόν δ' ἐστὶν ὑπὸ τοῦ γίνεσθαι καὶ διὰ τὴν γέγραπται· δὲ ἡμῖν ἐν βιβλίῳ ἰδίᾳ καθ' ἑαυτὸ περὶ χρείας ἀναπνοῆς.

Κεφ. ε'. Οἱ δ' ἡγούμενοι φωνὴν ἢ ἀναπνοὴν ὑπὸ τῆς καρδίας ἐπιτελεῖσθαι, πρὸς τῆς κατὰ τὴν θείαν ἐγγύτητος ἡπατήθησαν, οὐκ εἰδότες, ὥς οὐ πάντως, εἴ τι πλησίον ἐστὶ μόριον ἐνεργείας ἡστυροῦν, ἐξ ἀνάγκης τοῦτο καὶ ἀρχὴ τῆς ἐνεργείας ἐστίν. οὐδὲ γὰρ, ὅσοι τὸν ἐγκέφαλον ὑπολαμβάνουσιν ἀρχὴν εἶναι τῆς κατ' ὀφθαλμοὺς καὶ ὦτα καὶ ῥίνας αἰσθήσεως, ὅτι πλησίον αὐτῶν ἐστίν, ὁρθῶς ἐπιχειροῦσιν, ἀλλὰ καὶ τούτους ἢ θείαις ἑσφαλῆς, μᾶλλον δὲ οὐχ ἢ θείαις, ἀλλ' ἢ περὶ τῆς αἰσθήσεως δόξα. πάντως γὰρ δήπου τοιοῦτω τινὶ προσχρήσονται κατὰ τὰς ἀποδείξεις ἀξιωματικῶς πᾶσι τοῖς ἐνεργοῦσιν ἐκ τῶν πλησίων ἐστὶν ἡ ἀρχή. τούτου γὰρ ὑποτεθέντος ὡς ἀληθοῦς, εἴτ' ἐκ τοῦ φαίνεσθαι προσληφθέντος, ὡς ἐγκεφάλου ψαύει τὰ ὦτα, περαινοῖτ' αὖ ἡδὴ τὸ καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῖς τῆς ἐνεργείας ἐκτενέσθαι ὑπάρχειν.

motus, neque vocem edendi cor esse principium opifex. Propter illud enim plurimum, non tamen ab illo respirationem fieri contigit, atque haud idem est ab aliquo fieri et propter aliquid. Porro de nra respirationis librum unum seorsim conscripsimus.

Cap. V. Qui vero putant vocem aut respirationem a corde fieri situs vicinitate, falsi sunt, haud videntes, quod non plane, si quae pars vicina est, haec necessario actionis sit principium; neque enim, qui cerebrum opinantur principium esse sensus oculorum, aurium et narium, quod ipsis propinquum sit, recte argumentantur: sed hos situs quoque sefellit, imo vero non situs, sed sensus opinio. Omnino enim hoc axioma ad demonstrationes utuntur: omnibus operantibus ex propinquis est initium. Quo ut vero posito, deinde ex evidenti assumpto, quod cerebrum aures contingant, concludetur jam, initium quoque actionis illinc ipsis proficisci. Sed nec sen-

Ed. Chart. V. [98.]

Ed. Baë I. (257.)

[98] ἀλλ' οὔτε πρὸς αἰσθησίν, οὔτε πρὸς νόησιν ἐναργέως
ἔστιν, ὡς πρῶτόν τε καὶ ἐξ αὐτοῦ πιστόν εἶναι τὸ νῦν
εἰρημίζον ἀξίωμα, τὸ πᾶσι τοῖς ἐνεργοῦσιν ἐκ τῶν πλησίων
εἶναι τὴν ἀρχήν· οὐθ', ὅτι πλησίον ἐστὶ καρδίας τὰ φωνη-
τικὰ τε καὶ ἀναπνευστικὰ μόρια, διὰ τοῦτ' ἐκ καρδίας αὐ-
τοῖς ἡ ἀρχή. καὶ μὴν ὁ θαυμάζομενος ὑπὸ τῶν Στωϊκῶν
λόγος ὁ Ζήνωνος, ὃν καὶ πρῶτον ἀπάντων ἔγραψαν ἐν τῷ
περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ Διογένης ὁ Βαβυλώνιος,
οὐκ ἐξ ἄλλου τινὸς ἔχει τὸ θαυμάζεσθαι, πλην οὐ νῦν εἰ-
πον ἀξιώματος ἦδη. εἶση δ' ἐναργέστερον, εἰ παραγράψαι-
μεν αὐτόν, ἔχει γὰρ ᾧδε. φωνὴ διὰ φάρυγγος χωρεῖ. εἰ
δὲ ἦν ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου χωροῦσα, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος
ἐχώρει. ὅθεν δὲ λόγος, καὶ φωνὴ ἐκείθεν χωρεῖ. λόγος δὲ
ἀπὸ διατοίας χωρεῖ, ὥστ' οὐκ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἐστὶν ἡ διά-
τοσις. τὸν αὐτὸν δὲ τοῦτον λόγον Διογένης οὐ κατὰ τὴν
αὐτὴν ἐρωτᾷ λέγειν, ἀλλ' ᾧδε. ὅθεν ἐκπίμπεται ἡ φωνή,
καὶ ἡ ἐναρθρος, οὐκοῦν καὶ ἡ σημαίνουσα ἐναρθρος
φωνὴ ἐκείθεν. τοῦτο δὲ λόγος. καὶ λόγος ἄρα ἐκείθεν

su, nec intelligentia id evidensest, ut primum ac per se credi-
bile modo dictum axioma habeatur, nempe omnibus ope-
rantibus ex propinquis esse principium. Neque enim, quod
proxima sint cordi vocalia et respiratoria instrumenta,
ideo ex corde habent originem. Atqui admiranda illa
Zenonis sententia, quam primam omnium in libro de
principatu animae Diogenes Babylonius scripsit, non alia
ratione, quam ex pronunciato isto, quod modo dixi, lau-
dem illam ac plausum sibi ipsi conciliavit. Scies autem
manifestius eam, si adscriperimus. Habet in hunc mo-
dum: *Fox per asperam arteriam procedit. Si autem
a cerebro procederet, non utique per asperam arte-
riam veniret; unde sermo et vox illinc procedit. Sermo
autem a mente procedit, quare in cerebro mens non
est. Eandem hanc rationem Diogenes, non eisdem ver-
bis, sed hisce interrogat. Unde emittitur vox, illinc et
articulata venit. Igitur et vox articulata significans
illinc proficiscitur: haec autem sermo est: igitur sermo*

Ed. Chart. V. [98.]

Ed. Basf. I. (257.)

ἐκπέμπεται, ὅθεν καὶ ἡ φωνή. ἡ δὲ φωνή οὐκ ἐκ τῶν κατὰ τῆς κεφαλῆς τόπων ἐκπέμπεται, ἀλλὰ φανερώς ἐκ τῶν κατωτέρων μᾶλλον. ἐμφανὲς γοῦν ἔστι διὰ τῆς ὑπερηχίας διεξιούσα καὶ ὁ λόγος ἄρα οὐκ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἐκπέμπεται, ἀλλὰ κατωτέρων μᾶλλον. ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτοὶ ἀληθεῖς, τὸ τὸν λόγον ἐκ τῆς διανοίας ἐκπέμπεσθαι. ἐνιοὶ γοῦν καὶ ὀριζόμενοι αὐτόν φασιν εἶναι φωνὴν σημαίνουσαν, ἀπὸ διανοίας ἐκπεμπομένην. καὶ ἄλλως δὲ πιθανόν ὑπὸ τῶν ἐννοιῶν ἐννοησασμένον τῶν ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ ὅσον ἐκτετυπωμένον ἐκπέμπεσθαι τὸν λόγον, καὶ παρεκτείνεσθαι τῷ χρόνῳ κατὰ τοῦ διανέεσθαι καὶ τὴν κατὰ τὸ λέγειν ἐνέργειαν. καὶ ἡ διάνοια ἄρα οὐκ ἔστιν ἐν τῇ κεφαλῇ, ἀλλ' ἐν τοῖς κατωτέρω τόποις, μάλιστα πῶς περὶ τὴν καρδίαν. τοιοῦτος μέντοι καὶ ὁ τοῦ Διογένης λόγος, ἔμπαιν ἢ κατὰ τὸν τοῦ Ζήνωνος εἰς μῆκος φήσας ἐκτεταμέος, ὥστε ἐκατέρῳ μὲν ἰλλέπειν τινα τῶν ἀναγκαίων ὑποθέσεων, πλεονάζειν δὲ τούτῳ. βούλομαι δὲ, πρὶν ἐλέγχειν αὐτούς, εἶ καὶ τὸν τοῦ Χρυσίππου παραθέσθαι, τόνδε τὸν τρόπον ἔχοντα. εὐλογον δὲ, εἰ ὁ γίνονται αἱ ἐν τούτῳ σημασίαι, καὶ ἐξ οὗ λόγος, ἐκείνο εἶναι τὸ

illinc emittitur, unde et vox. Porro vox non ex locis capitis emittitur, sed plane ex infernis potius. Constat igitur per arteriam prodire. Sermo itaque non ex capite emittitur, sed infernis partibus magis. Atqui et illud verum est, sermonem ex mente proficisci. Ipsi enim sermonem definientes vocem esse ajunt significantem, ex mente emissam. Ac aliter probabile est, quod ab animi conceptionibus intelligibilis facta et quasi informata oratio exeat, ac quod temporis spatio extendatur et in intelligendo, et in dicendi functione. Itaque mens non est in capite, sed in inferioribus partibus, maxime circa cor. Talis est Diogenis sermo, contra quam Zenonis, in prolixitatem verborum extensus; quapropter illi sane necessaria axiomata defunt, huic vero supersunt. Verum antequam eos redarguam, Chryssippi sententiam adjicere cogito, quae ad hunc modum habet. Rationi consentaneum est, id, in quo significationes fiunt, et ex quo

Ed. Chart. V. [98.]

Ed. Bas. I. (257. 258.)

κυριεῦον τῆς ψυχῆς μέρος. οὐ γὰρ ἄλλη μὲν ἢ πηγὴ λόγου
ἐστίν, ἄλλη δὲ διανοία, οὐδὲ ἄλλη μὲν φωνῆς πηγὴ,
ἄλλη δὲ λόγου, οὐδὲ τὸ ὅλον ἀπλῶς ἄλλη φωνῆς πηγὴ
ἔστιν, ἄλλο δὲ τὸ κυριεῦον τῆς ψυχῆς μέρος. τοιοῦτοις δὲ
καὶ τὴν διάνοιαν συμ(258)φῶτως ἀφοριζόμενοι λέγουσιν, αὐ-
τὴν πηγὴν εἶναι λόγου. τὸ γὰρ ὅλον, ὅθεν ὁ λόγος ἐκπέ-
πεται, ἐκεῖσε δεῖ καὶ τὸν διαλογισμὸν γίνεσθαι καὶ τὰς
διανοήσεις καὶ τὰς μελέτας τῶν ῥήσεων, καθάπερ ἔφην.
ταῦτα δὲ ἐμφανῶς περὶ τὴν καρδίαν γίνεται, ἐκ τῆς καρ-
δίας διὰ φάρυγγος καὶ τῆς φωνῆς καὶ τοῦ λόγου ἐκ-
πεμπομένων. πιθανὸν δὲ καὶ ἄλλως, εἰς ὃ ἐνσημαίνεται τὰ
λεγόμενα, καὶ σημαίνεσθαι ἐκείθεν, καὶ τὰς φωνὰς ἀπὸ
ἐκείνου γίνεσθαι κατὰ τὸν προειρημένον τρόπον. ὥς ἤδη
μοι τῶν περὶ τῆς φωνῆς λόγων τῶν Στωϊκῶν· εἰ γὰρ καὶ
τοὺς ὑπὸ τῶν ἄλλων ἠρωτημένους ἀφ' ἑξῆς γράφοιμι σύμπαν-
τας, εἰς ἅμετρον τι μῆκος ἐμπεσεῖται τὸ γράμμα. οὐ γὰρ
ἂν οὐδὲ τῶν ὑπὸ Χρυσίππου τε καὶ Διογένους εἰρημένων
ἐμνημόνευστα λόγων, ἀλλ' ἤρκεσθην ἐξαίτιας τὸν κοῦ

fermo procedit, praecepum animae partem existere, quandoquidem non alia est sermonis origo, alia mentis: neque alia quidem, vocis, alia vero sermonis: neque simpliciter omnium alia est vocis origo, alia animae pars praecipua. His autem congrue mentem designantes ajunt, eam originem esse sermonis. In universum enim, unde fermo emittitur, illuc et oportet rationationem fieri et intelligentias et meditationes dictionum, quem in modum dixi. Haec autem evidenter circa cor fiunt, quum et vox et fermo per asperam arteriam emittantur. Probabile vero etiam est alioqui, id, in quo significantur ea, quae dicuntur, illinc etiam significari, et voces ab illo ad praedictum modum fieri. Satis jam verborum Stoicorum de voce est. Nam si, quae ab aliis dicuntur, omnia ordine ascripsero, in immensum magnitudinem liber excrescet; non enim verba fecissem de his, quae Chrysippus et Diogenes scripserunt, sed abunde

Ed. Chart. V. [98. 99.]

Ed. Bas. I. (258.)

Ζήνωνος μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τινὰ τῶν Στωϊκῶν ἐγγεγονέναι μοί ποτε ἀμφισβήτησις ὑπὲρ τοῦ χωρεῖν ῥήματος, ὅπερ ἔλαβεν ὁ Ζήνων ἐν τῷ λόγῳ γραμμᾶς αἰδέϊ· φωνὴ δὲ διὰ φάρυγγος χωρεῖ. τὸ γὰρ χωρεῖ τοῦτο ῥῆμα ἐγὼ μὲν ἡξίουμαι ἀκούειν ἐν ἴσῳ τῷ ἐξέρχεται, ἢ ἐκπέμπεται. ὁ δὲ, τούτων μὲν μηδέ-
ταρον, ἔφη, σημαίνεται πρὸς αὐτοῦ. καὶ τρίτον ἄλλο παρὰ ταῦτα λέγειν οὐκ εἰ[99]χεν. ἡναγκάσθη οὖν αὐτὸς τὰ τῶν ἄλλων Στωϊκῶν παραταγιτώσκειν βιβλία, μεταλαμ-
βανόντων τὴν λέξιν ἢ εἰς τὸ ἐξέρχεται, ἢ εἰς τὸ ἐκπέμπε-
ται, καθότι καὶ οὗν ἀπέδωξα Χρύσιππον τε καὶ Διογένην, μεθ' οὓς οὐκ ἀναγκαῖον ἡγοῦμαι τὰς τῶν ἄλλων παραγράφων ῥήσεις, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν αὐτῶν ἤδη τρέφομαι, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Ζήνωνος ποιησάμενος, ὅπως δὴ καὶ πατήρ ἐστι τοῦ περὶ τῆς φωνῆς λόγου τοῦδε καὶ ἀπάσης τῆς τῶν Στωϊκῶν αἰρέσεως. τὸ μὲν οὖν πρῶτον λῆμμα τῆς χω-
ρεῖ φωνῆς μεταληφθείσης ἐπὶ τὸ σαφίσταρον ἐστὶ τοιόνδε·
φωνὴ διὰ φάρυγγος ἐκπέμπεται. τὸ δὲ ἐφεξῆς τοῦτο· τὸ
δεύτερον τοιοῦτον· εἰ δὲ ἦν ἀπ' ἐγκεφάλου ἐκπιμπόμενῃ,

mibi fuisset solum Zenonia sententiam investigare, nisi
adversus quendam Stoicum aliquando mihi controversia
fuisset de hoc verbo procedit, quod Zeno in sua ora-
tione ponit, ad hunc modum scribens: Vox per asperam
arteriam procedit; quod verbum pro egreditur aut emit-
titur illum velle accipere existimaverim: neque aliud
quam haec significat, nec tertium ab his afferri potest.
Coactus sum igitur ipse aliorum Stoicorum libros recog-
noscere, qui hanc dictionem transferunt ad verbum
egreditur vel emittitur, quemadmodum demonstravi
Chrysippum et Diogenem, post quos non duxi necessa-
rium aliorum verba ascribere: sed ad ipsorum interpre-
tationem jam revertamur, principium a Zenone facien-
tes, qui auctor est huiusmodi de voce sententiae atque
totius Stoicorum sectae. Prima igitur sumptio vocis
procedit ad manifestius translatae est huiusmodi: Vox per
asperam arteriam emittitur. Post hanc succedit alia,
nempe haec: Si autem sit a cerebro emissā, non per

Ed. Chart. V. [99.]

Ed. Bas. I. (258.)

οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐκπέμπεται. τοῦτό φημι τὸ λῆμμα, μὴ ὅτι τοῦ πρώτου γένους ἐκπεμπάται τῶν εἰς τὰς ἀποδεξιας ἐπιτηδεύων, ἀλλὰ καὶ τοῦ δευτέρου τε καὶ κρίτου, περιέχουσθαι δὲ ἐν τῷ τετάρτῳ γένει τῶν σοφιστικῶν λημμάτων, εἴ γε δὴ σχῆμά τε λέξεως ὑποδύεται πεπανουργημένον τε καὶ σεσοφισμένον πρὸς ἀμφιβολίαν, ἐκ ταύτης τὸν ἀλεγχον ἐλπίζων ἀποδράσασθαι. τὸ γὰρ, εἰ δ' ἦν ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου χωροῦσα, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐχώρει, μοχθηρῶς δὲχει τὴν ἀπὸ πρόθεσιν ἐκτεμένην τῇ ὕψει. δύο γάρ εἰσιν ἐν ᾗτασι τοῖς τοιοῦτοις λόγοις σαφεῖς προθέσεις, ἡ τε ὑπὸ καὶ ἡ ἐξ, ὣν οὐδεμίαν παραλάβειν, καίτοι· δυστάμενος εἰπεῖν· εἰ δ' ἦν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου χωροῦσα, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐχώρει· ἢ εἰ μὴ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου, ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου γε πάντως ἐχρῆν εἰπεῖν αὐτόν. ἡ γὰρ διὰ τῆς φάρυγγος ἐκπεμπομένη φωνὴ ἐκ τινός τε καὶ ὑπὸ τινος ἐκπέμπεται· ἐκ τινος μὲν, ὡς ἀγγείου περιέχοντος, ὑπὸ τινος δ', ὡς δυνάμεως κινούσης τὸ περιέχον· ὥσπερ ἀμέλει καὶ τὸ οὖρον ἐξέρχεται μὲν διὰ τοῦ αἰδοίου, ἐκπέμπεται δ'

asperam arteriam emittitur. Hanc dico sumptionem non solum non ex primo genere sumptionum ad demonstrationes convenientium emanasse, imo ne ex secundo quidem et tertio, sed in quarto sophisticarum sumptionum genere continetur; siquidem figura quaedam dictionis sublatet, astute et captiose ad ambiguitatem fabricata, unde reprehensionem effugere se sperabat. Haec enim, si a cerebro procederet, non per asperam arteriam procederet, perperam ac male habet praepositionem a orationi injectam. Duae enim sunt in ejusmodi omnibus sermonibus manifestae praepositiones, nempe a et ex, quarum neutram assumpsit, et si posset dicere, si ex cerebro procederet, non per asperam arteriam procederet, vel si non ex cerebro, certe a cerebro dicere ipsum oportebat. Etenim vox per asperam arteriam emissā et ex aliquo et ab aliquo emittitur: ex aliquo, ut vase continente, ab aliquo, ut virtute, quae id, quod continet, movet; quemadmodum denique et urina egreditur quidem per penem, emittitur autem ex vase, nem-

Ed. Chart. V. [199.]

Ed. Basf. I. (258.)

ἐξ ἄγγειου μὲν, τῆς ὑπερκαιμένης κύστεως, ὑπὸ δυνάμεως δὲ
 τῆς τὴν κύστιν συσπλῆλῶς εἰς ἑαυτὴν, ἣν ἐκθλίβῃ τὸ ὄυρον.
 ἢ δ' ἀπὸ προθέσεως ἀληθὺς ἐστίν, εἴτε ἀντὶ τῆς ἐξ, εἴτε ἀντὶ
 τῆς ὑπὸ παρεληπταί. εἰ μὲν οὖν ἀντὶ τῆς ἐξ, ἀληθὺς ἐστίν
 ὁ λόγος, ἔστιν γὰρ τοιοῦτος· εἰ δὲ ἦν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου
 ἐκπεμπομένη ἢ φωνή, οὐκ ἂν διὰ τῆς φάρυγγος ἐξεπέμπετο.
 εἰ δὲ ἀντὶ τῆς ὑπὸ, ψευδής, ἔστιν γὰρ αὐτὴ πάλιν τοιοῦτος·
 εἰ δὲ ἦν ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκπεμπομένη, οὐκ ἂν διὰ τῆς
 φάρυγγος ἐξῆι. ὅτι δ' οὐκ ἀληθὺς ἐστίν ὁ τοιοῦτος λό-
 γος, οὐκ ἐμὲ χρὴ κατασκευάζειν, ἀλλ' ἐκείνους αὐτοὺς ἀξιοῦν
 ἀποφηνῆσθαι προτέρους ὑπὲρ τοῦ τοιούτου λόγου, τὸ οὗρον
 διὰ τοῦ αἰδοίου χωρεῖ· εἰ δὲ ἦν ὑπὸ τῆς καρδίας ἐκπε-
 πόμενον, οὐκ ἂν διὰ τοῦ αἰδοίου ἐξῆι. καὶ μὴν ἐπὶ
 προαιρέσεώς γε τῆς ἡμετέρας ἐκπέμπεται. οὐκ ἄρα ἐν τῇ
 καρδίᾳ ἐστὶν ἡ προαίρεσις. οὗτοι δὲ καὶ περὶ διαχωρήματος
 ἐρωτᾶν ἐγχωρεῖ. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο διὰ μὲν τῆς εἵρας
 ὑπὸ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως πρώτης κινούσης ἐκπέμπεται,
 ἥεις, οἶμαι, καὶ τῶν πορρώτατ' αἰμένων ἑαυτῆς δάκτυλον
 ὄντιναοῦν τῶν ἐν ποδὶ κινεῖ παραχρῆμα, μηδὲν ἐκ τοῦ

per vesicā subjecta, a facultate autem, quæ vesicā in se
 comprimit, ut urina exprimat. Caeterum praepositio
 a sive pro ex sive pro ab sit accepta, incertum est. Si
 igitur loco ex capiatur, vera est oratio. Erit enim
 rursus huiusmodi: Si ex cerebro vox esset emissā, non
 per asperam arteriam emitteretur. Quod si in vicem
 praepositionis a capiatur, falsa. Rursus enim erit talis:
 Si a cerebro emitteretur, non per asperam arteriam exi-
 ret. Quod autem oratio huiusmodi vera non sit, nihil
 opus habeo, ut ego probeam, sed illos ipsos de hoc sen-
 tentiam ferre censeo. Urina per penem emittitur; quod
 si a corde emitteretur, non per pudendum exiret. Quia
 et nostro arbitrio emittitur, non igitur in corde est arbi-
 trium. Sic autem et de recrementis alvi interrogare li-
 cet, etenim haec per sedem a nostra voluntate primo mo-
 vente emittuntur; quæ mea opinione etiam ex longis-
 sime ab ea sitis quemlibet pedis digitum protinus mo-

Ed. Chart. V. [99. 100.]

Ed. Bas. I. (258.)

διαστήματος ἐμποδιζομένη πρὸς τὸ τάχος. εἴτε γὰρ ἐν ἐγκεφάλῳ θείης, εἴτ' ἐν καρδίᾳ τὴν προαίρεσιν, ἢ διάνοιαν, ἢ ὃ τί ποτε καὶ βούλει καλεῖν, οὐδὲν γὰρ εἰς τὰ παρόντα διαφέρει, χρόνος οὐδεὶς εὐρεθήσεται μεταξὺ γιγνόμενος τοῦ τε βουλευθῆναι κινήσαι τὸν δάκτυλον καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, καθάπερ, οἶμαι, καὶ τῆς αἰσθήσεως ἔχει. οὐ γὰρ οὖν οὐδ' ἐπὶ ταύτης ἀναμείναι δεῖ χρόνον τινα τοῦ τύξαιτος ἢ τρώσαντος, ἢ αἰσθῆναι τὸ ζῶον, ἀλλ' ἅμα τε τὸ τέμνον τέμνει καὶ τὸ ζῶον αἰσθάνεται. καὶ τοῦτο βούλεται γε Ζήνων καὶ Χρύσιππος ἅμα τῷ σφετέρῳ χορῷ παντὶ, διιδέσθαι τὴν ἐκ τοῦ προσπεσόντος ἔξωθεν ἔγχε[100]τομένην τῇ μορίᾳ κίνησιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς, ἢ αἰσθῆναι τὸ ζῶον. ὥς οὖν οὐδαίς ἔστι χρόνος αἰσθητὸς ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ τραθῆναι τε τὸ μῦρον αἰσθῆσθαι τε τὸ ζῶον, ὡσαύτως οὐδὲ τοῦ βουλευθῆναι κάμψαι τὸν ἄνθρωπον δάκτυλον ἢ τὸν πόδα καὶ αὐτῆς τῆς ἐνεργείας· οὕτως οὐδὲ τοῦ βουλευθῆναι τὸ οὖρον ἐκκρίναι καὶ αὐτῆς τῆς ἐκπρίσεως,

vet, nihil ex intervallo ad coleritatem impedimenti accipiens. Sive enim in cerebro, sive in corde posueris voluntatem, aut mentem, aut quomodocunque volueris appellare, (nihil enim ad praesens institutam interest) nullum tempus reperietur interea transire, dum volueris digitum movere, et inter ipsius actionem, quemadmodum mea sententia etiam in sensu habet. Non enim in hoc expectare oportet aliquod tempus punitionis aut vulnerationis, ut sentiat animal, sed simul et secans secat, et animal sentit. Atque hoc volunt Zeno et Chrysippus una cum universo suo coetu, nempe motum, qui ex foris accidente in parte factus est, in animae principium distribui, quo animal sentiat. Ut igitur nullum sensibile tempus est interea, dum pars vulneratur et animal sentit, ita neque interim, dum homo digitum curvare vult aut pedem, et interim, dum actionem obit, tempus intercedit. Ita nec inter voluntatem conceptam urinae emittendae et ipsam excretionem, verum simul atque

Ed. Chart. V. [100.]

Ed. Baf. I. (258.)

ἀλλ' ἅμα τε τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικὸν ἐβουλήθη καὶ τὰ τῆς αἰσθητικῆς ἐνήργησεν ὄργανα. πῶς οὖν λύσομεν ἐκεῖτον τὸν λόγον, ὃ σοφώτατοι, εἰ δὲ ἦν ὑπὸ τῆς καρδίας ἐκπεμπόμενον τὸ οὖρον, οὐκ ἂν διὰ τοῦ αἰδοίου ἐκκρίνεται; ἦν γὰρ ἂν εἴπητε λύσιν, ἐξίσταται δῆπου καὶ ἡμῶς αὐτῇ χρῆσασθαι. κατὰ μὲν δὲ τοὺς διαλόγους ἐκείνους ἀναγκάζειν χρὴ λύειν τὸν λόγον. ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἐγγωρεῖ ποιεῖν οὔτως, ἀλλὰ χρὴ τὴν λύσιν αὐτοὺς εἰπεῖν, οὐδέν ἔχουσιν ἀποκρυμμένον ἢ μακρόν ἢ γαλεπόν, ἀλλ' ἐκ προχείρου φαινομένην. οὐδὲν γὰρ καλύει, φήσομεν, ἐκ τῆς πύστεως ἐκκρίνεσθαι διὰ τοῦ αἰδοίου τὸ οὖρον; ἀρχὴν κινήσεως ἐπιπέμψαντος τοῦ ἡγεμονικοῦ, ἵνα συσταλῇ τὸ περιέχον ἄγγειον. λοιπόν, εἰς ἐγκέφαλός ἐστιν, εἴτε καρδία τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονοῦν, οὐδέν οἶμαι διαφέρειν εἰς γε τὴν τοῦ προκυμμένου λόγου διάλυσιν. ἂν τε γὰρ ἐγκέφαλος ἦ, τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως αὐτὸς ἐπιπέμψει καὶ τοῖς τὸ οὖρον ἐκκρίνουσιν ἄγγείοις, καὶ τοῖς τὸ περιέτιωμα τῆς τροφῆς, καὶ τοῖς τὸ σκῆλος κινούσι, καὶ τοῖς τὸν πόδα καὶ τοὺς δακτύλους, ἂν θ' ἡ

animae principatus voluerit, etiam sensus organa operantur. Quomodo igitur sermonem illum, o viri sapientissimi, solvemus, quod, si urina a corde emitteretur, non per penem excerneretur? Quamcunque enim solutionem dixeritis, licebit nimirum et nos ea uti. Siquidem igitur cum praesentibus adversariis disceptatio esset, illam rationem solvere cogere oporteret. Hic autem non ita licet facere, sed solutionem ipsos dicere convenit, quae nihil habet obscurum aut prolixum aut difficile, sed prompte apparet. Nihil enim (dicemus) impedit ex vesica urinam per penem excerni, si princeps animae pars motus initium immiserit, ut vas, quod continet, comprimat. Reliquum, sive cerebrum, sive cor animae sit principatus, nihil opinor ad propositae orationis dissolutionem referro. Sive enim cerebrum sit movendi principium, ipsum sufficiet instrumentis et urinam aliquequecrementa excernentibus, et crura et pedem et digitum

Ed. Chart. V. [100.]

Ed. Bas. I. (258. 259.)

καρδία, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. οὕτως, οἶμαι, καὶ τῆς φωνῆς ἐκπαμπομένης διὰ φάρυγγος, οὐδὲν κωλύει τὸν ἐγκέφαλον αἷσιον ὑπάρχειν τῆς πρὸ τῆς φάρυγγος κινήσεως, ὥστ' ἴσον εἶναι μένει τὸ ζητούμενον ἐξ ἀρχῆς, οὐδὲν ἔν γε τοῦ φαινομένου πρὸς οὐδέτερον τῶν δογμάτων ἐπικλίνειν. ὥς γὰρ ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν κύστιν καὶ τὴν εὔμαν κινήσεως ἀθλον ὑπῆρχε, πότερον ἐγκέφαλος ἢ καρδία τὴν ἀρχὴν ἔχει, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ τε φωνῆς καὶ ἀναπνοῆς ὁμοίως εἴτ' ἀθλον, ὁπότερον τῶν σπλάγγων ἔχει τὴν ἡγεμονίαν. ἀλλ', ὥς εἰρη-
ταί μοι καὶ πρόσθε, ἡ τῆς θύσεως ἐγγύτης, (259) ἐκατέ-
ρους ἐξαιετώσα, φαντασίαν ἀποτελεῖ τῶν λημμάτων, ὥς ἐπιστημονικῶν τε καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ἐπιτηδείων. οὐ μὲν οὕτως γ' ἔχει τὰληθές. ὃ τε γὰρ ἀπάντων ἀρχὴν ὑποτιθέ-
μετος εἶναι τὴν καρδίαν οὐκ εὐλαβηθῆσεται τὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἐγγύτητα, ὥς μὴ καὶ τούτους ἀπ' ἐκείνης ὥσπερ
πηγῆς τινος ἄρρυσθαι φάναι τὴν αἰσθησίν τε καὶ κίνησιν,
ὃ τε τὸν ἐγκέφαλον οὐκ ἄλλο τε μέρος ὅν φησιν ἀρχὴν εἶναι
τῆς τῶν ἀναπνευστικῶν τε καὶ φωνητικῶν ὀργάνων κινήσεως,

moventibus, sive cor, eodem modo: Ita, arbitror, et
voce per asperam arteriam emissâ, nihil prohibet cere-
brum motus asperae arteriae esse causam: quare par ad-
huc manet quaestio ab initio instituta, nihil ex eo, quod
apparet, ad alterutrum dogma inclinare. Sicut enim in
vesicae et sedis motu incertum erat, cerebrumne an cor
principatum obtineret, eo' em modo in voce et respira-
tione similiter adhuc obscurum est, utrum viscus princi-
patum habeat. Sed, ut a me dictum est jam antea, sita
vicinitas utrisque imponens summationum tanquam scien-
tificarum et ad demonstrationem convenientium ima-
ginem exhibet; non tamen ita rei veritas se habet. Et-
enim qui omnium originem cor esse statuit, non verebi-
tur oculorum vicinitatem, tanquam non et hos dicat ab
illo con fonte quodam sensuum motumque haurire; qui
cerebrum ponit, non aliam quampiam partem respirato-
riorum et vocalium instrumentorum motus principium

Ed. Chart. V. [100. 101.]

Ed. Bas. I. (259.)

ἀλλ' ἐκείνον, ὡς περ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐξηγεῖσθαι τῆς κατὰ
προαίρεσιν κινήσεως, οὕτως καὶ τοῖσδε. ἅπερ οὖν ἐν ταῖς
περὶ τῆς ἀποδείξεως μεθόδοις ἐδιδάχθημεν καθόλου, ταῦθ'
εὐρίσκειται κατὰ μέρος ἐπὶ πάσης ὕλης πραγμάτων ἀλη-
θεύοντα. χρή γὰρ οὐκ ἀπὸ πάντων τῶν ἐπαρχόντων τῷ
προκειμένῳ πράγματι τάληθές λαμβάνειν, ἀλλ' ἀπὸ μόνου
τοῦ συνημένου τῷ προβλήματι. Ζήτων δὲ καὶ Χρύσιππος
καὶ Διογένης οἱ τ' ἄλλοι Στωϊκοί, καὶ μυριάκις ἐπὶ τῷ λόγῳ
θαυροῶσιν, οὐχ εὖ νοοῦσιν ἀπολογήσασθαι περὶ τῶν ἀμαρτη-
μάτων αὐτοῦ. τὸ γὰρ τοι δεύτερον λῆμμα τὸ κατ' αὐτόν,
εἰ μὲν ἀκριβῶς τε ἅμα καὶ σαφῶς καὶ διακρισμένως εἴρητο,
τῶν ἐκ δευτέρου γένους ἐν ᾧ ἐφαυράθη πάντως ὑπάρχον·
ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸ τῆς λέξεως σχῆμα πεπανουργημένην ἀμφι-
βολίαν ἐπεσπάσατο, τοῦ τετάρτου γένους ἐν τούτῳ μετέσχευ.
εἰ μὲν οὖν γνώσκων αὐτοῦ τὴν πανουργίαν ὁ Ζήνων ἐκόν
παρεχρήσατο, σοφιστὴς ἂν εἴη τις μᾶλλον ἢ φιλόσοφος· εἰ
δὲ ἀγνοήσας ἄκων [101] ἐχρήσατο, λογικῆς θεωρίας
ἀγύμναστος. ἀλλ' ἡμεῖς γὰρ μήθ' ἐκόντες ποτὲ τοιούτοις

esse dicit, sed illud, quemadmodum aliis omnibus, ita et
his motum arbitrarium suppeditare. Quas igitur in me-
thodis de demonstratione universaliter docuimus, haec
particulatim in omni rerum materia vera deprehendun-
tur; quippe non ab omnibus, quae rei propositae insunt,
veritatem capere oportet, sed ab eo solo, quod proble-
mati conjunctum est. Zeno autem, Chrysippus et Dio-
genes aliique Stoici, etsi millies rationi confidant, non
possent defensionem errorum ipsius invenire. Nam se-
cunda sumptio, quae per se sumitur, siquidem exacte si-
mul et manifeste ac distincte dicta esset, ex secundo sum-
ptionum genere una omnino esse deprehenderetur. Quoniam
vero juxta dictionis figuram captiose structam ambigui-
tatem contraxit, in quartum genus hac de causa transiit.
Si itaque vafriciam subdolan ipsius cognoscens Zeno
sponte usus fuisset, sophista potius aliquis quam philo-
sophus haberetur: si ignorans et invitus, logicae specu-
lationis imperitus inexercitatusque. Vtrum nos neque

Ed. Chart. V. [101.]

Ed. Bas. I. (259.)

χρησιμεύει λόγους, ἐχθροῦ γὰρ ἀληθείας ἀνδρὸς τὸ πνεύρημα, μὴτ' ἄκουτες ὑπὸ ἀμαθίας τε ἕμα καὶ ἀγναισίας ἐμπέτοιμεν εἰς κινδύνους. ὁμοίαν δὲ ἔχει τῷ δευτέρῳ λήμματι καὶ τὸ τέταρτον ἀτοπίαν, ἐν ᾗ φησιν, ὁ λόγος ἀπὸ διανοίας χωρεῖ. ὁ γὰρ τοῦ λόγος οὗτος, ἡ σημαίνουσα φωνὴ ὑπὸ μὲν τῆς διανοίας ἐκπέμπεται, καθάπερ καὶ τὰλλα πάντα τὰ κατὰ προαίρεσιν ἐνεργούμενα, οὐ μὴν ἐκ τῆς διανοίας γε, ἀλλὰ ἐκ τοῦ λάρυγγος. ἔμπροσθεν δὲ οὐδέπω φωνὴ τὸ ἀνατιθέμενόν ἐστιν, ἀλλ', ὡς ἔφαμεν, ὕλη τις οἰκεία φωνῆς, ἣν ὀνομάζομεν ἐκφύσησιν. ἐκπέμπεται δὲ ἐκ τῶν κατὰ πνεύμονα τραχειῶν ἀρτηριῶν, ὧν οὐδεμία τῆς καρδίας ἄπτεται. ὁ μὲν οὖν Ζήνων, εἴτε ἄκων εἴτε ἐκὼν ἀσαφεῖ τῇ λήξει χρησάμενος, εἰς τὸ τέταρτον εἶδος ἐκπέπτωκε τῶν λημμάτων, ὁ Διογένης δὲ τὰ πολλὰ μὲν εἰς τὸ δεύτερον, ἅπαξ δὲ πον καὶ αὐτὸς εἰς τὸ τέταρτον. ὅταν μὲν γὰρ λέγῃ, ὅθεν ἡ φωνὴ ἐκπέμπεται, καὶ ὅταν, ἡ δὲ φωνὴ οὐκ ἐκ τῶν κατὰ τὴν κεφαλὴν τόπων ἐκπέμπεται, ἀλλὰ φανερώς ἐκ τῶν κάτω μᾶλλον,

Sponte unquam ejusmodi sermonibus nisi sumus, (etenim vafritia subdola et improba viri est hostis veritatis,) neque imprudentes prae inscitia simul et exercitationis inopia in ipsos incidimus. Potro similem secundae sumptioni etiam quarta obtinet absurditatem, in qua dicit, *Sermo a mente procedit*. Siquidem hic sermo aut vox significans a mente emittitur, quemadmodum etiam alia omnia, quae secundum voluntatem fiunt, non tamen ex mente, sed ex larynge. Prius autem nondum vox id, quod effertur, existit, sed, ut diximus, materia quaedam vocis propria, quam efflationem nuntiamus. Emittitur autem ex asperis pulmonis arteriis, quarum nulla cor attingit. Itaque Zeno, sive imprudenter sive de industria obscura dictione usus est, in quartam summptionum speciem incidit, Diogenes autem plerumque in secundam, semel autem et ipse in quartam. Quia enim dicit, Unde vox emittitur, et quando ait, Vox non ex capitis locis emittitur, sed palam ex inferioribus potius,

Ed. Chart. V. [101.]

Ed. Bas. I. (259.)

ἐκ τοῦ δευτέρου γένους τῶν ἐπιχειρημάτων χορῆται τοῖς λήμμασιν. ὅταν δὲ πῇ, τὸν λόγον ἀπὸ διανοίας ἐκπέμπεσθαι, δέον ὑπὸ διανοίας φάναι, τῷ τετάρτῳ χορῆται γένος τῶν ἐπιχειρημάτων. ὁ δὲ ἑλέγχος καὶ τῶν τούτου σφαλμάτων ὁ αὐτὸς τῷ προγεγραμμένῳ κατὰ τὸν τοῦ Ζήνωντος λόγον. οὕτω δὲ καὶ ὁ Χρύσιππος ἐπιδιδάν μὲν λέγει καὶ ἐξ οὗ ὁ λόγος ἐκπέμπεται, ἐκείνο εἶναι τὸ κυριεῦον τῆς ψυχῆς μέρος, αἰτιοληψόμεθα τοῦ λόγου καὶ φήσομεν, ὑφ' οὗ μὲν ὁ λόγος ἐκπέμπεται, τὸ κυριεῦον ὑπάρχειν, οὐ μὴν ἐξ οὗ γὰρ. καὶ αὐτὸν αὐτὸν τρόπον, κἄπειδ' αὖτις εἶπῃ, τὸ γὰρ ὅλον ὅθεν ὁ λόγος ἐκπέμπεται, ἐκεῖσε δεῖ καὶ τὸν διαλογισμὸν γίνεσθαι, οὐχ ὅθεν φήσομεν, ἀλλ' ὑφ' οὗ μέρους ὁ λόγος ἐκπέμπεται, καὶ τὸ λογίεσθαι κατ' ἐκείνῳ τε καὶ ἐν ἐκείνῳ γίνεσθαι. δῆλον γὰρ δὴ, ὅτι τὸ ἐκεῖσε ἀντὶ τοῦ ἐκεῖ ὁ Χρύσιππος εἰρηκεν, ὅπερ ἴσον δύναται τῷ ἐν ἐκείνῳ τῷ μέρει τοῦ σώματος. οὐ γὰρ δὴ τὸ γὰρ εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος ἡγητέον αὐτὸν βούλεσθαι δηλοῦν ἐν τῷ λέγειν ἐκείσε, κἂν ὅτι μάλα τὸ μὲν ἐκεῖσε εἰς τόπον ἢ δηλοῦν, τὸ δὲ ἐκεῖ ἐν

ex secundo genere argumentorum sumptionibus utitur. Quando autem inquit, sermonem a mente emitti, quum oporteret dicere ab a mente, quarto genere argumentationum utitur. Hujus errorum redargutio eadem est, qua Zenonis sermonem reprehendimus. Sic autem et Chrysippus quum dicat etiam, ex quo sermo emittitur, illam esse principem animae partem, sermonem reciproce et ex adverso accipiemus, dicemusque, abs quo sermo emittitur, illud principatum existere, non tamen ex quo. Ad eundem modum quum inquit, in totum unde sermo emittitur, illinc oportet et ratiocinationem fieri, non unde dicemus, sed abs qua parte sermo emittitur, secundum illam quoque ratiocinandi vim et in illa fieri. Constat enim, quod loco illic Chrysippus illuc dixit, quod aequipollet ei, quod est in illa corporis parte. Non enim putandum est, voluisse eum indicare in illam particulam, quum dixit illuc, quamvis praecipue hoc illuc

Ed. Chart. V. [101.]

Ed. Bas. I. (159.)

τόπω. σολοικίζαν γὰρ μᾶλλον ὑποληπτέον ἐν τῇ φωνῇ τὸν Χρύσιππον, ἥπερ οὕτω προφανῶς ἀδιανόητα λέγειν. τὸ μὲν γὰρ ἱκανῶς στήθεες αὐτῷ καὶ μόνον οὐ κατ' ἐκάστην φῆσιν γινόμενον, τὸ δ' ἀδιανόητα λέγειν οὐδαμῶς. ἐνίοτε γὰρ πού καὶ ψευδῇ λέγει, καθάπερ καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, ἀλλ' οὐκ ἀδιανόητά γε. διαφέρει γὰρ πόμπον τὸ ψεῦδος τοῦ ἀδιανοήτου. ἐπεὶ τοίνυν τὸ ἐκείσε ἀντὶ τοῦ ἐν ἐκείνῳ πιθανώτερόν ἐστιν εἰρησθαι πρὸς τοῦ Χρυσόκπου, γένοιτ' ἂν ἡ φῆσις εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων διάλεκτον μεταληφθεῖσα τοιάδε· ὅθεν ὁ λόγος ἐκπέμπεται, ἐκεῖ δεῖ καὶ τὸν διαλογισμὸν γέγεσθαι, τουτέστι ἐν ἐκείνῳ τῷ μορίῳ. τοῦτο δὲ φήσομεν ἄντικρυς εἶναι ψεῦδος. οὐ γὰρ, εἴ τι κατὰ προαίρεσιν ἐκ τινος ἐκπέμπεται, κατ' ἐκείνο τὸ μέρος δείκνυται τὴν διάνοιαν ὑπάρχειν, καθάπερ οὐδὲ τὸ οὖρον, οὐδὲ τὸ πτύελον, οὐδὲ ἡ κόρυζα, οὐδὲ τὸ ἀποπάτημα. φαίνεται τοίνυν τοῦτο σφῆλαι τὸν γε Ζήνωντα πρῶτον καὶ μάλιστα, καὶ μετ' αὐτὸν ἤδη τοὺς ἄλλους Στωϊκοὺς, οὐχ

ad locum significat, illic autem in loco. Etenim putandum est potius Chrysippum in voce soloeecismum committere, quam tam manifeste incomprehensibilia dicere. Quippe hoc ipsi satis peculiare et tantum non in unaquaque dictione committitur, incomprehensibilia vero dicere nequaquam. Aliquando enim falsa dicit, quemadmodum et in hoc sermone, sed non quae non possint comprehendendi. Differt enim plurimum falsum ab eo, quod nequit intelligi. Quoniam igitur illuc pro illic dictum esse a Chrysippo probabilius est, oratio in Graecorum proprietatem transsumpta talis fuerit: Unde sermo emititur, illic oportet et ratio cinationem fieri, hoc est, in illa particula; sed mendacium id manifesto esse dicemus. Non enim, si quid juxta voluntatem ex aliquo emititur, in illa particula mentem esse ostendit, sicut neque urina, neque sputum, neque mucus, neque alvi sedimentum. Apparet autem, hoc fecisse Zenonem primum et praecipue, et post eum jam alios Stoicos, maxime vero et

Ed. Chart. V. [101. 102.]

Ed. BaI. I. (259.)

ἥκιστα δὲ καὶ τὸν Χρύσιππον ἔσσοι γε ἐπὶ τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει. κατὰ μὲν γὰρ ἄλλην τινα μετ' οὐ πάνυ πολὺ ταύτης γεγραμμένην ἵστασάσθῃ τὸ ἀληθὲς ὁμολογῆσαι. ἀναγκασθῆναι δὲ εἶπον, ὅτι λόγον εἶπον ἀνατρέψαι βου-
[102]λόμενος ὥς οὐκ ἀληθῆ, κῆπεια τὸ τῆς ἀτιλογίας εἶδος αἰσθόμενος οὐδὲν ἦτον ἐπιστρεφον καὶ καθ' ἑαυτοῦ, συνανατρέψαι καὶ τὸν ἴδιον οὐκ ἄκνησε τῶ τῶν ἐτεροδύξαν. ἐχρῆν δ' αὖ ἢ μὴ ταῦτα γράφειν, ἢ μὴ ἐκείνα, καὶ μάλαστα πλησίον οὕτως ἀλλήλων. εἰ μὲν γὰρ ἀληθὲς οὗτος ὁ λόγος, οὐκ ἀληθὲς ἐκεῖνος, εἰ δ' ἐκεῖνος ὕγιης, κίβδηλος οὗτος. ἡμεῖς μὲν οὖν ἐπιστημονικαῖς μεθόδοις γυμνασάμενοι γωριζέιν τε καὶ διακρίνειν δυτάμεθα τὸν τε ἀληθῆ καὶ τὸν ψευδῆ. τοῖς δ' ἀγυμνάστοις οὐ σμικρὸν ἂν εἴη ζήτημα, πότερον αὐτῶν ἔλονται. παραγράφω δὲ καὶ τὴν ῥῆσιν αὐτὴν, ἐν ἣ δαίκνυσιν ὁ Χρύσιππος, ὥς οὐκ ἔστιν ὁ προγεγραμμένος λόγος ἀποδεικτικός. ἔστι δὲ τοιάδε. ἔχει δ', ὥς ἔφην πλείονα αὐτοῖς ἐπὶ πᾶσι, μὴ ποτ' εἰ καὶ τοῦτο δοθῇ, καθάπερ ἐπιπορεύονται ἀπὸ τῆς μεγάλῃς εἶναι τὴν

Chrysippum, quantum ad commemoratam prius orationem pertinet. Nam in alia quodam non multo post subsequente coactus est verum fateri. Coactum esse dixi, quod aliam sermonem evertere cupiens, cum non verum, deinde contradictionis speciem sentiens nihilominus subvertentem, et contra seipsum non veritas est sanum simul cum sententia contra opinantium sermonem evertere. Oportebat autem aut non haec, aut non illa scribere, et praefertim tam sibi invicem propinqua. Si etenim verus hic sermo est, non verus ille; quod si ille sanus, hic corruptus erit. Quare nos scientificis methodis exercitati cognoscere possumus et discernere verum a falso. At in exercitati non parva erit quaestio, utrum ipsorum eligere debeant. Adscribam vero et verba ipsa, quibus ostendit Chrysippus, sermonem supra comprehensum non esse demonstratorium; sunt autem ejusmodi. *Hec autem se habet, ut ipsis dixi superius, praeter haec omnia fortasse etiam si detur, ut postulatur, a capite provenire prin-*

Ed. Chart. V. [102.]

Ed. Bal. I. (259, 260.)

ἀρχὴν ἐπὶ τὰ ἐκρηγμένα μέρη ἐπιζητήσομεν. σχεδὸν γάρ, οἷα ἂν τινα λέγῃ περὶ τοῦ τὴν φωνὴν ἐκ τοῦ στήθους φέρεσθαι διὰ τῆς φάρυγγος ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ποιᾶς τινος καὶ ταρχῆς γυγνομένης, τοιαῦτ' ἔξεσι λέγειν, ἐν τῇ καρδίᾳ μὲν τοῦ ἡγεμονικοῦ ὄντος, τῆς δὲ τῶν κινήσεων ἀρχῆς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς οὔσης. ὃ δὴ γὰρ βούλεται λέγειν ὁ Χρύσιππος ἐν τῇδε τῇ ῥήσει, τοιοῦτόν ἐστιν. εἰ καὶ συγχορήσειέ τις, ἀρχὴν εἶναι νεύρων τὴν κεφαλὴν, οὐ πάντως ἐν αὐτῇ συγχωρήσει τὸ ἡγεμονικὸν ὑπάρχειν. ἃ γὰρ ἐκείνοι δύνανται λέγειν ὑπὲρ τοῦ τὴν φωνὴν ἐκ τοῦ στήθους διὰ τῆς φάρυγγος ἐκφέρεσθαι, τὴν ἀρχὴν τῆς ἐνεργείας τοῖς μορίοις ἐπιπαμπούσης τῆς κεφαλῆς, τοιαῦτ' ἔξεσι λέγειν ὑπὲρ τῶν νεύρων ἡμῶν, ὡς ἐκ μὲν τῆς κεφαλῆς ἀρχομένων, ἀπὸ δὲ τῆς καρδίας τὴν ἐνέργειαν ἔχόντων. ὥσθ', ὅτι δυνατόν ἐστιν ἐκ τοῦ στήθους τε καὶ διὰ τῆς φάρυγγος ἐκπέμπεσθαι τὴν φωνήν, ἀρχὴν τῆς κινήσεως τοῖς ἐνταῦθα μορίοις παρεχούσης τῆς κεφαλῆς, (260) αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ἁμολόγησεν. οἴκοινο χρηστέον ἐστὶν ὡς ἀποδεικτικῶ τῷ λόγῳ, καθάπερ οἱ πλείστοι

capitum in praedictas partes adhuc inquiremus. Fere enim, quascunque dixerint aliqui de eo, quod vox ex pectore fertur per asperam arteriam, a capite certo quodam principio facto, talia licet dicere, in corde quidem principatu animas existente, motuum vero initio a capite veniente. Quod sane Chrysippus hac oratione vult dicere, tale est. Si etiam concesserit aliquis, principium esse nervorum caput, non omnino principatum in eo esse concesserit. Quae enim illi possunt dicere de eo, quod vox ex pectore per asperam arteriam effertur, capite initium actionis transmittente partibus, talia licet de nervis nobis dicere tanquam a capite procedentibus, a corde autem actionem habentibus. Quapropter quod vox ex pectore et per asperam arteriam emittatur, capite initium motus partibus indidem exhibente, Chrysippus ipse fieri posse confessus est. Non igitur ea ratione tanquam demonstratoriae utendum est, quemadmodum plurimi Stoico-

Ed. Chart. V. [102.]

Ed. Bas. I. (26a.)

τῶν Στωϊκῶν ὑπειλήφασιν. ἐπιχειρεῖται γάρ, ὡς εἶπον, ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν θένειν ἐγγύτης, ὅθεν καὶ λείπειν ἡγητέον τῷ τοῦ Ζήνωνος λόγῳ λήμματα πρὸς τὸ τέλει ἡρωτησθαι. δειχθεῖν δὲ ἂν ἐναργέστερον τοῦτο, τῶν λημμάτων μεταληφθέντων ἐπὶ τὸ σαφέστερον, ὡς εἶναι τὸν λόγον τοιόνδε· φωνὴ διὰ φάρυγγος ἐκπέμπεται. εἰ δὲ ἦν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκπεμπομένη, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐξεπέμπετο. ὅθεν δὲ λόγος, καὶ φωνὴ ἐκείθεν ἐκπέμπεται. λόγος δὲ ἐκ διανοίας ἐκπέμπεται. ὥστ' οὐκ ἔστιν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἡ διάνοια. τὸ μὲν οὖν πρῶτον λῆμμα τῶν πρὸς αἰσθῆσιν ἐναργῶν ἔστιν, ὥστ' οὐδ' ἀποδείξεως αὐτῷ δαίται. πιστὰ γὰρ ἐξ αὐτῶν ὑπάρχει πάντα τὰ πρὸς αἰσθῆσιν ἐναργῆ. τὸ δὲ δεύτερον οὔτε τῶν πρὸς αἰσθῆσιν οὔτε τῶν πρὸς νόησιν ἐναργῶν ἐστι. τὴν ἀρχὴν γὰρ οὐδὲ ἐκ τῶν πρώτων ἀξιωματικῶν ὑπάρχει. ἀλλ' ἐχρῆν ᾧδὲ πως ἐρωτηθῆναι τὸν λόγον, εἴπερ ἐκ τῶν πρώτων τε καὶ ἀποδεικτικῶν ἡμελλεν ὑργασθαι. φωνὴ διὰ φάρυγγος ἐκπέμπεται. πᾶν δὲ τὸ διὰ τινος ἐκπεμπόμενον ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτοῦ μορίων ἐκπέμπεται.

rum crediderunt. Siquidem argumentatur, ut dixi, a situs vicinitate; unde etiam Zenonis rationi deesse sumptiones ad absolutam quaestionem existimandum est. Id autem evidentius ostendi poterit sumtionibus ad manifestius translatis, ut ratio sit huiusmodi. Vox per asperam arteriam emittitur; quod si ex cerebro emitteretur, non per asperam arteriam exierit. Unde autem sermo, illinc etiam vox emittitur; sermo autem ex mente emittitur; quare mens non est in cerebro. Prima itaque sumptio ex evidentibus sensui est; ideo neque demonstratione ipsa indiget; etenim omnia sensui manifesta ex seipsis fidem faciunt. Secunda vero neque sensui neque intellectui evidentium numero ascribitur, imo ne ex primis quidem axiomatibus existit. Verum hoc pacto sermonem instituere conveniebat, siquidem ex primis et demonstratoriis incepturus erat. Vox per asperam arteriam emittitur. Omne autem, quod per aliquod emittitur, ex partibus ipsi continuis emittitur. Cerebrum au-

Ed. Chart. V. [102. 103.]

Ed. Bas. I. (260.)

οὐκ ἔστι δὲ ἐγκέφαλος τῇ φάρυγγι συνεχής· οὐκ ἄρα ἐξ ἐγκεφάλου ἐκπέμπεται. μετὰ δὲ τοῦτον τὸν λόγον αὐτίκῃ ἕτερον ἔχοντα ἐρωτᾶσθαι, τὸ συμπέρασμα λήμμα ποιησάμενον, ὥς εἶναι τοιοῦτον. τὸ ὅθεν ἡ φωνὴ ἐκπέμπεται, ἐκεῖθεν καὶ ἡ σημαίνουσα φωνή, τουτέστιν ὁ λόγος. ἐκ δὲ διανοίας ὁ λόγος ἐκπέμπεται, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου· οὐκ ἄρα ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἐστὶν ἡ διάνοια. οὕτω μὲν ἔχοντα ἠρωτῆσθαι τοὺς λόγους ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος, εἰ μηδὲν τῶν λημμάτων ἡμιλλεν μήτε παραλειφθῆσθαι, μήτε ἐκ περὶ τοῦ παραλειφθῆσθαι. ἐνέστι δὲ καὶ συντομώτερον εἶπε κατὰ τόνδε τὸν λόγον ἐρωτῆσαι, [103] συνθέντα τοὺς λόγους ἀμφοτέρους ἐς ταῦτόν. ὁ λόγος διὰ φάρυγγος ἐκπέμπεται. πᾶν δὲ τὸ διὰ τινος ἐκπεμπόμενον ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτῷ μορίων ἐκπέμπεται. ὥστε καὶ ὁ λόγος ἐκ τῶν συνεχῶν τῇ φάρυγγι μορίων ἐκπέμπεται. ἐγκέφαλος δὲ οὐκ ἔστι συνεχής τῇ φάρυγγι· οὐκ ἄρα ἐξ ἐγκεφάλου ὁ λόγος ἐκπέμπεται. ἀλλὰ ἐκ τῆς διανοίας ἐκπέμπεται· οὐκ ἄρα ἐν ἐγκεφάλῳ ἐστὶν ἡ διάνοια. ἔξεστι δὲ δηλονότι καὶ τὸ κυριεῖον

tem arteriae asperae non est continuum: ergo ex cerebro non emittitur. Post hanc rationem rursus aliam proponere oportebat, conclusionem sumptionis loco ponendo ad hunc modum. Unde vox emittitur, illino et significativa vox, hoc est oratio: ex mente autem oratio emittitur, non autem ex cerebro: igitur mens non est in cerebro. Ita sane conveniebat Zenonem rationes instituisse, si nulla sumptio neque praetermittenda erat, neque supra modum assumenda. Jam vero licet adhuc compendiosius ad hunc modum disceptare, utraque ratione in idem collecta: Sermo per asperam arteriam emittitur. Omne autem, quod per aliquod emittitur, ex partibus ipsi continuis emittitur; quare et sermo ex partibus asperae arteriae continuis emittitur; at cerebrum asperae arteriae non est continuum; non igitur ex cerebro sermo emittitur, sed ex mente; non ergo in cerebro mens est. Licet nimirum et principem animae partem

Ed. Chart. V. [103.]

Ed. Bas. I. (260.)

εἰπεῖν ἀντὶ τοῦ τῆς διανοίας ὀνόματος, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἡγεμονικόν, καὶ τὸ ἡγεμονοῦν, καὶ τὸ ἡγούμενον, καὶ τὸ δεσπόζον, καὶ τὸ ἄρχον, καὶ τὸ λογιζόμενον, καὶ τὸ σοοῦν, καὶ τὸ φρονοῦν. οὐδὲν γὰρ διαφέρειν ἡγησιόν, ὅπως ἂν τις ὀνομάζειν ἐθέλοι, ταῦτό φυλάτταν τὸ ὑποκείμενον πρᾶγμα· εἰ οὕτως ἅπαντες ἡρωτήμεσαν τὸν λόγον, καὶ μὴ τὸ ἀναγκαιότατον τῶν λημμάτων παρελελοίπεσαν, ἐν ᾧ δηλοῦται ἐφ' ᾧ, τὸ διὰ τίνος ἐκπεμπόμενον, ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτῷ μορίων ἐκπέμπεσθαι, τὰ δὲ οὐκ ἀναγκαῖα μὴ μάλιστα προσεθεθείμεσαν, εὐφώτατος ἂν ἦν ὁ λόγος, ἀπὸ τοῦ τῆς θέσεως ἐπιχειρεῖν ὠμημένους, οὐκ ἀποδεικνύς τε τὸ προκαείμενον. εἰ μὲν γὰρ ἡ ἐξ πρόθεσις ἐγκρίοιτο κατὰ τὸ λῆμμα τὸ λόγον, ἐκ τῆς διανοίας ἐκπέμπεσθαι τὸν λόγον, ψευδὲς εἶναι φήσομεν αὐτό· μὴ γὰρ ἐκ τῆς διανοίας, ἀλλ' ὑπὸ τῆς διανοίας αὐτὸν ἐκπέμπεσθαι. εἰ δὲ τὴν ὑπὸ πρόθεσιν ἐκ τῆς ἀπὸ δηλουμένην νομίζομεν, ὡς εἶναι τὸ λῆμμα ποιούτων, ὁ λόγος ὑπὸ τῆς διανοίας ἐκπέμπεται, τὸ μὲν λῆμμα φήσομεν ἀληθὲς ὑπάρχειν, ἀπέραντον δὲ εἶναι τὸν λόγον, ὡς ἂν μᾶλλον πάντων τῶν λημμάτων ὁμοίως ἡρωτη-

dicere loco nominis mentis. Pari modo dominantem, imperantem, praesidentem, et ratiocinantem, intelligentem. Nihil enim differre putandum, quocumque modo velis appellare, si rem subjectam eandem serves. Quod si ita omnes rationem instituissent, neque maxime necessariam sumptionum omisissent, in qua res omnis manifestatur, videlicet, quod per aliquod emittitur, ex partibus ipsi continuis emitti, temere autem non necessaria nequaquam adiecissent, facile erat deprehendere, argumenta a situ procedere, nec rem propositam demonstrare. Nam si praepositio ex in sumptione sermonem mente emitti dicente ponatur, falsam ipsam esse dicemus; non enim ex mente, sed abs mente ipsam emitti. At si abs praepositionem significari pro a existimemus, ut sit talis sumptio, Sermo abs mente emittitur, sumptionem veram esse pronuntiabimus, caeterum orationem nihil concludere, tanquam non omnibus sumptionibus similiter enun-

Ed. Chart. V. [103.]

Ed. Bas. I. (260.)

μένων, ἀλλὰ τῶν μὲν τὴν ἐξ, τῶν δὲ τὴν ὑπὸ πρόθεσιν
ἐχόντων. εἰ δέ γε πᾶνθ' ὁμοίως ἐρωτηθεῖη, κατὰ μὲν τὴν
ἐξ πρόθεσιν ἐν τῇ πρᾶξιν λήμματα γενήσεται τὸ ψεῦδος,
κατὰ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦτο μὲν ἀληθὲς ἔσται, τὸ καθόλου
δὲ τὸ παραλειμμένον ὑπ' αὐτῶν, ὡσαύτως δὲ τὸ κατὰ
μέρος ἅμω ψευδῆ. τὸ μὲν γὰρ καθόλου γενήσεται τοιοῦ-
τον. ὅταν τὸ διὰ τινος ἐκπεμπόμενον ὑπὸ τῶν συνεχῶν
αὐτῶν μορίων ἐκπέμπεται, τὸ δὲ κατὰ μέρος, ὃ λόγος, ὑπὸ
τῶν τῇ φάμνγγι συνεχῶν μορίων δεικνύμεται. οὐ γὰρ
ὑπὸ τῶν συνεχῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν συνεχῶν ἀληθῶς ἂν λέ-
γοιτο. δίδασκται τοίνυν ἤδη σαφῶς τὸ κυριώτατον τῶν λημ-
μάτων παραλειμμένον αὐτοῖς, ἢ ἐκκοῦσι σοφιστικῶς, ἢ
ἄκουσιν ὑπὸ ἀγυμνασίας τῆς μεθόδου. διὸ καὶ παρα-
κρούονται τὴν ἀκροατὴν, οὐ θυνάμενον ἀκριβῶς διελέσθαι,
πόταρον τῶν λημμάτων ἐστὶν ἀληθὲς, εἴτε τὸ κατὰ τὴν ἐξ
πρόθεσιν ἠρωτημένον, εἴτε τὸ κατὰ τὴν ὑπὸ τὴν ἀρχὴν
μὲν γὰρ οὐδὲ λέγουσιν αὐτὸ κατὰ γε τὴν λέξιν, εἰς δὲ γε
τὴν σύστασιν τοῦ λόγου παντός, ὡς εἰρηκότες, προσχρῶνται.

ciatis, sed alia praepositionem ex, aliis abs habentibus.
Quod si omnia similiter pronuncientur secundum prae-
positionem ex, in priore sumptione falsitas judicabitur,
si juxta praepositionem abs, haec quidem vera erit, ge-
neralis autem ab ipsis relictis. Pari modo particularis,
ambaeque falsae erunt. Etenim universalis ejusmodi
evadet. Omne, quod per aliquid emittitur, abs parti-
bus ei continuis emittitur, particularis autem, sermo, abs
partibus, quae in aspera arteria cohaerent, emittitur; non
enim abs continuis, sed ex continuis vere dicetur. Ossen-
sum itaque jam manifesto est, principalissimam sumptionem
ab ipsis esse praetermissam, vel quia cavillandi stu-
dio hoc sponte voluerunt, vel quia inexercitati in arte
inviti omiserunt. Unde etiam fallunt auditorem, qui
exacte nequeat distinguere, ultra sumptionum veram existat,
sive ea, quae juxta praepositionem ex enunciat, sive
quae secundum abs, neutiquam enim ipsam ad verbum
dicunt, verum ad totius sermonis constitutionem, tanquam

Ed. Chart. V. [103. 104.]

Ed. Bas. I. (260.)

τὸ γὰρ, εἰ θ' ἦν ἀπὸ τοῦ ἐγκατάλειψαι ἐκπεμπομένη, οὐκ αὖ
 διὰ φάρυγγος ἐξεπέμπετο, κατὰ τὴν τοῦ παραλειμμένου
 λήμματος δύναμιν ἀληθὲς εἶναι φαντάζεται. πᾶσιν οὖν τοῖς
 ἀμαρτήμασιν ὁ τοῦ Ζήνωνος λόγος ἐπεύθυνός ἐστι κατὰ τὸ
 δεύτερον τῶν λημμάτων τὸ συνί μοι λαλεγμένον· πρῶτον
 μὲν, ὅτι τὴν ἀπὸ πρόθεσιν ἐν αὐτῷ παρέλαβε, θέλον
 ἦτοι τὴν ἐξ, ἢ τὴν ὑπὸ· δεύτερον δ', ὅτι τὰ κυριώτατα
 παρέλιπε, τὸ τε καθόλου, τὸ πᾶν δὲ τὸ διὰ τινος πεμπο-
 μενον ἐκ τῶν συνεχῶν μορίων αὐτῷ ἐκπέμπεται, τὸ τε κατὰ
 μέρος, ὅτι ἡ φωνὴ καὶ ὁ λόγος ἐκ τῶν συνεχῶν τῇ φάρυγγι
 μορίων ἐκπεμφθήσεται. τούτων γὰρ οὕτως διορισθέντων, εἰ
 μὲν κατὰ τὴν ἐξ πρόθεσιν ἅπαντα ἐρωτηθεῖη τὰ λήμ-
 ματα, ψεῦδος ἔσται τὸ τὸν λόγον ἐκ τῆς διανοίας ἐκπέμ-
 πεσθαι· εἰ δὲ κατὰ τὴν ὑπὸ, τὸ τε καθόλου τὸ συνί
 λεγόμενον, τὸ πᾶν διὰ τινος ἐκπεμπομενον ὑπὸ τῶν
 συνεχῶν ἐκπέμπεσθαι, καὶ τὸ κατὰ μέρος, τὸ τὸν λόγον
 ὑπὸ τῶν ἐν τῇ λάρυγγι μορίων ἐκπέμπεσθαι. [104] εἰ δὲ
 μικτῶς ἐρωτηθεῖη, κατὰ τίνα μὲν λήμματα τῆς ἐξ προθέ-

dixissent, utuntur. Haec enim sumptio, Si a cerebro
 emitteretur, non per asperam arteriam exiret, juxta prae-
 terminatae sumptionis virtutem vera esse videtur. Itaque
 Zenonis sermo erroribus scatet juxta secundam sumptionem
 modo a me comprehensam: primum quidem, quoniam
 praepositionem a assumpsit, quam conveniret vel ex vel abs;
 deinde, quia maxime principales praetermisit sumptiones, tum universalem istam,
 omne autem, quod per aliquod mittitur, ex continuis
 ipsi partibus emittitur, tum particularem, quod vox
 et sermo ex partibus asperae arteriae continuis emittitur.
 His enim sic distinctis, si quidem juxta praepositionem
 ex universae enuncientur sumptiones, falsa erit haec,
 sermonem ex mente emitti; sin juxta abs, tum
 universalis, quae nunc dicitur, quicquid per aliquod
 emittitur, abs continuis emitti, tum particularis, sermonem
 abs partibus in aspera arteria sitis emitti. At si mixta
 pronuncientur, in quibusdam sane sumptionibus praepo-

Ed. Chart. V. [104.]

Ed. Bas. I. (260.)

σεως ἀκριβῶς παραλαμβανομένης, καθ' ἑκάτερον δὲ τῆς ὑπὸ, καθάπερ πᾶν τῷ τὸν λόγον ὑπὸ τῆς διανοίας ἐκπέμπασθαι. τῶν μὲν λημμάτων οὐδὲν μνηστέον, τὸν ὅλον δὲ λόγον ἀπέραντον ὑπάρχειν ἔροῦμεν. οὐ γὰρ ἔτι συναφθήσεται πρὸς ἀλλήλας αἱ πύριαι τοῦ συμπεράσματος προτάσεις. ἔστι γὰρ αὐτῶν ἡ μὲν ἑτέρα τοιαύτη, ὁ λόγος ὑπὸ τῆς διανοίας ἐκπίμπεται· ἡ δὲ ἑτέρα, ὁ λόγος ἐκ τοῦ ἐκπεράλου οὐκ ἐκπίμπεται. ἔχρην δὲ γ' ἀμφοτέρω ἕκαστῳ κατὰ τὴν ὑπὸ πρόθεσιν, ἢ κατὰ τὴν ἐξ ἡρωτησθαι. Ἰν' ἀπιφέρηται τι κοινὸν αὐταῖς συμπέρασμα. τάχ' ἂν ἔτι πλείω λέγαι ὑπὲρ τῆς τοῦ λόγου μοχθηρίας ἐπειρώμην, εἰ μὴ καὶ ὁ Χρύσιππος ἐγνώκει τε τὴν ἀτοπίαν αὐτοῦ καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀπολήψεως αὐτοῦ ἐγγράφει δι' ἧς ὀλίγον ἐμπροσθεν παρεθέμην ζήτησις, ἐγχαρὶν φάσκων ἐκ τῶν κατὰ στήθη μαρῶν ἐκπέμπασθαι τὸν λόγον, τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως ἐπιπεμπούσης τῆς κεφαλῆς, ὥσπερ γε καὶ τὰ νεῦρα πάντα τὴν ἐκφοιν ἐκ τῆς κεφαλῆς ἔχοντα τὴν ἀρχὴν τῆς δυνάμεως ἀπὸ τῆς καρδίας λαμβάνειν. ταῦτα μὲν οὖν ὁρθῶς.

fitione ex ad amissum sumpta, in alterutra vero praepositione abs; quemadmodum in ea, sermonem abs mente emitti, nullam sumptionem criminabimur, totam vero, rationem nihil concludere dicemus. Non enim adhuc principales conclusionis propositiones coaptabuntur. Est namque ipsarum altera talis, sermo abs mente emittitur; altera autem, sermo ex cerebro non emittitur. At utramque sumptionem vel juxta praepositionem abs, vel juxta praepositionem ex pronunciatam esse oportebat, ut aliqua ipsis communis conclusio inferatur. Forte plura de orationis vitio dicere tentassem, nisi Chrysippus suam absurditatem novisset, et modum deprehensionis ipse scriptisset in sententia paulo ante a me adducta, fieri posse; inquiens, ut ex partibus pectoris sermo emittatur, sed capite principium motus suppeditante, quemadmodum et quod omnes nervi originem ex capite habentes principium facultatis a corde sumant. Haec itaque recte a.

Ed. Chart. V. [104.]

Ed. Bas. I. (260, 261.)

εἴρηται τῷ Χρυσίππῳ, καὶ διὰ τοῦτ' ἂν τις αὐτῷ καὶ μάλ-
λον μέμνηται, διότι κατιδὼν τὸ ἀληθές ὅμως οὐ χεῖρται·
τὰ δὲ ἀπὸ τῆς θέσεως ἐπιχειρησέμενα, καὶ τούτων ὅσα μάλ-
λιν ποιηταὶ μαρτυροῦσιν, ἢ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων (261) πῶν,
ἢ ἐτυμολογία τις, ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον, οὐκ ἀρθῶς. καλ-
λον γὰρ ἦν ἐπιμείναντα τοῖς κατὰ τὴν ἀποδεικτικὴν μέθο-
δον ὑπολαμβανομένοις λήμμασιν ἐξετάσαι τε καὶ κρίναι διὰ
τῆς αἰσθήσεως. αὐτὸς δὲ, ὥσπερ οὐ κατ' ἐπιστήμην, ἀλλὰ
κατὰ τύχην εἰρημῶς τὸ ἀληθές, ἀπεχώρησέ τε τῆς ζητήσεως
αὐτοῦ καὶ ποιητὰς ἐπάμειναι μάρτυρας.

Κριτ. π'. Ὅπερ οὖν ὁ Χρυσίππος ἐθεάσατο μὲν, οἷα
ἐπεξηλθε δὲ τῷ λόγῳ, τοῦτ' ἐγὼ μοι δοκῶ προσθήσειν.
ἐπειδὴ γὰρ ἐγχορεῖ, καὶ ὅτι μάλιστα πάντων τῶν τεύρων
ἐγκέφαλος ἀρχὴ φαίνεται, τὴν καρδίαν ἐπιπέμπειν αὐτῷ δι-
ναμιν αἰσθητικὴν τε καὶ προαιρετικὴν, ὥσαύτως δὲ, πάν-
των κατὰ τὸν αἰσθητικὸν ὁ λόγος ἐκπέμπεται, τὴν ἀρ-
χὴν τῆς κινήσεως αὐτοῦ ἀπ' ἐγκεφάλου καταφέρεισθαι, ζη-
τητὸν ἀρετῆς εἶναι, πότερον οὐδέτερον οὐδέτερον μεταδίδωσιν

Chrysippe dicta sunt; quocirca ipse magis accusandus
venit; quod, quum verum novisset, non est tamen eo-
usus; ea vero e quae a situ argumenta petita sunt, atque
ex his magis quae poëtae testantur, aut vulgus, aut quae-
dam nominis ratio, aut aliud quiddam huiusmodi, non
recte. Praestiterat enim insistendo summptionibus, quae
juxta methodum demonstratoriam adsumuntur, investigare
ea et sensu expendere. Verum ipse; tanquam non ex
scientia, sed fortuito verum dixisset, ab inquisitione ip-
sius discessit et poëtas testes citavit.

Cap. VI. Quod igitur Chrysippus vidit quidem,
sed oratione non exposuit; id apponere mihi visum est.
Quandoquidem enim fieri potest, ut, licet quam maxime
omnium nervorum origo cerebrum videatur, cor ipsi vim
sensoriam voluntariamque suppeditet; pari modo, etiam-
si ex thoracis partibus sermo emittitur, principium mo-
tus ipsius a cerebro deferri; disquirendum deinceps est,

Ed. Chart. V. (104. 105.)

Ed. Bas. I. (261.)

οὐδεμιᾶς δυνάμεως, ἢ τὸ ἑτερον τῶ ἐτέρῳ. γένοιτο δ' ἂν ἡ ζήτησις ᾗδε. τὰ συνάπτοντα τὴν καρδίαν ἐγκεφάλῳ διασκέπασθαι χρή κατὰ τὰς τῶν ζώων ἀνατομὰς, ὅποσα εἰσὶ καὶ ὅποια, κῆπται κατὰ τὸν τραχήλου ἑκαστον αὐτὸ ἢ τέμνειν, ἢ θλάειν, ἢ βρόχοις διαλαμβάνειν, εἴτ' ἐπισκέπτεσθαι, τίνα καταλαμβάνει τὸ ζῶον παθήματα. συνάπτει δὲ καρδίαν ἐγκεφάλῳ τὰ τρία γένη τῶν ἀγγείων, ὅπερ δὴ καὶ παντὸς τοῦ σώματος ὑπάρχει κοινὰ, φλέβες καὶ ἀρτηρίαι καὶ νεῦρα, φλέβες μὲν αἱ σφαγίτιδες ὀνομαζόμεναι, ἀρτηρίαι δὲ αἱ καρτιίδες, νεῦρα δὲ τὰ ταύταις καὶ ἀρτηρίαις παραπεφυκῶτα. τὰς μὲν δὴ σφαγίτιδας φλέβας ἢ τὰς καρτιίδας ἀρτηρίας οὐχ ἀπλῶς χρή τέμνειν, ὥσπερ τὰ νεῦρα, τεθνήξεται γὰρ εὐθέως τὸ ζῶον αἰμοῦρραγίᾳ λάβρῃ συσχεθὲν, ἀλλ' ἄμεινον βρόχοις ἰσχυροῖς διαλαβόντα πρῶτον ἔν τε τοῖς ἄνω καὶ κάτω μέρεσι τοῦ τραχήλου τὸ μέσον τῶν βρόχων διατέμνειν, ὥς μηδεμίαν αἰμοῦρραγίαν ἀκολουθήσαι. [105] τὰ νεῦρα δὲ εἴτε θλάειν, εἴτε διαλαμβάνειν ἐθέλοις βρόχοις τισὶν ἢ τοῖς σπυτοῦ δακτύλοις, εἴτε τέμνειν, εἴφ

an neutrum alteri virtutem aliquam tribuat, an alterum alteri. Fiet autem ad hunc modum investigatio. Quae cor cerebro connectunt, in dissectionibus contemplari oportet, quot sint numero et qualia; postea in collo singula vel secare, vel contundere, vel funiculo intercipere; deinde contueri, qui affectus animal invadant. Connectunt autem cor cerebro tria valorum genera, quae sane etiam totius corporis sunt communia, venae, arteriae et nervi: venae quidem jugulares dictae, arteriae carotides, nervi his arteriis adnati. Sane jugulares venas aut carotidas arterias non simpliciter dividere oportet, quemadmodum nervos, moreretur enim protinus animal larga sanguinis profusione debilitatum, sed praestat funiculis validis intercipiendo primum in superiore et inferiore cervicis regione medium vinculorum dissectare, ut nulla sequatur sanguinis profusio: nervos autem sive contundere, sive funiculis quibusdam comprehendere,

Ed. Chart. V. (105.)

Ed. Bas. I. (261.)

ἅπασαι τοῖτοις τοῖς παθήμασιν ἐν καὶ ταῦτόν ἀκολουθήσει
 σύμπτωμα τῷ ζῶντι· ἄφρων ἔστι παραχρῆμα, τῶν δὲ ἄλ-
 λων ἐκτεργειῶν οὐδεμία οὕτ' ἐν τῷ παραντίκῳ βεβλαμμένη,
 οὐτ' ἐξ ὑστέρου φανεῖται. τῶν ἀρτηριῶν δὲ γὰρ βρόχοις δια-
 ληρθεῖσιν ἢ, ὡς εἴρηται, τμηθεῖσιν, ἄφρων μὲν ἢ παρῶ-
 δες, ὡς οἱ πλείστοι τῶν μεθ' Ἱπποκράτην κακῶς ἀνατεμέν-
 των ἔγραψαν, οὐκ ἔστι τὸ ζῶον, αἱ δὲ ἀποτίρες τῶν τρα-
 θεῖσιν ἀρτηριῶν ἅπασαι τελείως ἄσφυντοι γενήσονται. τὰς
 δὲ φλέβας οὐτε βρόχοις διαλαμβάνων οὐθ', ὡς εἴρηται, τέ-
 μνων ὅψει τιτὰ σαφῶς ἐνέργειαν ἀπολλυμένην. ἐκ τούτων
 τῶν φαινομένων ἔτι μόνον ἔστι συλλογίσασθαι, μήτε τῇ
 καρδίᾳ εἰς τὴν τῶν σφυγμῶν κίνησιν ἐγκεφάλου τι προσ-
 δεῖσθαι, μήτε τὸν ἐγκεφάλου καρδίας, ἐν αἰσθάνηταί τε
 καὶ κατὰ προαίρεσιν ἐκτεργῇ τὸ ζῶον. ὅτι μὲν γὰρ οὐδὲν ἢ
 καρδία πρὸς τῇ οἰκίᾳ κίνησιν ἐγκεφάλου δεῖται, δηλὸν
 ἔστιν ἐκ τοῦ, καὶ τῶν φλεβῶν καὶ τῶν ἀρτηριῶν καὶ τῶν
 νεύρων τῶν προειρημένων βρόχοις διαληφθέντων, ὁμοίως ἔτε
 σφίξεις αὐτὴν καὶ τὰς κίθ' ὅλον τὸ ζῶον ἀρτηρίας·

vel tuis ipsius digitis, sive secare; ob hos omnes affectus
 unum et idem symptoma animanti superveniet. Quippe
 statim obmutescet, reliquarum vero actionum nulla ne-
 que in praesenti tempore laesa, neque in posterum appa-
 rebit. Arteriis autem fune interceptis vel, ut dixi, dis-
 sectis, mutum sane aut soporosum, ut plerique post Hip-
 pocratem dissectorum perperam scripserunt, non erit ani-
 mal, sed omnes, quae supra vulneratas habentur, in totum
 pulsuum amittent. At venas neque funibus intercipientes,
 neque, ut dictum est, secans, aliquam manifesto actionem
 aboleri videbis. Ex his apparentibus promptum est colli-
 gere, neque cor ad pulsuum motum cerebro indigere,
 neque cerebrum corde, ut sentiat animal juxtaque ar-
 bitrium operetur. Quod enim cor nihil ad proprium
 motum cerebro opus habet, inde clarum est, quod, venis,
 arteriis nervisque praedictis fune comprehensis, simi-
 liter ipsum adhuc pulset et totius animantis arteriae.

Ed. Chart. V. [105.]

Ed. Raf. I. (261.)

αἱ γὰρ ἀνωτέρω τῶν βρόχων μόγις πατήσασιν ἀσφυκτοὶ γίγονται, τοῦ συνεχοῦς αὐτῶν μέρους τοῦ μέχρι καρδίας ὡσαύτως ταῖς ἄλλαις σφύζοντος. ὅτι δὲ οὐκ ἔτι τῶν ἐγκεφάλου δυνάμεων ἡ καρδία τὴν πρώτην ἀρχὴν ἔχει, μάθοις ἂν ἐκ τοῦ, πάντων τῶν εἰρημένων νεύρων ἦτοι τμηθέντων, ἡ βρόχοις διαληφθέντων, ἄφρονον μόνον γίνεσθαι τὸ ζῶον, εἰσπνεῖν μέντοι καὶ ἐκπνεῖν ἀκωλύτως κατ' ἀμφοτέρας τὰς διαφορὰς τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων, εἰσπνοῶν τε καὶ ἐκπνοῶν, οὕτως δὲ καὶ τοῖς τέσσαρσιν κώλοις ἔτι καὶ νῦν ἐνεργεῖν, καθάπερ καὶ πρόσθεν, ἀκούειν τε καὶ βλέπειν καὶ πᾶσαν αἰσθήσιν αἰσθάνεσθαι, μόνη γὰρ, ὡς εἴρηται, φωνὴ διαφθείρεται τοῦ ζῶον, τμηθέντων τῶν παρὰ ταῖς ἀρτηρίαις νεύρων. ὅσοι δὲ τῶν ἱατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις ἀρτηρίαις ἦτοι τμηθείσαις, ἢ, ὡς εἴρηται, διαληφθείσαις ᾤοντο καροῦσθαι τὸ ζῶον, εἴτ' ἐκ τούτου συναλογίζοντο τὴν καρδίαν ἐγκεφάλῳ χορηγεῖν αἰσθησίαν τε καὶ κίνησιν, ἐσφάλθαι μὲν αὐτοὺς ὑποληπτίων ἐν τῇ περὶ τὸ φαινόμενον ἔμπειρίᾳ, τὸ δ' ἐξ ὑποθέσεως ἀκολουθοῦν

Nam solae supra finés sitae omnino pulsam amittunt, dum continua ipsarum pars, quae ad cor usque pertingit, similiter ac aliae pullat. Quod autem cerebri facultatum cor primam non habeat originem, inde cognoscere licet, quod, omnibus commemoratis nervis sive sectis, sive laqueo comprehensis, animal solum obmutescit, inspirat tamen et expirat sine impedimento juxta utramque superina dictarum inspirationum et expirationum differentiam; ita vero et quatuor artubus etiamnum operatur, sicuti et, prius, auditque et videt, omnique sensu percipit. Nam sola, ut dictum est, vox animalis aboletur, nervis juxta arteriae dissectis. Porro qui tum medici, tum philosophi ob enumeratas arterias sive dissectas, sive, ut dixi, interceptas animal soporari putaverunt, deinde hinc colleguerunt, cor sensum motumque cerebro suppeditare, hos nimirum falsos esse in ejus, quod apparet, experientia putandum est, quod autem ex hypothési sequitur, diligenter

Ed. Chart. V. [105.]

Ed. Bas. I. (261.)

ἀκριβῶς ἰωρακέναι· εἴπερ γὰρ ὅντως ἐγίγντο καρῶδες τὸ ζῶον, ὅπερ αὐτοῖς ὄνομα βούλεται σημαίνειν τὸ ἀναίσθητόν τε καὶ ἀκίνητον, ἐξ ἀνάγκης ἂν ἀκαλουθεῖν τὸ τὴν καρδίαν ἐπιπέμπειν ἐγκεφάλῳ τὴν πρώτην ἀρχὴν αἰσθήσεως τε καὶ κινήσεως, ἣν αὐτὸς ἅπαντι τῷ σώματι διὰ νεύρων χορηγεῖ, ὥστ' εἶναι δευτέραν τινὰ ἀρχὴν αὐτόν, οἷα ἀκριβῶς πρώτην, ἀνάλογον ὑπάρχει μεγάλου βασιλείως. ἀποδεικνύον γὰρ ἐν ταῖς ἐμπροσθεν, ὡς ἡ μὲν καρδία τῶν ἀρτηριῶν, ὁ δ' ἐγκεφαλὸς τῶν νεύρων ἐστὶν ἀρχή, περαιντοῖτ' ἂν, εἴπερ ἀληθές ἦν τὸ λεγόμενον, ὡς ἡ καρδία διὰ τῶν ἀρτηριῶν ἐγκεφάλῳ χορηγεῖ δύναμιν ψυχικὴν. οὐ μὴν ἀληθές ἐστιν, ἀλλὰ κατεψεύσαντο τοῦ φαινομένου κατὰ τὰς ἀνατομὰς. καρῶδες μὲν γὰρ οὐδ' ἐπὶ τοῖς νεύροις τμηθεῖσι γίγνεται τὸ ζῶον, μήτοι γε δὴ ταῖς ἀρτηρίαις· ὥφρανον δὲ τῶν νεύρων μὲν βλαβέντων γίγνεται, τῶν ἀρτηριῶν δ' οὐ γίγνεται, καὶ πολὺ δὲ μᾶλλον ἔνι τῶν φλεβῶν. ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τῶν ἱατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἅμα ταῖς ἀρτηρίαις τὰ νεῦρα τοῖς βρώχοις διαλαμβάνοντες, εἰτα ὥφρανον ὁρῶντας αὐτίκα τὸ

vidisse. Si enim vere soporosum animal evaderet, quod ipsis nomē significat sensus motusque expert, necessario sequeretur, cor primam et sensus et motus originem cerebro immittere, quam ipsum toti corpori per nervos luggerit. Quapropter secundum quoddam principium ipsum erit, non exquisitē primum, magni regis legato dignitate respondens. Demonstratum enim est antea, quod cor arteriarum, cerebrum nervorum sit principium; concluderetur igitur, si verum esset, quod dicitur, cor per arterias vim animalem cerebro suppeditare; non tamen verum est, sed e mentiti sunt contra id, quod in dissectionibus apparet. Soporosum enim neque ob nervos praecisos animal efficitur, neque ob arterias, verum nervis oblaetis mutum quidem evadit, arteriis autem non ita, multoque minus venis: sed plerique medici philosophique simul cum arteriis nervos funibus comprehendentes, deinde mutum protinus animal fieri conspicientes,

Ed. Chart. V. [105. 106.]

Ed. Bas. I. (261.)

ζῶον γιγνόμενον, ἀρτηριῶν τὸ πάθος ᾧθήθησαν ὑπάρχειν, καὶ κáρον ἀνόμασαν, οὐκ ὀρθῶς, οἶμαι, εἰ μήτε ἄρα τὴν ἀφανίαν ἐθέλουσιν ὀνομάζειν κáρον· οὕτω γὰρ ἂν ὀνόματι μόνον πρᾶλλοντο κατὰ γε τοῦτο, περὶ δὲ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἀμαρτάνοιεν, εἴπερ ἐπὶ ταῖς ἀρτηρίαις ὑπολαμβάνοιεν ἄφαντον γίγνεσθαι τὸ ζῶον.

Καφ. ζ'. [106] Ἐγὼ μὲν δὴ μοι δοκῶ τὸ κελευσθὲν ὑπὸ τοῦ Χρύσιππου πεπραχέναι ζητήσας, εἴτ' ἀπὸ καρδίας ἐγκεφάλῳ δύναιμι τις, εἴτ' ἀπ' ἐγκεφάλου τῇ καρδίᾳ χορηγεῖται. Χρύσιππος δ' αὐτὸς ὁλιγώως ἐσχηκέναι φαίνεται περὶ τὴν τοῦ πράγματος ἐρευναν, ἰδὼν μὲν τὴν ὁδόν, ἣ γρητὸ ζητούμενον ἀλῶναι, μὴ χρησάμενος δὲ αὐτῇ. μέμφομαι δ' αὐτῷ καὶ διότι καθ' ὃν βιβλίον ἐναντία λέγειν ὑπέμεινεν, οὐκ ἀπὸ μακροῦ διαστήματος ἀλλήλων ἐμπροσθεν μὲν, ὡς ἀποδεικτικὸν γράψας τὸν τοῦ Ζήνωνος λόγον, ἐπὶ προθέσει δὲ τῷ συγγράμματι δεικνύς αὐτοῦ τὴν λύσιν. εὐρίσκω δ' οὐχ ἥκιστα τὸν Χρύσιππον καὶ ἄλλας τινὰς ἐναντιολογίας ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ λόγῳ περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ

arteriarum affectionem esse crediderunt, quam soporem nominarunt, non recte meo iudicio, nisi vocis amissionem soporem appellent; sic enim nomine solum hallucinantur, in hoc, at in re ipsa aberrant, si ob arterias animal mutum evadere existiment.

Cap. VII. Ego sane jam videor mihi, quod Chrysippus iussit, fecisse, inquirendo, a corde ne facultas aliqua cerebro, an a cerebro cordi suggeratur. Chrysippus porro ipse parvi fecisse videtur huius rei inquisitionem, qui videns quidem viam, qua id, quod quaeritur, adipisci conveniat, ea non usua sit; hominem autem reprehendo insuper, quod in uno libro contraria dicere sustinuerit non longo invicem intervallo, qui prius sane cen demonstrativum Zenonis sermonem scripserit, processu autem commentarii solutionem ipsius ostenderit. Jam invenio, Chrysippum maxime et alia quaedam in hoc ipso de animae principatu sibi repugnantia adduxisse. Quippe

Ed. Chart. V. [106.]

Ed. Bas. I. (261. 262.)

πεποινημένον. ἐν ἀρχῇ γὰρ προειπὼν, ὥς τὰ μὲν ἄλλα μέρη τῆς ψυχῆς ἐν οἷς ἐστὶ τοῦ ζώου μαρίαις ὁμολογεῖται, περὶ δὲ τοῦ ἡγεμονικοῦ μόνου ζητεῖται, διὰ τὸ μήτε αἰσθησιν ἄκφανῃ μηδεμίαν εἶναι αὐτοῦ, μήτ' ἐναργὲς τι τεκμηρίον, ὀλίγον ὕστερον ὡς περὶ φαινομένου τοῦ μέρους διαλέγεται. ἔχουσι δ' αἱ ῥήσεις αὐτοῦ τόνδε τὸν κρόπον. οὕτως φαίνεται διαφεύγειν ὁ τόπος ἡμῶς, οὔτε αἰσθησεως ἄκφανοῦς γιγνομένης, ὅπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν συνείσταν, οὔτε τῶν τεκμηρίων, δι' ὧν ἂν τις συλλογίσαιτο τοῦτο· οὐδὲ γὰρ ἂν οὐδ' ἐπὶ τοσοῦτον ἀντιλογίας προῆλθεν ἱατροῖς τε καὶ φιλοσόφοις. ταῦτα προειπὼν ὁ Χρύσιππος ἐφεξῆς φησιν, ὡς ἅπαντες ἄνθρωποι τῶν τῆς διανοίας παθῶν αἰσθάνονται κατὰ τὴν τὸν θώρακα καὶ τὴν καρδίαν. ἔχει δὲ καὶ ἥδε ἡ ῥῆσις ἄλλο. κοινῇ δέ μοι δοκοῦσιν οἱ πολλοὶ (262) φέρεσθαι ἐπὶ ταῦθ' ὥσαντι αἰσθανόμενοι περὶ τὸν θώρακα αὐτοῖς τῶν κατὰ τὴν διάνοιαν παθῶν γιγνομένων, καὶ μάλιστα καθ' ὃν ἡ καρδία εἴταται τόπος, ὅσον μάλιστα ἐπὶ τῶν φόβων καὶ τῶν λυπῶν λέγω καὶ ἐπὶ τῆς ὀργῆς, καὶ μάλιστα τοῦ θυμοῦ. κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν, εἰ καὶ μηδὲν

inter initia praefatus, alias sane animae partes in quibus sunt animantis partibus confessum esse, de principatu autem solo disquiri; eo quod nullus sensus evidens, neque manifesta quaedam conjectura de eo haberi potest, paulo post tanquam de apparente parte differit. Habent autem verba ipsius in hunc modum. Sic videtur nos subterfugere locus, quum neque sensus evidens sit, quod in reliquis contingit, neque conjecturas, per quas aliquis posset colligere. Neque enim in tantum controversias processissent medici et philosophi. His praemissis, consequenter Chrysippus ait, universos homines affectus mentis sentire in thorace et in corde. Habet autem oratio haec ad eum modum. Communiter autem mihi videntur plurimi in hanc ferri opinionem, tanquam sentientes mentis affectus in thorace, et praesertim ubi cor situm est, idque potissimum in timore et tristitia et ira, et maxime iracundia. In hac oratione saltem tanquam

Ed. Chart. V. [106.]

Ed. Bas. I. (262.)

ἄλλο, τὸ γοῦν ὥσαντι προσέθηκεν, οὐ τολμήσας ἄντικρυς εἰπεῖν, αἰσθάνεσθαι τοὺς ἀνθρώπους τῶν κατὰ τὴν διάνοιαν παθῶν ἐν τῷ θώρακι γιγνομένων. ὥσαντι γὰρ ἔφη συναισθανόμενοι, μικρὸν δ' ὕστερον καὶ τὸ ὥσαντι περιελὼν οὕτως ἔγραφε· ἡ γὰρ περὶ τὴν διάνοιαν γιγνομένη ταραχὴ καὶ ἕκαστον τούτων αἰσθητῶς περὶ τοὺς θώρακας ἐστίν. εἰς' ἰσχυρῆς· τῆς μὲν γὰρ ὀργῆς γιγνομένης ἐνταῦθα εὐλογον καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιθυμίας ἐνταῦθα εἶναι. καὶ πάλιν ἐν τοῖς ἐξῆς τοῦ συγγράμματος, καὶ τὰ τῶν ὀργιζομένων πάθη, φησί, φαίνεται περὶ τὸν θώρακα γιγνόμενα, καὶ τὰ τῶν ἐρώντων. καὶ λοιπὸν οὐκ εἴτι παύεται περὶ τῶν παθῶν διαλεγόμενος, ὡς ἐν τε τῷ θώρακι καὶ περὶ τὴν καρδίαν μάλιστα συνίστασθαι φαινόμενων. ὥστ' ἔγωγε θαυμάζω τὸν ἀνδρὸς, ὅτε τὸ κατ' ἀρχὰς ὑπ' αὐτοῦ γραφόμενον οὐκ ἐξήλειψεν, ἐνθ' αὖ φησὶν, οὐκ αἰσθῆσιν οὐδεμίαν ἐμφανῆ γίγνεσθαι, πού τὸ κύριον τῆς ψυχῆς μέρος, οὔτε τεκμήριον· οὐ γὰρ ἐπὶ τοσούτον διενεχθῆναι ἂν πρὸς ἀλλήλους ἰατροὺς τε καὶ φιλοσόφους. ἢ, εἴπερ ἀρέσκηται τῷδε τῷ λόγῳ, πῶς οὐκ ἡδίστη πάλιν ἐν τοῖς ἐξῆς αἰσθήσει γε κρίνων τὸ δόγμα, καὶ φαίνεται

adject, non ausus palam dicere, homines sentire mentis affectus in thorace; tanquam etiam, inquit, sentientes. Paulo post dictione *tanquam* ablata, hoc pacto scribit: *Turbatio enim mentis, quas in singulis his fit, in thorace percipitur.* Postea iterum: *Quum enim hic ira fiat, consentaneum est, et alias animas cupiditates inibi esse.* Rursus in subsequentiis commentarii locis: *Atque irascentium affectus in thorace fieri videntur, et amantium;* ac in reliquis non cessat, de affectibus disputare, tanquam in thorace et maxime circa cor appareant. Quare demiror, hominem non abolevisse, quod per initia scripsit, inquit, neque sensum neque conjecturam fieri, ubi praecepit est animae pars; non enim discrepant adeo medici et philosophi inter se. Vel, si contentus est hoc sermone, quomodo non veritus est iterum in subsequentiis sensu dogma judicare, ac dicere manifeste apparere?

Ed. Chart. V. [106. 107.]

Ed. Bas. I. (162.)

λόγων; ἐγὼ δὲ μοι δοκῶ, καθάπερ ὀλίγον ἐμπροσθεν ἔπραξα
τὸν ἀληθέστερον ἰδόμενος λόγον; ὃν ὁ Χρύσιππος ἔγραψε
πρὸς ἑαυτὸν ἐναντιολογούμενος, οὕτω καὶ νῦν ποιήσω.
οὐδεμία γὰρ αἰσθησις ἡμῖν γίνεται τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγε-
μονικοῦ κατὰ τὴν καρδίαν ἢ τὸν θώρακα περιοχόμενου,
[107] καὶ διὰ τοῦτ' ἐπαινῶ μὲν τὰ πρῶτα τοῦ Χρυσίππου,
δεῦν ὁμολογεῖ τὸ ἀληθές, οὐκ ἐπαινῶ δὲ ἐν οἷς καταψεύ-
δεται τῆς αἰσθήσεως. οὐ γὰρ ἔν' ἐξ' ἐνταῦθα δοκεῖ μοι
σφάλεσθαι κατὰ τὸν λόγον, ἀλλὰ δύο μεγάλα· πρῶτον
μὲν, ὅτι, παντός τοῦ σώματος ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς πάθεσιν
ἐναργῶς ἀλλοιούμενου, καὶ ποτὲ μὲν ὠχρεῖντός τε καὶ κα-
ταφυγομένου καὶ τρέμοντος, ὥς ἐν τοῖς φόβοις φαίνεται
γιγνόμενον, ἔστιν ὅτε δ' ἐρυθρεῖντός τε καὶ θερμαινομέ-
νου καὶ σφοδρῶς ἐντεινομένου, καθάπερ ἐν τοῖς θυμοῖς,
οὐθενὸς μὲν ἄλλου μὲνιται μορίου, μόταν δὲ τῶν κατὰ
τὸν θώρακα· ἔπειτα δ', ὅτι, καὶ συγχωρηθῇ μειζόντας ἢ
καρδία τῶν ἄλλων τοῦ ζώου μορίων ἐξισταμένη τοῦ κατὰ
φύσιν ἐν φόβοις τε καὶ λύπαις, ἀγωνίαις τε καὶ θυμοῖς.
ἅπασί τε τοῖς ἄλλοις πάθεσιν, οὐ τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς,

Ego autem decrevi, quemadmodum paulo ante feci ve-
riorem deligens sermonem, quem Chrysippus sibi repug-
nans scripsit, etiam nunc idem facere. Nullus enim
sensus nobis obvenit, qui principem animae partem in
corde aut thorace contineri declaret, eoque laudo
prima Chrysippi dicta, quibus verum fatetur; non pro-
bo autem, in quibus contra sensum mentitur. Haud
enim in uno hic mihi videtur esse falsus, sed duobus
magnis. Primo sane, quod, ubi totum corpus manifeste
immutatur per animae affectus, nunc pallefcens, frigeſcens
et tremens, ut in meta fieri conspicitur, nunc vero ru-
beſcens, caleſcens et vehementer intentum, quemadmo-
dum in iracundia, de nulla alia parte meminit, nisi so-
lus thoracis. Postea vero, etſi concedatur, cor magis
quam alias animantis partes extra naturae habitum
egredi in timore, tristitia, angustia, iracundia aliisque
omnibus affectibus, non ratiocinatricem animae vim, sed ira-

Ed. Chart. V. [107.]

Ed. Bañ. Γ. (262.)

ἀλλὰ τὸ θυμούμενον ἢ ἐπιθυμοῦν ἐνταῦθα ὑπάρχων ἐν-
δείξεται· ὥστε πλέον θάταρον, ἢ ὅπερ αὐτὸς βούλεται, πε-
ραίνεσθαι διὰ τοῦ λόγου. εἰ γὰρ ἐν μὲν τῷ διανοεῖσθαι
τε καὶ μαρθάνειν ἢ διδάσκειν οὐδεμία κίνησις ἐξαίρετος
ἐμφαίνεται κατὰ τὴν καρδίαν, ἐν ἅπασι δὲ τοῖς πάθεσιν
ἐκαργῶς φαίνεται, δῖλον, οἶμαι, γέγνηται, τὸ μὲν λογιζό-
μενον τῆς ψυχῆς οὐκ εἶναι κατὰ τὴν καρδίαν, τὸ δ' ἀλό-
γιστόν τε καὶ παθητικὸν ὀνομαζόμενον ἐν αὐτῇ περιέχεσθαι·
εἰ δ' ἐνθα τὸ πάσχειν, ἐνταῦθά φησι καὶ τὸ λογιζόμενον
ὑπάρχειν, αὐτὸ τὸ ζητούμενον ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἐτοίμου λήψε-
ται. πολλῶ δ' ἦν ἄμεινον ἀποδείξιν τινα ἡμῶς διδάξαι τοῦ
λαβεῖν ἐκ προχείρου τὸ ζητούμενον, ἀλλ' οὐτ' ἐν τῷ βιβλίῳ
τῷ πρώτῳ περὶ ψυχῆς, οὐτ' ἐν τοῖς περὶ παθῶν ἀποδείξιν
τινα εἶπε τοῦ χρῆναι πάντως, ἐνθα τὸ ἄλογόν ἐστιν, ἐν-
ταῦθ' εἶναι καὶ τὸ λογιζόμενον, ἀλλ' ἐτοίμως τε καὶ προ-
χείρου πανταχοῦ λαμβάνει, καίτοι Πλάτωνος ἐνίας μὲν ἀπο-
δείξεις ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς πολιτείας γράψαντος, ἐνίας δ'
αὐτοῖς ἔρεῖν ἀναβαλομένου, περὶ ὧν ἐνδείκνυται κατὰ τὸν

scibilem aut concupiscentem illic esse indicabit; quare altera pars magis quam ab ipso asserta hac demonstra-
tione concluditur. Nam si intelligendo, discendo docen-
dove nullus insignis motus in corde apparet, in omnibus
autem affectibus evidenter innotescit, clarum, opinor,
evadit, ratiocinatricem animae facultatem non esse in
corde, irrationalem vero et affectibus obnoxiam in ipso
comprehendi. At si, ubi affectibus obnoxiam, ibi etiam
ratiocinatricem esse pronunciat, id, quod ab initio quae-
rebatur, prompte assumetur. At multo erat satius de-
monstrationem aliquam nos docere, quam id, quod quae-
ritur, ex procinctu capere. Sed neque in priore libro
de anima, neque in opere de affectibus ullam de-
monstrationem protulit, cur oporteat omnino, ubi ir-
rationalis animae vis existit, ibi esse etiam ratiocina-
tricem, sed prompte et ex procinctu omnino sumit,
et si Plato nonnullas sane demonstrationes quarto de re-
publica prodiderit, nonnulla vero rursus dicere dilu-

Ed. Chart. V. [107.]

Ed. Bas. I. (262.)

Τιμαίον, ὥς καὶ διὰ τῶν ἐξῆς ὑπομνημάτων ἀπύσας
 γράψας. οὐκ ὅτι οὕτω μοι πρόκειται τοῦτο δεικνύειν, ἀλλ'
 ὅτι τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς, ὃ δὴ καὶ ἡγεμονικόν τε καὶ
 διάνοιαν καὶ κύριον αὐτός ὁ Χρύσιππος ὀνομάζει, κατὰ
 τὸν ἐγκέφαλόν ἐστι. τούτου γὰρ ἀποδειχθέντος, ἐάν τις
 ἄτρετα δύναμις ἐν τῇ καρδίᾳ φαίνεται περιεχομένη, μηδα-
 μότερ ἐτέροθεν ὀρρωμένη, τὰς δύο μὲν ἀρχὰς ἤδη σαφῶς
 ἔχομεν, ἐφεξῆς δὲ καὶ τὴν τρίτην ὁμοίως ἐξευρήσομεν.
 ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰς τὸν μέλλοντα λόγον ἀναβεβλήσθω.
 οὐκ ὅτι ἐπανέλθωμεν αὖθις ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λόγον, ὅθεν
 εἰς τοῦτον ἐξέβημεν, ὥς ἄρα ὁ Χρύσιππος ἐναντιολογούμε-
 νος ἑαυτῷ παρὰ πόδας οὐκ αἰσθάνεται, καθάπερ ἐπε-
 δειξάμεν, διὰ τε τοῦ περὶ τῆς φωνῆς λόγου καὶ τοῦ φά-
 σκειν, ἐνίοτε μὲν οὐδεμίαν αἰσθησιν ἡμῖν γίγνεσθαι τοῦ
 περιέχοντος τόπου τὸ ἡγεμονικόν, ἐνίοτε δὲ φαίνεσθαι λέ-
 γειν αὐτόν. ἀλλὰ γὰρ οὐδὲ τοῦτ' αὐτὸ πρόκειται μοι νῦν
 ἀποδεικνύειν, ὅτι μὴ πάρεργον.

Ierit, de quibus in Timaeo ait ostenditque, quas etiam
 ego subsequenter commentariis universas literis man-
 dabo. In praesentia vero nondum mihi institutum est
 id ostendere, sed quod ratiocinatrix animae vis, quam
 et praesidem, mentem et principem Chrysippus ipse no-
 minavit, in cerebro habetur. Quo demonstrato, si qua
 alia facultas in corde contineri videatur non aliunde
 profecta, jam duo principia manifeste habebimus; deinde
 vero et tertium inveniemus. Sed hoc quidem in futu-
 ram disputationem differetur. Nunc rursus ad illum
 sermonem redeamus, unde huc sumus digressi, quod
 sane Chrysippus sibi ipsi passim refragari non percipiat,
 quemadmodum tum ex sermone de voce ostendimus, tum
 ex eo, quod pronunciat, interim nullum sensum nobis
 obvenire loci principem animam continentis, nonnun-
 quam vero dicit, ipsum manifeste apparere. Neque hoc
 proposuimus ostendere, nisi quis non erit extra rem:

Ed. Chart. V. [107. 108.]

Ed. Basf. I. (262.)

Κεφ. η'. Ἀλλ' ἦν ἐξ ἀρχῆς τὸ προκαείμενον ἐν ταύτῃ τῷ γράμματι τὰς τέσσαρας διαφορὰς ἐπιδείξαι τῶν λημμάτων. ἰκάλουν δὲ τὸ μὲν πρῶτον γένος αὐτῶν ἐπιστημονικόν τε καὶ ἀποδεικτικόν, τὲ δὲ δεύτερον γυμναστικόν τε καὶ, ὡς Ἀριστοτέλης ὀνομάσκει, διαλεκτικόν, τὸ δὲ τρίτον πιθανόν τε καὶ ῥητορικόν, τὸ δὲ τέταρτον σοφιστικόν, [108] ἐπιδείκνυν τε, τὰ μὲν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων τε καὶ συμβαινόντων τῇ καρδίᾳ συγιστάμενα κατὰ μόνον αὐτὸ τὸ ζητούμενον πρᾶγμα τῶν ἐπιστημονικῶν εἶναι λημμάτων, τὰ δ' ἄλλα σύμπατα διαλεκτικά, τὰ δ' ἀπὸ τῶν ἔξωθεν μαρτύρων ῥητορικά, τὰ δ' ὁμωνυμίαις τισὶν ἢ τοῖς τῆς λέξεως σχήμασι πεπανουργημένα σοφιστικά. τὰ μὲν οὖν ἐπιστημονικὰ καθ' ἕκαστον πρᾶγμα παντάπασιν ὀλίγα τε καὶ εὐαρίθμητ' ἐστὶ, τὰ δὲ γυμναστικά πάμπολλα· καθ' ἕκαστον γὰρ τῶν ὑπαρχόντων τε καὶ συμβαινόντων τῷ πρᾶγματι συνίσταται. τὸν γοῦν ἀπὸ τῆς φωνῆς ἐρωτάμενον λόγον ἐκ τῆς θέσεως ὀρμώμενον ἐπιδείξα· οὕτω δὲ καὶ τὸν ἀπὸ τῆς εἰσπνοῆς τε καὶ ἐκπνοῆς. ὡσαύτως δ' ἔχοντα

Cap. VIII. Vtrum ab initio erāt hoc in libro propositum, quatuor sumptionum differentias ostendere. Vocabam autem primum ipforum genus scientificum et demonstratorium, secundum vero exercitatorium et ut Aristoteles nominavit, dialecticum, tertium probabile et rhetoricum, quartum sophisticum, demonstravique, nonnullas ab iis, quae cordi insunt acciduntque, constitutas in sola ipsa re, de qua est quaestio, ex genere scientificarum esse sumptionum, alias vero omnes dialecticas, quae ab externis testibus petuntur, rhetoricas, quae aequivocationibus quibusdam aut dictionis figuris construuntur, sophisticas. Quapropter scientificae in singulis rebus omnino paucas et faciles numeratae sunt, exercitatoriae permultae; ex singulis enim, quae insunt acciduntque rei, construuntur. Rationem igitur, quae a voce petita est, ex situ proficisci indicavimus; ita etiam illam, quae ab inspiratione et expiratione sumitur. Pari modo ha-

Ed. Chart. V. (108.)

Ed. Bas. I. (262.)

εὐρήσεις καὶ τὸν ὀπὸ τῆς ἐν ταῖς λύπαις θήξιας. ἐναργῶς μὲν γὰρ ἡ θήξις ἔστιν ἐν τῷ στόματι τῆς γαστρὸς, οἱ δ' ἐς τὴν καρδίαν ἀναφέρουσιν αὐτήν. οἱ μὲν οὖν, ὅτε πλησίον ἡ καρδία τέτακται τῷ στόματι τῆς γαστρὸς, διὰ τοῦτ' ἀπ' ἐκείνης ἄρχεσθαι νομίζουσι τὸ πάθος, ἀπὸ τῆς θύσεως ἐπιχειροῦσιν. οἱ δ' αὐτὴν ὄντως οἶονταί τὴν καρδίαν δάκνυσθαι, πάμπολυ σφάλλονται. κάτω μὲν γὰρ τοῦ θώρακος ἡ θήξις ἔστιν ὑπὸ τῷ κατὰ τὸ στήθος χόνδρῳ, ἡ καρδία δ' ἐν μέσῳ τέτακται τῷ θώρακι, καὶ οὐδεὶς ᾗσθητο πώποτε τῆς καρδίας αὐτῆς δακνομένης οὔτ' ἐν λύπαις οὔτ' ἐν ἄλλῳ πάθει ψυχῆς ἢ σώματος. οὐ μὲν οὐδ' ἡ καρδιαλγία τοῦνομα τὴν ἐν τῷ θώρακι περιεχομένην καρδίαν ὀδυῦσθαι δηλοῖ, ἀλλ' ἔστιν ὁμωνυμία τις οὐδένα λανθάνουσα τῶν ὁμιληκόντων ἀρχαίων γεράμματα. ὥσπερ γὰρ τὸ κατὰ τὸν θώρακα σπλάγγνον, οὕτω καὶ τὸ τῆς γαστρὸς στόμα καρδίαν ὀνομάζουσιν οἱ παλαιοὶ, καὶ πάμπολύ γε τοῦνομά ἐστι παρ' αὐτοῖς. ἀλλ' ἐγὼ δυοῖν ἢ τριῶν ἐπιμνησθήσομαι τῶν παραδειγμάτων ὑπὲρ τοῦ σαφῶς ἐνδείξασθαι

here deprehendes et eam, quae a morfu, qui in tristitia accidit, petitur. Palam siquidem morfus in ventriculi orificio, hi autem ad cor ipsum referunt. Qui igitur, quia cor prope os ventriculi situm est, ideo affectum ab illo oriri putant, a situ argumentantur. Quì autem ipsum vere cor morderi censent, omnino errant; siquidem infra thoracem morfus est sub pectoris cartilagine, cor autem in medio situm est thorace, et nullus unquam cor ipsum morderi sensit neque in tristitia, neque in alio animae aut corporis affectu. Neque tamen nomen cardialgia cor in thorace contentum dolere significat, sed est quaedam equivocatio, quae neminem latet, qui antiquorum libros evolverit. Quemadmodum enim viscus, quod in thorace est, sic et ventris os antiqui cor appellant, idque nominis frequentì apud ipsos in usu est. Sed ego duobus tribusve exemplis, ut significatum ex dictione

Ed. Chart. V. [108.]

Ed. Bas. I. (262, 263.)

τὸ σημανόμενον ἐκ τῆς λέξεως. ὁ μὲν δὲ Νικάνδρος οὕτως φησίν·

— — ἢν καρδίην ἐπιδύρπιον, οἱ δὲ δοχαίην

Κλείουσι στομάχοιο.

Θουκυδίδης δ' ὥδε· καὶ ὁπότε εἰς τὴν καρδίαν στηρίζεται, ἀνέτρεπέ τε αὐτὴν καὶ ἄπο(263)καθάρσεις χολῆς πᾶσαι, ὅσαι ὑπὸ τῶν λατρῶν εἰσιν ὀνομασμέναι, ἐπέρσων. ὁ δ' Ἱπποκράτης· γυνὴ ἐκαρδίηλγεε, καὶ οὐδὲν καθίστη πλήν ἐς ῥοιῆς χυλὸν ἄλφειτον ἐπιπάσσουσα, καὶ μονοσιταῖν ἤρκεσε, καὶ ἀνείλεκεν ὅλα τὰ κηρίωνος. ἅπαντες οὗτοι δηλοῦσιν ἐναργῶς, τὸ στόμα τῆς γαστρὸς ὀνομάζεσθαι καρδίαν. ὥστε ταύτης μὲν τῆς καρδίας εἴη ἂν τὸ πάθος ἢ καρδιαλγία, τοῦ σπλάγχνου δ', ὑπὲρ οὗ πρόκειται σκοπεῖν, εἰ τὸ κυριεῦον τῆς ψυχῆς μέρος ἐν αὐτῷ περιέχει, τοιοῦτον πάθος οὐδέποτε γίγνεται. οὐδὲ γάρ οὐδ' αὐτοῦ τοῦ στόματος τῆς γαστρὸς ἅπαν ἄλγῃμα καρδιαλγίαν προσυγορεύουσιν, ἀλλὰ μόνον ἐπειδὴν ὑπὸ θερμῶν ὑγρῶν ἐρεθίζεται τε καὶ ἀναθάλλεται. τοῦτο δ' αὐτὸ συμβαίνει ἐν ταῖς λύπαις· διό

manifesto indicetur, efficiam. Nicander sane hoc pacto inquit:

Appellant stomachi cor excipiens alimentum.

Thucydides hoc pacto: *Quum in cor defuisset, perveritissetque ipsum, etiam purgationes bilis omnes, ut sunt a medicis appellatae, successerunt.* Hippocrates autem: *Mulier corde dolebat, ac nihil adhibuit praeterquam in mali granati succum potentam inspergens; ac semel cibum sumere contenta erat, attraxitque cujusmodi cerionis sunt.* Omnes hi palam indicant, os ventriculi appellari cor, ut hujus quidem cordis affectus aliquis sit cardialgia; illius autem visceris, de quo proposita est disputatio, si principem animae partem in se continet, ejusmodi affectus nunquam oboritur. Neque enim hujus ventriculi oris omnem dolorem cardialgiam appellant, sed solum quum ab acerbis humoribus irritatur et mordetur, quod in tristitia contingit; ideo etiam ea affecti

Ed. Chart. V. [108. 109.]

Ed. Bas. I. (265.)

καὶ χολῆν ἐμαῖσιν οἱ λυπηθέντες, ἐνίοις δ' ὑπέρχεται κάτω, καὶ ἡ γαστήρ αὐτοῖς ἴσχυρὰ τὰ χολαῖα διαχωρεῖ. συμβαίνει δὲ οὐ μόνον τοῖς λυπηθεῖσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ πλείον ἀσκησάτων οὐκ ὀλίγοις δάκνεσθαι τὸ τῆς γαστρὸς στόμα, καὶ μᾶλλον εἰ σφοδρῶς προγεγυμνασμένοι μὴ προσετέγκοντο σιτία. τοῖς τε γὰρ λυπηθεῖσι καὶ τοῖς γυμνασμένοις εὐτονώτερον εἰς τὴν γαστέρα συμβέει χολὴ ξυρῆ. πρὸς ταύτης οὖν δακνόμενοι καρδιαλογούσιν. οὐδ' ἔστιν ἀναγκαῖον ἐν τῷδε τῷ λόγῳ τὴν αἰτίαν ἐπισκέπτεσθαι, δι' ἣν τοῦτο συμβαίνει. μόνον γάρ μοι πρόκειται δεῖξαι κατὰ γε τὸ παρὸν, ὡς οὐκ ἔστι τῆς καρδίας, τοῦ σπλάγγνου, τὸ πάθος ἢ καρδιαλγία, καθάπερ οἶδὲ τὸ δάκνεσθαι κατὰ τὰς λύπας, ἀλλὰ τὸ μὲν σύμπτωμα τοῦ στόματος τῆς γαστρὸς, ἐπιμεχεῖρηται δὲ ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν θύσιν ἐγγύτης, ὥσπερ γε καὶ τὸ πάλ्लεσθαι τὴν καρδίαν ἐν τοῖς φόβοις ἀπὸ συμβεβηκότος ἐπιχειρεῖται, ἢν ἐκύτερον οὐκ ἔστιν ἐπιστημονικόν. εἰ δὲ συγχωρηθεῖν τοιοῦτον ὑπάρχειν, [109] οὐ Στωϊκοῖς καὶ Περιπατητικοῖς, ἀλλ' Ἰπποκράτει καὶ Πλάτῳ μαρτυρεῖ, καθάπερ καὶ ὅποσα τοῖς θυμουμένοις εἰ

bilem evomunt; nonnullis vero infra descendit, ac venter his summe biliosa dejicit. Verum non solum tristitia affectis evenit, sed etiam eorum, qui impendio diutius a cibo abstinuerunt, non paucis os ventriculi morderi, magisque, si post exercitationem vehementem cibum non assumpserint; nam tristitia affectis exercitatisque valentius in ventriculum flava bilis confluit. Ab hac itaque morbi cardialgia laborant. Neque est necessarium in hac disputatione causam inspicere, cur id accadat. Solum enim mihi propositum est ostendere, hunc affectum cardialgiam non esse ex corde viscere, quemadmodum neque morbum in tristitia, sed oris ventriculi accidens. Argumentum vero hic a situs vicinitate petitum est, quemadmodum et id de cordis palpitatione in metu ab accidenti sumitur; quorum neutrum scientificum est; sin autem concedatur, tale esse, non Stoicis et Peripateticis, sed Hippocrati et Platoni suffragatur; quemadmodum etiam

Ed. Chart. V. (109.)

Ed. Basl. I. (263.)

Χρύσιππος γράφει συμπέπειν ἔν τε τῷ θώρακι παρὰ καὶ κατὰ τὴν καρδίαν. ἄλλοι γὰρ ἂν ἐν μὲν τῷ διδάσκοντι καὶ μαθητῶν καὶ ὅλως κινεῖσθαι τὴν ψυχὴν καὶ ἐπιστήμην τινὲς μηδὲν ἐπιδεικνύουσι συμβαῖνον τῇ καρδίᾳ, κατὰ δὲ τὰ πάθη δεικνύουσιν, οὐ μόνον οὐκ ἀνατρέπουσι τὸν παλαιὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ κατασπενύζουσιν. τὰ μὲν δὴ τοιαῦτα τῶν ἐπιχειρημάτων ἐκ τοῦ δευτέρου γένους ἐστὶ τῶν λημμάτων, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τὸ πρώτης ἀπάντων τῶν μορίων τοῦ ζώου διαπλάττεσθαι τὴν καρδίαν. οὐ γὰρ τῇ κατὰ δύναμιν ἀρχῇ ἐνδείκνυται τοῦτο συγχορηγεῖν, ὑπὲρ ἧς εἶναι ζητοῦμεν, ἀλλὰ τὴν κατὰ γένεσιν. εἴρηται δέ μοι καὶ διώμισται σαφῶς ὑπὲρ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀρχῶν ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ. τὸ μέντοι πρώτης μὲν ἀπάντων ἄρχεσθαι κινεῖσθαι τῶν τοῦ ζώου μορίων αὐτὴν, ὑστάτης δὲ καύεσθαι, τῶν ἀποδεικτικῶν ἐστὶ λημμάτων. ἐνδείκνυται γὰρ, ἀρχῇ εἶναι κινήσεως αὐτὴν, οὐ μὲν ἀπάσης γε, ἀλλὰ μόνης τῆς κατὰ τοὺς σφυγμοὺς, ἧς ἐτέρου γένους ἐστὶ τῆς κατὰ προαιεσιν· ἐκείνης δ' οὐκ ἄρχεσθαι πρώτης, οὐδ' ὑστάτης

quae irascentibus accidere tum in thorace toto tum in corde Chrysippus commemorat. Quatenus enim, dum docet discitque et in totum movetur anima juxta scientiam aliquam, nihil demonstrant cordi accidere, in affectionibus autem ostendunt, hic non solum non subvertunt antiquum sermonem, sed etiam confirmant. Hujusmodi sane argumenta ex secundo genere sumptionum existunt, quemadmodum, opinor, etiam illud, quod cor omnium animantis partium primum conformetur. Non enim, si hoc concessum fuerit, initium facultate ostendet esse cor, de quo nunc disputamus, sed secundum generationem. Dictum autem a me est definitumque manifeste libro priore de principiorum differentia. Porro quod primum omnium animantis partium moveri incipiat, possumus autem cesset, ad summptiones demonstrativas pertinet. Ostenditur enim, id motus esse initium, non tamen omnis, sed solius, qui in pulsibus est, qui genere a voluntario diversus est; illum autem neque primum in-

Ed. Chart. V. [109.]

Ed. Bas. I. (263.)

παύεσθαι τὴν καρδίαν ἔχει τις δεῖξαι, περαιντοί' ὡς οὖν
 καὶ τούτου τοῦ λήμματος, οὐχ ὅπερ Ἀριστοτέλης τε καὶ
 Χρύσιππος ὑπολαμβάνουσιν, ἀλλ' ὁ Πλάτωνι καὶ Ἱπποκρά-
 τει δοκεῖ, τῆς μὲν κατὰ προαίρεσιν ἐν ἡμῖν κινήσεως
 ἀρχὴν εἶναι τὸν ἐγκέφαλον, ἐτέρας δὲ τινος ἀπροαίρετον
 τὴν καρδίαν. ἦν μὲν οὖν καὶ ταῦθ' ἱκανὰ πρὸς ἀπόδειξιν
 τῶν προκειμένων, ἀλλ' ἐπειδὴ προϋδέμην ἐν τῷδε τῷ βι-
 βλίῳ τὰ λήμματα ἐπελθεῖν ἅπαντα τὰ λαμβανόμενα ἐκ τῶν
 ὑπαρχόντων τῇ καρδίᾳ, προσθεῖς ἔτι τὰ ὑπόλοιπα κατα-
 παύσω τὸν λόγον. ἐπ' αὐτοῖς δὲ ἔστι καὶ τὸ τοῦ Ἀριστοτέ-
 λους λῆμμα, περὶ οὗ κατὰ τὴν τελευταίην τοῦ πρώτου βιβλίου
 διήλθον, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τῇ καρδίᾳ· πλήθος γάρ τι νεύρων
 ἐν αὐτῇ φαίνεσθαι φησιν. ἐδείχθη δ' ὑφ' ἡμῶν, ὡς νευρώδη
 μὲν τινὰ σώματα κατὰ τὴν καρδίαν εἶη, νεῦρα δ' οὐκ εἶη,
 καὶ ὡς τὰ μὲν νευρώδη τοῦ σώματος ἰδέα μόνον εἴκοι τοῖς
 νεύροις, οὐκ ἐνεργεῖα τε καὶ χρεῖα. κρίνεσθαι δὲ προσήκει
 τὴν ἐν τοῖς ὀργάνοις ἰσχυρότητα καὶ ταυτότητα ταῖς ἐνερ-
 γείαις καὶ ταῖς χρεαῖς αὐτῶν. ὥστε οὐδὲν ἔτι περὶ τῶν

cipere cor, neque postremum ab eo desistere aliquis de-
 monstrare poterit. Ex hac igitur sumptione concludetur,
 non quod Aristoteli et Chrysippo, sed quod Platoni et Hip-
 pocrati videtur, nempe principium motus voluntarii esse
 cerebrum, alterius autem ejusdem non voluntarii cor.
 Erant itaque et haec ad propositorum demonstrationem
 abunde; verum quia hoc in libro statui omnes sumptiones
 pertractare, quae ex his, quae cordi insunt, capiuntur,
 ubi caeteras addidero, librum finiam. Accedit ipsa
 et Aristotelis sumptio, de qua circa primi libri finem
 transégi, ex iis, quae cordi insunt. Copia enim aliqua
 nervorum, inquit, in ipso conspicitur. At a nobis in-
 dicatum est, nervosa quaedam esse corpora in corde,
 nervos autem non esse, item quod nervosae corporis
 partes specie solum nervis respondent, non actione et usu.
 Licet autem discernere in instrumentis diversitatem et iden-
 titatem actionibus ipsorum et usu; quare nihil amplius de eis,

Ed. Charc. V. [109.]

Ed. Basf. I. (253.)

αὐτῶν δέσμαι διέρχεσθαι, μεταβῆσθαι δ' ἐπὶ τὴν τῶν ὑπο-
λοίπων, ὅς σφιδὸν ἅπαντες μεμνημονεύουσιν, οἷς ἡ καρδία
πασῶν τῶν δυνάμεων ἀρχὴ τῶν ἐν τοῖς ζώοις ὑπεκλῆται.
λέγουσι γάρ, ὅθεν ἡ τοῦ τρέφεσθαι τοῖς ζώοις ἀρχή, καὶ
ἐκεῖνο τὸ μέρος εἶναι καὶ τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς· ἐν
καρδίᾳ δ' εἶναι τὴν τοῦ τρέφεσθαι τοῖς ζώοις ἀρχήν, ὥστε
καὶ τὸ λογιζόμενον τε καὶ διανοούμενον ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ.
ψεύδονται δ' ἐν ἀμφοτέροις τοῖς λήμμασιν. οὔτε γὰρ ἐν
καρδίᾳ τὴν ἀρχὴν τοῦ τρέφεσθαι τοῖς ζώοις εἶναι συγχο-
ροῦμεν, ἀλλ' ἐν τῇ καὶ τοῦτ' ἔστι· τῶν ἐν τῇδε τῇ πραγμα-
τεῖᾳ προκειμένων εἰς τὴν σκέψιν, (οὐ γὰρ δὲ τὸ ζητούμενον
ὡς ὁμολογοῦμεν λαμβάνειν,) οὔτε τὸ μίαν ἀρχὴν ἀμφοτέ-
ρων ὑπάρχειν τῶν δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ τούτου τὸ ἐναντίον
ἡμῖς ἀποδείκνυσθαι. θαυμάζω τοίνυν κἄνταυθα τῶν ἀν-
δρῶν, εἰ ἄμφω τὰ ζητούμενα προχείρως λαμβάνουσιν, οὐδε-
μίαν ἀπόδειξιν προτιθέντες. ὅμοιον δὲ τι ποιοῦσι κἄπει-
δάν, ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς τροφῆς ἐστίν, ἐκταυθ' εἶναι γάσκωσι
καὶ τὸ ἡγεμονικόν, εἰθ' ἐξῆς πρόσλαμβάνουσιν, ὡς ἐν τῇ

dem tractare opus est. Digrediemur autem ad aliquam
ex reliquis, quæ de omnes fere meminerunt, quibus cor
omnium facultatum principium esse in animalibus credi-
tum est. Dicunt enim, unde principium nutritionis in
animalibus, illic ratiocinatricem animæ esse facultatem;
in corde autem esse nutritionis animalium originem;
quare et vim ratiocinantem intelligentemque in ipso exi-
stere. Verum in utrisque assumptionibus mentiuntur, ne-
que enim in corde principium nutriendi animantibus
esse concedimus, sed unum aliquod et hoc est ex his, quæ
in præsentī opere ad speculationem erant proposita;
non oportet autem, quod quæritur, seu confessum acci-
pere; neque unum esse principium utriusque facultatis,
cujus nos contrarium demonstramus. Demiror igitur hic
viros illos, si ambo, quæ inquiruntur, prompto accipiunt,
ne unam quidem demonstrationem proponentes. Simile
vero quid efficiunt, quum animæ principem partem illic
esse pronunciant, unde nutrimenti principium, deinde

Ed. Chart. V. [109. 110.]

Ed. Basf. I. (263.)

καρδία τῆς τροφῆς ἐστὶν ἀρχή. οὐτε γὰρ τοῦτ' ἀληθές, ἀρχὴ γὰρ τροφῆς καὶ ὑγρᾶς καὶ ξηρᾶς στόμα, στόμαχος, κοιλίη, φησὶν Ἱπποκράτης, οὐκ, [110] εἰ καὶ παντός μάλ-
λον, ἂν ἠκολούθει ἐξ ἀνάγκης, καθ' ὃ μόριον ἡ ἀρχὴ τῆς
τροφῆς ἐστὶ, κατὰ τοῦτο ὑπάρχειν τὸν λογισμόν· τοῦτο
γὰρ ἐν τι τῶν ζητουμένων ἐστὶ, τὸ δ' ἕτερον τῶν ζητου-
μένων ψεῦδος. ἡ μὲν γὰρ πρώτη τῆς τροφῆς ἀρχὴ στόμα,
στόμαχος, κοιλίη, ἡ δευτέρα δ' αἱ ἐξ ἥπατος εἰς κοιλίην
καθίηκουσαι φλέβες, ἐν αἷς πρώταις αἷμα γίνεται, ἡ τρίτη
δὲ τὸ ἥπαρ αὐτὸ, ἡ τετάρτη δὲ μετὰ τὸ ἥπαρ ἡ κοιλίη
φλέψ, ἐν ἣ πρώτῃ καθαρὸν τῶν περιττωμάτων ἀπολείπεται
τὸ αἷμα, παρὰ ταύτης δ' ἤδη τῆς φλεβὸς, ὥσπερ τὰλλα
τοῦ ζώου μόρια πάντα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ καρδία
λαμβάνει τὴν τροφήν. οὐ μὲν οἶδ', ὅταν εἰπωσιν, ὅθεν ἡ
χορηγία τοῦ πνεύματος, ἐνταῦθα εἶναι τὸ ἡγεμονικόν, εἰς
ἐπ' αὐτῷ προσλαμβάνωσιν, ἐκ τῆς καρδίας χορηγεῖσθαι τὸ
πνεῦμα, συγχωρητέον αὐτοῖς. καὶ γὰρ πάνταυθα πάλιν, εἰ
μὲν τὸ ψυχικόν πνεῦμά φασιν ἐκ τῆς καρδίας ἀρχεσθαι,

assumunt, in corde alimentum esse principium; neque enim hoc verum est, quoniam alimentum tum humidi tum siccum principium est os, stomachus et ventriculus, auctore Hippocrate; neque, si omnino admitteretur, consequens esset, in qua parte principium nutritionis est, in eadem haberi ratiocinationem; siquidem hoc unum ex his, quae disquiruntur, exiit; alterum vero quæstionum mendacium est. Etenim primum alimenti principium est os, stomachus et ventriculus; alterum venas ex jecore in ventrem pertinentes, in quibus primis sanguis gignitur; tertium jecur ipsum; quartum post jecur venâ cava, in qua prima purus a recrementis sanguis relinquitur. Ab hac jam vena, quemadmodum alias animantis partes omnes, eodem modo cor alimentum recipit. Non tamen, quum dicunt, unde spiritus suggeritur, ibidem esse animæ principem facultatem, deinde ad id assumunt, ex corde spiritum suppeditari, ipsis concedendum est. Et enim hic quoque rursus, si animale spiritum ex corde

Ed. Chart. V. [110.]

Ed. Bas. I. (263. 264.)

τὸ ζητούμενον αὐτὸ λαμβάνουσιν· εἰ δὲ τὸ ζωτικόν, οὐκ
ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθήσει τῇ αὐτῇ ἀρχῇ ἀμφοτέροις ὑπάρ-
χειν. Ἐρασίστρατος οὖν οὐχ ἀπλῶς, ὥσπερ οὔτοι, τὸ ζη-
τούμενον λαμβάνων, ἀλλὰ μετὰ κατασκευῆς λόγων οὐκ
ὀλίγων ἐκ μὲν τῆς κεφαλῆς φησὶ τὸ ψυχικόν, ἐκ δὲ τῆς
καρδίας τὸ ζωτικόν ὀρμᾶσθαι πνεῦμα. εἰ δ' οὐδέτερον μὲν
τούτων τῶν πνευμάτων ἠρωτησθαι κατὰ τὸν λόγον ἐροῦσε,
τὸ δὲ ἀνάλογον τῇ ξηρᾷ καὶ ὑγρᾷ τροφῇ, τὸ προσαγορευό-
μενον ὑλικόν, ἀκούσονται καὶ περὶ τοῦδε παρ' Ἱπποκρά-
τους· ἀρχὴ τροφῆς πνεύματος στόμα, ὕδρες, βρόγχος,
πνεύμων καὶ ἡ ἄλλη διαπνοή. οἴκουν οὔτε τούτων τῶν
λόγων ἰσχυρὸς αὐδαίς, οὐθ' ὅταν ὁ Διογένης εἴπῃ· ὁ πρῶ-
τον τροφῆς καὶ πνεύματος ἀρίεται, ἐν τούτῳ ὑπάρχει τὸ
ἡγεμονικόν, ὃ δὲ πρῶτον τροφῆς καὶ πνεύματος ἀρίεται,
ἡ καρδία. τὸ γὰρ πρῶτον ἐρωτήσομεν ὅπως λέγει. εἰ μὲν
γὰρ ὡς ὄργανον (264) πρῶτον, οὐδαμῶς ἡ καρδία τροφῆς
καὶ πνεύματος ἀρίεται πρώτῃ, ἀλλὰ τροφῆς μὲν στόμα,

oriri dicunt, quaestum ipsam sumunt; si vitalem, non
necessario sequetur, idem utrisque esse principium. Era-
sistratus igitur non simpliciter, quemadmodum hi, id quod
quaeritur assumens, sed longo verborum contextu, ex
capite animale, ex corde vitalem spiritum proficisci
affirmat. Quod si horum spirituum neutrum in sermone
attingi dicunt, sed dictum materiale, qui sicco humido-
que alimento proportionis respondet, audient hoc quo-
que ab Hippocrate: *Principium alimenti spiritus os est,*
nasus, aspera arteria, pulmo aliisque perspiratus. Igi-
tur nulla harum rationum valida est, nec quam avertit
Diogenes: *Quod primum alimentum spiritumque haurit,*
in hoc principe facultas animae existit, quod autem pri-
imum alimentum et spiritum haurit, cor est. Nam, quo-
modo intelligat primum, discutiamus. Si enim ut instru-
mentum primum, nequaquam cor alimentum spiritumque
haurit primum, sed nutrimentum quidem os, stomachus,

Ed. Chart. VI. [110.]

Ed. Bas. I. (264.)

στόμαχος, κοιλίη, πνεύματος δὲ [στόμα, ῥίνες, βρόγ-
χος, πνεύμων· εἰ δ' ὡς ὕθην ἢ ἀρχὴ τῆς κινήσεώς ἐστι
τοῖς ἀρπυζόμενοις, ἀληθὲς μὲν τὸ πρότερον λήμμα, τοῦ
δευτέρου δ' ἀντιληψόμεθα, φάσκοντες αὐτὸ τὸ ζητού-
μενον ἐκείνῳ λαμβάνειν αὐτόν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀπὸ κε-
φαλῆς πεμφθήσεσθαι τὴν ἀρχὴν ὁμολογοῦμεν τῆς κινή-
σεως, ἐπειδὴν ἐσθίειν, ἢ πίνειν, ἢ ἀναπνεῖν βουλώ-
μεθα. ὁ Διογένης δὲ ταῦτα λαβὼν χωρὶς ἀποδείξεως
ἀμφισβήτησιν πεποίηκεν ἰδίαν. κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρό-
πον καὶ ἑαυτοῦ τοῖς λόγοις ἐχρήσατο. τὸ, φησὶ, κυ-
νοῦν τὸν ἄνθρωπον τὰς κατὰ προαίρεσιν κινήσεις ψυ-
χικὴ τίς ἐστὶν ἀναθυμίασις, πᾶσα δὲ ἀναθυμίασις ἐκ
τῆς τροφῆς ἀνάγεται, ὥστε τὸ κινεῖν πρῶτον τὰς κατὰ
προαίρεσιν κινήσεις καὶ τὸ τρέφον ἡμῶς ἀνάγκη ἔχει καὶ
ταυτόν εἶναι. ὅταν ταῦτα ὁ Διογένης γράφῃ, περὶ μὲν
οὖν τοῦ τὴν οὐσίαν εἶναι τῆς ψυχῆς ἀναθυμίαςιν, εἰτ'
οὖν ἐκ τροφῆς, εἰτ' ἐκ πνεύματος, οὐδὲν ἔν γε τῷ
παρόντι φήσομεν ἀμφισβητεῖν, ἵνα μὴ τὰ πάντα λυ-
πώμεν τὸν ἄνδρα, περὶ δὲ τοῦ, ταυτόν εἶναι τὸ κινεῖν

venter, spiritum vero os, nares, guttur, pulmo. At si
quod unde principium motus inest partibus haurientibus,
vera quidem prior sumptio, secundam autem reprobabimus,
assumere ipsam dicentes prompte id, quod ab initio quære-
batur. Siquidem nos motus initium a capite transmitti fa-
temur, quum edere, aut bibere, aut respirare volumus. At
Diogenes, hoc assumpto citra demonstrationem, ambiguitatem
propriam peperit; eodem pacto et suis rationibus est
usus, dum ait: *Quod movet hominem voluntariis moti-
bus, animalis quaedam evaporatio est; omnis autem eva-
poratio ex nutrimento attollitur; proinde quod primum
moveret motibus voluntariis, et quod nutrit, necesse est
unum et idem esse.* Quum haec Diogenes scribat, de eo
quidem, quod animae substantia sit evaporatio, sive ex
alimento, sive ex spiritu, nihil ad praesens ambigendum
dicimus, ne omnino homini sumus molesti; de eo autem,

Ed. Chart. V. [110, 111.]

Ed. Bas. I. (264.)

πρώτον ἡμᾶς τὰς κατὰ προαίρεσιν κινήσεις καὶ τὸ τρέ-
φον, ἀντιληψόμεθα. τοῦτα γὰρ ὅπαν ἐξ αὐτῶν ὑπέ-
θετο περαινέσθαι φήσομεν, ἐξ αἵματος μὲν ὁμολογοῦν-
τες, *** καὶ αὐτὸς ἐπιλανθανόμενος τῶν οἰκειῶν δογμά-
των αἱμᾶ φησὶν εἶναι τὴν ψυχὴν, ὡς Ἐμπεδοκλῆς καὶ
Κριτίας ὑπέλαβον. εἰ δέ γε ἔποιτο Κλεάνθει, καὶ Χρυ-
σίππῳ, καὶ Ζήνωνι, τρέφεσθαι μὲν ἐξ αἵματος φήσας
τὴν ψυχὴν, οὐσίαν δ' αὐτῆς ὑπάρχειν τὸ πνεῦμα, πῶς
ἔτι ταῦτόν ἔσται τὸ τρέφον τε καὶ κινεῖν, εἴπερ τρέφει
μὲν τὸ αἷμα, κινεῖ δὲ τὸ πνεῦμα; ὥστε πρὸς τοὺς ἄλ-
λοις ἀτόποις καὶ ἀπέραντός ἐστιν ὁ τοῦ Διογένους λόγος.
[111] ὁ γὰρ ἐπιφέρει τοῖς ὑποτιθεῖσι λήμμασιν, οὐκ ἐξ
ἀνάγκης ἔπεται. δειχθήσεται δὲ ἐπὶ πλείον ὑπὲρ αὐτοῦ
διὰ τῶν ἐξῆς ὑπομνημάτων. ἐν μὲν γὰρ τῷ παρόντι δοκῶ
μοι καιρὸν εἶναι καταπαύειν ἐνταῦθα τὸ βιβλίον. ὑπο-
σχόμενος γὰρ περὶ τῶν ἐναργῶς φαινομένων ὑπάρχειν τῇ
καρδίᾳ τὸν λόγον ἐν τῷδε τῷ γράμματι ποιήσασθαι,

quod idem sit movens nos primum juxta arbitrium et
nutriens, refragabimur; quippe ex his, quae supposuit,
omnino contrarium concludi dicemus, ex sanguine con-
sistentes fieri evaporationem. Diogenes, etiam ipse suorum
dogmatum oblitus, sanguinem esse aut animam, ut Empe-
docles et Critias existimaverunt. Si autem Cleanthem,
Chrysippum et Zenonem sequatur, qui animam ex san-
guine nutrirī dixerunt, substantiam autem ipsius esse spi-
ritum, quomodo adhuc idem erit id quod nutrit, et id
quod movet, siquidem sanguis nutrit, spiritus autem mo-
vet? Quapropter praeter alia absurda etiam indefinita
est et nequit concludi Diogenis oratio; nam quod insert
praepositis sumptionibus, non necessario sequitur, de quo
subsequentibus commentariis agetur. Siquidem inprae-
sentiarum tempellivum mihi videtur huic libro finem im-
ponere. Quum enim essem pollicitus de iis, quae mani-
festo videntur cordi inesse, hoc commentario verba fa-

Ed. Chart. V. [111.]

Ed. Bal. I. (264.)

τί ἂν εἴη δεομένην ἐφάπτεσθαι τοιούτων ἐπιχειρημάτων, ἂν
 δόγματα μᾶλλον, οὐ τὸ φαινόμενον ἐκ τῆς ἀνατομῆς, ἢ
 ἀρχὴ τῆς συστάσεώς ἐστιν;

cere, quid amplius opus habeam hujusmodi argumenta
 attingere, quorum initium dogmatis potius quam eo, quod
 apparet ex dissectione, constituitur?

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΤΡΙΤΟΝ.

Ed. Chart. V. [1112.]

Ed. Bas. I. (166.)

Κε φ. α'. Ὅτι μὲν ἀναγκαῖόν ἐστιν οὐ φιλοσόφοις
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰατροῖς, ὅσοι γε μὴ ἀλογίστως ἕπτανται
τῆς τέχνης, ἐσκέφθαι περὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων,
ὅπως αἱ εἰσὶ κατὰ γένος, ὅποια τὴν ἐκάστην κατ' εἶδος,
ἐν τίνε τε μάλιστα τοῦ ζώου μορίῳ καθιέδρυνται, διὰ τοῦ
πρώτου δέδεικται λόγου. ὅτι δ' οἱ κάλλιστα περὶ αὐτῶν
ἀποφάνημενοι Πλάτων τε καὶ Ἰπποκράτης εἰσιν, ἐξήδη

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER TERTIVS.

Cap. I. Quod sane necessarium existat non so-
lum philosophis, sed medicis etiam, quicunque non ab-
sque ratiocinatione artem attingunt, speculari de facul-
tatibus corpus nostrum regentibus, quot genere sint, et qua-
les secundum speciem singulae, quamque potissimum ani-
mantis partem occupent, primo libro est demonstratum.
Quod autem Plato et Hippocrates ii sunt, qui optime de

Ed. Clart. V. [111, 112.]

Ed. Bal. I. (264.)

μὲν οὐκ ὀλίγα καὶ διὰ τοῦ πρώτου βιβλίου, τελευτάτα δὲ ἐπεξηλθόν τῷ λόγῳ κατὰ τὸ δεύτερον γράμμα, τὰς διαφορὰς ἀπάντων τῶν λημμάτων ἐκθέμενος, οἷς ἐχρήσαντο περὶ τοῦ προκειμένου δόγματος οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν φιλοσόφων. ἀναγκαῖον δέ μοι δοκεῖ καὶ νῦν εἶπε περὶ αὐτῶν ἀναμνήσαντι περαινέειν οὕτως τὸν ὑπόλοιπον λόγον. τέταρτος ἔλεγον εἶναι τὰς πάσας διαφορὰς τῶν λημμάτων· ἕνα μὲν γὰρ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων τῷ μορίῳ λαμβάνεσθαι κατὰ τὴν τοῦ προβλήματος οὐσίαν, ἕνα δὲ ἀπὸ τῶν [112] ὑπαρχόντων μὲν, οὐ μὴν κατὰ τὸ προβεβλημένον ἐς καὶ ζητούμενον, ἕτερον δὲ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν μαρτύρων, πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ τὸ τέταρτον ἀπὸ τῶν σοφιστικῶν λημμάτων, τοῖς τῆς λέξεως σχήμασι πρὸς ἀμφιβολίαν πεπαυρογνημένον. οὐκ ὀλίγα δὲ ἔγραψα παραδείγματα, ἀφ' ὧν ἕναστος τῶν λημμάτων ἐφευρίσκειται γένος, αὐτὰ τὰ ῥήματα τῶν χρωμένων αὐτοῖς προστιθέμενος. καὶ δὴ τοὺς λόγους αὐτῶν ἀνατρέπων ἱκανῶς βέλτιον ἐγνώκειν ἐν αὐτῷ τῷ τρίτῳ γράμματι τὸν τ' ἀριθμὸν καὶ τὰς οὐσίας τῶν ἀρετῶν διδάσκων.

ipsis pronunciarunt, non paucis quidem priore etiam libro exposui, absolutissime vero secundo libro sermone sum executus, differentias omnium sumptionum exponens, quibus clarissimi philosophi in proposito dogmate usi sunt. At operae pretium mihi videtur, etiamnum impraesentiarum mentione de ipsis facta, reliquam disputationem ita finire. Referebam, quatuor in universum sumptionum esse differentias; nonnullas enim ipsarum ab iis, quae parti insunt, juxta problematis substantiam desumi; aliquas vero ab iis sane, quae insunt, non tamen secundum id, quod propositum est, ac de quo quaestio habetur; alias a testibus externis; praeterea etiam quartam differentiam a sophisticis sumptionibus procedere, vocabuli figuris ad ambiguitatem dolose constructam. Porro non pauca exempla descripsi, unde unumquodque sumptionum genus adinvenitur, eadem verba eorum, qui ipsis utuntur, adjiciens. Ac jam rationes ipsorum evertens longe satius censui in hoc tertio libro et numerum et sub-

Ed. Chart. V. [112.]

Ed. Bas. I. (264.)

κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐλέγχεται μοι τῶν ἀρετῶν μνημονεύοντες τὸ λέγειν τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰς διαφορὰς τῶν συμβεβηκότων. καὶ τίς γε τῶν ἐπιφανεστάτων σοφιστῶν μοι φήσας, ὡς οὐ δυνατόν ἀνατρέψειν, ὥσαπερ ὁ Χρύσιππος ἔγραψε περὶ τοῦ τῇ καρδίᾳ μόνῃ ἐν τῷ σώματι τοῦ ζώου ἀρχὴν εἶναι τοῦ ἡγεμονικοῦ, κατὰ τοῦτο τὸ τρίτον ὑπόμνημα ἐπεξελεῖσθαι με τῷ λόγῳ τὰ γ' ἡλλείποντα παρῆβλυσεν. ἴσως μὲν οὖν τοῦτο αἰτιον αὐτὸ γενήσεται τοῦ ἐπαινοῦ, ἐπεὶ τοι οἱ μνημονεύοντες τῶν εἰρημέτων ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ γνωσκούσιν ἡμᾶς τὸ ἰσχυρόν τε καὶ γενναῖον ὃν ὁ Χρύσιππος εἶπεν ἀνατρέποντας, δάσαντάς τε τὰ ἀσθενέστατα, ἐπιδεικνύειν αὐτοῦ τὰ σφάλματα. λέγω δὴ, ὅτι ὁ Χρύσιππος κατὰ τὸν πρότερον αὐτοῦ περὶ ψυχῆς λόγον τῶν μερῶν αὐτῆς τοῦ ἡγεμονικοῦ μνημονεύειν ἀρχόμετος, ἔθθα δεικνύειν παρῶνται, τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἐν τῇ καρδίᾳ μόνῃ περιέχεσθαι, οὕτως αὖ λέγει· ἡ ψυχὴ πνεῦμά ἐστι σύμφυτον ἡμῖν συνεχὲς παντὶ τῷ σώματι διήκον, ἔστ' ἂν ἡ τῆς ζωῆς συμμετρία παρῇ ἐν τῷ σώματι. ταύτης οὖν τῶν μερῶν ἐκάστη διατεταγμένη μορίῳ, τὸ

stantias facultatum docere. Pari modo subit mihi facultates recordanti enumerare numerum et discrimina accidentium; atque clarissimorum sophistarum aliquis profusus, Chrysippi scripta de eo, quod cor solum in animantis corpore animi principis sit origo, non posse everti, hoc tertio commentario ea, quae defunt, oratione persequi coëgit. Forsan igitur haec ipsa mihi laudis occasio fuerit, quandoquidem, qui in memoria habent ea, quae secundo libro sunt comprehensa, norunt, validas nos et generosas Chrysippi rationes confutasse, et relictis infirmioribus errores ejus indicasse. Dico sane, Chrysippum primo suo de anima libro principis ipsius partis mentionem facere, illinc exordientem, ubi principium animae in solo contineri corde ostendere conatur, hisce nimirum verbis. *Anima spiritus est... nobis insitus continuusque, totum corpus permeans, quamdiu vitae commodatio in illo adfuerit. Inter hujus itaque partes singulis desti-*

Ed. Chart. V. [112.]

Ed. Raf. I. (264.)

διήκον αὐτῆς εἰς τὴν τραχυσίαν ἀσθησίαν φωνὴν εἶναι, τὸ δὲ εἰς ὀφθαλμοὺς ὕψιν, τὰ δὲ εἰς ὅσα ἀκοήν, τὰ δὲ εἰς ῥίνας ὀσφρησιν, τὸ δ' εἰς γλῶτταν γεῦσιν, τὸ δ' εἰς ὅλην τὴν σάρκα ἀφήν, καὶ τὸ εἰς ὄρχεις ἑτερόν τιν' ἔχον τοιοῦτον λόγον σπερματικόν, εἰς ὃ δὲ συμβαίνει πάντα ταῦτα, ἐν τῇ καρδίᾳ εἶναι, μέρος ὃν αὐτῆς τὸ ἡγεμονικόν. οὕτω δὲ ἔχόντων αὐτῶν, τὰ μὲν λοιπὰ συμφωνεῖται, περὶ δὲ τοῦ ἡγεμονικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς διαφωνοῦσιν, ἄλλοι ἐν ἄλλοις λέγοντες αὐτὸ εἶναι τόποις. οἱ μὲν γὰρ περὶ τὸν θώρακα φασιν εἶναι αὐτὸ, οἱ δὲ περὶ τὴν κεφαλὴν. κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ ταῦτα διαφωνοῦσι, ποῦ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ θώρακος ἔστιν, οὐ συμφωνοῦντες αὐτοῖς. Ἰλλάντων δὲ καὶ τριμερῇ τὴν ψυχὴν φήσας εἶναι, τὸ μὲν λογιστικόν ἄλλαν ἐν τῇ κεφαλῇ εἶναι, τὸ δὲ θυμοειδὲς περὶ τὸν θώρακα, τὸ δὲ ἐπιθυμητικόν περὶ τὸν ὀμφαλόν. οὕτω φαίνεται διαφεύγειν ὁ τόπος ἡμῶς, οὐτ' αἰσθήσεως ἐκφανοῦς γενομένης, ὅπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν συντετύχηκεν, οὕτε τῶν τεκμηρίων, δι' ὧν ἂν τις συλλογίσαιτο τοῦτο

nalas partibus ea, quas in hyperam arteriam pertingit, vox est; quas in oculos, visus; quas in aures, auditus; quas in nares, olfactus; quas in linguam, gustus; quas in totam carnem, tactus; et quas in testes, aliam quamdam ejusmodi rationem seminariam obtinet. At locus, in quem haec omnia conveniunt, cor est, ubi animae principatus consistit. Quae quum ita se habeant, de reliquis sane inter ipsos convenit, de animae vero principatu dissentiunt, dum alii in aliis esse locis ipsum asserunt; nonnulli siquidem in thorace ipsum esse tuentur, nonnulli in capite; in iis autem ipsis rursus dissentiunt, dum non constat inter ipsos, quamam in corporis parte et thoracis habeatur. Plato autem triplicem esse animam professus, ratiocinatricem in capite, irascibilem circa thoracem, appetitivam circa umbilicum esse dicebat. Ita nos locus subterfugere videtur, quum nec sensui evidenter appareat, quod in reliquis accidit, neque conjecturis deprehendatur, quibus id aliquis possit colligere;

Ed. Chart. V. [112.]

Ed. Bas. I. (264. 265.)

οὐδὲ γὰρ ἂν ἀντιλογία ἐπὶ τοσούτων προῆλθεν καὶ ἐν
 ἱατροῖς καὶ ἐν φιλοσόφοις. αὕτη πρώτη ῥῆσις γέγραπται
 ὑπὸ Χρυσίππου περὶ ἡγεμονικοῦ κατὰ τὸ πρότερον περὶ
 ψυχῆς. τὸ μὲν γὰρ ἡμῖν μέρος αὐτῇ τῆς βίβλου τὸ πρό-
 τερον ὑπὲρ οὐσίας ψυχῆς ἔχει τὴν σκέψιν. κατὰ δὲ τὸ
 ἐφεξῆς ἡμῖν τὸ ἀπὸ τῆς γεγραμμένης ῥήσεως ἀρχόμενον
 ἐπιδεικνύται πειρᾶται, τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονοῦν ἐν καρδίᾳ
 περιέχεσθαι. τὴν (265) μὲν οὖν ἀρχὴν τοῦ λόγου δίκαιον
 ἀγάσασθαι· σαφὲς τε γὰρ αἶμα καὶ ἀκριβὲς, ὥς ἐχρὴν εἰ-
 πεῖν ἀρχόμενον ἄνδρα τηλικούτου δόγματος, εἴρηται Χρυ-
 σίππῳ. καὶ γὰρ, ὅτι Πλάτων τρία μέρη τῆς ψυχῆς εἰσάγει,
 καὶ ἃ τινὰ ταῦτα, εἴρηται, καὶ καθ' οὓς τινὰς τόπους ἐν
 τοῖς ζώοις καθιδρυμένα, καὶ ὅτι λόγῳ χρὴ διασκέπασθαι
 περὶ τοῦ δόγματος ἐκφυγόντος τὰς αἰσθησεις. τὰ δ'
 ἐφεξῆς οὐκ εἶδ' ὁμοίως ἔχει. δίκαιον γὰρ ἦν, οἶμαι,
 πρῶτον μὲν εἰπεῖν, ὑπὸ τίνων πινδαρῶν ἀνυπαισθητός ὁ
 Πλάτων οὕτως ἐδόξαζεν, ἔπειτα δὲ ἐξελέγξαι καὶ δια-
 μαλεῖν αὐτὰ, καὶ ἐπὶ τούτῳ τὴν ἑαυτοῦ κατασκευάσαι δόξαν,

*neque enim eousque et inter medicos et inter philosophos
 controversia processisset. Haec prima verba a
 Chrysippo prodita sunt de principatu animae in primo
 de eadem libro; nam dimidia libri ipsius pars prior de
 animae substantia speculationem continet, reliqua pars,
 quae a commemoratis verbis incipit, animae principatum
 contineri in corde demonstrare conatur. Principium ita-
 que orationis admirari iustum est; quippe tum manifeste,
 tum exacte, ut conveniebat virum dicere tanti dogmatis
 principem, a Chrysippo dictum est. Etenim, quod Plato
 tres animae partes statuerit, et quanam hae sint, qui-
 busque locis in animantibus collocarentur, exposuit, item
 quod ratione de placito, quod sensus effugit, considerare
 oporteat. Quae subsequuntur, non ita simili modo ha-
 bent. Aequum namque erat (meo iudicio) primum ex-
 ponere, quibus rationibus Plato persuasus ita censuerit,
 deinde redarguere eas et evertere, postea suam ipsius*

Ed. Chart. V. [112, 113.]

Ed. Baf. I. (265.)

οὐκ ἐκ π[113]θαιῶν ἐπιχειρημάτων, οἷσις ἐθ[113] ἐπὶ χρ[113]
 σθαι σφισταῖς τε καὶ ῥήτορσιν, ἀλλ' ἐξ ἐπιστημονικῶν τε
 καὶ ἀποδεικτικῶν, ἃ δὴ μεταχειρίζεσθαι πρέπει φιλοσόφοις
 ἀνδράσιν ἀλήθειαν σπουδαίουσιν. Ἄρ' οὖν οὕτως ὁ Χρύ-
 σιππος ἔπραξεν, ἢ πᾶν τὸνναντίον; ἐπελάθετο μὲν, ὥς
 μηδὲ προσηρηκῶς ὅλως τε περὶ τῆς τοῦ Πλάτωνος δόξης,
 ἄρχεται δ' ἐπιχειρεῖν ἀπὸ τοῦ γένους τῶν λημμάτων, ὃ
 κατὰ μαρτύρων δοῦσαν ἢ πλήθυνε, οὐ κατὰ τῆς τοῦ πράγ-
 ματος φύσιν ἄξιον πιστεύεσθαι. παραγράφῳ δὲ καὶ τὴν
 ῥῆσιν αὐτῆς ἠδὲ πως ἔχουσιν* παρὶ ὧν ἐξῆς ζητήσομεν
 παρεκπληρώσει ἀπὸ τῆς κοινῆς ὁρμώμενοι φορῶς καὶ τῶν
 κατὰ ταύτην εἰρημένων λόγων. κοινὴν ἐνταῦθα φορὰν ὁ
 Χρύσιππος εἰρηκε τὸ κοινῇ πᾶσιν ἀνθρώποις δοκοῦν. εἴτ'
 ἐπὶ τῶν φησὶ* καὶ ἐπὶ τούτων ἱκανῶς φαίνονται ἐνηνέχθαι
 ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὸ εἶναι τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν ἐν τῇ
 καρδίᾳ. εἴτ' ἐξῆς τούτων ἀπτόμενος ἤδη τῶν προχειρη-
 μάτων αὐτῶν ἠδὲ πως γράφει κατὰ λέξιν* κοινῇ δὲ μοι
 δοκοῦσιν οἱ πολλοὶ φέρεσθαι ἐπὶ τούτῳ, ὥσπερ συναισθα-

opinionem statnere, non probabilibus argumentis, quibus
 nisi mos est sophistis et rhetoribus, verum ex scienti-
 ficis et demonstrativis, quas tractare philosophos veri
 studiosos docet. Nunquid igitur Chrysippus ita factita-
 vit, an omnino contra? Certe oblitus est, se quicquam
 omnino prius de Platonis opinione dixisse. Incipit au-
 tem ab eo sumpcionum genere argumentari, quod ex te-
 stium aut vulgi opinione, non secundum rei naturam
 credere dignum est. Apponam autem verba ipsa, quae
 in hunc fere modum, habent. *De subsequētibz pari
 modo disquiremus, a communi inclinatione et sermoni-
 bz secundum hanc prolatis exordientes.* Communem in-
 clinationem Chrysippus hic intelligit id, quod communi-
 ter omnibus hominibus videtur. Deinde inferens inquit:
*Et in his abunde videntur ab initio ad hoc inclinare;
 ut princeps scilicet animas pars in corde sita sit.* Dein-
 de rursus ea ipsa argumenta attingens ita ad verbum scri-
 bit: *Communiter multi reliqui huc ferri videntur, cen-*

Ed. Chart. V. [113.]

Ed. Basf. I. (265.)

νόμενοι περὶ τὸν θώρακα αὐτοῖς τῶν κατὰ τὴν διάνοιαν
 πυθὼν γιγνομένων, καὶ μάλιστα καθ' ὃν ἡ καρδία τέτακται
 τόπον, οἷον μάλιστα ἐπὶ τῶν λυπῶν καὶ τῶν φόβων, καὶ
 ἐπὶ τῆς ὀργῆς, καὶ μάλιστα τοῦ θυμοῦ, ἐκ τῆς καρδίας
 ἀναθυμιωμένου καὶ ὠθουμένου ἐκτὸς ἐπὶ τινα, καὶ ἔμφυ-
 σῶντος τὸ πρόσωπον καὶ τὰς χεῖρας, γίγνεται ἡμῖν ἔμφα-
 σις. ἐν τοῦτοις ἤδη πᾶν σφόδρα θαυμάζω τοῦ Χρύσιππου
 πάνθ' ἕμα συγγενιὸς τε καὶ ταράττοντος. εἰρηκώς τε γὰρ
 ὀλίγον ἔμπροσθεν, ὡς ὁ Πλάτων ἐν τοῖς περὶ τὸν θώ-
 ρακα τύποις ὑπολαμβάνει τὸ θυμοειδὲς ὑπάρχειν, εἰ-
 ἀφ' ὧν κινήσεις ἐπὶ τοῦθ' ἦκεν ὑπερβὰς εἰπεῖν, ὑπερ-
 βὰς δὲ καὶ τὸ διαβaleῖν αὐτὰ, κατασκευάζειν εὐθύς
 ἄρχεται τὰ δοκοῦντα αὐτῷ πρώτου πάντων τῶν ἐπιχει-
 ρημάτων μνημονεύων, δι' ὧν δείκνυται τὸ θυμοειδὲς ἐν
 τοῖς κατὰ τὸν θώρακα τόποις ὑπάρχον. οὐ γὰρ δὴ ἐξ ἄλλων
 πραγμάτων φαινόμενων, ἢ ἐξ ὧν εἴρηκεν ὁ Χρύσιππος
 νῦν, ἐναργέστερον ἢν τις ἀποδείξειεν, ἐκ θώρακος τε καὶ
 καρδίας ὁρμησθαι τὸν θυμόν. ὥσπερ γὰρ, φησὶν, ἀναθυ-
 μιωμένου τοῦ θυμοῦ ἐκ τῆς καρδίας καὶ ὠθουμένου ἐκ

*in thorace mentis affectiones oboriri sentientes, praefer-
 tim quo in loco cor est collocatum, quemadmodum in
 tristitia, metu et ira, praesertim autem iracundia, dum
 ex corde vaporis modo erumpit, forasque aliquo propel-
 litur, et faciem manusque inflans, nobis fit conspicua.*
 In his Chrysippum non possum non demirari, qui om-
 nia simul confundat perturbetque. Quum enim paulo
 ante dixisset, Platonem putare, vim irascibilem in thora-
 cis regionibus consistere, deinde ea, quibus incitatus huc
 pervenit, dicere supersedit, quumque omisisset eadem re-
 prehendere, suam statim opinionem aperire incipit, pri-
 mum omnium eorum argumentorum in memoriam revo-
 cans, quibus animam irascibilem in thorace haberi osten-
 dit. Neque enim aliis rebus apparentibus, quam ex iis,
 quae Chrysippus protulit, nunc evidentius demonstra-
 veris, ex thorace et corde iracundiam proficisci; nam vel-
 ati, inquit, si iracundia ex corde evaporet et foras ali-

Ed. Chart. V. {113.}

Ed. Bas. I. (265.)

τὸς ἐπὶ τινι, καὶ ἐμφυσῶντος τὸ πρόσωπόν τε καὶ τὰς
 χεῖρας, γίνεται ἡμῖν ἐμφασις. ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει συγχω-
 ρεῖν δοκεῖν ὁ Χρύσιππος τοῦ παλαιῷ λόγῳ ἔσαι τινὰ τῆς
 ἐμφύτου θερμότητος ὑπολαμβάνοντι γίνεσθαι κατὰ τὴν
 καρδίαν ἐν τοῖς θυμοῖς, ἣ ἔσει τὸ τε διαφυσᾶσθαι τὸ
 πρόσωπον ἔπεται, καὶ σῖμπαν ἐρεύθειν τε καὶ θερμαίνε-
 σθαι τὸ σῶμα, καὶ σφοδρῶς πηδᾶν τὴν καρδίαν οὖν καὶς
 κατὰ τὸ ζῶον ἀπάσαις ἀτηρησίαις. ἀρ' οὖν ὁ Πλάτων. ἑτε-
 ρὸν τί φησιν, ἐπειδὴν ἐν Τιμαίῳ γράφῃ· τὴν δὲ καρδίαν
 ἅμα τῶν φλεβῶν καὶ πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα
 τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος εἰς τὴν δορυφορικὴν οἰκισιν κα-
 τέστησαν, ἵν' ὅτε ἔσειε τὸ τοῦ θυμουμένου τοῦ λόγου πα-
 ραγγελίαντος, ὅταν ἄδικος περὶ αὐτὰ γίγνηται πρῶξις ἔξω-
 θεν, ἥ καὶ τις ἀπὸ τῶν ἐνδοθεν ἐπιθυμιῶν ὀξείως διὰ
 πάντων τῶν στενωπῶν πᾶν ὅσον αἰσθητικὸν ἐν τῷ σώματι,
 τῶν τε παρακελεύσεων καὶ ἀπειλῶν αἰσθανόμενον, γίγνηται
 ἐπήκοον. εἰ δὲ τούτοις ἐφεξῆς καὶ τάδε γράφει. τῇ δὲ
 δὴ πηδῆσει τῆς καρδίας ἐν τῇ τῶν δεινῶν προσδοκίᾳ καὶ
 τῇ τοῦ θυμοῦ ἐγχεσει προγινώσκοντας, ὅτι οἷα διάπυρός γε

*quo propellatur, faciemque et manus inflat, nobis appa-
 ret; in his verbis Chrysippus consentire videtur veterum
 sententiae, qui fervorem innati caloris aliquem in corde
 per iracundiam oboriri dicunt; quo fervore accidit, ut
 et facies inflatur, totum corpus rubescat calescatque et
 vehementer cor una cum omnibus animantis arteriis sub-
 siliat. An itaque Plato diversum quiddam his dicat,
 quum in Timaeo scribit: Cor, venarum et sanguinis per
 omnia membra vehementer discurrentis fontem, in regione
 stipata collocarunt, ut, quando iracundias vis exardescit,
 ratione nunciante, si quid extrinsecus iniuste fiat, vel in-
 tus aliqua concupiscentia turbet, subito per meatus om-
 nes quamvis angustos, quicquid in corpore sensus est com-
 pos, iussa minasque sentiat, pareatque imperanti. Prae-
 terea secundum haec ita scribit: At dum cor malorum
 expectatione et iracundia excitata subsiliat, praenoscen-*

Ed. Chart. V. [113. 114.]

Ed. Bas. I. (265.)

ἡ τοιαύτη πᾶσα ἐμελλεν οἰκησις γίνεσθαι τοῦ θυμομένου, ἐπικουρίαν αὐτῇ μηχανώμενοι τὴν τοῦ πνεύματος ἰδίαν ἐναφύτευσαν. ὥστε, ὦ φίλτατε Χρύσιπτε, τὰ Πλάτωνος δόγματα γράφεις, ἐπειδὴν ἐν τῆς καρδίας ἀναθυμιᾶσθαι τε καὶ πρὸς τὸ ἐκτός αὐταῖσθαι καὶ τὸ πρόσωπον ἐμφανῶν λέγῃς τὸν θυμόν.

Κεφ. β'. [114] Οὐ μὴν τοῦτό γ' ἦν σοι τὸ ἀμφισβητούμενον, εἰ τὸ θυμούμενον τῆς ψυχῆς ἐν καρδίᾳ κατοικίσται, ἀλλ' εἰ τὸ λογιζόμενον, ὅπερ ἐχρῆν ἀποδείξαντα μὴ πολλὰ κάμνειν ὑπὲρ τοῦ θυμομένου, μηδ' ἐμπιπλάται τὸ βιβλίον ἐπὶ τῶν παιητικῶν, ὧν ἐφεξῆς γράφεις ὡδὲ.

Ὅς γε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο

Ἄνδρὸς ἐνὶ στήθεσιν ἄβεται ἤντε καπνός.

καὶ πάλιν

Ὁ θυμός αὐτόν τῶν φρενῶν ἐξῆρεν ἄνω.

καὶ πάλιν

Πηδῶν δ' ὁ θυμός ἐνδοθεν ματαίνεται.

tes totam ejusmodi regionem irascentis partis veluti igneam fore, praesidium ipsi molientes pulmonis ideam inferuerunt. Quapropter, carissime Chrysippe, Platonis dogma scribis, quum ex corde iracundiae vim incendi, et foras propelli, faciemque inflari dicas.

Cap. II. Quanquam de hoc non ambigebas, num irascens animae facultas cordi inellet, sed an rationalis; quò demonstrato, non multum de irascente laborare te oportebat, neque librum versibus poeticiis replere, quos in eum modum deinceps recitas:

Dulcior ira viri permulto melle fluente

Aufescit, calidus tanquam alto in pectore fumus.

Ac rursus:

Ipsum ira detulit supra praecordia.

Ac iterum:

Verum animus saliens intus dat praesagia.

Ed. Chart. V. [114.]

Ed. Bas. I. (265.)

καὶ μεγάλα ἕτερα τοιαῦτα παρ' ὅλον τὸ γράμμα, κατα-
σκευάζοντα τὸ θυμούμενον ὑπάρχειν ἐν τῇ καρδίᾳ, δίδον
μὴ τοῦτο δεικνύνειν, ἀλλὰ τὸ λογιζόμενον, ἢ τῇ Διᾷ, εἴπερ
ἀδύνατος ἦτ' ἀντικρὺς ἐπιδεικνύναι τοῦτο, πειρασθῆναι γοῦν
ἐπιχειρῆσαι θείξαι, καθ' ἓν τοῦτο τὸ μέρος εἶναι τὸ τε
θυμούμενον τῆς ψυχῆς καὶ τὸ λογιζόμενον. ὁ δὲ γε τουτὶ
μὲν οὐδ' ἐπιχειρήσας πρῶται καὶ οὐδὲν μέρος τοῦ βιβλίου,
χρηταὶ δὲ διὰ παντός ἐξ ἐτοίμου λαμβάνουν. εὐθύς γοῦν
ἐν τοῖς ἐφεξῆς οὕτω γράφει τῆς μὲν ὁργῆς γιγνομένης ἐν-
ταῦθα, εὐλογον καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιθυμίας ἐνταῦθ' εἶναι,
καὶ τῇ Διᾷ τὰ λοιπὰ πάθη, καὶ τοὺς διαλογισμούς, καὶ
ὅσον τοῖς τοῖς ἐστὶ παραπλήσιον. οὐδὲν γὰρ ἀναγκαῖον, ἔνθα
τὰ πάθη, καὶ τοὺς διαλογισμούς ἐνταῦθ' ὑπάρχειν, ὥς, εἴ
γε τοῦτ' ἐκ προοιχείου τις ᾤξιάσειε λαμβάνειν, αὐτὸ τὸ ζη-
τούμενον λήφεται. Πλάτωνος μὲν γὰρ λέγοντος, οὐκ ἐκ
15. ταυτοῦ μέρους ὁρμαῖσθαι λογισμὸν τε καὶ θυμὸν καὶ ἐπι-
θυμίας, Ζήνωνος δὲ ἐν καρδίᾳ καθιδρόντος ἅπαντα,
προσῆκον ἦν, οἶμαι, καὶ Χρυσίππῳ καὶ παντὶ τῷ μετὰ

Aliaque id genus infinita toto libro tractat, dum irasci-
bilem facultatem in corde esse tuetur, quum non opus
sit ostendere, sed an rationalis in eo habeatur; aut per
Iovem, si hoc non poterat manifeste ostendere, saltem
conari debebat pro virili in hac una parte et irascibi-
lem et rationalem animae facultatem esse demonstrare.
Atqui hoc ille, ne aggressus quidem est in ullo libri loco
facere, sed per totum eo utitur, ex prociuctu assumens.
Statim enim in subsequenlibus ita scribit. Quum hic ira
nascatur, ratio est etiam reliquas cupiditates indide n oxi-
fiere, adeoque reliquos affectus et ratiocinationes, ad
haec quicquid est his persimile. Neque enim necessa-
rium est, ubi affectus habentur, illic etiam ratiocinatio-
nes esse; quare, si quis hoc prompte et citra examen
assumendum putaverit, id, de quo est quaestio, sumetur.
Quum enim Plato affirmet, non ex eadem proficisci parte
ratiocinationem, iracundiam et cupiditatem, Zeno autem
in corde omnia collocet, officium meo iudicio erat Chry-

Ed. Chart. V. [116.]

Ed. Bas. I. (265.)

Πλάτωνα καὶ Ζήνωντα κρίνομεν τὰ δόγματα τῶν ἀνδρῶν, προσθεῖναι θατέρῳ μὲν αὐτῶν ἀποδείξαι, θατέρῳ δ' ἔλεγχόν τινα· τὸ δὲ χωρὶς ἀποδείξεως ἀποφῆναι, καθάπερ ὁ Χρύσιππος ἐποίησεν, ὥς, ἔσθ' ἂν ἡ τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς, ἐνταῦθα καὶ τὸ λογιστικὸν ὑπάρχειν, τοσούτου δεῖ φιλοσόφῳ προσήκειν, ὥστ' οὐδ' οἱ ῥήτορες, οὐδ' οἱ σοφισταὶ πράττουσιν αὐτὰ· πειρῶνται γοῦν κικέειναι πότεσσι τις πειραταῖς χρῆσθαι· τὸ δὲ ἕκαστον τῶν ζητουμένων ἐξ ἐτοίμου λαμβάνειν οὔτε σοφισταῖς, οὔτε ῥήτορσιν, οὔτε διαλεκτικοῖς, οὔτ' ἀποδεικτικοῖς, οὐδ' ὅλως οἰδεὶν τῶν πάντων προσήκει. κάλλιον οὖν ἦν, οἶμαι, καθάπερ ὁ Πλάτων ἀποδείξαι προϋδιμήθη τὸ ἑαυτοῦ δόγμα, καὶ τὸν Χρύσιππον οὕτω πειρασθῆναι τὸ τοῦ Ζήνωντος ἀποδείξαι, καὶ μὴ πληθὺς ἐπὶ παραγράφῃ ἐξ ἀπάντων τῶν ποιητῶν ἐκλέγοντα, δεικνύτων ὀργήν, καὶ θυμὸν, καὶ φόβον, καὶ δειλίαν, καὶ θράσος, καὶ θάρρος, καὶ κυριότητα, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα, τὰ μὲν ἐνεργείως τινας εἶναι,

sippi et cujuslibet, qui post Platonem et Zenonem virorum placita examinat, alteri demonstrationem annectere, alteri reprehensionem aliquam. At citra demonstrationem sententiam dicere, quemadmodum Chrysippus fecit, puta, ubi animae pars affectionibus obnoxia existit, illio et ratiocinatricem esse, tantum a philosophi munere abest, ut etiam nec rhetores nec sophistae idem faciant; quippe illi probabili quadam ratione fidem asserere conantur. Singula autem quae disquiruntur, ex pro-cinctu et inconsiderate assumere neque ad sophistas, neque ad rhetores, neque ad dialecticos, neque ad innitentes demonstrationibus, neque omnino ad ullum omnium pertinet. Pulchrius enim erat mea sententia, ut Plato suum ipsius dogma demonstrare instituit, ita Chrysippum quoque Zenonis placitum pro virili ostendisse, et non versuum multitudinem ex omnibus poetis selectam ascribere, qui indicent, iram, iracundiam, metum, timiditatem, temeritatem, audaciam et constantiam atque ejus generis partim quidem actiones quasdam, partim autem

Ed. Chart. V. [114. 115.]

Ed. Bas. I. (265. 266.)

τὰ δὲ παθήματα τῆς καρδίας. τί γὰρ αὐτῷ βούλεται ταυτὶ
τὰ ἔπη τὰ ἐξ Ὀμήρου συνειλεγμένα;

Κραδίῃ δὲ οἱ ἔνδον ὑλάσκει.

καί·

Στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνέπαυε μύθῳ·

Τέτασθ' δὴ κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' εἴληε.

καί·

Ὡς πικραίνῃς στήθεσιν ἀναστενάχῃς Ἀγαμέμνων
(266) Νειόθεν ἐκ κραδίης, περὶ γάρ δὴ ἐν θηυσὶν Ἀχαιῶν.

καί·

Ἀλλὰ μοι οἰδάνεται κραδίη χόλον.

καί·

[115] Ἦρῃ δ' οὐκ ἔχαδε στήθος χόλον, ἀλλὰ προσηύδα.

καί·

Ἀλλὰ τε καὶ μετόπισθεν ἔχει κόπον, ὅφρα τελείσῃ,

Ἐν στήθεσιν ἐοῖσιν.

ἐκ ἅπασι γὰρ τοῦτοις οὐ τὸ λογιστικόν, ἀλλὰ τὸ θυμοει-

cordis esse affectiones. Quid igitur sibi volunt versus hi
ex Homero collecti?

Cor ipsi intus latrat.

Et:

Pectore perouffo verbis cor increpat ira:

Suffer et haec, cor, nam graviora aliquando tulisti.

Item:

Pectore prudenti fursym suspiria daxit

Ex corde imo Agamemnon Graecis navibus astans.

Ad haec:

Sed mihi bile tumet cor.

Et:

Iur, non iram tenuit sub pectore, at inquit.

Praeterea:

Verum et post etiam sub pectore continet iram,

Donec perficiat.

In his omnibus non rationalis, sed irascibilis animae fa-

Ed. Chart. V. [115.]

Ed. Bas. I. (266.)

δὲς ἐν τῇ καρδίᾳ περιέχσθαι δηλοῦται, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τοιοῦτος.

Χόλος, ὅστις ἐφάρκε πολύτρονά περ χαλεπῆναι.
καί·

Ὅστις πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο

Ἀνδρῶν ἐν στήθεσιν ἀέξεται ἥντις καπνός.

καί·

Κραδίῃ ἄληκτον πόλεμον πολεμίζεις, ἥδ' ἐμώχεσθαι.

καὶ πρὸς τοιούτους εἶτι·

Οἱ γίνοισι θάρσος ἐνὶ στήθεσιν ἔσθης.

καί·

Ἄνδ' ἄχος κραδίην Λαερτιάδεω Ὀδυσῆος.

καί·

Ἐν δ' ἄρα οἱ στήθεσσι μένος πατρῴων ἴκε.

καὶ

— — Αὐτὰρ Ἀχιλλεύς

Δειδὼν ἐνὶ στήθεσιν ἔχει μεγαλήτορα θυμόν.

cultas in corde contineri significatur, quemadmodum in his quoque, ut arbitror.

Atque ira hunc quamvis sapientem invasit adurens.

Et:

Dulcior hic multo quam mel quod defluit instar

Flumi in pectoribus conscendet protinus imis.

Et:

— — Cor appetit intus

Bellum agere incessans, pugnamque subire diurnam.

Et:

Atque animum audacem ipsi in pectore dii posuerunt.

Et:

Cor Laertiadae dolor ast invasit Ulyssse.

Et:

Pectoribus robur validum patris indidit ipsi.

Et:

— — Sed pectore Achilles

Gnarum animum et grandem virtutibus oblinct intus.

καί·

— — Σοὶ δ' ἄληκτόν τε κακόν τε

θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι θεοὶ θέουσιν εἵνεκα κούρης.

καί·

Ὡς Αἰνεία θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι γεγῆθει.

καί·

Πρῶσαν ἐνὶ στήθεσσι κλισθενέος Διὸς ὤλην
Γνώμεται.

καὶ πρὸς τούτοις εἶπ·

Καὶ δέ μοι αὐτῷ θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι
Μᾶλλον ἐφορμῆται πολεμίζαν ἢ δὲ μάχεσθαι.

καί·

Ἐπὶ δ' αὐτὸς αὔριε μάλα μέγα, τοῖσι δὲ θυμὸν
Ἐν στήθεσσι κ' ἐθέλξει, φόβου δ' ἐμνήσατο Ἐκτόρ.

καί·

Νέστορ, ἐμ' ὀτρύνει κραδίη καὶ θυμὸς ἀγήνωρ.

καί·

Οἱ περὶ μὲν πρόφρονι κραδίη καὶ θυμὸς ἀγήνωρ.

Et:

— — *Durumque malumque**Dii posuere animum tibi pectore virginis ergo.*

Et:

Sic Aeneas animus gavisus pectore in ipso.

Et:

*Et Jovis exarsit positum sub pectore robur
Noscere.*

Ad haec:

*Atque mihi ipsi animus bellum pugnamque subire
Permultum ardescit nunc nunc in pectore caro.*

Rursus:

*Ipse autem valide clamans in pectore mulsi
Illa animum, atq; Hector coepit meminisse timoris.*

Rursus:

Incitat, o Nestor, cor me atque animus generosus.

Et:

Est illi prudens cor atque animus generosus.

Ed. Chart. V. [115.]

Ed. Bas. I. (266.)

καί·

Ὡς γέρον, εἶθ', ὥς θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι,

Ὡς τοι γούναθ' ἔποιτα,

καί·

Οἶσθαι γάρ, οἷός· θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι γυναικός.

καί·

— — Σὸν δὲ φίλον κῆρ

Τετλάτω ἐν στήθεσσι κακῶς πάσχοντος ἑμοῦ.

καί·

Ὡς φάτο, τοῖσι δὲ θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι ὄρινε.

καί·

Τηλέμαχος δ' ἐν μὲν κραδίη μέγα πένθος ἄεξεν.

καί·

Ὡς φάτ' ἐνὶ στήθεσσι καταπιόμενος φίλον ἦτορ.

καί·

Τῷδε μᾶλ' ἐν ἐπίσῃ κραδίᾳ σημαίνεται τληυῖα.

πάντα μὲν γάρ τε ταῦτα ἔπη καὶ πρὸς τούτοις εἰς μυρία

Et:

O fi, clare senex, genua haud minus ipse valenter

Possideas, quam animum retines in pectore caro.

Et:

Nosti etenim, qualis muliebri in pectore suavit

Esse animus.

Et:

Aque tuum clarum cor, me patiente dolores,

Sufferat.

Et:

Fatus sic, animum tandem hic in pectore movit.

Et:

Telemachus magnum luctum sub corde recepit.

Et:

Sic dixit placans animum sub pectore carum.

Et:

Huic cor in requie mansit deterrima passum.

Omnes enim hi versus, et praeterca infiniti alii, si nu-

καί·

— — Σοὶ δ' ἄληκτόν τε κακόν τε
 θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι θεοὶ θέσαν εἴνεκα κούρης.

καί·

Ὡς Αἰεὶς θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι γεγήθει.

καί·

Πρῆσεν ἐνὶ πηθήθεσσι λεοσθενέος Διὸς ἄλκην
 Γνώμεναι.

καὶ πρὸς τούτοις ἔτι·

Καὶ δέ μοι αὐτῷ θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι
 Μᾶλλον ἐπορμῆται πολεμίζων ἢ δὲ μάχεσθαι.

καί·

Ἐπὶ δ' αὐτὸς ὕψος μάλα μέγα, τοῖσι δὲ θυμὸν
 Ἐν στήθεσσι ἐθελξε, φόβου δ' ἐμνήσατο Ἐκτόρ.

καί·

Νέστορ, εἴμ' ὀτρύνει κραδίη καὶ θυμὸς ἀγήτωρ.

καί·

Οἱ περὶ μὲν πρύφρων κραδίη καὶ θυμὸς ἀγήτωρ.

Et:

— — *Durumque malumque*
Dil posuere animum tibi pectore virginis ergo.

Et:

Sic Aeneas animus gavisus pectore in ipso.

Et:

Et Jovis exarsit positum sub pectore robur
Noscere.

Ad haec:

Atque mihi ipsi animus bellum pugnamque subire
Permultum ardescit nunc nunc in pectore caro.

Rursus:

Ipsa autem valide clamans in pectore multis
Ilis animum, ass Hektor coepit meminisse timoris.

Rursus:

Inoitat, o Nestor, cor me atque animus generosus.

Et:

Est illi prudens cor atque animus generosus.

Ed. Chart. V. [115.]

Ed. Bas. I. (266.)

καί·

Ὡς γέρον, εἴθ', ὥς θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι,

Ὡς τοι γούναθ' ἐποιτῶ.

καί·

Οἷσθαι γάρ, οἷος θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι γυναικός.

καί·

— — Σὸν δὲ φίλον κῆρ

Τετάρτοις ἐν στήθεσσι κακῶς πάσχοιτος ἔμοιτο.

καί·

Ὡς φάτο, τοῖσι δὲ θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι οἶκεν.

καί·

Τηλέμαχος δ' ἐν μὲν κραδίη μέγα πένθος ἄεξεν.

καί·

Ὡς φάτ' ἐνὶ στήθεσσι καθαρπτόμενος φίλον ἦτορ.

καί·

Τῷδε μάλ' ἐν ἐπίσῃ κραδίᾳ σημαίνεται τληυῖα.

πάντα μὲν γάρ τε ταῦτα ἐπη καὶ πρὸς τούτοις εἶμι μυρία

Et:

O sū, clare senex, genua haud minus ipse valenter

Possideas, quam animum retines in pectore caro.

Et:

Nosti etenim, qualis mullebre in pectore suavit

Esse animus.

Et:

Aique tuum charum cor, me patiente dolores,

Sufferat.

Et:

Fatus sic, animum tandem his in pectore movit.

Et:

Telemachus magnum luctum sub corde recepit.

Et:

Sic dixit placans animum sub pectore carum.

Et:

Huic cor in requie mansit deterrima passum.

Omnes enim hi versus, et praeterea infiniti alii, si nu-

Ed. Chart. V. [115.]

Ed. Bas. I. (266.)

ἕτερα τὸ πλῆθος ὡς Χρύσιππος παρατίθεται τὸ θυμοειδὲς ἐν τῇ καρδίᾳ φησὶν ὑπάρχειν. ἐγὼ δὲ εἰ πάντα παραγράφωμι, πληρώσω τὸ βιβλίον, ὥσπερ καὶ ὁ Χρύσιππος ἐπλήρωσεν. ἀλλ' ἐξ Ὁμήρου μὲν ἱκανὰ καὶ ταῦτα· τῶν δ' ἐξ Ἡσιόδου παραγραφέντων ὑπὸ Χρυσίππου, πμπολλῶν καὶ αὐτῶν ὅτων, ἀρκέσει μοι δυοῖν ἢ τριῶν ἐπιμνησθῆναι παραδειγμάτων ἔτεκα.

Τυτὸς γὰρ ἀέξετο θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι.

καί·

Οἷον ἐνὶ στήθεσσι χόλον θυμαλγὴν ἔχουσα.

καί·

Πάτων ἐν στήθεσιν ἀέξετο θυμὸς ἀγῆνωρ.

ἐν οἷς ἐγὼ μὲν ἐκτελήτωμαι τῆς μεγαλοφυχίας τὸν Χρύσιππον. δέον γάρ, ὥς ἄνθρωπον ἀνεγκυκλῆτα τασούτοις ποιητῆς, καὶ γνωσκότα σαφῶς ἅπασι τοῖς δόγμασι αὐτοῦ μαρτυροῦντις ἄλλοτε καὶ ἄλλα τῶν ἐπῶν, ὥσπερ καὶ Πλούταρχος ἐπέδειξεν ἐν τοῖς τῶν Ὁμηρικῶν μελετῶν, ἐκλέγειν μὲν ἐξ αὐτῶν ὅσα μαρτυρεῖ τῷ σπουδαζομένῳ πρὸς

merum spectes, quos Chrysippus apponit, irascibilem facultatem in corde haberi ostendant. Ego autem si omnia ascribam, librum, quemadmodum Chrysippus, replebo: verum ex Homero haec quidem sufficiunt. Eorum autem, quae ex Hesiodo Chrysippus permulta et ipsa adjecit, abunde mihi erit, si duo triaue exempli gratia citavero.

Namque ubi succrevit animus sub pectore caro.

Et:

Iram animum graviter cruciantem pectore gestans.

Et:

Cunctorum crevit in corde animus generosus.

In quibus sane ad Chrysippi magnanimitatem obstupesco. Quum enim conveniat hominem, qui tot poetas perlegerit sciatque manifesto omnibus ipsos placitis assentientes alias in aliis verbis, quemadmodum et Plutarchus in omnibus Homericis exercitationibus ostendit, deligere quidem ex ipsis, quae placitum, cui ipse fludet, attollantur,

Ed. Chart. V. (115. 116.)

Ed. Bas. I. (166.)

αὐτοῦ δόγματι, παραλείπειν δὲ τὰ μαχόμενα, καὶ πᾶν ἐνίοισι κατασκευάζοντα τούναντιον, ὃ δ' ὁμοίως ἐξῆς ἀπάντων μέμνηται. τὰ μὲν γὰρ τοιαῦτα τῶν ἐπὶ τῶν ἀπαρτῶν ἐχρῆν ὑπ' αὐτοῦ παραλείπεσθαι, δι' ὧν δὲ νοῦν καὶ φρένας καὶ διάνοιαν καὶ λογισμὸν εἶπε τις ἐν καρδίᾳ περιέχεσθαι, συνάγειν ἰδεῖν, καθάπερ ἔχει καὶ τὰ τοιαῦτα.

Τύτε δὲ στηθέων θ' ἅμα φρένας ἐξέλαιτο Ζεύς.

καί·

Ἔγως, Ἐννοσίγαιε, ἐμὴν ἐν στήθεσι βούλην.

καί·

Αἰεὶ τοι τοιοῦτον ἐν στήθεσσι τόημα.

καί·

— — Οὐ μοι τοιοῦτον ἐν στήθεσσι τόημα.

[116] ὥσπερ γὰρ τοῦ προτέρου γένους τῶν ἐπῶν, δι' ὧν ἐν τῇ καρδίᾳ δεικνύνται τὰ τῆς ψυχῆς πύθη, παντάλλῃ τις ἀφθονία παρὰ τοῖς ποιηταῖς ἐστίν, οὕτως οὐδὲ Διατέρου ὀλίγα, ἐν οἷς τὸ λογιζόμενον ἐν καρδίᾳ τις ὕσον ἐπὶ τοῖς ποιηταῖς ἐπιδειξναι δύνησται.

relinquere autem pugnantia, et quae interim totum contrarium asserunt, ille ex aequo omnium deinceps meminit: nam ejusmodi versus omnes ab eo praetermissos esse oportebat, quibus autem mentem, intellectum, cogitationem et rationem in corde contineri aliquis dixerit, ea colligere, quemadmodum et haec innuunt.

Juppiter exemit tunc ipsi ex pectore mentem.

Et:

Consilium, Neptune, meum hoc in pectore nosii.

Et:

Et tibi perpetuo est sententia pectore talis.

Et:

— — *Non mihi fiat talis sententia pectore.*

Sicut enim prioris versuum generis, quibus in corde animae affectus ostenduntur, infinita apud poetas est copia, ita nequo alterius pauca, quibus rationalem vim in corde sitam, quantum ad poetas, aliquis ostendere poterit.

Ed. Chart. V. [116.]

Ed. Bas. I. (256.)

Κεφ. γ'. Ταῦτ' οὖν ἐχορήγῃ ἐκλέγειν μόνα τὸν Χρύσιππον, εἴπερ ὅλος κατὰ μάρτυρας ἐγνώκει διακρίναι τὸν ἄγωνα. τὸ δὲ πλείω μὲν ἐκεῖνα, ταυτὶ δ' ἑλάττω γράφει, τῷ μὲν τὸ ἀληθὲς τῆς ἱστορίας ἐπιδεικνύοντι καλῶς ἂν γίγνοιτο· πλείω γὰρ ὄντος ἐστὶν ἐκεῖνα· τὸ δ', ὅπερ ὁ Χρύσιππος σπουδάζει, κατασκευάζειν ἐπιχειροῦντι πρὸς ἐναντιώματος ἂν εἴη, καὶ μάλιστα ὅσα φανερώς ἐπιτιμῶντα ποιεῖ τὸν λογισμὸν τῷ θυμῷ, καθάπερ καὶ τὰδε.

Σιῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠτίκαστε μύθῳ·

Τέτλαθι δὴ, κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' εἴλης.

ταυτὶ γὰρ Ὅμηρος ἐποίησε τὸν Ὀδυσσεύα λέγοντα πρὸς ἐαυτὸν, ἥνικ' ἐφ' οἷς ἐώρα κατὰ τὴν οἰκίαν πραττομένοις ὑπὸ τῶν θεραπευτῶν ἀνέξεσά τε τὸ κατὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ θυμὸν, ἐμελλέ τε νικήσας ὁ θυμὸς τὸν λογισμὸν ἐπ' ἄκαιρον κόλυσιν ἄξειν αὐτὸν τῶν γυναικῶν. ὃν γὰρ ἱππεὺς πρὸς ἵππον, ἢ κυνηγέτης πρὸς κύνεα λόγον ἔχουσιν, τοῦτον ὁ λογισμὸς πρὸς θυμόν. ἄρχειν μὲν γὰρ ἐν

Cap. III. Haec igitur sola Chrysippum feligere conveniebat, si omnino testibus litem dirimere statuerat. At plura quidem illa, pauciora vero haec scribere, ei, qui historiae veritatem ostendat, probe successerit; plura enim illa vere inveniantur; ei vero, qui, quod Chrysippus fludet, tueri aggrediatur, adversabuntur, praesertim quae manifesto iracundiae adversantem increpantemque faciunt rationem, veluti et haec sonant.

Pectora sed feriens, ipsum cor increpat ira:

Suffer et haec, cor, nam graviora aliquando tulisti.

Haec si quidem Ulysses ad se dicentem Homerus introduxit, quum ob ea, quae a famulis domi agi videret, calor in corde ipsius effervere, et animus sive iracundia, ratione devicta, ad intempestivam mulierum punitionem ipsam jam vi praecipitem actura esset. Quam enim eques ad equum, aut venator ad canem rationem obtinent, hanc ratio ad iracundiam. Equidem imperare in

Ed. Chart. V. [116.]

Ed. Bas. I. (266.)

ἄπαισι καὶ κρατεῖν ἔστι δικαιότερον τὸ φύσει κρείττον, ἵπ-
πεὺς μὲν ἵππου, κυρηγέτης δὲ κυνός, λογισμὸς δὲ θυμοῦ,
συμβαίνει δ' αὖτε ἀεὶ νόμῳ φύσεως διακρίσθαι τὴν συζυ-
γίαν, ἀλλ' ἵππος μὲν ἐνίοτε δυσπειθὴς αὐ κατὰ κόσμον
ἐκφερόμετος συναπήμεγεν ἀντὶ τὸν ἀναβήτην ἀρρώστιας
δυναμέως ἢ ἐπιστήμης ἵππικῆς ἀμαθίᾳ νικηθέντα, θυμὸς
δὲ ἰσχυρὸς καὶ ἐπὶ τιμωρίαν ἄκαιρον ἐξουρήσας σφοδρό-
τερον ἔστιν ὅτε συνεπεσπάσατο λογισμὸν ἀρρώστον ἢ
ἀμαθῆ. εἰ μὲν γὰρ καὶ βίωμην καὶ ἐπιστήμην ἔχοι, κρα-
τέσει πάντως ὁ τε λογισμὸς τοῦ θυμοῦ καὶ ὁ ἡνίοχος
τοῦ ἵππου· εἰ δ' ἦτοι θατέρου τούτων ἢ ἀμφοῖν στε-
ροῖτο, κίνδυνος ἑταῦθα τοῦ φύσει κρείττονος ἐπικρατῆσαι
τὸ χειρόν, ὥσπερ ἐν Σκύθαις τε καὶ Γαλάταις καὶ πολλοῖς
ἄλλοις βαρβάροις ἔθνεσιν ὁ θυμὸς κρείττων τοῦ λογισμοῦ,
παρ' ἡμῖν δὲ ἐν τε παισὶ καὶ τοῖς κατωτέρω ἀνθρώ-
ποις. Ὅμηρος δὲ δὴ τοῦτ' αὐτὸ ἐπιδείξει βουλόμενος Ἔκτο-
ρα μὲν καὶ Ἀχίλλεα καὶ τινὰς ἑτέρους τοιούτους θυμῷ

omnibus et praevalere iustius est id, quod natura prae-
cellit, equitem sane equo, venatorem autem cani, ratio-
nem iracundiae. At non semper accidit tale conjugium
lege naturae administrari, verum equis nonnunquam
contumax non pro decoro elatus infellorem virium im-
becillitate aut equestris scientiae ignorantia victum simul
cum ipso abripit, iracundia autem valens et ad impor-
tunam punitionem vehementius erumpens nonnunquam
rationem imbecillem aut ignaram una secum attrahit.
Si enim robur scientiamque habeat, vincet nimirum et
ratio iram, et auriga equum. Quod si vero aut alter-
utro aut utroque privetur, periculum ibi est, ne id, quod
deterius est, natura praestantius devincat. Quemadmo-
dum sane in Scythia et Galatia aliisque barbaris gentibus
permultis animus rationem vincit, apud nos autem in
pueris et imperitis hominibus. Homerus autem id ip-
sum profecto volens indicare Hectorem, Achillem et
quosdam alios ejusmodi iracundiae inservientes adole-

Ed. Chart. V. [116. 117.]

Ed. Bas. I. (166.)

δουλεύοντάς ὑποτίθεται νεανίσκους· Ὀδυσσεύς δὲ καὶ Πολυδάμαντα καὶ Νέστορα τῶ λογισμῷ κρατοῦντας τοῦ θυμοῦ, πολλάκις μὲν οὕτως ἰσχυρῶς, ὥς μηδ' ἐξορμῆσαι πρὸς ἄλογόν τινα πράξιν τὸν θυμόν, ἔστιν ὅτε δ' ὀρμῶνται μὲν, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ κατεχόμενον, ὥσπερ καὶ τοῖσδε τοῖς ἔπειν Ὀδυσσεύς πέποιήκεν. ἅπαντα δ' ἐξεξῆς ἀνὰ περιγραφήν.

Ἐνθ' Ὀδυσσεὺς μνηστῆρσι κακὰ φρονέων ἐνὶ θυμῷ
 Κατ' ἐρηγορέων· ταῖ δ' ἐκ μεγάροιο γυναικες
 Ἦσαν, αἱ μνηστῆρσιν ἐμισγέσκοτο πάροισιν,
 Ἀλλήλοισι γέλωτα καὶ εὐφροσύνην παρέχουσαι·
 Τῷ δ' ὠρίνετο θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι.
 Πολλὰ δὲ μετμήριζε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν,
 Ἥδ' μεταίψας θάνατον τεύξαιεν ἑκάστη,
 Ἢ ἔν' ἐφ' μνηστῆρσιν ὑπερφιάλοισι μιγῆται
 Τῶν τε καὶ πύματι· κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάττει.
 Ὡς δ' αὖ κύων ἀπυλοῖσι περὶ σκυλάκεσσι βεβῶσα
 [117] Ἄνδρ' ἀγνοήσας ὑλάτει μέμονέν τε μάχασθαι,

scientes inducit; Ulyssem vero, Polydamentem et Nestorem ratione iracundiam continentes, subinde quidem tam valide, ut ne animus quidem ad irrationalem aliquam actionem proruperit, intorim vero erumpat quidem, sed a ratione contineatur, quemadmodum in his versibus Ulyssem expressit. Omnia vero deinceps ea ascribam.

*Tunc sponsis meditans animo mala divus Ulysses
 Decubuit vigil, interea famulas egrediuntur
 Aedibus, ac venerem cum sponsis turpiter extra
 Exercent, largo risu sese exhilarantes.
 Hic ira exagitabatur sub pectore caro,
 Et mente atque animo versabat plurima, cuique
 Mortem ne insiliens conscisceret illico, sponsis
 Extremum an fineret miseri: latrat at intus
 Huic cor, ut catulos obiens canis ipsa tenellos
 Ignotum allatrat, nec non pugnare parata est:*

Ed. Claria. V. (117.)

Ed. Bal. I. (266, 267)

Ὡς ὅα τοῦ ἔνδον ὑλάσκει ἀραξομένου κακὰ ἔργα
Στήθος δὲ πλήξας κραδίην ἤνικαπε μύθῳ·
Τέτλαθι δὴ, κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης,
Ἥματι τῷ, ὅτα τοι μένος ὕσχετος ἦσθις Κύνκλωψ
Ἰφθίμους ἑτάρους, οὐ δὲ ἔτλης, ὅφρα σε μῆτις
Ἐξάγαγ' ἐξ ἄντροιο δ'ὲόμενον θανάσθαι.

Ὡς ἔφατ' ἐν στήθεσσι καθαρπτόμενος φίλον ἦτορ.

(267) εἰ μὴ σαφῶς ἐν τούτοις Ὅμηρος ἐκδιηγείται μάχην
θυμοῦ πρὸς λογισμὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ, καὶ τίσιν μὲν τοῦ
λογισμοῦ, τοῦ θυμοῦ δ' εὐπειθεῖαν πρὸς αὐτὸν, οὐδ'
ἄλλ' οὐδὲν ἂν τις ἑμὶν συγχωρήσειεν ἐκμανθάνειν τοῦ ποιη-
τοῦ. τῶν γὰρ οὕτως ἐναργῶς λεγομένων εἰς ἀμφιβολίαν
ἀχθέμεναι, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις ἂν ἔχοι τις ὅ τε χρέσασκο. τὰς
γὰρ θεραπείας ἀμαρτανόους, ὁρῶν Ὀδυσσεὺς ὑπὸ μὲν τοῦ
θυμοῦ βιαιῶς αἰλκετο πρὸς τὴν τιμωρίαν αὐτῶν, ὑπὸ δὲ
τοῦ λογισμοῦ κατεῖχετο τὴν ἀκαιρίαν ἐκδιδάσκοντος. ἐπεὶ
δ' οὐκ ἡδύνατο βριδῶς πείθειν ὁ λογισμὸς τὸν θυμὸν ἀνα-

Latrae sic intus, male fert dum turpia facta.

Pectora percutiens ira oor increpat idem:

Suffer et haec, cor, nam graviora aliquando tulisti,

Quum in socios Cyclops praeclaros impius esset:

Attamen haec tolerasti, dum te educeret antro

Melie, quando tibi mortem rebare paratam.

Sic inquit placans carissima pectore corda.

Nisi clare Homerus in hisce percenset iracundiae pug-
nam cum ratione in viro prudenti, et victoriam ra-
tionis, iracundiae autem in ipsam obsequium, neque
aliud quicquam aliquis nobis ex poeta condisci concess-
erit. Quum enim ea, quae tam evidentem dicuntur, in
ambiguitatem fuerint deducta, neque aliis sane quomodo
usus sit intellexeris. Quippe ancillas peccantes conspi-
ciens Ulysses iracundia violenter ad ipsarum punitionem
rapiebatur; a ratione vero detinebatur, ut quae intempe-
rative esse edoceret. Verum quia ratio non facile potuit
perducere animum, ut in tempus magis idoneam punitio-

Ed. Chart. V. (117.)

Ed. Raf. I. (267.)

βύλλεσθαι τὴν τιμωρίαν αἰς ἐπιτηδαιότερον καιρὸν, σφοδρότερον αὐτῷ προσφέρεται, καθάπερ ἵππον ἐκφερόμετον ἡγίως ἀντισπῶν βιαίως λοχυρῷ χαλιτῷ, καὶ δὴ καὶ ταῦτά φησι πρὸς αὐτὸν, καρτέρει κατὰ τὸ παρὸν, ὃ γενναιοτάτη καρδία, καθάπερ που καὶ πρότερον ἐκατέρησας ἐπὶ Κύκλωπα, ὀρώσα τοὺς ἐταίρους ὑπ' αὐτοῦ διαφθειρομένους. ἔμοι μὲν δὴ τούτων τῶν ἐπῶν εὐκαιρότατα μὲν ὁ Πλάτων δοκεῖ μνημονεύειν ἐν τετάρτῳ πολιτείαις, ἀκαιρότατα δ' ὁ Χρύσιππος, ἔτι δὲ μᾶλλον ὢν Εὐριπίδης ἐποίησε, λέγουσιν τὴν Διήδειαν, ἥνικα καὶ κατὰ τὴν ἐκείτης ψυχῇν ὁ λογισμὸς ἐστασίαζε πρὸς τὸν θυμόν. ἤδει μὲν γὰρ, ὡς ἀνόσιόν τε καὶ δεινὸν ἔργον ἐργάζατο τῇ τῶν παιδῶν ἐπιχειροῦσα σφαγῇ, καὶ διὰ τοῦτ' ὤκνει τε καὶ ἀνεβύλλετο, καὶ οὐκ εὐθύς ὀρμήσασα ἔπραξε τοῦργον. αὐθις δ' αὐτὴν ὁ θυμὸς, ὥσπερ τις ἵππος δυσπειθὴς ἐκίχσας τὸν ἡγίωχον, ἐπὶ τοὺς παῖδας εἴλεε βίαι. καὶ ἔπειτα πάλιν ὁ λογισμὸς ἀντίσπῳ τε καὶ ἀπῆγεν, εἰς αὐθις ἀντέϊλκεν ὁ θυμὸς, εἰς αὐθις ὁ λογισμὸς, ὥστε πολλάκις ἄνω καὶ κάτω πρὸς ἀμφοῖν ἀγομένη ὡς συνεχί-

nem differret, vehementius ab ea abripitur, veluti equum ferocius se efferentem auriga valido freno violenter retrahens. Quinetiam haec secum ait, Continuo, o cor generosissimum, in praesentia, quemadmodum etiam prius adversus Cycloperem continuisti, videns socios ab eo consumi. Plato sane horum versuum admodum tempellive in quarto de Republica libro meminisse videtur, Chrysippus autem nimis quam intempellive ac inepte; multo autem magis eorum, quos Euripides Medeam dicentem finxit, quum etiam in illius anima ratio adversus iracundiam pugnaret; noverat enim, quod impium aliquod et grave opus perpetraret, filius occidendis manum admo- liens; eoque detrectabat differebatque, et non statim concitata id designavit. Rursus ipsam iracundia, velut equus quidam ferox ac pertinax aurigam superans, ad filios vi trahebat; deinde iterum ratio retrahebat abducebatque; postea rursus iracundia in diversum agebat; inde iterum ratio; ut subinde sursum et deorsum ab utrifque impulsus

Ed. Hart. V. [117.]

Ed. Bas. I. (257.)

ῥησας τῷ θυμῷ, ἀντικἀντα ποιεῖ λόγουσαν ὁ Εὐριπίδης αὐτῇγ'·

Καὶ μαρθάνει μὲν, οἷα θρῆν μέλλω κακῇ,

Θυμὸς δὲ κρείττων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

μαρθάνει μὲν δὴ πού τι τὸ μέγεθος ὧν μέλλει δράσαι κακῶν, ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ διδασκομένη, κρείττοτα δ' εἶναι φησι αὐτοῦ τὸν θυμὸν, καὶ διὰ τοῦθ' ὑπ' ἡλείου πρὸς τοῦργον ἀπύγεσθαι βιαίως, ἔμπυλιν Ὀδυσσεὶ τῷ λογισμῷ τὸν θυμὸν ἐπισχόντι. βαρβάρων μὲν γὰρ καὶ ἀπαιδευτῶν ἀνθρώπων εἶτοτο παράδειγμα τὴν Μήδειαν Εὐριπίδης, οἷς ὁ θυμὸς ἰσχυρότερος τοῦ λογισμοῦ· Ἑλλήνων δὲ καὶ πεπαιδευμένων, οἷον περ αὖ πάλιν ὁ ποιητὴς ὑπέθετο τὸν Ὀδυσσεῖα, κρείττων ὁ λογισμὸς τοῦ θυμοῦ. πολλάκις μὲν οὖν ὁ λογισμὸς εἰς τοσοῦτον τοῦ θυμοειδοῦς μέρους τῆς ψυχῆς κρείττων ἐστίν, ὥς μηδέποτε μάχην αὐτοῖς γίγνεσθαι πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ τὸν μὲν ἄρχειν, τὸν δὲ ἄμχεσθαι. καὶ τοῦτο μὲν τοῖς εἰς τέλος ἤκουσι φιλοσοφίας ὑπάρχει. πολλάκις δ' ὁ θυμὸς τοῦ λογισμοῦ κραιπνὴν ἐκποῦτον, ὥς

iracundiae concefferit, haec Euripides tunc loquentem ita introducit:

Equidem scio, quae sum patrafura mala,

Potentior sed ira consiliis meis.

Novit quidem magnitudinem malorum, quae est perpetrata, a ratione edocta, verum iracundiam ea fortiozem esse inquit, et propterea ab illa violenter ad opus abduci. Ulysses autem contra ratione iracundiam coercuit; etenim barbarorum indoctorumque hominum exemplar Euripides Medem posuit, quibus iracundia ratione valentior est, Graecorum autem et eruditorum imaginem rursus poeta Ulyssem statuit, in quibus ratio iracundiam vincit. Saep̄ igitur in alio irascibilem animae partem ratio superat, ut ne pugna quidem unquam iſſis inter se oborietur, sed haec dominetur, illa obtemperet; atque hoc iis adest, qui ad summum philosophiae perveniunt. Rursus iracundia subinde rationem ita vincit, ut imperet et

Ed. Chart. V. [116.]

Ed. Bas. I. (266.)

Κεφ. γ'. Ταῦτ' οὖν ἐχρήσθη ἐκλέγειν μόνον τὸν Χρύσιππον, εἴπερ ὅλως κατὰ μάστιγας ἐγνώκει διαφέρειν τὸν ἄγωνι. τὸ δὲ πλείον μὲν ἐκεῖνα, ταυτὶ δ' ἐλάττω γράψαι, τῷ μὲν τὸ ἀληθὲς τῆς ιστορίας ἐπιδεικνύντι καλῶς ἂν γίγνοιτο· πλείον γὰρ ὄντως ἐστὶν ἐκεῖνα· τὸ δ', ὅπερ ὁ Χρύσιππος σπουδαίει, κατασκευάζειν ἐπιχειροῦντι πρὸς ἐναντιώματος ἢν εἴη, καὶ μάλιστα ὅσα φανερώς ἐπιτιμῶντα ποιεῖ τὸν λογισμὸν τῷ θυμῷ, καθάπερ καὶ ταῦδε.

Σιγῆτος δὲ πλήξας κραδίην ἠνέκαπε μύθῳ·

Τέτλαθι δὴ, κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' εἴλης.

ταυτὶ γὰρ Ὅμηρος ἐποίησε τὸν Ὀδυσσεά λέγοντα πρὸς ἑαυτὸν, ἥνίκ' ἐφ' οἷς ἑώρα κατὰ τὴν οἰκίαν πραττομένοις ὑπὸ τῶν θεραπευιῶν ἀνέξισό τε τὸ κατὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ θυμὸν, ἐμελλέ τε νικήσας ὁ θυμὸς τὸν λογισμὸν ἐπ' ἄκαιρον κόλυσιν ἄξειν αὐτὸν τῶν γυναικῶν. ὃν γὰρ ἐκπεύς πρὸς ἵππον, ἢ κυνηγέτης πρὸς κύνα λόγον ἔχου-
σιν, τοῦτον ὁ λογισμὸς πρὸς θυμόν. ἄρχειν μὲν γὰρ ἐν

Cap. III. Haec igitur sola Chrysippum feligero con-
veniebat, si omnino testibus litem dirimere statuerat. At
plura quidem illa, pauciora vero haec scribere, ei, qui
historiae veritatem ostendat, probe successerit; plura enim
illa vere inveniuntur; ei vero, qui, quod Chrysippus flu-
det, tueri aggrediatur, adversabuntur, praesertim quae
manifesto iracundiae adversantem increpantemque faciunt
rationem, veluti et haec sonant.

Pectora sed feriens, ipsum cor increpat ira:

Suffer et haec, cor, nam graviora aliquando tulisti.

Haec si quidem Ulysses ad se dicentem Homerus intro-
duxit, quum ob ea, quae a famulis domi agi videret, ca-
lor in corde ipsius effervesceret, et animus sive iracun-
dia, ratione devicta, ad intempestivam mulierum punitio-
nem ipsum jam vi praecipitem actura esset. Quam enim
eques ad equum, aut venator ad canem rationem obti-
nent, hanc ratio ad iracundiam. Equidem imperare in

Ed. Chart. V. [116.]

Ed. Bas. I. (266.)

ἄλλως καὶ κρατεῖν ἔστι δικαιότερον τὸ φύσει κρείττον, ἵπ-
πεὺς μὲν ἵππου, κυνηγέτης δὲ κυνός, λογισμὸς δὲ θυμοῦ,
συμβαίνει δ' οὐκ ἂν νόμῳ φύσεως διοικεῖσθαι τὴν συζυ-
γίαν, ἀλλ' ἵππος μὲν ἐνίοτε δυσπειθὴς αὐτὰ κατὰ κόσμον
ἐκφερόμετος συναπήνεγκεν αὐτῷ τὸν ἀταβάτην ἀφρόστιαν
δυναμέως ἢ ἐπιστήμης ἱππικῆς ἀμαθίᾳ νικηθέντα, θυμὸς
δὲ λοχυρὸς καὶ ἐπὶ τιμωρίαν ἱκαίρων ἐξουμήσας σφοδρό-
τερον ἔστιν ὅτε συνεπεισπάσατο λογισμὸν ἀφρόστον ἢ
ἀμαθίᾳ. εἰ μὲν γὰρ καὶ βίωμην καὶ ἐπιστήμην ἔχοι, κρα-
τεῖσει πάντως ὃ τε λογισμὸς τοῦ θυμοῦ καὶ ὁ ἡνίοχος
τοῦ ἵππου· εἰ δ' ἦτοι θατέρου τούτων ἢ ἀμφοῖν στε-
ρῶτο, κίνδυνος ἐνταῦθα τοῦ φύσει κρείττονος ἐπικρατῆσαι
τὸ χεῖρον, ὥσπερ ἐν Σκύθαις τε καὶ Γαλάταις καὶ πολλοῖς
ἄλλοις βαρβάροις ἔθνεσιν ὁ θυμὸς κρείττων τοῦ λογισμοῦ,
παρ' ἡμῖν δὲ ἐν τε παισὶ καὶ τοῖς ἀπαιδευτοῖς ἀνθρώ-
ποις. Ὅμηρος δὲ δὴ τοῦτ' αὐτὸ ἐπιδειξάι βουλούμενος ἔκτο-
ρε μὲν καὶ Ἀχιλλεῖα καὶ τινας ἑτέρους τοιοῦτους θυμῷ

omnibus et praevalere justius est id, quod natura prae-
cellit, equitem sane equo, venatorem autem cani, ratio-
nem iracundiae. At non semper accidit tale conjugium
lege naturae administrari, verum equus nonnunquam
contumax non pro decore elatus infellorem virium im-
becillitate aut equestris scientiae ignorantia victum simul
cum ipso abripit, iracundia autem valens et ad impor-
tunam punitionem vehementius erumpens nonnunquam
rationem imbecillem aut ignavam una secum attrahit.
Si enim robur scientiamque habeat, vincet nimirum et
ratio iram, et auriga equum. Quod si vero aut alter-
utro aut utroque privetur, periculum ibi est, ne id, quod
deterius est, natura praestantius devincat. Quemadmo-
dum sane in Scythia et Galatia aliisque barbaris gentibus
permultis animus rationem vincit, apud nos autem in
pueris et imperitis hominibus. Homerus autem id ip-
sam profecto volens indicare Hectorem, Achillem et
quosdam alios ejusmodi iracundiae inservientes adole-

Ed. Chara. V. (117.)

Ed. Bas. I. (266. 267.)

Ὡς ὅα τοῦ ἐνδον ὑλάσκει ἀραξομένου κακὰ ἔργα
 Σιῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἤντικαπε μύθοφ·
 Τέτλαθ' ὀη, κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἐίλης,
 Ἥματι τῷ, ὅτε τοι μένος ἄσχετος ἦσθαι Κύνκλωφ
 Ἰερθίμους ἐτάρους, σὺ δὲ εἴλης, ὄφρα σε μήτις
 Ἐξάγαγ' ἔξ ἀντροιο δῶμετον θανέσθαι.
 Ὡς ἔφατ' ἐν στήθεσσι καθαρπτόμετος φίλον ἦτορ.

(267) εἰ μὴ σαφῶς ἐν τοῖτοις Ὅμηρος ἐκδιηγῆται μάχην
 θυμοῦ πρὸς λογισμὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ, καὶ τίκτη μὲν τοῦ
 λογισμοῦ, τοῦ θυμοῦ δ' εὐπειδίθειαν πρὸς αὐτὸν, οὐδ'
 ἄλλ' οὐδὲν ἢ τις τμῖν συγχωρήσειεν ἐκμαρθάνειν τοῦ ποιη-
 τοῦ. τῶν γὰρ οὕτως ἐναργῶς λεγομένων εἰς ἀμφιβολίαν
 ἀχθέντων, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις ἢν ἔχοι τις ὅ τε χρῆσασκο. τὰς
 γὰρ θεραπείας ἀμαρτανούσας ὁρῶν Ὀδυσσεὺς ὑπὸ μὲν τοῦ
 θυμοῦ βίαιως ἐπλάκετο πρὸς τὴν τιμορίαν αὐτῶν, ὑπὸ δὲ
 τοῦ λογισμοῦ κατεῖχετο τὴν ἀκαιρίαν ἐκδιδάσκοντος. ἔπει
 δ' οὐκ ἠδύνατο βριδῶς κείθειν ὁ λογισμὸς τὸν θυμὸν ἀνα-

Lacerat sic intus, male fert dum turpia facta.

Pectora percutiens ira cor increpat idem:

Suffra et haec, cor, nam graviora aliquando tulisti,

Quum in socios Cyclops praeclaros impius esset:

Attaamen haec tolerasti, dum te educeret antro

Metis, quando tibi mortem rebare paratam.

Sic inquit placans carissima pectore corda.

Nisi clare Homerus in hisce percenset iracundiae pug-
 nam cum ratione in viro prudenti, et victoriam ra-
 tionis, iracundiae autem in ipsam obsequium, neque
 aliud quicquam aliquis nobis ex poeta condisci concess-
 erit. Quum enim ea, quae tam evidenter dicuntur, in
 ambiguitatem fuerint deducta, neque aliis sane quomodo
 usus sit intellexeris. Quippe ancillas peccantes conspi-
 ciens Ulysses iracundia violenter ad ipsarum punitionem
 rapiebatur; a ratione vero detinebatur, ut quae intempe-
 rativum esse edoceret. Verum quia ratio non facile potuit
 perducere animum, ut in tempore magis idoneum punilio-

Ed. Chart. V. (117.)

Ed. Bal. I. (257.)

βύλλεσθαι τὴν τιμωρίαν εἰς ἐπιτηδειότερον καιρὸν, σφοδρότερον αὐτῷ προσφέρεται, καθάπερ ἵππον ἐκφερόμενον ἤτις ἰσχυρῶς βιαίως λογυρῶ χαλιτῶ, καὶ δὴ καὶ ταῦτά φησι πρὸς αὐτόν, καρτέρει κατὰ τὸ παρὸν, ὃ γανναιοτάτη καρδία, καθάπερ πον καὶ πρότερον ἐκυρτίρησας ἐπὶ Κύκλωπα, ὥρῳσα τοὺς ἐταίρους ὑπ' αὐτοῦ διαφθειρομένους. ἔμοι μὲν δὴ τούτων τῶν ἐπ' αὐτῷ εὐκαιρότατα μὲν ὁ Πλάτων δοκεῖ μνημονεύειν ἐν τετάρτῳ πολιτείας, ἀκαιρότατα δ' ὁ Χρυσίππος, εἰ δὲ μᾶλλον ὡς Εὐριπίδης ἐποίησας, λέγουσιν τὴν Ἀλκίμαν, ἥτις καὶ κατὰ τὴν ἐκείνης ψυχῇ ὁ λογισμὸς ἐστασίως πρὸς τὸν θυμὸν. ἤδει μὲν γὰρ, ὡς ἀνόσιόν τι καὶ δεινὸν ἔργον ἐργάζοιτο τῇ τῶν παιδῶν ἐπιχειροῦσα σφαγῇ, καὶ διὰ τοῦτ' ὤκνει το καὶ ἀτεβάλλετο, καὶ οὐκ εὐθὺς ὀρμήσασα ἐπραξε τοῦτογον. αὐθις δ' αὐτὴν ὁ θυμὸς, ὥσπερ τις ἵππος δυσπειθὴς νικήσας τὸν ἡνίοχον, ἐπὶ τοὺς παῖδας, εἴλετο βίᾳ, καὶ ἔπειτα πάλιν ὁ λογισμὸς ἀντίστα το καὶ ἀπῆγεν, εἰτ' αὐθις ἀνθεῖλκεν ὁ θυμὸς, εἰτ' αὐθις ὁ λογισμὸς, ὥστε πολλάκις ἄνω καὶ κάτω πρὸς ἀμφοῖν ἀγομένη ὡς συνεχώ-

nem differret, vehementius ab ea abripitur, voluti equum ferocius se efferentem auriga valido freno violenter retrahens. Quineliam haec secum ait, Contine, o cor generosissimum, in praesentia, quemadmodum etiam prius adversus Cycloperam continuisti, videns socios ab eo consumi. Plato sane horum versuum admodum tempestive in quarto de Republica libro meminisse videtur, Chrysippus autem nimis quam intempestive ac inepte; multo autem magis eorum, quos Euripides Medeam dicentem finxit, quum etiam in illius anima ratio adversus iracundiam pugnaret; noverat enim, quod impium aliquod et grave opus perpetraret, filiis occidendis manum admo- liens; eoque detrectabat differbatque, et non statim concitata id designavit. Rursus ipsam iracundia, velut equus quidam ferox ac pertinax aurigam superans, ad filios vi trahebat; deinde iterum ratio retrahebat abducebatque; postea rursus iracundia in diversum agebat; inde iterum ratio; ut subinde sursum et deorsum ab utrisque impulsa

Ed. Chart. V. [117.]

Ed. Bas. I. (167.)

ἔφησεν τῷ θυμῷ, ἐγκρατὴς ποιεῖ λόγοντας ὁ Εὐριπίδης αὐτήν·

Καὶ μαθάνει μὲν, οἷα θρῆν μέλλω πακὰ,

θυμὸς δὲ κρείττων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

μαθάνει μὲν δὴ πού τι τὸ μέγεθος ὥς μέλλει θρύσειν κισσῶν, ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ διδασκομένη, κρείττονα δ' εἶναι φησι αὐτοῦ τὸν θυμὸν, καὶ διὰ τοῦθ' ὑπ' ἡγεῖον πρὸς τοῦργον ἀπάγεσθαι βιαίως, ἐμπυλιν Ὀδυσσεὶ τῷ λογισμῷ τὸν θυμὸν ἐπισχόντι. βαρβάρων μὲν γὰρ καὶ ἀπαιδευτῶν ἀνθρώπων ἔθετο παράδειγμα τὴν Μήδεμιν Εὐριπίδης, οἷς ὁ θυμὸς λοχυρότερος τοῦ λογισμοῦ· Ἑλλήνων δὲ καὶ πεπαιδευμένων, οἷον περ αὐτὸς πάλιν ὁ ποιητὴς ὑπέθετο τὸν Ὀδυσσεῖα, κρείττων ὁ λογισμὸς τοῦ θυμοῦ. πολλάκις μὲν οὖν ὁ λογισμὸς εἰς τοσοῦτον τοῦ θυμοειδοῦς μέρους τῆς ψυχῆς κρείττων ἐστίν; ὥς μηδέποτε μάχην αὐτοῖς γίνεσθαι πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ τὸν μὲν ἄρχειν, τὸν δὲ ἄρχεσθαι. καὶ τοῦτο μὲν τοῖς εἰς τέλος ἤκουσι φιλοσοφίας ὑπάρχει, πολλάκις δ' ὁ θυμὸς τοῦ λογισμοῦ κρατεῖ τοσοῦτον, ὥς

iracundiae concesserit, hanc Euripides tunc loquentem ita introducit:.

Equidem scio, quae sum patrafura mala,

Potentior sed ira consiliis mai.

Novit quidem magnitudinem malorum, quae est perpetrata, a ratione edocta, verum iracundiam ea fortiozem esse inquit, et propterea ab illa violenter ad opus abduci. Ulysses autem contra ratione iracundiam coercuit; etenim barbarorum indoctorumque hominum exemplar Euripides Medem posuit, quibus iracundia ratione valentior est, Graecorum autem et eruditorum imaginem rursus poeta Ulysssem statuit, in quibus ratio iracundiam vincit. Saepe igitur in alio irascibilem animae partem ratio superat, ut ne pugna quidem unquam' ipsis inter se obriatur, sed haec dominetur, illa obtemperet; atque hoc iis adest, qui ad summum philosophiae perveniant. Rursus iracundia subinde rationem ita vincit, ut imperet et

Ed. Clava V. [117-118.]

Ed. Bal. I. (287.)

ἄρχεται τε καὶ ἡγεῖσθαι διὰ παντός, ὁρᾶται δ' ἐν τοῖς πολλοῖς τῶν βαρβάρων τοῦτο καὶ τῶν παιδῶν τοῖς φύσει θυμικοῖς, ἔτι δὲ θηρίων οὐκ ὀλίγοις, καὶ ὑνθρώπων τοῖς θηριώδεσι. ἔστιν οἷοι δὲ οὐδέτερον εἰς τοσοῦτον ἰσχυρότερόν ἐστιν, ὥς ἐφείμεσθαι παραχρῆμα θάτερον, ἀλλ' ἐναντιοῦται τε πρὸς ἄλληλα καὶ διαμάχεται, καὶ νικᾷ τῷ χρόνῳ θάτερον, ἐπ' Ὀδυσσεὺς μὲν ὁ λογισμὸς, [118] ἐπὶ Μηδεῖας δ' ὁ θυμὸς, ὥς δύο ὄντα αὐτὰ μόρια τῆς ψυχῆς, ἥ, εἰ μὴ μόρια, πάντως γὰρ δυνάμεις τινές. ὁ δὲ Χρυσίππος οὕτε μόρια ψυχῆς ταῦτ' εἶναι νομίζων, οὕτε δυνάμεις ἀλόγους εἰέρας τῆς λογικῆς, ὅμως οὐκ ὀκνεῖ τῶν Ὀδυσσεὺς τε καὶ Μηδεῖας ἐπὶ μνημονεύειν, ἰσχυρῶς καταβυλλόντων τῇ δόξαν αὐτοῦ. πῶς ἂν οὖν τις ἐτι-δικαίλοιο τοιοῦτοις ἀνδράσι μήτε τῶν ἐναργῶς φαινομένων φροντίζουσιν, ὥς ἥδη πολλάκις ἐδειξα, καὶ τῶν ἐξελεγχόντων τὰ δόγματα αὐτῶν ὡς μαρτυρούντων μνημονεύουσιν; ἐμπέλησται γάρ ὁ περὶ ἡγεμονικοῦ λόγος ὑπὸ Χρυσίππου γεγραμμένος ἐπὶ ποιητικῶν ἥτις τὰ πάντα περὶ τῶν θῶρακά τε καὶ τῇ καρδίᾳ

ducat perpetuo; id quod in multis barbaris et pueris natura iracundis, insuper in ferarum non paucis, et hominibus belluinis videre licet. Est quoniam ne alterum quidem usque adeo valens sit, ut statim alterum attrahat, sed adversantur invicem pugnantque, et temporis spatio alterum vincit, in Ulyssae quidem ratio, in Medea autem iracundia, seu duae ipsae animae partes, aut, si non partes, certe facultates quaedam. At Chrysippus neque partes animae hasce ratus, neque facultates brutas a rationali diversas, tamen non dubitat Ulyssis et Medae verum memuisse, qui evidenter opinionem ipsius subvertant. Quomodo igitur aliquis adhuc cum talibus viris disputet, qui neque manifesto apparentia curant (ut jam frequenter ostendi) et coarguentium ipsorum dogmata cum attestantium meminerant? Nam liber de principis animae facultate a Chrysippo conscriptus scateat veribus poeticis, qui vel affectus in pectore et corde conti-

Ed. Chart. V. [118.]

Ed. Bal. I. (267.)

συνίστασθαι μαριευρόντων, ἥ δέο εἶναι τῆς ψυχῆς δυνά-
μεις ὅλην τὴν γένεα διαφερασάσας ἀλλήλων, τὴν μὲν ἄλογον,
τὴν δὲ λογικὴν. ὥσπερ γὰρ ἐξ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου βρα-
χεία παρεθέτην ὀλίγη πρόσθεν ὣν ὁ Χρύσιππος ἔγραψεν,
οὕτω ἐξ Ὀρφείως καὶ Ἐμπεδοκλείους καὶ Τυρταίου καὶ
Σιγαιχόρου καὶ Εὐριπίδου καὶ ἑτέρων ποιητῶν ἑκὼν βτη-
μονεύει καμπάλλων ὁμοίαν ἐχόντων αἰσθησάν, αἶον καὶ
οὐρανὸν εἴη Τυρταίου λέγοντα·

Αἰθωνος δὲ λέωντος ἔχων δὲ στήθεα θυμόν,

ὅτε μὲν γὰρ ἔχει ὁ λέων θυμόν, ἀκριβῶς ἅπαντες ἄνθρω-
ποι καὶ πρὶν ἀκοῦσαι Τυρταίου γινώσκουσιν, οὐ μὴν
Χρύσιππος γ' ἔπρεπε παρεθέσθαι τὸ ἔπος ἀφαιρουμένων
τοὺς λέοντας τὸν θυμόν. οὐδὲν γάρ, ὡς οἶσται, τῶν ἀλόγων
ζώων οὔτε τὸ θυμοειδές, οὔτε τὸ ἐπιθυμητικόν, οὔτε τὸ
λογιστικόν ἔχει, ἀλλ', ὡς εἴρηται μοι καὶ κατὰ τὸ πρῶτον
γράμμα, παρὰ πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν ἀφαιρούται τῶν εἰρημένων
ὑπάντων αὐτὰ σχεδὸν ἅπαντες οἱ Στωϊκοί. Τυρταῖος δὲ γε,

mei affirmant, vel duas esse animae facultates toto ge-
nere invicem differentes, hanc irrationalem, illam ratio-
nalem. Quomodo enim ex Homero et Hesiodo pauca
ante paululum apposui, quae Chrysippus conscripsit, ita is
ex Orpheo, Empedocle, Tyrtæo, Stesichoro, Euripide
aliisque poetis multorum versuum nominavit simili absur-
ditate scitentium, veluti etiam quum Tyrtæum dicentem
citat:

Iram ferventis gestans in corde leonia.

Quod namque leo iram habet, accurate omnes homines,
etiam priusquam audivissimus Tyrtæum, novimus; non
tamen Chrysippo versus adjungere decorum erat, qui
leonibus iram adimitt. Nullum enim, ut autumat, bratum
animal vel irascibilem vim, vel concupiscentem, vel ra-
tionalem obtinet, sed, veluti a me dictum est superiori
libro, Stoici sere universi in omni functione supra dicta
omnia eis auferunt. Tyrtæus autem, quemadmodum et

Ed. Chart. V. [118.]

Ed. Bas. I. (267.)

καθ' ἅπερ οὖν καὶ Ὀμηρος καὶ Ἡσίοδος, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἅπαντες οἱ ποιηταὶ σφοδρότατον ἔχειν τοὺς λέοντας τὸν θυμὸν, ὥστε καὶ τῶν ἀνθρώπων ὅστις ἂν ἡ θυμοειδέστατος, εἰκάζουσι λέοντι, καὶ χωρὶς δὲ τῶν ποιητῶν ἅπαντες ἄνθρωποι τοὺς θυμικατάτους λέοντας ὀνομάζουσιν. οὕτως οὐδὲ τοῖς ἀθληταῖς παύονται καθ' ἑκάστην ἡμέραν οὕτως ἐγκλεινόμενοι· καὶ τοῦναντίον εὖκεν ἕπαν ἢ βούλονται συμπίπτειν τῷ Χρυσίππῳ. τῶν γὰρ ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτοῦ τοῦ ζητουμένου πράγματος ἐπιχειρημάτων ἀποχωρῶν ἑκάστοτε, καὶ ῥητορικῶς μᾶλλον ἢ φιλοσόφως ἐν πλήθει μαρτύρων τὸ νικᾶν θέμενος, ὥτ' αὐτῶν εἰς ἐπικαλεῖται προπαράδωκτα.

Κεφ. ε'. Καὶ γὰρ οὖν, ὅτιαν εἶπη, διὰ τοῦτο λέγεσθαι τινὰς ἀκαρδίους, ὅτι πεπιστεύκυσιν ἅπαντες ἄνθρωποι τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς ἐν τῇ καρδίᾳ περιέχεσθαι, θαυμάζον ἄξιον τάνδρος, εἰ μὴ ἄχρη τοσοῦτου παρακολουθεῖ τοῖς λεγομένοις, ὥς γνωρίζουν, ὅτι μήδένα πῶν ἀνοήτων το καὶ ἀσυνέτων ἀκαρδίους ὀνομάζουσιν, ἀλλ' ἐκείτους μὲν ὑπάτας,

Homerus et Hesiodus, breviterque omnes poëtas vehementissimam iram leones habere affirmant. Quapropter etiam hominem, quicumque maxime fuerit iracundus, leoni assimilant. Jam vero praeter poëtas universi homines eos, qui ferocissimi et maxime iracundi sunt, leones nuncupant; ita neque athleticis cessant quotidie nomen hoc attribuerе. Et Chrysippo contra quam velit accidere videtur; nam dum ab argumentis rei, quae a natura ipsius disquiritur, ubique recedit, et rhetorice magis quam philosophice in testium multitudine victoriam ponit, ab ipsis, quos citat, proditur.

Cap. IV. Etenim quum pronunciet, ideo nonnullos excordes dici, quod universi homines animae principatum in corde contineri crediderint, virum demirari satis nequeo, quod non eatenus assequitur ea, quae dicuntur, ut cognoscat, nullum solidum ac imprudentem excordem nominari; sed illos omnes, quando dicteris in-

Ed. Chart. V. [118. 119.]

Ed. Bas. I. (267.)

ἐπειδὴν σκοπίτως, οὐκ ἔχειν ἐγκέφαλόν φασιν, τοὺς ἀτύλ-
 μους δὲ καὶ δειλοὺς ἀκαρδίους ὀνομάζουσιν. ἐξελέγχεται
 τοίνυν κἀνταῦθα τὸ τοῦ Χρυσίππου δόγμα πρὸς αὐτῶν ὡς
 ἐπικαλεῖται μαρτύρων, ἐν ἐγκεφάλῳ μὲν ὑπολαμβάνόντων
 εἶναι τὸ λογιζόμενον, ἐν καρδίᾳ δὲ τὸ θυμοειδές. ἀλλὰ τῇ
 Ἰθα θαυμασιῶς ὅπως ἐξηγεῖται τοῦτομα τὸ ἀκάρδιον, ἢ τίνα
 διανοίᾳ λέγουσιν οἱ πολλοί, συνάπτειν ἐνθὺς αὐτοῦ καὶ τὸ
 ἀσπλάγχθον· ἔχει δὲ ἡ ῥῆσις [119] ὅδε. παραβάλλουσι δὲ
 τοὺς εὐρημέτους καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν λεγομένων, οἷον τοὺς
 ἀσπλάγχθους, καθ' ὃ φάμεν μὴ ἔχειν τινὰς ἐγκέφαλον καὶ
 ἔχειν, οὕτως ἡμῶς ὑπονοοῦντες λέγειν καὶ μὴ ἔχειν καρδίαν
 τινὰς καὶ ἔχειν κατὰ τὰ προειρημένα, τῶν μὲν ἀσπλάγχθων
 τάχα λαμβανομένων κατὰ τὸ μηδὲν ἔχειν εἶδος συναλγῶν
 κατὰ τὰ ἐναντία, καὶ ἀπὸ τῆς καρδίας οὕτως αὐτῶν κοινό-
 τερον λεγομένων, τοῦ δ' ἐγκεφάλου λαμβανομένου, ἥτοις
 κατὰ τὰ αὐτὰ ὁμοίον τινὸς ὄντος, ἢ διὰ τὸ καὶ τοῦτον
 ἔχειν τινὰ κυρίαν τοῖς σπλάγχθοις ὁμοίαν. ἢ μὲν ῥῆσις
 αὕτη. χρὴ δ' αὕτην ἀναγνώσκειν τινα καὶ τρεῖς καὶ τετράκις

cessant, non habere cerebrum inquirunt; meticulōsus su-
 tem et timidos excordes appellant. Ita et hic Chrysippi
 dogma ab ipsis earguitur, quos in testimonium adducit,
 dum putant. in cerebro quidem esse rationem, in corde
 autem iracundiam: sed per Iovem mirum est, quomodo
 nomen excors interpretetur, aut quo sensu vulgus pro-
 ferat; mox ei conjungit evisceratum: habent autem verba
 ipsius in hunc modum: *Conferunt praedictis etiam hu-*
jusmodi ex his quas dicuntur evisceratos, quatenus dicimus,
aliquos non habere cerebrum et habere: ita nos sentientes di-
cere, et non habere cor aliquos, et habere secundum prae-
dicta, ut eviscerati forsitan accipiantur, eo quod nihil intus
habeant condolens, juxta contraria etiam a corde sic ipse
communius appellatis, cerebrum vero capiat, vel quod
in eodem simile quoddam existat, vel quia etiam hoc fa-
cilitatem quandam habeat visceribus similem. Ita quidem
 verba sonant. Convenit autem aliquam legere ex ter

Ed. Chart. V. [119.]

Ed. Bas. I. (157, 268.)

ἐπὶ σχολῇ πολλῇ ἀκριβῶς προσέχοντα τὸν γούν τοις λεγο-
μένοις. οὕτω γὰρ μόνως, οἶμαι, πεισθήσεται τὸ κατὰ
τὴν παροιμίαν λεγόμενον ὑπάρχειν αὐτῇ, τὸ, *ΛΑΒΕ
ΜΗΔΕΝ, ΚΑΙ ΚΡΑΤΕΙ ΚΑΛΩΣ*, ἔγωγ' οὖν ἐν
πολλοῖς (268) πολλάκις βιβλίοις ἀνεγνωκῶς ῥήσεις, ἐν αἷς
ὀνόματα καὶ ῥήματα συνάπτεται μηδεμίαν ἔχοντα διάνοιαν,
ἀδαμύθεν τοῦτ' ἀκριβοῦμενον εἶδον οὕτως, ὡς κατὰ τὴν οὖν
τὴν νῦν ἡμῶν προγεγραμμένην λέξιν. αἰνίγμα γὰρ ἔστιν ὁ
λόγος τοῦ Χρυσιπποῦ θαυμαστικῇ τινι καταπεπλεγμένον ἀσα-
φεῖς μετὰ συντομίας ἀκαθάρτου. καίτοι τὴν γε συντομίαν
οὐδὲ καθ' ἓνα τῶν αὐτοῦ λόγων ἐξήλωκεν, ἀλλ' οὕτω μα-
κρὸς ἔστιν, ὡς πολλάκις ἐν ὅλοις βιβλίοις πολυειδῶς ὑπὲρ
τῶν αὐτῶν ἄνω τε καὶ κάτω τοὺς λόγους ἐλάττειν. τὸ μὲν
δὲ τῆς ἀσαφείας αὐτῷ σύνηδες, ἀσθενεῖς τῆς ἐρημνευτικῆς
δυστάμεως ἐπόμενον. καὶ μοι δοκεῖ καὶ μὲν τὸς αἰσθανόμενος
αὐτῆς τρεῖς καὶ τετράκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐπὶ πλεῖστον ἐκ-
τείνειν τοὺς λόγους οὐκ ἔκκεῖ, τὸ δὲ τῆς βραχυλογίας ἀηθὲς
τε καὶ σπανίως ὑπ' αὐτοῦ γιγνόμενον, ἐν αἷς ὡς μάλιστα

quaterque multo otio, mente ipsa, quae dicuntur, diligen-
ter adhibita; haec enim sola ratione, puto, persuadebitur,
id quod communi proverbio dicitur, dictis ipsius inesse,
scilicet: *NIHIL ACCIPE, ET CONTINE FRONS*. Ego enim
quam in multis saepe libris orationes legissem, in qui-
bus nomina ad verba nullo sensu connectantur, nusquam
hoc tam accurate expressum vidi, sicut in hac modo cit-
ata sententia. Aenigma enim est oratio Chrysippi, mira-
bili quadam obscuritate cum intempessiva brevitate im-
plicitum; quantum breviter ne in uno quidem ipsius
libro imitatus sit, sed adeo prolixus est, ut saepe in ipso li-
bro multifariam de eisdem sursum et deorsum sermones im-
plicet. Jam sane obscuritatis vitium ipsi familiare est,
quod interpretatricis facultatis infirmitatem sequitur. Ac
mihi videtur etiam ipse id sentiens ter et quater de
eisdem rebus non detrectare sermones in longissimum
producere; brevitati autem non assuevit, et raro eam
usurpat, in quibus potissimum orationibus errorum suo-

Ed. Char. V. [119.]

Ed. Val. I. (268.)

λόγοις ἄφικτον αἰσθάνηται τὸ σφάλμα τῶν συντοῦ δογμα-
των. βούλεται γάρ, οἶμαι, παρατρέχειν αὐτὸ διὰ ταχέως,
ἄλλο ὑπομένων ἐξελέγχεσθαι. καὶ μοι δοκεῖ, καθάπερ ἐν
τοῖς ἄλλοις λόγοις ἀγωνίζεται σαφῶς ἐμνηνεῖν, οὕτως ἐν
οἷς ἐξελέγχεται συγκρούειν τὸν λόγον ἁσφαλείᾳ μετὰ βραχυ-
λογίας, ἵνα δηλαδὴ δοκῇ μὲν ἀπολελογῆσθαι πρὸς τοῦγ-
κλημα, καὶ μὴ παρεληλυθέναι τελῶς αὐτὸ, μηδὲν δὲ
ἡμῖς ἔχωμεν ἀντιλέγειν τοῖς εἰρημέναις, ὧν οὐδ' ὕλως μαν-
θάνομεν. αὐτίκα γὰρ τοι κατὰ τὴν προεγεγραμμένην ῥῆσιν,
ἐν ἣ τὸ ἄσπλάγχχνον καὶ τὸ μὴ ἔχειν ἐγκέφαλον ὥπως οἱ
πολλοὶ λέγουσιν ἐξηγεῖται, ἐμοὶ μὲν δοκεῖ τοιούτους τε δη-
λοῦν. ἄσπλάγχχνους μὲν καλοῦσιν ἐπίους ἐν ἴσῃ τῷ ἀκαρ-
δίῳ, ἐπειδὴ σπλάγχχνον ἡ καρδία, τὸ δ' ἐγκέφαλον μὴ
ἔχειν ἐν ἴσῃ τῷ ἄσπλάγχχνον εἶναι λέγουσιν, ἐπειδὴ καὶ
οὗτος σπλάγχχνον ἔστι καὶ κύριον. οὐ μὴν προσίσταται γὰρ
πάντες οἱ Στωϊκοὶ τὴν τοιαύτην ἐξήγησιν, ἀλλ' ἕτερον μὲν
τε λέγεσθαι φασιν, οὐ δηλοῦσι δὲ αὐτὸ, τῶν ἐσπερικῶν
ἱπάρχον δηλονότι, καὶ ἐπιτιμῶσιν ἡμῖν ἐνδύως ὡς προκειμῶς

rum dogmatum sentit inevitabilem; vult enim (ut opinor)
brevibus ipsum percurrere aliud coargui sustinens. Et
mibi videtur, quemadmodum in aliis orationibus conten-
dit manifeste interpretari, ita in quibus² redarguitur ser-
monem obscuritate cum brevitate occultare, ut videlicet
putetur ad crimen objectum respondisse, et non omnino
ipsum praeterisse, nos autem nihil possumus productis
contradicere, quae nequaquam intelligimus. Statim sane
in praeposita oratione, qua evisceratum, et non habere
cerebrum, quomodo vulgo dicant, exponit, mibi qui-
dem tale quippiam videtur innuere. Evisceratos vocant
nonnullos perinde ut excoordes, quoniam viscus cor est;
non autem habere cerebrum idem valere dicunt ac evi-
sцерatum, quoniam hoc quoque viscus est et principalis.
Non tamen recipiunt omnes Stoici huiusmodi expositio-
nem, sed aliud quiddam dici affirmant, id tamen non
ostendunt, ex penitioribus nimirum existens, ac incre-
pant nos statim, seu praecipiti modo contradicentes,

Ed. Chart. V. [119. 120.]

Ed. Bas. I. (268.)

ἀντιλέγουσι, πρὶν γινῶσθαι τὸ λεγόμενον. οἱ δὲ καὶ λοιδο-
ροῦντες σφοδρώτερον ἀναισθήτους τε καὶ φιλονεικούς ἀποκα-
λοῦσιν, οὐ quasi τε διδάξαι τὸ λεγόμενον ἀπαιθεύτους ἀν-
θρώπους. καίτοι τὰ γ' ἄλλα καὶ μὴ βουλομένων ἡμῶν
διεξέχοντα μακρῶς. ἀλλ' ὅταν, ὡς εἶπον, ἐπὶ τε τοιοῦτον
ἀφίσκονται, μηδεμίαν ἔχον εὐπορίαν φλυαρίας, οἱ μὲν γρα-
φόντες τὰ βιβλία ταχέως θ' ἅμα καὶ σαφῶς παρατρέχου-
σιν, οἱ δ' ἐξηγουμένοις τὰ τούτων συγγράμματα φθόγου
μᾶλλον ὑπόνοιαν εἰς τοὺς ἀκούοντας ἐκπέμπειν. ἔτοιμοι γί-
γνονται, προσποιούμενοι μὴ βούλεσθαι διδάσκειν ἡμᾶς,
ἤπερ ὁμολογουντες νενικῆσθαι. ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀσπλάγχνους
τε καὶ ἀνεγκέφαλους ἤδη παρελθωμεν, ἵνα μὴ λυγρῶς
ἐπὶ πλείον τοὺς περὶ τὸν Χρύσιππον ἐναργῶς καταμαστιτρο-
μένους ὑφ' ὧν ἐπικαλοῦνται μαρτύρων. [120] ὅθεν δ'
ἀπελπίομεν, ὥστε πάλιν ἐπατέλθωμεν. ἀμπλήσας ὁ Χρύ-
σιππος ὅλον τὸ βιβλίον ἐπὶ τῶν Ὀμηρικῶν καὶ Ἡσιόδειων, καὶ
Σιτησιχορείων, Ἐμπεδοκλείων τε καὶ Ὀρφικῶν, ἔτι δὲ πρὸς
τούτοις ἐκ τῆς τραγωδίας, καὶ παρὰ Τυρταίου, καὶ τῶν

priusquam id, quod dicitur, cognoscamus. Alii etiam conviciis
agentes acrius rudes nos et contentiosos appellant, nec
ineruditos homines docere se velle id, quod proponitur,
inquiunt; etsi alia etiam nobis invitae prolixae recenseant.
Verum quum (ut dixi) ad huiusmodi quippiam pervene-
rint, ubi nulla est nugacitatis occasio, qui sane libros
conscribunt, celeriter simul et manifesto percurrunt; qui
autem horum commentarios interpretantur, ad invidiae
potius suspicionem in auditores transmittendam prompti
redduntur, dum nolle se docere nos simulant, quam ad
se victos esse confitendum. Verum evisceratos et exce-
rebratos iam praetergrediamur, ne amplius negotium fa-
cessamus Chrysippo manifeste reprehensio, ab iis, quos ipse
testes citat, ac ubi desimus, eo revertamur. Quum Chry-
sippus totum librum replevisset versibus Homericis, He-
siodicis, Stesichoriis, Empedocleis, et Orphicis, quum-
que praeterea non pauca ex tragoedia et ex Tyrtaeo

Ed. Chart. V. [120.]

Ed. Bnf. Y. (268.)

ἄλλων ποιητῶν οὐκ ὀλίγα παραθέμενος, εἶτα μὴ συνείης τῆς
 φανταστῆς δὴ ταύτης ἀπεραντολογίας, (τοῦτο γὰρ αὐτῇ
 μᾶλλον ἡγοῦμαι προσήκειν τούτομα,) ταῦτα κατὰ λέξιν ἐπι-
 φέρε· ταυτὶ μὲν φήσουσιν ἀδολεσχίαν εἶναι γραῶδη, τυχὸν
 δὲ καὶ γραμμάτων διδασκάλου βουλομένου στίχους ὅτι πλεί-
 στους ὑπὸ τὸ αὐτὸ διανόημα τάξαι. καλῶς εἶπες, ὦ Χρύ-
 σιππε, ταῦτα, κάλλιον δ' ἦν, εἰ μὴ μόνον εἶπες, ἀλλὰ καὶ
 πατιάσας ἐφυλάξω τὴν γραῶδη ταύτην ἀδολεσχίαν. τί
 γὰρ ἂν εἴη γραωδέστερον, ἢ ἀδολεσχότερον, ἢ γραμματιστῶν
 περπωδέστερον, ἢ πύρρῳ μᾶλλον ἀπεληλαμένον ἀποδείξεως
 προσηκούσης ἀνδρὶ φιλοσόφῳ, τοῦ μνημονεύσαντα κατ' ἀρ-
 χῆς εὐθύς τοῦ Πλάτωνος δόγματος ἐπὶ αὐτῷ μὲν τοῦτο καὶ
 ἀποβρίψαι πατιάσας, οὐδ' ὥς ὑπὸ τῶν μετ' αὐτὸν κα-
 τεσκέασται προσγράψαντα, παρελθεῖν δὲ καὶ τὴν πρὸς τοὺς
 ἡρωισμένους ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν λόγους ἀντιλογίαν τε καὶ λῃ-
 σιν, ἐφ' ἣ θίκαιον ἦν αὐτὸν ἀποδείξεω χρησάμενον ἐπιστη-
 μονικαῖς ἐμπεδῶσαι τὸ ἑαυτοῦ δόγμα, ποιητῶν δὲ μεμνή-
 σθαι, καὶ ἀληθὺς ἰδιωτῶν καλεῖν μυτυρῆσον, καὶ τί

aliiſque poëtis appoſuiſſet, non advertens poſſes mirificam
 hanc loquendi infinitatem (hoc enim ei nomen conve-
 nire magis autumo) hæc ad verbum adducit: *Hæc ſane*
anilem garrulitatem eſſe dicent, forte etiam literarum
magiſtri, qui verſus quamplurimos ſub eodem ſenſu ſta-
tuere valit. Recte dixiſti, o Chryſippe, hæc; præſtareſ
 autem, ſi non ſolum dixiſſes, ſed etiam anilem hanc lo-
 quacitatem evitaſſes. Quid enim eſſet anilius, aut nuga-
 cius, aut grammatiſtae decentius, aut magis alienum a
 demonſtratione, quæ viro philoſopho convenit, quam,
 placiti Platonis mentione ſtatim ab initio facta, ſinere
 quidem hoc et prorfus abjicere, non autem, ut a poſte-
 ris ipſius id adſtruatur, ſcribere, ſed controverſiam ſolu-
 tionemque, quam in verbis viri movent, relinquere, pro-
 pter quam æquum erat ipſam demonſtrationibus ſcien-
 tiſicis uſum placitum ipſius impedire, poëtarum autem
 meminiffe, et indoctorum multitudinem in teſtimonium

Ed. Chart. V. [120.]

Ed. Baf. I. (268.)

λέγουσιν αὐτὰ γυναῖκες, γράφειν, οὐδ' οὖν οὐδὲ ἐν αὐτοῖς οἷον
καλεῖ μάστιγι ἐντυγχάνει; καὶ γὰρ οἱ ποιηταὶ καὶ κατ'
αὐτοῦ λέγουσιν ἄπαντας τὰ πλείω καὶ οἱ ἰδιῶται. τίς γοῦν
οὐκ ἔγραψε ποιητῆς, ἐπιθυμῶν τε καὶ θυμοῦσθαι πολλὰ
τῶν ζώων ἀνθρώπου σφοδρότερον; τίς δ' ἰδιώτης οὐχ οὕτω
χρηταὶ τοῖς ὀνόμασιν, ὥς τὸ Πλάτωνος βούλεται δόγμα,
τὸ μὲν ἀκαρδίον ἐν ἰσῷ τῷ δειλὸν καὶ ἄτολμον καὶ ἀνυ-
δρον ὀνομάζων, καρδίαν δὲ λαβεῖν ἐγκλεισόμενος, ἐπειδὴν
εἰς ἀνδρείαν προῦξιν ἐπεγείρη τὸν πέλας, ἐπεγγελῶν δὲ τοῖς
ἀνόητον εἰποῦσιν, ἀνεγχεφάλους καὶ ἀσυνέτους ὀνομάζων
αὐτοὺς, ἐτέρους δ' ἀγχίους καὶ ἔννοους φάσκων, οὓς ἂν
ὡς συνετοὺς ἐπαινῇ, ἀσπλάγχχνους δὲ ἀποκαλῶν τοὺς μὴ
ἐλεοῦντας μηδένα, μήτε φιλοῦντας, μήθ' ὕλως φροντίζον-
τας ἢ ἐπαινούμενων ἢ ἠσυχόντων, ἢ ἀδικούντων ἢ ὠφε-
λούντων; ἀλλ' ὥσπερ λίθους ἀναισθητοὺς ὑπάρχοντας; οὓς
γὰρ ἂν εἰς ἀναισθησίαν παντελεῖ σκῶψαι βουληθῶσιν,
ἀσπλάγχχνους ὀνομάζουσιν, ὥσπερ τοὺς ἀνάνδρους μὲν ἀκαρδίους,
ἀνεγχεφάλους δὲ τοὺς ἄρρους. ἐπεὶ δ' ἔστιν καὶ τρίτον τε

citare, et quae dicant mullos, scribere, neque his ipsis
(quos citat) testibus quod cupit assequi? Etenim poetae
contra ipsam universi pronunciant, plura etiam idiotae.
Quis igitur poeta non scripsit, multa animalia vehemen-
tius homine et concupiscere, et irasci? Quis vero idiota
non sic utitur nominibus, ut Platonis dogma exigit, ex-
eordem aequae ut timidum et meticulosum et non virum
appellans, cor autem capere adhortans, quum ad virilem
actionem proximum incitat? quum eos irridet,
qui fatuum quid dixerunt, excerebratos et imprudentes
nuncupans, alios callidos et mentis compotes, quoscun-
que cepi prudentes commendat, evisceratos autem, qui
nullus misereantur, neque ament, neque omnino curent
vel laudem, vel vituperium, vel injuriam, vel commodum,
sed veluti lapides sensuum expertes sunt; quos enim ut
nullo proflus sensu praeditos mordere voluerint, evisce-
ratos dicunt, quemadmodum non viros exeordes, exce-
rebratos autem demones. At quia tertium quoque viscus,

Ed. Chart. V. [12a.]

Ed. Bas. I. (268.)

σπλάγγχον, τὸ ἥπαρ, ἐν ᾧ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἰσχύεται τῆς ψυχῆς, καὶ χρὴ καὶ τοῦτο συμμετρίαν τινὰ τῶν οἰκτικῶν ἐπιφέρειν κινήσεων, εἰ μάλλοι τελείως πεκοσμηθῆναι τὴν ψυχὴν ὁ ἄνθρωπος, εἴη ἂν καὶ ὁ κατὰ τοῦτ' ἀταλότητος, ὡς ἐπὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς δύο, καὶ μοχλοῦρως διακείμετος ἀσπλάγγχτος ὀρθῶς ὀνομαζόμενος. ὁ δ' ἐναντίος αὐτῷ μεγαλόσπλινγγτος λέγεται, καθάπερ ὁ Εὐριπίδης εἰσάγει τὴν Μήδειαν ὄντως μεγαλόσπλινγγτον, ἀπάσας τὰς τῶν κριῶν σπλάγγχτων δυνατόμεις τε καὶ κινήσεις ἰσχυρὰς ἔχουσαν. ἐπιθυμητικωτάτης μὲν γὰρ προτίθεται τῆς γυναῖκα, καὶ θυμωτοτάτης ἡμᾶς καὶ λογισάσθαι δεινήν. ἱκανὰ δὲ γνωρίσματα τοῦ μὲν ἐπιθυμητικοῦ τῆς ψυχῆς, εἰς ὅσον ὁμέτρου κινήσεως ὑφίσταται, τὰ περὶ τὸν ἔρωτα τοῦ Ἰάσονος, ἐφ' οὗ νικηθεῖσα προὔδωκεν ἡμᾶς καὶ κατέλιπε τοὺς οἰκτίους, ἐπηκολούθητος δὲ καὶ τελείως ἐπίστευσεν ἐαυτῇ ἄνθρωπον ξένον· τοῦ δὲ θυμικοῦ τῆς σφοδρότητος, ὅλα περ τοὺς παῖδας ἐμήτισεν, οὐ σμικρὰ γνωρίσματα· τοῦ δὲ λογιστικοῦ τῆς συνέσεως, (ὑποτίθεται γὰρ καὶ τοῖς τοῖς αὐτῇ ὁ Εὐριπίδης οὐ τὴν εὐχουσαν,)

jecur, exillit, in quo concupiscens animae facultas consistat, huic etiam commoderationem quandam propriorum motuum inesse oportet, si homo in totum ornari anima debet. Jam etiam in hoc insensilis, ut in aliis duobus, simul prave affectus evisceratus recte vocatur, quemadmodum, qui e diverso habet, visceratus (megalosplanchnus); quomodo Euripides Medeam introduxit, magnis revera visceribus donatam, quae validas trium viscerum facultates motusque haberet; etenim maxime concupiscentem mulierem proponit, maximeque iracundam simul et ratiocinando vehementem. Abunde autem sunt concupiscentis animae, quatenus a moderato motu abscellit, indicia in Iasonis amore, a quo victa prodidit simul et reliquit domesticos, secuta autem est et omnino se homini peregrino concedidit. Irascibilis autem animae vehementiae, quia filios occidit, non mediocria sunt argumenta. At rationalis intelligentine (singit enim in his quoque ipsam Euripides non vulgarem) indicia magna,

Ed. Chart. V. (120. 121.)

Ed. Bal. I. (268. 269.)

οὐ μικρὰ σήματα τὰ πρὸς τὸ τιμωρῆσθαι τοὺς ἐχθροὺς
ἐπινοηθέντα, καὶ ὅσα πρὸς ἑαυτὴν διεξίρχεται, καὶ σι-
λουσα καὶ κείθουσα τὸν θυμὸν ὑποχωρεῖν ἔργων ἀνοσίων.
ὥστ' εὐλόγως ἐπ' αὐτῆς ὁ Εὐριπίδης εἶπε·

[121] Τί ποτ' ἐργάσεται

Μεγαλόσπλαγχνος, δυσκατάπαντος

Ψυχὴ δηχθεῖσα κακοῖσι;

αὕτη μὲν οὖν μεγαλόσπλαγχνος, ἄσπλαγχνος δὲ καὶ μικρό-
σπλαγχνος, ἣ φαῦλα, καὶ μικρὰ, καὶ βραδυκίνητα, καὶ δυσ-
κίνητα τὰ τρία τῆς ψυχῆς μέρη. μεταξὺ δέ μοι τῶν λόγων
ὢν. διεξέρχομαι τὸ παραστὰν οἷα ὀκνήσω φράσαι· ληλεκται
δὲ ὑπὸ τῶν παλαιῶν φιλοσόφων, ὡς οὐκ ἐνδέχεται τινα
διαλεγόμενον ὁδολέσχους ἀνθρώποις ἀποσχέσθαι τελείως
ἀπὸ (269) τῆς ἀδολεσχίας. ἔγωγ' οὖν ἡγαγάνθη ὑπὸ τοῦ
Χρυσίππου προσκυθεῖς ἀδολεσχίας ἐξηγεῖσθαι τὰς τε τῶν
ἰδιωτῶν καὶ τῆς Εὐριπίδου φωνὰς, ὃ μή ποτ' ἂν ἐκὰν ἐτόλ-
μησα πρᾶξαι περὶ τηλικούτου δόγματος ὑποδείξεις γράφων.
οὐχ ὅπως γὰρ Εὐριπίδης, ἢ Τυρταῖος, ἢ τις ἄλλος ποιη-

quae puniendis hostibus excogitata apparent, item quae
apud se ipsam persequitur, et submittens persuadensque
animo iracundo, ut ab impiis operibus recederet. Quare
Euripides merito de ipsa dixit:

*Quidnam facies anima**Viscosa atque irrequieta,**Oestro irritata malorum?*

Haec itaque magnis donata visceribus. Evisceratus et pa-
rum visceratus dicitur, cui tres animae partes pravae,
exiguae, motu et tardae et difficiles insunt. Interea
vero orationum, quas pertracto, id quod mihi se offert non
dubitabo efferre; dictum est autem a veteribus philosophis,
fieri non posse, ut aliquis, qui cum hominibus garrulis
differit, ab omni prorsus loquacitate abstineat. Ego igitur
coactus sum a Chrylippi garrulitate adductus et idio-
tarum et Euripidis voces interpretari; quod nunquam libens
ausus essem facere tanti dogmatis demonstrationes per-
foribens. Non solum enim Euripides aut Tyrtaeus, aut

Ed. Chart. V. [121.]

Ed. Bas. I. (269.)

της, ἣ καὶ παντάπασιν ιδιότης ἱκανὸς πιστεῦσθαι περὶ
 δόγματος ἀπάσης ἀποδείξεως χωρὶς, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ἀπάν-
 των λατρῶν ὁμολογουμένως ἄριστος Ἱπποκράτης, ὥσπερ οὐδὲ
 ὁ πρῶτος ἀπάντων φιλοσόφων Πλάτων. οὐδὲ γὰρ ἂν ῥα-
 γεῖεν ὑπὸ φθόνου σύμπαντες οἱ μετ' αὐτὸν, οὐδ' ἂν ὑπὸ
 φιλονεκίας ἀναίσχυτα σοφίζονται, καθάπερ οἱ περὶ τὸν
 Χρυσίππον, ἣ τὴν δόξαν ὑπερβάλλεσθαι ποιεῖ· θυγέσονται
 τοῦ Πλάτωνος, ἣ τὸν τῶν ἀποδείξεων μιμήσασθαι κόσμον.
 ἀλλ' ὅμοις οὐδὲ τοῖς τοῖς ἀνθρώποις τοσοῦτον ὑπὲρ τοῦς
 ἄλλους ἐπιστήμη τὴν ψυχὴν κεκοσμημένοις οὐδαίς τοῦν ἔχων
 ἀπλῶς εἰποῦσιν ὥς οἱ πιστεύειν, ἀλλ' ἀνάμειναι τὴν ἀπόδειξιν.
 ὁ δὲ γε Χρυσίππος ὢν μὲν οὗτοι λέγουσιν ἀποδείξεων
 ὑπὲρ τοῦ προκειμένου δόγματος οὔτε ἐμνημόνευσεν οὐδεμίαν,
 οὔτ' ἐξελέγγειν ἐπεχείρησεν, οὐκ αἰδεῖται δὲ Τυρταῖόν τε
 καὶ Σιπριχορον ἐπικαλούμενος μάρτυρας, οὓς εἰ καὶ ζῶντας
 ἤρετό τις περὶ τούτων τῶν δογμάτων ἐπιστήμης ἀμφισβη-
 τοῦσιν, ἐξωμολογήσαντο ἂν εὖ οἷδ' ὅτι μηδὲν ἐπαύειν αὐτῶν,

alius quidam poëta, aut certe etiam idiota fidem de pla-
 cito facere citra omnem demonstrationem abunde potest,
 sed ne ipse quidem Hippocrates, omnium medicorum
 consensu præstantissimus, quemadmodum neque Plato,
 omnium philosophorum princeps. Haud enim si vel om-
 nes ipsius posterī invidia rumpantur, neque si conten-
 tionis studio impudentia commententur, quemadmodum
 Chrysippi sectatores, aut opinionem Platonis superare un-
 quam poterunt, aut ornatum demonstrationis imitari.
 Attamen neque his viris adeo super alios scientiis ani-
 mam ornatis nemo mentis compos simpliciter loquenti-
 bus dignatur fidem accommodare, sed demonstrationem ex-
 pectat. Chrysippus autem, quas quidem hi dicunt de-
 monstraciones de dogmate proposito, earum ne unius quidem
 aut meminit, aut reprehendere aggressus est. Interim
 non veretur Tyrtaeum et Stesichorum testes citare, quos
 si etiam vivos aliquis interrogaret, an de horum scientia
 dogmatum ambigerent, faterentur nimirum una voce,
 nihil se ipsorum sentisse; ipsi autem potius, arbitror, a

Ed. Chart. V. [121.]

Ba. Bal. 2. (289.)

αὐτοὶ δὲ μᾶλλον ἂν, οἷμαι, παρὰ Χρυσίππου τε μάθῃν, ἢ παρ' αὐτῶν ἀποδεικνύειν ἡξίωσαν. εἴτα δηλαδὴ Χρυσίππος ἂν ἐπὶ τοὺς ἰδιώτας ἦγεν αὐτοὺς, ὁ σοφὸς ἐπὶ τοὺς ἀμαθεῖς, ὁ σώφρων ἐπὶ τοὺς μαινομένους, ὁ λόγιος ἀκολουθίαν εἰδὼς ἐπὶ τοὺς διαφερομένους πρὸς ἀλλήλους τε καὶ ἑαυτοὺς κατὰ πάντα καιρὸν ἐν λόγοις τε ἅμα καὶ πράξεσιν. ἀλλ' εἰ καὶ μαίρονται τὰ πάντα καὶ διαφέρονται πρὸς ἀλλήλους τε καὶ ἑαυτοὺς ἅπαντες οἱ ἰδιῶται, τοῦτο γούν, οἷμαι, σώφρων ἔχουσι, τὸ μὴ καλεῖν ἐφ' ᾧ λέγουσι τοὺς καταμαρτυρήσαντας ἑαυτῶν. ἢ δὲ Χρυσίππου σοφία καὶ τῆς τῶν ἰδιωτῶν ἀμαθίας ἐπέκεινα προεβλήθηεν· ἐπικαλεῖται γὰρ μάρτυρας, ὅφ' ὧν κατακρίνεται. τοῦτου χάριν ἠταγκάσθη καὶ γὰρ οὗν ἀδολεσχεῖν, ἔν' ἐπιδείξω τὸν Χρυσίππον ἐν ἵπτασι μέγιστα σφαιλλόμενον. οὕτε γὰρ ἐμνημόνευσεν οὐδεμῶς τῶν ὑπὸ Πλάτωνος τε καὶ Ἱπποκράτους εἰρημένων ἀποδείξεων, οὕτε ἀντεῖπεν, οὐκ' αὐτὸς τινα εἶπεν ἑτέραν ἀπόδειξιν, οὕτε οἶδεν, οὗς χρὴ καλεῖν μάρτυρας. ἀπεδείξαμεν οὖν ἤδη καὶ διὰ τοῦ πρώτου βιβλίου περὶ τῆς ἐπὶ ἑαυτὸν ἐναντιολογίας

Chrysippos nonnihil discere, quam ex ipsis demonstrare maluerint; deinde Chrysippus scilicet ad idiotas ipsos duceret, sapiens ad ineruditos, prudens ad insanientes, orationum consequentiae peritus ad eos, qui inter se et apud seipsoz omni tempore verbis simul et operibus discrepant. Verum licet insaniant in omnibus et invicem apudque seipsoz omnes idiotae discrepent, hoc saltem, pato, prudentiae habent, ne ad ea, quae dicunt, in testimonium adducant, qui contra ipsos pronuncient sententiam. At Chrysippi sapientia idiotarum inscitiam longe superat; citat enim testes, a quibus damnatur. Hujus gratia coactus sum ego quoque impraesentiarum esse loquacior, ut ostendam, Chrysippum in omnibus gravissimo errare. Neque enim ullius demonstrationis a Platone et Hippocrato conscriptae meminit, neque contradixit, neque ipse aliam quampiam demonstrationem protulit, neque novit, quos oporteat testes vocare. Jam ostendimus etiam priori libro, quomodo Chrysippus ipse sibi adversetur.

Ed. Chart. V. [121, 422.]

Ed. Bas. I. (169)

τοῦ Χρυσίππου· πρόδηλος δὲ καὶ εὖν ἴστιν ἡ ἀναισθησία τῶνδρος, ἃ χρὴν ἀποκρύπτειν ἐναργῶς καταβάλλοντα τὸν λόγον αὐτοῦ, ταῦτ' οὐ μόνον ἀποκρύπτοντος, ἀλλὰ καὶ μαρτυρεῖν ὑπολαμβάνοντος.

Καφ. ε'. [122] Ἀποχωρήσαντες οὖν ἤδη τῶν τοιούτων, ἴδωμεν ἐξῆς ἅπαντας οὕς ἐρωτᾷ λόγους, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν αὐθις ἀνελθόντες ἅπαντες τοῦ λόγου, πρὸς τὸ μηδὲν παραλθεῖν. παραθήσομαι δὲ τὴν ῥῆσιν ἅπασαν, εἰ καὶ μακροτέρᾳ πῶς ἴστιν, ἔχουσαν ἦδε. τῆς μὲν οὖν ἀρχῆς γιγνομένης ἐνταῦθα, εὐλόγον καὶ τὴς λοιπᾶς ἐπιθυμίας ἐνταῦθ' εἶναι, καὶ ἤδη τὰ λοιπὰ πάθη, καὶ τοὺς διαλογισμοὺς, καὶ ὅσα τούτοις ἐστὶ παραπλήσια. σαινόμενοι δὲ φήμη οἱ πολλοὶ τούτων, πολλὰ κατὰ τὴν ἀλήθειαν ἐπιλέγουσι τοιαῦτα ἐχόμενοι τῆς ῥηθείσης φοβᾶς. πρῶτον μὲν γάρ, ἵνα πάντες ἐντεῦθεν ἄρξωμαι, κατὰ τοῦτό φασιν ἀναβαίνειν τινὲς τὸν θυμὸν, καὶ καταπίνειν τὴν χολὴν τινὰς ἀξιοῦσι λέγοντές τε καταπίνεσθαι τινὰ αὐτοῖς σπαράγματα, καὶ μὴ καταπίνεσθαι κατὰ τὴν τοιαύτην φοβὰν λέγοντες· οὕτω δὲ λέγεσθαι,

Constat in praesentia quoque viri stupiditatis, qui non modo non celat, quae conveniebat celare, utpote evidenter sermonem suum subvertentia, sed etiam haec sibi attestari censet.

Cap. V. Itaque jam a talibus digressi videamus deinceps orationes quas proponit universas, toto sermone ad caput iterum reducto, ne aliquid omittatur. Apponam autem totam seriem, etiam si longior sit; habet ea in hunc modum. *Quum itaque ira indidem oriatur, ratio est etiam reliquias cupiditates indidem haberi, reliquosque jam affectus, et ratiocinationes, item quas his sunt consimilia. Moti autem fama plerique horum multa ejusmodi vere dicta addunt, praedictam inclinationem secuti. Primum etenim omnes, ut inde incipiam, hac ratione dicunt nonnullis animum seu iracundiam conscendere et descendere, nonnullis bilem; dicentes quosdam ab ipsis casces devorari, et non devorari ex hujusmodi impetu dicimus; sic autem dicuntur et nihil ipsis*

Ed. Chara V. (100.)]

Ed. Bel. I. (209.)

καὶ μηδὲν αὐτοῖς τοῦτων καταβαίνειν, καὶ ὅτι καταπίων τὸ
 ῥηθὲν, ἀπῆλθεν ὁ τε Ζήνων πρὸς τοὺς ἐπιλαμβανομένους,
 ὅτι πάντα τὰ ζητούμενα εἰς τὸ στόμα φέρειν ἔφησεν, ἀλλ'
 οὐ πάντα καταπίνεται, οὔτε τῆς καταπόσεως ἄλλως ἢ
 οἰκειότερον λεγομένης, οὔτε τῆς κατάβασεως τῶν ῥηθέντων,
 εἰ μὴ περὶ τὸν θώρακα τὸ ῥηγεμονικὸν ἡμῶν ᾗ, εἰς ὃ
 ταῦτα πάντα φέρεται. ἐν γοῦν τῇ κεφαλῇ ὅτιος αὐτοῦ
 γελοῖος ῥηθήσεται καὶ ἄλλοτελως καταβαίνειν. ἀταβαίνειν
 δ' ἢ οἶμαι οἰκειότερον αὐτῶν λεγομένων, καὶ οὐ καταβαί-
 νειν τὸν προειρημένον τρόπον τῆς κατὰ τὴν ἀκοὴν αἰσθή-
 σεως καταφερομένης περὶ τῆς διάνοιαν, ἐὰν ᾗ περὶ τὸν
 θώρακα, οἰκειῶς κατάβασις ῥηθήσεται· ἐὰν δὲ περὶ τῆς
 κεφαλῆς, ἄλλοτριώτερον. ἐν τοῦτοις πάλιν ὁ Χρυσίππος
 οὐκ αἰσθάνεται τοὺς ἰδιώτας ἐφ' ἑαυτὸν καλῶν· τὸ γὰρ
 ἀναβαίνειν τὸν θυμὸν, ἢ καταβαίνειν τὴν χολήν, ὅσα τ'
 ἄλλα τοιαῦτα λέγεται, μαρτυρεῖ τοῖς τὸν θυμὸν τε καὶ
 ὅλως τὰ πάθη κάτω πρὸς τετεῖχθαι νομίζουσιν, ὥπερ ἐν τῇ
 κεφαλῇ τὸς λογισμούς. τεχνικαῦτα γὰρ οἶδα καὶ ἐὸ μὴ

horum descendere, et quod qui deglutivisset praedictum, discessit, et Zeno ad eos qui imparatum et incautum aggressi erant, omnia, quas quaeruntur, in os ferre dixit, sed non omnia deglutire, quum neque deglutitio aliter propriis magis appellatur, neque praedictorum descensus, nisi in thorace animae princeps facultas esset, quo omnia haec ferantur. Si itaque in capite habeatur, ridicule dicitur et improprie descendere, ascendere autem mea sententia proprie magis ipsa dicerentur, et non descendere, secundum praedictum modum sensu audiendi ad intellectum delato; si in thorace existat, proprie descensus dicitur, si autem in capite, magis improprie. In his rursus Chrysippus imprudens idiotas contra se vocat; nam ascendere iracundiam, aut descendere bilem, quaeque alia ejusmodi dicuntur, iis attestantur, quia iracundiam summamque affectus infra sitos esse existimant, quemadmodum in capite rationem; tunc enim

Ed. Chara V. [122]

Ed. Bal. 2. (269)

καταβαίνειν ἑαυτοῖς τὰ εἰρημένα λεγόντας τοὺς πολλοὺς, οὐκ ἐπειδὴν μὴ παρακολουθῶσι, μηδὲ μαρτυράσθαι τῶν λεγομένων, ἐπειδὴν λέγεται μὲν τινα ὡς ὀργήν, ἢ λύπην, ἢ θυμόν, ἢ τὴ τοιοῦτον πάθος ἐγκαλεσόμενα, μὴ φροντίξῃ δὲ αὐτῶν ὁ ἀκούων, μηδὲ κινήται κατὰ πάθος. αὕτη μὲν οὖν ἡ ἀδολοσχία τοῦτο ἐπὶ πέραις ἐχέτω. μετὰ ταῦτα δ' ὁ Χρύσιππος τοιαῦδ' ἐτίρας μέμνηται. αἱ δὲ γυναῖκες καὶ μάλ' ὅν τε τούτων ἐμφαίνουσιν. εἰ γὰρ μὴ καταβαίνειν αὐταῖς τὰ λεγόμενα, πολλάκις τὸν δάκτυλον καταγόουσι ἕως τοῦ κατὰ τὴν καρδίαν τόπου, οὐ φάσκουσιν καταβαίνειν οἷδε τὰ εἰρημένα. τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα τοῖς ἔμπροσθεν ὁμογενὲς ἔστιν, δύο εἴερα προσειληφὸς ἐπιχειρήματα πάνσοφα, τὸ τε γυναικάς εἶναι τὰς λεγούσας αὐτά, καὶ μὴ, ὥσπερ τὰ πρόσθεν, τοῖς ἄνδρες, τὸ τε καὶ τῇ δεξιᾷ δηλοῦν ὥσπερ ὀρχομήτας, ὥσπερ ὁ λόγος ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν ἐδήλου. ἀλλὰ τοὶ κῆνταῦθα, γενναϊώτατε Χρύσιππε, κατὰ σαυτοῦ καλεῖς τὰς γυναῖκας μάρτυρας. οὐδὲ γὰρ αὐταὶ λέγουσιν οὕτως, οὐδ'

novi plerisque non descendere sibi commemorata affirmantes, non quum nequeunt assequi, neque intelligunt, quae dicantur, sed quando dicuntur nonnulla, ceu iram, aut moerorem, aut iracundiam, aut ejusmodi aliquem affectum provocatura, is autem, qui audit, nullam de ipsis habet curam, neque affectu movetur. Haec igitur loquacitas hunc finem habeat. Postea Chrysippus aliarum ejusmodi meminit. *Mulieres etiam magis aliquid horum repraesentant. Si enim ea, de quibus est sermo, non ipsis descendunt, saepe digitem adusque cordi vicinum locum deducunt inducentes eo non descendere jam commemorata.* Hoc argumentum prioribus consimile est, duobus aliis admodum sapientibus argumentis assumptis; nempe mulieres esse, quae haec dicunt, et non, quemadmodum antea, viros; item indicando significare ceu tripudiantes, quae oratio in viris indicabat. Atqui hic etiam, generosissime Chrysippe, contra teipsum mulieres in testimonia adducis. Neque enim hae in eum modum

Ed. Chart. V. [122. 123.]

Ed. Bal. I. (269.)

ὀργαῖνται ταῖς χερσίν, ὡς εἰρηκας, ἐπειδὴν ἀρτῶνται συνιέναι τῶν λεγόμενων, ἀλλ' ὅταν ὑπὸ λοιδορίας, ἢ ἀπειλῆς, ἢ τινος τοιοῦτου μήτε ὀργίζεσθαι φάσκωσι, μήτε θυμοῦσθαι, μήθ' ὅλως ἀγανακτεῖν· ὅπερ οὐδ' αὐτόν, οἶμαι, λανθάνει τὸν Χρῦσιππον. ἀντιπαθεγγόμενος γοῦν κινταυῖδα ἐαυτῷ μετ' ὀλίγον ὥδι πως γράσει. ἀφ' ἧς τε φορᾶς λέγομεν μὴ καταβαίνειν τὰ λεγόμενα, εἴτε ἀπειλᾶς, εἴτε λοιδορίας, ὥστε καυχήσθαι καὶ ἅπτεσθαι αὐτῶν, [123] καὶ οὕτως κινεῖσθαι τὴν διάνοιαν ἀπὸ τῆς φορᾶς ταύτης, καὶ βαθεῖός τινὰς φανερὸν εἶναι, τὸ διὰ μηδὲν τῶν τοιούτων ἐκινεῖσθαι καταβῆναι αὐτῶν. ὅτι μὲν οὖν ἐπὶ τῶν ἀπειλούντων ἢ λοιδορούντων λέγεται τὸ μὴ καταβαίνειν εἰς τὸ στήθος τὰ εἰρημένα, καὶ αὐτὸς ὁ Χρῦσιππος μαρτυρεῖ. προεβόησε δὲ τῷ λόγῳ τὸ τῆς διανοίας ὄνομα, δέον εἰπεῖν θυμοῦ. τὸ μὲν γὰρ λογίζεσθαι τε καὶ νοεῖν τὰ λεγόμενα, καὶ τὸ μαχόμενον ἢ ἀκόλουθον ἐπίστασθαι τῆς λογιστικῆς δυνάμεως ἔργον· τὸ δὲ ἐπὶ λοιδορίας ἢ ἀπειλαῖς μὴ ὀργισθῆναι μήτε

dicunt, neque manibus articulant (ut dixisti), quum negant se dicta intelligere, verum quando ob convicia, aut minas, aut huiusmodi quippiam neque irasci dicunt, neque excandescere, neque omnino indignari, quod neque ipsum, puto, latet Chrysippum. Itaque et hic secum discordans paulo post scribit: *A quo impetu dicimus non descendere, quae dicuntur, sive minas, sive convicia, ut deorsum veniant, attingantque ipsae, atque sic mentem commoveri hoc delationis impetu, item profundas quasdam esse pronunciamus, eo quod nihil huiusmodi possit in ipsis descendere.* Quod igitur minitantibus aut conviciantibus dicitur non descendere in pectus ea, quae dicta sunt, etiam ipse Chrysippus testatur; adjecit autem orationi mentis vocabulum, quum oporteret dicere iracundiae. Etenim ratiocinari, et quae dicuntur considerare, item pugnantiam aut consequentiam rerum novisse, rationalis facultatis opus est; ob convicia autem aut minas neque irasci neque excandescere irascibilis proprium

Ed. Chart. V. [123.]

Ed. Bas. I. (269. 270.)

Θυμωθῆσας τῆς Θυμοειδοῦς ἰδίαν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς
ἐφεξῆς ὁ Χρυσίππος λέγει, μετὰ δὲ ταύτης τῆς τε νῦν
γεγραμμένης φήσεως καὶ ἧς ὀλίγον ἐμπροσθεν ἔγραψα περὶ
τῶν γυναικῶν, ἐτέρα φῆσις ἐστίν, ἣν ἤδη παραγράψω, πρὸς
τὸ μηδὲν ὅλως ὑπερβαίνειν δοκεῖν· ἔχει δὲ ὧδε. τοῖσι δ'
ἀκολουθῶς ἀνεμῖν τὰ τίνας φασιν τὰ φανέντα αὐτοῖς, καὶ
εἰς τὸν βαθὺν λέγομεν πολλῶν τοιούτων συμφώνως τοῖς εἰ-
ρημένοις, καταπίοντες (270) γὰρ ὅμοιον εἰπεῖν, ὅτι ἡμέρα
ἐστὶ, καὶ ἐναποθέμενοι τοῖτο εἰς τὴν διάνοιαν, καὶ πάλιν
ἐκεῖνο λέγοντες, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμέρα, μερόστων τῶν πραγμά-
των, οὐκ ἄλλοτρίως οὐδ' ἀρκετέως ἀνεμῖν λέγονται. τοῖτο
τὸ ἀνεμῖν ἐγὼ μὲν οὐδὲ ἠκουσά τινας λέγοντος, ἀλλὰ μάλ-
λον ἀποκτεῖσαι, καὶ ἐκπτεῖσαι, καὶ ἐκβαλεῖν, καὶ ἀποφθεῖναι,
καὶ ἀποθέσθαι λέγουσιν, ἐπειδὴν λέγωσι τινα δοξῶν ἀπο-
στῆσας μοχθηρῶν. εἰ δ' ἄρα καὶ τὸ ἐξμεῖσαι λέγοιτο
πρὸς τινων, εἴη ἂν ταυτίον τῷ ἀποκτεῖσαι, καὶ ἀποφ-
θεῖναι, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐκ μεταφορᾶς λεγομένοις
ὁμοίως ἔχον. ὅτι δ' οὐ μόνον ἀνδρὶ φιλοσοφούντι τῶν

existit; verum haec quidem in sequentibus Chrysippus tra-
dit. Sed inter haec quae modo exposita sunt verba, et
quae paulo ante de mulieribus scripsi, alia habentur, quae
nunc apponam, ne quicquam prorsus praetergredi videar.
Habet autem hunc in modum: *Post haec revomere non-
nullos dicimus ea, quae ipsis apparuerunt. Praeterea
profunditatem dicimus multorum ejusmodi commemoratis
similiter; nam ubi devoraverint hujusmodi dictum, dies
est, et reposerint hoc in animum, rursusque illud dicen-
tes, dies non est, rebus manentibus non absurde neque
impropriis revomere dicuntur.* Ego sane hoc revomere
nullum audiavi dicentem, sed magis expuere, emittere,
abjicere, et deponere dicunt, quum significant, aliquem a
pravis recedere opinionibus. Quod si vero etiam evome-
re a quibusdam dicatur, idem nimirum erit, quod expue-
re, abjicere, et aliis simile, quae ex translatione sumuntur.
At quod nullum hujusmodi argumentum non solum viro

Ed. Chart. V. [123.]

Ed. Bas. I. (270.)

τριοῦται ἐπιχειρημάτων οὐδέ τι μεταχειριστέον, ἀλλ' οὐδέ
 ῥητορικῶ, δεδεικται μὲν ἤδη μοι καὶ διὰ τῶν ἐμπροσθεν,
 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νῦν ἐνεστιν ἐνδείξασθαι διὰ βραχείων,
 ἀναμνήσαντα τῶν ῥητορικῶν τεχνῶν, ὡς ἐκεῖνοι γράφουσι, δι-
 δάσκοντες ἡμᾶς τόπους ἐπιχειρημάτων εἰς ἐκάστην ὑπόθε-
 σιν. οὐδενὸς γὰρ τοιούτων μνημονεύουσιν, οἷων ὁ Χρύ-
 σιππος ἐνέπλησεν τὰ ἑαυτοῦ συγγράμματα. ἀλλὰ γὰρ εἴπερ
 πᾶσαν ῥῆσιν ἀκριβολογεῖσθαι βουλευθείην, ὥς μηδὲν τῶν
 ἁμαρτημάτων ἀνέλεγκτος παραλιπεῖν, εἰς ἄπειρον ἂν τι μῆ-
 κος ἐκταθείη τὸ βιβλίον. ἀφέντος οὖν ἤδη τῶν προγε-
 γραμμένων, ἐπὶ τὰ ἐφεξῆς τρέψομαι, δι' ὧν ὁ Χρύσιππος
 ἄρχεται παρατίθεσθαι τὰς τῶν ποιητῶν μαρτυρίας, με-
 ταξὺ παρεντιθείς αὐτῶν ὀλίγους λόγους ἑαυτοῦ, πολλάκις
 μὲν ὥσπερ ἐξήγησιν ὧν ἡ ῥῆσις βούλεται, πολλάκις δ'
 ὥσπερ ἐπιτομήν τινα καὶ οἷον καθόλου τι κεφάλαιον.
 ἀρξάμενος οὖν ἀπὸ τινος Ἐμπεδοκλείου ῥίσεως ἐξηγείται τε
 αὐτὴν καὶ τινων κατὰ τὴν ἐξήγησιν ἀξιολογωτέρων ἄρχεται

philosophiae studio, sed ne rhetorico quidem tractan-
 dum sit, ostensum etiam est a me antea; quin etiam im-
 praesentiarum paucis liceat indicare, revocatis in memo-
 riam rhetoricis artibus, quas illi tradunt, docentes nos,
 ex quibus locis ad unumquodque propositum argumenta
 desumantur. Nullius siquidem ejusmodi meminerunt, qua-
 libus Chrysippus commentarios suos replevit. At enim
 si omnem dictionum seriem accurate persequi vellem, ut
 nihil ex vitis relinqueretur indiscutsum indictumque, li-
 ber in infinitum extenderetur. Quare jam iis, quae praediximus,
 omisissis, ad subsequencia divertemur, per quae
 Chrysippus poetarum testimonia apponere incipit, pauca
 interim verba sua interponens, saepe ceu interpretatio-
 nem eorum, quae series vocum innuit, saepe ceu com-
 pendium aliquod et veluti summam quandam universa-
 lem. Auspicatus itaque ab aliqua Empedoclis sententia,
 tum exponit ipsam, tum quosdam inter exponendum me-
 moratu digniores sermones incipit, inter quos est et ille,

Ed. Chart. V. [125. 126.]

Ed. Basf. I. (270.)

λόγων, ἐν οἷς ἔστι καὶ ὁ περὶ τῆς φωνῆς, οὐ κατὰ τὸ
 δεύτερον ἐμνημόνευσαι τῶνδε τῶν υπομνημάτων, ἐπ' ᾧ βί-
 βλιον πάντας ἔδοξε μοι κύλλιον εἶναι παραθεσθῆναι τοῖς λό-
 γοις, οἱ τὸ πιθανὸν ἔχουσι, καὶ οὐχὶ ἀπόβλητοι τελείως
 εἶναι, οὐδὲ γυναῖκας, οὐδὲ ἰδιώτας, οὐδὲ ἐτυμολογίας, ἢ
 φορὰς χειρῶν, ἢ ἐπιτεύσεις, ἢ ἀναπύσεις κερφαλῆς, ἢ ποιη-
 τὰς ἐπικαλοῦνται μύριτας· ἐφ' ᾧ καὶ μόνων ἐργάκιον κα-
 ταμεῖται, μὴ προσθεῖς αὐτοῖς ταυτὶ τὰ νῦν μοι γραφόμενα.
 δόξαν δὲ τοῖς ἑταίροις ἄμεινον εἶναι, μὴδ' ὅσα παντάπα-
 σιν ἠδολόγηται τῷ Χρυσίππῳ, μὴδὲ ταυτ' ὑπερβῆναι παν-
 τελῶς, ἀλλ' ἐπιστημῆσθαι τε τὴν ἀτοπίαν αὐτῶν, ἐπι-
 δεῖξαι τε πρὸς τὸ μὴδὲν πλεονάζειν αὐτὰ κατὰ τῶν Στωϊ-
 κῶν δογμάτων παρελημμένα, διὰ τοῦτο προσέθηκα πάντα
 ταῦτα κατὰ τὸδε τὸ βιβλίον. περὶ μὲν δὴ τῆς φωνῆς
 οὐδὲν ἔτι δεῖσθαι λέγειν ἐν τῷδε, σύμπαντα τὸν τόπον
 ἱκανῶς ἐξεργασμένος ἐν τῷ πρὸ τούτου βιβλίῳ. [124] ὅσα
 δὲ ἐφεξῆς εἶσι τοῦ περὶ ταύτης λόγου κατὰ τὸ τοῦ Χρυ-
 σίππου βιβλίον εἰρημέτα, ταύτων ἡδὴ μετρησέμεθα. ἔστι δὲ

in quo de voce tractatur, cujus sermonis secundo harum
 commentationum libro mentionem feci; ubi satius mihi vi-
 sum est omnes rationes exponere, quae probabile continent,
 et non omnino sunt repudiandae, neque mulieres, neque
 idiotas, neque etymologias, aut manuum lationes, aut incli-
 nationes reclinatioesve capitis, aut poetas in testes advo-
 cant. In quibus etiam solis permanere decreveram, non ea
 ipsis adjiciens, quae nunc mihi scribuntur; quum autem
 amicis melius esse visum sit, non, quae omnino Chrysi-
 ppus effutivit, eadem prorsus praetermittere, sed tum ab-
 surditatem ipsorum prodere, tum ostendere, haec non
 modo nihil ipsum juvare, sed et contra Stoicorum
 placita adduci adversus Stoicorum dogmata assumpta,
 ideo omnia ista isto libro apposui. De voce equidem
 non opus est verba adhuc facere impraesentiarum,
 quum universum modum superiori libro abunde tradido-
 rim. Quae autem deinceps in libro de ipsa Chrysippus
 prodiderit, eorum nunc meminero. Sunt autem ea, quae

Ed. Chart. V. [1247]

Ed. Bas. I. (170.)

τά τε κατὰ τὰς φορὰς τῶν χειρῶν, ὅτε ἐφαπτόμεθα τῶν αἰένων ἡμᾶς αὐτοὺς δεικνύντες, ὅτι τε τὰ κατὰ τὴν ἐγὼ φωνήν, ἃ δὴ καὶ τοῖς ἐτυμολογικοῖς εἶπεν ἔχειν τι φάσκων αὐτὰ δεικτικὰ ἐκ τοῦ φαινομένου διὰ τὸ κατὰ τὴν πρώτην ἐν αὐτῇ συλλαβῇ, ὥς ἐπὶ τὸ σιῆθος ἀπάγεσθαι τὴν τε κάτω γένυν καὶ τὸ χεῖλος. εἴρηται μοι καὶ περὶ τούτων ἤδη κατὰ τὸ δεύτερον τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων καὶ τοῖς περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος. ὅμοια δὲ τοῖς τοιοῦτοις ἐπιχειρήμασι καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν εἰς τοῦ τῆς καρδίας ὀνόματος, ἐξῆς τῶν προσηρημένων ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου γεγραμμένα κατὰ τὸ πρῶτον περὶ ψυχῆς, ὧς πῶς ἔχοντα τοῦτοις πᾶσι συμφώνως καὶ τὸννομα τοῦ ἐσχηκεν ἡ καρδία κατὰ τινα κράτησιν καὶ κυρίαν, ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ εἶναι τὸ κυριεῦον καὶ κρατοῦν τῆς ψυχῆς μέρος, ὥς ἂν κρατία λογομένη. τὸ μὲν ὡς πρὸς τὴν ζωὴν ἡμῶν κυριώτατον εἶναι τὸ σπλάγγνον οὐδ' ἡμεῖς ἀμφισβητοῦμεν, ὃ γε ναιετάει Χρύσιππε, οὐ μὴν ἀπλῶς γε κυριώτατον εἶναι συγχωροῦ-

ex manuum lationibus petantur, quum pectora attingimus, nos iplos ostendentes; praeterea quae de voce ego protulit; quae sane etiam in etymologicis posuit, habere aliquid dicens, quod ex evidenti demonstret, eo quod in prima ejus syllaba inferiorem maxillam et labrum veluti ad pectus adduci contingat. Dictam a me de his est etiam in secundo horum commentariorum volumine, item in libris de nominum rectitudine. Jam vero hujusmodi argumentis similia sunt, quae ex ratione nominis cordis sumuntur, post praedicta a Chrylippo primo de anima libro hunc in modum perscripta: *His omnibus concorditer nomen etiam hoc, cor, respondet, ex quadam praecellentia et dominio, quia princeps et imperatrix animae facultas, veluti dominium dicta, in eo consistat, hoc sane, quod ad vitam nostram viscus sit principalissimum.* Neque nos, o praeclare Chrysippe, ambigimus, non tamen absoluto sermone principalissimum esse conce-

Ed. Chart. V. [124.]

Ed. Bas. I. (270)

μην. οὐ γὰρ ἄρχειν αὐτὸ καὶ θεσπόζειν τῶν ἄλλων ἢ φύσις ἔχειν, ὅταν γὰρ προσηκόντως διοικήσῃ τὰ κατὰ τὴν ἀνθρώπου, ἀλλ' ἐγκεφάλῳ μὲν ἄρχειν, ὑπακούειν δὲ τῇ καρδίᾳ, καθάπερ ἡμεῖς ἀποδείκνυμεν. ἐφεξῆς δὲ τοῖς εἰρημένοις ὁ Χρυσίππος τὰς γράφει, ὁρμῶμεν κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, καὶ συγκατατιθέμεθα τούτῳ, καὶ εἰς τοῦτο συντίνας τὰ αἰσθητήρια πάντα. ταῦτα τὰ κεφάλαια μόνα τῶν ἐπιστημονικῶν ἴσται, καὶ εἴπερ ἀπέδειξεν ὁ Χρυσίππος αὐτὰ, τότε ἂν ἐπιγινώσκοντες τὸν ἄνδρα καὶ τοῖς δόγμασιν ἐπιθέμεθα τῶν Στωϊκῶν. ἐπεὶ δ' ἀποδείξαι μὲν οὐκ ἐπετίρησεν, ἀπεφάνητο δὲ μόνον, ἡμεῖς δὲ πρόσθεν μὲν ἤδη περὶ τῶν αὐτῶν ἀπεδείξαμεν, ὡς οὔτε κατὰ τὴν καρδίαν γίγνεται, καὶ πάντων αὐτῶν ἐγκεφαλὸς ἴσται ἀρχή, καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς δὲ οὐδὲν ἥτιον ἀποδείχομεν, οὐκ ἔσ' ἂν οἷμαι δίκαιον εἶναι τοῖς Χρυσίππου πιστεύειν δόγμασιν, ἀλλὰ τοῖς Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος. ταυτὶ μὲν οὖν τὰ κεφάλαια, τὸ σῆμα κῦρος ἐν αὐτοῖς ἔχοντα περὶ τῶν προκειμένων ἡμῶν δογμάτων, οὕτως ταχέως ὁ Χρυσίππος παρίδραμεν,

dimus. Non enim dominari ipsum et praeesse aliis natura tribuit, quum convenienter ea, quae in homine sunt, administrantur, veram crebro imperare, cordi obedire donavit, quemadmodum nos ostendimus. Post ea, quae dicta sunt, Chrysippus deinceps haec scribit: *Ex hac parte motus impetum habemus, et has assentimus, in eandem quoque omnia sensus instrumenta pertinent.* Haec capita solum scientificorum existunt: quae si Chrysippus demonstrasset, tunc hominem laudaremus, et Stoicorum placitis auscultaremus. Quoniam vero demonstrare non aggressus est, solum autem pronuntiavit, et nos jam antea de his eisdem ostendimus, neque in corde fieri, sed omnium ipsorum originem esse cerebrum, nihiloque minus per ea, quae sequuntur, demonstrabimus, non amplius aequum esse puto, ut Chrysippi placitis, sed Hippocratis et Platonis fidem habeamus. Haec igitur capita, totam summam de propositis nobis dogmatibus in se comprehendentia, tam celeriter Chrysippus transcurrit, ut tantum

Ed. Chart. V. [12A]

Ed. Bas. I, (270.)

ὡς ἐπιμνησθῆναι μόνον· ἐν ᾧ δὲ οὐ χρεὶ, μεμνῆναι περι-
ταῖς. ἔστι δὲ περὶ τῆς φωνῆς μνημονεύει καὶ νεύρων ἀρχῆς,
ὑπὲρ ὧν ἀμφοτέρων εἰρηται μοι κατὰ τὰ πρόσθεν ὑπομνή-
ματα. καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἀκάρδιον ἐξηγεῖται προσηγορίαν,
ὑπὲρ ἧς ἐμπροσθεν ἤδη μοι λέλεκται, τοσοῦτον δὲ ἐπιση-
ματοῦμαι καὶ τὴν ἀπ' αὐτῆς τῆς λέξεως τοῦ Χρύσιππου
μαρτυροῦσθαι οἷς προεῖπον· ἔχει δὲ ὧδε. κατὰ τοῦτο καὶ
εὐκάρδιοι λέγονται τοὶ εἶναι τινες καθάπερ εὐψυχοι, καὶ
καρδίαν ἀλγεῖν οἱ κηδόμενοι τινων, ὡς ἂν κατὰ τὴν καρ-
δίαν τῆς κατὰ τὴν λύπην ἀληθδύνορος γιγνομένης. ἐν ταύτῃ
γὰρ τῇ φήσει σαφῶς ὁ Χρύσιππος ἐμαρτύρησεν ἡμῖν, ὡς
οὐδέποτε τὸ λογίζμενον τῆς ψυχῆς οὐδεὶς τῶν ἰδιωτῶν ἐν
καρδίᾳ νετόμικεν ὑπάρχειν, οὐδ' ὁ ἀκάρδιος τὸν ἄνθρωπον, ὡς
αἰεταὶ ὁ Χρύσιππος, ἀλλὰ τὸν αἰσθητὸν δηλοῖ παρ' αὐτοῖς.
αὐτῷ δὲ καὶ τὴν καρδίαν ἀλγεῖν τὸ λυπεῖσθαι λέγουσιν,
ὡς καὶ τοῦτ' αὐτὸς μαρτυρεῖ διὰ τῆς αὐτῆς ταύτης φήσεως
τῆς νυνὶ γεγραμμένης, ἐν ᾗ φησιν· ὡς ἂν κατὰ τὴν καρ-
δίαν τῆς κατὰ τὴν λύπην ἀληθδύνορος γιγνομένης. οὕτως ἐν

meminerit; ubi autem non oportet, superflue prolixus est. Deinde vero vocis et nervorum principii mentionem facit; de quibus utrisque superioribus commentariis tractatum a me est. Postea dictionem excordem interpretatur, de qua jam prius disserui. Tantillum vero praeterea in praesentia adnotabo ex ipsa Chrysippi dictione, quae attestatur ea, quae praedixi; habet autem hunc in modum. *Hac ratione etiam bene cordati dicuntur aliqui esse, quemadmodum bene animosi, et cor dolere, qui nonnulla curant, tanquam in corde tristitiae dolor oriatur.* Hac enim sententia manifesto Chrysippus testatus est nobis, quod nunquam rationalem animae vim ullus idiotarum in corde haberi existimaverit; neque excors inanimum (ut opinatur Chrysippus), sed timidum apud ipsos significat. Pari modo cor dolere pro angustia ac tristitia dicunt, veluti et hoc ipse testatur eadem in hac dictionum serie modo comprehensa, ubi pronunciat: *tanquam in corde tristitiae dolor nascatur.* Similiter in

Ed. Chart. V. [124, 125.]

Ed. Bas. I. (270.)

ἄπεισι τοῖς λόγοις ὁ Χρύσιππος ὅτι αἰσθάνεται τὰ πάθη
τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς κάτω τῆς κεφαλῆς μέρεσιν ὑπάρχειν κα-
τασκευάζων, οὐ τὸ λογιζόμενον, ἢ ἐπιστήμην δεχόμενον,
ἢ ἀλήθειαν σπουδάζον. οὕτω δὲ καὶ πειδῶν ἐπιφέρων εἶπη,
τὰ γὰρ ὅλον, καθάπερ ἐν ἀρχῇ εἶπον, εὖ μάλ' ἐμφαίνουσιν
οἱ τε φόβοι καὶ αἱ λύπαι κατὰ τοῦτο τὸ μέρος γιγνόμεναι,
[125] μαρτυρεῖ ἀνταυθα τῷ τοῦ Πλάτωνος λόγῳ, καὶ
διὰ τῶν ἐξῆς δὲ κατὰ τὸν παραπλήσιον τρόπον οὐκ αἰσθάν-
εται κατασκευάζων, ὥς ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ θυμοειδὲς ἰδρυταί
τῆς ψυχῆς. ἢ τε γὰρ ἐν τοῖς φόβοις πάλαις τῆς καρδίας
ἐκφανής ἐστι καὶ ἡ εἰς τοῦτο τῆς ὕλης ψυχῆς συνδρομή,
οἷα ἄλλως ἐπιγεννηματικῶς γιγνομένων αὐτῶν, καθάπερ ἄλ-
λοις ἄλλου συμπάσχειν πεφυκότος, καθ' ὃ καὶ συρίζουσιν
εἰς αὐτοὺς, συναγόμενοι πρὸς τοῦτο, ὥς ἂν τὸ ἡγεμονικόν,
καὶ κατὰ τὴν ὥς ἂν αὐτῶν τούτου φυλοκτικὴν. καὶ τὰ τῆς
λύπης πάθη ἐνταυθοῖ που εὐφυνῶς γίγνεται, οὐδενὸς ἄλλου
συμπάσχοντος οἷδ' ἀσφαλτοῦντος τόπου. ἀλγηδύτων γὰρ
κινῶν κατὰ ταῦτα γιγνομένων σφοδρῶν, ἕτερος μὲν οὐδεὶς

omnibus orationibus Chrysippus imprudens ac infcius
animi affectus partibus cerebro inferioribus inesse astruit,
non rationalem animam, aut scientiae capacem, aut ve-
ritatis studiosam. Sic vero etiam, quum inferens dicit:
Nam in totum, quemadmodum per initia dixi, admodum
ostendunt et metus et tristitia eadem in parte provenien-
tes. Attestatur hic quoque Platonis sententiae. Item per
subsequentia persimili modo non intelligit, se adstruere,
quod irascens vis in corde collocetur. *Et enim in metus*
cordis palpitatio evidens est, et in hanc partem totius
animae concursus; quum alioquin non accidentaliter ea
eveniant, tanquam aliud aliis affectum communicare
soleat; in quo etiam consistunt circa ipsum ut princi-
pale in se contracti, tanquam ab ipso conservari de-
beant; tristitiae quoque affectus indidem natura oboritur,
nullius alterius consortio, neque loci dolentis con-
sensu. Quippe doloribus nonnullis vehementibus eorum

Ed. Chart. V. [125.]

Ed. Bas. I. (270. 271.)

ἐμφαίνει τόπος τὰ πάθη ταῦτα, ὃ δὲ περὶ τὴν καρδίαν μάλιστα. ταῦτα πάντα (271) φήσομεν ἀληθῶς ὑπὸ τοῦ Χρύσιππου λέγεσθαι, καὶ παρακαλέσομεν γὰρ τοὺς ἀπ' αὐτοῦ μεμνησθαι τε αὐτῶν καὶ μηκέτι παρ' ἡμῶν ἑτέραν ἐπιζητεῖν ἀποδείξιν ὑπὲρ τοῦ τοὺς φόβους, καὶ τὰς λύπας, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα πάθη κατὰ τὴν καρδίαν συνίστασθαι, ἀλλὰ τοῦτο μὲν καὶ παρ' αὐτῶν ὁμολογούμενον λαμβάνεται τῶν Στωϊκῶν. οὐ μόνον γὰρ Χρύσιππος, ἀλλὰ καὶ Κλεάνθης καὶ Ζήνων· ἐτοίμως αὐτὰ τιθέασιν. ἐκείνο δ' ἐπισκέπτεσθαι χρὴ μόνον, ἐν ᾧ τὴν πῶσαν ἀμφισβήτησιν εἶναι συμβέβηκεν, εἰ καὶ τὸ λογιζόμενον ἐστὶν ἐν ταῦτα. εἰ γὰρ ὥσπερ τὸ θυμοειδές, ἐναργῶς ἐπιδείκνυται δι' ὧν ὁ Χρύσιππος ἤδη πολλάκις εἶρηκε λόγων περιεγόμενον ἐν τῇ καρδίᾳ. ἡμεῖς δὲ εἰ περὶ τοῦ λογιζομένου παραπλησίας ταύταις ἢ καὶ σφοδρότερας εἴη προσθείμεν ἀποδείξεις ὑπὲρ τοῦ κατὰ τὴν κεφαλὴν τε καὶ τὸν ἐγκέφαλον ὑπάρχειν αὐτὸ, τί ἄλλο ἢ τὸ Πλάτωνός τε καὶ

causa infestantibus, alius quidem nullus locus affectiones has ostendit, cordis autem regio maxime. Haec omnia vere a Chrysippo dici affirmabimus, adhortabimurque ipsius sectatores eorum meminisse, et non amplius a nobis aliam requirere demonstrationem de eo, quod metus, tristitiae, omnesque id genus affectus in corde consistant; verum hoc etiam ab ipsis Stoicis confessum assumitur; non solum enim Chrysippus, sed Cleanthes quoque et Zeno haec prompte constituunt. Illud autem inspicere solum convenit, in quo omnem dubitationem esse contingit, an etiam pars animae rationalis inibi habeatur. Si enim quemadmodum animosa, manifesto his verbis, quae Chrysippus jam subinde protulit, ostenditur in corde contineri. Nos autem si et de rationali per similes his aut etiam vehementiores adhuc demonstrationes apposuerimus de eo, quod in capite et cerebro ipsa existat, quid aliud quam Platonis et Hippo-

Ed. Chart. V. [125.]

Ed. Bas. I. (271.)

Ἱπποκράτους ἀποδειχθήσεται δόγμα, τὰς ἀποδείξεις ἀμφο-
τίρας ἡμῶν συνθέντων;

Κεφ. ε'. Ἰσως οὖν ἄμεινον, ἐπειδὴ κατὰ τοῦτο τοῦ
λόγου γεγόναμεν, ἀναμνησθαι τῶν ἐπιστημονικῶν ἀποδείξεων,
ἐπὶ ὧν ἐπὶ πλέον ἐν τῷ πρὸ τούτου διελέχθη ὑπομνή-
ματι, τὰ λήμματα δεικνύς, ἐξ ὧν ἂν τις ἀποδείξῃ τὸ προ-
κείμενον. ἦν δ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιον ἐκ τῶν ὑπαρχόντων
καὶ συμβεβηκότων ἐκατέρῳ τῶν σπλάγγων κατὰ τὴν οὐσίαν
τοῦ ζητουμένου πράγματος ἄρχασθαι χρῆναι, καὶ δὴ τὰ
ὑπάρχοντά τε καὶ συμβαίνοντα καθ' ἐκάτερον ἰδίᾳ πάντα
διήλθομεν ἔμπροσθεν. ἦν δὲ καὶ τούτων κεφάλαια ταῦτα·
πρῶτον μὲν, ὡς τῶν αἰσθησίων τε καὶ κινήσιν τὴν κατὰ
προαίρεσιν ἅπασιν τοῖς τοῦ ζώου μέλεσι παραγόντων ὀργά-
νων, ὡς οὐρομάζεται νεύρα, τὸν ἐγκέφαλον ἀρχὴν ὑπάρχειν
συμβέβηκεν, ὥσπερ τῶν ἀρτηριῶν τὴν καρδίαν· ἔπειτα δ',
ὅτι, θλίψεως μὲν ἢ τρωθείσων τῶν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον
κοιλίων, ὅλον τὸ ζῶον αὐτίκα γίνεται παρωδές, οὐ μὴν
ἀπόλλυται γο οὔτε ἡ κατὰ τὰς ἀρτηρίας, οὔτε ἡ κατὰ τὴν

cratis placitum offendetur, quum hos utraque demon-
strationes composuerimus?

Cap. VI. Forte igitur praestiterit, quoniam in hunc
sermonem incidimus, demonstrationes scientificas in me-
moriam revocare, quibus de superiori commentario dif-
fusius disputavi, assumptiones ostendens, unde aliquis pro-
positum demonstraverit. Erat autem id caput, ab iis,
quae insunt accidantque utrique visceri, secundum rei,
de qua est quaestio, substantiam ordiri oportere; ac sane,
quae insunt accidantque utrique, privatim omnia supra
sumus executi. Porro horum capita haec quoque erant.
Primum quidem, quod instrumentorum tum sensum tum
motum arbitrarium omnibus animalis partibus dispen-
santium, qui nervi appellantur, cerebrum originem ac prin-
cipium esse contigit, veluti arteriarum cor. Deinde, quod,
contusis aut vulneratis cerebri ventriculis, totum animans
aetatum torpidum evadit, non tamen interit vel arteriarum

Ed. Chart. V. [125, 126.]

Ed. Bas. I. (272.)

καρδίας κινήσεις, ὥσπερ γε κίππειδαν ὁμοίως τὴν καρδίαν διαθίωμεν, αὐτὴ μὲν κατὰ τὰς ἀρτηρίας κινήσεις παραβλάπτονται, τὸ δὲ ὅλον ζῶον οὔτε εἰς αἰσθήσιν οὐδεμίαν οὔτε κίνησιν οὐδὲν φαίνεται βλαπτόμενον. ἐπεδείξαμεν δὲ καὶ ὡς οὐδέτερον οὐδετέρῳ χορηγεῖ τῶν ἐξημίνων δυνάμεων, οὐδ' ἡ καρδία τῷ ἐγκεφάλῳ τῆς αἰσθητικῆς τε καὶ κατὰ προαίρεσιν κινητικῆς, οὐδ' ὁ ἐγκέφαλος τῇ καρδίᾳ τῆς σφυγμικῆς, ἀλλ' ἕστιν ἐκάτερον τῶν μορίων ἐκατέρας δυνάμεως ὅλον πηγὴ τις, ἐνδείκνυται δ' ὁ λόγος ἡδὴ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν νοσημάτων μαρτυρίαν, ὑπὲρ ἧς ἐν τοῖς δέξιν ἐπὶ πλέον ἐροῦμεν. ἐγκεφάλου μὲν γὰρ πάσχοντος, [126] ἐτοιμον παραφρονῆσαι τε καὶ ἀκίνητον καὶ ἀναίσθητον γενέσθαι τὸ ζῶον, καρδίας δὲ, συγκοπήναι μὲν καὶ ἀπολέσθαι, τῶν προειρημένων δ' οὐδὲ ἐν παιδείᾳ. εἴπερ οὖν οὕτως ταῦτ' ἔχει, καθάπερ ἔχει, καὶ οἱ λέγοντες, ἐκ καρδίας πεφυκέναι τὰ νεῦρα, λέγειν μὲν δύνανται τοῦτο καὶ γράψαι, ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλὰ λήγουσί τε καὶ γράφουσιν, οὐ μὴν. ἐπὶ γε τῶν ζώων ἐταρῶς δεικνύται.

vel cordis motus, quemadmodum, ubi cor similiter affectum fuerit, arteriarum motus laedantur, totum vero animal nullam neque sensus neque motus noxam experiri videtur. Insuper ostendimus, neutrum commemoratas facultates alteri subministrare, neque cor cerebro sentientem motricemque pro arbitrio, neque cerebrum cordi pulsatricem, sed est utraque pars utriusque facultatis veluti fons aliquis. Jam ratio ostendit quoque a morbis testimonium, de quo in subsequentiis copiosius agemus: cerebro etenim patiente, prompte desipere animal et motus sensusque expers reddi, at corde affecto, in syncope prolabi et interire, praedictorum autem ne unum quidem perpeti. Itaque, si in eum modum haec se habent, quemadmodum habent, et qui ex corde nervos prodire tuentur, dicere quidem hoc possunt et scribere, quemadmodum etiam alia pleraque et dicunt et scribunt, non tamen in animantibus evidenter ostendere.

Ed. Chara. V. (126.)

Ed. Bas. I. (77.)

τὴν μὲν γὰρ λεγομένην ἀρχήν, ἀφ' ἧς τὰ τεῦρα πέφυκεν, ἐγκέφαλον ἀναγκαῖον ὑπάρχειν· ὅσα δὲ Χρύσιππος ἐπὶ πλείστον μηκύνων ἐπὶ τῆς καρδίας διεξήλθεν, οὐ τὸ λογίζεσθαι δέλανυσι τὸ ἀπλάγχτον, ἀλλὰ τὸ θυμοῦσθαι, καὶ τὸ φοβεῖσθαι, καὶ τὸ λυπεῖσθαι, καὶ πάντ' ὅσα τοῦ θυμοειδοῦς τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἔργα τε καὶ πάθη.

Κεφ. ζ'. Ὅτι οὖν εἶπον ἤδη πρόσθεν ἐν τῷδε τῷ γράμματι, τοῦτο καὶ νῦν ἀναγκαῖον ἀναμνησάμεν, ὅτι ὁ Χρύσιππος ἐν τῇ μετὰ τὰς προγεγραμμένας φήσεις λέξει προχεύσας πάλιν ἐξ ἐνός ἄρχεσθαι μόνου τὰς διτάμεις ἀμφοτέρων λαμβάνει, μηδὲ μίαν ἀπόδειξιν, ἢ παραμυθίαν, ἢ πιθανότητα τῷ λόγῳ προστιθεῖς, ὥς ἐξ αὐτῆς φανερόν ἐσται τῆς λέξεως αὐτοῦ τόνδε τὸν τρόπον ἐχούσης. αὐτότως οὖν αὐτὸ κατὰ ταῦτα ἐξαχθησόμενον, εἴαν τε μὴ φῶσι τὴν λύπην καὶ τὴν ἀγωνίαν ἀληθύναν εἶναι, εἴαν τε ἀληθύναν, ἐν ἄλλῳ γίνεσθαι τόπῳ ἢ τῷ ἡγεμονικῷ. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τῆς χαρᾶς καὶ ἐπὶ τοῦ θάρρους ἐροῦμεν, ὅτι ἐμφαίνει περὶ τῆς καρδίας γινόμενα. ὅν τρόπον γάρ, ὅταν εὖ

Siquidem, quod principium dicitur, a quo nervi proveniunt, cerebrum exillere necesse est. Quae autem Chrysippus impendio prolixus de corde dixerunt, non ratiocinari viscus indicant, sed irasci, timere, et trisleri, ac omnia quae irascibilis animae tum opera, tum affectus existunt.

Cap. VII. Id profecto, quod jam antea hoc in libro dixi, nunc etiam repetere est necessarium, quod Chrysippus in oratione post citata verba prompto rursus assumit, ex uno solo utraque facultates ordiri, ne una quidem demonstratione, aut persuasione, aut probabilitate orationi adjecta, ut ex ipsa sententia constabit, quae hunc in modum sonat. *Absurde itaque id ex his duendum, siue non dicant tristitiam et timorem dolores esse, siue dolores in alio loco gigni, quam in animae principatu. Eadem etiam de gaudio et confidentia dicemus, quae in corde generari videntur. Nam quomodo, quum pede aut*

Ed. Char. V. [126.]

Ed. Bas. I. (271.)

πῶς προῶμεν ἢ τῇ κεφαλῇ, περὶ τούτους τοὺς τόπους ὁ πόντος γίνεται, οὕτως συναισθανόμεθα καὶ τῆς κατὰ τὴν λήπην ἀλγηδόνης περὶ τὸν θώρακα γινομένης, οὔτε τῆς λύπης οὐκ οὔσης ἀλγηδόνης, οὔτε ἐν ἀέρι τι ἐπὶ τῷ ἡγεμονικῷ αὐτῆς γινομένης. πρὸς ταύτην τὴν ἡσιν δίκαιον ἀποκρίνασθαι τῷ Χρυσίππῳ κατ' ἕκαστον ὃν ἐρωτᾷ κεφαλαίων, εὐθέως ἀπὸ τῆς ὑρχῆς τὸ πρῶτον ἀναλαβόντας, ἐνθα φησὶ, τὴν λύπην καὶ τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν ὀδύνην ἀλγηδόνας ὑπάρχειν. εἴτε γὰρ ἐρωτῶν ἡμᾶς οὕτως εἴποι τις, ὡς Χρύσιππος εἰρηκάν, εἴτε ἀποφαινώμενος, ἐπαιτέσομεν αὐτοῦ τὸν λόγον, καὶ φήσομεν, ἀγωνίαν καὶ λύπην καὶ ὀδύνην ἀλγηδόνας εἶναι πῶς γένοι, μᾶλλον δ', εἰ ἡρῶ τοῖς ὀνόμασι κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων χρήσασθαι συνήθειαν, ὀδύνας τε καὶ ἀλγηδόνας οὐδέτερον ἀλλήλων διαφέρειν, ὥσπερ οὐδὲ κίονα οὐδὲ στύλον, οὐδ' ὥπας καὶ ὀφθαλμούς· ἀγωνίας μέντοι καὶ λύπης ὅσον γένος εἶναι, τὴν ἀλγηδόνα. τὸ δ' ἐν τῷ ἡγεμονικῷ τόπῳ τὰς ἀλγηδόνας γίνεσθαι, τοῦτ' οὐκ ἔστι τῷ Χρυσίππῳ συγχωρήσομεν αὐτῷ τὴν ἀλγηδόνα κατὰ γε τὸ

capite laboramus, in his locis dolor gignitur, ita etiam tristitiae dolorem in thorace oborientem percipimus, quum neque tristitia non sit dolor, neque in alio quodam loco quam animas principis ipsa obveniat. Adversus haec verba aequum est Chrysippo respondere juxta singula capita, quae discutit, priori statim ab initio repetito, ubi affirmat, tristitiam, timorem et dolorem cruciatus existere. Sive enim aliquis nos interrogans ita dicat, quemadmodum Chrysippus dixit, sive pronuncians sententiam, laudabimus illius sermonem dicemusque, timorem, tristitiam et dolorem cruciatus esse genere, imo, si oportet secundum Graecorum consuetudinem uti nominibus, dolores et cruciatus nihil inter se differre, quemadmodum neque columnam et pilam, neque lumina et oculos; timoris vero et tristitiae veluti genus esse quoddam cruciatuum. In principis animae facultatis loco dolores oboriri, id nondum Chrysippo concedemus, doloremque in princi-

Ed. Chart. V. [126. 127.]

Ed. Bas. I. (271.)

ἡγεμονικὸν συνίστασθαι. δίκαιος οὖν ἔστιν ἐπιδείξαι καθ' ἓν καὶ ταῦτ' ὁπλάγχυν ἁποτέρας ὤκισμένας τὰς δυνάμεις. καίτοι τί λέγει καθ' ἓν καὶ ταῦτ'; οὐ γὰρ πρὸς

- 4 Χρύσιππον οὕτω χρή ποιεῖσθαι τὸν λόγον, ἀλλὰ πρὸς Ἀριστοτελῆν, συγχαροῦντα μὲν, εἶναι πλείους δυνάμεις ἡμῶν ἐν τῇ ψυχῇ τῷ γένει διαφερούσας, οὐ μὲν ἐν ἄλλῳ γὰρ καὶ ἄλλῳ ὁπλάγχνῳ καθιδρῦσθαι· πάντων γὰρ ἀρχὴν εἶναι βούλεται καρδίαν. ὁ δὲ Χρύσιππος οὐδὲ τὰς δυνάμεις αὐτὰς διαλλάττειν ἀλλήλων ὁμολογεῖ, οὐδ' ἑτέρα μὲν τινι δυνάμει θυμοῦσθαι τὸ ζῶον, ἑτέρα δ' ἐπιθυμεῖν, ἑτέρα δὲ λογίζεσθαι. οὐκ οὖν οὐδ' ἡμᾶς οὕτω χρή προβάλλειν αὐτό, καθάπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν εἵπομεν, ἐπιδείξαι [127] παρακαλοῦντας, ὡς ἐν ταύτῳ τόπῳ τοῦ ζῶου καὶ τὸ θυμοειδὲς ἔστι καὶ τὸ λογιστικόν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν· τὸ τοίνυν πρότερον τε τούτου καὶ γενικώτερον ζήτημα τοῦτο παρακαλοῦμεν ἢ Χρύσιππον ἢ τινὰ τῶν ἀπ' αὐτοῦ καταστήσασθαι τε καὶ ἀποδείξαι. τοῦτο δ' ἔστι τὸ τῆς αὐτῆς εἶναι δυνάμεως ἔργα τὸ τε λογίζεσθαι καὶ τὸ θυμοῦσθαι καὶ τὸ βρωμάτων τε

patu animae consistere. Aequum itaque est ostendere, in uno eodemque viscere utraque habitare facultates. At vero quid dico in uno et eodem? Non enim ad Chrysippum ita facere verba convenit, sed ad Aristotelem, qui quidem plures in anima nostra facultates genere diversas esse concedit, non tamen in alio atque alio viscere collocari. Omnium namque principium cor esse vult; Chrysippus autem neque facultates ipsas inter se differre profitetur, neque alia quadam facultate animal irasci, alia concupiscere, alia ratiocinari; quare neque nos ita id ipsum propone reconvenit, quemadmodum antea diximus; ostendere adhortantes, quomodo in eodem animantis loco et irascibilis animae facultas sit et rationalis et concupiscens. Itaque adhortabimur vel Chrysippum, vel ejus sectatorem, ut priorem hanc et generalio-rem quaestionem constituat et demonstret. Haec autem est, ejusdem facultatis opera existere ratiocinari, irasci,

Ed. Chart. V. [127.]

Ed. Bas. I. (271, 272.)

καὶ πομάτοις καὶ ἀφροδισίων ἐπιθυμεῖν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπὶ
 τε τῶν ἄλλων ζώων ἐναργῶς ἐπιδείκνυμεν αὐτὰ κεχωρισμένα,
 καὶ προσέτι τῶν πᾶσι οἱ λογισμῷ μὲν ἥμισυα χρώνται,
 θυμοῖς δὲ καὶ ἐπιθυμίαις ἰσχυροτάταις ὥσπερ τὰ θηρία
 δουλεύουσι. καὶ ἡμῶν γ' αὐτῶν ὁ μὲν τῷ λογισμῷ μάλ-
 λιστα χρώμενος ἥμισυ ἐπιθυμητικός τ' ἐστὶ καὶ θυμικός,
 ὁ δ' ὑπὸ τινος τῶν ἁλόγων τῆς ψυχῆς μορίων ἀρχόμενος
 ἥμισυα χρῆται λογισμῷ καὶ τῆς Μηδείας δ' ἀναμνηστέον
 ἐν τούτῳ τῆς Εὐριπίδου, καὶ τοῦ Ὀμητικοῦ Ὀδυσσεύς, ἐν
 οἷς ἰστασίαις μὲν ἑκάτερα πρὸς ἄλληλα τῆς ψυχῆς τὰ μό-
 ρια, δηλοῦντα σαφῶς, ὡς οὐχ ἐν ἑστίῃ, ἐνίκησε δὲ ἐπὶ τοῦ
 σωφωτέρου τὸ βέλτιον, ἐπὶ δὲ τῆς ἀπαυδέτου τε καὶ βαρ-
 βύρου τὸ χεῖρον. καὶ ἐπὶ πολλῶν ἀνθρώπων τοιαῦτ' ἐστὶ
 γινόμενα κατὰ τὴν ψυχὴν, τοῦ λογισμοῦ ποτὲ μὲν τῷ θύ-
 μοιδεῖ μαχομένου, ποτὲ δὲ τῷ ἐπιθυμητικῷ. ὁ δὲ Χρύ-
 σιππος ἅμα τοῖς ἄλλοις Στωϊκοῖς ἐπὶ μὲν (272) τῶν ἁλό-
 γων ζώων ὁμοίως χωρεῖ πρὸς τὸ δόγμα, μηδ' ἐπιθυμεῖν
 φάσκων· καὶ μοι περὶ τῆς ἀναισχυρίας τοῦ λόγου πρόσθεν

cibos potulque ac venerem appetere. Nos siquidem
 quum in aliis animantibus evidenter ea distincta esse
 ostendimus, tum praeterea in pueris, qui ratione minime
 utuntur, iracundiae autem et concupiscentiis validissimis
 tanquam ferae inserviunt. Jam inter nos ipsos qui ra-
 tione maxime utitur, minime concupiscit et irascitur;
 qui vero irrationali cuiuspiam animae parti obnoxius est,
 minime ratione utitur. Ad haec Medae Euripidis et
 Ulyssis Homerici impraesentiarum habenda est mentio, in
 quibus utraque animae partes inter se contendebant,
 innuentes manifesto, non unam existere. Vicit autem in
 prudentiore pars animae potior, in indocta et barbara de-
 terior. Ac in plerisque hominibus huiusmodi secundum ani-
 mam eveniunt, ratione nonnunquam cum parte irascibili
 pugnante, nonnunquam cum appetente. At Chrysippus
 una cum aliis Stoicis in brutis animalibus prope re-
 cedit ad dogma, ne appetere quidem ea pronuncians.
 Ac mihi de sermonis impudentia prius dictum—est:

Ed. Chart. V. [127.]

Ed. Bas. I. (372.)

εἴρηται· ἐπὶ δὲ τῶν παιδῶν ἄνω καὶ κάτω περιπλέκουσιν, οὐχ ὡσαύτως μὲν ἅπαντες, ἀναισχυτοῦντες δὲ καὶ παρὰ τὸ φαινόμενον ἀποφαινόμενοι πάντες. εἰρήσεται δὲ μοι καὶ περὶ τούτων ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς ἐφεξῆς. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν κατὰ τὴν ψυχὴν παθῶν τῆς διαφορᾶς οὐδὲν ὁμολογούμενον οὔτε τοῖς ἐναργέσι οὔτ' ἀλλήλοις λέγουσιν, οὔθ' ἕκαστος ἑαυτοῦ. περὶ ὧν ἁπάντων ἔγνωκα κατὰ τὸν ἐξῆς λόγον τὸν δ' διελθεῖν· οὗτοσί γάρ ὁ τρίτος οὐκ οἶδ' ὅπως παρενέειπε διὰ τὰς τῶν Στωϊκῶν ἔρεις ἀξιούτων, μὴ ὅσα τῶν ὑπὸ Χρυσίππου γεγραμμένων, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα τὴν ἀντιλογίαν ποιεῖσθαι. ἐγὼ δ' ὧν μὲν καὶ αὐτὸς ὁ Χρυσίππος ἤνυθετο περιττῶς εἰρημέων ὑφ' ἑαυτοῦ, καὶ τάχ' ἂν τῷ δοξάσαντι, ὡς αὐτὸς φησιν, ὑπὸ γραμματιστοῦ τινος ἢ γελοῦς ἀδολογεύσεως εἰρησθαι, βέλχιον ᾧμην εἶναι μᾶθ' ὅλως μνημονεύειν. τὰ δ' ἄλλα σύμπαντα δίχα τέμνων, ἐν μὲν τῇ πρὸ τούτου διηλθόν, ἅπερ ἦν ἁπάντων ἰσχυρότατα, τοῖς δὲ περὶ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν ζητούμενοις ἐγνώκειν ἀναθεῖναι κατὰ τὸδε τὸ γ' τῶν ὑπομνημάτων.

in pueris autem ultro citroque cavillantur, non similiter omnes, sed impudentia et praeter id quod apparet pronuntiando omnes sibi respondent. Dicturus sum autem de his uberius postea. Pari modo etiam de animae affectuum differentia nihil dicunt, in quo cum evidentibus, aut inter se ipsos convenient, aut unusquisque secum. De quibus omnibus decrevi subsequenti libro quarto tractare. Hic enim tertius haud scio quomodo interruptus est propter Stoicorum contentiones, qui non aliquibus eorum, quae Chrysippus prodidit, sed universis contradicere compulerant. Ego vero eorum quidem, quae Chrysippus etiam sensit superfluo a se dicta, ac quae forsitan alieni (ut ipse ait) a grammatista quodam aut anu garrula videntur effutita, satius putavi esse non omnino meminisse. Reliquis autem universis bisariam partitis, superiori libro percensui, quae omnium erant validissima. Ea vero, quae de animae affectibus quaeruntur, hoc tertio commentationum libro statueram expe-

Ed. Chart. V. [127.]

Ed. Bas. I. (172.)

τοῦτο μὲν οὖν, ἐὰν ὁ θεὸς ἡμᾶς σῴῃ, πάντως πράξομεν. ἐπεὶ δ' ἐν τῷ τῶν ἐνεστώτων λόγῳ μνημονεύσαι πάντων διέγνωμεν ὃν εἶπεν ὁ Χρύσιππος ἐν τῷ προτέρῳ περὶ ψυχῆς ἡγεμονικοῦ διαλεγόμενος, ἐξῆς ἂν εἴη καιρὸς ἤδη συνάπτειν τοῖς εἰρημένοις τὰ λοιπά. συνεχῆς οὖν τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει τοῦ Χρυσίππου τοιαῦτα τίς ἐστι, καθ' ἣν εἴη φανερὰ καὶ τὰ τοιαῦτα λέγεται πάντα. ἡψάμην σου τῆς καρδίας ὥσπερ τῆς ψυχῆς, καὶ ἄπτομαι τῆς καρδίας λέγομεν, οὐχ ὡς ἀνιπαρξέσθαι. τινες ἡμᾶς ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν σπλάγχων λέγοντες καὶ τοῦ ἥπατος, ἀλλὰ τοῖς προειρημένοις παραπλησίως. ἐκεῖνα γάρ μοι δοκεῖ λέγεσθαι, ὡς ἂν τις ἔφη, πῶν ἐντός σου ἄπτομαι διῶκονμένης τῆς κακοποιίας ἐπὶ τοσοῦτον. τῇ δὲ καρδίᾳ καθάπερ ἂν τῇ ψυχῇ χρῶμεθα. καὶ τούτων ἔσται ἕψαισι, ἐφιστάσι μᾶλλον, ὅτι καὶ ταῦτα πρὸς τῷ μηδὲν ἀποδεικνύειν, ἀλλ' ἰδιώτας ἐπικαλεῖσθαι μάρτυρας, οὐδὲ περναίνει τι τῶν προκειμένων, ἀλλὰ τὸ πιθανικόν τε καὶ ἄλογον τῆς ψυχῆς, οὐ τὸ λογιζόμενον ἐνδείκνυται κατὰ τὴν καρδίαν ὑπάρχειν, ἀντικρὺς δὲ ἄλλοι

dire. Hoc itaque (si deus nos servet) omnino faciemus. At quia impraesentiarum meminisse omnium decrevimus, quae Chrysippus priore libro de principe animae facultate differens prodidit, tempellivum deinceps jam fuerit commemoratis reliqua adjungere. Cohæret itaque talis quidem Chrysippi sententia superius commemoratae, secundum quam insuper lationis impetum et ejusmodi omnia dicuntur. *Attingi cor tuum sicuti animam, et attingo cor dicimus, non aequè dicentes, quod aliqui nos penetraverint in cerebro et in visceribus et in jecore, sed praedictis similiter. Illa enim mihi videntur dici, tanquam aliquis proferat, interiora tua attingo, maleficiò eousque perveniens.* Corde autem quemadmodum anima utimur, atque haec innotescunt observantibus magis, quod in his, praeter quod nihil demonstrat, et idiotas vocat testes, nihil ex propositis concludit. Verum quod patibilis et irrationalis animae pars, non rationalis in corde habeatur ostendat, aperte conflatur;

Ed. Chart. V. [127, 128.]

Ed. Baz. F. (272.)

ὅθεν οὐδ' ἐπὶ πλεόν ἐν αὐτοῖς γῆν διατρέχειν, ὁμοίαν
[128] ἔχουσαν ἀποτίαν οἷς ἤδη πολλάκις εἰδείξα. μετὰ δὲ
τὴν προγεγραμμένην βῆσιν ἐτέρη τις ἐφεξῆς ἐστίν, ἐν ᾗ
τοὺς ἀσπλάγχχνους τε καὶ τοὺς οὐκ ἔχοντας ἐγκέφαλον ἐξη-
γεῖται πῶς λέγονται, περὶ ἧς αὐτόρκεως ἐμπροσθεν εἴρηται.
μετὰ δὲ ταῦτα τοιάνδε τινα γράφει βῆσιν· κατὰ τοιάνδε
μαὶ δοκοῦσι μάλιστα φορὰν καὶ οἱ τιμωρητικώτερον πρὸς
τινας φερόμενοι ὁρμαῖς ἐπὶ τὸ ταύτην ἐκσπάσαι, καθ' ἣν
φορὰν ἐπιτείνοντες καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν σπλάγχχνων
ὁμοειδῶς φέρονται. ἐνταῦθα πάλιν ὁ Χρύσιππος οἷα οἷδ'
ὅπως ἄγνοαὶ κατασκευάζων ἑτερόν τι τοῦ προκειμένου σκέμ-
ματος. οἱ γὰρ ἀπειλοῦντές τισιν ὥσπερ ἐκκόψαι τοὺς
ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐνίοτε λέγουσιν, ἢ κατὰ τὴν κεφαλὴν,
ἢ συντρεῖν τὰ σκῆλη, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐστίν ὅτε
καὶ τὴν καρδίαν ἐκσπάσαι φασὶν ἐν ἑαυτῷ ἀποκτείναι.
ἀλλὰ τί τοῦτο πρὸς τὰ παρόντα; τὸ γὰρ ἀποτερεῖν ἐνίοτε
τὰ ὅσα καὶ τὴν βῆσιν καὶ διασπᾶσαι πολλάκις ἄλλους.

quapropter neque longius ipsis immorari convenit, quum
similem habeant absurditatem iis, quae jam subinde indicavi.
Post praescriptam sententiam alia quaedam subsequitur,
qua evisceratos et nullo praeditos cerebro exponit, quo-
modo dicantur; de qua abunde supra disputatum est.
Ab his hujusmodi quaedam tradit: *Ob talem potissimum
propensionem videntur mihi etiam, qui majore ulciscendi
studio in quosdam feruntur, ad hoc evellendum impelli,
quo impetu magis intenso etiam ad reliqua viscera si-
militer feruntur.* Hic rursus Chrysippus haud novi quo-
modo ignorat se diversum quiddam a proposita conside-
ratione astruere. Nam qui minitantur quibusdam, seu
oculos ipsorum nonnunquam evellere dicunt, aut con-
fringere caput, aut comminere crura; eodem modo in-
terdum cor quoque extrahere dicunt, eodem significatu,
quo est occidere. Sed quid hoc ad praesentia pertinet?
Nam amputare nonnunquam aures et nasum, item dif-

Ed. Chart. V. [128.]

Ed. Basf. I. (272.)

ἄπειλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι. καὶ ποῦ τις εὐχομένη παρὰ τῷ ποιητῇ γυνὴ τάδε λέγει·

— — τοῦ ἐγὼ μίσην ἥπαρ ἔχομι

Ἐσθόμεναι προσφῦσα — —

τί οὖν οὐ καὶ τὸ ἥπαρ ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἀποφανόμεθα, φιλάτε Χρύσιππε, καὶ ταῦθ' Ὅμηρον ἔχοντες μαρτυροῦντα, τηλικούτου ποιητῆν, ᾧ μᾶλλον ἢ σε πιστεῖν δίκαιον, ἢ τοῖς ἰδιώταις; οὗτος μὲν γὰρ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔτι καὶ ταῦθ' ὑπὲρ ἥπατος ἔγραψε·

Καὶ Τίτυόν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱόν

Κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὃ δ' ἐπ' ἐννέα πᾶσι πέλοδρα.

Ἵππε δέ μιν ἐκότερθε παρημέτω ἥπαρ ἔκειρον

Ἀέτρον ἔσω δύνοντες, ὃ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσὶ.

Ἀπὸ γὰρ εἰλκυσε Διὸς κυδρὴν παράκοινον

Πυθιδ' ἔρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆος.

ἐν τοῖτοις ὁ ποιητὴς ἀταργῶς ἐνδείκνυται, τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμητικὸν μέρος ὑπάρχειν ἐν ἥπατι. διότι γὰρ, φησί,

corpore frequenter aliis minantur homines. Et quaedam mulier apud poetam precando haec dicit:

— — Hujus ego medium hep̄ar habere

Vescendum incumbens — —

Cur igitur non etiam jecur animae initium, carissime Chrysilpe, pronunciamus, praesertim quum Homerum, tantum poetam, ejus rei testem habeamus, cui justius erat te fidem adhibere, quam idiotis? Hic sane praelor alia adhuc etiam haec de jecinore prodidit:

Et Tityum vidi, clarae telluris alumnum,

Porrigitur cui tota novem per jugera corpus.

Hinc atque hinc geminos rostro urget vultur adunco,

Immortale jecur tondens; jacet ille supinus,

Nec depellendi manibus datur ulla potestas.

Latonas namque ausus erat tentare cubile,

Quum Pytho Panopei peteret per amoena vireta.

In his poeta manifesto concupiscentem animae facultatem jecinori inesse indicat. Quod enim, ait, Tityus

Ed. Chart. V. [128.]

Ed. Bas. I. (272.)

ἐπεθύμησεν ὁ Τιτυὸς ὑβρίσαι τὴν Ἀθηνᾶν, διὰ τοῦτο γυνεὺς αὐτοῦ κείρουσι τὸ ἦπαρ, οἷς εἰς αὐτὸ μάλιστα τιμωρούμενοι τὸ κατέρξαν τῆς ὑβρεως. ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ἐπαιτῶ τὸν Χρύσιππον, ἐκόντα σωπῆσαι τὰ καταβάλλον αὐτοῦ τὴν δόξαν. ἐν οἷς δ' ἦτοι περναίει μηδὲν, ἢ καθ' ἑαυτοῦ καλεῖ τοὺς μαρτυρήσαντας, ἐνταῦθα τομίζω μὴ συνίεται τῶν ἀκολουθούντων τε καὶ μαχομένων ἀλλήλοις πραγμάτων, ὥσπερ γε καὶ τοῖς ἐξῆς τῶν προγεγραμμένων, ἐν οἷς φησι· καὶ τὰ τῶν ὀργιζομένων δὲ πάθη περὶ τὸν Θώρακα φαίνεται γινόμενα καὶ τὰ τῶν ἐρωίντων, ὥστε καὶ τὴν ἐπιθυμίαν μάλιστα γίνεσθαι περὶ τούτους τοὺς τόπους. ἐφ' ἑκάστη τῶν τοιούτων ῥήσεων ἐπιφθέγγεσθαι προσήκει· τί οὖν, ὦ Χρύσιππε, τοῦτο πρὸς τὸ λογιστικόν, ὑπὲρ οὗ ζητοῦμεν; οὐ γὰρ δὴ περὶ τῶν ὀργιζομένων ἢ ἐπιθυμούντων ἢ ἀμφισβήτησις ἦν, εἰ κατὰ τὸν Θώρακά τε καὶ περὶ τὸν Θώρακα τοῖς οὕτως ἔχουσι κινεῖται τὰ πάθη, ἀλλ' εἰ καὶ τὸ λογιστικόν ἐνταῦθά ἐστιν. ἐξεῖς δὲ τούτων τάδε γράζει· εὖ μάλα δὲ παριστάσι τὸ λεγόμενον, ὡς ἔφην, καὶ αἱ ἐν

Latonam confuſurare cupierit, ideo vultures jecur ipſius rodunt, tanquam illatae contumeliae poenam in id potiffimum rejicientes. Sed hic quidem laudo Chryſippum, quod ſua ſponte ſubticuerit id, quod opinionem ejus ſubvertit; in quibus autem vel nihil concludit, vel contra ſe teſtes citat, ibi autumo hominem non intelligere rerum conſequentiam ac inter ſe pugnantiam, quemadmodum in his, quae commemorata ſubſequentur, hoc modo: *Et irafcentium affectus in thorace oboriri apparent, item amantium. Quapropter etiam concupiſcentia in his po- tiſſimum locis accidit.* In unaquaque hujusmodi ſerie acclamare convenit: Quid igitur hoc, o Chryſippe, ad vim rationalem, de qua eſt quaefitio? Non enim de irafcentibus aut concupiſcentibus erat dubitatio, an in thora- ce et circa thoracem ita habentibus affectiones moveantur, ſed an etiam rationalis vis indidem habeatur. Poſt hanc autem ſic ſcribit. *Admodum confirmanſ id, quod*

Ed. Chart. V. [128. 129.]

Ed. Bas. I. (272.)

αὐτοῖς γινόμεναι μελέται καὶ ῥήσεων καὶ τῶν παραπλη-
σιῶν. ἐν ᾗ γὰρ ταῦτα πάντα συντελεῖται, πάντως εὐλογον
ἐν ἐκείνῃ καὶ τὴν τοῦ λόγου διέξοδον γίνεσθαι, καὶ λέγειν
ἡμῶς καὶ διανοεῖσθαι κατ' ἐκεῖνο. ἀληθῆ ταῦτα γράφεις,
ὦ Χρύσιππε. καὶ ὁ γὰρ ἐν ἑαυτοῖς μελετῶμεν, ἢ καὶ
μετὰ σιγῆς διεξερχόμεθα διανοοῦμενοι, τοῦτό ἐστι τὸ λογι-
ζόμενον. ἀλλὰ πρότερον ἐγκέφαλος ἢ καρδία τὸ διανοοῦμε-
νόν ἐστιν, ὃ ἀπ' ἀρχῆς ἐζητοῦμεν, ἐχρῆν ἀποδειχθαι σε καὶ
μὴ τὸ πρῶτον λῆμμα [129] λαβόντα πρὸς ἀπάντων ὁμολο-
γούμενον ἡγεῖσθαι τι παρ' αὐτοῦ πλέον ἔχειν εἰς τὴν τῶν
ζητουμένων εὐρεσιν. οὐδεὶς γοῦν ἐστιν, ὅς οὐχ ὁμολογήσας,
καὶ ὁ σκεπτόμεθα καὶ διαλεγόμεθα, κατὰ τοῦτο τὸ μῦθον
εἶναι τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν. ἀλλ' οὐ τοῦτ' ἦν τὰ ζητού-
μενον, ἀλλ' εἰ καρδία τοῦδ' ὑπάρχει τὸ μῦθον, ὅπερ οὐκ
ἀπώδειξας, εἰ μὴ πῶ ἄρα φῆς αἰσθάνεσθαι κατὰ τὴν καρ-
διαν λογιζομένου. ἀλλ' ἐν ἀρχῇ γε τοῦ λόγου παντός ἐφη-
σθα κατὰ λέξιν ὥδε. οὕτω φαίνεται διαφεύγειν ὁ τόπος
ἡμῶς, οὔτε αἰσθήσεως ἑκφαντοῦς γινομένης, ὅπερ ἐπὶ τῶν

*dicatur, ut aiebam, etiam meditationes in ipsis facias
tum verborum, tum similium. In quo enim haec omnia
perficiuntur, ibi plane consentaneum est sermonis expli-
cationem fieri, ac indidem nos dicere et meditari. Haec
vera, o Chrysippe, scribis. In qua enim parte apud nos
meditatur, aut cum silentio quoque cogitando percensemus,
haec est rationi dicat: verum cerebrumne, an cor pars
sit, quae intelligit (quod per initia quaerebamus), demon-
strasse te oportebat, et non priore lemmate sumpto, quod
apud omnes in confesso est, putare te aliquid ab eo am-
plius ad eorum, quae disquirantur, inventionem habitu-
rum. Nemo enim est, qui non fateatur, in qua consi-
deramus et differimus, in ea parte principem esse ani-
mae facultatem. Sed non hoc erat, quod inquiritur, ve-
rum an cor haec sit pars, quod non demonstrasti, nisi
forte dicas, te sentire in corde, dum ratiocinaris. Atqui
inter initia totius sermonis hunc in modum dixisti: Ita
locus nos subterfugere videtur, dum neque sensus evi-*

Ed. Chart. V. [129.]

Ed. Bas. I. (272. 273.)

λοιπῶν συντέτευχε, οὕτε τῶν τεκμηρίων, δι' ὧν ἂν τις συλλογίσαιτο τοῦτο, οὐδὲ γὰρ ἂν ἐπὶ τοσοῦτον ἢ ἀντιλογία προῆλθε καὶ ἐν ἰατροῖς καὶ ἐν φιλοσόφοις. ὁ ταῦθ' εἰπὼν Χρύσιππος, εἰ πάλιν ἐν ταύτῃ βιβλίῳ φάσκοι, τῶν διαλογισμῶν ἡμᾶς αἰσθάνεσθαι κατὰ τὴν καρδίαν γινόμενον, δι' οὗ ἑαυτοῦ δόξει μεμνησθαι, καὶ καταπείθεσθαι τῶν ἐναργῶν. οὐ μὴν τοιοῦτός γ' ὁ ἀνὴρ, ὥστ' οὐκ ἂν εἴποι δι' αἰσθήσεως τινος ἐπιγινώσκειν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν προειρημέτων ἕκαστον γινόμενον. καὶ μὴν εἰ μὴ δι' αἰσθήσεως, ἀλλὰ δι' ἀποδείξεως τινος ἡδέως ἂν ἀκούσαιμεν αὐτῆς. ἔμοι μὲν δὴ δοκεῖ τῷ περὶ τῆς φωνῆς λόγῳ καὶ νῦν προσχρῆσθαι. τεκμαίρομαι δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐπιγερομένων. ἀπὸ γὰρ τῆς διανοίας, φησὶ, δεῖ λέγειν, καὶ ἐν ἑαυτῷ λέγειν ἢ φωνὴν διεξίεναι, καὶ καρδίαν νοεῖσθαι, καὶ ἐν (273) ἑαυτοῖς φωνὴν διεξίεναι, καὶ ἐκτὸς ἐκπέμπειν. ὁμολογοῦμενον γὰρ τι λαμβάνων, ὡς τοῦ αὐτοῦ μορίου τὸ λέγειν εἶη καὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ λέγειν; εἴτε προσλαμβάνων, αὐτὸ τῆς καρδίας ἔργον εἶναι τὸ λέγειν, εἴς ἄμφοιν ἔχει περαινόμενον, ἐν τῇ καρδίᾳ

dens apparet, quod in reliquis contigit, neque conjecturas sint, quibus aliquis hoc possit colligere; neque enim consueque controversia inter medicos et philosophos processisset. Haec locutus Chrysippus, si rursus in eodem libro dicat, nos ratiocinationes in corde oborientes percipere, neque sui ipsius videbitur meminisse, et contra evidentia mentiri; non est tamen vir talis. Quare non dicet, ex sensu quodam singula praedicta in corde fieri, se agnoscere. Attamen si non sensu, sed demonstratione aliqua, quam lubens eam audiverim. Mihi sane videtur sermone de voce etiam nunc usus esse, quod ex iis, quae infert, conjicio; nam ab intellectu (inquit) dicere oportet, et apud se ipsum dicere, aut vocem explicare, et corde cogitare, et apud se vocem proferre, et foras emittere. Et tamen confessum aliquod capiens, tanquam ejusdem partis sit dicere et apud se dicere, deinde assumens, idem cordis opus esse dicere, ex ambobus concludit, in corde fieri,

Ed. Chart. V. [129.]

Ed. Bas. I. (375.)

γίνεσθαι τὸ ἐν αὐτῷ λέγειν. ἀλλ' ἡμεῖς γε κατὰ τὸ πρὸ
 τούτου γράμμα τὸν ὑπὸ τοῦ Ζήνωντος ἐρωτηθέντα λόγον
 ὑπὲρ τοῦ τῆν φωνήν ὑπὸ τῆς καρδίας ἐκπέμπεσθαι μοχθη-
 ρὸν ἐπεδείξαμεν, ὥστε καὶ ὁ νῦν ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ Χρυ-
 σόστου λόγος ἅμα ἐκείνῳ συνανήρηται. ἐπισκεψάμεθα οὖν
 ἤδη τὸν ἐξῆς. οἰκεῖος δὲ τούτῳ καὶ οἱ στεναγμοὶ ἐντεῦ-
 θεν προΐενται. καὶ τοὺς στεναγμούς, ὦ Χρύσιππε, καὶ
 τὰς φωνὰς ἐκ τοῦ θώρακος μὲν φήσομεν ἐκπέμπεσθαι καὶ
 τοῦ πνεύμονος, οὐ μὴν οὐδ' ἐκ τῆς καρδίας, ὥσπερ οὐδὲ
 τὰς φωνὰς. ἀποδείκνυται γὰρ ἡμῖν ὑπὲρ ἐκάστου τούτων
 ἐν ἐτάροις οὐχ ἀπλῶς, οὐδ' ὥσπερ ὑπὸ σοῦ νῦν, οὐδεμίαν
 ἀπόδειξιν προσθέντος. ἐφεξῆς δὲ τοῖσδε πληθὺς ἐπῶν ὁ
 Χρύσιππος γράφει τῶν πλείστων αὐτῷ μαχομένων, ὡς ἔμ-
 προσθεν ἔδειξα. τὰ δὲ μεταξὺ τῶν ἐπῶν ἴσως μὲν ὀλίγιστα,
 περιέχεται δὲ τις κατὰ ταῦτ' ἐναντιολογία τοῦ Χρυσόστου
 πρὸς αὐτόν, ἥ ἐν τῷ μετὰ τοῦτ' ἐπιδείξω βιβλίῳ, καθ' ὃ
 περὶ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν ἔγνωκα ποιήσασθαι τὸν λόγον.
 ἐν δὲ τῷ παρόντι τῶν φήσεων αὐτῶν ἐπιμνησθήσομαι μόνον

ut aliquis apud se dicat. Verum nos superiori libro rationem a Zenone propositam, cur vox ex corde ederetur, pravam ostendimus. Quapropter etiam nunc ratio a Chrysippo proposita simul cum illa sublata est aboli-taque. Itaque sequentem jam inspiciamus. *Huic autem conforme est, quod gemitus quoque inde procedunt.* At gemitus, o Chrylippe, et voces ex thorace quidem et pulmone dicemus emitti, non tamen ex corde, quemadmodum nec voces; demonstravimus. namque haec singula alibi, non simpliciter, nec, quemadmodum tu, nulla demonstratione adhibita. Ab his verum multitudine Chrysippus citat, ex quibus plurima secum pugnant, uti antea ostendi. In iis autem, quae versibus interjecta sunt, quamvis paucissima existant, Chrysippus ipse sibi adversatur: quod subsequenti libro ostendam, ubi de animi affectibus sermonem instituire decrevi. In praesentia verborum solum ipsius mentionem facturum

Ed. Chart. V. [129.]

Ed. Bas. I. (273.)

ἐχουσῶν ᾧδε. ὁ δὲ ποιητὴς πλεονάζων ἐν τούτοις διὰ πρῶ-
των παρίστησιν, ὅτι καὶ τὸ λογιστικὸν καὶ τὸ θυμοειδὲς
περὶ τούτων ἔστι τὸν κόπον, συνάγων ὡς ταύτων αὐτὰ,
καθάπερ καὶ δεῖ ποιῆσαι. φανεροῦς γάρ ἐνταῦθα συγχω-
ρεῖ μὲν, ἑτερόν τι παρὰ τὸ λογιστικὸν εἶναι τὸ τε θυ-
μοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ κατοική-
σθαι φησὶν, ὅπερ Ἀριστοτέλους ἐστίν, οὐ τῶν Στωϊκῶν
δόγμα. καὶ διὰ τῶν ἐξῆς δὲ προειπῶν, ἐν οἷς ὁ ποιητὴς ἐν
τῇ καρδίᾳ τὸ λογιζόμενον ὑπάρχειν ἀποφαίνεται, μετὰ ταῦτ'
ἐπιφέρει· ὅτι δὲ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐνταῦθα, διὰ τούτων
ἐμφαίνει·

Οὐ γὰρ πάποτε μ' ᾧδε θεῶς ἔρος οὐδὲ γυναικὸς

Θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι περιτροχουδαῖς ἐδάμασσαν.

εἴτ' ἐφεξῆς· ὅτι δὲ τὸ θυμοειδὲς ἐνταῦθά ποῦ ἔστι, τὰ
τοιαῦτα ἐμφαίνει πλείονα ὅντα·

Ἥρης δ' οὐκ ἔχαυε στήθεος χόλον, ἀλλὰ προσήδα.
καί·

Χόλον, ὅστ' ἐξέφη πολύφρονά περ χαλεπήναι.

sum, quae hunc in modum habent. *Poëta paulo in his
prolixior multis adstruit, et rationalem vim et irascibi-
lem hoc in loco consistere, congregans in idem ipsas,
quemadmodum et faciendum est; manifeste enim inibi
concedit, diversum quiddam ab anima rationali esse et
irascibilem et concupiscentem. In corde autem habitare
affirmat, quod Aristotelis, non Stoicorum dogma est;
deinde praefatus quaedam, ubi poëta in corde rationem
haberi pronunciat, ita, infert ex consequentibus: Quod
vero et concupiscibilis hic resideat, hinc constat:*

*Nunquam alias animum languenti in pectore nostrum
Seu dea seu mulier tanto devinxit amore.*

Postea rursus adducit: *Quod irascibilis facultas inibi ha-
beatur, hujusmodi plura declarant:*

Non iram Juno tenuit sub pectore; at inquit.

Et:

Atque ira hunc quamvis sapientem adurens.

Ed. Chart. V. [130.]

Ed. Bas. I. (273.)

[130] ἐν τοῖς τοιούτοις ἅπανιν ὁ Χρύσιππος ὁμολογεῖ, *δυνάμεις τινὰς εἶναι τῆς ψυχῆς τὴν τε θυμοειδῆ καὶ τὴν ἐπιθυμητικὴν ἐτέρας τῆς λογιστικῆς. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων, ὡς ἔφην, ἐν τῷ τετάρτῳ διαλέξομαι γράμματα. τὰ δ' ὑπολοιπα τῶν κατὰ τὸ Χρυσέππου βιβλίον ἐπιδραμῶν, ἐν ταῦτά που καὶ αὐτὸς ἤδη καταπαύσω τὸν ἐνστικτῶτα λόγον. μετὰ δὲ τὸ πλῆθος τῶν ἐπῶν ἐφεξῆς ὁ Χρύσιππος περὶ τε φωνῆς καὶ λόγου καὶ νεύρων ἀρχῆς, ὅσα τε τοῖς συνίστανται, διηλθον, ἃ δὴ καὶ μόνα τῶν κατὰ τὸ βιβλίον ἔσπευεν ἀνδρὶ φιλοσόφῳ, περὶ ὧν καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ πρό τούτου λόγῳ διεληλύθαμεν, ὑπερβάτες αὐὰ περιττῶς ἡδολοσημένα.*

Κεφ. η'. Νυνὶ μέντοι κατὰ τοῦτο τὸ βιβλίον, ἐπειδὴ καὶ ταῦτ' ἔδοξε προσθεῖναι, τὰ τ' ἄλλα τὰ προηγούμενα διηλθόν, ἐξῆς τε προσθήσω τὸν περὶ τῆς Ἀθηνᾶς λόγον· αἰσθόμενος γὰρ ὁ Χρύσιππος ἐναντιούμενον τοῖς ἑαυτοῦ δόγμασι τὸν περὶ τῆς Θεᾶς μῦθον ἀπὸ τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς ὑπειλημμένης γεγενῆσθαι, τοιάδε λέγει· παραγράφῳ γὰρ

In his omnibus Chrysippus fatetur, facultates quasdam esse animae irascibilem et concupiscibilem, a rationali diversas; sed de his (ut dixi) quarto libro differam. Reliqua vero eorum, quae in Chrysippi volumine sunt, praetergressus, hic etiam ipse jam praesentem librum finire cogito. A versuum multitudine Chrysippus deinceps de voce, ratione et nervorum principio, quaeque his conjuncta sunt, percensuit, quae etiam sola in libro comprehensae viro philosopho conveniebant; super quibus nos quoque superiori libro tractavimus, praetergressi supervacanea loquacitate tractata.

Cap. VIII. Nunc vero hoc in libro, quoniam et haec visum est apponere, et alia, quae praecedunt, sum executus, hic deinceps sermonem de Minerva adjiciam. Nam quum Chrysippus sentiret, fabulam de dea, quae ex Jovis capite creata esse putatur, suis ipsius dogmatis adversari, hujusmodi adfert. Ascribam enim totam ipsius

Ed. Chart. V. [130.]

Ed. Basf. I. (275.)

ἅπασαν τὴν ἔῃσιν αὐτοῦ, εἰ καὶ μακροτέρα πῶς ἔστιν. ἀκούω δὲ τινος λέγειν παραμυθουμένους πρὸς τὸ ἐν τῇ κεφαλῇ εἶναι τὸ ἡγεμονικόν τῆς ψυχῆς μέρος. τὸ γὰρ τὴν Ἀθηνῶν, μῆτιν οὖσαν καὶ οἷον φρόνησιν, ἐκ τῆς κεφαλῆς γενέσθαι τοῦ Διὸς σύμβολόν φασιν· εἶναι τοῦ ταύτῃ τὸ ἡγεμονικόν εἶναι· οὐ γὰρ ἄλλως ἢ ἐν τῇ κεφαλῇ γενέσθαι μῆτιν καὶ φρόνησιν, εἰ μὴ τὸ ἡγεμονικόν ἐν ταύτῃ ἔστι· πιθανοῦ μὲν τινος ἐχόμενοι, διαμαρτάνοντες δ', ὡς ἐμοὶ φαίνεται, καὶ ἀγνοοῦντες τὰ περὶ τούτων ἱστορούμενα, περὶ ὧν οὐ χεῖρόν ἐστιν ἐπὶ πλείον εἰπεῖν ἐν τοῖς ἐνεστώσι ζητήμασι. φασὶ δ' οἱ μὲν οὕτως ἀπλῶς, ἐκ τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς αὐτὴν γενέσθαι, οὐδὲ προσιστοροῦντες τὸ πῶς ἢ κατὰ τίνα λόγον. ὁ δὲ Ἡσίοδος ἐπὶ πλείον λέγει ἐν ταῖς Θεογονίαις, τινῶν μὲν ἐν τῇ Θεογονίᾳ γραφόντων τὴν γένεσιν αὐτῆς, πρῶτον μὲν Μήτιδι συγγεγομένου τοῦ Διὸς, δευτέρου δὲ Θέμιδι, τινῶν δὲ ἐν ἑτέροις ἄλλως γραφόντων τὴν γένεσιν αὐτῆς, ὡς ἄρα, γενομένης ἔριδος τῷ Διὶ καὶ

orationem, et si prolixior est: *Audire sane, quosdam verba facere, ut ostendant, principem animae facultatem in capite contineri; nam Minervam, {quae consilium est et veluti prudentia, ex Jovis capite natam esse, argumentum ferunt ejus, quod principatus animae hic consistat. Non enim alioquin dicerent, in capite natum esse consilium et prudentiam, nisi principatus animae ibidem consisteret. Tales sane, qui hoc dicunt, probabile quiddam habent, sed meo judicio aberrant et ignorant, quas de his narrantur, de quibus nihil mali fuerit copiosius in praesentibus quaestionibus agere. Porro affirmant alii ita simpliciter, ex Jovis capite ipsam provenisse, ne adjucentes quidem narrando, quomodo aut qua ratione. Hesiodus autem uberius in deorum generationibus persequitur; nonnullis in theogonia generationem ejus scribentibus, primum ut Jupiter cum Metide coierit, deinde cum Themide; nonnullis autem alibi aliter originem ejus iradentibus, ut videlicet, contentione inter Jovem et*

Ed. Chart. V. [130.]

Ed. Basf. I. (273.)

τῇ Ἥρᾳ, γεννήσεται ἢ μὲν Ἥρα δὲ ἑαυτῆς τὸν Ἥφαιστον,
ὁ δὲ Ζεὺς τὴν Ἀθηναίαν ἐκ τῆς Μήτιδος καιροποθείσης ἐπ'
αὐτοῦ. ἢ μὲν γὰρ εἰς αὐτὸν κατάποις τῆς Μήτιδος καὶ
ἐνδον τοῦ Διὸς τῆς Ἀθηναῆς γενέσθαι κατ' ἀμφοτέρους τοὺς
λόγους ἔστιν. διαφέρουσι δ' ἐν τῇ, πῶς ταῦτα συντελέσθη,
πρὸς τὸν ἐνεστώτα λόγον, ὅθεν ὡς ὄντως τοιοῦτου. τὸ
γὰρ κοινὸν ἐν αὐτοῖς ὑπάρχον μόνον χρήσιμόν ἐστι πρὸς τὰ
ἐνεστώτα. λέγεται δ' ἐν μὲν τῇ Θεογονίᾳ οὕτω·

Ζεὺς δὲ θεῶν βασιλεὺς πρώτην ἄλοχον θέτο Μήτην,
Πλειῶστα θεῶν εἰδυῖαν ἰδὲ θνητῶν ἀνθρώπων.
Ἄλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἤμελλε θεὰν γλαυκῶπιν Ἀθήνην
Τέξασθαι, τότ' ἐπειτα δόλον φρένας Ἰξαιπιδίης
Διαιύλοισι λόγοισιν ἦν ἐγκάιδετο νηδύν·
Ὡς δ' οἱ συμφράσσασατο θεὰ ἀγαθὸν τε κακὸν τε.
εἶτα προελθὼν φησιν οὕτως·

Αὐτὸς δ' ἐκ κεφαλῆς γλαυκῶπιδα γείνατ' Ἀθήνην,
Δεινὴν, ἐγρεκίδοιμον, ἀγέστρατον, ἀκρυτώνην,
Πόντιαν, ἣ κέλαδοί τ' ἄδον, πόλεμοί τε μάχαι τε.

*Junonem orta, Juno sane ex se Vulcanum procreaverit,
Jupiter autem Minervam ex Metide, quam deglutierat.
Nam quod Metis deglutita fuerit, et intra Jovem fue-
rit Minervae generatio, in utrorumque sermonibus habe-
tur. Differunt autem in eo, quomodo haso facta fue-
rint; quod praesenti sermoni nihil facit, nam quod com-
mune in ipsis habetur, solum praesentibus conducit.
Scribitur autem in theogonia ad eum modum:*

*Juppiter ipse deum prima pro conjuge Metin
Sumpsit, doctrina superantem hominesque deosque.
Sed glaucis oculis divam paritura Minervam
Ab Jove tum demum decepta est non e dolosis
Ac blandis verbis, qui Pallada condidit alvo,
Quo dea consuleret patri primumque bonumque.
Deinde progressus ita concinit:*

*Ex capite ipse suo generavit Pallada glaucam,
Quae gravis horrendas acies invicta gubernat,
Cui strepitus pugnaeque placent et bella verendas.*

Ed. Chart. V. [130, 131.]

Ed. Bas. I. (273.)

σπῆρθεσι γὰρ αὐτοῖς ἔειδον εὐδηλὸν ὅτι ἀπέθετο τὴν Μητιν, καὶ οὕτως φησὶν αὐτὴν γεννησάι κατὰ τὴν κεφαλὴν. ἐν δὲ τοῖς μετὰ ταῦτα πλείω διεληλυθότος αὐτοῦ, τοιαῦτ' ἐστὶ τὰ λεγόμενα·

[131] Ἐκ ταύτης ἐριδος ἡ μὲν τέκε παῖδιμον υἱὸν

Ἡφαιστον τέγγησιν ἄνευ Διὸς αἰγιόχοιο,

Ἐν πάντων παλάμῃσι κεκλημένον οὐρανοῦσαν.

Αὐτὰρ ὅ γ' Ἰσχεανοῦ καὶ Τηθύος ἠϊκόμοιο,

Κούρῃ νόσφ' Ἡρῆς κικελεύετο καλλιπαρῆου,

Ἐξαπαῶν Μητιν, καὶ περ πολὺνδρην εὐόσαν.

Συμμάρψας δ' ὄγε χερσὶν ἔην ἐγκύτθετο τηδὺν,

Δείσας, μὴ τέξῃ κρατερώτερον ἄλλο κερανοῦ.

Τυτνεκά μιν Κροτίδης ὑπὲρφυρος αἰθέρι τιώων

Ἐξέππεν ἔξαπίνης. ἣ δ' αὐτίκα Παλλὰδ' Ἀθήνην

Κύσαστο· τὴν μὲν ἔκκετο πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε

Πῦρ κορυφῇν Τρῆϊανος ἐπ' ὄχθησι ποταμοῖο.

Μῆτις δ' αὖτε Ζηρὸς ὑπὸ σπλάγγχοις λαλαθυσία

Ἦστο Ἀθηναίης μήτηρ τέκνηα δαιμόνων,

Nam pectore ipso Metin reposuisse intus manifesto constat, atque ita ipsam et capite generasse tradit. Post illam quum plura ipse recensisset, ejusmodi subnectit:

Vulcanum ex lite hac peperit Saturnia natum

Artibus insignem Aegiocho sine conjuge magno.

Artibus insignis divos supereminet omnes.

Rursus et Oceani crinitas et Thetys ille

Absente accepit pulchra Junone puellam.

Decipit hic Metin, licet hasc versuta pareret,

Quam propria manibus complexam condidit alvo.

Fortius hic metuens aliud ne fulmen obiret,

Hanc ideo alta librans Saturnius aetheris hospes

Protinus absorpsit; concepit et ipsa Minervam

Protinus, et peperit custos hominumque deumque

Vertice apud ripas fluvii Tritonis opacat.

At rursum latitans Jovis intra viscera Metis

Palladis infedit mater gnara illa deorum

Ed. Chart. V. [131.]

Ed. Bas. I. (273, 274.)

Πλείστα θεῶν εἰδυῖα καταθητῶν τ' ἀνθρώπων.

Ἐνθα θεὰ παρέλεκτο θέμις παλάμαις, περὶ πάντων
Ἀθανάτων ἐκάαστο Ὀλύμπια δώματ' ἐχόστων.

Αἰγίδα ποιήσασα φοβέσθρατον ἐντὸς Ἀθήνη,

Σὺν τῇ ἡγεῖνάτ' οὖν πολεμῆϊα τεύχε' ἔχουσιν.

ταῦτα προσιπὼν ὁ Χρύσιππος ἐξῆς αὐτοῖς συνάπτων τάδε γράφει. τὰ μὲν οὖν περὶ τῆς Ἀθηνῆς λεγόμενα τοιαῦτά ἐστιν, ἄλλου τινὸς συμβόλου ποιοῦντ' ἐμφασιν. πρῶτον μὲν γὰρ ἡ Μῆτις λέγεται ὥσπερ τις φρόνησις καὶ περὶ τῶν κατὰ τὸν (274) βίον τέχνη, ἣ τὰς τέχνας δεῖ καταπίνεσθαι καὶ ἐναποτίθεσθαι, καθ' ὃν λόγον καὶ τὰ λεγόμενά τινας καταπίνειν φαμέν. διὰ δὲ τὴν κατέποσιν συνηκολούθηκότως λέγεται, καὶ εἰς τὴν κοιλίαν ἀποτίθεσθαι αὐτά. μετὰ ταῦτα τὴν καταποθείσαν τοιαύτην τέχνην τίκτειν εὐλογον ἐν αὐτῇ παραπλησίαν τῆς τικτούσης μητρός· πρὸς τοσούτοις τὰ ὑπὸ τῶν ἐπιστημονικῶν τικτόμενα ἐν αὐτοῖς. πῶς δ' ἂν ἐκπορεύοιτο, καὶ διὰ τίνος μάλιστα, πάρεστε σκοπεῖν. φανερόν γάρ, ὅτι λόγῳ ἐκφέρεται διὰ τοῦ στόματος κατὰ τὴν

*Atque hominum inventrix sapiens justique bonique.**Tunc dea concubuit Themis artibus incluta justis**Prae cunctis divis superas habitantibus aedes;**Aegida quae fecit terrentia castra fugantem,**Pallada congenerans arma intus bellica habentem.*

Haec praefatus Chrysippus, deinde continuato sermone haec prodiit. Quae igitur de Minerva dicuntur, huiusmodi sunt, quae alterius cuiusdam argumenti significationem praebent. Primum enim Metis dicitur tanquam prudentia quasdam et rerum vitas necessariarum ars, qua artes deglutire oportet et reponere; qua ratione etiam dicta nonnullos devorare dicimus; propter deglutitionem autem merito dicuntur ea in ventriculo quoque reponi. Postea deglutitam eiusmodi artem parere in ipso persimilem matri parienti, ratio est. Ad haec ea, quae ex scientificis apud sese pariunt, quomodonam egrediantur, et per quod, considerare licet. Constat enim, quod orationes per os juxta caput offerantur, pari modo hic ea-

Ed. Chart. V. (151.)

Ed. Bas. I. (274.)

κεφαλὴν ἐξ ἴσου, οὕτως τῆς κεφαλῆς λεγομένης, ὃν τρόπον
προβύτου κεφαλὴ λέγεται, καὶ τὰς κεφαλὰς ἀφαιρουσί
τινων, καθ' ὃν λόγον παραγινόμενον καὶ ἐκ τῆς κο-
ρυφῆς λέγεται γενέσθαι τῶν τοιούτων παραλλαγῶν κατὰ
σύμβολον γινομένων πλειόνων, καὶ χωρὶς δὲ τῆς ἱστορίας
ταύτης ἀπ' αὐτοῦ μόνου τοῦ γενέσθαι ταύτην κατὰ τὴν
κεφαλὴν, τὰ παραπλήσιά τις λέγοι· οὐ γὰρ ἐν τῇ κε-
φαλῇ φησιν αὐτὴν γενέσθαι, εἰ μὴ τινες διαστρέφοντες ἢ
παραλλάττοντες τὸν λόγον ἐξελθεῖν ταύτην, γινομένην δ'
ἄλλως ἔρροντο· ὥστε μᾶλλον καὶ τοῦτο σύμβολον πρὸς τὸν
ἕτερον εἶναι, ὡς ἔφη. τὰ γὰρ ἐν αὐτοῖς γινόμενα τεχνικά
κατὰ τὴν κεφαλὴν ἐξίοντα μάλιστα ἀποσημαίνει τὸν προει-
ρημένον λόγον. αὕτη μὲν ἡ τοῦ Χρυσίππου ῥῆσις. ἔπει δ'
ἵατι πάνυ μακρὰ, καὶ διὰ τοῦτ' ἴσως τινὲς οὐκ ἀκριβῶς αὐ-
τῆς ἅπαντα τὸν τοῦν καταμανθάνουσιν, ἐγὼ πειράσομαι
διὰ βραχίων εἰπεῖν, ἃ βούλεται δηλοῦν. οὐ μάχεται μοι,
φησὶν, ὁ μῦθος λέγων, ἐκ τῆς Διὸς κεφαλῆς γεγεννησθαι
τὴν Ἀθηνᾶν, φρόνησιν ὑπάρχουσαν. οὐ γὰρ αὐτὸ τοῦτο
μόνον εἴρηται καὶ αὐτόν, ἀλλ' ὅτι κατατιτὼν τὴν Μητιν

*pate nuncupato, quomodo ovīs caput dicitur, et capita nonnul-
lis adimunt; qua ratione proficiscens et ex vertice nasci di-
citur, quum plures hujusmodi immutationes signi ratione
fiant, ac citra historiam hanc ab eo solum, quod haec ex ca-
pite nata sit, per similia quis dixerit; non enim in capite ip-
sam generari dicit, nisi quidam pervertentes immutantesque
sermonem, egredi hic natam aliter dicant. Quare potius
et hoc signum alterius est, ut dixi; nam artificia, quae
in nobis ipsis nascuntur, ex capite potissimum prodeuntia,
praedictum sermonem declarant. Haec Chrysippi oratio
est. Quoniam vero admodum longa est, eoque forsitan
nonnulli non exacte totam ipsius mentem intelligunt
ego breviter explicare conabor, quae sibi velit. Non
pugnat mecum (inquit) fabula, quae Minervam, pruden-
tiam existentem, ex Jovis capite prognatam esse refert
non enim hoc ipsum in ea solum dictum est, sed quo*

Ed. Chart. V. [131. 132.]

Ed. Bas. I. (274.)

ὁ Ζεὺς, καὶ ὥσπερ ἐγκύμων ἐξ αὐτῆς γενόμενος, τὴν γεννηθεῖσαν ἐν αὐτῷ κέρην ἀπεκύησε διὰ τῆς κεφαλῆς. εἰρησθαι δ' οὕτως φησὶ τὰ κατὰ τὸν μῦθον, ἐπειδὴ τὰς τέχνας ἀπάντας ἐν τῇ καρδίᾳ συνιστάμενας διὰ τὸν λόγον εἰς τὸ φανερὸν ἐκφερόμενοί τινες λόγοι διὰ τῆς κεφαλῆς ἐξίσσιν. ἔστι γὰρ καὶ τὸ στόμα τῆς κεφαλῆς μόριον. οὐ γὰρ τὸ τετριχωμένον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ μετὰ τὸν τράχηλον ἄνωθεν ἔστιν ὀνομάζεσθαι κεφαλὴν, καθ' ὃ σημαίνονμενον ἀποτμηθῆναι τινος λέγομεν τὴν κεφαλὴν. εἰ δὲ μὴ διὰ τοῦ στόματος τοῦ Διὸς, ἀλλ' ἐκ τῆς κορυφῆς ἐμυθολόγησεν ἐξεληλυθέναι τὴν Ἀθηνᾶν, οὐδὲν ἄτοπον εἶναι φησι, τοιοῦτων παραλλαγῶν κατὰ σύμβολον γινομένων πλειόνων. ἐν τοῦτοις τοῖς λόγοις ὁ Χρύσιππος τὰ μὲν ἄλλα πε[132]θαπὼς τε ἅμα καὶ εὐμηχάνως ἐξηγεῖται τοῦ μύθου, προσαρμότων αὐτὸν τῷ Στωϊκῷ δόγματι· τὸ δὲ συνέχον τε καὶ κυριώτατον τοῦ λόγου παρὰς, ὑπὲρ οὗ δίκαιον ἦν ἀγωνίσασθαι, μάλιστα διὰ ταχέον παρέδραμεν, ὥς καὶ τοῖς πρῶτον ἐποιοῦσαν ἐξηγούμενος, ὅπερ οἱ πολλοὶ λέγουσι, τοὺς

Jupiter, deglutita Metide, et veluti praegrans ex ea factus, generatam in se puellam ex capite peperit. Dictam autem sic esse fabulam, inquit, quandoquidem artes universas in corde consistentes per rationem sermones nonnulli in lucem elati per caput exeunt. Est enim os capitis quoque pars. Quippe non pilosa duntaxat portio, sed totum etiam, quod post cervicem superne habetur, caput nominatur, quo significata cujuspiam caput amputari dicimus. At si non ex ore Jovis, sed ex vertice Minervam prodisse fabulata est, nihil absurdi dicunt esse, quum plures hujusmodi immutationes aliquid judicandi ratione fiant. In his orationibus Chrysippus reliqua sane probabiliter simul et industrie fabulam exponit, Stoico dogmati ipsam accommodans; principalissimum autem et totius sermonis summam continens, pro quo aequum erat contendere potissimum, breviter praetercurrit, sicut in prioribus factitavit, exponens quod vulgus dicit, alios non habere, alios ha-

Ed. Chart. V. [132.]

Ed. Bas. I. (274.)

μὲν οὐκ ἔχειν, τοὺς δ' ἔχειν ἐγκέφαλον. ὥς γὰρ ἐν ἐκείνοις αὐτὸ τὸ ζητούμενον τάχιστα παρήλθε, ἐν τοῖς ἔξωθεν αὐτοῦ μηχανὰς ἐπὶ πλείστον, οὕτως κἀνταῦθα τὸ σινέχον αὐτὸ τοῦ λόγου διὰ ταχέων παρέδραμεν ἀρεσθεῖς εἰπεῖν, διὰ τοῦτ' ἐκ τῆς κορυφῆς γεγενῆσθαι τὴν Ἀθηνᾶν, οὐκ ἐκ τοῦ στόματος, τοιούτων παραλλαγῶν κατὰ σύμβολον γινόμενων πλείονων. ἔχρηξεν γὰρ αὐτὸν ἢ μὴδ' ὅλως ἔφθαι τοῦ μύθου, μὴδὲν γ' ἀναγκαῖον ἔχοντος ἀνδρὶ φιλοσόφῳ πρὸς ἀπόδειξιν δόγματος, ἢ ἀπτόμενον, ὅπερ ἦν μάλιστα τὴν ἀντιλογίαν συνέχον, ἀκριβῶς ἀπασαν ἐξελθεῖν, καὶ εἰ πλείονων ἔχρηξεν λόγων, οὐκ ὀκνήσαντα τοὺς πολλοὺς προσγράψαι. βουλόμενος δ' ἂν τις, οἶμαι, καὶ τοὺς τοιούτους ἑτέρως ἐξηγεῖσθαι, πολλὰς ἐπιχειρημάτων ἀφορμὰς ἐκ τῶν κατὰ τὰς ἀνατομὰς φαινομένων δύναται λαμβάνειν, ὑπὲρ ὧν ἐπὶ πλέον μὲν ἐν τοῖς ἐξῆς ἀναγκαῖον ἔσται διελθεῖν, ἀπειδὰν περὶ τοῦ πνευματικοῦ πνεύματος ὁ λόγος ἡμῖν γίνηται, διὰ βραχείων δ' ἂν καὶ νῦν αὐτὰ μόνον εἴποιμι τὰ κατὰ λαίαν τῶν μελλόντων ἀποδειχθῆσθαι. ὥπερ γὰρ αὐτὸ τὸ

bere cerebrum. Ut enim illic id, quod quaeritur, percurrit obiter, in accessoriis et ad rem non spectantibus distinctissime immoratus, ita hic quoque ipsam sermonis summam breviter attigit, contentus dicere, ideo Minervam ex vertice, non ex ore, fuisse procreatam, quod plures hujusmodi immutationes symboli ratione fiant. Conveniebat autem ipsum aut non omnino attigisse fabulam, quae nihil homini philosopho ad dogmatis demonstrationem necessarium continet, aut, si attingeret, quod maxime ad controversiam pertineret, exacte totum explicasse et, si pluribus verbis opus esset, non detrectare multa ascribere. Nam si quis (ut arbitror) et hujusmodi aliter volet interpretari, multas argumentorum occasiones ex iis, quae in dissectionibus apparent, poterit desumere, super quibus iterum plenius tractare erit necessarium, ubi de animali spiritu verba fecero. Compendiose etiam in praesentia ipsa duntaxat capita illorum, quae demonstraturus sum, perstringam. Quemadmodum

Ed. Chart. V. [152.]

Ed. Bas. I. (274.)

σῶμα τῆς καρδίας ἐξ ἑαυτοῦ διαστελλόμενόν τε καὶ συστέλλομενον ἐν μέσῳ τὰς ὕλας τε εἰκει καὶ αὐτῷ ἐκπέμπει, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ ἐγκεφάλος, ἐπειδὴν προέλθῃ τοῦ περιεχομένου κατὰ τὰς ἑαυτοῦ κοιλίας πνεύματος, ὃ δὴ καὶ ψυχικὸν ὀνομάζομεν, ἐπιπέμπει τινὶ μορίῳ, τὴν εἰς τοῦτ' ἐπιτηδεῖον κίνησιν κινήσεις οὕτως ἐπιπέμπει. γένεσις δὲ ὑπὲρ πνεύματι τῷδε τῷ κατὰ τὰς κοιλίας αὐτοῦ τάχα μὲν τις ὀλίγη καὶ ἐκ τῶν εἰς αὐτὰς περαινομένων γίγνεται φλεβῶν, τὴν πλείστην δὲ καὶ κυριωτάτην αἱ κατὰ τὸ δικτυοειδὲς πλέγμα τὸ κατὰ τὴν τοῦ ἐγκεφάλου βύσιν ἀρτηρίας χορηγοῦσιν, αἵνες ἀπὸ τῆς καρδίας ἀναφέρονται. ὥστ', εἴ τις βούλοιο τοῖς ἀληθέσι συνάπτειν τὸν μῦθον, ἐν τοῖς κάτω μέρεσι κηθεῖσιν τὴν φρόνησιν, τοῦτ' ἔστι τὸ πνεῦμα τὸ ψυχικόν, ἐν τῇ κεφαλῇ φασὶ τελευτῆσαι, καὶ μάλιστα γὰρ κατὰ τὴν κορυφὴν, ὅτι κατὰ ταύτην ἐστὶν ἡ μέση καὶ κυριωτάτη τῶν ἐγκεφάλου κοιλῶν. ἐγὼ μὲν οὖν, ὥσπερ ὁ Πλάτων αὐτὸς εἶπε, τὰ τοιαῦτα πάντα μυθολογήματα ἀλλῶς μὲν χαρίεντα ἡγοῦμαι, λίαν δὲ δεινοῦ καὶ ἐπιπόνου

enim ipsius cordis corpus sua virtute dilatatum et contractum vicissim materias et attrahit et rursus expellit, pari modo cerebrum, ubi statuerit spiritum in ventriculis ipsius contentum, quem sane animalelem quoque nominamus, parti cuiuspiam transmittere, motu ad id idoneo incitatum ita distribuit. Hunc autem spiritum, qui in ventriculis ipsis est, fortasse quidem paucum etiam venae ad ipsos pertinentes generant; copiosissimum vero et principalissimum arteriae plexum retiformem, qui ad cerebri basim est, perreptantes suppeditant, quae a corde sursum feruntur. Quare si quis fabulam veris vellet connectere, in partibus inferioribus prudentiam conceptam, hoc est spiritum animalelem, in capite natura perfici, praesertim in vertice, quoniam in hoc medius et principalissimus cerebri sinus habetur. Ego itaque, sicut Plato ipse dixit, omnes ejusmodi fabulas aliter quidem gratas puto, sed viri esse admodum difficilis, laboriosi

Ed. Chart. V. [132.]

Ed. Bas. I. (274.)

καὶ οὐ πᾶν εὐτυχοῦς ἄνθρωπος, κατ' ἄλλο μὲν οὐδὲν, ὅτι
δ' αὐτῷ ἀνάγκη μετὰ τοῦτο τῷ τῶν Ἱπποκενταύρων εἶδος
ἐπαπορθοῦσθαι, καὶ αὐτίς τὸ τῆς Χιμαίρας, καὶ ἐπιβρεῖ
δὲ ἄλλος τοιοῦτων Γοργόνων καὶ Πηγάσων, καὶ ἄλλων ἀμη-
χάνων πλήθη τε καὶ ἀτοπώτερα λόγων τινῶν φύσεων, αἷς
εἴ πως ἀπιστῶν προσβιβᾷ κατὰ τὸ εἶκος ἕκαστος, ὥς ὅτε ὁ γρά-
φοι τινὶ σοφίᾳ χρώμενος, πολλῆς αὐτῷ σχολῆς δέξοιται ταν-
την τὴν ῥῆσιν ἐχρῆν ἀνεγνακῶτα τὸν Χρυσίππον ἀποκεχλω-
ρηκέναι τῶν μύθων, καὶ μὴ κατακρίβειν τὸν χρόνον ἐξη-
γούμενον αὐτῶν τὰς ὑπονοίας. ἂν γὰρ ἄπαξ εἰς τοῦτ'
ἀφίκεται τις, ἀνύρμητον πλήθος ἐπιβρεῖ μυθολογημάτων,
ὥσθ' ὅλον ἀπολέσει τὸν βίον, εἴ τις ἐπεξέρχεται πάντα.
ἤμενον δ' ἦν, οἶμαι, τὸν ἀληθείας ὄντως ἐπιέμεστον ἰσθῆνα,
μὴ τί λέγουσιν οἱ ποιηταὶ σκοπεῖν, ἀλλὰ τῶν ἐπιστημονι-
κῶν λημμάτων, ὑπὲρ ὧν ἐν τῷ δευτέρῳ γράμματι διηλθόν,
ἐκμαθόντα τὴν τῆς εὐρέσεως ὁδόν, ἐφεξῆς μὲν ἀσκησαί τε
καὶ γεγραμμένους κατὰ ταύτην, ὅταν δ' ἱκανῶς εἴη, τὰ
κατὰ τὴν ἀσκήσιν αὐτῷ προήκειν, τηλικαῦτα ἀφικόμενον

et non ita felicitis, non alia quidem ratione, quam quia
ipsi necesse est postmodum Hippocentauroꝝ speciem
ad aliquam rectitudinem reducere et rursus Chimaerae,
et iam affluet turba huiusmodi Gorgonum, Pegaforum, et
aliam fatuitatum copia, absurdioresque sermones qua-
rundam naturarum, quibus si quis fidem derogans unum-
quodque ad aliquam convenientiam adducat, tanquam
rustica quadam sapientia utens, multum ipse otii requi-
ret. Hac oratione perfecta, conveniebat Chrysippus a
fabulis recessisse, et non tempus conterere opiniones
ipsarum exponendo. Si enim hac semel aliquis devenie-
rit, innumerabilis fabularum copia affluet; quapropter totam
perdet vitam, si quis omnia persequatur. Satius autem
erat, opinor, hominem veritatis omnino cupidum non,
quid poetae dicant, considerare, sed, scientificarum sum-
ptionum, de quibus secundo libro tractavi, inventionis
via percepta, deinceps in ea se experiri ac exeritare;
ubi vero abunde jam se exercuerit, tunc ad singula proble-

Ed. Chart. V. [152. 153.]

Ed. Haf. I. (274.)

ἐφ' ἑκαστον τῶν προβλημάτων ἐπισκέπτεσθαι περὶ τῶν εἰς τὰς ἀποδείξεις αὐτοῦ λημμάτων, [153] τίνα μὲν ἂν αἰσθησεως ἀπλῆς, τίνα δ' ἂν ἐμπειρίας, ἤτοι τῆς κατὰ τὸν βίον, ἢ τῆς κατὰ τὰς τέχνας, τίνα δὲ ἐκ τῶν πρὸς τόποις ἐπαργῶν χρὴ λαβόντα παραίτειν ἐξ αὐτῶν ἤδη τὸ προκείμενον. εἰ ταύτην τὴν ὁδὸν ὁ Χρύσιππος ἐτράπετο, παρελθὼν τῇ κατὰ τοὺς μύθους τε καὶ τὰς ἐτυμολογίας, ἀναγεύσεις τε καὶ καταγεύσεις πεφιλῆς, καὶ χειρῶν κινήσεις, καὶ χειλῶν σχήματα, καὶ ποιητῶν μαρτυρίας ἅμα γυναιξὶ καὶ τοῖς ἄλλοις ἰδιώταις, αὐτὸς ὢν εὗρισκε τάληθός, ἡμῶν τε τὸν χρόνον οὐκ ἂν ἀπώλλυεν, ἐπιδεικνύντων αὐτῶν μηδὲ ἐν οἷς ἐπικαλεῖται μάρτυσι, μηδὲ ἐν τούτοις τι πλέον ἔχοντι. καὶ γὰρ οἱ ποιηταὶ τὰ πλείω κατὰ τῶν δογμάτων αὐτοῦ λέγουσιν, καὶ οἱ μύθοι, καὶ οἱ ἰδιῶται, καὶ τῶν ἄλλων ἑκαστος, οὗς ὡς ἐαυτῷ μαρτυροῦντας ἐν τῷ προτέρῳ περὶ ψυχῆς ἔγραψε. ταῦτ' ἐστὶν, ἃ παρελελοίπειν ἐγὼ κατὰ τὸ πρὸ τούτου βιβλίον ὢν εἰρήκει Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ λόγῳ, νομίζων, εἰ κἀκεῖνος οὐκ ἠδέσθη πλεονάζειν ἐν αὐτοῖς,

mata pervenientem considerare, quatenam sumptionum ad demonstrationes ipsorum ex sensu simplici, quae vero ab experientia aut vitae, aut ejus, quae in artibus est, quae rursus ex evidentibus intellectui capientem concludere jam ex ipsis id, quod propositum est, oportet. Si hanc viam Chrysippus ingressus omisisset fabulas, etymologias, reclinationes declinationesque capitis, manuum motus, laborum figuras, poetarum testimonia una cum mulieribus et aliis idiotis, ipse nimirum veritatem invenisset, et nobis tempus non perisset, dum ostendimus ei, neque in quibus citat testimonia, neque in his quicquam se amplius habere. Siquidem poetae plurima contra ipsius dogmata dicunt, et fabulae, et idiotae, et alii singuli, quos ut sibi attestantes priori libro de anima produxit. Haec sunt, quae ego reliqueram ex libro superiori, quae Chrysippus in tractatu de animae principatu tradiderat, putans, etiam ille non recreatur eis diutius, quam par sit,

Ed. Chart. V. [133.]

Ed. Bal. I. (274. 275.)

ἐμοὶ γοῦν προσήκειν ἀποχωρῆσαι τῆς τοιαύτης ἀδολασχίας. ἐπεὶ δ', ὡς ἔαην, ἔδοξε τῶν ἐταίρων τισὶ ὑπὸ φιλοτιμίας κινήσειν ἐπιμνησθῆναι με καὶ τῶν τοιοῦτων (275) λόγων, ἐκείνοις χαριζόμενος ἔγραψα καὶ τοῦτ' ἐπὶ τὸ βιβλίον, ὅσον οἶόν ἐστι οὖν ἐμοὶ μετὰ τοῦ διὰ ταχέων παρέρχεσθαι τὰ περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Χρυσιπποῦ γεγραμμένα, καὶ τῶν χρησίων τῇ προκειμένη πραγματείᾳ προτιθεῖς οὐκ ὀλίγα.

immorari, mihi certe convenire ab huiusmodi garrulitate recedere. At quia (ut dixi) visum est quibusdam familiaribus honoris studio commotis, huiusmodi orationum mentionem ut facerem, illis gratificans hunc quoque librum scripsi, ita ut, quatenus mihi fieri licuit, prolixius a Chrysippo dicta breviter transcurrerem, et non pauca utilia huic operi praefarer.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Ed. Chart. V. [133, 134.]

Ed. Bas. I. (275.)

Κεφ. α'. Τῶν μὲν λόγων τοῦ μήκους οὐχ ἡμῖς αἰ-
τιατόν, ἀλλὰ τοὺς ἐμπλήσαντας ἃ συνέγραψαν βιβλία
μοχθηρῶν ἐπιχειρημάτων. ὥστε εἰ μὲν τις ὑπάρτιμ παρέρ-
χοιτο, τόχ' ἂν ὑποπτευθεῖη τῷ μὴ δύνασθαι λύνειν αὐτὰ
μᾶλλον, οὐ τῷ κατασφραγεῖν, [134] αἰρεῖσθαι τὴν βροχυλο-
γίαν· εἰ δ' ἀκολουθῶν ἐξελέγχοι πάντα, κίνδυνος εἰς το-
σαύτην ἐμπεσεῖν μακρολογίαν, ὥς μηδέποτε κεφαλὴν ἐπιθεῖναι

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER QVARTVS.

Cap. I. Quod disputatio nostra longius produ-
cta sit, non ego accusandus venio, sed ii, qui libros a se
conscriptos pravis repleverunt argumentis. Haec si quis
omnia praetercat, forsan in suspicionem veniet, non
posse ea dissolvere potius quam brevitatem velle am-
plecti. Si vero ordine omnia coarguat, periculum est,
ne in eam incidat prolixitatem, ut nunquam finem huic

Ed. Charc. V. [14.]

Ed. Bas. I. (175.)

τῷδε τῇ πραγματείᾳ. ταῦτά τοι καὶ γὰρ βουληθεὶς ἐκείτερον
 τῶν ἐκλήμμάτων ἐκφυγεῖν, εὐρηκέναι μοι θαυρᾷ μίσην κινῆ
 καὶ σύμμετρον ὁδόν, ἴσον ἀφαστῶσαν ἑλλειποῦς τε βραχυλο-
 γίας καὶ περιττῆς μακρολογίας. ἔσσης γὰρ ἄπαντες τοὺς
 ἄλλους Στωϊκοὺς, ὅσα Χρύσιππος ἔγραψεν εἰς τὸ περὶ τῶν
 δικοικουσῶν ἡμῶς δυνάμεων δόγμα, ταῦτ' ἔγνων χρῆναι προ-
 χειρισάμενος μόνα παραβάλλειν αὐτὰ τοῖς ὑφ' Ἱπποκράτους
 τε καὶ Πλάτωνος εἰρημένοις. παμπόλλων δ' ἐπιχειρημά-
 των γεγραμμένων αὐτῷ περὶ τοῦ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἐν
 τοῖς κατὰ τὸν θώρακα τέποις συνίστασθαι, περὶ δὲ τοῦ
 τὸ λογιζόμενον ἐνταῦθ' ὑπάρχειν οὐδὲ μίαν ἀποδείξεως εἰ-
 ρημένης, ἀλλ' ἐτοιμῶς αἰεὶ λαμβάνοντος τὰνδρόε, ἐνθα τὰ
 πάθη τῆς ψυχῆς συνίσταται, ἐνταῦθα καὶ τὴν διάνοιαν
 ὑπάρχειν, εἴηται μὲν ἤδη μοι πρὸς αὐτὸν οἷα ὀλίγα καὶ
 διὰ τῶν ἔμπροσθεν, εἰρήσεται δὲ καὶ νῦν ὅσον ὑπόλοιπον.
 εἰ μὲν οὖν αἰεὶ τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ὁ Χρύσιππος ἔγραψε,
 καὶ μὴ διαφέρειο πρὸς αὐτὸν ἐν τοῖς πλείστοις δόγμασιν ἐπιμυ-
 φότερίζων, οὐδ' ἂν ἐμοὶ μακρὸς ὁ τῆς ἀντιλογίας ἐγίνετο

operi imponat; quae duo crimina quum ego quoque de-
 vitare cuperem, invenisse mihi videor mediam quandam
 et mediocrem viam, aequo distantem a deficienti brevi-
 tate et supervacanea prolixitate. Omisiss enim omnibus
 aliis Stoicis, quae Chrysippus ad placitum de gubernan-
 tibus nos facultatibus asserendum prodidit, haec ego cen-
 sui, ubi prius notiora omnibus reddidissem, cum Hippo-
 craticis et Platonicis conferenda. Porro quum permulta
 argumenta literis mandaverit de eo, quod animae affe-
 ctus in thoracis regionibus consistant, quod autem ratio-
 nalis facultas ibi contineatur, ne una quidem demonstra-
 tione adhibita, sed hoc semper lemmate ex promptu
 citato, ubi animi affectus consistunt, inibi etiam intellectum
 esse, produxi sane adversus ipsum jam antea quoque non
 pauca, quod autem reliquum est, etiam in praesentia porse-
 quar. Si igitur semper eadem de eisdem tradidisset, nec ipse
 secum dissensisset plurimis in dogmatibus tergiversans, neu-
 tiquam ego sermonem contradicendo longius produxissem.

Ed. Chart. V. [134.]

Ed. Bas. I. (275.)

λόγος. ἰπεί δ' ἄλλοτε ἄλλα περὶ τῶν αὐτῶν εἰρήσκειται
γράφων, οἷα καὶ ῥάδιον οὔτε τὴν γνώμην ἐρηγνεῦσαι τὰν-
δρὸς, οὔθ' ὅπῃ σφάλλεται δεικνύται. περὶ γοῦν τῶν θεω-
ρουσῶν ἡμῶς δυνάμεων ἐν τῇ προτέρῳ περὶ τῆς ψυχῆς εἰ-
πόν, ὡς ὁ Πλάτων ἐπελάμβανε, τὸ μὲν λογιστικὸν ἐν τῇ
κεφαλῇ ἐστῆχθαι, τὸ δὲ θυμοειδὲς ἐν τῇ καρδίᾳ, τὸ δὲ
ἐπιθυμητικὸν περὶ τὸν ὀμφαλόν, ἐν τοῖς ἑξῆς αὐτὸς εἰς
τὴν καρδίαν περὶ τὰ τρία συνάγειν. ἔχουσι δὲ αἱ ῥήσεις
ᾧδε. ὁ δὲ ποιητὴς πλεονάζων ἐν τούτοις διὰ πολλῶν πα-
ρίστησιν, ὅτι καὶ τὸ λογιστικὸν καὶ τὸ θυμοειδὲς περὶ
τοῦτόν ἐστι τὸν τόπον, συνάπτων εἰς ταῦτάν καὶ τὸ ἐπι-
θυμητικὸν, καθάπερ καὶ ἔδει ποιῆσαι. εἴτα ἐπιφέρων φησί·
ὅτι μὲν γὰρ τὸ λογιστικὸν ἵστω ἐνταῦθα, διὰ τούτων ἐμ-
φαίνεται·

Ἄλλο δ' ἐνὶ στήθεσσι νόος καὶ μῆτις ἀμύμων.

Ἄλλ' ἁμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι ἐπειθεν.

Quoniam vero alia alia de eisdem scribere deprehen-
ditur, non amplius facile est neque viri sententiam in-
terpretari, neque, quomodo erret, ostendere. Quum ita-
que libro priore de anima facultates corpus nostrum re-
gentes secundum Platonis sententiam explicasset, rationa-
lem quidem in capite esse collocatam, irascibilem in
corde, concupiscibilem circa umbilicum, in subsequenti-
bus ad cor tres reducere conatur. Habent autem verba
ipsius ad hunc modum: Poeta in hisce redundans mul-
tis affirmat constituitque, facultatem rationalem et ira-
scibilem in hoc esse loco, conjungens eodem etiam con-
cupiscibilem, quemadmodum quoque faciendum erat.
Deinde ita inferens ait: Quod enim rationalis facultas
inibi consistat, ex his, quas sequuntur, constat:

Verum aliud mansit in pectore, nemo fidelis.

et:

At primum nunquam suavit sub pectore verbis.

Ed. Chart. V. [134.]

Ed. Bal. I. (275.)

εἰς ἐφεξῆς ἐπη παραθέμενος πλείω, μετὰ ταῦτά φησιν·
ὅτι δὲ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐνταῦθα, ἐν τούτων ἐμφαίνεται·

Οὐ γὰρ πόποις ἐμ' ὧδε θεῶς ἔρος οὐδὲ γυναικός·

Θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι περιπροχυθεὶς ἐδάμασσε.

καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν· ὅτι δὲ καὶ τὸ θυμοειδὲς ἐνταῦθα
αὐτῷ ἐστι, τὰ τοιαῦτα ἐμφαίνει πλείονα ὄντα·

Ἥρῃ δ' οἷα ἔχαδε στήθεος χόλον, ἀλλὰ προσήυδα,
καὶ ἔτι·

Καὶ χόλον, ὅστις ἐφέρετο πολυφρόνῃ περ χαλεπήναι·

Ὅστε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο

Ἄνδρῶν ἐν στήθεσσι αἰῆσται, ἥντε καπνός.

ἐναργέστατα καὶ σαφέστατα διὰ τῶν τοιούτων ἐνδεικνύμενος,
ὡς ὑπολαμβάνει καὶ αὐτὸς ὁμοίως Ἱπποκράτει καὶ Πλάτωνι,
δυνάμεις τῆς ψυχῆς ὑπάρχειν εἰρέας παρὰ τὸν λογισμὸν,
τὴν τ' ἐπιθυμητικὴν καὶ τὴν θυμοειδῆ, καὶ καθ' ἕτερον
μόνον τοῦτο διαφερόμενος αὐτοῖς, καθ' ὅσον ἐν τῇ καρδίᾳ
πᾶσαν εἶναι φησιν, ὡς Ἀριστοτέλης ὑπελάμβανε, οἷα ἐν
τοῖς τρισὶ σπλάγχχοις, ἐγκατάλω, καὶ ἥπατι, καὶ καρδίᾳ.

Deinde rursus pluribus apposisis versibus inquit: Quod et
concupiscibilis ibidem sit, ex his liquet:

Nunquam alias animum languenti in pectore nostrum

Seu Dea seu mulier tanto devinxit amore.

Iterum paulo post: Quod etiam irascibilis eundem locum
occupet, ejusmodi multa declarant:

Pectore non iram Juno suppressit, at inquit.

Item:

Atque ira invasit sapientem quamlibet urens,

Dulcior et multo quam mel quod defluit, instar

Fumi in pectoribus conscendit protinus imis.

Quibus verbis evidentissimo ac manifestissimo indicat,
quoniam ipse similiter Hippocrati et Platoni opinatus sit,
facultates animae alias esse praeter rationem, nempe con-
cupiscibilem et irascibilem, ac in altero solum hoc ab
ipsis discrepat, puta quod in corde omnino esse asseret,
quae Aristotelis erat opinio, non in tribus visceribus, ce-

Ed. Chart. V. [134. 155.]

Ed. Basf. I. (175.)

ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν δυνάμεων ἔργα τε καὶ τὰ πάθη διὰ τῶν ἰπῶν ὡς ἔγραψεν, αὐτάρκως ἐνεδείξατο, διὰ μὲν τοῦ φάναι·

Οὐ γὰρ πάμποτ' ἐμ' ᾧδε θεᾷς ἔρος οὐδὲ γυναικὸς
 θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι περιπροχυθεὶς ἐδάμασσαν,
 ὡς ὁ ἔρως πάθος εἶη τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως· ἐν δὲ
 τῷ λέγειν·

Ἡρῇ δ' οὐκ ἔχαδε στήθεος χόλον, ἀλλὰ προσηόδα,
 [135] ὡς ὁ χόλος τῆς θυμοειδοῦς. διαφερέω δ' ἐν γε τῇ
 παρόντι μηδέν, εἴτε ἔργα τῶν δυνάμεων, εἴτε πάθη τὰ
 τοιαῦτα πάντα λέγοιμεν, ὕστερον γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν ὑπερβαίνει
 ἐπισκεψόμεθα κατὰ μὲν τὸ πρότερον περὶ ψυχῆς βιβλίων
 ὁ Χρύσιππος οὐχ ὅπως ἀντιλέγει μηδεμίαν εἶναι τῆς ψυχῆς
 δύναμιν ἢ ἐπιθυμητικὴν ἢ θυμοειδῆ, ἀλλὰ καὶ τὰ πα-
 θήματα αὐτῶν ἐκδιδάσκει, καὶ τόπον ἀπονέμει τοῦ σώματος
 ἕνα· κατὰ δὲ τὰ περὶ τῶν παθῶν ἅπαντα τὰ τε τρία, δι-
 ὡς ἐπισκέπτεται τὰ λογικὰ περὶ αὐτῶν ζητήματα, καὶ
 προσέτι τὸ θεραπευτικόν, ὃ δὴ καὶ ἡθικὸν ἐπιγράφουσι

rebore, jecinore et corde. Imo etiam facultatum opera et affectus versibus quemadmodum scripsit, abunde ostendit, hoc pacto:

*Non effusus amor mihi divas aut foeminas adegit
 Sic animum.*

Hoc pacto amor concupiscibilis facultatis affectus fuerit. Quam autem inquit:

Non iram Juno suppressit corde, sed inquit;

sic animosae facultatis erit. Refert autem in praesentia nihil, sive opera facultatum, sive affectus ejusmodi omnia dicantur. Postea enim de ipsis accurate considerabimus. Chrysippus priore quidem de anima libro non solummodo non refragatur, nullam esse animi facultatem aut concupiscibilem aut irascibilem, sed etiam affectus ipsarum edocet, et unum corporis locum attribuit. Omnibus vero his, in quibus de affectibus tractat, in tribus item, quibus rationales de ipsis quaestiones considerantur, ad haec et in quo medendi ratio, quam partem moralem nonnulli

Ed. Chart. V. [155.]

Ed. Bas. I. (275.)

τινες, οὐκ ἔθ' ὁμοίως εὐρίσκεται γινώσκων, ἀλλὰ τὰ μὲν
ὡς ἐπαμφοτερίζων γράφει, τὰ δὲ ὡς μηδεμίαν ἡγούμενος
εἶναι δύναμιν τῆς ψυχῆς μήτε ἐπιθυμητικὴν μήτε θυ-
μοειδῆ. κατὰ μὲν γάρ τὴν ἐξηγήσιν τῶν ὀρισμῶν τοῦ πά-
θους ἐμφαίνεται τινὰ δύναμιν ἄλογον ἐν τῇ ψυχῇ τῶν πα-
θῶν αἰτίαν ὑπάρχειν, ὡς ἕλγον ὑστερον ἐπιδείξω τὴν φῆσιν
ἐξηγησάμετος αὐτοῦ· ἐν δὲ τοῖς ἐφεξῆς, ἐνθα ζητεῖ, πότῃ
κρίσειν ἐπιγίγεται τὰ πάθη, προφανῶς ἀποχωρεῖ τῆς
Πλάτωνος δόξης, ὅς γ' οὐδὲ τῆς ἀρχῆς ἐν τῇ διαιρέσει
τοῦ προβλήματος ἤβλωσε καὶ ταύτης ἐπιμνησθῆται· καίτοι
τοῦτο προῖπον εὐθὺς ἐγκαλέσειεν ἂν τις αὐτῇ παρὰ τὸ τῆς
διαιρέσεως ἑλλίπερ ἐσφαλμένῃ. τὸ γάρ τοι πάθος, οἷον ὁ
ἔρως, ἦτοι κρίσις τίς ἐστι, ἢ κρίσειν ἐπιγινόμενον, ἢ κί-
νησις ἐκφορὸς τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως. οὕτω δὲ καὶ ὁ
χόλος ἦτοι κρίσις, ἢ ἐπόμενόν τι ταύτῃ πάθος ἄλογον, ἢ
κίνησις σφοδρὰ τῆς θυμοειδοῦς δυνάμεως. ὁ δὲ γ' οὐδ'
οὕτως ἐγγράφῃ εἰς τρία τέμνεσθαι τὸ πρόβλημα μεταχειρί-

inscribunt, non item similiter cognoscere deprehenditur
verum alia tanquam in utramque partem declinans con-
scribit, alia cœu ne unam quidem animae facultatem
esse, neque concupiscibilem, neque irascibilem autumans.
Etenim in affectus definitionum expositione ostendit, fa-
cultatem quandam irrationalem in anima affectuum cau-
sam existere, ut paulo posterius indicabo verba ipsius
interpretatus. In subsequentibus, ubi quaerit, utrum affe-
ctus iudiciis superveniant, palam a Platonis opinione re-
cedit, quippe qui neque in problematis divisione huius
quoque meminisse dignatus est, quanquam hoc primum
statim aliquis possit ipsi objicere, quod in divisione pa-
rum absoluta deliquerit. Siquidem affectus, exempli
gratia amor, vel iudicium quoddam est, vel iudicio ac-
cidens, aut motus aberrans concupiscibilis facultatis: sic
etiam ira vel iudicium, vel affectus quidam irrationalis
hoc subsequens, aut motus vehemens facultatis irasci-
bilis. At hic neque eo modo, ac si problema posset

Ed. Chart. V. [135.]

Ed. Bas. I. (275. 276.)

ζῆται τὸν λόγον ἐπιδικνύναι πειρώμετος, ὥς ἄμεινον εἶη κρίσεις ὑπολαμβάνειν αὐτά, καὶ οὐκ ἐπιγινώμενά τινα ταῖς κρίσεσιν, ἐπιλαθόμενος ὡς αὐτὸς ἐν τῷ προτέρῳ τῷ περὶ ψυχῆς ἔγραψε, τὸν μὲν ἔρωτα τῆς ἐπιθυμητικῆς εἶναι δυνάμεως, τὸν δὲ χόλον τῆς θυμοειδοῦς.

Κεφ. β'. "Ὡς περ δ' ἐν τούτοις ἐπελύθητό τε ἅμα τῶν ἑαυτοῦ γεγραμμένων, οὐκ ἤξιωσά τε πρὸς τὸ τῶν παλαιῶν ἀντεπεῖν δόγμα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν τοῖς ὀρισμοῖς τῶν γενικῶν παθῶν, οὓς πρώτους ἐξέθετο, τελῶς ἀποχωρεῖ τῆς γνώμης αὐτῶν, τὴν λυπὴν ὀριζόμενος δόξαν πρόσφατος κακοῦ παρουσίας, τὸν δὲ φόβον προσδοκίαν κακοῦ, τὴν δ' ἡδονὴν δόξαν πρόσφατον ἀγαθοῦ παρουσίας. ἀντικρυς γάρ ἐν τούτοις τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς μόνου μέμνηται, παραλείπων τὸ τ' ἐπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμοειδές· καὶ γάρ τὴν (276) δόξαν καὶ τὴν προσδοκίαν ἐν τῷ λογικῷ μόνῳ συνίστασθαι νομίζει. κατὰ μέντοι τὸν τῆς ἐπιθυμίας ὕρον, ἧς ὄρεξιν ἄλογον εἶναι φησιν,

trifariam partiri, aggreditur rationem, dum conatur ostendere, melius esse, ut judicia ipsa putentur, et non judiciorum quaedam accidentia, oblitus quae ipse priore de anima libro prodidit, nempe amorem concupiscibilis esse facultatis, iram irascibilis.

Cap. II. Quemadmodum autem in his et oblitus est eorum simul, quae ipse conscripsit, et adversus veterum dogma contradicere non est dignatus, pari modo in generalium affectuum definitionibus, quas priores exposuit, tandem a sententia ipsorum recedit, tristitiam definiens recentem mali praesentis opinionem, metum expectationem, voluptatem recentem boni praesentis opinionem. Manifesto enim in his rationalis animae duntaxat meminit, relicta concupiscibili et irascibili, quoniam opinionem expectationemque in rationali sola consistere autumat; in cupiditatis vero definitione, quam appetitum irrationalem esse pronunciat, attingit sane aliquo modo,

Ed. Charr. V. [135. 136.]

Ed. Bas. I. (276.)

ἐφάπτεται μὲν πως ὅσον ἐπὶ τῇ λῆξει τῆς ὁλόγου κατὰ τὴν
 ψυχὴν δυνάμεως, ἀποχωρεῖ δὲ κἀνταῦθα κατὰ τὴν ἐξηγησιν
 αὐτῆς, εἴτε καὶ ἡ ὁρεξις, ἣν κατὰ τὸν ὁρισμὸν παρεῖλαβε,
 τῆς λογικῆς ἔστι δυνάμεισσι ὀρίζεται γοῦν αὐτὴν ὁρμὴν λο-
 γικὴν ἐπὶ τε ὅσον χρὴ ἥδον. ἐν μέντοι δὴ τοῦτοις τοῖς
 ὅροις ὁρμὰς καὶ δόξας καὶ κρίσεις ὑπάρχειν οἶται τὰ
 πάντα, κατὰ δὲ τινὰς τῶν ἐφεξῆς Ἐπικούρου καὶ Ζήνωνι
 μᾶλλον, ἢ τοῖς ἑαυτοῦ δόγμασιν ἀκόλουθα γράφει. τὴν τε
 γὰρ λύπην ὀριζόμενος μείωνει εἶναι φησὶν ἐπὶ φευκτῷ δο-
 κοῦντι ὑπάρχειν, τῇ δ' ἡδονῇ ἐπαρσιν ἐφ' αἰρετῷ δο-
 κοῦντι ὑπάρχειν. [136] καὶ γὰρ αἱ μειώσεις, καὶ αἱ ἐπάρ-
 σεις, καὶ αἱ συστολαί, καὶ αἱ διαχύσεις, (καὶ γὰρ τούτων
 ἐτίστε μέμνηται,) τῆς ὁλόγου δυνάμεως ἔστι παθήματα ταῖς
 δόξαις ἐπιγυγνόμενα. τοιαύτην δὲ τινὰ τὴν οὐσίαν τῶν πα-
 θῶν Ἐπικούρος καὶ Ζήνων, οὐκ αὐτὸς ὑπολαμβάνει. ὃ καὶ
 θαυμάζειν ἐπέρχεται μοι τάνθρωός, ἐν ἐπαγγελίᾳ λογικῆς τε
 ἅμα καὶ ἀκριβοῦς διδασκαλίας οὐκ ἀκριβοῦντος. καὶ γὰρ
 οὐκ αὐτὰ ταῦτα μόνον αὐτὸς ἑαυτῷ διαφέρειται φανερώς.

quantum ad dictionem attinet, irrationalem animae fa-
 cultatem; desciscit autem et hic in ipsius expositione, si-
 quidem appetitus etiam, quem in definitione assumpserat,
 facultatis rationalis existit. Definit itaque ipsum ratio-
 nalem impetum ad aliquid, quatenus licet, iucundum. In
 his autem definitionibus impetus, opiniones et iudicia
 affectus esse autumat; in quibusdam vero subsequenter
 Epicuro et Zenoni magis, quam suis ipsius dogmatis con-
 sentanea scribit; nam moestitiam definiens demissionem
 esse ait propter rem, quae fugienda videtur, voluptatem
 elationem propter rem, quae eligenda putatur, siquidem
 demissiones, elationes, contractiones et diffusiones (horum
 enim interdum meminit) irrationalis facultatis affectus
 sunt, opinionibus supervenientes. At huiusmodi quandam
 affectuum substantiam Epicurus et Zeno, non ipse existi-
 mat; quod etiam adquirari mihi subit de viro, qui in ra-
 tionalis simul et exquisitae doctrinae professione non ex-
 quisite agat. Etenim non eadem haec solum ipse sibi re-

Ed. Clapt. V. [136.]

Ed. Bas. I. (376.)

ἀλλὰ κἀπειδὴν ὑπὲρ τῶν κατὰ τὸ πάθος ὁρισμῶν γραφῶν
 ἄλογόν τε καὶ παρὰ φύσιν κίνησιν ἱριχῆς αὐτὸ φάσκει, καὶ
 πλεονάζουσαν ὁρμὴν, εἴτα τὸ μὲν ἄλογον ἐξηγούμενος τὸ
 χωρὶς λόγου τε καὶ κρίσεως εἰρησθῆναι φάσκει, τῆς δὲ πλεο-
 ναζούσης ὁρμῆς παραδείγμα τοὺς τρέχοντας σφοδρῶς παρα-
 λαμβάνει· ταυτὶ γὰρ ἀμφοτέρω μάχεται τῷ κρίσεις εἶναι τὰ
 πάθη. εἰσόμεθα δ' ἐναργέστερον αὐτὰς τὰς ἐρήσεις αὐτοῦ
 παραγράφοντες. ἔχει δ' ἡ μὲν ἐτέρα τίνδε τὸν τρόπον.
 δεῖ δὲ πρῶτον ἐντεθυμῆσθαι, ὅτι τὸ λογικὸν ζῶον ἀκολου-
 θητικὸν φύσει ἐστὶ τῷ λόγῳ, καὶ κατὰ τὸν λόγον, ὥς ἂν
 ἡγεμόνα πρακτικόν. πολλάκις μέντοι καὶ ἄλλως φέρεται
 ἐπὶ τινά, καὶ ἀπὸ τινων ἀπειθῶς τῷ λόγῳ ὠθεούμενον ἐπὶ
 πλεῖον, καθ' ἣν φοράν ἀμφοτέροι ἐχουσιν οἱ ὅροι τῆς
 παρὰ φύσιν κινήσεως ἀλόγως οὕτως γινομένης, καὶ τοῦ ἐν
 ταῖς ὁρμαῖς πλεονασμοῦ. τὸ γὰρ ἄλογον τουτὶ ληπτέον
 ἀπειθὲς λόγῳ, καὶ ἀπεστραμμένον τὸν λόγον, καθ' ἣν φο-
 ράν καὶ ἐν τῷ ἔθει τινὰς φάμεν ὠθεῖσθαι, καὶ ἀλόγως

pugnantia manifesto adfert; verum etiam ubi de affectus definitionibus scribens irrationem et praeter naturam animae motum ipsum pronunciat; impetum quoque redundantem, deinde irrationale exponens, id quod sine ratione et iudicio est, dictum affirmat, redundantis autem impetus exemplum currentes vehementer assumit. Haec namque ambo pugnant cum eo, quod affectus sint iudicia. Sciemus autem clarius, ubi ipsa auctoris verba apposuerimus. Habent autem altera in hunc modum: *Primum considerandum est, animal rationale natura rationem sequi, ac secundum rationem tanquam ducem activum. Serpens vero etiam aliter ad quasdam fertur, et a quibusdam rationi inobediens longius propellitur; quem rationis modum utraque habet definitio, et illa scilicet, quae motum praeter naturam, qui tam irrationaliter accidit, et quae in impetu abundantiam obtinet; nam irrationale hoc sumendum est rationi immorigerum et ab ea aversum; qua ratione etiam per consuetudinem aliquem propelli dicimus, et irratio-*

Ed. Chata. V. [136.]

Ed. Bas. I. (176.)

φέρεσθαι ἄνευ λόγου κρέσσως, οὐχὶ εἰ δημαρτημένως φέρεται, καὶ παριδὼν τι κατὰ τὸν λόγον, ταῦτ' ἐπισημαινόμεθα, ἀλλὰ μάλιστα καθ' ἣν ὑπογράφει φορὰν οὐ πεφυκότες τοῦ λογικοῦ ζώου κινεῖσθαι, οὕτως κατὰ τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ κατὰ τὸν λόγον. ἡ μὲν οὖν ἑτέρα τῶν τοῦ Χρυσίππου ῥήσεων ἐξηγουμένη τὸν πρότερον τῶν ὕρων τοῦ πάθους ἐνταυθοῖ τέλευται. τὴν δ' ὑπόλοιπον, ἐν ᾗ τὸν ἑτερον ὅρον ἐξηγεῖται, γεγραμμένην ἐπεξῆς τῆδε κατὰ τὸ πρῶτον σύγγραμμα περὶ παθῶν ἤδη σοι παραθήσομαι. κατὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ πλεονασμὸς τῆς ὁρμῆς εἴρηται, διὰ τὸ τὴν καθ' αὐτοὺς καὶ φυσικὴν τῶν ὁρμῶν συμμετρίαν ὑπερβαίνειν. γένοιτο δ' ἂν τὸ λεγόμενον διὰ τούτων γνωριμώτερον, ὅσον ἐπὶ τοῦ πορεύεσθαι καθ' ὁρμὴν οὐ πλεονάζει ἡ τῶν σκελῶν κίνησις, ἀλλὰ συναπαρτίζει τι τῆς ὁρμῆς, ὥστε καὶ στήναι, ὅταν ἐθελῇ, καὶ μεταβάλλειν. ἐπὶ δὲ τῶν τρεχόντων καθ' ὁρμὴν οὐκέτι τοιοῦτον γίνεται, ἀλλὰ πλεονάζει παρὰ τὴν ὁρμὴν ἢ τῶν σκελῶν κίνησις, ὥστε ἐκφέρεσθαι καὶ μὴ μεταβάλλειν εὐπειθῶς οὕτως εὐθὺς ἐναρξαμένων, αἷς οἶμαι τι παραπλήσιον καὶ ἐπὶ τῶν ὁρμῶν γίνεσθαι διὰ τὸ τὴν

nabileret sine rationis iudicio ferri, nequaquam si errabunde feratur, ac praetergressus aliquid secundum rationem, ea notamus, sed praecipue dum eum circumscribit impetum, secundum quem animal rationale ita omnia moveri natum non sit, sed secundum rationem potius. Itaque altera Chrysippi oratio priorem affectus definitionem exponens hic definit. Reliqua, ubi alteram definitionem interpretatur, post hanc primo de affectibus libro conscripta jam tibi apponetur hoc modo. Etiam exuperantia impetus dicta est, eo quod propriam eorum et naturalem impetus com-moderationem transgrediatur, fiet autem, quod dicitur, per haec manifestius, veluti in eundo juxta animi impetum non excellit crurum motus, sed aliquo pacto impetum adaequat, ita ut et sistat, quum velit, et mutetur, in currentibus autem juxta animi arbitrium non sane hujusmodi sit, sed crurum motus praeter animi impetum redundat, ut efferrantur et non obsequenter mutant tam subito incepta; quibus puto etiam aliquid persimile in animi im-

Ed. Chart. V. [136. 137.]

Pd. Bas. I. (276.)

κατὰ λόγον ὑπερβαίνειν συμμετρίαν, καθ' ὅταν ὁρμῇ, μὴ
 εὐπειθῶς ἔχειν πρὸς αὐτόν, ἐπὶ μὲν τοῦ θεόμου τοῦ πλεο-
 τασμοῦ λεγομένου παρὰ τὴν ὁρμὴν, ἐπὶ δὲ τῆς ὁρμῆς παρὰ
 τὸν λόγον. συμμετρία γὰρ ὅστις φυσικῆς ὁρμῆς ἢ κατὰ τὸν
 λόγον, καὶ ἕως τοσοῦτου, καὶ ἕως αὐτὸς ὑξοῦ. διὸ δὴ καὶ
 τῆς ὑπερβάσεως κατὰ τοῦτο καὶ οὕτως γινομένης πλεονά-
 ζουσα τε ὁρμὴ λέγεται εἶναι καὶ παρὰ φύσιν καὶ ἄλο-
 γος κινήσις ψυχῆς. αἱ μὲν τοῦ Χρυσίππου ῥήσεις αὗται.
 σκεπνύμεθα δ' ἀκριβέστερον ὑπὲρ ἑκατέρας αὐτῶν ἀπὸ τῆς
 προτέρως ἀπαρξάμεναι, καθ' ἣν ἐξηγᾶται, πῶς εἴρηται τὸ
 πάθος ἄλογος καὶ παρὰ φύσιν κινήσις ψυχῆς. ἀπειδὴ γὰρ
 ἡπίστατο δύο σημαινόμενα πρὸς τῆς ἄλογος φωνῆς, ἥν
 τὸ ἕτερον βούλεται μόνον δηλοῦσθαι κατὰ τὸν ὅρον, τὸ
 χωρὶς κρίσεως, ὁρμῶς ἐποίησε μηδεμίαν ὑπολιπόμενος ἁμ-
 φιβολίαν, ἀλλ' αὐτὸς δηλώσας, ὅτι τὴν κατὰ τὸ πάθος ὁρ-
 μὴν ἄλογον εἶναι φησι, καθ' ὅσον ἀπίστευται τὸν λόγον,
 [137] καὶ ἀπειθεῖ τῷ λόγῳ, καὶ χωρὶς κρίσεως γίνεται.
 διὰ μὲν οὖν τοῦ ἀπεστράφθαι φάναι τὸν λόγον ἐχρύμιος

petibus fieri, eo quod rationalem excedant modum, ut,
quum appetunt, non ei sint morigeri, in cursu quidem
redundantia quoad impetum dicta, in impetu autem quo-
ad rationem, nam naturalis appetentiae modus ex ratione
habetur, atque eousque pervenit, quousque ipsa censet;
quare etiam excessus, qui in hoc atque ita fit, et redun-
dans impetus, praeterque naturam, et irrationalis ani-
mae motus esse dicitur. Haec sane Chrysippi verba sunt.
 Inspiciamus autem accuratius utramque ipsorum seriem,
 a priore exorſi, qua exponit, quomodo affectus dictus sit
 irrationalis et praeter naturam animi motus. Quum
 enim scivisset, duo voce irrationalis significari, quorum
 alterum duntaxat in definitione vult indicari, nempe sine
 iudicio, recte facitavit, qui ne unam quidem ambiguita-
 tem reliquerit, sed ipse ostenderit, quod eum qui in af-
 fectu impetum animi irrationalem esse pronunciat, qua-
 tenus a ratione sit averſus, et eidem repugnet, sineque
 iudicio accidat. Hoc igitur dicto, quo a ratione esse

Ed. Chart. V. [137J

Ed. Bas. I. (276.)

τῇ κατὰ τὸ πάθος ἄλογον κίνησιν τῶν ἀψύχων τε καὶ τῶν ἀλόγων ζώων. κινεῖται μὲν γὰρ καὶ λίθος καὶ ξύλον ἐνίοτε, καὶ τῶν ἄλλων ἑκαστον τῶν ἀψύχων, ἀλλ' οὐχ ὡς ἀπεστραμμένον τὸν λόγον, οὐδ' ὡς ἀπειθούν. ὃ γὰρ τὴν ἀρχὴν μὴ μέλεισι τοῦ πείθεσθαι τε καὶ ἐπεισθαι τῷ λόγῳ, τοῦτο πῶς ἂν ἡ ἀπειθεῖν, ἡ ἀπεστράφθαι ποτὲ δύταιτο τὸν λόγον; ἀλλ' ὅλως μὴ χρῆσθαι λόγοιτο ἂν εἰκότως. ἀπεστράφθαι δὲ καὶ ἀπειθεῖν λεχθήσεται τὸ φύσιν μὲν ἔχον ἐπεισθαι τε καὶ πείθεσθαι, παρὰ φύσιν δὲ ποθ' ἐκείως φερόμενον. ἐν μὲν δὴ τῶν τοιούτων δείκνυται τὸ μῆτ' ἀψύχῳ τινὲ μῆτ' ἀλόγῳ ζῳῳ πάθος ἐγγίνασθαι ψυχικόν. ἐπειδὴν δὲ γράφη, χωρὶς λόγου καὶ κρίσεως γίγνεσθαι τὴν κατὰ τὸ πάθος κίνησιν, εἴτα συνάπτων ἐφεξῆς λέγει, οὐχὶ εἰ διηματορημένως φέρεται, καὶ παριδὼν τι κατὰ τὸν λόγον, καὶ ἀπεστραμμένως τε καὶ ἀπειθῶς αὐτῷ, διορίζει τῶν ἀμυρτημάτων τὰ πάθη καὶ πάνυ δεόντως. τὰ μὲν γὰρ ἀμυρτήματα μοχθηρὰ καὶ κρίσεως εἰσὶ, καὶ ὁ λόγος ἐψευσμένος

aversum protulit, irrationalem qui in affectione motum ab inanimis irrationalibusque animalibus segregavit. Movetur siquidem et lapis et lignum interdum, aliaque singula inanimata, sed non ut a ratione averfa, neque ut eidem immōrigera. Cujus enim nentiquam interest, ut obtemperet sequaturque rationem, hoc quomodo repugnare aut averti unquam a ratione poterit? sed omnino non uti ratione merito dicetur: aversum autem esse et non obsequi id dicetur, quod naturam quidem habet sequendi obtemperandique, sed interdum praeter sui naturam alio modo fertur. Hinc sane monstratur, neque inanimato cuidam, neque irrationali animanti affectum innasci animale. Quam autem scribit, sine ratione et judicio affectionis motum fieri, deinde conjungens iterum dicit, nequaquam si errabunde feratur, et praetergrediatur aliquid secundum rationem, et averfus et immorigerus ei, affectus ab erroribus distinguit, idque perdecenter. Et enim errores prava sunt iudicia, et ratio veritatem

Ed. Chart. V. [137.]

Ed. Bas. I. (276.)

τῆς ἀληθείας καὶ διηματορημένος· τὸ δὲ πῦθος ἔμπαλιν οὐδὲν μὲν ἡμαρτημένον, οὐδὲ παρορώμενον κατὰ τὸν λογισμὸν, ἀπειθῆς δὲ ἔστι τῷ λόγῳ κίνησις ψυχῆς. ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ τοῦ σῶσαι τὴν πατρίδα τῆς ζωῆς καὶ τῶν τέκνων καταφρονήσας, καὶ ἤτοι παραδοὺς ἐτέροις ὑποσφάττειν, ἢ αὐτὸς ὑπομείνας σφάζει, τῇ γε τοῦ καλοῦ φαντασίᾳ τοῦτο δρᾷ καὶ λογισμῷ τινι χρυσάμενος. ἡ Μήδεια δ' ἔμπαλιν οὐ μόνον ὑπ' οὐδενὸς ἐκείσθῃ λογισμοῦ κτείνεται τοὺς παῖδας, ἀλλὰ καὶ τούτωντιον ἅπαν ὅσον ἐπὶ τῷ λογισμῷ μανθάνειν φησί, οἷα δρᾶν μέλλει κακά, τὸν θυμὸν δὲ εἶναι κρείττονα τῶν βουλευμάτων, τούτεστιν οὐχ ὑποταχάσθαι καὶ πείθεσθαι καὶ ἔπεισθαι καθάπερ τινὶ δεσπότῃ τῷ λόγῳ τὸ πῦθος, ἀλλ' ἀρητιάζειν, καὶ ἀπογορεῖν, καὶ ἀπειθεῖν τῷ προστάγματι, ὥς ἐτέρας τιτὸς ἔργον ἢ πᾶνθημα θυμῶν ὑπέρχον, οὐ τῆς λογιστικῆς. πῶς γὰρ ἂν ἡ ἀπειθεῖν ἑαυτῷ τι δύναιτο, ἢ ἀποστρέφεσθαι ἑαυτὸ, ἢ μὴ ἔπεισθαι ἑαυτῷ; ταυτὲ μὲν οὖν ἅπαντα πρὸς τῷ μηδὲν ἔχων μεμπτόν· ἔτι καὶ ἀληθῶς τε καὶ διωρισμένως καὶ

ementita et errori implicita. Affectus contra nullum quidem erratum, neque praelernissum in ratiocinatione, sed est animi motus rationi inobediens. Nam qui, ut patriam servet, liberorum vitam contemnit, vel aliis jugulandos tradit, vel jugulare ipse sustinet, honesti imaginatione hoc facit et ratiocinatione quadam usus. Medea autem e contrario non solum a nulla persuasa est ratiocinatione, ut filios interimeret, sed etiam contra in totum (quantum ad ratiocinationem attinet) scire se ait, ejusmodi factura sit mala, verum iracundiam consiliiis esse potentiorē, hoc est, non subjici et obtemperare et obsequi rationi tanquam dominæ cuidam affectum, sed resistere et recedere et averfari mandatum, seu alterius alicujus opus aut affectus virtutis existat, non ratiocinationis. Quomodo enim vel non obtemperare sibi ipsi, quid possit, vel a se ipso averti, aut non se ipsum sentire? Haec igitur omnia, praeterquam quod nihil accusandi dignum habeant, praeterea etiam tunc veræ, tunc di-

Ed. Chart. V. [137.]

Ed. Bas. I. (276. 277.)

κατὰ τὴν Πλάτωνος εἰρηται γνώμην. παρμπλησίως δὲ καὶ
τὰ κατὰ τὴν ἐξηγήσειν τοῦ δευτέρου τῶν ὄρων ὑπὲρ αὐτοῦ
γεγραμμένα, δι' ἧς ἐμνημόνευσε καὶ τῶν τρεχόντων ὡς
οἱ μὴδ' εἰ στήναι βούλοιντο, παραχρῆμα δύταιτο πράττειν
αὐτό. σαφῶς γὰρ κἀνταῦθα ἐνδείξις γίνεται δυνάμεως
εἰρέας παρὰ τὸν λόγον, ὑφ' ἧς ἀπο(277)τελείται τὰ παθή-
ματα. γνοίμεν δ' ἂν ἐταρχέστερον, εἰ τὴν αἰτίαν ἐξεύροι-
μεν, ὑφ' ἧς συμβαίνει μὴ δύνασθαι στήναι παραχρῆμα πολ-
λοὺς τῶν θεότων. ἡ δ' εὐρεσις ἐξ αὐτοῦ γίνοιτ' ἂν ἡμῖν
τοῦ μὴ πᾶσιν οὕτως συμβαίνειν, ἀλλ' ὅσοι δι' ὁμαλοὺς τι-
πος ἢ κατάντους φέρονται. τῶν μὲν γὰρ ἀνύνη χωρία δια-
θεότων οὐκ ἐπὶ οὕτω τοῦτο συμπίπτει· παραχρῆμα γοῦν
ἴστανται βουληθέντες, ὡς ἂν τῆς ῥοπῆς τοῦ σώματος μὴ
φερούσης αὐτοὺς βιαίως κάτω, καθάπερ ἐκείνους ἔφερε.
σύνθετος γὰρ αὐτῶν ἔρεστιν ἡ τῆς φορῆς αἰτία, ἡ μὲν τι-
ὡς ζῶων ὑφ' ὀρμῆς κινουμένων, ἡ δ' ὡς ἀψύχων σωμάτων
τῷ βάρει ρεπόντων. οὕτω γοῦν καὶ λίθοι πολλάκις ὄρων
καταφέρονται στήναι μεταξύ μὴ δυνάμενοι, πρὶν ἐξιέναι

flincte, tum juxta Platonis sententiam sunt pronunciatæ;
conflimiliter etiam ea, quæ in expositione secundi delini-
tionum libri ab ipso sunt perscripta, quæ meminit itidem
celeriter currentium, qui ne si sistere quidem velint, fla-
tim id possint facere. Clare enim et hic alia facultas præ-
ter rationem ostenditur, a qua affectiones absolvantur.
Cognoscemus id evidentius, si causam invenerimus, unde
fit, ut non subito nulli currentium possint consistere.
Porro inveniemus eam inde, quod non omnibus ita eve-
niat, sed qui per planam quandam aut declivem feruntur
viam; etenim eorum, qui per acclivia currunt loca, nulli
hoc evenit, statim namque consistunt, ubi voluerint, tan-
quam mole corporis ipsos, non videorū ferente, quemad-
modum illos rapiebat. Quippe composita inest ipsorum la-
tionis causa; una tanquam animalium, quæ animæ impetu
moventur, altera tanquam inanimatorum corporum, quæ
pondere inclinant; ita namque et lapides subinde e mon-
tibus deferuntur, consistere interea impotentes, prius-

Ed. Chart. V. [137.]

Ed. Bas. I. (276.)

τῆς ἀληθείας καὶ διημαρτημέτος· τὸ δὲ πάθος ἐμπαλιν οὐδὲν μὲν ἡμαρτημένον, οὐδὲ παρορώμενον κατὰ τὸν λογισμὸν, ἀπειθής δὲ ἐστὶ τῷ λόγῳ κινήσεως ψυχῆς. ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ τοῦ σωσαι τὴν πατρίδα τῆς ζωῆς καὶ τῶν τέκνων καταφρονήσας, καὶ ἦτοι παραδοὺς ἐτέρους ἀποσφαίτειν, ἢ αὐτὸς ὑπομείνας σφάξαι, τῇ γε τοῦ καλοῦ φαντασίᾳ τοῦτο δρᾷ καὶ λογισμῷ τιτι χρῆσάμετος. ἡ Μήδεια δ' ἐμπαλιν οὐ μόνον ὑπ' οὐδενὸς ἐπείσθη λογισμοῦ κτείνει τοὺς παῖδας, ἀλλὰ καὶ ταῦναντίον ἅπαν ὅσον ἐπὶ τῷ λογισμῷ μαρτυρεῖται φησὶ, ὅλα δρᾶν μέλλει κακὰ, τὸν θυμὸν δὲ εἶναι κρείττονα τῶν βουλευμάτων, τοῦτέστιν οὐχ ὑποεισάχθαι καὶ πείθεσθαι καὶ ἐπεσθαι καθάπερ τινὲ δεσπότη τῷ λόγῳ τὸ πάθος, ἀλλ' ἀφηνιάζειν, καὶ ἀποχωρεῖν, καὶ ἀπειθεῖν τῷ προτάγματι, οἷς ἐτέρας τινὸς ἔργον ἢ πάθημα δυνάμειος ὑπάγεον, οὐ τῆς λογιστικῆς. πῶς γὰρ ἂν ἡ ἀπειθεῖν ἑαυτῷ τι δύναιτο, ἢ ἀποστρέφεσθαι ἑαυτὸ, ἢ μὴ ἐπεσθαι ἑαυτῷ; ταῦτ' ἐμὲν οὖν ἅπαντα πρὸς τῷ μηδὲν ἔχον μεμπτὸν εἶναι καὶ ἀληθῶς τε καὶ διωρισμένως καὶ

ementita et errori implicita. Affectus contra nullum quidem erratum, neque praelermissum in ratiocinatione, sed est animi motus rationi inobediens. Nam qui, ut patriam servet, liberorum vitam contemnit, vel aliis jugulandos tradit, vel jugulare ipse subinet, honesti imaginatione hoc facit et ratiocinatione quadam usus. Medea autem e contrario non solum a nulla persuasa est ratiocinatione, ut filios interimeret, sed etiam contra in totum (quantum ad ratiocinationem attinet) scire se ait, cujusmodi factura sit mala, verum iracundiam consiliiis esse potentiolem, hoc est, non subjici et obtemperare et obsequi rationi tanquam domine cuidam affectum, sed confidere et recedere et averfari mandatum, seu alterius quoddam opus aut affectus virtutis existat, non ratiocinationis. Quomodo enim vel non obtemperare sibi ipsi quid possit, vel a se ipso averfari, aut non se ipsum seque? Haec igitur omnia, praeterquam quod nihil accusandi dignum habeant, praeterea etiam tum vere, tum di-

Ed. Chart. V. [137.]

Ed. Bsl. I. (276. 277.)

καὶ τὴν Πλάτωνος εἰρηται γνώμην. παραπλησίως δὲ καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐξηγήτησιν τοῦ δευτέρου τῶν ὁρῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένα, δι' ἧς ἐμνημόνευσε καὶ τῶν τρεχόντων ὡκύως, οἳ μὴδ' εἰ στήναι βούλοιντο, παραχρῆμα δύναιντο πράττειν αὐτό. σαφῶς γὰρ κἀνταῦθα ἐνδειξις γίγνεται δυνάμειος ἐτέρως παρὰ τὸν λόγον, ὑφ' ἧς ἀπο(277)τελείται τὰ παθήματα. γινώμεν δ' ἂν ἐπαργίστερον, εἰ τὴν αἰτίαν ἐξεύρομεν, ὑφ' ἧς συμβαίνει μὴ δύνασθαι στήναι παραχρῆμα πολλοὺς τῶν θεόντων. ἡ δ' εὐρεσις ἐξ αὐτοῦ γένοιτ' ἂν ἡμῖν τοῦ μὴ πᾶσιν οὕτως συμβαίνειν, ἀλλ' ὅσοι δὲ ὁμαλοὺς τιτος ἢ κακάντους φέρονται. τῶν μὲν γὰρ ἀνάντη χωρία διευθετούντων οὐκ εἴτι οὕτω τοῦτο συμβαίνει· παραχρῆμα γοῦν ἴστανται βουλευθέντες, ὡς ἂν τῆς ῥοπῆς τοῦ σώματος μὴ φερούσης αὐτοὺς βιαίως κάτω, καθάπερ ἐκίνοους ἔφερε. σύνθετος γὰρ αὐτῶν ἔρεστιν ἡ τῆς φορᾶς αἰτία, ἡ μὲν τι; ὡς ζῶων ὑφ' ὁρμῆς κινουμένων, ἡ δ' ὡς ἀνύχων σωμάτων τῶ βάρεϊ βεπόντων. οὕτω γοῦν καὶ λίθοι πολλὰκις ὁρῶν καταφέρονται στήναι μεταξὺ μὴ δυνάμενοι, πρὶν ἐξικέσθαι

fincte, tum juxta Platonis sententiam sunt pronuntiata; consimiliter etiam ea, quae in expositione secundi definitionum libri ab ipso sunt perscripta, quae meminit itidem celeriter currentium, qui ne si sistere quidem velint, statim id possint facere. Clare enip et hic alia facultas praeter rationem ostenditur, a qua affectiones absolvantur. Cognoscemus id evidentius, si causam invenerimus, unde sit, ut non subito multi currentium possint consistere. Porro inveniemus eam inde, quod non omnibus ita eveniat, sed qui per planam quandam aut declivem feruntur viam; etenim eorum, qui per acclivia currunt loca, nulli hoc evenit, statim namque consistunt, ubi voluerint, tanquam mole corporis ipsos, non videorsum ferente, quemadmodum illos rapiebat. Quippe composita inest ipsorum lationis causa; una tanquam animalium, quae animae impetu moventur, altera tanquam inanimatorum corporum, quae pondere inclinant; ita namque et lapides subinde e montibus deferuntur, consistere interea impotentes, prius-

Ed. Chart. V. [157. 158.]

Ed. Bas. I. (277.)

πρός τι χωρίον ὕψιόν ἢ κοῖλον. ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο τὸ παράδειγμα δυνάμειός ἐστιν ἐνδειξις ἐτέρας παρὰ τὸν λογισμόν, ἀλλόγου τὴν φύσιν, οἷα πέρ ἐστιν ἐν τοῖς τῶν ζώων σώμασι τὸ βάρος. [158] ὅτε δ' οὐ δύναται διὰ τοῦτο στήναι βουληθέντες, οὐ μόνον ἐκ τῆς τῶν ἀναγκῶν τε καὶ καταπτώων χωρίων διαφορᾶς ἔτεστι μαθεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐν αὐτοῖς τοῖς ὁμαλίαι διαφορᾶς κινήσεως. ὁ μὲν γὰρ εἰς τοῦτοίσι τὴν ῥοπὴν τοῦ σώματος ποιησάμετος ἐν τῷ τρέχειν αὐτοκράτωρ ἐστὶ τοῦ στήναι, ὁ δ' εἰς τὸ ἔμπροσθεν ὑπ' ἐκείνης καλύπτεται. καὶ δι' αὐτὸ γὰρ τοῦτο οὕτω θεόουσιν ἅπαντες, ὑπ' αὐτῆς τοῦ πράγματος τῆς φύσεως διδασκόμενοι συντελεῖν τὴν εἰς τὸ πρόσω ῥοπὴν τῷ τάχει τῆς κινήσεως. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ παραδείγματος, ὃ γενναϊότατε Χρύσιππε, ταῖς μὲν μηδὲν ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ σῶμα βάρους εἰς τάχος κινήσεως ὠφελουμένοις ἔτοιμον τὸ στήναι, τοῖς δ' ἐκ δικτῆς αἰτίας τὸ τάχος γεννᾶσιν οἷα ἐθ' ἢ βούλησις ἱκανῇ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ τῶν τῆς ψυχῆς ὁρμῶν, ὅταν μὲν ὁ λογισμὸς μόνος ἔχῃ τὴν αἰτίαν, ἐπ' αὐτῇ παύσασαι τὴν ὁρμήν.

quam ad locum aliquem planum aut cavum pervenerint. Quapropter etiam in hoc exemplo facultas altera praeter ratiocinationem ostenditur, natura irrationabilis, cujusmodi est in animalium corporibus gravitas. Quod autem ejus causa, quum valint, non possunt consistere, non solum ex aedivium decliviumque locorum differentia licet condiscere, sed etiam ex differenti in ipsis planis regionibus motu. Etenim qui retrorsum corporis inclinationem inter currendum molitur, sistendi potens est et sui juris, qui vero in anteriorem partem, ab illa impeditur; et hac ipsa de causa hoc pacto omnes currunt ab ipsa rei natura edocti, corporis inclinationem in anteriora celeritati motus conferre. Quemadmodum igitur exempli gratia, praeclare Chrysippe, is, qui nihil a corporis pondere ad motus celeritatem juvantur, in promptu est, ut sistant, illis vero, qui ex duplici causa celeritatem generant, non amplius voluntas satis est, eodem modo in animi impetu, quum ratiocinatio sola causam habuerit, promptum est

Ed. Chart. V. [138.]

Ed. Bas. I. (277.)

ὅταν δ' ἦτοι θυμὸς ἢ ἐπιθυμία τις αὐτῷ προσέλθῃ, δυ-
νάμεις ὕλοισι τε καὶ παραπλήσιας τῷ κατὰ τὸ σῶμα βάρει,
παραχρῆμα μὲν οὐχ οἷόν τε στήναι, χρόνον δ' ἂν ἴσως γέ-
νοιτο καὶ τοῦτο, καθάπερ ἐπὶ τῶν θεόντων. τὸ δ' ἴσως
τῷ λόγῳ προσέθηκα διὰ τὴν τῶν κατὰ μέρος αἰτίων, ὅσα
τε κινεῖ τὴν ὁμῆν, ἀνισον δύναμιν. ἐπειδὴ γὰρ καὶ λογι-
σμὸς αὐτὴν κινεῖ, καὶ ἐπιθυμία, καὶ θυμὸς, ἡ μὲν ὑφ'
ἐκτὸς αὐτῶν συστάσα, τῶν ἄλλων ἡσυχάζοντων, ὑπ' ἐκείνου
μότου διεσπύζεται. ὥστ', εἰ μὲν ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ γένοιτο,
καὶ καταπαύειν αὐτὴν καὶ αὐθις ἐπεγείρειν οἷόν τε διὰ
μότου τοῦ βουλευθῆναι, εἰ δ' ὑπὸ θυμοῦ τινος ἢ ἐπιθυ-
μίας, ὅταν ἐκείνα λωφῇσιν, εἰ δ' ὑφ' ἐκατέρων ἐνεργούντων
γίγνεται, λογισμοῦ θ' ἅμα καὶ τινος ἀλόγου δυσάμεως. εἰ
μὲν οὖν ἀντισπῶντος τοῦ λογισμοῦ, κρατῇσι τὸ ἰσχυρότερον,
εἰ δὲ συνεκθιόντος, οὐδέποτε παύσεται. λέγω δὲ συνεκθεῖν
τῷ πάθει τὸν λογισμόν, ὅταν, ἅπερ ἐκεῖνο πρᾶττει, καὶ ὁ
λογισμὸς δοξάζῃ, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀκολάστων. δοξάζουσι γὰρ
ἀγαθόν εἶναι μέγιστον οὗτοι τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἡδίστων,

propter ipsam cessare impetum; ubi vero aut iracundia,
aut cupiditas quaedam ei accesserit, vires irrationales et
corporis gravitati persimiles, statim quidem neutquam
posse consistere, sed temporis spatio forte hoc quoque
fiat, quemadmodum in currentibus. Forte autem ora-
tioni appropinquare propter particularium causarum ac eorum,
quae impetum movent, vim inaequalem. Quandoquidem
enim et ratiocinatio ipsum movet, et cupiditas, et ira-
cundia, siquidem ab uno ipsorum constituitur, aliis qui-
escentibus, ab illo solo regitur; quare, si a ratione fiat,
et compescere ipsum, et rursus excitare sola voluntate
licet; sin ab iracundia quadam et cupiditate, quum illa
cessaverint; sin ab utrisque operantibus fiat, ratione si-
mul et irrationali quadam facultate, ratione quidem re-
nitente, quod valentius est praecellet, simul autem con-
currente, nunquam cessabit. Dico autem simul con-
currere affectui rationem, quum, quae ille facit, etiam
ratio opinatur; quemadmodum in intemperantibus et
protervis (qui autumant, bonum esse maximum dele-

Ed. Chart. V. [138.]

Ed. Bas. I. (277.)

ἄκουσίως ἐπομένου κατὰ τὴν ψυχὴν αὐτῶν τοῦ λογισμοῦ τῇ ἐπιθυμίᾳ. ἀντιτείνει δὲ φημι τὸν λογισμὸν τῷ πάθει, μὴ δοξάζοντος μὲν τὰνθρώπου, καλὸν ἢ ἀγαθὸν εἶναι τὴν ἀπόλαυσιν τῆς προκειμένης ἡδονῆς, ἐλκομένου δὲ πως ἐπ' αὐτὴν διὰ τὴν τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως ἰσχυρὰν κίνησιν. ἀλλ' εἰ μὲν ὁ λογισμὸς κρατήσῃ, ἐγκρατὴς ἐαυτοῦ τα καὶ τῶν ἐαυτοῦ παθῶν ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπός ἐστι τα καὶ λέγεται, εἰ δ' ἐπιθυμία, τούναντίον. τῷδε πρόσχημα λαβὼν ἀκρατὴς ὀνομάζεται. ὅταν δ' ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ μόνου πρὸς τὴν τῶν ἡδίων ἄγεται χρῆσιν, ὁ τοιοῦτος σώφρων καλεῖται, σκοπὸν τῆς αἰρέσεως αὐτῶν οὐ τὴν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ τὴν ὠφέλειαν πεποιημένος, ὥσπερ γὰρ καὶ ἀκόλαστος ὁ πρὸς τῆς ἐπιθυμίας μότης ἀγόμενος, ἀκολουθοῦντος αὐτῇ τοῦ λόγου, καθάπερ τινὸς οἰκέτου. τῇ τοιαύτῃ συμπλοκῇ τῶν τὰς ὁρμῶν κινούντων αἰτίων μαρτυρεῖ καὶ τὸ τοῦ Χρυσίππου παρὰδειγμα. τῶν μὲν γὰρ πρὸς ἄναντες θεόγτων ἡ λογικὴ μόνη δύναμις ἡγεῖται, τῶν δ' ἄκουσίως ἐπὶ κτηνὸν φερόμενων ἡ ἄλογος, ἥνπερ δὴ τὸ βῆρος τοῦ σώματος ἔφαιμεν

ctabiliam fruitionem) ratio in anima ipsorum cupiditatem ultro sequitur. At reniti ac repugnare affectui rationem dico, quum homo non opinatur, propositae voluptatis fruitionem honestum aut bonum esse, trahitur autem quodammodo ad eam propter valentem concupiscibilis facultatis motum. Verum si ratio superaverit, talis homo tum sui tum suorum affectuum continens et est et dicitur; si autem cupiditas, contrariam hanc appellationem sortitus incontinens nominatur. Quum vero a ratione sola ad suavium usum ducitur, talis temperans vocatur, hoc consilio ea deligens, non ut fruatur, sed ut juvetur, quemadmodum etiam protervus, qui a sola cupiditate ducitur, ratione tanquam famulo quodam ipsam subsequente. Ejusmodi causarum impetus animi excitationum complexui attestatur etiam Chrysippi exemplum. Etenim adversus acclivo currentes sola vi rationali ducuntur, qui autem inviti ad praecipitium feruntur, irrationali, quam sane corporis pondus esse diximus, in de-

Ed. Chart. V. [138. 139.]

Ed. Bas. I. (277.)

ἰπάρχειν, τῶν δ' ἐς τὸ κάταντες θαύτων ἀμφοτέραι. οὕτω δὲ καὶ τῶν ἐφ' ὁμαλοῦς, εἰ πρόσω-βέποιεν, ὥς, εἴγε ἀνα-τεύοιεν ὀπίσω, θίλοιεν μὲν ἂν οὕτω γε τῶν ἐτέρων ἤτιον, ἰσταντο δ' ἂν, ὁπότε βουλευθεῖεν. ὥστε οὐδὲν ἄχρι γε τῆς τῶν ὕμων ἐξηγήσεως ὁ Χρύσιππος ἀναστρίων ἀπερήναι τοῖς παλαιοῖς.

Κεφ. γ'. [139] Ὅποταν δ' ἐρεῖξῃς ἐπισκέπτηται, πό-τερον κρίσεις τινας ἢ κρίσεις ἐπόμενα χρη νομίζειν εἶναι τὰ πάθη, καθ' ἑκάτερα μὲν ἀποχωρεῖ τῶν παλαιῶν, πολὺ δὲ μᾶλλον ἐν τῷ τὸ-φαιλότερον ἡγείσθαι. καὶ γὰρ Ζήνωνι κατὰ γε τοῦτο, καὶ ἑαυτῷ, καὶ πολλοῖς ἄλλοις μάχεται τῶν Στωϊκῶν, οἱ οὐ τὰς κρίσεις αὐτὰς τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπὶ ταύταις ἀλόγους συστολάς, καὶ ταπεινώσεις, καὶ δοῖξεις, ἐπάρσεις τε καὶ διαχύσεις ὑπολαμβάνουσι εἶναι τὰ τῆς ψυχῆς πάθη. Ποσειδώνιος μὲν γε τελείως ἀπεχώρησεν ἀμφοτέρων τῶν δοξῶν, οὔτε γὰρ κρίσεις, οὔτε ἐπιγινόμενα κρίσεις, ἀλλ' ὑπὸ τῆς θυμοειδούς τε καὶ ἐπιθυμητικῆς δυ-νάμεως ἡγείταν γίνεσθαι τὰ πάθη, κατὰ πᾶν ἀκολου-θῆσας τῷ παλαιῷ λόγῳ. καὶ πυκνύεται γε τοὺς περὶ

clive currentes utrifque. Pari modo qui in plano cur-
runt, si prorsum tendant; nam si retrorsum renituntur,
current quidem aliis minus, sed, ubi voluerint, sistuntur.
Quare nihil Chrysippus usque ad definitionum expositio-
nem veteribus contrarium pronuntiavit.

Cap. III. Quum autem deinceps inspicit, judiciane
quædam, an quæ judicia sequantur, affectus esse putan-
dum sit, utrobique a veteribus recedit, sed multo magis
dum quod deterius est eligit. Etenim Zenoni in hoc
et sibi et multis aliis Stoicis repugnat, qui non judicia
ipsa animi, sed irrationales quæ post hæc contractiones,
submissiones, ostentationes, elationes et diffusiones animi
affectus esse existimant. Verum Posidonius ab utraque
opinionem recessit, ut qui neque judicia, neque judiciis sur-
pervenientia affectus esse, sed hos ab irascibili et concu-
piscibili facultate fieri autumet, veterem sermonem ex

Ed. Chart. V. [159.]

Ed. Basl. I. (277.)

τὸν Χρύσιππον οὕτω ὀλιγάκις ἐν τῇ περὶ παθῶν ἐαυτοῦ
πραγματείᾳ, τίς ἢ τῆς πλεοναζούσης ὁρμῆς ἐστὶν αἰτία.
ὁ μὲν γὰρ λόγος οὕτω ἂν δύταιτό γε πλεονάζειν παρὰ τὰ
ἐαυτοῦ πράγματα τε καὶ μέτρα. πρόδηλον οὖν, ὥς ἐτέρω
τις ἄλογός ἐστι δύναμις αἰτία τοῦ πλεονάζεσθαι τὴν ὁρμὴν
ὑπὲρ τὰ μέτρα τοῦ λόγου, καθάπερ τοῦ πλεονάζεσθαι τὸν
δρόμον ὑπὲρ τὰ μέτρα τῆς προαιρέσεως ἄλογος ἢ αἰτία,
τὸ βίαιος τοῦ σώματος. ἀλλ' οὐ τοῦτο θαυμαστόν, εἰ πολ-
λοὺς ἐναντία λέγει Χρύσιππος, ὥπερ οὐδ' ὅτι τῆς ἀληθείας
ἀπέσφαλται, (συγγνώμη γάρ ἀνθρώπων γε ἂντι καὶ ἁμαρτιά-
νοντι ὠραῖόν τε,) ἀλλ' ὅτι μήτε ἐπεχείρησεν ὕλως τὰ πρὸς
τῶν πυλαιῶν εἰρημένα διαλύσασθαι, καὶ πρὸς αὐτὸν δια-
φέρεται, ἐντὶ μὲν γίνεσθαι νομίζων τὰ πάθη ἄνευ λόγου
καὶ κρίσεως, ἐντὶ δ' οὐ μόνον κρίσειν ἐπεσθαι φάσκων,
ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο κρίσεις εἶναι. τὸ γὰρ μὴδ' ὕλως
ἐκρίπτεσθαι κρίσεως ἐναντιώτατον δῆπου τῷ κρίειν εἶναι τὸ
πάθος, εἰ μὴ καὶ Δία βοηθῶν τις αὐτοῦ φαίη, πλείω ση-

toto secutus. Ac Chryippi sectatores subinde in com-
mentario suo de affectibus interrogat, quae superantis
impetus sit occasio, quum ratio praeter ipsius tum opera
tum modum nequeat excellere; quapropter constat, aliam
quandam irrationalem vim causam existeret, cur animi
impetus praeter rationis modum redundet, quemadmo-
dum gravitatem corporis causam esse rationis expertum,
ob quam supra arbitrii mensuram abundet. Sed mirum
hoc non est, si Chrysippus multis dicat contraria, quem-
admodum neque quod a veritate aberraverit; condonan-
dum enim est ei, quum homo sit et juvenile quiddam
peccet; verum quod neque aggressus sit omnino ea, quae
veteribus dicta sunt, dissolvere, et secum ipse pugnet,
dum nunc sine ratione et iudicio affectus fieri arbitratur,
nunc non solum iudicia subsequi affirmat, sed id ipsum
esse iudicia; siquidem nentiquam attingere iudicium ma-
xime nimirum contrarium est ei, quod affectus sit iudi-
cium; nisi per Jovem succurrens ei aliquis affirmet, plura

Ed. Chart. V. (159.)

Ed. Basl. I. (177. 178.)

μαίνειν τὸ τῆς κρίσεως ὄνομα, καὶ κατὰ μὲν τὴν ἐξηγήσειν τοῦ ὄρου τὴν ὅλον περιέχεσθαι κρίσιν, ὥς εἶναι τὸ ἄνευ κρίσεως ἴσον τῷ ἄνευ περισκέψεως, ἔνθα δὲ κρίσεις εἶναι φησι τὰ πάθη, τὰς ὁρμάς τε καὶ τὰς συγκαταθέσεις ὀνομάζεσθαι κρίσεις. ἀλλ' εἴπερ τοῦτό τις διέξαστο, πλεονάζουσα συγκαταθέσεις ἔσται τὸ πάθος, καὶ πάλιν ὁ Ποσειδώνιος ἐρησέται τὴν αἰτίαν, ὑφ' ἧς πλεονάζεται, πρὸς τῷ καὶ μέγιστον ἁμάρτημα κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἡμαρτησθαι τοῦ Χρυσίππου. εἰ γὰρ ἐν αὐτῷ δὴ τοῦτο τὸ κῦρος τοῦ δόγματός ἐστιν, ἐν τῷ διαστείλασθαι τὴν ὁμωνυμίαν καὶ δείξαι, κατὰ τί μὲν σημαίνόμενον ἄνευ κρίσεως γίνεται τὰ πάθη, κατὰ τί δὲ κρίσεις εἰσὶν, ὁ δ' οὐδὲ καθ' ἐν τῶν τεττάρων βιβλίων, ἃ περὶ τῶν παθῶν ἔγραψεν, ἐποίησεν αὐτὸ, πῶς οὐκ ἂν τις αὐτὸν δικαίως μέμψαιτο; τάχα μὲν γὰρ οὐδὲ βραχυλογίαν τις ἄκραν ἐξηλαπὼς ὁρθῶς ἂν ὑπερβαίνοι (278) τὰ ὅπως ἀναγκαῖα, πολὺ δ' οὖν μᾶλλον, ὅταν ἐπὶ μήκιστον ἔκτεινῃ τοὺς λόγους, ὥσπερ ὁ Χρυσίππος. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων καὶ μικρὸν ἵστερον ἐπισκεψόμεθα.

judicii nomen significare, et in definitionis expositione veluti circumspeditionem dictum esse judicium, ut sit idem sine judicio et sine circumspeditione, ubi vero judicia esse affectus dicit, et impetus et assensus nominari judicia. At si quis hoc receperit, redundans assensus erit affectus, rursusque Posidonius interrogabit, ex qua causa redundet; praeter quod etiam maximum peccatum in docendi lege Chrysippus commiserit. Si enim in hoc ipso caput dogmatis est, ut equivocationem distinguat ostendatque, quo in significato sine judicio affectus fiant, in quo autem judicia sint, is vero ne in uno quidem libro ex quatuor, quos scripsit de affectibus, id fecit, quomodo non quia eum jure accusaverit? Forsan enim ne summam quidem dicendi breviter aliquis accumulatus recte tam necessaria praetergrederetur; multo magis, quum longissime sermones protenderet, quemadmodum Chrysippus. Sed de his etiam paulo posterius considerabimus.

Ed. Chart. V. [159. 140.]

Ed. Bas. I. (278.)

Κεφ. δ'. Περὶ δὲ τοῦ μὴ φροντίζειν τῆς πρὸς ἑαυ-
 τὸν ἐναντιολογίας αὐτὸν ἔχειν ἐν μυρία λέγειν, ἃ ταῦχ'
 [140] ἂν καὶ ὑπερτον, εἰ μακροτέρας ἐπιλαβομένη σχολῆς,
 εἰς μίαν ἀθροίσαιμι πραγματείαν ἅπαντα, παραλείπων τὰλλα
 μόνων τῶν οὐκείων τοῖς νῦν προκειμένοις μετηγουέσθαι. τὴν
 τοίνυν ἐπιθυμίαν ἐν τῷ πρώτῳ περὶ παθῶν ὀρισάμενος
 ὄρεξιν ἄλογον, αὐτὴν πάλιν τὴν ὄρεξιν ἐν ἑκτῷ τῶν κατὰ
 γένος ὄρων ὀρμὴν λογικὴν εἶναι φησιν ἐπὶ τε, ὅσον χρῆ,
 ἴδον αὐτῷ. οὕτω δὲ αὐτὴν ὀρίζεται καὶ τοῖς περὶ τῆς ὀρ-
 μῆς. ὥστε τὸν τῆς ἐπιθυμίας ὄρον ἀναπτυσσόμενον γίγνε-
 σθαι τοιοῦτον· ἐπιθυμία ἐστίν ὀρμὴ λογικὴ ἐπὶ τε, ὅσον
 χρῆ, ἴδον αὐτῷ, ἄλογος. ἀλλὰ τὸ μὲν ἐν διαφερούσιν ἥτοι
 βιβλίῳς ἢ χωρίοις βιβλίων ἀναισθητόως ἔχειν τῆς ἐναντιο-
 λογίας ἦττον δεινόν· ὅταν δ' ἐν αὐτοῖς οἷς φθίγγεται τις
 ἐναντία τε καὶ παντοίας μαχόμενα συμπλέξῃ, συγχεῖ καὶ
 ταράσσει τὴν διδασκαλίαν ἐν τῷδε καὶ πολλὴν ἀπορίαν
 παρέχει τοῖς ἐξελέγχειν αὐτὰ πειρωμένοις, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ

Cap. IV. De eo autem, quod nihili faciat, si ipse
 sibi contradicat, quum infinita adhuc possem afferre, quae
 forsitan etiam postea plus nactus otii in unum conferam
 commentarium omnia, nunc omittis aliis eorum dunta-
 xat, quae proprie ad institutum praesens pertinent, com-
 miniscar. Itaque cupiditatem quum primo de affectibus
 definivisset appetitum irrationalem, ipsum rursus appeti-
 tum sexto generalium definitionum libro appetentiam
 seu impetum rationalem ad aliquid esse pronunciat,
 quantum convenit, ei jucundum. Hoc modo ipsam de-
 finit etiam in libris de animi impetu, ut cupiditatis de-
 finitio aperta et explicata talis fiat: Cupiditas est impe-
 tus rationalis ad aliquid, quantum convenit, ei jucundum,
 rationis expertus. Verum quod in diversis vel libris vel
 librorum locis contradictionem non percipiat, minus
 grave est; quum autem in eisdem, quae loquitur aliquis,
 contraria et omnino repugnantia connectat, disciplinam
 in eo et confundit, et perturbat, magnamque dubitatio-
 nem iis, qui illa conantur redarguerè, exhibet; veluti si

Ed. Chart. V. [140.]

Ed. Bas. I. (278.)

οὕτω τις εἴποι γε, καταβῆς ἄνω, καὶ διαλεχθῆς τῷ λίθῳ καὶ πλεύσας διὰ μέσης τῆς πέτρας, ἀνελθεῖν εἰς τὸν βυθὸν τῆς λίμνης. ἂν τε γὰρ ὡς οὐ καταβάντα διελέγχεις, φάσκων αὐτὸν ἄνω μεμετηκένῳ καταβάντα, τοῦτ' αὐτὸ δῆπου φήσῃ καὶ αὐτὸς εἰρηκέναι κατὰ τὸν λόγον ἐν τῷ προσθεῖναι τὸ ἄνω, ἂν θ', εἰς οὐδενὶ διελέχθῃ, καὶ τοῦτ' εἰρησθαι φήσῃ, ταῦτό γάρ εἶναι τὸ λίθῳ διαλέγεσθαι τῷ μηδὲ λίθῳ, τῷ λίθῳ γὰρ οὐδὲν διαλύεται. καὶ τὰλλα οὕτως ἕπαντα σοφιστικῶς ἐπαγορευοῦσθαι δυνήσεται τις. ὥστε κατ' ἀρχὰς εὐθύς δεῖν ἀποδρῶναι λόγων εἶδος τοιούτων, ἐν ᾧ χρή τοὺς ἀκούοντας οὐχ ἃ σημαίνεται συνήθως ἐφ' ἑκάστου τῶν ὀνομάτων μανθάνειν, ἀλλ' ἕτερόν τι. τοιοῦτον γάρ τε καὶ ὁ Χρυσίππος ἀξιώσει, ἐπειδὴν μὲν ἄνθρωπος κρίσεως λέγῃ τις γίνεσθαι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἀκούειν ἡμᾶς ἀξιών, ὅτε μετὰ κρίσεως τε γίγεται καὶ κρίσεις εἰσὶν· ἐπειδὴν δ' ἄνθρωπος λόγου καὶ ἄλογα, τὸ μήτ' ἄλογα, μήτ' ἐν ἀλόγῳ τιτὲ δυνάμει τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἐν τῇ λογισμένῃ καὶ λογικῇ.

quis etiam in eum modum dicat: Descendit sursum, et disputavit cum lapide, et navigans per mediam petram ascendit in profundum flagni. Sive enim, tanquam qui non descenderit, arguas, dicens eum sursum mansisse, quum descendisset, idem hoc nimirum et ipse referet se in oratione dixisse, dum apposuerit sursum; sive, tanquam cum nullo differuisset, aequè hoc dictum esse asfirmabit; nam idem esse cum lapide differere, quod ne cum lapide quidem; nam cum lapide nemo differit. Aliaque ita omnia sophisticè corrigere poterit aliquis; quare per initia statim oportet huiusmodi orationum speciem repudiare, in qua convenit auditores, non quae consuetudo a singulis nominibus significantur, sed alia quaedam intelligere. Tale siquidem aliquid etiam Chrysippus censerebit, quum sane sine iudicio animi affectus aliquis dicat fieri, inaudire nos volens, quod cum iudicio fiant, et iudicia sint; quum autem sine ratione fieri dicat, et irracionales, censens nos intelligere, neque irracionales esse, neque in irrationali quadam facultate animi, sed in ratiocinante, et

Ed. Chart. V. (140.)

Ed. Bas. I. (278.)

τὸ γὰρ κρῖναι ταύτης ἔργον ὑπάρχειν· ἐπειδὴν δ' ἀπειθῶς
 τε καὶ ἀπειστραμμένως τοῦ λόγου, τὸ μηδεμίαν ἐπιζητεῖν
 ἑτέραν ἐν τῇ ψυχῇ δύναμιν, ἧς κινουμένης ἀπειθῶς τῷ
 λόγῳ γίγνεσθαι τὰ πάθη· μηδὲν γὰρ εἶναι τινα τοιαύτην,
 ὥς ἔτι οὖς τῶν φιλοσόφων ὑπολαμβάνουσιν ἐπιθυμητικὴν τε
 καὶ θυμοειδῆ προσαγορεύοντες, τὸ ὅλον γὰρ εἶναι τὸ τῶν
 ἀνθρώπων ἡγεμονικὸν λογικόν. εἰ μὲν γὰρ εἰς πρόβλημά
 τις ἀπὸ στόματος ἐπικαίρου λέγοι, κάλλιον μὲν καὶ τοῦτο
 διορισμένως τε χρῆσθαι καὶ σαφῶς τοῖς ὀνόμασιν, ἔξει
 δ' οὖν ὅμως συγγνώμῃ αὐτοῦ τὰ σφάλματα. τὸ δ' ἐπι-
 στημονικὴν καὶ λογικὴν πραγματείαν ἐπαγγελιάμενον γράφειν
 ἀπειθῇ μὲν τῷ λόγῳ τινὰ κίνησιν ὀνομάζειν, ἄξιον δ'
 ἡμᾶς ἀκούειν αὐτὴν λογικὴν, ἣ ἀπεστράφθαι μὲν τὸν λόγον,
 εἶναι δ' οὐδὲν ἄλλο ἢ λόγον τε καὶ κρίσιν αὐτὴν, οὐκ οἶδ'
 εἰ μὴ τῆς μεγίστης μέψεως ἄξιός ὑπάρχει ἄνθρωπος, μὴ
 συγχωρῶν ἐπὶ ταυτοῦ λέγειν ἀλογύνεσθαι καὶ αἰδεῖσθαι,
 μηδ' ἡδεσθαι καὶ χαίρειν, ἀλλ' ἀκριβοῦν ὥσαντα καὶ μέγροι

rationabiles existeret; etenim judicare hujus opus esse;
 quum autem contumaciter et invita ratione fieri dicat
 aliquis, volens nos ne unam quidem aliam in anima fa-
 cultatem inquirere, qua mota contumaciter rationi affec-
 tus fiant; nihil siquidem esse hujusmodi quendam facul-
 tatem, ut nonnulli philosophorum autumant concupiscibi-
 lem et irascibilem appellantes, totum namque esse,
 quod hominibus dominetur, rationem. Si enim problema
 aliquis memoriter enumeret et commentetur, praeferat etiam
 huic distinctis clarisque uti nominibus; nihilominus ta-
 men erroribus ipsius venia daretur. At si quis scienti-
 ficum opus et rationale pollicitus scribere conturbacem
 in rationem motum quendam nominet, velit autem nos
 inaudire ipsum rationalem, aut aversum quidem esse a
 ratione dicat, velit tamen nihil aliud esse quam ratio-
 nem ipsumque judicium, haud novi, an maxima ac-
 cusatione homo ille dignus sit, dum non concedit de
 eodem dici pudere et revereri, neque delectari et gau-
 dere: sed qui exquisita omnia etiam usque ad nomina

Ed. Chart. V. [140. 141.]

Ed. Bas. I. (278.)

τῶν ὀνομάτων ἄξιόν αὐτὸν ἐν τοῖς συγγράμμασιν, ὃ μικρὸν ἔμπροσθεν οὐκ ἐκ λόγου καὶ κρίσεως ἔφησε γίνεσθαι, προσελθὼν ἐν λόγῳ καὶ κρίσει συνίστασθαι φησιν, ἐνὸν ἐκφυγεῖν μὲν ἀπύσας τὰς οὕτως ἀκαίρους τε ἅμα καὶ παρὰ τὸ τῶν Ἑλλήνων ἔθος ἀναμιμνήμεναις ὁμωνυμίας, ἀκριβοῦσαι δὲ καὶ διαρθρῶσαι τὸν λόγον Ἑλληνικοῖς τε καὶ σαφέσιν ὀνόμασιν. [141] τὸ γοῦν ἄλογον ἀσάντως ἀπῶν τε καὶ ἀτραχίλῳ διχῶς ἅπαντες ἄνθρωποι λέγουσιν, καὶ τρίτον οὐδὲν ἔστιν ἐπ' αὐτῶν σημαινόμενον εὔρειν οὔτε παρὰ τοῖς τῶν Ἑλλήσιν, οὔτε παρὰ τοῖς παλαιοῖς, εἰ τι χρητέον εἶναι τοῖς βιβλίοις αὐτῶν. ἄφρων δὲ δὴ πως λέγουσιν καὶ ἀτραχίλῳ· ἀναγκάζει γὰρ ἡμᾶς τὰ ῥήματα ἢ Χρυσίππειος ἐρμηνεῖα καὶ ταῦτ' ἐξηγεῖσθαι· τὸ μὲν, οἶμαι, στεγῆσει φωτὸς ἢ τραχήλου, τὸ δὲ κακώσκει· εἰ μὲν γὰρ τις φάσκει, τοὺς ἰχθῦς ἀφῶνους ὑπάρχειν, ἢ τὰ φυτὰ, τῷ μηδ' ὅλως ἔχειν φωνήν· οὕτως αὐτὰ προσαγορεύει· εἰ δὲ τις ἀφῶνον εἶναι λέγοι τὸν κινδαραῖδον ἢ τὸν κήρυκα, κακώσκειν αὐτὰ ἐνδείκνυται τῆς φωτὸς τῶν ἀνθρώπων, ἢ γὰρ μικρόφρων,

disquirere censet, idem in commentariis, quod paulo ante non ex ratione et judicio dixit fieri, progressus in ratione et judicio inquit consistere, quum liceret omnes inopportunas hujusmodi et praeter consuetudinem Graecorum refertas aequivocationes fugere et accurate articulateque sermonem tum Graecis tum manifestis nominibus illustrare; nam irrationale perinde ut mutum et collo carentem bisariam omnes homines dicunt, ac tertium nullum, est in eis significatum invenire neque apud Graecos hujus tempestatis, neque apud veteres, si quid ex libris ipsorum conjiciendum est. Porro mutum et collo carentem (cogit enim nos Chrysippica interpretatio haec quoque verba exponere) appellant quodammodo partim (ut opinor) vocis aut colli privatione, partim vitio. Si enim dicat aliquis, pisces mutos esse aut stirpes, eo, quod omnino vocem non habeant, ita nuncpat; si vero mutum citharoedum dicas aut praeconem, vitium aliquod vocis hominis osten-

Ed. Chara. V. [141.]

Ed. Basf. I. (278.)

ἢ τραχύφωνον, ἢ μελέμφωτον, ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον εἶναι φησιν αὐτόν, οὐ μὴν παντελῶς γ' ἰστερησθαι φωνῆς. οὕτως δὲ καὶ ἀτραχήλους τινὰς ὀνομάζουσιν, ἀνθρώπους, οὐ μὰ Δία ὥσπερ τοὺς ἰχθῦς ἀτραχήλους ἂν τις εἴποι, διότι μὴδ' ὅλως αὐτοῖς ὑπάρχει τραχήλος. οὐδεὶς γάρ ἂν οὕτως γε ἄνθρωπος ἀτραχήλος εἴη, ὥς ἰστερησθαι τὸ κάμπαν τραχήλου, ἀλλὰ τῷ μικρὸν ἔχειν τὸν τραχήλον ὀνομάζονται τινες οὕτως. καὶ μέντοι κἀντιυῖθα τὰ παρυπλήσια δύο σημαινόμενα, καθάπερ ἐπὶ τῆς ἄφρωνος προσσηγορίας. οὕτως δὲ καὶ ἵππους, καὶ ἀσκέλης, καὶ ἀκούλιος, καὶ ὑπλευρος, καὶ ἄχειρ, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα, ποτὲ μὲν ὑπαιρουμένης τῆς α' φωνῆς τὸ σημαινόμενον ἐκείνου τῶν ὀνομάτων, οὐ προτάττεται, ποτὲ δ' οὐκ ὑπαιρουμένης. οὕτως εὐρίσκω καὶ τὸ ἄλογον ὄνομα παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἄπασιν εἰρημένον ὑπὸ τὰ τῶν νῦν ἀνθρώπων λεγόμενον. ἐπειδὴν μὲν γὰρ ἡ τὸν ἰχθῦν τις ἢ τὸν κυρῆτον ἄλογον εἶναι φάσκει, παντάπασιν ἀναιρεῖ τὸ σημαινόμενον ἐκ τῆς ἄλογος φωνῆς· ἐπειδὴν δὲ τοῦδε τι τὸ ὑπὸ τοῦδε λεγόμενον ἐπιμεμφόμενοι φάσκωσιν

ditur; aut enim exigua voce praeditum, aut aspera, aut obscura, aut huiusmodi aliud quippiam ipsum esse dicis, non tamen omnino voce esse destitutum. Simili ratione etiam collo privatos quosdam homines nominant, non per Jovem quemadmodum pisces privatos dixerit aliquis, quod neutiquam ipsis infit collum, (nemo enim hoc pacto atrachelus fuerit, ut in totum collo careat,) sed quo dextriguum habent collum, nonnulli sic appellantur; ac manent etiam hic per similes duo significatus, quemadmodum in dictione mutus. Ita vero etiam sine pede, sine ventre, sine latere, sine manu, atque omnia ejusmodi, nonnunquam dictione & significatum cujusque nominis, cui praepositur, tollente, interim non tollente. Ita invenio etiam irrationale nomen apud veteres omnes dictum esse, item ab hujus saeculi hominibus dici. Quum etenim vel piscem aliquis vel cancrum irrationalem esse dicit, omnino tollit significatum ex voce irrationalis. Quum vero aliquid, quod ab aliquo dicitur, incusantes vocitant

Ed. Chart. V. [141.]

Ed. Bas. I. (278.)

ἄλογον, οὐχ ὡς οὐδένᾳ λόγον ἔχον, ἀλλ' ὡς μεμπτικόν καὶ ποτητικὸν ἔχον οὕτως ὀνομάζουσιν, ἄλλο δὲ τρίτον ἢ καὶ πῇ Δία τέταρτον, ὡς οὔτοι βιάζονται, σημαίνοντες οὐκ ἔστιν ἐν ἔθει τοῖς Ἕλλησιν, ὃ ἐξηγεῖσθαι τὴν φωτὴν ἐπαγγέλλομαι. δηλοῖ δὲ τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ἐν τῇδε τῇ ῥήσει. διὸ καὶ οὕτω ἀπο τρόπου λέγεται ὑπὸ τινος τὸ τῆς ψυχῆς πάθος εἶναι κινήσις παρὰ φύσιν, ὡς ἐπὶ φόβου ἔχει καὶ ἐπιθυμίας καὶ τῶν ὁμοίων. πᾶσαι γὰρ αἱ τοιαῦται κινήσεις τε καὶ καταστάσεις ἀπειθεῖς τε τῷ λόγῳ εἰσὶ καὶ ἀπειστραμμέναι· καθ' ὃ καὶ ἄλόγως φαιμέν φέρεσθαι τοὺς τοιούτους, οὐχ οἷον κακῶς ἐν τῷ διαλογίζεσθαι, ὡς ἂν τις εἴποι κατὰ τὸ ἔχειν ἐναντίως πρὸς τὸ εὐλόγως, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ λόγου ἀποστροφὴν. ἐναργῶς ἐν τούτοις ὁ Χρύσιππος ἐνδείκνυται τὰ δύο σημαίνόμενα τῆς ἄλογον φωτῆς, ἅπερ καὶ ὁπῶς ἐστὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι, τὸ μὲν ἕτερον, ὃ τὸ εὐλογον ἐναντίον ἐστὶ, τὸ δ' ἕτερον, ὃ μὴδὲν μέτεστι λόγου. τὸ μὲν οὖν ἀντικείμενον τῷ εὐλόγῳ ἀμάρτυρά ἐστι καὶ κρίσις μοχθηρά· τὸ δ' ἕτερον, ὃ χωρὶς

irrationalē, non cū nullius rationis compos, sed veluti culpandum praveque affectum sic vocitant. Aliud vero tertium vel etiam per Jovem quartum, ut hi vi cogunt et detorquent significatum, non est in Graecorum consuetudine; qui interpretari vocem profitentur. Innuit hoc quoque ipse Chrysippus his verbis: *Quare etiam non abs re dicitur a quibusdam, animi affectum motum esse praeter naturam, ut in metu habet, cupiditate et similibus. Omnes enim hujusmodi motus et constitutiones immorigeras sunt rationi et aversas: quapropter et irrationabiliter dicimus tales ferri, non veluti male in ratiocinando sic aliquis dixerit, in eo, quod secus habeat, quam bona ratio exigit, verum secundum rationis aversionem.* Manifesto his Chrysippus indicat duo significata dictionis irrationalis, quae etiam vere apud Graecos habentur, alterum, cui bona ratio contraria est, alterum, quod nihil rationis participat. Proinde quod bonae rationi opponitur, peccatum est et iudicium pravum; alterum, quod sine

Ed. Chart. V. [141, 142.]

Ed. Bas. I. (278. 279.)

λόγου γίνεται παντός, ἢ κατὰ τὸ πάθος ὁρμὴ καὶ κίνησις. εἰ δὲ γε ἦν πλείω τὰ σημαινόμενα τοῦ ἄλογον ὁνομασίας, οὐκ ἂν ὠκνησεν οὐδὲ περὶ ἐκείνων εἰπεῖν, ἐπιδεικνύς, ὡς οὐδὲ καθ' ἐν αὐτῶν ἄλογον εἰρησθαι τὸ τῆς ψυχῆς πάθος, ἀλλὰ κατὰ μόνον ὅπερ αὐτὸς ὠνόμασε τὸ κατὰ τὴν ἀποσιροφάν τοῦ λόγου γινόμενον. ὅσα μὲν γὰρ τις ἔκριτε κακῶς, οὐκ ἀπέστραπται τὸν λόγον, ἀλλ' ἐσφαλται κατ' αὐτὸν· ὅσαι δ' ὁρμῇ κατὰ θυμὸν ἢ ἐπιθυμίαν ἀποτελοῦνται, μὴ προσχρόμεται λόγῳ, ταύτας ἄλόγους ὀνομάζει κατὰ τὸ ἕτερον τῶν σημαινόμενων, ἐν ᾧ τὴν α' φωνὴν ἀποφύσκειν (279) τε καὶ ἀναρθεῖν ἔλεγομεν τὸ σημαινόμενον τῆς μετ' αὐτοῦ τεταγμένης. ἡ γὰρ ἀπειθὴς λόγῳ κίνησις ψυχῆς ἄλόγος ἐστὶ κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον, [142] ἐν ᾧ τὸ μηδὲ ὅλως χρῆσθαι λόγῳ περιέχεται. ὡς εἶγε χρῶμεθα λόγῳ, καὶ κατ' αὐτὴν οὐκ ὀρθῶς ὁ Χρυσιππὸς εἶπεν, εἴτε τῷ πρώτῳ περὶ παθῶν, οὐχὶ διημαρτημένως φέρεται, καὶ παρίδων τε κατὰ τὸν λόγον, ἀλλ' ἀπεστραμμένως τε καὶ ἀπειθῶς αὐτῷ, καὶ πάλιν ἐν τῷ θεραπευτικῷ τῶν παθῶν,

omni ratione fit, est secundum affectum impetus motusque. Quod si plura essent significata nominis irrationale, non detrectasset aliquis de illis verba facere, ostendens, quod in nullo alio ipsorum irrationalis dictus sit animi affectus, verum in illo solum, quod ipse nominavit, id quod juxta rationis aversionem fit. Quae enim male quis judicavit, in iis non a ratione aversus est, sed in ea erravit. At qui impetus ex iracundia aut cupiditate absolvuntur, non utentes ratione, hos irracionales nominat secundum alterum significatum, in quo vocem α' negare et tollere postpositae sibi dictionis significatum dicebamus, nam inobsequens rationi motus animi irrationalis est in eo significato, quo neutiquam ratione uti comprehenditur. Nam si utamur ratione etiam in eo, non recto dixit Chrysippus in primo de affectibus libro, non, inquit, errabunde fertur, et praetergressus aliquid in ratione, sed invita ipsa et in eam contumaciter ei. Rursus commentario de curandis affectibus eadem sane haec,

Ed. Charf. V. [142.]

Ed. Basf. I. (279.)

αὐτὰ δὲ ταῦτα τὰ μικρῶ πρόοθεν μοι παραγεγραμμένα διὰ
τῆς ῥήσεως, ἐν ᾗ τὸ μὲν ἐναγνίως τῷ αὐλόγως λεγόμενον
ἄλογον οὐκ ἔφρασκεν ἐν τῷ τοῦ πάθους ὀρισμῷ σημαί-
σθαι, θάτερον δὲ τὸ ἀπειθές τε καὶ ἀπειστραμμένον τὸν
λόγον. ἐπιφέρων γοῦν φησιν· οἷαι καὶ ἀκρατεῖς αἱ τοιαῦται
καταστάσεις εἰσὶν, ὥς ἂν οὐ κρατούντων ἑαυτῶν, ἀλλ' ἐκ-
φερομένων, καθάπερ οἱ τῷ τῶν τρέχοντες προσεκφέρονται,
οὐ κρατοῦντες τῆς τοιαύτης κινήσεως. οἱ δὲ κατὰ τὸν λόγον
κινούμενοι ὥς ἂν ἡγεμόνα καὶ τούτους οἰακίζοντες, καὶ ὅποι-
οσούν ᾗ, κρατοῦσιν ἤτοι θάυεις εἰσι τῆς τοιαύτης κινήσεως
καὶ τῶν κατ' αὐτὴν ὁρμῶν. ἐνταῦθα γὰρ πάλιν τὸ καὶ
ὅποιοσούν ᾗ προκειμενον ἐπὶ τοῦ λόγου συφῶς ἐνδείκνυται
τὸν ὑπὸ τῶν ἡμαρτημάτων διορισμὸν τοῦ πάθους. εἴτε γὰρ
ὑγιὲς εἴη καὶ ὀληθρὴ ὁ λόγος, εἴτε μοχθηρὸς τε καὶ ψευ-
δής, ὁ κινούμενος κατ' αὐτὸν οὐκ ἂν ποτε γένοιτ' ἐν πά-
θει. κατὰ μὲν γὰρ τὸν ἀληθῆ προσηκόντως τε καὶ κα-
ταρθωμένως κινεῖται, κατὰ δὲ τὸν ψευδῆ μοχθηρῶς τε καὶ
διημαρτημένως. Ἰνα γὰρ ὁ λόγος ἡγεμὼν ἴσται, ἢ ἀρετῇ

quae paulo prius a me ad verbum praescripta sunt, ubi
irrationalē, quod contrarie ei, quod bona ratione est, di-
citur, non pronuntiabat, in affectus definitione significari,
sed alterum inobsequentem et aversum a ratione. Subin-
ferens itaque inquit: *Cujusmodi etiam incontinentes tales
constitutiones existunt, tanquam sese non continerent, sed
efferrerentur; quemadmodum qui valide currunt, ultro effe-
runtur, talem motum non continentes. At qui secundum
rationem moventur, tanquam ducem, etiam hac guber-
nantes, qualiscunque ea quoque fuerit, continent, vel
certe non ab ejusmodi motu afficiuntur, ejusque impetuosis
elationibus.* Hic enim rursus illud, qualiscunque sit, in ra-
tione propositum, manifesto vitiorum ab affectu distinctio-
nem indicat. Sive enim sana et vera extiterit ratio, si-
prava et mendax, is, qui secundum ipsam movetur, nun-
quam in affectum inciderit, siquidem secundum veram
decenter et recte movetur, secundum falsam prave et
vitiose. Ubi enim ratio dux est, aut virtus sequitur, aut

Ed. Chart. V. [142.]

Ed. Bas. I. (279.)

ἐπεται, ἣ ἁμάρτημα, πάθος οὐδέποτε τὸ γοῦν οἰηθῆναι τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν εἶναι, καθάπερ ὁ Ἐπίκοιρος, ἡμαρτημένος τε λόγος ἐστὶ καὶ ψευδής, ἀπάσας τε τὰς ἐνεργείας καὶ κατὰ μέρος κινήσεις ἐκ τῆς ψυχῆς, ὅσαι τῆς ἡδονῆς ὡς τέλους στοχάζονται μοχθηρῶς, μοχθηρὰς μὲν ἐξ ἀνάγκης ἔχει καὶ διημαρτημένας, οὐ μὲν ἤδη γέ πω καὶ πάθη· τὸ γὰρ ἴδιον τοῦ πάθους αὐτὸ δὴ τοῦτ' ἔστι τὸ χωρὶς λόγου κινεῖσθαι τὴν ψυχὴν. ὅθεν καὶ θεότικος ὁ Χρύσιππος ἔγραψεν· οἱ δὲ κατὰ λόγον κινούμενοι ὡς ἂν ἡγεμόνα καὶ τούτῳ οἰακίζοντες τὰς κατὰ μέρος δηλονότι κινήσεις τῆς ψυχῆς κρατοῦσι τῶν κατ' αὐτὰς ὁρμῶν ἀνάλογον τοῖς περιπατούσιν, ἀλλ' οὐχ ὑπ' αὐτῶν ἐκφέρονται βιαιῶς, ὥπερ οἱ κατὰ προνοὴν θέοντες. συνάπτων γοῦν τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει καὶ ταυτὶ προσγράφει· οἱ δὲ γε κατὰ τὸν λόγον κινούμενοι ὡς ἂν ἡγεμόνα καὶ τούτῳ οἰακίζοντες, καὶ ἐὰν ὅποιοςοῦν ᾖ, κρατοῦσι τῶν κινήσεων καὶ τῶν κατ' αὐτὰς ὁρμῶν, ὥστε πεισθῆναι ἐὰν περ ἐνδείκνυται αὐτοῖς παραπλησίως τοῖς περιπατούσιν. οὐκ ἀρεσθεῖς δὲ ταῦτοις ἐπιφέρει· διὸ καὶ

vitiūm, affectus nunquam. Itaque putare, voluptatem bonum, existere, quemadmodum Epicurus, peccans vitiosaque et falsa ratio est, omniscque actiones et particulares animi motus, qui voluptatem tanquam finem respiciunt prave, pravos sane necessario et aberrantes facit ac vitiosos, non tamen jam affectus quoque; quippe proprium affectus hoc ipsum est, ut anima citra rationem moveatur. Unde etiam doctenter Chrysippus scripsit: *Quī autem secundum rationem tanquam ducem moventur, et hac particulares scilicet animi motus gubernant, impetus in eis continent simili iis modo, qui obambulant, sed non violentē ab ipsis efferuntur, quemadmodum qui in declivi currunt.* Connectens itaque suprascriptae sententiae haec quoque ascribit: *At qui secundum rationem tanquam ducem moventur, et haec etiam, qualiscunque sit, gubernantes, motus impetusque eorum continent, ita ut pareant, si modo ipsa indicet, similiter iis, qui obambulant.* Non contentus autem his adducit: *Quapropter*

Ed. Chart. V. [142. 143.]

Ed. Bas. I. (279.)

αἱ οὕτως ἄλογοι κινήσεις πάθη τε λέγονται καὶ παρὰ φύ-
σιν εἶναι, ἕκ' ἐκβαίνουσιν τὴν λογικὴν σύστασιν. πῶς
οὕτως; ἢ δηλονότι χωρὶς λόγου παντός, καὶ ἀπεστραμμέναι
τὸν λόγον, ὡς ἡγεμόνα ἔδωκεν ἡμῖν ἡ φύσις ἀπαισῶν τῶν
κατὰ μέρος ἐνεργειῶν; οὐχ ἡγεῖται δ' ἐν τοῖς πάθεσιν
οὐδὲν ἐκβεβηκέναι φησὶ τὴν λογικὴν σύστασιν ἀπάντης τὰς
κατὰ πάθος κινήσεις, ὁρθότατα λέγων. εἰ γὰρ ἡ μὲν λο-
γικὴ τοῦ ζώου σύστασις ἡγεμόνα κέκισται τὸν λόγον, οὐ
κρατεῖ δ' οὗτος οὐδ' ἡγεῖται τῶν κατὰ τὸ πάθος κινή-
σεων, ἐκβέβηκε τὴν λογικὴν φύσιν ὃ κατὰ πάθος κινού-
μετος. καὶ μὴν, εἴπερ οὐ λόγος ὁρμῆς ἡγεῖται, ἀποκρι-
νάσθωσαν ἡμῖν οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον, ὃ τί ποτὲ εἴσι
τὸ ἡγούμενον. οὐ γὰρ δὴ γὰ ἀποχρήσει αὐτοῖς εἰπεῖν, ὡς
οὔτε λόγος, οὔτε ἄλλη δύναμις οὐδεμία. συγχοροῦσι γὰρ
οὕτως ἀνατιόν τινα κινήσιν, ὃ παντὸς μᾶλλον φυλάττεσθαι
παραίτουσι, καὶ μέμφομαι γὰρ τὸν Ἐπίκουρον, ἐπειδὴν τινα
τοιαύτην ὑποτίθεται. εἴπερ οὐκ μὴδὲν ἀναιτίως γίνεται,
[143] καὶ τοῦτ' ἔστιν ἀπάντων σχεδόν τι τῶν φιλοσόφων

*etiam tam irrationales motus et affectus, et prae-
ter naturam esse dicuntur, tanquam rationalem dispositionem
egredientes. Quo pacto? An certe sine omni ratione, et
ab ea averſi, quam natura omnium particularium func-
tionum ducem nobis dedit? Non praestit autem in affecti-
bus; unde rationalem constitutionem universos affectus
motiones excessisse dicit, rectissime scribens. Si enim ra-
tionalis animi constitutio ducem nacta est rationem, non
autem haec dominatur, neque motibus secundum affectum
praestit, is, qui pro affectu movetur, rationalem egressus
est naturam. Atqui si non ratio impetui praestit, respon-
deant nobis Chrysippi sectatores, quid tandem sit, quod
praestit. Non enim sufficiet ipsis dicere, quod neque ra-
tio, neque ulla facultas alia. Concedunt namque ita mo-
tionum quendam causae expertem, quod multo magis vitan-
dum statuunt, accusantque Epicuram, quum huiusmodi
quendam proponit. Si igitur nihil sine causa sit et hoc
omnibus prope philosophis communiter in confesso est,*

Ed. Chart. V. [143.]

Ed. Bas. I. (279.)

ὁμολόγημα κοινόν, οὐ Χρυσίππου μόνον, ἢ Ἀριστοτέλους, ἢ Πλάτωνος, ἀποκριτάσθωσαν ἡμῖν, ἢ τίς ποτ' ἐστὶν αἰτία τῆς κατὰ πάθη κινήσεως. οὐ γὰρ δὴ ὁ λόγος γε νῦν ἡγεμὼν οὐδ' αἰτίας αὐτοῖς ὑπάρχει, καθάπερ ἔν τε τοῖς ἀμαρτήμασι καὶ καπορθώμασιν. ὃ μὲν οὖν Προσειδώνιος, ὥς ἂν, οἶμαι, τεθραυμένους ἐν γεωμετρίας καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων Στωϊκῶν ἀποδείξεισιν ἔπεισθαι συνευδισμένους, ᾗδέσθῃ τὴν τε πρὸς τὰ σαφῶς φαινόμενα μάχην καὶ τὴν αὐτὴν πρὸς αὐτὸν ἐναυτιολογίαν τοῦ Χρυσίππου, καὶ πειράτας μὴ μόνον ἑαυτὸν τοῖς Πλατωνικοῖς, ἀλλὰ καὶ τὸν Κιτιεῖν Ζήνωνα προσάγειν· οἱ δ' ἄλλοι Στωϊκοὶ σχεδὸν ἅπαντες οὐκ οἶδ' ὅπως ἔπυσθαι μᾶλλον οἷς ἐσφάλη Χρυσίππος ὑπομένουσιν, ἢ τὴν ἀληθεὶς αἰρεῖσθαι.

Κεφ. δ. Καὶ οἱ γε νῦν αὐτῶν ἐνδοξάτατοι, πυρθαυόμενων ἡμῶν ἐκαστοτε, τίνα ποτὲ χρὴ τίθεσθαι τὴν αἰτίαν τῆς κατὰ τὰ πάθη κινήσεως, ἄνω μὲν καὶ κάτω τοὺς λόγους ἐλίσκουσιν, ἀποσαφῶς δ' οὐδέν, ἀλλ' ἐπίσκει μὲν τὸν ἡμαρτημένον λόγον φασὶν καὶ τὴν δόξαν τὴν ψευδῇ τῶν

non Chrysippo solum aut Aristoteli aut Platoni, respondeant nobis, quae tandem affectuum motus causa existat. Non enim jam ratio dux neque causa ipsis est, quemadmodum in peccatis et recte gestis. Itaque Polidonium (uti puto) in geometria educatum et magis, quam alii Stoici, demonstrationes sequi assuetum puduit Chrysippi, qui manifesto apparentibus repugnet et sibi ipse contradicat, ac conatur non modo seipsum, sed etiam Cit-tieum Zenonem Platoniciis adducere: reliqui vero Stoici prope universi laud novi quomodo sequi potius ea, in quibus Chrysippus abegravit, sustinent, quam verum deligare.

Cap. V. Ac hujus tempestatis inter eos clarissimi, interrogantibus nobis frequenter, quae tandem affectuum motus causa statuenda sit, sursum et deorsum sermones implicant, sed nihil manifesto expediunt. Verum interrim peccantem rationem dicunt falsamque opinionem

Ed. Chart. V. (143.)

Ed. Bas. I. (279.)

κατὰ τὰ πάθη κινήσεων αἰσίων ὑπάρχειν, δυσωπούμενοι δ' αὖθις ὑπὸ τῶν Χρυσίππου ῥήσεων ὑποχωροῦσιν ἑαυτοῖς τούτων, καὶ κινήσεις τινὰς ἀναίσίους ὑποτίθενται, καὶ μένουσιν οὐδέποτε ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀποκρίσεων, ἀλλ' Εὐρίπου διήγησιν ἐκαστοκε μετακρίνουσιν, ἀπὸ μὲν τοῦ τὸν λόγον τε καὶ τὴν δύξαν αἰτιάσθαι τῶν παθῶν ἐπὶ τὸ χωρὶς αἰτίας οὐκασί πως κινουμένην τὴν ψυχὴν ἐμπέπτειν τοῖς πάθεσιν, ὑπὸ δ' αὖ τῆς εἰκάδας τε καὶ ἀνασίτου κινήσεως ἐπὶ τὸ λογικῶς εἶναι τὰς κινήσεις τῶν παθῶν. ὁ γὰρ ἡλεγχος ἐκείνων τῶν ἀποκρίσεων ἐν προχείρῳ παρρησιασμένον οὐκ ἐμκαταμένειν ἐπ' οὐδετέρας αὐτῶν, ἐν μὲν τῇ τὰς κατὰ τὰ πάθη κινήσεις ὑπὸ τοῦ λόγου γίνεσθαι φάσκειν οὐκ ἔχοντες αὐτῶν ἀμάρτημα διακρίνω πάντους, ἐν δὲ τῇ καὶ τοῦτον ἀφελῆν εἰς ἀνασίτον τινα κίνησιν ἐμπιπτότων, ἐνὸν αὐτοῖς ἐξ ἐτοίμου φνεῖν ἀφορετάς τὰς αἰτίας, τὴν μὲν τοῦ μὴ δύνασθαι διορίσαι πάθος ἀμάρτημα, χωρίζοντας τοῦ λόγου τὰ πάθη, τὴν δὲ τοῦ γίνεσθαι τι χωρὶς αἰτίας, ὁμολογήσαντας, ἀλόγους τινὰς εἶναι δυνάμεις ἐν τῇ ψυχῇ

motuum secundum affectus causam esse pronunciant. At quum rursus Chrysippi dictis molestantur, et his cedunt, et motus quosdam causarum expertes statuunt, manentque nunquam in eisdem responsionibus, sed Euripi modo frequenter resiliunt, resiliuntque ab eo, quod ratio opinioque affectus causet, ad id, quod sine causa sic quodam modo mota anima in affectus incidat, ab eo rursus, quod nptus vanus et experte causae sit, ad id, quod affectuum motus rationales sint; siquidem reprehensio utriusque responsionis ex procinctu apposita non sinit alterutri ipsorum immorari, cum dicendo quidem, affectuum motus a ratione fieri, nequeant vitium ab affectu discernere, dum autem hanc adimunt, in motum quendam causae expertem incidant, quum liceat ipsis ex facili ambas absurditates subterfugere; hanc, quod nequeant vitium ab affectu segregare, separante ratione affectus; illam, quod fiat aliquid sine causa, confessi, irracionales quosdam sa-

Ed. Chart. V. (145.)

Ed. Bas. I. (279.)

ὁμολόγημα κοινὸν, οὐ Χρυσίππου μόνον, ἢ Ἀριστοτέλους, ἢ Πλάτωνος, ἀποκρινάσθωσαν ἡμῖν, ἢ τίς ποτ' ἐστὶν αἰτία τῆς κατὰ πάθη κινήσεως. οὐ γὰρ δὴ ὁ λόγος γε νῦν ἡγεμὼν οὐδ' αἷτιος αὐτοῖς ὑπάρχει, καθάπερ ὃν τε τοῖς ἁμαρτήμασι καὶ κατορθώμασιν. ὃ μὲν οὖν Ποσειδώνιος, ὥς ἂν, οἶμαι, τεθραμμένος ἐν γεωμετρίας καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων Στωϊκῶν ἀπαδείξαι ἐπεσθαι συνειδισμένος, ἠδέσθη τὴν τε πρὸς τὰ σαφῶς φαινόμενα μάχην καὶ τὴν αὐτὴν πρὸς αὐτὸν ἐναντιολογίαν τοῦ Χρυσίππου, καὶ πιναῖται μὴ μόνον ἑαυτὸν τοῖς Πλατωνικοῖς, ἀλλὰ καὶ τὸν Κριτεῖον Ζήνονα προσάγειν· οἱ δ' ἄλλοι Στωϊκοὶ σχεδὸν ἅπαντες οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπεσθαι μᾶλλον οἷς ἐσφάλη Χρύσιππος ὑπομένουσιν, ἢ ἐλάττωθαι.

Κεφ. ε'. Καὶ οἱ γε νῦν αὐτῶν ἐνδοξάτατοι, πυνθανομένων ἡμῶν ἑκάστοτε, τίνα ποτ' ἐπὶ τῇ αἰτίᾳ τῆς κατὰ τὰ πάθη κινήσεως, ἄνω μὲν καὶ κάτω τοὺς λόγους ἐλίκουσιν, ἀποσαφοῦσι δ' οὐδέν, ἀλλ' ἐνίοτε μὲν τὸν ἁμαρτημένον λόγον φασὶν καὶ τὴν δόξαν εἶναι ψευδῇ τῶν

non Chrysippo solum aut Aristoteli aut Platoni, respondeant nobis, quae tandem affectuum motus causa existat. Non enim jam ratio dux neque causa ipsis est, quemadmodum in peccatis et recte gestis. Itaque Posidonium (uti puto) in geometria educatum et magis, quam alii Stoici, demonstrationes sequi assuetum praeiit Chrysippi, qui manifesto apparentibus repugnet et sibi ipse contradicat, ac conatur non modo seipsum, sed etiam Critium Zenonem Platonici adducere: reliqui vero Stoici prope universi haud novi quomodo sequi potius ea, in quibus Chrysippus aberravit, sustinent, quam verum deligere.

Cap. V. Ac huius tempestatis inter eos clarissimi, interrogantibus nobis frequenter, quae tandem affectuum motus causa statuenda sit, sursum et deorsum sermones implicant, sed nihil manifesto expediunt. Verum interium peccantem rationem dicunt falsamque opinionem

Ed. Chart. V. [143.]

Ed. Bas. I. (179.)

κατὰ τὰ πάθη κινήσεων αἰσίων ὑλάρχων, δυσωπούμενοι δ' αὐθις ὑπὸ τῶν Χρυσίππου ῥήσεων ὑποχωροῦσι τε τοίτοι, καὶ κινήσεις τινὰς ἀναγκάσις ὑποτίθενται, καὶ μένουσι οὐδέποτε ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀποκρίσεων, ἀλλ' Εὐκρίπου δικήν ἐκαστοκε μεταρρίθουσι, ἀπὸ μὲν τοῦ τὸν λόγον τε καὶ τὴν δύξαν αἰτιάσθαι τῶν παθῶν ἐπὶ τὸ χωρὶς αἰτίας οὕτως πως κινουμένην τὴν ψυχὴν ἐμπέπτειν τοῖς πάθεσιν, αὐτὸ δ' αὖ τῆς εἰκαίας τε καὶ ἀναγκῆς κινήσεως ἐπὶ τὸ λογιζέσθαι εἶναι τὰς κινήσεις τῶν παθῶν. ὁ γὰρ ἄλεγχος ἐκαστον τῶν ἀποκρίσεων ἐκ προχείρου παραικείμενος οὐκ εἰς καταμένειν ἐπ' οὐδετέρᾳ αὐτῶν, ἐν μὲν τῇ τὰς κατὰ τὰ πάθη κινήσεις ὑπὸ τοῦ λόγου γίνεσθαι φάσκειν οὐκ ἐχόντων αὐτῶν ἀμάρτημα διακρίνειν πάθους, ἐν δὲ τῇ καὶ τυῦτον ἀφελεῖν εἰς ἀναγκιὸν τινι κίνησιν ἐμπειρογίαν, ἐνὸν αὐτοῖς ἐξ ἐτοίμου φυγεῖν ἀμφοτέρως τὰς αἰουκίας, τὴν μὲν τοῦ μὴ δύνασθαι διορίσθαι πάθους ἀμάρτημα, χωρίζουτας τοῦ λόγου τὰ πάθη, τὴν δὲ τοῦ γίνεσθαι τε χωρὶς αἰτίας, ὁμολογήσαντας, ὁλόγους τινὰς εἶναι θυμῶν ἐν τῇ ἡρχῇ

motuum secundum affectus causam esse pronunciant. At quum rursus Chrysippi dictis molestentur, et his cedunt, et motus quosdam causarum expertes statuunt, manentque nunquam in eisdem responsonibus, sed Curipi modo frequenter resiliunt, resiliuntque ab eo, quod ratio opinioque affectus causet, ad id, quod sine causa sic quodam modo mota anima in affectus incidat, ab eo rursus, quod motus vanus et expertus causae sit, ad id, quod affectuum motus rationales sint; siquidem reprehensio utriusque responsonis ex prociactu appositu non finit alterutri ipsorum immorari, cum dicendo quidem, affectuum motus a ratione fieri, nequeant vitium ab affectu discernere, dum autem hanc adimunt, in motum quendam causae expertem incidant, quum liceat ipsis ex facili ambas absurditates subterfugere; hanc, quod nequeant vitium ab affectu segregare, separante ratione affectus; illam, quod fiat aliquid sine causa, confessi, irracionales quasdam sa-

Ed. Chart. V. [143. 144.]

Ed. Bas. I. (279. 280.)

τῶν κατ' αὐτὴν παθῶν αἰτίας. οὐ μόνον τοίνυν οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ καὶ ὁ Χρύσιππος αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ παθῶν συγγράμμασιν ἐπ' οὐδεμιᾷς ὀρίζει βεβαίως δόξης, ἀλλ' αἰ σαλεύει καθάπερ ἐν κλύδωνι. καὶ γὰρ καὶ χωρὶς λόγου παντὸς γίνεσθαι ᾗσι τὰ πάθη, καὶ αὐτοῖς τῆς λογικῆς εἶναι δυνατόμεσι μόνης, ὥστε διὰ τοῦτο μηδὲ ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις συνίστασθαι, καὶ χωρὶς κρίσεως γίνεσθαι, καὶ αὐτοῖς κρίσεις εἶναι. ἐμπέτει δὲ ποιεῖ καὶ εἰς τὸ φάσκαι, εἰκὴ γίνεσθαι τὰς κατὰ τὰ πάθη κινήσεις, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ ἀναίτως, εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάζῃ τὸ ῥῆμα. αἷς γοῦν ὀλίγον ἐμπροσθεν γέγραφε ῥήσασιν ἐφεξῆς φησιν· οικείως δὲ τῷ τῶν παθῶν γένει ἀποδίδεται καὶ ἡ πτοία κατὰ τὸ ἐν-σεσοβημένον τοῦτο καὶ φερόμενον εἰκῇ. ἀλλ' εἰ μὲν τὸ ἀναίτως εἰκὴ λέγεις, ὦ Χρύσιππε, καὶ σεαυτῷ μάχῃ, καὶ Ἀριστοτέλει, καὶ Πλάτῳ, καὶ ταῖς ἀπάντων ἀνθρώπων ἐννοίαις, καὶ πολὺ πρότερον αὐτῇ τῶν πραγμάτων τῇ φύσει, μηδεὶς ἀναίτως γίνεσθαι δυναμένου. [144] εἰ δὲ τὸ χωρὶς λόγου σημαίνει σοι τὸ εἰκῇ, τὸ (280) μὲν ἄλογον οὕτω

cultates in anima affectuum ipsius causas esse. Non solum igitur alii, sed etiam Chrysippus ipse in commentariis de affectibus in nulla haeret firmiter opinione, verum semper ceu in unda fluctat. Quin etiam sine omni ratione fieri dicit affectus, et rursus rationalis solius esse facultatis; ut propterea neque in irrationabilibus animalibus consistant, et sine iudicio fiant, rursusque sint iudicia. Incidit autem nonnunquam, ut etiam dicat temere affectuum motus fieri; quod nihil aliud est, quam sine causa, si quis exacte verbum examinet. Verbis itaque paulo superius scriptis subiungit: *Merito autem affectuum generi etiam timor attribuitur, secundum quod incutitur vel temere accidit.* At si sine causa temere dicis, o Chrysippe, et tibi ipse refragaris, et Aristoteli, et Platoni, et omnium hominum sententiis, multoque prius ipsi rerum naturae, quum nihil sine causa possit fieri. Quod si citra rationem significat tibi temere, dictio irrationale

Ed. Chart. V. [144.]

Ed. Bas. I. (180.)

γε μεταλημμένον ἂν εἴη, τὸ δ' ἔξ ὀρχῆς ζητούμενον εἰ-
μέναι. τὴν παρόλογον ταύτην κρίνουν, ὑπὸ λόγου μὲν μὴ
γινόμετην, ὑπ' αἰτίας δὲ τιτος γινόμετην, ἐρωτῶμέν σε, τίς
ἐθνημοσύνησιν αἰτία; ἡμεῖς μὲν γὰρ φάμεν ἐνίοτε μὲν τὴν
θυμοειδῆ δύναμιν, ἐνίοτε δὲ τὴν ἐπιθυμητικὴν. σὺ δὲ οὐτε
ταῦτα ὁμολογεῖς, οὐτε τὴν λογικὴν εἰπεῖν τολμᾷς, ἀλλ' εἰκὴ
γίνεσθαι φήσας ἀπηλλάχθαι νομίζεις τοῦ ζήτηματος, οὐκ
εἰδώς, ὅτι πᾶν, ὃ τί περ ἂν εἰκὴ καὶ ἀπὸ ταύτομάτου γίνε-
σθαι λέγεται, κατὰ τὴν ὡς πρὸς ἡμᾶς γινώσκιν οὕτω προσα-
γορεύεται, ταῖς δ' ἀληθείαις οὐδὲν αὐτῶν οὕτω γίγνεται,
καθάπερ καὶ ὁ Θεότατος Ἱπποκράτης εἶπεν· ἡμῖν μὲν
αὐτόματον, αἰτίᾳ δ' οὐκ αὐτόματον. οὕτω δὲ καὶ τὸ πλεο-
νάζουσιν ὁρμὴν εἶναι τὸ πάθος ἐξηγοῦμενος ὁ Χρύσιππος
ἐν τε τῇ περὶ παθῶν ἡθικῇ καὶ τῇ πρώτῃ τῶν λογικῶν
ὑπὲρ τὴν τοῦ λόγου συμμετρίαν γίνεσθαι φησιν τὴν ὑπερ-
βολὴν τῆς κατ' ἡσέως, οὐ μὴν τὴν γ' αἰτίαν αὐτῆς προστί-
θῃσιν. ἐχρῆν δὲ γε κἂν ταῦτα μὴ περιπλέκειν καὶ ταράτ-
τειν τὸν λόγον εἰς περιττὸν ἐκτείνοντα μῆκος, ἀλλὰ τοῦ

sic transumpta erit, at quod ab initio quaerebatur, ad-
huc manet. Hunc motum praeter rationem, qui a ratione
quidem non fit, sed a causa aliqua, interrogamus te, quae
causa effecit? Nos enim affirmamus interim vim irasci-
bilem, interim concupiscibilem. Tu autem neque haec
fateris, neque rationalem audes dicere, sed temere fieri
locutus liberatam te esse a quaestione putas, ignarus to-
tum, quodcumque temere et sua sponte fieri dicitur,
quantum nos cognoscere possumus, ita appellari. Re-
vera autem nihil ipsorum ita fit, quemadmodum et di-
vinissimus Hippocrates dixit: *Nobis quidem fortuitum,
causas autem non fortuitum*. Pari modo, quod affectus
redundans sit animi impetus, Chrysippus exponens tum
in libro morali de affectibus tum in primo logicorum
motus excessum supra rationis commoderationem fieri
asserat, non tamen causam ipsius apponit. Convenie-
bat enim hic quoque sermonem non implicare turbare-
que superflua prolixitate, sed ubi causam, cur impetus

Ed. Chart. V. [144.]

Ed. Bas. I. (280.)

πλεονάζουσα τὴν ὀρμὴν ἐκπύουσα τὴν αἰτίαν ἀπηλλάχθαι. ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν εἰς τὸ κάταγτες θεόντων ἅμα τῇ βουλήσει τὸ βάρος τοῦ σώματος αἷτιον ὑπάρχει τῆς κινήσεως, οὕτως ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς πάθεσιν ὅ τι ποτ' ἄλλο τῇ λογικῇ δυνάμει προσιὼν αἷτιον γίνεται τῆς ἁμίρου καὶ, ὡς αὐτὸς αἰσθετὴν ὀνομάζειν, ἐκφόρου κινήσεως, ἐχρῆν αὐτὸν διαλεγεῖν. ἢ δ' οὐν ῥῆσις ἢ κατὰ τὸ θεραπευτικὸν τῶν παθῶν βιβλίον ᾧδ' ἔχει· οἰκείως δὲ καὶ ὀρμὴ πλεονάζουσα λέγεται εἶναι τὸ πάθος, ὡς ἂν τις ἐπὶ τῶν ἐκφερομένων κινήσεων πλεονάζουσαν κίνησιν εἴποι, τοῦ πλεονασμοῦ ἐν αὐτῇ γινόμενου κατὰ τὴν τοῦ λόγου ἀποσιροφὴν καὶ τὸ ἄνευ τοῦ πλεονασμοῦ τούτου σωστικόν. ὑπερβαίνουσα γὰρ τὸν λόγον ἢ ὀρμὴ καὶ παρὰ τοῦτον ἀθρόως φερομένη οἰκείως τ' ἂν πλεονάζειν ῥηθῇ καὶ κατὰ τοῦτο παρὰ φύσιν, γίγνεσθαι καὶ εἶναι ἄλογος, ὡς ὑπογράφομεν. ὑπερβαίνουσα, φησὶ, τὸν λόγον ἢ ὀρμὴ καὶ παρὰ τοῦτον ἀθρόως φερόμετῃ τὴν κατὰ τὸ πάθος ἐκφορὴν ὑπεργάζεται κίνησιν, οὐκ οὖν ὁ λόγος αἷτιος, ὡς Χρύσιππος, τῆς ἐκφόρου τε καὶ

animi redundet, expeditisset, cessare. Sicut enim in his, qui in declive currunt, una cum voluntate corporis gravitas motus causa exiit, ita in animi affectibus quaecumque alia rationali facultati accedens causa immodici et (ut ipse solebat nominare) elati motus efficiatur, oportebat ipsam percensuisse. Verba igitur in libro de medicis affectibus in hunc modum habent: *Proprie etiam impetus animi redundans affectus esse dicitur, tanquam si quis in elatis motibus redundantem motum dicat, redundantia in eo oboriente secundum rationis aversionem et id quod sine redundantia hac sit facile consistens. Excedens enim rationem impetus et praeter hanc universim latus proprie redundare dicitur, et secundum hoc praeter naturam fieri, et esse irrationalis, ut subscribitur.* Excedens (inquit) rationem impetus et praeter hanc raptim latus secundum affectum elatum elicit motum; ob quod ratio, o Chrysippe, elati et immodici mo-

Ed. Chart. V. [144.]

Ed. Bas. I. (280.)

ἀμέτρου κινήσεως. αὐτὸς γὰρ ὁμολογεῖς, αὐτὴν γίνεσθαι παρὰ τὸν λόγον, οὐκ ἔχουσι δ' ἅμα τοῖς παρὰ τὸν λόγον γίνεσθαι τε καὶ ὑπὸ τοῦ λόγου, πάντως δ' ὑπὸ τινος αἰτίας. οὐκ ἔστι δ' ἐκείνη λογικὴ, ἄλογος ἄρα τις ἢ τὸ πάθος ἐργαζομένη δύναμις. καὶ τάχ' οὐχ ὑπ' ἄλλων, ἀλλὰ τοῖς αὐτῶν πτεροῖς ἀλισκόμεθα, καίτοι ἤ ἐνὸν ἡμῖν λέγουν, ὡς γενναίωτατε Χρύσιππε, δυοῖν θάτερον, ἢ ὡς οὐδὲν διαφέρει πάθος ἁμαρτήματος, ἢ ὡς ἐπιγίνεται τοῖς ἁμαρτήμασι τὰ πάθη. τούτων γὰρ ὁποτέρουτ' εἰπόντες οὐκ ἀνυκαζόμεθα τὴν αἰτίαν οὐκ ἀποκρίνεσθαι τῆς παρὰ τὸν λόγον ἀμέτρου κινήσεως. ἀλλὰ τούτων μὲν οὐδέτερον ὑπάρχονας εἰπεῖν, αἰδούμενος ἐναντία λέγειν τοῖς ἐπαργῶς φαινομένοις, αὐτὸς δὲ πρὸς αὐτὸν ἐναντιολογούμενος οὐκ αἰσθάνη παρὰ τὸν λόγον γίνεσθαι φάσκων τινὰς κινήσεις, καὶ ἀπεστράφθαι τὸν λόγον καὶ ἀφηγιάζων αὐτὸν, κῆπετα μικρὸν ὑπερὸν τὰς αὐτὰς ταύτας, ὑπὸ λογικῆς γίνεσθαι δυνάμεως φάσκων. ἢ δ' αὐτὴ μάχη κῆν ἐν τῇ κρίσει τε φάσκων εἶναι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς καὶ χωρὶς κρίσεως.

tus causa non est. Ipse namque confiteris, eum praeter rationem fieri. At non potest aliquid simul et praeter rationem et a ratione fieri, omnino autem ab aliqua causa; illa vero non est rationalis; irrationalis igitur quaedam est facultas, quae affectum efficit; et forsitan non ab aliis, sed nostris ipsorum pennis capimur; et si liceat nobis dicere, Chrysippe generosissime, alterutrum, vel quod nihil affectus a vicio differat, vel quod vitiis affectiones superveniant. Horum enim quodcumque dixerimus, non cogimur causam immodici praeter naturam motus responderi. Verum neutrum horum dicere sustinuisse, reveritus contraria iis, quae manifesto apparent, enunciare. Ipse vero imprudens tibi met contradicis, praeter rationem inquires motus quosdam fieri, et averti a ratione, et, ab ea diffidere, deinde paulo posterius eosdem hos a rationali facultate fieri pronuncians. Similiter tecum pugnas, dum animi affectus esse iudicia

Ed. Chart. V. [144. 145.]

Ed. Bas. I. (180.)

γίνεσθαι. τὴν μὲν οὖν ἐκ τοῦ πρώτου περὶ παθῶν ῥῆσιν, ὅνθ' αὖ φησὶν χωρὶς κρίσεως γίνεσθαι τὰ πάθη, παρεθέμεν ἔμπροσθεν. ὅτι δὲ καὶ κατὰ τὸ θεραπευτικὸν αἰτιοῦ βιβλίον, ὃ δὴ καὶ ἡθικὸν ἐπιγράφεται, τῆς αὐτῆς δόξης ἔχεται, μαθεῖν ἔστιν ἐκ τῆσδε τῆς ῥήσεως. [145] οὐ γὰρ ἐν τῷ κρίνειν ἀγαθὰ ἕκαστα τούτων λέγεται ἀρρώστηματα ταῦτα, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐπὶ πλέον ἐκπεπαικέναι πρὸς ταῦτα τοῦ κατὰ φύσιν. ἴσως δ' ἂν τις ἐν τῇδε τῇ ῥήσει λήξαιτος, οὐκ ἀπεστήρηκε μὲν τοῦ κρίνειν εἶναι τὸ ἀρρώστημα, οὐ μὲν ἐν αὐτῇ γε μόνη τῇ ψευδεὶ κρίσει τὴν γένεσιν αὐτοῦ τίθεται, ἀλλὰ προσέρχεσθαι φησι τὸ ἐπὶ πλέον, ἐκ τῶν ἐπιφερομένων ἢ γνώμη τοῦ Χρυσίππου καταφανήσεται, ὅθεν οὐκ ἀλόγως γυναικομανεῖς τινες λέγονται καὶ ὀφρυνθομανεῖς. εἰ γὰρ δὴ μὴ μάτην ἐγκρίσεται τὸ τῆς ματίας ὕπομα τῷ τοῦ ἀρρώστηματος προσαρτήματι, ματία δ' ὑπὸ τῆς ἀλόγου κατὰ τὸ σῶμα γίνεται δινάμεως, οὐδὲν ἥτερον τὸ ἀρρώστημα τῶν λογικῶν. ἀλλὰ καὶ Διὰ ἴσως ἂν τις φήσῃ,

et sine iudicio fieri tueris. Ea itaque verba ex primo de affectibus libro, ubi affectus fieri sine iudicio affirmat, superius apposui. Quod autem etiam in libro ipsius de medendis affectibus, qui moralis quoque inscribitur, eandem opinionem referat, ex hisce verbis est condiscere: *Non enim in iudicando singula bona eorum dicuntur infirmitates hae, sed ex eo, quod nimium in his a naturali lege exciderint.* Si quis autem forte in hac dictionum serie dicet, infirmitatem non privavit, quo minus sit iudicium, non tamen in ipso solo mendaci falsoque iudicio generationem ejus statuit, sed procedere ait nimium a naturali modo ex his, quae adducuntur, sententia Chrysippi manifestabitur, unde non sine ratione nonnulli mulierum amore et avium studio insani dicuntur. Si enim non frustra imponetur insaniae nomen infirmitatis appendiculo, insaniam autem ab irrationali facultate oritur in corpore, nihil minus quam infirmitas rationalium. Sed per Jovem forsitan aliquis dixerit, insaniam non pro-

Ed. Chart. V. [145.]

Ed. Bas. I. (280.)

τὸ ματαιώδες οὐ διὰ τὴν ἄλογον γίνεσθαι δύναμιν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐπὶ πλέον ἢ προσήκεν ἐξῆχθαι τὴν τε κρίσιν καὶ τὴν δόξαν, ὥς εἰ καὶ οὕτως ἔλεγε, ἀβήρωσιμήματα γίνεσθαι κατὰ τὴν ψυχὴν, οὐχ ἁπλῶς τῷ ψευδῶς ὑπειληφέναι περὶ τινων, ὥς ἀγαθῶν ἢ κακῶν, ἀλλὰ τῷ μέγιστά τομίζειν αὐτά· μηδέπω γὰρ ἀβήρωσιμα τὴν περὶ τῶν χρημάτων εἶναι δύξας, ὥς ἀγαθῶν, ἀλλ' ἐπειδὴν τις αὐτά μέγιστον ἀγκυρὸν εἶναι τομίζῃ καὶ μηδὲ ζῆν ἄξιον ὑπολαμβάνῃ τῷ στερεοθέντι χρημάτων· ἐν τούτῳ γὰρ συνίστασθαι τὴν τε φιλόχρηματιαν καὶ τὴν φιλαργυρίαν ἀβήρωσιμήματα οὖσας. ἀλλὰ τῷ ταῦτα φάσκοντι Πωσειδώνιος ἀντιλέγων ἥδε πῶς φησι· τοιοῦτων δ' ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου λεγομένων, διανοήσεις ἂν τις, πρῶτον μὲν, πῶς οἱ σοφοὶ, μέγιστα καὶ ἀνυπέρβλητα νομίζοντες εἶναι ἀγαθὰ τὰ καλὰ πάντα, οὐκ ἐμπαθῶς κινεῖνται ὑπ' αὐτῶν ἐπιθυμοῦντές τε ὡς ὀρέγονται καὶ περιμερεῖς γινόμενοι ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, ὅταν τύχουσιν αὐτῶν. εἰ γὰρ τὸ μέγεθος τῶν φαινομένων ἀγαθῶν ἢ κακῶν κινεῖ τὸ νομί-

ptor irrationalem facultatem nasci, sed quod amplius, quam convenit, eductum sit iudicium opinioque; queniadmodum si etiam ita dixisset, infirmitates in anima fieri simpliciter, non quod falso de quibusdam ceu bonis aut nulis existimaverit, sed quod maxima ea putaverit. Nondum enim infirmitatem esse de divitiis tanquam bonis opinionem, sed quum quis eas maximum esse bonum arbitretur et ne vita quidem dignum censeat divitiis destitutum; in hoc enim consistere divitiarum argentique studium, quae infirmitates sunt. Sed haec pronuncianti Posidonius contradicens hunc in modum ait: *Huiusmodi autem, quae a Chrysippo dicuntur, inquirere aliquis poterit; primum quidem, quomodo sapientes, qui maxima et insuperabilia bona honesta omnia esse putant, non secundum affectum ab eis moventur, exoptantes quae appetunt, et exultantes facti ea propter, ubi fuerint affecti. Si enim magnitudo apparentium bonorum malorumve movent, ut putes aliquis, se-*

Ed. Chart. V. [145.]

Ed. Bas. I. (280.)

ζειν καθήκον καὶ κατ' ἀξίαν εἶναι παρόντων αὐτῶν ἢ παραγιγνόμενων, καὶ μηδένα λόγον προσέειπαι περὶ τοῦ ἄλλως δεῖν ὑπ' αὐτῶν κινεῖσθαι, τοὺς ἀτυπέρβλητα νόμιζον-
τας εἶναι τὰ περὶ αὐτοὺς τοῦτ' ἔδει πάσχειν, ὅπερ οὐχ ὀρεῖ-
ται γινόμενον. ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τοὺς προκόπτοντας ἢ με-
γάλας βλάβας ὑπὸ τῆς κακίας ὑπολαμβάνοντας παρῆται,
εἶδει δὲ καὶ ὑποφέρεισθαι φόβοις, καὶ λύπαις περιπίπτειν μὴ
μετρίαις, ὅπερ οὐδ' αὐτὸ συμβαίνει. τούτοις δ' ἐπεξῆς ὁ
Πουσειδώνιος καὶ τὰδε γράφει· εἴτε πρὸς τῶν μεγέθει τῶν
φαινομένων καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς αἰτιάσονται, καὶ
διὰ τοῦτο τοὺς μὲν σοφοὺς τὸ παράπαν ἔρουσιν ἀπηλ-
λόχθαι τῶν παθῶν, τοὺς δὲ φαύλους, ὅτε ἀσθενεῖς ὡς
μὴ κατὰ τὴν κοινὴν ἀσθενεῖαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπὶ πλείον
ἐρῆκυϊαν, οὐδ' οὕτως λήλυται τὸ ζητούμενον. ὅτι γὰρ διὰ
τὴν τόσον τῆς ψυχῆς ἐν ταῖς πάθεσι γίνονται, πάντες ὁμο-
λογοῦσι· πῶς μέντοι γε κινηθείσης, καὶ πῶς κινούσης, ζη-
τεῖται μὲν, οὐχ ὑποδείκνυται δέ. εἰς ἐπεξῆς καὶ τὰδε γρά-
φει· αὐτὸ μόνον δ' οἱ ἐπὶ πλείον ἐρῆκυϊαν ἔχοντες τὴν κακίαν

*cundum officium et dignitatem esse praesentiam ipsorum
aut adventum, et nullam rationem admittat de eo, quod
aliter conveniat ab ipsis moveri; eis, qui insuperabilia sua
esse statuunt, hoc accidere oportebat; quod non videtur
fieri. Similiter qui procedunt peccantque, aut magna in-
commoda a malitia venire autumant, eos decebat tum metu
labascere, tum morositia non mediocri concidere; quod
nec ipsum contingit. Post haec deinde Posidonius in
eum modum tradit: Si praeter apparentium magnitudi-
nem animi quoque imbecillitatem accusant, et propterea
sapientes liberos ab affectibus esse dicant, praevalens autem,
quum imbecilles sint, non secundum communem imbecil-
litatem, sed magis diffusam, neque sic quaestio soluta
est; quod namque propter animi morbum affectibus inse-
stantur, apud omnes in confesso est. Quomodo vero com-
moti animi aut commoventis, inquiritur sane, sed non
subindicatur. Inde rursus haec itidem prodit: Non
solum qui magis diffusi laborant malitia, et in lapsus*

Ed. Chart. V. [145. 146.]

Ed. Bas. I. (180. 281.)

καὶ ἐν ταῖς εὐεμπτοιαῖς ὄντες ἐμπέπτουσιν εἰς τὰ πάθη, ἀλλὰ πάντας οἱ ἄφρονες, ὥς ἂν ἔχωσι τὴν κακίαν, καὶ εἰς μεγάλην πάθη καὶ εἰς μικρὰ ἐμπέπτουσιν. καὶ τούτων ἐξῆς τάδε· τὸ δ' ὑπολαμβάνειν, κατ' ἀξίαν εἶναι τῶν συμβεβηκότων οὕτως κενεῖσθαι, ὥστε ἀποστρέφεσθαι τὸν λόγον, μέγα πάθος ἐμφαίνει, οὐ καλῶς, ὑπολαμβάνειν ἐστὶ. γίνεται δὲ καὶ διὰ σύμμετρον καὶ μικρόν. ἐχόμενα δὲ τούτων ὁ Πρωκιδώνιος καὶ τάδε γράφει· θυοῖν τε τὴν αὐτὴν ἀσθένειαν ἐχόντων καὶ τὴν ὁμοίαν λαμβανόντων φαντασίαν ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ ὁ μὲν ἐν πάθει γίνεται, ὁ δὲ οὐ, καὶ ὁ μὲν ἤττον, ὁ δὲ μᾶλλον. [146] καὶ ἐνίοτε ὁ ἀσθενέστερος (281) μείζον ὑπολαμβάνων τὸ προσπεπρωκός οὐ κινεῖται, καὶ ὁ αὐτὸς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὅτε μὲν ἐν πάθει γίνεται, ἔστιν ὅτε δ' οὐ, καὶ ὅτε μὲν μᾶλλον, ὅτε δ' ἤττον. οἱ οὖν ἀήθεις μᾶλλον πάσχουσιν ἐν φόβοις, ἐν λύπαις, ἐν ἐπιθυμίαις, ἐν ἡδοναῖς, καὶ οἱ κακώτεροι συναρπάσσονται ταχέως ὑπὸ τῶν παθῶν. ἐφεξῆς δὲ τούτων ὁ Πρωκιδώνιος ῥήσεις τε ποιητικὰς παρατίθεται καὶ ἱστορίας παλαιῶν πράξεων μαρτυρούσας οἷς λέγει. καὶ μετὰ ταῦτα

facilitate consistunt affectibus affliguntur, verum omnes demones, quousque malitiam retineant, et in magnos affectus et in exiguos incidunt. Posse in hanc sententiam scribit: Putare autem, decorum exigere in accidentibus, ita commotum esse, ut a ratione avertatur, magnum affectum indicat, neque recte putare est; sit autem et propter mediocrem et exiguum. Continua his Posidonius mox ista commemorat: Quum duo simul eandem imbecillitatem obtinent et similem capiunt imaginatiōnem boni aut mali, alius affectui implicatur, alius non; hic minus, ille magis; et nonnunquam imbecillior majus suscipiens accidens non movetur, atque idem in eisdem nunc affectibus movetur, nunc non; interim magis, interim minus. Infusi igitur magis afficiuntur metu, tristitia, cupiditatibus et voluptatibus, et pejores corripuntur celeriter ab affectibus. Ab his Posidonius verba poetica apponit et historias veterum gestorum, quas dictis ipsis attestantur, et post haec inferens ait: Aliud ma-

Ed. Chart. V. [146.]

Ed. Bas. I. (281.)

ἐπιφέρων φησί· τὸ μὲν ἄρα κακὸν ὑπὸ τοῦ ἀσυνήθους ταχὺ συναρπάζεται, τὸ δ' ἐναντίως ἡγμένον χρόνῳ μετασυνεθίζομενον· ἐν οἷς αἱ μὲν ὑπολήψεις ἴσαι πολλάκις καὶ τὰ τῆς ἀσθενείας, τὰ πάθη δ' οὐκ ἐπ' ἴσης οὐκ ἴσα γίνονται. καὶ μὴν καὶ τούτων ἐξῆς τοιάδε τινὺς ἐρωτήσεις ἐρωτᾷ· παραγράψαι δὲ καὶ ταύτας αὐτοῖς ὀνόμασι, καὶ μακρότεραί πως αἱ ῥήσεις ἔσονται. διὰ τί δὲ τινες τῶν μεγάλων τομιζύτων, καὶ περ ἀσθενεῖς ὄντες, ταῖς γνώμαις, βουλλοῦνται τε καὶ συμφράδμονας ἄλλους παραλαμβάνουσιν, ὡς ὁ διαγρυπνῶν Ἀγαμέμνων; οὗτος γὰρ διὰ τὴν τροπὴν εὐθύς ἅμα τοῖς ἄλλοις ἀρμετεύειν ἀρχήτω· τινὲς πένθει βέλβητο καὶ τὸν ποιητὴν. λεφθήσαντος δὲ τοῦ πάθους, καὶ περ τῆς τῶν συμβεβηκότων ὑπολήψεως ἅμα καὶ τῆς τῶν λογισμῶν ἀσθενείας διαμετρήσης, οἰδαμῶ; ἡσυχάζειν ἰδοκίμαζεν.

Ἦδε δὲ οἱ κατὰ θυμὸν ἀρίστη φαίνεται βουλή,
 Νέστορ' ἐπὶ πρῶτον Νηλεΐον ἐλθέμεν ἄνδρα,
 Ἴδ' ἰνὰ οἱ σὺν μῆτιν ἀνύμορα ἱκτιναιτο,
 Ἴφιος Ἀλεξίκακος πᾶσιν Δαναοῖσι γένοιτο.

lum utique ab inconstituto celeriter corrigitur, aliud autem contrario modo inducitur temporis spatio in assuetudinem veniens, in quibus opiniones aequales subinde et imbecillitates, affectus neque aequaliter neque aequales sunt. Quin etiam secundum haec tales quaedam disputationes introducit; ascribam autem eas ad verbum, etsi prolixiores sint. Cum nonnulli, qui magni putantur, licet imbecilles sensibus sint, consulunt et consiliarios alios adhibent, quemadmodum vigilans Agamemnon? Hic enim propter superatum exercitum statim una cum aliis principibus incessabili quodam luctu percussus apud postam; cessante autem affectu, licet accidentium opinio simul cum rationum imbecillitate permaneret, nequaquam conquiescere probabat.

*Optima sed visa est animi sententia cunctis,
 Nestora Nekuaden primum adire virorum,
 Si quod consilium laudabile conderet una
 Omnibus ao posset Danais praestare salutem.*

Ed. Chart. V. [146.]

Ed. Bas. I. (281.)

ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Νέστωρ θρασυάμενος διὰ τῆς ὀρμῆς
πρόβρωθεν προσιώντα τίς ἐστιν ἑπερωτᾷ, δηλώσας μετὰ τι-
τος σχετλιασμοῦ φησί·

Πλάζομαι ὧδ', ἐπεὶ οἱ μοι ἐπ' ὄμμασι τῆδυμος ὕπνος

ἔχανει, ἀλλὰ μέλει πόλεμος καὶ κῆδε' Ἀχαιῶν.

Αἰνῶς γὰρ Δαναῶν περιδείδια, οὐδέ μοι ἦτορ

ἔμπεδον, ἀλλ' ἀλαλύκτεμαι, κραδίη δέ μοι ἔξω

Στηθεῶν ἐκθρόσκει, τρομίη δ' ὑπο φιλῖμα γυῖα

εἰ μὲν δὴ τὴν καρδίαν στυλνόμενος οὕτως ὑπὸ τοῦ φόβου
πᾶρεστι συμβουλευσόμενος, οἱ ἐν τοῖς πάθεσιν ὄντες, οὐ
κατ' ἀξίαν τῶν συμβεβηκότων καθήκειν νομίζοντες μηδένα
λόγον προσίσθαι, κινουῦνται κατὰ τὰ πάθη· εἰ δὲ μήκετι
φοβούμενος, ἀνανεούμενος δὲ τὰ ἐν τῷ φόβῳ ταῦτά φησι,
διὰ τί ποτε, τῆς αὐτῆς ὑπολήψεως καὶ ἀσθητικῆς ὑποκει-
μένης, οἱ μὲν ἀποκλίνουσι τὸν λόγον, οἱ δὲ προύιανται,
διαπορήσειεν ἂν τις εὐλόγως. τὸ δ' αἴτιον τοῦ πάθους
πατὴρ οὐκ εἶρηκεν. ἔξῃς τοῖσι τοῖς Ποσειδώνιος καὶ τάδε
φησί· τὸ δὲ δὴ μὴ μόνον ἀποστρέφεσθαι τὸν λόγον ἐν ταῖς
ἐπιθυμίαις, ὥς φησιν, ἀλλὰ καὶ προσυπολαμβάνειν, ὅτι, εἰ

*Postquam verò et Nestor ipse a longinquo advenientem
conspexisset, quis sit interrogavit: indicans cum quadam
miseratione ait:*

Sic erro, quoniam dulcis mihi somnus ocellis

Haud sedet, at bellum est Graecorum et funera curas;

Nam Danais valde metuo, neque tutā mihi mens

Astas, quāvis pavitat, verum cor profilit extra

Pectus sollicitum, claros tremor occupat artus.

*Sed jam in corde ita commotus metu adest consulturus,
is, qui afficiuntur non secundum dignitatem occidentium,
decorum putantes nullam rationem admittere, secundum
affectus moventur. At si non amplius timens, sed renovans
timorem haec ait, quid tandem, ipsa suspitione et imbecilli-
tate subjecta, alii declinant rationem, alii assumunt, jure
aliquis dubitaverit. At causam totius affectus non explicuit.
Post haec Posidonius ita quoque ait: At non solum averti a
ratione in cupiditatibus, ut refert, sed et existimare, est*

Ed. Chart. V. [146. 147.]

Ed. Bas. I. (281.)

καὶ μὴ συμφέρον ἐστὶ, καὶ οὕτως ἐκτείνῃ, μάχην περιώχει
 φέρεσθαι τε, ὥς ἐπὶ μέγα συμφέρον, καὶ διὰ τὸ μέγεθος
 αὐτοῦ, εἰ καὶ ἀσύμφορόν ἐστιν, ἄξιον ἡγεῖσθαι τοῦ μεγέθους
 αὐτοῦ, εἰ καὶ μηδὲν ἔχει μέγεθος, ἀλλὰ καὶ τούτωντιον,
 ὅμως ἀντέχεσθαι οὕτως αὐτοῦ. ἔστω γάρ τοὺς λέγοντας,
 ὅτι οὐκ ἐστὶ συμφέρον ἀποστρέφεσθαι, καὶ τοὺς ἐπαγγελλο-
 μένους δεῖξιν, ὅτι ἀσύμφορόν ἐστι, λήρους ἡγεῖσθαι, καὶ
 διὰ τὸ μέγα ὄφελος εἶναι τὸ διωκόμενον. ἀλλ' ἐκεῖνό γε
 ἀπίθανον, διὰ τὸ μέγα αὐτὸ ἀγαθὸν ὑπολαμβάνειν οἶεσθαι
 δεῖν, καὶ ἢ μέγιστον κακόν, ὅμως αὐτὸ λαμβάνειν ἐπιφω-
 νούντας, ἐὰν ἀπολέσθαι τοῦτό μοι νῦν συμφέρῃ. τούτου
 γὰρ τὴν αἰτίαν οὐ πιθανόν ἐστιν ἐν τῇ ὑπολήψει κεῖσθαι
 τοῦ μέγα ἀγαθοῦ ὑπάρχειν, ἐφ' ᾧ ὠθούνται. ζητητέον δέ.
 ὧς μὲν οὐκ ἔχω πρὸς ταῦτα οὐ δὴ ἀποκρίνωμαι τῷ Πο-
 σιδωνίῳ, [147] νομίζω δὲ μηδ' ἄλλον τινὰ εἶναι, εἰ γε χρὴ
 τεκμαίρεσθαι τῇ τε φύσει τῶν πραγμάτων αὐτῇ καὶ τοῖς
 νῦν οὖσι Στωϊκοῖς. οὐκ ὀλίγων γὰρ οὐδὲ τῶν ἐπιτυχόντων

*non utile sit aliquid et sic habendum, in illud tanquam
 utile ferri repugnantiam habere; et propter ejus magni-
 tudinem; quamvis inutile sit, magnitudine dignum existi-
 mare, etsi magnitudinem non habeat, imo et contrarium,
 similiter tamen ipsum amplecti; fingit enim, eos, qui di-
 cunt, quod non commodum sit averti, et eos, qui pro-
 mittunt ostendere, quod incommodum sit, fatuos putare,
 et quod magna sit utilitas, id persequi, sed illud impro-
 babile, eo quod magnum ipsum bonum existimet putare
 oportere, quamvis maximum sit malum, tamen ipsum ca-
 pere, acclamantes, si pereundum esset, hoc mihi nunc
 conducit; hujus enim causam non probabile est in opi-
 nione sitam esse, quod magnum bonum existat id, ad
 quod pelluntur. Quas omnia disquirenda veniunt. Ego
 sane ad haec quid Posidonio respondeam non habeo, ne-
 que alium quenuquam habiturum autumo, si ab ipsa re-
 rum natura et hujus saeculi Stoicis conjectura lumen
 est. Siquidem ne unum quidem ex multis nec iis vul-*

Ed. Chart. V. [147.]

Ed. Bas. I. (281.)

ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις γεγοτότων, οὐδενὸς αὐτῶν οὐδὲν ἤκουσα πιθανόν· εἰπόντος εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Πισσικιδωνίου προβληθείσης ἀπορίας. ἀλλὰ περὶ μὲν ἐκείνων καὶ αὐτοῖς ἱροῦμεν.

Κεφ. ε'. Ὅτι δ' ὁ Χρύσιππος οὐχ ἄνωξ ἢ δις, ἀλλὰ πάνυ πολλάκις αὐτὸς ὁμολογεῖ, δύναμιν τινα ἑτέραν εἶναι τῆς λογικῆς ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων αἰτίαν τῶν παθῶν, ἐνεστὶν ἡμῖν ἐκ τῶν τοιούτων καταμαθεῖν, ἐν οἷς αἰτιᾶται τῶν πραττομένων οὐκ ὀρθῶς ἀτονίαν τε καὶ ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς· οὕτω γὰρ αὐτὰς ὀνομάζει, καθάπερ γε καὶ τὰναντία, τὸ μὲν εὐτονίαν, τὸ δ' ἰσχύιν. ὅσα γὰρ οὐκ ὀρθῶς πράττουσιν ἄνθρωποι, τὰ μὲν εἰς μοχθηρὰν κρίσιν ἀναφέρει, τὰ δ' εἰς ἀτονίαν καὶ ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς, ὥσπερ γε καὶ ὧν κατορθοῦσιν ἡ ὀρθὴ κρίσις ἐξηγῆται μετὰ τῆς κατὰ τῆς ψυχῆς εὐτονίας. ἀλλὰ τοιούτων ὥσπερ ἡ κρίσις ἔργον ἐστὶ τῆς λογικῆς δυνάμεως, οὕτως ἡ εὐτονία ῥώμη τε καὶ ἀρετὴ δυνάμεως ἑτέρας παρὰ τὴν λογικὴν, ἣν αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ὀνομάζει τόνον, ἀφίστασθαι τὴν φωνήν

garibus nostra tempestate natis audivi, qui aliquid probabile ad dubitationes a Posidonio propositas adferret. Sed de illis quidem rursus differemus.

Cap. VI. At quod Chrysippus non semel aut bis, verum saepe admodum fatetur, diversam a ratiocinatrice facultatem quandam esse in animis hominum causam effectuum, licet nobis ex huiusmodi condiscere, ubi causam eorum, quae sunt parum recte, statuit animi infirmitatem imbecillitatemque; sic enim ipsas nominat, sicut et contrarias, hoc firmitatem, illud robur. Quae enim non recte homines faciunt, partim ad pravam iudicium refert, partim ad infirmitatem animi ac imbecillitatem; sicut et eis, quae recte administrant, rectum iudicium praestit cum bono animi robore. Sed talium quemadmodum iudicium opus est facultatis rationalis, ita firmitas, robur virtusque facultatis est diversae a ratiocinatrice, quam ipse Chrysippus appellat firmitatem seu

Ed. Chart. V. [147.]

Ed. Bas. I. (281.)

ἔστιν ὅτε τῶν ὀρθῶς ἐγνωσμένων ἡμῖν, ἐνδύντας τοῦ τόπου τῆς ψυχῆς, καὶ μὴ παραμειναντος ἕως παντός, μήτ' ἐξυτηρήσαντος τοῖς τοῦ λόγου προστάγμασιν, ἐταργῶς ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἐνδεικνύμετος, οἷόν τι τὸ πάθος ἐστίν. ἦδη δὲ καὶ φῆσιν αὐτοῦ τινα παραγρήφας περὶ τούτων ἐκδιδασκουσας· ἔστι δ' ἐκ τοῦ περὶ παθῶν ἡθικοῦ. εἰς δὲ καὶ κατὰ τοῦτ' ἴσως αἱ ἐπὶ τοῦ σώματος λέγονται τόνοι ἄανοι καὶ εὐτονοί εἶναι κατὰ τὸ τευρωῶδες, τῷ δύνασθαι ἡμᾶς ἢ ἀδυνατεῖν ἐν τοῖς διὰ τούτων ἐπιτελουμένοις ἔργοις, καὶ ὁ ἐν τῇ ψυχῇ λέγεται τόνος, ὡς εὐτονοία καὶ ἀτονοία. καὶ ἰσαεξῆς· ὥσπερ γὰρ ἐν τρόμῳ καὶ ἀνθέξει τινὲς καὶ τῶν παραπλησίων ἦδη, καὶ διὰ τῶν νεύρων ἐπεργεῖται, ἔστι τις ἐπιτελεστικὴ κατάστασις καὶ ἐνδοτικὴ, τῶν νεύρων προεκκλειμμένων καὶ ἀνεμίων, ἀνυλύγως καὶ ἐπὶ ψυχῆς ἔσσι τοιοῦτον τευρωῶδες, καθ' ὃ καὶ κατὰ μεταφοράν ἀνέυρους τινὰς λέγομεν, καὶ νεῦρα ἔχειν. εἰθ' ἐξῆς ἐξηγούμενος αὐτὸ τοῦτο τὰδε γράφει· ὁ μὲν δειμῶν ἐπιγιννομένων ἀφίσταται, ὁ δὲ κέρδους ἢ

robur, ac recedere ait nonnunquam ab iis, quae recte nobis decreta sunt, robore animi remittente, neque continuo perseverante, neque morem gerente rationia imperiis, evidenter in huiusmodi ostendens, qualis res sit affectus. Jam vero et verba ipsius nonnulla de his ascribam; sunt autem ex morali de affectibus libro. *Præterea etiam in hoc forsan corporis robur dicitur invalidum et validum esse nervosi generis ratione, quod in operibus per hoc obeundis possumus aut non possumus aliquid. Item in anima robur dicitur, tanquam bonum robur, et invalidum. Ac iterum: Quemadmodum enim in tremore et prehensione alicujus et similibus, quae per nervos efficiuntur, perfectrix quaedam est constitutio et concedens, nevis prius resolutis et relaxatis, respondet etiam in animo talis nervorum ratio, secundum quam et per translationem enerves quosdam dicimus, et nervos habere.* Deinde rursus hoc ipsum exponens ita scribit: *Alius metu oboriente discedit, alius lucro aut damno il-*

Ed. Chart. V. [147, 148.]

Ed. Bas. I. (281.)

ζημίας φερομένης ἐξελύθη καὶ ἐπέδωκεν, ὃ δὲ καθ' ἑταί-
ροιαῦτα οὐκ ὀλίγα. ἑλαστον γάρ τῶν τοιούτων τρέπεται
τε καὶ δουλοῦται ἡμᾶς, ὡς ἐνδοδόντας αὐτοῖς, καὶ φίλους,
καὶ πόλεις προδιδόντας, καὶ αὐτοὺς εἰς πολλὰς καὶ ἀσχή-
μονας πράξεις ἐπιδιδόναι, τῆς πρὸς θάλατρα φορᾶς ἐκλυδαί-
σης. ὅλος εἰσῆται καὶ τῷ Εὐριπίδῃ ὁ Μενέλαος· σπασά-
μενος γάρ τὴν μάχαιραν φέρεται ἐπὶ τὴν Ἑλένην ὡς ἀναι-
ρήσαν, ἰδὼν δὲ καὶ καταπλαγείς εἰς τὸ μᾶλλον ἐξέβαλε
τὴν μάχαιραν, οὐδὲ ταύτης ἔτι θυγάμενος κρείτειν, καθὰ
καὶ ἡ ἐπίκληξις αὐτῆς εἴρηκεν αὐτῷ· σὺ δ' ὡς ἰστίδες μα-
στὸν ἐκείνης, ἐκβαλὼν ξίφος φίλημ' ἰδίῳ προδύτιν αἰκάλ-
λον κύνα· ἅπαντα εἴρηται ὀρθῶς τῷ Χρυσίππῳ, μάχεται
δὲ τῷ κρίσεις εἶναι τὰ πάθη. κρίτας γοῦν ὁ Μενέλαος
ἀποκτεῖναι τὴν Ἑλένην καὶ σπασάμενος τὸ ξίφος, ἐπειδὴ
πληροῖον ἦκεν αὐτῆς, ἐκπλαγείς τοῦ μᾶλλον διὰ τὴν ἀτο-
νίαν καὶ ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς [148] (τοῦτο γὰρ ἔστιν, ὃ
κατασκευάζει παρ' ὅλον τὸν λόγον ὁ Χρυσίππος) οὐ μόνον
ἀπέβριψε τὸ ξίφος, ἀλλὰ καὶ καταφιλεῖ τὴν γυναῖκα, καὶ,

*lato recessit remisitque, alius in aliis similibus non pau-
cis. Singula enim huiusmodi pervertunt subiguntque
nos in servitutem, seu ipsis concedentes, et amicos et ur-
bes prodere, ipsosque in multas et indecoras actiones
porrigere, impetu ad theatra soluto; qualis introductus
est etiam Euripidi Menelaus. Nam arrepto gladio ad
Helenam fertur tanquam occisurus. Posteaquam autem
vidisset, et ad pulchritudinem ejus obstupuisset, abjecit
gladium, neque hunc adhuc continere potens, sicut et in-
crepatio ipsius ei dixit: Tu ubi mammam illius in-
spexisti, abjecto gladio osculum accepisti, proditori blan-
diens oam. Quae omnia recte dicta sunt a Chrysippo,
sed pugnant cum eo, quod affectus sint iudicia. Quum
enim Menelaus Helenam occidere decrevisset traxisset-
que gladium, quum propius accessisset, attonitus ob ejus
pulchritudinem propter infirmitatem imbecillitatemque
animi (hoc enim Chrysippus toto libro nititur) non so-
lum gladium abjecit, sed etiam mulierem osculatur, et,*

Ed. Chart. V. [148.]

Ed. Bas. I. (281. 282.)

ὥσπερ ἂν εἴποι τις, αὐτὸν δοῦλον ἐγκριθεῖς, οὐ μεταπει-
σθεὶς ὑπὸ λόγου τινός, ὥς εἴραν κησασθαι κρίειν, ἀλλ'
ἀκρίτως τε καὶ ἀλόγως ὁρμήσας ἐπὶ τἀναντία τοῦ ἐξ ἀρχῆς
περημένους. ὅθεν καὶ αὐ(282)τός ὁ Χρύσιππος ἐπιφέρει
ἰρεῖ· διὸ πάντων τῶν φαύλων οὕτω πραιτόντων ἀποστατι-
κῶς καὶ ἐνδοτικῶς κατὰ πολλὰς αἰτίας ἀσθενῶς καὶ μακρῶς
ἕκαστα πράττειν ἂν λέγοιτο. τὸ μὲν οὖν ἀποστατικῶς μὲν
τοῦ λόγου, τοῖς πάθεσι δ' ἐνδοτικῶς ἀπάντων τῶν φαύ-
λων πραιτόντων, ἀσθενείαν τινα καὶ ἀτονίαν ἐμφαίνεσθαι
κατὰ τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἀληθείστα λέγεται. τὸ δὲ κατὰ
πολλὰς αἰτίας, ὃ δὴ καὶ αὐτὸς προσέειπεν ἐν τῇ ῥήσει,
καλῶς μὲν εἶναι πρὸς αὐτοῦ, κύλλιον δ' ἦν, εἰ καὶ τὰς
πολλὰς ταύτας αἰτίας, αἰτινὲς ποτ' αἰνῶν, ἐπεξῆς αὐτὸς
διηγήσεται, εἰ γάρ τις προσέχοι τὸν νοῦν, οὐδὲν οὕτως εὐ-
ρήσει συνεχὸς τὴν περὶ τῶν παθῶν πραγματείαν, καὶ μά-
λιστα τὴν θεραπευτικὴν, ἐκ ἧς ταῦτ' ἔγραψεν, ὥς τὸ πά-
θος γινώσκει τὰς αἰτίας, ὑφ' ὧν ἀποχωροῦσι τῶν ἐξ ἀρχῆς
κρίσεων οἱ κατὰ πάθος τε πράττοντες. ὃ δὲ γε τοσούτου

veluti aliquis dixerit, seipsum servum tradit, non persua-
sus ab aliqua ratione, ut aliud acquireret iudicium, ve-
rum citra iudicium citraque rationem, impetu ad con-
traria ductus his, quae initio statuerat. Unde et Chrysip-
pus ipse inferens ait: *Quocirca omnibus ignavis ita fa-*
cientibus desiscendo et succumbendo secundum multas
causas imbecilliter et male singula fieri dicuntur. De-
fiscendo igitur a ratione, affectibus autem succumbendo
omnibus vilibus agentibus, imbecillitatem quandam et in-
firmitatem in anima ipsorum ostendi verissime dicitur; at
secundum multas causas, quod et ipse in oratione appo-
suit, bene sane ab eo dictum est, sed praestitisset, si etiam
multas has causas, quae tandem sunt, ipse pertractasset. Si
quis enim animum attendat, nihil inveniet, in quo summa
tractationis de affectibus et praecipue curativae, in qua
haec ipse prodidit, ita consistat, ut in cognitione omnium
causarum, propter quas, qui aliquid secundum affectum
faciunt, a iudiciis initio institutis recedunt. Hic autem

Ed. Chart. V. [148.]

Ed. Basf. I. (282.)

δαὶ συμπύσας ἀκριβῶς ἐκιδιδάσκουσ, ὥστ' οὐδ' αὐτὴν ταύτην, ἥς μέμνηται τῶν, ἰδήλωσε σαφῶς. οὐ γὰρ δὴ ἀποχρήσει γ' ἡμῖν εἰπεῖν, ὥς ἡ τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἀσθένεια ποιεῖ γὰρ αὕτη γὰρ κατὰ πάντα τὰ πάθη καὶ μία. Χρύσιππος δὲ πολλὰς εἶναι φησὶν αἰτίας τὰς ἐξελεγχούσας δηλονότι τὴν ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς, ὥσπερ ἐπὶ μὲν τοῦ Μενέλαου τὸ κάλλος τῆς Ἑλένης, ἐπὶ δὲ τῆς Ἐριφύλης τὸν χρυσὸν, ἐπ' ἄλλω δὲ τινος ἄλλο. μυρία γὰρ ἐστὶ τὰ κατὰ μέρος, ὅφ' ἂν ἐξίσταται τῆς ἀρχαίας κρίσεως οἱ κατὰ πάθος ζῶντες. ἀλλ' οὐ χρὴ τῶν μυρίων τοιούτων μνημονεύειν, ἀλλ' εἰς ὀλίγα κεφάλαια τὸν λόγον ἄγειν, ὥς ὁ Πλάτων ἐποίησε, βασιλικὸν μὲν τι λέγων εἶναι καὶ δεσποτικὸν ἐπιστήμην, καὶ μήποτε ἂν ἀμαρτεῖν μηδὲν κατὰ μηδὲν, ἐπιστήμης παρούσης, τοὺς μέντοι μεταπεισθέντας, ἢ ἐπιλαθομένους αὐτῶν, ἢ βιασθέντας, ἢ δολασθέντας, ἐξαμαρτάνειν ἄλλον ἐν ἄλλῃ πράξει. ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπιλαθεῖσθαι καὶ τὸ μεταπεισθῆναι πάθος οὐδέπω, καθάπερ οὐδὲ τὸ μηδὲ ὕλως ἔχειν ἐπιστήμην· ἀμαθία γὰρ τοῦτο καὶ

tantum abest, ut omnes exacte edoceat, ut ne hanc ipsam quidem, cujus in praesentia meminit, aperte indicaverit. Non enim sufficiet nobis dicere, animi esse imbecillitatem, quippe communis haec in omnibus affectibus et una existit. Chrysippus autem multas esse causas dicit, quae imbecillitatem scilicet animi coarguant, quemadmodum in Menelao pulchritudinem Helenae, in Eriphyle aurum, in alio quodam aliud. Infinita enim sunt particularia, propter quae a veteri iudicio ii, qui secundum affectum vivunt, digrediuntur: verum horum innumerabilium mentio facienda non est, sed in pauca capita sermo cogendus, quemadmodum Plato fecit, regium quiddam et dominatorium esse dicens scientiam, et nec ullum nunquam in aliqua re, scientia praesente, aberrare, dimotos autem a proposito vel obritos, aut coactos, aut decепtos, alium in alia actione errare. Sed omnino oblitum esse et dimotum a proposito affectus nondum est, quemadmodum neque omnino scientiam habere; id namque in-

Ed. Chart. V. [148.]

Ed. Bsl. I. (382.)

ἀγνοία ἐστίν, οὐ πάθος. εἰ δέ τις ὑπὸ θυμοῦ βιασθεῖς ἢ δειλασθεῖς ὑφ' ἡδονῆς ἀπέστη τῶν ἐξ ἀρχῆς κεκριμένων, ἀσθενὴς μὲν ἢ ψυχὴ τοῦτο καὶ ἄτονος, ἢ κίνησις δ' αὐτῆς τὸ πάθος ἐστίν, ὥσπερ που καὶ ἡ τοῦ κατὰ τραγωδίαν ὑποκειμένου Μενέλαου ψυχὴ δειλασθεῖσα πρὸς τῆς ἐπιθυμίας ἐξέστη τῶν κεκριμένων, ἢ δέ γε Μήδεια βιασθεῖσα πρὸς τοῦ θυμοῦ, περὶ ἧς καὶ αὐτῆς οὐκ οἶδ' ὅπως ὁ Χρύσιππος οὐκ αἰσθάνεται καθ' ἑαυτοῦ τῶν Εὐριπίδου μαρτυρούμενος ἡπῶν.

Καὶ μανθάνει μὲν, οἷα δρᾶν μέλλας κακά,

Θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἡμῶν βουλευμάτων.

οὐ γὰρ μανθάνειν ἔχρην εἰρημέναι τὸν Εὐριπίδην, εἰ τοῖς τοῦ Χρυσίππου δόγμασιν ἐμελλε μαρτυρήσειν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἐναντιώτατον, ἀγνοεῖν τε καὶ μὴ μανθάνειν, οἷα δρᾶν μέλλας κακά, τὸ δὲ γινώσκειν μὲν αὐτὸ, νικᾶσθαι δ' ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, τί ἄλλο ἐστίν, ἢ δύο ἀρχὰς εἰσάγοντος ἀνθρώπου τῶν τῆς Μήδειας ὁρμῶν; ἑτέραν μὲν, ἢ γινώσκομέν τε τὰ πράγματα καὶ ἐπιστήμην ἔχομεν αὐτῶν, ἥτις ἐστίν ἡ

scitia ignorantiaque, non affectus est. At si quis iracundia compulsus aut voluptate deceptus ab iis, quae initio statuerat, recesserit, imbecillis quidem huic anima et infirma est, motus autem ipsius affectus est, veluti etiam anima Menelai, qui in tragœdia introducitur, a cupiditate decepta recessit ab iis, quae instituerat. Jam Medea iracundia compulsæ, de qua haud novi quomodo Chrystippus Euripidis versuum imprudens contra sese meminerit:

Ego equidem novi, patrabo quas mala,

Potentior sed ira est consiliis meis.

Non enim intelligere Euripidem dixisse oportebat, si Chrysippi dogmatis erat attestaturus, verum id, quod maxime contrarium est, ignorare neque scire, quae factura erat mala. At cognoscere quidem id, ab iracundia autem vinci, quid aliud est quam duo principia Medææ perturbationum introducere? alterum, quo res cognoscimus, et scientiam ipsarum habemus, quae rationalis est

Ed. Chart. V. [148. 149.]

Ed. Bas. I. (282.)

λογικὴ δυνάμις, εἴτεράν δ' ἄλογον, ἣς ἔργον τὸ θυμοῦσθαι. αὕτη μὲν οὖν Μηδείας ἐβίβασατο τὴν ψυχὴν· ἡ δὲ εἴτερα ἡ ἐπιθυμητικὴ τὴν τοῦ Μενέλεω δολέασασα κατηνάγκασεν ἀκολουθεῖν οἷς αὐτὴ προσέταττε. [149] Χρύσιππος δ' οὕτε τῆς ἐν ταύτοις ἀνταντιώσεως αἰσθάνεται, καὶ μυρία ἑτερα γράφει τοιαῦτα, καθάπερ ἐπειδὴν λέγει· ὅτε δ', ὡς ῥῆμαι, κοινότατον ἢ ἄλογος αὕτη φορὰ καὶ ἀπεστραμμένη τὸν λόγον, καθ' ὃ καὶ θυμῷ φαιμέν τινας φέρεσθαι. καὶ πάλιν· διὸ καὶ ἐπὶ τῶνδε τῶν ἐμπαιδῶν ὡς περὶ ἐξεστηκότων ἔχομεν, καὶ ὡς πρὸς παρηλλαχότας ποιούμεθα τὸν λόγον, καὶ οὐ παρ' ἑαυτοῖς, οὐδ' ἐν ἑαυτοῖς ὄντας. καὶ ἐφεξῆς δὲ πάλιν ἐξηγούμενος αὐτὰ ταῦτα· ἡ δὲ παραλλαγή γίγνεται καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ ἀναχώρησις οὐ κατ' ἄλλο τι ἢ τὴν τοῦ λόγου ἀποστροφὴν, ὡς προσέκομεν. τῷ τε γὰρ θυμῷ φέρεσθαι, καὶ ἐξεστηκέναι, καὶ οὐ παρ' ἑαυτοῖς, οὐδ' ἐν ἑαυτοῖς εἶναι, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα φανερώς μαρτυρεῖ τῶν κρίσεις εἶναι τὰ πάθη, καὶ τῇ λογικῇ δυνάμει τῆς ψυχῆς συνίστασθαι, καθάπερ καὶ τὰ οὕτως ἔχοντα.

facultas, alterum irrationale, ejus opus est irasci. Hoc itaque Medee animam compulit; alterum, quod concupiscibilem Menelai animam decipiens sequi adegit ea, quae ipsum imperabat. At Chrysippus neque contrarietatem in his percipit, et infinita alia id genus prodit, veluti quum dicit: *Est meo judicio res communissima irrationalis haec animi latio et a ratione averfa, veluti et nonnullus iracundia ferri dicimus.* Ac rursus: *Quare etiam in his ita affectu motis ceu de agressis sentimus, et tanquam ad immutatos verba facimus, et qui nec apud se, nec in se sunt.* Deinde etiam rursus eadem exponit: *Immutatio fit et ex se digressio non in alia quadam re, quam rationis aversione, sicuti praediximus.* Nam iracundia ferri, et excessisse, et non apud se, neque in se esse, omniaque id genus attestantur manifesto, affectus judicium esse, et in rationali animae facultate consistere, quemadmodum quae ita se ha-

Ed. Chart. V. [149.]

Ed. Bas. I. (281.)

διὸ καὶ τοιαύτας ἔστιν ἀκοῦσαι φωνὰς ἐπὶ τῶν ἐρώ-
των καὶ τῶν ἄλλως σφόδρα ἐπιθυμούντων, καὶ ἐπὶ τῶν
ὀργιζομένων, ὅτι τὴν θυμῷ θέλουσι χαρίζεσθαι, καὶ εἶναι
αὐτοὺς, εἴτ' ἄμεινον, εἴτε μὴ, καὶ μηθὲν λέγειν αὐτοῖς, καὶ
ὥς τοῦτο ἐκ παντός γε τρόπου ποιητέον, καὶ εἰ διαμαρ-
τάνουσι, καὶ εἰ ἀσύμφορόν ἐστιν αὐτοῖς. καὶ γὰρ καὶ τὰ
οὕτως ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου λεγόμενα τῇ θυμοειδῇ δόξα-
μεν ἑτέραν τινὰ τῆς λογισμένης ἐγδείκνυνται, καὶ τὴν ὁρμὴν
τοῦ ζώου ποτὲ μὲν ὑπὲρ ἐκείνης ἄρχεσθαι διδύσκει, ποτὲ
δ' ὑπὸ τῆς ἐπιθυμητικῆς, ὅταν γ' ἐν πάθει καθεστήκη,
καθάπερ, ἅταν ἔξω πάθους, ὑπὸ τῆς λογικῆς. ὅμοια δὲ
τοῖς προγεγραμμένοις καὶ τὰ οὕτως ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου
λεγόμενα, καθάπερ ἔχει καὶ τὰδε· οἷας μάλιστα φωνὰς
καὶ οἱ ἐρώμενοι ἀξιοῦσι πρὸς ἑαυτοὺς ἔχειν τοὺς ἐραστὰς,
ὑπερισκεπτότερον καὶ ἔνθεν ἐπιστροφῆς λογικῆς ἱσταμένους,
καὶ εἰ τοῦ παραινοῦντος λόγου αὐτοῖς ὑπερβατικούς ὄντας,
μᾶλλον δ' οὐδ' ὅλως ὑπομονητικούς ἀκοῦσαι τινος τοιούτου.
καὶ γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα τῇ παλαιᾷ δόξῃ μαρτυρεῖ,

bent. Quocirca huiusmodi voces audire licet in amantibus
et alioqui vehementer appetentibus irascentibusque, quod
iracundiae volunt gratificari, et finire ipsos, sive melius,
sive non, ac nihil eis dicere, item quod hoc omni modo
faciendum sit, etsi peccent, vel ipsis incommodum sit.
Quin etiam, quae hunc in modum a Chrysippo dicuntur,
irascibilem facultatem diversam quandam a ratiocinatrice
ostendunt; et impetum animantis nonnunquam ab illa
incipere docet, interim a concupiscibili, quum in affectu
consistit, veluti, quum extra affectum, a rationali. Re-
spondent autem praedictis et quae sic a Chrysippo dicun-
tur, quemadmodum haec quoque habent: Cuiusmodi ma-
xime impetus et amantes volunt apud se amatores habere
inconsideratius et sine aliqua conversione rationali sub-
sistentes, et praeterea rationis ipsos admonentis trans-
gressores; etenim eiusmodi omnia veteri opinioni attestan-

Ed. Chart. V. [149.]

Ed. Bas. I. (382.)

καθάπερ καὶ τὰ ἐφεξῆς αὐτῶν τάδε. οὕτως τε μακρὰν ἀπέχουσιν ἀπὸ τοῦ λόγου, ὥς ἂν ἀκοῦσαι ἢ προσέχειν εἰνὶ τοιούτῳ, ὥστε μὴδὲ τὰ τοιαῦτα ἀπο τρόπου ἔχειν γ' αὐτοῖς λέγεσθαι.

Κύπρις γὰρ οὐδὲν νουθετουμένη χαλᾷ.

Ἄν γὰρ βιάζῃ, μᾶλλον ἐντείνειν φιλεῖ.

Νουθετούμενος δ' ἔρως μᾶλλον πιεῖται.

καὶ γὰρ καὶ ταῦτα καὶ τὰ ἐφεξῆς λεγόμενα τῷ παλαιῷ μαρτυρεῖ δόγματι περὶ τῆς τῶν παθῶν γενέσεως· ἔχει δ' οὕτως. ὅτι δ' ὥσπερ ἄκαιρον ἐπιτιμητὴν καὶ οὐκ ἐπιγνώμονα τοῖς γινομένοις ἐν τῷ ἔρῳ ἀποκλίνουσι τὸν λόγον, καθάπερ ἄνθρωπον ἀκαιρως δοκούντα νουθετεῖν, ἥνικα δὲ καὶ οἱ θεοὶ δοκοῦσιν αὐτοῖς ἐπιμέναι ἐπιτορρεῖν. καὶ ἔτι τὰ τούτων ἐξῆς. ὅτι μᾶλλον ἐξείη, φησὶν, αὐτοῖς τὸ ἐπιόν ποιεῖν ἀκαλουθούσιν τῇ ἐπιθυμίᾳ. ἐσταῦθα μὲν γε καὶ μὰ τὸν Δία σαφῶς εἶπεν ἀκολουθοῦσι τῇ ἐπιθυμίᾳ, καθάπερ ἔμπεροσθεν ἔφη τῷ θυμῷ, λόγῳ δ' οὐτ' ἐν τούτοις οὐτ' ἐν

tur, sicuti etiam post haec, quae deinceps sequuntur: tamque longe a ratione absint, ut audiant aut attendant id genus aliquod, ut nec injuria haec de illis dici possint:

Nam diua Cypris admonita laxat nihil;

Si namque cogas, amplius haec intenditur,

Amorque castigatus infestat magis.

Item haec, et quae sequuntur deinceps, veteri placito attestantur de affectuum generatione; habent autem in hunc modum. Quoniam tanquam inopportunum oburgatorem et non arbitrum eorum, quae sunt in amando, rationem refugiunt, seu hominem, qui intempestive admonere videatur, quum et dii videantur ipsis permittere, ut pejerent. Insuper quae sequuntur. Ad haec magis licuerit ipsis (inquit) id quod sinit facere cupiditatem sequentibus. Illic sane per Jovem dixit sequentibus cupiditatem, quemadmodum antea dixi iracundiam. Rationem vero, neque in his neque in alio

Ed. Chart. V. [149. 150.]

Ed. BaI. I. (282. 283.)

ἄλλῃ τινὶ τῶν ἐξῆς ἀκολουθεῖν φήσιν τοὺς ἐν πάθει κα-
θεστηκότας, ἀλλ' ἀπεστράφθαι διὰ παντός αὐτὸν, καὶ φεύ-
γειν, καὶ μὴ προσέσθαι, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα. καὶ μὲν
δὴ καὶ ὅταν μνημονεύῃ τοῦ Μενανδρείου ἔπος, ἐν ᾧ
φῇσι, τὸν τοῦτ' ὑποχείριον ἔχον εἰς τὸν πύθον δίδωκα,
φανερῶς κἀνταῦθα μαρτυροῦσαν ἀπόφασιν τῇ παλαιᾷ δόξῃ
παρατίθεται, καθάπερ κἀπειδὴν ἐξηγουμένου τὸ μὴ παρ'
ἑαυτοῖς εἶναι μηδ' ἐν ἑαυτοῖς· λέγῃ ταυτέ· οἰκείως δὲ καὶ
ἐκφέρεσθαι λέγονται οἱ οὕτως ὀργιζόμενοι τοῖς ἐπὶ τῶν
θρονίων προεκφερομένοις παραπλησίως κατὰ τὸ πλεονάζον,
[150] τῶν μὲν παρὰ τὴν ἐν τῷ τρέχειν ὁρμήν, τῶν δὲ
παρὰ τὸν ἴδιον λόγον. οὐ γὰρ ἂν οὕτως οἱ γε κρατοῦντες
τῆς κινήσεως καθ' ἑαυτοὺς ἂν κινεῖσθαι λέγοντο, ἀλλὰ
κατ' ἄλλην τινὰ βίαν ἔξωθεν (283) αὐτῶν. ὁμολογεῖ κιν-
ταῦθα βίαν τινὰ τὴν κινουσαν εἶναι πᾶσι τοῖς πάθεσιν ὁρ-
μὰς ὀρθότατα γινώσκον, πλὴν ὅτι τὴν βίαν ἔξωθεν αὐτῶν
ἔφησεν εἶναι, δέον οὐκ ἔξωθεν, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀνθρώποις
ὑπάρχειν εἰπεῖν. οὐ γὰρ δι' αὐτὸ λέγομεν αὐτοὺς ἑαυτοῖς
ἔξω καθεστηκέναι, καὶ μὴ ἐν ἑαυτοῖς εἶναι, διότι τὸ

quodam affectu commotos sequi dicit, sed averfari om-
nino ipsam, sugere et non assumere, atque omnia ejus
generis. Quin etiam, quum Menandri carminis meminit,
in quo dicit, *Mentem subditam habens in dolum trans-*
missi, manifesto hic quoque sententiam veteri opinioni
suffragantem apponit, veluti quum exponens non apud
se, neque in se esse, haec profert: *Proprie vero' etiam*
effervi dicuntur, qui sic irascuntur, similiter iis, qui in
cursu effervunt quoad excessum, horum quidem in cur-
rendi impetu, eorum vero in propria ratione. Non enim,
qui hoc pacto moventur, ex se ipsis moveri dicentur, sed
secundum aliam quandam vim extrinsecus adhibitam.
Fateetur hic quoque, vim quandam omnibus affectibus ad-
esse motricem, impetus rectissime intelligens, nisi quod
vim extra ipsos esse dixit, quum conveniebat non extrin-
secus, sed in hominibus esse dicere. Quippe non ideo
dicimus, ipsos extra se consistere, neque in se ipsis esse,

Ed. Chart. V. (150.)

Ed. Basl. I. (283.)

βιαζόμενον αὐτοὺς ὁρμῶν κατὰ τὸ πάθος ἐξωθέν ἐστιν, ἀλλ' ὅτι παρὰ φύσιν ἔχουσιν, εἴγε τὸ λογικὸν τῆς ψυχῆς, ᾧ κρατεῖν καὶ ἄρχειν τῶν ἄλλων ἦν κατὰ φύσιν, οὐ κρατεῖ τὸν, ἀλλὰ κρατεῖται καὶ ἄρχεται πρὸς τῶν ἀλόγων τῆς ψυχῆς δυνάμει· ὅπερ, οἶμαι, καὶ διὰ τῶν τοιούτων παραδειγμάτων ὁ Χρυσίππος κατασκευάζων οὐκ αἰσθάνεται. παρατίθεται γοῦν τὸν Εὐριπίδου γεγραμμένον Ἡρακλεῖ πρὸς Ἀδμητον διάλογον. ἔχει δ' ἔδα·

Τὶ δ' ἂν προκόπτοις, εἰ θάλοισ στένειν αἰεῖ;

ταυτὶ μὲν Ἡρακλῆς λέγει, ὃ δ' Ἀδμητος ἀποκρίνεται·

Ἐγώ κ' αὐτὸς, ἀλλ' ἔρως τις ἐξάγει.

δῆλον γάρ ὅτι τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως, οὐ τῆς λογικῆς ἂ ἔρως πάθος ὑπάρχων ἐξάγει τὴν ὕλην ψυχὴν, καὶ ἔχει τὸν ἄνθρωπον εἰς ἐναντίως πράξεις ὥν ἐξ ἀρχῆς ἐκκρίκει· παρατίθεται δὲ καὶ τὰ τοῦ Ἀχιλλεύς πρὸς τὸν Πριάμω εἰρημίνα·

Ἄσχεο μῆδ' ἄλισταυ ὀδύρεο σὸν κατὰ θυμόν·

Οὐ γάρ το προήξεις ἀκαχήμετος υἱὸς ἑτός,

quia id, quod iplos secundum affectum irruiere cogit, extrinsecus est, sed quia praeter naturam habent. Siquidem rationalis animae pars, quam continere et imperare aliis erat secundum naturam, non continet nunc, sed continetur et gubernatur ab irrationabilibus animi potentiis, quod etiam huiusmodi exemplis Chrysippus imprudens asseruit. Itaque apponit ex Euripidis scriptis dialogum Herculis ad Admetum, qui ita habet:

Sed quid revolvis? an semper moerere vis?

Haec quidem Hercules dicit, Admetus autem respondet:

Et ipse novi, verum amor me concitat.

Constat enim, quum concupiscibilis facultatis, non rationalis, amor sit affectus, totum animam educere, hominemque in contrarias actiones rapere iis, quae initio statuerat. Item Achilles dicta ad Priamum apponit:

Sustineas, anima meo inevitabile plores;

Nil siquidem efficias lugenda funera nati,

Ed. Chart. V. [150.]

Ed. Bas. I. (185.)

Οὐδέ μιν ἀνοστήσεις, πρὶν καὶ κακὸν ἄλλο πάθῃσθαι. ταῦτα μὲν φησι λέγειν αὐτὸν παρ' αὐτῷ διαλεγόμενον, οὕτως γὰρ ἔγραψεν αὐτοῖς ὁνόμασιν, ἐξίστασθαι δ' οὐκ ὀλιγάκις ἐκ τῶν αὐτῶν τούτων κρίσεων ἐν τοῖς συμπέπτοις, καὶ μὴ κρατεῖν ἑαυτοῦ νικημένου ὑπὸ τῶν παθῶν. καὶ γὰρ οὐκ κἀνταῦθα τὸ τε τῶν κρίσεων ἐξίστασθαι, καὶ τὸ μὴ κρατεῖν ἑαυτοῦ, καὶ τὸ ποτὲ μὲν εἶναι παρ' ἑαυτοῦ, ποτὲ δ' οὐ, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα, τοῖς τε φαινομένοις ἐναργῶς ὁμολογεῖ καὶ τῇ παλαιᾷ δόξῃ περὶ παθῶν τε καὶ ψυχῆς δυνάμεων, οὐ μὴν οἷς ὑπέθετο Χρύσιππος. ὁμοίως δ' εἴρηται καὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ τὸ περὶ τῶν παθῶν βιβλίον· τὸ γὰρ δὴ σεσοβημένον καὶ παρηλλαγὸς ἐν ἡμῖν καὶ ἀπειθὲς τῷ λόγῳ οὐχ ἦτον ἐκ τῆς ἡδοικῆς καταγίνεται. καὶ πάλιν· οὕτω γὰρ ἐξιστάμεθα, καὶ ἔξω γινόμεθα ἑαυτῶν, καὶ τελίως ἀποτυφλούμεθα ἐν τοῖς σφαλλομένοις, ὥστ' ἔστιν ὅτε σπόγγον ἔχοντες ἢ ἔριον ἐν ταῖς χειρσὶν τοῦτον διαρράμενοι βάλλομεν ὥς δὴ τι περανοῦντες δι' αὐτῶν. εἰ δ' ἐπιγυγάνομεν μάχαιραν ἔχοντες ἢ ἄλλο τι, τοῦτω ἂν ἐχρησά-

Quem neque restitues, mala si sis altera passus,

Haec quidem dicere ipsum ait secum differrentem. Item scripsit ad verbum, recedere non raro ab ipsis his iudiciis aliquem in iis, quae accidunt, nec continere se, quum ab affectibus vincitur. Etenim hic quoque a iudiciis recedere, et non se continere, et interdum esse apud se, interdum non, ac omnia id genus tum evidentibus manifesto respondent, tum veterum opinioni et de affectibus et animae facultatibus, non tamen iis, quae Chrysippus proposuit. Similiter dicta sunt et huiusmodi in libro de affectibus: *Nam quod perturbatum est, immutatumque in nobis, et rationi inobsequens, non minus in voluptate conversatur.* Ac rursus: *Sic enim recedimus, et extra nos rapimur, et in totum exproscamur in iis, quas deliquimus; quapropter interdum spongiam aut lanam in manibus habentes hanc vastatam proficimus, tanquam aliquid per eas absolventes. At si fiat, ut gladium vel aliud quippiam habeamus, hoc usque fuerimus similiter.*

Ed. Chart. V. [150. 151.]

Ed. Bas. I. (283.)

μεθὰ παραπλησίως. καὶ ἐφεξῆς* πολλάκις δὲ κατὰ τὴν
 τοιαύτην τυφλότητα τὰς κλεῖς δάκνομεν, καὶ τὰς θύρας
 τύπτομεν, οὐ κατὰ αὐτῶν ἀνοιγομένων, πρὸς τε τοὺς λήθους
 λὺν προσπταίσμεν, τιμωρητικῶς προσφερόμεθα καταγύν-
 τεσ καὶ φικτοῦντες αὐτοὺς εἰς τινὰς τόπους, καὶ ἐπιλέγον-
 τεσ καθ' ἑκαστα τούτων ἀτοπώτατα· οἷσαύτως δὲ καὶ τοῖς
 ἐξῆς φησιν· ἐννοήσεις δ' ἂν τις ἐκ τῶν τοιούτων καὶ τὴν
 ἐν τοῖς πάθεσιν ἀλογιστίαν, καὶ αἷς ἐν τοῖς τοιούτοις ἀπο-
 τυφλούμεθα καιροῖς, ὡς ἂν ἑτεροὶ τινες γεγονότες τῶν
 προδιαλελογισμένων. ὅλως δ', εἰ τις ἐκλέγου πάντα καὶ
 παραγράφει νῦν, ὅσα κατὰ τὸ περὶ καθῶν εἰρηται βιβλίον
 αὐτῷ, μαχόμενα μὲν οἷς αὐτὸς ὑπέθετο δόγμασιν, ὁμολο-
 γούντά δὲ τοῖς τε φαινομένοις ἐναργῶς καὶ τῇ Πλάτωνος
 δόξῃ, μῆκος ἂν ἄμετρον τι γένοιτο τοῦ βιβλίου. μετὴν
 γὰρ ἵσται αὐτῷ τὸ γραμμίων τε καὶ κρίσεων ἐξίστασθαι
 λέγοντι, [151] καὶ τῶν προδιαλελογισμένων διὰ τὸν θυμὸν,
 ἢ τὴν ἐπιθυμίαν, ἢ τὴν ἡδονήν, ἢ τι τοιοῦτον μανιαδῶς
 τε κινεῖσθαι, καὶ οὐκ ἐν ἑαυτῷ, οὐδὲ παρ' ἑαυτῷ εἶναι,

Ac deinceps: *Saspe vero in hujusmodi caecitate claves
 mordemus, et foras pulsamus, quum non celeriter ape-
 riuntur. Item in lapides sibi illidimus, puniendi studio
 efferimur, damnantes projicientesque ipsos in aliqua
 loca, et acclamantes in singulis his absurdissima quæquæ.
 Pari modo in subsequentibus ait: Consideraverit aliquis
 ex hujusmodi rationis penuriam in affectibus, et quo
 pacto in talibus evanescamus temporibus, tanquam alieni
 facti ab iis, qui prius ratione utebantur. In totum, si quis
 omnia eligat ascribatque nunc, quæ in libro de affecti-
 bus comprehensa sunt, pugnantia quidem iis dogmatibus,
 quæ ipse statuit, consentanea autem et manifestæ appa-
 rentibus et Platonis opinioni, in immensum liber ex-
 creverit; librum enim ipse replevit, dum homines a judi-
 ciis recedere dicit, et ab iis, quæ prius ratione erant
 instituta, propter iracundiam, aut cupiditatem, aut vo-
 luptatem, aut ejusmodi quippiam, ac furiose agitari, et.*

Ed. Chart. V. [151.]

Ed. Basf. I. (283.)

τετυφλωσθαι τε τὴν διάνοιαν, ἀλογίστως τε φέρεσθαι, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα. τὰς μὲν δὴ τοιαύτας ῥήσεις αὐτοῦ τινὲ κατὰ σχολὴν ἐκλέγειν ἐπιτρέψαι.

Κεφ. ζ'. Διδειγμένου δὲ ἤδη σαφῶς αὐτῶν τοῦ τύπου, μεταβήσομαι δὴ ἐπὶ τινα τῶν ὑπὸ τοῦ Ποσειδωνίου πρὸς τὸν Χρύσιππον ἀντιστοιχούντων. ὁ γοῦν ὅρος οὗτος, φησὶν, ὁ τῆς ἁψης, ὥστε οὖν καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν παθῶν, ὑπὸ τε Ζήνωνος εἰρημέτοι καὶ πρὸς τοῦ Χρυσίππου γεγραμμένοι, σαφῶς ἐξελέγχονται τὴν γνώμην αὐτοῦ. δόξαν γὰρ εἶναι, πρόσφατον τὸ κακὸν αὐτῷ παρῆναι, φησὶ τὴν λύπην. ἐν ᾗ καὶ συντομώτερον ἐνίοτε λέγοντες ἡδέως προσφέρονται· λύπη ἐστὶ δόξα πρόσφατος κακοῦ παρουσίας. εἶναι μὲν δὴ τὸ πρόσφατόν φησι τὸ ὑπόγυον κατὰ τὸν χρόνον, ἀξιοῦ δὲ τὴν αἰτίαν αὐτῷ ῥηθῆναι. δεῖ ἢ ἡ τοῦ κακοῦ δόξῃ πρόσφατος μὲν οὖσα συστέλλει τε τὴν ψυχὴν καὶ λύπην ἐργάζεται, χρηνοθεύσα δ' ἢ οὐδ' ὕλως, ἢ οὐκ ἔθ' ὁμοίως συστέλλει· καίτοι οὐδὲ τὸ πρόσφατον ἐχρῆν ἐγκρίσθαι κατὰ

non in se, neque apud se esse, excaecarique animo, irrationabiliter ferri, atque omnia ejus generis. Sane ejusmodi verba ipsius alicui per otium feligere commifto.

Cap. VII. Quum autem manifeste jam figura ipsorum demonstrata sit, digrediar ad nonnulla, quae Posidonius contra Chrysippum protulerit. Itaque, *Δέσνσις*, inquit, *moesitias*, quemadmodum etiam multas alias affectuum tum a Zenonis dictas, tum a Chrysippo scriptas, manifesto sententiam ejus coarquant. Nam *moesitias* esse recentem opinionem, quod malum sibi adsit, pronunciat. In qua etiam compendiosius nonnullam quam dicentes hunc in modum proferunt: Moesitia est opinio recens mali praesentis. Esse sane recens dicit, quod proximum tempore; causam vero ipsum dicere Posidonius exigit, propter quam mali opinio, quum recens est, animum submittit tristitiamque efficiat, inveterata autem aut neutiquam, aut non adhuc similiter contrahat; etsi ne recens quidem in finitione apponi conveniebat, modo

Ed. Chart. V. (151.)

Ed. Bas. I. (283.)

τὸν ὄρον, εἴπερ ἀληθὴ τὰ Χρυσίππου. κατὰ γὰρ τὴν γνῶ-
μην αὐτοῦ μᾶλλον τοῦ μεγάλου κακοῦ, ἢ ἀνυπομονήτου, ἢ
ἰκαρτερήτου, καθάπερ αὐτὸς εἰώθειν ὀνομάζειν τὴν λύπην,
εἰρησθαι [ἰδεῖν] δόξαν, οὐ προσφάτου, ἐνθα καὶ διχόθεν ὁ
Ποσειδώνιος ἀντιλέγει τῷ Χρυσίππῳ, κατὰ μὲν τοῦτον τὸν
δεύτερον ὀρισμὸν ἀναμιμνήσκων τῶν τε σοφῶν καὶ τῶν
προκοπτότων, ὡς ἐμπροσθεν εἴρηται· οἱ μὲν γὰρ ἐν μεγί-
στοις ἀγαθοῖς, οἱ δ' ἐν μεγίστοις κακοῖς ἑαυτοὺς ὑπολαμ-
βάνοιτες εἶναι, ὅμως οὐ γίνονται διὰ τοῦτ' ἐν πάθει· κατὰ
δὲ τὸν πρῶτον ἐρατῇ τὴν αἰτίαν, δι' ἧν οὐχ ἡ τοῦ
κακοῦ παρουσίας δόξα τὴν λύπην; ἀλλ' ἡ πρόσφατος ἐργά-
ζεται μὲν, καὶ φησι, διότι πᾶν τὸ ἀμείρητον καὶ ξένον
ἀθρόως προσπίπτει ἐκπλήττει τε καὶ τῶν παλαιῶν ἐξι-
στησι κρίσεων, ἀσκηθὲν δὲ καὶ συνθεσθὲν καὶ χροσίαν
ἢ αὐτὸ ὅλως ἐξίστησιν, ὡς κατὰ πάντα κτεῖν, ἢ ἐπὶ μικρὸν
κομιδῇ, διὸ καὶ προσεῖναι [δεῖν] φῆσι τοῖς πράγμασι,
καὶ μήπω παροῦσι· οἷον παροῦσι χρῆσθαι. βούλεται δὲ
τὸ προσεῖναι βῆμα τῷ Ποσειδωνίῳ τὸ οἷον προανα-

Chrysippi dicta vera sint. Nam secundum ipsius senten-
tiam potius magni mali, vel impatientis, vel intolerabi-
lis, sicut ipse nominare consuevit, tristitiam dictam esse
opinionem; non recentis; ubi et bisariam Chrysippo Posi-
donius contradicit, in hac quidem secunda definitione
mentionem faciens et sapientum et providorum, veluti
prius comprehensum est. Alii siquidem in maximis bonis,
alii in maximis malis dum se esse putant, tamen propter-
ea affectui non implicantur. In prima definitione causam
quaerit, cur non mali praesentis opinio tristitiam, sed
recens solum efficiat, atque: omne immodicum et pere-
grinum subito irruens et excedere et a veteribus rece-
dere facit opinionibus, usitatum vero et consuetum in-
veteratumque aut nullo pacto immutat, ut secundum
affectum moveat, aut parum admodum; quare etiam do-
mesticum ac familiare sibi facere dicit, rebus non prae-
sentibus tanquam praesentibus uti. Significat autem Posi-
donio verbum hoc προσεῖναι quasi effingere et effor-

Ed. Chart. V. [151. 152]

Ed. Bas. I. (285.)

πλάκτειν τε καὶ προσκυτῶν τὸ πρᾶγμα παρ' ἑαυτῷ τὸ
μᾶλλον γενήσεσθαι, καὶ ὡς πρὸς ἤδη γεγεμένον ἐθισμόν
τινα ποιεῖσθαι κατὰ βραχὺ· διὸ καὶ τὸ τοῦ Ἀναξαγόρου
παρεῖληφεν ἐνταῦθα, ὡς ἄρα, τινὸς ἀπαγγέλλοντος αὐτῷ,
τεθνῆναι τὸν νῖον, εἰ μᾶλα καθαστηκότες εἶπον, ἤδειν
θνητὸν γεννήσας, καὶ ὡς τοῦτο λαβὼν Ἑυριπίδης τὸ εἶρημα
τὸν Θησέα πεποιήκε λέγοντα·

Ἐγὼ δὲ παρὰ σοφοῦ τινας μαθὼν
Εἰς φροντίδας νοῦν σιμφοράς τ' ἐβαλλόμεν,
Φιγὰς τ' ἑμαυτῷ προστιθείς πάτρας ἐμῆς
Θανάτους τ' αἰῶρους καὶ κακὰς ἄλλας ἐδούς,
Ὡστ', εἴ τι πάσχοιμι ὦν ἐδύξαζόν ποτε,
Μὴ μοι τεραεὺς προσπεσὼν ψυχὴν δάκοι.
οὕτω δὲ εἰρησθαι φησι καὶ τὰ τοιαῦτα·
[152] Εἰ μὲν τόδ' ἡμᾶρ πρῶτον ἦν κακουμένῳ,
Καὶ μὴ μακρὰ δὴ διὰ πότων ἐναυστόλοιον,
Εἰκὸς σφαδάζειν ἦν ἂν ὡς νεύζυγα
Πυλόν, χαλινὸν ἀρτίως διδεγμένον·

mare sibi rem, quae futura est, et tanquam cum iam facta
consuetudinem quandam paulatim inire. Quocirca etiam
Anaxagorae dictum assumpsit hic, quomodo, quum aliquis
ei filium mortuum esse nunciasset, admodum constanter
dixit: Novi mortalem me procreasse; et quemadmodum
hoc sumpto sensu Euripides Theseum loquentem intro-
duxit:

*A sapiente aliquo perdoctus ego
In curas animum et calamitates indidi,
Alque exulem me proposui a patria mea, ac mories
Immutaras et vias malas alias,
Ut, si quid paterer ex iis quas putaveram
Aliquando, animum non morderent recentia.*

Ita dicta etiam haec esse pronunciat:

*Si hic primus esset malorum dies mihi,
Et non diu vexarer in laboribus,
Forsan reniderer ut pullus iugo rescens
Subditus, exoptatus frangum fuisseptum nuper;*

Ed. Chart. V. (252.)

Ed. Bas. I. (283, 281.)

Νῦν δ' ἀμβλύς εἰμι καὶ κατηρτυκὸς κακῶν.

Ἔσθ' ὅτε τὰ τοιαῦτα μακρὸς

Χρότος μαλάξει, τῶν δ' ἔσθ' ἡβιάσκει κακόν.

ὅτι δ' ἐν τῷ χρότῳ μαλάσσεται τὰ πάθη, καὶ αἱ δόξαι μένουναι τοῦ κακὸν τι αὐτοῖς γεγονέναι, καὶ ὁ Χρῆσιππος ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ παθῶν μαρτυρεῖ γράφων ὥδε· ζητήσαι δ' ἂν τις καὶ περὶ τῆς ἀνέσεως τῆς λύπης, πῶς γίνεται, πότερον δόξης τινος μετακινουμένης, ἢ πασῶν διαμενουσῶν, καὶ διὰ τί τοῦτ' ἴσται. εἰτ' ἐπιφέρων φησί· δοκεῖ δέ μοι ἡ μὲν τοιαύτη δόξα διαμένειν, ὅτι κακόν αὐτό, ὃ δὴ πάρεστιν, ἐγχρονιζομένης δ' ἀνίσθαι ἢ συστολή (284) καί, ὥς οἶμαι, ἢ ἐπὶ τὴν συστολήν ὁρμή. τυχὸν δὲ καὶ ταύτης διαμενούσης, οὐχ ὑπακούσεται τὰ ἐξῆς διὰ ποίαν ἄλλην ἐπιγιννομένην διάθεσιν δισλόγιστον τούτων γινομένω. οὕτω γὰρ καὶ κλαίοντες παύονται, καὶ μὴ βουλόμενοι κλαίειν κλαίουσιν, ὅταν μὴ ὁμοίας τὰς φαντασίας τὰ ὑποκείμενα ποιῇ, καὶ ἐνίσταται τι ἢ μηθέν. ὃν τρόπον γὰρ ἡ θρήνων παύσις γίνεται, καὶ

At nunc malis obdurui et occallui.

Haec interim emollescent longo tempore,

Malum pubescit nunc.

Quod autem in processu temporis affectus mitigatur, et si manserit opinio, quod malum aliquod ipsis evenerit, idem Chrysippus secundo de affectibus testatur, hunc in modum scribens; *Quaestierit etiam aliquis de remissione tristitiae, quomodo fiat, utrum opinione quadam dimota, an omnibus permanentibus, et propter quid hoc erit.* Deinde inferens inquit: *Videtur mihi huiusmodi opinio permanere, quoniam malum est ipsum, quod jam adest, quum autem ea immoratur, contractio remitti, ac mea sententia ad contractionem impetus. Forte etiam hac permanente non subaudient reliqua, quum haec propter certam aliam supervenientem dispositionem discussu difficilem fiant; ita namque et plorantes cessant, et nolentes plorare plorant, quum similes imaginationes subiecta faciant, et instet aliquid aut nihil.* Quomodo enim lamentationes

Ed. Chart. V. [152.]

Ed. Bas. I. (184.)

κλαυθμοί, τοιαῦτα ἐνλόγον καὶ ἐπ' ἐκείνων συντυχάνειν, ἐν ταῖς ἀρχαῖς μᾶλλον τῶν πραγμάτων κινούντων, καθάπερ ἐπὶ τῶν τὸν γέλωτα κινούντων γίνεσθαι ἔφη, καὶ τὰ ὅμοια τοῖς τοῖς. ὅτι μὲν οὖν ἐν τῷ χρόνῳ παύεται τὰ πάθη, καίτοι τῆς δόξης διαμενοῦσης, αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ὁμολογεῖ διὰ τὴν μέντοι τὴν αἰτίαν τοῦτο γίνεται, δυνάλογιστον εἶναι ῥησιν. εἰδ' ἔξης ἕτερα παραπλησίως γινόμενα γράφει, περὶ ὧν οἱδ' αἰτίων δηλογάτε τὴν αἰτίαν ἐπαγγέλλεται γινώσκειν. ἀλλ' οὐ Ποσειδώνιος γε, Χρύσιππε, τὰς αἰτίας τῶν τοιούτων ἀγνοεῖν ῥησιν, ἀλλ' ἐπαινεῖ καὶ ἀποδέχεται τὰ ὑπὸ τῶν παλαιῶν εἰρημένα, ἃ ἐπεξῆς ἔρω. σὺ δ' οὐτ' ἐκείνων μνημονεύσας, οὐτ' ἄλλην αὐτὸς εἰπὼν, οἷσι λελῦσθαι τὸ ζητούμενον, ἂν ὁμολογήσῃς ἀγνοεῖν τὴν αἰτίαν. καίτοι τό γε συνέχον ὅλην τὴν πραγματείαν τὴν τε τῶν λογικῶν ζητημάτων καὶ τὴν θεραπευτικὴν τῶν παθῶν οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ τὸ τὰς αἰτίας ἐξευρεῖν, ὅφ' ὧν γίνεται τε καὶ παύεται τὰ πάθη, οὕτω γὰρ ἂν τις, οἶμαι, καὶ τὴν γένεσιν αὐτῶν κωλύσειε, καὶ γενομένης παῦσαι δυνηθείη. συντηρηθεῖσθαι

cessant et ploratus, ita ratio est etiam in illis accidere, per initia magis rebus moventibus, voluti in his, qui risum movent, fieri dixi, atque his similia. Quod igitur tempore affectus cessant, opinione licet permanente, ipse Chrysippus confitetur; cur autem id fiat, ratione id difficile comprehendi posse dicit. Deinde alia similiter accidentia scribit, quorum neque ipsorum causam cognoscere promittit. At Posidonius, o Chrysippe, eiusmodi rerum causam non ignorare se refert, sed veterum dicta, quae deinceps percensebo, laudat et recipit. Tu neque illorum memor, neque aliam ipse prolocutus, putas quaestionem esse solutam, si causam nescire fatearis, quamquam totius operis et rationalium quaestionum et de medendis affectibus nihil aliud summam continet quam causas adinvenire, ex quibus affectiones et fiant et desinant. Ita namque aliquis meo iudicio tum, ne ipsae generentur, prohibebit, tum generatas sistere poterit. Etenim ratio est, siquid iudico, una cum causis generatio-

Ed. Chart. V. [152.]

Ed. Bas. I. (284.)

γὰρ εὐλογον οἶμαι ταῖς αἰτίας τὰς τε γενέσεις καὶ τὰς
ὑπάρξεις τῶν πραγμάτων. ταῦτά τοι καὶ ἀπορεῖς κατὰ τὸ
περὶ τῶν παθῶν βιβλίον τι καὶ γράψαι τοιοῦτον ἡμῖν, ᾧ
προσέχοντες τὸν νοῦν κωλύσομεν τε τῶν παθῶν ἑκαστον
5 γίνεσθαι καὶ γεγόμενον λατόμεθα, καί τοι καὶ τοῦ Πλάτωνος
θαυμαστὸς γράψαντος, ὡς καὶ ὁ Πρωσιδάσιος ἐπιση-
μαίνεται θαυμάζων τὸν ἄνδρα, καὶ θεῖον ἀποκαλεῖ, ὡς καὶ
πρεσβείων αὐτοῦ τὰ τε περὶ τῶν παθῶν δόγματα, καὶ τὰ
περὶ τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων, ὅσα τε περὶ τοῦ μὴ γίνε-
σθαι τὴν ἀρχὴν ἢ γεγόμενα παύεσθαι τάχιστα τῆς ψυχῆς
11 τὰ πάθη γέγραπται πρὸς αὐτοῦ. συνηφθαι δὲ καὶ τὴν
περὶ τῶν ἀρετῶν διδασκαλίαν τοιούτοις φησὶ, καὶ τὴν περὶ
τοῦ τέλους, καὶ ὅλος πάντα τὰ δόγματα τῆς ἡθικῆς φιλο-
σοφίας ὥσπερ ἐκ μιῆς μηρίθου δεδέσθαι τῆς γνώσεως τῶν
κατὰ τὴν ψυχὴν δυνάμεων, αὐτὸς τε δείκνυσιν, ὡς ὑπὸ
θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας γίγνεται τὰ πάθη, καὶ διὰ τίνα τὴν
αἰτίαν ἐν τῷ χρόνῳ καθίσταται, καὶ αἱ δόξαι τε καὶ αἱ
κρίσεις εἴτε μέντοι τοῦ κακὸν ὑπάρχειν αὐτοῖς ἢ γεγόμεναι
προσχωρεῖται δ' εἰς τοῦτο μάρτυρι καὶ αὐτῷ τῷ Χρυσίππῳ

nes et rerum existentias tolli. Hac ratione etiam non
habes in secundo de affectibus libro ejusmodi aliquid
nobis perscribere, cui animam advertentes et prohibe-
mus singulos affectus oriri, et ortis medebimur, quan-
quam id Plato admirabili modo scripserit, quemadmodum
et Posidonius indicat admirans virum; divinum quoque
appellat, cœu maxima reputans ipsius dogmata de affecti-
bus, deque animae facultatibus, et quæ de eo, quod
neutiquam affectus animi oboriantur, vel oborti citissimo
declinant, ab ipso scripta fuere. Conjunctam vero de vir-
tutibus disciplinam his esse contendit, item eam, quæ
de fine, ac in totum omnia moralis philosophiæ placita,
veluti ex uno vinculo cognitionis animæ virium sit alli-
gata; ipseque indicat, quomodo ab iracundia et cupiditate
affectus proveniant, quaque de causa tempore sublidant,
et si opiniones adhuc et judicia permaneant de eo, quod
malum ipsis sit aut fuerit obortum. Ad hoc citat testem

Ed. Chart. V. [152. 153.]

Ed. Bas. I. (284.)

κατὰ τὸ δεύτερον περὶ τῶν παθῶν ἤδη πως γράφοντι·
περὶ δὲ τῆς λύπης, [153] καὶ ὡς ἂν ἐμπλησθέντες τινές,
ὁμοίως φαίνονται ἀφίστασθαι, καθάπερ καὶ ἐπὶ Ἀχιλλέως
ταῦτα λέγει ὁ ποιητὴς περὶ τοῦτον τὸν Πάτροκλον·

Ἄλλ' ὅτε δὴ κλαίων τε κυλινθόμενός τ' ἐκορίσθη,
καί,

Οἱ ἀπὸ πραπίδων ἤλθ' ἡμερος ἡδ' ἀπὸ γυναικῶν,
ἐπὶ τὸ παρακαλεῖν ὥρμητος τὸν Πρίαμον τὴν τῆς λύπης
ἄλογίαν αὐτῷ παριστάς. εἴτ' ἐφεξῆς ἐπιφέρει καὶ ταῦτα·
καθ' ὃν λόγον οὐκ ἂν ἀπελπίσαι τις οὕτως τῶν πραγμάτων
ἐγχεροῖσιν, καὶ τῆς παθητικῆς φλεγμονῆς ἀνιεμένης,
τὸν λόγον παρεισδύμενον, καὶ οἶοναί χεῖραν λαμβάνοντα
παριστάναι τὴν τοῦ πάθους ἄλογίαν. ἐνυργῶς γὰρ ἐν τού-
τοις ὁ Χρύσιππος ὁμολογεῖ, τὴν τε παθητικὴν φλεγμονὴν
ἀνίσθαι κατὰ τὸν χρόνον, εἰτε τῆς ὑπολήψεως τε καὶ δόξης
μενούσης, ἐμπέπλασθαι τε τῶν παθητικῶν κινήσεων τοὺς
ἀνθρώπους, καὶ διὰ τοῦτο παῦλάν τινα λαμβάνοντος τοῦ
πάθους καὶ ἡσυχάσαντος, τὸν λόγον ἐνικρατέστερον γίνε-

etiam Chrysippum ex secundo de affectibus libro, hisce
verbis: *Verum de tristitia, quod repleti nonnulli similiter
ab ea recedere apparent, quemadmodum et de Achille
Patroclum lugente haec poeta scribit:*

*Ast hic jam lacrymis quum esset satur atque querelis,
item,*

*Et desiderium luctus a mente recessisset,
ad Priamum hortandum cum impetu properavit moesti-
tiae irrationabilitatem pacans. Deinde rursus haec ad-
ducit: Qua ratione non desperabit aliquis, rebus ita per-
durantibus et inflammatione affectuum remittente, ratio-
nem ingredientem et veluti locum capientem affectionis
irrationabilitatem sistere. Manifesto siquidem Chrysippus
in his confitetur, et affectus inflammationem temporis
spatio remitti, suspicione adhuc et opinione permanente,
et homines affectuum motionibus repleti, ac ideo, quum
affectus exiguam quietem subit, rationem superiorem*

Ed. Charr. V. [153.]

Ed. Bas. L. (154.)

οἶται. ταῦτα γὰρ ἀληθῆ μέν ἐστιν, εἴπερ τινὰ καὶ ἄλλα, μάχεται δὲ ταῖς ὑποθέσειν αὐτοῦ, καθάπερ καὶ τὰ ἐπιφερόμενα τύνδε τὸν τρόπον ἔχοντα. λέγεται δὲ καὶ τοιαῦτα εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν πινῶν.

— — λαιμηρός δὲ κύρος στυγεροῖο γόοιο.
καὶ εἰ ταῖς τοιαῦτα εἰς τὸ κατὰ τὴν λύπην ἀγαθόν.

— — τοῖς δὲ δυστυχουμένοις πᾶσι

Τερπνὸν τὸ κλαῦσαι καὶ ποδύρασθαι τύχας.
καὶ εἰ τοῦτων ἐφεξῆς.

Ὡς φέτο, τοῖσι δὲ πᾶσι ἐφ' ἡμερον ὥρσε γόοιο.
καί.

Τὸν αὐτὸν ἀνέγειρε γόον, ἦγαγε παλῦδακρον ἄδονάν.
εἰ δὲ ἀμείλι. πάμπολλα καὶ ἄλλα τοιαῦτα παρὰ τῶν ποιη-
τῶν ἀθροῖσαι μαρτύρια τοῦ καὶ λύπης, καὶ θαυμάσιον, καὶ
κλαυθμῶν, καὶ θρήνου, καὶ νίκης, καὶ τιμῆς, καὶ πάντων
τε τῶν τοιούτων ἐμπέπλωσθαι τοὺς ἀνθρώπους, ἐφ' οἷς
οὐδὲν χαλεπὸν ἐστὶ συλλογίζεσθαι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐν
τῷ χρόνῳ παύεται μὲν τὰ πᾶσι, κρατεῖ δὲ τῶν ὁρμῶν

evadere. Haec namque vera quidem sunt, si quae alia, verum cum ipsis hypothetibus discordant, quemadmodum etiam quae inferuntur, hoc modo prolata. Dicuntur etiam ejusmodi ab affectuum mutatione:

Luctus continuusq; moesti futur est.

Praeterea ejusmodi ad tristitiae diductionem: *Infelicitibus delectabile quodammodo est plorare et fortunas deplere.* Insuper his deinde subdit:

Sic ait, at desiderium patris obvenit illi

Deflendi.

Et:

Eundem suscitavit luctus, reduxit, curas lacrymae.
Denique plura adhuc alia id genus a poetis colligere testimonia licet ejus, quod homines tristitia, lacrymis, ploratibus, gemitu, victoria, honore et omnibus ejusmodi repleantur, propter quae nihil negotii est colligere causam, ob quam temporis spatium affectus desinunt, ratio

Ed. Chart. V. [163.]

Ed. Bas. I. (281.)

ὁ λόγος. ὡς γὰρ ἐφίεται τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς αἰσίων
 τινῶν ὀρεκτικῶν, οὕτως καὶ τυγχάνουσιν αὐτῶν ἐμπέλαται,
 καὶ τοῦτο τὴν αὐτῶν κίνησιν καθίστησιν, ἥτις ἐκκρίεται τῆς
 ὁρμῆς τοῦ ζώου, καὶ καθ' αὐτὴν ἦγεν ἐφ' ὃ τι παρήγετο.
 οἰκουν ἀσυλλήγιστοι τῆς παύλας τῶν παθῶν εἰσιν αἱ αἰ-
 τίαι, καθόπερ ὁ Χρύσιππος ἔλεγε, ἀλλὰ καὶ πᾶν σαφές
 τῷ γὰρ μὴ βουλομένῳ φιλονεικεῖν τοῖς παλαιῶσι. οὐδὲν γὰρ
 οὕτως ἐναργές ἐστιν, ὥς τὸ δυνάμεις τινάς ἐν ταῖς ἡμετέ-
 ραις εἶναι ψυχαῖς ἐπιμέμεναι φύσει, τὴν μὲν ἡδονῆς, τὴν
 δὲ πόνου καὶ νίκης, ἃς ἐναργῶς ὁρᾶσθαι φησι καὶ τοῖς
 ἄλλοις ζώοις ὁ Ποσειδώνιος, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ἐπεδείξαμεν
 εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ πρώτου γυμνασίου. ἐπιμέμεται δ' ὁμο-
 θῶς τοῦ Χρυσίππου καὶ τῷ φάναι· τυχόν δέ, τῆς ὁρμῆς
 διαμενοῦσας, οὐχ ὑπακούσεται τὰ ἐξῆς διὰ ποιὰν ἄλλην
 ἐπιγινόμετην διάθεσιν. ἁμύχανον γὰρ εἶναι φησι, παρῆναι
 μὲν τὴν ὁρμὴν, ὑπ' ἄλλης δὲ τινος αἰτίας καλύσθαι τὴν
 κατ' αὐτὴν ἐτέργεαν. ὅθεν καὶ πείδαν λέγει, οὕτω γὰρ καὶ

autem cupiditatum impetui dominatur. Ut enim pars
 animae affectibus obnoxia peculiaria quaedam appetibilia
 concupiscit, ita etiam ipsi, quum accidunt, repletur;
 atque in hoc sanum ipsius motum sistit, qui animalis im-
 petu praeerat, et ut secum ducebat, quocumque ferebatur.
 Quare affectuum quietis causae incomprehensibiles non
 sunt, quemadmodum Chrysippus dictitabat, sed etiam ad-
 modum manifestae ei, qui cum veteribus nolit contendere.
 Nihil enim tam clarum est, quam vires quaedam in
 nostris animis inesse natura concupiscentes, hanc vo-
 luptatem, illam dominium et victoriam; quas evidenter
 etiam in aliis animantibus videri Posidonius affirmat,
 quemadmodum nos quoque statim ab initio primi libri
 ostendimus. Accusat autem recte Chrysippum in eo, quod
 dicit: Forte impetu permanente non obediunt reliqua
 ob certam aliam oborientem dispositionem. Fieri siquidem
 non posse ait, ut impetus quidem animi adsit, ab alia
 vero causa quadam ipsius actio impediatur. Unde, quum

Ed. Chart. V. [153. 154.]

Ed. Haf. I. (284.)

κλαίοντες παύονται, καὶ μὴ βουλόμενοι κλαῖν κλαίουσιν, ὅταν ὁμοίως τὰ ὑποκείμενα φαντασίας ποιῇ, τὴν αἰτίαν ἐρωτῇ κἀνταῦθα ὁ Ποσειδώνιος, δι' ἣν καὶ οἱ πολλοὶ μὴ βουλόμενοι πολλάκις κλαίουσιν, ἐπισχεῖν μὴ δυνάμενοι τὰ δάκρυα, καὶ ἄλλοι κλαῖν ἔτι βουλόμενοι φθάτουσιν ἔτι παύόμενοι ἦτοι διὰ τὰς παθητικὰς κινήσεις σφόδρὰ ἐγκειμένας, ὥς μὴ κρατεῖσθαι πρὸς τῆς βουλήσεως, ἢ παντελῶς πεπαυμένας, ὥς μηκέτ' ἐπεγείρεσθαι δύνασθαι πρὸς αὐτῶν. οὕτως γὰρ ἢ τς τοῦ λόγου μάχη τε καὶ διαφορὰ [154] πρὸς τὸ πάθος εὐρεθήσεται, καὶ τῆς ψυχῆς αἱ δυνάμεις ἐναργῶς σωθήσονται, οὐ μὰ Δία, ὥς Χρύσιππος φησι, διὰ τινος αἰτίας ἀσυλλογίστους τούτων γινομένων, ἀλλὰ διὰ τὰς ὑπὸ τῶν παλαιῶν εἰρημένας. οὐ γὰρ Ἀριστοτελὴς μόνον ἢ Πλάτων ἐδόξαζον οὕτως, ἀλλ' ἔτι πρόσθεν ἄλλοι τέ τινες καὶ ὁ Πυθαγόρας, ὥς καὶ ὁ Ποσειδώνιος φησιν, ἐκείνου πρώτου τε εἶναι λέγων τὸ δόγμα, Πλάτωνα δ' ἐξεργάσασθαι καὶ κατασκευάσαι τελειώτερον αὐτό. διὰ τοῦτο τοῖσιν καὶ τὰ ἔθνη φαίνεται πλεῖστον δυνάμενα καὶ ὅλος ὁ

dicit: Sic enim et plorantes cessant, et nolentes plorare plorant, quum similes subjecta imaginationes efficiant: causam hic quoque rogat Posidonius, cur etiam plerique non volentes subinde plorant et lacrymas cohibere nequeunt, ac alii plorare adhuc volentes protinus cessant, ob motiones affectibus subditas vehementer ita inhaerentes, ut non evincantur a voluntate, aut ita omnino cessantes, ut ab ipsis excitari nequeant. Ita enim, quomodo ratio et pugnet cum affectu, et ab eo differat, inveniatur, animique vires manifesto servabuntur, non per Iovem, ut Chrysippus ait, propter causas aliquas incomprehensibiles his accidentibus, verum ob eas, quae a veteribus sunt expositae. Quippe non Aristoteles tantum aut Plato sic opinabantur, sed adhuc priores, alique nonnulli, et Pythagoras, ut etiam Posidonius inquit, illius et primi dogma esse pronuncians, Platonem autem elaborasse secessique ipsum absolutius. Propterea igitur et consuetudines, et omnino tempus ad affectuum molus plurimum

Ed. Chart. V. [154.]

Ed. Bal. T. (281. 285.)

χρότος εἰς τὰς παθητικὰς κινήσεις, ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἔθεσιν οἰκείουται κατὰ βραχὺ τὸ τῆς ψυχῆς ἄλογον, οἷς ἂν ἐντρέφεται, κατὰ δὲ τὸν χρόνον, ὡς προείρηται, παῦλα γίνεται τῶν παθῶν ἐμπιπλάμετων τῶν ἀλόγων τῆς ψυχῆς δυνάμει, ὧν ἐπεθύμουν ἐμπροσθεν. αἱ δὲ λογικαὶ γυνάσεις τε καὶ κρίσεις καὶ ὅλως ἐπι(285)στήμει πᾶσαι καὶ τέχναι διὰ τὸν χρόνον αὐτὸν μόνον ψιλὸν οὔτε δύσλυτοι φαίνονται γίνεσθαι, καθάπερ οἱ κατὰ πάθος ἐθισμοί, οὔτε μετατίθεσθαι τε καὶ πύεσθαι, καθάπερ ἡ λύπη καὶ ἄλλα πάθη. τίς γὰρ τοῦ τὰ δις δύο τίσσεσσι εἶναι διὰ τὸν χρόνον ἐμπληθεῖς ἀπέστη καὶ μετεδόξασεν; ἢ τίς τοῦ μὴ πᾶσας εἶναι τὰς ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ κύκλου; καθ' ἕκαστόν τε τῶν ἄλλων θεωρημάτων οὐδεὶς ἐστὶν ὅστις ἐμπληθεῖς ἀπέθετο τὴν παλαιὰν δόξαν, ὥσπερ ἀποτίθεται τὸ κλαίειν τε καὶ λυπεῖσθαι, καὶ στένειν, οἰμῶζειν τε καὶ θρηγεῖν, ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα, κἂν αἱ περὶ τῶν γεγενημένων ὡς κακῶν ὁμοίαι διαμέτωσιν ὑπολήψεις. ἰκανὰ μὲν οἷν ὑμῶν καὶ ταῦτα πρὸς ἐνδειξιν ὧν οὐκ ὀρθῶς

posse videntur; etenim consuetudine irrationabilitas animae inolefcit in quocunque educetur. Tempore autem, ut praedictum est, affectus conquiescunt, repletis irrationabilibus animi facultatibus his, quae antea desiderabant. At rationales cognitiones, iudicia et summam scientiae omnes artesque propter solum ipsum tempus nudum neque difficiles ad dissolutionem fieri apparent, quemadmodum secundum affectum consuetudines, neque transponi et cessare, sicuti triflita alioque affectas. Quis namque ab eo, quod bis duo sint quatuor, expletus temporis processu recessit aliterque putavit? Vel quis de eo, quod omnes ex centro circuli aequales existant? In singulisque aliis speculationibus nullus est qui expletus veterem abiecit opinionem, quemadmodum deponit sinitque plorare, trislarī, suspirare, lugere, lamentari, quaeque huius generis sunt alia, etsi de praeteritis tanquam malis opinionones permaneant. Sufficerent quidem igitur et haec ad indicationem eorum, quae non recte Chrysippus tra-

Ed. Chart. V. [154.]

Ed. Bas. I. (285.)

ἔγραψεν δὲ Χρύσιππος ὑπὲρ τε τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν, καὶ πολὺν πρότερον ἔτι περὶ τῶν ἐργαζομένων αὐτὰ δυνάμεων. οὐ μὲν ἀλλὰ διὰ τοῦ πέμπτου γραμματος ἔγραψα περὶ τῶν αὐτῶν ἔτι διαλεχθῆναι, παραλείπων μὲν τὰ πλεῖστα τῶν οὐκ ὀρθῶς εἰρημένων αὐτῶ, μόνων δὲ ἐκείνων μνημονεύων, ἐν οἷς ἐναντιολογεῖται πρὸς ἑαυτὸν, ἐναντία τε τοιμῇ φθέγγεσθαι τοῖς ἐναρῶς φαινομένοις. ἐπιμνησθῆσθαι δ' ἐν αὐτοῖς ἔτι καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Ποσειδωνίου πρὸς τὸν Χρύσιππον ἀντιερχομένων.

didit de animae affectibus, et multo adhuc prius de facultatibus ipsos efficientibus; attamen libro quinto de eisdem insuper differere decrevi, relinquens quidem plurima non recte ab eo dicta, illorum vero duntaxat memor, in quibus sibi ipso adversatur, contrariaque audet evidenter apparentibus proferre. Caeterum indidem ea pariter, quae Posidonius adversus Chrysippum litteris mandaverit, in memoriam sum reducturus.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΠΕΜΠΤΟΝ.

Ed. Chart. V. [165.]

Ed. Bas. I. (185.)

Κεφ. α'. Ὁ περὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς λόγος ἀναγκαῖος μὲν ἦν ἡμῖν ἐκείσθαι καὶ δι' ἑαυτὸν· ἀναγκαιότερον δὲ ἐποίησαν αὐτὸν οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον εἰς ἀπόδειξιν τοῦ περιέχοντος τόπου τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονοῦν προσχορηγούμενοι. διέξιντες γάρ, ὥς μὲν αὐτοὶ νομίζουσιν, ἅπαντα τὰ πάθη συνιστάμενα κατὰ τὴν καρδίαν, ὥς δὲ τὰληθῆς ἔχει, τὰ κατὰ μόνον τὸν θυμὸν, ἔπειτα προσλα-

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER QUINTVS.

Cap. I. Sermo de animi affectibus necessarius etiam propter se mihi habitus est; magis autem ipsum necessarium Chrysippi sectatores reddiderunt, qui ad loci principem animae facultatem continentis demonstrationem eo sunt usi. Nam quum ostendissent, quomodo ipsi universos affectus in corde consistere opinentur, ut autem veritas habet, solum iracundiam, deinde ubi assumpserunt,

Ed. Chart. V. [155. 156.]

Ed. Bas. I. (285.)

βόντες, ὥς, ἐνθα ἂν τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἐκταῦθ' ἔσσι καὶ τὸ λογιζόμενον αὐτῆς, οὕτως ἤδη περαίνουσιν, ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ λογιστικὸν ἐπύρχειν. ἡμεῖς δὲ, ὅτι μὲν ἐκτεῦθεν ὀρμῶνται τὰ κατὰ τὸν θυμὸν, ἀληθεύειν αὐτοὺς φάμεν, οὐ μὴν οὐθ' ὅτι καθ' ἓνα τόπον ἀναγκαῖόν ἐστι τό τε θυμοῦμενον εἶναι καὶ τὸ λογιζόμενον, οὐθ' ὅτι μιᾶς δυνάμειός ἐστιν ἔργα συγχωροῦμεν, ἀλλ' ἀποδεικνύειν αὐτοὺς ἀξιοῦμεν, ὥσπερ τᾶλλα τὰ κατὰ τὸν λόγον, οὕτω καὶ ὅτι τῇ αὐτῇ ἀρχῇ ἀναγκαῖόν ἐστιν εἶναι τῶν τε παθῶν καὶ τοῦ λογισμοῦ. Χρύσιππος μὲν οὖν ἐν τῷ πρώτῳ περὶ παθῶν ἀποδεικνύεται πειράται, κρίσεις τινὰς εἶναι τοῦ λογιστικοῦ τὰ πάθη, Ζήνων δ' οὐ τὰς κρίσεις αὐτάς, ἀλλὰ τὰς ἐπιγιγνομένας αὐταῖς συστολάς καὶ λύσεις, ἐπάφσεις τε καὶ τὰς πτώσεις τῆς ψυχῆς ἐνόμιζεν εἶναι τὰ πάθη. ὁ Ποσειδώνιος δ' ἀμφοτέροις διενεχθεῖς ἐπαιτεῖ τε ἕνα καὶ προσέειπε τὸ Πλάτωνος δόγμα, καὶ ἀντιλέγει τοῖς περὶ τὸν Χρύσιππον, [156] οὔτε κρίσεις εἶναι τὰ πάθη δεικνύων, οὔτε ἐπιγιγνώμενα κρίσεις, ἀλλὰ κινήσεις τινὰς ἐτέρων

ubique animi affectiones sint, ibi quoque ratiocinatricem ipsius facultatem haberi, ita jam concludunt, in corde ratiocinatricem existere. Nos vero, quoniam inde iracundia profilit, vera ipsius dicere affirmamus, non tamen, quod uno in loco et irascibilem et ratiocinatricem facultatem esse necessarium sit, neque quod unius opera facultatis existant, concedimus; verum demonstrare ipsos volumus, sicuti alia, quae ad rationem attinent, sic etiam, quod necessario idem affectuum et rationis principium existat. Chrysippus itaque libro priore de affectibus ostendere conatur, affectus ratiocinatricis facultatis quaedam esse iudicia. Zeno non ipsa iudicia, sed supervenientes eis contractiones solutionesque, elationes et casus animi affectus esse existimavit. Posidonius autem ab utrisque dissentiens laudat simul et admittit Platonis dogma, adversaturque Chrysippo, neque iudicia esse affectus ostendens, neque supervenientia iudicio, verum motiones

Ed. Chart. V. (1566.)

Ed. Bas. I. (185.)

δυνάμεων ἀλόγων, αἷς ὁ Πλάτων ὠνόμασεν ἐπιθυμητικὴν τε καὶ θυμοειδῆ. πολλῶν δ' εἰρημένων αὐτῷ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ παλαιοῦ δόγματος, ἃ μὲν ἴσθιν ἐπίκαιρα, ταῦτ' ἐν τῷ πρὸ τούτου λόγῳ, τετάρτῳ τῆς ὅλης ὄντι πραγματείας, ἐπειράθη ἐπιεῖν διὰ βραχέων ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ γράμματος. ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἔμπροσθεν αὐτὸς ἀπ' ἑαυτοῦ διεῖλθεν, ὅσα τε μάχεται τῶν ἐναργῶς φαινομένων τῷ Χρυσίππου δόγματι, καὶ ὅσα πρὸς αὐτὸν ἐναντιολογούμενος εἴρηκεν, οὐκ ἀναμείνας τὸν ἔξωθεν κατηγοροῦν. ἱκανὰ μὲν οὖν ἦν καὶ ἐκεῖνα πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ πλείους εἶναι δυνάμεις, αἷς ἐπιθυμοῦμεν τε καὶ θυμούμεθα καὶ λογιζόμεθα, καὶ μὴ μίαν, ὡς ὁ Χρυσίππος οἶεται. προσκείμεται δ' οὐκ ὀλίγα καὶ κατὰ τοῦτον εἰς τὸν λόγον, ὅσα ὁ Χρυσίππος αὐτὸς ἐναντιολογούμενος αὐτῷ μαρτυρεῖ τοῖς τ' ἀληθέσιιν ἡμῖν καὶ τῷ παλαιῷ δόγματι. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τὰ κακῶς εἰρημένα παρ' αὐτοῦ, καίτοι πάμπόλλα τὸν ἀριθμὸν ὄντα, παρελθεῖν ἔχοντα, πολύβιβλόν τε ἡμῖν τὴν πραγματείαν ἔσεσθαι μοι νομίζων, εἰ πάντ' ἐξελέγχοιμι καλῶς, πεπεισμένος τε

aliquas aliarum facultatum irrationabilium, quas Plato concupiscibilem et irascibilem nominavit. Quum autem multa ad veteris placiti demonstrationem prodiderit, quae sane praeclara sunt ac opportuna, eadem superiori libro, qui totius operis quartus est, conatus sum breviter ad commentarii calcem explicare. Etenim in prioribus ipse ex meo ingenio percensui, quae evidenter apparentia cum Chrysippi placito pugnarent, et quae sibi met contradicens ipse protulerit, non remoratus accusatorem externum. Suffecerant igitur et illa ad demonstrandum, plures esse facultates, quibus concupiscimus, irascimur, ratiocinamur, et non unam, veluti Chrysippus autumat. Apponentur autem non pauca etiam in hoc adhuc libro, quae Chrysippus ipse sibi contraria dicens contestatur veris simul et veteri placito. Siquidem alia, quae perperam ab eo sunt dicta, quamvis numero permulta, praeterire decrevi, tum quia opus prolixum fore, si omnia probe coarguam, censeo, tum quia persuasum mihi est,

Ed. Chart. V. [156.]

Ed. Bas. I. (185.)

ὑπὸ φιλονεικίας τῆς πρὸς τοὺς παλαιούς ἐριστικώτερον ὑπὲρ αὐτῶν ἀπερουπτάς μοι τοὺς ἐπιτινοῦντας τὰ Χρυσίππου δόγματα. ἐν οἷς δὲ αὐτὸς αὐτὸν καταβάλλει μετὰ τοῦ καὶ μάχεσθαι τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις, ἐν τούτοις ἡγοῦμαι τάχα ἂν αἰδεσθῆναι τέ τινα καὶ μεταστῆναι πρὸς τὰ βελία, καθάπερ καὶ ὁ Πασειδώνιος ἐποίησεν, αἰδασθεὶς συναγορεύσαι ψευδεῖ φαταρῶς δόγματι τῷ τῶν ἄλλων Στωϊκῶν, οἱ γὰρ μέχρι τοσούτου φιλονεικίας ἤκουσιν, ὥστ', ἐπειδὴ τῆς λογικῆς δυνάμεως ἔφασκαν εἶναι τὰ πάθη, τοῖς ἀλόγοις ζώοις μὴ μετέχειν αὐτῶν συγχωρεῖν, οἱ πλεῖστοι δ' οὐδὲ τοῖς παιδίοις, ὅτι δηλαδὴ καὶ ταῦτ' οὐδέπω λογικά. τὸ μὲν οὖν οὕτως ἀναισχυντεῖν πρὸς τὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναργῶς φαινόμενα σοφιστῶν ἔργον ἐστὶ, τὸ δὲ μὴδὲ ἄπειρ ὑπέδρευτο δύνασθαι διαφυλάττειν, ἀλλ' ἐναντία γράφειν αὐτῶν, ἀγνυμύσων περὶ λόγον ἀνθρώπων, οἷός περ καὶ ὁ Θανμασιώτατος Χρυσίππος ἐν παντούλλαις εὕρισκεται πραγματείαις. ἄλλὰ περὶ μὲν τῶν ἄλλων ἐτέρωθεν.

eos, qui Chrysippi placita collaudant, prae litigandi studio, quo erga veteres afficiuntur, litigiosius de ipsis mihi contradicturos. At in quibus ipse se dejicit pugnatque cum manifesto apparentibus, in his puto forsitan revereri posse aliquem et transire ad meliora, quemadmodum et Posidonius factitavit, reveritus falso palam dogmati aliorum Stoicorum suffragari, qui eo veniunt contentiones, ut, cum rationalis facultatis affectus esse dixerunt, non concedant, animalia irrationalia eorum habere communionem, plurimum pueros quidem, quoniam scilicet et hi nondum rationis compotes sunt. Itaque tam impudenter adversus ea, quae omnibus hominibus evidenter apparent, resistere ad sophistas pertinet; at quod neque ea, quae statuerunt, tueri possint, sed contraria ipsis scribant, hominum est in dicendo non exercitatorum, qualis etiam maxime mirabilis ille Chrysippus in multis operibus deprehenditur. Verum de aliis alibi.

Ed. Chart. V. [156. 157.]

Ed. Bas. I. (285.)

Κε φ. β'. Περὶ δὲ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν, ὡς οὐκ ἔστι τῆς λογικῆς δυνάμεως, ἤδη μὲν μοι καὶ τὸ πρὸ τούτου πεπλήρωται βιβλίον ὧν αὐτὸς ἀκούων ὁμολογεῖ, πληρωθήσεται, δ' οὐδὲν ἦτορ καὶ τοῦτο τὴν ἀρχὴν ἐν-θάνδε ποιησαμένω. τὸ πάθος τῆς ψυχῆς κίνησίν τινα παρὰ φύσιν ἄλογον ὑπάρχειν, οὐχ οἱ παλαιοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ Χρύσιππος ὁμολογεῖ. καὶ μὲν δὴ ὡς ἡ κίνησις αὕτη ταῖς τῶν ὑστείων οὐκ ἐγγίνεται ψυχαῖς, ὁμολόγηται παρ' αὐτοῖν. ὅποια δὲ τίς ἐστιν ἡ τῶν φάσεων ψυχὴ κατὰ τὰ πάθη καὶ πρὸ τῶν παθῶν, οὐκ ἔδ' ὁμοίως ἐξηγοῦνται. Χρύσιππος μὲν γὰρ ἀνάλογον ἔχειν αὐτὴν φησι τοῖς ἐπιτηδεύουσιν σώμασιν εἰς πυρετοὺς ἱκνίπτεται, ἡ διωρ-ρῶσις, ἡ τὲ τοιοῦτον ἕτερον ἐπὶ μικρᾷ καὶ τυχούσῃ προ-φάσει. καὶ μέμφεται γὰρ ὁ Ποσειδώνιος αὐτοῦ τὴν ἀκρίβειαν γὰρ φησιν οὐ τοῖς τοῖς, ἀλλὰ τοῖς ἀπλῶς ὑγιαίνουσιν σώμασιν εἰκάσαι τὴν τῶν φάσεων ψυχὴν· εἴτε γὰρ ἐπὶ μεγάλαις αἰτίαις, εἴτ' ἐπὶ μικροῖς πυρετοῖς, οὐδὲν διαφέ-ρειν ὡς πρὸς τὸ πάσχειν τε αὐτὰ [157] καὶ εἰς πάθος

Cap. II. At de animi affectibus, quod rationalis fa- cultatis non sint, jam sane etiam superior liber repletus est his, quae ipse vel invitatus fatetur, nihilominus et hic replebitur, hinc ducto exordio. Affectum animi motio- nem quandam praeter naturam rationis expertem esse, non veteres tantum, sed Chrysippus quoque concedit. Quin etiam, quod motus hic civilium animis non innasci- tur, apud utrosque in confesso est. Qualis autem sit pra- vorum anima tum in affectibus, tum ante affectus, non itidem exponunt. Chrysippus namque ipsam respondere ait corporibus, quae in febres, aut alvi profluvium, aut aliud quoddam ejusmodi levi ac fortuita occasione in- cidere sunt idonea. At Posidonius similitudinem ipsius damnat; oportere siquidem ait non his, verum simplici- ter sanis corporibus pravorum animam assimilare; sive enim ob magnas causas, sive ob parvas febricitent, nihil interesso, ut patiantur ea et in affectum quomodocunque

Ed. Chart. V. [157.]

Ed. Bas. I. (285. 286.)

ἀγεσθαι καθ' ὁτιοῦν, ἀλλὰ τῶν τὰ μὲν εὐέμπωτα εἶναι, τὰ δὲ δύσπρωτα διαφέρειν ἀλλήλων. οὐκ οὖν ὁρθῶς εἰκά-
ζεσθαι φησιν ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου τὴν μὲν ὑγίαν τῆς
ψυχῆς τῇ τοῦ σώματος ὑγείᾳ, τὴν δὲ νόσον τῇ βλαδίᾳ
εἰς νόσημα ἐμπιπτούσῃ καταστάσει τοῦ σώματος· ἀπαθὴ
μὲν γὰρ γίνεσθαι ψυχὴν τὴν τοῦ σοφοῦ δηλονότι, σῶμα
δ' οὐδὲν ὑπάρχειν ἀπαθές, ἀλλὰ δικαιότερον εἶναι προσω-
κάειν τὰς τῶν φαύλων ψυχὰς ἥτοι τῇ σωματικῇ ὑγείᾳ
ἐχούσῃ τὸ εὐέμπωτόν εἰς νόσον, (οὕτω γὰρ ὠνόμασεν ὁ
Ποσειδάσιος,) ἢ αὐτῇ τῇ νόσῳ, εἶναι γὰρ μᾶλλον νοσώδη
(286) τινὰ εἶναι, ἢ ἡδὴ νοσοῦσαν. συμφέρεται μέντοι τῷ
Χρυσίππῳ καὶ αὐτός, ὡς νοσεῖν τε καὶ λέγειν τὴν ψυχὴν
ἅπαντας τοὺς φαύλους, εἰκέναι τε τὴν νόσον αὐτῶν ταῖς
εἰρημέναις τοῦ σώματος καταστάσεσι. λέγει γοῦν ὧδε κατὰ
λόγον· διό καὶ ἡ νόσος τῆς ψυχῆς εἰκεν, οὐχ, ὡς ὁ Χρύ-
σιππος ὑπέλπε, τῇ νοσώδει καχεξίᾳ τοῦ σώματος, καθ' ἣν
ὑποφέρεται ῥομβώδεσιν, οὐχὶ περιοδικαῖς, οἷς ἔμπιπτε πτυ-
ρετοῖς, ἀλλὰ μᾶλλον εἰκεν ἡ ψυχικὴ νόσος ἥτοι σωματικῇ

ducantur, verum eo, quod haec facile, illa difficile in-
cidunt, invicem differre. Non igitur recte a Chrysippo
assimilari dicit animae sanitatem corporis sanitati, mor-
bum vero corporis constitutioni, quae facile in morbum
incidat; quippe sapientis animam scilicet nullis ob-
noxiam affectibus fieri, corpus autem nullum illis esse
liberum; verum iustius existere, ut pravorum animae
vel corporeae sanitati, quae omnis proclivitas in mor-
bum habet, (sic enim appellavit Posidonius,) vel ipsi morbo
assimilentur; esse enim vel morbosum quendam habitum,
vel jam laborantem. Consentit autem Chrysippo, ut ipse
et aegrotare dicat animo omnes pravos, similesque mor-
bum ipsorum commemoratis corporis constitutionibus.
Itaque sic ad verbum scribit: *Quare et morbus animae
similis est, non, quemadmodum Chrysippus existimavit,
morbo corporis habitui pravo, ob quem sufficiuntur
erraticis nec periodum habentibus febribus, in quas in-
cidunt, sed magis assimilatur animae morbus vel cor-*

Ed. Chart. V. [157.]

Ed. Bas. I. (186.)

ὕγιαινε ἐχούσῃ τὸ εὐέλπτατον εἰς τὴν νόσον, ἣ αὐτῇ τῇ νόσῳ. ἔστι γὰρ ἡ μὲν σωματικὴ νόσος ἔξις ἤδη νοσοῦσα, ἣ δὲ ὑπὸ τοῦ Χρυσόππου λεγομένη νόσος εὐέλπτασίμῃ μάλ-
λον δοικεν εἰς πυρετούς. ἐν τούτοις τὸν Πασειδώνιον ἐπει-
τῶ μὲν, ὅτι τοῖς ὑγιαίνουσι σώμασιν ὁμοίως ἔχειν φησὶ τὰς
τῶν φαύλων ψυχὰς, ὅταν ἔξω παθῶν καθεστήκωσιν, οὐκ
ἐπαιτῶ δὲ νόσον ὀνομάζοντά τὴν τοιαύτην κατάστασιν.
ἔχρῃ γὰρ, εἰπερ ὀρθῶς εἶκατε, τὰς μὲν τῶν σπουδαίων ψυ-
χὰς ὁμοίως ἔχειν φάναι τοῖς ἀπαθείσι σώμασιν, εἰτ' οἷον
ἔστιν, εἰτ' οὐκ ἔστι τιτὸ τοιαῦτα, (περιτεὺν γὰρ ὡς πρὸς
τὴν προκειμένην εἰκόνα διανοέεσθαι τοῦτο,) τὰς δὲ τῶν
προκοπιέντων τοῖς εὐεπικοῖς, τὰς δὲ τῶν μετρίων ἀνδρῶν
τοῖς ὑγιαίνουσι, χωρὶς εὐεξίας, τὰς δὲ τῶν πολλῶν τε καὶ
φαύλων τοῖς ἐπὶ μικρῇ προφάσει νοσοῦσι, τὰς δὲ τῶν
ὀργιζομένων, ἣ θυμουμένων, ἣ ὅλοις ἐν πάθει τιτὸ
καθεστῶτων τοῖς ἤδη νοσοῦσιν. ἀλλὰ γὰρ εὐλαβηθῆναι
μοι δοκεῖ διαφερόμετος ἐν ἵπασι φωραθῆναι Χρυσόππου.

*poreas sanitate proclivitatem in morbum cadendi habenti, vel. ipsi morbo. Est enim corporis morbus habitus jam aegrotans. At qui a Chrysippo morbus dicitur, facilitas potius cadendi in febres apparet. In his sane laudo Polidonium, quod pravorum animas, quum extra affectus constiterint, sanis corporibus similes esse praedicat; non probo autem, quod ejusmodi constitutionem morbum nominet. Oportebat enim, si recte sapientum animas vellet assimilare, dicere, simili corporibus modo, quae ab affectibus sunt immunia, ipsas habere, sive sunt, sive non sunt quaedam hujusmodi, (superfluum enim quantum ad propositam similitudinem hoc considerare,) at providorum bono habitu praeditis, mediocrium vero virorum sanis sine bona habitudine, vulgarium autem et pravorum iis, qui levi de causa laborant, sed irascen-
tium aut furibundorum aut summatim affectu aliquo ob-
fessorum iis, qui jam aegrotant. Sed enim cavisse mihi videtur, ne in omnibus a Chrysippo dissentiens depre-*

Ed. Chart. V. [157.]

Ed. Bas. I. (286.)

τίνα γὰρ ἂν τις ἄλλην αἰτίαν εἴποι τοῦ τῆς νόσον τῆς ψυχῆς ὁμοιοῦν αὐτὸν τῇ καταστάσει τῶν θ' ὑγιαίνοντων σωμάτων, τῶν τ' ἤδη νοσούντων; οὐ γὰρ ἀμφοτέροις, ἀλλὰ μέ-
τοις τοῖς νοσοῦσι δικαιότερον ἢν παραβεβλησθαι τὰς νο-
σοῦσας ψυχάς· ἀδύνατον γὰρ εἶναι πρᾶγμα, τῆς νόσον τῆς
ψυχῆς, δυσὶν ἐναντίοις ὁμοιωσθαι πράγμασιν, ὑγίαια τε ἄμα
καὶ νόσῳ. εἰ γὰρ δὴ τοῦτο, καὶ τῆς ὑγίαιας ἀναγκαῖον
ἔσται τῇ νόσῳ παραπλήσιαν ὑπάρχειν, εἰ γε δὴ καὶ τῇ τῆς
ψυχῆς νόσῳ προσείκειν ἑκάτερον αὐτῶν· τὰ γὰρ καὶ αὐτῷ
παραπλήσια πάντως που καὶ ἀλλήλοις ἐσὶ παραπλήσια.
Χρύσιππος δ' ἀτοπώταρος ἐτι, μὴδ' ἐν ταῖς περιοδικαῖς τιθε-
νύσοις κωδεστώσαις, οἷοναι τριταίων ἢ τεταρταίων πυρετῶν,
ὁμοιωσθαι συγκαρῶν τῆς νόσον τῆς ψυχῆς. γράφει γοῦν
εἶδε· ὑπονοητῶν τοίνυν, τῆς μὲν τῆς νόσον ὁμοιοτά-
την εἶναι τῇ τοῦ σώματος πυρετώδει καταστάσει, καθ' ἣν
οὐ περιοδικῶς, ἀλλ' ἀτάκτως πυρετοὶ καὶ φρεῖαι γίνονται,
καὶ ἄλλως ἀπὸ τῆς διαθέσεως, καὶ μικρῶν ἐπιγνομένων αἰ-
τίων. οὐκ οἶδα, τί ποτε δοῖεν αὐτῷ, τοὺς μὲν ἐτοίμως

hendatur. Quam enim aliam causam dicat eius, qui
animi morbum ipse constitutioni corporum tuum sanorum
tum jam laborantium constitutioni assimilet? Non enim
ambobus, verum solis aegrotantibus animas laborantes
comparasse erat iustus. Quippe una res, puta' animi
morbus, nequit duabus contrariis rebus, sanitati pariter
et morbo, assimilari. Si enim hoc, etiam sanitatem morbo
per similem esse oportebit, (siquidem animae morbo
utrumque ipsorum assimilavit. Quippe quae eidem similia
sunt, omnino etiam inter se similia sunt. At Chrysippus
absurdus adhuc ne in circuitu quidem morbis quibus-
dam consistentibus, veluti tertianis aut quartanis febribus,
animi morbum assimilari concedit. Scribit itaque hunc
in modum: *Cogitandum igitur, animi morbum febrili
corporis constitutioni esse simillimum, qua non circuitus
modo, sed inordinatas febres horroresque oboriuntur, et
praesertim a dispositione, parvisque supervenientibus
causis.* Haud novi, quae tandem ipsius sit opinio. Alios

Ed. Chart. V. [157. 158.]

Ed. Basf. I. (286.)

ἔχοντας πρὸς τὸ νοσήσθαι νοσεῖν ἤδη φησὶ, τοὺς δ' ἤδη νοσοῦντας οὐδ' ὅλως νοσεῖν. οἱ γὰρ ἐν τεταρταίαις καὶ τριταίαις περιόδοις ὄντες, ἐπειδὴ μὲν ῥιγῶσι τε καὶ πνέουσιν, ἐν πάδει καθεστήκασι, κινουμένης δ' αὐτῶν τῆς νοσώδους κατὰσκευῆς, ἐπειδὴ μὴδὲν τούτων πάσχωσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς καλουμένοις διαλείμμασιν ὥσπερ, [158] ἔξω τῶν παθῶν εἰσι. τὴν μὲντοι νοσώδη κατάσταναι εἰκάζοιτο τις ἂν, οἷμαί, τοῖς ἦτοι πενθοῖσιν, ἢ ἐρωῶσιν, ἢ φθοραῶσιν, ἢ τι τοιοῦτον ἑκρον πάσχωσιν. καὶ γὰρ οὗτοι, καθ' ὃν μὲν ἂν χρόνον ἢ ἐπνοήσωσιν, ἢ πρὸς ἄλλοι τι πρὸς διάνοιαν ἔχουσιν, ἔξω τῶν παθῶν γίνονται, μετ' ὀλίγον δὲ ἀναμνησθέντες αὐτῶν εἰς παραπλησίαν τινα κατὰστασιν ἀφικνουῦνται τῶς καταβολαῖς τῶν πυρετῶν. ὅσοις μὲντοι μήτε πένθος ἐπέστηκε, μήτ' ἐπιθυμία τις ἐπάγχιος, ἢ θυμὸς, οὗτοι τοῖς ὑγαινοῦσι τὰ σώματα παραπλησίως ἔχουσιν. ἐπεὶ δὲ καὶ τούτων αὐτῶν ἔννοι μὲν εἰσιν ἐνάλιοι νόσοις, ἔννοι δ' οὐ, καὶ τῶν τὰς ψυχὰς ὑγαινότων οἱ μὲν τούτοις, οἱ δ' ἐκείνοις ὁμοίως ἔχουσιν, οὐ μὴν λεχθήσονται γε νοσεῖν

proclives ad morbum aegrotare jam dicit, jam vero aegrotantes nequaquam aegrotare. Nam qui in quartanis tertianisque perodiis sunt, quum quidem concutiantur et febricitant, affectu delinuntur; quum autem morboſa ipſorum conſtitutio commovetur, nihilque horum ipſi patiuntur, ſed in dictis intervallis exiſtunt, extra affectus ſunt. Morboſam vero conſtitutionem aſſimilaverit aliquis meo judicio iis, qui vel lugent, vel amant, vel invident, vel hujusmodi quodam alio urgentur affectu, liquidem, in quocunque tempore vel dormiunt, vel ad aliud quoddam mentem habent, extra affectum ſeruntur, paulo poſt, ubi ipſorum meminerint, in conſtitutionem quandam febrilem inſultibus perſimilem deveniunt. Quibus vero neque luctus obvenit, neque cupiditas quaedam, vel iracundia recens, hi iis, qui corporibus ſani ſunt, ſimiliter habent. Quoniam vero et horum ipſorum nonnulli facile capiuntur morbis, nonnulli minus, et inter eos, qui animo valent, alii hiſ, alii illis ſimiliter habebunt, non tamen

Ed. Chart. V. [188.]

Ed. Bas. L. (286.)

τὴν ψυχὰς, εἴπερ μὴδ' ἐκείνοι τῶ σώματι. ἀλλὰ τῇ Δία
φησιν τις ἰσως τῶν Σιδικῶν, ὥσπερ οὐ καὶ λέγουσιν, οὐ
τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν εἶναι τῇ ψυχῇ πρὸς τὸ σῶμα κατὰ
τὰ πάθη καὶ τὰ νοσήματα καὶ τὰ ἀγέμια. τί ποτ'
οὖν, ὦ βέλτιστοι, φαίμεν ἂν ἡμῶν πρὸς αὐτοὺς, εἰκάτε
τοῖς κατὰ τὸ σῶμα πάθεσι καὶ νοσήμασι τὰ τῆς ψυχῆς
πάθη; τί δὲ Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ παιδῶν ἡθικῷ γράφει
ταυτί; οὕτε γὰρ περὶ τὸ νοσοῦν σῶμα ἐστὶ τις τέχνη, ἣν
προσαγορεύουσιν ἰατρικὴν, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τὴν νοσοῦσαν
ψυχὴν ἐστὶ τις τέχνη, οὗτ' ἐν τῇ κατὰ μέρος θεωρίᾳ καὶ
θεραπείᾳ δεῖ λατрасθαι ταύτην ἐκείναις. διὸ καὶ καθάπερ
τῷ περὶ τὰ σώματα ἰατρῷ καθήκει τῶν τε συμβαινόντων
αὐτοῖς παιδῶν ἐντὸς εἶναι, ὡς εἰώθασιν τοῦτο λέγειν, καὶ
τῆς ἐκάστης οἰκείας θεραπείας, οὕτω καὶ τῷ τῆς ψυχῆς ἰα-
τρῷ ἐπιβάλλει ἀμφοτέρων τούτων ἐπὶ εἶναι, ὡς ἐν ἀρίστα.
καὶ ὅτι οὕτως ἔχει, μάθει ἂν τις τῆς πρὸς ταῦτα ἀναλο-
γίας παρατεθείσης ἀπ' ἀρχῆς. ἥ γὰρ πρὸς ταῦτα ἀντι-
παρεστέλλεται οἰκειότης πυροστήσει, ὡς οἶμαι, καὶ τὴν

dicentur animis aegrotare, siquidem ne illi quidem cor-
poribus. Sed per Jovem dicet forsan aliquis Stoicorum,
quemadmodum utique dicunt, non eandem esse animae
cum corpore proportionem in affectibus, morbis et san-
tate. Quidnam igitur, o praestantissimi, nos ad ipsos dixe-
rimus, assimilatis corporis affectibus morbisque animi
affectus? Cur autem Chrysippus in libro morali de
affectibus haec scribit? *Neque enim circa aegrum corpus
ars quaedam est, quam vocamus medicinam, non autem
et circa animam aegrotantem ars quaedam habetur, neque
hanc in particulari speculatione ac curatione illa infe-
riorem esse oportet. Quare itidem veluti corporum medico
convenit, et intra affectus ipsae evenientes esse (ut con-
sueverunt hoc dicere) et intra peculiarem unicuiusque
curationem, sic et animae medico incumbit, ut quam
licet maxime intra haec ambo existat. Et quod ita ha-
beat, didiceris aliquis proportionem, quae inter ipsa est ab
initio exposita; nam proprietates eorum ad haec comparata*

Ed. Chart. V. [159.]

Ed. Bas. I. (287.)

τῇ τοῦ σώματος ἀκαταστασίᾳ. λέγεται δὲ εἶναι σώματος νόσος ἢ ἀσυμμετρία τῶν ἐν αὐτῷ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ. καὶ μετ' ὀλίγα· ἢ δ' ἐν τῷ σώματι ὑγία ἐκκρασία τις καὶ συμμετρία τῶν διηρημένων, καὶ πάλιν ἐφεξῆς· οἴμαι γὰρ εἶναι εὐεξίαν σώματος τὴν ἀρσιστην τῶν ῥηθέντων ἐκκρασίαν. καὶ πάλιν ἐφεξῆς· λέγεται δὲ καὶ ταῦτα οὐκ ἀπο τρόπου ἐπὶ τοῦ σώματος, διότι ἢ ἐν θερμοῖς, καὶ ψυχροῖς, καὶ ὑγροῖς, καὶ ξηροῖς γενομένη συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία ἐστὶν ὑγία ἢ νόσος, ἢ δὲ ἐν νέρους συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία ἰσχύς ἢ ἀσθένεια, καὶ εὐτονία ἢ ἀτονία, ἢ δ' ἐν τοῖς μέλεσι συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία κάλλος ἢ αἰσχος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὧς γενναιότατε Χρύσιππε, καλῶς ἅπαντα διηλθες, ἀπόδος δ' ἡμῖν, ὡς ἐπηγεῖσθαι, τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ συνωνύμως αὐτοῖς ὀνομασμένων, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ὑγείας τοῦ καὶ νόσου. ὥσπερ γὰρ ὑγία σώματός ἐστιν ἡ συμμετρία τῶν ἀπλουσιῶν αὐτοῦ μορίων, ἃ δὴ καὶ στοιχεῖα προσαγορεύομεν, τοῦ

corporis infirmitati simillimus est; dicitur autem corporis morbus esse immoderatio calidi in eo, frigidi, sicci et humidi. Ac paulo post: Corporis sanitas bona quaedam temperies et commoderatio commemoratorum. Ac deinde rursus: Puto enim, esse bonam corporis habitudinem optimam dictorum temperiem. Iterumque deinceps: Dicuntur autem et haec non abs re in corpore, eo quod in calidis, frigidis, humidis et ficcis. eveniens commoderatio aut immoderatio est sanitas aut morbus. At in nervis commoderatio aut immoderatio robur vel imbecillitas, firmitas vel infirmitas existit; in membris autem commoderatio vel immoderatio pulchritudo aut turpitudine est. Sed haec, o praecclare Chrysippe, omnia recte percensuisti; trade autem nobis, ut pollicitus es, proportionem eorum, quae in anima consimili ipsis nomine appellata sunt, auspicatus a sanitate et morbo. Quemadmodum enim sanitas corporis est commoderatio simplicissimarum ejus partium, quae jam et elementa nuncupamus, calidi

Ed. Chart. V. [159.]

Ed. Bas. I. (187.)

θερμοῦ λέγω, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὕγρου, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἶναι ἄν, οἷμα, καὶ ἡ τῆς ψυχῆς ὑγίεια συμμετρικὰ τις τῶν ἀπλῶν αὐτῆς μορίων· ἢ τίνα ποτ' ἐστὶ, καὶ ὑπόσα, καὶ ὅπως ἔχοντα πρὸς ἀλλήλα, διελθεῖν ἀναγκαῖον ἐσται σοί, μέλλοντί γε μηδὲν παραλείψειν ὧν ἐπηγγείλου. καὶ ὅτ' καὶ ἡ νόσος ἡ τῆς ψυχῆς ὁσαύτως ἀσυμμετρικὰ τις ἐσται καὶ σπᾶσις πρὸς ἀλλήλα τῶν αὐτῶν τούτων μορίων, ὧν ἡ συμμετρία τῆς ψυχῆς ἢ ὑγίεια. τὰ δὲ μόρια ταῦτα κατὰ τὸν Πλάτωνα τὸ θυμοειδὲς ἐστὶ, καὶ τὸ λογιστικόν, εἰς τε πρὸς τούτοις τρίτον τὸ ἐπιθυμητικόν, ὥστε σῶζεσθαι τὴν τε τῆς ὑγίειας καὶ τὴν τῆς νόσου κατὰ πᾶν ὁμοιότητά τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα. συμφωνοῦντα μὲν γὰρ ἀλλήλοις τὰ τρία καὶ κατὰ μηδὲν στασιάζοντα τὴν ὑγίειαν τῆς ψυχῆς ἀπεργάζεται, διαφωνήσαντα δὲ καὶ στασιάζοντα τὴν νόσον. ἐστὶ γὰρ ἡ νόσος ἀντίτρου καὶ καθόλου μᾶλλον, ὥς μικρόν ἐμπροσθεν εἴρηται. περιλάβωμεν οὖν αὐτῆς τὴν ἔννοιαν· ἡ τοῦ φύσει συγγενοῦς ἐν τινοῖς διαφορῆς διαφορά· οὕτω γὰρ ἐν Δοριστῇ Πλάτων εἰρήσατο.

dico, et frigidi, et sicci, et humidi, eodem modo etiam erit animi sanitas commoderatio quaedam simplicium ipsius partium: quae tandem, et quot, quomodoque invicem se habeant, persequi tibi erit necessarium, si nihil eorum, quae promissisti, es omitturus. Quin etiam morbus animi similiter immoderatio quaedam est et discordia ipsarum harum partium inter se, quarum commoderatio animi erat sanitas. Sont autem hae partes juxta Platonis sententiam irascibilis, rationalis, praeterea ad haec tertia concupiscibilis; ut servetur sanitatis et morbi omnino similitudo animi cum corpore; etenim concordantes invicem hae tres et in nullo diffidentes sanitatem animi efficiunt, discordantes autem et contententes morbum; est namque morbus superior quoddam et universalis, veluti paulo ante dictum est. Comprehendimus itaque ipsius notionem hoc pacto: rei naturae congenitae dissidium ex aliqua corruptela; sic enim Plato in Sophista definivit.

Ed. Chart. V. (157-158.)

Ed. Bas. I. (286.)

ἔχοντας πρὸς τὸ νοσῆσαι νοσεῖν ἤδη γηρά, τοὺς δ' ἤδη νοσοῦντας οὐδ' ἕλως νοσεῖν. οἱ γὰρ ἐν τετρατηαίαις καὶ τριταίαις περιόδοις ὅτιες, ἐπειδὴν μὲν ῥιγῶσι τε καὶ πυρετῶσιν, ἐν πάθει καθεστήκασι, κινουμένης δ' αὐτῶν τῆς νοσώδους κατάσκευης, λπειδὴν μηδὲν τούτων πάσχωσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς καλουμένοις διαλειμμασιν ὄσων; [158] ἔξω τῶν παθῶν εἰσι. τὴν μὲντοι νοσώδη κατάστασιν εἰκάζοιτό τις ἂν, ὅμαι, τοῖς ἦτοι πενθοῖσιν, ἢ ἐρῶσιν, ἢ θρονοῦσιν, ἢ τι τοιοῦτον ἑτερον πάσχωσιν. καὶ γὰρ οὗτοι, καθ' ὃν μὲν ἂν χρόνον ἢ ἐπανάψωσιν, ἢ πρὸς ἄλλω τιπὶ τὴν διάνοϊαν ἔχουσιν, ἔξω τῶν παθῶν γίνονται, μετ' ὀλίγον δὲ ἀναμνησθέντες αὐτῶν εἰς παραπλησίαν τινα κατάστασιν ἀφικνουῦνται τῶς καταβολαῖς τῶν πυρετῶν. ὅσοις μὲντοι μήτε πένθος ἐνίστηκε, μήτ' ἐπιθυμία τις ὑπάγυος, ἢ θυμὸς, οὗτοι τοῖς ὑγαινοῦσι τὰ σώματα παραπλησίως ἔχουσιν. ἐπεὶ δὲ καὶ τούτων αὐτῶν ἔνιοι μὲν εἰσιν εὐάλοτοι νόσοις, ἔνιοι δ' οὐ, καὶ τῶν τὰς ψυχὰς ὑγιαυόντων οἱ μὲν τούτοις, οἱ δ' ἐκείνοις ὁμοίως ἔξουσιν, οὐ μὴν λεχθήσονται γὰρ νοσεῖν

proclives ad morbum aegrotare jam dicit, jam vero aegrotantes nequaquam aegrotare. Nam qui in quartanis tertianisque periodis sunt, quum quidem concutuntur et febricitant, affectu detinentur; quum autem morbofa ipforum constitutio commovetur, nihilque horum ipsi patiuntur, sed in dictis intervallis existunt, extra affectus sunt. Morbofam vero constitutionem assimilaverit aliquis meo judicio iis, qui vel lugent, vel amant, vel invident, vel hujusmodi quodam alio urgentur affectu, siquidem, in quocunque tempore vel dormiunt, vel ad aliud quoddam mentem habent, extra affectum feruntur, paulo post, ubi ipforum meminerint, in constitutionem quandam febrium insultibus per similem deveniunt. Quibus vero neque luctus obvenit, neque cupiditas quaedam, vel iracundia recens, hi iis, qui corporibus sani sunt, similiter habent. Quoniam vero et horum ipforum nonnulli facile capiuntur morbis, nonnulli minus, et inter eos, qui animo valent, alii his, alii illis similiter habebunt, non tamen

Ed. Chart. V. [156.]

Ed. Bal. I. (286.)

τὰς ψυχὰς, εἴτερ' μηδ' ἐκεῖνοι τὰ σώματα. ἀλλὰ τῇ Δία
φησι τις ἴσως τῶν Σιδώνων, ὥσπερ οὖν καὶ λέγουσιν, οὐ
τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν εἶναι τῇ ψυχῇ πρὸς τὸ σῶμα κατὰ
τε τὰ πάθη καὶ τὰ νοσήματα καὶ τὴν ὑγίειαν. τί ποτ'
οὖν, ὦ βέλτιστοι, γαίημεν ἂν ἡμεῖς πρὸς αὐτοὺς, εἰκάσετε
τοὺς κατὰ τὸ σῶμα πάθει τε καὶ νοσημασὶ τὰ τῆς ψυχῆς
πάθη; τί δὲ Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ παθῶν ἡθικῇ γράφει
ταυτί; οὐτε γὰρ περὶ τὸ νοσοῦν σῶμα ἐστὶ τις τέχνη, ἣν
προσαγορεύομεν ἰατρικὴν, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τὴν νοσοῦσαν
ψυχὴν ἐστὶ τις τέχνη, οὐτ' ἐν τῇ κατὰ μέρος Θεραπείᾳ τε καὶ
Θεραπείᾳ δὲ λείπεται ταύτην ἐκείνοις. διὰ καὶ καθόλου
τῷ περὶ τὰ σώματα ἱατρῷ καθήκει τῶν τε συμβαίνοντων
αὐτοῖς παθῶν ἐντὺς εἶναι, ὥς εἰσέλασθαι τοῦτο λέγειν, καὶ
τῆς ἐκάστης οἰκίας Θεραπείας, οὕτω καὶ τῇ τῆς ψυχῆς ἱα-
τρῷ ἐπιβάλλει ἀμφοτέρων τούτων ἐντὺς εἶναι, ὥς ἐν ἁρίστα
καὶ ὅτε οὕτως ἔχει, μάθω ἂν τις τῆς πρὸς ταῦτα ἀναλο-
γίας παρατεθείσης ἀπ' ἀρχῆς. ἥ γὰρ πρὸς ταῦτα ἀντι-
παράτεινοντα οἰκειότης παραστήσει, ὥς αἰσῶμαι, καὶ τὴν

dicentur animis aegrotare, siquidem ne illi quidem cor-
poribus. Sed per Jovem dicet forsitan aliquis Stoicorum,
quemadmodum utique dicunt, non eandem esse animae
cum corpore proportionem in affectibus, morbis et sani-
tate. Quidnam igitur, o praestantissimi, nos ad ipsos dixe-
rimus, assimilatis corporis affectibus morbisque animi
affectus? Cur autem Chrysippus in libro morali de
affectibus haec scribit? *Neque enim circa aegrum corpus
ars quaedam est, quam vocamus medicinam, non autem
et circa animam aegrotantem ars quaedam habetur, neque
hanc in particulari speculatione ac curatione illa infe-
riorem esse oportet. Quare itidem veluti corporum medico
convenit, et intra affectus ipse evenientes esse (ut con-
fueverunt hoc dicere) et intra peculiarem uniuscujusque
curationem, sic et animae medico incumbit, ut quam
licet maxime intra haec ambo existat. Et quod ita ha-
beas, didiceris aliquis proportionem, quae inter ipsa est ab
initio exposita; nam proprietates eorum ad haec comparata*

Ed. Chart. V. [158.]

Ed. Haf. I. (286.)

τῶν θεραπειῶν ὁμοιότητα, καὶ ἔτι τὴν ἀμφοτέρων τῶν
 ἰατρειῶν πρὸς ἀλλήλας ἀναλογίαν. ὅτι μὲν οὖν ἀναλογίαν
 κινεῖς βούλομαι εἶναι τῶν ἐν τῇ ψυχῇ τοῖς κατὰ τὸ σῶμα,
 ἀπλὸν οἶμαι γεγενηῖαι, καὶ οὐ μόνον γε διὰ τῆς προγεγραμ-
 μένης φήσεως, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν ἐφεξῆς γράφει τόνδε τὸν
 τρόπον ἔχόντων· καθάπερ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος θεω-
 ρεῖται ἰσχύς τε καὶ ἀσθένεια, εὐτονία καὶ ἀτονία καὶ κύ-
 ρος, πρὸς δὲ τούτοις ὑγίεια τε καὶ νόσος, εὐεξία τε καὶ
 καχεξία, καὶ τὰλλα ὅσα τούτοις ἐξῆς καταλέγει πάθη τε καὶ
 ἀρρώστηματα καὶ νοσήματα, κατὰ τὸν αὐτόν, φησὶ, τρόπον
 ὁμολογόν τινα πᾶσι τούτοις καὶ ἐν ψυχῇ λογικῇ συνίσταται τε
 καὶ νομαίεσθαι. εἰδ' ἐξῆς ἐπιφέρειν φησὶν, ἃς οἶμαι, ἀπὸ
 τῆς τοιαύτης ἀναλογίας τε καὶ ὁμοιότητος καὶ τῆς ἐν αὐ-
 τοῖς συναντημίας γεγενημένης· καὶ γὰρ καὶ κατὰ ψυχῆς τις
 λέγομεν ἰσχύειν καὶ ἀσθελεῖν, καὶ εὐτόνους καὶ ἀτόνους εἶναι,
 καὶ ἔτι ποσεῖν καὶ ὑγαινεῖν, οὕτως πως καὶ τοῦ πύθους καὶ
 τοῦ κατ' αὐτὴν ἀρρώστηματος λεγομένου, καὶ τῶν τούτοις πα-
 ραπλησίων. Ἐναργῶς γὰρ ἐν τούτοις ὁ Χρύσιππος ἀναλογίαν

*confirmabit meo iudicio curationum quoque similitudi-
 nem, praeterea utriusque medicinas inter se proportionem.*
Quod itaque nonnulli animae proportionem cum corpore
esse volunt, innotuisse arbitror, idque non solum ex
superius comprehensa sententia, verum ex his pariter,
quae deinceps quoque hunc in modum describit: Quam-
admodum enim in corpore spectatur robur, imbecillitas,
firmitas, infirmitas et vis, ad haec sanitas, morbus,
bonus malusque habitus, ac alia, quae post haec enume-
rat, affectus, aegritudines et morbi, pari, inquit, modo,
proportione quadam omnibus his et in anima rationali
consistunt nominanturque. *Deinde rursus, Inferam, inquit,*
tanquam, ut puto, ab huiusmodi proportionis et similis-
dine iidem cognominationes in ipsis facta. Etenim animo
quosdam valere dicimus et infirmari, validos et invali-
dos esse, ad haec aegrotare et sanos esse. Ita etiam
affectus ejusque infirmitas dicitur, atque his confamilia.
Manifeste enim in his Chrysiptus proportionem quandam

Ed. Chart. V. [158. 159.]

Ed. Bas. I. (286. 287.)

τινὰ βούλεται σώζεσθαι τῶν ἐν τῇ ψυχῇ τοῖς κατὰ τὸ σῶμα, καὶ παθῶν πρὸς πάθη, καὶ ὑπόσθημάτων πρὸς ἀνθρώπων ἁμαρτήματα, καὶ νοσημάτων πρὸς νοσήματα, καὶ ὑγίαιας πρὸς ὑγίαιαν, καὶ εὐεξίας πρὸς εὐεξίαν, καὶ ἰσχύος πρὸς ἰσχύον, καὶ ἀσθενείας πρὸς ἀσθένειαν, καὶ ἐπιλῶς εἰπεῖν ἀπάντων τῶν συνωνύμως λεγομένων πρὸς ἅπαντα· καὶ γὰρ τοῦτομα, καὶ τὸν λόγον αὐτῶν εἶναι τὸν αὐτόν, εἴ γε δὴ συνώνυμά φησιν ὑπάρχουσιν αὐτά. ὥστε, ὅπως ἂν τις ὀρίξῃται καθόλου τὴν ἐν τῷ σώματι νόσον, ἀναγκαῖον εἶναι τοῦτο, καὶ τὴν ἐν ψυχῇ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὀρίξεσθαι. ὅτε μὲν οὖν πρόκειται τῷ Χρυσίππῳ ἀναλογίαν ἄπασαν ἐξηγεῖσθαι τε καὶ φυλάττειν, ἐκ τούτων δῆλον. [159] εἰ δὲ ἐπιχειρήσας αὐτὸ ποιεῖν οὐ τυγχάνει τοῦ προειδέντος, οὐκ ἀποστατέον ἐστὶ τῆς ὁμοιότητος, ἀλλὰ τῇ διδασκαλίᾳ μεμπτέον, ὡς οὐκ ἀληθεῖ. τοῦτο δ' οὐδὲν ἦντιον αὐτῇ καὶ κατὰ τὸν ἐφεξῆς ὑπάρχει λόγον ἄπασια τὸν ἐν τῷ περὶ παθῶν ἡθικῷ. γράφει γοῦν ᾧδε· διὸ καὶ κατὰ τρόπον προηκται Ζήνωνι λόγος. (287) ἡ δὲ τῆς ψυχῆς νόσος ὁμοιοτάτη ἐστὶ

animi affectuum cum his, quae corpori accidunt, servare cogitat, vitiorum cum vitiis, affectionum cum affectionibus, morborum cum morbis, sanitatis cum sanitate, boni habitus cum bono habitu, roboris cum robore, imbecillitatis cum imbecillitate, et summation omnium, quae simili nomine dicuntur, cum omnibus. Quippe nomen rationemque ipsorum esse eandem, liquidem synonyma ipsa esse pronunciat; quapropter, ut quis universum corporis morbum definiat, necessarium huic esse et animi morbum pari modo definire. Quod itaque Chrysippo institutum est, proportionem universam et interpretari, et tueri, hinc manifeste constat. At si aggressus ipsam facere non assequitur, quod propositum est, haud desistendum est a similitudine, verum disciplina tanquam minime verax damnanda est. Id vero, nihilominus ipsi inest in subsequenti toto sermone, qui in opere morali de affectibus habetur; scribit itaque hunc in modum. *Quare etiam pro more Zenoni oratio profusa est. Animi morbus*

Ed. Chart. V. [159.]

Ed. BaL I. (287.)

τῇ τοῦ σώματος ἀνατασασίᾳ. λέγεται δὲ εἶναι σώματος νόσος ἢ ἀσυμμετρία τῶν ἐν αὐτῷ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ. καὶ μετ' ὀλίγα· ἢ δ' ἐν τῷ σώματι ὑγία εὐκρασία τις καὶ συμμετρία τῶν διηρημένων. καὶ πάλιν ἐφεξῆς· οἷμαι γὰρ εἶναι εὐεξίαν σώματος τῇ ἀρετῇ τῶν φηθέντων εὐκρασίαν. καὶ πάλιν ἐφεξῆς· λέγεται δὲ καὶ ταῦτα οὐκ ἄπο τρόπου ἐπὶ τοῦ σώματος, διότι ἢ ἐν θερμοῖς, καὶ ψυχροῖς, καὶ ὑγροῖς, καὶ ξηροῖς γανομένη συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία ἐστὶν ὑγία ἢ νόσος, ἢ δὲ ἐν νέρους συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία ἰσχυρὴ ἢ ἀσθενεία, καὶ εὐτονία ἢ ἀτονία, ἢ δ' ἐν τοῖς μέλεσι συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία κάλλος ἢ αἰσχος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὧς γενναϊότατε Χρύσιππε, καλῶς ὑπάρτια διήλθες, ἀπόδος δ' ἡμῖν, ὡς ἐπηγεῖσθαι, τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ συνωνύμως αὐτοῖς ὀνομασμένων, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ὑγιείας τε καὶ νόσου. ὥσπερ γὰρ ὑγία σώματος ἐστὶν ἡ συμμετρία τῶν ἀπλουστάτων αὐτοῦ μορίων, ἃ δὴ καὶ στοιχεῖα προσυγορεύμεν, τοῦ

corporis infirmitati simillimas est; dicitur autem corporis morbus esse immoderatio calidi in eo, frigidi, siccis et humidi. Ac paulo post: Corporis sanitas bona quaedam temperies et commoderatio commemoratorum. Ad deinde rursum: Puto enim, esse bonam corporis habitudinem optimam dictorum temperiem. Iterumque deinceps: Dicuntur autem et haec non abs re in corpore, eo quod in calidis, frigidis, humidis et siccis. eveniens commoderatio aut immoderatio est sanitas aut morbus. At in nervis commoderatio aut immoderatio robur vel imbecillitas, firmitas vel infirmitas existit; in membris autem commoderatio vel immoderatio pulchritudo aut turpitudine est. Sed haec, o praecclare Chrysippe, omnia recte percensuisti; trade autem nobis, ut pollicitus es, proportionem eorum, quae in anima consimili ipsis nomine appellata sunt, auspicatus a sanitate et morbo. Quenadmodum enim sanitas corporis est commoderatio simplicissimarum ejus partium, quae jam et elementa nuncupamus, calidi

Ed. Chart. V. [159.]

Ed. Bas. I. (287.)

Θερμοῦ λέγω, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἶναι ὄν, οἷμα, καὶ ἡ τῆς ψυχῆς ὑγίεια συμμετρικά τις τῶν ἀπλῶν αὐτῆς μορίων· ἢ τίνα ποῦ ἔστι, καὶ ὅποσα, καὶ ὅπως ἔχοντα πρὸς ἄλληλα, διελεθεῖν ἀναγκαῖον ἔσται σοι, μέλλοντί γε μηδὲν παραλείψειν ὦν ἐπηγγείλαι. καὶ ἢ καὶ ἡ νόσος ἡ τῆς ψυχῆς ὡσαύτως ἀσυμμετρία τις ἔσται καὶ στάσις πρὸς ἄλληλα τῶν αὐτῶν τούτων μορίων, ὦν ἡ συμμετρία τῆς ψυχῆς ἢ ὑγίεια. τὰ δὲ μόρια τούτα κατὰ τὸν Πλάτωνα τὸ θυμοειδὲς ἔστι, καὶ τὸ λογιστικόν, εἰς τε πρὸς τούτοις τρίτον τὸ ἐπιθυμητικόν, ὥστε σάζεσθαι τὴν τε τῆς ὑγίειας καὶ τὴν τῆς νόσου κατὰ πᾶν ὁμοιότητά τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα. συμφωνοῦντα μὲν γὰρ ἀλλήλοις τὰ τρία καὶ κατὰ μηδὲν στασιάζοντα τὴν ὑγίειαν τῆς ψυχῆς ἀπεργάζεται, διαφωνήσαντα δὲ καὶ στασιάζοντα τὴν νόσον. ἔστι γὰρ ἡ νόσος ἀνωτέρας καὶ καθόλου μᾶλλον, ὥς μικρόν ἐμπροσθεν εἴρηται. περιλάβωμεν οὖν αὐτῆς τὴν ἔννοιαν· ἡ τοῦ φύσει συγγενοῦς ἐκ τιτος διαφθορᾶς διαφορά· οὕτω γὰρ ἐν Σοφιστῇ Πλάτων αἰεῖσάτο.

dico, et frigidi, et sicci, et humidi, eodem modo etiam erit animi sanitas commoderatio. quaedam simplicium ipsius partium: quae tandem, et quot, quomodoque invicem se habeant, persequi tibi erit necessarium, si nihil eorum, quae promissisti, es omitturus. Quin etiam morbus animi similiter immoderatio quaedam est et discordia ipsarum harum partium inter se, quarum commoderatio animi erat sanitas. Sunt autem haec partes juxta Platonis sententiam irascibilis, rationalis, praeteres ad haec tertia concupiscibilis; ut servetur sanitatis et morbi omnino similitudo animi cum corpore; etenim concordēs invicem haec tres et in nullo dissidentes sanitatem animi efficiunt, discordēs autem et contententes morbum; est namque morbus superius quoddam et universalius, veluti paulo ante dictum est. Comprehendimus itaque ipsius notionem hoc pacto: rei naturae congenitae dissidium ex uli qua corruptela; sic enim Plato in Sophista delinquit.

Ed. Chart. V. [159. 160.]

Ed. Bas. I. (187.)

ὅτι δ' ἀνωτάτω εἶ ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις ἥδε, καὶ πάνας τὰς
κατὰ μέρος τόσους ἀκριβῶς περιλαμβάνει, τὰς τε τῆς ψυ-
χῆς ἡμῶν, καὶ τὰς τοῦ σώματος, καὶ τὰς ἐν ταῖς ἄλλοις
ζώοις τε καὶ φυτοῖς, ἥδη δὲ καὶ ταῖς πόλεσιν ὕλαις, οὐ
χαλεπὸν καταμαθεῖν. οἷτω γάρ, οἶμαι, καὶ τὰς στασιάζού-
σας πόλεις ἐμφυλίᾳ πολέμῳ νοσεῖν ἐν ἑαυταῖς λέγομεν, ὥς
ἂν εἰς μάχην ἀφικνέμενων τῶν ἐν αὐταῖς φέροιτο συγγενῶν.
αὕτη μὲν ἡ γενικωτάτη νόσον πάσης ἔγνωια, τὴν δ'
ἀπλουστάτων μορίων ἡ πρὸς ἄλληλα στάσις ἦτορ ταύ-
της· ἐστὶ γενικὴ, καὶ ταύτης ἔθ' ἦτορ, ἐπειδὴν θραμῶν,
καὶ ψυχρῶν, καὶ ξηρῶν, καὶ ὑγρῶν ἀμετρία τις εἶναι
λέγεται. σώματος γάρ αὕτη γε μόνα καὶ οὐδενὸς τῶν
ἄλλων ἐστὶ νόσος, ὥσπερ γε καὶ ἡ τοῦ λογιστικοῦ στάσις
οὐδενὸς τῶν ἄλλων ἐστὶ πλήν ψυχῆς νόσος. ὁ δὲ Χρύσιπ-
πος ἀμαρτάνει διὰ κατὰ τὴν ἐν τούτοις διδασκαλίαν·
πρῶτον μὲν, ὅτι διαφέρει πρὸς αὐτόν, ἐν μὲν τῷ περὶ
παθῶν ἠθικῷ συγγραμμῶς ὠνομάσθαι λέγων τὴν ἐν τῇ ψυχῇ
τόσον τῇ κατὰ τὸ σῶμα, [160] διὰ δὲ τοῦ πρώτου τῶν

Quod autem suprema est demonstratio haec, et omnes
particulares morbos exacte comprehendit tum animi
nostri, tum corporis, tum aliorum animantium stirpium-
que, jam vero eos etiam, qui in civitatibus totis, hand
operosum est condiscere: sic enim, puto, civili bello op-
pressas civitates intestino bello aegrotare in seipsis dici-
mus, tanquam ii, qui congenere natura in ipsis sunt,
ad pugnam descenderint. Haec sane generalissima totius
morbi notio est; at simplicissimarum partium invicem
seditio minus hac est generalis, et hac adhuc minus,
quum calidi, frigidi, sicci et humidi immoderatio quae-
dam esse dicitur, corporis enim haec solius et aliorum
nullius est morbus, quemadmodum et ratiocinatricis dis-
sidium nullius aliorum est praeterquam animi morbus.
At Chrysippus duplici modo peccat in horum disciplina:
primum quidem, quia ipse secum dissentit, in opere qui-
dem ethico de affectibus dicens, animi morbum univoco
cum corporis morbo appellari, primo autem logicorum

Ed. Chart. V. [160.]

Ed. Basf. I. (287.)

λογικῶν εἰκότων αὐτὴν εὐλύτῃ καὶ εἰδιωφύμετῃ ὑγίαι·
ἔπειθ' ὅτε μηδ', ὑπερ ἀληθῶς ὑπείσχετο κατὰ τὸ θεραπευ-
τικὸν καὶ ἡθικὸν ἐπαγραφόμενον βιβλίον, ἡδυνήθη δεῖξαι.
τί δ' ἐστὶ τοῦτο; τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς ἡ πρὸς ἄλληλα
συμμετρία, καθ' ἣν ὑγαίνειν τε λέγεται καὶ τοσεῖν. πάντα
γὰρ αὐτῆς τὰ τε πάθη καὶ τὰ τοστήματα καθ' ἓν ὑποθέ-
μενος γίνεσθαι τὸ λογιστικὸν εἰκότως ἀπορεῖ δεικνύναι,
τίνων μὲν ἔσσι μορίων ἡ τῆς ψυχῆς ὑγία συμμετρία.
καὶὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν συμμετρίᾳ μερῶν ὑποθέμενος
γίνεσθαι τὸ κάλλος, ἐν ἄμετρίᾳ δέ τινα τὸ αἰσχος, εἰκό-
τως ἀπορεῖ δεικνύναι, ποίων μὲν τῆς ψυχῆς μερῶν ἡ συμμε-
τρία κάλλος ἐστί, ποίων δὲ ἄμετρία αἰσχος. καίτοι γράφει
γ' ἐφεξῆς ὡς ὀλίγον ἐμπροσθεν αὐτοῦ παρεθίμην ῥήσεων
ὡδί· διὸ καὶ καλὴ ἢ αἰσχροὶ ψυχὴ ἀνάλογον ῥηθήσεται
καὶὰ συμμετρίαν τὰ τινα καὶ ἄσυμμετρίαν τοιῶνδ' ἐτινων
μερῶν, ὅτι μὲν οὖν κατὰ συμμετρίαν τὰ τινα καὶ ἄσυμμε-
τρίαν τοιῶνδ' ἐτινων μερῶν τῆς ψυχῆς ἡ καλὴν, ἡ αἰσχροὶν

affmilans ipsum solubili et ad corruptionem proclivi
sanitati; deinde quoniam neque quod vere pollicitus erat
in Therapeutico et Ethico inscripto libro potuit indicare.
Quid autem hoc? partium animi inter se commoderatio,
qua valere dicitur et egrotare; omnes enim ipsius tum
affectus tum morbos in uno quum statuisset fieri rationali,
merito ignorat ostendere, quarum sit partium commodera-
tio animi sanitas. Pari modo quum in commoderatione
partium fieri pulchritudinem constituisset, in immodera-
tione vero quadam deformitatem, non injuria nescit in-
dicare, qualium animi partium symmetria pulchritudo sit,
qualium vero immoderatio deformitas, etsi scribat sub-
inde post ea, quae paulo ante ipsius apposui, hanc in-
modum: *Quare etiam pulchra vel deformis anima se-
cundum proportionem dicitur pro commoderatione qua-
dam et immoderatione ejusmodi nonnullarum partium.*
Quod igitur ex commoderatione quadam et immodera-
tione hujusmodi nonnullarum animae partium vel pul-

Ed. Chart. V. [160.]

Ed. Basf. I. (287.)

αὐτὴν εἶναι λεκτέον ἐπεὶ, καὶ ὑγιαίνουσιν καὶ τοσοῦτοι, ὁρ-
θῶς εἴρηται τῷ Χρυσίππῳ. τίνα δ' ἐστὶ ταῦτα τὰ τῆς ψυχῆς
μέγιστα, μὴ θυμώμενος εἰπεῖν, ὡς ἂν ἐν ἐνὶ μόνῳ τῷ λογι-
στικῷ καὶ τὴν ὑγίαν αὐτῆς, καὶ τὴν τόσον, καὶ τὸ κῶ-
λος, καὶ τὸ αἰσχος τιθέμενος, ἀναγκάζεται περιπλέκειν τε
τὸν λόγον καὶ τῶν ἐτεργειῶν αὐτῆς ὡς μερῶν μετρηομένων.
ἐφεξῆς γοῦν οἷς παρεθήμην ὡδὶ γράφει· ἔστι δὲ τῆς ψυ-
χῆς μέγιστη, δι' ἣν ὁ ἐν αὐτῇ λόγος συνίσταται, καὶ ἡ ἐν
αὐτῷ διάθεσις. καὶ ἔστι καλὴ ἢ αἰσχροὶ ψυχῇ κατὰ τὸ
ἡγεμονικὸν μέγιστον ἔχον οὕτως ἢ οὕτως κατὰ τοὺς οἰκειοὺς
μερισμούς. πόλιν οἰκειοὺς μερισμούς; ὃ Χρύσιππε, προσ-
γράφως ἐφεξῆς ἀπαλλάξεις ἡμᾶς πραγμάτων; ἀλλ' οὐτ' ἐν-
ταῦθα προσέγραψας, οὐτ' ἐν ἑλλότ' τι τῶν σκευτοῦ βί-
βλων, ἀλλ' ὥσπερ οὐκ ἐν τούτῳ τὸ πᾶν κύρος ὑπάρχον
τῆς περὶ τῶν παιδῶν πραγματείας, ἀποχωρήσεις τε παμα-
χῆμα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, καὶ μεκυνεῖς τὸν λόγον ἐν
τοῖς οἷς προσήκουσι, θέον ἐπιμεῖναι καὶ δεῖξαι, τίνα ποῖά
ἐσσι τὰ μέγιστα τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς. ἐπειδὴ τοίνυν οὐ

chram vel turpem esse, dicere oportet, et sanam et a-
grotantem; recte a Chrysippo pronunciatum est. At quae
huiusmodi animae partes sint, quum non possit dicere,
tanquam in una sola ratiocinatrice et sanitate ipsius, et
morbum, et pulchritudinem, et deformitatem constituens,
cogitur et implicare sermonem et functionum ipsius tan-
quam partium meminisse. Ab his, quae adjeci, ita scri-
bit: *Sunt autem partes animae, per quas ratio in ea
constituta est, et in ipsa ratione dispositio, ac pulchra
turpisve est anima, prout principalis pars se habet sic
vel sic secundum peculiares partitiones.* Quales peculia-
res partitiones, o Chrysippe, ascribens deinde nos a ne-
gotiis liberabis? Sed neque hic ascriptum, neque in alio
tuo libro, sed, tanquam non in hoc tota summa operis
de affectibus existat, recedis statim ab ipsis disciplina,
et sermonem in rebus non ad rem pertinentibus producis,
quum referret morari et ostendere, quae tandem ratio-
cinatrice animae partes existant. Quoniam igitur tu

Ed. Chart. V. [160: 161.]

Ed. Bas. I. (287.)

παρεῖδραμες εἶθ' ἐκὼν εἴτ' ἄκων τὸν λόγον, (οὐ γὰρ ἔχω συμβαλεῖν,) ἐγὼ πειρώσομαι τοῖς σοῖς δόγμασιν ἐπόμενος ἐξαιρεῖν τὰ σου τὸ βούλημα καὶ διασκέψασθαι περὶ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς προγεγραμμένης ῥήσεως ποιησάμετος ἐχοῦσης ᾧδε.

Κεφ. γ'. Ἔστι δὲ γὰρ τῆς ψυχῆς μέρος, δι' ὧν ὁ ἐν αὐτῇ λόγος συνέστηκεν. ἀναμνηστικὸν ἴσως ἡμᾶς τῶν ἐν τοῖς περὶ τοῦ λόγου γεγραμμένων ὡς σὺ διηλθες, ὥς ἔστιν ἐννοιῶν τὰ τινων καὶ προλήψεων αἰσθησιμα. ἀλλ' εἴπερ ἐκάστην τῶν ἐννοιῶν καὶ προλήψεων εἶναι μέρος ἐκείνης τῆς ψυχῆς, ἀμαρτάνεις διττά. πρῶτον μὲν γὰρ οὐ ψυχῆς ἐχοῖν, ἀλλὰ λόγου ταῦτ' εἶναι μέρη φάσκεις, ὥσπερ οὖν καὶ γράτεις ἐν τῇ περὶ λόγου πραγματείᾳ. οὐ γὰρ δὴ πού ταυτὸν ἐστὶ ψυχὴ καὶ λόγος; ἄλλως τε καὶ διὰ τῆς προγεγραμμένης ῥήσεως ἐπεδείξαι τῶν ἐν τῇ ψυχῇ συσταμένων, [161] ὥς ἐν κε καὶ ὁ λόγος ἐστίν. οὐ ταυτὸν δὲ ψυχὴ ἐστὶ καὶ τὸ ἐν αὐτῇ συσταμένον. ἔπειτα δ', εἰ καὶ τοῦτό τις ἴσους ἀνέλεγκτον, ἀλλὰ τοι τάς γ' ἐννοίας καὶ προλήψεις

praetermissi sine volens sive invitatus sermonem (non enim possum conijcere), ego conabor, placita tua sequens; tum invenire voluntatem tuam, tum de veritate ipsius considerare, initium ab oratione superius comprehensa sumens, quae hunc in modum habet.

Cap. III. Sunt autem animae partes, per quas ratio in ea consistit. In memoriam forte reducens nobis ea, quae in libris de ratione scripta sunt, per quae tradidisti, quod notionum quarundam et praesumptionum sit collectio. Verum si notiones singulas assumptionesque partes animae esse arbitraris, dupliciter erras. Primum enim non animae, sed rationis has esse partes dicendum erat, quemadmodum sane scribis etiam in opere de ratione; quippe non idem est anima et ratio; tum etiam in hac superius posita oratione ostendisti, rationem unum aliquod esse eorum, quae in anima consistunt. Non idem vero anima est et id, quod in ea consistit. Deinde, si hoc quoque aliquis irreprehensum permiserit, certe notiones

Ed. Chart. V. [161.]

Ed. Bas. I. (287. 288.)

οὐ μόρια τῆς ψυχῆς εἶναι λεγέον, ἀλλ' ἐνεργείας τινάς. οὐδὲν δ' ἐκ τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν σύγκειται, οὔτε οὐκ ὁ ὀφθαλμός, οὔτε τὸ οὖς, οὔτε χεὶρ, οὔτε σκελὸς, οὔτ' ἄλλο τῶν πάντων οὐδέν. ἀλλ' εἰσὶν ἐνεργεῖαι μὲν ὀφθαλμοῦ αἱ τῶν χρωμάτων ἐκάστου διαγνώσεις, λευκοῦ, καὶ μέλανος, καὶ ξανθοῦ, καὶ φαιοῦ, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὥπερ γε καὶ ὡτὸς αὐτῶν τῶν φωνῶν, ὀξείας, καὶ βαρείας, καὶ μεγάλης, καὶ μικρῆς, καὶ λείας, καὶ τραχείας. οὐ μὴν τὰ γε μόρια ταυτ' ἐστὶν οὔτ' ὡτὸς, οὔτ' ὀφθαλμοῦ ἀλλ' οἶσθα δῆπου καὶ σὺ σαφῶς, ὡς (288) κερατοειδὴς τέ τις ἐστὶ χιτῶν, καὶ ῥαγοειδὴς ἑτερος, καὶ ἐτι κρυσταλλοειδὴς τε καὶ ὑαλοειδὴς ὕψος, ἑτερά τε τοιαῦτα μόρια τῶν ὀφθαλμῶν, ὥπερ γε καὶ αὐτὸς ὁστέα, καὶ χόνδροι, καὶ νεῦρα, καὶ ὕμνες, ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα μὴ τοῖνυν μὴδ' ἐπὶ τῆς ψυχῆς συγγενὴ τὰ μόρια ταῖς ἐνεργείαις. αἱ μὲν γὰρ ἔννοιαί καὶ αἱ προλήψεις βιολογικαὶ τῆς ψυχῆς, ὡς αὐτὸς σὺ δὲ ἐτέρων ἐκδιδάσκεις, τό τε ἀκουστικὸν πνεῦμα, καὶ τὸ ὀπτικόν, εἰ τε πρὸς τοῦτοις φωνητικόν τε καὶ γενητικόν, καὶ πρὸ

et praesumptiones non partes animae, sed actiones quasdam esse dicere oportet. Nihil autem ex propriis functionibus compositum est, neque oculus, neque auris, neque manus, neque crus, neque aliud omnium quicquam; verum sunt actiones quidem oculi coloris cujusque discretionones, albi et nigri, flavi et gilvi, aliorumque omnium; sicuti et auris rursus vocum, acutae, gravis, magnae, parvae, lenis et asperae; non tamen haec sunt partes vel auris, vel oculi. Verum novisti sane et tu manifeste, cornu specie esse quandam tunicam, et acini specie alteram, praeterea humorem et crystallinum, et vitreum aliasque hujusmodi oculorum partes, quemadmodum et auris ossa, cartilagine, nervos, membranas ac id genus alias. Ne igitur in anima partes cum functionibus confundito; siquidem notiones praesumptionesque animae actiones sunt, veluti ipse tu alibi doces; item auditorius spiritus visoriusque, praeterea voci et generationi dicatus, ad haec omnia principi animae parti,

Ed. Chart. V. (161.)

Ed. Bas. I. (288.)

πάντων αὐτῶν τὸ ἡγεμονικόν, ἐν ᾧ καὶ τὸν λόγον ἔφη
 συνίστασθαι, καὶ ὃ δὴ καὶ μάλιστα μόριον τῆς ψυχῆς αἰ-
 σχος καὶ κάλλος ἐγγίνεσθαι λέγεις αὐτῇ. τοῦτ' οὖν τὸ
 πνεῦμα δύο μὲν κίετται μόριά τε καὶ στοιχεῖα, καὶ κα-
 ταστάσεις, δι' ὧν ἀλλήλοις κειραμένα, τὸ ψυχρὸν καὶ
 θερμόν. ἅπερ δ' ἐτέροις ἐνόμασι καὶ ἀπὸ τῶν οὐσιῶν
 ἐθελοί τις αὐτὰ προσαγορεύειν, ἀέρα τε καὶ πῦρ, οὐ μὴν
 ἀλλὰ καὶ ἱκμάδα τινὰ προσεילהεν ἀπὸ τῶν σωματίων, ἐν
 οἷς διαιτῶται. ἀλλὰ θαυμάζοιμ' ἂν, εἰ τῇν αὐτῶν συμμε-
 τρίαν ὑγίειαν ἢ κάλλος εἶται βουλῆσιν τοῦ ἡγεμονικοῦ.
 τοῦ μὲν γὰρ σώματος αὐτοῦ τῇν ὑγίειαν ἐν τοῖτοις τίθε-
 σθαι προσῆκεν, ὥς ἡγεμονικοῦ δὲ ψυχῆς οὐκ εἶ ἐν τοῖ-
 τοις οὐδὲ κατ' αὐτὸν σί. διέφθαρται τοίνυν ἡμῖν ὅλον τὸ
 παρόδειγμα, καὶ ἡ τῆς συνωνυμίας ἐπαγγελία παντίπασιν
 οἴχεται, μὴ δυνηθεῖσιν ἐπιδείξαι τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν τῇ
 τῆς ψυχῆς ἡγεμονικῇ φύσει, ἢ ὑγίειαν, ἢ κάλλος, ἢ αἰ-
 σχος συσταμένα, καθάπερ ἐν ὅλῳ τῷ σώματι. καίτοι τοῦ-
 τό γ' ὑπέρσπου πρότερον ὀρθῶς γιγνώσκων καὶ φυλάττων

III.

in quo etiam rationem aëreas consistere, ex qua potissi-
 mum parte animae deformitatem et pulchritudinem in-
 nasci ei refert. Hic, inquam, spiritus duo quidem possidet
 partes et constitutiones, elementaque per tota invicem
 temperata, frigidum et calidum; sin aliis quoque nomi-
 nibus a substantia volēs ipsa appellare, aërem et ignem,
 quin imo madorem quendam assumpserunt a corporibus,
 in quibus perviviscunt; sed mirarer, si horum commode-
 rationem, sanitatem aut pulchritudinem principem animae
 partem esse volueris. Nam corporis ipsius sanitatem in
 his collocare conveniebat; principalis autem animae partis
 non item in his, ne ipso quoque te auctore. Abolitum
 itaque nobis totum exemplum, et univocationis promissio
 omnino evanescit, dum non possumus ostendere, eodem
 modo in principe animae parte morbum aut sanitatem,
 pulchritudinem aut deformitatem, quemadmodum in toto
 corpore, consistere; etsi hoc prius promiseras recte intel-

Ed. Obar. V. [161.]

Ed. Bal. I. (282.)

τὴν ἔννοιαν ἀπάγων τῶν εἰρημένων, οὐ μὴν ἀκολουθεῖσαι
μέχρι παντός ἡδυνηθῆς, οὐδ' ἐξηγήσας τὴν ἀναλογίαν τε καὶ
ὁμοιότητα τῶν κατὰ τὴν ψυχὴν ἐγγιγνομένων τοῖς κατὰ τὸ
σῶμα. αὐθις οὖν ἀναλήψομαι τὸν λόγον, ἵνα δὴ τι πέρας
ἱκανὸν νῦν ἀπολάβῃ τῆς νόσου τὴν ἔννοιαν ἐν μὲν τῷ
πρώτῳ περὶ παθῶν συνέχειν ὁ Χρύσιππος, ἀνάλογον ἔχειν
φάμενος τὴν ἐν τῇ ψυχῇ νόσον τῇ τοῦ σώματος καταστάσει,
καθ' ἣν αἰδεμπνείως εἰς πυρετοὺς, ἢ διαφύσεις, ἢ τι τοιού-
τον ἔχει· κατὰ μέντοι τὸ θεραπευτικὸν ἐφυλάξατο μὲν
τὴν ἔννοιαν πῆς νόσου, τῆς πρὸς αὐτὸν οὐδὲν φροτίσας
ἐναντιολογίας, ἐξηγήσασθαι δ', ὡς ὑπέσχετο, τὴν ἐν τῇ ψυχῇ
νόσον ἕμα τοῖς ἄλλοις, εἰς ἀνάλογον ὑπάρχειν αὐτῇ φησι
πρὸς τὸ σῶμα, παττάπασιν ἡδυνηθῆς μετὰ τοῦ καὶ συγ-
χεῖν εἰς αὐτὸν τὴν δ' ὑγίειαν τῆς ψυχῆς καὶ τὸ κάλλος.
ἐπὶ μὲν γάρ τοῦ σώματος ἀκριβῶς αὐτὰ διαφύσατο, τὴν
μὲν ὑγίειαν τῶν στοιχείων ἐν συμμετρίᾳ θέμενος, τὸ δὲ κάλ-
λος ἐν τῇ τῶν μορίων. ἐδήλωσε γὰρ σαφῶς τοῦτο διὰ τῆς
προγεγραμμένης ὁλίγον ἔμπροσθεν ῥήσεως, ἐν ᾗ πῆν μὲν

ligens servansque omnium disformum notionem, non tamen
persequi in totum potuisti, neque interpretatus es tum
proportionem, tum similitudinem eorum, quae in anima,
cum illis, quae in corpore sunt. Rursum itaque sermo-
nem repetam, ut aliquem finem abunde nunc consequatur.
Morbi notionem in primo de affectibus Chrysippus con-
fundit, respondere inquit animi morbum corporis con-
stitutioni, qua facile in febres, aut alvi profluvia, aut
hujusmodi aliquid prolabitur. At in therapeutico morbi
notionem servavit, nihil sollicitus, quod ipse sibi adversa-
retur; exponere vero, ut pollicitus erat, animae morbum
una cum aliis, quibus respondere ipsam ait corpori, om-
nino non potuit, praeter quod etiam in idem confundit
tunc sanitatem animae, tum pulchritudinem; in corpore
quidem enim ad amulsa ea distinxit, sanitatem in ele-
mentorum symmetria collocans, pulchritudinem in partium
commoderatione. Id quod manifesto indicavit oratione
paulo ante commemorata, ubi sanitatem corporis in

Ed. Chart. V. [161. 162.]

Ed. Bas. I. (288.)

ὕγιειν τοῦ σώματος ἐν θερμοῖς, καὶ ψυχροῖς, καὶ ξηροῖς, καὶ ὑγροῖς συμμετρίαν εἶναι φησιν, ἅπερ δὴ στοιχεῖα δηλοῦσι τῶν σωμάτων ἐστίν, [162] τὸ δὲ κάλλος οὐκ ἐν τῇ τῶν στοιχείων, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν μορίων συμμετρίᾳ συνίστασθαι νομίζου, δακτύλου πρὸς δάκτυλον δηλοῦσι, καὶ συμπάντων αὐτῶν πρὸς τε μετακάρπιον καὶ καρπὸν, καὶ τούτων πρὸς πῆχυν, καὶ πήχειος πρὸς βραχίονα, καὶ πάντων πρὸς πάντα, καθάπερ ἐν τῇ Πολυκλείτου κανόνι γέγραπται· πᾶσας γὰρ ἐκδιδάξας ἡμᾶς ἐν ἐκείνῳ τῷ συγγράμματι τὰς συμμετρίας τοῦ σώματος, ὁ Πολυκλείτης ἔργῳ τὸν λόγον ἐβεβαίωσε, δημιουργήσας ἀνδριάντα κατὰ τὰ τοῦ λόγου προστάγματα, καὶ καλέσας δὴ καὶ αὐτὸν τὸν ἀνδριάντα, καθάπερ καὶ τὸ σύγγραμμα, κανόνα. τὸ μὲν δὴ κάλλος τοῦ σώματος ἐν τῇ τῶν μορίων συμμετρίᾳ κατὰ πάντας λατροὺς καὶ φιλοσόφους ἐστίν, ἥ δ' ὕγεια τῶν στοιχείων αὐτὰ καλὴν, ὅντα ποτ' ἂν εἴ, πρὸς ἀλλήλα ἐστὶ συμμετρία. εἴτε γὰρ ἐξ ὀγκων καὶ πόρων, ὥς Ἀσκληπιάδης ὑπέθετο, τὰ τῶν ζώων σύγκειται σώματα, συμμετρία τούτων ἐστὶν ἡ ὕγεια.

calido, frigido, sicco et humido commodationem esse affirmat; quas nimirum corporum sunt elementa. Pulchritudinem vero non in elementorum, sed in partium commodatione consistere arbitratur, digiti ad digitum scilicet, omniumque ipsorum ad metacarpium et carpum, et horum ad cubitum, cubiti ad brachium, et omnium ad omnia, quemadmodum in Polycleti regula scriptum est. Omnes namque corporis commodationes quum in illo commentario Polyclethus nos docuisset, opere sermonem confirmavit, fabricatus statuem juxta sermonis exordia, et vocans etiam ipsam statuem, veluti et commentarium, regulam. Pulchritudo sane corporis in partium commodatione secundum omnes et medicos et philosophos consistit; sanitas vero elementorum rursus, quaecunque sint, inter se est commodatio; siue enim ex corpusculis et meatibus, ut Asclepiades putavit, animalium corpora conflant, horum commodatio est sanitas;

Ed. Chart. V. [162.]

Ed. Bas. I. (288.)

εἴτ' ἐξ ατόμων, ὡς Ἐπίκουρος, εἴτ' ἐξ ὁμοιομερῶν, ὡς Ἀναξαγόρας, εἴτ' ἐκ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ, καθάπερ ὁ τῶ Χρύσιππος δοξάζει καὶ πάντες οἱ Στωϊκοί, καὶ πρὸ αὐτῶν Ἀριστοτέλης, καὶ Θεόφραστος, καὶ πρὸ τούτων διὰ Πλάτων καὶ Ἱπποκράτης, ἡ τῶν στοιχείων κατὰ πάντα συμμετρία τὴν ὑγίαν ἐργάζεται. εἰ ταῦτιν ἐθέλοι τις ἀπασαν τὴν ἀναλογίαν αὐτῶν κατὰ τὸ σῶμα τοῦ κατὰ τὴν ψυχὴν διασώζειν, ὡς ὑπέσχετο Χρύσιππος, ἐπιδείξει χρὴ τοῦτον ἐκ τῶν ἀλλῶν ὡσανεὶ σκευῶν συγκατεμένην τὴν ὅλην ψυχὴν, ἵνα ἐν τῇ τούτων πρὸς ἀλλήλα συμμετρίᾳ τὴν ὑγίαν καὶ τὴν νόσον αὐτῆς εὖρη γιγτομένην, ὅπερ ὁ Πλάτων ἐποίησε. Χρύσιππος δ' οὐκ αὐτὴν ἠδυνήθη τὴν ὁμοιότητα διδάξαι, καίτοι ὑποσχόμενος, οὔτε τὴν τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ εἰς ταῦτόν συνέχευεν τὴν ὑγίαν τὸ κάλλος, κατὰ γὰρ τοὺς οἰκείους τοῦ λόγου περισμούς, καλὴν ἢ αἰσχρὰν ἔφησε γίνεσθαι ψυχὴν. ὑγιαίνουσα δ' ἢ νοσοῦσα πῶς ἂν γένοιτο, παρέλιπεν, εἰς ταῦτόν, οἶμαι, συγχέων ἄμφω, καὶ μὴ δυνάμενος

sive ex atomis, ut Epicurus, sive ex similaribus, ut Anaxagoras, sive ex calido, frigido, secco et humido, quemadmodum et Chrysippus opinatur, omnesque Stoici, atque ante ipsos Aristoteles et Theophrastus; et ante hos adhuc Plato et Hippocrates, elementorum in omnibus commoderatio sanitatem efficit. Si igitur aliquis volet omnem proportionem eorum, quae in corpore, cum iis, quae in anima sunt, conservare, ut promissit Chrysippus, ostendere hunc oportet, ex quibus simplicibus veluti elementis composita sit tota anima, ut in horum invicem commoderatione sanitatem et morbum ipsius fieri inveniat, id quod Plato fecit. Verum Chrysippus neque hanc potuit docere similitudinem, etsi pollicitus, neque pulchritudinis animae, sed in idem pulchritudinem cum sanitate confudit. Nam secundum proprias rationis partitiones pulchram aut turpem fieri animam dixit: sana autem vel morbida quomodo fiat, reliquit, in idem, pulo,

Ed. Chart. V. [162.]

Ed. Bas. I. (288.)

ἀκριβῶς τε καὶ ἀρισμένως ὑπὲρ αὐτῶν ἀποφηνάσθαι, κα-
θάπερ ὁ Πλάτων ἐποίησεν ἐν ἄλλοις τέ τισι καὶ τοῦ Σο-
φιστῆ, τὴν μὲν τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς πρὸς ἄλληλα σιάειν
ἀποφηνάμενος εἶναι τόσον ψυχῆς, τὰς δὲ παραφόρους τε
καὶ ἀμέτρους κινήσεις αὐτῆς, τουτέστι τὰς ἐνεργείας τὰς
καθ' ὁρμὴν, αἰσχος, ὥπερ γὰρ τὴν μὲν συμφωνίαν τε καὶ
συμμετρίαν πρὸς ἄλληλα τῶν μερῶν αὐτῆς ὕψιστον, τὴν
δὲ συμμετρίαν τῶν κινήσεων τὸ κάλλος. ὥπερ γὰρ τὸ
σῶμα τὸ καλὸν ἐν τῇ συμμετρίᾳ τῶν μερῶν τὴν γέιστον
ἴσχει, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐνέργεια καλὴ διὰ τὴν τῶν
κατὰ μέρος κινήσεων γίγνεται συμμετρίαν. οὕτω γοῦν καὶ
ὀργεῖσθαι, καὶ παγκρατιάζειν, καὶ παλαίειν, καὶ βυδίζειν
εὐσχημόνως καὶ καλῶς λέγονται τιτες, ἑτεροι δ' ἀσχημό-
τως τε καὶ αἰσχυρῶς. ἐν μὲν τῇ συμμετρίᾳ τῶν κατὰ
μέρος κινήσεων τὸ κάλλος τῶν ἐνεργειῶν ἐστὶ γινώσκον,
κατὰ δὲ τὰς ἀμετρίας τὸ αἰσχος. ἔχουσι δὲ καὶ αἱ
τοῦ Πλάτωνος ῥήσεις ἐκ τοῦ Σοφιστοῦ τόνδε τὸν τρό-
πον· Εἰ δὲ δύο μὲν εἶδη κακίης περὶ ψυχὴν ζήτησον.

ambo confundens, ut qui nequeat exacto distincteque de
ipsis disputare, quemadmodum Plato fecit tum in aliis
quibusdam, tum in Sophista, partium animae inter se
discordiam animae morbum esse affirmans, efferatos au-
tem et immoderatos ipsius motus, hoc est, functiones ex
animi impetu profectas, turpitudinem, sicuti et partium
ipsius inter se concordiam commodationemque sanita-
tem, motuum vero mediocritatem pulchritudinem. Sicut
enim corpora pulchritudo in partium commodatione
generationem oblinet, eodem modo functio propter par-
ticularium motuum commodationem pulchra evadit: ita
fane et saltare, et pancratium ludum agere, luctari et
ire decenter et pulchre nonnulli dicuntur, alii vero in-
decere et turpiter. Sane in commodatione motionum
particularium pulchritudo actionum est cognita, ex im-
moderatione turpitudinis. Platonis verba ex Sophista sic
habent. *HOS. Duae species malitiae in anima dicuntur.*

Ed. Chart. V. [162. 163.]

Ed. Basf. I. (288.)

Θ Ε ποῖα; Ξ Ε τὸ μὲν οἷον νόσον ἐν σώματι, τὸ δ' οἷον αἷσχος ἐγγιγνόμενον. Θ Ε οὐκ ἔμαθον. Ξ Ε νόσον ἴσως καὶ στάσιν οὐ ταυτὸν νοτόμικας. Θ Ε οὐδ' αὖ πρὸς ταῦτο ἔχω τί χρὴ με ἀποκρίνωσθαι. Ξ Ε πότερον ἄλλο τι στάσιν ἡγοούμενος, ἢ τὴν τοῦ φύσει συγγενοῦς ἐκ τινος διαφορῶς διαφοράν; Θ Ε οὐδέν. Ξ Ε ἀλλ' αἷσχος ἄλλο τι πλὴν τὸ τῆς ἀμετρίας πανταχοῦ δυσειδὺς τῶν ἐν ὕδασι γένος; [163] Θ Ε οὐδαμῶς ἄλλο. οὕτως μὲν ἐν τῷ καθόλου περὶ νόσου τε καὶ αἷσχους, ὅποτ' ἐν τῇ φύσει ἐκάτερον αὐτῶν ἔστιν, ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Πλάτων. καὶ ὅπως ἐγγιγνόνται ταῖς ψυχαῖς ἀρετῆς διδάσκων, περὶ μὲν τῆς νόσου ταῦτα γράφει. Ξ Ε τί δαί; ἐν ψυχῇ δόξας ἐπιθυμίαις, καὶ θυμὸν ἡδοναῖς, καὶ λόγον λύπαις, καὶ πάντα ἀλλήλοις ταῦτα τῶν φλαύκων ἐχόντων οὐκ ἡσθήμεθα διαφερόμενα; Θ Ε καὶ σφόδρα γε. Ξ Ε συγγενὴ γε μὴν ἐξ ἀνάγκης ξυμπάττα γέγονει. Θ Ε πῶς γὰρ οὐ; Ξ Ε στάσιν ὕδα καὶ νόσον τῆς ψυχῆς ποτηρίας λέγοντες ὁρθῶς ἐροῦ-

THE. Quasnam? HOS. Altera veluti morbus in corpore, altera veluti turpitudine innascens. THE. Non intelligo. HOS. Morbum forsan et discordiam non idem putas? THE. Neque ad hoc quid respondendum sit habeo. HOS. Utrum aliud quippiam seditionem arbitris, quam ejus, quod natura connatum est, discordiam ex corruptela quadam proventientem? THE. Nihil aliud. HOS. Turpitudinis aliud quippiam est praeterquam immoderationis undique deformatum genus? THE. Nequaquam aliud. Sic in universum de morbo et turpitudine, quale natura utrumque ipsorum existat, Plato nos docuit, et quomodo animis innascantur deinceps tradens de morbo haec quoque scribit. HOS. Jam in anima nonne opiniones cum cupiditatibus, et iracundiam cum voluptatibus, et rationem cum doloribus, atque omnia inter se haec in prave affectis sentimus dissentire? THE. Vehementer sane. HOS. Congenera tamen necessario haec sunt universa. THE. Cur enim non? HOS. Discordiam itaque et morbum animi pravitatem dicentes recte pronunciabi-

Ed. Chart. V. [163.]

Ed. Bas. I. (288. 289.)

μεν. Θ Ε. ὁρθότατα μὲν οὖν. αὐτὸ ἐφεξῆς, ὅπως αἰσχος ἐγγίνεται ψυχῇ, διεξιὼν φησι· Ε Ε. τί δὴ; ὅσα καὶ (289) νήσεως μετασχόντα, καὶ σκοπὸν τῶν θέμενων, περιώμενα τοῦτου τυγχάνειν, καθ' ἑκάστην ὁρμὴν παράφορα αὐτοῦ γίγνεται καὶ ἀποτυγχάνει, πότερον αὐτὰ φήσομεν ὑπὸ συμμετρίας τῆς πρὸς ἄλληλα, ἢ τοῦναντίον ὑπὸ ἀμετρίας αὐτὰ πάσχειν; Θ Ε. δῆλον ὡς ὑπὸ ἀμετρίας. Ε Ε. ἀλλὰ τὴν ψυχὴν γε ἴσμεν ἄκουσαν πῦσαν πῦρ ἀγροοῦσαν. Θ Ε. σφόδρα γε. Ε Ε. τό γε μὴν ἄγροεῖν ἐστὶν ἐπ' ἀλήθειαν ὁρμημένης ψυχῆς παραφόρον ξυνέσεως γιγνομένης οὐδὲν ἄλλο πλὴν παραφροσύνη. Θ Ε. πάντῃ μὲν οὖν. Ε Ε. ψυχὴν ἄρ' ἀγρόητον αἰσχροῦ καὶ ἄμετρον θετέον. οὕτως μὲν ἐν τῷ Σοφιστῇ Πλάτων ἀπεφάνηκε, καὶ καθόλου καὶ κατὰ μέρος ὑπὸ ὕμειος τε καὶ κίλλους, αἰσχους τε καὶ τόσου, καθόλου μὲν ὑπογράφας τὴν ἔννοιαν αὐτῶν, κατὰ μέρος δὲ, ὅπως ἐγγίνεται ταῖς ψυχαῖς διδάξας. τὰς δ' ἄλλας αὐτοῦ ῥήσεις οὐκ ὀλίγας οὕτως ἐν πολλοῖς τῶν συγγραμμάτων, ἐν

mus. THE. *Rectissime omnino.* Deinde, rursus, quomodo turpitudine animis innascatur, pertractans ait: HOS. *Quid autem? Quae motum participant, et scopum quendam sibi praefigunt, ac, dum hunc contingere nituntur, in unoquoque impetu praeter ipsum feruntur et aberrant, utrum iis dicemus a commoderatione inter se mutua, vel contra ab incommoderatione haec accidere?* THE. *Nimirum ab immoderatione.* HOS. *Atqui animum novimus omnem non sua sponte quidvis ignorare.* THE. *Plane.* HOS. *Ignorare vero nihil aliud est quam desipere, quum animas ad veritatem incitatas aberrat intelligentia.* THE. *Profecto quidem.* HOS. *Animam igitur sultam, turpem et immoderatam esse statuendum est.* Haec sane in Sophista Plato tradidit et generatim et membratim de sanitate et pulchritudine, turpitudine et morbo, universum quidem notione ipsorum subscripta, membratim vero, quomodo animis innascantur, tradito. Reliqua ipsius verba non parca in plerisque commentariis, ubi

Ed. Chart. V. [163.]

*Ed. Bas. I. (289.)

οἷς ὑπὲρ ὑγίειας τε καὶ κάλλους, αἰσχροῦς τε καὶ νόσου διῆλθεν, οὐ μοι δοκεῖ νῦν εἶναι παραίτησθαι κινερός· ἀλλ' ἐπειδὴν ὑπὲρ ὑγίειας τε καὶ νόσων ὁ λόγος ἡμῖν περαινῆται, δεκνύουσιν ὡσαύτως Ἱπποκράτην καὶ τὸν Πλάτωνα γιγνώσκειν ὑπὲρ αὐτῶν, ἐπὶ πλέον ἐν ἐκείτοις τῶν τοιοῦτων μνημονεύσαι βήσεων.

Κεφ. θ'. Νυνὶ θ', οὔτε γὰρ ἀπλῶς περὶ κάλλους, ἢ ὑγίειας, ἢ αἰσχροῦς, ἢ νοσημάτων ὁ λόγος, οὔτε περὶ μόνων τῶν τοῦ σώματος, ἀλλὰ περὶ τῶν καθῶν τῆς ψυχῆς ἡμῖν προέλπειτο, παραλείψω μὲν τὰλλα, τὸ προκείμενον δ' αὐτὸ μόνον ἀναλήψομαι. πρόκειται δὲ δεκνύειν, ὥς οὔτε καθ' ἓν μέρος τῆς ψυχῆς, οὔτε κατὰ μίαν αὐτῆς δύναμιν αἶ τε κρίσεις γίνονται καὶ τὰ πάθη συνίσταται, καθάπερ ὁ Χρύσιππος ἔφασκεν, ἀλλὰ καὶ δυνάμεις πλείους αὐτῆς εἰσιν ἐτερογενεῖς, καὶ μέρη πλείω. τὸ μὲν δὴ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς τρεῖς εἶναι τὸν ἀριθμὸν, αἷς ἐπεθυμούμεν τε καὶ θυμούμεθα καὶ λογίζομεθα, καὶ Πασσιδώνιος ὁμολογεῖ, καὶ Ἀριστοτέλης· τὸ δὲ καὶ τοῖς τόποις αὐτὰς ἀλλήλων

de sanitate et pulchritudine, turpitudine et morbo disseruit, huc apponere non mihi videtur in praesentia opportunum. Sed quando de sanitate et morbis disputatio nobis concludetur, ostendendo similiter Hippocratem et Platonem de ipsis sentire, plenius in illis huiusmodi verborum meminerō.

Cap. IV. Nunc autem, quia non absolute de pulchritudine, aut turpitudine, aut morbis, neque de solis corporis, sed de animi affectibus nobis disputatio proposita est, reliqua quidem omittam, id autem solum, quod institutum est, repetam. Institui vero ostendere, neque in una animae parte, neque in una ipsius facultate tum iudicia fieri, tum affectus consistere, quemadmodum Chrysippus affirmabat, sed etiam facultates ipsius plures esse diversi generis; et partes plures. Facultates sane animae, quibus concupiscimus, irascimur, ratiocinamur, tres esse numero et Posidonius et Aristoteles fatentur. Quod autem et sedibus ipsae invicem disjunctae sint, et

Ed. Chart. V. [163. 164.]

Ed. Bat. I. (389)

πεχωρίσθαι, καὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν μὴ μόνον ἔχειν ἐν ἑαυτῇ
δυνάμεις πολλὰς, ἀλλὰ καὶ σύνθετον ἐκ μορίων ὑπάρχειν
ἐτερογενῶν τε καὶ διαφερόντων ταῖς οὐσίαις, Ἰπποκράτους
ἐστὶ καὶ Πλάτωνος δόγμα. καὶ μοι πολλὰ μὲν ἤδη περὶ
τῆς ἀληθείας αὐτοῦ διὰ τῶν ἡμετέρων εἴρηται, πολλὰ δ'
ἐν τοῖς ἐφεξῆς εἰρήσεται. νυνὶ δ' ἐπὶ τὸν Χρύσιππον αὐτίκῃ
ἐπάγεται, μήτε τὰς εἰρημένους δυνάμεις ὁμολογοῦντα κατὰ
τὴν ψυχὴν ἡμῶν ὑπάρχειν, [164] ἀλλὰ πᾶσαν ἐνέργειάν τε
καὶ πάθος ἐν τῷ λογιστικῷ μόνῳ συνίστασθαι φάσκειντα,
μὴδ' ὅπως ἰσθῆναι χρεὶ τὰ πάθη γεγνημένα, μὴδ' ὅπως κω-
λύσαι γενέσθαι διδάσκειντα. διηρέχθη μὲν οὖν καὶ περὶ
τούτου πρὸς ἑαυτὸν, ὥσπερ καὶ περὶ παμπολλῶν ἑτέρων.
ἐν μὲν τῷ προτέρῳ περὶ ψυχῆς τιθέμενος, εἶναι ταύτας
δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ὥς ἐν τῷ πρὸ τούτου γράμματι πα-
ραθέμενος αὐτοῦ τὰς ῥήσεις ἐπέδειξα, κατὰ δὲ τὰ περὶ
τῶν παθῶν βιβλία κρίσεις τινὰς ὑπάρχαι τὰ πάθη τοῦ
λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς ἀποφηνάμενος. ἀλλ' ἡμεῖς, ὅ μιν
ἀληθῶς εἶπα, μαμύριμα τῶν Ἰπποκράτους τε καὶ Πλάτωνος
δογμάτων οὐ τὰ τυχόντα νομίζομεν ὑπάρχειν, εἰρημένα τε

anima nostra non modo multas in se facultates habent,
sed etiam composita ex partibus sit diversi generis et
substantia differentibus, Hippocratis est et Platonis placitum,
ac a me sane multa jam de veritate ipsius superius
dicta sunt, multaeque in subsequenibus dicentur. Nunc
ad Chrysippum rursus revertor, qui neque commemora-
tas facultates in anima nostra esse fatetur, sed omnem et
actionem et affectum in sola rationali parte consistere
tuetur, neque, quomodo affectibus obortis mederi conve-
niat, neque quomodo, ne fiant, prohibere, edocet. Pugnat
itaque et in hoc cum seipso, sicuti in plerisque alijs, in
priori sane libro de anima constituens, has animae facul-
tates esse, quas superiori libro apposisit ipsius verbis in-
dicavi, in libris autem de affectibus, iudicia quaedam esse
rationalis animae partis affectus, pronuncians. Sed nos,
quae quidem vere dixit, testimonia et Hippocratis et
Platonis dogmata non vulgaria esse putamus, prolataque

Ed. Chart. V. [154.]

Ed. Bas. I. (289.)

πρὸς ἀνδρὸς οὐ συνετοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ σπευδόντος ἄπαντι
τρόπῳ τὸ παλαιὸν δόγμα διαβάλλειν. ἡ γὰρ περὶ τῶν
τοιούτων μαρτυρία κατὰναγκυζομένων ὑπὸ τῆς ἀληθείας
ἔωθε γίνεσθαι. μεταβάντες δὲ πάλιν ἐφ' ἕτερα τῶν ὑπ'
αὐτοῦ γεγραμμένων εἰς τὸ προκείμενον ἐπιδειξομεν, ὅπως καὶ
τούτων ἔνια μὲν οἷς αὐτὸς εἶπεν οὐ συμφωνεῖ, ἔνια δ' αὖ
τοῖς ἑταροῖς μάχεται, τινὰ δὲ κατ' ἑμὴν πεπλημύληται.
καὶ πρῶτόν γε πάλιν ἀναλάβωμεν εἰς ὑπερ' ἐτελεύτησον ὃ
προγεγραμμένος μοι λόγος, ὥς ὑγίεια καὶ τόσος, αἰσχρὸς τε
καὶ κῆλος ψυχῆς ἐν τοῖς μέρεσι γίνεσθαι αὐτῆς, καὶ ὥς τὰ
μέρη ταῦτα ἔννοιαί τε καὶ προλήψεις εἰσὶ, συγχωρήσωμεν
αὐτῷ τὴν γε πρώτην. ὅτι μὲν γὰρ ὅλος οὐ χρὴ κατὰ τὰς
ἐνεργείας εἶσθαι τόσον ἢ ὑγίειαν, ἀλλ' αἰσχρὸς ἢ κῆλος
μόνον, εἰρηπαί μοι πρόσθεν· ὅτι δ' οὐδ' αἰεὶ οὕτω συ-
χωρήσεις, τὰ γούν ἐξῆς ὁρθῶς εἰρηται, εὖν ἐπιδείξει πειρά-
σμαι. εἴπερ γὰρ ἐν τῷ μάχεσθαι δύο κρίσεις ἀλλήλαις ἢ
τῶν παθῶν ἔστι κρίσεις, ἀνάγκη τῶν ἀπὸ τούτων κρίσεων

a viro non prudente tantum, sed etiam quovis modo
vetus placitum evertere conante. Quae enim hoc pacto
sumuntur testimonia, ab his, qui a veritate coguntur, fieri
solent. Digressi rursus ad alia, quae ab eo ad rem pro-
positam scripta sunt, ostendemus, quomodo etiam horum
nonnulla iis, quae ipse dixit, non consentiant, nonnulla
rursus evidentibus repugnant, quaedam in ambobus pec-
cant. Ac primum repetamus id, ubi superius comprehensa
mihi disputatio defuit, nempe sanitatem et morbum, tur-
pitudinem et pulchritudinem animae in partibus ipsius
fieri, partesque has notiones et praesumptiones esse con-
cedamus ei primum. Quod enim omnino non oportet
inter actiones morbum vel sanitatem, sed turpitudinem
aut solam pulchritudinem collocare, comprehensum a me
prius est. Quod autem neque si quis quaesita concesserit,
sequentia recte dicta sint, nunc ostendere tentabo. Si
enim, dum pugnant duo invicem iudicia, affectus gene-
rantur, necessitas cogit, ex duobus his iudiciis vel alte-

Ed. Chart. V. [164.]

Ed. Bas. I. (289.)

ἦτοι τὴν ἐτέραν μὲν ὑπάρχειν ἀληθῆ, τὴν ἐτέραν δὲ ψευδῆ, ἢ ἀμφοτέρως ψευδεῖς, εἴ τις καὶ τοῦτο συγχορήσμεν, ἔχει γὰρ τινα ζήτησιν λογιστικὴν. εἴτε δὲ ἀμφοτέρως ψευδεῖς, εἴτε τὴν ἐτέραν αὐτῶν ἀληθῆ φαίμεν ὑπάρχειν, οὐδαμῶς ἡ μάχη τῶν κρίσεων ἔσται τὸ πάθος. ἀλλ' εἰ μὲν ἰσχυροῖεν πως ἀλλήλους αἱ κρίσεις ὥς πρὸς πίστιν, ἐπέχειν ἀναγκαῖον ἡμῶς ἔσται περὶ τῆς τοῦ πράγματος ὑπάρξεως, εἰ δ' ἡ ἐτέρα φαίνοιτο μακροῦ πιστοτέρα, συγκατατίθεσθαι μὲν καὶ πρᾶττεν γὰρ τι κατὰ τὴν συγκατάθεσιν, οἷα ἀπερισκίπτως δὲ, καθάπερ εἰ καὶ τις τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν οἰόμενος ὑπάρχειν ἔχοι τι βραχὺ περιέλκον εἰς τὸναναίον, ἢ εἰ μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν ὑπολαμβάνων ὅμως εἴτε καὶ αὐτὸς ἀντισπῶσαν ἐτέραν ὑπόληψιν ἔχοι πρὸς τὸ μὴ διατεταμένως πιστεῖν, ἢ εἰ, καθάπερ ὁ Πύρρων, ἀμφοτέρως ὁμοίως τιθέμενος ἐπέχοι περὶ τῆς ἀποφάσεώς τε καὶ συγκαταθέσεως. ἐν οὐδενὶ γὰρ τῶν τοιούτων συνίσταται τὸ πάθος, ὥσπερ καὶ αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ἐπαργῶς ἐδήλωσε δι' ὧν ἐν τῷ πρὸ τούτου γράμματι παρεθέμην ἑήσεων, ἐν αἷς φησιν,

rum esse verum, alterum falsum, vel utraque falsa, si quis etiam hoc concesserit (habet enim quandam logicam inquisitionem). Sive ambo falsa, sive alterum ipsorum verum esse dixerimus, neutiquam pugna judiciorum erit affectus. Verum si aequaveris aliquo modo inter se judicia quoad fidem, necessarium erit nos animo suspensus esse circa rei existentiam; sin alterum videatur longe fide dignius, assentiri quidem et agere nonnihil juxta assensum, non inconsiderate autem; quemadmodum, si aliquis voluptatem bonum esse putans habeat aliquid, quod in diversum modice retrahat, vel si solum honestum bonum existimans tamen adhuc et ipse habeat opinionem aliam reluctantem, ne plene credat, vel si, quemadmodum Pyrrho, utramque aequaliter ponens continet se, ne affirmet concedatque. In nullo enim hujusmodi affectus consistit, sicuti et ipse Chrysippus manifeste indicavit verbis, quae superiori libro apposui, ubi ait, Non

Ed. Chart. V. [166.]

Ed. Bas. I. (289.)

πρὸς ἀνδρὸς οὐ συνετοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ σπειρόντος ἅπαντε
 τρόπον τὲ παλαιὸν δόγμα διαβύλλειν. ἡ γὰρ περὶ τῶν
 τοιούτων μαρτυρία κατὰναγκαζομένων ὑπὸ τῆς ἀληθείας
 εἰώθε γίνεσθαι. μεταβάντες δὲ πάλιν ἐφ' ἕτερα τῶν ὑπὸ
 αὐτοῦ γεγραμμένων εἰς τὸ προκείμενον ἐπιδειξομεν, ὅπως καὶ
 τούτων ἓνα μὲν οἷς αὐτὸς εἶπεν οὐ συμφωνεῖ, ἓνα δ' αὖ
 τοῖς ἡραγίσι μάχεται, τινὰ δὲ κατ' ἑμφορὰν παπλημμέλεια.
 καὶ πρῶτόν γε πάλιν ἀναλάβομεν εἰς ὅπερ ἐτελεύτησεν ὁ
 προγεγραμμένος μοι λόγος, ὡς ὑγίεια καὶ νόσος, αἰσχρὸς τε
 καὶ κάλλος ψυχῆς ἐν ταῖς μέρεσι γίνεσθαι αὐτῆς, καὶ ὡς τὰ
 μέρη ταῦτα ἔννοιαι τε καὶ προλήψεις εἰσὶ, συγχωρήσωμεν
 αὐτῷ τὴν γε πρῶτην. ὅτι μὲν γὰρ ὅλως οὐ χρή κατὰ τὰς
 ἀνιχνεύσεις τιθεσθαι νόσον ἢ ὑγίειαν, ἀλλ' αἰσχρὸς ἢ κάλλος
 μόνον, εἰρηκαὶ μοι πρόσθεν· ὅτι δ' οὐδ' εἰς οὕτω συγ-
 χωρήσεις, τὰ γούν ἐξῆς ὁρθῶς εἰρηται, εὖν ἐπιδείξω πειρά-
 σασθαι. εἴπερ γὰρ ἐν τῷ μάχεσθαι δύο κρίσεις ἀλλήλαις ἢ
 τῶν πρῶτων ἔστι γένεσις, ἀνάγκη τῶν δύο τούτων κρίσεων

a viro non prudente tantum, sed etiam quovis modo
 vetus placitum evertere conante. Quae enim hoc pacto
 sumuntur testimonia, ab his, qui a veritate coguntur, fieri
 solent. Digressi rursus ad alia, quae ab eo ad rem pro-
 positam scripta sunt, ostendemus, quomodo etiam horum
 nonnulla iis, quae ipse dixit, non consentiunt, nonnulla
 rursus evidentibus repugnant, quaedam in ambobus pec-
 cant. Ac primum repelamus id, ubi superius comprehensa
 mihi disputatio defuit, nempe sanitatem et morbum, tur-
 pitudinem et pulchritudinem animae in partibus ipsius
 fieri, partesque has notiones et praesumptiones esse con-
 cedamus ei primum. Quod enim omnino non oportet
 inter actiones morbum vel sanitatem, sed turpitudinem
 aut solam pulchritudinem collocare, comprehensum a me
 prius est. Quod autem neque si quis quaelibet concesserit,
 sequentia recte dicta sunt, nunc ostendere tentabo. Si
 enim, dum pugnant duo invicem iudicia, affectus gene-
 rantur, necessitas cogit, ex duobus his iudiciis vel alte-

Ed. Chart. V. [164.]

Ed. Baf. I. (289.)

ἦτοι τὴν εἰρήην μὲν ὑπάρχειν ἀληθῆ, τὴν εἰρήην δὲ ψευδῆ, ἢ ἀμφοτέρως ψευδεῖς, εἴ τις καὶ τοῦτο συγχωρήσῃεν, ἔχει γὰρ τινα ζήτησιν λογιστικὴν. εἴτε δὲ ἀμφοτέρως ψευδεῖς, εἴτε τὴν εἰρήην αὐτῶν ἀληθῆ φαίημεν ὑπάρχειν, οὐδ' αὖτως ἡ μάχη τῶν κρίσεων ἔσται τὸ πᾶθος. ἀλλ' εἰ μὲν ἰσχυροῖεν πως ἀλλήλους αἱ κρίσεις ὥς πρὸς πίστιν, ἐπέχειν ἀναγκαῖον ἡμῶς ἔσται περὶ τῆς τοῦ πράγματος ὑπάρξεως, εἰ δ' ἡ εἰρήη φαίνοιτο μακροῦ πιστοτέρα, συγκατατίθεσθαι μὲν καὶ πρῶτευσεν γὰρ τι κατὰ τὴν συγκατάθεσιν, οὐκ ἀπερισκίπτως δὲ, καθάπερ εἰ καὶ τις τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν οἰόμενος ὑπάρχειν ἔχοι τι βραχὺ περιέλκον εἰς τὸναντιόν, ἢ εἰ μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν ὑπολαμβάνων ὅμως εἴη καὶ αὐτὸς ἀντισπῶσαν εἰρήην ὑπόληψιν ἔχει πρὸς τὸ μὴ διατεταμένως πιστεῖν, ἢ εἰ, καθάπερ ὁ Πιρρῶν, ἀμφοτέρως ὁμοτίμως τεθέμενος ἐπέχει περὶ τῆς ὑποφάσεως τε καὶ συγκαταθέσεως. ἐν οὐδενὶ γὰρ τῶν τοιούτων συίσταται τὸ πᾶθος, ὥσπερ καὶ αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ἐταρῶς ἐδήλωσε δι' ὧν ἐν τῷ πρὸς τοῦτου γράμματι περιθίμην ῥήσεων, ἐν αἷς φησιν,

rum esse verum, alterum falsum, vel utraque falsa, si quia etiam hoc concesserit (habet enim quandam logicam inquisitionem). Sive ambo falsa, sive alterum ipsorum verum esse dixerimus, neutiquam pugna judiciorum erit affectus. Verum si acquaveris aliquo modo inter se judicia quoad fidem, necessarium erit nos animo suspensus esse circa rei existentiam; si alterum videatur longe fide dignius, assentiri quidem et agere nonnihil juxta assensum, non inconsiderate autem; quemadmodum, si aliquis voluptatem bonum esse putans habeat aliquid, quod in diversum modice retrahat, vel si solum honestum bonum existimans tamen adhuc et ipse habeat opinionem aliam reluctantem, ne plene credat, vel si, quemadmodum Pyrrho, utramque aequaliter ponens contineat se, ne affirmet concedatque. In nullo enim hujusmodi affectus consistit, sicuti et ipse Chrysippus manifeste indicavit verbis, quae superiori libro apposui, ubi ait, Non

Ed. Chart. V. [164. 165.]

Ed. Bas. I. (289.)

οὐχὶ διημαρτημένος φέρεται καὶ παριδὼν τὸ κατὰ τὸν λόγον,
ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα προσέγραψε συνίστασθαι τὸ πάθος;
ἀλλ' ὅταν ἀπειθῆς ἢ ὀρμὴ γίγηται τῷ λόγῳ, ὥστε κἀν-
ταῦθα πάλιν ἐναντιολογίαν τινα εὐρίσκεισθαι τοῦ Χρυσίπ-
που πρὸς ἑαυτὸν, εἴπερ ἀπογορεύας τὸ πάθος τῶν διημαρ-
τημένων κρίσεων αὐθις ἐν τῇ τῶν κρίσεων πρὸς ἀλλήλους
ἐναντιολογίᾳ τὰ τε νοσήματα τῆς ψυχῆς, καὶ τὰ πάθη
συνίστασθαι λέγει. μὴ τοίνυν θαυμάζομεν ἔτι μηδ' ὅτι
τὰς θεραπείας τῶν παθῶν ὀρθῶς μὲν ὁ Πλάτων ἐγραφεῖν,
ὡς ὁ Πτολεμαῖος αὐτῷ μαρτυρεῖ, μοχθηρῶς δ' ὁ Χρύσιπ-
πος. ὁ γὰρ μήτε πύσας τὰς αἰτίας τῶν παθῶν ἀποφύνα-
σθαι τολμήσας, ἀλλ' ἐν ταῖς κυριατάταις ἀπορεῖν ὁμολο-
γήσας, [165] ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου διδασκῶν γραμματεῖ,
μήτ' ἐν αἷς ἐτόλμησεν εἰπεῖν τε καλῶς ἀποφηνάμενος, αὐτοῖς
οὐκ ἔν, οἷμαι, δύναιτο τὴν θεραπείαν αὐτῶν ποιήσασθαι
κατὰ τρόπον, ἀλλ', ὅπερ εἰπὼν ἤδη καὶ πρόσθεν, εἰ τις
ἐξελέγχοι τὰ τέσσαρα τοῦ Χρυσίππου βιβλία, πολὺ πλεόντων
αὐτῷ δέξασαι συγγραμμάτων.

si errabunde fertur et praetergressus aliquid secundum
rationem, et caetera, quae huiusmodi adscripsit, affectum
constituere, verum quum animi impetus rationi sit in-
obsequens, ut et hic rursus sibi nonnihil contradicere
Chrysippus inveniat, siquidem affectum a iudiciis pec-
cantibus segregans rursus in iudiciorum invicem pugna
et morbos animi et affectus consistere dicit. Ne igitur
miremur adhuc, quod affectuum curationes recte quidem
Plato conscripsit, ut Posidonius ipsi attestatur, prave
autem Chrysippus. Qui enim neque omnium affectuum
causas pronunciaré ausus est, sed in principalissimis du-
bitare se confessus est, ut in superiori libro ostensum est,
neque, in quibus pronunciaré aliquid ausus est, recte
protulit, hic mea sententia non poterit curationem
ipsorum, ut decet, moliri. Sed, quod dixi jam et antea, si
quis quatuor Chrysippi libros coarguat, multo pluribus
commentariis ei opus erit.

Ed. Chart. V. [165.]

Ed. Bas. I. (289. 290.)

Κε φ. ε'. Ὅσα τοίνυν ἀναγκασιότατα πρὸς τὴν προκει-
μένην ἡμῖν πραγματείαν ἐστὶ, ταῦτα ἐπιλέθεμεν μόνα, καὶ
πρωτόν γε αὐτῶν προσηκισάμεθα τὸ περὶ τῆς τῶν παιδῶν
διοικήσεως. οὔτε γὰρ ὑπὸ λόγου τὰς ὁρμὰς αὐτῶν ἐπιτρο-
πεύεσθαι δυνατόν εἰπεῖν, (οὐ γὰρ ἔχουσιν ἤδη τὸν λόγον,) οὐδ' ὥς οὐ θυμοῦται τε καὶ λυπεῖται, καὶ ἤδεται, καὶ
γελᾷ, καὶ κλαίει, καὶ τοιαῦθ' ἕτερα πάθῃ πάσχει μυρία.
πυλὸν γὰρ δὴ καὶ πλεῖον καὶ σφοδρότερά τ' αὐτῶν τοῖς
παιδίοις ἐστὶν ἢ τοῖς τελείοις. οὐ μὲν ἀκολουθεῖ γὰρ ταῦτα
τοῖς Χρυσίππου δόγμασιν, ὥσπερ οὔτε τὸ μηδμίαν (290)
οἰκείωσιν εἶναι φύσει πρὸς ἡδονὴν ἢ ἀλλοτριώσιν πρὸς
πόνον. ἄντι μὲν γὰρ ἀδιφάκτως ἅπαντα τὰ παιδία πρὸς
τὰς ἡδονὰς, ἀποστρέφεται δὲ καὶ φεύγει τοὺς πόρους. ὀρώ-
μεν δ' αὐτὰ καὶ θυμούμενα, καὶ λακτίζοντα, καὶ δάκρυοντα,
καὶ νικῶν ἐθελόντων καὶ κρατεῖν τῶν τοιούτων, ὥσπερ ἐντα
τῶν ζώων, οὐδενὸς ἡθλοῦ προβαλλομένου παρὰ τὸ νικῶν
αὐτό. φαίνεται δ' ἐνέργως τὸ τοιοῦτον ἐπ' ὀρνύγων, καὶ
ἀλεκτρυόνων, καὶ περδίκων, ἐγχεύμενός τε καὶ ἀσπίδος, καὶ

Cap. V. Quae igitur maxime ad institutum nobis
opus necessaria sunt, haec duntaxat persequemur, ac pri-
mum ipsorum proponemus, quod de puerorum institu-
tione dicitur. Neque enim a ratione impetus ipsorum
moderari possis dicere, ut qui rationem necdum habeant,
neque quod non irascantur, doleant, gaudeant, rideant,
plerent, atque ejusmodi aliis innumeris affectibus impli-
centur. Multo enim et plures et vehementiores affectus
pueris quam adultis oboriantur (quanquam neque Chry-
sippi placitis consentanea sint); senti neque dicere possis,
quod nulla propensio natura ipsis insit ad voluptatem,
aut alienatio ad laborem. Etenim inclinant a nullo docti
magistro omnes pueri ad voluptates, averfantur autem
fugiantque labores. Videmus autem eos ipsos et irascen-
tes, et calcitrantes, et mordentes, ac vincere cupientes
et in ejusmodi praevalere, quemadmodum nonnulla ani-
mantia, nullo praemio proposito praeter ipsam victoriam;
id quod evidenter apparet in coturnicibus, gallis, perdi-

Ed. Chart. V. [165.]

Ed. Bas. I. (290.)

χροκοδείλου, καὶ μυρῶν ἐτέρων. οὕτως οὖν οἰκαιοῦσθαι καὶ τὰ παιδία φαίνεται καὶ πρὸς ἡδονήν, καὶ πρὸς νίκην, ὥσπερ ὕστερόν ποτε δείκνυσιν, ἐπειδὴν προβαίνει κατὰ τὴν ἡλικίαν, ὅτι πρὸς τὸ καλὸν ἔχει τινὰ φυσικὴν οἰκειώσιν. αἰδεῖται γοῦν ἁμαρτάνοντα, προΐουσης αὐτοῖς τῆς ἡλικίας, καὶ χαίρει τοῖς καλοῖς ἔργοις, καὶ δικαιουσίνης καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἀντικοιβεῖται, καὶ πράττει πολλὰ κατὰ τὰς τῶν ἀρετῶν τούτων ἐννοίας, ἐμπροσθεν, ἥνικα ἦν εἰς μικρὰ, κατὰ πάθος ζῶντα, καὶ τῶν ἐκ τοῦ λόγου προσταγμάτων οὐδεμίαν φροντίδα ποιούμενα. τριῶν οὖν τούτων ὑμῖν οἰκειώσεων ὑπαρχουσῶν φύσει καθ' ἕκαστον τῶν μορίων τῆς ψυχῆς εἶδος, πρὸς μὲν τὴν ἡδονήν διὰ τὰ ἐπιθυμητικόν, πρὸς δὲ τὴν νίκην διὰ τὸ θυμοειδές, πρὸς δὲ τὸ καλὸν διὰ τὸ λογιστικόν. Ἐπικούρος μὲν τὴν τοῦ χειρίστου μορίου τῆς ψυχῆς οἰκειώσιν ἐθεάσατο μόνον, ὁ δὲ Χρύσιππος τὴν τοῦ βελτίστου, φάμενος ἡμῶς οἰκειοῦσθαι πρὸς μόνον τὸ καλόν, ὅπερ εἶναι δηλοῦται καὶ ἀγαθόν. ἀπ᾿ αὐτοῦ δὲ τὰς τρεῖς οἰκειώσεις θεάσασθαι μόνοις τοῖς παλαιοῖς ὑπῆρχε

clibus, ichneumonibus, aspidibus, crocodilis, aliisque infinitis. Sic itaque peculiariter inclinare etiam pueri videntur et ad voluptatem et ad victoriam, quemadmodum paulo post ostendunt, ubi processerint aetate, quoniam ad honestum naturalem quandam propensionem habent: peccantes igitur pudefunt, gaudentque honestis operibus, et iustitiam aliasque virtutes amplectuntur, ac faciunt multa secundum harum virtutum notiones, prius, quam adhuc essent parvi, ex affectu viventes, ac nullam praeceptorum ex ratione curam habentes. Quum itaque haec tres propensiones nobis natura juxta unamquamque partium animi speciem insint, ad voluptatem sane propter concupiscibilem, ad victoriam vero propter irascibilem, ad honestum propter ratiocinatricem, Epicurus sane infimae animae partis propensionem solum conspexit, Chrysippus autem optimae, quum dixerit, peculiariter nos affici erga solum honestum, quod est nimirum et bonum. At universas tres proprietates perspicere solis veteribus philoso-

Ed. Chart. V. [165. 166.]

Ed. Bal. I. (290.)

φιλοσόφους. ἴσως οὖν τὰς δύο ὁ Χρύσιππος εἰκότως ἀπο-
ρεῖν ἔρει τῆς κατὰ τὴν κακίαν γενέσεως, οὐκ αἰτίαν ἔχον
εἰπεῖν αὐτῆς, οὔτε τρόπους τῆς συστάσεως, οὐδ' ὅπως
ἁμαρτάνει τὰ παιδία διτάμμενος ἐξευρεῖν, ἅπερ εὐλόγως, οἶμαι,
πάντα καὶ ὁ Ποσειδώνιος αὐτοῦ καταμύμνεται καὶ ἐλέγχει.
εἰ γὰρ δὴ πρὸς τὸ καλὸν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὤκεισται τὰ
παιδία, τὴν κακίαν οὐκ ἔνδοθεν οὐδ' ἐξ ἐκτὸς, ἀλλ'
ἔξωθεν μόνον ἔρχῃν αὐτοῖς ἐγγίγνεσθαι. ἀλλὰ μὴν ὁραταί
γὰρ, καὶ χρηστοῖς ἰδέσιν ἐντρίφεται καὶ προσηκόντως παι-
δεύεται, πάντως ἑξαμαρτύνοντά τι, [166] καὶ τοῦτ' αὐτὸ καὶ
ὁ Χρύσιππος ὁμολογεῖ. καίτοι γ' ἐπὶ αὐτῷ ὑπεριδόντι τῶν
ἐναργῶς φαινόμενων αὐτὸ μόνον ὁμολογῆσαι τὰ κατὰ ἰδίαις
ὑποθέσεσιν ἀκόλουθον, καὶ καλῶς ἀχθεῖν τὰ παιδία, πάν-
τως αὐτὰ θάσσοιτε σοφοὺς ἄνδρας γενήσεσθαι τοῦ χρόνου
προϋόντος. ἀλλ' οὐκ ἐτόλμησε τοῦτό γὰρ καταφύεσθαι τῶν
φαινόμενων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ φιλοσόφῳ τρέφεται μόνον, καὶ
μηδὲν μήτε θεώσεται μήτ' ἀκρίως ποπότε παρὰδειγμα

phis licuit. Relictis itaque duabus; Chrysippus merito
ambigere se dicit, quomodo pravitas generetur, quum
neque causam ipsius possit dicere, neque consistentiae
modos; neque, quomodo pueri peccent, quae invenire,
quae bona ratione, opinor, omnia etiam Posidonius in eo
damnat coarguitque. Si enim ad honestum protinus ab
initio peculiariter pueri ducerentur, malitiam non, in-
terius, neque ex ipsis, verum extrinsecus solum inipsi
ipsis oportebat. Atqui videntur, etiam si probis moribus
educantur et, ut par est, erudiantur, omnino aliquid
peccare: atque hoc ipsam Chrysippus quoque confitetur,
quamvis liceret ipsi evidenter apparentia praetergresso
hoc solum concedere, quod propriis hypothesibus erat
consentaneum, ipsos scilicet omnino pueros, si probe
omnino educati fuerint, in viros sapientes temporis pro-
cessu evasuros affirmando; sed non ausus est hoc adversus
evidentia mentiri; verum quamvis sub philosopho dun-
taxat educantur, et nullam neque viderint, neque audi-

Ed. Chart. V. [166.]

Ed. Basf. I. (290.)

κακίως, ὅμως οὖν ἐξ ἀνάγκης αὐτὰ φιλοσοφήσειν· διὰ τὴν γὰρ εἶναι τῆς διαστροφῆς τὴν αἰτίαν, ἐτέρων μὲν ἐκ κατηχέσεως τῶν πολλῶν ἀνθρώπων ἐγγιγνομένην, ἐτέρων δ' ἐξ αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς φύσεως. ἐγὼ δὲ ὑπὲρ ἐκατέρως αὐτῶν ἀπορῶ, καὶ πρώτης γε τῆς ἐκ τῶν πέλας γιγνομένης· καὶ γὰρ διὰ τί θεασόμενά τε καὶ ἀκούοντα παραδειγμα κακίως οὐχὶ μισοῖ τοῦτο καὶ φεύγει τῇ μηδεμίαν οἰκείωσιν ἔχειν πρὸς αὐτό, θαυμάζειν ἐπέρχεται μοι, καὶ πολὺ δὴ μᾶλλον, ἐπειδὴν μήτε θεασόμενα μήτ' ἀκούοντα πρὸς αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐξικαιτηθῇ. τίς γὰρ ἀνάγκη, τοὺς παῖδας ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ὡς ἀγαθοῦ δειλιάζεσθαι, μηδεμίαν οἰκείωσιν ἔχοντας πρὸς αὐτῇ, ἀποστρέφεσθαι δὲ καὶ φεύγειν τὸν πόνον, εἴπερ μὴ καὶ πρὸς τοῦτον ἡλλοτριώται φύσει; τίς δ' ἀνάγκη, πρὸς μὲν τοὺς ἐπαινοὺς καὶ τὰς τιμὰς ἡδεσθῆναι τε καὶ χαίρειν αὐτοῖς, ἀχθεσθαι δὲ καὶ φεύγειν τοὺς τε ψόγους καὶ τὰς ἀτιμίας, εἴπερ μὴ καὶ πρὸς ταῦτα φύσει τινὰ ἔχουσιν οἰκείωσιν τε καὶ ἡλλοτριώσιν; εἰ γὰρ μὴ ταῖς φωναῖς, ἢ τῇ γὰρ δυνάμει τῶν λεγομένων ὁμολογεῖν

verint unquam malitiae exemplum, tamen non necessario ipsos philosophiae incubituros; duplicem namque causam esse perversitatis, alteram ex multorum hominum instructione innascentem, alteram ex ipsa rerum natura. Ego vero de utraque ipsarum dubito, et prima, quae ex familiaribus oboritur. Etenim cur, qui viderint audiverintque malitiae exemplum, non oderint hoc et fugerint, eo quod nullam proprietatem erga ipsum habeant, mirari mihi subit, et multo magis quam, neque viso, neque audito eo, ab ipsis rebus decipiantur. Quae enim necessitas, pueros a voluptate tanquam bono inescari, ne unam quidem propensionem erga ipsam habentes, averfari autem et fugere laborem, si non et ab hoc natura alienati sunt? Quae rursus necessitas, laudibus et honoribus oblectari et ipsis gaudere, odisse autem et fugere reprehensiones et ignominiam, si non etiam ad haec natura inclinationem quaedam habent alienationemque? Si enim non verbis, saltem virtute eorum, quae dicuntur, Chrysippus videtur

Ed. Chart. V. [166.]

Ed. Basf. I. (290.)

ἔοικεν ὁ Χρυσίππος, ὡς ἔστιν οικειώσῃς τὰ τις ἡμῖν καὶ ἄλλοτριώσῃς φέσει πρὸς ἕκαστον τῶν εἰρημένων. ἐπειδὴν γὰρ λέγῃ, τὴς περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἐγγίνεσθαι τοῖς φαιύλοις διαστροφῇς διὰ τὴν πιθανότητα τῶν φαιτασιῶν καὶ τὴν κατήχησιν, ἐρωτητέον αὐτὸν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἤδονή μὲν ὡς ἀγαθόν, ἀλγηδὼν δ' ὡς κακὸν πιθανὴν προβάλλουσι φαιτασίαν· οὕτως δὲ καὶ διὰ τί τὴν μὲν ἱκτὴν τὴν ἐν Ὀλυμπίῳ καὶ τὴν τῶν ἀνδριάντων ἀνάθεσιν ἐπαιτούμεν τὰ καὶ μακαρίζομεν πρὸς τῶν πολλῶν ἀκούοντες ὡς ἀγαθὰ, περὶ δὲ τῆς ἥτης τὰ καὶ τῆς αἰμίας ὡς κακὰ ἐπαιτῶν; πενθόμεθα. καὶ γὰρ καὶ ταυτ' ὁ Ποσειδώνιος μέμφεται καὶ δεικνύει πειρᾶται πασῶν τῶν ψευδῶν ὑποληψεων, τὰς αἰτίας ἐν μὲν τῷ θεωρητικῷ διὰ τῆς παθητικῆς ὑλκῆς, προηγέσθαι δ' αὐτῆς τὰς κραιδέας, δοξὰς, ἀσθενήσαντος περὶ τὴν κρίσιν τοῦ λογιστικοῦ· γενεᾶσθαι γὰρ τῷ ζῳῷ τὴν ὀρμὴν ἐνίοτε μὲν ἐπὶ τῇ τοῦ λογιστικοῦ κρίσει, πολλάκις δ' ἐπὶ τῇ κινήσει τοῦ παθητικοῦ. συνάπτει δ' οὕτως τοῖς λόγοις ταύτοις ὁ Ποσειδώνιος τὰ κατὰ τὸν

consentire, quod infit nobis natura inclinatio quædam et alienatio; quippe quum dicit, perversitates circa bona et mala innasci pravis propter imaginationum probabilitatem et infirmationem, causa ab eo roganda est, cur voluptas quidem ut bonum, dolor autem ut malum probabilem obijciunt imaginationem: ita rursus cur victoriam in Olympicis et statuarum erectionem laudari extollique a plerisque audientes, quod bona sint, eadem contra et ignominiam, quod mala sint, facile persuademur. Etenim Posidonius criminatur tentatque ostendere omnium falsarum opinionum causas in speculativo sane per affectuum attractionem, præcedere autem ipsam falsas opiniones, ubi ratiocinatrix circa judicium fuerit imbecillis; oboriri enim animali impetum nonnunquam sane propter ratiocinatricis judicium, sæpe vero ob motum partis affectibus obnoxiae. Connectit autem merito his rationibus Posidonius ea, quæ in physiognomoniam appa-

Ed. Chart. V. [166. 167.]

Ed. Bas. I. (290.)

φαισιολογώμενα φαινόμενα· καὶ γὰρ τῶν ζώων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅσα μὲν ἐυρύτερτά τε καὶ θερμότερα, θυμικώτερα πάνθ' ὑπάρχειν φύσει, ὅσα δὲ πλατυσχέα τε καὶ ψυχρότερα, δειλότερα. καὶ κατὰ τὰς χώρας οὐ μικρῶ τιτι διατηροχέαι ταῖς ἡθεσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς δειλίαν καὶ τόλμαν, ἢ τὸ φιλήδονόν τε καὶ φιλόπορον, ὡς τῶν παιδητικῶν κινήσεων τῆς ψυχῆς ἐπομένων ἀεὶ τῇ διαθέσει τοῦ σώματος, ἣν ἐκ τῆς κατὰ τὸ περιέχον κράσεως οὐ κατ' ὀλίγον ἀλλοιοῦσθαι. καὶ γὰρ δὴ καὶ τὸ αἷμα διαφέρειν ἐν τοῖς ζώοις φησὶ θερμότητι, καὶ ψυχρότητι, καὶ πάχει, καὶ λεπτότητι, καὶ ἄλλως φησὶ διαφοραῖς οὐκ ὀλίγαις, ὑπὲρ ὧν Ἀριστοτέλης ἐπὶ πλείστον διηλθεν. ἡμεῖς δὲ κατὰ τινα οἰκίον καιρὸν ἐπὶ προήκοιτι τῷ λόγῳ μνημονεύσομεν αὐτῶν, ἥνικα ἂν καὶ αὐτὰς τὰς Ἱπποκράτους τε καὶ Πλάτωνος φήσεις περὶ τούτων παραγράφωμεν. ἐν δὲ [167] τῇ παρόντι πρὸς τοὺς περὶ τὸν Χρύσιππον ὁ λόγος ἐνέστηκε μοι, μήτ' ἄλλο γιγνώσκοντας τῶν κατὰ τὰ πάθη, μήθ' ὡς αἱ τοῦ σώματος κράσεις οἰκείως ἑαυταῖς ἐργάζονται τὰς παιδητικὰς κινήσεις·

rent. Etenim animalium ac hominum, quae lati pectoris et calidiora sunt, omnia naturam habent iracundiorem, quae vero latis caxis consistant et frigidiora sunt, timidiorem. Et secundum varietatem regionum non parum quiddam moribus homines ad timorem et audaciam, vel voluptatis laborisque studium differunt, tanquam affectuum animi motibus corporis dispositionem, quam ex aëris temperatura non modice immutari contingit, sequentibus. Quinetiam sanguinem in animantibus differre calore, frigiditate, crassitie et tenuitate pronunciat, item aliis non paucis differentiis, de quibus Aristoteles plenissime tractavit. Nos autem suo tempore sermonis processu mentionem ipsarum faciemus, quando etiam eadem tum Hippocratis tum Platonis verba de istis ascribemus. In praesentia vero ad Chrysippum oratio mihi instituta est, qui neque aliud eorum, quae secundum affectus sunt, cognovit, neque quod corporis temperamenta peculiare ipsi affectuum motus efficiunt; ita namque Posidonius

Ed. Chart. V. [167.]

Ed. Bas. I. (29α. 179.)

οὕτως γὰρ ὁ Ἱπποκράτης ὀνομάζων εἰπόμενος. Ἀριστοτέλης
δ' ἄντικρυς ἤδη καλεῖ τῶν ζώων ἀπάσας τὰς τοιαύτας τῆς
ψυχῆς καταστάσεις, ἐξηγεῖται τε, καθ' ὅτινα τρόπον ἐπὶ
ταῖς διαφορῶσιν κράτε σισυνίσταται. διόπερ, οἶμαι, καὶ ἑ
τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς ἴσας ἐπ' ἐγλίον μὲν εὐκόλως τε καὶ ῥα-
δίᾳ, διὰ τὸ μήτε τὰς παθητικὰς κινήσεις αὐτοῖς λοχυρὰς ὑπάρ-
χειν, μήτε τὸ λογιστικὸν ἀσθενὲς φῆσαι καὶ ἀσύνετον, ἀλλὰ δι'
ἀμαθίαν καὶ μοχθηροῦς ἐθισμοῦς ἐμπαθῶς ἀναγκάζεσθαι
εἶναι τοὺς τοιοῦτους ἀνθρώπους, ἐνίοις δὲ χαλεπῇ καὶ δύσκο-
λῳ, ὅταν κινήσεις αἱ κατὰ πάθος, αἱ διὰ τὴν τοῦ σώματος
κατασκευὴν ἀναγκάως γιγνόμεναι, μεγάλαι δὴ τινες οὔσαι
τύχῃσι καὶ σφοδαῖ, τὸ τε λογιστικὸν ἀσθενὲς καὶ ἀσύνετον
φῆσαι. χρὴ γὰρ καὶ τοῦτο μὲν ἐπιστήμην λαβεῖν τῶν
ἀληθῶν, καὶ τὰς κατὰ πάθος δὲ κινήσεις ἀμβλυνοῦνται
χρηστοῖς ἐπιτηδεύμασι, ἐθισθεῖσθαι, εἴ τις μάλλοι βελτίονα
τὸ ἥθος ὑποδείξειν τὸν ἄνθρωπον. (291) οὕτω δὲ καὶ
πλάττειν ἐξ ἀρχῆς ἄνθρωπον χρὴ πρὸς τὸ βέλτιστον, ἀπά-
των μὲν πρῶτον αὐτῶν τῶν σπερμάτων προνοουμένων, οἷς

nominare consuevit. Aristoteles autem aperte jam vocat
animalium omnia hujusmodi animae constitutiones, ex-
ponitque, quomodo ex diversis temperamentis constan-
tur. Quare mea sententia etiam affectuum animi curatio
in nonnullis quidem prompta et facilis est, eo quod ne-
que affectuum motus ipsis insunt validi, neque ratiocina-
trix pars imbecillis natura et imprudens, sed propter
insoletiam pravasque consuetudines id genus hominum ex
affectu vivere cogatur, nonnullis vero difficilis et aegra,
quum motus affectuum, qui ex corporis constitutione ne-
cessario obveniunt, magni extiterint et vehementes, ra-
tiocinatrixque imbecillis facultas et imprudens; quippe et
hanc veri scientiam adipisci oportet, ac affectuum motus
retundere, probis institutionibus assuescentem, si quis ho-
minem moribus praestantiores redditurus est. Sic autem
et ab initio hominem ad optimum conformare oportet,
ante omnia quidem ipsorum seminum ratione habita,

Ed. Chara V. [187.]

Ed. Bał. I. (291.)

ἐρεῖς τῆς διαίτης, ἥ ἢ κύουσα διαίτησται, κατὰ τε τὰς τροφὰς καὶ τὰ πόματα, καὶ τὰ γυμνάσια καὶ τὰς ἰσυχίας; καὶ τοὺς ὕπνους καὶ τὰς ἐγρηγόρσεις, ἐπιθυμίας τε καὶ θυμοὺς, ὅσα εἰς ἄλλα τοιαῦτα, περὶ ὧν ἀπάντων ὁ μὲν Πλάτων ἀκριβέστατα διηλθεν, ὁ δὲ Χρύσιππος οὐ μόνον αὐτὸς οὐδὲν ἰκνούμενον εἶπεν, ἀλλ' οὐδὰ τῶν ἀπ' αὐτοῦ τινα κατέλιπεν ἀφορητὴν εὐρέσεως, μοχθηρὰς ὑποβαλλόμενος τῇ λόγῳ τὴν κρηπίδα. ταῦτά τοι καὶ ὁ Ποσειδώνιος αὐτῷ μέμψεται μετὰ τοῦ καὶ Θαιμάζειν, ὅσα Πλάτων εἶπεν ὑπὲρ τῆς τῶν παιδῶν εἰς τε κύουμένων ἐν τῇ μήτρᾳ διαπλάσεως, ἀποκηθέντων τε τροφῆς καὶ παιδείας, καὶ γέγραπεν ὅσον ἐπιτομὴν τινα κατὰ τὸ πρῶτον αὐτοῦ περὶ παιδῶν σύγγραμμα τῶν ὑπὸ Πλάτωνος εἰρημέτων, ὡς χρὴ τρέφεσθαι καὶ παιδεύεσθαι τοὺς παῖδας ὑπὲρ τοῦ τὰ παθητικόν τε καὶ ἄλογον τῆς ψυχῆς σύμμετρον ἀποφάνεσθαι ταῖς κινήσεσι καὶ τοῖς τοῦ λόγου προστάγμασιν εὐπειθέως. αὕτη γὰρ ἀρίστη παιδῶν παιδείας παρασκευὴ τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς, ὡς ἂν ἐπιτηδαισιότης ἢ πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ λογιστικοῦ. μικρόν μιν γὰρ τὰ πρῶτα καὶ

deinde victus, quo grāvīda tūetur, et in alimentis et potioni-
bus, et exercitiis et quiete, et somno et vigilia; de quibus omnibus Plato accuratissime differuit, Chrysippus non solum ipse nihil quod ad rem pertineret dixit, sed ne successorum quidem ipsius alicui inventionis occasionem reliquit, pravam induens sermoni crepidam. Haec utique Posidonius ei obiicit ac miratur, quae Plato de conformatione infantium, qui adhuc in utero gerantur, tradidit, editorum autem alimento et institutione, ac conscripsit veluti compendium aliquod in primo ipsius de affectibus commentario eorum, quae a Platone dicta sunt, scilicet oportere pueros educari et institui, ut reddant partem animi affectibus opportunam et irrationalem motibus commoderatam ac rationis mandato moderatam. Hic enim optimus est in puerorum institutione apparatus facultatis animae affectibus obnoxiae, si ad rationis dominium quam maxime idonea sit; exiguum enim pri-

Ed. Chart. V. [167.]

Ed. Bas. I. (391.)

ἀσθενὲς ὑπάρχειν τοῦτο, μέγα δὲ καὶ λοχυρὸν ἀποτελεῖσθαι
περὶ τὴν τεσσαρεσκαίδεκατῇ ἡλικίαν, ἥνικα ἔδη κρατεῖν τε
καὶ ἄρχειν αὐτῇ προσήκει καθάπερ ἡνίοχον τινὶ τοῦ ζεύ-
γους τῶν συμφύτων ἵππων, ἐπιθυμίας τε καὶ θυμοῦ, μήτ'
λοχυρῶν ὑπαρχόντων ἄγαν, μήτ' ἀσθενῶν, μήτ' ἀνηραῆς
μήτ' ἀφόρων, μήτε δυσπειθῶν ὅλως, ἢ ἀκόσμων, ἢ ὑβρι-
στῶν, ἀλλ' εἰς ἅπαν ἐτοιμῶν ἐπεσθαί τε καὶ πείθεσθαι ἐπὶ
λογισμῷ, τοῦτου δ' αὐτοῦ τὴν παιδείαν τε καὶ τὴν ἀρετὴν
ἐπιστήμην εἶναι τῆς τῶν ὄντων φύσεως, ὥσπερ τοῦ ἡνίοχου
τῶν ἡνιοχικῶν θεωρημάτων. ἐν γὰρ ταῖς ἀλόγοις τῆς ψυχῆς
δυνάμειν ἐπιστήμης οὐκ ἐγγίνεσθαι, καθάπερ οἶδ᾽ ἐν ταῖς
ἵπποις, ἀλλὰ τοῖσις μὲν τὴν οἰκίαν ἀρετὴν ἐξ ἐθισμού
τινος ἀλόγου παραγίνεσθαι, τοῖς δ' ἡνίοχοις ἐκ διδασκαλίας
λογικῆς. ἔπεται δ' αὐτοῖς τοῖσδε καὶ ὁ περὶ τῶν ἀρετῶν
λόγος αὐτὸς ἔχων τὸ σφάλμα διτόν, εἴτ' ἐπιστήμης τις
ἀπάσας αὐτάς, εἴτε δυνάμεις ὑπολάβοι. τῶν μὲν γὰρ ἀλό-
γων τῆς ψυχῆς μερῶν ἀλόγους ἀνάγκη καὶ τὰς ἀρετὰς

num et imbecillum hanc esse decet, magnam vero et
valentem circa quartumdecimum aetatis annum evadere,
quando jam dominari et imperare ipsam convenit tan-
quam aurigam quendam pari connatorum equorum; cupi-
ditati et iracundiae, dum non valentes nimium sunt,
neque imbecillae, neque pigrae, neque effrenes, neque
contumaces omnino, vel indecorae, vel contumeliosae,
sed in omne promptae tum sequi, tum obedire rationi.
Hujus autem ipsius institutionem virtutemquo scientiam
esse oportet rerum naturae, quemadmodum aurigae spe-
culationem artis aurigandi; nam in brutis animae faculta-
tibus scientiae non solent innasci, sicut nec equis, sed
his sane propria virtus ex consuetudine quadam irratio-
nali proficisci, aurigis autem ex disciplina rationali.
Porro sequitur rursus hic etiam de virtutibus sermo
duplicem continens errorem, sive scientias quis omnes
ipsas, sive vires existimet. Siquidem irrationalium ani-
mae partium necesse irrationales quoque virtutes esse,

Ed. Chart. V. [167. 168.]

Ed. Bas. I. (291.)

εἶναι, τοῦ λογιστικοῦ δὲ μόνου λογικῇ. αἷσι' εὐλόγως
 ἐκείνων μὲν αἱ ἀρεταὶ δυνάμεις εἰσὶν, [168] ἐπιστήμη δὲ
 μόνου τοῦ λογιστικοῦ. Χρύσιππος δὲ μεγάλα σφάλλεται,
 οὐχ ὅτι μηδεμίαν ἀρετὴν ἐπαίησε δύναμιν, (οὐ γὰρ μέγα τὸ
 ταιούτων σφάλμα ἐστίν, οὐδὲ διαφερόμεθα πρὸς αὐτὸ,) ἀλλ'
 ὅτι πολλὰς ἐπιστήμας τε καὶ ἀρετὰς εἶναι φήσας μίαν
 ἔφησεν εἶναι δύναμιν τῆς ψυχῆς. οὐ γὰρ ἐνδέχεται μίᾳς
 δυνάμεως ἀρετὰς εἶναι πολλὰς, εἰ γε μηδὲ τελειοτάτας πολ-
 λὰς ἐνός πράγματος. μία γὰρ ἐκάστου τῶν ὄντων ἡ τελειό-
 της, ἡ δ' ἀρετὴ τελειότης ἐστὶ τῆς ἐκάστου φύσεως, ὥς
 αὐτὸς ὁμολογεῖ. κάλλιον οὖν Ἀρίστων ὁ Χίος, οὔτε πολ-
 λὰς εἶναι τὰς ἀρετὰς τῆς ψυχῆς ἀποφηνάμενος, ἀλλὰ μίαν,
 ἣν ἐπιστήμην ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν εἶναι φησιν, οὔτε περὶ
 τῶν παθῶν ἐναντία ταῖς ἰδίαις ὑποθέσεις γράψας, ὥσπερ
 ὁ Χρύσιππος.

Κεφ. ε'. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ἀρετῶν ἐν τοῖς ἐξῆς ἑρῶμεν,
 ἐπειδὴ καὶ περὶ τούτων ὁ Χρύσιππος ἐπηρεάζει τὸν Πλάτωνα.
 συνὲ γὰρ ἐξ ἀκολουθίας τινὸς αὐτῶν ἐννημόνευσα, τῷ περὶ

ratiocinatrice autem solius rationalem. Quapropter merito
 illarum sane virtutes facultates sunt, solius autem ratio-
 cinatrice scientia. At Chrysippus vehementer errat, non
 solum quod ne unam quidem virtutem facultatem fecerit,
 (non enim magnus is error est, neque in hoc dissentimus,) sed
 quod multas et scientias et virtutes esse dicens unam
 esse animae facultatem dixerit. Quippe fieri non potest,
 ut unius facultatis multae sint virtutes, siquidem neque
 perfectiones multae unius rei esse poterant. Una enim
 cujusque eorum quae sunt perfectio est, at perfectio
 cujusque naturae virtus est, ut ipse fatetur. Melius ita-
 quo Aristoteles Chius neque multas esse animae virtutes
 pronunciat, sed unam, quam bonorum malorumque
 scientiam esse tuetur, neque de affectibus contraria suis
 hypotheseis scribit, quemadmodum Chrysippus.

Cap. VI. Verum de virtutibus postea agetur, quia
 etiam in his Chrysippus calumniatur Platonem; nunc
 enim ex consecutione quadam de eis mentio facta est,

Ed. Chart. V. [158.]

Ed. Bas. I. (291.)

τῶν παθῶν δόγματι καὶ τοῦ περὶ τῶν ἀρετῶν ἐξ ἀνάγκης ἐπομένου, ὥσπερ καὶ ὁ Ποσειδώνιος φησιν, ᾧδὲ πως γράφων αὐτοῖς δνόμασι κατὰ τὸ πρῶτον περὶ παθῶν οὐ μετὰ πολλὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ βιβλίου· νομίζω γάρ καὶ τὴν περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν, καὶ τὴν περὶ τελῶν, καὶ τὴν περὶ ἀρετῶν ἐκ τῆς περὶ παθῶν ὁρθῶς διασκέψεως ἡρητησθαι. ὅτι μὲν οὖν τὴν περὶ τῶν ἀρετῶν ὁρθῶς δόξαν ἐξεῦχθαι συμβέβηκε τῇ περὶ τῶν παθῶν, αὐτάρκως ἐνδεδειχθαι μοι δοκῶ· ὅτι δὲ καὶ τὴν περὶ ἀγαθῶν τε καὶ τοῦ τέλους, ἀρκεῖ μοι τὰ Ποσειδωνίου παραγράψαι τόνδε τὸν τρόπον ἔχοντα, τὸ δὲ τῶν παθῶν αἴτιον, τουτίστι τῆς τε ἀνομολογίας καὶ τοῦ κακοδαίμονος βίου, τὸ μὴ κατὰ πᾶν ἐπισθαι τῷ ἐν αὐτῷ δαίμονι συγγεγῆ τε ὅντε καὶ τὴν ὁμοίαν φύσιν ἔχοντε τῷ τὸν ὅλον κόσμον διοικοῦντι, τῷ δὲ χεῖρασι καὶ ζωάνδει ποτὲ συνεκκλίνοντι φέρεσθαι. οἱ δὲ τοῦτο παραιδόντες οὔτε ἐν τοῦτοις βελτιοῦσι τὴν αἰτίαν τῶν παθῶν, οὔτ' ἐν τοῖς περὶ τῆς εὐδαιμονίας καὶ ὁμολογίας ὁρθοδοξοῦσιν. οὐ γὰρ βλέπουσιν, ὅτι πρῶτόν ἐστιν ἐν αὐτῇ τὸ

cum decretum de affectibus decreta de virtutibus necessario consequatur, quemadmodum et Posidonius inquit, ita scribens ad verbum in primo de affectibus non multo post libri initium: *Puto enim, considerationem de bonis et malis, item de finibus, insuper de virtutibus speculationem ex ea, quae de affectibus est, recte pendere.* Quod itaque opinionem de virtutibus recte ei, quae de affectibus est, conjungi accidit, abunde a me ostensum arbitror. Quod autem et de bonis et de fine opinio conjuncta est, sufficit mihi Posidonii verba scribere, quae hunc in modum habent: *Affectuum causa sane, hoc est dissensionis et infelicitis vitae, est non sequi per omnia genium nobis insitum, qui connatus ac similis naturae est ei, qui totum mundum gubernat, cum deteriore vero est qui animali peculiaris est nonnunquam declinando efferrè.* Qui vero hoc praeterierunt, neque in his affectuum meliorem causam reddiderunt, neque in iis, quae de felicitate et consensu sunt, recte opinantur, quippe qui non vident,

Ed. Chart. V. [168.]

Ed. Bas. I. (291.)

κατὰ μηδὲν ἄγεσθαι ὑπὸ τοῦ ἀλόγου τε καὶ κακοδαίμονος καὶ ἀθέου τῆς ψυχῆς. ἐν τούτοις φανερώς ὁ Ποσειδώνιος ἐδίδαξε, πηλίκον ἀμαρτάνουσιν οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον, οὐ μόνον ἐν τοῖς περὶ τῶν παθῶν λογισμοῖς, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ τέλους. οὐ γάρ, ὡς ἐκεῖνοι λέγουσιν, ἀλλ' ὡς ὁ Πλάτων ἐδίδαξε, τὸ τῇ φύσει ζῆν ὁμολογουμένως ἔστιν. οὗτος γάρ ἐν ἡμῖν τοῦ μὲν βελτίονος τῆς ψυχῆς μέρους, τοῦ δὲ χείρους, ὁ μὲν τῷ βελτίονι συνεπόμετρος ὁμολογουμένως ἂν λέγοιτο τῇ φύσει ζῆν, ὁ δὲ τῷ χείρῳ μᾶλλον ἐπόμετρος ἀνομολογουμένως· ἔστι δ' οὗτος μὲν ὁ κατὰ πάθος ζῶν, ἐκεῖνος δὲ ὁ κατὰ λόγον. οὐκ ἄρκεσθεις δὲ τούτοις ὁ Ποσειδώνιος ἐναργέστερόν τε καὶ σφοδρότερον καθάπτεται τῶν περὶ τὸν Χρύσιππον, ὡς οὐκ ὀρθῶς ἐξηγουμένων τὸ τέλος. ἔχει δὲ ἡ ῥῆσις ὥδε· ἢ δὴ παρέντες εἶναι τὸ ὁμολογουμένως ζῆν συστῆλλουσιν εἰς τὸ πᾶν τὰ ἐνδεχόμενα ποιεῖν ἕνεκα τῶν πρώτων κατὰ φύσιν, ὅμοιον αὐτὸ ποιῶντες τῷ σκοπὸν ἐκτίθεσθαι τῇ ἡδονῇ, ἢ τῇ ἀσχησίᾳ, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον. ἔστι δὲ μάχην ἐμφαίνον

primum esse in ea, in nulla re duci ab irrationali, infelici et dei experte anima. In his manifesto Posidonius docuit, quantum Chrysippi sectatores aberrant, non solum in disputationibus de affectibus, sed etiam de fine. Non enim est, ut illi dictitant, sed ut Plato tradidit, naturae consentaneam vitam agere. Quum enim in nobis alia potior sit animae pars, alia deterior, qui potiolem sequitur, consentaneam naturae vitam agere dicetur, qui deteriolem magis aemulatur, repugnantem; hic autem ex affectu, ille secundum rationem vivit. Porro non contentus his Posidonius evidentius vehementiusque Chrysippi sectatores attingit, qui non recte finem interpretentur. Habent autem verba in eum modum: Quas sane praetermittentes nonnulli id, quod est cum consensu naturae vivere, contrahunt in hoc, quod est omne, quod potest fieri, agere causa primorum secundum naturam, simile eis facientes, qui scopum proponunt voluptatem, aut tranquillitatem, aut aliud quippiam ejusmodi. Hoc

Ed. Chart. V. [168, 169.]

Ed. BaI. I. (291.)

κατ' αὐτὴν τὴν ἐκφορὰν, καλὸν δὲ καὶ εὐδαιμονικὸν οὐδέν.
[169] παρέπεται γὰρ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον τῷ τέλει, τέλος δὲ
οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ καὶ τούτου διαληφθέντος ὁρθῶς, ἔξεστε
μὲν αὐτῇ χρῆσθαι πρὸς τὸ διακόπτειν τὰς ἀπορίας, ὥς εἰ
σοφισταὶ προτείνουσι, μὴ μέντοι γε τὸ κατ' ἐμπειρίαν τῶν
κατὰ τὴν ὅλην φύσιν συμβαιπόντων ζῆν, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ
τῷ ὁμολογουμένως εἰπεῖν ζῆν, ἥνίκα μὴ τοῦτο μικροπρεπῶς
συντείνειν εἰς τε τῶν διαφορῶν τυγχάνει. ἤρκει μὲν οὖν
ἴσως καὶ τοῦτο πρὸς ἐνδειξιν τῆς ἀτοπίας ὣν ὁ Χρύσιππος
εἶρηκε περὶ τοῦ τέλους λεγούμενος, ὅπως ἂν τις τυγχάνει
τοῦ ὁμολογουμένου τῇ φύσει ζῆν. ἄμεινον μὲν ἡγαῦμαι καὶ
τὰ τούτοις ἐξῆς ὑπὸ τοῦ Πασευδωνίου γεγραμμένα παρα-
θέσθαι τάνθε τὸν τρόπον ἔχοντα. ταύτην τε οὐκ τὴν ἀτο-
πίαν διέλυσεν ἡ αἰτία τῶν παθῶν ὁραθεῖσα, καὶ τὰς ἀρ-
χὰς ἐδείξε τῆς ἐν τοῖς ὀρεκτοῖς καὶ φρενικοῖς διαστροφῆς,
καὶ τοὺς τρόπους τῆς ὑσκήσεως διεῖλε. καὶ τὰ διαπορού-
μενα περὶ τῆς ἐκ πάνθους ὁρμῆς ἐξέφηγεν. οὐ μικρὰ γε
οὐδὲ τὰ τυχόντα φησὶν ἡμᾶς ἀπολαύσειν ἀγαθὰ, τῆς αἰτίας

*autem pugnam ostendit in ipsa prolatione, honestum
autem et felix nihil; comitatur enim necessario finem,
finis autem non est; sed si hoc recte percipiat, licet ea
uti ad ambiguitates auferendas, quas sophistas produ-
cunt; quod equidem non continget de eo, quod est vivere
secundum peritiam eorum, quae in tota natura eveniant;
quod idem valet, ac si dicas convenienter naturae vivere,
nisi hoc ignave ad aliquam suarum differentiarum vergere
contingat.* Sufficiebat itaque forsan et hoc ad absurditatis
indicationem eorum, quae Chrysippus de fine dixit, ex-
ponendo, quomodo quis vitam naturae consentaneam asse-
quatur. Melius tamen puto etiam post haec a Posidonio
scripta apponere, quae hocce modo habent: *Hanc sane
absurditatem causa affectuum visa dissolvit, ac principia
perveritatis in rebus appetendis fugiendisque indicavit,
ac modos exercitationis divisit.* Item, quae de affectus
impetu dubitantur, declaravit. *Non exigua neque vul-
garia inquit nos consecuturos bona, causa affectuum in-*

Ed. Chart. V. [169.]

Ed. Bas. I. (291. 292.)

τῶν παθῶν εὐρεθείσης. εἰς γὰρ τὸ μαθεῖν ἀκριβῶς, οἶόν
τε τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν ἔστιν, ἐκ τῆς τῶν πα-
θῶν αἰτίας εὐρεθείσης ἀκρῆσθαι. ὁ μὲν γὰρ κατὰ πά-
θος οὐκ ὁμολογουμένως ζῇ τῇ φύσει, ὁ δὲ μὴ κατὰ
πάθος ὁμολογουμένως ζῇ τῇ φύσει. ἔπεται γὰρ ὁ μὲν τῷ
ἀλόγῳ καὶ ἐμπλήκτῳ τῆς ψυχῆς, ὁ δὲ τῷ λογικῷ τε καὶ τῷ
θεῷ. καὶ (292) τὰς ἀρχὰς δὲ τῆς ἐν τοῖς αἰρετοῖς τε καὶ
πρακτοῖς διαστροφῆς ἐδίδαξεν ἡ αἰτία τῶν παθῶν εὐρεθείσα.
τὰ γὰρ οἰκτεῖα ταῖς ἀλλοῖς δυνατόν τῆς ψυχῆς ἐξαπατῶ-
μενοι κινεῖς ὡς ἀπλῶς οἰκτεῖα δοξάζουσιν, οὐκ εἰδότες, ὡς τὸ
μὲν ἡδεσθαι τε καὶ τὸ κρατεῖν τῶν πέλους τοῦ ζωώδους
τῆς ψυχῆς, ἔστιν ὀρεκτὰ, σοφία δὲ καὶ πᾶν ὅσον ἀγαθόν
τε καὶ καλὸν ἅμα τοῦ λογικοῦ τε καὶ θεοῦ. καὶ τοὺς τρέ-
πους δὲ, φησὶ, τῆς ἀσκήσεως ἡ τῶν παθῶν αἰτία γνωρι-
σθείσα διωρίσασθαι. τοὺς μὲν γὰρ ἐν τοιοῦτοισι θυμοῖς ἅμα
καὶ ἀρμονίᾳ καὶ ἐπιτηδεύμασι, τοὺς δὲ ἐν τοιοῦτοισι διαι-
τῆσθαι κελεύσμεν, ὥσπερ ὁ Πλάτων ἡμᾶς ἐδίδαξε, τοὺς
μὲν ἀμβλεῖς καὶ κωδάρους καὶ ἀθύρους ἐκ τε τοῖς ὀρθοῖς

anima. Nam ut discamus exacte, quale tandem sit vita
naturae consentanea, ex inventa affectuum causa adjuti
sumus. Siquidem qui ex affectu vivit, non consentaneam
naturae vitam agit, qui non ex affectu, consentaneam
naturae transigit. Sequitur enim hic irrationalem et at-
tonitam animae partem, ille rationalem et divinam.
Porro initia perversitatis in rebus appetendis fugiendisque
causa affectuum inventa edocuit; nam propria facultatibus
animae irrationabilibus nonnulli decepti quasi simpliciter
propria opinantur, ignari, quod voluptas et imperium in
proximos animalis partis animae sunt appetibilia, sa-
pientia vero et omne bonum honestumque simul et ra-
tionalis et divinae partis est. Modos autem exercitii,
inquit, affectuum causa cognita distinxit. Alios enim in
hujusmodi numeris pariter et harmoniis studiisque, alios
in salibus vivere jubebimus, quemadmodum Plato nos
docuit, hebetes quidem et pigros et vecordes tum in

Ed. Chart. V. [169.]

Ed. Bsl. I. (292.)

ῥυθμοῖς καὶ ταῖς κινούσαις ἰσχυροῖς τὴν ψυχὴν ἁρμονίαις καὶ τοῖς τοιοῦτοις ἐπιτηδεύμασι τρέφοντες, τοὺς δὲ θυμικωτέρους καὶ μανικώτερον ἔκτοντας ἐν ταῖς θανάταις. ἔπειθ' διὰ τί πρὸς θεῶν (ἐρωτήσω γὰρ εἰς τοῦτο τοὺς ἀπὸ τοῦ Χρυσίππου) Δάμων ὁ μουσικὸς αὐλητρίδι παραγενόμενος αὐλοῦσθαι τὸ Αἰγύγιον νεανίας τισὶν οἰνωμένοις καὶ μανικὰ ὄντα διαπραπτομένοις ἐκέλευσεν αὐλῆσαι τὸ Δωρίον, οἱ δ' αὖθις ἐπαύσαντο τῆς ἐμπλήκτου φορῆς; οὐ γὰρ δήπου τὰς θόξας τοῦ λογιστικοῦ μεταδιδάσκονται πρὸς τῶν αὐλημάτων, ἀλλὰ τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς ἄλογον ὑπάρχον, ἐπεγείρονται τε καὶ προὔγονται διὰ κινήσεων ἁλόγων. τῷ μὲν γὰρ ἁλόγῳ διὰ τῶν ἁλόγων ἢ τε ὠφέλεια καὶ ἢ βλάβη, τῷ λογικῷ δὲ δι' ἐπιστήμης τε καὶ εὐμαθίας, καὶ ταῦτ' οὖν ἐν τῆς τῶν παθῶν αἰτίας γνωσθείσης ὠφελεῖσθαι φησὶν ἡμᾶς ὁ Ποσειδώνιος, καὶ προσέτι τὰ διαπορούμενα περὶ τῆς ἐκ πάθους ὁρμῆς ἐξέφησεν. εἴτ' αὐτὸς, ὡς ποτ' αὐτὰ ἔστιν, ἐκμύριον ἐξηγεῖται τότε τὸν τρόπον. οἶμαι γάρ, ὅτι πάλοι βλέπετε, πῶς διὰ λόγου μὲν πεισθέντες κακῶς

rectis numeris, tum harmoniis animam valide moventibus, tum ejusmodi studiis educantes, iracundiores autem et furibundos magis tractantes contrariis; quoniam cur per deum immortalem (interrogabo enim adhuc hoc a Chrysippo) Damon musicus, quum esset apud tibicinam Phrygium modulantem adolescentibus quibusdam ebriosis et infania quaedam peragentibus, Doricum canere jussit, illi vero statim a motu insulso cessarunt? Non enim nimirum opiniones ratiocinatricis facultatis docentur a cantionibus tibicinae, sed affectibus obnoxia pars animae, quum sit irrationalis, excitatur mitigaturque motibus irrationalibus. Siquidem irrationali ab irrationalibus et commodum et noxa obvenit, rationali vero ex scientia bonaque disciplina. Atque haec ex affectuum causa cognita accedere nobis ait et juvare Posidonius affirmat, et praeterea, quae de affectus impetu ambiguntur, declarare. Deinde ipse, quae tandem ea sint, inferens, hunc in modum exponit: *ἴατο παρὰ μὲν, ὑπερ' ὑμᾶς ἰδὲ, ὅσον*

Ed. Chert. V. [169. 170.]

Ed. Bas. I. (292.)

ἐαυτοῖς παρσύναι ἢ ἐπιφύεσθαι οὔτε φοβοῦνται οὔτε λυποῦνται, φαντασίας δ' ἐκείτων αὐτῶν λαμβάνονται. πῶς γὰρ ἂν τις λόγῳ κινήσει τὸ ἄλογον, εἰ μὴ τινα ἀναζωγράφῃσιν προσβάλλῃται αἰσθητῇ παραπλησίαν; οὕτως οὖν ἐκ διηγήσεώς τινες εἰς ἐπιθυμίαν ἐκπίπτουσιν, καὶ ἐναργῶς ἐκλευσάμενοι τοῦ φεύγειν τὸν ἐπιφερόμενον λέοντα, οὐκ ἰδόντες φοβοῦνται. [170] ταῦτά τε οὖν εἴρηται καλῶς τῷ Πλοσινδωνίᾳ καὶ τὰ τοῦτων ἐφεξῆς ἔτι, συμπάσας τὰς αἰτίας ἐξηγουμένῳ τῶν ἀπορηθέντων ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου, περὶ ὧν κατὰ τὸ πρὸ τούτου γράμμα διηλθόν ἐπὶ τῆς τελευταίας, ὅθεν μοι δοκῶ καὶ τῶν ἐνταῦθα καταπαῦσαι τὸν λόγον, μίαν ἔτι τὴν ἐφεξῆς αὐτοῦ παραγράφου ῥῆσιν ἔχουσαν ἰδεῖν καὶ μὴν οἱ πρόσκοττοντες μεγάλα κακὰ δοκοῦντες ἐαυτοῖς οὐ λυποῦνται· φέρονται γὰρ οὐ κατὰ τὸ ἄλογον τῆς ψυχῆς οὕτως, ἀλλὰ κατὰ τὸ λογικόν. εἰτε ἐφεξῆς οὗτος, διὰ τί τὰ χρονίζοντα τῶν πικρῶν ἡσυχέστερά τε καὶ ἀπθενέστερα γίνεται, τὴν αἰτίαν ἀποδιδώσκων, ὑπὲρ ἧς ὁ Χρύσιππος ἐν

moulo ratione persuasi, malum sibi adesse vel inferri, neque timeant, neque dolent, imaginationes autem illorum ipsum capiant. Quomodo enim aliquis ratione moribus irrationale, si non quandam descriptionem sensibili persimilem adjecerit? Sic igitur ex narratione nonnulli in cupiditatem incidunt, et manifesto iussi fugere incurrentem Leonem non videntes extimescunt. Haec itaque bene a Posidonio dicta sunt, item quae haec subsequuntur; universus exponente causas eorum, de quibus Chrysippus ambigebat; ac ego superiori libro ad calcem de eisdem disputavi; unde mihi videor etiam nunc in praesentia finiturnus sermonem, modo unam adhuc subsequentem ipsius orationem ascripsero, quae hunc in modum habet: At vero providi magna mala sibi instare videntes non dolent, quippe non secundum irrationalem animae partem feruntur ista, sed secundum rationalem. Postea rursus hic, cur affectus temporis spatio quietiores imbecillioresque redduntur, causam reddit; super qua

Ed. Chart. V. (170.)

Ed. Bas. I. (392.)

τῷ δευτέρῳ περὶ παθῶν ἀπορεῖν ὁμολόγησεν. εἴρηται δὲ περὶ αἰτίας ὑφ' ἡμῶν ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ τετάρτου, καὶ οὖν εἰρήσεται διὰ βρουχίων οἷον ἐπιτομή τις τῆς Πουσειδωνίου ἡρώσεως μακρᾶς ὑπαρχούσης. τὸ τοίνυν παθητικὸν τῆς ψυχῆς ἐν τῷ χρόνῳ τοῦτο μὲν ἐμπέπλῃται τῶν οἰκείων ἐπιθυμιῶν, τοῦτο δὲ κἀμνεῖ ταῖς πολυχρονίαις κινήσεσιν, ὥστε διὰ ἄμφω καθησιγάσαντος αὐτοῦ καὶ μέτρια κινουμένου κραταῖν ὁ λογισμὸς ἤδη δύνανται, ὥσπερ καὶ ἵππου τινὸς ἐκφόρου τὸν ἐπιβάτην ἐξεκγκόντος βιαίως, εἰτα κἀμνοντός τε ἅμα τῷ θρόνῳ καὶ προσέει καὶ ἐμπλησθέντος ὡς ἐπεθυμήσεν, αὐτὸς ὁ ἡνίοχος ἐγκρατὴς καταστατῇ. φαίνεται γὰρ τοῦτο πολλῶς γινόμενον, καὶ οἱ γὰρ παιδεύοντες τὰ νέα τῶν ζώων, ἐπιτρέφοντες αὐτοῖς κἀμνειν τε ἅμα καὶ ἐμπλησθῆναι κατὰ τὰς ἐκφόρους κινήσεις, ὕστερον ἐπιτίθενται περὶ τε οὖν τῶν τοιοῦτων ἡπόρησεν ὁ Χρίσιππος, ὡς ἂν οὐ δύναμένος εἰς τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς ἀναφύεσθαι αὐτῶν τὰς αἰτίας, καὶ προσέει, καὶ γὰρ καὶ τοῦτο δείκνυσιν ἐν ταῷ ἐξῆς ὁ Πουσειδώνιος, οὐ τοῖς φαινόμενοις μόνις;

Chrysippus in secunda de affectibus dubitare se confessus est. Nos de ea ad finem quarti diximus, atque nunc breviter dicemus seu compendium quoddam Posidonii orationis, quae prolixior est. Itaque pars animae affectibus obnoxia temporis spatio partim repletur propriis cupiditatibus, partim laborat motibus diuturnis; quapropter amborum nomine ea conquiescente et medio-criter mole, superior esse ratio jam potest: quemadmodum et equo effreni infessorem violenter excutiente, deinde laborante simul et cursu, et praeterea etiam repleto iis, quae concupivit, rursus auriga superior evadit; id quod saepe fieri solet. Ac qui juvenilia animantia erndiunt, ubi ipsis concesserint et laborare simul et satiari motibus effrenatis, postea ipsis insident. De ejusmodi igitur Chrysippus haesitavit, ut qui ipsorum causas ad partem animae affectibus deditam non posset referre; praeterea (etenim et hoc in subsequentibus Posidonius ostendit) non eviden-

Ed. Chart. V. [170.]

Ed. Berl. I. (292.)

ἀλλὰ καὶ Ζήνωνι καὶ Κλεάνθει διαφέρεται. τὴν μὲν τοῦ Κλεάνθους γνώμην ὑπὲρ τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς ἐν τῶνδε φαινεσθαι φησι τῶν ἐπῶν. ΛΟΓ. Τί ποτ' ἔσθ' ὃ τι βούλει, θυμέ; τοῦτό μοι φράσον, Θ. Ἐγώ, λογισμῶ, πᾶν ὃ βούλομαι ποιεῖν. ΛΟΓ. Βασιλικόν γε. πλὴν ὅμως εἰπὸν πάλιν. Θ. Ὅσ' ἂν ἐπιθυμῶ, ταῦθ' ὅπως γενήσεται. ταυτὶ τὰ ἀμοιβαῖα Κλεάνθους φησὶν εἶναι Ποσειδάωνιος, ἐναργῶς ἐνδεικνύμενος τὴν περὶ τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς γνώμην αὐτοῦ, εἰ γε δὴ πεποίηκε τὸν λογισμὸν κατὰ θυμῶ διαλεγόμενον ὡς ἕτερον ἑτέρῳ. ὃ δὲ Χρύσιππος οὐδ' ἑκτερον εἶναι νομίζει τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς τοῦ λογιστικοῦ, καὶ τῶν ἀλόγων ζώων ἀφαιρεῖται τὰ πάθη φανερώς ἐπιθυμία καὶ θυμῶ διοικουμένων, ὡς καὶ Ποσειδάωνιος ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιπλέον διεξέρχεται. ὅσα μὲν οὖν τῶν ζώων δυσκίνητ' ἐστὶ καὶ προσπεφυκότες δίκην φυτῶν πέτραις ἢ τισιν ἑτέροις τοιούτοις, ἐπιθυμία μόνῃ διοικεῖσθαι λίγει αὐτὰ, τὰ δ' ἄλλα τὰ ἄλογα σὺμπαντα ταῖς δυνάμεσιν ἀμφοτέραις χρῆσθαι, τῇ τ' ἐπιθυμητικῇ καὶ τῇ θυμοειδεῖ, καὶ ἄνθρωπον

tibus solum, verum et Zenoni Cleanthique repugnat. Cleanthis sane sententiam de parte animi affectibus obnoxia ex his apparere versibus affirmat. R.A. Quid tandem est quod cupis, anime? Hoc mihi dicito. I.R. Possum, o ratio, quidquid cupio, facere. R.A. Id regium. At die iterum. I.R. Ut cupio, ita hoc fiet modo. Hos versus responsorios Cleanthis esse dicit Posidonius, manifeste ostendens suam de affectibus obnoxia parte sententiam, siquidem introduxit rationem iracundiae colloquentem, seu alterum alteri. At Chrysippus neque diversam quinae partem affectibus deditam a rationali arbitratur, et affectus tollit a brutis animantibus, quam manifesto libidine et iracundia gubernentur, quemadmodum et Posidonius de ipsis copiosius pertractat. Quae itaque animantis aegre moventur, et adnata sunt stirpium modo petris aut quibusdam aliis ejusmodi, cupiditate sola gubernari ipsa pronunniat, reliqua vero bruta universa utrisque facultatibus uti, et concupiscibili et irascibili, ho-

Ed. Chart. V. [170. 171.],

Ed. Bas. I. (292.)

δὲ μόνον ταῖς τρισὶ, προσειληγέναι γὰρ καὶ τὴν λογιστικὴν ἀρχήν. ταῦτά τε οὖν ὀρθῶς εἴρηται τῷ Προσιδωνίῳ καὶ ἄλλα πάμπολλα καθ' ὅλην τὴν περὶ τῶν παθῶν πραγματείαν. ὥσπερ οὖν ὁ Χρύσιππος ἐσφαλμένος ἐν αὐτοῖς, ὥς ἂν τις εἴποι, τοῖς στοιχείοις τῆς περὶ τῶν παθῶν θεωρίας ἐξ ἀνάγκης πάμπολλα κακῶς εἶπεν, οὕτως ἀνάγκη τὸν ἀληθεῖσι ταῖς ἀρχαῖς χρησόμενον, εἰ μὲν ἀκριβοῦς φυλάξει το πρὸς αὐτὰς ἀκολουθεῖν, ἅπαν εἰπεῖν ὀρθῶς, εἰ δ' οὐκ ἀκριβοῦς, ἀλλὰ τὰ γε πλεῖστα κατορθῶσαι. δοκῶ μοι καταπαύσειν ἤδη τὸν ἐνεστώτα λόγον ἐν τῷδε. τὸ γὰρ ἐπισκέπτεσθαι εὖν, ὅποιός τις ὅς ἐχεται γνώμης ὁ Ζήνων, οὐ κατὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἂν μοι προστεθέντα γίγνοιτο σκοπὸν. ἔτεκα γὰρ τοῦ μὴ μακρολογεῖν ἀποχωρήσειν ἔφην τῶν ἄλλων Στωϊκῶν, ἐξετάζειν δὲ μόνα τὰ Χρυσίππου. [171] καὶ γὰρ οὐδὲ τί ποτε ἕκαστος ἐγίνωσκε τῶν φιλοσόφων ὑπὲρ ψυχῆς, ὑπεσχόμεν ἐν τῷδε τῇ πραγματείᾳ διελθεῖν, ἀλλ' ὅπως ἀληθείας ἔχει τὰ Πλάτωνός τε καὶ Ἰπποκράτους δόγματα διασκέψομαι. ὥστε καὶ τὰ πρὸς τὸν Χρύσιππον ἀντισημεία

minem autem solum tribus, nam et rationale principium hunc assumere. Haec a Posidonio recte dicta sunt, aliaque permulta in toto de affectibus opere. Quemadmodum igitur Chrysippus in ipsis, ut ita dicam, elementis speculationis de affectibus errans necessario multa perperam dixit, ita necesse est eum, qui veris utitur principiis, modo accurate ipsorum consequentia observaverit, totum recte dicere; sin minus accurate, certe plurima bene affirmare: Visum jam mihi est praesentem librum hic finire; nam inspicere hunc, qualisnam sententiae sit Zeno, diversum fuerit ab eo, quod per initia mihi proposui; quippe, ne fierem prolixior, ab aliis Stoicis me recessurum retuli, sola vero Chrysippi dicta examinaturum. Siquidem neque quid tandem singuli philosophi de anima sentirent, hoc opere persequi me promittebam, verum quomodo veritatem habeant Platonis et Hippocratis placita examinare. Quare et ea, quae contra Chrysippum protuli, praeter in-

Ed. Chart. V. (171.)

Ed. Bas. I. (292, 293.)

μοι παρὰ τὸ προκείμενον γένητο, καὶ Ζήνων, εἰ μὲν τὰ
αὐτὰ βούλοιντο Χρυσίππῳ, τοῖς αὐτοῖς ἐγκλήμασιν ὑπεύθυ-
τος καταστήσεται, εἰ δὲ ταῖς τοῦ Πλάτωνος ἀρχαῖς ἐποίτο
Κλεάνθης τε καὶ Ποσειδώνῃ παραπλησίως, τῆς ἡμετέρας
ἂν οὕτω μετέχοι φιλοσοφίας, εἰ δ' ὅπερ ἐγὼ πείθομαι,
κρίσσειν ἐπιγίγνεσθαι τὰ πάντα νομίζει, μέσος ἂν εἴη τῆς τε
χειρίστης ὑπὲρ αὐτῶν αἰρέσεως τῆς Χρυσίππου καὶ τῆς ἀρί-
στης, ἣν Ἰπποκράτης τε καὶ Πλάτων ἀπάντων πρῶτοι μετε-
χειρίσαντο. Ποσειδώνιος δὲ καὶ Πυθαγόραν φησὶν, αὐτοῦ
μὲν τοῦ Πυθαγόρου συγγραμματος οὐδενὸς εἰς ἡμᾶς διασω-
ζομένου, τεκμαιρόμενος δ' ἔξ ὧν ἔτι τῶν μαθητῶν αὐτοῦ
γεγράφουσιν. ἀλλ' ὅπερ εἶπον ὀλίγον ἐμπροσθεν, οὐχ ἱστορίαν
δογματῶν παλαιῶν ὁ λόγος διδάξειν ἐπηγγεῖλατο, μόνα δὲ
τὰ πρὸς Ἰπποκράτους καὶ Πλάτωνος εἰρημένα διασκέψε-
σθαι. καὶ μοι τοῦτο, καθ' ὅσον ὁλόν τ' ἦν, περαινέται διὰ
βραχυτάτων. οὐ γὰρ, ὅτι πολύβιβλος ἡ πραγματεία, χρό-
νος(293)πεῖν, ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰς τὸ πλήθος τε καὶ τὸ
μέγεθος ὧν ἂν ἐπισκεπτόμεθα δογματῶν ἀναφέρειν, ἐξετά-

nitutum producta sunt, et Zeno, si eadem quae Chrysippus
sentit, eorundem criminum reus declarabitur; quod si
Platonis sequatur principia, veluti Cleanthes et Posido-
nius, nostrae sic particeps philosophiae erit; si vero,
quod ego credo, affectus iudiciis supervenire putat, me-
dius erit inter pessimam de ipsis sectam Chrylippi et
optimam, quam tum Hippocrates tum Plato omnium
primi celebrarunt. Posidonius etiam Pythagoram dicit,
quam nullus ipsius Pythagorae commentarius ad nos per-
venerit, conjiciens autem ex iis, quae nonnulli ejus disci-
puli tradiderunt. Sed, quod paulo ante dixi, non histo-
riam veterum dogmatum liber hic docturam me promissit,
verum sola, quae Hippocrati et Platoni dicta sunt, in-
specturum. Ac mihi hoc, quatenus licet, brevissime absol-
vitur. Non enim, quia in multos libros opus deductum
est, speculari oportet, sed hoc ad multitudinem magni-
tudinemque eorum quae inspicimus dogmatum referre,

Ed. Chart. V. [171.]

Ed. Bas. I. (293.)

ζειν τε καὶ σκοπεῖν, εἰ περὶ τῶν αὐτῶν ἐνεχώρει βραχύτερον εἰπεῖν ἄνευ τοῦ παραλείπειν τε τῶν ἀναγκαίων, ὥς τοῦτο γε καὶ ἐξ αὐτῶν ὧν ἔγραψε Χρύσιππος περὶ παθῶν ἔστι καταμαθεῖν. τετάρτων γὰρ βιβλίων οὕτω μεγάλων αὐτῷ γεγραμμένων, ὥσθ' ἕκαστον εἶναι διπλάσιον τῶν ἡμετέρων, ὅμως ἡμεῖς οὐδ' ἐν ὅλοις δύο τὴν περὶ τῶν παθῶν αὐτῷ γνώμη ἐξητάκαμεν εὐθὺς καὶ τῶν τῷ Ποσειδωνίῳ γραφέντων εἰς τὴν αὐτὴν πραγματείαν ἐπιμνησθέντες. ἡ μὲν δὲ πρὸς Χρύσιππον ἀντιλογία τέλος ἔχτω. νομίζω γάρ, εἰ μὲν τις προσέσχε τὸν νοῦν τοῖς εἰρημένοις, οὐκ ἂν χαλεπῶς αὐτὸν ἐξευρεῖν, ὅσα κατὰ μέρος ἐν ὕλῃ τῇ πραγματείᾳ διεμάχεται, εἰ δέ τις οὐ προσέσχε τούτοις, οὐδ' ἂν ἔτι πλείω γράφεται προσέξει.

Κεφ. ζ'. Μεταβήσομαι δ' ἤδη πρὸς τὴν ὑπὸ Πλάτωνος εἰρημένην ἐπίδειξιν ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς Πολιτείας ὑπὲρ τοῦ τρία τῆς ψυχῆς εἶναι μόρια τὰ καθ' ὅρμην ἡμῶς κινουμένα. γινώσκειν δὲ χρὴ κἄνταῦθα τὸ μὲν, ὅτι μόρια διαφέρουσι ἑλλήλων ἐστίν, οὐκ ἀναγκαστικῶς ἀποδεικνύμενον*

examinareque et inspicere, si de ipsis licet brevius dicere, ita ut nihil necessarium omittatur, sicut hoc etiam ex ipsis, quae Chrysippus scripsit de affectibus, licet conficere; nam quum quatuor libros adeo grandes ipse conscripserit, ut singuli nostros duplo superent, nos tamen ne in integris quidem duobus sententiam ipsius de affectibus explicavimus, ita ut etiam eorum, quae Posidonius in id opus conscripsit, meminerimus. Jam sane controversia contra Chrysippum finem habeat. Puto enim, si quis animum praedictis adhibuerit, haud aegre ipsum adinventurum, quae particulatim in toto opere commiserit errata; sin autem aliquis non hisce attenderit, neque si plura scribantur attendet.

Cap. VII. Digrediar jam ad eam quam Plato quarto de Republica posuit demonstrationem, quod tres animae partes secundum animae impetum nos moventes habeantur. At sciendum hic quoque est, id sane non demonstrari necessario, quod partes sint inter se differentes, non enim

Ed. Chart. V. [171. 172.]

Ed. Bas. I. (293.)

οὐδὲν γὰρ μᾶλλον τρεῖς εἶναι δυνάμεις ἢ τρία μέρη δεικνυσιν ὁ λόγος· οἳ μὲν γὰρ τρία μέρη σύμπαντ' ἐστίν, εἴτε μέρη ψυχῆς, εἴτε δυνάμεις, ἐφ' ὧν ὁ βίος ἡμῶν διοικεῖται, βιαστικῶς τε καὶ ἀναισθητόνως ἀποδείκνυται. ὥστε καὶ ἐκ τῶν νῦν λεχθησομένων ἢ μὲν τοῦ Χρυσίππου διαβληθήσεται δόξα, κατασκευασθήσεται δὲ τὸ κοινὸν Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος καὶ Ποσειδωνίου δόγμα, τὸ καθ' ἑτέραν μὲν ἡμᾶς δύναμιν λογιζέσθαι, καθ' ἑτέραν δὲ θυμοῦσθαι, κατ' ἄλλην δ' ἐπιθυμεῖν. οἳ μέντοι καὶ ταῖς οὐδαίς ἀλλήλων ταῦτα διαφέρει, καὶ πολὺ μᾶλλον οἳ κατὰ διαφέροντας ἴδρυται τόποις, ἐκ μὲν τῶν νῦν λεχθησομένων ἐπιστημονικὴν ἀπόδειξιν οὐκ ἔνεστι λαβεῖν, ἐν δὲ τῷ μετὰ ταῦθ' ὑπομνήματι γραφησομένῳ μοι, τῆς ὕλης πραγματείας ἕκτορ γενήσεσθαι μέλλοιτε, δι' ἐναργῶν λημμάτων ἀποδειχθήσεται κατὰ τὰς Ἰπποκράτους τε καὶ Πλάτωνος μεθόδους. [172] ἰστέον δ', οἳ καὶ ὁ Πλάτων αὐτὸς ἐπίσταται τῆς δυνάμιν τῶν λεχθησομένων ἀποδείξεων. ἀρχεσθαι γοῦν αὐτῶν μᾶλλον ταῦτα προῦργαψε. καὶ εὖ ἰοθεῖ, ὦ Γλαῦκον,

magis tres esse facultates, quam tres partes, sermo ostendit; quod quidem tres partes sint in totum, sive partes animae, sive facultates, unde vita nostra gubernatur, appelles, argumentis invictis, et quae vel invito fidem faciant, et quibus nemo possit contradicere, demonstratur. Quare etiam ex iis, quae modo dicuntur, Chrysippi opinio subvertetur, adstruetur autem commune Aristotelis, Platonis et Posidonii placitum, nempe quod in altera facultate nos ratiocinamur, in altera irascimur, in tertia concupiscimus. Quod vero et substantiis haec inter se differant, et multo magis quod in diversis consistant locis, ex iis sane, quae modo dicuntur, scientificam capere demonstrationem non licet, subsequenti autem commentario, qui totius operis sextus est, manifestis sumptionibus secundum Hippocratis et Platonis methodos demonstrabitur. At sciendum venit, ipsum quoque Platonem viam dicendarum demonstrationum callere; incepturus enim ipsas haec praemisit. *At certe scito, o Glaucō,*

Ed. Chart. V. [172.]

Ed. Bas. I. (293.)

ὥς ἢ ἐμὴ δόξα, ἀκριβῶς μὲν τοῦτο ἐκ τοιούτων μεθόδων οἷαις δὴ νῦν ἐν τοῖς λόγοις χρῶμεθα, οὐ μὴ ποτε λάβωμεν. ἄλλη γὰρ μακροτέρα καὶ πλείων ὁδὸς ἐστὶ, δι' ἧς ἀποδείκνυται, τρία τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἶναι τὰ μέρη, οὐ μόνον τοῖς ὁπίοις τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ταῖς οὐσίαις, καὶ ταῖς δυνάμεσι, καὶ ταῖς ἐνεργείαις διαφέροντα, ὥς κατὰ τὸν ἐξῆς λόγον ἐπιδείξω, καθ' ὃν καὶ τὴν μέθοδον αὐτὴν, ἣν ἐκ ταυτ' αἰνίσσεται, μᾶλλον διεξίρχεσθαι, διὰ τί δέ, καίτοι μὴ θαρσύνῃ ἢ μέλλει λέγειν ἀποδείξει, ὅμως χρῆται, πρόδηλον ὑπάρχειν οἶμαι τῷ γε προσεσχηκότε τὸν νοῦν. οἷς δ' ἀσπίως ἐλέγομεν, ὥς ὅτι μὲν τρεῖς εἰσι δυνάμεις διαικοῦσαι τὸν βίον ἡμῶν, ἐναργῶς ἀποδείκνυται, μὴ μέντοι τὸ, ὅτι διαφέρουσι ταῖς οὐσίαις. πρὸς δὲ τῇ προκειμένην αὐτῶν πραγματείαν ἐν τῇ Πολιτείᾳ, τὴν περὶ δικαιοσύνης τε καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν, (ὑπὲρ ἀπασῶν γὰρ ἐν τοῖς ἐξῆς ποιεῖται τὸν λόγον,) ἤμκει τὸ δευχθῆναι, τρεῖς εἶναι δυνάμεις ἐτερογενεῖς. οὕτω γοῦν καὶ ὁ Πρωσιδιώτης ὑπολαβὼν ἀπεχώρησέ τε τοῦ Χρυσίππου καὶ μᾶλλον ἠκολούθησεν

nos, ut *mea fert opinio*, nunquam ex hujusmodi methodis, quibus nunc in praesenti disputatione utimur, exacte id comprehensuros. Alia enim longior ampliorque via est, qua tres animae nostrae partes esse demonstrantur, non modo locis corporis, sed etiam substantia, viribus actionibusque differentes, ut subsequenti libro ostendam, quo et methodum ipsam, quam inibi obscure significat, sum persecuturus. Cur autem, licet non constet demonstrationi, quam dicturus est, ea tamen usus sit, constare ei arbitror, qui animum adhibuerit eis, quae nuper dicebamus, quod tres esse facultates vitam nostram gubernantes manifesto ostendit, non autem quod substantia diversae sint. Porro ad propositam ipsis tractationem in libro de Republica, nempe de iustitia aliisque virtutibus, (nam de universis subsequenti sermone verba facit,) abunde erat indicasse, tres esse facultates genere diversas. Sic utique et Posidonius opinatus a Chrysippo recessit potiusque

Ed. Chart. V. [172.]

Ed. Basf. I. (193.)

Ἀριστοτέλει καὶ Πλάτωνι. προσέθηκα δὲ τῷ λόγῳ τὸ μᾶλλον, ἐπειδὴ κατὰ μέρος εὐρίσκονται τινα διαφωνοῦντες οὗτοι ἄνδρες ὑπὲρ τῆς τῶν ἀρετῶν διαφορᾶς, κατὰ δὲ τὸ συμπέρασμα ὁμολογοῦσιν ἀλλήλοις. ἐπιδείξω δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο σαφῶς, ἥτις ἂν ἐν τοῖς ἔπειτα τὸν ὑπὲρ τῶν ἀρετῶν διεξέρχωμαι λόγον. ἐν δὲ τῷ παρόντι τῶν ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς Πολιτείας ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος εἰρημέτων ἀποδείξεων ἤδη μνημονεύσω, προγράψας ἐὴν ῥῆσιν, ἀφ' ἧς ἀρχεται τοῦ λόγου· ἔχει δὲ ὧδε. Ταῦτόν θ' ἔφηλον ὅτι τὰναντία ποιεῖν ἢ πάσχειν κατὰ ταυτόν τε καὶ πρὸς ταυτόν οὐκ ἐθέλησας ἄμα, εἰθ' ἑξῆς πιστωσάμενός τε τοῦτο καὶ περὶ τῶν δοκούτων μάχεσθαι διελθὼν ἐπιφέρει· Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγὼ, τὸ ἐπινεύειν τῷ ἀνανεύειν, καὶ τὸ ἐρίεσθαι τινος λαβεῖν τῷ ἀπαρνέσθαι, καὶ τὸ προσάγεσθαι τῷ ἀπωθεῖσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα τῶν ἐναντίων ἀλλήλοις θείης, εἴτε ποιημάτων, εἴτε παθημάτων; οὐδὲν γὰρ αὐτῇ διοίσει. ἀλλ', ἦ δ' ὅς, τῶν ἐναντίων. τί οὖν, ἦν δ' ἐγὼ, διψῆν καὶ πεινῆν, καὶ ὕλως τὰς ἐπιθυμίας, καὶ αὐτὸ ἐθέλειν, καὶ τὸ βούλεσθαι, οὐ ταῦτα πάντα εἰς ἐκείν' αἰ ἂν θείης καὶ

Aristotelem et Platonem secutus est. Adjeci autem orationi potius, quoniam in particularibus quibusdam tres hi viri de virtutum differentia dissentire inveniuntur, in conclusione autem inter se conveniunt. Id quod manifesto ostendam, quum in subsequenti sermonem de virtutibus aggrediar; in praesentia vero demonstrationum, quas Plato in quarto de Republica adduxit, jam meminero, praescripta serie, a qua disputationem orditur. Habet autem hunc in modum: *Constat plane, idem contraria facere aut pati secundum idem et ad idem simul non posse.* Deinde, fide hujus facta, etiam de iis, quae videntur pugnare, disputans insert: *Nonne annuere et renuere, cupere aliquid accipere et averfari, admonere et repellere, omnia ejusmodi inter se contraria pones, sive actiones, sive passiones? nihil enim interest. Certe contraria. Quid igitur, esurire, sitire, et omnino appetere, velle, eligere, nonne haec omnia ad illorum species*

Ed. Chart. V. [172.]

Ed. Bał. I. (295.)

εἶδη τὰ νῦν λεχθέντα; ὅλον δὲ τὴν τοῦ ἐπιθυμοῦντος
 ψυχὴν οὐχὶ ἤτοι ἐφάσθαι φήσεις ἐκείνου, οὐ ἂν ἐπιθυμῇ,
 ἢ προσάγεσθαι οὗτο, ὃ ἂν βούληται οἱ γενέσθαι; ἢ αὖ οὐ,
 καθ' ὅσον ἐθέλει τί οἱ πορισθῆναι, ἐπιτείνει τοῦτο πρὸς
 αὐτὴν, ὥσπερ τινὸς ἐρῶντος ἐπορευομένου αὐτοῦ τῆς γαστέ-
 ρως; ἔγωγε. τί δέ; τὸ ἀβουλεῖν, καὶ μὴ ἐθέλειν, μηδ'
 ἐπιθυμεῖν οὐκ εἰς τὰ ἀπωθεῖν καὶ ἀπαλαύνειν ἀπ' αὐτῆς
 καὶ εἰς ἅπαντα τὰναντία ἐκείνοις θήσομεν; πῶς γὰρ οὐ;
 ἐν ταύτῃ τῇ εἴσῃ καὶ ταῖς ἐξῆς ἀπάσαις δεικνυσιν ἕτερον
 εἶναι μέρος τῆς ψυχῆς τὸ ἐπιθυμοῦν τοῦ λογιζομένου,
 πῶς καὶ τίνα τρόπον ἐν μὲν τῷ πεινῇ θριψέμεθα πληρω-
 θῆναι σιτίων, ἐν δὲ τῷ διψῇ πόματος. ἀλλὰ παῖδες μὲν
 ὄντες ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ζωῖς ἐτοιμάς ἐπὶ τὸ πληρωθῆναι
 ἐχόμεθα, μήτ' εἰ συνοίσει τοῦτο, μήτ' εἰ βλάβει σκοπού-
 μενοι, κατὰ δὲ τὴν ἡλικίαν καὶ τὸν λογισμὸν γαστόμενοι,
 πολλάκις μὲν οὐδ' ὅλας πίνομεν, ἐπειδὴν πεισθῶμεν ἀπὸ
 τοῦ πόματος βλάβην ἔσεσθαι, πολλάκις δὲ ὀλγωτέρον, ἢ
 ὕσων ἐπιθυμοῦμεν, εἰ καὶ ταῦτα μᾶλλον βλάβειν τὸ πλέον,

*referes, quae modo diximus? Veluti semper cupientis
 animam nonne vel appetere illud dixeris, quod cupit, vel
 sciscere, quod sibi adesse eligit? vel rursus nonne, quato-
 nus aliquid sibi porrigi vult, annuere illud ad se,
 amantia cuiusdam instar, id ut fiat affectantis? Equil-
 dem. Quid vero? nolle, aspernari, negligere, non cupe-
 re, nonne in reficiendi repellendisque ab ea speciem et in
 omnia illis contraria constituemus? Quidnā? Hac ora-
 tione et subsequētibz univērsis ostendit, animae partem
 concupiscibilem diversam esse a ratiocinante, quomodo
 etiam in fame cibis repleti appetimus, in siti potu.
 Verum pueri quum sumus, instar brutorum animalium
 prompte ad repletionem ferimur, neque, an id conducet,
 neque, an oberit, considerantes. Aetate vero et ratione
 proveci saepe ne bibimus quidem omnino, ubi persua-
 sum habuerimus ex potu noxam secuturam, saepe minus;
 quam appetimus, si et hic copia obfutura est, interdum*

Ed. Chart. V. [172. 173.]

Ed. Bas. I. (195.)

ἐνίοτε δ' ὕδαρ πίνομεν, οἶνον ἐπιθυμοῦντες πίνειν, ἢ σφοδρῶς ὀρεγόμενος ψυχροῦ θερμοῦ προσφερόμεθα. οἱ δὲ γε ἀλόγιστοι τῶν ἀνθρώπων ὡσαύτως τοῖς βρίψει καὶ θερίοις οὔτε τὸν καιρὸν ἀναμένουσιν, οὔτε ποσότητα καὶ ποιότητα τοῦ σώματος ἐπισκέπτονται. [173] τὸ μὲν δὲ μὴ χρῆσθαι λογισμῷ μήτε τὰ θερία μήτε τὰ βρέφη, καὶ πρὸς τοὺς περὶ τὸν Χρύσιππον ὁμολόγηται· τὸ δὲ ὑπὸ θυγαμέως τινας ἐτέρας παρὰ τὸν λογισμὸν ἐπὶ τὴν ἀπόλαυσιν ὧν ἐπιθυμοῦσιν ἔρχεσθαι ποτὲ μὲν ὁμολογοῦσιν, ἔστιν ὅτι δ' ἀγνοῦνται, περιπλκόντες ἄνω καὶ κάτω τοὺς λόγους, ἐνὸν ὡς ἄνδρας ἐραστὰς ἀληθείας ἐκ προχείρου συλλογίζεσθαι, δύναισιν τιτα ὑπάρχειν ἄλογον, ἐπὶ τὴν τοῦ σώματος ἀπόλαυσιν ἄγουσαν οὐ τὰ βοσκήματα μόνα καὶ τοὺς παῖδας, ἀλλὰ καὶ τοὺς βοσκήμασιν ὁμοίους ἀνθρώπους. εἰς μὲν οὖν τὴν τοιαύτην ἀπόδειξιν ὁ λόγος ἡμῶς ἤγαγεν προτέρων ὁ ἐξ ἀκολουθίας τινός, οὐ σμικρὰ συντελοῦσαν οὐδ' αὐτὴν ταῖς ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος λεγομέναις. ἐπὶ δὲ τοὺς ἤδη τελείους ἄνδρας οὐ κατὰ τὴν ἡλικίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ

aquam bibimus vinum concupiscentes, aut frigidam vehementer appetentes calidam assumimus. At rationis experti homines similiter infantibus et feris neque tempus expectant, neque quantitatem qualitatemque corporis sustinent inspicere. Quod autem nec serae, nec infantes ratione utuntur, etiam apud Chrysippum in confesso est. At quod vi quadam alia praeter rationem ad fruendum iis, quae concupiscunt, alliciuntur, interdum fatetur, interdum negat, implicans sursum et deorsum orationes, quum liceret virum audiosum veritatis ex procinctu colligere, vim quandam esse irrationalem, quae ad corporis fruitionem ducat non bruta solum et pueros, sed etiam brutis similes homines. Itaque ad huiusmodi demonstrationem primum oratio nos deduxit ex consequentia quadam, ipsamque non parum conferentem iis, quae a Platone dicuntur. Ad viros autem iam perfectos non aetate modo, sed etiam ratione sermone devenientes specu-

Ed. Chart. V. [173.]

Ed. Baf. I. (195. 294.)

τὸν λογισμὸν ἀφικόμενοι τῷ λόγῳ Θεωσώμεθα ἤδη τὸν ἐν αὐ-
τοῖς μάχην τῆς λογιστικῆς δυνάμειος πρὸς τὴν ἐπιθυμητικῆς
ἐν τε νόσοις καὶ ἄλλαις πολλαῖς περιστάσεσιν, ἐν αἷς οὕτω
δοκεῖ καιρὸς εἶναι προσφέρεσθαι πόμα τὸν διψῶντα, καὶ
σιτικά τὸν πεινῶντα, καὶ θάλλεσθαι τὸν ριγοῦντα, καὶ ψύ-
χεσθαι τὸν θαλπόμενον, ἀφροδιείοις τε χρῆσθαι τὸν ἐπὶ
ταυτ' ὀργῶντα. ἡ μὲν γὰρ ἄλογος ἐν ἡμῖν δύναμις ἐφ'
ἑκαστον τῶν ἐπιθυμουμένων ἔλκει τὸν δεόμενον, ὃ δὲ λο-
γισμὸς ἀντισπᾷ καὶ κατέχει τὴν οὐκ ἐν καιρῷ φορὰν. καὶ
μάχη γε πολλὰ (294) καὶ ἑκατέρων ἰσχυρὰ γίγνεται πρὸς ἄλ-
ληλα, φανερῶς ἐκδεικνυμένη, διττὴν εἶναι φύσιν ἐν ἡμῖν τῶν
στασιαζουσῶν ἀλλήλαις δυνάμεσιν. εἴπερ γὰρ ἦν μία μόνη,
καθ' ἃπερ ἐν τοῖς παισὶν, οὐδὲν ἂν ἐκώλυεν ἀκαίρως ἡμᾶς ἀπο-
λαύειν τῶν ἐπιθυμουμένων, ὥσπερ γε καὶ ἐς μόνος ὁ λο-
γισμὸς ἦν, πρὸς οὐδὲν ἀνθίσκειν τε καὶ στασιάζειν εἰθε-
σμένος, οὐδὲν ἂν ἦν πρῶγμα διψῶντα μὴ πίπειν, ἢ πει-
νῶντα μὴ ἰδοῖεν, οὐδ' ἐγκρατὴς οὐδὲ σώφρων ἂν ὁ μὴ
πίνων ὠνομάζετο, καθ' ἃπερ οὐδ' ὁ μὴ βυδίζων, εἰ μὴ βού-
λοιο. νυνὶ δ', ἐπεὶ διτταὶ τινὲς εἰσιν αἱ τὸν ἀνθρώπον

labimur, quo modo ratiocinatrix facultas cum appetente
in nobis pugnet tum in morbis, tum in aliis plerisque
constitutionibus, in quibus nondum opportunum videtur
sitientem potum assumere, et cibos esurientem, calefieri
rigentem, refrigerari incalescentem, venere uti eum, qui
ad illam incitatur. Etenim bruta in nobis facultas ad
singula, quas desiderantur, requirentem allicit, ratio re-
trahit, et inopportunam commotionem continet, ac pugna
frequenter utriusque valida inter se oboritur, evidenter
indicans, duplicem esse in nobis naturam facultatum invi-
cem dissidentium. Si enim una esset sola, quemadmo-
dum in pueris, nihil prohiberet intempestive nos frui
appetibilibus, quemadmodum etiam, si sola esset ratio, ad
nihil retrahere et reniti solita, nullum esset negotium si-
tientem non bibere, aut esurientem non esse, neque conti-
nens neque sobrius, qui non bibit, nominaretur, sicuti nec qui
non vadit, nisi velit. Nunc autem, quoniam duplices quaedam

Ed. Chart. V. [173.]

Ed. Berl. I. (394.)

ἐπισπώμεναι δυνάμεις, ἔστι δὲ ἄλογος ἡ τοῦ πόματος ἐπιθυμία, ἡ δὲ κατέχουσα ταύτην λογική, ἀφροσύνης ἐν τῷ τοιοῦτῳ καὶ ἑγκρατείας γένεσις. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἡμῖν οὐ σμικρὸν ἐν παρέργῳ δευθὲν εἰς τὸν περὶ τῶν ἀρετῶν λόγον μνημονευέσθω, μὴτ' ἑγκράτειαν εἶναι τι, μήτε σαφροσύνην, ἀπαιρεθείσης τῇ λόγῳ τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως. ἐπὶ δὲ τὸ προκείμενον αὐθις ἐπάγειμι, ὡς ἡ τοῦ διωπῶτος μὲν, μὴ βουλομένου δὲ πίειναι ψυχὴ κατὰ μὲν τινα τῶν αὐτῆς δυνάμεων ἢ μερῶν ἐφίεται ποτοῦ, καθ' ἕτερον δὲ τὴ φεύγει καὶ ἀποτρέπεται. ἐνὶ γὰρ καὶ ταύτῃ προσέσθαι τε καὶ φεύγειν οὐκ ἐνδέχεται. εἴτε δὲ προσέσθαι καὶ φεύγειν λέγεις, εἴτε διακρίνεις, εἴτ' ἐφίεται, διαφέρει οὐδὲν, ὥσπερ οὐδὲ εἰ βούλεσθαι, ἢ ὑρέσθαι, ἢ ἀντικεισθαι, ἢ ἀσπάζεσθαι, ἢ ἐπιθυμεῖν. ἡ γὰρ τῶν τοιοῦτων ὀνομάτων διακρίσεις οὐδὲν εἰς τὴν παρούσαν σκέψιν ὀνήτηται, ἀλλ' αὐτὸ τοῦναντίον ἀκαιρὸς τ' ἐστὶ καὶ τὴν περὶ τῶν πραγμάτων ζήτησιν εἰς τὴν περὶ τῶν ὀνομάτων ἀμυγισθήτησιν ἀπέργει. διὸ καὶ τεχνάζονται τιτες ἐξέπιτηδες ὑπερ

sunt facultates hominem attrahentes, est autem bruta potus appetens, quae hanc continet rationalis, incontinentia in huiusmodi et continentia generatur. Verum hoc nobis non exigui momenti obiter demonstratum in sermone de virtutibus memoriae mandetur, neque continentiam esse aliquid, neque temperantiam, sublata rationi concupiscibili facultate. Sed rursus ad institutum redeo: nempe siccitatis, non autem volentis bibere anima aliqua ipsius facultate aut parte potum concupiscit, altera vero aliqua fugit et averfatur; uni enim et eidem arripere aliquid et fugere non licet. Sive autem arripere, et fugere dicas, sive persequi, sive appetere, nihil interest, quemadmodum neque si dicas velle, aut affectare, aut amplecti, aut arripere, aut concupiscere; nam huiusmodi nominum divisio nihil ad praesentem speculationem conducit, sed e contrario importuna est et quaestionem de rebus ad ambiguitatem de nominibus deducit. Quare etiam molian-

Ed. Chart. V. [173. 174.]

Ed. Bał. I. (234.)

τοῦ μηδὲν περανθῆναι πρὸς ἑαστον τῶν ὀνομάτων ἐνίστα-
σθαι, εἰ μὲν ὀρέσθαι πόματος εἶποις τὸν διψῶντα, μὴ
συγχωροῦντες ὀρέσθαι λέγειν, αἴτιον γὰρ τὴν ὄρεξιν
εἶναι καὶ μόνου τοῦ σοφοῦ, ὑπάρχειν γοῦν αὐτῇν ὄρεξιν
λογιστικὴν ἐπὶ τῷ ὅσον χρὴ ἔδουτος, ὣν δὲ ἐπιθυμεῖν, οὐδὲ
οὕτως ὀνομάζειν συγχωροῦντες· τὸ μὲν γὰρ διψῶν οὐκ ἐν
τοῖς φάυλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀστείοις γίγνεται, τῇν
δ' ἐπιθυμίαν αὐτῇν τε φάυλην εἶναι καὶ μόνους τοὺς φάυ-
λοις ἐγγίνεσθαι, εἶναι γὰρ ὄρεξιν ἀδρόως ῥεπτικὴν πρὸς
τὸ τυγχάνειν. εἰ δὲ μὴ μακρὸν οὕτως αὐτῇς ὀρισμὸν ποιή-
σειεν, [174] ἀλλ' ὄρεξιν τε ἄλογον ὑπάρχειν εἰπὼν, ἐπι-
μήσει μάλα σεμνῶς ἀνδρεῖ, πολλάκις οὐκ ἐν τῇ τῶν πραγμά-
των ἐπιστήμῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν ὀνομάτων χρήσει
μυρίαν διαφέρουσι. τοιοῦτοι δ' ἄμειβε καὶ τῶν παλαιῶν
ἦσαν οἷα ὀλίγοι, καθάπερ καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων φησὶν,
ὀνόμασι χρώμενοι καὶ τοῖς μετανομασμένοις. δὲ οὗς μοι δο-
κεῖ καὶ νῦν οὐχ ἐν ἀπλῶς γράψαι κατὰ τὸν προκειμένον

ius nonnulli de industria, ut nihil concludatur, singulis
nominibus insistere. Si enim affectare dicas potum sitien-
tem, non concedunt, affectare dicendum esse. Causam
namque aliquam affectationem esse, et solius sapientis,
nempe ipsam esse impetum rationalem ad aliquid gau-
dentis quantum oportet. Si concupiscere, nec sic quidem
nominandum concedunt. Etenim, ut quis sitiat, non in
pravis solum, sed civilibus quoque provenire, concupi-
scentiam vero ipsam et pravam esse, et solis innasci pra-
vis, nam esse affectationem assatim reptantem ad hoc, ut
fiat. At si non longam adeo definitionem ipsius fecerit,
sed affectationem irrationalem esse dixerit quis, increpa-
bit admodum graviter virum subinde non in rerum dun-
taxat scientia, sed in nominum quoque usu ab infinitis
evariantem. Tales denique et veterum non pauci fuerunt,
quemadmodum et ipse Plato inquit, nominibus utentes
recens transnominatis, propter quos mihi vilis est etiam
nunc non unum simpliciter scribere nomen in sermone

Ed. Chart. V. [174.]

Ed. Bas. I. (294.)

λόγον ὄνομα, χρήσασθαι δὲ ἐξ ἐπιτηδῆς ἅπασιν, οἷς ἐγχωρεῖ
 ταῦτόν δηλῶσαι πρᾶγμα. τῷ τε γὰρ ὀρέγεσθαι, καὶ
 τῷ ἐπιθυμῆναι, καὶ τῷ ἐρεσθαι, καὶ τῷ εὔειναι, ἐπο-
 ρέγεσθαι τε καὶ θάλειν, καὶ βούλεισθαι, καὶ προσά-
 γεσθαι, καὶ μέντοι καὶ τοῖς ἐναντίοις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ
 ἐνὸς πράγματος φαίνεται χρόμετος, τῷ ἀβουλεῖν καὶ μὴ ἐθέ-
 λειν. ἐνδείξασθαι γὰρ αὐτῷ πρόκειται καὶ δηλῶσαι σαφῶς,
 ὃ βούλεται, περὶ τῆς ἀπόδειξιν ἐσπουδακότε, καὶ δουλεύοντα
 διὰ τῆς λήξεως τῇ μνήσει τοῦ πράγματος, οὐ περιθρευσ-
 μένῳ περὶ τὰς συλλαβάς. ἐκ μὲν δὴ τῶν προειρημένων ἑτε-
 ρον ἐπέδειξε τὸ ἐπιθυμοῦν τοῦ λογιζομένου. παραγράφειν
 γὰρ ἀπάσας αὐτοῦ τὰς ῥήσεις μακρὸν ἔδοξε μοι, δυναμένῳ
 γε παντὶ τῷ βουλομένῳ τὸ ἐρεξῆς ἅπαν ἀναγινῶσαι τοῦ βι-
 βλίου χωρίον. εἰ δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τῆς τελειότητος ὁμοῦ τοῦ
 λόγου δεῖ παραγράψαι ῥῆσιν, ὥς ἐμοίγε δοκεῖ χάριν τοῦ
 σαφιστέρῳ γαίεσθαι τὴν ἐπὶ τὸ δεύτερον κεφάλαιον μετά-
 βασιν, οἷδὲ ταύτην παρέρσω· ἔχει δὲ οὕδε. Ἄρα τοῦ διψῶν-
 τος ἡ ψυχὴ, καθ' ὅσον διψᾷ, οὐκ ἄλλό τι βούλεται ἢ πιεῖν,
 καὶ τούτου ὀρέγεται, καὶ ἐπὶ τοῦτο ὁρμᾷ; δῆλον δὴ. οὐκοῦν,

proposito, verum ex industria uti omnibus, quibus licet
 eandem rem significare. Nam et verbo affectare, et con-
 cupiscere, et aggredi, et annuere, et appetere, et velle,
 et diligere, et adducere, quoniam etiam contrariis ipsorum in
 una re videtur uti, non diligere, et non velle; quippe
 institutum ipsi erat sententiam suam ostendere et indica-
 re manifesto, circa demonstrationem studioso et servienti
 per dictionem rei significatui, non curioso circa syllabas.
 Ex praedictis sane diversum indicavit appetens a ratioci-
 nante. Ascribere enim omnem ipsius dictionem longum
 mihi visum est, quum liceat unicuique, si volet, totum
 subsequentem libri locum relegere. At si etiam ad finem
 sermonis posita verba necesse sit apponere, ut mihi vide-
 tur, quo ad secundum caput digressio fiat manifestior, ne-
 que haec omittam; habent autem in eum modum. *Sūien-
 tis igitur anima, quatenus fitis, nihil aliud appetit
 quam bibere, idque affectat, et ad ipsum fertur. Cla-*

Ed. Chart. V. [174]

Ed. Bas. I. (294)

εἰ ποτέ τις αὐτὴν ἀνθίσκει διψῶσαν, ἕτερον ἂν τε ἐν αὐτῇ εἴη αὐτοῦ τοῦ διψῶντος καὶ ἄγοντος ὥσπερ θηρίον ἐπὶ τὸ πεινᾶν· οὐ γὰρ δὴ, φάμεν, τῇ γε αὐτῇ, τὸ αὐτὸ, τῷ αὐτοῦ, περὶ τὸ αὐτὸ, ἅμα τάναντία πράττει. οὐ γὰρ οὖν. ὥσπερ γε, οἶμαι, τοῦ τοξότου οὐ καλῶς ἔχει λέγειν, ὅτε αὐτοῦ ἅμα αἱ χεῖρες τὸ τόξον ἀπωθούσκει τε καὶ προσέλκονται, ἀλλ' ὅτι μὲν ἕλλη μὲν ἢ ἀπωθούσα χεὶρ, εἴθεα δ' ἢ προσωγμένη. παντάπασιν μὲν οὖν, ἔφη. πότερον δὲ φάμεν τινὰς ἔστιν ὅτε διψῶντας οὐκ ἐθέλειν πεινᾶν; καὶ μάλα γ', ἔφη, πολλοὺς καὶ πολλὰκις. τί οὖν, ἔφη ἐγὼ, φαίη τις ἂν τούτων πέρι; οὐκ ἐνεῖται μὲν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν τὰ κελεύον, ἐνεῖται δὲ τὸ κωλύον πεινᾶν, ἄλλο ὅν καὶ κρατοῦν τοῦ κελεύοντος; ἔμοιγ', ἔφη, δοκεῖ. ἄρ' οὖν οὐ τὸ μὲν κωλύον τὰ τοιαῦτα ἐγγίγνεται, ὅταν ἐγγίγηται, ἐκ τοῦ λογισμοῦ, τὰ δὲ ἄγοιτα καὶ ἔλκοιτα διὰ παθημάτων τε καὶ τοσημάτων παραγίγνεται; φαίνεται. οὐ δὲ ἀλόγως, ἦν δ' ἐγὼ, ἀξιόσομεν αὐτὰ διττὰ τε καὶ ἕτερα ἀλλήλων εἶναι, τὰ

rum est omnibus. Si quid ergo ipsam quandoque retrahit sitientem, aliud quiddam erit in ipsa ab ea parte diversum, quae sitit, et quasi bestia ad bibendum impellit; neque enim fieri posse dicimus, ut idem aliquid eodem sui circa idem simul agat contraria. Non utique. Quemadmodum absurdum dictum est, eandem sagittarii manum, simul arcum impellere, et intendendo ad se trahere, verum dicendum est, alteram esse manum, quae impellit, alteram vero, quae contrahit. Omnino sic est. Dicemusne, esse aliquos, qui, quum sitiant, nolint bibere? Multos plene et saepe. Quid igitur de his dixerit aliquis, essene in horum anima aliquid, quod bibere jubeat, aliquid, contra, quod prohibeat, quod quidem cum dominetur, aliud est ab eo, quod jubet? Mihi quidem sic videtur. An non igitur, quod prohibet ista, ex ratione inest, quoties operatur, quae vero ducunt alliciuntque, ex affectibus et morbis proficiunt? Apparet. Merito igitur duo haec et inter se diversa esse existimabimus, hoc, quo ratiocina-

Ed. Chart. V. [174.]

Ed. Bas. I. (294.)

μὲν, ὃ λογίζεται, λογιστικὸν προσαγορεύοντες τῆς ψυχῆς, τὸ δ', ὃ ἐρεῖ τε καὶ πεινῇ καὶ διψῇ καὶ περὶ τὰς ἄλλας ἐπιθυμίας ἐπιτόνῃται, ἀλόγιστόν τε καὶ ἐπιθυμητικόν, πληρώσεών τισιν καὶ ἡδονῶν ἑταῖρον. διὰ τούτων ἔδειξεν, ἔτερον εἶδος εἶναι ψυχῆς τὸ λογιστικόν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ. ἀλλ', ὥς εἶπον καὶ πρόσθεν, οὕτω μοι πρέκειται δεικνύειν, ὥς ἕτερα τῷ εἶδει ταυτὶ τὰ δύο μέρη τῆς ψυχῆς εἶναι, ἀλλ' εἰς γὰρ τὸ προκείμενον ἀπόχρη τὸ περαινόμενον ἀναμφισβητήτως, ὅτε μὴ τῆς αὐτῆς ἐστὶ δυνάμειος τὸ τε λογίζεσθαι καὶ τὸ σιτίων ἢ ποτιῶν ἢ ἀφροδισίων ἐπιθυμεῖν, ὅπερ αὖτις οὖν ὅπως ὁ Χρύσιππος ἅμα πολλοῖς Στωϊκοῖς ἡγνόησεν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἀγνοῆσαι τε συγγνωστόν, ὥς καὶ πρόσθεν ἔλεγον, οὐ συγγνωστόν δὲ τὸ πλημμελῶς οὕτως μεταχειρίσασθαι τὸν λόγον, ὥστε τῶν μὲν τοῖς κομικοῖς ἢ τραγικοῖς ποιηταῖς εἰρημένων μνημονεύειν εἰς τηλικούτου δόγματος ἀπόδειξιν, ἀνθρώπων οὐδ' ἐπιχειροῦντων ἀποδεικνύειν οὐδέν, ἀλλὰ μόνον, ὅσα ἂν αὐτοῖς δόξῃ πρέπειν τῷ λόγοντι προσώπων κατὰ τὸ δρᾶμα, κοσμοῦντων διὰ τῆς ἐρμηνείας,

tur animans, rationale ejus appellantes, illud, quo amat, esurit, sitit et ad alias cupiditates inclinatur, brutum et cupidum repletionum quarundam et voluptatum amicum. His indicavit, rationalem animae speciem diversam esse a concupiscibili. Verum, ut dixi etiam prius, nondum mihi institutum est ostendere, quomodo haec duae animae partes specie variant. Sed ad rem propositam abunde est, quod indubitato colligitur, nempe non ejusdem esse facultatis ratiocinari et cibos aut potum aut venerem concupiscere; quod haud novi quomodo Chrysippus una cum multis Stoicis ignoravit. At ignorare aliquid ei condonandum est, sicuti et antea dicebam. Non autem condonandum est, quod tam inepte sermonem tractaverit, ut eorum, quae comicis vel tragicis poetis dicta sunt, ad tanti dogmatis demonstrationem mentionem faciat, quum ejusmodi homines; ne contentur quidem demonstrare quicquam, sed solum, quaecunque ipsis convenire dicenti personae videntur, in fabula per interpretationem exor-

Ed. Chart. V. [175.]

Ed. Basf. I. (294.)

[175] τῶν δ' ὑπὸ Πλάτωνος εἰρημένων εἰς τὴν ἀπέδειξιν αὐτοῦ μήτε μνημονεύσαι μήτ' ἀνταπεῖν ἐπιχειρήσαι, ἀλλ' ἐξ ἐτοίμου τε καὶ προχείρου λαμβάνειν, ὡς, ἐνθ' ἂν ἡ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἐνταῦθ' ἐστὶ καὶ τὸ λογιζόμενον. Χρυσίππος μὲν οὖν ἀεὶ τοιοῦτος. ὁ δὲ Πλάτων, ἐπειδὴ διαρίσται ἐν τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει τὸ ἐπιθυμητικὸν τοῦ λογιστικοῦ, μετὰ ταῦτα πειράται καὶ τὸ θυμοειδὲς αὐτῶν διαρίξαι. ἔχει δ' ἡ ἀρχὴ τῆς ῥήσεως ἥδε, ταῦτα μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγὼ, δύο μοι ὠρίσθω εἶδη ἐν ψυχῇ ἐόντα, αὐτοῦ δὲ τοῦ θυμοῦ καὶ ὃ θυμούμεθα πότερον τρίτον, ἢ τούτων ποτέρῳ εἴη ἂν ὁμοφυεῖς; ἴσως, ἔφη, τῷ ἐτέρῳ τῶν ἐπιθυμητικῶν. ἀλλ', ἦν δ' ἐγὼ, ποτὶς ἀκούσας τι, πιστεύω τοῦτο, ὡς ἄρα Λεύτιος ὁ Ἀγλαίωνος, ἀντὶν ἐκ Πειραιῶς ὑπὸ τὸ Βόρειον τεῖχος, ἐκτὸς αἰσθόμενος νεκροῦς παρὰ τῷ θημίῳ κειμένους, ἅμα μὲν ἰδεῖν ἐπιθυμοῖ, ἅμα δὲ δυσχεραίνει καὶ ἀποτρέψει αὐτόν, καὶ τῶς μὲν μάχοιτό τε καὶ παρακαλύπτετο, κρατούμενος δ' οὖν ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας, διεκλύσας τοὺς ὀφθαλμούς, προσδραμὼν πρὸς τοὺς

ment, quae vero a Platone ad ipsius demonstrationem dicta sunt, neque meminere, neque refellere aggrediatur, sed ex procinctu in promptuque assumat, quod, ubicunque animi affectus habeantur, ibidem sit etiam rationale. Chrysippus itaque semper sui similis. Plato autem, ubi in praescripta oratione concupiscibilem facultatem a rationali distinxisset, postea conatur etiam irascibilem distinguere. In eum autem modum verba ipsius incipiunt *Haec itaque duae in anima species definitae insint. Illa autem, quae ad iram pertinet, quare irascimur, utrum tertia, an alteri eorum cognata? Forte, inquit, ei, quae voluptates capit, est cognata. Atqui credo hoc equidem ex eo, quod quondam audiui, quod videlicet, quum Leontius Aglaionis filius ex Piraeo sub Borealem murum extra civitatem ascendens animadverteret cadavera prope litus jacentia, simul et videre cupiebat, et horrebat tamen, alisterrebaturque, vulgumque tegebat, secum ipse pugnans. Cupiditate denique superatus, ad cadavera directis et patrefactis oculis*

Ed. Chart. V. [175.]

Ed. Bał. I. (294. 295.)

νεκρούς, ἰδοὺ ὑμῖν, ἔφη, ὧ κακοδαίμονες, ἐμπλήσθητε τοῦ κακοῦ θεάματος, (295) ἤκουσα, ἔφη, καὶ αὐτοῖς. οὕτως μέντοι, ἔφη, ὁ λόγος σημαίνει τὴν ὀργὴν χαλεπαίνειν καὶ πολεμεῖν ἐνίοτε ταῖς ἐπιθυμίαις, ὥς ἄλλο ὄν ἄλλω. σημαίνει γάρ, ἔφη. πάλιν κἄν τούτοις ὁ Πλάτων ἐπιδείκνυσιν, ὥς ἑτερόν ἐστι τὸ ἐπιθυμητικὸν τοῦ ὀργιζομένου, προσχράμενος δηλονότι τῷ κατ' ἀρχὰς ὑποκαμένῳ ἀξιώματι, ὡς οὐκ ἐνδέχεται τὸ ἀκριβῶς ἐν καὶ ἀπλοῦν καὶ ἀσύνθετον ὀρέγεσθαι τιτος καὶ ἀποτρέπεσθαι, καὶ χαίρειν τῷ αὐτῷ καὶ δυσχεραίνειν, ἀλλ' ἀπαγκαῖον, ἑτερον μὲν τὸ ἐπιθυμοῦν θεύσασθαι τοὺς νεκρούς, ἑτερον δὲ τὸ κολύον θεάσασθαι, καὶ ὡς τῷ μὲν ἐπιθυμοῦντι πάντως πού τις ἡδονὴ κατὰ τὴν θείαν ἡμελλεν ἔσθαι, τῷ δὲ κολύοντι δυσχερεῖά τε καὶ ἄνια. τὸ γὰρ ὀργίζεσθαι τῷ ἐπιθυμοῦντι καὶ δυσχεραίνειν αὐτοῦ ταῖς ὀρμαῖς, καὶ κολύειν, ἰδέλειν τε ταῖς ἐπιθυμίαις ἐπιτιμᾶν τε καὶ μέμψασθαι, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα, μέρους ἑτέρου τῆς ψυχῆς ἔργον ἐστίν, οὐκ αὐτοῦ τοῦ ἐπιθυμοῦντος· εἰ δὲ καὶ μὴ μέρους, ἀλλὰ διττά μὲν γὰρ πάντως ἑτέρας. εἰρηται γὰρ ἡδὴ γε τοῦτο πολλὰκις,

adventavit, dicens, Ecce jam vobis licet, o infelices, desiderium vestrum pulchra explere spectaculo. Audivi et ipse, inquit. Itaque sermo, dicebam, hic testatur, iram interdum succensere et pugnare adversus concupiscentias, tanquam haec inter se diversa sint. Significat, inquit. Iterum his quoque Plato indicat, concupiscibilem facultatem ab irascibili diversam esse, utens nimirum axioma per initia subjecto, nempe fieri non posse, ut exacte unum et simplex et incompositum affectet quippiam simul et aversetur, gaudeat eodem et molestetur; verum necesse est, ut aliud sit, quod concupiscat spectare cadavera, aliud, quod prohibeat spectare, et quod concupiscenti omnino voluptas quaedam ex spectaculo futura est, prohibenti molestia et dolor. Nam irasci concupiscenti, et graviter ferre ipsius impetus, ac prohibere, valloque voluptates incrocare, et de his conquiri, omniaque id genus alterius partis animae opus sunt, non ipsius concupiscentis; at si non partis, certe facultatis omnino alterius. Dictum

Ed. Chart. V. [175.]

Ed. Bas. I. (296.)

ὥς οὐδέποτε κατὰ τὸδε τὸ βιβλίον ἀγωνιζόμεθα πρὸς Ἀριστοτέλην καὶ Ποσειδώνιον, ὁμολογοῦντας μὲν ἑτέροις ἀλλήλων λογίζεσθαι το καὶ θυμοῦσθαι καὶ ἐπιθυμεῖν ἡμῶς, οὐ μὴν εἶδеси γὰρ ἢ μορίοις ψυχῆς, ἀλλὰ δυνάμεσιν. ἐν γὰρ τοῖς ἐφεξῆς λόγοις ἐπιδειξομεν, ὅτι μὴ δυνάμεσι μόνον, ἀλλὰ καὶ μέρεσι τῆς ψυχῆς ἑτέροις ἀλλήλων κατ' εἶδος. ἐν δὲ τῷδε τῷ νῦν ἐκαστοῖσι τοῦτ' ἀρκεῖ μόνον ἀποδείξαι πρὸς ἑνδεῖξιν τῆς Ἀρυσίππου περὶ τὰ τοιαῦτα φηθενίας, ὥς αὐτὸς, ἰσχυρῶν λόγων ὑπὸ Πλάτωνος ἠρωτημένους εἰς ἀπάδειξιν τοῦ νῦν ἡμῖν ζητουμένου δόγματος, οὐτ' ἐμνήσθη τινὸς αὐτῶν, οὐτ' ἀντιπεῖν ἐπεχείρησεν, καίτοι πληρώσας λόγων μακρῶν καὶ ποιητικῶν ἐπῶν ὅλον τὸ πρῶτον βιβλίον περὶ ψυχῆς, ἐν ᾧ περὶ ἡγεμονικοῦ διεξῆλθεν. οὐ μόνον δὲ κατὰ τοῦτο τελείως ἐσωπήσας τοὺς τοῦ Πλάτωνος λόγους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ περὶ παθῶν συγγράμματα, τὰ τε τρία τὰ λογικὰ καὶ τὰ χωρὶς αἰτιῶν ἴδια γεγραμμένα ὑπ' αὐτοῦ, τὸ Θεραπευτικόν τε καὶ ἠθικὸν ἐπιγραφόμενον. ἐπὶ τὰς ὑπολοίπους, οὖν τοῦ Πλάτωνος φήσεις ἴωμεν ἔχούσας ἡδεῖ

enim jam id subinde, hoc in libro nunquam nos cum Aristotele et Posidonio contendere, qui quidem inter se consentiunt, ratiocinari nos, irasci et concupiscere non sane speciebus aut partibus animae, sed facultatibus. Etenim sublequenti sermone ostendemus, non facultatibus tantum, sed etiam partibus animae inter se diversis specie. At in praesentia hoc abunde est solum demonstrasse, ut Chrysippi in his negligentia innotescat, quomodo ipse validarum rationum, quas Plato ad dogmatis nunc nobis inquirendi demonstrationem proposuit, neque meminit alienius ipsarum, neque refellere aggressus est, cum totum ipsius librum primum de anima versibus poeticis repleverit, ubi de principe parte animae tractavit. Non solum autem in hoc subticuit Platonis rationes, sed in commentariis quoque de affectibus, tribusque logicis, et in iis, qui privatim sine causis ab eo scripti sunt; Therapeuticum et Ethicum nuncupant. Itaque ad reliqua Platonis verba ve-

Ed. Chart. V. [175. 176.]

Ed. Bas. I. (295.)

οὔκουν καὶ ἄλλοθι, ἔφη, πολλάκις ἀποθανόμεθα, ὅταν βιάζωνται τινα παρὰ τὸν λογισμὸν ἐπιθυμίαι, λαίδηροῦντάς τε αὐτὸν καὶ θυμούμενον τῷ βιαζομένῳ ἐν ἑαυτῷ, καὶ ὥσπερ δυοῖν στωσιαζόντοισιν ἐρύμαχον τῷ λόγῳ γιγνόμενον τὸν θυμὸν τοῦ τοιούτου, ταῖς δ' ἐπιθυμίαις αὐτὸν κοιτωνήσαντα αἰροῦντος λόγου μηδὲν ἀντιπράττειν. οἶμαι δέ σε οὐκ εἶναι φάναι γενομένου ποτ' ἐν σεαυτῷ τοιούτου ἀποθιάσθαι, οἶμαι δ' οὐδ' ἐν ἄλλῳ. οὐ μὰ τὸν Δία, ἔφη. [176] κατὰ μὲν οὖν τὴν προτέραν ῥῆσιν ὁ Πλάτων, ἐν ᾗ τοῦ ποθοῦντος θεάσασθαι τοὺς νεκροὺς ἐμνημόνευσεν, ἐναργῶς μὲν ἀπέδειξεν, ἕτερον ὑπάρχειν τὸ θυμούμενον τοῦ ἐπιθυμοῦντος, οὐ μὴν, ὅτι τὸ λογιζόμενον ἕτερον ἀμφοῖν ἐστίν, ἐναργῶς εἶπεν, ἀλλ' ἐνδείξατο καὶ κατ' ἐκείνον μὲν πως τὸν λόγον, ἐνταῦθα δ' ἱκανῶς ἐπεξήρχειται. ὅταν γάρ τινα βιάζηται τις ἐπιθυμία παρὰ τὸν λογισμὸν, ὥσπερ τὸν ἐμπροσθεν εἰρημένον Λεόντιον, ὁ θυμὸς ἐνταῦθα κινεῖται συμμαχῶν τῷ λογισμῷ, καὶ πολλάκις μὲν ἐκράτησεν ἅμα τῷ λογισμῷ τῆς ἀμέτρου κινήσεως τοῦ ἀκολάστου τῆς ψυχῆς εἶδους, καὶ

niamus, quae ita habent. *Nonne et alibi frequenter animadvertimus, quando distrahunt aliquam praeter rationem cupiditates, obijurgantem ipsum sese et adversus id sui, quo trahitur, indignantem, et quasi duobus dissentientibus adjutricem rationi iracundiam accurrere, cupiditatibus vero communicantem, quum statuit ratio, nihil molendum esse. Nec te arbitror unquam affirmare vel in te ipso, vel in alio tale quippiam deprehendisse. Non per Jovem.* In priori igitur oratione Plato, ubi desiderantis videre caedavera meminit, evidenter sane demonstravit, irascibile et concupiscibile esse diversa, non tamen rationale ab utrisque esse diversum manifeste dixit, sed indicavit aliquo pacto in illo quoque sermone, hic autem abunde explicat. Quum enim aliquem cogit cupiditas quaedam praeter rationem, ut in comprehenso superius Leontio, iracundia tunc movetur rationi auxiliaria, ac saepe vicit una cum ratione immoderatum motum libidinosae ac intemperantis animae speciei, et continuit prohibuitque

Ed. Chart. V. [176.]

Ed. BaL I. (295.)

κατάσχε τε καὶ διακώλυσεν αὐτὸ, καὶ τῆς ὀρμῆς ἐπέσχε, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Λεάντιος ἐδυνήθη λοιδορηθεὶς ἑαυτῷ τῆς περὶ τὸ θάσσεσθαι τοὺς νεκροὺς ἀκραιψίως προαλθεῖν μὴ θρασυάμενος αὐτοὺς, εἴποτε δ', ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς ἀγχόντων τε καὶ λοιδορουμένων, ἀντιπρατιόντων τε καὶ ἀντελκόντων, ἐκράτησε τὸ ἐπιθυμητικόν, ὥσπερ ἐπ' αὐτοῦ τοῦδε τοῦ θρασυάμενου τοὺς νεκροὺς ὁ Πλάτων διηγᾶται γενέσθαι, παρενδεικνύμενος ἐν τῷ λόγῳ πολλὰ. καὶ γὰρ, ὅτε τὸ θυμωνόμενον ἵτερόν ἐστι τοῦ ἐπιθυμοῦντος, καὶ ὅτι τὸ λογιζόμενον ἀμφοῖν ἕλλο, καὶ ὡς τὸ θυμωνόμενον οὐδέποτε συμμαχεῖ τῷ ἐπιθυμητικῷ, δι' ἐνὸς ἐνεδειξάτο τοῦδε τοῦ προειρημένου παραδείγματος. οὐδεὶς γὰρ ἐπετίμησεν ἑαυτῷ ποτε καὶ ὠργίσθη, διότι τῶν ἀκαιρῶς ἐπιθυμιῶν ἀφίστασθαι προαιρεῖται. εἴπερ τις γὰρ ἐν νόσῳ τῶν ἀμέτρως συγκαιόμενων ὀρεγόμενος πόμα τὸ ψυχρὸν ὀρμὴν πλεονάζουσαν, ἐντεῦθεν περὶ πόματος ψυχροῦ λογισάμενος, ὅλεθρον οἶσεν αὐτῷ τὸ πόμα, ἐσχάτην εἴτ' ἐπισχών τῇ ὀρμῇ, καὶ κατὰ τὰς ψυχὰς ὡς ἐπετίμησεν αὐτῷ καὶ ὠργίσθη, διότι καλῶς ἐλογίσατο; οὐδεὶς, ὡς οἶμαι, τῶν πάντων. ἀλλ'

ipsam, ab impetuque coarguit. Quemadmodum et Leontius potuit sibi ipsi conviciatus de spectandi cadavera impotentia procedere, ea non contemplatus. Interim vero utriusque animae partibus certantibus, conviciantibus, renitentibus et retrahentibus, concupiscibilis dominatur, sicut in hoc ipso, qui cadavera spectavit, Plato fieri recenset, simul in oratione multa indicans. Etenim quod iracundia diversa est a cupiditate, item quod ratio ab utrisque discrepat, ad haec quod iracundia nunquam cupiditati auxiliatur, uno hoc commemorato exemplo indicavit. Nullus enim se ipsam unquam increpavit et iratus est, quod ab intempestivis cupiditatibus delistere instituerit. Quis enim in morbo supra modum aestu confectus frigidam potionem appetens magno impetu, deinde cum ratiocinatus, lethale sibi poculum fore, prohibuerit impetum, se corripuit et iratus est, eo quod bene rationem inierit? nemo, ut opinor, omnium: sed ubi ultro ratio

Ed. Chart. V. [176.]

Ed. Bas. I. (295.)

ἐνθα μὲν ἂν ἐκὼν ὁ λογισμὸς ἔπληται τῷ ἐπιθυμητικῷ
 συνέπεται καὶ τὸ θυμοειδὲς τῷ λογισμῷ· τοῦτο γὰρ ὑπε-
 ρτεῖν καὶ συμπράττειν ὥσπερ τις κίων κυνηγέτη κατὰ τοῦ
 κέρτου τῆς ψυχῆς εἶδους ὑπὸ τῆς φύσεως ἐδόθη· ἐνθα δὲ
 ἀναντιοῦται καὶ στασιάζει καὶ μάχεται, μετὰ τοῦ λογισμοῦ
 γίγνεται, καὶ τοῦτο συμβαίνει· ὅτι δὲ τῷ λογιστικῷ τὸ θυ-
 μοειδὲς αἰεὶ κατὰ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ συμβαίνει, καὶ διὰ τῆς
 ἐπιγερομένης ῥήσεως δῆλον ποιεῖται γράφων ὧδε. τί δέ;
 ἦν δ' ἐγὼ, ὅταν τις οἴηται ἀδικεῖν, οὐχ, ὅσῳ ἂν γενναίο-
 τερὸς ᾖ, τοσούτῳ ἥτιον δύναται ὀργίζεσθαι, καὶ πεινῶν
 καὶ ῥιγῶν, καὶ ἄλλο ὅτιον τῶν τοιούτων πάσχων ὑπ' ἐκεί-
 νου, ὃν ἂν οἴηται δικαίως ταῦτα δεῖν; καὶ ὁ λέγων, οὐκ
 ἐθέλει πρὸς τοῦτον αὐτοῦ ἐγείρεσθαι ὁ θυμὸς; ἀληθῆ,
 εἶρη. τί δέ; ὅταν ἀδικεῖσθαι τις ἡγῆται, οὐκ ἐν τούτῳ
 ζεῖ τε καὶ χαλεπαίνει καὶ συμβαίνει τῷ δοκοῦντι δικαίως; καὶ
 διὰ τὸ πεινῆν, καὶ διὰ τὸ ῥιγῶν, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα
 πάσχειν, καὶ ὑπομένειν νικᾷ καὶ οὐ λήγει τῶν γενναίων,
 πρὶν ἂν ἢ διαπυρρῶνται, ἢ τελευτήσῃ, ἢ ὥσπερ κίων ὑπὸ

sequitur appetentiam, consequitur et iracundia rationem.
 Huic enim ut subserviat et auxilietur, tanquam canis
 quidam venatori, contra tertiam animae speciem a natu-
 ra data est. Ubi autem adversatur ratio appetentiae, diffi-
 det et pugnat, iracundia a ratione stat, et huic opitulatur.
 Porro quod rationi illa semper contra cupiditatem auxi-
 liatur, etiam subsequenti oratione manifestum reddit, ita
 scribens: *Quid porro? quando quis injuriam inferre se*
putat, nonne, quo generosior est, eo minus potest irasci,
dum esurit, riget, et aliud quodvis tale patitur ab eo,
quem jure habeo agere censet? et quod jam dixi, iracun-
dia istius in eum quadammodo non irritatur? Vera lo-
queris. Quid autem, quando injuriam se pati quis putat?
nonne tunc fervet, satagit, et saevit, et auxilium prae-
stat ei, quod justum videtur, famem, frigus et cuncta
ejusmodi tolerans, et ad victoriam contendit, neque a
generoso opere cessat prius, quam vel transegerit, vel obie-

Ed. Chart. V. [176. 177.]

Ed. BaL I. (295.)

νομῶς, ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ παρ' αὐτῷ ἀνακλιθεὶς πρᾶνθῆς ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει πάλιν ὁ Πλάτων ἐμνημόνευσεν δυοῖν ἀν-
θρώπων, ἀμφοῖν μὲν ταῦτα πασχόντων ὑπὸ τινος ἄρχοντός τε
καὶ κρατοῦντος, ὡς καὶ πεινῆν, καὶ διψῆν, καὶ ῥιγοῦν, ἀλλὰ
τοῦ μὲν ἐτέρου δικαίως πεπεισμένου πάσχειν αὐτὰ, τοῦ δὲ
ἐτέρου ἀδίκως. εἰς αὐτὸν φησιν, ὡς ὁ μὲν ἕτερος, ὅστις οἶσται
δικαίως πάσχειν ταῦτα διὰ τὸ πρότερον αὐτὸς ἀδικεῖν
τε, φέρεται πρῶτος αὐτὰ καὶ οὐκ ὀργίζεται τῷ δικαίως πο-
λάζοντι, καὶ τοσοῦτον γὰρ μᾶλλον, φησὶ, ὅσα περ ἂν ἢ
γενναϊότερος. εἰρηκε δὲ τοῦτο περὶ αὐτοῦ τοῦ κολαζομένου.
οὗτος γάρ, ὅσα περ ἂν εὐγενέστερος ὑπάρχῃ φῶσι, το-
σοῦτον μᾶλλον ὑπομένει γενναίως τὰς κολάσεις. ὁ δ'
ἕτερος, ὅστις ἂν ἀδικεῖσθαι νομίζῃ, θυμοῦται καὶ χαλεπαί-
νει, καὶ συμμυχεῖ τῷ δοκούντι δίκαια. ταῦθ' ὁσημέραι γε-
νόματα, καὶ τῶν οἰκετῶν ἔστι θεύσασθαι. ὅσοι μὲν γὰρ
ἂν αὐτῶν [177] ἢ κλέπτοντες ἢ τε τοιοῦτον ἕτερον θυν-
τες ἑλθόντες, καὶ μαστιγούμενοι, καὶ λιμαγχονούμενοι, καὶ ἀτι-
μαζόμενοι πρὸς τῶν δεσποτῶν οὐκ ὀργίζονται· ὅσοι δ' ἂν

*rit, vel tanquam canis a pastore, ita denique revocatus
ab ea quae in ipso est ratione mutescat. In hac oratione
rursus Plato meministi duorum hominum, amborum eadem
patientium a quodam imperante et dominante, ut et esu-
riant, et sitiant, et algeant, verum ut alter quidem ju-
ste ea pati persuasum habeat, alter inique. Deinde ait,
quod alter sane, qui iuste haec pati existimat, quia prius
ipse injuriam aliquam intulerit, aequo animo ea fert,
et non irascitur iuste punienti, eoque magis, inquit, quo
fuerit generosior; dixit autem hoc de eo, qui punitur.
Nam hic, quanto generosior fuerit natura, tanto magis
generose punitiones sustinet: alter vero, qui injuria se af-
fici putat, irascitur, aegro fert, et defendit id, quod sibi
justum videtur. Haec quotidie fieri etiam in domesticis
videre licet. Qui enim ex ipsis aut suffurantes, aut hu-
jusmodi aliud quippiam facientes deprehenduntur, si cae-
dantur, fame puniuntur, et ignominia a dominis affician-
tur, non irascuntur; qui vero inique aliquid horum aut*

Ed. Chart. V. [177.]

Ed. Basf. I. (295, 296.)

οὐκ ἐθέλουσιν ἀδικῶς τὰ τούτων ἢ πάσχειν, ἢ κτερονόμειν, ἀλλὰ τούτων ἔνθεν ὁ θυμὸς ἀγριούμενός ἐστι καὶ ποθὼν ἀντιτιμωρήσασθαι τὸν ἀδικούντα. δηλοῦνται δ' ἐξ ἀμφοτέρων τῶν παραδειγμάτων, ὡς τὸ θυμοειδὲς ὑπὸ τῆς φύσεως ἡμῶν ἐδόθη σύμμαχον τῷ λογιστικῷ τοῦτο γοῦν δὴ φαίνεται συμμαχοῦν, ὅταν ὑπὸ τιτος ἢ ἐνδοθεν ἢ ἔξωθεν ἀδικεῖσθαι τε καὶ βιάζεσθαι δοξάζῃ. τὸ μὲν οὖν δοξάζειν ἀδικεῖσθαι τοῦ λογιστικοῦ, τὸ δ' ἐπαμύνειν αὐτῷ κατὰ τοῦ βιαζομένου τοῦ θυμοειδοῦς ἴδιον. ἐπειδὴν μὲν οὖν ἀμέτρως ἐπὶ τι φερόμενον τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμητικὸν ἄκοντα τὸν λογισμὸν ἔλκῃ βιαίως, κατ' ἐκείνου σύμμαχον (296) τῷ λογιστικῷ τὸ θυμοειδὲς γίγνεται· ὅταν δὲ ἔξωθεν ἢ τις ἀδικῶν ἐκείνον, ἀντιτιμωρεῖσθαι σπεύδει. ἐπειδὴν δ' ὑπὸ μηδενὸς ἀδικεῖσθαι δοξάζῃ τὸ λογιστικόν, οὐδ' ὁ θυμὸς ἀναστὰς τηρεῖ αὐτά, κἢ ὅτι μάλιστα κολάζηται τὸ σῶμα δικαίως ὑπὸ τιτος, ἢ ῥιγούν, ἢ πεινῇ, ἢ διψῇ ἀναγκαζόμενον. ᾧ δὴλον, ὡς ταῖς δόξαις ἔπεται τοῦ λογιστικοῦ κατὰ φύσιν ἔχον τὸ θυμοειδὲς. ἐνδέχεται γάρ ποτε

pati putaverint, aut passos se fuisse; horum iracundia semper intus laevit desideratque vicissim injuriam inferentem punire. Constat iam ex ambobus exemplis, irascibilem animae facultatem a natura nobis inditam esse rationi adiutricem; quam sane videtur adjuvare, quum ab aliquo vel intus vel extrinsecus injuria affici et vi compelli antumat. Itaque autumare, injuria affici, rationalis facultatis est; id autem ulcisci contra eum, qui vim infert, animosae proprium est. Quum igitur concupiscibilis animi facultas immoderate ad aliquid irruens invictam rationem violenter traxerit, irascibilis contra illam rationi opitulatur. Quum autem extrinsecus injuria quis illam afficiat, vicissim punire conatur; ubi rursus a nullo affici injuria ratio putatur, neque tunc iracundia effervesceat, etsi quam maxime corpus jussu puniatur ab aliquo, vel algere, vel famescere, vel sitire coactum. Unde liquet, iram naturali flatu praeditam opiniones rationis sequi. Fieri enim quandoque potest, ut haec quo-

Ed. Chart. V. [177.]

Ed. Bat. I. (196.)

καὶ τοῦτο μοχθηρῶς διακείμενον ἀπειθῶς κινεῖσθαι ἐφ' λογισμῷ. μετ' ὀλίγα γοῦν καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων ἐνδεικνύμενος τοῦτό φησιν. εἰ, καθάπερ ἐν τῇ πόλει συνεῖχεν αὐτὴν τρία ὅσα γένη, χρηματιστικόν, ἐπικουρητικόν, βουλευτικόν, οὕτω καὶ ἐν ψυχῇ τοῦτο τρίτον ἐστὶ τὸ θυμοειδές, ἐπικουρον δὲ ἐφ' λογιστικῷ φύσει, ἐὰν μὴ ὑπὸ κακῆς τροφῆς διαφθαρῇ. τίνες μὲν οὖν εἰσὶν αἱ διαφοραὶ τοῦ θυμοειδοῦς, οὐκ ἐν καιρῷ εὖν λέγειν. ἐν γὰρ τῷ μετὰ τοῦτον λόγῳ περὶ τε τῶν παιδῶν τῆς ψυχῆς, ὡς ἐδόκει Πλάτωνι, καὶ περὶ τοσσημάτων καὶ ἀμαρτημάτων κατ' αὐτὴν ἀπασῶν, τῆς κακίας ὅπως γίγνεται τε καὶ θεραπεύεται μετὰ τὸ γενέσθαι, διελεῖται ἔγνωνκα, καὶ δὴ καὶ περὶ κάλους τε καὶ ὕβριος αἰεὶς ἀπασῶν τε τῶν ὀρεῖων* οὐ σμικρὰ γὰρ οἶδ' ἐν τούτοις ὁ Χρύσιππος σφύλλεται. ἐννὶ δὲ ἔτι μίαν ῥῆσιν ὑπογράψαι βούλομαι τοῦ Πλάτωνος, ἐν ᾗ δείκνυσιν, ἕτερον ἐπάρχειν τὸ θυμοειδές τοῦ λογιστικοῦ. γέγραπται δ' ἐκείνης τῶν προειρημένων ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς

que prave affecta inobsequens rationi moveatur; quod paulo post etiam ipse Plato indicans scribit. *An, quemadmodum in civitate apparuerunt tria quaedam genera, quas ipsam continent, quæstuarium, auxiliarium, consultorium, ita et in anima tertia quaedam vis est iracundia, quæ natura ipsa rationi auxiliatur, nisi ex improba educatione fuerit depravata?* Quæ igitur irascibilis animæ differentia sint, non est tempestivum nunc dicere, quippe in subsequenti libro de affectibus animæ, ut Platoni visum est, et de morbis vitiisque ejusdem universis, malitiæ quomodo gignantur curenturque, ubi orta sunt, percontare decrevi; quin etiam de pulchritudine et sanitate ipsius, omnibusque virtutibus; non parum enim in his quoque Chrysippus errat. Nunc unam adhuc Platonis orationem subscribere cogito, qua indicat, iracundiam a ratione esse diversam. Scripta est post comprehensa superius in quarto de Republica libro hunc in

Ed. Chart. V. [177.]

Ed. Basf. I. (196.)

Πολιτείας τόνδε τὸν τρόπον. καὶ γὰρ ἐν τοῖς παιδίοις τοῦτό γ' ἄν τις ἴδοι, ὅτι θυμοῦ μὲν, εὐθύς γενόμενα, μετὰ ἑστί· λογισμοῦ δ' ἔτι μὲν ἔμοιγε δοκοῦσιν οὐδέποτε μεταλαμβάνειν, οἱ δὲ πολλοὶ ὀψέ ποτε. καὶ μὰ Δί', ἣν δ' ἔγω, καλῶς γε εἶπες. ἐπεὶ δ' ἐν τοῖς θηρίοις ἔτι τις ἴδοι, ὃ λέγεις, ὅτι οὕτως ἔχει. πρὸς δὲ τούτοις καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖ εἶπομεν, τὸ τοῦ Ὀμήρου μαρτυρῆσαι, τό,

Σιῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠντίπατος μύθοι.

ἐκταῦθα γὰρ δὴ σαφῶς ὡς ἕτερον ἑτέρῳ ἐπιπλήττον πεποιήκεν Ὀμηρος, τὸ ἀναλογισάμενον περὶ βελτίονός τε καὶ χειρότος ἐν ἀλογίᾳ θυμουμένῳ. ἐν τούτοις ἐναργῶς ὁ Πλάτων ἐπιδείκνυσιν ἕτερον ὑπάρχον τὸ θυμούμενον τοῦ λογιζομένου. οἱ γοῦν παῖδες, ὥσπερ καὶ τὰ θηρία, θυμοῦ μὲν πλήρεις εἰσὶ, λογισμοῦ δὲ ἥμισυ μετέχουσιν. ἐπεὶ μὲν οὖν τῶν θηρίων ἐτόλμησαν ἔτι λέγειν, οὕτως θυμέν, οὐτ' ἐπιθυμίαν ἐνυπάρχειν αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, ἐπεὶ δὲ τῶν παιδῶν οὐκ οἶδ' ὅ τι φήσουσιν. οὐ γὰρ δὴ γε καὶ τὰ

modum. Nam in puerulis hoc quivis intelligat, qui statim nati iracundia pleni sunt, rationis autem aliqui nunquam, multi sero compotes fieri mihi videntur. Per Jovem probe dixisti. Praeterea in bestiis ita esse quique (at ipse dicis) comperiet. Testatur et Homeri illud, quod supra adduximus,

Pectora sed laeso carum cor increpat ira.

In his porro Homerus, tanquam hanc inter se differant, alterum horum objurgare alterum facit; ipsam videlicet rationem de meliori pejorque consultantem irrationalem iracundiam impetum cohibere. Hic evidenter Plato indicat iracundiam diversam esse a ratione. Nam pueri, quemadmodum et bestiae, iracundia pleni sunt, rationis minime compotes. Itaque in feras aui sunt nonnulli dicere, neque iracundiam, neque cupiditatem animis ipsorum inflicere. In pueris autem haud scio quid dicent. Non enim

Ed. Chart. V. [177. 178.]

Ed. Duf. I. (296.)

τούτων πάθῃ διὰ συλλογισμοῦ καὶ μαθεῖν, ἀλλ' ἀναμνη-
σθῆναι μόνον αὐταρκεῖς, ὥς οὐκ ἄλλως μὲν νῦν, ἄλλως
δὲ παῖδες ὄντες θυμούμεθα. καὶ γὰρ δύνάμεις ἡ αὐτῇ,
καὶ ὁ τρόπος τῆς τοῦ πάθους γενέσεως ὁμοίος. ἔν δὲ μόνον
ἐξαιρέτως ὑπάρχει τοῖς τελείοις ἀνδράσιν, ὅταν γε μὴ κατὰ
πάθος ᾖσιν, [178] ἀλλὰ λογισμὸς αὐτῶν ἐξηγῆται τοῦ
βίου, κατέχουσιν ἐν πολλαῖς πράξεσι τὸν θυμόν, ὥσπερ
τις νομὸς κύνα γενναῖον ἀγριώτερον ἐκφερόμενον ἐπὶ τοῦς
πύλας. ἐν δὲ τοῖς παισὶν οὐδὲν γίγνεται τοιοῦτον, ὥσπερ
οὐδὲ ἐν τοῖς θηρίοις, ὅτι τοῖς μὲν οὐδέπω, τοῖς δὲ οὐδέ-
ποτε λογισμὸς ἴσχει τῶν ὁρμῶν. ταῦτα μὲν σὺν ὁρθῶς
αἰρήται τῷ Πλάτῳ, καὶ προσέτι τὸ κατὰ τὴν τελευταίην τῆς
ῥήσεως γεγραμμένον, ἐνθα τὸν Ὅμηρον ἐπάγεται μάρτυρα
ταυτὰ λέγοντα·

Στῆθος δὲ πλήζας κραδίην ἤνιππε μύθῳ.

ἐπαιῶδα γάρ φησιν, ὡς ἕτερον εἶδος πεποίηκεν ἐπιπλήτ-
τον, τὸ ἀναλογισάμενον περὶ τοῦ βελτιονός τε καὶ χειρότος

hanc horum quoque affectus ratiocinatione oportet con-
diligere, sed recordari solum abunde est, scilicet non ali-
ter nos nunc, aliter pueros adhuc irasci. Quippo facul-
tas irascibilis et modus generandi affectus similis est,
unumque et solum eximium viris adultis inest, quum non
ex affectu degunt, sed ratio ipsorum vitae praeest, quod
scilicet continent in multis actionibus iracundiam, quem-
admodum pastor aliquis canem generosum ferocius in
proximos insipientem. At in pueris nihil ejusmodi acci-
dit, quemadmodum neque in bestiis, quoniam his nondum,
illis nunquam ratio impetus animi coercet. Haec itaque
recte Platoni dicta sunt, nec non id, quod in fine oratio-
nis scriptum est, ubi Homerum testimonia haec dicentem
introducitur:

Peçora sed laeße carum cor increpat ira.

Ite enim ait, quomodo alterum cupit alterum castigare,
ipsam videlicet rationem de meliori pejorque consultan-

Ed. Chart. V. [178.]

Ed. Bas. I. (296.)

τῇ ἀλογίᾳ θυμουμένη. ἡβουλόμην δ' ἂν καὶ τὸν Διο-
σκουριον ἀπεγνωσέναι τε τὴν ῥῆσιν αὐτοῦ, προσεσχημέναι τε
τὸν τοῦτ' αὐτῇ. πάντως γὰρ ἂν τε καὶ αὐτὸς ὦντο μα-
θῶν, ὁπρὶν τε προσήκει καλεῖν Ὅμηρον μάρτυρα καὶ περὶ
κίων πραγμάτων. οὐτε γὰρ ἐν ἀρχῇ τῶν λόγων, ἀλλ'
ἐπειδὴν ἱκανῶς ἀποδείξῃ τις τὸ προκειμένον, ἀνεπίφθοτον
ἦδη καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἐπικαλεῖσθαι μαρτυρήσοντας,
οὐτε περὶ πραγμάτων ἀδελῶν πατάσας, ἀλλ' ἔτι περὶ
φαινομένων ἐναργῶς, ἣ παρακειμένην αἰσθῆσαι τῇ ἐν-
δείξει ἔχοντων, οἷα πέρ ἐστι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, οὐ
μακρῶν λόγων οὐδ' ἀποδείξων ἀκριβεστέρων δεόμενα, μό-
νης δὲ ἀταμνήσεως ὣν ἐκύστετε πάσχομεν, ὡς καὶ Ποσει-
δώνιος εἶπεν. οἷα μὲν γὰρ ἐν ἐγκεφάλῳ τὸ λογιζόμενον
ἐστίν, ἣ ἐν καρδίᾳ τὸ θυμούμενον, οὐ μεγάλην μῆραν
πρὸς πίστιν ἐκ τῶν μαρτύρων, ἀλλ' ἀποδείξει χρή τὸ πῦν
ἐπιτρέπειν ἐνταῦθα. τὸ δὲ πρότερον εἶπας τοῦ θυμου-
μένου τὸ λογιζόμενον, οὐκ ἀποδείξεως δεῖται μακρῶς, οὔτε

tem Irrationalem iracundiae impetum cohibere. Optarem
etiam Chrysippum verba haec legisse animumque eis ad-
hibuisse. Omnino enim aliquid fructus ipse retulisset
edoctus, quomodo Homerum citare testem conveniat, et
quibus de rebus. Neque enim initio sermonum, sed ubi
abunde quis rem propositam demonstravit, candidum jam
est etiam antiquiorum citare testimonia, neque de rebus
omnino obscuris, sed vel evidenter apparentibus, vel ex-
positam sensui indicationem habentibus, cujasmodi sunt
animi affectus, qui non longis sermonibus, neque demon-
strationibus accuratioribus indigent, verum sola recorda-
tione eorum, quae nos frequenter patimur, veluti et Posi-
donius aiebat. Quod enim in cerebro ratio consistit, vel
in corde iracundia, non magnam vim ad fidem faciendam
ex testibus obtinet, verum demonstrationi totum hoc com-
miltere oportet. Porro quod ratio iracundia sit prior,
neque demonstrationem requirit longam, neque sapient-

Ed. Chart. V. (178.)

Ed. Bas. I. (296.)

σοφῶν τῶν μαρτυρησέτων; ἀλλ' ἀρκεῖ μὲν καὶ Ὅμηρος ἐπὶ τοῖς ἀρετικῶς ῥηθείαι μαρτυρῶν, ἀρκεῖ δὲ καὶ Θουκυδίδης λέγων· καὶ οἱ λογισμῶ ἐλάχιστοι χρώμενοι θυμῷ πλείους εἰς ἔργον καθίστανται, ἀρκεῖ δὲ καὶ Δημοσθένης εἰπών· ἀλλὰ μὴν, ἂν τις ἄφροι τὸν λογισμὸν φθάσας ἔξαχθῇ, πράξεις ὑβριστικάς ποιήσει. δεῖ δὲ ῥῆγην δ' ὁ Πλάτων ἐφη-
σε πεποιημέναι, πρὸς τοῦτοις οἱ λοιποὶ πάντες, καὶ ῥήτορες, καὶ ποιηταί, καὶ μυθολόγοι· διὰ γὰρ τὴν ἐνάργειαν τοῦ πράγματος οὐδεὶς ἴστιν, ὥς οὐχ οὕτω γε-
γνώσκει. προσεκτεόν οὖν ἔστι τῇ προγεγραμμένῃ τοῦ Πλά-
τωνος ῥήσει, τῶν τε ἄλλων ἕνεκα καὶ ὅπως ἀσφαλῶς οὐ περὶ μὲν τοῦ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον εἶναι τὸ λογιζόμε-
τον, ἐν καρδίᾳ δὲ τὸ θυμούμενον, ἐπεκαλέσασθαι μαρτυ-
ρήσοντα τὸν Ὅμηρον, ἀλλὰ περὶ μότου τοῦ διαφέ-
ρειν τὸ θυμούμενον τῆς ψυχῆς τοῦ λογιζόμενου. τοῦτο μὲν γὰρ ἴσπαντες ἄνθρωποι γινώσκουσιν δι' ἐνάργειαν, ἐκείνο δ' οὐκ ἔσθ' ὁμοίως ἅπαντες, ἀλλ' ἀποδείξωας αὐτὸ δεῖ. διὸ μοι δοκῶ κηγῶ καταπαύειν μὲν ἤδη τὸν

tium testimonia, sed abunde est etiam Homeri praeter modo dicta testimonium. Sufficit et Thucydides inquit: *Qui ratione minime utuntur, iracundia plerumque in opus rapiuntur.* Satis est et Demosthenis dictum: *At vero, si quis repente extra rationem fuerit eductus, actiones contumeliosas obibit.* Propter iram autem Plato dixit fuisse; ad haec reliqui omnes, et rhetores, et poetae, et fabularum scriptores. Siquidem propter rei evidentiam nemo est, qui non ita sentiat. Itaque Platonis verbis supra comprehensis attendendum est, tum aliorum causa, tum quomodo secum Homerum testem citaverit, non de eo, quod in cerebro ratio, in corde iracundia consistat, sed quod solum irascibilis anima a ratiocinatrice differat; id quod omnes homines propter evidentiam cognoscunt, illud autem non ita similiter omnes, sed demonstratione ipsum indiget. Quare mihi visum est li-

Ed. Chart. V. [178.]

Ed. Bas. I. (196.)

ἔνεστωτα λόγον, ὅτι δὲ τῶν μακ' αὐτόν ἐν τῇ ἀπό-
δειξιν ἐκτίσθαι τοῦ καὶ τοῖς τόποις διαρίσθαι τὰ τρία
μέγεθ' ἢ τῆς ψυχῆς.

brum praesentem jam finire, subsequenti vero ad id de-
monstrandum aggredi, quod etiam locis tres animae par-
ter sint distinctae.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΕΚΤΟΝ.

Ed. Chart. V. [179.]

Ed. Bas. I. (196.)

Κεφ. α'. Προῖκετο μὲν ἔξ ἀρχῆς ἐπισκέψασθαι περὶ
τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων, εἴτ' ἐκ τῆς καρδίας μό-
νης ἐρησῶνται σύμπασαι, καθάπερ Ἀριστοτέλης τε καὶ
Θεόφραστος ὑπελάμβανον, εἴτε τρεῖς ἀρχαὶ αὐτῶν τίθε-
σθαι βέλτιον, ὥς Ἱπποκράτης τε καὶ Πλάτων ἐδόξαζον.
Ἰππεὶ δὲ Χρύσιππος οὐ περὶ τῶν ἀρχῶν μόνον ἠμφισβή-
τησε πρὸς τοὺς παλαιούς, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν δυνάμεων

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER SEXTVS.

Cap. I. Propositum sane mihi erat ab initio de
facultatibus corpus nostrum regentibus considerare, ex
cordene solo universae proficiscantur, quemadmodum Ari-
stoteles et Theophrastus existimabant, an tria ipsarum
principia ponere satius sit, ut Hippocrates et Plato opi-
nabantur. Verum quia Chrysippus non de principiis tan-
tum contra veteres contendit, sed de ipsis etiam faculta-

Ed. Chart. V. [179. 180.]

Ed. Haf. I. (296. 297.)

αὐτῶν, οὔτε τὴν θυμοειδῆ συγχωρήσας ὑπάρχειν, οὔτε τὴν
ἐπιθυμητικὴν, εἴδοξε χρῆναι τὴν τοῦτου προτέραν δόξαν
ἐπισκεψαμένους οὕτως ἐκπεύχεσθαι πάλιν ἐπὶ τὸ προ-
κείμενον ἐξ ἀρχῆς, ὡς ἐγκέφαλός τε καὶ καρδία καὶ ἥπαρ
ἀρχαὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεόν εἰσιν. ἀφίεται οὖν
ὁ λόγος ἤδη πρὸς τοῦτο, καὶ ἀρχὴν ἔξει τὴν τῶν ὀνομά-
των ἐξήγησιν, οἷς ἐμπροσθέν τε ἤδη κεχρήμεθα, καὶ τῇ
μεταξὺ (297) τούτῳ λόγῳ πολλάκις χρῆσόμεθα. πρὸς γὰρ
τὸ μηδεὶς τῶν εἰρημένων παρακούειν, ἀλλ' ἐν ἅπασι τὸ
διωρισμένον τε ἅμα καὶ σαφές· ἔτοιμον ὑπάρχειν, ἀναγ-
καιοτάτον ἐστὶν ἕκαστον τῶν ὀνομάτων ὅφ' οὗτου λέγεται
πράγματος ἀκριβῶς ἀφωρισθαι. καὶ γὰρ τοι καὶ λύεσθαι
τινα τῶν ἐμπροσθεν ἀναβληθέντων ζητημάτων ἐκ τούτου
τοῦ τρόπου συμβέβηκεν, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ εὐδὲ, πότερον
ἐνερ[180]γείας ἢ πύθη προσαγορευτέον ἐστὶ τὴν ἐπιθυμίαν,
καὶ τὸν θυμόν, ὅσα, εἴ ἄλλα τοιαῦτα. ἡ μὲν οὖν ἐνέργεια
κίνησις ἐστὶν δραστική, (δραστικὴν δ' ὀνομάζω τὴν ἐξ ἐαυ-
τοῦ,) τὸ δὲ πύθος ἐν ἐτέρῳ κίνησις ἐστὶν ἐξ ἐτέρου. ὥστε

libus, ut qui neque frascibilem, neque concupiscibilem
esse concesserit, putavi oportere, opinione ipsius autē in-
specta, ita rursus ad id, quod ab initio proposueram, re-
verti, nempe cerebrum, cor et jecur facultatum nos
regentium esse principia. Huc itaque oratio jam devenit,
ex exordium a nominum interpretatione sumet, quibus
jam prius uti sumus, et in medio hoc libro frequenter
utemur. Ne enim quicquam eorum, quae dicta sunt, per-
peram inavdiatur, sed in omnibus distinctum simul et
prompte manifestum evadat, maxime necessarium est, sin-
gula nomina de qua re dicantur, exacte definivisse. Et-
quum solvi etiam nonnullas quaestiones prius huc delatas
hoc modo contingit; quemadmodum certe et hanc, utrum
actiones ex affectus appellare conveniat cupiditatem et
iracundiam, aliaque ejusmodi. Actio quidem igitur mo-
tus est efficiens; efficientem autem nominis, qui ex se est.
Affectus autem motus est in altero ex altero; ut necesse-

Ed. Chart. V. [180.]

Ed. Bal. I. (297.)

ἀναγκαῖον μὲν πολλὰς εἰς ἓν ὑποκαίμενον τῇ πάθῃ τὴν ἐνέργειαν συνέρχασθαι, καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρειν μηδὲν, τῇ λόγῳ μέντοι διαφέρειν. ἡ γὰρ ὑπὸ τοῦ τέμνοντος ἐν τῇ τεμνομένῃ διαίρεσις, ὅτ' καὶ ταύτων ὑπάρχουσα πρᾶγμα, τοῦ μὲν τέμνοντος ἐνέργεια, τοῦ δὲ τεμνομένου πάθος ἐστίν. οὕτως οὖν καὶ ὁ θυμὸς ἐνέργεια μὲν ἐστὶ τοῦ θυμοειδοῦς, πάθημα δὲ τῶν λοιπῶν τῆς ψυχῆς δύο μερῶν, καὶ προσάτε τοῦ σώματος ἡμῶν παντός, ὅταν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ βιαίως ᾄηται πρὸς τὰς πράξεις. ἔν μὲν δὴ τοῦτο τὸ σημαινόμενον ἑκατέρων τῶν ὀνομάτων, ἕτερον δὲ, τὴν μὲν ἐνέργειαν κατὰ φύσιν τινὰ κίνησιν ἡμῶν τοοῦντων, τὸ δὲ πάθος παρὰ φύσιν. πολλαχοῦ δὲ τοῦ κατὰ φύσιν λεγομένου, τοῦτ' ἀκούειν χρὴ νῦν, ὃ κατὰ πρῶτον λόγον ὑπὸ τῆς φύσεως γίγνεται. κατὰ πρῶτον δὲ λόγον ἑκείνα γίνεσθαι φημεν ὑπὸ τῆς φύσεως, ὡς ὥσπερ σκοπῶν ἀντιποιεῖται, καὶ μὴ δὲ ἀκολουθίαν τινὰ ἐτέροις ἐξ ἀνάγκης ἔτιται. ἡ τοιαύτη κίνησις κατὰ φύσιν, εἴ' ἐξ αὐτοῦ κινούμενον, εἴθ' ὑφ' ἑτέρου. ἥδη μὲν οἷα οἶμαι σαφὲς εἶναι τὸ λε-

rio quidem saepe in unum subjectum cum affectu actio conveniat; et in hoc nihil est differentiae, oratione autem discrepant. Nam a secante facta divisio in eo, quod secatur, una et eadem res cum sit, secantis quidem actio, ejus autem, quod secatur, affectus est. Ita sane et iracundia actio quidem est irascibilis animas, affectus autem reliquarum ipsius duarum partium, et praeterea totius nostri corporis, quum ab iracundia violenter ad actiones ducitur. Hoc quidem unum est significatum utriusque nominis. Alterum autem, si actionem quidem motum quandam naturalem intelligamus, affectum autem praeter naturam. At quum multifariam id, quod secundum naturam est, dicatur, hoc inaudiri nunc oportet, quod primaria ratione a natura sit. Primaria autem ratione illa fieri a natura dicimus, quae veluti scopos natura amplectitur, nec ex aliqua consequentia alia necessario sequitur. Talis motus est secundum naturam, sive ex ipso movetur id, quod movetur, sive ab altero. Conflare itaque

Ed. Chart. V. [179. 180.]

Ed. Bas. I. (296. 297.)

αὐτῶν, οὕτως τὴν θυμοειδῆ συγχορδήν ὑπάρχειν, οὕτως τὴν
ἐπιθυμητικὴν, ἐδοξε χρῆσθαι τὴν τούτου προτάξαν δόξαν
ἐπισκεψαμένους οὕτως ἐπαιτέρησθαι· πάλιν ἐπὶ τὸ προ-
κείμενον ἐξ ἀρχῆς, ὡς ἐγκέφαλός τε καὶ καρδία καὶ ἥπαρ
ἀρχαὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων εἰσιν. ἀφίεται οὖν
ὁ λόγος ἤδη πρὸς τοῦτο, καὶ ἀρχὴν ἔξει τὴν τῶν ὀνομά-
των ἐξήγησιν, οἷς ἔμπροσθεν τε ἤδη περὶ ἡμεῖς, καὶ τῷ
μεταξὺ (297) τούτῳ λόγῳ πολλάκις χρησόμεθα. πρὸς γὰρ
τὸ μηδεὶς τῶν εἰρημένων παρακούειν, ἀλλ' ἐν ἅπασιν τὸ
διωρισμένον τε ἅμα καὶ σαφές· ἔτοιμον ὑπάρχειν, ἀναγ-
κασιώτατόν ἐστιν ἕκαστον τῶν ὀνομάτων ἐφ' οὗτοῦ λέγεται
πράγματος ἀκριβῶς ἀφωρισθαι. καὶ γὰρ τοι καὶ λυεσθαι
τινα τῶν ἔμπροσθεν ἀταβλητέων ζητημάτων ἐκ τούτου
τοῦ τρόπου συμβέβηκεν, ὥσπερ, οἷμαι, καὶ νῦν, πότερον
ἐπερ[180]γείας ἢ πύθη προσαγορευεῖον ἐστὶ τὴν ἐπιθυμίαν,
καὶ τὸν θυμόν, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα. ἢ μὲν οὖν ἐνέργεια
κίνησις ἐστὶν ὀραστική, (ὀραστικὴν δ' ὀνομάζω τὴν ἐξ ἐαν-
τοῦ,) τὸ δὲ πύθος ἐν ἐτέρῳ κίνησις ἐστὶν ἐξ ἐτέρου. ὥστε

libus, ut qui neque frascibilem, neque concupiscibilem
esse concesserit, putavi oportere, opinione ipsius autem in-
specta, ita rursus ad id, quod ab initio proposueram, re-
verti, nempe cerebrum, cor et jecur facultatum nos
regentium esse principia. Huc itaque oratio jam devenit,
ex exordium a nominum interpretatione sumet, quibus
jam prius usi sumus, et in medio hoc libro frequenter
utemur. Ne enim quicquam eorum, quae dicta sunt, per-
peram inaudiat, sed in omnibus distinctum simul et
prompte manifestum evadat, maxime necessarium est, sin-
gula nomina de qua re dicantur, exacte definivisse. Et-
quidem solvi etiam nonnullas quaestiones prius hoc delatas
hoc modo contingit; quemadmodum certe et hanc, utrum
actiones an affectus appellare conveniat cupiditatem et
iracundiam, aliaque ejusmodi. Actio quidem igitur mo-
tus est efficiens; efficientem autem nominio, qui ex se est.
Affectus autem motus est in altero ex altero; ut necessa-

Ed. Chart. V. [180.]

Ed. Basl. I. (157.)

ἀναγκαῖον μὲν πολλάκις εἰς ἓν ὑποκαίμενον τῷ πάθει τὴν ἐνέργειαν συντέργεσθαι, καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρειν μηδὲν, τῷ λόγῳ μέντοι διαφέρειν. ἡ γὰρ ὑπὸ τοῦ τέμνοντος ἐν τῷ τεμνομένῳ διαίρεσις, ἓν καὶ ταυτὸν ὑπάρχουσα πρῶγμα, τοῦ μὲν τέμνοντος ἐνέργεια, τοῦ δὲ τεμνομένου πάθος ἐστίν. οὕτως οὖν καὶ ὁ θυμὸς ἐνέργεια μὲν ἐστὶ τοῦ θυμοειδοῦς, πάθημα δὲ τῶν λοιπῶν τῆς ψυχῆς δύο μερῶν, καὶ προσάει τοῦ σώματος ἡμῶν παντός, ὅταν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ βιαιότες αἰηταί πρὸς τὰς πράξεις. ἐν μὲν δὴ τοῦτο τὸ σηματούμενον ἑκατέρῃ τῶν ὀνομάτων, ἕτερον δὲ, τὴν μὲν ἐνέργειαν κατὰ φύσιν τιτὰ κίνησιν ἡμῶν ποσύντων, τὸ δὲ πάθος παρὰ φύσιν. πολλυχοῦ δὲ τοῦ κατὰ φύσιν λεγομένου, τοῦτ' ἀκούειν χρὴ τῶν, ὃ κατὰ πρῶτον λόγον ὑπὸ τῆς φύσεως γίγνεται. κατὰ πρῶτον δὲ λόγον ἐκείνα γίγνεσθαι φημεν ὑπὸ τῆς φύσεως, ὡν ὡς σκοπῶν ἀντιποιεῖται, καὶ μὴ δὲ ἀκολουθῶν τιτὰ ἐτέροις ἐξ ἀνάγκης ἔσται. ἡ τοιαύτη κίνησις κατὰ φύσιν, εἴτ' ἐξ αὐτοῦ κινεῖται τὸ κινούμενον, εἴτ' ὑφ' ἐτέρου. ἥδη μὲν οὐκ αἴματι σαφὲς εἶναι τὸ λε-

rio quidem saepe in unum subjectum cum affectu actio conveniat; et in hoc nihil est differentiae, oratione autem discrepant. Nam a secante facta divisio in eo, quod fecatur, una et eadem res cum sit, secantis quidem actio, ejus autem, quod fecatur, affectus est. Ita sane et iracundia actio quidem est irascibilis animae, affectus autem reliquarum ipsius duarum partium, et praeterea totius nostri corporis, quum ab iracundia violenter ad actiones ducitur. Hoc quidem unum est significatum utriusque nominis. Alterum autem, si actionem quidem motum quandam naturalem intelligamus, affectum autem praeter naturam. At quum multifariam id, quod secundum naturam est, dicatur, hoc inaudiri nunc oportet, quod primaria ratione a natura sit. Primaria autem ratione illa fieri a natura dicimus, quae veluti scopos natura amplectitur, nec ex aliqua consequentia alia necessario sequitur. Talis motus est secundum naturam, siue ex ipso moveatur id, quod movetur, siue ab altero. Conflare itaque

Ed. Chart. V. [180.]

Ed. Bas. I. (197.)

γόμενον, ἀλλ' οὐδὲν χειρόν ἐπὶ παραδειγματίων αὐτῷ σαφε-
στερον ἀπεργάσασθαι. ἡ τῆς καρδίας κίνησις, ἥ μὲν κατὰ
τοὺς σφυγμοὺς ἐνέργειά ἐστιν, ἥ δὲ κατὰ τοὺς παλμοὺς
πάθος. ἐξ αὐτῆς μὲν γὰρ ἔστι καὶ ἡ κατὰ τοὺς παλμοὺς,
ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν· ἐξ αὐτῆς δὲ καὶ ἡ τῶν σφυγμῶν,
ἀλλὰ κατὰ φύσιν. δεῖ δὲ τοῦ σφυγμοῦ ὁνόματος ἀκούειν
οὕτως τῶν, ὡς Πραξαγόρας καὶ Ἡρόφιλος ἰπιατρίες τε
σχεδὸν οὐ μετ' αὐτοὺς ἐχρήσαντο μέχρι καὶ ἡμῶν, ὡς ἡ γε
παλαιότερα γῆσις, ἥ κἄν τοῖς Ἑρασιστράτου τε καὶ Ἱππο-
κράτους εὐρίσκεται γραμμασίην, ἑτέρα τίς ἐστι, καὶ λεχθή-
σεται περὶ αὐτῆς ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα. τὴν μέντοι τῆς καρ-
δίας ἰδίαν κίνησιν ὀνομαζόντων ἡμῶν σφυγμὸν, ὁ παλμὸς
μὲν πάθος εἶναι λεχθήσεται κατὰ τὴν δεύτερον τῆς πά-
θος φωνῆς σημαινόμενον, ὁ σφυγμὸς δ' οὐ πᾶς ἐνέργεια.
τὸν γὰρ μάλιστα τοῦ κατὰ φύσιν, ἢ μικρότερον, ἢ κύντε-
ρον, ἢ βραδύτερον, ἢ πυκνότερον, ἢ ἀραιότερον, ἢ πᾶς
ἄλλως ἐξιπτάμενον οὐκ ὅν τις ἐνέργειαν εἴποι κατὰ τὸ
δεύτερον τῆς ἐνεργείας σημαινόμενον. ἐξ αὐτῆς μὲν γὰρ ἐν
τοῖς τοιοῦτοις σφυγμοῖς ἡ καρδία κινεῖται, κατὰ φύσιν δ' οὐ

jam arbitror id, quod dicitur, sed nihil malī fuerit
exemplis id reddere manifestius. Cordis motus pulsuum
ratione actio est, palpitationum respectu affectus. Ex
eodem enim est et palpitationum motus, sed non secun-
dam naturam; ex eodem etiam pulsuum motus, sed secun-
dam naturam. At pulsus nomen ita nunc audiendum est,
ut Praxagoras, Herophilus et prope omnes posteri ad no-
stra usque tempora usi sunt. Nam vetustior usus, qui in
Erasistrati et Hippocratis libris invenitur, alius est, et de
eo posterius dicetur. Quod si vero cordis peculiarem mo-
tum pulsum appellemus, palpitatio quidem affectus esse
dicetur pro secunda dictionis affectus significatione; pulsus
autem non omnis actio; nam majorem naturali, aut mi-
norem, aut citatiorem, aut tardio rem, aut frequentio rem,
aut rariorem, aut alio quodam modo excedentem nemo
actionem dixerit pro secundo actionis significatu. Quip-
pro ex se ipso in hujusmodi pulsibus cor movetur, sed non

Ed. Chart. V. [180.]

Ed. Bas. I. (297.)

κινεῖται· ὥστ', εἰ οὕτως ἐκίνησεν, οὐδὲν εἶναι θαντασιόν ἐν πρῶτῳ καὶ πάθος ὀνομάζεσθαι καὶ ἐνέργειαν, ὥσπερ τὸν μικρότερον τοῦ κατὰ φύσιν σφυγμόν, οὐ μὴν κατὰ γε ταυτὸν σημαινόμενον, ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸ πρότερον ἐκίνησεν ἐνέργειαν, (ἔστι μὲν γὰρ καὶ ἡ κατὰ τοῦτον τόν σφυγμόν κίνησις δραστηκῇ) κατὰ δὲ τὸ δεύτερον οὐκ ἐνέργειαν, ἀλλὰ πάθος, ὅτι μὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἡ κίνησις. οὕτως οὖν ἔχει καὶ πρὸς τοῦ θυμοῦ καὶ τῶν ἄλλων παθῶν. ἅπαντα γὰρ ἐνέργειαι τινεὶ εἰσι τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς κατὰ γε τὸ πρότερον τῆς ἐνεργείας σημαινόμενον, καθ' ὅσον δ' ἔκφοροι τε καὶ ἄμετροι κινήσει· εἰσὶ, καὶ οὐ κατὰ φύσιν, οὐκ ἐνέργειαι λέγοντ' ἂν ὑπάρχειν, ἀλλὰ πάθη κατὰ τὸ δεύτερον σημαινόμενον. ὅσον γὰρ τι κατὰ τὴν τῶν ἀρτηριῶν κίνησιν ὁ μέγας σφυγμός ἐστι, τοιοῦτος κατὰ τὴν τοῦ θυμοειδοῦς ὁ θυμός, ὅσον δ' αὖ πάλιν ὁ μικρὸς σφυγμός, τοιοῦτος ἡ ἀθυμία. αὕτη μὲν γὰρ ἑλλειπὴς ἐστὶ κίνησις τοῦ θυμοειδοῦς, ὑπερβύλλουσα δὲ καὶ πλεονάζουσα τοῦ προσήκοντος ἢ κατὰ τοὺς θυμούς. ταύτη γοῦν ἐνέργειαι τε ἅμα καὶ

secundum naturam movetur. Quare, si ita eveniat, nihil est mirum, unam rem et affectum et actionem appellari, sicuti minorem naturali pulsum, non tamen eodem significato, sed priore dicto actio, (est enim et hujus pulsus motus efficiens,) secundo autem non actio, sed affectus, quoniam non secundum naturam est motus. Sic igitur in iracundia habet, et in aliis affectibus. Omnes siquidem actiones quaedam sunt animae affectibus obnoxiae ex primo actionis significato. Quatenus autem effrenes et immoderati motus sunt, neque secundum naturam, non actiones esse dicuntur, sed affectus ex secundo significato. Qualis enim res in arteriarum motu magnus pulsus est, talis in irascibilis animae motu iracundia; qualis autem rursus parvus pulsus, talis timiditas. Hic enim deficiens motus est animae irascibilis; exuperans autem et amplior, quam convenit, is, qui in iracundia deprehenditur. Hac itaque ratione et actiones simul et affectus

Ed. Chart. V. [180. 181.]

Ed. Bas. I. (297.)

πάθη λεχθήσονται καθ' ἑτερόν τε καὶ ἕτερον σημαζόμενον ἢ τε ὀργή καὶ ἡ λύπη, καὶ ὁ φόβος, καὶ ἡ ἐπιθυμία, καὶ ὁ θυμὸς, [181] ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα, καὶ προσέτι καθ' ὅσον ὅλον τὸ σῶμα μετὰ τῆς ψυχῆς ἀπάγεται πρὸς αὐτῶν, ἡ κίνησις τοῦ ζώου πάθος ἐστὶν κατ' ἅμφω τὰ σημαζόμενα. πολλάκις μὲν γὰρ ἔπεται τῷ θυμοειδεῖ τὰ λοιπὰ δίο, πολλάκις δὲ τῷ ἐπιθυμητικῷ, καθάπερ ἐλκόμενά τε καὶ συρόμενα παραπλήσιον τρόπον, ὥστε καὶ ξυταρίδες ἵππων, ὁ μὲν ἕτερος ἰσχυρότερον ἄξας ἐπισύρει τὸν ἕτερον ἅμ' αὐτῷ μετὰ τοῦ σύμπαντος ἄρματος τε καὶ ἡνιόχου, ὁ δ' ἕτερος ὑπ' ἀσθενείας ἔπειτα κατεπιτηγώς, αὐτὸς δ' ὁ ἡνιόχος ἀποφέρεται βίβη. τητικαῦτα γὰρ ἡ μὲν κατὰ τὸν ἔκτορον ἵππον κίνησις ἐνέργειά τε καὶ πάθος αὐτοῦ λεχθήσεται, κατὰ μὲν τὸ πρότερον σημαζόμενον ἐνέργεια, (κίνησις γάρ ἐστιν ἐξ αὐτοῦ,) κατὰ δὲ τὸ δεύτερον οὐκ ἐνέργεια, παρὰ φύσιν γ' οὐδα κίνησις αὐτοῦ, ἀλλ' ἤδη πάθος. ἡ μέντοι τοῦ ἡνιόχου κίνησις οὐδὲ καθ' ἕτερον τῶν σημαζόμενων ἐνέργειά ἐστιν, ἀλλὰ κατὰ ἅμφω πάθος, εἰ γὰρ μήτ' ἐξ αὐτοῦ, μήτε κατὰ φύσιν ἢ κίνησις αὐτοῦ.

Sicentur alio atque alio significato ira, dolor, metus, cupiditas, iracundia, aliaque huiusmodi, et praeterea, quatenus totum corpus cum anima ab ipsis abripitur, motus animantis affectus erit utroque significato. Frequenter enim iracundiam reliqua duo sequuntur, saepe vero concupiscentiam, tanquam abstracta compulsaque jugalium equorum inflat, quorum alter valentius impellens alterum altrahit secum cum toto curru et auriga, alter praee imbecillitate sequitur submissus contractusque, ipso autem auriga vi auferitur. Tunc enim in effreni equo motus actio et affectus ipsius dicetur, priore quidem significato actio, (motus enim ex se ipso est,) secundo autem non actio, quum sit motus ei praeter naturam, sed iam affectus; aurigae vero motus ne secundum alteram quidem significatum actio est, sed secundum utrumque affectus, siquidem neque ex se ipso, neque secundum naturam motus ei

Ed. Chart. V. [181.]

Ed. Bas. I. (177.)

πᾶσι γὰρ τῶν κινήσεων, εἰ καὶ μὴ θρασυτικαὶ τινὲς εἰσι, μὴτ' ἐξ ἐαυτῶν, ἀλλὰ ἐφ' ὃς κατὰ φύσιν ὑπάρχειν ἐνέργειαι λέγονται, καθάπερ καὶ ἡ τοῦ σκέλους, ἥ ὅλης τῆς χειρὸς. ἐξ ἐτέρων γὰρ ἔχει ταῦτα τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, οὐκ ἐξ ἐαυτῶν, ὥστερ' ἡ καρδιά, ἀλλ' ὅμως καὶ ἡ βᾶδις ἐνέργεια σκελῶν ἐστι, καὶ λέγεται κατὰ τὸ δεύτερον σημαίνοντα, εἰ καὶ τινες ὑπ' ἀγνοήσεως τῆς περὶ τὰ σημαίνοντα τὴν βᾶδιν οὐ σκελῶν ἐνέργειαν, ἀλλὰ διὰ σκελῶν εἶναι φασιν, ἀληθεῖς μὲν τι λέγοντες, (ἐπὶ γὰρ τὸ πρότερόν τε καὶ πυριώτερον ἔρχονται σημαίνοντα,) ὅτι μέντοι μότιον οὕτως λέγειν ἀξιούσιν, καὶ μὴ συγχωροῦσι καὶ κατὰ θάτερον ἐρητηθεῖν, οὐκ ὁρθῶς ποιοῦσιν. οὕτως οὖν καὶ ὁ θυμὸς. καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ πάθος καὶ ἐνέργεια λεχθήσονται. τῶν γὰρ τῆς ψυχῆς συμφύτων δυνάμεων κινήσεις τινὲς ἄμετροί τε καὶ οὐ κατὰ φύσιν οὔσαι, διότι μὲν ἐξ ἐαυτῶν ἐκείτων κινουνται, διὰ τοῦτ' ἐνέργεια τῶν δυνάμεων εἰσι, διότι δ' ἄμετρος, διὰ τοῦτο πάθη. καὶ τῆς ὅλης μὲν ψυχῆς, καὶ αὐτῶν δὲ τῶν κινουμένων δυνάμεων

existat. Multi enim motus, et si non efficientes quidam sint, neque ex se ipsis, sed eo quod secundum naturam sunt, actiones dicuntur, quemadmodum etiam cruris, vel totius manus; ex aliis enim motus initium, non ex se ipsis haec obtinent, quomodo et cor; attamen et incessus crurum actio est, et secundo significatu dicitur, quamquam nonnulli parum exercitati in rerum significationibus incessum non crurum actionem, sed per crura esse pronunciant, ac vere quidem dicentes; nam ad prius principalisque significatum perveniunt. Quod vero solum ita dicere consent, nec concedunt etiam secundum alterum interpretari, non recte faciunt. Sic itaque et iracundia et concupiscentia tum affectus, tum actiones dicuntur; nam insitarum animae facultatum motus quidam et immoderati et praeter naturam quum sint, quoniam ex se quidem illi moventur, ideo facultatum actiones sunt, quoniam vero immoderate, idcirco affectus; ac totius sane animae ipsarumque facultatum utrarumque, sicut mo-

Ed. Chart. V. [181.]

Ed. Bas. I. (197. 298.)

ἀμφοτέρων αἱ κινήσεις αὐτῶν παρὰ φύσιν εἰσίν· ταῖς μὲν ἀλόγοις διττάμεσιν διὰ τὴν ἀμετρίαν, τῇ δ' ὕλη ψυχῇ, διότι παρὰ φύσιν, ἐπεὶ οἷχ ὑπὸ τῶν τοῦ παθητικοῦ κινήσεων, ἀλλ' ὑπὸ τῶν τοῦ λογιστικοῦ κρίσεων ἀπετροπεύεσθαι τε καὶ διοικεῖσθαι φαιεν τὸν βίον ἡμῶν. ὅταν οὖν ἔμπαλιν διοικώμεθα, πᾶσι φύσιν τε δηλονότι καὶ διὰ τοῦτο καὶ κατὰ πόθος ὁ τοιοῦτος βίος ἐπιτελείται. διὰ ταύτας μὲν ἤδη τὰς αἰτίας, ἅν' ἐ' ἐπ' ἐργείας τις, ἅν' τε πόθος εἶπῃ τὸν θυμὸν, ἢ τὴν ἐπιθυμίαν, ἢ τι τῶν ἄλλων, τῶν κατὰ ταῦτα παθῶν, οὐ χεὶρ μέμπεσθαι τούτῳ, πρὶν ἐμείσθαι τὰ σημαίνοντα ἐκ τῆς φωνῆς, (298) ἐφ' ὃ τε φάρον αὐτως αὐτομυσε. εὐρίσκειται δὲ καὶ Πλάτων αὐτὸς ἐνίοτε μὲν ἐνεργείας, ἐνίοτε δὲ πάθη προσαγορεύων τὰ τε διψῆν καὶ τὸ πεινῆν καὶ ὅλως τὰς ἐπιθυμίας καὶ τοὺς θυμούς. καὶ μὲν δὲ καὶ ὥς οὐδὲν διαφέρει πρὸς γὰρ τὰ παρόντα τὸ αὐτως ἢ ἐκείνως ὀνομάζειν, ἐν τῷ ταύτῳ τῆς Πολιτείας ἥδε γράφει. αὐτὸς οὖν, ἢ δ' ἐγὼ, τὸ ἐπιναύειν, τὸ ἀναυεύειν, καὶ τὸ ἐφίεσθαι τινος λαβεῖν, τὸ ἀπαυνεῖσθαι, καὶ τὸ προσάγεισθαι, τὸ ἀπωθεῖσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα τῶν

venitur, praeter naturam motus sunt, irrationalibus quidem potentiis propter immoderationem, toti autem animae eo, quod praeter naturam, quia non a motibus animae affectibus subditae, sed a rationalis iudicii vitam nostram regi dispensariquo affirmamus. Quum igitur contra gubernamur, praeterque naturam, eoque etiam secundum affectum talia vita transigatur, propter has sane jam causas, sive actionem, sive affectum dicat aliquis iracundiam, aut cupiditatem, aut aliorum similium affectuum quempiam, non increpare hunc oportet, priusquam significatum ex voce quaesieris, ad quod intendens ita nominarit. Invenitur autem et Plato ipse nonnunquam actiones, nonnunquam vero affectus appellare sitim, famem, et in totum cupiditates, iracundiamque. Insuper quod nihil ad praesentia refert, hoc an illo modo nomines, in quarto de Republica libro hunc in modum scribit: *Nam igitur annuere, tenere, aggredi aliquid capere, aversari, et adducere, repellere,*

Ed. Chart. V. [181. 182.] .

Ed. Basf. I. (298)

ἐναντίων ἀλλήλοις θεῖης, εἴτε ποιημάτων, εἴτε παθημάτων; διὰ παραδειγμάτων δ' ἐφαργέστερον τοῦτο διδάξω προελόμενος, ἐπιφέρων φησί· τί οὖν; ἦν δ' ἐγὼ, δινηρῆν, καὶ πεινῆν, καὶ ὅλως τὰς ἐπιθυμίας, καὶ αὖ τὸ ἐθέλειν, καὶ τὸ βούλεσθαι, οὐ πάντα ταῦτα εἰς ἐκεῖνά ποι' ἂν θεῖης τὰ εἶδη τὰ πῦν δὴ λεχθέντα; οἷον αἰετὴν τοῦ ἐπιθυμοῦντος ψυχὴν οὐχὶ εἰσὶν ἐφίεσθαι φήσεις ἐκείνου, οὐδ' ἂν ἐπιθυμῇ, [182] ἢ προσάγεσθαι τοῦτο, ὃ ἂν βούληται οἱ γενέσθαι; ἢ αὖ, καθόσον ἐθέλει τί οἱ πορισθῆναι, ἐπιτείνειν τοῦτο πρὸς αὐτὴν, ὥσπερ τινὸς ἐρῶντος ἐπορευομένην αὐτοῦ τῆς γενέσεως; ἔγωγε, τί δέ; τὸ ἀβουλεῖν, καὶ μὴ ἐθέλειν, μὴδ' ἐπιθυμεῖν, οὐκ' εἰς τὸ ἀποθεῖν καὶ ἀπελαύνειν ἀπ' αὐτῆς, καὶ εἰς ἅπαντα τὰναντία ἐκείνοις θήσομεν; αὐταὶ μὲν αἱ τοῦ Πλάτωνος φήσεις, οὐ μόνον ὑπὲρ ἐλέγομεν ἐπιδεικνύουσαι σαφῶς, ὡς τὸ πεινῆν, καὶ τὸ δινηρῆν, καὶ ὅλως τὸ ἐπιθυμεῖν τινος, ἢ ἐφίεσθαι το καὶ φεύγειν, εἴτε ποιήματά τις, εἴτε παθήματα, τοῦτέστιν εἴτε ἐνεργείας, εἴτε πάθη προσαγορεύουσιν, οὐδὲν διαφέρει, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς διδάσκουσαι.

omnia huiusmodi inter se contraria posueris, sive actiones, sive passionēs? Hoc exemplis evidentius docere insititens haec inducit. Quid autem? esurire, sitire, et omnino appetere, velle, eligere, nonne haec omnia ad illorum species referes, quas modo diximus, velut semper cupientis animam? Nonne vel aggredi dices illud, quod appetit, vel adducere, quod sibi adesse eligit? vel rursus nonne, quatenus aliquid sibi porrigi vult, annuere illud ad se amantis cujusdam instar, id ut fiat affectantem? Equidem. Quid vero? nolle, aspernari, negligere, non cupere, nonne in rejiciendi repellendique ab ea speciem, et in omnia illis contraria referemus? Haec sane Platonis verba sunt, non solum quod dicebamus ostendentia manifesto, nempe esurire, sitire, et omnino appetere aliquid, aut aggredi, et averfari, sive actionem aliquam, sive passionem, hoc est, sive functionem, sive affectum appellaverit, nihil interesse, sed etiam de animi partibus docentia.

Ed. Chart. V. [182.]

Ed. Bas. I. (198.)

Κεφ. β'. Διὺ καὶ καλῶς ἂν ἔχοι μὴ παραδραμεῖν αὐ-
τὰς, ἀλλ' ὅλον ἀναλαβεῖν τὸν λόγον, ὃν ἐν τῷ τετάρτῳ
τῆς Πολιτείας διήλθεν, ἰπὲρ τοῦ τρία τὰ τῆς ψυχῆς ἡμῶν
ὑπάρχειν εἶδη. προσέχειν δὲ χρὴ κῆσταυθα τῷ λεγόμενῳ
τὸν τοῦν ἀπ' αὐτῶν ἀρξαμένους αὐδὶς τῶν ὀνομάτων, καὶ
μὴ φομίζειν, ἐπιλανθάνεσθαι τὸν Πλάτωνα τῶν ὑφ' αὐτοῦ
λεγομένων, ἐπειδὴν εἶδη τρία τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἔχειν εἰπὼν
αὐδὶς εἰς τρία μέρη διαιρεῖσθαι φάσκει. καὶ γὰρ εἶδη καὶ
μέρη ψυχῆς ὁρθῶς ἂν τις ὀνομάζοι τὸ λογιστικόν, καὶ τὸ
θυμοειδές, καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ὥσπερ εἰ καὶ σώματος
εἶδη τις εἰπὼν εἴη φλέβα, καὶ ἀρτηρία, καὶ νεῦρον, ὅσοι τῶν
τε καὶ χόνδρον, καὶ σάρκα, καὶ τῶν ὅσων τοιαῦτα, μετὰ
ταῦθ' ὡς περὶ μερῶν αὐτῶν διαλέγοντο. καὶ γὰρ καὶ μέρη
τοῦ σώματος ἡμῶν ἀληθῶς ἂν τις εἴηαι λόγοι τὰ τοιαῦτα,
(συμπληροῦται γὰρ τὸ ὅλον ἐξ αὐτῶν,) καὶ μέντοι καὶ εἶδη τοῦ
σώματος οὐδὲν ἦτον, ἐν μόνοις γὰρ τοῖς ὁμοιομερείαις τὸ δια-
φέρειν εἶδος οὕτω ὅστις, ἢ τὸ τῆς σαρκὸς μέρος, ἢ τὸ τῆς φλε-
βὸς, ἢ τὸ τῆς πιμλῆς. οὐδὲ ἀληθὲς εἰπεῖν ἐπὶ τῶν τοιούτων,

Cap. II. Quare etiam bene habet non praeterire ea,
sed totum sermonem repetere, quem in quarto de Repu-
blica de eo, quod tres animae nostrae species exsistant,
percurrit. At animum et hic iis, quae dicuntur, adhibe-
re convenit, ab ipsis rursus nominibus auspiciatos, ac
non putare, Platonem suorum ipsius dictorum oblitum fuisse,
quandoquidem, ubi tres animam nostram species habere
dixisset, iterum in tres dividi partes asseverat. Etenim
species et partes animas recte aliquis nominaverit ratio-
cinatricem, irascibilem et concupiscibilem, quemadmodum,
si etiam corporis species dixeris venam, arteriam, ner-
vum, os, cartilaginem, carnem, aliaque ejusmodi, postea
de ipsis tanquam partibus differas; siquidem et partes
corporis nostri ejusmodi esse vere dixerit aliquis, ut ex
quibus totum absolvetur compleaturque, nec non et spe-
cies corporis nihilominus; in solis enim similaribus differ-
re specie non invenies aut carnis partem, aut venae,
aut pinguedinis; neque in hujusmodi verum lateri possis,

Ed. Chart. V. [182.]

Ed. Bas. I. (298.)

ὥς ἐκ τούτωνδ' ἐκ τινῶν εἰδῶν σύγκειται τὸ ὅλον· ἐν δὲ τοῖς
 ἀνομοιομερέσις ἢ τῶν εἰδῶν διαφορὰ τὸν ἀριθμὸν ὀρίζει
 τοῖς μερίσις. τοιοῦτον δὲ τι χοῦμα καὶ ἡμῶν τὴν ψυχὴν ὁ
 Πλάτων εἶναι φησιν, ἐκ τριῶν μερῶν συγκειμένης. εἰκάζει
 δ' οὕτω τὸ μὲν ἐπιθυμητικὸν θηρίον ποικίλων τε καὶ πο-
 λυκεφάλων, τὸ δὲ θυμοειδὲς λέοντι, τὸ δὲ λογιστικὸν ἀν-
 θρώπῳ. αὕτη γὰρ ἡ εἰκὼν οἰκειοτέρα τῆς κατὰ τὸν Φαί-
 δρον, ἐν ἣ τῶν εἰδῶν ἱππομόρφῳ μὲν τινα δύο φησὶν
 ὑπάρχειν, ἡνίοχον δὲ τρίτον. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῆς Πολι-
 τείας ἐννάτῃ τῆς προτέρας εἰκότος ἐμνημόνευσεν, ὡς σα-
 φέστερον ἐνδεικνυμένης, ὅποσον ἕκαστόν ἐστι τῶν εἰδῶν τῆς
 ψυχῆς. ὁ μὲν οὖν Πλάτων, καὶ τοῖς τόποις τοῦ σώματος
 πεχωρίσθαι νομίζαν αὐτὰ, καὶ ταῖς οὐσίαις πάμπολυ διαλ-
 λάττειν, εὐλόγως εἶδη τε καὶ μέρη προσαγορεύει. ὁ δ'
 Ἀριστοτέλης τε καὶ ὁ Ποσειδώνιος εἶδη μὲν ἢ μέρη ψυ-
 χῆς οὐκ ὀνομάζουσιν, θυνάμεις δ' εἶναι φασὶ μιᾶς οὐσίας
 ἐκ τῆς καρδίας ὁρμαιμένης. ὁ δὲ Χρυσίππος, ὥσπερ εἰς
 μίαν οὐσίαν, οὕτω καὶ εἰς δύναμιν μίαν ἀγει καὶ τὸν

nempe totum ex tot quibusdam speciebus constare; in dis-
 similaribus numerum finit partibus specierum differentia.
 Talem autem quandam rem animam quoque nostram
 Plato ex tribus partibus compositam esse pronunciat. Assi-
 milat autem sic concupiscibilem belluae variae et multo-
 rum caputem, irascibilem leoni, ratiocinatricem homini.
 Haec enim similitudo familiarior est ea, quam in Phaedro
 habet; ubi duas sane species equina quadam forma esse
 scribit, aurigam vero tertiam; quin etiam nono de Repu-
 blica libro prioris meminit comparationis, tanquam ma-
 nifestius ostendentis, quales singulae animae sint species.
 Itaque Plato etiam locis ipsas esse segregatas et essenti-
 is longe diversas arbitratus merito et species et partes ap-
 pellant. Verum Aristoteles et Posidonius species sane aut
 animae partes non nominant, sed facultates esse unius
 substantiae ex corde proficiscentis affirmant. Chrysippus,
 tanquam ad unam substantiam, ita et in facultatem unam

Ed. Charl. V. [182. 183.]

Ed. Bas. I. (108.)

θυμὸν, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν. ἀλλ' ὅτι μὲν οὐκ ὀλίγον ἀμαρ-
τάνει τῆς ἀληθείας ὁ ἀνὴρ οὗτος, αὐτάρκως ἡμῖν ἐπιδέ-
δικται. ὅτι δὲ οἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην σφάλλονται, μᾶς
οὐσίας τὰς τρεῖς δυνάμεις εἶναι νομίζοντες, ἐν τε τοῖς ἑμ-
προσθεν ἱκανῶς ἐπιδεδικται, καὶ οὐδὲν ἥτιον ὁ μετὰ
τοῦτον λόγος ἀποδείξει. [183] πρότερον δ', ὅτι Πλάτων
αὐτὸς εἶδεν τε καὶ μέρη ψυχῆς ὀνομάζει τὸ τε λογιστικόν,
καὶ τὸ θυμικόν, καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐξ αὐτῶν τῶν ῥή-
σεων αὐτοῦ πιστωσόμεθα. ἐν μὲν οὖν τῷ Τιμαίῳ περὶ
τῆς ἐπιθυμητικῆς ψυχῆς, ἧς καὶ τὰ φυτὰ μετέχει φύ-
σει, διαλεγόμενος ὧδέ πως γράφει. μετέχει γὰρ μὴν τοῦτο,
ὃ νῦν λέγομεν, τοῦ τρίτου τῆς ψυχῆς εἶδους, ὃ μεταξὺ φρε-
νῶν ὀμφαλοῦ τε ἵδρυται. αὐτοῖς δ' ἐν τῷδε τῷ βιβλίῳ περὶ
τῆς λογιστικῆς ψυχῆς διαλεγόμενος ὧδέ πως φησι. τὸ δὲ δὴ περὶ
τοῦ κυριακίου παρ' ἡμῖν ψυχῆς εἶδους διανοεῖσθαι δεῖ τῇδε,
ὡς ἄρα αὐτὸ δαίμονα ὁ θεὸς ἐκάστῳ δίδουσι, ὃ δὴ φημεν
οἰκᾶν μὲν ἡμῶν ἐπ' ἅκρῳ τῷ σώματι, πρὸς δὲ τὴν ἐν οὐ-
ρανῷ συγγένειαν ἀπὸ γῆς ἡμᾶς αἶρειν. αὐταμφοτέρα δ' αὖ

tum iracundiam, tum concupiscentiam deducit. At quod
non parum a veritate vir aberret, abunde adeo jam a
nobis ostensum est. Quod autem Aristotelis sectatores
fallantur, qui unius substantiae tres esse facultates
censeant, et superius satis declaravimus, et nihilominus
nunc subsequens sermo demonstrabit. Prius autem, quod
Plato ipse species animae et partes nominat ratiocinatri-
cem, irascibilem et concupiscibilem, ex ipsis ejusdem
verbis astruimus. In Timaeo igitur de appetente anima,
cujus etiam plantae naturae participes sunt, differens hoc
pacto scribit: *Particeps est tamen id, quod nunc dicimus,
tertiae animae speciei, quam intra praecordia et umbili-
cum collocari constat.* Rursum, quem hoc in libro de ani-
ma ratiocinatrice disputat, ita ait: *At de principissima
animae nostrae speciei cogitare hic oportet, siquidem per
eam cuius genium Deus tradiderit; quam sane in sum-
mo nostro corpore habitare dicimus, ad caelestem vero
cognitionem a terra nos attollere.* Ultramque simul in hoc

Ed. Chart. V. [183.]

Ed. Basf. I. (298.)

πάλιν ἐν ταυτῷ βιβλίῳ τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμοειδὲς τῆδε τῇ ῥήσει ψυχῆς εἶδος ὠνόμασεν. ἄλλο τι εἶδος ἐν αὐτῷ ψυχῆς προσφωκούμενον τὸ δεινὰ καὶ ἀναγκαῖα ἐν ἑαυτῷ παθήματα ἔχον. ὁμοῦ δ' αἱ πάλιν τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἶδη προσαγορεύει τῆς ψυχῆς ἐν ταυτῷ βιβλίῳ, τῷ Τιμαίῳ, κατὰ τήνδε τὴν διήγησιν. ἔστι γάρ, καθάπερ εἶπομεν πολλάκις, ὅτι τρία τῆς ψυχῆς ἐν ἡμῖν εἶδη κατέκισται. ὡσαύτως δ' αὖν τῇ Πολιτείᾳ κατὰ μὲν τὸ τέταρτον ὑπὲρ τοῦ θυμοειδοῦς προειρηκώς, ὡς ἑτερόν ἐστι τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, κῆπειθ' ἐφεξῆς ζητῶν, εἰ καὶ τοῦ λογιστικοῦ διαφέρει, φησί· ἀρ' οὐν ἑτερον ὃν καὶ τοῦτου, ἢ λογιστικοῦ τι εἶδος, ὥστε μὴ τρία, ἀλλὰ δύο εἶδη εἶναι ἐν τῇ ψυχῇ, λογιστικόν τε καὶ ἐπιθυμητικόν; οὕτω δὲ καὶ κατὰ τὸ ἔννατον ἔγραψεν ἐν γε τῇδε τῇ ῥήσει. ἀλλ' ἡσυχάσας μὲν τὰ δύο εἶδη, τὸ τρίτον δέ τις κινήσας, ἐν ᾧ τὸ φρονεῖν ἐγγίγνεται, καὶ προσέτι τῇδε. ὅτι δὴ οὐν εἶπον, ἀμφισβητοῦνται ἐκάστου εἶδους αἱ ἡδοναί, καὶ αὐτὸς ὁ βίος, μὴ ὅτι πρὸς τὸ κάλλιον καὶ αἰσχίον ζῆν, μηδὲ τὸ χεῖρον

rursus libro appetitivam et irascibilem hac oratione animae speciem nuncupavit. Item quod species animae mortalis, gravesque et necessarias in se affectiones habens, ibidem simul habitat. Pari modo rursus tres animae nostrae partes species animae in eodem libro, Timaeo, in hac enarratione appellat. Est enim, quemadmodum diximus subinde, puta tres animae species in nobis habitare. Sic etiam libro de Republica quarto, quum praedixisset, irascibilem a concupiscibili esse diversam, ac postea, quum inquireret, an etiam a rationali differat, inquit: *An igitur et iracundia a ratione variat, vel quaedam species rationis, ita ut non tres, sed duae existant in anima species, ratiocinatrix et concupiscibilis?* Ita libro nono in haec verba scriptum reliquit: *Sed pacatis duabus quidem speciebus, tertia autem commota, in qua prudentia gignitur.* Ac praeterea ibidem: *Quemadmodum igitur dixi, cujusque speciei voluptates inter se continentur, ipsaque vita, non solum ut honestius et turpius,*

Ed. Chart. V. [185.]

Ed. Bas. I. (298. 299.)

καὶ ἀμεινόν, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸ τὸ ἥδιον καὶ ἀλυπότερον. πῶς ἂν ἦδη μὲν τις αὐτῶν ἀληθείστατα λέγοι; τί ἂν ἐκδοίμεν ἑτέρας παραγράφους ῥήσεις; ἱκαναὶ γὰρ καὶ αὐτὲς δηλώσαι τὴν γνώμην τῶνδ' ὁρίων, ὡς εἶδη ψυχῶν εἶναι βούλονται τὰ τρία ταῦτα, λογιστικὴν, ἐπιθυμητικὴν καὶ θυμοειδέα. ἀμελεῖ μόνας αὐτάς εἶναι φησι χωρὶς ἀλλήλων, ἐν μὲν τοῖς φυτοῖς τὴν ἐπιθυμητικὴν, ἐν δὲ τοῖς θεοῖς τὴν λογιστικὴν. τὴν μέντοι θυμοειδῆ διὰ τί μόνην οὐχ οἶόν τε κατ' οὐδὲν τῶν σωμάτων εἶναι, προὐτὼν ὁ λόγος ἀποδείξει, παραθεμένων ἡμῶν τὴν ἐκ τοῦ Τιμαίου ῥῆσιν, ἐνθα τὴν χρῆσαν τῆς γενέσεως αὐτῆς διδάσκων ἔνεκα τῆς ἐπιθυμητικῆς γεγονέναι φησι βοηθὸν τῇ λογικῇ ψυχῇ, καθάπερ τινα κύνα κατὰ τοῦ πολυκεφάλου τε καὶ ἀγρίου θρέμματος, τῆς ἐπιθυμίας. εἰκότως οὖν εἶδη ψυχῆς αὐτὰ προσαγορεύει κατὰ τε τὰς προγεγραμμένας ῥήσεις καὶ προσέειπε πολλὰς ἑτέρας, ὧν οὐκ ἀνάγκη μνημονεύειν, ἐκαστῶς ἥδη διὰ τούτων τῆς (299) γνώμης τῶνδ' ὁρίων ἐγνωσμένης. εἰ δὲ καὶ μέρη ψυχῆς ἕκαστον αὐτῶν ὀνομάζει, θαυμαστὸν οὐδέν.

aut pejus et melius, sed ut suavius et minus moleste degatur. Quomodo ut que cognoscemus; quis ipsorum verissime dicat? quid adhuc alia ascribere verba opus habemus, quum et haec abunde viri sententiam possint significare, nempe quod tres esse animarum species has velit, ratiocinatricem, concupiscibilem et irascibilem? Porro solas ipsas esse sine mutuo confortio tuetur, in stirpibus sane appetentem, in diis ratiocinatricem. Irascibilem vero cur solam non liceat in ullo corpore esse, processu sermonis demonstrabitur, ubi apposuerimus ex Timaeo verba, quibus usam generationis ipsius docens, appetentis causa creatam esse, rationali animae auxiliatricem, ait, tanquam canem quendam contra multorum caput et agrestem feram, cupiditatem. Merito igitur species animae eas appellat praedictis orationibus, ac praeterea aliis plerisque, quarum non necesse est meminisse, quum evidenter jam per haec sententia viri sit cognita. At si etiam partes animae singulas ipsas nominet, nihil mirum est.

Ed. Chart. V. [183. 184.]

Ed. Bas. I. (299.)

πρῶτον μὲν γὰρ αὐτὸς ἡμῶς ἐδίδαξεν, ὡς, ὃ τι περ ἂν εἶδος ᾖ, τοῦτο καὶ μέρος ὀνομάζειν ἔγχωρεῖ, μὴ μέντοι τό γε μέρος ὕπαν εὐθὺς καὶ εἶδος εἶναι· δεύτερον δὲ, ὅτι μὴδ' ἔγχωρεῖ λέγειν μὴδὲν σύνθετον ὁμοιομερές, ἑαυτῷ γε συνεχὲς ὅλον ὑπάρχον. ἐξ ὠρισμένων γὰρ τὸν ἀριθμὸν σύγκειται μορίων· οὐθενὸς γὰρ ὁμοιομεροῦς ἀριθμοῦ περιλαβεῖν ἔγχωρεῖ τὸ πληθὺς τῶν μορίων. ὅτι μὲν οὖν εὐλόγως ὁ Πλάτων εἶδη τε καὶ μέρη τῆς ψυχῆς ὀνομάζει ταῦτα, μακροτέρων οὐ δέομαι λόγων.

Κεφ. γ'. [184] Ὅτι δὲ τὸ μὲν ἐν τῇ κεφαλῇ καθίσταται, τὸ δ' ἐν τῇ καρδίᾳ, τὸ δ' ἐν τῇ ἥπατι, τοῦτο ἐξ ἀρχῆς προῖκται, καὶ δίδεικται διὰ τῶν ἐμπροσθεν ὑπὲρ τῶν δύο μερῶν. ὑπόλοιπον δὲ εἶναι τὸ ἐπιθυμητικὸν ἰδίως ἀποδείξαις δεόμενον, ἣν ἐν τῷδε διεξιμεν, ἐκεῖτο πρότερον ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου προσέπόντες, ὡς οὐκ ἐξ ὁμοίας ἐναργῶν, οὐδ' ἐξ αὐτῆς ἀντικρυς τοῦ ζητουμένου τῆς φύσεως ἢ ἀποδείξαις ἴσαστο, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἐμπροσθεν, ἀλλ' ἐκ τῶν τούτῳ συμβεβηκότων ἰδία. τῶν μὲν γὰρ τεύρων βρόχῳ

Primum enim ipse nos docuit, quod, quaecunque fuerit species, haec etiam pars nominari possit; non tamen quaelibet pars statim et species erit. Secundo autem, quod ne dicendum quidem est ullum compositum simulare, quum sibi ipsi ex toto continuum sit; ex numero enim finitis constat partibus, nullius autem similis numero comprehendi potest multitudo partium. Proinde quod bona ratione Plato species et partes animae has appellet, pluribus verbis non opus est.

Cap. III. Quod autem aliam in capite, aliam in corde, aliam in jecinore collocavit, id ab initio propositum erat, ostensumque per superiora est de duabus partibus. Reliquam adhuc concupiscibilem, quae peculiari demonstratione indiget, hoc loco persequemur, illud prius initio sermonis praefati, quod non ex similiter evidentibus, neque ex ipsa manifesto ejus, quod quaeritur, natura demonstratio petetur, quemadmodum in prioribus, sed ex iis, quae proprie huic accidunt. Etenim nervi si sunt

Ed. Chart. V. [184.]

Ed. Bal. I. (399.)

διαλαμβανόμενων ἢ τέμνομένων; ἑφαίνετο τὰ μὲν ἐγκέφαλον συνεχῇ μόρια διασώζοντα τὰς ἀρχαίας δυνάμεις, τὰ δ' ἐπέκεινα τοῦ βρόχου παρασχεῖν καὶ τὴν αἰσθησίν ἀπολλύοντα καὶ τὴν κίνησιν. οὕτω δὲ καὶ τῶν ἀρτηριῶν αἱ μὲν τῇ καρδίᾳ συνεχεῖς τὰς ἀρχαίας ἐνεργείας ἐργάζονται, αἱ δ' ὑπὸ τοῦ βρόχου διεσπόμεναι τελείως ἀσφύκτοι γιγνόμεναι. καὶ μέντοι καὶ τὰ παθήματα τῆς ψυχῆς, ὅσα κατὰ τοὺς θυμούς τε καὶ τοὺς φόβους συμπέπτει, προφανῶς ἐξίστανται, τὴν καρδίαν ἐφαίνετο τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας. ἐμνημονεύσαμεν δὲ καὶ ὅσα θλιβόμενος ὁ ἐγκέφαλος ἢ τιτρωσκόμο- νος εἰς τὰς κοιλίας ὑπὸν βλάπτει τὸ σῶμα, καὶ ὡς καὶ ταῦτ' ἐναργῶς ἐνδείκνυται κινήσεώς τε καὶ αἰσθήσεως ἀρχὴν ὑπάρχειν αὐτόν. ἐπὶ δὲ τοῦ ἥπατος οὐδὲν τοιοῦτον ἔχομεν ἐπιδεικνύειν, οὐτ' εἰ γυμνώσαντες αὐτὸ θλίβομεν, οὐτ' εἰ βρόχῳ τὰς φλέβας διαλαμβάνομεν. οὔτε γὰρ ἐναρ- γοῦς ἐστὶ κινήσεως ἢ ἀρχῇ, καθάπερ ἡ μὲν καρδία τῆς σφυγμικῆς, ὁ δ' ἐγκέφαλος τῆς αἰσθητικῆς τε καὶ προαι- ρητικῆς, οὐτ' ὑξείας βλάβης αἴτιον, ὡς ἐκείνων ἐκότερον, ἀλλ' ἐν τῷ χρόνῳ βλάπτεται τὸ ζῶον εἰς ἀτροφίαν τε καὶ

intercipiantur aut difsecantur, partes quidem cerebro continuae principii sui retinere facultates apparent; quae ultra funem habentur, statim et sensum perdunt et motum. Ita sane et arteriae, quae quidem cordi sunt continuae, originis suae functiones obenant; quae foris intercipiuntur fune, prorsus non pulsant. Quin etiam affectus animae, qui ex iracundia et metu accidunt, palam cor ex naturali functione eripere videntur. Meminimus etiam, quomodo contusum cerebrum aut vulneratum in ventriculis totum corpus offendat, item quomodo haec quoque evidenter demonstrant, et motus et sensus originem ipsum esse cerebrum. At in jecinore nihil hujusmodi possumus ostendere, neque si nudatum ipsam comprimamus, neque si fune venas intercipientur; neque enim evidenter motus est initium, quemadmodum cor pulsatile, cerebrum vero sensorii et arbitrarii, neque acutae noxae causa, ut utrumque illud, sed temporis spatio animal offenditur, jecore in totius corpo-

Ed. Chart. V. (184.)

Ed. Basf. I. (399.)

ἄχρσιον, ἥπατος ἀτόνῃσαντος. αἰσάντως δὲ καὶ τὸ μέρος, εἰς ὅπερ ἂν ἐμβάλλουσιν φλέβα βρόχου διαλάβης, ἥ καὶ παντάπασιν ἐκπόψης, ἀτροφαίτερόν τε καὶ ἀχρούστερον ἐν πλέονι χρόνῳ φαίνεται γιγνόμενον, οὐ μὴν ἐν γε τῷ παλαιό-
τικῳ βλαπτόμενον οὐδὲν, ὅ τι ἄξιον λόγου. τοιαύτης γὰρ δυνάμειος ἀρχὴ τὸ ἥπαρ, οἷα καὶ τοῖσι φυτοῖς ὑπάρχει. καλεῖσθαι γὰρ ἐν γε τῷ πυρόντι δύναμις, ὕστερον ἐπιδειξόν-
των ἡμῶν ἀκριβέστερον, ὡς πολλῶν ἐστι δυνάμεων ἀρχὴ τὸ ἥπαρ, καὶ κἄλλιον οὐσίαν ψυχῆς ὀνομάζειν, οὐ δύναμιν, ἐν ἐκάστῳ τῶν τριῶν σπλάγχχνων περιεχομένην, ἐν ἐγκεφάλῳ μὲν λογιστικὴν, ἐν καρδίᾳ δὲ θυμοειδῆ, κατὰ δὲ τὸ ἥπαρ ἐπιθυμητικὴν, ἢ φυτικὴν, ἢ γεννητικὴν, ἥ, ὡς οἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην, θρεπτικὴν, ἀφ' ἑνὸς ἐκεί-
στου τοῦνομα θέμενοι, ἀπὸ μὲν τοῦ φύειν φυτικὴν, ἀπὸ δὲ τοῦ τρέφειν θρεπτικὴν, ἀπὸ δὲ τοῦ γεννᾶν γεν-
νητικὴν· ὁ δὲ Πλάτων ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐπιθυμιῶν ἐπιθυμητικὴν. οἱ δὲ Στωϊκοὶ οὐδὲ ψυχὴν ὅλως ὀνομάζουσι τὴν τὰ φυτὰ διοικοῦσαν, ἀλλὰ φύσιν. ὀνομαζέσθαι μὲν οὖν

ris tabem et pallorem elanguescente. Similiter pars, cui-
cunque insertam venam vinculo exceperis, vel etiam om-
nino excideris, maior alimenti defectu et decoloratio-
longiori spatio fieri videtur, non tamen repente noxam
mentionem dignam experitur. Eiusmodi enim facultatis ini-
tium jecur, quale et stirpibus inest. Vocetur enim in prae-
sentia facultas, quoniam ostendemus postea accuratius,
quomodo multarum facultatum origo sit jecur; ac melius
est substantiam animae nominare, non facultatem, in sin-
gulis tribus visceribus comprehensam, in cerebro sane ra-
tiocinatricem, in corde irascibilem, in jecore appetentem,
aut vegetativam, aut generatricem, aut Aristotelico more nu-
tritiam, ab unaquaque re nomine imposito, a vegetando ve-
getativam, a nutriendo nutritiam, a generando generatricem;
Plato a multitudine cupiditatum concupiscibilem. Stoici ne
animam quidem prorsus nominant eam, quae stirpes dis-
pensat, sed naturam. Appellet igitur unusquisque, quo-

Ed. Chart. V. [184. 185.]

Ed. Bas. I. (299.)

βιαστος, ὡς ἂν ἐθελῇ, περὶ δὲ τῶν ἐναργῶς τοῖς πράγμασι διαφορῶν ἀποδείξει πιστούσθαι, καθάπερ ἡμεῖς ἐπὶ μὲν ἐγκεφάλου καὶ καρδίας ἐμπροσθεν ἐποιήσαμεν, ἐφ' ἥπατος δὲ κατὰ τὸν ἐνεστώτα λόγον ὁμοῦμεθα διαλθεῖν. ἀρξόμεθα δ' ἀπὸ τῶν ἐναργεστέρων, ἵν' ὥσπερ γυμνασθέντες ἐν τούτοις ῥῶον ἐξάρωμεν, τι τῶν ἀμυδροτέρων, ἅμα τε προτάσεων εὐπορήσωμεν εἰς αὐτά. ἐναργέστατον δ' ἐστὶν ἀπὸ τῶν φλεβῶν ἀρξασθαι [185] καὶ ζητῆσαι, πότερον καὶ τούτων ἐστὶν ἀρχὴ τῶ ἥπαρ, ὡς ἀρτηριῶν μὲν ἡ καρδία, τῶν νεύρων δ' ὁ ἐγκέφαλος, ἢ, καθάπερ ἔνιοι τομίζουσιν, οὐ ταῖς ἀρτηρίαις μόναις, ἀλλὰ καὶ ταῖς φλεβαῖς ἐπιπλέμει τὰς φυσικὰς δυνάμεις ἡ καρδία. κάλλιστον οὖν εἰς τοῦτο περὶ τῆς κατὰ τὰ φυτὰ γενήσεώς τε ἅμα καὶ διοικήσεως ἐπισκέψασθαι πρότερον· εἰκὸς γάρ που, μόνην ἐκείναις ὑπάρχουσαν τὴν ζητουμένην δύναμιν ἐναργέστερα τεκμήρια τοῦ μέρους, ἢθεν ὁρμαῖαι, παρασχεῖσθαι. καταβληθέντος εἰς τὴν γῆν σπέρματος οὐτείνουσιν, εἰ μὲν ἀνυμώδης εἴη, πλέον οὐδὲν εἰς φυτοῦ γένεσιν αὐτὸ περιεργάζεται τὸ σπέρμα, πᾶσαν

modocunque volet, de rerum autem differentiis evidentibus demonstratione fidem faciat, quemadmodum nos in cerebro quidem et corde prius fecimus, de jecinore autem in praesenti libro tractare aggrediamur, sed ab evidentioribus incipiemus; nam in his exercitati facilius inveniemus obscuriora, simulque propositiones ad ea nobis suppeditabuntur. Evidentius autem est a venis exordiri ac quaerere, utrum etiam harum sit initium jecur, sicuti artiarum cor, nervorum cerebrum, vel, quemadmodum nonnulli putant, non arteriis solis, sed etiam venis naturales facultates cor distribuat. Optimum igitur fuerit ad hoc considerare prius, quomodo stirpes generentur simul et dispensentur; verisimile enim, solam illis insinuatam, de qua quaeritur, facultatem evidentiora indicia partis, unde profiscitur, praebuisse. Projecto in terram semine qualicunque, si squalida fuerit ac sicca, nihil amplius ad stirpis generationem ipsum semen molitur, utpote quum

Ed. Chart. V. [185.]

Ed. Bas. I. (399.)

αὐτοῦ τὴν ἔμφυτον ἰκμάδα πρὸς ἑαυτὴν τῆς γῆς ἐλκυσάσης·
μετρίως δ' ὑπαρχούσης ὑγρᾶς, μαλακὸν γίνεται τὸ σπέρμα,
διοιδίσκεται δὲ κατὰ τὸ περιέχον αὐτὸ σύμφυτον σκέπασμα
τὸ ὅλον δέρμα, καὶ ῥήγνται μὲν πρῶτον, ἡρειθεύσης τῆς
κατὰ τὸ σπέρμα νοτίδος· εἴθ' ἐξῆς ἀποτείνεται κατὰ τὸ
ῥαγὲν ἀποβλάστημά τι λεπτόν καὶ μαλακὸν εἰς ἄμφω τὰ
μέρη, τὸ τε ἄνω τοῦ σπέρματος ὡς πρὸς τὸν αἶρα καὶ τὸ
κατὰ βάθος τῆς γῆς. καὶ ταῦτα συνεχῇ φαίνεται τὴν αἵξη-
σιν ποιοῦμενα καὶ φερόμενα διὰ παντός εἰς ἅπερ ἀρχήθεν
ᾤκησσε. καὶ τοῦ χρόνου προϊόντος εἰ τὸ σπέρμα δένδρου
τινὸς εἴη μεγάλου σπέρμα, τὸ μὲν εἰς τὸν αἶρα φερόμενον
αὐτοῦ πρέμνον γίγνεται, τὸ δ' εἰς τὸ βάθος τῆς γῆς
ῥίζα, καὶ σχίζεται γε πολλὰς σχίσεις ἐκύτερον, εἰ πολυσχι-
δούς εἴη δένδρου τὸ σπέρμα. μία μὲν οὖν ἀρχὴ τῆς γενέ-
σεώς ἐστὶ καὶ τῆς αὐξήσεως ἅπασι τοῦ φυτοῦ τοῖς μέρεσιν
ὁ τόπος ἐκείνος, ὅθεν ἄνω μὲν τὸ πρέμνον, ἡ δ' ἀρχὴ τῆς
ῥιζώσεως κάτω γίγνεται, καὶ φαίνεται καθάπερ ἅκ τινος
ἐστίας ἢ διοικοῦσα τὸ δένδρον δύναμις ἐκείθεν ὀργανομένη.

omnem ipsius insitum madorem ad se terra attraxerit.
Quando autem mediocriter humida est, molle redditur se-
men intumescitque juxta ambiens ipsum nativum cutis
modo operculum, ac rumpitur quidem primum, madore
feminis in aërem converso, deinde protenditur juxta ru-
pturam germen quoddam, tenue et utrobique molle; ac
superior feminis portio cen ad aërem, inferior in terram
vergit, atque haec perpetuo augescere videntur, ac sem-
per ferri in quae ab initio inclinabant. Temporis proces-
su, si semen arboris cujusdam magnae fuerit, pars, quae
in aërem fertur, caudex ipsius evadit, quae in injum ter-
rae declinat, radix, et utraque portio variis scissuris di-
varicatur, si multifidae arboris semen extiterit. Unum
itaque principium generationis et incrementi omnibus stir-
pis partibus est locus ille, unde sursum quidem caudex,
initium vero radicis deorsum nascitur, ac apparet, tan-
quam ex loco quodam, virtus, quae arborem dispensat,

Ed. Chart. V. [185.]

Ed. Bas. I. (199.)

κινείται μὲν οὖν τὰς ἐναντίας κινήσεις, εἰς μὲν τὸ κάτω καὶ τὸ βάθος τῆς γῆς ἔν τε τῷ κατασχίζειν τὸν βλαστὸν πολυμερῶς εἰς πολλὰς τὰς πρώτας ῥίζας αὐξάνειν ἀρχομένας· εἰς δὲ τὸ ἄνω κλάδους μὲν τινὰς ἀποφύουσιν τοῦ στελέχους, ἐκείνους δ' αὖθις εἰς ἑτέρους σχίζουσιν μέχρι τῶν ἱσχάτων καὶ λεπτοτάτων βλαστῶν. καὶ δοικε τὸ μὲν ἄνω μέρος ἅπαν, ὅπερ ἐστὶ τὸ δένδρον, ἕνεκεν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ καρποῦ διαπλάττειν, τὸ κάτω δ' ὑπὲρ τῆς κατὰ τὴν τροφὴν εὐπορίας. ὅποιον γάρ τι τοῖς ζώοις ἐστὶ τὸ στόμα, τοιοῦτον τοῖς φυτοῖς τὸ πέρας τῆς ὁρίσεως ἀτεχνῶς φάναι δοκεῖ, στοματίαν πολλῶν ἐλκόντων ἐκ τῆς γῆς τροφὴν ὑπὸ τῆς φύσεως δεδημιουργημένην. ἄγε ἤ μοι τὴν εἰκόνα κίπτι τὰ ζῶα, καὶ πρῶτον μὲν ἐπισκεψαι τὴν μεγίστην ἀρτηρίαν, ἥτις ὥσπερ πρέμνον ἐκφύουσα τῆς καρδίας διασχίζεται, τῷ μὲν ἑτέρῳ μέρει τῷ μικροτέρῳ πρὸς τὴν κεφαλὴν ἀναφερομένη, θατέρῳ δὲ τῷ μείζονι κατὰ τῆς ῥάχως ἐκτεταμένη. Δείξαι δ' ἐξῆς ὥσπαντ' αὐτῆς τὰ βλαστήματα πάντοτε τοῦ σώματος φερόμενα καθ' ὃν ἐν τῷ πρώτῳ γράμματι ἀλλεκται

illinc procedere. Movetur itaque contrario motu, deorsum sane et inq̄ imam terram, dum in multas primas radices crescere incipientes germen multifariam discindit; sursum vero ramos quosdam et caudices producit, illos rursus in alios findit, usque dum hi in extremos et subtilissimos rannulos desinant; ac videtur superiorem partem totam, quae est arbor, causa sui et fructus efformare, inferiorem, ut alimenti sit copia. Quale enim animantibus os est, tale stirpibus extremum radicationis plane apparere videtur, osculis pluribus ex terra alimentum a natura fabricatum elicientibus. Ago jam similitudinem hanc ad animantia transferas. Ac primum quidem inspicito maximam arteriam, quae caudicis modo ex corde procedens altera parte minore divaricatur ad caput emergens, altera maiore per spinam exporrecta. Contemplare autem deinceps omnes ipsius propagines per totum corpus excurrentes, quemadmodum priore libro expōitum est; alteram

Ed. Chart. V. [185. 186.]

Ed. Bas. I. (199. 500.)

τρόπον, ἑτέραν δ' ἀρτηρίαν ἐκ τῆς αὐτῆς κοιλίας τῆς καρδίας ἐκφερομένην, τὴν εἰς τὸν πνεύμονα κατασχιζομένην ἀνάλογον τῷ καθήκοντι μέρει τῆς βιζώσεως εἰς τὴν γῆν. ὥσπερ γὰρ ἐκ τῆς γῆς τὰ φυτὰ διὰ τῶν βιζῶν ἀπασαν ἐπισπᾶται τὴν τροφήν, οὕτως ἐκ τοῦ πνεύμονος ἡ καρ(300)δία τὸν αἶρα διὰ τῶν εἰρημένων ἀρτηριῶν. αὗται δύο μὲν τῆς καρδίας ἐκπεφύκασιν ἀρτηρίαι, μέγισται τῶν οἰκείων ἀποβλυστημάτων ἐκάτεραι, καὶ καθάπερ ἐν τῷ φυτῷ τὸ μὲν ἐξέχον τῆς γῆς τὸ πρέμνον ἐστὶν ἀπάντων εὐρύτατον τῶν ἄλλων, τὸ δ' εἰς τὰς βίζας σχιζόμενον ἀπάντων καὶ τοῦτ' εὐρύτατον τῶν κάτω, τὸ μέσον δ' ἀμφοῖν ἡ ἀρχὴ τοῦ φυτοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ μὲν ὅλον στέλεχος ἀρτηρία μεγίστη τῶν καθ' ὅλον ἐστὶ τὸ ζῶον, ἡ δ' εἰς τὸν πνεύμονα τὴν ἔμφυσιν ἔχουσα τῶν ἐν ἐκείνῃ πασῶν, [186] αὕτη δὲ ἡ καρδία μέση τ' ἀμφοτέρων ἐστὶ καὶ ἀρχὴ τῶν διοικουσῶν αὐτὰ δυνάμεων. ἀνδρεῖ τε περὶ φύσιν θεινῷ καὶ χωρὶς τῶν εἰρημένων εὐδύτλον, ὥς τὰ μαζῶ τῶν θλακτόνων ἀρχαί, καθίστησι γὰρ καὶ ἡ πηγὴ τῶν ὀχετῶν, εἰς οὓς διανέμεται. καίτοι τινὲς εἰς τοσοῦτον ἤκουσιν ἀλογίας, ὥς

vero arteriam ex ipso cordis sinu proveniente, quae in pulmones non secus ac radices pars in terram pertinens diffunditur. Quemadmodum enim ex terra per radices totum alimentum attrahit arbor, ita ex pulmone cor aërem per dictas arterias haurit. Hae duae ex corde produeuntur arteriae maximae suarum propaginum utraeque. Et veluti in planta, quod extra terram eminet, truncus est omnium aliorum latissimus, quod in radices diffunditur, omnium et hoc latissimum inferiorum, medium autem amborum stirpis principium est, pari modo arteria, quae veluti caudex apparet, maxima est omnium, quae in toto habentur animali, quae in pulmones inferitur, omnium maxima est, quae inibi existant, ipsum vero cor medium ambarum est, et origo facultatum ea gubernantium. Viroque naturae perito etiam sine praedictis constat, maiora minorum esse principia, sicuti et fontem rivorum, in quos dispensatur: quavis nonnulli eo coniungunt absurditatis, ut

Ed. Chart. V. [186.]

Ed. Bas. I. (300.)

τῆς ἀρχῆς τὰ μετ' αὐτὴν μείζω νομίζειν, ἐξαπατῶμενοι πρὸς τῶν ποταμῶν, οἱ μικροὶ πατιάσασι πρὸς ταῖς πηγαῖς ὄντες αὐξάνονται προϊόντες, οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἀεὶ γιγνομένου. τινὲς μὲν γὰρ αὐτῶν ἐτέρους ὑποδεχόμενοι ποταμούς εἰκότως αὐξάνονται, τινὲς δ' ὀρεγῶν ἀποσχιζομένων σμικρύνονται. ποταμὸς δὲ οὐδεὶς ἐκ μιᾶς ὀρεγώμενος πηγῆς ἐλάττονα τῇ κεφαλῇ ἔχει τῶν ὀρεγῆς· εἰ δὲ ἐκ πολλῶν ἀθροίζοντο πηγῶν, εὐλογον δῆπου τὸ ὅλον ἐκάστης αὐτῶν γενέσθαι μείζονα. καὶ χωρὶς δὲ τοῦ παραδείγματος, εἰ τὰ κατὰ τὸ σῶμα τῶν ζώων ἄγγεῖα τὰ μικρότερα τῶν μαιζόντων ἀρχὸς θησόμεθα, μαχεῖται πρὸς ἑαυτὸν ὁ λόγος ἐν ᾧ παντὶ μορίῳ τοῦ σώματος ἀναγκαζόμενος ὁμολογεῖν ἀρχὴν εἶναι τῶν ἄλλων τριῶν ὀργάνων, ἀρτηρίας, καὶ νεύρου, καὶ φλεβός. ὥστ', εἰ οὕτως ἔτυχε, τῇ πτέρᾳ ἢ τὸν δάκτυλον ἀρχὴν εἶναι τῆς μεγίστης ἀρτηρίας, καὶ τῇ κοίλῃ φλεβός, καὶ τοῦ πνευμαίου· ταυτὲ γὰρ ὥσπερ τιτὰ πρέμνα, τὸ μὲν ἀρτηρίων ἐστὶ, τὸ δὲ φλεβῶν, τὸ δὲ νεύρων. ὥστ' ἴσως ὁ τοῦτον τὸν λόγον εἰσηγούμενος οὐδὲ τὰ βλαστήματα τῶν δένδρων, οὐδὲ τὰ πέρματα τῶν ζώων αἰσχυνεται λέγειν ἀρ-

principio es, quae post ipsum sunt, majora existiment, decepti a fluminibus, quae exigua plane quum prope fontes sint, augentur progressa; id quod non semper accidit necessario. Quaedam enim ipsorum, dum alia excipiunt flumina, merito augentur, quaedam fluvii varie se diffundentibus imminuuntur; flumen autem nullum ex uno procedens fonte minus caput obtinet iis, quae subsequuntur. At si ex multis colligatur fontibus, ratio est nimirum totum unoquoque ipsorum amplius evadere. Ac sine exemplo, si corporis animalium vasa minora majorum initia statuamus, pugnat secum oratio, quae cogit sateri, in omni corporis parte trium aliorum instrumentorum, arteriae, nervi et venae, esse principium. Quare exempli gratia calx aut digitus initium est maximae arteriae, venae cauae et spinalis medullae. Haec enim sunt cœu caudices quidam, alius arteriarum, alius venarum, alius nervorum. Proinde forsitan, qui hanc orationem introducit, neque germina arborum, neque extrema radicum initia flur-

Ed. Chart. V. [186.]

Ed. Bas. I. (300.)

χὰς τοῦ φυτοῦ. καίτοι τὰ γε πέρατα τῶν ἐμζῶν ἀρχαὶ τροφῆς τοῦ δένδρου, δύναται ἂν λέγεσθαι παραπλησίως ταῖς εἰς τὴν γαστέρα κυθηκούσας φλέβι καὶ ταῖς εἰς τὸν πνεύμονα κατασχιζομέναις ἀρτηρίαις. ἀπλῶς δ' ἅπαντα τῶν φλεβῶν τὰ πέρατα λέγειν ἀρχὰς ἀτοπώτατον, οὔτε γὰρ τῆς τροφῆς οὐδὲν αὐτῶν ἀρχὴ πλὴν τῶν εἰρημένων, οὔτε τῆς διακρούσης δυνάμεως· οὕτως γὰρ ἵππας ἔσται μόριον ἀρχή. εἰ δέ τις μὲν ἀρχὰς ἐροῦσι τῶν περιών, τινὲς δ' οὐκ ἀρχὰς, ἀνεπαδέεικτον ὑπόθεσιν θήσονται, τί γὰρ μᾶλλον τὰς τῶνδε νομιστέων ἀρχὰς, οἷον τὰ κατ' ἐγκέφαλον τῶν κατὰ πνεύμονα, καὶ τούτων τὰ κατὰ τὸ ἥπαρ, ἢ τὸν σπλῆνα, καλέειν τὰ κατ' ἄλλο τι μόριον ἢ σπλιγγον; ἐγὼ τοῦτον τὸν λόγον οὐδ' ὅτε μεράκιον ὢν ἤκουσα παρὰ τοῦ διδασκάλου Πέλοπος, ἐπιδεικνύει πειρώμενου τὸν ἐγκέφαλον ἀπάντων τῶν ἄγγειων ἀρχὴν, οὔτ' ἐν τῷ παραχρῆμα προσηκάμην, οὔθ' ὕστερον ἀνασκαπτόμενος ἐπύθεσα. τὰ δ' ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καταφέρεσθαι λεγόμενα τέτταρα. ζεύγη φλεβῶν ἐμβεβλησθαι τέ μοι δοκεῖ

pis dicere vereretur, etsi radicum extrema initia alimenti arboris dici possint, quemadmodum venae in ventrem pertinentes et arteriae, quae in pulmones disperguntur; simpliciter autem omnia venarum extrema dicere principia absurdissimum est, quum nullum ipsorum praeter comprehensa sit neque alimenti neque facultatis dispensantis initium; sic enim omnis pars erit initium. At si quaedam extremorum principia dicunt, quaedam vero non principia, hypotheseos statunt nulla munitione demonstratione. Cur enim magis haec illorum putanda sunt principia, veluti quae in cerebro sunt, eorum quae in pulmone, atque horum quae in jecore aut liene, ac illorum quae in alia quadam parte aut viscere habentur? Ego quum hunc sermonem adolescentulus a praeceptore Pelope audirem, qui cerebrum omnium vasorum initium ostendere conabatur, neque statim ejus sententiae accessi, neque postea repotens apud me probavi. Porro quae a capite deferri quatuor venarum paria dicuntur, interferta mihi

Ed. Chart. V. [186.]

Ed. Bas. I. (300.)

τοῖς ἐπιγραφομένοις Ἱπποκράτους συγγράμμασι καὶ δεσκειάσθαι φανερώς. οὐδὲν γοῦν αὐτῶν δεικνύται, καίτοι τὰλλα τὰ περὶ φλεβῶν εἰρηγμένα πρὸς Ἱπποκράτους, ἅπερ ἔγραψεν πάντα κατὰ τὴν περὶ τῆς Ἱπποκράτους ἀνατομῆς πραγματείαν, ὡμολόγηται τοῖς ἀνατομικοῖς ἀνδράσι, καὶ δεικνύται καὶ πρὸς ἡμῶν. τὰ τέτταρα δὲ ἐκείνα ζεύγη, πρὸς τῷ μὴδ' ὑφ' ἐνὸς ἄλλου λέγεσθαι τῶν ἀνατομικῶν, οὐδὲ δεικνύται πρὸς τινος. ἀλλ' ἔνιοι μὲν τῶν τιθεμένων αὐτὰ πιστεύουσιν Ἱπποκράτει φασί, καὶ οὗτοι μὴ δύοντα δεικνύουσιν, ὡς περὶ λόγῳ θεωρητοῦ πράγματος, οὐκ αἰσθητοῦ, διαλεγόμενοι, τιτὲς δ' ἐπαγγέλλονται μὲν δεῖξαι, ἐδειξάν δ' οὐδέποτε. τὸ μὲν οὖν ἐν ἐτέρῳ τινὶ γραφῆσθαι βιβλίῳ τῶν προφανῶς νόθων τὰ τέσσαρα ζεύγη τῶν φλεβῶν οὐδὲν θαυμαστόν· εὐρίσκεται δὲ καὶ κατὰ τὴν τελευταίην τοῦ περὶ φύσεως ἀνθρώπου, δευτέρου δὲ τοῦ περὶ διαίτης, ἢ τὴν ἀνατομὴν τῶν βιβλίων ἐμβελήκων, οὐδένα λόγον ἔχουσαν τῇ διαίτῃ συνηφθαι. πολὺ γὰρ ἦν πιθανώτερον, οὐ τοῦτο τῷ μέρος τοῦ

videntur commentariis, qui Hippocrati inscribuntur, et manifesto adornata; nihil enim de his ostendi potest, etfi pleraque alia de venis ab Hippocrate tradita, quae omnia in opere de anatome Hippocratis conscripsi, anatomicis viris in confesso sunt, et a nobis etiam ostenduntur. Quatuor autem illa paria, praeter quod a nullo anatomicorum dicuntur, neque ostenduntur a quoquam, sed nonnulli eorum, qui ipsa ponunt, credere se Hippocrati pronunciant, quavis hi ostendere haud possint; seu de ratione comprehensibili, non sensibili, disputantes, nonnulli offensuros se promittunt, ostenderunt autem nunquam. Quod igitur in alio quodam libro ex iis, qui spurii sunt, manifesto quatuor venarum paria scribantur, non est mirum. Inveniuntur etiam in fine libelli de natura humana, secundi autem ejus, qui est de victus ratione, cui opusculo anatonem inseruerunt, quae nulla ratione cum victus ratione conjuncta est. Multo enim probabilius erat, non

Ed. Chart. V. [186. 187.]

Ed. Bal. I. (300.)

φράγματος, [187] ἀλλὰ τῷ προτέρῳ συνάπτειν αὐτήν. ἀλλὰ γὰρ ὁ διασκαυάων ᾗτο λήσεσθαι μᾶλλον, ἢ εἰ τῷ τέλει παρέγραψεν. οὔτε δ' οὐδὲ τῷ προτέρῳ μέρει προσαρμόττεσθαι λόγον εἶχεν, εὐδηλὸν ἔστιν ἅπασι τοῖς ἀνεγνωκόσι τὸ σύγγραμμα. ζητεῖ γὰρ ἐν αὐτῷ φύσιν ἀνθρώπου τὴν αἰς ἐκ στοιχείων, αὐτὴν ἐξ ἀνατομῆς φαινομένην. ἀλλ' ὅτι μὲν οὐκ ἔστι γνήσιος οὐδ' Ἱπποκράτους οὕτω Πολύβου τῶν εὐρημάτων φλεβῶν ἢ ἀνατομῇ, καὶ πρὸ ἡμῶν μὲν ἐτέρες ἀποδέδεικται, καὶ ἡμεῖς δ' ἂν, εἰ θεὸς δοίη ποτὲ περὶ τῶν γνησίων Ἱπποκράτους συγγραμμάτων πραγματεύσασθαι, διὰ πλειόνων ἐπιδειξομεν, ἥτις ἔστιν Ἱπποκράτους γνώμη περὶ φλεβῶν ἀρχῆς, ἣν ἐκ τοῦ περὶ τροφῆς ἔνεστι λαβεῖν καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου τῶν ἐπιδημίων. ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰσαυθις ἀναβεβλήσθαι. δεῖξαι γὰρ. πρότερον ὁ λέγων ἀπὸ λαπὸν ἔγνωκα, ὅτι καὶ τοῖς φυτοῖς μὲν ἀρχὴ καὶ γενέσεως καὶ διοικήσεως τὰ μείζω σώματα τῶν μικροτέρων ὑπάρχει, οὐχ ἥμισυ δὲ καὶ τοῖς ζώοις. ἐπ' αὐτοῖς γὰρ αὐθις ὡς τὸν Πέλοπα συγχωροῦντα τὸν ἐγκέφαλον

hunc libri parti, sed priori ipsam connectere. At enim qui hoc fecerit, putabat posse ita latere magis, si fini adscripsisset. Quod autem neque priori parti hanc adaptandi rationem habebat, constat omnibus, qui librum legerunt. Quaerit enim in eo naturam hominis, quae ex elementis, non ex dissectione apparet. Caeterum quod non sit germana neque Hippocratis neque Polybi commemoratarum venarum anatome, etiam ante nos alii demonstrarunt, et nos, si Deus concesserit aliquando de genuinis Hippocratis commentariis tractare, pluribus ostendemus, quae sit Hippocratis sententia de venarum principio, quam ex opere de alimento licet capere, item ex secundo de morbis vulgaribus. Sed hoc in posterum differatur. Quippe, quod desui dicere, prius ostendere decrevi, quod et in plantis initium tum generationis tum dispensationis maiora corpora minorum exillant, et in animantibus consimiliter. Revertor enim rursus ad Pelopem, qui ce-

Ed. Chart. V. [187.]

Ed. Bas. I. (300.)

ἀπάντων εἶναι τῶν νεύρων ἀρχήν. ὁμολογεῖ γοῦν καὶ αὐτὸς, ἀπ' ἐγκεφάλου φερόμενα δύο νεῦρα διασπείρεσθαι τοῖς κατ' ὀφθαλμοὺς μυσίν ἐκ μιᾶς καὶ παχείας ἐκφύσεως εἰς μικρὰ καὶ πολλὰ σχιζόμενα. τούτων δ' ἔτι μᾶλλον ἡ ἐφεξῆς συζυγία παχίστη μὲν ἔστιν ἐκφυομένη, - τέμνεται δ' εἰς πάμπολλα μικρὰ τοῖς περὶ τὸ πρόσωπόν τε καὶ τὸ στόμα διανεμομένη μορίοις, ὥσπερ γὰρ καὶ ἡ μετ' αὐτήν. Ἰνα δὲ μὴ τριβῶ τὸν χρόνον, ὁ νοτιαῖος ἐξ ἐγκεφάλου ἐκφυόμενος βλαστάνειν ὡτῶν δοκεῖ καὶ εἶναι καθάπερ τι πρέμνον ἀριθμῶ παμπόλλων νεύρων ὅλον κλάδων ἀποφυομένων αὐτοῦ. ταῦτα μὲν οὖν ἀληθῆ ε' ἔστι καὶ τοῖς ἐναργῶς ὁρωμένοις ὁμολογούμενα, τὸ δὲ τὰ μικρὰ τῶν μεγάλων ἀρχὰς εἶναι μάχεται μὲν καὶ τοῖς κατὰ τὰ νεῦρα φαινομένοις, (αἱ γὰρ ἐν τούτοις τὰ μείζω τῶν μικροτέρων ἀρχαί,) μάχεται δὲ, ὡς εἴρηται, καὶ τοῖς κατὰ τὰ φυτὰ, καὶ προσέτι τοῖς κατὰ τὰς ἀρτηρίας τε καὶ τὴν καρδίαν. ἀνασχυντία πάντως γάρ ἔστιν ἄλλο τι σπλάγγχον ἀρτηριῶν ἀρχὴν ὑποδέσθαι. φαίνεται γοῦν αὖ μὲν ἀρτηρίαί, πρὶν ἐκτεμηθῆναι τοῦ ζώου, τῇ

rebrum omnium esse nervorum originem concedit. Fatetur igitur et ipse, nervos duos ex cerebro prodeuntes oculorum musculis distribui, ex uno crassoque processu in exiguos numerososque ramulos exeuntes. His adhuc magis crassum subsequens par exoritur, sed in plerasque exiguas propagines secatur, faciei et oris partibus dispensatum, quemadmodum et quod post ipsum. At ne tempus conteram, spinalis medulla propaginem de se mittere ipsi videtur, et esse tanquam candex quidam numerosae subolis nervorum instar ramorum ex ea procedentium. Haec itaque vera sunt et iis, quae evidenter apparent, respondent. At quod exigua magnorum sint initia, pugnat sane etiam cum iis, quae in nervis conspiciuntur. Semper enim in his majora minorum sunt principia. At refragatur, ut dictum est, et iis, quae stirpes repraesentant, et praeterea quae arteriae et cor. Impudentia enim omnino est aliud viscus quoddam arteriarum principium statuere, quippe apparent arteriae, priusquam ex animali ex-

Ed. Chart. V. [187.]

Ed. Bas. 1. (300. 600.)

κίνησιν ἀπολλύουσιν σαφῶς, ἡ παιδὶν βρόχον διαληφθῶσι, μήτε γὰρ δὴ χωρισθῆσαι καὶ ἐκτὸς γενέσθαι, μόνη δ' ἡ καρδία πάντων τῶν ἐν τῷ ζῳῳ μορίων ἐξαιρουμένη μέχρι πλείστου διαφυλάττειν τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν, ὡς ἀρχὴ κινήσεως ἑαυτῇ τε καὶ τοῖς ἀπ' ἑαυτῆς· αἱ δ' ἀρτηρίαι ἀποχωριθεῖσαι αὐτῆς ἢ βρόχοις ἢ τομαῖς ἡμὰ τῷ πάθει καὶ τῇ κίνησιν ἀπολλύουσιν. ἀλλ' εἴπερ ἀναλογικόν ἐστι τὰς ἀρτηρίας ἐτέρωθεν ἄρχεσθαι φύσαι, τὰ μέγιστα μόρια τῶν ἀρτηριῶν ἀρχαὶ τῶν μικροτέρων γενήσονται. εὐρύταται οὖν ἀπασῶν εἰς τοῦ ζῴου ἀρτηριῶν αἱ τῆς καρδίας ἐκφυόμεναι, παχύταται δὲ καὶ τῶν νεύρων αἱ ἀρχαί, (301) καθάπερ ἐν τοῖς φυτοῖς παχύτατον μὲν τὸ πρέμνον ἀπάντων τῶν κλάδων, παχίστη δ' ἡ ῥίζωσις τῶν ῥιζῶν. ὁνομάζουσι δὲ ῥίζωσιν, ὅπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν ἰδεῖσθαι τὸ κάτωθεν μέρος ἀρχῆς εἶναι τοῦ φυτοῦ. καὶ μοι δοκεῖ καὶ ὁ Ἱπποκράτης, ἐντεῦθεν ἐπὶ τὰ ζῶα μεταφέρων τοῦτομα, ῥίζωσιν εἰσηκέναι τῶν μὲν ἀρτηριῶν τὴν καρδίαν, τῶν δὲ φλεβῶν τὸ ἥπαρ. ὡς γὰρ ἀπὸ τῆς ῥιζώσεως τῶν φυτῶν

et indantur, motum perdere manifesto, funiculo interceptae, nondum tamen separatae forasque eductae. At solum cor omnibus in animali partibus exemptum diutissime naturalem retinet functionem, cetera initium motus tum sibi, tum illis, quae ab ipso proficiscuntur. Arteriae autem ab eo segregatae aut funibus aut sectionibus una cum effectu etiam motum perdunt. At si impudens est dicere, arterias aliunde auspicari, maximae arteriarum partes minorum fient principia. Latissimae igitur omnium animantis arteriarum existunt, quae ex corde proficiscuntur, crassissima autem et nervorum principia, quemadmodum in stirpibus crassissimus sane caudex omnium ramorum, crassissima vero ipsa radicatione omnium radicum. Nomino autem radicationem inferiorem partem quam paulo ante indicabam stirpis, esse initium. At mihi videtur etiam Hippocrates inde ad animantia transferere nomen radicationem dixisse arteriarum sane cor, venarum autem jecur. Quemadmodum enim a radicatione stirpium

Ed. Chart. V. [187. 188.]

Ed. Bas. I. (501.)

αἱ ρίζαι μὲν κάτω, τὸ δὲ στέλεχος ἄνω φύεται, κατὰ τὸν
 αὐτὸν τρόπον ἐκ μὲν τῆς καρδίας ἢ τε εἰς τὸν πνεύμονα
 καὶ ἢ εἰς ὅλον τὸ ζῶον, ἐκ δὲ τοῦ ἥπατος ἢ εἰς τὴν
 κατὰ τὴν γαστέρα καὶ εἰς τὸ σίμπαν σῶμα. ρίζαι μὲν
 οὖν τοῖσιν αἱ εἰς τὴν γαστέρα [188] καθήκουσαι φλέβες,
 ὡς καὶ τοῦτ' αὐτὸς Ἱπποκράτης ἐδειξε, φάμενος· ὡς γὰρ τοῖς
 θάνδροις ἢ γῇ, οὕτως τοῖς ζώοις ἢ γαστρί, τὸ δ' ὅλον πρέμνον ἢ
 κοίλῃ φλέψι ἐστίν, ἐκ μὲν τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος ἐκπεφυκυῖα,
 φερομένη δ' ἐκ τοῦ ἥπατος εὐθραῖα πρὸς ἑκάτερα τοῦ ζώου τὰ
 μέρη, τὸ τε ἄνω καὶ τὸ κάτω. εὐρύτατον μὲν οὖν αὐτῆς ἐστὶ τὸ
 κάτω τοῦ ἥπατος, ἥκτον δ' εὐρὺ τὸ διὰ τῶν φρενῶν ἀνατεταμέ-
 νον, ἑλαττον δὲ ἀμφοτέρων τὸ πῇ καρδίᾳ ἐμψύμενον. καίτοι,
 εἴπερ εἴῃ ἡ καρδία τῆς κοίλης φλεβός, ὡς καὶ τῆς μεγάλης ἀφ-
 τηρίας, ἀρχή, μέγιστον ἂν ἦν, οἶμαι, τὸ συνεχὲς αὐτῆς μέρος.

Κεφ. δ'. Εἰ δέ τις οἶεται τῆς μὲν δυνάμεως ταῖς
 φλεψὶ χορηγὸν τὴν καρδίαν, τῆς δ' ὕλης τὸ ἥπαρ, ἐντελ-
 θεν γὰρ ὁμαῶσθαι τὸ αἷμα, καὶ διὰ τοῦτ' εὐρυτέραν εἶναι
 τὴν κάτω κοίλῃν τῆς ἡν, διότι πλείω μόρια τὰ κάτω τοῦ

radices quidem infra; truncus autem sursum vergit, ita
 ex corde tum quae in pulmonein, tum quae in totum
 animal dispergitur, ex jecinore autem et quae in ven-
 trem, et quae in totum corpus diffunditur. Radicibus igitur
 similes sunt venae, quae ad ventrem pertinent, sicut
 et hoc Hippocrates ipse indicavit hisce verbis: *Ut enim
 arboribus terra, sic animantibus venter est*, quoniam vel-
 uti truncus cava vena exiit, ex gibbis jecinoris parti-
 bus producta, verum a jecore recta ad utrasque animan-
 tis partes, superiorem et inferiorem, excurrens. Proinde
 latissima ipsius est quae infra jecur portio, minus autem
 lata, quae per septum transversum sursum tendit, harum
 autem utraque minor, quae cordi inseritur; quanquam, si
 esset cor venae cavae, sicut et magnae arteriae, initium,
 maxima esset, opinor, ei continua venae portio.

Cap. IV. At si quis putet, cor venis facultatem sup-
 peditare, materiam vero jecur, (inde enim sanguis prove-
 nit,) ideoque latiore esse inferiorem ventriculain supe-
 riori, quod plures partes inferiores jecoris existant, qui-

Ed. Chart. V. [188.]

Ed. Bas. I. (301.)

ἥπατός ἐστιν, οἷς ἀναγκαῖόν ἐστιν ἅπασα χορηγεῖσθαι τροφήν, οὐτός μοι δοκεῖ δι' αὐτῶν ὧν ὑποτίθεται συγχωρεῖν ἃ μὴ βούλεται. τὸ γὰρ ἐξ ἥπατος ὀρμηθῆναι τὸ αἷμα τὸ ἄλλο ἐστίν, ἢ τὴν γεννώσαν αἷμα δύναμιν ἐν τούτῳ τῷ σπλάγγνῳ περιέχεσθαι; εἴπερ οὖν ἔτεκα μὲν τοῦ τρέφεσθαι τὸ ζῶον ἢ τοῦ αἵματός ἐστι γένεσις, ἐν ἥπατι δὲ γίγνεται τὸ αἷμα, τῆς θεραπευτικῆς δυνάμεως ἀρχὴ τοῦτ' ἔσται τὸ σπλάγγνον, οὐχ ἡ καρδία. τὸ γὰρ προνοούμενον ἔλθῃ ἐπιτηδείου πρὸς θρέφειν ἥπατι τῷ σώματι, τοῦτ' εὐλογον ἀρχὴν εἶναι τῆς θεραπευτικῆς τε καὶ φυτικῆς δυνάμεως, ὥστερ, οἶμαι, καὶ τοῖς φυτοῖς ἔμειρο τὸ μέρος, ὃ ῥιζῶσιν ἐκκαλοῦμεν. ἔλκει τε γὰρ ἐφ' ἑαυτὸ διὰ παμπολλῶν, ῥιζῶν ἐν τῇ γῇ τὴν τροφήν, ἐπιπέμπει τε προκατεργασάμενον ἅπαντι τῷ φυτῷ διὰ τοῦ στελέχους. εἰ γὰρ καὶ τῆς αὐτῆς δυνάμεως, ὥστερ καὶ τῆς σφυγμικῆς, ἀρχὴν θησόμεθα τῇ καρδίᾳ, ἐν τοῦ περιτοῦ τὸ ἥπαρ ἢ μηδὲν μύτην ἐργαζομένη φύσει ἐποίησεν· ἦν γὰρ δὴ πού κατὰ τὴν καρδίαν αἵματοῦσθαι τὴν τροφήν. ἀλλ' ὡς εἰς μέγα τὸ ἔργον υἱὸν ὑπάρκτην τινα

bus necessarium est omnibus alimentum suppeditare, hic mihi videtur per ea, quae statuit, concedere quae non vult; nam ex jecore sanguinem irrumpere quid aliud est, quam facultatem in hoc viscere contineri sanguinis effectricem? Si igitur animantis nutriendi gratia sanguinis est generatio, in jecore autem sanguis gignitur, nutricis facultatis initium hoc viscus, non cor, erit. Nempe quod materiem idoneam alendo toti corpori prospicit, hoc bona ratione initium est facultatis et nutricis et vegetativae; quemadmodum, opinor, etiam in stirpibus illa pars, quam radicationem appellamus. Trahit enim ad se per numerosas radices ex terra alimentum, transmittitque elaboratum prius toti stirpi per truncum. Si namque ejusdem facultatis, quemadmodum et pullatoriae, initium cor statuerimus, ex superfluo jecur natura, quae nihil frustra operatur, fabricata est; quippe licebat in corde alimentum sanguinis naturam inducere. Verum ceu in magnum opus munifiri cujusdam inslar, jecur natura cordi

Ed. Chart. V. [188.]

Ed. Bal. I. (301.)

τὸ ἥπαρ ἢ φύσις τῇ καρδίᾳ παρεστήσατο προπαρασκευά-
 σοντα τὴν ὕλην αὐτῇ, καθάπερ ἡ γαστήρ ἐκάλειν. πιθανὸς
 μὲν ὁ λόγος, οὐ μὴν ἀληθὴς γε. φαίνεται γὰρ οὐχ ὥς
 ὑπερέτης ἡγουμένη προπαρασκευάζων ἐπιτιθέναι ὕλην τὸ
 ἥπαρ, ἀλλ' ὥς αὐτὸς ὁ ἡγούμενος ἐξουσίαν ἔχων τοῦ διανέ-
 μειν αὐτήν. ἐναργῇ δὲ παραδείγματα κατ' αὐτὸ τοῦ ζώου
 τὸ σῶμα πάρεστι θεάσασθαι. πάντα γοῦν, ὅσα προπαρα-
 σκευάζει τὰς ὕλας ἐτέροις, ἐκείνοις αὐτὰς ἀκραιφνέως φυλάτ-
 τει, καὶ οὐτ' ἐκ πτεύμονος ἄλλη τις ὁδὸς ἐτέρως τέτμηται,
 πλὴν μίᾳ τῇ εἰς τὴν καρδίαν, οὐτ' ἐκ κοιλίας τε καὶ ἐν-
 τέρων ἐτέρως, πλὴν εἰς ἥπαρ, οὐτ' ἐκ τοῦ δικτυοειδοῦς
 σπλῆγματος ἐτέρως, πλὴν εἰς ἐγκέφαλον, οὐτ' ἐκ τῶν τὸ
 σπέρμα προπαρασκευάζοντων ἀγγείων εἰς ἄλλο τι, πλὴν τῶν
 ὀρχεων. οὕτως δὲ καὶ οἱ τὸ χολῶδες ὑγρὸν ἀθροίζοντες πό-
 ροι πάντες εἰς ἓν ἀγγεῖον ὑποφέρονται, τὴν συνημμένην δη-
 λονότι ἥπατι κύστιν, ἐκτεῦδέν τε εἰς τὴν σπῆστιν ἀπέμνου-
 σιν, καθάπερ οἱ νεφροὶ τὸ οὔρον, εἰς τὴν μίαν δηλονότι
 κύστιν. οὐκοῦν αὐδὲ τὸ ἥπαρ, εἴπερ τῇ καρδίᾳ τὸ αἷμα

adjuvavit, qui alimentum prius ipse praepareret, quemad-
 modum ventriculus jecori. Probabilis quidem sermo est,
 non tamen verus. Siquidem apparet, jecur non tanquam
 minister domino materiam praeparare, sed veluti ipse
 dominus potestatem habens ipsum distribuendi. Porro evi-
 dentia exempla in ipso animantis corpore licet conspica-
 ri. Omnia igitur, quae materias aliis praeperant, illis
 eisdem integras timentur, ac neque ex pulmone alia quae-
 dam via alibi facta est praeter unam in cor pertinen-
 tem, neque ex ventriculo et intestinis alio praeterquam
 in jecur, neque ex plexu retiformi alio quam in cere-
 brum, neque ex valis semen praeperantibus in aliud
 quoddam praeterquam testes. Ita vero meatus omnes bi-
 liosum humorem congregantes in unum vas deferuntur,
 nempe vesicam jecori proximam; inde in jejunum intesti-
 num illum mittunt, quemadmodum rennes urinam in unam
 universam vesicam propellunt. Neque igitur jecur, si, ut

Ed. Chart. V. (188. 189.)

Ed. Bas. L. (301.)

προπαρασκευάσας ὑπὸ τῆς φύσεως θάνατος, διανέμειν αὐτὸ
 ἐν παρασκευῇ ἡμέτερον ἐπιστεύθη αὐ. οὕτως γὰρ ὑπερέ-
 του τὸ τοιοῦτον ἔργον, ἀλλ' ἡγεμόνος καὶ ἀρχοντος, οὐδ'
 ὕλης ἐλλιπὶς παρασκευασμένης τὸ πάθος· ὑπερέτου γάρ
 ἐστὶ τὸ παρασκευάζειν μόνον, ὕλης τ' ἐλλιπ[189]οῦς ἐστὶ
 τὸ μὴ διανέμειν. καὶ μὴν οὐδ' ὡς ὑπερέτης τὸ ἥπαρ,
 ἀλλ' ὡς ἄρχων, οὐδ' ὡς ὕλην ἐλλιπῇ τὸ αἷμα διανέμειν
 πεκίστευται. πάντα γὰρ ὅσα κάτω τοῦ διαφράγματος ἐστὶ
 τοῦ ζώου μόρια παρ' ἥπατος ἀναμφισβητήτως ἔχει τὸ
 αἷμα, καὶ οὐ πλείω τῶν ἡμολέων ἐστὶ. μᾶλλον δ' ὅτι καὶ
 αὐτὸ τὸ διάφραγμα, καὶ ὁ περιχώριος ὑμὴν ἅμα τοῖς ἄλ-
 λους ὕμνοι τοῖς πλησίον, ὅσοι τε διαφράττουσι τὸν θώρακα,
 καὶ ὅσοι περιλείφουσι τὸν πνεύμονα, τὴν τροφήν ἐκ τῆς
 κοιλίας ἔχει, πρὶν ἐπὶ τὴν καρδίαν ἀφικέσθαι, διδασκώμεν,
 ὑπὸ τῆς ἀνατομῆς εἰσόμεθα τὰ πλείω τῶν τοῦ ζώου μορίων
 ἐξ ἥπατος τρεφόμενα προφανῶς τε καὶ ἀναμφισβητήτως.
 ἐπιδειχθήσεται μὲν γὰρ ὀλίγον ὑστερον, ὅτι καὶ τὸ αἷμα τῆς
 καρδίας ἅπαν ἐξ ἥπατος ἔχει τὴν τροφήν. ἀλλὰ τὰ γ'

cordi sanguinem praeperaret, a natura creatum est, dis-
 tribuere ipsum semelaboratum credetur; neque enim mi-
 nistri tale opus, sed ducis et praefecti, neque materiae
 non satis elaboratae affectus, quippe ministri est solum
 praeperare, materiae imperfectae est non distribuere. Atqui
 neque ut minister jecur, sed ut dominus, neque ut mate-
 riam imperfectam, sed sanguinem distribuere creditum est.
 Omnes enim quae infra septum transversum animantis
 sunt partes a jecore citra controversiam sanguinem obti-
 nent, etsi plures dimidia ipsarum parte exillant. Clarius
 autem, si et ipsum septum transversum et membranam cor-
 integentem una cum aliis membranis vicinis, tum quae
 thoracem intersepunt, tum quae pulmonem ambiunt, ali-
 mentum haurire ex cava vena, priusquam ad cor per-
 veniat, a dissectione edocti fuerimus, sciamus, plures ani-
 malis partes ex jecore nutriri, et palam, et sine contro-
 versia. Ostendetur enim paulo post, et superiorem cor-
 dis portionem totam ex jecore alimentum recipere. Sed

Ed. Chart. V. [189.]

Ed. Bas. I. (301.)

ἀναμφισβήτητον ἤδη λαμβανέσθαι τὸ τὰ κάτω τῆς καρδίας
 ἐξ ἐκείνου τρέφεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὰν τοῦ θώρακος ὅλα
 τὰ κάτω μέρη. μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ καὶ τὰ ἄλλα σύμ-
 παντα τὰ κατὰ τὰς ἀντιστομάς φαινόμενα, καὶ πρῶτον γε
 καὶ μέγιστον ἡ κύθαρσις τῶν περιττωμάτων τοῦ αἵματος,
 ὥς γὰρ συμπεπληρωμένη τῇ τοῦ χυμοῦ γενέσει καὶ τὸ
 προσῆκον εἶδος ἐχούσῃ πάρεσκεύασεν ἡ φύσις ὄργανα κα-
 θαρτικά τῶν περιττωμάτων, νεφροὺς καὶ σπλῆνα καὶ τὴν
 χοληδόχον κύστιν. οὐδ' ἔστιν ἄλλα τέταρτον οὐδ' ἐπινοῇ-
 σαι περίττωμα τροφῆς ἢ ὕλης ἡστυνοσοῦν ὑπὸ θερμοῦ με-
 ταβαλλομένης, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα τρία τὸν ἀριθμὸν ἔχει
 τουτέστι γὰρ δίδεικται μοι δι' ἐτέραν ἤδη πραγματείων, αὐτῆς
 τε δευχθήσεται κατὰ τὴν ἐνεστώσαν ἐπὶ προήκοιτι τῷ λόγῳ
 πραγματεῖαν. συνὲ δ' εἴρηται μὲν, ὥς μηδὲν τῶν ἀληθῶς
 παραλείποιτο, τῆς δ' ἐξ αὐτοῦ πίστεως οὐδὲν δεῖ τοῖς πα-
 ροῦσιν. ὁμολογεῖται γὰρ ἡ τε τῶν νεφρῶν ἐνέργεια καὶ ἡ
 τῆς χοληδόχου κύστεως ἐκκαθαίρειν τὸ αἷμα. κατὰ δὲ τὴν
 καρδίαν οὐκ ἄλλα τι καθαρτικὸν ὄργανον ἡ φύσις ἐποίησεν,

indubitatum jam sit, inferiorem cordis regionem ex illo
 nutriri, imo et ipsius thoracis inferiores omnes partes.
 Attestatur huic sermoni etiam inter alia universa, quae in
 anatomis apparent, primum et maximum, nempe excre-
 mentorum sanguinis expurgatio. Tanquam enim abfolu-
 tae humoris generationi et congruam speciem obtinenti
 recrementorum instrumenta purgantia natura fabricata
 est, renes, lienem, vesicam bilis receptricem, neque licet
 quartum aliudimenti excrementum ne cogitare quidem,
 vel materiae qualiscunque a calore mutatae, verum plu-
 rimum tria numero sunt, id quod in aliis jam operibus
 ostensum est, rursusque ostendetur in praesenti commen-
 tario sermonis processu. Nunc autem dictum est, ut
 nihil veri relinquatur; verum praesentia fidem ex illo
 non requirunt; quippe constat, quod renum et fellis, vesti-
 cae functio est sanguinem expurgare. In corde neque
 aliud quoddam purgans instrumentum natura fecit, neque

Ed. Chart. V. [189.]

Ed. Bas. I. (301.)

οὐτ' ἄλλον ἐργάζεται χυμὸν. ὅμοιον γὰρ τὸ εἶναι τῇ δεξιᾷ κοιλίᾳ τῇ καρδίᾳ αἷμα καὶ τὸ κατὰ πάσας τὰς φλέβας ὅλον τῷ ζῳῳ, καθάπερ γὰρ καὶ τὸ κατὰ τὰς ἀρτηρίας ἀπάσας ὅμοιον ἐστὶ τῷ κατὰ τὴν ἀριστεράν κοιλίαν. τοιαῦτά μιν οὖν ὡς τὰ πολλὰ λεπτότερόν τ' ἐστὶ καὶ ξανθότερον, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τὴν ἀνταντία, παχύτερόν τε καὶ μελάντερον, αἱ μέντοι καθαρότερον αὐτὸ δοτε. τὸ δὲ κατὰ τὴν δεξιάν κοιλίαν αἷμα τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἔχει τῷ εἶναι ἄλλω πικρὸν καὶ τῷ κατὰ τὸ ἥπαρ, ὡς ἂν οὐδὲν ἐξαίρετον ἐπικτώμενον ἐν τῇ δεξιᾷ κοιλίᾳ. μεγίστη δὲ πίστις, ὡς οὐ προπαρσασινεύει τῇ καρδίᾳ τὸ ἥπαρ οὐδένα χυμὸν εἰς τροφήν τῶν τοῦ ζῳου μορίων, ἀλλ' αὐτὸ συμπληροῖ τὴν σύμπασαν ἰδέαν αὐτοῦ, τὸ μίαν εἶναι φλέβα τὴν ἐκ ἥπατος εἰς καρδίαν ἐκφυσιμένην, ἑτέραν δὲ μηκέτι ἀντεκφεύσθαι κατ' ἄλλο μέρος αὐτῶν, εἰς ὅλον ὅπως φέρουσιν τὸ σῶμα τὸν κατεργασθέντα χυμὸν, καίτοι γ' ἄλλης μὲν εἰσαγωγίσης ὀρεκτηίας, ἄλλης δ' ἐξαγωγίσης τὸ πνεῦμα. φαίνεται γὰρ ἡ φύσις, οὐ τοῖς αὐτοῖς ὁμοίοις χρωμένῃ πρὸς τὰ τῶς

alium machinata est humorem; similis namque sanguis est et qui in dextro cordis sinu, et qui in omnibus venis per totum animal continetur, quemadmodum et qui in arteriis universis habetur, ei respondet, qui in sinistro sinu existit. Hic itaque plerumque tenuior est et flavior, nonnunquam e contrario crassior et nigrior, semper vero calidior ipse est. At qui in dextro sinu continetur sanguis, eandem speciem habet, quam omnis alius, et is qui in jecore habetur, tanquam nihil singulare ac eximium in dextro sinu acquirat. Maxima autem fides, jecur nullum humorem in animalis partium nutritionem cordi praeparare, sed ipsum universam ejus speciem absolvere, quod una sit vena, quae ex jecore aut corde procedat, altera vero non itam contra enascatur ex alia ipsorum parte, quae elaboratum humorem in totum corpus deducat, etsi alia quidem arteria introducat, alia educat spiritum. Videtur enim natura non eisdem uti vasibus et

Ed. Chart. V. [189. 190.]

Ed. Bas. I. (301. 302.)

ἡμμεργά(302)στους ὕλας καὶ πρὸς τὰς τελείας καταργασμέ-
 νας, οὐδὲ ταῖς αὐταῖς ὁδοῖς. οὐδὲ γὰρ δυνατόν ἐστιν ἅμα
 τὸ τὸ ἡμίπεπτον ἐξ ἥπατος εἰς καρδίαν ἀναπέμπεσθαι τρο-
 φήν, ἅμα δὲ τὴν ἤδη καταργασμένην διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ
 καταφάγεσθαι, ἀλλ' ἦν ἂν πάντως ἐτέρα μὲν φλέψ ἢ εἰσά-
 ρουσα τὴν ἡμίπεπτον, ἐτέρα δὲ ἢ τὴν ἀκριβοῶς καταργασμέ-
 νην ἐξάγουσα. νυνὶ δ' εἰσάγει μὲν τις, ἐξέρχεται δ' οὐδεμία
 πλὴν τῆς εἰς πνεύμονα, περὶ ἧς αὐτὸς ἐπὶ πλέον· ἐν τοῖς περὶ
 χειρὸς μορίων ἐπισκεψόμεθα, τὴν αἰτίαν διευνῶντες, ἧς
 ἔρεκεν ἐκ τῆς καρδίας, εἴη ἐκ τῆς κοίτης, ἐξέρχουσα ἢ φάσις
 εἰς τὸν πνεύμονα τὴν θρέψουσιν τὸ σπλάγχχνον φλέβα.

Κεφ. δ'. [190] Δεῖται δὲ μάλιστα, εἴτερ τις ἄλλος
 λόγος, καὶ ὁ νῦν ἡμῖν προκειμένος αὐτοῦ τοῦ φαινομένου.
 κατὰ τὰς ἀνατομίας. οὐ μόνον γὰρ οὐδεμία φαίνεται φλέψ
 ἐκ καρδίας εἰς τὰ κάτω μέρη φερομένη, πλὴν τῆς ἐξ
 ἥπατος ἀναφερούσης τὸ αἷμα, ἀλλ' οὐδ' εἰς τὸ ἄνω καρ-
 δίας ἀφικνεῖται φλέψ οὐδεμία. φαίνεται γὰρ ἡ κοίτη φλέψ
 ἀπὸ τοῦ ἥπατος εὐθὺς τῶν ὑψηλῶν ἀναφερομένη, καὶ ταύτης

ad semielaboratas materias et omnino confectas, imo ne
 eisdem quidem viis. Neque enim fieri potest, ut simul
 semicoctum alimentum ex jecore in cor dispansetur, simul
 jam elaboratum per eandem viam deferatur, verum efficit
 omnino alia quidem vena, quae semicoctum inveleret, alia,
 quae exacto elaboratum educeret; nunc autem invehit
 quidem aliqua, nulla autem deducit praeter eam, quae
 in pulmonem pergit, de qua uberius in libris de usua
 partium considerabimus, causam indagantes, cur ex corde,
 non ex cava vena natura in pulmonem inferuit aliam
 venam, quae viscus enutriet.

Cap. V. Requirit autem maxime, si quis alias ser-
 mo, certe hic nobis propositus id, quod in dissectionibus
 apparet. Non solum enim nulla vena apparet, quae ex
 corde in inferiores partes deferatur, praeterquam quae
 ex jecore sanguinem sursum educit, imo neque in supe-
 riorem cordis regionem vena ulla pervenit, quoniam ca-
 va vena a jecore recta ad jugulum emergit, atque hujus

Ed. Chart. V. (190.)

Ed. Bas. I. (302.)

ἀποβλάστημά τε τὸ εἰς τὴν καρδίαν ἐμφυόμενον, οὐκ ἐξ ἐκείνης αὐτῇ. γινώρισμα δ' ἐναργέστατόν ἐστι τὸ κατὰ μὲν ἀρτηρίαν τὴν μεγάλην τὸ θεωρούμενον, ὡς τινα βουλομένην αὐτὴς ἐπὶ τὴν κοίλην ἐρχεσθαι φλέβα. μία γάρ ἀρτηρία μεγίστη τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας ἐκφύσασα, σαφῇ σχίσιν εἰς ἀμφοτέρως ποιεῖται τὰς ἀρτηρίας, ἥν τε ἅνα πρὸς τὴν κεφαλὴν, ἥν τ' ἐπὶ τὴν ῥάχιν ὁρώμεν καταφερομένην. οὕτως δ' οὖν ἐχρῆν καὶ τὴν ἐκ τῆς δεξιᾶς κοιλίας ἐκφυομένην φλέβα σαφῇ τὴν τομὴν ἴσχειν εἰς ἅμπα τὰ μέρη. φαίνεται δ' οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀναφερομένης ἐξ ἥπατος εἰς καρδίαν ἀποσχίζεται. πῶς οὖν ἔτι δυνατόν ἐστι τὴν δεξιάν κοιλίαν τῆς καρδίας ὑπολαβεῖν εἶναι φλεβὸν ἀρχήν, ὥσπερ τὴν ἀριστεράν ἀρτηριῶν; ἐπὶ γὰρ ἀνομοίοις γινώρισμασιν ἀνόμοιον εἶναι χρὴ καὶ τὴν ἐνδείξιν. εἰ δέ τις δοκεῖ μικρόν εἶναι τὸ τῆς ἐκφύσεως τῶν ἀγγείων γινώρισμα, καίτοι γ' οὐκ ὅστις μικροῦ, ἀλλ' ἐκεῖτό γ' οἶδ' ὅτε αὐτὸ μικρόν εἶναι φησι, τὸ πολλὰ τῶν ζώων οὐκ ἔχειν τὴν δεξιάν κοιλίαν τῆς καρδίας. καίτοι γ' οὐκ ἐνδέχεται τὴν κοίλην φλέβα

ramus quidam est ille, qui cordi inscritur, et ex illo ipsa non oritur. At nota evidentissima est, quae in grandi arteria conspicitur. Hanc quum viderit aliquis, velim. sio ad cavam venam pergeret; una namque arteria maxima ex sinistro cordis sinu procedens manifesto in utrasque divaricatur arterias, tum eam, quam sursum ad caput; tum eam, quam ad spinam deferri videmus. Ita igitur conveniebat et venam, quae ex dextro sinu enascitur, manifesto in utrasque partes propagari. Verum non ita apparet, sed ab ea, quae sursum tendit ex jecore in cor, distribuitur. Quomodo igitur adhuc dextram cordis ventriculum venarum esse principium, quemadmodum finisliorem arteriarum, opinari quis poterit? nam in dissimilibus notis dissimilem esse indicationem oportet. At si alicui videatur exigua esse processus valorum nota, quamvis exigua non sit, certe illam, sat scio, non exiguam esse dicet, quod multa animalium dextro cordis sinu careant; proindeque existimari non potest, cavam venam ex hoc pro-

Ed. Chart. V. [190.]

Ed. BaE I. (302.)

τῆς κοιλίας ταύτης ἐκφύεσθαι νομίζουσιν, ὅταν ἐν παμπόλλοις
γένεσι ζώων ἦπαρ μὲν ὑπάρχῃ καὶ κοιλὴ φλέψ, ἡ κοιλία.
ὅ' ἢ δεξιὰ μὴδ' ὅλως ἤ. τίνα τοίνυν ἐστὶ καὶ πόσα τὰ
γένη τῶν ζώων, ἐν οἷς φημι τὴν δεξιάν οὐκ εἶναι τῆς καρ-
δίας κοιλίας; ἀριθμῶ μὲν οὐκ ἔχω διελθεῖν αὐτά, κοινὸν
δ' ἐφ' ἅπασι κεφάλαιον εἶρον ἀνατεμαίν. πολλὰ ἀσύμβατα.
μὲν εἰς ἑτερα, πρόσσεσι δὲ ἐν αὐτοῖς ἐξάρετον, ὅπερ οὐχ.
ἅπασι τυγχάνει τοῖς ἐνύδροις, τὸ μῆτ' ἀναπτεῖν ἐξ ἀέρος,
μῆτ' ἔχειν πνεύμονα. τούτῳ γὰρ ἄχρι τοῦ δεῦρο κατὰ πάντα
γένη τῶν ζώων παρακυλάετο, συναπόλλυσθαι τε καὶ συγ-
γενᾶσθαι τῷ πνεύμονι τὴν δεξιάν κοιλίαν τῆς καρδίας.
ἐξήγησα δὲ χρόνῳ παμπόλλῳ καὶ τῇ αἰτίᾳ αὐτῶν, καὶ
γένεσται τὰ φανένθ' ἡμῖν εὐλογα κατὰ τὴν περὶ χρείας
μορίων πραγματείαν. ἐμπίδας μὲν οὖν καὶ μυίας, καὶ σκώ-
ληκας, καὶ μέλκτας, καὶ μύρμηκας οὐτ' ἀνέτεμον οὐτ'
ἀνατεμεῖν ἐπιχειρήσαιμι ἔν. ὅπου γὰρ καὶ τοῖς μεγά-
λοις ζώοις εὐρίσκω πολλὰ σφυλλομένους τοῖς ἀνατεμέντας,
εὐλογον δὴπερ κατὰ τὰ μικρότερα μᾶλλον σφαλῆναι.

cadere Ventriculo, quum in permultis animalium generi-
bus jecur quidem existat et cava vena, sinus autem dex-
ter nequaquam. Quae igitur sint et quot animantium
genera, in quibus dextrum non esse cordis sinum affirmem,
quum numero ea persequi nequeam, commune in ipsis
caput invenī, dissectis multis varii generis animalibus.
Inest autem ipsis eximium, quod non omnibus contingit
aqualilibus, puta non respirare ex aere, neque habere
pulmonem. Hoc enim hucusque in omnibus animantium
generibus observavi, dextrum cordis sinum simul cum
pulmone et perire et generari. Porro disquisivi longo tem-
pore etiam ipsorum causam, ac scripsi, quae mihi visa
sunt consentanea, in opere de usu partium. Culices igi-
tur, et muscas, et lumbricos, et apes, et fornices neque
dissecui neque dissecare aggrederer. Quam enim in gra-
vibus animalibus multos dissectorum errores inveniam,
consentaneum est scilicet in minoribus magis eos aberrasse.

Ed. Chart. V. [190. 191.]

Ed. Bas. I. (302.)

τῶν γοῦν ἀναμνησθέντων ὑπ' ἐμοῦ μέχρι γε τοῦ δεῦρο σχεδόν οὐκ ἔστιν ὅτε μὴ καὶ καρδία καὶ ἥπαρ ὑπάρχει, καὶ κοιλὴ φλέψ, καὶ ἀρτηρία ἢ μεγάλη. καὶ φαίνεται, καθάπερ ἡ ἀρτηρία τῆς καρδίας, οὕτως ἡ φλέψ τοῦ ἥπατος ἐκφυομένη διὰ παντός, κἢν μὴδ' ὅλως ἔχῃ δεξιάν ἢ καρδίαν κοιλίαν. καὶ διὰ τοῦτο φαίνεται σχιζομένη μετὰ τὸ διελθεῖν τὰς φρένας ὑποκάτω τῆς καρδίας, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὅταν ἐγγὺς ᾖ τῶν σφαγῶν. ἐν ἑτέροις δὲ ζώοις οὐκ ὀλίγοις ἐστὶ μὲν δεξιὰ κοιλία, φαίνεται δ' οὐδὲν ἦτορ ἢ κοιλὴ φλέψ εἰς μεγάλην δύο σχιζομένην, πρὶν ἐπὶ τὴν καρδίαν ἐκκίεσθαι. καὶ τοῦτο πᾶσι [191] μὲν ὑπάρχει σχεδόν τοῖς πτηνοῖς; ἅπασί τε τοῖς ἔρπουσι, καὶ τῶν βαδιζόντων οὐκ ὀλίγοις. ὥστε τὰ πλείυτα τῶν ζώων τὴν κοιλὴν φλέβαν προφανῶς ἐξ ἥπατος ἔχει ἀρχομένην. ἐναργῶς γὰρ ὁρᾶται διπλάσιον εὖρον τὸ ἐξ ἐκείνου τοῦ σπλάγγχου φυόμενον ἄγγειον ἐκείρων τῶν τμημάτων, ὡς ἅμα δίστα τῆς κοιλῆς ἐνταῦθα σχισθείσης. εἰ δὲ εὐσυντερόν ποτε θάτερον ἐπὶ τινος ζώου φαίνοιτο θατέρου τμήματος, ἀλλὰ συραμφοτέρῳ γε τῇ κοιλῇ φλεβὶ προφανῶς

Sane nullum fuit eorum, quae ego in hunc usque diem dissectui, in quo non esset cor, jecur, cava vena et magna arteria; ac apparet, quemadmodum arteria ex corde, sic vena ex jecinore perpetuo oriri, etsi nentiquam dextrum cor ventriculum habeat, eoque videtur in ramos scissa, ubi septum transversum subter cor permeaverit, sicuti in aliis, quum propter jugulum venerit. In aliis animantibus non paucis est quidem dexter ventriculus, verum nihilominus cava vena in magnos duos ramos disindi apparet, priusquam ad cor pervenerit; atque hoc prope omnibus volatilibus inest, omnibusque serpentibus, atque pedesirum non paucis. Quare plurima animalia cavam venam manifesto ex jecore habent exorientem, quippe evidenter apparet utriusque propaginis duplo latum vas, quod ex illo viscere procedit, tanquam simul bifariam cava vena imbi divaricata. Quod si latior quandoque altera propago altera in animali quodam appareat, ambae tamen simul cavae venae palam sunt aequa-

Ed. Chart. V. [191.]

Ed. Bas. I. (502.)

ἔστιν ἴσα, μονοτονὸν μετὰ φωνῆς ἐρημητόντα, τῇ μὲν οἷον
 τε πρέμνον ὑπάρχειν, αὐτὰ δ' ἀπ' ἐκείνης γεγενῆσθαι σχι-
 σθείσης οἷον περ κλάδους τινας ἢ καὶ κλάνας. οὐ μόνον
 δ' ἡ κοίλη φλεψὶ ἐκ τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος ἐκπέφυκεν,
 ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν σιμῶν ἑτέρα φλεψ, ἣν οἱ μὲν ὀνομάζουσι
 πύλας ἥπατος, οἱ δὲ τὴν ἐπὶ πύλαις· οὐ γὰρ δὴ ὅλην γε
 πῆν φλέβα πύλας ὑπάρχειν, ἀλλ' ὅσον πρῶτον αὐτῆς ἐξίσχυε
 τοῦ ἥπατος, ὅπερ καὶ πάστων εὐρύτατόν ἐστιν. ἀπ' αὐτοῦ
 γὰρ εἰς ἄμφω τὰ μέρη κατασχίζεται τὸ ἀγγεῖον, εἰς τε τὰ
 σιμὰ τοῦ ἥπατος ἅπαντα καὶ εἰς τὰ κατὰ τὴν γαστέρα, τὸ
 καλούμενον ἐπίπλοον. τῶν γὰρ ἐν τούτοις ἅπασι φλεβῶν
 παμπύλλων οὐσῶν οὐδεμία συνεχὴς ἐστι τῇ καρδίᾳ. καὶ τις
 ἀκούσας τοῦτο τῶν ἀληθείαν τιμώντων ἀπεθαύμαζε τε καὶ
 ἠπίσται τῷ λόγῳ, καὶ δειχθῆναι οἱ τὸ λεγόμενον ἡξίου, καὶ
 ὥς εἶδεν, μεγάλως κατεγίνωσκε τῶν ἀποφηναμένων, ἀρχὴν
 εἶναι φλεβῶν τὴν καρδίαν. ὥσπερ γὰρ, εἰ μίαν ἦντιναοὺν ἐν
 δὴν τῷ ζῳῳ φλέβα τεχωρισμένην εἰς τοσοῦτον εὐρίσκομεν,
 ὥς μήτ' αὐτῷ συνάπτειν τῷ ἥπατι μήτε τιτὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ

les, tantum non voce declarantes, hanc venam veluti cau-
 dicem quendam esse, ipsas vero ab ea discissas nasci tan-
 quam ramos quosdam, aut etiam surculos. At non solum cava
 vena ex gibbis jecoris partibus proceffit, verum etiam ex cavis
 altera vena, quam alii portas jecoris appellant, alii portis vici-
 nam. Non enim totam venam portas esse, sed quantum prima
 ipsius portio ex jecore emergit, quae etiam omnium la-
 tissima est; nam ab ipsa vas in ambas partes dispensatur,
 tum in cavae jecoris partes omnes, tum in ventris partes
 et omentum nuncupatum. Venarum, quae plurimae in
 his omnibus existunt, nulla cordi est continua; quod
 quam aliquis veritatis studiosus audivisset, admirabatur,
 et sermoni fidem non adhibebat, volebatque id, quod di-
 citur, sibi demonstrari, ac postquam vidisset, damnabat
 vehementer eos, qui cor venarum esse principium pro-
 nunciarunt. Quemadmodum, si unam quamlibet in toto
 animante venam segregatam adeo invenerimus, ut neque
 ipsi conjungatur jecori, neque alicui venarum ab eo pro-

Ed. Chart. V. [191.]

Ed. Bas. I. (303.)

φλεβῶν, οὐκ ἂν ἀπεφηνάμεθα, τῆς φλεβὸς ἐκείνης ἀρχὴν εἶναι τὸ ἥπαρ, οὕτως, ἐπειδὴ τὴν οὐ μίαν οὐδὲ δύο μόνας, ἀλλ' ἀνάρηθμόν τι πλῆθος εὐρίσκομεν, οὐδεμίαν ἐχούσας τῇ καρδίᾳ συνέχειαν; οὐκ ἂν, οἶμαι, φαίημεν, ἐκείτων τῶν φλεβῶν ἀρχὴν εἶναι τὴν καρδίαν. εὐλόγως οὖν εἴρηται ῥίζωσις τῶν φλεβῶν εἶναι τὸ ἥπαρ, τῶν ἀμτηριῶν ἡ καρδία, τοῦ δένδρου δὲ καὶ χόρμα τοῦ καταβληθέντος σπέρματος. ἐν ἅπασιν γὰρ τοῦτοις ἡ ῥίζωσις ἀρχὴ τοῦ παντός ἐστιν, οὐ τῆς ἐξ ἀρχῆς γενέσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς νῦν διοικήσεως. οἱ δὲ τὸ φαινόμενον αὐτὸ διὰ τῆς ἀνατομῆς βιάζεται καὶ τοὺς τῶναντία δοξάζοντας ἄκοντας ὁμολογεῖν. τάλη-
θες, ἐκ τοῦδε ἂν μάλιστα μάθοις. οὐδεὶς γὰρ ἀνατο-
μικῶν ἀνδρῶν ἐπὶ τὸ γράφειν ἀπικόμενος ἀνατομὴν φλε-
βῶν ἑτέραν ἀρχὴν διδασκαλίας ἐπιτήδεον ἡδυνήθη ποιή-
σασθαι παραλὼν τὸ ἥπαρ. ἀλλ' εἴτ' ἀπορεῖν ὑπὲρ ἀρχῆς ἔφησεν, ὡς Ἡρόφιλος, εἴτ' εὐπορεῖν, ὡς ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὁ ἡμέτερος Πέλοψ, ὅμως τὴν γε διδασκαλίαν ὀλίγου δεῖν ἅπαντες ἐφ' ἥπατος ἐποιήσαντο. καὶ τὸ γε θαυμασιώτατον

cedentium, non pronunciaremus, venas illius primordiam esse jecur, ita, quoniam nunc non unam, neque duas solum, sed innumerabilem quandam multitudinem invenimus nullam cum corde habere continuitatem, non, opinor, dixerimus, illarum venarum cor esse principium. Merito igitur dicta est radicatio venarum esse jecur, arteriarum cor, arboris ea pars, quae regioni, in qua semen projectum fuerit, respondet. In omnibus enim his radicatio totius est principium non primariae generationis tantum, sed etiam praesentis dispensationis. Quod autem id ipsum, quod in anatomico apparet, cogit etiam contraria opinantes invitos verum fateri, hinc potissimum discas. Nullus anatomicorum, quum dissectionem venarum scribere aggredetur, aliud initium disciplinae idoneum potuit facere, jecore praetermisso, verum sive dubitare de principio se dixit, ut Hierophilus, sive cognitionem ipsius habere, ut alii multi et noster Pelops, tamen disciplinam fere omnes de jecore instituerunt. Ac maxime mirabile et incre-

Ed. Chara. V. [191. 192.]

Ed. Baf. I. (302. 503.)

καὶ καὶ ἀπιστότατος ὁ Πέλοψ ἔπαθεν. ἐν μιᾷ πραγματείᾳ
 εἰς τε φλεβῶν ἀρχὴν κατεσκεύασα τὸν ἐγκέφαλον, ἀνατομήν
 τε γράφων αὐτῶν ἀφ' ἥπατος ἤρξατο, κατὰ μὲν τὸ δεύτε-
 ρον σύγγραμμα τῶν Ἱπποκρατείων εἰσαγωγῶν εὖ μάλιστα γεν-
 ναίως ἀγομισόμενος ὑπὲρ τοῦ δεῖξαι τὸν ἐγκέφαλον οὐ
 ψεύρων μόνον, ἀλλὰ καὶ φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν ἀρχὴν, ἐν
 δὲ τῷ τρίτῳ τῆς ἀνατομῆς τῶν φλεβῶν ἀφ' ἥπατος ἀρξά-
 μενος, (303) ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι σχεδὸν ἅπαντες ἀνατομι-
 κοὶ εἶναι γράφουσιν, πρὸς γὰρ τὴν διδασκαλίαν ἐπιτηδεύ-
 οντι τὸ σπλάγγνον ἀρχὴν γενέσθαι τῷ λόγῳ. θαυμάζω δ'
 αὐτῶν, εἰ χωρὶς αἰτίας φυσικῆς ἐπιτηδεύουσιν εἶναι νομίζουσι
 πρὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτό. ἐγὼ μὲν γὰρ οἶδα καὶ τοῦθ'
 ἔν τι τῶν ἐμολογημένων ἵπασιν, ὥς οὐδὲν τῶν γενομένων
 τε καὶ γινόμενων ἀναιτίον ἴσιν. [192] εἰ μὲν οὖν ἀπορεῖν
 ὁμολογοῦσιν ὑπὲρ ἀπάντων τῶν ἐδήλων ὁμοίως τοῖς ἐμπει-
 ρικοῖς, οὐδ' ἂν ἐμοὶ πρὸς αὐτοὺς εἴη τις λόγος, οὔτε γὰρ
 ἀρχὴν αὐτῶν ζητήσουσιν, οὐθ' ὅμως ἀνατεμνοῦσιν. εἰ δὲ
 λόγον ἔχειν φασιν, ἔξ. οὗ τὰ διαφεύγοντα τὴν αἰσθησιν

dibile quid Pelopī accidit, quī in uno opere venarum
 principium cerebrum astruxit, dissectionemque ipsarum
 scribens a jecore incepit, in secundo quidem commenta-
 rio Hippocraticarum introductionum admodum strenue
 certans, ut cerebrum non modo nervorum, sed
 etiam venarum et arteriarum principium ostendat, in
 tertio autem dissectionis venarum a jecore auspiciatus,
 quemadmodum et alii prope omnes anatomici convenien-
 ter scribunt, nam ad disciplinam hoc viscus initium fieri
 putant sermoni. Miror autem ipsos, si citra causam natura-
 lem idoneum ipsum ad disciplinam esse arbitrantur. Ego
 etenim novi et hoc unum inter ea, quae omnibus in-
 confesso sunt, nempe nihil eorum, quae facta sunt et
 quae fiunt, causae esse expers. Quod si igitur dubitare se
 fatentur de omnibus occultis similiter empiricia, neque
 mihi adversus eos disputatio quaedam erit, ut qui nec
 initium ipsorum inquirant, neque similiter dissecant. At
 si rationem se habere asserunt, ex qua ea, quae sensum

Ed. Charv. V. [192.]

Ed. Baf. I. (303.)

εὐρίσκουσιν, τί οὖν αὐτοῦ τούτου πρώτου οὐ λέγουσιν
 ἐπεσκέψαντο τὴν αἰτίαν, ἐπιτηδεῖον ἐστὶν εἰς διδασκαλίαν
 φλεβῶν ἀνατομῆς ἀρχὴ τῷ λόγῳ γεγέσθαι τὸ ἥπαρ ἀναι-
 τῶς, ὃ σαφέσταται; ἢ ὅτι πάντως τῇ φύσει πλεονεκτεῖ,
 καὶ πρὸς τὴν τῆς διδασκαλίας ἀρχὴν ἐπιτηδαιότερόν ἐστι,
 τίς ἢ πλεονεξία ζητήσαι δίκαιον, οἷα ἀργῶς οὐδὲ φραδίμως
 ὑπερβῆται. τὴν δ' ἀρχὴν τῆς εὐρέσεως αὐτὸ τοῦτο οἶμαι
 παρέξειν, ὃ πρὸς ἀπάντων ὁμολόγηται τῶν ἀνατομικῶν
 ἐπιτηδεῖον εἶναι φασκόντων αὐτὸ πρὸς τὴν τῆς διδασκα-
 λίας ἀρχὴν. εἰ γὰρ καὶ μηδεὶς ἄλλου τούτου αὐτοῦ τὸν
 λόγον ἡμῖν ἀποδοῦναι δυνησονται τοῦ φάσκειν, ἐπιτηδεῖον
 εἰς ἀρχὴν διδασκαλίας ἐστίν, οὐθ' ὅτι τὴν χρόαν ἐριθρόν
 ἐστίν, οὐθ' ὅτι διελιηπται λοβοῖς, οὐθ' ὅτι καθ' ἐνὸς αὐ-
 τῶν ἐπιτέταται τὸ τῆς χολῆς ἀγγεῖον, οὔτε δι' ἄλλο τῶν
 τοιούτων οὐδέν, ἀλλ' ὅτι πᾶσαι συνεχεῖς αἱ φλέβες ὑπάρ-
 χουσιν αὐτῇ· καὶ μὴν οὐκ ἄλλου τινός ἐστι τοῦτ' αὐτὸ
 γνώρισμα πλὴν τῆς ἀρχῆς. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ δι' ἄλλο τι τεύ-
 ρων ἀνατομῆς ἀδύνατόν ἐστιν ἑτέραν ἀρχὴν ποιήσασθαι δι-

subterfugiunt, inveniant! cur non hujus ipsius primum
 quod dicunt, causam inspexerunt; idoneumne est ad di-
 sciplinam, a jecore venarum dissectionem in sermone in-
 cepisse sine causa, o viri sapientissimi? An quoniam om-
 nino natura aliis excellit ad disciplinae initium accom-
 modatus est? Quae autem sit illius eminentia, inquirere
 aequum est, non otiose neque segniter praeterire. Porro
 initium inventionis id ipsum puto exhibitorum, quod ab
 omnibus confessum est anatomicis, qui affirmant, ipsum ad
 disciplinae initium esse accommodum. Etiam enim nullius
 alterius, hujus saltem rationem nobis poterunt reddere,
 cur dicant, idoneum ad disciplinae initium existere, neque
 quod colore rubrum est, neque quod fibris comprehen-
 sum, neque quod in una ipsarum fellis vas expositum
 est, neque propter hujusmodi aliud ullum, sed quia om-
 nes ei continuas venae existunt. Atqui neque alterius
 cujusquam haec ipsa nota est praeterquam in initio; neque
 enim propter aliud quippiam nervorum dissectionis alte-

Ed. Chart. V. (192.)

Ed. Bsl. I. (303.)

δασκαλίας ἐγκέφαλον ὑπερβάττα, ἢ ὅτι ἀρχὴ τοῦτον ἐστὶ
 τοῦτου γὰρ μὴ διδομένου οὐκ ἂν δύναιτό τις ἄλλην ἐξευρεῖν
 αἰτίαν, οὐδὲ διότι τῶν ἀρτηριῶν τὴν καρδίαν ἢ γὰρ ὑπὸ
 τῆς φύσεως ἀρχὴ κατασταθεῖσα καὶ τὴν διδασκαλίαν ἀφ'
 ἑαυτῆς ἀναγκάζει ποιῆσθαι. οὐδὲ γάρ, εἴ τις ἐθελήσας
 ὕδατος ἐξηγήσασθαι διατομὴν ἐπεισάκτου πόλεως, τὴν ἀρχὴν
 τῆς διηγήσεως οὐκ ἂν ἄλλοθεν εὔροι ποιῆσθαι παρελθὼν
 πρὶν πρώτῃ εἰσοδῶν, ἀλλ' ἀνάγκη πᾶσα τοῦτω προεμπύπτῃ
 τὸ χωρίον ἐκείνου τῆς πόλεως, οὗ εἶσω πρότερον ἔσθαι
 ἀφικνεῖται τὸ ὕδωρ, ἀπ' ἐκείνου ποιῆσθαι τὴν ἐξῆς ὑπα-
 σιν διήγησιν. οἷον οὐ ἔχρη ζήτησιν ἄλλην μὲν ἀρχὴν τῆς
 τοῦ πράγματος φύσεως, ἄλλην δὲ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ.
 κατὰ γὰρ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν ἡ διδασκαλία γιγνομένη
 τὴν αὐτὴν ἔχει τῇ διδασκομένῃ τὴν ἀρχὴν, οὐδ' ἔστιν
 ὀρθῶς διηγήσασθαι βουλομένῳ ἢ γένεσιν τῶν γενομένων
 ἢ διοίκησιν τῶν διοικουμένων ἐτέραν ἀρχὴν ἐπιτηδεύσας
 εὐμενὴ τῆς ἀληθείας. ἢ μὲν γὰρ τῆς οἰκίας γένεσις ἀναγκά-
 σαι πρῶτον μνημονεύσαι τῶν θεμελίων, ἢ δὲ τῆς τοῦ

rum disciplinae initium facere licet cerebro praetermissio,
 quam quia initium horum existat. Hoc enim non con-
 cesso, nemo aliam poterit invenire causam, neque pro-
 pter quid arteriarum dissectionis cor; nam initium a na-
 tura constitutum etiam disciplinam a se ipso cogit fieri;
 neque enim, si quis aquae distributionem, quae in civitas
 tem introducitur, velit exponere, initium narrationis
 aliunde poterit facere, primo ingressu praetermissio, sed
 necessitas omnis cogit hunc, regionem illam urbis praefa-
 tum, intra quam prius a foris aqua pervenit, ab illa sub-
 sequentem totam narrationem exordiri. Quare inquiren-
 dum non est aliud rei naturae principium, aliud ipsius
 disciplinae; nam secundum rei naturam disciplina insti-
 tuta idem habet cum eo quod docetur initium, neque
 licet recte volenti exponere vel generationem factorum,
 vel distributionem eorum, quae dispensantur, aliud prin-
 cipium commodius quam verum adinvenire. Siquidem
 domus generatio primum cogit meminisse fundamentorum,

Ed. Chart. V. [192. 195.]

Ed. Bek. I. (303.)

τῆς τρέψεως. οὕτως δὲ καὶ αἱ βουλευθείης διηγήσασθαι πό-
λεως, ἢ ἔθνη, ἢ στρατοπέδου διοίκησιν, ἢ ἀναγκασθείη
τῆς πρώτης ἀρχῆς ἐν ἐκύστερ μνημονεύσαι. θαυμάζουσιν οὖν
αἷσιον, ὅσοι διδάξαι μὲν ὁρθῶς ἐτίρωθαι ἀρξάμενον ἀδύνα-
τον εἶναι φασιν, ἀγνοεῖν δὲ τὴν ὄντως ἀρχὴν τῶν φλεβῶν.
ἀλλήλους γὰρ αἰφωυ συγῆπται ταῦτα, καὶ οὐχ οἷόν ἐστι χω-
ρίς ἀλλήλων γενέσθαι διασπασθέντα, τὴν ὁρθὴν ἀρχὴν
λέγω τῆς θιδιασκαλίας τῆς ὄντως ἀρχῆς τοῦ πρᾶγματος.
ἀλλ' εἰς ὁρθῶς διδάσκει τις, ἀπὸ τῆς κατὰ φύσιν ἀρχῆς
ἄρχεται, εἴτε δὲ τὴν ὄντως ἀρχὴν αἰδέιαι, τὴν τῆς θιδια-
σκαλίας οὐκ ἀγνοεῖ.

Κεφ. στ'. [193] Ἦρκει μὲν οὐκ καὶ ταῦτα πρὸς ἀπό-
δειξιν τῆς ἀρχῆς τῶν φλεβῶν, οὐδὲν μὲν ἤτερόν ἐστι καὶ τὰ μὲλ-
λοντα λεχθήσεσθαι βέβαια γνωρίσματα τοῦ μηδαμῶς εἶναι
τὴν καρδίαν μῆτε τοῦ τρέποντος αἵματος ὅλον τὸ σῶμα γεν-
νητικὴν ἀρχὴν, μῆτε τῶν ὀργάνων αὐτοῦ. δεῖξαι δὲ ἐκάτε-
ρον ἰδίᾳ, καὶ πρότερον, ὥς οὐκ ἐστι τῷ ζώῳ τοῦ θρέπον-
τος αἷματος ἀρχή. διὰ τί δὲ τοῦ θρέποντος πρόσκειται
κατὰ τὸν λόγον αὐτῆς; διότι ἐδείκνυν, ὥς ἐτίρου τινός

navis carinae; ita etiam si urbis, aut gentis, aut exerci-
tus gubernationem cogites percensere, necesse erit primi
initii in unoquoque meminisse. Mirari itaque ratio est
eos, qui docere se quidem recte aliunde sumpto initio
posse asseverant, ignorare autem verum venarum princi-
pium et verum rei initium. Sed sive recte quia docet,
a naturae principio exordietur, siue verum principium
novit aliquis disciplinae, non ignorat.

Cap. VI. Sufficiunt itaque et haec ad venarum
principii demonstrationem. Jam nihilominus et illa, quae
dicuntur a me, firma sunt indicia ejus, quod cor nutri-
quam sit neque initium sanguinis totum corpus nutrientis
opifex, neque instrumentorum ipsius. Ostendam autem
utrumque seorsim, ac prius, quod non sit animanti sangui-
nis nutrientis initium. At cur iterum nutrientis adjectum
est in oratione? quia ostendebam, me non negare, in cor-

Ed. Chart. V. [195.]

Ed. Bas. I. (505.)

αἵματος, ἑτέραν χρεῖαν τοῖς ζώοις παρεχόμενον, τῆς γενέσεως οὐκ ἀφαιροῦμεν τὴν καρδίαν, ἀλλὰ τό γε νῦν εἶναι προκείμενον, ὥς, ὅφ' οὐ τρέφεται τὰ σύμπαντα μέλη τοῦ ζώου, τοῦτ' ἐξ ἥπατος, οὐκ ἐκ τῆς καρδίας ὀρμᾶται, δείξειν ἐπαγγέλλομαι τῶν ἐξ ἀνατομῆς φαινόμενων ἀρχὴν τῷ λόγῳ ποιησάμενος, ὃ μάλιστα μάχεται τοῖς Ἑρασιστρατείοις, οἳ νῦν ἡμῖν ἐρουσίην, ὥς παράδοξά τε καὶ κινὰ κατασκευάζουσιν. εἴρηται δὲ τὸ φαινόμενον ὑπὲρ Ἑρασιστράτου κατὰ τὴν τῶν πυρετῶν πραγματείαν, ὥς ὑμέτερος ἐπιπεφύκασι τοῖς στόμασι τῶν ἀγγείων, οἷς εἰς ὑπηρεσίαν ὑλῶν εἰσαγωγῆς τε καὶ αὐτῆς ἐξαγωγῆς ἡ καρδία προσχοῖται. τούτους τοὺς ὑμέτερος ἐτύλησάν τινες οὐκ εἶναι λέγειν, ἀλλ' ὑπ' Ἑρασιστράτου διεσκευασθαι δόγματος ἕνεκεν κατασκευῆς, πλὴν εἰς τοσοῦτον ἥκουσι γνώσεως ἅπασι τοῖς λαοῖς, ὥστ' ἀρχαῖος ὄντως εἶναι δόξαιεν ἂν ὃ μὴ γνώσκων αὐτούς. εἰσὶ δ' ἐπὶ μὲν τῷ στόματι τῆς κοίτης φλεβὸς τρεῖς ἀκίδων γλαυχίσαι ὁμοίονται τὴν σύνταξιν, ὅθ' ἐστ' οἶμαι, καὶ τριγλώχινος ἐννοεῖται τῶν Ἑρασιστρατείων ἐκάλεισαν αὐτούς· ἐπεὶ δὲ τῆς ἀρτηρίας

de generari alium quendam sanguinem, alium animantibus usum exhibentem; sed quod nunc est propositum, eum, a quo omnia animantis membra nutriuntur, ex jecore, non ex corde proficisci, monstraturum polliceor, ab iis, quae ex anatome apparent, sermonem exorsus, quod maxime pugnat cum Erasistrateis, qui nunc nos dicunt paradoxa et nova asserere. Porro dictum est ab Erasistrato id quod apparet in opere de febribus, nempe quod membranae osculis vasorum adhaerescant, quibus ad ministerium materiae introducendae et rursus educendae cor utitur. Has membranas non esse quidam dicere ausi sunt, sed ab Erasistrato effictas dogmatis constituendi gratia. Verumtamen eatenus omnes medici cognoscunt, ut rudis omnino esse videatur, qui non eas noverit. Sunt autem in ostiolo cavae venae tres speculorum sulcis structura simillimae: unde, puto, etiam trifurcas nonnulli Erasistrateorum ipsas nuncuparunt. At in

Ed. Chart. V. [193.]

Ed. Bas. I. (303.)

τῆς φλεβώδους (οὕτω δὲ ὀνομάζω τὴν ἐκ τῆς ἀριστερῆς κοιλίας τῆς καρδίας εἰς τὸν πνεύμονα κατασχιζομένην) ὁμοιότατοι μὲν τὸ εἶδος, ἀριθμῶ δ' οὐκ ἴσοι· μόνη γὰρ τοῦτο τῶν στόματα δυοῖν ὑμένων ἐπικρυφίς ἐστι, τῶν δ' ἄλλων στομάτων ἑκατέρω τρεῖς ὑμένες εἰσὶν ἅπαντας σιγμοειδεῖς. ἐξάγει δ', ὥς Ἐρασίστρατός φησιν ἐξηγούμενος τὸ φαινόμενον, ἑκάτερον μὲν τῶν στομάτων αἷμα μὲν εἰς τὸν πνεύμονα ἕτερον αὐτῶν, πνεῦμα δ' εἰς ὅλον τὸ ζῶον ἕτερον. τὸν τῶν ὑμένων, ὥς ἐκείνῳ δοκεῖ, πρὸς ἐναντίας ὑπηρεσίας τῇ καρδίᾳ χρόνον, ἀμοιβαῖς ἐγκαίροις ὑπαλλασσόμενας, τοὺς μὲν ἐπὶ τοῖς εἰσάγουσιν τὰς ὕλας ἀγγείοις ἐπιτεφυκίτας ἔχουσαν ἴσον φερομένους, ἀνατρέπεσθαι μὲν ὑπὸ τῆς εἰσόδου τῶν ὑλῶν, ἀναπίπτοντας δ' εἰς τὰς κοιλότητας τῆς καρδίας ἀνοιγνύσας τὰ στόματα παρέχειν ἀκόλυτον τὴν πορὰν τοῖς εἰς τὴν αὐτὴν ἔλκομένοις. οὐ γὰρ δὴ αὐτομάτως γε τὰς ὕλας εἰσθεῖν φησιν, ὥς εἰς ἄψυχόν τινα δεξαμένην, ἀλλ' αὐτὴν τὴν καρδίαν διασπασμένην, ὥσπερ τὰς τῶν χαλκίων φύσας, ἐπισπᾶσθαι πληροῦσαν τῇ διαστολῇ. ἐπὶ δὲ τρεῖς

arteria venosa (sic nomino eam, quae ex sinistro cordis sinu in pulmonem discinditur) simillimae quidem forma, numero autem impares. Huic enim soli orificio duae membranae adhaerent; aliorum orificiorum utrique tres membranae sunt universae sigmoides. Educit autem, ut Erasistratus inquit exponens id quod apparet, utrumque ostium, sanguinem in pulmones alterum ipsorum, spiritum vero in totum animal alterum. Quo fit, ut haec membranae (ut illi videtur) contraria cordi ministeria praestent vicissitudine opportuna alternantes: quae enim vasis materias introducentibus adnatæ sunt, foris intro tendentes, hoc est interius ab externis pergentes, attoluntur quidem a materialum introitu, atque resupinatae in cordis sinus, aperientes oras, exhibent facilem ingressum iis, quae in ipsum trahuntur. Non enim sua sponte materias ingredi inquit, tanquam in solium quoddam inanimatum, sed ipsum cor dilatatum, tanquam fabricorum foliae, attrahere et in dilatatione repleti, et eas, quae

Ed. Chart. V. [193. 194.]

Ed. Ref. I. (303. 304.)

ἔξουσιν ὀφθαλμοὺς τὰς ὕλας ἐλέγμεν ἐπιπλεῖσθαι, καὶ τοῦναντίον ἡγεσθαι πάθος πάσχειν. Ἰσχυρὸν γὰρ ἔξω φέροντας, ἀνατρεπομένους μὲν ὑπὸ τῶν ἐξόντων ἀνοιγνύναι τὰ στόματα, καὶ ὅν ἂν ἡ καρδία λόγον ἔχοιγῃ τὰς ὕλας ἐν δὲ τῷ λοιπῷ παντὶ κλείειν ἀκριβοῶς τὰ στόματα, μηδ' ἐνίας τῶν ἐπιπεφθόντων ἐκπνέεσθαι συγχωροῦντας. οὕτως δὲ καὶ τοῖς ἐπὶ τοῖς εἰσάγουσι, ὅταν ἡ καρδία συστέλληται, κλείειν τὰ στόματα, μηδὲν τῶν ἐλχθέντων ὑπ' αὐτῆς αὐτὴς ἔξω παλινδρομεῖν ἐπιτρέποντας. [194] εἴπερ οὖν ἔχει ταῦθ' αὖτως, ἄνδρες Ἑρασιστράταιοι, τὰ μὲν ἄλλα τῶν ἀγγείων εἰσάωμεν ἤδη τῷ λόγῳ, τὸ δ' ἀμφισβητούμενον ἐπισκεψώμεθα, τὴν κοίλην φλέβα τὴν ἐξ ἥπατος εἰς καρδίαν εἰσάγουσαν τὸ αἷμα, ποτέρους ἔχει τοὺς ἐπισπαικτότας ὑμέτας. ἂν ἔσωθεν ἔξω φέροντας, ἢ τοῦναντίον ἔσω φερόμετους; ἀλλ' ἴσως οὐδὲ τοῦτο μέγα πρὸς τὸ προπαρεσκευάσθαι (304) μὲν ἐν ἥπατι τὸ αἷμα, φέρεσθαι δ' ἐνταῦθεν εἰς τὴν καρδίαν, ἀπολειψόμενον ἐνταῦθα τὸ λεῖπον τῆς οὐκίας ἰδίας εἰς ἀκριβῆ τέλειότητα. καὶ γὰρ καὶ λόγον ἔχει, μη-

vasis materias educantibus incumbere dicebamus, contrario modo affici. Nam ab internis foras tendentes, relictas quidem ab exeuntibus ora aperire, quo tempore cor materias distribuit, in reliquo autem toto claudere omnino oras, neque cor quidpiam quod egressum sit redire concedentes. Ita vero et illas, quas sunt in introductantibus, ubi cor contrahatur, ora claudere nihil attractorum ab eo rursus recurrere permittentes. Si igitur haec ita se habent, o viri Erasistratei, alia vasa jam sermone dimittamus, id autem, de quo ambigitur, inspiciamus, cavam scilicet venam, quas ex jecore in cor sanguinem invehit, quas habeat obductas membranas, an ab internis foras tendentes, an contra e foris intro vergentes. Sed forte neque hoc magni est momenti contra id, quod dicitis, sanguinem in jecore prius esse praeparatum, inde autem in cor deferri recepturum inibi residuum peculiaris speciei, ut exacte absolvetur. Quin etiam rationem habet,

Ed. Chart. V. [194.]

Ed. Bas. I. (504.)

δὲν τῶν τελέων τε καὶ μεγάλων ἔργων, ἀθρόως δύνασθαι γέσθαι, μηδὲ ὑφ' ἐνὸς ὀργάνου φυσικοῦ τὸν οἰκτιόν πόσον ἅπαντα κτήσεισθαι. δείξατε οὖν ἡμῖν ἕτερον ἀγγεῖον ἐξάγον ἐκ τῆς καρδίας τοῦτ' ἐπὶ τὸ κοσμηθῆν αἷμα καὶ διατεμόμενον εἰς ἅπαντα τὰ σώματα, καθάπερ ἡ ἀρτηρία τὸ πνεῦμα καὶ μὴν τὰ σύμπαντα τέτταρά ἐστι στόματα, δύο καθ' ἑκατέραν κοιλίαν, ἓν μὲν ἐκ τοῦ πνεύματος εἰσάγον τὸ πνεῦμα, τὸ δ' ἕτερον ἐξάγον μὲν ἄμφω ταῦτα κατὰ τὴν ἀριστεράν κοιλίαν, ὑπόλοιπα δὲ δύο κατὰ τὴν δεξιάν, εἰς μὲν τὸν πνεύμονα τὸ ἕτερον αἷμα φερόμενόν τε καὶ διατεμόμενον, εἰς δὲ τὴν δεξιάν κοιλίαν ἐκ τοῦ ἥπατος εἰσάγον τὸ ἕτερον· ὑπὲρ οὗ σύμπας ὁ λόγος ἐστίν. πέμπτον δ' ἄλλο στόμα οὐκ ἔχει κατὰ τὴν καρδίαν, ὃ τὸ ἐκ ἥπατος ἀφικόμενον εἰς αὐτὴν αἷμα πρὸς ὅλον ἀποπέμψει τὸ σῶμα. μὴ τοίνυν ἐκπύμπεσθαι λέγετε τῷ πατρὶ σώματι παρὰ τῆς καρδίας αἷμα καὶ πνεῦμα, μηδ' εἶναι τοῦτο τὸ σπλάγγνον, ὥς ἀρτηριῶν, οὕτω καὶ φλεβῶν ἀρχήν. οὕτε γὰρ ἀγγεῖον ἕτερον ἔχετε δεικνύειν ἐκφυόμενον τῆς καρδίας, οὐτ' ἄλ-

nullum perfectum magnumque opus subito posse fieri, neque ab uno instrumento naturali peculiarem ornatum omnia consequi. Ostendite igitur nobis aliud vas, quod ex corde hunc exornatum sanguinem educat et distribuat per omnia corpora, quemadmodum arteria spiritum. Atqui universa quatuor sunt ora; duo in utroque ventriculo; unum ex pulmone spiritum introducens, alterum educens. Ambo haec in sinistro ventriculo consistunt, reliqua duo in dextro. In pulmonem. sane alterum sanguinem vehit distribuitque; in dextrum autem ventriculum a jecore alterum introducit, de quo totus sermo est. Quintum vero aliud os non est in corde, quo sanguinem ex iecore ad ipsum pervenientem in totum corpus transmittat. Ne igitur dicatis, sanguinem et spiritum ex corde toti corpori distribui, neque hoc esse viscus, ut arteriarum, sic etiam venarum originem, neque enim vas alterum ostendere potestis ex corde procedens, neque

Ed. Chart. V. [194.]

Ed. Bal. I. (304.)

λου τινὸς πλὴν τῶν ὑμένων, οὗς οὐκ ἔν ἢ μηδὲν εἰκῇ ποιοῖσα φύσις ἐν τῷ κυριωτάτῳ σπλάγγνῳ κατέθετο, μὴ μέγιστόν τι μελλοῦντας εἰς ὑπηρεσίαν παρέχειν αὐτοῦ. καὶ μοι θαυμάζειν ἐπέρχεται μάλιστα πάντων Ἑρασιστράτου καθ' ἐν βιβλίῳ τὸ πρῶτον περὶ πυρετῶν ἡμᾶ μὲν ἀρχὴν ἀποφηναμένου καὶ ἀρτηριῶν καὶ φλεβῶν εἶναι τὴν καρδίαν, ἡμᾶ δὲ τοὺς ἔξωθεν ἔσω νεύοντας ὑμένους ἐπὶ τοῖς εἰσάγουσι τὰς ὕλας ἀγγείαις ἐπιπεφυκέναι φύσκοντος. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο, δυνατὸν εἰπεῖν, ὥς τοῦ μὲν αἵματος ἀρχὴ τὸ ἥπαρ ἐστὶ, τῆς διοικήσεως δὲ τὰς φλέβας δυνάμειος ἡ καρδία, ὅπου γὰρ οὐδὲ ταῖς ἀρτηρίαις ἐκ καρδίας ἐμπέμπεσθαι διὰ τῶν χιτῶνων ὁμολογεῖ τὴν δύναμιν, ἥπου γὰρ ταῖς φλεβὶν ὁμολογήσει; εἴπερ οὖν ἀρχὴν ἐκαῖνά φαμεν εἶναι τὸ μόριον, ὃ τοῖς ἀφ' αὐτοῦ πεφυκόσιν ἦται τὴν δύναμιν, ἥ πάντως γὰρ τὴν ὕλην χορηγήσει, τὴν καρδίαν οὐκ οἶόν τι φάναι τῶν φλεβῶν ἀρχὴν. δύναμιν μὲν γὰρ αἰταῖς οὐ χορηγεῖ κατὰ τὸν Ἑρασιστράτον, ὅτι μηδὲ ταῖς ἀρτηρίαις, ἥ δ' ὕλη τοῦ αἵματος ἐξ ἥπατος ὁρμαίνεται σωρῶς. οὐ μὲν, ὅτι πᾶσαι περαινουσιν εἰς τὴν καρδίαν αἱ φλέβες, ἀρχὴν αὐτῶν οἶόν

alio quodam, praeterquam ex membranis, quas nihil unquam frustra faciens natura in principalissimo viscere haud constituisset, nisi magnum ministerium ipsi fuissent praestiturae. Ac mihi mirari subit omnium maxime Erasistratum, qui libro primo de febribus simul pronunciet, cor esse et arteriarum et venarum principium, simul autem dicat, membranas a foris intro spectantes vasis materias introducentibus supercrevisse; neque enim hoc licet dicere, quod sanguinis quidem initium jecor sit, virtutis autem venas regentis cor. Nam ubi neque arteriis ex corde facultatem per tunicas emitti fatetur, an venis fatebitur? Quod si initium illam esse partem dicimus, quae a se procreatis aut virtutem aut omnino materiam suppeditabit, cor non liceat venarum dicere principium, quoniam facultatem ipsis auctore Erasistrato non subministrat, quia neque ipsis arteriis. At materia sanguinis ex jecore manifesto proficiscitur. Nec etiam, quoniam omnes in cor venae pertinent, initium earum

Ed. Chara. V. [194. 195.]

Ed. Bas. I. (304.)

τε τὴν καρδίαν αὐτὴν εἶπεῖν· οὐ περαίνουσι γὰρ, ὥς δὲ
 δεικναι πρόσθεν. ἀφ' οὗ, ὅτε κατὰ τὴν πρώτην διάπλασιν
 ἐκ καρδίας ἡ γένεσις αὐτῶν ἔστιν, διὰ τοῦτ' ἀρχὴν ἔξουσι
 τὴν καρδίαν αἱ φλέβες; ἀλλ' οὔτε περὶ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς
 ἡ ζήτησις ἦν, ὥς ἐν τῷ πρώτῳ γράμματι κατ' ἀρχὰς εὐθὺς
 διαίρεται, καὶ πρὸς τῷ μὴ ζητεῖσθαι τὴν τῆς γενέσεως
 αὐτῶν ἀρχὴν οὐδ' ἀποδειξίν τινα ἐπεχείρησεν Ἐρασιστράτος,
 εἰπὼν, ὥς ἐκ καρδίας ἡ φύσις ἐν τῷ διαπλάττεσθαι τὸ
 ἔμβρυον ἐξέλυσσε τὸ φλεβώδες γένος. οὐ μὴν οὐδ' ἐπὶ νεύρων
 ἐβήτησε τὴν τοιαύτην ἀρχὴν, ὥσπερ οὐδ' ἐπ' ἀρτηριῶν,
 ἀλλὰ μόνως τῆς ἐπὶ τοῦ διαπεπλασμένου τελέως ζῶον διο-
 κήσεως ἀρχὰς ἀπεφάνητο πῆς μὲν τῶν ὀρτηριῶν ἐνεργείας
 τὴν καρδίαν, τῆς δὲ τῶν νεύρων τὴν κεφαλὴν. [195] οὐκοῦν
 οὐδὲ φλεβῶν ἑτέρας ἂν ἔλεγεν ἀρχὴν εἶναι τὴν καρδίαν.
 εἰκότως μὲν οὖν ἀσαφὴς ἡ γνώμη τάνδρος ἔστιν ἡ περὶ τῶν
 φλεβῶν, οὐδὲν εἰπόντος ὑπὲρ αἵματος γενέσεως, ἀλλ' ὅλην
 ταύτην παραλιπόντος ἄσκεπτον τὴν ἐνέργειαν, ἀναγκαιοτέρως
 οὔσαν μακρῷ τοῖς ζώοις τῆς κατὰ τὴν γαστέρα. ἦν μὲν

cor ipsum licet dicere; non enim pertinent, ut prius
 demonstratum est. Num igitur, quia in prima conforma-
 tione ex corde generatiq. ipsarum est, ideo principium
 venae cor habebunt? Sed neque de tali principio erat
 quaestio, ut in primo commentario per initia statim
 definitum est, ac Erasistratus praeter id, quod generationis
 ipsarum initium non quaerebamus, ne demonstrationem
 quidem ullam dicere aggressus est ad probandum, quod
 ex corde natura foetum formando venosum genus pro-
 fluxerit; sed nec in nervis tale quaesivit principium,
 quemadmodum neque in arteriis, verum solius in anima-
 to absolute conformato gubernationis principium enun-
 ciavit, arteriarum sane functionis cor, nervorum caput.
 Itaque neque venarum aliter diceret initium cor existere.
 Ob quam rem obscura est viri sententia de venis, ut qui,
 nihil de sanguinis generatione prodiderit, sed totam hanc
 functionem reliquerit inconsideratam, quum sit multa
 magis necessaria animantibus, quam ea, quae in ventriculo

Ed. Chart. V. [196.]

Ed. Bas. I. (304.)

γὰρ οἷόν τ' ἐστὶν ἡμῖν, εἰ καὶ μηδὲ ὅλος ἢ γαστήρ τριβῇ τὰ σιτία, θυμαμένοις γε προσφέρεσθαι χυλούς, ὡς ἐν πολλοῖς ἔδωκε γάλα· τεθνάναι δ' ἀναγκαῖον, εἰ ἢ τοῦ αἵματος ἀπὸλόιτο γένεσις, ἣν οὔτε εἰ τὸ ἥπαρ, οὔθ' αἱ φλέβες, οὔθ' ἡ καρδία πεπώσκειται, σαφῶς ἐτόλμησεν ἀποφύνασθαι· τοσοῦτον ἀποδεῖ προσθεῖναι τινα ἀπόδειξιν τῷ λόγῳ. οὐ μόνον δὲ ταύτην τὴν ἐνέργειαν ἀλλοιοῦσαν τὰ σιτία κατὰ ποιότητα διελθεῖν αἰγώρησεν, ἀλλὰ καὶ τὴν θύμην ὁμοίως γιγνομένην ἐπιχειρήσας ἐξηγεῖσθαι μᾶλλον πάντων ἢ ἀλλοιώσεως ἐμνημόνευσεν. εἰ δὲ ταύτης ἐμνημόνευσεν, εὐθὺς αὖν, οἶμαι, καὶ τοῦτο συνεπενόησεν, ὅτι πᾶσι τοῖς ὑπὸ τινος ἀλλοιούμενοις εἰς τὴν τῶν ἀλλοιούντων ἰδέαν ἢ μεταβολὴ γίγνεται. καθάπερ γὰρ τὸ πῦρ ὁμοιωσάν ἑαυτῷ τὸ ξύλον ἐξ ἑαυτοῦ ἅμα γένεσιν τε καὶ τροφήν ἴσχει, κατὰ τὸν αὐτὸν ὁρᾶται τρόπον καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα τὴν τροφήν ἑαυτοῖς ὁμοιοῦντα. δηλοῦται δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν ἡμιπέπτων περικομμάτων, ὁμοίων ἀεὶ γιγνομένων τοῖς τροφο-

est. Vivere siquidem licet nobis, etiam si contiguam venter cibos conterat, quam offerre succos possumus, ut in multis gentibus laos; mori autem necessarium est, si sanguinis pereat generatio, quae neque an jecori, neque an venis, neque an cordi concredita sit, manifesto ausus est pronunciare, tantum abest, ut demonstrationem aliquam sermoni adjecerit. Verum non modo hanc actionem, quae cibos secundum qualitatem alterat, perconsiderare neglexit, sed etiam nutritionem similiter fieri exponere aggressus omnium magis quam alterationis meminit. Quod si vero hujus meminisset, statim, puto, etiam hoc considerasset, quod omnia, quae ab aliquo alterantur, in alterantium speciem mutantur. Quemadmodum enim ignis, qui lignum sibi ipsi assimilat, ex eodem simul generationem et alimentum obtinet, simili videntur modo etiam surpes et animalia alimentum sibi assimilare: id quod innotebit ex semicocctis recrementis, quae similia semper corporibus, quae nutriuntur, quorum sunt excrementa, ted-

Ed. Charr. V. [195.]

Ed. Baf. I. (304.)

μένους σώμασιν, ὥς ἐστι περιττώματα. φυσικώτερος μὲν οὖν ὁ λόγος ἐστὶ καὶ θεόμενος ἀκούων προγεγυμνασμένων ἐν τοῖς περὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων λογισμοῖς, οὗς ὥς διήλθομεν ἐτέρωθεν, λεχθήσεται δὲ καὶ νῦν ὀλίγον ὕστερον. ἐν δὲ τῷ παρόντι συντελέσαι βούλομαι τὸν ὑπὲρ τῆς Ἑρασιστραίου γνώμης ἅπαντα λόγον, ᾧ ἀποδίδεικται, ὡς κατὰ τὴν πρῆτην ἐν τῇ μήτρᾳ τῶν ἐμβρύων διάπλασιν οὐκ ἐκ τῆς καρδίας αἱ φλέβες ἴσχουσι τὴν γένεσιν. ἵπασαι γὰρ αἱ κατὰ τὸ χορίον φλέβες, αἱ συνάπτουσαι τῇ μήτρᾳ τὸ κυοῦμενον, ἀποβλαστήματ' εἰσὶ μιᾶς μεγίστης φλεβὸς ἐξ ἥπατος ὠρμημέτης. αὕτη δ' ὥσπερ τι στέλεχος ἐπὶ πτόρθων παμπόλλων τῶν ἐξ αὐτῆς ἐκπεφυκότων ἀγγείων εἰς τὸ χορίον, ἄχρη πλείστου μὲν ἄσχιτος καὶ μία μίνουσα, διεξέχεται μέγα διάστημα τὸ κατ' αὐτὸ τὸ σπλήγγον, ἀνίσχουσα δ' ἤδη πρὸς τοῦκτός τετερον μέγιστον διάστημα διεξέχεται δίχα σχισθεῖσα διττοῖς, καὶ τοῦτο ὀριζόμενον ἐνὶ μὲν, ᾧ νῦν δὴ πέπαιμαι λέγων, ὅταν ἀνίσχη πρῶτον ἔξω τοῦ θώρακος, ἐτέρω δ', ὅταν ὑπερκύψῃ τὸν ἀμνείον. ἣ γὰρ διὰ

duntur. Physicus itaque magis sermo est, et requirit auditores prius exercitatos in naturalium facultatum speculationibus, quas privatim alias sumus perfecuti. Dicitur et de his hoc opere paulo posterius. Nam in praesentia absolvere cogito totum de Erasistrati sententia sermonem, quo demonstratur ex prima in utero foetuum conformatione, non ex corde venas habere originem. Omnes enim secundarum venae, quae utero conceptum annectunt, propagines sunt unius venae, maximae ex fecore profectae. Haec autem veluti truncus aliquis in ramis permultis vasorum ex ipso in secundas procedentium, longissime integra unaque manens, magnum quod in ipso viscere est intervallum permeat; emergens autem iam foras alterum maximum spatium in duplicem fissuram pertransit, atque hoc definitum terminis, uno sane, quem nunc dicere desui, quum emergit primum extra cutem, altero, quum supergreditur amnion; nam

Ed. Chara. V. [195.]

Ed. Bas. I. (504.)

τοῦτον διεξόδος ἅπασα τῆς ἀπὸ τοῦ ἥπατος ἐπὶ τὸν ὀμφαλὸν ἐκτραγμένην φλέβα περιέχει γενομένην εἰς δύο. τρεῖς δ' ἄλλη χώρα τὰς δύο ταύτας ἐκδέχεται φλέβας, ἡ κατὰ τὸ χορίον, οὐκίτι μενούσας δύο. σχίζεται γὰρ ἑκατέρα πολυκινδύως εἰς παμπόλλας ἄλλας ἀλλαχόως τοῦ χορίου διασπειρομένας. αὐταὶ δ' ἀπ' ἐκείνων ἕτεραί τινες, εἰς ἃς ἐκείνων ἄλλαι γεννῶνται, καθάπερ οἱ κλώνες ἀπὸ τῶν πτόρθων, ὅπως ὅν εἰς μικρότατα τελευτήσωσιν ὄγγεια, τὰς οἷον ἐσχάτας φλέβας τὰς τοῦ φυτοῦ. οἰκαιοτέρου δ' ἦν ἄρα, μήτε τὴν ἐκ τοῦ ἥπατος ὀρηγνείσαν φλέβα κρέμναι προσεικάζειν εἰς πολλοὺς κλάδους σχιζομένην, μήτε τὰς ἐσχάτας τελευτὰς βλαστήμασιν, ἀλλὰ ταύτας μὲν αὐτοῖς τοῖς πέραςι τῶν ῥιζῶν τοῖς εἰς τὴν γῆν ἐμπεφυκόσι, τὴν μεγίστην δὲ φλέβα τῇ συμπίσῃ τῆς ῥιζώσεως ἀρχῇ. φαίνονται γὰρ πως εἰς τὴν μήτραν αἱ τελευταὶ τῶν φλεβῶν ἐξῥιζωμέται τροφήν ἐξ αὐτῆς αἷμα ἀναφέρειν ἐπὶ τὸ ἥπαρ, ὡς ἀρχὴν ὕπαντος τοῦ φυτοῦ, εἰ δ' οὐ βούλει τὸ ἥπαρ ἀρχὴν θέσθαι, τῇ καρδίᾳ μὲν οὐδαμῶς ἂν ἔχοις ἔκ προστέμειν τὴν ἀρχὴν, ἀναγκα-

omnia per hoc transitus venam a jecore ad umbilicum contractam comprehendit, in duos ramos divaricatam. Tertia alia regio duas has accipit venas in secundis, non amplius duas permanentes. Finditur enim utraque multifariam in complures alias varie secundis dispersas. Rursum ab illis aliae quaedam, deinde ab illis aliae generantur, quemadmodum furculi a ramis, usque dum in minima vasa veluti extremas venas stirpis desinant. Peculiariter autem erat utique, neque venam a jecore profectam caudici in multos discisso ramos assimilare, neque extremos fines germinibus, verum has ipsis quidem radicibus extremis, quae terrae inferuntur, maximam autem venam universo radicationis initio. Apparent enim fines venarum, quasi in utero radicatae, alimentum ex ipso sanguinem videlicet, ad jecur tanquam totius stirpis principium sursum efferre. At si nolis jecur initium statuere, cordi quidem nequiquam poteris adhuc principium attri-

Ed. Chart. V. [195. 196.]

Ed. Basl. I. (304. 305.)

αδήση δὲ πάντα τὰ εἰς τὴν μήτραν ἐμφύοντα πέρατα τὴν
ἀρχὴν ἀποφύνασθαι τῶν φλεβῶν. [196] ἀλλὰ εἰ τοῦτο, καὶ
τὴν τῶν ἀρτηριῶν ἀρχὴν ἀναγκαῖον εἶναι σοι τὰ εἰς τὰς
μήτρας καθήκοντα πέρατα θάσθαι τὴν καρδίαν ὑπερβάλλει
δείξον οὖν ἡμῖν δεῖ καὶ τὴν τῶν νεύρων ἀρχὴν ἐκ (305) τῶν
αὐτῶν ὁρμακμένην. ἄλλ' ὅμως οὐτ' ἐστὶ τι νεῦρον ἐκφυόμε-
νον τῆς μήτρας εἰς χορίον, οὐτ' ἐν τῷ χορίῳ φαινόμενον,
οὔτε κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ἢ ἔξωθεν ἔσω χωροῦν, ἢ ἔσωθεν
ἔξω προερχόμενον. οὐδὲ γὰρ ἦν ὅλως χρεῖα τὴν τῶν νεύρων
ἀρχὴν τοῦ γεννωμένου συναφθῆναι τῇ μήτρᾳ, καθάπερ τὴν
τῶν ἀρτηριῶν τε καὶ φλεβῶν. αὐταὶ μὲν γὰρ δέονται τῶν
ἐκ τῆς κυούσης ὑλῶν, ἡ δ' ἀρχὴ τῶν νεύρων οὐ δέεται.
θίδεικται δὲ καὶ τοῖς ἔμπροσθεν ἡδὴ λόγοις ὑπὲρ τοῦ τὰ
μέγιστα τῶν ἀγγείων ἀρχὰς εἶναι τοῖς ἐλάττοις. ὥστε καὶ
ἡ ἐκ τοῦ ἥπατος ἐκφυομένη φλέψ ἀρχὴ ταῖς κατὰ τὸ
χορίον ἀπάσαις ἐστίν, ὥπερ γὰ καὶ ἡ ἐκ τῆς καρδίας
ἀμτηρία. καὶ γὰρ καὶ αὕτη ταῖς κατὰ τὸ χορίον ἀπάσαις

buere, cogeris autem omnia quae in uterum inferuntur
extrema initium venarum pronunciare. At si hoc fiat,
etiam arteriarum originem necesse erit extremas illas
quae in vulvam pertinent, corde praetermisso statuere.
Ostende igitur nobis praeterea, nervorum etiam princi-
pium ex his ipsis procedere. At neque est aliquis nervus
ex utero emanans in secundas, neque in secundis appa-
rens, neque juxta umbilicum vel extrinsecus intro pro-
cedens, vel ab internis foras excurrans; neque enim erat
omnino necesse, nervorum principium eius, quod gignit-
ur, utero esse commissum, quemadmodum arteriarum
venarumque initium. Hae siquidem materias ex ea, quae
uterum fert, requirunt, initium vero nervorum non
requirunt. Ostensum est etiam in prioribus jam sermo-
nibus, quomodo maxima vasa minorum sint principia.
Proinde et vena ex jecore procedens omnium, quae
secundas perreptant, initium existit, sicuti et arteria,
quae ex corde proficiscitur. Etenim haec quoque omni-

Ed. Chara V. [196.]

Ed. Bal. I. (306.)

χορηγεί τῆς οἰκίας δυνάμεως, οὐκ ἐκείναι ταύτη. ἐκ γὰρ τοῦ σπέρματος ἡ ἀρχὴ τοῖς ἐμβρυοῖς ἐστὶ τῶν διοικουσῶν αὐτὰ δυνάμεων, οὐκ ἐκ τῆς μήτρας. ἀμέλει κῆρ βρόχῳ διαλύβης, ἢ τοῖς σπυρίοις δακτύλοις πιέσης τὰς κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ἀρτηρίας, ἀσφάκτους ὅψει παραχυρῆμα τὰς κατὰ τὸ χορίον ἀπύσας, οὗ τοῦτον κῆρ ἐφαίνεται ἂν, εἰ τῇ ἀρχῇ τῆς κινήσεως αὐταῖς ἡ μήτρα παρεῖχεν. δοικα δὲ διατρέβειν ἐπὶ πλέον ἐν πράγματι σαφεῖς τε ἅμα καὶ τοῖς ἀνατομικοῖς σχεδὸν ὕπασιν ὁμολογημένον. καὶ γὰρ ὅπως διαιρεῖν χρὴ τῆς κυούσης τὸ ἐπιγάστριον, καὶ ὅπως γυμνὸν ἐργάζεσθαι τὸ ἐμβρυον, ἐκ τῇ μήτρᾳ προσεχόμενον, οὐχ ἡμέτερον εἴρημά ἔστιν, ἀλλὰ πολλοῖς τοῖς ἐμπροσθεν εἰρηται. τοῖς δ' αὐτοῖς τοῦτοις ὁμολόγηται καὶ ὅτι τὸ κυούμενον ἐν ἑαυτῷ τὰς ἀρχὰς ἔχει τῶν διοικουσῶν αὐτὰ δυνάμεων, ὥστε τοῦτον μὲν ἀποχωρεῖν ἤδη προσήκει, τοῦ ζητεῖν, εἴτε τὸ ἐμβρυον ἐν ἑαυτῷ τῇ ἀρχῇ ἔχει τῶν φλεβῶν, εἴθ' ἡ μήτρα τῆς κυούσης, ἐπισκέπτεσθαι δ', ἐξ ὅτου τῶν σπλάγχνων αὐταὶ περὶκασιν. ἐτοίμη δ' εὐρεσις ἐκ τῶν ἐν ταῖς

bus, quae in secundis sunt, propriam facultatem suppeditat, non illae huic, quippe ex femine infantibus provenit initium facultatum eorum regentium, non ex utero. Porro, si fume interceperis, aut tuismet digitis umbilici arterias compresseris, omnes, quae in secundis habentur, statim pulsu videbis destitutas; cujus contrarium apparet, si motus initium ipsis uterus exhiberet. Videor autem diutius immorari in re manifesta simul et anatomicis propemodum omnibus confessa; etenim, quomodo dividendum sit foeminae in utero gerentis abdomen, et quomodo infans nudus reddatur, utero adhuc affixus, non nostrum inventum est, sed a multis vetustioribus expostum. Apud hos ipsos in confesso est etiam, quod conceptus facultatum, quae ipsum gubernent, in se ipso habeat principia; quare digredi jam convenit ab ea inquisitione, utrum foetus in se venarum habeat initium, an vulva gravidae, inspicere autem, quo ex viscere haec processerint. Prompta autem est inventio ex iis, quae in dissectione

Ed. Chara V. [196.]

Ed. Oud. I. (303.)

ἀνατομικῶς φαινομένη. εἴη ἡ γὰρ ἱσχυρία περιβαλλομένη κατὰ τὸ χορίον, ἐκείθεν περὶκασι. ἀλλὰ μὴ ἐναργῶς τοῦτό γε φαίνεται πᾶσι τοῖς ὀφθαλμοῖς ἔχουσιν· εἰς μίαν ἄπασαι συνιοῦσαι φλέβα τῇ ἐκ τοῦ ἥπατος ἐκτεφυκίται, ὥσπερ γὰρ καὶ αἱ ἀρτηρίαι πᾶσαι πρὸς τῇ μεγάλῃ ἀρτηρίᾳ τῇ κατὰ βᾶχιν. ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ὥσπερ ἔξωθεν τοῦ ἐμβρύου δίδουσιν ἡ ἀρτηρία καὶ ὅλον τὸν ἀμνιον, οὕτω καὶ μέχρι τῆς κατὰ βᾶχιν ἀρτηρίας δύο διαμένονσαι προέρχονται, συνέρχονται δ' εἰς φλέβα μίαν αἱ κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ὁρμώμεναι δύο φλέβες. αὕτη μὲν οὖν ἡ φλέψ ἐκ τοῦ ἥπατος ἀφικνεῖται τὰς δύο ἀρτηρίας, οὐκ' ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτὴν ἀντικρυς, οὐκ' ἐπὶ τὴν μεγάλην ἀρτηρίαν ἢ φορὰ. περιλαβοῦσαι γὰρ ἐκτενέωσιν τὴν κύστιν εἰς τὸ κάτωτερος ἐρχονται, μέχρι περ ἂν ἐντύχῃσι ταῖς ἐπὶ τὰ σκέλη τοῦ πυομένου φερομέναις ἀρτηρίαις. ἀλλ' ὅπει τῆς κατὰ τὴν ὀσφύν ἀφώμενται τῆς μεγάλης ἀρτηρίας, διὰ τοῦτ' ὄντιοι τῶν ἀνατομικῶν ὡς ἐκείνην αὐτὰς ἔφασαν περαινέιν, εἰ μὴ ἀκριβολογεῖται τις, οὐκ ἀληθεύοντες, εἰ δέ, ὡς εἴρηται, τὴν ἀκούει τῶν λεγομένων, οὕτω ἀκριβοῦντες τοῦ φαινομένου τῆς

nibus apparent; nam in quod omnes secundarum venae terminantur, inde procedunt. Atqui manifeste hoc apparet omnibus, qui oculos habent: universae in unam coeunt venam ex jecore profectam, sicuti et arteriae omnes ad magnam spinae arteriam concurrunt; sed minus sane, quemadmodum extra foetum permeat arteria per totum amnium ita etiam usque ad spinae arteriam duae permanentes procedunt. Venae autem duae per umbilicum excurrentes in unam venam coeunt, quae recta ad jecur accedit; duae autem arteriae neque ad corpus ipsum manifeste, neque ad magnam arteriam deferuntur; nam utrobique vesicam circumplexae in declive pergunt, usque dum arteriis inciderint, quae ad crura foetus feruntur. Sed quoniam ex magna lumborum arteria defluerunt, ideo nonnulli anatomicorum ad illam has terminari dixerunt. Quod si quis exacte consideret, vera non dicunt; sin autem quis, ut dictum est, nunc intelligat ea, quae reoconsentur, neque exacte eius, quod apparet,

Ed. Chart. V. [190. 197.]

Ed. Basl. I. (303.)

διήγησιν, οὔτε μέγα τε σφαλόμετον, θαυμαστόν οὖν εἶναι μοι δοκᾷ τῶν ἀνδρῶν ὅσοι τὰς μὲν ἀρτηρίας ἀπάσας τὰς κατὰ τὸ χορίον τε καὶ τὸν ὀμφαλὸν ἐκ τῆς καρδίας πεφυκένας φασίν, καίτοι οὐτ' ἐξ ἐκείνης ἐκφυόμενας, οὐτ' ἐκ τῆς μεγάλης τῆς κατ' ὀσφύς, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀπ' ἐκείνης εἰς τὰ σκέλη πεφυκυῶν ἕτερα. [197] δίκαιον ἦν, οἶμαι, τὸ ἥπαρ ἀρχὴν τίθεσθαι τῶν κατὰ τὸν ὀμφαλὸν τε καὶ τὸ χορίον ὑπασιῶν φλεβῶν, ὥσπερ καὶ τὴν καρδίαν ἐθέμεθα τῶν ἀρτηριῶν. ὅσα γὰρ ἀγγεῖα τῶν ἐξ εἰρέου πεφυκότων ἐκπέφυκε, τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἐκείνοις ἔχει. πολὺ μᾶλλον οὖν τὸ ἥπαρ ἀρχὴν τῶν φλεβῶν ἐστὶ θετέον, ἢ τὴν καρδίαν τῶν ἀρτηριῶν, ὅσον ἐπὶ τοῖς ἐξ ἀνατόμης φαινομένοις, ἐναργέστερα γὰρ αὐτῷ τὰ τῆς ἀρχῆς ὑπάρχει γνωρίσματα. μὴ τοίνυν μὴδὲ ἐκείνῳ σε λανθανέτω, διότι πάντως ἂν ὁσφυζόν αἱ φλέβες, εἴπερ ἐκ τῆς καρδίας ἐπεφυκείσαν.

Κεφ. ζ'. Ὁ λόγος δ' οὖν εἴ μοι πρὸς Ἐρασίστρατον ἢ τοὺς Ἐρασιστρατεῖους ἐστίν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἡγουμένους, ὧν διότι πληροῦνται πνεύματος αἱ ἀρτηρίαι, διὰ τοῦτο δια-

narrationem tractant, neque multum adeo aberrant. Mirabile igitur mihi videtur de viris, qui arterias quidem omnes, tum secundas, tum umbilicum perreptantes, ex corde provenisse dicunt, quum neque ex illo procedant, neque ex magna per lumbos excurrente, sed ex iis, quae ab illa in crura enascuntur. At aequum erat, arbitror, jecur principium ponere omnium et umbilicum et secundas perreptantium venarum, sicuti et cor arteriarum statui-mus. Quae enim vasa ex iis, quae ab alio nata sunt, prod-ferunt, idem tum illis initium obtinent. Multo magis ergo jecur venarum initium poni debet, quam cor arte-riarum, quantum ad ea pertinet, quae ex dissectione apparent, quippe quoniam evidentiora ei insunt principii indicia. Sed nec illud quoque te latent, quod omnino pullarent venae, si ex corde ducerent originem.

Cap. VII. Disputatio autem non amplius mihi com- Erasistrato aut Erasistrateis est, sed adversus eos, qui putant, non quia spiritu arteriae implentur, ideo elevari

Ed. Chart. V. [197.]

Ed. Basf. I. (305.)

στέλλεσθαι τε καὶ σφύζειν αὐτὰς, ἀλλὰ, διότι διαστέλλονται
τε καὶ σφύζουσι, διὰ τοῦτο πληροῦσθαι. κοινὸν μὲν οὖν
τοῦτ' ἐστὶ τὸ δόγμα πολλῶν τ' ἐστὶ καὶ δοκίμων ἀνδρῶν, ὥσπερ
γε καὶ ὅτι τὴν δύναμιν ἐκ τῆς καρδίας οἱ χιτῶνες τῶν
ἀρτηριῶν τοῦ διαστέλλεσθαι καὶ συστέλλεσθαι λαμβάνουσιν.
ἀπεισχύσθησαν δ' οὖν οὐκ οἶδ' ὅπως αὐτῶν ἐν τῷδε Πραξα-
γόρῃς τε καὶ Φιλότιμος ἐμολόγησαντες τὰλλα, καὶ νομίζουσι
τὸ πάμπαν ἐξ αὐτῶν σφύζειν τὰς ἀρτηρίας, ὥστε καὶ εἰ
σάρκα τις ἐκτεμὼν ζῶον κατεθέη παλλομένην ἐπὶ τῆς γῆς,
ἐταργῶς ὁραῖσθαι τὴν κίνησιν τῶν ἀρτηριῶν. οὐκ οὖν ἐβου-
λόμην ἐς τοσόνδε διαμαρτεῖν τοῦ φαινομένου τηλικούτους
ἀνδρας, ὥς μὴ δύνασθαι διορίσαι πυλμὸν σφυγμοῦ. χρὴ δ'
οἶμαι, γινώσκεσθαι μὲν καὶ τοῦτο τοῖς ἀνδράσι, γινώσκε-
σθαι δὲ καὶ ὥς, εἰ μόνην ἐκτέμεις ἀρτηρίαν, οὐ κινεῖται,
καθάπερ οὐδ' εἰ βρόχον διαλάβοις ἐπὶ συνημμένην τῇ καρ-
δίᾳ. καίτοι θαυμαστὸν, ἥνικα μὲν ἐστὶν ἔξω τοῦ ζῶου, μὴ
μόνον τῆς καρδίας, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἀπάντων μορίων
ἀφρημέτης συμπνοίας, ἀκαλύτως σφύζειν αὐτήν, ἥνικα δὲ

ipfas et pulsare, sed quia elewantur pulfantque, ideo
repleri. Comune igitur hoc placitum multorum et insi-
gnium virorum est, sicuti etiam quod facultatem ex corde
tunicae arteriarum dilatandi et contrahendi suscipiunt.
In quo haud novi qua ratione desciverint ab eis Praxa-
goras et Philotimus, quum in aliis consentiant; arbitran-
tur tamen, arterias plane ex se ipsis pulsare; proindeque,
si quis carnem ex animali excisam palpitantem in terram
dejiciat, evidenter arteriarum motum viderit. Nollem
profecto eatenus aberrare tales viros ab eo, quod apparet,
ut non possint palpitationem a pulsu distinguere. Hoc
quidem, si quid iudico, eos viros novisse oportebat, non
ignorasse autem et illud, quod, si solam excideris arteriam,
non movetur, quemadmodum neque si vinculo interce-
peris, adhuc cordi connexam. Atqui mirabile, quum
quidem extra animal est, non solum cordis, sed aliarum
omnium partium ablato confortio, citra impedimentum

Ed. Chart. V. [197.]

Ed. Bas. I. (505.)

συνήπται πᾶσιν, ἄσφυκτον γίνεσθαι βρόχῳ διαληφθεῖσαν. ἀλλ' οὐδὲ γὰρ ἔξω, θαναμισιώτατε Πραξαγόρα, πάλλεται διὰ παντός ἐκτεμνομένη τοῦ ζώου. καίτοι τί περὶ τούτου φιλοτιμοῦμαι διελίγχειν αὐτόν; ἀρκεῖ γὰρ ἐπιδειξαι μόνας τὰς ἀρτηρίας ἀκινήτους τε καὶ ἀσφύκτους ἀκριβῶς γενομένας, ὅταν ἐκτμηθῶσι τοῦ ζώου. παρὰ τῆς καρδίας οὖν αὐταῖς τὸ κινεῖσθαι. καὶ τοῦτ' ὀρθῶς μὲν εἶπε καὶ ὁ Ἑρασίστρατος, οὐκ ἄρθῶς δ' ἐξηγήσατο τῆς κινήσεως τὴν γένεσιν. οὐ γὰρ ἕως ἀσκός ἐμφυσώμενος ὑπὸ τῆς καρδίας ἐκδιλιβούσης τὸ πνεῦμα πληροῦται τῶν ἀρτηριῶν ἐκάστη, τῷ συνῆφθαι δ' αὐτῇ καὶ ἐξ ἐκείνης παφυκέναι τῆς αὐτῆς ὕλῃ τῷ σπλάγγνῳ κεκοινώνηκε θυνάμεως. ὅτι δ' ὕλον σφύζει τῆς καρδίας τὸ σῶμα, διαστελλόμενόν τε καὶ συστελλόμενον ἐξ ἑαυτοῦ, σχεδόν ἤδη τοῦτο καὶ διὰ τῶν ἀνατομῶν γνωρίσεις, τηρικαῦτα τὸ θεξόν αὐτοῦ μέρος ἀναπτύξας. γυμνοῦται δ' ἡ καρδία χωρὶς τοῦ σιτημηθῆναι τὸν θώρακα τοῦ ξιφοειδοῦς ἐκκοπέντος, ᾧ ἐγγὺς ἵσθεται τὸ περικάρδιον σκέπασμα. τριτὴ δὲ αὕτη τοῦ θώρακός ἐστιν εὐρυχωρία κατὰ μέσα τὰ στήνα,

ipsam pulsare; quando autem commissa est omnibus, pulsu destitui, fune interceptam. Sed neque extrinsecus, admirande Praxagora, semper palpitat ex corde excisa. Verum quid in hoc ipsum coarguere contendam? Satis enim est ostendisse solas arterias et motu et pulsu omnino destitutas, quum ex animante fuerint exemptae; a corde igitur ipsis motus est, atque id recte etiam dixit Erasistratus, non recte autem motus generationem exposuit. Etenim singulae arteriae non quasi uter, qui inflatur, a corde spiritum exprimente replentur, verum quod ei commissae sint, et ex illo processerint, ejusdem cum toto viscere facultatis evaserunt compotes. Quod autem totum cordis corpus pulsat dilatatum contractumque ex se ipso, fere jam hoc etiam ex dissectionibus cognosces, tunc ubi dextram ipsius partem explicueris. Caeteram cor nudatur thorace non dissecto, modo cartilago xiphoidea fuerit excisa, prope quam suspensum est cordis involucrum pericardium. Porro tertia haec thoracis capa-

Ed. Charr. V. [197. 198.]

Ed. Raf. I. (305. 306.)

μηδετέρα οὐσα τῶν ὑποκρίπτων δυοῖν. ἔαν οὖν ἅμα τε τοῦτο ποιήσῃς καὶ τέμῃς ὀρθίον, ὥς εἴρηται, τὸν δεξιὸν θώρακα, τῆς δεξιᾶς κοιλίας τῆς καρδίας ἐναργῶς ὄψει τὸν σφυγμόν. οὐ λήσεται σε οἷδὲ τὸ καταφυόμενον εἰς αὐτὴν ἀγγεῖον, ὅπερ ἐστὶν ἀποβλάστημα τῆς κοιλίας, ὁμοίως ταῖς ἀρτηρίαις σπύζον. [198] εἴτε δὲ τῇ δέχεσθαι δύναμιν ἐκ τῆς καρδίας ἄχρη τοῦ βράττεσθαι ἐπιβήμιονσαν, εἴτε τοῦ αἵματος τῆς ἐπὶ τὰν-τία πορᾶς τῇ κατὰ τὸ δεξιὸν οὐρ, εἴτε ἄλλῃ τινὶ τρόπῳ τὴν κίνησιν ταύτην ἢ κοίλῃ φλὺν λαμβάνει, περιττόν ἐν τῇ παρόντι σκοπεῖν. ἱκανὸν γὰρ εἰς τὰ προκείμενα τὸ μηδ' ὅλως σφύζειν αὐτὴν, ὥσπερ τὴν μεγάλην ἀρτηρίαν ἅμα ταῖς ἄλλαις ἀπόσαις ταῖς κατὰ τὸ σῶμα. ὅτι μὲν οὖν οὕτε τῆς πρώτης γενέσεως τῶν φλεβῶν, οὕτε τῆς μετὰ ταῦτα διοική-σεώς ἐστὶν ἀρχὴ ἡ καρδία, δίδεσθαι σαφῶς.

Κεφ. η'. Τπόλοιπον (306) δ' ἐστὶν, ὑπὲρ οὗ ἐδόξα-σάν τινες ἄποπον μὲν ἱκανῶς, ὅμως δὲ ἀρῶσαν ἐρίοις τῶν ἐνδόξων λατρῶν, ἐξηγήσασθαι μὲν πρότερον, ἐπιδοῦξαι δ' ἔτι,

cites est in medio pectore, a reliquis duabus diversa. Si igitur et hoc feceris et rectum, ut dictum est, dex-
trum thoracem secueris, dextri cordis sinus pulsus evi-
denter contuebere. Non latebit te etiam vas ei insertum,
quod est propago cavæ venæ, quemadmodum et arteria
pulsans. An vero facultatem ex corde recipiat, adeo ut
eo usque ebulliat, influentem, an eo, quod sanguis in
contrariam partem in dextra auricula feratur, sive alio
quodam modo motum hunc cava vena suscipiat, super-
fluum est in præsentia considerare. Abunde enim ad
institutum est, quod nequiquam sic ipsa pulsant, quemad-
modum magna arteria simul cum aliis universis corpus
percurrentibus. Quod igitur neque primæ venarum gene-
rationis, neque gubernationis post hæc initium cor sit,
manifesto ostensum est.

Cap. VIII. Reliquum est, id, quod nonnulli opinati
sunt, absurdum sane admodum, verumtamen nonnullis
nobilium medicorum gratum, interpretari prius, deinde

Ed. Chart. V. [198.]

Ed. Bas. I. (306.)

καθ' ὃ τε διήμαρται. φασὶ γὰρ, ὥσπερ ὁδοῦ τις ὁρχή λέγε-
ται, κατὰ τὸν αὐτὸν ἐγχερεῖν τρόπον εἶναι τινα καὶ φλεβῶν
ἀρχήν, οὐδὲν καλῶν, εἰ καὶ τελευτήν ὀνομάζει τις αὐτήν.
ἐν γὰρ τῷ πρὸς τε τὴν τοιαύτην ἀρχήν εἶναι τὰς Ἀθήνας,
ἀλλὰ κατὰ τοῦτόν γε τὸν τρόπον οὐχ ἡ καρδία μόνον,
ἀλλὰ καὶ πᾶν ἄλλο μέρος ἀρχή τε ἅμα δύναται καὶ
τελευτή λέγεσθαι τῶν εἰς αὐτὸ καταφερομένων ἀγγείων.
οὕτως οὖν καὶ ἡ καρδία τῆς κοίτης φλεβὸς οὐδὲν ἂν μᾶλλον
ἀρχή ἢ τελευτή νομίζοιτο. τῆς δ' ἐπὶ ταῖς πύλαις αἰδαμαῖς
ἂν ἀρχή ἢ τελευτή νομίζοιτο, μήτ' αὐτῆς ἐκείνης τῆς φλεβὸς
εἰς τὴν καρδίαν περαινούσης, μήτε τῶν ἐκ' αὐτῆς ἀποσχιζο-
μένων μηδεμιᾶς, οὐκ οὖν οὐδὲ τῶν καθ' ὅλον τὸ σῶμα
φλεβῶν. ὥστε διαμαρτάνουσιν οἱ μηδὲν ὦν οὔδασι δέον
ὁδῶν μνημονεύοντες· ἄχρηστος γὰρ ἡ τοιαύτη ζήτησις τοῖς
ὑποθεμένοις γε, χρήσιμον ὑπάρχειν αὐτήν. τὸ μὲν δὴ ἦπαρ
ἀρχή τε ἅμα καὶ τελευτή συναπασῶν ἐσται τῶν φλεβῶν,
ἄλλο δ' οὐδὲν οὔτε σπλάγχνον οὔτε μέρος, ὅτε μηδὲ
συνεχεῖς εἰσιν αἱ καθ' ὅλον τὸ σῶμα φλέβες ἑτέρῳ τινὶ

ostendere, in quo aberrarint. Ajunt enim, sicut viae quoddam initium dicitur, ita posse quoddam et venarum esse principium, quod tamen nihil prohibet quin et finem ipsum quis nominet, quippe quod in ratione ad aliquid ejusmodi principium Athenas esse dicimus; sed hoc pacto non cor solum, sed quaelibet alia pars initium simul et finis dici potest vasorum in ipsam decurrentium. Sic igitur et cor cavae venae nihilo magis initium quam finis putaretur; venae autem ad portas sitae nequaquam initium aut finis diceretur, dum neque illa ipsa vena in cor definit, neque earum quae ab ea propagantur ulla, quare neque earum quae in universo sunt corpore venarum. Quapropter errant, qui viarum mentionem faciunt, quarum convenientem notitiam non habent: inutilis hujusmodi quaestio est iis, qui utilem ipsam esse ponunt. Jecur etenim principium simul et finis universalium venarum erit; aliud autem nullum, neque viscus, neque pars, quoniam totius corporis venae nulli alteri parti ne

Ed. Chart. V. [198.]

Ed. Bas. I. (306.)

μορίῳ. πάλιν οὖν ἀνωθεν ἐπὶ κεφαλῶν ἀναλάβωμεν τὸν λόγον. εἰ τὴν τῆς πρώτης γενέσεως ἀρχὴν τῶν φλεβῶν ζητεῖς, ἥπαρ ἐστίν· εἰ τῆς κατὰ τὴν ὕλην διοικήσεως, ἣ τρέφεται τὸ σύμπαν σῶμα, καὶ δυνάμεως, οὐδ' οὕτως ἄλλο τι σπλάγγνον εὐρήσεις ἐπιτηδείοτατον ἀρχὴν νομισθῆναι. φημί γάρ καὶ τὰς φύσει παρελθὼν ἀρχάς, εἰ τὴν ὡς διδασκαλίας ἀρχὴν, ἣ τὴν ὡς οὐδόν, ἣ ὑπαικούσαν ἄλλως ἐθέλοις σκοπεῖσθαι, πᾶσαν ἐπίνοιαν ἀρχῆς ἐπιτηδεῖόν ἐστι διέξασθαι τὸ ἥπαρ. εἰ γὰρ ὅντως τε καὶ φύσει τῶν φλεβῶν ἐστὶν ἀρχή, θαυμαστόν τοῦτο κατὰ πάντα τρόπον ἀρχὴν αὐτῶν εὐρίσκεσθαι. ἂν οὖν ἤδη καταπαύωμεν ἐνταυθοῖ τὸν λόγον, ἣ προστιθῶμεν αὐτῷ κεφάλαιον ἐν τε τῶν ἐμπροσθεν ἀναβληθέντων, ἥνικ' ἐλέγομεν, οὐκ ἂν τινα γεγυμνασμένον ἐν τοῖς παρὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων λογισμοῖς ἄλλο γενέσεως αἵματος ἀποφαίνεσθαι σπλάγγνον αἰτιώτερον ἥπατος; ἄμεινον ἴσως ἐστὶν ὑπὲρ τοῦ πάντ' εἰρησθαι προσθέναι, κἄν ὅτι μάλιστα τὸ προκείμενον ἐξ ἀρχῆς ἀποδεικνύμενον ὑπάρχει τελείως. ὅτι μὲν ἀλλοιοῦται τὸ τρέφον εἰς τὴν τοῦ τρεφο-

continuae quidem existant. Rursus igitur ex superioribus sermonem ad caput repetamus. Si primae generationis exordium venarum requiris, jecur est; si materiae dispensationis, qua universum corpus nutritur, et facultatis, ne sic quidem aliud viscus reperiatur, quod aptius initium censetur, duo etiam et naturalia praetergressus initia, si tanquam disciplinae initium, vel tanquam viae, vel quocunque alio modo considerare voles, omnem principii notionem recipere jecur est idoneum. Si enim vere et natura venarum est principium, nihil mirum omni modo principium ipsarum inveniri. An igitur jam sermonem hic finiemus, an apponemus ei caput unum ex his, quae superius distuleramus, quum diceremus, nullum in naturalium facultatum speculationibus exercitam aliud generationis sanguinis viscus causam magis quam jecur pronunciare. Satius forsitan est, ut omnia dicta sint, hoc adjicere, licet quam maxime res proposita ab initio absolute sit demonstrata, nempe id, quod nutrit, alterari in

Ed. Charr. V. [193. 199.]

Ed. Bnf. I. (306.)

μέτου μεταβαλλόμετος οὐσίαν, ἡμῖν τε δὲ ἑτέροις ἀποδέ-
 δεικται καὶ σχεδὸν ὑπὸ τῶν ἀρίστων λατρῶν τε καὶ φιλο-
 σοφῶν ἀποδέδεικται. ὅτι δ', εἴπερ ὁ ἐκ τῆς γαστρὸς εἰς
 ἥπαρ ἀταδιδόμετος χυμὸς αἷμα φαίνεται γιγνόμετος, [199]
 ἀναγκαῖον ὑπὸ τῆς οἰκείας οὐσίας τοῦ ἥπατος ἐγγίγνεσθαι
 τὴν ἀλλοίωσιν αὐτῇ, τοῦτ' οὐκ ἐστὶ σύμπαντες ὁμολογοῦσιν,
 ἀλλ' ἡγοῦνται τινες, αὐτοὺς τῶν φλεβῶν τοὺς χιτῶνας ἐργά-
 ζεσθαι τὸ αἷμα, καίτοι γ', εἰ ἐκκενῶσαις αὐτοὺς, οὐδὲν
 ὑμετέρους ἢ σευρώδους οὐσίας θείσῃ διαφέροντας. ὥσπερ
 οὗτ, εἰ τις ὑπὸ νεύρων, ἢ ὑμέων, ἢ ὀστέων, ἢ χόνδρων, ἢ
 πνευμάτων, ἢ ὅλως ἀναίμου σώματος ἐφασκε γίνεσθαι τὸ
 αἷμα, κατέγνωμεν ἄν ἐκείνους αὐτοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν οἶμαι
 τρόπον, εἰ καὶ τοῖς τῶν φλεβῶν χιτῶσι κατὰ τὴν θαντῶν
 φύσιν ἀταφέροι γενέσιν αἵματος. οὐ γὰρ ἐρυθρόν ἐκεῖνοί γε
 χυμὸν, ἀλλὰ λευκὸν καὶ γλίσχρον ἐργάζεσθαι πεφύκασιν, ἐξ
 οὗ ἢ τε γένεσις αὐτοῖς ἐστίν, ἢ τ' αὐξησις τε καὶ θνήσκis
 ἀποδείδεικται δὲ περὶ τούτων ἐν τῷ προτέρῳ περὶ σπέρματος
 γράμματι. καὶ μῆν, εἴπερ εἰς ὁμοίαν ἰδίαν τῷ μεταβάλλοντι

ejus substantiam transiens, quod nutritur; id quod nos
 elibet, et prope praesentissimi tum medici tum philoso-
 phi demonstrarunt. Porro quod, si humor, qui ex ven-
 triculo in jecur distribuitur, sanguis fieri apparet, neces-
 sarium sit mutationem ipsam a propria jecoris substantia
 effici, id non ita omnes consentiunt, verum opinantur
 nonnulli, ipsas venarum tunicas sanguinem efficere, licet,
 si ipsas inanieris, nihil a membranis nerveave substan-
 tia differre videas. Quemadmodum igitur, si quis a nervis,
 aut membranis, aut ossibus, aut cartilaginibus, aut pin-
 guedine, aut summatim ab exangui corpore sanguinem
 gigni diceret, promte eum damnaremus, eodem, opinor,
 modo, si etiam ad venarum tunicas ex sua ipsarum natura
 sanguinis generationem referas. Non enim rubrum illum
 humorem, sed album et viscosum reddere idoneae sunt,
 unde et generatio ipsa est, et incrementum, et nutritio.
 Demonstratum vero est de his prioribus de semine libro; et
 Lamo, si id, quod mutatur, in similem speciem ei, quod

Ed. Charp. V. [199.]

Ed. Basf. A. (506.)

τὸ μεταβαλλόμενον ἀφικνεῖται, τῆς τοῦ ἥπατος αὐτοῦ σαρκὸς οὐδὲν ἢν εὐροῖς ἐπιτηδείοτερον εἰς αἵματος γένεσιν. εἰ γὰρ παχυνθεῖν τὸ αἷμα, σὰρξ ἥπατος ἀκριβὴς ἀπεργασθήσεται. πολλὰ δ' ἀγνοήσαντες, οἶμαι, τῶν φυσικῶν οἱ πλείστοι πράγμαθ' ἡμῖν παρέχουσιν, ὧν ἄλλα τέ τινά ἐστι καὶ τὰ διὰ τῆς περὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων πραγματείας ἀποδειγμένα. περιστέλλεται γὰρ ἡ γαστήρ τοῖς σιτίοις, ἐκκινουσα τὸν οἰκεῖον ἑαυτῇ χυμὸν ἐξ αὐτῶν, ἔστ' ἢν ἀπολαύσασιν καὶ τελῶς ἐμπληροθῆισα διώσεται τὸ περιττὸν ἥπαρ εἰς τὴν νῆστιν. ἐντεῦθεν δ' αὖθις ἔλκει τὸ ἥπαρ εἰς ἑαυτὸ προκατειργασμένον αὐτὸν ἐν τῇ γαστρὶ κατὰ τὸν ἐμπροσθεν χρόνον, οὐ μὴ Δία τῆς γαστροῦ ἕνεκα τοῦ ἥπατος ἀλλοιούσης αὐτόν, ἀλλὰ ἀδύνατον εἰς ταῦτόν ἀλλήλοις ἴοντα δύο σώματα μὴ θρᾶν καὶ πάσχειν εἰς ἀλλήλα. δῶδεκτας γὰρ θῆ καὶ τοῦθ' ἡμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ πραγματείᾳ, καὶ ὡς τὸ ἰσχυρότερον νικᾷ καὶ μεταβάλλει θάτερον. ὥσπερ οὖν τὸ τῆς γαστροῦ λείψανον ἐπιτηδεῖον γίνεται τῷ ἥπατι, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς μεθ' ἥπαρ ἦπασε τὸ τοῦτον πάλιν

mutat, pervenit, jecoris ipsius carne nihil ad sanguinis generationem accommodatius reperias. Si enim sanguis fuerit incrassatus, exacta jecoris caro efficietur. At naturalium plurimi interpretes multa quum ignorent, tum alia nonnulla, tum ea, quae de naturalibus facultatibus opere demonstravimus, negotium nobis facessunt. Nam ventriculus cibis circumdatur, peculiarem sibi humorem ex ipsis eliciens, donec fructus et omnino repletus superfluum totum ad jejunum intestinum propellat. Inde rursus jecur ad se trahit ipsum, in ventriculo priori tempore elaboratum, non per Jovem ventre jecoris causa ipsum alterante, sed fieri nequit, ut, quum duo corpora in idem mutuo coeunt, non in se agant patianturque; nam et hoc a nobis in illo commentario ostensum est, et quomodo fortius vincit et alterum immutat. Sicut igitur ventris reliquum jecori fit idoneum, ita hujus rursus ipsius superfluum in quae post jecur habentur omnibus,

Ed. Chart. V. [199.]

Ed. Bas. I. (306.)

αὐτοῦ πέραττον, οὐδ' οὖν οὐδ' αὐτοῦ τοῦ ἥπατος ἐκείνων
 ἐνεκεν ἀλλοιόσαντος τὴν τροφήν, ἀλλὰ καθ' ὃν εἰρηκα
 τρόπον, ἥνικα μεταβάλλοντός τε καὶ ἀλλοιούντος ἐπιτηδειό-
 τερα ἐν τῷδε γίγνεται τοῖς μεθ' ἥπαρ μορίοις. ὥς γάρ
 αὐτὸ διὰ τῶν φλεβῶν εἴλκυσεν ἐκ γαστρὸς τε καὶ τῶν
 ἐντέριων τὴν τροφήν, οὕτως, ὅσα μετ' ἐκεῖνο τέτακται, δι'
 ἄλλων ἔλκει φλεβῶν εἰς ἑαυτὰ, κῆπειτ' αἰήθεις ἕτερα, καὶ
 τοῦτο ὑπάρχει γιγνόμενον, ἄχρι περ ἂν εἰς ἅπαν ἀφίκηται τοῦ
 ζώου μόριον ἢ τροφή, παρυσκευάζει δ' ἕκαστον αἰεὶ καὶ
 προπέττει τὸ μεθ' αὐτὸ κατὰ τὸ συνεχές τῆς διαδόσεως.
 οὕτως οὖν καὶ τὸ ἥπαρ παρομοιοῖ τὸν ἐκ τῆς κοιλίας ἀνα-
 δοθέντα χυλὸν ἑαυτῷ, τοῦτέστι τῇ θαρκί τε καὶ τῇ οὐσίᾳ
 τῇ ἐαυτοῦ, τῷ καλουμένῳ πρὸς ἐνίων λατρῶν παρεγγύματι.
 ἕκαστον γάρ τῶν ὀργανικῶν τοῦ ζώου μορίων, συνθετοῖν
 ὑπάρχον ἐξ ἐτέρων ἀπλουσιτέρων μορίων, πάντως ἰδίον τι
 τοιοῦτον ὑπάρχει κατὰ τὴν οὐσίαν, ὅλον οὐκ ἄλλο καθ'
 ὅλου τοῦ ζώου τὸ σῶμα. τὸ γοῦν τῆς γαστρὸς σῶμα τὸ
 ἰδίον ὅλον οὐκ ἄλλο τῶν πάντων ἐστίν· ὡσαύτως δὲ καὶ

quum neque jecur ipsum illorum causa alimentum alte-
 ret, sed quo dixi modo, quum mutaret alteraretque,
 id accommodatius interea redditur partibus post jecur
 fitis; siquidem, uti ipsum per venas ex ventriculo et
 intestinis alimentum attraxit, ita, quae post illud consti-
 tuta sunt, per alias ad se venas alliciunt, deinde rursus
 alia: atque hoc fieri solet, usque dum in omnem animan-
 tis partem alimentum pervenerit; ac praeparat unum-
 quodque semper ac praecoquit ei, quod sequitur, secun-
 dum distributionis continuitatem. Sic igitur et jecur
 succum ex ventriculo distributum sibi ipsi, hoc est carni
 et ipsius substantiae (quod a nonnullis medicis parenchyma
 dicitur), assimilat. Singulae enim instrumentariae animan-
 tis partes quum ex aliis simplicioribus consent partibus,
 omnino peculiari quadam ejusmodi substantia constant,
 quali non aliud totius animantis corpus. Sane ventriculi
 corpus proprium, quale non aliud omnium existit. Similiter

Ed. Chart. V. [199. 200.]

Ed. Bas. I. (306.)

τὸ τοῦ σπληνός, ἐγκεφάλου τε καὶ νεφρῶν, καὶ γλώττης, καὶ ὀφθαλμῶν, καὶ κύστεων, καὶ μητρῶν. ἀρτηρίαι μὲν οὖν καὶ νεῦρα καὶ φλέβες ἐμφύονται τοῖς ὀργάνοις ἕκαστα χρεῖας κοινῆς, ὡσαύτως δ' ἐνίοις αὐτῶν ὑμέτερες τε καὶ σύνδεσμοι. τὸ δ' ἴδιον ἑκάστου σώματος χωρὶς τούτων ἐστὶ, διὸ καὶ τὴν ἐνέργειαν ἐξαίρετον ἢ τᾶλλα κέκτηται. κατὰ μὲν γὰρ τὸ κοινὸν ἀνάγκη δῆπου καὶ τὴν ἐνέργειαν εἶναι κοινήν. οὐ γὰρ οἷόν τε παρὰ τοὺς τόπους τοῦ σώματος ὑπαλλάττεσθαι φλεβός, ἢ ἀρτηρίας, ἢ νεύρου τὴν ἐνέργειαν, [200] ἀλλ' ἂν τε κατὰ τὴν πύεραν, ἂν τε κατὰ τὸν ἐγκεφάλου ἀρτηρίαν ἐννοήσης, εὐθύς αὐτῆς συνεπινοήσεις τὴν κοινήν ἀπασῶν ἀρτηριῶν ἐνέργειαν· ὡσαύτως δὲ καὶ νεύρα, καὶ φλεβί, καὶ ὀσφῶ, καὶ χόνδρῳ, καὶ ὑμένι, καὶ συνδέσμῳ, καὶ πιμελῇ. κατὰ δὲ τὸ ἴδιον εἶδος ἑκάστης οὐσίας ἰδίαν ἀναγκαῖον εἶναι τὴν ἐνέργειαν. οἷον γὰρ ἐστὶ τὸ τοῦ πνεύματος σῶμα κατὰ τὴν οὐσίαν, οὐκ ἂν εὖροις ἕτερον, οὐδ' οἷον ἐγκεφάλου οὐδὲν ἄλλο τοιοῦτον, ὥσπερ οὐδὲ ὅποιον ἢ καρδίᾳ σῶμα κατὰ τὴν οὐσίαν ἐστίν, οὐδὲν ἀκριβῶς ἄλλο

et lienis, cerebri, renum, linguae, oculorum, vesicae et uteri; arteriae vero, nervi et venae instrumentis inserviunt communis usus gratia; ita vero nonnullis ipsorum membranae et ligamenta. Proprium autem cuiusque corporis sine his exiit; quare etiam actionem eximie diversam ab aliis possident. Siquidem ex communi necesse est scilicet actionem communem quoque esse; non enim potest ex corporis loco venae, aut arteriae, aut nervi actio immutari; verum si in calce, si in cerebro arteriam consideraveris, statim ipsius communem omnium arteriarum functionem simul perpendes; simili ratione nervi, venae, ossis, cartilaginis, membranae, ligamenti et pinguëdinis. At secundum propriam uniuscuiusque substantiae speciem propriam necesse functionem esse. Quale enim pulmonis corpus substantia est, non reperies aliud; neque, quale cerebri, ullum ejusmodi aliud; quemadmodum neque, quale cordis corpus substantia exi-

Ed. Chart. V. [300.]

Ed. Bas. I. (306. 307.)

ποιούτων ὑπάρχει. καὶ νεφροὶ δὲ καὶ σπλὴν ἐκάτερον αὐτῶν οἶον οὐκ ἄλλο. καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐνέργεια καθ' ἑκαστον ἰδίου ἐπὶ τῷ τῆς οὐσίας ἰδίῳ, καὶ ἡ τοιοῦτε σὰρξ ἰδιότῃα πολλὴν ἔχει παρά τὰς ἄλλας σάρκας. ἐν θρῆναλμῳ δὲ τί δεῖ καὶ λέγειν, ὡς ἰδιον ἐξαίρετον, καὶ οὐδ' ἐγγὺς οὐδενὶ τῶν ἄλλων εὐικός ἐστι τὸ κρυσταλλοειδές, ὅτε καὶ τὸ τῆς ἐνεργείας τῆς κατ' αὐτὸ ἡμετέρι προσέοικεν; οὐδὲν οὖν θαυμαστόν ἐστιν, οὐδὲ τὸ τοῦ ἥπατος ἰδιον σῶμα κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν πεπλησθαι τὴν ἐνέργειαν. ἐρυθρότατος μὲν γὰρ ἐστιν, ὥστε (307) τὸ αἷμα καὶ τῷ πεπλησθαι μόνον αὐτοῦ διαφέρειν. θρόμβου μὲν γὰρ ἡ πῆξις ὑπὸ τοῦ περιέχοντος γίγνεται, σβεπνύουσα μὲν ἐξ αὐτοῦ τὴν θερμότητα, μελαίνουσα δὲ διὰ τὴν ψύξιν. οὐχ οὕτως δὲ κατὰ τὸ ἥπαρ, ἀλλ' ὑπὸ γὰρ τῆς ἐμφύτου θερμασίας, κοσμούσης αὐτὸ μᾶλλον ἢ φθοιροῦσης. ἄλλοιούται μὲν γὰρ ἐκατέρως τὸ αἷμα, κἢν θρόμβος γένηται, κἢν ἥπατος σὰρξ. ἀλλ' ἡ μὲν εἰς θρόμβον, ἄλλοίωσις ὁδὸς ἐπὶ φθοράν ἐστιν, ἡ δ' εἰς τὴν

fit, nullum exacte aliud tale reperias. Item renes et lien, utrumque ipsum, quale non aliud. Atque ideo actio cujusque propria est propter substantiae proprietatem. Jam caro in his multam proprietatem praeter alias carnes obtinet. In oculo autem quid etiam dicendum est quod peculiare corpus eximiumque crystallinus humor sit, nulli aliorum vel propemodum simile, quoniam et actionis ipsius proprium nulli respondet? Nihil itaque mirum est jecoris proprium corpus secundum ipsius naturam actionem acquisivisse, ut quod maxime rubrum sit veluti sanguis, et solum eo, quod coagulatum sit, ab eo differens; grumi liquidem coagulatio ab ambiente fit, extinguente eo quidem ipsius calorem, denigrante autem propter refrigerationem. At non ita etiam in hepate accidit, sed ab infuso calore, qui exornet id eo magis, quam corrumpat. Alteratur enim utroque modo sanguis, et si grumus evaserit, et si jecoris caro. Verum in grumum alteratio via ad corruptionem est, in jecoris

Ed. Chart. V. [200.]

Ed. Bas. I. (307.)

ἥπατος οὐσίαν ἐνέργεια φέσσεας. οὐδ' ἔστιν οὐδὲν ὁμοιό-
τερον εὐρεῖν αἵματι τῆς ἥπατος ὕλης. εἴρηται μὲν οὐ
καλῶς οὐδ' ὑπὸ τῶν εἰπόντων, τῇ πρώτῃ καὶ τριπαγεί σαρκὶ
παραπλήσιον γίγνεσθαι στάξαν εἰς ὕδωρ χλιαρὸν αἷμα· πολὺ
δὲ δὴ μᾶλλον ἢ συμμετρία τῆς ἐμφύτου θερμοσίας ἀκριβῆ
περιτίθησιν αὐτῇ τὸν κόσμον. εἴπερ οὖν ἕκαστον μόριον
ἐξ ὁμοιοτάτου κατὰ τὴν οὐσίαν ἑαυτῷ τρέφεται χυλοῦ, καὶ
τοῦτον παρασκευάζειν ἑαυτῷ πέφυκεν, ἀλλοιοῦν τε καὶ μετα-
βάλλειν ἢ τοῦ αἵματος γένεσις, ἔργον τῆς ἥπατος σαρκός.
αὕτη δ' ἔστιν, ὡς ἐδείχθη, τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ σῶμα. διὸ τῶν
ἄλλων ἀποκριθὲν ἔν τι τῶν σπλάγχχνων ἔστι μονογενές.
μετέχει μὲν οὖν καὶ ἡ καρδία τοῦ τοιοῦτου χροάματος, ἀλλ'
οὐκ εἰς ὅσον ἥπαρ· ὑγρότερον γάρ ἐστι τὸ σπλάγχχον τοῦτο
τῆς καρδίας, καὶ διὰ τοῦτ' ἐρυθρότερόν τε καὶ μαλακώτε-
ρον, ἢ δὲ ξηροτέρα τε καὶ θερμότερα τοῦ ἥπατος ὑπάρχει.
οὕτως γὰρ ἡμελλεν αἶμα τε σκληροτέρα γενήσεσθαι καὶ κινή-
σεσθαι διττὴν κίνησιν ὁμοίως καὶς ἀρτηρίαις, ἢ ἔκ μιν
τῆς τοιαύτης κινήσεως ἢ συμμετρία φυλάττεται τῆς ἐμφύτου

autem substantiam actio naturae; neque est quicquam
sanguini similis invenire, quam jecoris speciem. Dictum
sane non recte est ab iis, qui asseverant, sanguinem tepi-
dam in aquam destillatum primae et recens compactae
carni similem effici. Sed multo magis nativi caloris
commoderatio exactum ornamentum ei circumdat. Si
igitur singulae partes ex succo simillimo sibi substantia
nutriuntur, atque hunc praeparare sibi natura possunt, et
alterare et mutare, sanguinis generatio opus jecoris ipsius
carnis existit. Haec autem est, ut ostendi, corpus ipsius
peculiare; quocirca ab aliis segregatum aliquod viscus sui
generis est. Itaque compos est etiam cor hujusmodi colo-
ris, sed non quantum jecur; quippe hoc viscus corde
humidius est, eoque rubrum magis et mollius, cor autem
siccus calidiusque jecore existit. Ita enim futurum est
simul durius, et duplici motu arteriarum similiter agitabitur,
ut ex hujusmodi motu nativi caloris symmetria conserve-

Ed. Chart. V. [200. 201.]

Ed. Bas. I. (507.)

Θερμασίης, ὡς ἐν τῷ περὶ χρείας ἄσφυγμῶν ἐπεδείξαμεν. ἡ σκληρότης δὲ τὴν δυσπιάθειαν αὐτῇ παρέχει συνεχέσαι τε κινήσεις καὶ σφόδρα ἰσχυραῖς ἐνίοτε παρεσκευασμέναις ὑπὸ τῆς φύσεως. ὅθεν οὐδὲ τὸ ἴδιον αὐτῆς αἷμα τοιοῦτόν ἐστιν, οἷόν περ τὸ τοῦ ἥπατος, ἀλλ' ὅσω θερμότερον τὸ σπλάγχνον τοῦ σπλάγγνου, τοσαύτω ξανθότερον, ὅπερ ἴδιον αἷματος ξηροτέρου, καθάπερ τοῦ ὑγροτέρου τὸ ἐρυθρόν. εἴρηται δὲ καὶ ὑπὸ Πλάτωνος μὲν ἐν Τιμαίῳ περὶ τῆς τῶνδε τῶν χρωμάτων γενέσεως, ἀτὰρ οὖν καὶ ἡμεῖς αὐθις ἐξηγησάμεθα τε καὶ ἀπεδείξαμεν, ὡς ἀληθῶς εἴρηται πάντα, γεγραφοίτες ὑπὲρ αὐτῶν ἰδίᾳ καθ' ἕτερον λόγον. ἀλλὰ νῦν γε τὸ προκειμένον ἡμῖν περαινόμεν. αἵματος ὑγροῦ μὲν τὴν κρᾶσιν, ξυθροῦ δὲ τὴν χροάν ἢ πρώτη μὲν ἐν ἥπατι γένεσις, ὅγστοι δὲ παράγοντές τε καὶ διανέμοντες αὐτὸ παντὶ τῷ σώματι φλέβες. αἵματος δὲ ξανθοῦ καὶ λεπτοῦ καὶ λεπτομεροῦς καὶ πνευματώδους ἢ μὲν πρώτη γένεσις ἐν τῇ τῆς καρδίας ἀριστερᾷ κοιλίᾳ, [201] διανέμουςι δὲ καὶ παράγουσιν εἰς ὅλον τὸ ζῶον αἱ ἀρτηρίαι τὸ τοιοῦτον αἷμα

tur, ut in opere de pulsumq usu ostendimus. At durities ipsius ne facile afficiatur efficit motibus et continuis et valentissimis nonnunquam a natura praeparatis; unde neque proprius ipsius sanguis talis est, qualis jecoria, sed quanto calidius viscus viscere est, tanto flavior ille; quod proprium sanguinis siccioris existit, sicuti et humidioris rubrum. Porro dictum est et a Platone in Timaeo de colorum horum generatione. Seorsim et nos exponemus rursus demonstrabimusque, omnia vere esse dicta, scribentes de ipsis particulatim in alio commentario. Sed nunc, quod nobis erat institutum, finiemus. Sanguinis humidi temperamento, rubri autem colore prima sane in jecore est generatio; rivi autem venae id toti corpori traducunt distribuuntque. At sanguinis flavi, tenuis, subtilis, spirituosus prima sane in sinistro cordis sinu est origo, verum talem arteriae dispensant in totumque corpus deducunt; id quod uberius in commen-

Ed. Chart. V. [201.]

Ed. Bas. I. (307.)

διδασκται δὲ καὶ περὶ τούτων ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς τῶν φυσικῶν
δυνάμεων ὑπομνήμασιν. ὥσθ' ἅμα μὲν, ὅπερ ἀνεβλύμενη ἐν
τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐμεῖν αὐτὴς ὑπὲρ τοῦ κατὰ τὴν
καρδίαν αἵματος; τὰ νῦν εἰρηται, ἅμα δὲ, ὡς ἐσφάλησαν
οἱ καὶ τὴν καρδίαν ἀρχὴν εἰσύπτες εἶναι τῶν φλεβῶν, ἐπι-
διδασκται. εἵπερ γὰρ αἷματός τινος, εὐθείας δὴπου καὶ φλεβῶν
ἐνόμισαν, ὥσπερ μὴ καὶ τῶν ἀρτηριῶν ἐχουσῶν αἷμα λεπτο-
μερέστατον καὶ θερμότατον. ὡς οὖν ἀρτηριῶν, οὕτως καὶ
τοῦ πνευματώδους τε καὶ τοῦ ζέοντος αἵματος ἀρχὴ τε καὶ
πηγὴ τοῖς ζώοις ἐστὶν ἡ καρδία, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ
θυμοειδὲς ἐνδείκνυται τῆς ψυχῆς ἐν αὐτῇ κατοικῆσθαι.
ταῦτ' ἄρα καὶ ὁ Πλάτων τὴν καρδίαν ἔλεγεν πηγὴν τοῦ
περιφερομένου κατὰ πάντα μέλη σφοδρῶς αἵματος. οὐ ταῦ-
τόν γάρ ἐστιν ἡ πηγὴν αἵματος ἀπλῶς εἰπεῖν, ἢ προσθεῖναι
τοῦ περιφερομένου σφοδρῶς. τὸ μὲν γὰρ ἐξ ἥπατος ὀρμώ-
μενον οὐ περιφέρεται σφοδρῶς, ὅτε μήτε πνευματώδης ἐστί,
μήθ' ὅλως σφύζουσι αἱ περιέχονσαι φλέβες αὐτό. τὸ δ'
ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίης τῆς καρδίας ὀρμώμενον θερμότε-

tariis de naturalibus facultatibus ostensum est. Quare
simul, quod in superioribus sermonibus de cordis sanguine
iterum dicere distuleram, in praesentia exposui, simulque,
quod erraverint, qui cor venarum principium esse pro-
nunciarunt, indicatum est. Si enim sanguinis cujusdam,
statim nimirum et venarum censuerunt, tanquam non
etiam arteriae sanguinem subtilissimum calidissimumque
haberent. Vt igitur arteriarum, sic et spirituosius fervidi-
que sanguinis initium et fons animantibus cor inest; et
ideo irascibilis anima ibidem habitare ostenditur. Hac
ratione itaque et Plato cor sanguinis, qui per omnia
membra vehementer rapitur, fontem appellabat. Non
idem enim est, aut fontem sanguinis simpliciter dicere,
aut apponere, qui valide circumfertur. Nam ex jecore
proficiscens sanguis non valide circumfertur, quoniam
neque spirituosus est, neque omnino venae eum conti-
nentes pulsant. At qui ex sinistro cordis sinu provenit;

Ed. Chart. V. [201.]

Ed. Bas. I. (307.)

ρόν τε τοῦδε καὶ πνευματώδες ἰκανῶς ἔστιν, ὡς ἂν σφυζόντων αὐτοῦ τῶν ἀγγείων. καλεῖται δ' ὑπὸ μὲν τῶν παλαιότατων ἱατρῶν καὶ φιλοσόφων καὶ τοῦτ' ἐπὶ τὸ γένος τῶν ἀγγείων ὡσαύτως θάτερον φλέψ, ὑπὸ δὲ τῶν ἄλλων ἀρτηρία μὲν τὸ σφύζον, τὸ δὲ ἄσφυκτον φλέψ. ὅτι δ' οὕτως ἀνόμαζον ὡς παλαιοί, δέδεικται μὲν ἤδη πολλοῖς τῶν ἔμπροσθεν, ἐπιδείκνται δὲ καὶ πρὸς ἡμῶν ἐτέρωθεν. νυνὶ δὲ τοσοῦτον μόνον, ὅσον εἰς τὰ παρόντα χρήσιμον, ὑπομνήσκει τῆς κατὰ τὸν ἀγκῶνα καὶ μάλιστα τὸν ἀριστερὸν ἀρτηρίας ὅταν ἡ κίνησις ἐκ γενετῆς ὑπάρχῃ ταχεῖα τε ἡμᾶ καὶ μεγάλη καὶ εὐτονος, ἰσχυρὰν μὲν ἐνδείκνυται τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ θυμοειδῇ δύναμιν, ἀκμαῖον δὲ καὶ ζέον τὸ κατ' αὐτὴν θερμόν, ὅπερ ὀνομάζουσιν ματιῶδες τε καὶ δξύθυμον ἔθος ὁ τοίνυν Ἱπποκράτης ὀνομάζων γλῆβα τὴν ἀρτηρίαν ταύτην ὥςδε πως γράφει κατὰ τὸ δεύτερον τῶν Ἐπιδημίων· ὅ δ' ἂν ἡ φλέψ ἢ ἐν ἀγκῶνι σφύζῃ, ματικός καὶ δξύθυμος, ὅ δ' ἂν ἀτρεμής, τυφώδης. ὅτι δὲ καὶ τὸ σφύζαν ὕψος καὶ ὁ σφυγμὸς ἐπὶ τῆς σφοδρῆς εἰς τοσοῦτον τῶν ἀρτηριῶν

calidior hoc et spirituosus admodum est, ut cuius vasa pullent. Vocatur autem a vetustissimis medicis philosophisque hoc vasorum genus alteri similiter vena, ab aliis vero arteria id, quod pullat, quod pulsus expers est, vena. Porro quod veteres sic nominabant, multi jam, qui ante me fuerunt, ostendere, nec non ego alio in loco indicavi. Nunc tantillum, quantum ad praesentia conducit, meminero. Arteriae, quae cubitum et praesertim sinistrum excurrit, quum motus ex generatione est citatus simul et magnus validusque, robustam in corde facultatem irascibilem ignuit, calorem vero in eo vigentem et fervidum, quem nominare furiosum iracundumque consuetudo est. Itaque Hippocrates appellans venam arteriam hanc, ita scribit in secundo Epidemiorum libro: *Cui vena in cubito pulsat, is furiosus et iracundus erit; cui autem lente, torpidus.* Quod et pulsare verbum et ab eo deductum nomen pulsus in vehementi adeo arteriarum motu, ut, priusquam manus admoveatur,

Ed. Chart. V. (301.)

Ed. Basl. I. (307.)

κινήσεως, ὡς καὶ πρὶν ἐπιλαβεῖν τὴν ἀφ᾽ αἰσθητῆς εἶναι τὰν θανάτου τὴν κίνησιν, ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐλέγξιο, καὶ δὲ ἄλλων μὲν ἀποδίδεσθαι, καὶ νῦν δ' οὐκ ἥκιστα φαίνεται διὰ τῆς πρὸς τὸ ἀτρεμέειν ἀντιθέσεως, καὶ τὸν τυφώδη δὲ, δηλονότι τὸν ἐναντίον τῷ μανικῷ ἢ καὶ ὀξυθύμῳ καὶ ἀόργητον. ὥσθ' ὅλον ὁδοῦ τι πάρεργον ἡμῖν οὐ σμικρὸν ἦνυσται κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ τῆς φλεβὸς ὀνόματος ἐπιδείξασιν Ἱπποκράτην πρότερον Πλάτωνος ἐν καρδίᾳ ἐνθά-
μενον ἀρχὴν τῆς θυμοειδοῦς δυνάμεως. ἀλλὰ τούτου μὲν καὶ μετ' ὀλίγον ἐπιμνησθήσομαι πρὸς δὲ τὴν τοῦ Πλάτωνος λέξιν ἐπάνειμι, καθ' ἣν τὰς ἀρτηρίας ὀνομάζων φλέβας εἶλετο, τὴν δὲ καρδίαν ἅμα τῶν φλεβῶν πηγὴν καὶ τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος. ἐπειδὴ γὰρ οὐδέπω τὸ σφύζον ἀγγεῖον, ὥσπερ νῦν, ἀρτηρία προσηγορεύεται, μόνως δὲ τὰς κατὰ τὸν πνεῦμονα, τὰς ὑπὸ τῶν νεφείρων τραχείας ὀνομασθείσας, οὕτως ἐκάλουν, εὐλόγως ὁ Πλάτων εἰς διορισμὸν, ὁποῖον ἂν τινων βοίληται φλεβῶν εἶναι τὴν καρδίαν ἀρχὴν, προσέθηκε καὶ πηγὴν τοῦ περιφε-

fit homini sensibilis, a veteribus dicebatur, etiam per alios demonstratum est, ac nunc quoque maxime apparet ex oppositione, quae facta est ad verbum quiete moveri, et nomen torpidum, nimiram contrarium furioso, vel etiam iracundo, quod videlicet iracundum non est. Quare obiter et praeter institutum in expositione nominis venae non exiguum quidpiam a nobis confectum est, qui ostenderimus, Hippocratem ante Platonem irascibilis facultatis initium in corde statuisse. Sed hujus quoque paulo post meminero. Ad Platonis verba revertor, quibus arterias nominans venas dicit, cor autem et venarum et sanguinis, qui per omnia membra valide deferitur, fontem. Quandoquidem enim pulsans vas nondum, quemadmodum nunc, arteriae nomen sortitum erat, solae autem pulmonis, quae a recentioribus asperae nominatae sunt, ita nuncupabantur, bona ratione Plato ad distinctionem, qualiumnam principium cor esse vellet, adjecit etiam

Ed. Chart. V. [201. 202.]

Ed. Bas. I. (307.)

ρομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος. εἰς τί μὲν οὖν ἔστι τοῦτο τὸ αἷμα τοῦ ζώου χρηστὸν, αὐθις εἰρήσκεται. τὸ δὲ ἐξ ἥπατος ὀρμώμενον εἰς τροφήν παρεσκευάσται τοῖς τοῦ σώματος ἅπασι μέρεσιν. ὅθεν, οἶμαι, καὶ ὁ Πλάτων ὑπὲρ ἐκείνου διαλεγόμενος ἔφη· οἶον [202] φάσκειν ἐν ᾧπαντι τούτῳ τῷ τόπῳ τῆς τοῦ σώματος τροφῆς τεκμητημένον. καὶ μέντοι καὶ ἐκ τοῦ λέγειν, τουτί μὲν τὸ καθ' ἥπαρ εἶδος τῆς ψυχῆς σιτίων τε καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικὸν ὑπάρχειν, οὐ μὴν ἐπὶ γε τῆς καρδίας οὐδὲν ἔτι προσθεῖναι τοιοῦτον, δηλὸς ἔστιν ἐκ μὲν τῆς γαστρὸς εἰς ἥπαρ βουλούμενος ἀναφέρεισθαι τὴν τροφήν, ἐκείθεν δὲ ἐπὶ τὴν καρδίαν ἵνα τι μέρος εἰς τὴν τοῦ κατ' ἐκείνην αἵματος γένεσιν. ἀλλ' ὅτι μὲν οὐκ ἐκ τῶν κατὰ τὴν γαστέρα χωρίων τῆς τροφῆς ἀνάδοσις εἰς τὴν καρδίαν εὐθίως, ἀλλ' εἰς ἥπαρ γίγνεται, πρότερον αὐτάρκως ἀποδεδειγμένον. ἐν τοῖς περὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων, οὐδὲν ἔτι δέομαι νῦν ἐπεξέρχασθαι, προσθεῖναι δ' ἄμεινον τῷ λόγῳ τοσούτῳ. θερμοὶ μὲν ἱκανῶς ἀναγκάων εἶναι τὸ θυμοειδὲς σπλόγγον, οὐκ ἔξ ἀνάγκης δὲ

fontem sanguinis, qui rapide per omnia membra circumfertur. Ad quid autem hic in animali sanguis conducatur, postea dicetur. Qui vero ex jecore provenit, in alimentum omnibus corporis partibus praeparatus est; unde, puto, etiam Plato de illo differens inquit: *Ubi quoddam quasi praefero ad totius corporis alimoniam fabricati.* Iam ex eo, quod dicit, hanc sane in jecore animae speciem, quae esculenta poculentaque concupiscit, existere, nec de corde quicquam ejusmodi adhuc apponat, innuit, ex ventriculo in jecur referri velle alimentum, illinc ad cor ire quandam ejus portionem ad sanguinis in eo generationem. Verum quod non ex ventris regionibus alimentum in cor statim, sed in jecur prius distribuitur, quum abunde in libris de naturalibus facultatibus demonstratum sit, nihil praeterea opus habeo impraesentiarum repetere, satius autem est sermoni tantillum adjicere. Calidum sane assatum necessario esse viscus irascibile, non

Ed. Chart. V. (202.)

Ed. Bas. I. (307, 308.)

Θερμὸν ἰκανῶς τὸ ἐπιθυμητικόν, ἀλλ' ἐν φυτοῖς μὲν καὶ
κάμπον τοῦ θυμοειδοῦς ἀπολειπόμενον, ἐν ζώοις δ' οὐ
τοσοῦτον μὲν, ὅμως δ' οὐκ ὀλίγον. οὐτα γὰρ ἂν οὐτως
Θερμὸν εἰργάζετο χυμὸν, εἰ μὴ καὶ αὐτὸ τοιοῦτον ὑπῆρχεν
οὐτ' ἀσφύκτους ἂν εἶχε τὰς φλέ(308)βας, εἰ ζωοῖσιν Θερ-
μασίας ἦν ἀρχή. ταῦτ' ἄρα καὶ Ἰπποκράτης ἐνδεικνύμενος
ἔγραψεν· ῥιζώσις φλεβῶν ἦπαρ, ῥιζώσις ἀρτηριῶν καρδίη· ἐκ
τούτων ἀποπλανᾷται εἰς πᾶνθ' αἷμα, καὶ πνεῦμα, καὶ
Θερμασίη διὰ τούτων φοιτᾷ· αἷμα μὲν ἐξ ἥπατος ἀποπλα-
νῆσθαι λέγων, πνεῦμα δ' ἐκ καρδίας, Θερμασίαν δ' ἐξ
ἀμφοῖν. ὅθεν οὐδὲ διήνεγκεν ἢ φλεβῶν ἀρχὴν εἰπεῖν τὸ
ἦπαρ, ἢ αἵματος, ἢ τῆς ἐπιθυμητικῆς ψυχῆς, ἀλλ' οἰκειό-
τερόν πως λατρῶ μὲν ἐπὶ τοῖς σωματικοῖς ὀργάνοις, φιλο-
σόφῳ δ' ἐπὶ ταῖς ψυχικαῖς δυνάμεσι ποιεῖσθαι τὴν διδα-
σκαλίαν, ἔπεται δὲ ἐπιδειχθέντι θατέρω θάτερον. καὶ
τοίνυν φαίνονται γεγραμότες οὕτως ὑπὲρ αὐτῶν Ἰπποκράτης
καὶ Πλάτων, ὁ μὲν ὑπὲρ τῶν σωματικῶν ὀργάνων τὸν
πλεῖον λόγον ποιησάμενος, ὁ δ' ὑπὲρ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων.

autem necessario calidum vehementer appetens; sed in
Rirpibus quidem permultum irascibili inferius, in anima-
libus non tantum quidem, sed tamen non parum; neque
etiam adeo calidum efficeret humorem, nisi id simul
ejusmodi fuerit, neque pulsus expertes haberet venas, si
ferventis esset caloris initium. Haec utique et Hippocra-
tes indicans conscripsit: *Venarum jecur radicatio, arte-
riarum cor; ex his dispergitur in omnia sanguis, spiri-
tus, calor per haec transit*; sanguinem sano ex jecore
proficisci dicens, spiritum ex corde, calorem ex utris-
que; unde nihil differt venarum principium dicas jecur,
aut sanguinis, aut appetentis animae; sed familiarius
medico de corporeis instrumentis, philosopho de animae
facultatibus disciplinam instituere. Alterum autem alte-
rius demonstrati comes est. Itaque videntur in hunc
modum de ipsis Hippocrates et Plato scripsisse, ille de
corporis instrumentis longiore sermone facto, hic vero
de animae facultatibus. Quapropter Hippocrates inquit:

CALLENUS TOM. V.

Ο σ

Ed. Chart. V. [302.]

Ed. Basf. I. (308.)

διὰ τοῦτ' οὖν ὁ μὲν Ἱπποκράτης ἔρει, ῥίξωσις φλεβῶν ἥπαρ, ἀνατομήν τε γράφει φλεβῶν τήνδε· ἥπατις ἐν ὀσφύϊ μέχρι τοῦ μεγάλου σπονδύλου κάτωθεν, καὶ σπονδύλοις προσδιδοὶ ἐντεῦθεν μετέωρος δι' ἥπατος, καὶ διὰ φρενῶν εἰς καρδίαν. καὶ ἡ μὲν ἰθεῖα ἐς κληΐδας, ἐντεῦθεν δ' αἱ μὲν εἰς τράχηλον, αἱ δ' ἐπ' ὁμοπλάτην, αἱ δ' ἀποκαμφθεῖσαι κάτω περὶ παρασπονδύλου καὶ πλευρᾶς ἀποκλίουσιν, ἕξ ἀριστερῶν μὲν μία ἐγγὺς κληΐδαν, ἐκ δεξιῶν δὲ ἐπὶ τε ταύτῃ, χωρίον. ἄλλη δὲ σμικρὸν κατώτερον ἀποκαμφθεῖσα, ὁκόθεν μὲν ἐκείνη ἀπέλιπε, προσέδωκε τῇσι πλευρῇσιν. ἐπ' αὐτῇ δὲ τῇ ἐπ' αὐτῆς καρδίας προστύχη ἀποκαμπτομένη εἰς τὰ ἀριστερὰ, ἀποκαμφθεῖσα δὲ κάτω ἐπὶ σπονδύλοις καταβαίνει, ἔστ' ἂν ἀφίκηται ὅθεν ἤρξατο μετεωρίζεσθαι ἀποδιδοῦσα τῇσι πλευρῇσι τὴν ἐπιλοιπον ἀπάσαις, καὶ ἐνθεν ἀποσχίδας παρ' ἐκάστην διδοῦσα, μιᾷς δ' οὔσα. ἀπὸ μὲν τῆς καρδίας ἐπὶ τε χωρίον ἐν τοῖσιν ἀριστεροῖσιν μᾶλλον ἐοῦσα, ἔπειτα ὑποκάτω τῆς ἀρτηρίας, ἔστ' ἂν καταναλωθῇ καὶ ἔλθῃ ὅθεν ἡ ἥπατις ἐμετεωρίσθῃ, πρότερόν γε πρὶν ἐνταῦθα ἰλθεῖν παρὰ τὴν ἐσχάτας δύο

Radicatio venarum jecur est, dissectionemque venarum hanc describit. Jecoraria in lumbis usque ad maiorem vertebam ab inferiori parte etiam vertebrie communicatur, inde sublimis per jecur et septum transversum ad cor, atque recta ad claviculas pergit; inde alias in cervicem; alias ad scapulas; alias reflexae inferius circa notham vertebam et constanter declinant; ex sinistris una prope claviculas; ex dextris ad aliquam hujus regionem. Alia paulo inferius deflexa, unde illa defluit, annectitur costis; ubi autem, quae ad ipsum cor pertinet, occurrerit, in sinistram deflectit; ubi deflexerit, inferius ad vertebbras descendit, unde inciperat attolli, costis reliquam omnibus impertiens; inde propagines singulis; una quum sit, exhibens. A corde quidem in locum aliquem pergit, in sinistris magis inhaerens, deinde subter arteriam, donec insumpta fuerit, atque unde jecoraria elevata est; priusquam illuc veniat, juxta

Ed. Chart. V. [202, 203.]

Ed. Bal. I, (308.)

πλευρὰς ἰδιωμένη, καὶ ἡ μὲν ἔνθεν, ἡ δὲ ἔνθεν τῶν σπον-
δύλων ἐλθούσα κατηγαλώθη. ἡ δ' εὐθεία ἀπὸ τῆς καρδίας
πρὸς κληΐδας τείνουσα ἄνωθεν τῆς ἀρτηρίας ἔστι, καὶ ἀπὸ
ταύτης ὥσπερ καὶ παρ' ὀσφύον κάτωθεν τῆς καρδίας, καὶ
ἀπὸ ταύτης αἰύσει εἰς τὸ ἥπαρ, ἡ μὲν ἐπὶ πύλας καὶ
λοβόν, ἡ δ' εἰς τὸ ἄλλο ἐξῆς ἀφώρμηκε σμικρὸν κάτωθεν
φρετῶν. φράγες δὲ προσπεφύκασι τῷ ἥπατι, ἃς οὐ φηΐδιον
χωρίσαι. διοσαὶ δ' ἀπὸ κληΐδων αἱ μὲν ἔνθεν, αἱ δ' ἔνθεν
ὑπὸ στήθος εἰς ἥτρον. ὅπη δ' ἐντεῦθεν, οὕτω οἶδα.
φράγες δὲ κατὰ τὸν σπόνδυλον τὸν κάτω πλευρώων, ἡ
νεφρὸς ἐξ ἀρτηρίας ταύτη ἀμφιβεβηκώς. [203] ἀρτηρίαι δὲ
ἐκ τούτου ἐκπεφύκασιν, ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἀρτηρίῃ τόνον
ἔχουσα. ταύτη δὲ παλινδρομήσασα ἀπὸ καρδίας ἡ ἥπατις
ἔλθειν ἀπὸ δὲ τῆς ἥπατιτιδος διὰ τῶν φρετῶν αἱ μέγι-
σται δύο, ἡ μὲν ἔνθεν, ἡ δὲ ἔνθεν γέρονται μετώροι,
πολυσχιδεῖς τε διὰ τῶν φρετῶν εἰσιν, ἀμφὶ ταύτας αἱ καὶ
πεφύκασιν, ἄνω δὲ φρετῶν αὐταὶ μᾶλλον ἐκφανέες. οὕτως

*extremas duas costas scinditur atque altera soboles hinc,
altera illinc ad vertebrae tendens insumitur. Quas
autem recta a corde ad claviculas tendit, supra arte-
riam habetur, et ab hac, sicuti quas juxta lumbos est,
subter eor exporrigitur, hinc in jecur emergit, partim
ad portas et lobum, partim in aliam ejus partem, a
paulo inferiore phrenum parte. Phrenes autem jecori
cohaerent, quas haud facile est separare. Duas a clavi-
culis, haec illinc, illa hinc sub pectus ad pectinem per-
tingit, quo vero inde pergat, nondum novi. Phrenes
ad vertebrae, quas subter costas est, habentur, vel qua-
renes ex arteria prodeunt, isthac comprehenduntur. Arte-
riae autem ex his procedunt, hinc et illinc robur assu-
mentes. Hac autem recurrens a corde jecoraria desinit,
verum a jecoraria per ipsas phrenes grandes duas venas,
partim hinc, partim illinc, feruntur sublimes, multifa-
riamque per phrenes divisae ipsas amplectuntur circum-
euniques. At supra phrenes haec magis conspicuas sunt.*

Ed. Chart. V. [303.]

Ed. Bas. I. (303.)

μὲν ὁ Ἱπποκράτης ἔγραψεν τὴν ἀνατομὴν τῶν ἐξ ἥπατος
ἐκφυομένων φλεβῶν, ἐνδεικνύμενος ἐντεῦθεν εἶναι τὴν ἀρχὴν
αὐτῆς. ἐξηγησάμεθα δὲ τὴν ῥῆσιν ἐτέρωθί τε καὶ τῷ δευ-
τέρῳ τῆς Ἱπποκράτους ἀνατομῆς. ὁ δὲ Πλάτων οὐ κατὰ
τὰς φλέβας, ἀλλὰ κατὰ τὴν διοικοῦσαν αὐτάς δύναμιν ἀφ'
ἥπατος ὁρμωμένην ἐν Τιμαίῳ διαλεγόμενος ἔδὲ πως ποιᾷ-
ται τὴν τοῦ λόγου διεξοδόν. τὸ δὲ δὴ σίτω τε καὶ ποτῶν
ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς, καὶ ὅσων ἐνδείαν διὰ τὴν τοῦ
σώματος ἴσχει φύσιν, τοῦτο εἰς τὸ μεταξὺ τῶν τε φρενῶν
καὶ τοῦ εἰς τὸν ὀμφαλὸν ὄρου κατέκτισαν, ὅλον γάρ τινι ἐν
ἅπαντι τούτῳ τῷ τόπῳ τῇ τοῦ σώματος τροφῇ κεκτημένου,
καὶ κατέδησαν δὴ τὸ κοιοῦτον ἐνταῦθα, ὡς θρέμμα ἄγριον.
τρέφειν δὲ δὴ συνημμένον ἀναγκαῖον, εἴπερ τε μέλλει καὶ
θνητὸν ἔσσεσθαι γένος. καὶ μικρὸν προελθὼν τοῦτο δὴ
φῆσιν· ὁ θεὸς ἐπιβουλεύσας αὐτοῦ τὴν ἥπατος ἰδέαν
συνέστησεν. ἐπὶ μὲν δὴ τοῦδε τοῦ σπλάγχνου καθάπερ
νειμάμενοι τοὺς λόγους, ὁ μὲν ὑπὲρ τῶν ὀργάνων, ὁ δὲ
ὑπὲρ τῆς διοικούσης αὐτὰ δυνάμεως διελέχθη. ἐπὶ δὲ τῆς

Hoc pacto sane Hippocrates dissectionem venarum ex
jecore propedientium conscripsit, indicans illinc esse ipsum
initium. Exposuimus autem ipsius verba tum alibi, tum
in secundo de Hippocratis anatome. At Plato non de
venis, sed de facultate ipsa dispensante, quae a jecore
ducit originem, in Timaeo differens hoc modo disputa-
tionem persequitur. *At eam animas partem, quae cibum
potumque et reliqua omnino, quibus corpus indiget, con-
cupiscit, media regione inter septum transversum et
umbilici terminum collocarunt, quoddam quasi praesepē
ad totius corporis alimoniam fabricati, ac ibidem illam
animas vim, seu feram agrestem, illigarunt, quam sane
corpus suum alere necessarium est, si mortale genus ali-
quamdiu permanfurum est.* Et paulo progressus, *Quod,
inquit, deus perpendens, hanc ipsius jecoris speciem
constituit.* In hoc sane viscere tanquam dispartiti dispa-
tationem, hic de instrumentis, ille de virtute ipsa guber-

Ed. Chart., V. [203.]

Ed. Bał. I. (308.)

καρδίας ἑκατέρως ἀμφοτέρωι μετεχειρίζαντο, Πλάτων μὲν ἐν Τιμαίῳ γράφων ὥδε. τὴν δὲ δὴ καρδίαν ἅμα τῶν φλεβῶν πηγὴν καὶ τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέρη σφοδρῶς αἵματος εἰς τὴν δορυφορικὴν οἰκῇσιν κατέστησαν, ἔν', ὅτε ζῴσις τὸ τοῦ θυμοῦ μέρος, τοῦ λόγου παραγγελλαντος, εἴ τις ἄδικος περὶ αὐτὰ γίγνηται πράξις ἔξωθεν, ἥ καὶ εἰς ἀπὸ τῶν ἐνδοθεν ἐπιθυμιῶν, ὅξως διὰ πάντων τῶν στενωπῶν πᾶν ὅσον αἰσθητικὸν ἐν τῷ σώματι τῶν παρακλείστων καὶ ἀπειλῶν αἰσθανόμενον γίγνεται τὸ ἐπῆκσον, καὶ ἔτοιμο πάντῃ, καὶ τὸ βέλτιστον οὕτως ἐν αὐτοῖς πᾶσιν ἡγεμονεῖν ἐῷ. Πλάτων μὲν οὖν οὕτως ἀμφοτέρους τοὺς λόγους ἔμιξεν εἰς ταῦτό, τοὺς-τὸ περὶ θυμοειδοῦς ψυχῆς καὶ τοὺς περὶ τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς πεφυκυῶν ἁγγείων. Ἱπποκράτης δ' αὖ πάλιν οὐδ' αὐτὸς ἀπέχεται τοῦ περὶ τῆς τοιαύτης εἰπεῖν τι, μάλιστα μὲν ἐν ἡ μικρὸν πρόσθεν ἔγραψα ῥήσει, καθ' ἣν ἐκ τοῦ σφυγμοῦ τῆς καὶ ἀγκῶνα φλεβὸς διεκμαίρειτο περὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἡδῶν, ἥδη δὲ καὶ τῷ θεραπεύειν ἀχρῶις τε καὶ λοχνύτητας ἐν κατε-

nante differuit. De corde autem similiter ambo tractant. Plato sane in Timaeo in eum modum scribens: *Cor, et venarum et sanguinis, qui per omnes partes vehementer circumfertur, fontem, in domicilium munitum constituerunt, ut, quum iracundias vehementia ferveret, ratione hortante, si quid inique in eis fiat extrinsecus, vel etiam ab internis cupiditatibus, statim per omnes angustos meatus, quicquid sensus est participes in corpore, iussa minasque sentiens, fiat propitium, et obsequatur undequaue, praestantissimumque in ipsis omnibus principatum gerere sinat.* Plato igitur utrumque sermonem in idem sic miscuit, tum qui de irascibili anima est, tum qui de corde et vasis ab eo procedentibus. Hippocrates autem rursus ipse ab huiusmodi dicto abstinet, praesertim in superiori oratione, qua ex pulsu venae cubiti conjiciebat de animi moribus, jam vero dum curat pravam corporis colorem et gracilitatem in habitu refrigerato,

Ed. Chara V. [303.]

Ed. Bal. I. (303.)

ψυχμίναις ἔξωσι σώματος. ἐπιτήδευαι γάρ φησιν δυνάμει
ἐμποιεῖν καὶ χροῖης ἀναλήψιος ἔνεκα καὶ ἐκχυμώσιος.
ἐξηγεῖσθαι γοῦν σοὶ δοῖται ταῦτα Πλάτων ἐν οἷς φησιν ἐπὶ
τῆς καρδίας, ὅ, ὅτε ζῆσεις τὸ τοῦ θυμοῦ μένος. οἱ δὲ
μετ' αὐτὸν φιλόσοφοι καὶ ὁρισμὸν τοῦτον ἐποιήσαντο τοῦ
θυμοῦ, ζῆσις εἶναι φάσκοντες αὐτὸν τοῦ κατὰ τὴν καρδίαν
θερμοῦ. καὶ μὲν δὴ καὶ ὅποτε περὶ γενέσεως πυρετοῦ δια-
λεγόμενος ὁ Ἱπποκράτης φησιν· αὖξεται μὲν γὰρ ψυχῶν
τοὺς πόδας ἐξαπτόμενος ὑπὸ τοῦ θώρακος, καὶ εἰς τὴν
κεφαλὴν ἀναπέμπων οἷα φλόγα· τῆς ἐμφύτου θερμοσίας
ἀρχὴν οἶδε τὴν καρδίαν. ἀλλὰ γὰρ οὐ πρόκειται μοι κατὰ
τῆνδε τὴν πραγματείαν οὔτε ἀθροίζειν ἀπάσας τῶν ἀνδρῶν
τὰς ῥήσεις, οὔτ' ἐξηγεῖσθαι, μέλλοντί γε δι' ἑτέρων ὑπομη-
μάτων ἰδίᾳ ποιεῖσθαι τὰς ἐξηγήσεις· ὅπερ δὲ ἐναρχόμενος
εἶπον, ἐπισκέψασθαι τε καὶ κρῖναι τὰ δόγματα μόνον, εἴτε
κατὰ πάντα ἀλλήλοις ὁμολογοῦσιν, εἴτε καὶ μή. καταπαύειν
ἤδη καιρὸς ἐν τῷδε καὶ τόνδε τὸν λόγον, ἀεχῆς τοῦ ἥπα-
τος ἀποδεδεγμένου καὶ φλεβῶν, καὶ αἵματος, καὶ τῆς

quippe iracundiam dicit studiose excitendam tum coloris
recipiendi gratia, tum effusionis humorum. Interpretari ita-
que haec Plato videtur, ubi inquit: *In corde quum ira-
cundias vehementia efferveris.* At post eum philosophi
hanc quoque iracundiae finitionem statuerunt, dicentes,
ipsam caloris in corde fervorem esse. Quin etiam quum
de febris generatione Hippocrates differit, *Augescit
enim,* inquit, *pedes refrigerans, incensa a thorace, et in
caput emittis veluti flammam,* nativi caloris initium cor
novit. Verum institutum non est in hoc opere omnia
horum virorum verba colligere, neque interpretari, quum
in aliis commentariis priyatim ea sim expositorus, sed,
quod ab initio dixi, considerare indicareque dogmata
tantum, in omnibusne inter se consentiant, an non.
Tempestivum jam est hic etiam librum praesentem finire,
quum jecur et venarum, et sanguinis, et concupiscibilis

Ed. Chart. V. [203. 204.]

Ed. Bas. I. (308. 309.)

ἐπιθυμητικῆς ψυχῆς. [204] ἐπεὶ δ' οὐ μόνον Ἱπποκράτης καὶ Πλάτων οὕτως ἐδόξαζον, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιητῶν, οἷς ὡς μάρτυσι χρῆται Ἀλκίσιππος, οὐχ οἱ φαυλότατοι, ἔγνωκα ἔτι καὶ τοῦτο προσθεῖναι τῷ λόγῳ διὰ τὴν θαυμαστὴν αὐτοῦ σοφίαν, ὅς ἀποχωρῶν ἐκάστοτε τῶν ἐπιστημονικῶν ἀποδείξεων ποιηταῖς καὶ μυθολογήμασι καὶ γυναιξὶν εἰς πίστιν δογματίων χρῆται, εὐ μὲν οὐδὲ αὐτὸ τοῦτ' αἰσθανόμενος, ὡς ἀντιμαρτυροῦσιν αὐτῷ καὶ τὰναντία τίθεται σύμπαντες αὐτοὶ, καθάπερ ἐμπροσθεν εἰδείξα, τὸν μὲν θυμὸν ἐν τῇ καρδίᾳ, τὸν λογισμὸν δ' ἐν ἐγκεφάλῳ περιέχεσθαι πεπιστευκότες. ὅτι δὲ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐν ἥπαι κατοικῶνσιν, ἐπὶ μὲν μοι καὶ τοῦτο διὰ πλείονων πιστοῦσθαι μαρτύρων, ὅπως δὲ μὴ δόξαίμῃ ὀπουδάξαι, ὃ φεύγειν παραιτῶ, καὶ τρίβειν τὸν χρόνον ἀχρήστοις πράγμασιν, Ὅμηρον μνημονεύσει, τὸν (309) Τίτυον εἰς Αἰδοῦ κολαζόμενον εἰσάγοντος, ἐφ' οἷς ἀκολασταίνειν ἐπαχείρησεν εἰς τὴν Αἴτῳ.

animae principium esse demonstraverim. Quoniam vero non solum Hippocrates et Plato sic opinati sunt, sed etiam poetarum, quorum ceu testimoniis utitur Chrysippus, non pessimi censuerunt, hoc praeterea adjicere sermoni oportet propter admirabilem ipsius sapientiam, qui recedens subinde a scientificis demonstrationibus poetis, fabulis et mulieribus ad fidem dogmatum faciendam utitur, non tamen hoc ipsum percipiens, quod contra se ipsum testantur, et contraria omnes ipsi ponunt, quemadmodum prius indicavi, iracundiam in corde, rationem in cerebro contineri credentes. Quod autem et concupiscibile in jecore collocant, licebit mihi et hoc pluribus approbare testibus. Ne autem videar affectare, quod fugere adhortor, et tempus rebus inutilibus conterere, Homeri mentionem faciam, qui Tityum apud inferos poenam subeuntem introducit eo, quod Latonam sollicitaverat impudice:

Ed. Chart. V. (204.)

Ed. Bas. I. (309.)

Καὶ Τιτυὸν εἶδον, γαίης ἐρικυδέος υἱόν,
 Κείμενον ἐν θαπέθῳ, ὃ δ' ἐπ' ἀννέα κείτο πελεκέτρα,
 Ἦντα δέ μιν ἐκάτερθε παρημένω ἦπαρ ἔκειρον
 Δέξτρον ἔσσι δύνοντες, ὃ δ' οὐκ ἀπαμύνητο χερσὶ.
 Αἰητὼ γὰρ εἴλκυσε Διὸς κυδρὴν παρὰκοίτην,
 Πυθῶδ' ἐρχομένην διὰ καλλιγύρου Πανοπῆος.

αὐτὴν τὴν καρδίαν ἢ τὸν ἐγκέφαλον ἢ τι τῶν ἄλλων μορίων
 ἐσθιδόμενον ἐποίησε τοῦ Τιτυοῦ, δι' ἐρωτικῆν ἐπιθυμίαν
 ἐξυβρίζειν ἐπιχειρήσαντος, ἀλλὰ τὸ ἦπαρ μόνον, εἰς τὸ τῆς
 ὕβρεως αἰτίον σπλάγχχνον κολάζεσθαι φάμενος αὐτόν, ὥσπερ
 ἦν εὐλογον. οὕτω γοῦν εἰώθασι καὶ νῦν ποιεῖν οἱ τοῖς
 ἀμαρτάνοντις οἰκτίας καταδικάζοντες, τῶν μὲν ἀποδιδρα-
 σκόντων τὰ σκέλη καίοντές τε καὶ κατισχάζοντες καὶ παίοντες,
 τῶν δὲ κλεπτόντων τὰς χεῖρας, ὥσπερ γὰρ καὶ τῶν γαστριμαργῶν
 τῆς γαστέρας, καὶ τῶν φλυαρούντων τὴν γλῶτταν, ἀπλῶς δ'
 αἰετῶν ἐκείνα κολάζοντες τὰ μόρια, δι' ὧν ἐνεργοῦσι τὰς
 μοχθήρας ἐνεργείας. εἰ δ' ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἔχει τις εἰπεῖν

*Et Tityum vidi clarae telluris alumnum,
 Porrigitur cui tota novem per jugera corpus.
 Hinc atque hinc geminus rostro urget vultus adhaeco
 Immortale secur tondens; jacet ille supinus,
 Nec depellendi manibus datur ulla potestas.
 Latonas namque ausus erat tentare cubile,
 Quum Pytho Panopei peteret per amoena vireta.*

Non eor aut cerebrum aut aliquam aliam particulam
 Tityi propter amatoriam cupiditatem contumeliam inferre
 ausi, sed secur tantum arrodii finxit, contumeliae causa
 viscere ipsam puniri inquiens, quemadmodum erat con-
 sentaneum. Sic itaque et nunc factitare solent, qui
 famulos peccantes puniunt, eorum sane, qui fugitivi sunt,
 crura urentes, scarificantes et ferientes, eorum, qui
 furantur, manus, quemadmodum et gulosorum ventrem, et
 garrientium linguam, summam illas punientes partes,
 quibus pravae obeunt actiones. At si aliam quandam

Ed. Chart. V. [204.]

Ed. Bas. I. (309.)

τῶν ἐπαινούμενων τὰ Χρυσίππου, δι' ἣν οὕτως Ὅμηρος
ἐποίησε ποταζόμενον τὸν Τίτυον, ἡδέως ἂν ἀκούσαιμε. μὴ
λεγόντων μέντοι μηδ' εὐρισκόντων, εὐλογον οἶμαι πρὸς
Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος ἐπαινεῖν Ὅμηρον οὕτως δοξά-
ζοντα, καὶ μάρτυρα τίθεσθαι καὶ αὐτόν, ὃν ἡμεῖς δι'
ἀποδείξεως ἐπισυνάμεθα.

causam dicere quis eorum, qui Chryssippi scripta laudant,
possit, cur ita Homerus Tityum puniri efflaxerit, liben-
ter audivero. Quod si non dicunt neque inveniunt,
aequum puto prae Hippocrate et Platone Homerum lau-
dare sic opinantem, et testem etiam ipsum citare eorum,
quae nos per demonstrationem cognovimus.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΕΒΔΟΜΟΝ.

Ed. Chart. V. [105.]

Ed. Bas. I. (309.)

Κεφ. α'. Οὐκ ἐγὼ τοῦ μήκους τῆς πραγματείας αἷτιος, ὡς καὶ πρόσθεν εἶπον, ἀλλ' οἱ ψευδῶν λόγων ὧν ἠρώτησαν ὑπὲρ ἡγεμονικῆς ψυχῆς οὐκ ὀλίγας πληρώσαντες βιβλούς, ὥς εἰ μὲν ἀτελέγκτους τις εἶασεν, ὥσπερ ἐγνοῶκειν ἐγὼ τότε κατ' ἀρχὰς, οὐκ ἂν ἰδόκει βεβραῖως ἀποθεδεῖσθαι τάληθές, εἰ δὲ ἐξηλεγχε πάντα ἐξῆς ἐπιών, ὡς μηδένα παρὰλειπῶν, εἰς μήκος οὐκ ἀναγκαῖον ἐκτείνεσθαι συνέβηεν

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER SEPTIMVS.

Cap. I. Non ego prolixī operis auctor sum, sed il, qui falsis rationibus, quas de animae principatu in argumentis proponunt, non paucos libros repleverunt, quos nisi quis coarguat, sicuti ego per initia statueram, neutiquam videretur verum valide demonstrasse, Si autem reprehendat, omnes deinceps aggressus, ut nullum praetermiserit, in prolixitatem non necessariam totum

Ed. Chart. V. [205, 206.]

Ed. Bas. I. (309.)

τὴν ὅλην πραγματείαν, ἐπειδὴ ταύτων τῶν πρώτων ἤδη ὑπομνημάτων οὐκ ὤκνουσιν τινὲς ἐπαινεῖν, ὡς ἀληθεῖς, οὕτως Χρύσιππος τε καὶ ἄλλοι τινὲς ὑπὲρ ἡγεμονικῆς ψυχῆς ἡρώτησαν λόγους, ἔδοξε τοῖς ἑταίροις, οἷς μάλιστα χαριζόμενος ἔγραφον ταῦτα, προσθῆναι τὰς λύσεις αὐτῶν. ἀναγκαῖον γὰρ ὃν ἢ μὴ πῦναι κατὰ τὴν πραγματείαν, ἢ μὴ δοκεῖν ἀποδεδειγμέναι τελείως ὑπὸ τριῶν ἀρχῶν διοικούμενον τὸ ζῶον, αἰρετώτερον ἔδοξεν εἰς μῆκος ἐκτείνειν. καὶ μέντοι καὶ τὸ τέλος αὐτὸ τοῦ γιγνομένου δείκνυσιν ὀρθῶς ἡμᾶς ἰλομένους ἅπαντας ἐλίσχαι τοὺς ἡρατημένους λόγους. οὕτε Στωϊκὸς ἔτι φιλόσοφος, οὕτε Περιπατητικὸς, οὕτε ἱατρός τις ὁμοίως θρασυς, ὡς πρόσθεν εἴρηται, ἔσται, ἀλλ' ἔνιοι γε καὶ φανερώς ἐπὶ τὸν ἀληθῆ μετέστησαν λόγον· ἱατροὶ μὲν ἐξ ἐγκεφάλου συγχωροῦντες ἐπιρῶναι αἰσθησέως τε καὶ κινήσεως δύναμιν ἵκασιν τοῖς κατὰ τὸ ζῶον μέλλαι, φιλόσοφοι δὲ τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς ἐνταῦθ' ὑπάρχειν. ἡδέσθησαν γὰρ ἐναργῶς ὑπὸ τῆς ἀνατομῆς ἐλεγχθέντες θα[206]τέρου τῶν

opsis produceretur. Quoniam igitur primorum jam commentariorum disputationes nonnulli commendare non dubitarent tanquam veras, quas Chrysippus et alii quidam de animae principatu proposuerunt, visum mihi est, familiaribus, quibus potissimum gratificans haec conscripsi, solutiones ipsarum apponere. Necessarium enim quum sit, aut prolixum esse in hoc opere, aut videri non demonstrasse perfecte, quod animal a tribus principiis gubernetur, malui eligere prolixitatem. Quia etiam finis ipse rei ostendet, recte nos elegisse omnes quaestionum illarum sermones reprehendere. Neque enim Stoicus adhuc philosophus, neque Peripateticus, neque medicus aliquis similiter audax, ut prius dixi, erit, verum nonnulli etiam manifesto ad veri partes transierunt, medici quidem ex cerebro concedentes sensus motusque facultatem omnibus in animante membris influere, philosophi autem rationinatricem animam inibi considerare. Reverit enim sunt palam ex anatome reprehensi alteram assumptionem

Ed. Chart. V. [206.]

Ed. Bas. I. (309.)

λήμμάτων προσηγουμένως, ὃ χρώμενοι ψευδῶς συνελογίζοντο προστιθέντες αὐτῷ τὸ πρὸς ἀπάντων ὁμολογούμενον, καθ' ὃ φασιν, ἔνθα τῶν νεύρων ἡ ἀρχὴ, ἐνταῦθ' εἶναι τὸ ἡγεμονικόν, ὅπερ καὶ ἀληθές ἐστιν. ἀλλ' ἡ γὰρ προσληφθεῖσα δοξιμένη μὲν ἐξ ἀνατομῆς εὐρεθῆναι, κατεψευσμένη δ' ὑπὲρ κρίσεων, οἰομένων ἐκ τῆς καρδίας ὁρμᾶσθαι τὰ νεῦρα, ψευδὲς εἰκότως εἰργάζεται τοῦ παντός λόγον τὸ συμπέρασμα, καὶ τινὲς γὰρ τῶν οὐκ ἀλήθειαν, ἀλλ' ἅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔθεντο σκευρότων, ἐπιχειρήσαντες ἀνατρέψαι πᾶσιν ὁμολογούμενον διςπροσθεν λῆμμα, καταγέλαστοι τελῶς ἐφάντησαν. εἰδείχθη γὰρ ἀπ' αὐτῆς τοῦ ζητουμένου πράγματος τῆς οἰκείας φύσεως ἢ οὐσίας, ἢ ὅπως ἂν τις ὀνομάζειν ἐθέλῃ τὴν πᾶσιν ἔχον ἡγεμονικόν, ἀπάντων τοούτων καὶ λεγόντων τὸ κατὰρχον αἰσθησεώς τε καὶ τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως. εἰδείχθη δὲ καὶ ὡς αὐτός ὁ λόγος ἀρχαῖς μὲν ἐστὶν μόνον οὐκ ἐνδόξως, οὐ μὲν ἀλλ' ἐπιστημονικοῖς τοῖς λήμμασι καυχούμενος, ὅπερ ἰδίόν ἐστιν ἀποδεικτικῆς μεθόδου. οὐ μόνον δὲ τοὺς περὶ ψυχῆς ἡγεμονικοῦ λόγους ἡρωημένους

propositarum, quae tententes falso collegerunt, apponentes ei, quod apud omnes in confesso est, secundum quod dicant, ubi nervorum principium, ibi esse animae principatum; quod et verum est, sed assumptio cum ex anatomie inveniri deberet, e mentita autem ab illis sit, qui ex corde nervos proficisci putant, fallam merito totius disputationis conclusionem effecit; et nonnulli, qui non veritatem, sed quod ab initio statuerunt amant, aggressi summptionem, quae omnibus prius in confesso erat, pervertere, ridiculos plane se prae buerunt; nam ab ipsa rei, de qua est quaestio, peculiari natura vel substantia, vel quomodocunque appellare voles, demonstrata est fidem habere; dum omnes et sentiant et dicant, animae principatum praesse et sensui et motui arbitrario. Indicatum etiam est, quomodo idem sermo initis quidem probabilibus solum non satis habet, imo et scientificis summptionibus usus, quod proprium est methodi demonstratoriae. Verum non modo disputationes de principatu animae

Ed. Chart. V. [306.]

Ed. Bal. I. (309.)

ὕπ' αὐτῶν ἐλέγχοντες ἐμπνύμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τῶν
παθῶν τῆς ψυχῆς ὑπὸ Χρυσίππου γεγραμμένα, τοῦτο μὲν
ἐν τοῖς λογικοῖς ὑπομνήμασι τριῶν, τοῦτο δ' ἐν τῷ Θερα-
πειτικῷ, μετὰ τοῦ καὶ δεικνύειν αὐτὸν ἑαυτῷ διαφερόμενον
τὸν Χρύσιππον. ἐπεμνήσθημεν δὲ καὶ τῶν Πρωταγόρου
συγγραμμάτων, ἐν οἷς ἐπαινεῖ τὸν παλαιὸν λόγον, ἐλέγχων
τὰ Χρυσίππου μακρῶς εἰρημένα περὶ τε τῶν παθῶν τῆς
ψυχῆς καὶ τῶν ἀρετῶν τῆς διαφορᾶς. ὥσπερ γὰρ ἀναιρεῖ-
ται τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, εἰ μόνον εἴη τὸ λογιστικόν τῆς
ψυχῆς αὐτῆς, μηδενὸς μὴτ' ἐπιθυμητικοῦ μὴτε θυμοει-
δοῦς ὄντος, οὕτω καὶ τῶν ἀρετῶν πλήν φρονήσεως αἰ-
λοιπαὶ πῦσαι· καίτοι κἄνταῦθ' εἰ τις ἐπεξέρχοιτο τῷ λόγῳ,
τάς τε περὶ τῆς ψυχῆς διαφορὰς τῶν ἀρετῶν ἐν τέσσαρσι
βιβλίοις ὑπὸ Χρυσίππου γεγραμμένας βασανίζων, ὅτια τε
καθ' ἓν ἄλλο διηλθεν, ὃ δείκνυσι ποίας εἶναι τὰς ἀμαρτίας,
ἐλέγχων τὸν Ἀριστίνου λόγον, οὐχ ἑνὸς ἢ δυοῖν, ἀλλὰ
τριῶν ἢ τετάρων ἂν δεηθεῖν βιβλίων. ἔστι μὲν γὰρ κἄνταῦθα
λόγος εἰς βραχύς ἐπιστημονικὸς ἐλέγχων τὸν Χρύσιππον

institutas ab ipsis coarguendo longiores facti sumus; sed
et ea, quae de affectibus animi Chrysippus prodidit par-
tim in logicis commentariis tribus, partim in medicato-
rio, simul ostendendo, Chrysippum ipsum sibi dissentire.
Item commemini, quae Posidonius conscripserit, quibus
antiquum sermonem laudat, reprehendens, quae Chry-
sippus perperam de animae affectibus et facultatum dis-
sidentia memoriae mandavit. Quemadmodum enima affe-
ctus ab anima tolluntur, si sola esset vis rationatrix
ipsius animae, quum nulla neque concupiscibilis, neque
irascibilis existeret, sic et virtutes praeter prudentiam
reliquae omnes. Verum si hic quoque sermone persequa-
tur aliquis tum animae virtutum differentias, ea, quae
quatuor libris a Chrysippo explicata sunt, disquirens, tum
quae uno alio enarravit ille, ubi quales esse virtutes osten-
dit, Aristonis sermonem reprehendens, non uno aut
duobus, sed tribus aut quatuor libris indigeret. Ea
etenim et hic oratio una brevis scientifica, Chrysippum

Ed. Chart. V. [206.]

Ed. Bas. I. (309.)

οὕτε τῶληθῇ πρεσβεύοντα καὶ μηκύνοντα περιττώσ. ἀλλ' οἳ μήτε παιδευθέντες ἐν ἀποδεικτικῇ μεθόδῳ, μήθ' ὅλοις γνόντες, ὅποια τίς ἐστι, μόνῳ δὲ τῷ μεγέθει καὶ πλήθει τῶν ὑπὸ Χρύσιππου γραφέντων βιβλίων προσέγοντες τὸν νοῦν ἀληθῇ νομίζουσι πάνθ' ὑπάρχειν αὐτά. καὶ γὰρ καὶ ὅπως ἐστὶ τὰ πλείστα αὐτῶν ἀληθῇ, καὶ μάλιστα γὰρ τὰ κατ' ἐκεῖνο τὸ βιβλίον, ἐν ᾧ δείκνυσι ποιάς εἶναι τὰς ἀρετάς. ἀλλ' ὅτι τῷ μίαν ὑποθεμένῳ δύνανται ὑπάρχειν ἐν τῇ φυγῇ, τὴν λογικὴν τε καὶ κριτικὴν ὀνομαζομένην, ἀνελόντι δὲ τὴν ἐπιθυμητικὴν τε καὶ θυμοειδῇ, καθάπερ ὁ Χρύσιππος ἀνείλε, μάχεται τὰ κατὰ τοῦτο τὸ βιβλίον εἰρημένα ταυτὶ, ἰμέμφαιτ' ἂν τις αὐτῷ· τὸ μέντοι καταβάλλεσθαι τὴν Ἀρίστωνος αἵρεσιν ἀληθῶς ὑπὸ τῶν γεγραμμένων οὐκ ἂν τις μέμφαιτο. νομίζει γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, μίαν οὖσαν τὴν ἀρετὴν ὀνόμασι πλείοσιν ὀνομαζέσθαι κατὰ τὴν πρὸς τι σχέσιν. ὁ τοίνυν Χρύσιππος δείκνυσιν οὐκ ἐν τῇ πρὸς τι σχέσει γινόμενον τὸ πλήθος τῶν ἀρετῶν τε καὶ κακιῶν, ἀλλ' ἐν ταῖς οἰκείαις οὐσίαις ὑπαλλαττομέναις κατὰ

congruens; qui neque vera proficitur, et supra modum prolixus est. Verum qui neque in methodo demonstrativa eruditi sunt, neque omnino cognoscunt, qualis sit, soli vero magnitudini et copiae librorum Chrysippi animam advertunt, vera censent omnia existere. Siquidem plurima ipsorum omnino vera sunt, et praesertim in illo libro, in quo ostendit quales esse virtutes. At quia ei, qui statuit, unam esse in anima facultatem, rationalem et judicariam nominatam, tollitque concupiscibilem et irascibilem, quemadmodum Chrysippus autumabat, repugnant haec, quae hoc in libro comprehensa sunt, accusaverit quis ipsum merito. Quod autem Aristonis secta vere a praescriptis subvertatur, nulla eum accusatione dignum aliquis existimaverit. Putat enim vir ille, virtutem, una quum sit, pluribus nominibus appellari ratione, qua ad aliquid refertur. Igitur Chrysippus multitudinem virtutum et vitiorum non in respectu ad aliud sitam esse ostendit, sed in propriis substantiis, secundum qualitates

Ed. Chart. V. [206. 207.]

Ed. Haf. I. (302. 310.)

τὰς ποιότητας, ὡς ὁ τῶν παλαιῶν ἠβούλετο λόγος· ὅπερ καὶ αὐτὸ βραχὺ παρατρέψας ὁ Χρύσιππος ἐτέραις λέξεσι διήλθε, ποιὰς εἶναι τὰς ἀρετὰς, τοῖς τ' ἐπιχειρήμασιν οὐ πρέπουσι τῷ τὰ λογικὸν εἶναι μόνον τῆς ψυχῆς τεθειμένῳ, τὸ παθητικὸν δ' ἀνηρηκότι. πῶς οὖν ἐγὼ τοῦ μήκους τῶν λόγων αἰτίος, ἂν ἀναγκασθῶ τὴν ἐπιδεικνύειν, ἀλλοτριὰς αἰρέσεως ἐπιχειρήμασι χρώμενον τὸν Χρύσιππον [207] εἰκότως καταβαλεῖν τὴν Ἀρίστωνος δόξαν; οἱ γὰρ μήτε γνόττες, (310) οἷόν τι πρᾶγμα ἔστι μέθοδος ἀποδεικτική, μήτ' ἀσκηθέντες ἐν αὐτῇ, μήτε ἀλήθειαν τιμῶντες, οὗτοι δικαιοτεροὶ τοῦ μήκους τῶν λόγων ἔχειν τὴν αἰτίαν. οὗτοι γὰρ εἰσι καὶ οἱ πρὸς ἅπασαν ἀπόδειξιν αἱ λογιζόμενοι καὶ στροφὰς ἀσχύμονας στρεφόμενοι χάριν τοῦ δοκῆν ἀτελεῖ τὸν ὅλον ὑπάρχειν λόγον, ὅπου καὶ νῦν, ἐκ πολλοῦ γεγραμμένων τῶν πρὸ τούτου βιβλίων ἔτι σὶ τε πολλοῖς βεβαιωσμένων ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν ἐν τε τοῦ Περιπάτου καὶ τῆς Στοᾶς, ἐξαίρετης τις ἀνεφάνη τῶν Περιπατητικῶν ὑμῖνας εἶναι λόγων τοὺς ἀπὸ τῆς καρδίας εἰς ἐγκέφαλόν τε

variantibus, ut veterum sententia volebat; id quod et paucis fere mutatis Chrysippus aliisque 'dictionibus quales esse virtutes percensuit, argumentis nimirum non congruis ei, qui vim tantum rationalem animae statuerit et eam, quas affectibus obnoxia est, (patheticen) suffulerit. Quomodo igitur ego prolixitatis disputationum auctor sum, si cogar nunc ostendere, alterius sectae argumentis Chrysippum utentem Aristonis opinionem merito evertere? Nam qui neque noverunt, qualis res sit methodus demonstrativa, neque exercitati sunt in ea, neque veritatem in pretio habent, hi jussus prolixitatis disputationum causam sustinent. Hi enim sunt, qui ad omnem semper demonstrationem ratiocinantur et tergiversationes indecentes moliantur, ut tota ratio imperfecta esse videatur, quandoquidem et nunc, quum libri jampridem conscripti sunt, annisque multis a viris optimis, tum Peripateticis, tam Stoicis, examinati, repente aliquis Peripateticorum apparuerit, qui membranas a corde profici-

Ed. Chart. V. (207.)

Ed. Bas. I. (310.)

καὶ μήνιγγας ἀναγερομένους, ὑφ' ὧν ἡ ψυχικὴ δύναμις ἀνακομίζεται καὶ ταῦτ' ἐπιχειρεῖ λέγειν ἄνθρωπος οὐδ' ὅλως ἀνατομῆς ἀφύμμενος. ἀπεὶ δὲ πρὸς ἡμῶν ἐδιδείκτο καὶ διὰ τῶν ἐμπροσθεν, ὡς τοῖς νεύροις ἐγκέφαλος ἐπιπέμπει δυνάμεις, οἷον πηγὴ τις ὑπάρχων αὐτοῖς, οὕτω ἐκ καρδίας λαμβάνων, ὡς μὲν ἔνιοι, οἱ αὐτῶν ὧν ἔφασαν νεύρων, ὡς δ' ἄλλοι, διὰ τῶν κατωτέρων ἀρτηριῶν, ἡναγκάσθημεν οὖν αὐτοῖς ἡμεῖς ἐπιδεικνύμεν μὴδ' ὑμένους ἀναγερομένους ὅλως ἐκ καρδίας εἰς κεφαλὴν, εἰ δὲ καὶ τινας τῶν κατὰ τὸν τράχηλον ὑμένων ἐκ καρδίας μὴ εἶναι φάσκειεν διατέμνοντες τε πάντας αἰτούς, ἐκκόπτοντες τε μηδὲν τοῦ ζώου βλαπτομένου. σκεπάζματα γάρ εἰσιν οἱ ὑμένες, ἐνθα περ ἂν ὑπάρχωσι, μορίαν, μηδεμίαν ἐνέργειαν ἢ χρεῖαν ἑτέραν ἔχοντες, ὅποιαν ἀρτηρίαι καὶ νεῦρα καὶ φλέβες. ὥσπερ οὖν ἐν τοῦτοις οὐκ ἐγὼ τοῦ μήκου τῶν λόγων αἴτιος, ἀλλ' ὅσοι μὴ ἐσκήθησαν ἐν ἀποδεικτικῇ μεθόδῳ, μὴ ἐκλήθειας ἐρῶσιν, οὕτω καὶ τοῦ πλήθους τῶν ἀρετῶν

scientes in cerebrum et meninges sursum tendentes dicitur, a quibus animalis facultas dispensatur. Atque haec dicere aggreditur homo, qui neutiquam anatomicen attigerit. At quia a nobis indicatum est etiam superius, cerebrum nervis facultates transmittere, quasi fons quidam sit ipsum, non ex corde, quemadmodum nonnulli, per eos quos dixerunt nervos, assumens, ut autem alii, per arterias carotidas, coacti sumus nos iterum ostendere, neque membranas omnino ex corde ad caput essent, et si nonnullae circa cervicem membranae sunt, ex corde tamen eas non esse dicant, dum praeciduntur excidunturque animali illaeso. Nam membranae tegumenta sunt, in quacunque parte fuerint, nullam aliam actionem ad usum habentes, qualem arteriae, nervi et venae. Quemadmodum igitur in his prolixitas disputationum in me referenda non est, sed in eos, qui neque in methodo demonstrativa exercitati sunt, neque veritatem amant, ita et in virtutum multitudine ratio quidem scientifica

Ed. Chart. V. [207.]

Ed. Bas. I. (310.)

ὁ μὲν ἐπιστημονικὸς λόγος ἐλάχιστος, οἱ δ' ἐξ ἀμαθίας τε καὶ φιλονεικίας ὀρμώμενοι πολλοί. τίς οὖν ὁ ἐπιστημονικὸς λόγος; ὁ ἀπ' αὐτῆς δηλονότι τῆς τοῦ πράγματος οὐσίας ὀρμώμενος, ὡς ἐν τῇ περὶ τῆς ἀποδείξεως ἐδείχθη πραγματείας. χρὴ γὰρ ἄρξασθαι μὲν ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἀρετὴν ἰσχύος, μεταβῆναι δ' ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν τῆς οὐσίας εὕρεσιν ἐπισκοπούμενον, εἴτε μία τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς, εἴτε πλείους εἰσὶν αἱ οὐσὶαι κατὰ τὸ κοινότατον τῶν σημαινόμενων, ὡς ἐν τοῖς περὶ τῆς ἀποδείξεως εἴρηται βιβλίοις, ἀκούοντων ἡμῶν τοῦ τῆς οὐσίας ὀνόματος, ὅπερ ἐστὶν εἶον ὑπαρξίς, ὡς φασιν, ἢ βελτίστη τελειότης τῆς ἐκάστου φύσεως. ἀλλ' εἴπερ τι τοιοῦτον πράγμα ἐστίν, ἢ ἀρετὴ μία κατ' ἕκαστον ὑπάρξει τῶν ὄντων, εἴπερ γὰρ τὸ βέλτιστον ἐν, καὶ ἡ τελειότης ἐστὶ μία, κατὰ μὲν τὸ λογιστικὸν μέρος τῆς ψυχῆς ἐπιστήμην ἀναγκαῖον εἶναι τὴν ἀρετὴν, καὶ εἴπερ ἐν τούτῳ ἔσται μόνον ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ λογιζόμενον, οὐ χρὴ ζητεῖν ἀρετὰς πολλὰς· εἰ δὲ καὶ τὸν θυμὸν ἀναγκαῖον ἔσται κινεῖν γενέσθαι τὴν ἀρετὴν. οὕτω δὲ εἰ

brevissima et una; quae autem ex incertitia et contentione; permultae. Quae vero oratio scientifica est? nimirum quae ab ipsa rerum natura proficitur, ut in opere de demonstrationibus ostensum est. Convenit enim auspicari a virtutis notione, inde autem ad essentiae inventionem devenire, inspiciendo, num una animae virtutis, an plures sint essentiae secundum significatum communissimum; ut in libris de demonstratione tractatum est, ubi nos essentiae nomen accipimus, quod est veluti substantia, ut inquam, optima absolutissimaque cuiusque naturae perfectio. Verum si huiusmodi quaedam res est virtus, una in singulis erit rebus. Si enim praestantissimum unum, et perfectio una est, in rationali quidem animae parte, scientiam esse virtutem necesse est: et si una haec est sola in animis nostris ratiocinandi facultas, non oportet multas quaerere virtutes: quod si iracundiam, concedamus necessarium erit et illius fieri virtutem. Ita vero si

Ed. Charv. V. [207. 208.]

Ed. Bal. I. (210.)

καὶ τρίτον ἄλλο πρὸς τοῦτοις εἶη τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐξ ἧς
 μὲν αὖται τρεῖς, ἄλλη δ' ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλας αὐτῶν
 σχέσεως γίγνεται τετάρτη. ἄρα μήτι μακρὸς ὁ λόγος οὐδα-
 μῶς, ὥσπερ οὐδ' ἄλλος οὐδεὶς τῶν ἐπιστημονικῶν. ἀλλὰ
 μακρὰ λέγειν ἡμῶς ἀναγκάζουσιν οἱ ληροῦντες μακρὰ, καθά-
 περ ἀμέλει καὶ νῦν ἀναγκαῖόν ἐστιν, εἰ καὶ μὴ τελείως μακρὰ,
 μέτρια γοῦν ἐτι διελθεῖν ὑπὲρ τῶν τῆς ψυχῆς ἀρετῶν. εἰ
 γάρ, ὥς ἐμπροσθεν δέδεικται, ἕτερον μὲν ἐστὶ τὸ λογιζόμε-
 νον, ἕτερον δὲ τὸ ἐπιθυμῶν, ἄλλο δὲ τὸ θυμούμενον,
 ἔσται τις ἀρετὴ καθ' ἕκαστον αὐτῶν μία. κάλει τοίνυν, εἰ
 βούλει, τὴν μὲν ἐν τῷ λογιζομένῳ σοφίαν, ἢ φρόνησιν, ἢ
 ἐπιστήμην, ἢ ὅ τι περ ἂν ἄλλο σοὶ δόξη, τὴν δ' ἐν τῷ
 θυμούμένῳ πάλιν ἀνδρείαν, ἢ ὅ τι περ ἂν ἄλλα βουλευθῆς.
 [208] οὐ γάρ μοι μέλει τῶν ὀνομάτων, ἀλλ' ὅτι μίαν αὐτὴν
 ἀναγκαῖον εἶναι. κάλει δ', εἴπερ ἐθέλεις, καὶ τὴν ἐν τῷ
 λοιπῷ τῷ ἐπιθυμητικῷ γιγνομένην ἀρετὴν σωφροσύνην,
 αὐτὴς ἡμῶν ἐπισκεπτομένων περὶ τῆς κατ' αὐτὴν Ἀριστο-
 τέλει τε καὶ Πλάτῳ γεγενημένης διαφωνίας, οὐ μεγάλης

et tertia alia praeter haec sit concupiscibilis, deinceps
 sane hae tres erunt, porro alia ex mutua earum inter
 se habitudine quarta efficitur. Itaque disputatio nequa-
 quam proluxa est, quemadmodum neque alia ulla scien-
 tifica: verum prolixè dicere nos cogunt, qui prolixè
 garriunt, sicuti sane et nunc necessarium est, si non
 omnino longa, certe mediocria de animae virtutibus
 differere. Nam si, ut prius ostensum est, alia facultas
 ratiocinatrix, alia concupiscibilis existat, alia irascibilis,
 una quaedam in singulis ipsis virtus erit. Vocato igitur,
 si libet, eam, quae in ratiocinatrice est, sapientiam, aut
 prudentiam, aut scientiam, vel quodcunque aliud tibi
 videbitur; eam, quae in irascibili rursus habetur, virili-
 tatem, vel quodcunque aliud volueris; non enim multi
 nomina curae sunt, sed quod unam ipsam esse necessa-
 rium sit. Nuncupato, si libet, virtutem in reliqua concu-
 piscibili nascentem temperantiam: sed nos, quomodo
 Aristoteles et Plato in ea differant, (quae sane discor-

Ed. Chart. V. [208.]

Ed. Basf. I. (310.)

ἐπαρχούσης. ἐπεὶ δ' ἑκαστος μέρος τῆς ὅλης ψυχῆς τὸ κατὰ τὴν ἀξίαν ἐαυτοῦ κάλλος ἔχει, τὴν ψυχὴν ὅλην εἰκότως ἂν εἴποις δικαίαν. ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀλόγοις μέρεσιν αὐτῆς ἔξεις τὰ τινές αἰαι καὶ δυνάμεις μόνον αἱ ἀρεταί, κατὰ δὲ τὸ λογικὸν οὐχ ἔξεις μόνον ἢ δυνάμεις ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἐπιστήμη ἢ ἀρετὴ. μόνον γὰρ τούτων τῷ μέρει τῆς ψυχῆς ἐπιστήμης μέτεστι, τὰ δὲ ἄλλα δυνάμεις μὲν τινὰς καὶ ἔξεις βελτίους τε καὶ χείρους κτᾶσθαι δύναται, μετασχεῖν δ' ἐπιστήμης ἀμήχανον αὐτοῖς, ἄχρη περ ἂν μηδὲ λόγου. τὸ μὲν οὖν ἀληθὲς οὕτω βραχύ.

Καφ. β'. Μεταβῶμεν δ' εἰς ἐπὶ τὸ διημαρτημένον. ὅτε γὰρ οὐδ' αὐτὸ μακρὸν ἀνδρὶ κατὰ φύσιν ἔχοντι. νομίσας γοῦν ὁ Ἀρίστων, μίαν εἶναι τῆς ψυχῆς δύναμιν, ἢ λογίζομεθα, καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς εἶναι μίαν, ἐπιστήμην ἁγαθῶν καὶ κακῶν. ὅτιαν μὲν οὖν αἰρεῖσθαι τε δέη τὰγαθὰ καὶ φεύγειν τὰ κακὰ, τὴν ἐπιστήμην τήνδε καλεῖ

haud ita magna est,) alias disquiremus. At quoniam lingulae partes totius animae secundum suam ipsarum dignitatem pulchritudinem obtinent, totam animam merito dixeris justam. Proinde virtutes ipsae in partibus ipsius irrationalibus habitus quidam sunt et facultates tantummodo; in rationali aut non habitus solum aut facultas est, sed etiam scientia, aut virtus. Sola enim haec animae pars scientiae compos est, aliae autem facultates sane quasdam et habitus meliores pejoresve comparare possunt, scientiae autem fieri participes nequaquam, quatenus neque etiam rationis. Verum igitur ipsum adeo exiguum est.

Cap. II. Sed post reprehensionem ad-erratum deinceps transeamus. Erit enim hoc non prolixum viro, qui secundum naturam sit affectus. Arbitratus igitur Ariston, unam esse animae facultatem, qua ratiocinamur, etiam virtutem animae unam ponebat, scientiam bonorum et malorum. Quum igitur deligere oportet bona et vitare mala, hanc scientiam vocat temperantiam; quum autem

Ed. Chart. V. [208.]

Ed. Bas. I. (310.)

σωφροσύνην· ὅταν δὲ πράττειν μὲν τὰγαθὰ, μὴ πράττειν
 δὲ τὰ κακὰ, φρόνησιν· ἀνδρείαν δ', ὅταν τὰ μὲν θαρσύνῃ,
 τὰ δὲ φεύγῃ· ὅταν δὲ τὸ κατ' ἀξίαν ἐλάσσει τέμῃ, δικαιο-
 σύνην. ἐνὶ δὲ λόγῳ γινώσκουσα μὲν ἡ ψυχὴ χωρὶς τοῦ
 πράττειν τὰγαθὰ τε καὶ κακὰ σοφία ἔστι καὶ ἐπιστήμη,
 πρὸς δὲ τὰς πράξεις ἀφικνουμένη τὰς κατὰ τὸν βίον ἐνό-
 ματα πλείω λαμβάνει τὰ προειρημένα, φρόνησίς τε καὶ
 σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀνδρεία καλουμένη. τοιαύτη μὲν
 τις ἡ Ἀρίστωνος δοξα περὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἀρετῶν. ὁ γε μὴν
 Χρύσιππος οὐκ οἶδ' ὅπως ἀντιλέγων ἐπιχειρεῖ τὰνδρὶ
 τὴν κοινὴν πρὸς ἑαυτὸν ὑπόθεσιν ἀκριβῶς διαφιλάττοντι.
 καλῶς γάρ ἅπαντα γινώσκόντων τε καὶ πραττόντων ἡμῶν
 ἂν ὁ βίος διοικοῖτο κατ' ἐπιστήμην, κακῶς δὲ καὶ ψευδῶς
 γινώσκόντων τε καὶ πραττόντων κατ' ἄγνοιαν, ὡς αὐτὸς ὁ
 Χρύσιππος βούλεται. καὶ διὰ ταῦτα μία μὲν ἀρετὴ γίγνεται
 ἂν ἡ ἐπιστήμη, μία δ' ὡσαύτως καὶ ἡ κακία, προσαγορευο-
 μένη καὶ ἥδε ποτὲ μὲν ἄγνοια, ποτὲ δ' ἀνεπιστημοσύνη.
 εἰν οὖν τις τὸν θάνατον, ἢ τὴν πένιν, ἢ τὴν εὐρίαν ὡς

agere bona, non agere mala oportet, prudentiam; viri-
 litatem autem, quum alia audaciter aggreditur quis, alia
 fugit; quum autem secundum dignitatem unicuique
 distribuit, iustitiam. Summatim cognosceens quidem anima,
 non autem agens bona et mala, sapientia est et scientia;
 at ubi ad actiones vitae pervenit, nomina plura sumit
 praedicta, prudentia, temperantia et iustitia virilitasque.
 Hujusmodi sane Aristonis opinio est de animae virtutibus.
 At Chrysippus haud novi quomodo contradicere conatur
 viro, qui communem ad ipsum hypothelin exacte tuetur.
 Pulchre enim omnia quum scimus facimusque nos, vita
 gubernatur secundum scientiam, at si male et falso tum
 cognoscamus, tum egamus, secundum ignorantiam, ut
 ipse Chrysippus vult; et propterea una virtus fiet scien-
 tia, unum etiam similiter vitium nuncupatum; atque
 haec nonnunquam ignorantia, nonnunquam inscitia. Si
 igitur quis mortem, aut paupertatem, aut morbum

Ed. Chart. V. [308. 309.]

Ed. Bas. I. (310.)

κατὰ δευτέρῳς ἡ, δέον θαρσύνειν, ὥς ἐπὶ ἀδιαφόροις, ἐνδεείᾳ
μὲν ἐπιστήμης αὐτὸν τίθεται ἀγνοεῖν τὰ ληθῆς, ὥς ἂν
Ἀρίστων τε καὶ Χρύσιππος εἶποι, κακίαν δ' ἔχει ψυχῆς,
ἣν ὀνομάζουσι δειλίαν· οἷς ἐναντίαν ἀρετὴν αὐτοὶ φασιν
εἶναι τὴν ἀνδρείαν ἐπιστήμην οὖσαν, ὣν χρὴ θαρσύνειν, ἢ μὴ
· θαρσύνειν, τουτέστιν ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν τῶν ὄντως δηλον-
ότι τοιούτων, οὐ κατὰ ψευδῇ δόξαν ὑπεκλημμένων, οἷά περ
· ἔστιν ὑγίεια, καὶ πλοῦτος, καὶ νόσος, καὶ πενία· τούτων
γὰρ οὐδέν· οὔτ' ἀγαθὸν οὔτε κακὸν εἶναι φασιν, ἀλλ'
ἀδιάφορα πάντα· καὶ τοῖνον, εἰ τὸ μὲν ἡδὺ νομίσας τις
ἀγαθόν, τὸ δ' ἀνισχρόν κακόν, ἐκολουθῶν τῇ δόξῃ τῇδε,
τοῦ μὲν τὴν αἵρεσιν ποιοῖτο, τοῦ δὲ τὴν φυγὴν, ἀμαρτή-
· ἔστιν οὐσίας ἀγαθοῦ, καὶ διὰ ταῦτ' ἀκόλαστος. ἐν ἀπάσαις
γὰρ πράξεσιν αἰρουμένων ἡμῶν τὸ φαινόμενον ἀγαθόν,
φευγόντων δὲ τὸ φαινόμενον κακόν, [209] ἔχοντων δὲ φύσει τὰς
ὁρμὰς ταύτας ἐφ' ἑκάτερον, ἡ φιλοσοφία διδάσκουσα τὸ κατ'
ἀλήθειαν ἀγαθόν τε καὶ κακόν, ἀναμαρτήτους ἐργάζεται. Χρύσιπ-

· tanquam mala veritus sit, quum oporteret audenti esse
animo, tanquam ea indifferentia sint, ad defectum quidem
scientiae id referunt: ignorat enim veritatem, ut Ariston
et Chrysippus dicerent, animi autem vitio obnoxius est,
· quod vocant timiditatem: his contrariam virtutem ipsi
affirmant virilitatem, quae scientia est eorum, quibus
oportet confidere, aut non confidere, hoc est bonorum
et malorum, quae revera huiusmodi sunt, non falsa opi-
nione exstimata, qualia sunt sanitas, divitiae, morbus,
paupertas; horum enim nullum neque bonum neque
malum esse pronunciant, sed indifferentia omnia; unde si
suave ratus quis bonum, molestum autem malum, sequens
· opinionem hanc, hoc deligat, illud fugiat, hoc ad igno-
rationem substantiae boni spectat, et inde etiam intem-
perans redditur. Quum enim in omnibus functionibus
quod videtur bonum deligamus, et quod videtur malum
vitemus, habeamusque natura impetus hos ad horum
utrumque, philosophia, quae vero bonum malumque
docet, a peccatis immunes reddit. At Chrysippus haud

Ed. Chart. V. [209.]

Ed. Bal. I. (310. 311.)

προς δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως, ὥσπερ αἱ ἰδιῶται λέγων, τῇ διαφορᾷ
 τῶν φωνῶν, οὐ τοῖς συγγένουσιν αὐταῖς πράγμασι προσέχει
 τὸν νοῦν, ἑτερόν τε νομίζων δηλοῦσθαι καθ' ἑκάστην τῶνδε
 τῶν φωνῶν, αἰρετέον, ποιητέον, θαυρόητεον ἀγαθόν. (311)
 ἔστι δ' οὐχ ἕτερον, ἀλλ' ἐν ἀπάσαις ταῦτόν, ὅπερ ἐκ τῆς
 ἀγαθότης δηλοῦται. τοῦτο γὰρ ἐστὶ μόνον, ὅπερ ἂν ἔλαιντο
 εἰς, ἢ πράξειεν, ἢ θαυρόήσειεν, ὥσπερ γε καὶ τὸ κακόν, ἃ
 μήτε ἂν ἔλαιντο, μήτε πράξειε, μήτε θαυρόήσειεν, ὥς οὖν ἃ
 λέγων, ἔχειν ἡμᾶς ὀφθαλμούς, οὐχ ἕτερόν τε λέγει τοῦ
 φάσκοιτος, ἔχειν ἡμᾶς ὄπας, ἢ ὄμματα, καθάπερ οὐδ' ἐκ
 τούτων ἀποχωρήσας τῶν ὀνομάτων ἡμᾶς ἔχειν φαίη μόριον
 ὀπτικόν, ἢ μόριον ὄρατικόν, ἢ ὄργανον ὄρατικόν, οὕτως δ'
 λέγων, ἔχειν ἡμᾶς ἐπιστήμην ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν, οὐχ
 ἕτερόν τε λέγει φάσκοιτος ἐπιστήμην αἰρετέων καὶ οὐχ
 αἰρετέων, ἢ ποιητέων καὶ οὐ ποιητέων, ἢ θαυρόαλιων καὶ
 οὐ θαυρόαλιων ἔχειν ἡμᾶς. ἀπάσαις γὰρ ταύταις ταῖς
 λέξεσιν ἀγαθόν καὶ κακὸν λέγει καὶ κατ' αὐτόν τόν

scio quomodo idiotarum instar in oratione differentiae
 vocum, non ipsis quae insunt rebus animum attendit,
 diversum quippiam putans significari in singulis his dictio-
 nibus, deligendum, faciendum, bonum, et cui confiden-
 dum, quod tamen diversum non est, sed in omnibus
 idem, quod ex dictione bonum significatur; id enim
 solum est, quod aliquis eligat, aut faciat, aut cui fidat,
 quemadmodum malum, quod neque eligat, neque faciat,
 neque cui fidat. Ut enim qui dicit, nos habere oculos,
 non aliud quid habere nos dicit, quam luminaria, aut
 lumina, quemadmodum neque ab his digressus nomini-
 bus habere nos dicat partem visivam, aut partem viso-
 riam, aut instrumentum visorium, ita qui dicit, habere
 nos scientiam bonorum malorumque, non diversum
 quid dicit ab eo, qui pronunciat scientiam eligibilium et
 non eligibilium, aut faciendorum et non faciendorum,
 aut quibus fidendum et non fidendum: quippe his
 dictionibus bonum malumque explicat etiam auctore

Ed. Chart. V. [309.]

Ed. Bas. I. [311.]

Χρύσιππον, εἴ γε δὴ τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ μόνον ἐστὶν αἰσ-
τέον, καὶ ποιητέον, καὶ θαρσύνεον. ὥστε τῆς τῶν ἀγαθῶν
ἐπιστήμης ἐν διαφόροις ὑλαῖς ἢ πράξεσιν ἐργαζομένην
ὀνόματα πλείως λαμβάνειν, ἕκαστον ἐν τῷ πρὸς τε κατὰ
τὴν ὑλὴν ἢ τὴν πρᾶξιν ἐπιστάμενον. ὥσπερ οὖν τὸν περὶ
τῆς ψυχῆς ἡμῶν μερῶν λόγον ὁ Πλάτων ἐν λόγῳ βραχὺ
περιέλαβεν ἐπιστημονικῶς κατὰ τὸ τέταρτον τῆς Πολιτείας,
οὕτως καὶ περὶ τῶν ἀρετῶν αὐτῆς ἐφεξῆς ἐδίδαξε διὰ βραχέων.
ἐν δὲ γε τῷ Ἀλάχῃ παρήγαγεν· εἴ τις ἐπιστήμης εἶναι
νομίζει τὰς ἀρετάς, οὐ πολλὰί γίνοιντ' αὖν, ἀλλὰ καὶ μία
γενναῖς ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν. οὐκοῦν οὕτως Πλάτων οὐδ'
ἐγὼ πολυλογίας αἷτιος, καθάπερ οὐδ' Ἀρίστην, ἀλλ' ὁ
μακροῦς μὲν ἀποτείνειω λόγους ἐν λημμάτων ἀσχομένους
ἦτορ διαλεκτικῶν μόνον, οὐ μὴν ἐπιστημονικῶν, ἢ οὐδὲ
κοιούτων, ἀλλ' ἦτορ ῥητορικῶν, ἢ σοφιστικῶν. ἐπιδεδεικται
δὲ μοι τοῦτο κατὰ τὸ δεύτερον ὑπόμνημα τῆσδε τῆς πραγμα-
τείας, δεικνύντι τὴν διαφορὰν τῶν λημμάτων, ὅπερ οὐ τοῦ
προκειμένου ἐστὶ σκέματος. οὕτως οὖν καὶ τοῖς περὶ τῆς

Chrysippo, siquidem bonum ipsum solum est eligendum,
faciendum, et ei fidendum. Quare bonorum scientia,
quae in diversis materiis aut actionibus administratur,
nomina plurima sumit, quorum unumquodque ratione ad
aliquid in materia aut actione subsistit. Quemadmodum
igitur de partibus animae nostrae disputationem Plato
una brevi et scientifica ratione complexus est in quarto
de Republica libro, sic etiam de virtutibus ipsius dein-
ceps breviter docuit. At in Lachete ascripsit: *Si quis
scientias esse virtutes existimet, non multae erunt utique,
sed et una, bonorum videlicet malorumque cognitio.*
Neque igitur Plato, neque ego prolixitatis auctor sum,
quemadmodum neque Ariston, sed qui longos producit
sermones ex sumptionibus vel dialecticis solum, non tamen
scientificis, vel neque ejusmodi, sed vel rhetoricis, vel
sophisticis exordientes. Ostendi autem hoc in secundo
hujus operis commentario, indicans sumptionum differen-
tiam, quod non est propositae speculationis. Sic igitur

Ed. Chart. V. [209. 210.]

Ed. Bas. I. (311.)

τῶν ἀρετῶν διαφορᾶς ὁ Χρύσιππος ἀποχωρῶν τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἀποδεικτικῶν λημμάτων ἐν τοῖς ὑπολοίοις ἄλλεται τρισὶ γένεσιν, ὥς ἐν γε τῇ ποιᾶς εἶναι τὰς ἀρετὰς ἐπιστημονικῶν μᾶλλον ἄπτεται, καταβαλλόντων μὲν ὄντως τὸν Ἀρίστωνος λόγον, οὐ μὴν τῇ γε οἰκείᾳ πρεπούσῃ ὑποθέσει.

Κεφ. γ'. Διὰ τοὺς ἀγανακτοῦντας οὖν ἐπὶ τῷ μήκει τῆς ἐνεστώσης πραγματείας ἐτέρωθεν μὲν ἰδίᾳ περὶ τῆς τῶν ἀρετῶν διαφορᾶς αὐθις ἔγνωναι ποιήσασθαι τὸν λόγον, ἐν δὲ τῷ παρόντι διὰ τοὺς φιλομαθεῖς ἐπείγοντάς με τὰ λεκποντα προσθεῖναι τοῖς ἐνεστώσιν ἐπὶ τὰ συνεχῇ τοῖς εἰρημέτοις ἀφίξομαι. Δίδεικται μὲν γὰρ, ὥς ἡ τοῦ γεγεννημένου ζώου διοίκησις ὑπὸ τριῶν ἀρχῶν γίνεται, μίας μὲν τῆς ἐν τῇ κεφαλῇ κατακλισμένης, ἧς ἔργα καθ' ἑαυτὴν μὲν ἢ τε φαντασία, καὶ μνήμη, καὶ νόησις, καὶ διανόησις, ἐν δὲ τῷ πρὸς τὴν ε' αἰσθήσεως ἡγεῖσθαι [210] τοῖς αἰσθανομένοις τοῦ ζώου μέρεσι καὶ τῆς κινήσεως τοῖς κινουμένοις καθ' ὁρμὴν, ἐτέρας δὲ τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ καθι-

et in libris de virtutum differentia Chrysippus recedere a scientificis et demonstrativis sumptionibus et in reliquis tribus generibus vagari deprehenditur, ut in eo, quod virtutes sint quales, scientificas magis attingit, quas omnino Aristonis opinionem evertunt, non tamen propriae hypothesei conveniunt.

Cap. III. Itaque illorum causa, qui ob longitudinem praesentis operis indignantur, alibi separatim de virtutum differentia rursus sermonem instituire decrevi. Impraesentiarum vero propter studiosos, qui me reliqua praesentibus adjicere compellunt, ad ea, quae jam dictis proxima sunt, deveniam. Siquidem ostensum est, quomodo nati animalis dispensatio a tribus obeatur principiis; uno in capite collocato, cujus opera per se quidem imaginatio, memoria, intellectio cogitatioque, in relatione autem ad aliud, sensum partibus animalis sensilibus impartiri, motumque his, quae moventur, arbitrarium; altero autem in corde consistente, cujus opera per se

Ed. Chart. V. [210.]

Ed. Bas. I. (311.)

θυμένης, ἧς ἔργα καθ' ἑαυτήν μὲν ὁ νόσος ἐστὶ τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ μόνιμον ἐν οἷς ἂν ὁ λογισμὸς καλεῖται, καὶ τὸ ἀήγητον, κατὰ πάθος δὲ οἷον ζῶσις τῆς ἐμφύτου φερεμίας, ποθοῦσης τιμωρῆσθαι τῆς ψυχῆς τηλικαῦτα τὸν ὀδυνᾶν δόξαντα, καὶ καλεῖται τὸ τοιοῦτον θυμὸς, ἐν δὲ τῷ πρὸς τοῖς θερμοσίνης ἀρχὴ τῆς κατὰ μέρος εἶναι μορίους ἀφθέρειας τε κινήσεως σφυγμικῆς, τῆς δ' ὑπολοίπου δυνάμεως ἐν ἥπατι καθιδρυμένης ἔργα τὰ περὶ τὴν θέρψιν ἅπαντα κατὰ τὸ ζῶον, ὧν μέγιστον μέρος ἡμῖν τε καὶ πᾶσι τοῖς ἐναιέμοις ζῴσις ἐστὶν ἢ τοῦ αἵματος γένεσις, τῆς δ' αὐτῆς ταύτης δυνάμεως καὶ ἡ τῶν ἡδέων ἐστὶν ἀπόλαυσις, ἐν ἣ σφοδρότερον τοῦ θέοντος κινουμένη τὴν ἐκ ἀκρασίαν καὶ τὴν ἀκολασίαν ἐγγύζεται. ἡ μὲν οὖν ἀπόδειξις ἢ δεικνῦσα, τὴν τῶν νεύρων ἀρχὴν εἶναι κατὰ τὴν κεφαλὴν, εὐθύς ἔχει καὶ τὸ μέρος αὐτῆς συνεπιδεικνύμενον. ὅταν γὰρ τοῦ λόγου δυοῖν λημμάτων, ἐνὺς μὲν κατὰ τὴν τοῦ προβλήματος ἔννοιαν, ἢ οὐσίαν, ἢ φύσιν, ἢ ὅπως ἂν ἐθέλῃς ὀνομάζῃς, ἑτέρου δὲ φαινομένου διὰ τῆς ἀνατομῆς,

robur est animi et firmitas in iis, quaecunque ratio juss-
erit et invictus animus, secundum affectum autem veluti
fervor nativi caloris, anima tunc eum, qui injuriam
inferre visus est, punire desiderante, ac vocatur hujus-
modi iracundia, in relatione ad aliud caloris initium
particularis in partibus arteriisque motus pulsatilis. Reli-
quae autem virtutis in jecore collocatae opera sunt nutri-
tionē dicata omnia in animante, quorum maxima pars
tum nobis tum omnibus sanguineis animantibus inest, san-
guinis generatio. Eiusdem autem hujus virtutis etiam
suavium fructio est, qua vehementius, quam par est, mota
intemperantiam libidinemque efficit. Itaque demonstratio,
nervorum principium esse in capite, indicans statim habet
et partem ipsius simul indicatam; nam quum duae sint
rationis sumptiones, una secundum ejus, quod proponi-
tur, notionem, vel substantiam, vel naturam, vel quo-
modocunque voles nominare, altera, quae ex anatome

Ed. Chart. V. [210.]

Ed. Bas. I. (311)

τούτω τῷ φαινομένῳ μὲν ἀκριβείας γιγνωσκόμενος συνδυα-
γιγνώσκεται τῆς κεφαλῆς τὸ μέρος, ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῶν νεύρων
ἐστίν, οὐχ αἱ μήνιγγες, ἀλλ' ἐγκέφαλος. ἑκαστος γὰρ τῶν
ἐποφυομένων νεύρων τριπλοῦν τὴν οὐσίαν ἐστὶ, τὸ μέσον
μὲν τοῦ αὐτοῦ, καὶ διὰ βάθους, ὅπερ ἀνάλογόν ἐστι τῇ
τῶν δένδρων ἐντεριώνῃ, τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως ἔχον· ἔξ
ἐγκεφάλου, περιεχόμενον δ' ἐν κύκλῳ πρῶτη μὲν τῇ τῆς
λαπιτῆς μήνιγγος ἀποφύσεσσι, δευτέρα δὲ τῇ τῆς παχίας.
Ἐρασίστρατος δ' ἄρτι πολλοῦ τὴν ἐξωθεν μοῖραν ὁρῶν μόνην
τοῦ νεύρου τὴν ἀπὸ τῆς παχίας μήνιγγος ὁρμωμένην, [ἀπ'
ἐκείτης ὥστε πεφυκέναι σύμπαν τὸ νεῦρον, καὶ μετὰ γε τὰ
πλεῖστα τούτου τῶν συγγραμμάτων ἐστὶν ἀπὸ τῆς περιεχο-
σης τὸν ἐγκέφαλον μήνιγγος πεφυκέναι φάσκοντος τὰ νεῦρα,
ἀλλ' ὅτε πρεσβύτερος ὢν ἤδη καὶ σχολὴν ἄγων μόνοις τοῖς
τῆς τέχνης θεωρήμασιν ἀκριβεστέρως ἐποιεῖτο τὰς ἀνατομὰς,
ἔγνω καὶ τὴν ὅλον ἐντεριώτην τῶν νεύρων ἀπ' ἐγκεφάλου
πεφυκέναι. ἔχει δὲ ἡ ῥῆσις αὐτοῦ τόγδε τὸν τρόπον.
Ἰδεωροῦμεν δὲ καὶ τὴν φύσιν τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ἦν ὁ μὲν

apparet, evidenti hac exacte cognita, simul cognoscitur,
capitis partem, unde nervorum est principium, non mem-
branas esse, quas meninges dicuntur, sed cerebrum.
Unusquisque enim enascentium nervorum triplici prae-
dictus est substantia; nam ipsorum pars media et profun-
dior, quae proportionem respondet arborum medullae,
initium generationis ex cerebro obtinet. Comprehenditur
autem circulatim primo tenuis membranae processu,
secundo crassioris. Ac Erasistratus tamdiu exteriorem
nervi partem solam videns, quae a crassiore membrana
proficiscitur, ab illa totum nervum procedere autumabat;
ac plurimi hujus libri pleni sunt, quibus dicat, nervos
a membrana cerebrum ambiente proficisci. At quum
senex esset iam et vacaret solis artis speculationibus,
exactiores moliebatur dissectiones. Noverat etiam veluti
medullam nervorum a cerebro profectam. Habent autem
ejus verba hunc in modum. *Speculabamur autem et
naturam cerebri; ac erat sane cerebrum bipartitum,*

Ed. Chart. V. [210.]

Ed. Bas. I. (311.)

ἐγκέφαλος διμερής, καθάπερ καὶ τῶν λοιπῶν ζώων, καὶ κοιλίαν παρὰ τῷ μήκει τῷ εἶδει κειμένην, συντέτρητο δ' αὐταὶ εἰς μίαν κατὰ τὴν συστάην τῶν μερῶν. ἐκ δὲ ταύτης ἔφερον εἰς τὴν ἐπεγκρανίδα καλουμένην, καὶ ἐκεῖ ἐτέρᾳ ἦν μικρὰ κοιλία, διεπύφρακτο δὲ ταῖς μήνιξις ἄκυστον τῶν μερῶν. ἥ τε γὰρ ἐπεγκρανὶς διεπύφρακτο αὐτῇ καθ' ἑαυτήν, καὶ ὁ ἐγκέφαλος παραπλήσιος ὥς νήσται καὶ πολύπλοκος, πολὺ δ' ἔτι μᾶλλον οὗτου ἢ ἐπεγκρανὶς πολλοῖς ἄλγμοσι καὶ ποικίλοις κατεσκευάστο. ὥστε μαθεῖν τούτων τὸν θεωροῦντα, ὅτι, ὥσπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ζώων, ἑλάφου τε καὶ λαγωῦ, καὶ εἴ τι ἄλλο κατὰ τὸ τρέχειν πολὺ τε τῶν λοιπῶν ζώων ὑπεραίρει τοῖς πρὸς ταῦτα χρησίμοις; εὖ κατεσκευασμένοις μυοῖ τε καὶ νέρυοις, οὕτω καὶ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ τῶν λοιπῶν ζώων πολὺ τῷ διανοεῖσθαι περίσσει, πολὺ τούτῳ ἔστι πολύπλοκον. ἦσαν δὲ καὶ ἀποφύσεις τῶν νέρων πᾶσαι ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ καθ' ὅλον εἰπεῖν ἀρχὴ φαίνεται εἶναι τῶν κειτὰ τὸ σῶμα ὁ ἐγκέφαλος. ἥ τε γὰρ ἀπὸ τῶν

quemadmodum et reliquorum animalium; et ventriculū juxta longitudinem situm habebat, hi vero perforati erant in unum juxta partium commissuram. Ex hoc autem tendebat ad cerebellum appellatum, illique alter erat minor ventriculus, obsepta autem membranis unaquaeque pars; nam cerebellum interseptum est ipsum per se, et cerebrum, quod simile est intestino jejunō et vehementer implicitum. Multo adhuc magis hoc cerebellum plerisque anfractibus et diversis constructum est; ut hinc liceat condiscere spectatorem, quod, sicuti in reliquis animalibus, cervo, lepore, et si quod aliud in currendō multum reliqua animantia superat, utilibus aut haec bene constructis, tum musculis, tum nervis, fit etiam homini, quoniam reliquis animantibus multum intelligendo praececlit, vehementer hoc est implicitum. Erant autem et processus nervorum omnes à cerebro; ac, ut summam dicam, cerebrum initium esse appareat eorum, qui in corpore sunt nervi; nam sensus, qui a

Ed. Chat. V. [210, 211.]

Ed. Bal. I. (311, 312.)

ῥιτιῶν γιγνομένη αἰσθησις συντίετο ἐπὶ τοῖς καὶ ἀπὸ
τῶν αὐτῶν. ἐφέροντο δὲ καὶ ἐπὶ τὴν γλῶσσαν καὶ ἐπὶ
τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποφύσεις ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου. Ἐταῦθα ὁ
Ἐρασίστρατος ἀμολογᾷ καὶ πρότερον ἀγνοούμενον· ἑαυτῷ
[211] σαφῶς ἐωρακέναι τηρικαῦτι, τῶν νεύρων ἕκαστον ἐξ
ἐγκεφάλου φυόμενον. ἀκριβῶς δὲ καὶ περὶ τῶν τετάρων
αὐτοῦ κοιλιῶν ἔγραψεν, ὥς οὐδ' αὐτὸς ἔτι τῷ πρότερον
εἶδεν. εἰ δὲ καὶ τῶν ζώων ζῶων ἐπεπόλετο εἴη πείραν,
ἣν ἡμεῖς οὐχ ἀπαξ οὐδὲ δις, ἀλλὰ πάνυ πολλάκις ἐποησά-
μεθα, βεβαίως ἂν ἔγνω τὴν μὲν σκληρὰν καὶ παχεῖαν
μήνινγα σκέπης ὅτεκεν γεγενημένην ἐγκεφάλου, τὴν δὲ μαλα-
κὴν καὶ λεπτήν· καὶ τούτου μὲν αὐτοῦ χάριν, εἰ δὲ μᾶλλον
ὑπὲρ τοῦ συνθεῖν ἅπαντα τὰ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ὀργάνων,
τὴν ἀρτηρίαν καὶ τὰς φλέβας. - τίνα δὲ ὅστις, ὃ χρῆται
φῆμι τεθεῆσθαι κατὰ τὰς ἀνατομὰς εἰς τὴν τῶν τοιούτων
δογματικῶν εὐρεσιν, ἐπὶ πλέον μὲν ἐν ταῖς ἀνατομικαῖς ἐγχει-
ρήσεισι λέγεται, (312) μνημονεύσω δὲ καὶ τῶν αὐτῶν τοσού-
του μέρους, ὅσον εἰς τὰ πυρόντα μάλιστα ἔστι χρήσιμον.

*naribus provenit, ad hoc foramen pertingit, item ab
auribus venientes. Perebantur etiam ad linguam et ad
oculos processus a cerebro. Hic Erasistratus fatetur, quod
prius ipsi erat incognitum, manifeste tunc vidisse nervos
singulos ex cerebro procedentes. Exacte enim de qua-
tuor ipsius ventriculis scripsit, quos ne ipse quidem anno
priori viderat. At si in viventibus etiam animantibus
experimentum fecisset, quod nos non semel neque bis,
sed admodum frequenter fecimus, firmam habuisset durae
et crassae membranae cognitionem, quod cerebri conte-
gendi gratia procreata sit, mollis autem et tenuis etiam
hujus ipsius gratia, praeterea ut omnia cerebri vasa, arte-
riae nimirum et venae, colligarentur. Porro quaecumque
spectanda in dissectionibus ad hujusmodi dogmatum inven-
tionem putem, uberius in administrationibus anatomicis
explicatur. Meminero etiam nunc ipsorum, quantum ad
praesentia potissimum conducant. Exciso capitis osse,*

Ed. Chert. V. [211.]

Ed. Basf. I. (312.)

ἐκκοπέντος τοῦ τῆς κεφαλῆς ὁστοῦ, ζῶντος ἔτι τοῦ ζώου, καὶ γυμνῆς τῆς παχείας μήνιγγος γενομένης, ἐὰν ἐκαστέρωθεν τῆς μέσης εὐθείας, καθ' ἣν ἐγκαταβαίνει τῷ ἐγκεφάλῳ διπλουμένη, δι' ἀγκίστρων ἀνατείνας αὐτήν, ἥ τέμῃς μόνην, ἥ ἐκτέμῃς ἅλην, οὐτ' ἀναίσθητον, οὐτ' ἀκίνητον γίγνεται τὸ ζῶον, ὥσπερ οὐδ' εἰ τὸ σκέπον αὐτῆς μέρος ὅλον τὸν ὀπισθεν ἐγκέφαλον ἥ τέμνεις μόνον, ἥ ἐκτέμεις. οὐ μὴν οὐδ' εἰ τὸν ἐγκέφαλον αὐτὸν ὅπως οὖν ἐκτέμνοις, οὐδ' οὕτως τὸ ζῶον ἀκίνητον ἥ ἀναίσθητον γίγνεται, πρὶν ἐπὶ τινι τῶν κοιλίων αὐτοῦ τὴν τομὴν ἐξεκείσθαι. μάλιστα μὲν οὖν ἡ ὀπίσω βλάπτει τὸ ζῶον, ἐπεξῆς δὲ ἡ μέση. τῶν προσθίων δὲ ἑκατέρα βραχυτέραν ἐργάζεται τὴν βλάβην, καὶ μᾶλλον μὲν ἐπὶ τῶν πρεσβυτέρων ζώων, ἥτιον δ' ἐπὶ τῶν νέων. τὰ δ' αὐτὰ ταῖς εἰς τὰς κοιλίας τομαῖς αἱ καὶ αὐτῶν ἐργάζονται θλίψεις, ὥς οὐδ' ἐπιτηδευόντων, ἀλλὰ καὶ πάνυ φυλαττομένων ὁρῶμεν ἐπίσσε γιγνομένας ἐπὶ τῶν ἀναστρωμένων ἀνθρώπων, ὅταν τὰ τῆς κεφαλῆς ὅστις καταγῶσιν. ἐκ τούτων οὖν τῶν φαινομένων ἴσως ἂν τις ὑπονοήσῃ, τὸ

vivente adhuc animali, et crassiore membrana denudata, si utrobique medio rectitudinis, qua cerebro haec plexu duplici incumbit, per hamulos ipsam elevatam aut solam incideris, aut totam excideris, neque insensibile, neque immobile animal evadit; quemadmodum neque si obtegentem ipsius partem totum posterius cerebrum, aut tantum incideris, aut excindas; non tamen, etsi cerebrum ab ipsis quomodocunque excindas, sic quoque animans motus aut sensus expers redditur, priusquam ad aliquem ventriculum ipsius sectio perveniat. Maxime igitur posterior ventriculus animal offendit, deinde medius; uterque autem prior minorem laesionem perficit, ac magis sane in animalibus aetate provecioribus, minus autem in junioribus. Contusiones quoque illud idem, quod sectiones ad ventriculos usque pervenientes, efficiunt, quas non de industria nostra, sed etiam nobis admodum caventibus, videmus nonnunquam fieri in iis, qui perforantur, quum ossa capitis fracta fuerint. Ex his igitur apparentibus

Ed. Chart. V. [212]

Ed. Bas. I. (312)

κατὰ τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου πνεῦμα θυοῖν θάττον, εἰ μὲν ἀσώματος ἐστιν ἡ ψυχὴ, τὸ πρῶτον αὐτῆς ὑπάρχειν, ὡς ἂν εἴποι τις, οἰκητήριον, εἰ δὲ σῶμα, τοῦτ' αὐτὸ πνεῦμα τὴν ψυχὴν εἶναι. ἀλλ' ὅταν γε, συναχθεῖσάν τῶν κοιλιῶν, ὀλίγον ὑπερὺν αὐτῆς αἰσθάνηται καὶ κινῆται τὸ ζῶον, οὐκ ἔθ' ὅσον τε φάναι, τῶν εἰρημέων ὑπάρχειν τοῦτ' τὸ πνεῦμα. βέλτιον οὖν ὑπολαβεῖν, ἐν αὐτῇ μὲν τῇ σωματικῇ τοῦ ἐγκεφάλου τὴν ψυχὴν οἰκεῖν, ἥτις ποτ' ἂν ἢ κατὰ τὴν οὐσίαν· οὕτω γάρ περὶ τούτου σκέψις ἔχει· τὸ πρῶτον δ' αὐτῆς ὄργανον εἰς τε τὰς αἰσθήσεις ἀπέσας τοῦ ζώου καὶ προσέτι τὴς καθ' ὅρμην κινήσεις τοῦτ' εἶναι τὸ πνεῦμα, διὸ καὶ κενωθὲν, ἄχρις ἂν αὐτῆς ἀθροισθῇ, τὴν μὲν ζωὴν οὐκ ἀφαιρεῖσθαι τὸ ζῶον, ἀναίσθητον δὲ καὶ ἀκίνητον ἐργάζεσθαι· καίτοι γε, εἴπερ ἦν αὐτὸ ἡ τῆς ψυχῆς οὐσία, συνδιεφθείρετ' ἂν αὐτῇ κενουμένῳ παραχρῆμα τὸ ζῶον. εὐλογον οὖν γεννᾶσθαι μὲν τοῦτ' τὸ πνεῦμα κατὰ τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖς τελευτᾶν ἀρτηριῶν τε καὶ φλεβῶν οὐκ ὀλίγον πληθύνει, ἐξ οὗ τὰ καλούμενα χο-

Forſitan aliquis ſuſpicetur, ſpiritum in ventriculis cerebri contentum, duorum alterum, ſiquidem anima eſt incorporea, primum ipſius, ut ita dicam, domicilium exiſtere, ſin autem corpus, hunc ipſum ſpiritum animam eſſe. Verum quum conjunctis ventriculis paulo poſt ruruſum ſentiat moveaturque animal, non amplius licet dicere praedicta, hunc eſſe ſpiritum. Praeſtat igitur exiſtimare, in ipſo corpore cerebri animam habitare, cujuſcunque tandem ſit ſubſtantiae, (nondum enim de hoc venit conſideratio,) primum autem ipſius organum tum ad univerſos animantis ſenſus, tum etiam ad arbitrarios motus hunc eſſe ſpiritum. Quare et evacuatus, uſque dum ruruſus recolligatur, vita non privat animal, ſed ſenſus motuſque reddit expers. Atqui ſi is eſſet animae ſubſtantia, ſimul cum eo, ubi evacuetur, animal protinus periret. Merito igitur generatur hic ſpiritus in cerebri ventriculo, ac ideo illuc deſinit arteriarum venarumque copia non exigua, ex qua

Ed. Charr. V: [211. 212.]

Ed. Bas. I. (312.)

ροειδῇ πλέγματι γέγονεν, ὄργανον θ', ὡς ἔφη, εἶναι τὸ
πρῶτον αὐτὸ τῆς ψυχῆς. εἰ δ' ἂν μᾶλλον ἐλπίσαις γίγτα-
σθαι τὸ πνεῦμα τοῦτο, τῶν ἀγγείων ἀναπνεύοντων αὐτὸ, καὶ
μάλιστα τῶν ἀρτηριῶν, εἰς τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου, τὸ
δικτυοειδὲς ἰδὼν πλέγμα γιγνόμενον ἐκ τῶν ἐρχομένων εἰς
τὴν κεφαλὴν ἀρτηριῶν, ὅταν πρῶτον ὑπερβῶσαι τὸ κρατίον
ἐπὶ τοῦ γένους κατὰ τὴν καλουμένην ἐγκεφάλου βάσιν.
ἐνταῦθα γὰρ οὐκ ἐλίγην χώραν ἢ φύσις οἷον θαλάμην [212]
τινὰ πῶ δικτυοειδὲς τῆδε παρεσκευάσας πλέγματι περιεχομέ-
την ὑπὸ τῆς παχείας μήνιγγος, εἰς ἣν χώραν ἀπὸ τῶν κα-
ρωτιδῶν ὀνομαζομένων ἀρτηριῶν οὐ σμικρὰ τις ἀφικνου-
μένη μοῖρα, καθ' ἑκάτερον μέρος ἐν ἀγγείον, εἴτα κατασχί-
ζόμεναι πολυτεδῶς οὐχ ἁπλοῦν ἐργάζονται καὶ τὸ δίκτυον,
ἀλλ' ἐπ' ἀλλήλοις κείμενα πολλὰ μετὰ τοῦ συνῆφθαι τε καὶ
συμπεφυκέναι πάντα. καὶ πάλιν γε κατὰ τοῦ πλέγματος
τοῦδε τηλακίου ζεύγους ἀρτηριῶν ἐκφυομένου, ἡλικὸν εἰς
ἄρχῃς ἦν τὸ παρὰ τῶν καρωτιδῶν ἦκον, εἰς τὸν ἐγκέφαλον
ἀνυφέρεται τὰ τ' ἄλλα μέρη διαπλέκον αὐτοῦ παμπόλλαις
ἀπονεμήσεσι καὶ τὰ κατὰ τὰς κοιλίας ἐργαζόμενα πλέγμα-

plexus choroïdes, ut vocant, efformati sunt, instrumen-
tum vero, ut dixi, est primum ipsum animae. Praeterea
magis speraveris, spiritum hunc fieri, vasis ipsum expiran-
tibus et praesertim arteriis in cerebri ventriculos, plexum
retiformem ex arteriis in caput venientibus fieri conspi-
catus, quando primum supergressae calvariam intro con-
duntur juxta cerebri basin. Ibi enim non exiguam
regionem natura veluti thalamum quendam retiformi huic
plexui praeparavit, qui a crassiore membrana continetur,
in quam regionem ab arteriis carotidibus appellatis hand
parva quaedam portio pervenit, utrobique singula vasa,
deinde multifariam propagatae non simplex efficiunt rete,
sed multa sibi invicem superposita, eaque commissa con-
nataque omnia. Ac rursus in plexum hunc tanto pari
arteriarum enascente, quantum ab initio erat, id, quod
a carotidibus venit, in cerebrum effertur, tum alias par-
tes multis ipsius ramis implicans, tum illas, quae ventri-

Ed. Chart. V. (312)

Ed. Bas. I. (312)

τα, τὸ μὲν οὖν κατὰ τὰς ἀρτηρίας πνεῦμα ζωτικόν, ἐστὶ τε καὶ προσαγορεύεται, τὸ δὲ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ψυχικόν, οὐχ ὡς οὐσία ψυχῆς ὑπάρχον, ἀλλ' ὡς ὄργανον πρῶτον αὐτῆς οἰκούσης κατὰ τὸν ἐγκέφαλον, ὅποια τις ᾖ ἢ τὴν οὐσίαν. ὥσπερ δὲ τὸ ζωτικὸν πνεῦμα κατὰ τὰς ἀρτηρίας τε καὶ τὴν καρδίαν γεννᾶται, τὴν ὕλην ἔχον τῆς γενέσεως ἐκ τῆς εἰσπνοῆς καὶ τῆς τῶν χυμῶν ἀναθυμιάσεως, οὕτως τὸ ψυχικόν ἐκ τοῦ ζωτικοῦ κατεργασθέντος ἐπὶ πλέον ἔχει εἴη γένεσιν. ἐχορὴν γάρ δῆπου μᾶλλον ἀπάντων αὐτὸ μεταβολῆς ἀκριβοῦς τυχεῖν. εἴπερ οὖν τό τε σπέρμα καὶ τὸ γάλα, καίτοι γ' ἀπολειπόμενα τῇ δυνάμει τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος, ὅμως ἢ φύσει ἀκριβῶς κατεργάζεσθαι δεομένη πολυχρόνιον αὐτοῖς ἐμνησθήσαιο τὴν ἐν τοῖς πεπτικοῖς ὀργάνοις διατρεβῖν, καὶ διὰ τοῦτο τῷ μὲν σπέρματι τὴν πρὸ τῶν ὄρχεων ἔλκεα παρεσκεύασε, τῷ δὲ γάλακτι τὸ μήκος τῶν εἰς τοὺς τετθοὺς ἰόντων ἀγγείων, εἰκότως καὶ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἐκ τοῦ ζωτικοῦ πνεύματος ἐργαζομένη τὸ ψυχικόν οἷον λαβύρινθόν τινα ποικίλον ἐδημιούργησε πηλαιοῦ

colorum plexus efficiunt. Itaque arteriarum spiritus vitalis est et appellatur, animalis autem in cerebro, non tanquam animae substantia sit, sed sicut organum primum ipsius in cerebro habitantis, qualescunque sit substantiae. Quomodum autem vitalis spiritus in arteriis et corde generatur, materiam generationis habens ex inspiratione et humorum vapore, ita animalis ex vitali magis elaborato habet originem. Conveniebat enim nimirum omnium maxime hunc accuratam mutationem consequi. Si igitur et semen et lac, quamvis virtute ab animali spiritu ab sint, tamen naturā exacte ea elaborare desiderans fecit, ut ea diutius in concoquendi instrumentis immorarentur, ac propterea semini circumvolutionem anfractumque ante testiculos praeparavit, lacti vero longitudinem vasorum ad mammas tendentium, merito etiam id cerebro ex vitali spiritu animale efficienti veluti labyrinthum quendam varium plexum retiformem prope

Ed. Chara. V. [212.]

Ed. Haf. I. (312.)

ἐγκεφάλου τὸ δικτυοειδὲς πλέγμα τοῦτό τε οὖν αὐτὸ, τῆς κατασκευῆς τῶν μορίων ἐνδειξαμένης, ἐδιδάχθημεν, ὅτι καὶ τὸ ψυχικόν πνεῦμα μήτ' οὐσία ψυχῆς ἐστὶ μήτε οἶσος αὐτῆς, ἀλλ' ὄργανον πρῶτον, ἐκ τοῦ κενωθέντος αὐτοῦ κατὰ τὰς τραύσεις αὐτίκα μὲν ὅλον περ τεκρόν γίγνεσθαι τὸ ζῶον, ἀθροισθέντος δὲ αὐτίς ἀναβιώσκεισθαι καὶ πάνθ' ἀπλῶς, ὥσα περ εἴρηται τε καὶ μέλλει λεχθῆσεσθαι, τὰ μὲν ἐκ τῆς τῶν μορίων κατασκευῆς, τὰ δὲ ἐκ τῶν ἐπομένων συμπτωμάτων ἐπὶ ταῖς τομαῖς ἢ θλίψεσιν ἔχει τὴν εὐρυσιν. αὐτίκα γὰρ τοι τῶν κατὰ τὸν ἐγκεφάλου πόρον οἱ μὲν δια τῆς καλουμένης χώνης εἰς ὑπερφάν καθήκουσιν, οἱ δ' εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ῥινὸς τελευτῶσιν, οἱ δ' ἐν τοῖς ἀπτικοῖς φαίνονται τεύροισι. καὶ τις ἄλλος εἰς γῆς ἐμβάλλει τῇ πρώτῃ γενέσει τοῦ νοηταίου, καὶ ὁ μέρος μάλιστα τῆς παχείας μήνιγγος τραυείσης ὁ πόρος ὅλος γίγνεται γυμνὸς ἅμα τῷ πέρατι τῆς ὀπισθοῦς ἐγκεφάλου κοιλίας, ὕπερ οὐχ ἥμισυ τὸν Ἐρασιότρατον ἠπάτησεν, ὥς οἰηθῆναι, διὰ τὴν τῆς μήνιγγος τραύσιν ἀκίνητον αὐτίκα γίγνεσθαι τὸ ζῶον. ἴσῳρα γὰρ ἐπὶ

cerebrum fabricata est. Atque hoc ipsum structura partium indicante docti sumus, quod animalis spiritus neque substantia animae sit, neque domicilium ipsius, sed instrumentum primum, inde videlicet, quod, ipso per vulnera evacuato, statim veluti mortuum animal redditur, collecto autem reviviscit; ac omnia summatim, quae dicta sunt dicenturque, partim ex partium structura, partim ex symptomatis supervenientibus ob sectiones aut compressiones inventionem obtinent. Statim siquidem cerebri meatuum alii per infundibulum in palatum descendunt, alii in narium initium deficiunt, alii in optici nervis apparent. Et aliquis alius inserit se primas spinalis medullae origini, qua parte potissimum, crassioris membranae vulnerata, totus meatus nudus redditur una cum extremo posterioris cerebri sinu; quod maxime Erasistrato imposuit, qui putaverit, per cerebri membranae vulnus statim immobile reddi animal: videbat enim, in

Ed. Chara. V. [212, 215.]

Ed. Bas. I. (312.)

τῶν κατὰ τὸν πρῶτον σπόνδυλον τιτρωσκομένων βιωῶν ἡμᾶ
 τῷ διαρεθῆναι τὴν μήνιγγα ἀκίνητον αὐτεῖα τὸ ζῶον γινώ-
 μενον. ἄλλ' οὐ τῷ πάθει τῆς μήνιγγος, ἀλλὰ τῷ γυμνοῦ-
 σθαι τὴν ὀπίσω κοιλίαν γίνεταί τοῦτο. ὁ ἄλλον δ' ἐστὶν ἐν
 τοῦ κατὰ πάντα τῶν μέν τῆν μήνιγγα μηδὲν τοιοῦτον
 τιτρωσκομένην ἐργάζεσθαι. περὶ μὲν οὖν τῆς ὅλης φύσεως
 ἐγκεφάλου δι' ἐτέρων λέγεται πραγματευθῶν, τὰ μὲν ἐξ ἀνα-
 τομῆς φαινόμενα κατὰ τὴν τῶν ἀνατομικῶν ἐγχειρήσεων,
 ἣ δὲ χρεῖα τῆς κατασκευῆς ἐκάστου τῶν μελῶν ἐν τῇ περὶ
 χρεῖας μορίων εἴρηται, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ τοῖς περὶ τῆς
 ἱπποκράτους ἀνατομῆς ὑπομνήμασιν. ἐν δὲ τῷ παρόντι τὰ
 χρήσιμα μόνον πρὸς τὰ προκείμενα διδόντομαι. τῶν γάρ τοι
 τεύρων ἐκπεφυκότων ἐγκεφάλου τε καὶ τῶν περιειμένων
 αὐτῷ μηνίγγων, [213] διὰ μὲν τῆς κατὰ τὸν ἐγκεφάλου
 ἀποφύσεως ἣ τ' αἰσθησις ἅπασι τοῖς μέλεσι καὶ ἣ κίνησις
 χορηγεῖται, ὃ δ' ἐκατέρω τῶν μηνίγγων ἐστὶν ὑποβλάστη-
 μα, τὴν αὐτὴν χρεῖαν παρέχει τοῖς τεύροις, ἣν περ ἐγκε-
 φάλου παρέχον ἔκτεται. διὸ, καὶ ἅμω περιέλει, οὐδὲν

bobas circa primam vertebra[m] vulneratis simul atque
 membrana cerebri divisa fuerit, immobile protinus ani-
 mal fieri. Verum non membranae affectu, sed quia
 posterior ventriculus nudatur, id accidit. Constat autem
 inde, quod in omnibus aliis partibus membrana vulnerata
 nihil huiusmodi efficiat. Itaque de tota cerebri natura
 in aliis operibus tractatur; quae ex dissectione apparent,
 in administrationibus anatomicis; usus structurae ejus-
 que membri in opere de usu partium expositus. Non
 pauca etiam in commentariis de Hippocratis anatome
 tractantur. In praesentiarum ea solum, quae ad praesens
 institutum utilia sunt, persequor; etenim quum nervi
 ex cerebro et membranis id ambientibus ortum habeant,
 per partem eam, quae ex cerebro prodit, et sensus omni-
 bus membris et motus suppeditatur. Quae autem utrius-
 que membranae propago est, eundem nervis usum prae-
 bet, quem cerebro illae exhibebant. Quare si ambo
 exemeris, nihil laeditur pars, in quam nervus pertinet;

Ed. Chart. V. (213.)

Ed. Bas. I. (312 313.)

βλύπτεται τὸ μέρος, εἰς δ' τὸ πνεῦρον ἀφικεῖται, καθάπερ οἶδ' εἰ τὸν ἐγκεφάλου αὐτὸν ἀφέλοιτο τὰς ἐξωθεν μὴνιγγας. οὐδὲν γὰρ οὐδ' ἐπὶ ταύταις βλύπτεται τὸ ζῶον ἐν γὰρ τῷ, παραυτίκα χρόνῳ. ὕστερον δ' εἰ κατὰ συμπίπτειαν ἐπίται πίνδυρος, οὐδὲν τοῦτο ἔστι πρὸς τὸ ζητούμενον.

Κεφ. δ'. Πότερον οὖν, ὥπερ ἐπὶ τῶν κοιλίῶν τοῦ ἐγκεφάλου κενωθέντος τοῦ πνεύματος ὕλον τὸ ζῶον ἀνά- (313)σθητος ἐγίνετο, καὶ διὰ τοῦτ' ἔφαμεν αὐτὸ χρήσιμον ὑπάρχειν εἰς τὰς τῶν μορίων αἰσθήσεις τε καὶ κινήσεις, οὕτως ἡγχιέον ἔστι, καὶ καθ' ἕκαστον πνεῦρον εἶναι τε πνεῦμα, καὶ πότερον ἐγγυρίον τε τι καὶ σύμφυτον αὐτοῖς εἶναι τοῦτο τὸ πλῆγνόμενον ὑπὸ τοῦ παρὰ τῆς ἀρχῆς ἦκον-τος ὥπερ ἀγγέλου τινός, ἢ σύμφυτον μὲν ἔστιν αὐτοῖς οὐδὲν, ἐπιρρεῖ δ' ἐξ ἐγκεφάλου κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ κινήσαι προαιρούμεθα τὸ μέρος, ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω προ-χείρως ἀποφύνασθαι, προκείσθω δ' ἐν κοινῷ σκοπεῖσθαι καὶ ταῦτα μὲν ἄμφω τὰ εὖν εἰρημένα, καὶ πρὸς τοῖσδε τρίτον ἢ κατὰ ποιότητα τῶν συνεχῶν ὑλλοιώσεις, ὅπερ

quemadmodum neque si ipsi cerebro exteriores membra-
nas abstuleris, nihil enim ne ob has quidem animal in
praesenti quidem offenditur; quod si processu temporis
postea ex affinitate consensuque periculum sequitur, nihil
hoc facit ad id, quod quaeritur.

Cap. IV. Utrum igitur, quemadmodum in ventricu-
lis cerebri spiritu inanito totum animal sensus expers
evadit, et propterea dicimus, eam esse utilem tum ad
partium sensus, tum ad motus, ita existimandum est,
etiam in singulis nervis spiritum esse aliquem, ac utrum
hic quasi intestinus et connatus ipsis sit, qui ab eo, qui
a principio venit, tanquam nuncio quodam pulsatus exci-
tatur, an connatus quidem sit ipsis nullus, sed ex cere-
bro influit eo tempore, quo movere partem volumus,
ego sane non possum prompte pronunciare. Proponantur
autem vulgari ratione consideranda et haec ambo modo
commemorata, et praeterea tertium, secundum qualita-
tem continuorum alteratio; quod obscure mihi videntur

Ed. Chart. V. [225.]

Ed. Bm. I. (313.)

αἰσίντεσθαι μοι δοκοῦσιν οἱ κατὰ δύναμιν ἐπιβρεῖν τιτὰ
χωρὶς οὐσίας φύσκοντες. αἱ γὰρ κατ' ἄλλοιῶσιν εἰς τὰ
συνεχῇ σώματα διαδόσεις τῶν ποιότητων ἐπιβρεῖν δυτά-
μεως ὑπ' αὐτῶν λέγονται, καθάπερ, ὅταν ἐπὶ τοῦ περιέχον-
τος ἄερος ἐκ τῆς ἡλιακῆς αὐγῆς ὀρηθηθεῖσά τις ποιότης εἰς
ἅπαν αὐτοῦ μέρος ἀφικνῆται, διώδοσις αὐτῆς τῆς οὐσίας
τοῦ ἡλίου μετόυσσης κατὰ χώραν. ἐπιδίδεικται γὰρ ἡμῖν
τοῦτο κατὰ τὴν περὶ τῆς ἀποδείξεως πραγματείαν. οὐκοῦν
οἷόν τε προχείρως ἀποφῆνασθαι, πότερον οὕτως ἐξ ἐγκεφά-
λου δύναμις ἐπιβρεῖ τοῖς μέλεσι διὰ νεύρων, ἢ τῆς τοῦ
πνεύματος οὐσίας παραγινόμενης ἄχρι τῶν αἰσθανομένων
καὶ κινουμένων μορίων, ἢ μέχρι τινός ἐμπιπτούσης τοῖς
νεύροις, ὥς ἁλλοιῶσαι σφοδρῶς αὐτά, κἄπειθ' οὕτως τῆς
ἁλλοιῶσεως ἄχρι τῶν κινουμένων μελῶν διαδιδομένης. τοιοῦ-
τον γοῦν τι καὶ κατὰ τὴν ὀπτικήν αἰσθησιν ἐν τοῖς περὶ
τῆς ἀποδείξεως ἐδείχθη γιγνόμενον. ὅτι γὰρ ἐν' ἐκείνων
τῶν νεύρων αὐγοειδὲς φέρεται πνεῦμα, τρήματα ἔχοντιον
σαφῇ κατὰ τὴν ἑνωθέν ἀρχὴν καὶ τὴν εἰς τοὺς ὀφθαλ-

significare, qui secundum facultatem influere quaedam
sine substantia affirmant. Nam quae per alterationem in
continua, corpora qualitatum distributiones sunt, facultatis
influxus ab ipsis dicuntur, quemadmodum quum in amb-
iente aëre ex solari splendore profecta quaedam quali-
tas, in omnem ipsius partem distributio pervenit, ipsa
solis substantia in loco suo permanente. Ostensum enim
hoc nobis est in opere de demonstratione. Neque itaque
prompte sic pronuntiari licet, utrum sic facultas ex cerebro
partibus per nervos influit, an spiritus substantia usque
ad sensibiles mobilesque partes proficiscente, aut aliquo
usque nervis incidente, ut vehementer ipsos alteret,
deinde sic alteratione usque ad membra mobilia distribu-
ta. Hujusmodi etiam quippiam in sensu visorio fieri, in
libris de demonstratione indicatum est. Quod enim in
illis nervis splendidus fertur spiritus foramina manifesta
habentibus tum in superiori initio, tum qua in oculos

Ed. Chart. V. (213. 214.)

Ed. Bas. I. (313.)

μοὺς ἔμφυσιν, ἐν ταῖς τῶν μεγάλων ζωῶν ἀνατομαῖς ἐοικεῖ
θειάσασθαι. τὸ μὲν οὖν κάτωθεν καὶ πρὸς τοῖς ὀφθαλμοῖς
οἱ πλείστοι τῶν ἀνατομικῶν ἐγνώκασιν, ἡ δ' ἀνωθεν ἀρχὴ
τῶνδε τῶν νεύρων σχεδὸν ἅπασιν αὐτοῖς ἡγνόηται κατὰ τὴν
εἰς τὸ πλάγιον ἐπιστροφὴν οὖσαν τῶν προσθίων κοιλίων,
ἐκατέρωθεν γὰρ αὐτῶν στενὴν καὶ προμήκη τὴν κάτω τελευ-
τὴν ἔχουσης, ἔνθα τῶν τῆς ῥινὸς πόρων ἐστὶν ἡ ῥίζα. τὸ
δὲ ἄνω πέρας, ὃ πρὸς τὴν μέσσην ἀνήκει κοιλίαν εὐρυνόμενον,
ἐπιστροφὴ τις ἐντεῦθεν εἰς τὸ πλάγιον γίγνεται ῥέπουσα
βραχὺ πρὸς τὰ κάτω καὶ τὴν βύσιν. οὐ μὴν ἐξικνού-
ται γ' ἐπὶ ἐκείνην, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον στενωθεῖσαι παύσεται
κέρματος δίκην, οὐκ ἀκριβῶς εὐθείως, ἀλλ' ἀτρέμα πως ἀπο-
στρεφομένου. πρὸς τοῦτο οὖν τὸ πέρας τῶν κοιλίων ἀνήκει
τῶν ὀπτικῶν νεύρων ἡ ἀρχή, [214] τεῖμα δυσθεώρητον
ἔχουσα. θεώσῃ δὲ μὲν τῶν τούτων στοχασάμενος, ἐνὸς
μὲν τοῦ μέγα τὸ ζῶον εἶναι, δευτέρου δὲ τοῦ παραχρῆμα
μετὰ τὸν θάνατον ἀναιέμεσθαι, καὶ τρίτου τοῦ τὸν περίεξ
αἶρα φορεῖνόν εἶναι. ἐὰν γὰρ ἐπὶ τοῦτοις οὕτω παρασκευα-

inferuntur, in grandium animalium dissectionibus est
conspicere. Inferiorem itaque partem et juxta oculos
sitam plurimi dissectores cognoverunt. Superius autem
initium horum nervorum prope omnibus ipsis ignoratum
est, quod sit, qua priores ventriculi in obliquum distor-
quentur. Quum enim uterque ipsorum arctum prolixum-
que inferiorem finem habeat, ibi narium meatuum radix
habetur. Superius autem extremum, quod ad medium
pertingit ventriculum dilatatum, conversum quodam-
modo inde in obliquum porrigitur, paulatim ad infernam
regionem et basin tendens; non tamen ad illam perve-
niunt, sed paulo post in angustum redacti desinunt cornu
inftar non admodum cito, sed paulatim averſi. Itaque
ad hoc ventriculorum extremum emergit opticorum ner-
vorum principium, foramen vix visibile obtinens. Spe-
ctabis autem ipsum haec tria considerans: unum, ut
magnum sit animal; secundum, ut statim post mortem
inoidatur; et tertium, ut ambiens aer sit. Inoidus. Si

Ed. Chart. V. [214.]

Ed. Bas. I. (315.)

σμένους γυμνάσης, επιτηδείως τὸ πέρας τῆς κοιλίας ἀφελών, ἅπαντα τὰ κατ' αὐτῆς ἐπικείμενα σώματα χωρὶς τοῦ διασπάσαι τε καὶ θλάσαι τὴν ἐκφυσιν τοῦ νεύρου, θεώσῃ τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τρήματα. ὅτι μὲν οὖν φέρεται τε πνεῦμα διὰ τῶν πόρων τούτων ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς, ἢ τε κατασκευὴ αὐτῶν διδύσκει καὶ προσέει τοῦ κλεισθέντος μὲν αὐτῶν ἐνδὸς εὐρύεσθαι θατέρου τὴν κόρην, ἀνοιχθέντος δὲ παραχρῆμα πάλιν εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐπανέχεσθαι μέγεθος. ὅτι τε γὰρ ὑπὸ τινος οὐσίας διατεινομένου τοῦ βαροειδοῦς χιτῶνος ἐν τῇ πληροῦσθαι τὴν ἐνδον αὐτοῦ χώραν ἀναγκαῖον ἐστὶν εὐρύεσθαι τῇ κατὰ τὴν κόρην τρήματι καὶ ἄλλως ἀμήχανον, ὅτι τε τὸ τάχος τῆς κενώσεώς τε καὶ πληρώσεως οὐχ ὕγρου τινος ἐπιβρόντος, ἀλλὰ μόνης ἐστὶ πνευματικῆς ἔργον οὐσίας, οὐ χαλεπὸν συνιδεῖν. ἐπεὶ δ' ἐς ταῦτ' ἀμφότεροι οὗτοι πόροι παραγίγνονται, (καὶ γὰρ καὶ τοῦτ' ἐναργῶς φαίνεται διὰ τῆς ἀνατομῆς,) εἰκός ἐστι, τὴν κοινὴν χώραν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πόρων τὸ πνεῦμα δεχομένην ἐν τῇ μῦσσι τὸν ἕτερον ὀφθαλμὸν ἐπιπέμπειν τῇ λοιπῇ σύμπτῃ αὐτοῦ.

enim his sic praeparatis nudaveris, commode extremo ventriculo ablato, omnia quas ei incumbunt corpora, sic ut non divellas comprimisque nervi. processum, videbis juxta initium ipsius foramen. Quod igitur spiritus aliquis per meatus hos ad oculos deferitur, et structura te docet, et praeterea quod, uno ipsorum clauso, alterius pupilla dilatatur, aperto autem statim rursus in naturalem magnitudinem revertitur. Nam quod, cum tunica acini speciem referens a substantia quadam distenditur, dum repletur interior ipsius regio, necessarium est pupillae foramen dilatari, et alioquin fieri nequit, item quod inanitionis repletionisque celeritas non humoris cujusdam influentis, sed solius spiritualis opus est substantiae, haud difficile est contueri. Quoniam vero in idem utrique meatus perveniunt, (etenim et hoc evidenter apparet in dissectionibus,) verisimile est, communem regionem, ex utrisque meatibus spiritum recipientem, dum alter oculus clauditur, totum

Ed. Chart. V. [214.]

Ed. Basf. I. (313.)

μείνιστον δὲ μαρτύριον τοῦ λεγομένου καὶ τῶ τῶν ὑποκεχυμένων, οἷς μὲν ἂν εὐρύνηται τὸ τρῆμα, κλεισθέντος θιατέρου τῶν ὀφθαλμῶν, ἔτε αὐξέσθαι τῆς ὀπτικῆς δύναμιν, οἷς δ' ἂν μὴ γίγνηται τοῦτο, τελείως ἀπολωλέναι, καὶ διὰ τοῦτο, καὶν καλῶς καταχθῆ τὸ ὑπόχυμα, μὴ βλέπειν αὐτοὺς. ἄλλοις δὲ τισι συνέβη μὴ βλέπειν ὑποχύματος χωρὶς, ἐφ' ὧν εἰ κλεισθείη θιατέρου τὸ βλέφαρον, ἢ κόρη τὸν ἴσον ὀφθαλμοῦ κύκλον ἔχουσα τῶ πρόσθεν, ὥς ἂν μηκέτι πνευματικῆς οὐσίας ἀφικνουμένης εἰς τὸν ὀφθαλμὸν, ἐφ' ἧς διατείνεται πληρούμενος ἐνδοθεν ἡ ῥαγοειδὴς χιτῶν. εἰκότως οὖν ἐπὶ ταύταις ἐμπεφράχθαι τοὺς πόρους τῶν ὀπτικῶν νεύρων ὑπὸ πολλῶν εἰδοκίμων λατρῶν εἴρηται. καὶ οἶδά γέ τινα τῶν αὐτῶ παθόντων διηγούμενον ἡμῖν, ὥς, πρὶν μὲν παθεῖν, ἐπὶ τοῖς ὕπνοις, ἀνοιχθέντων τῶν βλέφαρων, εἴρω φῶς πολὺ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, ὕπερ ἀμείλι καμοὶ καὶ πολλοῖς ἄλλοις ὑπάρχεν, κατὰ βραχὺ δ' ἔφη μειωθῆναι τὸ τε φῶς αὐτοῦ μέχρι τοῦ μηδ' ὅλως εἶναι φαίνεσθαι, καὶ τὴν ὀπτικὴν

ipsum alteri transmittere. Porro maximum hujus rei testimonium est et quod suffusorum, quibus sane si foramen dilatetur, clauso altero oculo, facultas adhuc visoria servetur incolumis, quibus autem si hoc non eveniat, omnino perierit, ac propterea, etsi probe suffusio curata fuerit, ipsi non vident. Aliis vero quibusdam accidit, ut non videant, vel citra suffusionem, in quibus si alterius palpebra clausa fuerit, pupilla aequalem priori circulum habere videtur, tanquam non amplius spiritali substantia in oculum perveniente, unde distenditur repleta intrinsecus tunica rhagoides dicta. Merito igitur in his optico-
rum nervorum meatus obstructi esse a multis praeclaris medicis dicuntur; ac novi quendam ita affectum recensuisse nobis, quod, priusquam pateretur, per somnum apertis palpebris lumen copiosum ante oculos videbat, quod denique et mihi et multis aliis inest. Paulatim autem dicebat decrevisse lumen ipsius, usque dum nihil omnino appareret amplius, et visorium sensum

Ed. Chart. V. [214.]

Ed. Bof. I., (515.)

αἰσθῆσιν ἀμαυρουμένην ὁμοίως εἰς ἀπώλειαν ἀνακείσθαι παντελῶς. λένουσι δὲ καὶ παρδάλεσι, καὶ τῶν ἄλλων ζώων οἷς αὐτοειδὴς ἐστὶν ἱκανῶς ὁ ὀφθαλμὸς, ἔρεστί σοι θεάσασθαι τούτω, ὅταν ἐπιστρέψῃσι τὴν κόρην ἐπὶ τὴν εἶνα, κύκλον αὐγῆς ἐπ' αὐτῆς φαινόμενον, ὡς ἀναλογισασθαι, τοσούτον ἀπὸ τῆς κόρης ἐν τῷ μεταξύ τὸν ὀπτικὸν ἠϋξῆσθαι πῶνον, ἡλικὸς ἂν ᾗ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ διαστήματος ὁ κύκλος αὐτῆς. τοῖς μὲν γὰρ μείζονα τοῦτον ἔχουσι φύσει καὶ ὁ τῆς αὐγῆς κύκλος μείζων φαίνεται, τοῖς δ' ἐλάττω τοσούτον ἀνάλογον ἐλάττω, ὅσον κἄκείνος. πότιον οὖν, ὥσπερ ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀφικνεῖται τι πνεῦμα διὰ τῶν ὀπτικῶν νεύρων, οὕτω καὶ κατὰ τὰλλα ἔχει σύμικτα, καὶ τις ὁδὸς ἐστὶ κατ' ἕκαστον αὐτῶν ἀόρατος ὑπὸ σμικρότητος, ἣ τοῦτο ἀδύνατον ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς νεύροις λεπτοτάτων ὑπάρχειν ἰσῶν; θεήσει γάρ ἡμῖς ἐπινοῆσαι τῷ πόρῳ περιεχόμενον ἐν κύκλῳ τι τοῦ νεύρου σῶμα, λεπτότερον καὶ τῶν ἀρχνίων, ὥστ' αὐτὸ τε διασπασθῇσεται τμήματα, καὶ ὁ πόρος ἐμφραχθῇσεται μόνον αὐ κατ' ἑκάστην ὥσπῃ. διὰ ταῦτα μὲν

obscurari similiter, ita ut in totum interiret. Porro leonibus et pardalibus aliisque animalibus, quibus splendidus admodum est oculus, licet ubi noctu spectare, quum pupillam ad neres converterint, circulum splendoris in ipsa apparentem, ut colligas, tantum a pupilla interim visoriarum conum increvisse, quatenus fuerit juxta intervalli proportionem ipsius circulus. Etenim qui hunc natura majorem habent, in iis etiam splendoris circulus major apparet; iis, qui minorem, tanto ad portionem minor, quanto etiam ille. Utrum igitur, quemadmodum ad oculos spiritus aliquis per nervos opticos pervenit, ita etiam in aliis omnibus habet, ac quaedam via est in singulis invisibilibus propter parvitatem, an hoc esse non potest in fibris nervorum tenuissimis? Oportebit enim nos considerare corpus aliquod nervi etiam araneis tenuius meatui orbiculatim circumdatum. Quapropter ipsum divellitur celerissime et meatus obstruetur quacunquē ferē occasione. Ideo sane arbitror non omnibus

Ed. Chart. V. [214. 215.]

Ed. Bas. I. (313. 314.)

ἡγοῦμαι μὴ πᾶσι τοῖς νεύροις ὑπάρχειν πόρους. [215] ἴσως οὖν ἔρεϊ τις, ἅπερ ὅλως ἐν νεῦρον οἶόν τ' ἐστὶ διακομίζειν τοῖς κάτω μέλεσι τὰς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς δυνάμεις, ἀκοίλιον ὑπάρχον, ἐγχωρήσειν καὶ πάντα τί θ' ἡπότε οὖν ὅ γε κατὰ τὴν ἔκφυσιν τοῦ ζωτικίου πόρος αἰσθητός ἐστιν οὕτως, ὥς ἐν τοῖς ὀπτικοῖς νεύροις; ἢ ὅτι τῷ μὲν συσχεῖ ἡ μετάδοσις ἀσθενέως γίγνεται τῶν δυνάμεων, καὶ μάλιστα ὅταν ἦτορ μεῖζον ἢ σκληρότερον ἢ τὸ δεχόμενον ἢ σφοδροτέρας ἀλλοιώσεως δεόμενον, εἰ δέ γε λεπτομεροῦς οὐσίας ἄγχι τινός ἐμπιπῶσις γίγνοιτο μετὰ βίως τε καὶ πληγῆς, ἀΐζηθήσεται τὰ τῆς ἀλλοιώσεως; ἐλέχθη γάρ, ὅτι τοῦτο δὴ τὸ καλοῖμενον ὑπὸ τῶν πολλῶν διάδοσις δυνάμεως ἀλλοιώσεως, ἐστὶ μετάδοσις, οἷα καὶ κατὰ τὸν ἀέρα γίγνεται πρὸς τῆς ἡλιακῆς αὐγῆς. οὕτως γοῖν εἰκός ἐστι καὶ τὸ παραγι(314)γνόμενον εἰς ὀφθαλμούς πνεῖμα κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἐμπιπῶσιν ἐνοῦσθαί τε τῷ περιέχοντι καὶ συναλλοιοῦν αὐτὸ πρὸς τὴν ιδιότητα τῆς ἐαυτοῦ φύσεως, οὐ μὲν ἐπὶ πλεῖστον γ' ἐκείνησθαι.

nervis inesse meatus. Forfan igitur dicet aliquis, si omnino unus nervus membris inferioribus facultates a principio potest proferre sinus expers, poterunt et omnes. Cur igitur et meatus juxta spinalis medullae processum ita sensibilis est, ut in visceris nervis? An quod continentate virtutum distributio redditur imbecillis, et praefortim quum vel majus, vel durius sit, quod recipit, aut vehementiorem alterationem desiderat, si autem tenuior substantia aliquatenus incidat cum violentia et ictu, augelitur alteratio? Dictum enim est, quod hoc sane, quod a plerisque vocatur distributio facultatis, alterationis sit communicatio; qualis etiam in aëre a solari splendore accidit. Sic utique consentaneum est, etiam spiritum, qui in oculos proficiscitur, primo illapsu uniri cum ambiente, et simul ipsam in suam ipsius naturam alterare, non tamen plurimum extendi.

Ed. Chart. V. [215.]

Ed. Basf. I. (314.)

Κεφ. ε'. Μάλιστα δ' ἂν πεισθείη τις τοῦτο γίνεσθαι
μαθὼν, ὅπως εὐλογόν ἐστιν ὄραν ἡμᾶς. ἀρχὴ δὲ καὶ τοῦδε
τοῦ λόγου τοιάδε. τὸ βλέπόμενον σῶμα δυοῖν θάτερον ἢ
πέμπον τι πρὸς ἡμᾶς ἀπ' αὐτοῦ σὺν ἐκείνῳ καὶ τὴν ἰδίαν
ἐνδεδυκνύται διάγνῳσιν, ἢ, εἴπερ αὐτὸ μηδὲν πέμπει, περι-
μένει· τινὰ παρ' ἡμῶν ἀφικέσθαι δύναμιν αἰσθητικὴν αὐτοῦ.
πότερον οὖν αὐτῶν ἐστὶν ἀληθέστερον, ὥδ' ἂν μάλιστα
κριθείη. διὰ τοῦ κατὰ τὴν κόρην τρημάτος ὀρώμεν, ὅπερ εἰ
περίμενε πρὸς αὐτὸ παραγενέσθαι τινὰ μοῖραν, ἢ δύναμιν,
ἢ εἰδῶλον, ἢ ποιότητα τῶν ἐκτὸς ὑποκειμένων σωμάτων, οὐκ
ἂν τοῦ βλέποντος τὸ μέγεθος ἐγνώκειμεν, ὅλον ὄρους, εἰ τύχοι,
μεγίστου. τηλακῶτον γὰρ εἰδῶλον ἐνέπιπτον ἂν ἀπ' αὐτοῦ τοῖς
ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ἥλικον ἐστὶν αὐτὸ, ὅπερ παντάπασιν
ἄλογον, ἅμα τῷ καὶ κατὰ μίαν ὁπλὴν καιροῦ πρὸς ἕκαστον
τῶν ὀρώμενων, εἰ καὶ μυρίαι τύχοιεν ὄντες, ἀφικνεῖσθαι. τῷ
τε ὀπτικῷ οὐκ οἶόν τε τοσαύτην ῥύσιν ἐκτετατομένη λαμβά-
νειν, ὥς περιχεῖσθαι παντὶ τῷ βλέπομένῳ σώματι. τοῦτο

Cap. V. Praesertim autem credet hoc aliquis fieri
doctus, quomodo consentaneum sit nos videre. Porro
initium etiam hujus sermonis tale est. Corpus videns e
duobus alterum efficit: aut mittens de se aliquid ad nos
cum illo etiam propriam indicat dignotionem, aut, si
ipsum nihil mittit, expectat aliquam a nobis ad se veni-
re facultatem sentientem. Utrum igitur ipsorum sit
verius, hoc potissimum modo judicabitur. Per pupillae
foramen videmus; quod si expectasset portionem aliquam,
aut facultatem, aut imaginem, aut qualitatem corporum
extrinsecus subjectorum ad se proficisci, non ejus, quod
videtur, magnitudinem cognovissemus, montis verbi
gratia maximi. Tanta enim imago ab eo oculis nostris
incidisset, quanta ipsa est; quod omnino ratione caret;
simul et eodem temporis momento ad singulos videntes,
etiam si mille fuerint, pervenirent, quum visorius etiam
spiritus nequeat splendore suo tantum extendi, ut toti
corporei, quod videtur, circumfundatur. Hoc enim simile

Ed. Chart. V. (215.)

Ed. Bas. I. (314.)

γὰρ ὁμοίον ἐστὶ τῷ τῶν Στωϊκῶν σταλαγμῶν κεραυνημένῳ
ἐν πάσῃ θαλάττῃ. λείπεται οὖν ἔτι τὸν πέριξ αἶρα τοιοῦ-
τον ὄργανον ἡμῖν γίγνεσθαι, καθ' ὃν ὑρῶμεν χρόνον, ὅποιον.
ἐν τῷ σώματι τὸ τεῦρον ὑπάρχει διὰ παντός. τοιοῦτον
γὰρ τι πάσχειν ἔοικεν ὁ περιέχων ἡμᾶς ἀὴρ ὑπὸ τῆς τοῦ
πνεύματος ἐκπτώσεως, ὅποῦν τι καὶ πρὸς τῆς ἡλιακῆς αὐγῆς.
ἐκείνη τε γὰρ ψαύουσα τοῦ ἄνω πέρατος αὐτοῦ δίδωσιν, εἰς
ὅλην τὴν δύναμιν, ἥ τε διὰ τῶν ὀπτικῶν τεύρων ὄφρις φαι-
νομένη τὴν μὲν οὐσίαν ἔχει πνευματικὴν, ἐμπίπτουσα δὲ
τῷ περιέχοντι καὶ τῇ πρώτῃ προσβολῇ τὴν ἀλλοίωσιν ἐυγα-
ζομένη διαδίδωσιν ἄχρι πλείστου συνεχοῦς αἵτῳ, δηλοῦντε
τοῦ πέριξ σώματος ὑπάρχοντος, ὡς ἐν ἁκαρῷ χρόνῳ τὴν
ἀλλοίωσιν εἰς ὅλον αὐτὸ διαπέμπειν. ἐναργῶς γὰρ τοιοῦτον
φαίνεται κατὰ τῆς κατὰ τὸν ἥλιον ὑπάρχοντος δυνάμεως. Θέντες
γούν τι σιερὸν σῶμα μεταξὺ τῶν ἀφεξῆς αἶρα βλέπομεν
εὐθέως ἀπολλύντα τὴν αὐγὴν, ὡς ἐν τῷ μεταβάλλειν φω-
τοειδῇ γιγνόμενον, οὐκ ἐν τῷ μεταβεβληκέναι διαμένοντα.
μόνιμον γὰρ ἂν ἦν τὸ φῶς ἐν ἑαυτῷ μέχρι πολλοῦ, κἢν

est Stoicorum guttae toti mari temperatae. Relinquitur
itaque adhuc, ambientem aërem tale nobis instrumentum
fieri, quo tempore videmus, quale in corpore nervus
perpetuo existit. Ejusmodi enim quippiam accidere vide-
tur ambienti nos aëri a spiritu, quum excidit, ejus-
modi etiam a solis splendore. Ille liquidem supernum
ipsum extremum attingens in totam se facultatem com-
municat, et visus per nervos visorios apparens substan-
tiam habet spiritalem. At incidens ambienti et primo
incurfu alterationem efficiens tradit ei quam longissime,
quod illi continuum est, scilicet ambiens corpus, ut in
momento temporis alterationem in totum ipsum trans-
mittat. Evidenter enim hujusmodi apparet in solis vir-
tute; nam, posito quodam solido corpore, in medio sub-
sequenti aëris statim videmus splendorem perire, ceu
qui, dum impuntatur, lucidus evadat, non autem, quod
permutatus illa permaneat. Firmum enim lumen in se
diu teneret, etiam si id, quod illuminat, fuerit ablatum.

Ed. Chart. V. [215. 216.]

Ed. Bas. I. (314.)

ἔρῃ τὸ φωτίζον. [216] οὕτως δὲ καὶ νεύρον κτηθέντος, ὅσον
 ἂν ἡ τομὴ χωρήσῃ τῆς πρὸς τὸν ἐγκέφαλον συνεχείας, ἀναί-
 σθητον ἐκθίως γίνεται. φαίνεται γοῦν ὁμοίον τε πάθος
 ἀμφοτέρωθεν συμβαίνειν, τῷ τε νεύρῳ καὶ τῷ πέριξ αὐτοῦ
 κατὰ μὲν τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἔχουσιν ἤδη τιτὰ ὁμοιότητα,
 πρὸς τὰ τὸ μεταβάλλον ὁμοιοιμένοις ἀκριβῶς ὡσαύτως τῇ
 συνεχείᾳ, καὶ τοῦ πύσχειν ἀεὶ δεομένοις, ὥσπερ ὁ πέριξ
 ἡμῶν ἄρρ, ὅποτε φωτίζεται. σαφὲς γοῦν ἡ μὲν καὶ
 αὐτὸν θερμασία μέχρι πολλοῦ διαμένει, καὶ χωρισθῇ τὸ
 θερμαίνον, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ψυχὴ, οὐκέτι παρόντος τοῦ
 ψύχοντος, ἢ δ' αὖτὴ παραχρῆμα τῷ φωτίζοντι συναπέρχε-
 ται. φαίνεται δὲ καὶ κατὰ τὰς ἀριτηρίας ἡ αὐτὴ φύσις
 ὁμοίως γοῦν τοῖς νεύροις καὶ αὗται διατηρηθεῖσαι τε καὶ
 βελύχῃ διαληφθεῖσαι ἀσφυνκτοὶ γίνονται, κτερηθεῖσθαι οὐχ,
 ὡς Ἐρασίστρατος οἶεται, τοῦ παρὰ τῆς καρδίας ἐπιπνευμο-
 μένου πνεύματος, (δεδεικται γὰρ ἐν ἄλλοις ὑφ' ἡμῶν ἀδύ-
 νατον τοῦτο, δευχθήσεται τε καὶ πῦρ ἐν τοῖς ἐφεξῆς, ὡς
 μηδὲν τῷ λόγῳ λείπειν,) ἀλλὰ τῷ τοῖς χιτῶνας αὐτῶν

Ita vero et nervo secto, quantum sectio a continuitate
 cerebri separaverit, tantum in insensibilis statim redditur.
 Apparet itaque similis aliquis affectus utrisque accidere,
 et nervo, et ambienti aëri, secundum suam naturam
 similitudinem quandam habentibus, dum exacte ad id,
 quod transmutat, assimilantur, quatenus continui sunt, atque
 etiam ut semper afficiantur indigent, quemadmodum
 ambiens nos aër quum illuminatur, manifesto ipsius calor
 diu permanet, etiam si id, quod calefacit, separatum sit,
 similiter et refrigeratio, dum non amplius est, quod refri-
 gerat, splendor autem statim cum eo, quod illuminat,
 discedit. Apparet etiam in arteriis eadem natura, uti in
 nervis; et hae disseolae interceptaeque funiculo non
 pulsant, destitutae non, ut Erasistratus putat, eo qui a
 corde mittitur spiritu; nam ostendimus hoc alibi fieri
 non posse, ostendeturque etiam nunc in subsequentibus,
 ne quicquam sermoni desit; verum quia topicum ipsarum

Ed. Chert. V. (216.)

Ed. Bas. I. (314.)

συντελεῖς ὑπάρχοντας τῇ τῆς καρδίας σώματι παρ' ἐκείνου
τὴν δύναμιν ἐπιρρέουσιν ἴσχειν ἀεὶ κοινόν μὲν οὖν ἀπασῶν
ἴσται τῶν αἰσθητικῶν δυνάμεων ἀπ' ἐγκεφάλου τὴν ἀρχὴν
ἔχουσιν φέρεσθαι διὰ τῶν νεύρων ἄχρι τῶν οἰκείων ὀργάνων,
ὁμοειδῆς δὲ καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν τὸ νεῦρον ὑπάρχειν τῇ
ἐγκεφάλῳ, πλὴν ὅσον ἐπιλήθῃ δυσπαθείας ἐνεκεν εὐθὺς ἐν
αὐτῷ τοῦτο, τοσοῦτον ἀπεχώρησε τῆς ἐγκεφάλου φύσεως.
ὅσον δὲ ἐσληφρύνθη πληθύν, εὐθὺς καὶ διὰ τοῦτ' αὐτὸ
δαίται τῆς ἐκείνου διηγετοῦς ἐπικουρίας, ὥς, εἴ γε τοιοῦτον
ἔμεινεν, οἷον ἴσται ὁ ἐγκέφαλος, οἷα ἂν ἰδεῖτο τῆς ἑξ' αὐτοῦ
βοηθείας. αἱ γὰρ τῶν οὐσιῶν ιδιότητες εἰκείας εἰνταῖς,
ἔχουσι καὶ τὰς τῶν δυνάμεων ιδιότητας. εἰς ὅσον οὖν ἔκα-
στον τῶν αἰσθητικῶν ἰδίως ὀνομαζομένων νεύρων ἀπεχω-
ρήκε τῆς ἐγκεφάλου φύσεως, εἰς τοσοῦτον καὶ τῆς δυνάμεως
αὐτοῦ. καλεῖται δ' ἰδίως αἰσθητικὰ νεῦρα τὰ τοῖς αἰσθη-
τικοῖς ὀργάνοις ἐπιτεμπόμενα, μαλακώτερα τῶν ἄλλων ὑπάρ-
χοντα τῶν κινούτων τὰ μόρια, προμηθεύς καὶ τοῦτο τῆς
φύσεως ἐργασαμένης. ἐπειδὴ γὰρ ἡ μὲν αἰσθησις οὐκ ἄνευ

continuae cordis corpori sunt, ab illo influentem faculta-
tem semper obtinent. Commune igitur omnium est sen-
sus facultatum, quae a cerebro originem ducunt, per ner-
vos usque ad propria instrumenta deferri; item quod
nervus substantia cerebro respondet, nisi quod quantam,
ne esset ad patiendum facilius, statim condensatus est,
tantum a cerebri natura hoc ipso recessit. Quo vero con-
densatus obdurnit, eo statim etiam propter id ipsum,
continenter illius praesidium requirit; nam si talis mane-
ret, qualis est cerebrum, non desideraret ab illo auxi-
lium. Etenim substantiarum proprietates sibi similes
habent et facultatum proprietates. Quantum igitur singuli
nervi sensorii proprie dicti a cerebri natura recesserunt,
tantum etiam ab ipsius facultate. Vocantur autem pro-
prie sensorii nervi, qui instrumentis sensoriis immittuntur,
molliores aliis, qui partes movent, provide etiam hoc
natura quum fecerit. Quoniam sensus non est absque

Ed. Chapt. V. [216.]

Ed. Hal. I. (314.)

τοῦ διατεθῆναι πως τὸ νεῦρον, ἥ δὲ κίνησις ἐν τῷ δυνάμει μόνον τῇ ἐνέργειαν ἔχει, κατὰ λόγον ἀπαλωτέρον μὲν τὸ αἰσθητικόν, σκληρότερον δὲ τὸ κινητικόν νεῦρον ἐγένετο μέτεστι δὲ καὶ τοῖς κινητικοῖς ἵπασιν αἰσθήσεως ἀπικῆς, ἐπειδὴ παχυμερές ἐστὶ τὸ ταύτης αἰσθητόν. ἔμπαιον δὲ πούτω τὸ τῆς ὕψεως νεῦρον οὐ τῷ τετρηῆσθαι μόνον αἰσθητῷ τρήματι τὴν ὑπεροχὴν ἐνδείκνυται τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ τῇ μαλακότητι, καὶ τῷ μεγέθει, καὶ τῷ δευεῖσθαι πάσι ἐν ὀφθαλμοῖς γενόμενον ἐξομοιοῦσθαι τε κατὰ πάντα ἐγκεφάλῳ, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ νεῦρον ὅλον ἐστὶν ἐγκεφάλου τε καὶ ὀφθαλμοῦ μεταξὺ· τὸ μὲν εἶδος ἐνυτοῦ μαλακώτερον ἔχει, τὸ δ' ἔξω σκληρότερον, ἀμφοτέρων στοχασαμένου τοῦ δημιουργοῦ, τῆς τε κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ἀσφαλείας καὶ τοῦ διασώζειν, εἰς ὅσον οἶόν τε, τὴν ἐγκεφάλου φύσιν. εἰκότως οὖν ἀπάντων νεύρων, οὐ μόνον τῶν ἐξ ἐγκεφάλου περικύτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ τοῦ νωτιαίου, μέγιστον ἀπειργάσθη τὸ τῆς ὕψεως. ἐξαιρέτα γὰρ ἔχον αὐτῷ παρὰ τὰλλα ὑπάρχειν πολλὰ, τετρηῆσθαι τε διὰ τοῦ βίου, καὶ μαλακὰ μὲν

hoc, quod quoque modo afficiantur nervi, motus autem in faciendo solo actionem obtinet, merito sensorius mollior, durior autem motorius nervus factus est. Jam motorii omnes sensus tactus participes sunt, quoniam hujus sensibile crassiorum est partium. E contrario visorius nervus non solum, quoniam sensibili foramine pervius est, excellentiam facultatis indicat, sed etiam mollitie et magnitudine, et quod immergatur rursus in oculos, cerebroque per omnia respondeat. Idem vero nervus totus inter cerebrum et oculum medius consistit: interiorem ipsius partem molliorem habet, externam duriolem. Opifex utrumque commentus est, tum ut inter ambulandum tutus esset, tum ut cerebri naturam, quatenus licet, conservaret. Merito igitur nervorum omnium, non solum ex cerebro procedentium, sed etiam eorum, qui ex spinali medulla exoriantur, qui ad visum spectat, maximus effectus est; quippe eximia conveniebant ipsi praeter alios adesse, tum ut foraminibus per ipsum pateat,

Ed. Charr. V. [216. 217.]

Ed. Bas. I. (314.)

είναι ταῦτα, σκληρὰ δὲ τὰ περίεξ, ἀφικνεῖσθαι τε δὲ αὐτοῦ πολλήν ἐξ ἑγκεφάλου πνευματικὴν οὐσίαν εἰς τὰς χώρας τῶν ὀφθαλμῶν. τὸ τ' οὖν τρῆμα πάντως ἔχρη ὑπὸ τινος οὐσίας περιέχεσθαι στεγανῆς, ἥτις ἄνευ τοῦ παχυνθῆναι τὸ νεῦρον οὐκ ἂν ἐγένετο, τὸ τε πάχος αὐτοῦ διττῆς ἔχει ἰδέαν, μαλακοῦ μὲν ἔνδον, ἔξωθεν δὲ σκληροῦ γενομένου. ὅτι δὲ καὶ τὸν ὀφθαλμὸν οὐκ ὀλίγης ἔχρη οὐσίας ἑγκεφάλου μετεληφέναι, πεισθεῖης ἂν σαφῶς ἀνατεμὼν αὐτόν. εὐρήσεις γάρ ὑπὸ [217] τοῖς χιτῶσιν ἔνδον ὑγρὰ σφαιροειδῆ διττά, τὸ μὲν οὕτω μαλακόν, οἷαπὲρ ἐστὶν ὕαλος ἢ μετρίως λυθείσα, τὸ δ' οὕτω σκληρόν, οἷος ὁ μετρίως παγὼς κρύσταλλος. ὀνομάζεται δ' ὑπὸ τῶν λατρῶν ὕαλοειδὲς μὲν τὸ μαλακώτερον, κρυσταλλοειδὲς δὲ τὸ σκληρότερον, ἀπὸ τῆς πρὸς ὕαλόν τε καὶ κρύσταλλον ὁμοιότητος, οἷς οὐ μόνον ταῖς συστάσεσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς χροιαῖς ὅμοιον· ἀκριβῶς γάρ ἐστι καθαρά, καὶ διαυγής, καὶ λαμπρά. πρότερον μὲν οὖν ἐκδέχεται τὸν ἐξ ἑγκεφάλου καθήκοντα πόρον εἰς ἑκάτερον αὐτῶν τὸ ὕαλοειδὲς, ἑφεξῆς δ' αὐτῷ τὸ κρυ-

tum ut mollis sit inibi, durus autem extrinsecus, et per ipsum multa ex cerebro spiritalis substantia in oculorum regiones perveniat. Itaque foramen omnino substantia quadam solida contineri oportebat, quae, nisi crassesceret nervus, non utique foret. Crassities ipsius duplicem habet formam, qui mollis intus, extrinsecus durus generatus est. Quod vero et oculum non exiguae cerebri substantiae participem esse conveniebat, credideris manifesto, ubi ipsum dissecueris. Invenies enim sub tunicis intus humores orbiculares duplices, alium ita mollem, cuiusmodi est vitrum mediocriter solutum, alium ita durum, cuiusmodi est glacies modice concreta. Nominatur autem a medicis mollior vitreus, durior crystallinus, a vitri et crystalli similitudine, quibus non solum substantia, sed etiam coloribus respondent, liquidem exacte purus est, pellucidus et splendidus. Prius igitur meatum ex cerebro in utrumque ipsorum descendantem vitreus excipit, post ipsum crystallinus, similis paulatim

Ed. Charp. V. [216.]

Ed. Pal. I. (314.)

τοῦ διατεθῆναι πως τὸ τεῦρον, ἥ δὲ κήσις ἐν τῷ δρῶν
μόνῳ τῇ ἐνέργειαν ἔχει, κατὰ λόγον ὑπαλωτέρον μὲν τὸ
αἰσθητικόν, σκληρότερον δὲ τὸ κινητικόν τεῦρον ἐγένετο
μέτεστι δὲ καὶ τοῖς κινητικοῖς ὕπασιν αἰσθητικῶς ἀπικτῆς
ἐπειδὴ παχυμερές ἐστι τὸ ταύτης αἰσθητόν. ἔμπαν δὲ
τούτῳ τὸ τῆς ὕψεως τεῦρον οὐ τῷ τετρῆσθαι μόνον αἰσθη-
τῷ τρέματι τὴν ὑπεροχὴν ἐνδείκνυται τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ
καὶ τῇ μαλακότητι, καὶ τῷ μεγέθει, καὶ τῷ δύεσθαι πάλιν
ἐν ὀφθαλμοῖς γενόμενον ἐξομοιοῦσθαι τε κατὰ πάντα ἐγκε-
φάλῳ, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ τεῦρον ὅλον ἐστὶν ἐγκεφάλου τε καὶ
ὀφθαλμοῦ μεταξύ· τὸ μὲν ἄνδρῳ ἑαυτοῦ μαλακώτερον ἔχει,
τὸ δ' ἔξω σκληρότερον, ἀμφοτέρων στοχασαμένου τοῦ δη-
μιουργοῦ, τῆς τε κατὰ τὴν ὁδοπορίαν ἀσφαλείας καὶ τοῦ
διασώζειν, εἰς ὅσον οἶόν τε, τὴν ἐγκεφάλου φύσιν. εἰκύτως
οὖν ἀπάντων τεύρων, οὐ μόνον τῶν ἐξ ἐγκεφάλου πεφυκό-
των, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ τοῦ νωτιαίου, μέγιστον ἀπειργάσθη
τὸ τῆς ὕψεως. ἐξαιρέτα γὰρ ἐχοῖν αὐτῷ παρὰ τῶλλα ὑπάρ-
χειν πολλὰ, τετρῆσθαι τε διὰ τοῦ βύθους, καὶ μαλακὰ μὲν

hoc, quod quocunque modo afficiantur nervi, motus autem
in faciendo solo actionem obtinet, merito sensorius mol-
lior, durior autem motorius nervus factus est. Jam
motorii omnes sensus tactus participes sunt, quoniam
huius sensibile crassiorum est partium. E contrario viso-
rius nervus non solum, quoniam sensibili foramine per-
vius est, excellentiam facultatis indicat, sed etiam mollitie
et magnitudine, et quod immergatur rursus in oculis,
cerebroque per omnia respondeat. Idem vero nervus
totus inter cerebrum et oculum medius consistit: interio-
rem ipsius partem molliorem habet, externam durio-
rem. Opifex utrumque commentus est, tum ut inter ambulan-
dum tutus esset, tam ut cerebri naturam, quatenus licet,
conservaret. Merito igitur nervorum omnium, non
solum ex cerebro procedentium, sed etiam eorum, qui
ex spinali medulla exoriuntur, qui ad visum spectat,
maximus effectus est; quippe eximia conveniebant ipsi
praeter alios adesse, tum ut foraminibus per imum pateat,

Ed. Chart. V. [216. 217.]

Ed. Bas. I. (314.)

εἶναι ταῦτα, σκληρὰ δὲ τὰ περίεξ, ἀφικνεῖσθαι τε δὲ αὐτοῦ πολλήν ἐξ ἑγκεφάλου πνευματικὴν οὐσίαν εἰς τὰς χώρας τῶν ὀφθαλμῶν. τὸ ἔ' οὖν τρῆμα πάντως ἐχρῆν ὑπό τινος οὐσίας περιέχουσθαι στεγανῆς, ἥτις ἄνευ τοῦ παχυνοθῆναι τὸ νεῦρον οὐκ ἂν ἐγένετο, τὸ τε πάχος αὐτοῦ διττὴν ἔχει ἰδέαν, μαλακοῦ μὲν ἔνδον, ἔξωθεν δὲ σκληροῦ γενομένου. ὅτε δὲ καὶ τὸν ὀφθαλμὸν οὐκ ὀλίγης ἐχρῆν οὐσίας ἑγκεφάλου μετεληθῆναι, πεισθεῖς ἂν σαφῶς ἀναιτεμὼν αὐτόν. εὐρήσεις γάρ ὑπὸ [217] τοῖς χιτῶσιν ἔνδον ἰγρὰ σφαιροειδῆ διττὰ, τὸ μὲν οὕτω μαλακόν, οἷα πέρ ἐστιν ὕαλος ἢ μετρίως λυθαῖσα, τὸ δ' οὕτω σκληρόν, οἷος ὁ μετρίως παγεῖς κρύσταλλος. ὀνομάζεται δ' ὑπὸ τῶν λατρῶν ὕαλοειδὲς μὲν τὸ μαλακώτερον, κρυσταλλοειδὲς δὲ τὸ σκληρότερον, ἀπὸ τῆς πρὸς ὕαλόν τε καὶ κρύσταλλον ὁμοιότητος, οἷς οὐ μόνον ταῖς αὐστάσεσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς χρομαῖς ὅμοιον ἁκριβῶς γάρ ἐστι καθαρά, καὶ διαυγής, καὶ λαμπρά. πρότερον μὲν οὖν ἐκδέχεται τὸν ἐξ ἑγκεφάλου καθήκοντα πόρον εἰς ἐκάτερον αὐτῶν τὸ ὕαλοειδὲς, ἔφεξῃς δ' αὐτῷ τὸ κρυ-

tum ut mollis sit inibi, durus autem extrinsecus, et per ipsum multa ex cerebro spiritalis substantia in oculorum regiones perveniat. Itaque foramen omnino substantia quadam solida contineri oportebat, quae, nisi crassesceret nervus, non utique foret. Crassities ipsius duplicem habet formam, qui mollis intus, extrinsecus durus generatus est. Quod vero et oculum non exiguae cerebri substantiae participem esse conveniebat, credideris manifesto, ubi ipsam diffeceris. Invenies enim sub tunicis intus humores orbiculares duplices, alium ita mollem, ejusmodi est vitrum mediocriter solutum, alium ita durum, ejusmodi est glacies modice concreta. Nominatur autem a medicis mollior vitreus, durior crystallinus, a vitri et crystalli similitudine, quibus non solum substantia, sed etiam coloribus respondent, liquidem exactè purus est, pellucidus et splendidus. Prius igitur meatum ex cerebro in utrumque ipsorum descendantem vitreus excipit, post ipsum crystallinus, similis paulatim

Ed. Chart. V. [217.]

Ed. Bas. I. (314. 315.)

σταλλοειδὲς ἰσικὸς ἀτρεμία πεπλατυσμένη σφαίρα· καὶ τοίνυν ὁ πόρος αὐτὸς ἅμα τῷ περιέχοντι τείρεται διεξελθὼν τὸν ἐξοχθέν χιτῶνα κατὰ (315) τὸν ὀφθαλμὸν ἀμφω ταῦτα πάσχει κατὰ τὴν πρώτην ἐκπτώσιν, ἣν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ ποιεῖται, ἐκεῖ μὲν τὸ πνεῦμα κερατιύον τοῖς ὑγροῖς ἕτεκα τοῦ γενέσθαι τὴν οὐσίαν αὐτῶν ὅλην αἰσθητικὴν· περιλαμβάνει δ' αὐτὸς λυθείσῃ τε καὶ πλατυθείσῃ τῇ κατὰ τὸ νεῦρον οὐσίᾳ τὸ ὑαλοειδὲς ὑγρὸν ἐκφυόμενος κατὰ τὸ πέρας ἑαυτοῦ τῷ μεγίστῳ κύκλῳ τοῦ κρυσταλλοειδοῦς. ὥστε σοι τὸ σχῆμα δοῦναι τοῦ πλατυθέντος τείρου παραπλήσιον ἀμφιβλήστρου γεγονέναι· διὸ καὶ προσηγορεύουσιν ἀμφιβλήστρουειδῇ χιτῶνα τοῦτ' τὸ σῶμα· καὶ εἰ περιέχων ὅλον αὐτὸ περιστέλης ὁμοῦ πᾶν ἀθροῖσται μέρος, ἐγκέφαλός σοι φανεύεται, καὶ εἰ δείξαις γὰρ τιτὲ μὴ τελευτήσας, πόθεν ἡθροίσθη, φήσκει μέρος ὑπάρχειν ἐγκεφάλου τὸ δεκνόμενον σῶμα, καὶ ἀπιστήσῃ κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτὸ περιέχεσθαι. τοσαύτῃ μὲν ὑπεροχῇ τῆς κατασκευῆς ὀφθαλμὸς κέχρηται παρὰ τὰλλα τῶν αἰσθησιῶν ὄργανα· καὶ θαυμαστὸν οὐδέν, εἰς ὅσον αὐτοῦ τὸ

orbi dilatato. Quapropter meatus ipse una cum nervo ambiente exterierem permeans tunicam in oculo ambo haec patitur: qua primum in regionem ipsius excidit, illic sane spiritus humoribus miscetur, ut substantia ipsorum tota fiat sensibilis; porro amplectitur rursus soluta dilatataque nervi substantia vitreum humorem ingrediens juxta extremum ipsius maximum crystallini circulum. Quapropter tibi figura videbitur nervi dilatati similis reti evalisse, ob. idque etiam corpus hoc tunicam appellant retiformem. Quod si, toto eo adempto, coneris omnem simul partem coacervare, cerebrum tibi apparebit; ac si ostēderis alicui non speculato, unde collectum sit, dicet, partem esse cerebri corpus, quod ostēditur, ac fidem non adhibebit, in oculis ipsum contineri. Tantam sane excellentiam structurae oculus praeter alia sensuum instrumenta affectus est; ac mirabile nihil, quanto ipsius primum sensibile exactius est et sub-

Ed. Chart. V. (217.)

Ed. Bas. 4. (315.)

πρῶτον αἰσθητὸν ἀκριβέστερόν τ' ἐστὶ καὶ λεπτομερέστερόν, ἢ τοῖς ἄλλοις, εἰς τοσοῦτον καὶ τῆς ἐγκεφάλου φύσεως αὐτὸ ἐπὶ πλείον ἐκείνων μετεληφέναι. οὔτε γὰρ εὐρήσεις αὐτὴν ἔτε τὴν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον οὐσίαν ἐν οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὀργάνων, οὔτε κατὰ τὰς κοιλίας, ὡς ἐν αὐτῷ, πνεύματος ψυχικοῦ τοσοῦτον πλῆθος. εἰκότως δ', ὡς ἔφην, οὕτω κατεσκευάσθη, θεάμενος ὀργάνῳ χρῆσθαι τῷ περίεξ αἵρε· καὶ γίγνεται δὲ τοιοῦτον ὄργανον αὐτῷ πρὸς τὴν τῶν αἰσθητῶν οἰκίαν διάγνωσιν, ὅλον ἐγκεφάλῳ τὸ τεῦρον, ὥσθ', ὃν ἔχει λόγον ἐγκέφαλος πρὸς τὸ τεῦρον, τοιοῦτον ὀφθαλμὸς ἔχει πρὸς τὸν αἶρα. τὸ δ' οἰκεῖον αἰσθητὸν ὕψους, ὅπερ καὶ πρῶτον αὐτῆς αἰσθητὸν ὠνόμασα, τὸ τῶν χρομάτων ἐστὶ γένος. ἐκείνου μὲν γὰρ πρώτου τε καὶ καθ' αὐτὴν καὶ μόνη τῶν ἄλλων αἰσθάνεται, καθάπερ ἡ γεῦσις τῶν χυμῶν. συνδιαγιγνώσκει δ' αὐτῷ τὸ κεκρασμένον σῶμα, καθάπερ ἡ γεῦσις τὸ τοὺς χυμοὺς ἔχον. ἀλλ' ἡ μὲν γεῦσις ὁμοίως ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσιν ἐπὶ τὸ τοῦ ζώου σῶμα περιμένει παραγενέσθαι τὸ αἰσθητὸν· ἡ δ' ὄψις ἐκτείνεται διὰ μέσου τοῦ αἵρος ἐπὶ τὸ κεκρασμένον. ὅθεν αὐτῇ μόνη συνδιαγιγνώσκειν

tilius quam alia, tanto etiam magis quam illa cerebri naturae esse particeps. Neque enim ipsam amplius cerebri substantiam in ullo alio instrumento invenias, neque in ventriculis, ut in ipso, spiritus animalis copiam permultam. Merito autem, ut dixi, sic constructus est, instrumento ufurus aëre circumfluo. Fit autem tale instrumentum ad propriam sensilium dignotionem, cuiusmodi cerebro nervus est. Quocirca, quam habet rationem cerebrum cum nervo, talem oculus habet cum aëre. At propriam visus sensile, quod et primum ipsius sensile nominavi, colorum genus est. Illud enim primum et per se et solus inter alios sentit, quemadmodum gustus sapores. At coloratum corpus simul cum eo cognoscit, quemadmodum gustus, quod sapores obtinet. Verum gustus perinde atque alii sensus ad animantis corpus sensile proficisci expectat. Visus per medium aërem ad coloratum extenditur; unde ipse solus

Ed. Chart. V. [217. 218.]

Ed. Bał. I. (515.)

ὑπάρχει τῇ χροίᾳ τοῦ βλέπομένου τό τε μέγεθος αὐτοῦ καί
 τό σχῆμα, μηδὲ τούτου δυναμένης αἰσθάνεσθαι αἰσθήσεως
 ἄλλης, ὅτι μὴ κατὰ συμβεβηκός ἐπίοιτε τῆς ἀφῆς. ἐξείρ-
 γασται γοῦν τοσοῦτον ὁ λόγος ἐν τῷ πέμπτῳ περὶ ἀποδείξεως.
 τῇ δ' οὖν ὀφεί περὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει καὶ θέσιν καὶ
 διάστημα συνδιαγινώσκειν τοῦ κεχωσμένου σώματος, οὐ-
 δενός τῶν ἄλλων αἰσθάνεσθαι δυναμένου. ὅσοι δ' ἐπιχειροῦσι
 καὶ ὁσφρήσει καὶ ἀκοῇ τὴν θέσιν τὸν αἰτὸν ἀποπέμποντος
 σώματος, ἢ τοῦ πλήξαντος τὸν αἶερα μεταδιδόναι τῆς δια-
 γνώσεως, ὅπως ἁμαρτάνουσιν, οὐ νῦν καιρὸς ἐρεῖν. εἰρηται
 γὰρ ἐπὶ πλείστον ὑπὲρ ἀπάντων τῶν κατὰ τὰς δύο αἰσθη-
 σεις φαινομένων ἐν τῷ πέμπτῳ περὶ τῆς ἀποδείξεως, ὥσπερ
 γ' ἔφαμεν· ἐν ἣ πραγματείᾳ γυμνασάμενός τις ἐτοιμότερον
 ἀκολουθήσει τοῖς νῦν λεγομένοις. ἐπε[218]δείκναι γὰρ ἐν
 ἐκείνοις ἅπαντα μαρτυροῦντα τῷ τὸ βλέπομενον σῶμα καθ'
 ὃν ἂν ὑπάρχη τόπον ὁρᾶσθαι. φαίνεται δὲ τοῦτ' ἐναργῶς
 καὶ δι' αὐτῆς τῆς αἰσθήσεως· ὅθεν οὐδ' οἱ γεωμετρικοὶ
 μετ' ἀποδείξεως, ἀλλ' αὐτόθεν ὡς ἐναργῆς αὐτὸ τιθέασιν,

una cum colore ejus quod videtur cognoscit et magnitu-
 dinem ipsius et figuram, quum ne hoc quidem alius
 sensus possit percipere, nisi per accidens nonnunquam
 tactus. Itaque disputatio in quinto de demonstratione
 eatenus producta est. At visu praeter alia licet et situm
 et intervallum pariter corporis colorati dignoscere, quum
 nullum aliorum sentire queat. Porro qui aggrediuntur
 et olfactu et auditu situm corporis, quod vaporem emittit,
 aut ferientis aërem dignoscere, quomodo errent, non est
 hujus loci dicere. Quippe fulissime de omnibus, quae ex
 duobus sensibus apparent, in quinto de demonstratione
 expositum est, quemadmodum diximus; in quo opere
 exercitatus aliquis promptius affequetur ea, quae nunc
 dicuntur. Nam in illis ostensa sunt omnia, quae testentur,
 corpus visibile, quocunque sit loco, videri; id quod evi-
 denter etiam apparet ex ipso sensu, unde neque geome-
 trici cum demonstratione, sed per se tanquam evidens.

Ed. Chart. V. [218.]

Ed. Berl. 1. (515.)

καίτοι τοῦ γε κατ' εὐθείας ὄραν ἡμῶς γραμμὰς, ἣ τοῦ τῆν ὄψιν, ἐπειδὴν ἀκριβῶς τινα λείω καὶ στίλβοντι προσπέσῃ, κατὰ τὴν ἴσην ἀνακλάσθαι γωνίαν ἢ προσέπεσεν, ἀποδείξεις φέρονται τινες. εἴπερ οὖν ἡ ὄψις μόνη τῶν ἄλλων αἰσθησέων αἰσθάνεται τοῦ κινουῦντος αὐτὴν αἰσθητοῦ διὰ μέσου τοῦ αἵρος, οὐχ ὡς βυκτηρίας τινός, ἀλλ' ὡς ὁμοειδοῦς τε καὶ συμφροῦς ἐαυτῇ μορίου, καὶ μόνη τοῦτ' ἐξαίρετον αὐτῇ δέδοται μετὰ τοῦ καὶ δι' ἀνακλάσεως ὄραν, εἰκότως ἐδεήθη πτεύματος ἄνωθεν ἐπιζήοντος αὐγοειδοῦς, ὃ προσπίπτον τῷ περίῳ αἵρι καὶ ὅλον ἐπιπλήττον αὐτόν ἐαυτῇ συνεξομοιώσει. θεόντως οὖν ἐροῦμεν, αὐγοειδὴς μὲν εἶναι τὸ τῆς ὄψεως ὄργανον, ἀεροειδὴς δὲ τὸ τῆς ἀκοῆς, ἀτμοειδὴς δὲ τὸ τῆς ὀσμῆς, καὶ τὸ μὲν τῆς γεύσεως ὑγρόν, τὸ δὲ τῆς ἀφῆς γεῶδες. οὐδὲ γὰρ ὅλον τ' ἦν ἐτέρως ἔχειν αὐτὰ τῆς ἐκ τῶν ὁμοίων ἀλλοιώσεως χρίζοντα, καὶ τοῦτ' ἂν ἦν, ὃ βούλεται δηλοῦν ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐν οἷς φησι·

Γαίη μὲν γὰρ γαῖαν ὁπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ,

ipsum ponunt, quanquam ejus, quod secundum rectas nos videmus lineas, aut quod visus, ubi exacte laevi cuiuspiam et lucenti inciderit, secundum aequalem reflectatur angulum cui occurrerit, demonstrationes nonnullae feruntur. Si igitur visus solus ex aliis sensibus percipit sensibile, quod ipsum movet, per medium aërem, non cum per baculum quendam, sed partem cónsimilem specie et cognatam ipsi, ac soli hoc ipsi eximium datum est, simul quod per reflexum videt, merito opus habuit spiritu desuper influente pellucido, qui ambienti aëri incidens et veluti converberans ipsum sibi assimilabit. Necesario igitur dicetur, visus instrumentum esse pellucidum splendidumque, auditus aëreum, olfactus vaporosum, gustus liquidum, tactus terrestre. Neque enim aliter liceret habere ea, ut quae alterationem ex similibus requirant. Atque hoc utique erat, quod Empedocles his versibus voluit significare:

*Terram equidem terra, sed aquam spectamus aqua,
igne*

Ed. Chart. V. [218.]

Ed. Bas. I. (515.)

Αἰθέρι δ' αἰθέρα διοτ, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ αἰδηλον.
 κλοθανόμεθα γὰρ ὄντως τῷ μὲν γεωδαιτέρῳ τῶν αἰ-
 σθητηρίων, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἀφή, τῆς γεώδους φύσεως ἐν τοῖς
 αἰσθητοῖς, τῷ δ' αἰγαιδαιστῶν, τῇ τῆς ὀψείας, τῆς αὐγοειδούς,
 καθάπερ γε καὶ τῷ κατὰ τὴν ἀκοὴν ἀεροειδέῳ γιγτομένῳ
 τῶν ἰδίων αἶρος παθημάτων ἢ διάγνωσις ἀποτελεῖται. καὶ
 μὲν δὲ καὶ τῷ κατὰ τὴν ἰσχυρῶν ὑγρῶ καὶ σπογγοειδέῳ τῇ
 φύσει ὅτι τῶν χυμῶν ἡμῶν αἰσθησις γίγνεται. λοιπὸν δ'
 ὅτι τὸ τῆς ὀσφρήσεως ὄργανον, οὐκ ἐν τοῖς κατὰ τὴν ῥίνα
 πόροις, ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς πέρασι τῶν
 ἐμπροσθίων ἐγκεφάλου κοιλιῶν, εἰς ἅπερ ἀνήκουσιν οἱ κατὰ
 τὴν ῥίνα πόροι· κατὰ τοῦτο γάρ τοι τὸ μύμιον ἀμμοειδε-
 στάτας εἶναι συμβέβηκε τὰς κοιλίας αὐτοῦ. γέγραπται δὲ
 τῷ βουλομένῳ καὶ περὶ τοῦδε βιβλίον ἐν ἡμέτερον, ὃ καὶ
 τὸ ἐπίγραμμα ἔστι περὶ τοῦ τῆς ὀσφρήσεως ὄργανου.

Κεφ. ε'. Πέμπτον γὰρ δὴ τοῦτ' ἐστὶν αἰσθητήριον,
 οὐκ ὄντων πέντε στοιχείων, ἐπειδὴ τὸ τῶν ὁσμῶν γένος ἐν
 τῷ μεταξὺ τὴν φύσιν ἐστὶν αἶρος καὶ ὕδατος, ὡς καὶ

Conspicuum ignem; sed aëra cernimus aëre clarum.

Percipimus enim sic, sensorio enim magis terrestri, qui
 est tactus, terrestrem in sensibilibus naturam, lucidissimo
 visus lucidam, quemadmodum et aërio auditus sensorio
 propriorum aëris affectuum dignotio absoluitur. Quin
 etiam humido gustatus sensorio et natura spongioso
 humores a nobis percipiuntur. Reliquum est olfactus
 instrumentum, non in narium meatibus, ut multi arbi-
 trantur, sed in priorum cerebri ventriculorum extremis,
 in quae narium meatus emergunt, si quidem in hac
 parte vaporosissimos ipsius meatus esse contingit. Porro
 scriptus est, si quis cupiat, etiam de hoc liber unus a
 nobis, cui titulum indidi De olfactus instrumento.

Cap. VI. Quintum enim hoc est sensorium instru-
 mentum, quum non sint quinque elementa, quoniam
 odorum genus natura medium est inter aërem et aquam;

Ed. Chart. V. [218. 219.]

Ed. Bas. I. (315.)

Πλάτων εἶπεν ἐν Τιμαίῳ μετὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν· μεταβάλλοντος γὰρ ὕδατος εἰς αἶρα, αἶρος τε εἰς ὕδωρ, ἐν τῇ μεταξὺ γεγενῆσιν ὁδῷ αἰσμπασαί. λέγει δὲ καὶ περὶ τοῦ τῆς ὀφθαλμοῦ ὄργανου, ὅτι πυρὸς ἐστὶ τοῦ καθαρωτάτου γένους, ὅπερ αὐτὸς αὐγὴν τε καὶ φῶς ὀνομάζει, διαφέρον ἀνδρακός τε καὶ φλογός. φησὶ γοῦν· μετὰ δὲ ταῦτα δεῖ νοεῖν, ὅτι πυρὸς τε γένη πολλὰ γέγονεν, ὅλον φλόξ τό τ' ἀπὸ τῆς φλογὸς ἀπὸν, ὃ καὶ μὲν οὐ, φῶς δὲ τοῖς ὄμμασι παρέχει, τό τε φλογὸς ἀποσβεσθείσης ἐν τοῖς διαπείροις καταλειπόμενον αὐτοῦ. τούτων οὖν τῶν τριῶν γενῶν τό μὴ καὶ μὲν, ὡς αὐτὸς ἔφη, φῶς δὲ τοῖς ὄμμασι παρέχον ἐν τῇ τῆς ὀφθαλμοῦ πλειστόν ἐστιν, ὃ καὶ τοῦτο πάλιν αὐτὸς ἐδήλωσεν ἐν ταύτῃ βιβλίῳ τῇ Τιμαίῳ κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν. τῶν δ' ὀργάνων πρῶτον μὲν φωσφόρον συνετεκλήσαντο ὄμματι, τοιαῦτα ἐνδύσαντες αἰτία· τοῦ πυρὸς ὅσον τό μὲν καίεν οὐκ ἔσχε, τό δὲ [219] παρέχειν φῶς ἡμερον, οἰκίον ἐκάστης ἡμέρας σῶμα ἐμψυχήσαντο γίνεσθαι. τό γὰρ ἐντὸς ἡμῶν

quemadmodum et Plato dixit in Timaeo post haec verba: *Mutata enim aqua in aërem, vel aëre in aquam, in medio istorum odores sunt universi.* Dicit et de visus instrumento, quod ignis sit purissimi, quem ipse splendorem et lumen nominat, a carbone et flamma variantem. Verba ejus haec sunt. *Post haec sciendum est multa esse ignis genera, flammam videlicet et quod a flamma procedit, quod minime urit quidem, lumen autem oculis adfert, quodque, extincta flamma, intra illa, quae accensa fuerant, remanet.* Ex his itaque tribus generibus quod non urit quidem, ut ipse dicit, lumen autem oculis exhibet, in visus instrumento plurimum est. Quin etiam hoc rursus in eodem libro Timaeo indicavit ad hunc modum. *Sed ex instrumentis faciei primum luciferos exporrexerunt oculorum orbes, hac causa ipsos illigantes: ex igne, qui non urit quidem, sed illuminando suaviter, cujusque diei corpus fieri machinati sunt. Intimum siquidem nostri corporis ignem huius*

Ed. Chart. V. [219.]

Ed. Basf. I. (315. 516.)

ἀδελφόν ὃν τοῦτου πῦρ εἰλικρινές ἐποίησαν διὰ τῶν ὁμμά-
των ῥεῖν λεῖον καὶ πυκνόν, ὅλον μὲν, μάλιστα δὲ τὸ μέσον
ξυμπιλήσαντες τῶν ὁμμάτων· ὥστε τὸ μὲν ἄλλο, ὅσον πα-
χύτερον, στέγει πᾶν, τὸ τοιοῦτον δὲ μόνον αὐτὸ καθαρὸν
διηθεῖν. ὁποῖον μὲν οὖν τι τὸ τῆς ὀφθαλμοῦ ἐστιν ὄργανον,
ἐν τούτοις ἐδήλωσεν· ὅπως δὲ ὁρῶμεν, ἐν τοῖς ἐφεξῆς.
συνάπτων γοῦν τοῖς προσηρημέναις φησὶν· ὅταν μὲν οὖν
μεθήμερινόν ἢ φῶς περὶ τὸ τῆς ὀφθαλμοῦ ῥεῖν, τό τ' ἐκ-
πίπτει ὁμοιον πρὸς ὁμοιον ξυμπαγὲς γινόμενον, ἐν σῶμα
οἰκειωθὲν ξυνέσθι κατὰ τὴν τῶν ὁμμάτων εὐθυωρίαν, ὅππῃ
ἂν ἀντερεῖδῃ τὸ προσπίπτειν ἐνδοθεν, πρὸς δὲ τὸ ἐξω συ-
πτεσθαι. ὁμοιοπαθεῖς δὲ δὲ ὁμοιότητα πᾶν γινόμενον, ὅτου
τε ἂν αὐτὸ ποτε ἐφάπτηται, καὶ ὃ ἂν ἄλλο ἐκείνου, τούτω
(316) τὰς κινήσεις διαδιδόν ἐκείνῳ τὸ σῶμα μέχρι τῆς
ψυχῆς αἰσθησὶν παρέχεται ταύτην, ἣ δὲ ὁρᾷ φαμεν. αὐτῶς
μὲν αἱ τοῦ Πλάτωνος ῥήσεις, αὐτοειδὲς τὰ τῆς ὀφθαλμοῦ ὄ-
ργανον εἶναι λέγοντος, αἰσθησὶν τε γίγνεσθαι δὲ αὐτοῦ τῶν
κατὰ τὴν αὐγὴν παθημάτων, ὥσπερ τῶν κατὰ τὸν αἶρα διὰ

*ignis germanum sincerumque per oculos leviter emanare
voluerunt; toto nimirum corpore oculi, sed media in
primis ejus parte condensata, ut ignis hujusmodi, qui
purior est, transeat, crassior vero cohibeatur. Quale igitur
sit visus instrumentum, in hisce indicavit: quomodo autem
videamus, deinceps praedictis conjungens sequentia ait.
Quia itaque diurnum lumen visus fluori radioque se obicit,
tunc simile cum simili compactum unum efficitur corpus
cognatum et affine, a directo oculorum situm, videlicet
tam intimi quam externi luminis sit concursus. Totum
igitur hoc propter similitudinem simili affectui obnoxium,
quum quid aliud tangit, vel ipsum ab alio tangitur,
motum hujusmodi ad corpus omne, perque id ad animam
usque diffundens, sensum efficit, qui visus vocatur.
Haec sane Platonis verba splendidum visus instrumentum
esse dicunt, sensumque fieri per ipsum splendoris
affectum, quemadmodum et aeris affectum per auditum.*

Ed. Chart. V. [219.]

Ed. Bas. I. (316.)

τῆς ἀκοῆς. τῷ γὰρ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον εἰς τὴν τῶν παθημάτων ἀφικνεῖται κοινωνίαν. δύο δὲ σημαίνουσης ἀπάσης τῆς τοιαύτης λέξεως, οἷον καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐποίησατο λόγων,

Γαῖη μὲν γὰρ γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ, ἔν μὲν, ὅτι δι' ὀργάνου τοιοῦδε, δεύτερον δὲ, ὅτι διὰ δυνάμεως τοιαύτης, τὸ μὲν, εἰς δι' ὀργάνου, συγχωρητέον ἀληθὲς εἶναι, τὸ δ', εἰς διὰ δυνάμεως, οὐκ εἶναι. τὰ γὰρ τοι πρῶτον αἰσθητικόν, ὃ τε πρὸς αὐτὴν ἢ, κοινὸν ἀπασῶν ἐστὶ τῶν κατὰ μέρος αἰσθήσεων, ὡς καὶ τοῦτο Πλάτων ἐν ἄλλοις τέ τισι καὶ μέντοι καὶ Θεαιτήτῳ διδάσκει κατ' ἐκείνην τὴν μέσος τοῦ συγγράμματος, ἔνθα φησί· δεινὸν γάρ που, ὦ παῖ, εἰ πολλὰ τινες ἐν ἡμῖν ὥσπερ ἐν δοχεῖοις ἱπποῖς αἰσθήσεις ἐγκάθηνται, ἀλλὰ μὴ εἰς μίαν τινὰ ἰδέαν, εὔτε ψυχὴν, εἰδ' ὅτι θεῶν καλεῖν, πάντα ταῦτα συντίθει, ἣ διὰ τούτων ὥσιν ὀργάνων αἰσθανόμεθα, ὅσα αἰσθητά. καὶ κατασκευάζων γε διὰ πλειόνων ἐξῆς ὁ Πλάτων τὸν λόγον ᾧ δὲ φησι· Θεοῦ καὶ σκληρὰ καὶ κοῦρα καὶ γλυκεῖα, δι' ὧν αἰσθάνηται, ἅψ' αὐτοῦ τοῦ σώματος

Nam simile cum simili in affectuum communionem pervenit. At quoniam tota huiusmodi dictio duas significat, qualem et Empedocles fecit inquires,

Terram equidem terra, sed aquam spectamus aqua ipsa,

unum sane, quoniam per instrumentum hoc, alterum, quia per virtutem talem, quod sane per instrumentum, verum esse concedendum est, quod cœu per virtutem, non item. Etenim primum sensorium, quodcumque fuerit, commune omnium est partium sensuum, sicut et hoc Plato quum in aliis quibusdam, tum in Theæteto docet. illa libri parte, ubi inquit: *Græve enim esset, o puer, si multi in nobis sensus quemadmodum ligneis equis insisterent, neo omnia hæc in unam sive ideam, sive animam, sive quocumque modo vocare libet, tenderent, quæ per ista tanquam instrumenta, quæcumque sensibus subiacent, sentiamus.* Hæc copiosius deinceps Plato astruens ita scribit: *Dico igitur, ea, per quas sentis, calida et sicca, lenia atque dulcia, nonne corporis partes singula*

Ed. Chart. V. [219.]

Ed. Bas. I. (316.)

ἕκαστα τίθης, ἢ ἄλλου τινός; οὐδενός ἄλλου. ἢ καὶ ἐθε-
λήσεις ὁμολογεῖν, ἃ δι' ἐτέρας δυνάμεις αἰσθάνη, ἀδύνατον
εἶναι δὲ ἄλλης ταῦτ' αἰσθέσθαι, οἷον ἢ δι' ἀκοῆς, δι'
ὕψεως, ἢ ἃ δι' ὕψεως, δι' ἀκοῆς; πῶς γὰρ οὐκ ἐθελήσω;
εἰ τι ἄρα περὶ ἀμφοτέρων διανοῇ, οὐκ ἔνδι' αὖ γὰρ τοῦ ἐτέρου
ὄργάνου, οὐδ' αὖ διὰ τοῦ ἐτέρου περὶ ἀμφοτέρων αἰσθάνοιο
ἄν; οὐ γὰρ οὐκ. περὶ δὲ φωνῆς καὶ τῆς χροῆς, πρῶτον
μὲν αὐτὸ τοῦτο περὶ ἀμφοτέρων διανοῇ, ὅτι ἀμφοτέρω ἐστίον;
ἔγωγε. οὐκοῦν καὶ ὅτι ἐκατέρου μὲν ἐκάτερον ἔτερον, ἑαυτῷ
δὲ καυτόν; τί μήν; καὶ ὅτι ἀμφοτέρω δύο, ἐκάτερον δὲ ἓν;
καὶ τοῦτο. οὐκοῦν καὶ εἴτε ἀνομοίω, εἴτε ὁμοίω ἀλλήλοις,
δυνατός εἰ ἐπισκέψασθαι; ἴσως. ταῦτα δὲ πάντα διὰ τινος
περὶ αὐτῶν διανοῇ· οὔτε γὰρ δι' ἀκοῆς, οὔτε δι' ὕψεως
οἷον τε τὸ κοινὸν λαμβάνειν περὶ αὐτῶν. ἔτι δὲ καὶ τόδε
τεκμήριον περὶ οὗ λέγομεν. εἰ γὰρ δυνατόν εἴη ἀμφοτέρω
σκέψασθαι, ἂν ἴστων ἀμυρόν ἢ οὐ, οἷσθ' ὅτι ἔξαις εἰπεῖν,
ὃ ἐπισκέψη, καὶ τοῦτο οὔτε ὕψος, οὔτε ἀκοή φαίνεται,

*ponte, an alterius cujuscumque? Nullius alterius. An
etiam vultis fateri, quae per aliam facultatem sentis,
per aliam eadem non posse sentire? veluti quae per audi-
tum, eadem per visum, vel quae per visum, eadem per
auditum? Quidni hoc velim? Si quid ergo de utrisque
cogitas, non utique per aliud instrumentum, neque etiam
per aliud de ambobus id sentis. Non certe. De voce
et colore primum quidem id cogitas, quod utraque sunt.
Utique. Item quod alterutrum ab alterutro diversum est,
et sibi inter se idem. Et hoc sane. Quid igitur? et quod
ambo duo sunt, alterutrum vero unum? Id quoque.
Igitur siue dissimilia, siue similia inter se sint, potes
inspicere ac judicare? Forte. Haec itaque omnia, per
quod potissimum de ipsis existimas, non per auditum,
non per visum, commune de illis quicquam accipi potest.
Praeterea et hoc indicium ejus est, de quo dicimus. Si
enim de utroque licet considerare, falsum sint, an non,
utique posses dicere, quo considerares, id neque visum,*

Ed. Chart. V. [219. 220.]

Ed. Bal. I. (316.)

ἀλλὰ τι ἄλλο. τί δ' οὐ μέλλει ἢ γε διὰ τῆς γλώττης δύνα-
μις; καλῶς λέγεις. ἢ δὲ δὴ διὰ τινος δυνάμεις τό τ' ἐφ'
ἅπασι κοινόν καὶ τὸ ἐπὶ τούτοις δηλοῖ σοι, ὃ τὸ ἐστὶν
ὀνομάζεις, καὶ τὸ οὐκ ἔστι, καὶ ἂ νῦν δὴ ἐρωτῶμεν περὶ
αὐτῶν, πᾶσι ποιά ἀποδώσεις ὄργανα, δι' ὧν αἰσθάνεται
ἡμῶν τὸ αἰσθανόμενον ἕκαστα. [220] ἔν τε οὖν τούτοις ὁ
Πλάτων, ὥσπερ οὖν καὶ τοῖς ἐφεξῆς, ἐν ἄλλοις τό τινα
διαλόγοις ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὑπὲρ τῆς κοινῆς δυνάμεως, ἣτις ἐξ
ἐγκεφάλου διὰ τῶν νεύρων εἰς ἕκαστον τῶν αἰσθητηρίων
ἀφικνούμενη τῶν ἐν αὐτοῖς ἀλλοιώσεων αἰσθάνεται. ὡς, εἴ
γε δυνατόν ἦν τοῖς ἰδίαις παθήμασιν αὐτῆς ἄλλο τι συναλ-
λοιωθῆναι παρὰ τὸ φαινοειδὲς ὄργανον, ἢ τοῖς τῶν αἰμῶν
ἑτερόν τι τοῦ αἰμοειδοῦς, ἢ τοῖς τοῦ αἵματος ἄλλο τι παρὰ
τὸ αἰμοειδὲς, ἢ τοῖς τῶν ὕδατων ἑτερόν τι παρὰ τὸ γευστόν
τε καὶ πλῆρες χυμῶν, οὐκ ἂν ἐγεγόνει καὶ τῶν αἰσθητηρίων
ὄργανα· νυνὶ δ' οὐχ οὕτως ἔχει. τὰ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἀντι-
βιβάνουσιν σώμασιν, ὅσα περ ἦν ἴδια τῆς οἰκείας διαφορᾶς,

*neque auditum apparere, sed aliud quippiam. Cur
non, si linguae vis id efficiat? Probe dicis. Illa vero
potentia per quod tibi ostendit, quod singulis est
communis, quodque super singula, quo esse et non esse
nominas, et quas modo de ipsis percunctamur,
omnibus certa assignabis instrumenta, per quas id, quod
sentit, in nobis singula sentiat. Itaque in his Plato,
quemadmodum in subsequentibus, aliisque nonnullis dia-
logis de communi nos facultate edocuit, quae ex cere-
bro per nervos in singula sensoria perveniens alteratio-
nes, quae in ipsis sunt, sentit. Nam si possibile esset pro-
pria ipsius affectionibus diversum quippiam simul alterare
praeter instrumentum lucem repraesentans, aut affectibus
vaporum diversum quiddam a vaporifero, aut affectibus
aëris aliud quiddam praeter quod aëris imaginem refert,
aut humorum diversum aliquid ab eo, quod gustat ple-
numque saporibus est, non facta essent sensoriorum in-
strumenta. At nunc non sic habet; etenim in corporibus
occurrentibus, quaecunque propria erant suae differentiae,*

Ed. Chart. V. [220.]

Ed. Haf. I. (316.)

ἅπαντι μορίῳ νευρῶν μεταλαβόντι δυνατόν αἰσθάνεσθαι, διότι μηδὲ παθεῖν ἅπαν ὑπὸ τῆς τοῦ γηένου σώματος προσβολῆς ἐπιτηδεῖόν ἐστιν. ἦν δ' αὐτῶν πρώτη μὲν ἡ κατ' ὄξυτητα καὶ ἀμβλύτητα, δευτέρα δ' ἡ κατὰ θερμοότητα καὶ ψυχρότητα, κατὰ συμβεβηκὸς δ' αἱ λοιπαὶ, μέγεθός τε καὶ σχῆμα, καὶ κίνησις, καὶ ἀριθμὸς, αἱ καὶ μετὰ συλλογισμοῦ, καὶ μνήμης, οὐ μόνον τῆς αἰσθήσεως ἐδείχθησαν γινόμεναι κατὰ τὴν ἀρῆν καὶ τὴν ὄψιν ἐν τῇ περὶ τῆς ἀποδείξεως πραγματείᾳ, καθ' ἣν πρότερον ἄξιω γεγυμνάσθαι τὸν ἀκριβῶς ἐπεσθαι τοῖς νῦν λεγομένοις ἐπιέμενον. ὥσπερ δὲ τὰ τῆς ἀπτικῆς αἰσθήσεως αἰσθητὰ δι' ἀντιβάσεως, οὕτω τὰ τῆς γευστικῆς δι' ὑγρότητός τε καὶ χυμῶν εἰς γινώσκιν ἤκει. καὶ ἦν ξηρανθεῖσα ποτὲ τύχη σφοδρῶς ἡ γλῶττα, διαφθείρεται τῶν χυμῶν ἢ διάγνωσις, μὴ δυναμένου τοῦ παθόντος αὐτὸ διακρίναι, τί μὲν ὄξύ, τί δὲ πικρὸν ἐστιν, ἢ δοικνόν, τί δὲ αὐστηρόν, ἢ στρυφνόν, ἢ ὕλως στυφόν, ὥσπερ οὐδὲ, τί μὲν γλυκὺ, τί δ' ἄλμυρόν. ἐμφράξεως δὲ γενομένης τῶν πόρων τῆς ρινός, ἢ ἐκ τῶν ὁδμῶν αἰσθησις ἀπόλ-

omni parti nervorum participi licet sentire, eo quod ne pati quidem totam a terrestriis corporis occurfu idoneum est. Erat autem ipsorum primus secundum acutiem et hebetudinem, secundus caliditatis et frigiditatis, ex accidenti vero reliqui, magnitudo, figura, motus et numerus; qui etiam cum ratiocinatione et memoria non solum sensu fieri demonstrati sunt, tum tactus, tum visus, in opere de demonstratione, in quo primum exercitatum esse desidero eum, qui exacte assequi ea, quae nunc dicuntur, cupiat. Quemadmodum autem et tactilis sensus sensilia per renixum, ita gustatorii sensus sensilia per humiditatem et humores in cognitionem veniunt. Et si inarefacta vehementer nonnunquam lingua fuerit, humorum dignotio corrumpitur, dum id, quod affectum est, nequeat discernere, quid acidum, quid amarum, aut acre, quid aslerrum, aut acerbum, aut in totum aslringens, quemadmodum neque quid dulce, quid salsum existat. At varium meatibus obstructis, sensus odorum aboletur, quemadmo-

Ed. Chart. V. [220.]

Ed. Bas. I. (316.)

λῦται, καθάπερ γὰρ καὶ ἡ τῶν φωνῶν, ἐν ἐμφραχθῇ τὰ
 ὦτα, μὴ διέκνουμένης εἰς ἐκάτερον τῶν ὀργάνων τῆς οἰκίας
 ἀλλοιωσέως, εἰς μὲν τὸ ἀτμοειδές, ἐκ τῶν ὀσμῶν, (ἀτμός γάρ
 ἡ τούτων οὐσία,) εἰς δὲ τὸ ἀεροειδές ἐκ τῶν φωνῶν, ἐπειδὴ
 καὶ τούτων ἀήρ ἐστίν ἡ οὐσία. ταῖς τοιαύταις ἐμφράξεσιν
 ἀνύλογόν ἐστι καὶ τὸ τῶν ὀφθαλμῶν πάθημα· καλεῖται
 δὲ ὑπόχρυσις. ἐμφράττεται δὲ ἐν αὐτῷ τῆς ἡλιοειδοῦς αὐγῆς
 ὁ κατὰ τὸν φάγοειδῇ χιτῶνα πύρος, ὡς μήκετι συνάπτεσθαι
 τὸ τῆς ὕψεως ἰδιον ὄργανον τῷ περιέχοντι τὸν ὅλον ὀφθαλ-
 μὸν ἐξωθεν ἀέρι. τοῦτ' οὖν αὐτὸ καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ῥῆσιν
 ὁ Πλάτων ἐδήλωσεν, ἐνθα φησί· σωματοειδές δὴ καὶ ὁρατὸν
 αὐτὸ τέλειον γενόμενον εἶναι, χωρισθὲν δὲ πυρός, οὐδὲν ἂν
 ποτε ὁρατὸν γένοιτο, ρυθὲ ἀπτόν ἄνευ τινὸς στερεοῦ· στε-
 ρεὸν δὲ οὐκ ἄνευ γῆς, ὅθεν ἐκ πυρός καὶ γῆς τὸ τοῦ
 παντός σῶμα ἀρχόμενον συνιστᾶν ὁ θεὸς ἐποίησεν. ἐκ πυρὸς
 γὰρ καὶ γῆς πεποιησθαι φησι τὸ σῶμα τοῦ παντός, ἵν'
 ὁρατὸν τε καὶ ἀπτόν ᾖ. διὰ τοῦτ' οὖν καὶ τὰ τῶν
 ζώων σώματα, τὸ μὲν ἀπτικὸν ὄργανον γεωδές ἐστι, τὸ δ'.

dum et vocum, si aures obstructae sint, propria altera-
 tione in utrumque instrumentum non perveniente, nempe
 in vaporificum ex odoribus, (vapor enim horum substan-
 tia est,) in aëreum vero ex vocibus, quoniam et horum
 aër est substantia. Ejusmodi obstructionibus respondet et
 oculorum affectus; vocatur autem suffusio; in qua obstrui-
 tur solaris luminis meatus, qui in tunica rhagoide habe-
 tur, ut proprium visus instrumentum non amplius cum
 aëre, qui totum extrinsecus oculum ambit, conjungatur.
 Hoc idem in illa oratione Plato significavit, ubi inquit:
Corporeum autem, visilem, ipsum absolutum evasisse,
separatum autem ab igne nihil unquam videri potest,
neque sine solido quicquam tangi. Solidum vero absque
terra nihil; ideo in operis hujus exordio deus ignem
primo terramque creavit. Ex igne enim et terra mundi
 corpus factum inquit, ut spectari contrectarique possit.
 Igitur etiam animantium corpora, tactus organum terre-

Ed. Chart. V. [220, 221.]

Ed. Bas. I. (316.)

ὀπτικὸν πυροειδὲς, ἅπερ ἀλλοιοῦσθαι μὲν ἡδύνατο καὶ χωρὶς αἰσθήσεως, εἰ μὴ μετέσχευεν νέρων, αἰσθάνεται δὲ τῆς ἀλλοιώσεως μετουσίᾳ τούτων. οὐκοῦν ἀλλοιώσεις ἔστιν ἡ αἰσθησις, ὥς ἐνιοὶ φασιν, ἀλλὰ διάγνωσις ἀλλοιώσεως. οὐ μὴν οὐδ' ἄρκει λείαν ἢ τραχεῖαν ἐν τῷ σώματι γενέσθαι κίνησιν εἰς ἑθονῆς ἢ πότου γένεσιν, ἀλλὰ χρὴ προσελθεῖν αἰσθησιν ἑκατέρᾳ τῶν τοιούτων κινήσεων. εἰ δὲ καὶ τὴν διάθεσιν αὐτὴν ἐθέλοις καλεῖν ὀδύνην ἢ πόνον, οὐ μοι διαφέρει. μόνον γὰρ ἄξιόν σε μεμνησθαι τοῦ διαφέρειν ἀλλήλων τὴν τε διάθεσιν, ἣν ἴσχει τὰ σώματα τῆς φύσεως ἐξιστάμενα, καὶ τὴν αἰσθησιν αὐτῆς, ἐπεὶ τιςί γε, καθάπερ [221] Ἰπποκράτει, κέκληται ποῦτ' ἡ αἰσθησις μόνῃ πόνος, ἔνθα φησὶν· ὁπόσοι πονέοντες τι τοῦ σώματος τὰ πολλὰ τῶν πότων οὐκ αἰσθάνονται, τούτοιςιν ἡ γνώμη νοσεῖ. τοὺς γὰρ βεβλαμμένους ὁκιοῦν μέρος οὕτως σφοδρῶς, ὥς, εἰ μὴ παρσφρόνουν, ἀλγεῖν, ὠνόμασε πονοῦντας. ὅτε οὖν γησι, ὀδύνη γίγνεται καὶ διὰ τὸ θερμὸν, καὶ διὰ τὸ ψυχρὸν, καὶ διὰ τὸ πλόν, καὶ διὰ τὸ ἐλαττον, καὶ ἐν μὲν τοῖσιν

stre est, visus igneum, quae alterari etiam potuissent sine sensu, nisi nervos haberent, alterationem autem percipit nervorum perturbatio. Non igitur sensus est alteratio, ut nonnulli inquirunt, verum alterationis dignotio. Haud tamen sufficit levem aut asperum in corpore fieri motum ad voluptatis aut laboris generationem, sed utrique id genus motui sensum accidere convenit. At si etiam dispositionem ipsam voles nominare dolorem aut laborem, nihil interest. Id enim solum meminisse te velim, dispositionem, in qua corpora naturae modum excedentia habentur, et sensum ipsius invicem differre, quoniam nonnulli, quemadmodum Hippocrates aliquando sensum solum laborem vocat, ubi scribit: *Qui aliqua parte corporis laborantes plerumque laborem non sentiunt, his mens aegrotat.* Nam laesos quacunque parte tam vehementer, ut, nisi desiperent, dolerent, nominavit laborantes. Quam itaque dicit, „dolor fit et propter calorem et frigiditatem, item propter plus et propter

Ed. Chart. V. [121.]

Ed. Bas. I. (316. 317.)

ἐψυγμένοιαι τοῦ σώματος διὰ τὸ θερμὸν, ἐν δὲ τοῖσι
θερμασμένοιαι διὰ τὸ ψυχρὸν, καὶ τοῖσι τὴν φύσιν διαφθε-
ρομένοιαι ὀδύνας γίνονται, μὴ τομίσῃς αὐτὸν ἁλλοιώσῃ τινα
βραχεῖαν φάσαι, ἀλλὰ σφοδρῶς ἁλλοιώσεως αἰσθῆσαι, ἥτις
αἰσθησις οὐ δύναται γενέσθαι χωρὶς τῆς τοῦ πύσχοτος σώμα-
τος εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐξαλλαγῆς. ἡ (317) δὲ γε βραχεῖα μετα-
βολὴ τῶν σωμάτων αἰσθῆσιν μὲν ἐργάζεται διαγνωστικὴν τῆς
τοῦ ποιήσαντος δυνάμεως, ὅταν γ' αἰσθητικὸν ὑπάρχῃ δηλονότι
τὸ ἁλλοιούμενον, ὀδύνην δ' οὐδέπω παρίχει. πάσχει δ' ἐτοί-
μως τὰς βραχείας μεταβολὰς ἀπὸ τῶν ὁμογετῶν ἐν ἑαυτῷ.

Κεφ. ζ'. Αὐτίκα γέ τοι τὸ τῆς ὕψεως ὄργανον, ἐπει-
δὴ χρωμάτων ἐχρῆν αὐτὸ διαγνωστικὸν ὑπάρχειν, αὐγοιδίς
ἐγένετο, μόνων τῶν τοιούτων σωμάτων ἁλλοιούσθαι πεφυκό-
των ὑπὸ χρωμάτων, ὡς δηλοῖ καὶ ὁ περιέχων ἀήρ, ἥνικαι
μάλιστα καθαρὸς ὑπάρχῃ, τηρικαυθ' ὑπὸ χρωμάτων ἁλλοιού-
μενος. ἰδεῖν γοῦν ἔστιν, ὅταν ἐν αἵρῃ τοιούτω τις ὑπὸ
δένδρῳ κατακείμενος ᾗ, τὸ τοῦ δένδρου χρῶμα περιεχόμενον

minus; et in perfrigeratis quidem corporis partibus pro-
pter calorem sane, in excalescentis autem propter frigus;
ac iis, quibus natura corrumpitur, dolores oboriuntur;" ne
putes, ipsum alterationem quandam exiguam indicare,
sed vehementis alterationis sensum; qui, inquam, sensus
non potest fieri, nisi corpus affectum in statum praeter
naturam transeat. At exigua corporum immutatio sensum
quidem efficit, qui efficientis facultatem discernat, [quum
sensibile scilicet id, quod alteratur, exislat, dolorem vero
nondum exhibet. Patiuntur autem singula prompts exi-
guas mutationes ex finitimis genere.]

Cap. VII. Jam vero visus instrumentum, quoniam
coloribus discernendis idoneum ipsum esse conveniebat,
splendidum creatum est, quod sola hujusmodi corpora a
coloribus alterari soleant; quemadmodum indicat etiam
aër ambiens, qui, quum maxime purus est, tunc a colo-
ribus alteratur. Itaque videre licet, quum in aëre ejus-
modi aliquis sub arbore decumbat, arboris colorem ipsum

Ed. Chart. V. [221.]

Ed. Bas. I. (517.)

αὐτῶν καὶ τὸ τοῦ τείχους διὰ χροῶμα πολλάκις ἀπὸ λαμπρὸς
 ψαύσας ἐδέξατό τε καὶ διεκόμεσεν ἐφ' ἕτερον σῶμα, καὶ
 μάλιστα ὅταν ἢ τὸ χροῶμα κυανοῦν, ἢ ξανθόν, ἢ ὁπωσοῦν
 εἰσέρωσεν εὐωθέει. καὶ μὲν δὴ καὶ ὥσπερ ὑπὸ τῆς ἡλιακῆς
 αὐγῆς αὐτῶν τῶν ψαύσαι μόνον ὁ πᾶς ἀπὸ ἀσθρόως ὁμοιοῦται,
 κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὸ τοῦ χροώματος ἀντίκα μεταβάλλ-
 λεται. ταυτὲ μὲν οὖν ὀρθότατα καὶ πρὸς Ἀριστοτέλους
 εἴρηται περὶ τοῦ παραχρῆμα μεταβολῆς τῶν οὕτως ἁλ-
 λουμένων, ὥς κινδυνεύειν ἄχρονον εἶναι καὶ ἐπὶ ταύτῃ,
 καὶ διότι πέφυκεν ὑπὸ χρωματίων ὁ λαμπρὸς ἀπὸ ἁλλοιού-
 μετος, ἅχι τοῦ τῆς ὀφθαλμοῦ ὀργάνου διαπέμπων τὴν ἁλλοίω-
 σιν. οὐ μὴν ὅπως γε τὴν θείσιν, ἢ τὸ μέγεθος, ἢ τὸ διά-
 στημα γνωρίζομεν ἐκάστου τῶν αἰσθητῶν, εἶπεν ὁ Ἀριστο-
 τέλης. ἀλλὰ καὶ συλλογίζόμενοι περὶ τὸ δόγμα πολλοὶ τῶν
 ἀπ' αὐτοῦ κατάφωροι γίνονται ψευδόμενοι, μήτ' ὁσμῶν,
 μήτε φωνῶν συνεπιδεικνυμένων τὸν τόπον, ὅθεν ἤκουσιν, ὥς
 ἐν τῷ πρώτῳ δέδεικται περὶ ἀποδείξεως. καὶ μὲν δὴ καὶ τὸ
 διὰ τῶν κατόπτρων, ὅσα τε ἄλλα σιληπνὰ σώματα, ποιεῖ

ambientem, et parietis colorem subinde aër splendidus
 ubi contigisset, suscepit in aliudque corpus transfudit,
 praesertim ubi color sit caeruleus aut flavus aut quo-
 cunque alio modo floridus. Quin etiam, ut a solis splen-
 dore solo tactu totus aër statim ei assimilatur, ita a colo-
 re protinus mutatur. Haec igitur etiam rectissime ab Ari-
 stotele dicta sunt, tum de subita eorum, quae sic alteran-
 tur, mutatione, ut periclitetur esse temporis expers; et
 circa hanc etiam, quia aër splendidus a coloribus alte-
 rari consuevit, usque ad visus instrumentum alterationem
 transmittens; non tamen, quomodo situm, aut magnitudi-
 nem, aut intervallum cujusque sensibilibus cognoscamus,
 Aristoteles exposuit. Verum ratiocinantes de placito
 multi quoque ipsius sectatores deliri redduntur, mentien-
 tes, quum neque odorum, neque vocum loci demon-
 strentur, unde veniant, ut in opere de demonstratione
 ostensum est. Insuper quod per specula, aliaque lucida
 corpora interim nos ipsi spectamus, interim alii quidem

Ed. Chart. V. [221. 222.]

Ed. Bas. I. (317.)

μέν ἡμᾶς αὐτοὺς θεωρεῖσθαι, πότε δὲ ἄλλους τινὰς ἐκ πλα-
γίων ἢ ὀπισθοθεν, ὥσπερ τοῖς ἄλλοις ἄπυσιν, πλὴν Ἰπλάτω-
τος, οὕτω καὶ Ἀριστοτέλει μάχεται, μόνου τοῦ χρώματος
δυναμένου κατ' ἀνάκλασιν ἀπὸ τῶν ἐρωμένων ἐπὶ τὴν ἡμέ-
τεραν ὄψιν ἀφικεῖσθαι, μορφῆς δ' ἢ μεγέθους οὐκ ἔτι.
μορφὴν μὲν γὰρ τῆς ποικιλίας τῶν περὶ τὰ μόρια σχημάτων
ἐργαζομένης, οὐτ' ἐπιτοῆσαι δυνατόν, ἀπ' αὐτῶν τινα γενέ-
σθαι προσβολὴν τοῖς κατόπτροις, οὐτ', εἰ καὶ γένοιτο, χωρὶς
τοῦ κλασθῆναι τὴν ἀνάκλασιν ἐφ' ἡμᾶς ἀφικεῖσθαι· πιδά-
νωτέρα γὰρ ὅσον ἐπὶ τῷδε τὰ κατ' Ἐπίκουρον εἰδῶλα· τὸ
δὲ μέγεθος εἴ ἀδυνατώτερον ἐγκαταβαίνειν τῇ κόρῃ. [222]
καίτοι τοῦτο γε τὰς αἰνίων τῶν ἄλλων καταβύλλον δόξας
ὥσπερ τι μικρὸν παρέχονται, περὶ μὲν τοῦ διαστήματός τε
καὶ τῆς θέσεως ἐπιχειροῦντες σοφίζεσθαι, τὴν δὲ τοῦ μεγέ-
θους διάγνωσιν, ὅπως γίγνεται, παρεργόμενοι, καίπερ διαβ-
ρήθην αὐτῶν ἀνατρέπουσαν τὰς δόξας. ἀδύνατον γὰρ αἰσθέ-
σθαι τοῦ μεγέθους τῶν ὀρεῶν ἄνευ τοῦ θεωρεῖσθαι τὸ
βλεπόμενον, ἐν ᾧπερ ἂν ὑπάρχῃ τόπος. καίτοι περὶ τῆς
ἀνακλάσεως, ἣν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Ἀριστοτέλης

ex obliquo aut retro, quemadmodum aliis omnibus,
excepto Platone, sic etiam Aristoteli repugnat, quum
solus color per repercussum ab iis, quae videntur, ad
nos trum visu perveniat, forma autem aut magnitudo
non item. Etenim formam quam efficiat figurarum circa
partes varietas, neque cogitare licet, ipsas speculis occur-
rere, neque, si occurrant, sine flexu ad nos repercussum
pervenire; probabiliiores namque sunt, quantum ad hoc
pertinet, Epicuri imagines; magnitudinem vero minus
adhuc possibile est pupillam ingredi. Hoc tamen omnium
aliorum opiniones dejiciens tanquam aliquid parvum
praetergrediuntur; de intervallo sane et situ conantur
argumentari; magnitudo autem quomodo dignosci debeat,
praeteriunt, etsi manifeste eorum opiniones pervertat.
Nemo liquidem potest magnitudinem rerum visibilium
sentire, nisi id, quod videtur, contempletur, in quocun-
que existat loco, etsi de reflexione, quam a sensibilibus
ad nos Aristoteles venire dicit, ratione videtur mihi

Ed. Chart. V. [322.]

Ed. Bas. I. (517.)

ἤκειν λέγει, τῷ λόγῳ δοκεῖ μοι καταγενομένην τὴν ἀτοπίαν, οὐδαμῶς τολμῶν αὐτῇ χρῆσθαι, παρελκόμενος δ' ὡς ἀπίθανον αἰεὶ καὶ γὰρ ὅπως ἡ Ἥρις γίγνεται, καὶ ὅπως ἄλλως ἦτοι περὶ τὸν ἥλιον ἢ τὴν σελήνην, οἱ τ' ἀνθρώποι καὶ οἱ προσήλοι καλούμενοί, τὰ τε διὰ τῶν κατόπτρων ὁρώμενα διερχόμενος, εἰς ἀνάκλασιν ὅπως ἀναφέρει πάντα, μηδενὶ διαφέρειν λέγων, ἢ τὴν ὕψιν ἀνακλῆσθαι νομίζειν, ἢ τὰς ἀπὸ τῶν ὁρωμένων ἀλλοιώσεις τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἕρους, ὁμοιοῦται κατὰ γε τοῦτο σοφισζόμενος Ἀσκληπιάδῃ τῷ τῆς ὀλκῆς ἀντὶ τοῦ τῆς φορᾶς ὀνόματι χρωμένῳ· τὸ γὰρ ἀπίθανον τῆς φορᾶς ὑπειδόμενος ἐπειδύμησε τῇ μεταθέσει τῆς προσηγορίας. οὕτως οὖν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ἐπειδὴ σαφῶς ἡπίστατο τὰ κατὰ μέρος ἀπειθάνους εἶναι τὰς ὀπτικὰς αἰτίας, εἰ φυλάττοι τὴν ἑαυτοῦ δύξαν, ἐπὶ τὴν ἄλλοτριαν ἀφίκετο, μηδὲν διαφέρειν λέγων, ὁπότερος ἂν ἐρμηνεύη. καίτοι δικαιοτάτ' εἶποι πρὸς αὐτὸν ἂν τις· Εἰ μηδὲν διαφέρει λέγειν οὕτως ἢ ἐκείνως, τί καταλιπὼν τὴν ἀληθῆ τε

considerasse absurditatem, nusquam ea uti ausus, verum ceu improbabilem rem semper declinat. Quippe quomodo iris fiat, et qua ratione areae vel circa solem vel lunam creentur, tum quae praecedunt, tum quae contra solem occurrunt, quae anthelii, et quae probeli dicuntur, item quae per specula videntur, enumerans, ad reflexionem visus omnia refert, nihil differre inquiens, vel si visum reflecti putas vel alterationes aëris nos ambientis ab iis, quae videntur, similiter omnino hac in re ac Asclepiades cavillatus, qui attractionis nomine vice lationis utitur, nam improbabilitatem lationis subvertitis translatione nominis fiduciam sibi ascivit. Sic igitur et Aristoteles quum manifeste scivisset, fore, ut particulatim improbabiles diceret visorias causas, si suam ipsius opinionem tueretur, ad alienam pervenit, nihil interesse pronuncians, quomocumque interpreteris. Et si optimo jure ad ipsum possis dicere: Si nihil refert, hoc vel illo pacto dicere, cur, relictâ vera tuaque opinione, aliena

Ed. Chart. V. [122.]

Ed. Bal. I. (317.)

καὶ σὴν δόξαν ἄλλοτρίαν χοῦ φανθεῖ· εἰς γὰρ κοῦναντίον
σοι περιτραπήσεται τὸ σόφισμα, μηδεμίαν αἰτίαν εἰπόντι
τῆς ἀλόγου τῶν δογματικῶν μεταλλαγῆς, ὥστε ὑποπτευθῆσθαι
μᾶλλον ἢ πιστευθῆσθαι, καὶ μὴν εἰ, διότι πιθανώτερόν σοι τὸ
λέγειν ἐστίν, διὰ τοῦτο φαίης προσχωρεῖν δόγμασιν ἄλλο-
τρίοις, ἐρωτηθήσεται πάλιν αὐτοῦ τοῦ πιθανοῦ τῆς αἰτίας.
εἰ γὰρ ἡ ψευδὴς δόξα τὰς κατὰ μέρος ἀπάσας αἰτίας πιθα-
νωτέρας ἔχει τῆς ἀληθοῦς, ἀπιστηθήσεται πάντ' αὐτοῦ τὰ
τῶν προβλημάτων βιβλία. τὸ μὲν οὖν διὰ μέσου τοῦ αἵρος
ὄραν ἡμῶς ἐναργέες ἐστὶ καὶ πᾶσιν ὁμολογούμενον, ἡ ζή-
τησις δὲ ἐπὶ τῷδε γίγνεται, πόταρον ὥς δὲ ἐδοῦ τινος
μέσης ἀπὸ τῶν ὁρωμένων ἀφικνεῖται καὶ πρὸς ἡμᾶς, ἡ τοιοῦ-
τον ὄργανον ὃ ἀήρ ἐστίν ἡμῖν εἰς τὴν τῶν ὁρατῶν διάγνω-
σιν, οἷόν περ τὸ νεῦρον εἰς τὴν τῶν ἀπτῶν. οἶσται μὲν
οὖν οἱ πλεῖστοι, καὶ διὰ τοῦ νεύρου τὴν ἀπὸ τῶν προσπι-
πτόντων ἀλλοίωσιν ἀταδιδομένην ἐπὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμο-
νικὸν εἰς διάγνωσιν ἔχειν ἡμῶς αὐτῶν, οὐκ ἐνταοῦντες, ὥς
οὐκ ἂν ἡ τῆς ὁδύνης αἰσθησις ἐγίγταιο κατὰ τὸ τεμνόμενον

uteris falsa? Nam contra te sophisma dirigitur, quam
nullam causam habeas, cur citra rationem dogmata trans-
mutaveris, ut suspicionem potius quam fidem astruxeris.
Atqui si, quod probabilius tibi dicere sit, ideo dicas
alienis te uti dogmatis, interrogabitur rursus ipsius pro-
babilitatis causa. Si enim falsa opinio universas particu-
lares causas probabiliores quam vera obtinet, omnibus
tuis problematum libris fides derogabitur. Quapropter
per medium aërem videre nos evidens est et omnibus
in confesso. At quaestio ob hoc oboritur, utrum ceu
per viam quandam mediam ab his, quae videntur, aliquid
ad nos pervenit, an huiusmodi instrumentum aër est
nobis ad visibilibus dignotionem, cuiusmodi nervus digno-
scendis tactilibus. Putant igitur plerique, etiam per ner-
vum alterationem ab iis, quae accidunt, distributam ad
animae facultatem principem nos ad dignotionem ipso-
rum ducere, non considerantes, quod doloris sensus parti,

Ed. Chart. V. [222. 225.]

Ed. Bas. I. (317.)

ἢ θλωμένον ἢ καιόμενον μόριον, εἰ μὴ καὶ τῆς αἰσθήσεως ἢ δυνάμεις ἦν ἐν αὐτοῖς. ἔχει δ' ἐναντίως ἢ δοξάζουσιν ἑκάτοι τὸ ἀληθές. αὐτὸ τε γὰρ τὸ νεῦρον ἐγκεφάλου μέρος ἔστιν, οἷον περ ἀκρόμον ἢ βλώστημα δένδρου, τὸ τε μέρος, εἰς ὃ ἐμφύεται, τὴν δύναμιν αὐτοῦ δεχόμενον εἰς ὅλον αὐτῷ διαγνωστικὸν γίνεται τῶν ψαιφόντων αὐτοῦ. παραπλήσιον οὖν τε καὶ πρὸς τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς αἶρος γίνεται. πεφοτισμέτος γὰρ ὑπ' ἡλίου τοιοῦτόν ἐστιν ἤδη τὸ τῆς ὕψους ὄργανον, οἷον τὸ παραγιγνόμενον ἐξ ἐγκεφάλου πνεῦμα· πρὶν φωτισθῆναι δὲ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ πνεύματος εἰς αὐτόν ἐκ τῆς βολῆς ἐναποτελουμένην ἀλλοίωσιν ὁμοιοπαθὲς ὄργανον οὐ γίνεται. μὴ τοίνυν ὥς διὰ βακτηρίας τοῦ πέριξ αἶρος ὄραν ἡμᾶς οἱ Στωϊκοὶ λεγέτωσαν. ἡ γὰρ τοιαύτη διάγνωσις ἀντιβαινόντων ἐστὶ σημάτων κατὰ συλλογισμόν, εἰ δὲ μᾶλλον οὐ πιλητοῦ αἰσθητικὴ ἢ τοῦ ὕψους αἰσθησις ἡμῖν ἐστιν, οὔτε [223] τῆς σκληρότητος, ἢ μαλακότητος, ἀλλὰ χροῶς, καὶ μεγέθους, καὶ θέσεως, ὧν οὐδὲν ἢ βακτηρία διαγνώσθαι δύναται. πολλὰ τοίνυν ὤμεινον, ὃ ἐν

quae dividitur, vel contunditur, vel uritur, haud inesset, nisi etiam sensus facultas in ipsis confisteret. Habet se autem veritas secus quam illi opinantur; nam nervus ipse cerebri pars est, veluti sarculus aut germen arboris, et pars, in quam inferitur, virtutem ipsius in sese excipiens totam discernit ea, quae ipsam contingunt. Persimile quid etiam in aëre nos ambiente accidit; nam illuminatus a sole tale jam est nobis visus instrumentum, qualis ex cerebro proficiscens spiritus. At prius, quam illuminatus fuerit, ex alteratione, quae a spiritu in ipsum emissionem absolvitur, simile affectu instrumentum non efficitur. Ne igitur per ambientem aërem tanquam per baculum videre nos Stoici dicant. Nam ejusmodi dignotio corporum est resistentium, atque magis etiam per ratiocinationem; oculorum vero sensus non densum corpus, aut duritiem, vel molliem sentit, sed colorem, magnitudinem, et situm, ex quibus nullum baculus potest dignoscere. Multo igitur melius, ut in erratis Epicurus

Ed. Chart. V. [223.]

Ed. Bas. I. (517. 518.)

ἐσφαλμένοις Ἐπικούρως ἀπεφάνετο τῶν Στωϊκῶν. ἐκείνους μὲν γὰρ τῶν ὁρατῶν οὐδὲν ἄρουν ἔχει τῆς ὀπτικῆς δυνάμεως· ὁ δ' Ἐπικούρος, καὶ πολὺ γε τοῦτου κρείττον Ἀριστοτέλης, οὐκ εἰδωλον σωματικόν, ἀλλὰ ποιότητα δι' ἀλλοιώσεως τοῦ περίξ αἴρος ἀπὸ τῶν ὁρατῶν ἄγων ἔχει τῆς ὀψεως. εὐλαβήθη γὰρ ἔλως αἰσθητικὸν ποιῆσαι τὸν περίξ αἶρα, καίτοι τὴν γε σάρκα σαφῶς ὄρων αἰσθητικὴν γιγνομένην ἐκ τῆς ἀφικνουμένης εἰς αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς δυνάμεως. τί δὲ χαλεπὸν ἵσטי τὴν ἡλιακὴν αὐγὴν αἰσθητικὴν ὑποθέσθαι, ὅσον μάλιστα τὸ κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς πνεῦμα τὸ παραγόμενον ἐξ ἐγκεφάλου προδήλως ὀρᾷται; καὶ γὰρ φωτεινὸς ἐστίν. εἰ δὲ καὶ περὶ ψυχῆς οὐσίας ἀποφάνασθαι χρή, θεωρεῖν θάτερον ἀναγκαῖον εἰπεῖν, ἥγουν εἶναι τὸ ὅσον αὐγοειδές (318) τε καὶ αἰθερῶδες σῶμα λεπτέον αὐτὴν, εἰς ὃ, καὶ μὴ βούλονται, κατ' ἀκολουθίαν ἀμικνούνται Στωϊκοί τε καὶ Ἀριστοτέλης, ἥ αὐτὴν μὲν ἀσώματον ὑπάρχειν οὐσίαν, ὀχημὰ τε τὸ πρῶτον αὐτῆς εἶναι ταυτὶ τὸ σῶμα, δι' οὗ μέσου τὴν πρὸς τὰλλα σώματα κοινωνίαν λαμβάνει τοῦτο

Stoicorum pronunciavit. Illi siquidem nullum visibile usque ad vim visoriam tradiderunt, Epicurus autem, eoque multo praeslantius Aristoteles, non imaginem corpoream, sed qualitatem per aëris ambientis alterationem a visibilibus ad usque visum traducat. Etenim veritus est omnino ambientem aërem sentiendi facultatis capacem efficere, quum tamen carnem manifesto sensus participem fieri conspiciat ex facultate, quae ab initio in ipsam perveniebat. Quid autem negotii est solis splendorem sentiendi vim habere statuere, qualis maxime spiritus in oculis manifesto conspicitur, qui ex cerebro descendit, quum lucidus sit? At si de animae substantia pronunciare oportet, alterutrum necessario dicetur, aut hanc esse veluti lucidum et aethereum corpus affirmandum; in quam sententiam vel inviti ex consecutione Stoici et Aristoteles perveniunt; aut ipsam incorpoream esse substantiam, primumque ipsius veliculum hoc corpus, quo ceu medio cum reliquis corporibus communionem suscipit. Hoc ita-

Ed. Chart. V. [323.]

Ed. Bas. I. (318.)

μὲν οὖν αὐτὸ δι' ὅλου λακτέον ἡμῖν ἐκτεταῖσθαι τοῦ ἐγκεφάλου, τῇ δὲ γε πρὸς αὐτὸ κοινωνίᾳ τὸ κατὰ τὰς ὀψείας αὐτῶν πνεῦμα φωτισιδὲς γίγνεσθαι.

Κεφ. η'. Περὶ μὲν τοῦ τῆς Ἀριστοτέλους τε καὶ τῶν Στωϊκῶν δοξῆς ὀλίγον ἀναβιάλλομαι, τὸ δὲ τὴν αἰσθησιν τῶν αἰσθητῶν γίγνεσθαι δι' ἀλλοιωσέως τε καὶ διαγνώσεως ἐξ ὧν εἶπον δῆλον. ἀλλοιοῦνται μὲν οὖν τὰ τῆς αἰσθήσεως ὄργανον, ἡ διάγνωσις δ' αὐτοῦ τῆς ἀλλοιωσέως γίγνεται ἐκ μίας δυνάμεως κοινῆς πάντων τῶν αἰσθητηρίων ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐπιζέουσας. τῇ δὲ ἀρχῇ αὐτῶν εἴτε κοινὴν αἰσθησιν, εἴτε πρῶτον αἰσθητικόν ἐθέλοις ὀνομάζειν, οὐ διοίσει. καὶ ταύτην ἐθεξεν ὁ πρόσθεν λόγος ἐγκέφαλον οὔσαν, ἀφ' οὗ πάντα τὰ μέρη αἰσθησὶν τε καὶ κίνησιν ἔχει, καθηκόντων ἐτέρων μὲν τεύραον εἰς τὰ τῶν αἰσθήσεων ὄργανα διαγνώσεως ἔτεκα τῶν αἰσθητῶν, ἐτέρων δὲ τῶν κινούντων αὐτὰ, τὰ γε κινεῖσθαι θεόμενα, καθάπερ ὀφθαλμούς τε καὶ γλῶτταν καὶ ὠτα. καὶ γὰρ οὖν καὶ ταῦτα τοῖς πλείστοις τῶν ζώων κινεῖται, μὲν τῶν ἐν τῇ κεφαλῇ περιλαμβανόντων

que ipsum per totum cerebrum exporrectum esse dicemus, communione vero ipsius spiritum, qui in visa ipsorum habetur, lucidum evadere.

Cap. VIII. Jam vero de Aristotelis et Stoicorum opinione dicere paululum differam, sensum vero sensillum corporum ex alteratione et dignotione fieri, ea, quae dixi, declarant. Alteratur itaque sensus instrumentum; dignotio autem ipsius, alterationis sit ex una facultate omnium sensoriorum communi, quae a principio influit. Porro principium ipsorum sive communem sensum, sive princeps sensorium unucupare voles, nihil intererit, atque hoc prior disputatio indicavit esse cerebrum, a quo omnes partes sensum et motum obtinent, descendantibus aliis nervis in sensuum instrumenta, ut sensilia dignoscantur, aliis moventibus ea, quae moveri desiderant, veluti oculos, linguam et aures. Quia etiam has plurimis animalibus moventur, masculis, qui in capite sunt, eas com-

Ed. Chart. V. [223. 224.]

Ed. Bas. I. (318.)

αὐτὰ, δι' ὧν αἱ καθ' ὁρμὴν ἀπαισας κινήσεις τοῖς ζώοις εἰσὶν. ἐξ ὧν ἀπάντων μαρτυρεῖται, προσσηκόντως εἰρησθαι, τὸν ἐγκέφαλον ἀρχὴν εἶναι τοῦτο μὲν αἰσθήσεως ἀπάσης τοῖς ζώοις, τοῦτο δὲ τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως. εἰ δὲ γε μὴ διὰ ταῦτα, τίνος ἕνεκα ἄλλου γέγονεν; ἢ διότι τὰς μήτεγγας ἔξωθεν αὐτῷ περιέειπεν ἡ φύσις, εἰ περ ἐν ἐκείναις μὲν ἔστιν ἡ τῆς ψυχῆς ἀρχή, μάτην ἐγκέφαλος ἐγένετο; διὰ τί δ' ἐκάστη τῶν κοιλιῶν αὐτοῦ τετρωσκομένη κίνδυνον ὀξύνεται ἐπιφέρει; διὰ τί δ' ἀπ' αὐτοῦ πάντα πέφυκε τὰ νεῦρα καὶ ὁ ποταμὸς μυελός; ὅς ὅτε μὲν ἀποβλάστημα τῆς κατὰ τὸν ἐγκέφαλον οὐσίας ἐστίν, ἐταργῶς φαίνεται διὰ τῶν ἀνατομῶν, ὡς μηδὲ τοὺς μαγείρους ἀγροεῖν. ὁποῖαν δὲ εἶνα τὴν δύναμιν ἔχει, μάθους ἂν βυθίως, εἰ πρότερον μὲν ἐπὶ τὴν ἀνατομὴν ἀφικόμενος ἴδοις ἀπ' αὐτοῦ νεῦρα φυόμενα τὸν ἀριθμὸν ἐξηκοντά που, καταμάθους δ' ἐκάστου τὴν χρείαν, εἰδειξαμένης [224] τῆς κατασκευῆς αὐτῶν ὅμοις τοῖς γιγνομένοις πύθισαι ἐπὶ ταῖς τομαῖς. ἢ μὲν γε κατασκευὴ πεμπλησία τοῖς ἀπ' ἐγκεφάλου φυομένοις, τῆς μὲν ὅλον ἐντεριώ-

prehendentibus, per quos omnis motus arbitrarie animalibus administratur. Quae omnia testimonia sunt, convenienter dici, cerebrum esse principium partim totius animantium sensus, partim motus arbitrarii. At si non propter haec, cuiusnam alterius causa factum est? aut cur membranas meningas dictas exterius ei natura circumdedit, si in illis quidem animae origo est, frustra autem cerebrum creatum est? Item cur singuli ipsius ventriculi vulnerati periculum acutissimum inferunt? Cur rursus ab eo omnes nervi prodierant, et spinalis medulla, quae quod cerebri substantiae suboles sit et propago, evidenter in dissectionibus apparet, ut ne soci quidem iguorent? Qualem vero facultatem obtineat, facile discas, si prius ad dissectionem digredieris nervos ab eo produeunt numero sexaginta conspicias. Condiscas autem uniuscujusque usum, structura ipsorum una cum affectibus, qui ob sectiones accidunt, indicante. Siquidem structura persimilis est iis, quae a cerebro nascuntur,

Ed. Chart. V. [224.]

Ed. Bas. I. (518.)

νης ἐκάστου τῶν νεύρων ἀπ' αὐτοῦ τοῦ τρωκτικοῦ βλαστουούσης, ἐν κύκλῳ δ' αὐτοῦ τῶν μηνίγγων περιλαμβανουσῶν. ἔχει γὰρ δὴ καὶ ὁ τρωκτικὸς ὁμοίως ἐγκεφάλῳ τὰς μηνίγγας ἕνεκα τῆς αὐτῆς χρείας, ὥς εἰ καὶ περιέλοις ἐκάστου τῶν ἀποφυομένων νεύρων, οὐδὲν βλάπτεται τὸ μέλος, εἰς ὃ τὸ νεῦρον ἐμφύεται, μαρτυροῦντος καὶ τοῦδε τοῦ φαινομένου, σκεπάσματα μὲν εἶναι τὰς μηνίγγας ἐγκεφάλῳ τε καὶ τρωκτικοῦ, τὴν δὲ τῆς αἰσθήσεώς τε καὶ κινήσεως δύναμιν ἐν τοῖς ὑπ' αὐτῶν περιεχομένοις ὑπάρχειν. ὅταν οὖν διατέμῃ τὴν ἐντεριώτην τοῦ νεύρου, παραχρῆμα τὸ μέλος, εἰς ὃ τὸ νεῦρον ἀφικνεῖται, φαίνεται παντάπασιν ἀναισθητὸν τε καὶ ἀκίνητον. ὅτι δὲ καὶ ὁ τρωκτικὸς αὐτὸς ἀπ' ἐγκεφάλου τὴν ἀρχὴν ἔχει τῶν δυνάμεων, εὐδηλον ἐκ τοῦ, διατηρηθέντος αὐτοῦ καθ' ὅτιον μέρος, ὅσον μὲν ἀνωτέρω τῆς τομῆς ἔστιν, ὕγιες διαφυλάττεσθαι, τοῦ κατωτέρω δὲ τὴν αἰσθησὶν ἀπολλυσθαι παραχρῆμα καὶ τὴν κίνησιν, ἀπάντων τῶν ἀπ' αὐτοῦ λαμβανόντων τὰ νεῦρα μυῶν ἀναισθητῶν τε καὶ ἀκινήτων γιγνομένων. Ἐρασίστρευτος μὲν οὖν, εἰ καὶ μὴ πρὸςθεν,

dum veluti interior pars cujusque nervi ab ipsa spinali procedit, membranae autem orbiculatim ipsam comprehendunt. Habet enim et spinalis medulla similiter cerebro membranas ejusdem usus gratia; quas si etiam ademeris, singulorum procedentium nervorum nulla pars offenditur, in quam nervus insinuat, attestante et hoc evidentialia, quod scilicet membranae tegumina sint et cerebri, et spinalis medullae, sensus autem et motus vis in iis, quae ab ipsis comprehenduntur, existat. Quum igitur nervi partem medullarem disseueris, statim membrum, in quod nervus pervenit, sensus motusque omnino expers apparet. Quod autem et spinalis medulla ipsa a cerebro facultatum habeat originem, liquet ex eo, quod, dissecta ipsa quaecunque in parte, quae regio supra sectionem habetur, sano conservatur, quae inferius est sensum statim amittit et motum, dum omnes musculi, qui ab ipsa nervos mutuuntur, insensibiles immobilesque fiunt. Erassistratus igitur, etiam non, antea, certe in senectute

Ed. Chart. V. (224.)

Ed. Bas. I. (518.)

ἀλλ' ἐπὶ γήρῳ γε τὴν ἀληθῆ τῶν τεύρων ἀρχὴν κατανόησεν.
 Ἀριστοτέλης δὲ, μέχρι παντός ἀγνοήσας, εἰκότως ἄπορεῖ
 χρεῖαν εἰπεῖν ἐγκεφάλου. τίνα δ' ἐστὶν, ἃ λέγει, καὶ ὅπως
 ἐξελέγχεται, μαθεῖν ἐνεστί σοι τὸ περὶ χρεῖας μορίων ὄγδοον
 ὑπόμνημα τῆς ἡμετέρας πραγματικῆς ἀναγνόντι, καθ' ὅπερ γὰρ
 καὶ ὅτι ταύτων ἀπάντων τῶν δογμάτων ὧν διηλθόν Ἰππο-
 κράτης ἐστὶν ἡγεμῶν, ἐν ἄλλοις τε τισι καὶ τοῖς περὶ
 Ἰπποκράτους ἀνατομῆς ὑπομνήμασι δέδεκται. διὸ καὶ τῶν
 οὐ γέγραφα τὰς θήσεις, ὥσπερ τὰς Πλάτωνος, ὅπως μὴ δις
 ὑπὲρ τῶν αὐτῶν λέγοιμα. τῶν Πλάτωνος δὲ κατ' ἄλλην
 οὐδεμίαν μεμνημονευκώς πραγματείων, εἰκότως ἐν τῇδε
 παρεδέμην.

verum nervorum principium consideravit. At Aristoteles
 perpetuo ignorans merito usum cerebri nescit explicare.
 Porro quae sint illius dicta, et quomodo coarguantur,
 discere tibi licet, perlecto octavo operis nostri de usu
 partium commentario; quemadmodum etiam, quod horum
 omnium dogmatum, quae perconsui, Hippocrates princeps
 existit, tum in aliis quibusdam, tum in commentariis de
 dissectione Hippocratis ostensum est. Quare etiam nunc
 verba ipsius, quemadmodum Platonis, non ascripsi, ne
 bis de eisdem dicam. Platonis autem, quoniam in alio
 nullo opere mentionem feci, merito in praesentiarum
 apposui.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΟΓΔΟΟΝ.

Ed. Chart. V. [226.]

Ed. Bas. I. (318.)

Κεφ. α'. Περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων ἐπισκέψασθαι προθέμενος, πρῶτον μὲν ἐδιδάξαμεν, ἀναγκαιοτάτον ὑπάρχειν ἰατρικῇ τε καὶ φιλοσοφίᾳ, εἴτε πλείους εἰσὶ δυνάμεις αἱ διοικοῦσαι τὸν ἄνθρωπον, εἴτε μία, βεβαίως ἐξευρεῖν· ἐφεξῆς δ' ἐπὶ τῇ ζήτησιν αὐτῶν τραπόμενοι κατὰ τὸν ἀποδεικτικὸν νόμον, ἔννοιαν ὁμολογουμένην ἔφαμεν εἶναι τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ τὸ κατάρχον

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATONIS
PLACITIS LIBER OCTAVVS.

Cap. I. De Hippocratis et Platonis placitis tractare instituens primum sane docui, maxime necessarium esse tum medicinae, tum philosophiae, siue plures sint facultates, quae hominem gubernant, siue una, firmiter adinvenire. Deinde ad quaestionem ipsarum conversus lege demonstrativa notionem omnibus confessam animae partem principem esse diximus, id quod praestit sensui

Ed. Chart. Y. [225. 226.]

Ed. Bas. I. (318.)

αἰσθησάμενος τε καὶ κινήσας τῆς κατὰ προαίρεσιν, οἷδεν ὡς
 πρὸς τὰ παρόντα διαφέροντος, ἢ κατὰ προαίρεσιν, ἢ καθ'
 ὁρμὴν εἰπεῖν. εὐδηλοῦ δὲ, ὅτι ἕτεραι μὲν εἰσιν αἱ κινήσεις
 ἐκτεινόντων τε καὶ συσπλόγγων τὰ κῶλα, βαδιζόντων τε
 καὶ τρεχόντων, ἐστῶτων τε καὶ καθημένων, ὅσα τ' ἄλλα τοι-
 αῦτα πραττόντων, ἕτεραι δ' αἱ κατὰ τὴν καρδίαν τε καὶ
 τὸς ἀρτηρίας, οὗ κατὰ τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν ἀποτελού-
 μεναι, καθάπερ καὶ τρίτον ἄλλο γένος κινήσεων, αἱ περὶ
 τὴν τῆς τροφῆς οἰκονομίαν. ἀλλ' ἀπὸ γε τῶν προαιρετικῶν
 ἀρξάμενοι, καθ' ὅς καὶ τὸ καλούμενον ἰδίως ἡγεμονικόν
 ἔστι τῆς ψυχῆς, ἔνα λόγον ἰδεῖν νυναι ἠρωτησθαι μόνον
 δικιστημονικῶς, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ζητουμένου τῆς οὐσίας ἔχοντα
 τὸς προτάσεις, ὅντα τοιοῦτον· ὅπου τῶν νεύρων ἡ ἀρχή, ἐν-
 ταυθᾶ καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν. αὕτη μὲν ἡ τοῦ λόγου
 πυρνωτάτη πρότασις ὡμολογημένη πῶσιν ἰατροῖς τε καὶ φιλο-
 σοφοῖς. ἡ δ' οἷον [226] πρόσληψις αὐτῆς ἀληθῆς μὲν, ἡ
 ἀρχὴ τῶν νεύρων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ψευδὴς δὲ, ἡ ἀρχὴ τῶν
 νεύρων ἐν τῇ καρδίᾳ, γράφειν μὲν ταύτην τὴν πρότασιν

motuque voluntario; nam ad praefens institutum ne quicquam refert motum ex voluntate vel ex appetitione dicere. Constat autem, quod alii motus sunt, dum extendimus contrahimusque crura, imus et currimus, stamus et sedemus, aliaque id genus agimus, alii motus sunt, qui in corde et arteriis non nostro arbitrio perficiuntur, sicuti et tertium motuum genus, quod in alimenti dispensatione versatur. Verum a motibus arbitrariis exoriri, in quibus etiam proprie dictus animae principatus est, unam rationem ostendimus. solam ab ejus quod quaeritur substantia scientifice interrogari, quae praepositiones habet id hunc modum: Ubi nervorum principium, ibi etiam animae principatus. Haec sane rationis principalissima propositio omnibus et medicis et philosophis confessa est. Haec autem veluti assumptio illius vera sane est, Principium nervorum in cerebro; falsa autem, Initium nervorum in corde est; quum scribere sane hanc propo-

Ed. Chart. V. (226.)

Ed. Bas. I. (518. 519.)

ἢ καὶ λέγειν τοῖς ἀπαίροις ἀνατομῆς δυναμένον τοὺς, οὐ μὴν δεῖξαι γὰρ δυναμένον. πάντα γὰρ ἐν τοῖς ζώοις τὰ μόρια νεύρων μετέχει, τὰ μὲν ἀντικρυς ἐξ ἐγκεφάλου παρα-
 γιγνομένων εἰς αὐτὰ, τὰ δὲ διὰ μέσου τοῦ νωτιαίου. πρῶτοι οὖν μακρολογίας αἷτιοι κατέστησαν οἱ καταφρευσάμενοι τῶν
 φαινομένων, οὐχ Ἱπποκράτης, ἢ Ἐρασίστρατος, ἢ Εὐδήμος, ἢ Ἡρόφιλος, ἢ Μαρῖνος, οἱ μετὰ τοὺς παλαιούς ἐν τῷ
 μεταξὺ χρόνῳ τὴν ἀνατομικὴν θεωρίαν ἡμελημένην ἀνακτη-
 σάμενοι* ὥς, εἴ γὰρ τὸ φαινόμενον ἐκ τῆς ἀνατομῆς εἶπον,
 οὐκ ἂν ἐμακρολογοῦμεν, δι' ἀποδείξεως μιᾶς εὐρημένου τοῦ
 ζητουμένου. μακροτέρων οὖν λόγων ἰδομένημεν (519) εὐθύς
 ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διὰ τοὺς, ἃ μὴδ' ὕλως εἶδον, ὥς ἀκρι-
 βῶς ἰδόντας ἐπιχειρήσαντας γράφειν, ἡγαγκάσθημιν τε καὶ
 τεύρωσιν καὶ ἀρτηριῶν ἀνατομὴν ἐπὶ κεφαλαίων ἐν αὐτῷ
 διελθεῖν. ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῶν ἡρωτημένων λόγων
 περὶ ψυχῆς ἡγεμονικοῦ τοὺς πιθανοτάτους ἀπεδείξαμεν, οὐ
 κατὰ τὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον ὑπ' αὐτῶν συνεθθέντας,

fitionem aut etiam dicere anatomes imperitis aliquis possit, non tamen ostendere. Omnes siquidem in animalibus partes nervorum compotes sunt, hae manifeste ex cerebro in ipsas descendunt, illae per mediam spinas medullam. Primi igitur prolixitatis auctores extiterunt, qui contra evidentia falsa attulere, non Hippocrates, aut Erasistratus, aut Eudemus, aut Herophilus, aut Marinus, qui post veteres anatomicam speculationem interea temporis neglectam restituerunt. Nam si, quod ex anatome apparet, dixissent, non utique prolixi essemus, eo, quod quaeritur, per demonstrationem unam invento. Longioribus itaque verbis statim in primo libro opus habuimus; nam propter eos, qui, quae neutiquam sciebant, tanquam exacte scientes scribere aggressi sunt, coacti sumus et nervorum et arteriarum dissectionem summam in eo percensere. At in secundo libro ex rationibus, quae de summae principia interrogatae fuerant, probabilissimas ostendimus, non secundum ratio-

Ed. Chart. V. [226.]

Ed. Bas. I. (319.)

ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐγγύς αὐτῶν, οὓς διαλεκτικούς ἔθος ἐστὶν Ἀριστοτέλει καλεῖν, ἐπίους δὲ πορρωτέρους, οὓς διαιροῦμεν εἰς τε τοὺς ῥητορικούς καὶ τοὺς σοφιστικούς. ἔπραξα δὲ τοῦτο καὶ τοῦ ὑποκειμένου μὲν ἕνεκεν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοὺς ἐξαίρους δὲ βουλομένους ἐκ παραλλήλου τῶν λόγων ἔχειν τὰς διαφορὰς ἐπὶ ἐνὸς προβλήματος, ἰσομένης τῆς γυμνασίας ταύτης εἰς πολλὰ χρησίμης. ἐπεὶ δὲ καὶ κοινοῦτόν τινα λόγον ὁ Χρύσιππος ἔγραψεν· ἔνθα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ζῆταῦθαι καὶ τὸ ἡγεμονικόν· καὶ δὲ πάθη τῆς ψυχῆς ἐν καρδίᾳ· ἐν ταύτῃ ἄρα καὶ τὸ ἡγεμονικόν· ἰδεῖν οὖν αὐτὸ τὸ ζητούμενον αὐτὸν ἐν τῷ κυριωτάτῳ λήμματι λαμβάνοντα. Πλάτωνος γὰρ εἰρηκότος, ἐν μὲν τῇ κεφαλῇ τὸ λογιστικὸν ὑπάρχειν, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ τὸ θυμοειδές, ἐν ἥπατι δὲ τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐχρῆν αὐτὸν ἐλέγχειν πρότερον, ὅσα κατάσκευάζων ἑαυτοῦ τὸ δόγμα διήλθεν ὁ Πλάτων, οὐχ ἁπλῶς ἀποφράμμενον ἀξιοπιστοτέρῳ ἡγεῖσθαι τὴν ἰδίαν ἀπόφασιν τῶν ὑπὸ Πλάτωνος εἰρημίων λόγων. ἰδεῖν οὖν καὶ ὡς

nem demonstrativam ab ipsis compositas, sed alias quidem illis propinquas, quas dialecticas Aristoteles vocare consuevit, alias autem longius ab his recedentes, quas dividimus in rhetoricas et sophisticas. Feci autem hoc tum rei ipsius subjectae gratia, tum propter familiares, qui ex mutua collatione rationum habere differentias cupiunt, quum haec exercitatio in una quadam proposita quaestione ad multa utilis futura sit. Quoniam vero et huiusmodi orationem Chrysippus scripsit: Ubi animi affectus, ibi etiam principatus; affectus autem animi in corde; ibi igitur et principatus: ostendebam id, quod in quaestionem vertitur, ipsum in principalissima sumptione assumi. Nam quum Plato dixisset, in capite facultatem rationalem existere, in corde irascibilem, in jecore concupiscibilem, conveniebat ipsum prius reprehendere, quae Plato suum ipsum dogma austruens percensuit, non simpliciter eloquentum suam ipsius enunciationem fide digniorem censere iis, quae a Platone prolata sunt. Porro ostendi etiam, quod ne

Ed. Chart. V. [226.]

Ed. Bas. I. (319.)

οὐδ' ἐπεχείρησέ ποτε τῶν ἐκείνου συγγραμμάτων ὁ Χρύσιππος ἀντιτείνει τοῖς τοῦ Πλάτωνος λόγοις. ἅπαντες μὲν οὖν ὅσοι μηδέπω φιλοσοφίᾳ ἦσαν ἡμέτεροι γεωμέτραι, καὶ ἀριθμητικοὶ, καὶ λογιστικοὶ, καὶ ἀστρονόμοι, καὶ ἀρχιτέκτονες, ἅτε τε μουσικοὶ, καὶ γλωσσικοὶ, καὶ ῥητορικοὶ, καὶ γραμματικοὶ, καὶ ὅλως εἴ τις ἐν τέχνῃ λογικῇ γεγύμναστο, πίστειν βεβαίαν ἔσχον, ἐξηλέγχθαι μὲν τοὺς τῶν ἄλλων λόγους, ὅσους ἐγγράψασαν ὑπὲρ ἡγεμονικοῦ ψυχῆς, ἀληθεῖς δ' εἶναι τοὺς Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος. ἐπεὶ δὲ τὰ τοῦ Χρυσίππου βιβλία περὶ παθῶν γεγραμμένα, καὶ οἱ ἀπ' ἐκείνου, ὡς ἐν ἐκείνοις ἀπιδύξεν ὁ ἀνὴρ, ἐν τῇ λογιστικῇ τῆς ψυχῆς εἶναι τὰ πάθη, τοὺς θυμοὺς, καὶ τοὺς φόβους, καὶ τὰς λύπας, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα, δι' ἐκείνους ἡγουμένην ἀποδεικνύτας μὴ μόνον ψευδῶς εἰρηκότα πολλὰ κατὰ τὰ παρὰ τῶν παθῶν βιβλία τὸν Χρύσιππον, ἀλλὰ καὶ μαχόμενα μὲν. καὶ κατὰ τοῦτο προσέθηκε τοῖς πρώτοις δύο βιβλίοις ἕτερα τρία, δεξας εὐθείως ἐν αὐτοῖς, οὗ καὶ Ποσειδώνιος ὁ ἐπιστομημονικώτατος τῶν Στωϊκῶν διὰ τὸ γεγυμνάσθαι κατὰ γεωμετρίαν ἀπλότῃ τε τοῦ Χρυσίππου καὶ δεικνύον ἐν τῇ

aggressus quidem sit Chrysippus in suis commentariis Platonis verbis refragari. Itaque omnes, qui nondum philosophiam attigerunt, geometrae, arithmetici, calculatores, astronomi, architectones, praeterea musici, gnomonici, rhetorici, grammatici, summam si quis in arte logica exercitatus sit, firmam fidem habuerint, aliorum sane rationes de animae principatu conscriptas fuisse rejectas, Hippocratis autem et Platonis esse veras. At quia Chrysippi libri de affectibus extant, in quibus ejus sectatores affirmant, quod in illis ostendit vir, in rationali animae parte esse affectus, iracundiam, metum, dolorem, aliaque ejus generis, coactus sum ostendere, non solum falsa multa in libris de affectibus Chrysippum dixisse, sed etiam sibi repugnantia, ac in hoc apposui duobus prioribus libris alios tres, indicans statim in his, quod et Posidonius Stoicorum scientissimus, quoniam in geometria se exercuerit, a Chrysippoque discivit, et in

Ed. Charr. V. [226. 227.]

Ed. BaI. I. (519.)

περὶ παθῶν πραγματεία διοικουμένους ἡμᾶς ὑπὸ τριῶν
δυνάμεων, ἐπιθυμητικῆς τε καὶ θυμοειδοῦς καὶ λογιστι-
κῆς. [227] τῆς δ' αὐτῆς διζῆς ὁ Πρωκλῆσιος εἰδειν εἶναι
καὶ τὸν Κλεάνθην. καὶ μέντοι καὶ τὸν περὶ τῶν ἀρετῶν λόγον
ἐπὶ ταύταις ταῖς ἀρχαῖς ὀρθῶς φησι περιεῖναι, καὶ δεί-
κνυσιν αὐτὸ τοῦτο διὰ μεγάλης πραγματείας ἰδίᾳ γεγραμμέ-
νης αὐτῷ. ὥστ' οὐκ ἐγὼ τοῦ μήκους τῶν λόγων αἰτίας,
ἀλλ' οἱ προπετιῶς ἐπαινοῦντες τὰ γεγραμμένα Χρυσέππου
περὶ τε τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ καὶ [περὶ παθῶν, ἃ
πάντ' ἐγνώκειν ἐγὼ παρελθεῖν ἱάσας ἀνέλεγκτα, θεοῦς δ'
ἅπαντας ἐπικαλοῦμαι μάρτυρας, ὡς τοὺς ἀναισχύντους τῶν
λόγων ἐλέγχους αὐτὸς αἰδοῦμαι, βέλτιον εἶναι νομίζων
ἄγνωεῖσθαι τοῖς πολλοῖς αὐτοῖς, ὅπως μὴ βλάπτοιτο θεώ-
μενοι φιλοσόφους ἄνδρας, ἃ μηδέποτε εἶδον, ὡς ἰδόντας
γράφοντας· ἥτιον γὰρ αἰδοῦνται καὶ αὐτοὶ φορασθῆναι
πρηνέστεροι αἰδουμένους· δ' ἔστι καὶ οἱ μὴ γινώσκουσιν,
ἐν φιλοσοφίᾳ γενησάμενοι ἄνδρες, ὡς εἰς μόνος οὗτος ἡρώ-
της λόγος ἀποδεικτικῶς νόμος περὶ ψυχῆς ἡγεμονικοῦ, καθ'

opere de affectibus ostendit, a tribus corpus nostrum
facultatibus, concupiscibili, irascibili et ratiocinatrice,
gubernari. Cujus opinionis et Cleanthem esse Posidonius
indicat. Quin etiam sermonem de virtutibus principis
istis recte absolvi pronunciat, atque id ipsum magno opere
secusum ei conscripto monstrat. Quare non ego disputa-
tionis prolixæ auctor sum, verum qui temere Chrysippi
scripta laudant tam de animæ principatu, tum de
affectibus; quæ omnia statueram ego irreprehensa præ-
terire. Deos autem omnes testes invoco, quod rationum
impudentium refutationes asserre pudebat, præstare existi-
mans, ut vulgus ipsas ignoret, ne offendatur conspiciens,
viros philosophos ea, quæ nunquam viderunt, tanquam
videntes scribere; minus enim pudet etiam ipsam vulgus,
ubi in mendacio deprehenditur. Pudor autem est, illos
viros, qui in philosophia confesserint, ignorare, unam
solum hanc rationem de animæ principatu lege demon-
strativa esse interrogatam, in qua vera quidem assumptio

Ed. Chart. V. [227.]

Ed. Bas. I. (319.)

ὅν ἡ μὲν ἀληθείης πρόσληψις ἔστιν, ἐγκρίψαντες εἶναι τῶν
 τεύρεων ἀρχὴν, ἢ ψευδῆς δὲ, τὴν καρδίαν. ὥστε οὐ μόνον ἐν
 πέντε βιβλίοις οὐκ ἦν ἀνάγκη γραφῆται τὸν περὶ ψυχῆς
 ἡγεμονικοῦ λόγον, ἀλλ' οὐδὲ δι' ἐνὸς ὅλου πρὸς γε τοὺς
 μεμαθηκότας, ὁποῖόν τι πρῶτά ἐστιν ἀπὸδειξις ἐπιστημο-
 νικῇ, προσήκουσα μὲν, ὥς ἐγὼ φημι, φιλοσόφοις μᾶλλον,
 ἢ γεωμέτραις, ἀριθμητικοῖς τε καὶ λογιστικοῖς, ὡς τριστόμοις
 τε καὶ ἀρχιτέκτοσιν, οὐ μὴν ἡσκημένοις γ' αὐτοῖς, ὥσπερ
 ἐκείνοις. διὰ τοῦτ' οὖν Εὐκλείδης μὲν ἐνὶ θεωρήματι τῷ
 πρώτῳ κατὰ τὸ τῶν φαινομένων βιβλίον ἐπέδειξε δι' ὀλιγίστων
 ἐκπῶν, τὴν γῆν μέσην εἶναι τοῦ κόσμου, καὶ σημείου καὶ
 κέντρου λόγον ἔχειν πρὸς αὐτόν, ἣν οἱ μαθόντες οὕτω
 πιστεύουσι τῷ συμπερίσματι τῆς ἀποδείξεως, ὥς καὶ τὸ τὸ
 δις δύο τέτταρα εἶναι. τῶν φιλοσόφων δ' ἔνιοι τοιαῦτα
 ληροῦσι περὶ μεγέθους τε καὶ θέσεως γῆς, ὡς αἰδεσθῆναι
 τινα περὶ τοῦ παντός ἐπιτηδεύματος. ὅπου γάρ οἱ μὲν αἰ
 παρακληνόμενοι μηδὲν μῆτε πράττειν μῆτε λέγειν προπε-
 τῶς ἔργῳ φαίνονται τοιοῦτοι, τῶν δ' εἰρημένων ἀνωθεν

est, nempe cerebrum nervorum esse originem, falsa
 autem, cor. Quare non solum in quinque libris non
 erat necessarium sermonem de animae principatu tradere,
 imo ne per unum quidem totum ad eos; qui didicerunt,
 qualis res sit demonstratio scientifica; quae sane, ut ego
 arbitror, philosophis magis convenit, quam geometria,
 arithmetica, logicis, astronomis, et architectonibus, non
 tamen exercitatis ipsis, quemadmodum illis. Propterea
 igitur Euclides in theoremate primo in libro apparen-
 tium paucis versibus ostendit, terram mundi esse mediam,
 et signi centrique rationem habere illius collatione;
 quod qui didicerunt, conclusioni demonstrationis sic fidem
 adhibent, quemadmodum etiam bis duo esse quatuor.
 Porro nonnulli philosophi talia de magnitudine et terrae situ
 nugantur, ut sint, quos deinde totius sui instituti pudeat.
 Quum enim, qui semper hortantur nihil vel facere vel
 dicere praepostere, tales in ipso opere apparent, dicto-
 rum vero superius artificum nullus quidem se ipsum

Ed. Chart. V. [227.]

Ed. Bnf. I. (519.)

ἀντιτεχνιτῶν οἵδεις μὲν ἑαυτὸν νομίζει σοφόν, ὡς ἐκείνοι, ταῖς δ' ἀποδειξέσει προσηκόντως χρῶνται, μηδαμόθεν μαχόμενοι, μηδὲ διαφωνοῦντες ἀλλήλοις, μηδὲ ἀναισχύντως ἀποφαινόμενοι περὶ ὧν οὐκ ἴσασι, πῶς οὐκ ἂν τις αἰδουμένη περὶ παντός τοῦ τῆς φιλοσοφίας ἐπιτηδεύματος; οὕτως γοῦν ὁ ἀληθὴς λόγος ἐστὶ βραχύς, ὡς ἐγὼ δεῖξω σοι δι' ὀλίγων συλλαβῶν περαινόμετον αὐτὸν ὄντα τοιοῦτον· ἐνθα τῶν τεύρων ἡ ἀρχή, ἐνταῦθα τὸ ἡγεμονικόν· ἡ δ' ἀρχὴ τῶν τεύρων ἐν ἐγκεφάλῳ ἐστίν· ἐνταῦθα ἄρα τὸ ἡγεμονικόν. εἰς μὲν οὕτως ὁ λόγος ἐννέα καὶ τριάκοντα συλλαβῶν, ὅπερ ἐστὶ δυοῖν καὶ ἡμίσεως ἐπὶ ἑξαμέτρων. ἕτερος δ' ἐστὶν πέντε τῶν πάντων ἐπὶ ἑνθα τὴν πάσῃ τῆς ψυχῆς ἐπιφανέστατον κινεῖ τὰ μέρη τοῦ σώματος, ἐνταῦθα τὸ παθητικόν τῆς ψυχῆς ἐστίν· ἀλλὰ μὴν ἡ καρδία φαίνεται μεγάλην ἐξαλλαγὴν ἰσχύουσα τῆς κινήσεως ἐν θυμοῖς καὶ φόβοις· ἐν ταύτῃ ἄρα τὸ παθητικόν τῆς ψυχῆς ἐστίν. εἰ δὲ συνθεῖς αἰδῶ ταύτους τοὺς δύο λόγους, οὐ πλείονες τῶν ὀκτώ ἑξαμέτρων τὸ συγκείμενον ἐξ αὐτῶν πληθὺς ἔσται. τίνας οὖν

sapientem, quemadmodum illi, existimat, demonstrationibus autem convenienter utuntur, nusquam repugnantes, neque dissidentes invicem, neque de incognitis impudenter pronunciantes, quomodo aliquem laud pudebit de toto philosophiae studio? Sic itaque vera ratio brevis est, ut ego tibi ostendam, et paucis syllabis absolvitur, quae talis est. Ubi nervorum initium, ibi animae principatus; initium vero nervorum in cerebro; ibi ergo principatus. Una quidem haec oratio novem et triginta syllabis consistat, quod est duobus versibus hexametris cum dimidio; altera vero quinque in totum versibus. Ubi affectus animae evidentius corporis partes movent, inibi pars animae patibilis est; atqui cor apparet magnam motus immutationem obtinere in iracundia et metu; inibi igitur patibilis animae pars existit. At si has duas orationes composueris, non plures hexametris octo compositus ex ipsis numerus erit. Qui igitur auctores sunt, quod quin-

Ed. Chart. V. [227, 228.]

Ed. Basf. I. (519.)

μῆτις τοῦ πείτε βιβλία γραφῆναι περὶ τούτων, ἃ διὰ ὀκτώ
 στίχων ἡρωϊκῶν ἐπιστημονικῇ ἀπόδειξιν εἶχεν; οὐχ ἡμεῖς
 δῆπουθεν, ἀλλ' οἱ μὴ βουλόμενοι γραμμικαῖς χρῆσθαι ἀπο-
 δεῖξεσι φιλόσοφοι, περὶ ὧν ἔαην αἰδεῖσθαι. τίνες δὲ αἷτιος
 τοῦ καὶ τὸ ἕκτον βιβλίον ἐπ' αὐτοῖς γραφῆναι περὶ τῆς τρί-
 τῆς ἀρχῆς, μακροτέρου μὲν λόγου δεομένης, [228] οὐ μὴν
 ὥσθ' ὅλον ἐν πληρωθῆναι βιβλίον; οἱ μὴ γεγυμνασμένοι
 γραμμικῶν ἀποδείξεων ἀκούειν, ἐπεὶ τοι καὶ τούτου τοῦ
 σκέμματος ἐν ὀλίγοις κεφαλαίοις ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις. εἰδέχθη
 γὰρ ἐν τε τοῖς φυτοῖς τὰ παχύτατα μέρη τῆς ἀρχῆς αὐτῶν
 ἐκφυόμενα, καὶ τῶν προδεδειγμένων δυοῖν ἀρχῶν, τῆς τῶν
 τεύρων καὶ τῶν ἀρτηριῶν, τὰ μὲν οἷον στελέχη πρὸς ταῖς
 ἀρχαῖς εἶναι, τὰ δὲ ἀνύλογον κλάδοις ἐν τῷ προΐναι τὰ
 στελέχη γεννώμενα. τοῦτο μὲν ἐν λῆμμα δι' ἐναργῶν ἀπο-
 δείξεων εἰδέχθη· δεύτερον δὲ ἐπ' αὐτῷ, τῆς φυτικῆς ἐν ἡμῖν
 δυσάμειος, ἣν κοινὴν ἔχομεν πρὸς τὰ φυτὰ, τὰς φλέβας
 ὑπάρχειν ὄργανα, καὶ ὁηκουσῶν μὲν εἰς τε τὴν γαστέρα καὶ
 τὰ ἔντερα λεπτῶν φλεβῶν, ὥσπερ εἰς τὴν γῆν αἱ ῥίζαι τῶν

que de his libri scripti sint, quae octo versibus heroicis
 demonstrationem habebant scientificam? Haud nos nimirum,
 sed ii, qui linearibus uti demonstrationibus philo-
 sophi nolunt, quorum dixi me pudere. Nonnulli vero
 auctores sunt, cur sextus liber in ipsis de tertio princi-
 pio conscriptus sit, quod sane longiorem disputationem
 requirit, non tamen ut unus totus impleatur liber, neu-
 tiquam exercitati lineares demonstrationes audire, quoniam
 et haec consideratio paucis capitibus demonstratur.
 Quippe ostensum est, in stirpibus crassissimas partes ex
 principio ipsarum procedere, et quum duo primordia
 nervorum arteriarumque prius sint indicata, haec veluti
 caudices ratione principiorum esse, illa respondere pro-
 portione ramis candicam progressu genitis. Haec sane
 una sumptio manifestis demonstrationibus indicata est;
 secunda praeter hanc, vegetantis in nobis facultatis, quam
 communem cum stirpibus habemus, venas esse instru-
 menta, dum exiles venae in ventrem et intestina, quem-

Ed. Chart. V. [228.]

Ed. Bas. I. (319. 520.)

θέρων, ἀπασῶν δὲ ἀπὸ μιᾶς φλεβὸς πεφυκυῶν, τῆς ἐπὶ πύλαις ἥπατος, αὐτῆς δὲ (320) ἐκ τοῦ ἥπατος ἐκφυομένης μεγίστης φλεβός, ἣν κοιλὴν ὀνομάζουσιν, ἥς ὥσπερ κλάδοι τινὲς σχίζονται φλέβες ἄλλαι πάντα τοῦ σώματος φερόμεναι. ἐξ ὧν ἐπεραίνεται ἡ τῶν φλεβῶν ἀρχὴ τὸ ἥπαρ ὑπάρχειν, ὃ πύλιν εἶπετο, καὶ τῆς κοινῆς πρὸς τὰ φυτὰ δυνάμειος ἀρχὴν εἶναι τοῦτο τὸ σπλάγγνον, ἥντινα δύναμιν ὁ Πλάτων ἐπιθυμητικὴν ὀνομάζει. αὕτη μὲν ἀπόδειξις μία τοῦ τὸ ἥπαρ ἀρχὴν εἶναι τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμειος καὶ τῶν φλεβῶν· ἑτέρα δ' ἐκ τοῦ μηδὲν ἄλλο μόνιον εὐρίσκεισθαι κατὰ τὸ ζῶον, ὃ συμφυεῖς εἰσιν αἱ φλέβες ἀπασαι, λαμβανομένη. τὴν γὰρ ἐκ τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος ἐκφυομένην φλέβα τὴν κοιλὴν ἐνίοι φασὶ τῆς δεξιᾶς ἐν τῇ καρδίᾳ κοιλίᾳ ἐκπεφυκέσθαι. εἵπερ οὗτ' ἀπ' ἐκείτης ἀνάλογον κλάδοις αἱ κατὰ τὸ σῶμα πᾶν ἀποσχίζονται φλέβες, εἴη ἂν ἀπασῶν αὐτῶν ἀρχὴ ἢ καρδία. ἀλλ' αἱ γ' ἐκ τῶν σιμῶν τοῦ ἥπατος ἀνάλογον ρίζαις εἰς τὴν γαστέρα, τὴν τε νῆστιν καὶ τὸ λεπτόν ἔντερον, καὶ τὸ τυφλόν, καὶ τὸ κώλον, εἰς τε τὸ ἀνευδυσμένον

admodum in terram arborum radices descendunt, omnes quidem ab una vena juxta portas jecoris sita procedunt. Rursus ex jecore maxima vena prodit, quam cavam nuncupant, cujus veluti rami quidam scinduntur venae aliae per totum corpus discurrentes. Ex quibus concludebatur, venarum principium esse jecur. Quod rursus sequebatur etiam communis cum stirpibus facultatis principium esse hoc viscus, quam sane facultatem Plato appetentem nominat. Haec demonstratio una est ejus, quod jecur origo sit facultatis concupiscibilis et venarum; altera sumitur ex eo, quod nulla alia pars in animante reperiatur, cui omnes venae sint connatae. Quippe ex gibba jecinoria parte procedentem venam cavam nonnulli ex dextro cordis sinu prodierisse affirmant. Si igitur ab illa similiter ramis totius corporis venae propagantur, esset utique omnium ipsarum principium cor. Verum quae ex cava jecoris regione proficiuntur, radicum modo in ventrem, jejunum intestinum, tenue, caecum, colam, rectum

Ed. Chant. V. [208.]

Ed. Bal. I. (30a.)

ὀνομαζόμενον, καὶ τὸν βαλῆνα, καὶ τὸ ἐκπύλον ἦμουναι
 φλέβας οἷα ἀπὸ ταύτης παρύκασιν; ἀλλ' ἔστιν ἑτέρα φλέψ
 ἀπασῶν τούτων ἀρχὴ κατὰ τὰς κύλας τοῦ ἥπατος ἐσταγμένη.
 πῶς οὖν εἴτε ἀρχὴ τῶν φλεβῶν ἢ δεξιὰ τῆς καρδίας ἔσται
 κοιλία, μήτε τῶν εἰρημέτων φλεβῶν, μήτε πρὸς αὐταῖς τῶν
 ἐν τοῖς σιμῶις τοῦ ἥπατος συστακτομένων τῇ καρδίᾳ; ἦπαρ
 δὲ καὶ ταύτης ἀπάσαις συνήπται καὶς φλεβῇ, καὶ ταῖς καθ'
 ὅλας τὸ σῶμα διὰ τῆς ἐκ τῶν πυρῶν αὐτοῦ μερῶν ἐκπε-
 φυκίας, ἣν οἱ μὲν πλείστοι τῶν λατρῶν κοιλίην ὀνομάζουσι
 διὰ τὸ μέγεθος, Ἰηκουράτης δὲ καὶ ὅσοι τὰ τοῦτου πρὸς-
 βεύουσιν, ἡπατίαν ἀπὸ τοῦ σπλάγχνου προσονομάζουσιν,
 ὅθεν ἐκπέφυκε αὕτη. τοιγαροῦν ἤδη σοι δευτέρα παρὶ
 ἥπατος ἀποδείξει, ὡς ἀπασῶν ἔστι φλεβῶν ἀρχὴ, διὰ τοῦτο
 δὲ καὶ τῆς θρεπτικῆς δυνάμεως. ἄλλη δ' ἐκ περιουσίας
 ἐκείνη τοιάδε ἐστ. ἐκ τῆς δεξιᾶς τῆς καρδίας κοιλίας
 ἀρχὴν ὑποθαίμεθα τῆς κοιλίης φλεβός, ἐναντίως ἔσται τῇ
 σταγμένῃ καὶ ἐκ ταῖς τῶν λεγόνων ἀνατομαῖς εὐρισκομένη,
 οὐδενὸς οὐκ αὐτῶν ἢ καρδία δεξιὰν ἔχει κοιλίαν, ὅτι μὴδὲ

dictum, lienem et omentum veniant, non ab hac oriun-
 tur, sed est altera vena omnium harum origo juxta por-
 tas jecinoris sita. Quomodo igitur adhuc venarum prin-
 cipium dextri cordis sinus erit, quum neque commemo-
 ratas venas, neque praeter ipsas in cava jecoris parte
 sitae cordi committantur, jecur autem his omnibus venis
 commissum sit, et illis, quae in totum corpus excurrunt,
 per illam, quae ex gibba ipsius parte procedit, quam
 plerique medicorum propter magnitudinem cavam nomi-
 nant? Hippocrates autem, et qui hujus scripta profiten-
 tur, jecorariam a viscere nunciant, unde ipsa prodiit.
 Quapropter secunda jam de jecore demonstratio habeatur,
 nempe quod univrsarum venarum sit principium, eoque
 etiam facultatis nutritiae. Alia porro ex abundanti tertia
 hujusmodi esto. Si dextrum cordis sinus cavae venae
 principium statuamus, adversabitur ei, quod apparet et
 quod in piscium dissectionibus invenitur. Quippe nullum
 apforum cor dextrum habet ventriculum, quoniam neque

Ed. Chart. V. [228. 229.]

Ed. Bas. I. (320.)

πνεύμων ἐστὶ τοῖς ζώοις ἐκείνοις. διὰ τί δὲ γεννᾶται το καὶ συναπλόλυνται πνεύμονι τῆς καρδίας ἢ δεξιᾷ κοιλίᾳ, δάδεικται μοι κατὰ τὴν περὶ χρεῖας μορίων πραγματείαν. ἐν περιουσίᾳ μὲν, ὥς ἔφη, οὐ μικρὰ τῷ δόγματι πίστις ἐστὶ καὶ ἐκ τοῦ νῦν εἰρημέτου λόγου. προσέρχεται δὲ καὶ ἄλλη τις ὁμοία τῇδε, τὴν εὐθύτητα τῆς κοιλίης ἡμῶν ἐπισκεπτομένων. ὁρᾶται γάρ· ὑπὸ τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος ἄχρι τῶν σφυγῶν ἕπαν μὲν αὐτῆς τὸ δεξιὸν μέρος εὐθείᾳ μὲν ἱκλαστον φυλάττον αὐτῇ, ἐν δὲ τῶν ἀριστερῶν ἀπόφυσις εἰς τὴν δεξιάν κοιλίαν τῆς καρδίας γιγνομένη, [229] ἥτις τε φλέβα τομιζουσιν ἔτιος τὸ πρέμνον, ὥς ἂν εἴποι τις, εἶναι τῶν καθ' ὅλον τὸ σῶμα φλεβῶν. εἰ δὲ περ τὴν ἀληθεὺς τοῦτο, πάντως ἂν ἐσχίζατο καὶ αὕτη μετὰ τὴν ἐκφυσιν ὡσαύτως τῇ μεγάλῃ ἀρτηρίᾳ, ἥν ὁμολογουμένως ἀπασῶν τῶν καθ' ὅλον τὸ ζῶον ἀρτηριῶν ἀρχὴν οὖσαν ἰδεῖν ἔστι κατὰ τὸ πρῶτον ἐκφυῖναι τῆς καρδίας δίχα σχιζομένην, ὅπως τῶν μερῶν αὐτῆς τὸ μὲν ἕτερον ἄνω, τὸ δὲ ἕτερον ἐνεχθεῖν κάτω τοῦ σώματος, ὅσα καὶ εἰ ἡ κοιλὴ φλέβη τῆς καρδίας

pulmo illis animantibus inest. Cur autem generetur simulque perest cum pulmone cordis dexter sinus, ostensum a me est in opere de usu partium. Ex abundantia, ut dixi, non parva dogmati fides est etiam ex sermone, qui nunc expositus est. Porro accedit alia adhuc quæpiam huic similis, dum rectitudinem cavas venas nos inspicimus. Nam tota ipsius dextra pars a gibba jecoris regione usque ad jugulum linea una recta inflexilem eam servare videtur; ex sinistris autem processum in dextrum cordis sinum fieri; quam venam aliqui putant truncum seu caudicem, ut ita dicam, esse totius corporis venarum. Quod si verum esset, omnino scinderetur et ipsa post exortum magnæ arteriæ similiter, quam sine controversia omnium in toto animante arteriarum principium videre licet, qua primum ex corde oritur, duplici propagine discindi, ut partium ipsius altera sursum, altera deorsum in corpore educatur. Quare etiam, si cava vena

Ed. Chart. V. [129.]

Ed. Bas. I. (320.)

ἐφύετο, πάντως ἂν καὶ αὕτη παραπλησίως τῇ ἀρτηρίᾳ δίχα
σχισθεῖσα τῷ μὲν ἑτέρῳ μέρει πρὸς τὰς σφαγὰς ἀνη-
κέχθῃ, τῷ δὲ ἑτέρῳ κατηνέχθῃ πρὸς τὸ ἥπαρ· οὐ μὴ φαι-
νομένου διήλόν ἐστιν, οἷδ' ἐκ τῆς καρδίας αὐτὴν ἄρχεσθαι
αὐταὶ τέταρες ἀποδείξεις εἰσὶν εἰρημέναι κατὰ τὸ τῆς προ-
κειμένης ραγματίας ἕκτον γράμμα τοῖς εἰδύσι, τί ποτ' ἐστὶν
ἀπόδειξις, αὐτάρκως. εἴρηται δὲ καὶ ἄλλα τινὰ κατὰ τὸ
βιβλίον εἰς πίστιν τοῦ δόγματος, οὐ μὴν ἐπιστημονικῆν γο
τὴν ἀπόδειξιν ἔχοντα, καθάπερ οἱ πρῶτοι δύο λόγοι. καὶ
μέντοι καὶ ἀπειλογία τις εἴρηται πρὸς τοὺς ἑτέρως δοξά-
ζοντας. ὥστε, ὅσον ἐπ' ἐμοί, διὰ βραχυτάτων ἤδη τὸ
πρακείμενον ἀποδείδεται, καὶ χρή τοῦ μήκους τῶν λόγων
οὐχ ἡμῖν ἐλέγχουσιν, οὐς ἡμαρτημένους ἐγραψαν ταῦτοι λό-
γους, ἀλλὰ τοῖς συνθεῖσιν αὐτοὺς μίμνεσθαι. τριῶν οὖν
βιβλίων λογικῶν περὶ παιδῶν γεγραμμένων Χρυσίππου, δυ-
νάμενος ἀντιπεῖν, ἃ πρὸς αὐτὸν διηνέχθην διελόγων, μη-
κύνειν, οὐχ ἐπέμεινα τοῦτο. πρῶξαι, καθάπερ οὐδ' ὅσα

ex corde prodiret, omnino haec quoque similiter arteriae
bifariam scissa, altera parte ad jugulum emergeret, altera
ad jecur deferretur. Quod quum non appareat, clarum
est, neque ex corde ipsam originem ducere. Hae quatuor
demonstrationes sunt in sexto propositi operis libro
abunde satis explicatae iis, qui norunt, quid tandem sit
demonstratio. Dicta sunt et aliae quaedam in libro ad
fidem dogmatis approbandam, quae tamen scientificam
demonstrationem non habent, quemadmodum primae duae
rationes. Quin etiam controversia quaedam ad aliorum
opinionem declarata est. Quare, quantum ad me attinet,
paucissimis jam id, quod institui, demonstratum est. Ac
prolixitatis verborum non in nos, qui reprehendamus,
quas vitiosas illi prodiderunt rationes, sed in ipsarum
auctores culpa rejicienda est. Quum itaque tres libri
logici de affectibus a Chrysippo sint traditi, contradicere
quum possem, et ea, quibus ab ipso dissentirem, protrahere,
id facere non sustinui, sicuti nec quae de virtutum dif-

Ed. Chart. V. [229.]

Ed. Bas. I. (320.)

περὶ τῆς τῶν ἀρετῶν διαφορᾶς ἔγραψεν ἐν τέτταρσι βιβλίοις, ὑπὲρ ὧν αὐτῷ καὶ ὁ Πισσιδάσιος μέμμεται. ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων ἐνδειξάμενος τοῖς ἀκούειν δυναμένοις ἐπιστημονικῶν ἀποδείξεων, ἀνεβαλόμενῃ ἐπὶ σχολῆς αὐτοῖς ἐπιδείξειν, ὅσα καὶ πρὸς αὐτὸν ἐναντιολογούμενος ἔγραψε, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἐναργῶς φαινόμενων ἀλήθειαν. ἐκείνη μὲν οὖν ἡ πραγματεία καθ' ἑαυτὴν γέγραπται.

Κεφ. β'. Νῦν δὲ ποθοῦσιν ἔχειν ἤδη πολλοῖς τῶν φίλων τὰ κατὰλοιπα τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων ἐνταῦθα τρέφομαι, ἀρχὴν ἀπὸ τῶν φυσικῶν στοιχείων ποιησάμενος. ἀνομάζεται μὲν οὖν στοιχεῖον, ὅπερ ἂν ἱλύχιστον ἢ μέρος ἐκείνου τοῦ πράγματος, οὐτὸν ἂν ἢ στοιχεῖον· ἐκ γὰρ τοῦ τῆς πρὸς τὴ κατηγορίας ἔστιν ἡ στοιχεῖον φωνή, καθάπερ καὶ τοῦ μέρους. τό τε γὰρ στοιχεῖον τινός ἐστι στοιχεῖον, τό τε μέρος τινός ἐστι μέρος. ὥσπερ οὖν τῆς φωνῆς ἡμῶν, ἢ χρώμεθα διαλεγόμενοι πρὸς ἀλλήλους, τέτταρα καὶ εἰκοσὶ ἐστὶ στοιχεῖα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπάντων τῶν γεννητῶν καὶ φθαρτῶν σωμάτων

ferentia quatuor in libris prodidit, super quibus eum et Posidonius criminatur. Verum de his quoque ubi indicassem iis, qui Scientificas demonstrationes possunt audire, cum otio rursus ostensurus hoc agere disuli, quae sibi etiam ipse et veritati eorum, quae evidententer apparent, refragatus conscripsit. Illud itaque opus per se elaboratum est.

Cap. II. Nunc vero, quum plerique amicorum reliqua Hippocratis et Platonis dogmata jam habere desiderant, illuc me convertam, a naturalibus elementis exorsus. Nominatur itaque elementum, quodcunque minima sit pars illius rei, cujus fuerit elementum. Nam ex appellatione ad aliquid vox elementum capitur, quemadmodum et partis; nam et elementum alicujus elementum est, et pars alicujus pars est. Sicut igitur linguae nostrae, qua utimur differentes invicem, quatuor et viginti sunt elementa, eodem modo omnium, quae generari corruptique possunt, corporum minimae partes terra

Ed. Chart. V. [229. 230.]

Ed. Bas. I. (500.)

Ελάχιστα μόρια γῆ καὶ αἶρ ἐστιν ὕδωρ τε καὶ πῦρ, ἐλαχίστου δὲ λεγομένου τοῦ μηκέτι τομῇ ἐγγωροῦντος. ἡ μὲν γάρ κατὰ τὸ μέγεθος τομῇ τοιοῦτον οὐδὲν ἐλάχιστον ἔχει, μόνη δὲ ἡ κατ' εἶδος ἵσταται ποτε, καθάπερ ἐπὶ τῆς φωνῆς. αὐτῆς γάρ τις συνθέτου τοιαῦτα,

Πῆνιν αἶδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος,

ὅλη μὲν ἐστὶν αὕτη, μέρη δὲ τὸ μῆνιν, καὶ τὸ αἶδε, καὶ τὸ θεά, καὶ τὸ Πηληϊάδεω, καὶ τὸ Ἀχιλῆος. ἕκαστον δὲ τοῦτον πάλιν εἰς τὰς συλλαβὰς τέμνεται, καὶ τῶν συλλαβῶν αὐτῆς [230] ἐκάστη διαίρεσις εἰς τὰ στοιχεῖα λαμβάνει. τῆς γοῦν πρώτης συλλαβῆς τῆς μὴ συγκειμένης ἐκ δυοῖν στοιχείων, εὐδύτερον αὐτῶν εἰς ἄλλας ἑαυτοῦ φωνὰς ἐλάττους δύναται τμηθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο τὴν μὴ φωνὴν ἐλαχίστην τε καὶ ἄτμητον εἶναι φανερὸν, ὥς καὶ τὸν δίκτοα καλεῖν ἔθος ἐστὶ τοῖς φιλοσόφοις ἄτομον οὐσίαν. οὕτως δὲ καὶ λόγον βρυχύτατον εἴρηκεν ὁ Πλάτων τὸν συγκειμένον ἐξ ὀνόματος καὶ ῥήματος, ὡς λόγον δηλονότι καλὸν βρυχύτατον αὐτόν. ἕκαστον γάρ τὸν κατ' εἶδος

sunt et aer et aqua et ignis. Minimum autem dicitur, quod non amplius sectionem sustinet; etenim secundum magnitudinem sectio ejusmodi minimum nullam obtinet. Sola autem speciei divisio quandoque consistit, veluti in voce, quum aliqua composita talis existat:

Iram cano, dea, Pelidae Achilles.

Tota quidem haec est; partes autem iram, et cano, et dea, et Pelidae, et Achilles. Singula haec rursus in syllabas secantur, et syllabae iterum singulae divisionem in elementa recipiunt. Itaque primae syllabae *μη*, compositae ex duobus elementis, neutrum ipsorum in alias sui voces minores dividi potest. Ideo vocem *μη* minimam et indivisibilem esse dicimus, ut etiam Dionem vocare mos est philosophis substantiam individuum. Sic orationem brevissimam Plato dixit compositam ex nomine et verbo, orationem videlicet, quatenus est oratio, brevissimam appellans. Singula enim, quae secundum spe-

Ed. Chart. V. (250.)

Ed. Bas. I. (200. 221.)

λεγομένων τε καὶ νοουμένων, ὅτι μὲν καὶ χωρὶς τομῆς εἰς εἶδη πλεῖον, τοῖς τοιούτοις ὀνόμασι προσαγορεύομεν, βραχύν-
τατον, ἄμνητον, στοιχεῖον. περὶ μὲν οὖν τοῦ στοιχείου ὀνό-
ματος ὅλον ἔχεις γεγραμμένον βιβλίον ἐν τῇ τῶν Ιατρικῶν
ὀνομάτων πραγματείᾳ. περὶ δὲ τῆς κατὰ μέγεθος τομῆς
τῶν σωμάτων ἐπιδεδεικται τοῖς γεωμετρικοῖς ἀνδράσιν, ὡς
οὐδέποτε σῆμαι δυναμένης, ἀλλ' αἰεὶ τοῦ τεμνομένου μι-
κρότερον λαυτοῦ τὸ μέγεθος ἔχοντος, ἀπολειπομένης δὲ μό-
σης τῆς κατ' εἶδος τομῆς, ὁμολόγηται πάλιν αὐτίς περὶ
τῆς κατ' ἕκαστον γένος τῶν ὄντων, ἄτομον εἶδος εἶναι τε
τοιούτων, ὅποῖόν ἐστιν ἐν τοῖς φυσικοῖς σώμασι στοιχεῖον,
ἢ γῆ καὶ τὸ ὕδωρ ὃ τε ἀῆρ καὶ τὸ πῦρ. (321) ἀποδείξας
δὲ τούτων οὐ δύναμαι γράφειν ἐνταῦθα, φθάσαςτος γραφῆ-
σαι ὑπομνήματος ἑτέρωθεν περὶ τῶν κατ' Ἰπποκράτην στοι-
χείων, ὃ σαφέστερον μὲν ἢν ἐγγράψαιτο, καθάπερ καὶ ἄλλα
πολλὰ, μὴ πρὸς μόνον ἀποβλέποντι τὸν λαμβάνοντά μου
τὸ βιβλίον, ἀλλ' ὡς καὶ τῶν ἀμαρτυρίων ἔχουσιν πολλὰν

clera et dicuntur et intelliguntur, quum non amplius
sectionem in plures species concedant, ejusmodi nomi-
nibus appellamus, minimum, infecibile, elementum; de
cujus nomine totum habes librum in medicinalium nomi-
num opere conscriptum. At de sectione corporum secun-
dum magnitudinem geometrae viri ostenderunt, seu illa
nunquam consistere possit, verum semper id, quod fecit-
ur, minorem quam prius magnitudinem habeat. Quam
autem sola secundum speciem sectio tandem desinat, in
confesso rursus de ea est, in unoquoque rerum genere
individuum quandam speciem haberi talem, qualis est in
naturalibus corporibus elementum terra; aqua, aer et
ignis. Horum vero demonstrationes non opus habeo huc
ascribere, quum alias commentarium de elementis ex
Hippocratis sententia ediderim, quem clarius manifestius-
que sane, quemadmodum et alios complures, scripisssem,
nisi illius tantum, qui illum a me erat accepturus; non
imperitorum quoque, in quorum minus erat venturus,

Ed. Chara. V, [230.]

Ed. Bat. I. (321.)

των ὁμιλήσαντων αὐτῶν. πολλῶν δ' ἔχειν φθασάντων, οὐκ ἔτι
 ἔδοξε μοι γράφειν ἄλλο, τῷ εἶναι ὀλίγους τινὰς ἐν αὐτοῖς
 λόγους μακροτέρας ἐξεργασίας δεομένους, ὧν οὐχ ἥκιστα καὶ
 οὗτος αὐτὸς ὁ νῦν εἰρημένος ὑπὲρ τῆς κατὰ τὸ στοιχείον ἐγνοίας,
 ἐπὶ πλείστον μὲν ἐξεργασμένος, ὡς ἔφην, ἐν ἐνὶ βιβλίῳ· διὰ
 κεφαλαίων δὲ τῶν εἰρηται μὲν, ὅσα πού μᾶλλον ἂν εἰρητο
 καὶ τῷ περὶ τῶν κατ' Ἱπποκράτην στοιχείων, εἴπερ αὐτῶν
 τῶν συλλαβῶν τὸ στοιχείον ἔδεδετο. γεγραμμένου δὲ τῷ Ἱππο-
 κράτει βιβλίου περὶ φύσεως ἀνθρώπου, προστεθέντος δ'
 αὐτῷ καὶ τοῦ περὶ διαίτης μικροῦ βιβλιδίου, καὶ τιτος
 παρεντεθείσης ἀνατομῆς φλεβῶν, ἣν ὁ διασκευάσας δοκεῖ
 μοι προσθεῖναι τῷ περὶ φύσεως ἀνθρώπου καὶ τῷ περὶ
 διαίτης, ἐξήγησίς ἐστι τὸ ἡμέτερον γράμμα τὸ περὶ
 τῶν κατ' Ἱπποκράτην στοιχείων τοῦ γεγραμμένου περὶ φύ-
 σεως ἀνθρώπου. τὴν δὲ ἐξήγησιν οὐχ οὕτως ἔχει γεγενυῖαν,
 ὡς εἰώθασιν οἱ τὰς ἐξηγήσεις γράφοντες ποιῆσθαι κατ'
 ἑκάστην λέξιν, ἀλλὰ τῶν συγχόντων τὸ δόγμα μόνων ὕμα

rationem habuiffem. Quam autem multi eum jam ha-
 beant, non amplius vifum mihi eft fcribere alium, eo
 quod paucae quaedam in eo difputationes fint, quae lon-
 gius tractari defiderent, ex quibus maxime et haec ipfa
 nunc comprehenfa de clementi notione, plurimum qui-
 dem uno in libro elaborata, ut dixi; in praefentia autem
 fummatim expofita funt ea, quae magis utique de-
 clarata fuiffent in libro de elementis fecundum Hippo-
 cratem, fi ipsis fyllabis elementum opus habuiffet. Porro
 quum liber de natura hominis ab Hippocrate fit con-
 fcriptus, adiectus autem ei exiguus libellus de victus
 ratione, et quaedam venarum diffectio interpofta, quam
 auctor videtur mihi adjeciffe opufculo de natura hominis
 et de victus ratione, nofter de elementis fecundum Hip-
 pocratem liber expofitio eft ejus, qui de natura humana
 proditus eft. At expofitionem non ita habet defcriptam,
 ut confueverunt, qui interpretationes perfequuntur, in fin-
 gulis dictionibus factitare, fed de eorum duntaxat, quae
 dogma complectuntur, una cum propriis demonftrationi-

Ed. Chart. V. [230. 231.]

Ed. Bas. I. (321.)

ταῖς οἰκείαις ἀποδείξεσιν, ὥς εἴπερ ἐθέλεις μανθάνειν, ἐπ' ἐκεῖνο μετάβηθι τὸ βιβλίον. ἐγὼ δ' οἶκ' εἰώθα πολλάκις τὰ αὐτὰ γράφειν ἐν διαφόροις ὑπομνήμασιν, ἀλλ' ἐνταῦθα τὴν μόνου τοῦ Πλάτωνος παραγράφω ῥήσεις, ἐν αἷς ἡκολούθησε τῷ Ἱπποκράτει, τὰ σώματα ἡμῶν ἐκ γῆς καὶ πυρὸς αἶρος τε καὶ ὕδατος συγκεῖσθαι λέγων. εἰρημένου δ' αὐτοῦ τούτου καὶ κατὰ ἄλλα βιβλία, νῦν ἡμῖν ἀρκέσει τὴν ἐκ τοῦ Τιμαίου παραγράφου ῥῆσιν ἔχουσαν ὅδε. τετάρτων γάρ ὄντων γενῶν, ἐξ ὧν συμπέπηγε τὸ σῶμα, γῆς, πυρὸς, ὕδατος τε καὶ αἶρος, τούτων ἡ παρὰ φύσιν πλεονεξία καὶ ἐνδεια, καὶ τῆς χώρας μεταστάσις ἐξ οἰκείας ἐπ' ἀλλοτριάν γιγνομένη, πυρὸς τ' αὖ καὶ τῶν αἰέρων, ἐπειδὴ γε πλείω ἐνός ὄντα τυγχάνει, τὸ μὴ προσῆκον ἕκαστον ἐαυτῷ προσλαμβάνει, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα, στάσεις καὶ νόσους παρίχει. ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει σαφῶς ἐδήλωσεν ὁ Πλάτων, οὐ μόνον ἐκ [231] γῆς καὶ ὕδατος καὶ αἶρος καὶ πυρὸς γεγονέναι τὰ σώματ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ ταῦτα μέτρῳ μὲν ἀλλήλοις μεκραμένα κατὰ φύσιν ἔχομεν,

bns; quas si voles discere, ad illum librum te conferas. Ego autem non consuevi subinde eadem diversis in commentariis scribere, sed hic solius Platonis verba subiiciam, in quibus secutus est Hippocratem, corpora nostra inquit ex terra, igne, aëre et aqua conflare. Quod ipsum quum in aliis quoque libris tradiderit, in praesentia sufficiēt verba ex Timaeo exponere, quae in eum modum habent. Nam quum quatuor illa sint, ex quibus compactum est corpus, terra, ignis, aqua, aër, horum praeter naturam excessus defectusque, et ex loco proprio in alienum translatio, tum ignis, tum aliorum, quandoquidem plura uno sunt, singula id, quod sibi conveniens non est, assumunt, ac omnia ejusmodi seditiones et morbos exhibent. In hac oratione Plato palam indicavit, non solum ex terra, aqua, aëre et igne corpora nostra esse procreata, verum etiam quod propter haec mensura quidem invicem temperata secundum naturam

Ed. Chart. V. [231.]

Ed. Bas. I. (31.)

ὅπερ ταυτὸν ἐστὶ τῷ ὑγιαίνοντι, ἡλλεπόντως δέ τινος, ἢ πλεονύσσοντος, ἢ μεταστάντος εἰς ἄλλοτριαν χώραν, νοσοῦμεν. ὅτι μὲν αὖτ' ἢ τε πλεονεξία καὶ ἢ ἐνδοια διαφθείρει τὴν εὐκρασίαν, ἐν ἣ τῶν πρώτων σαμμάτων ἡ ὑγίεια, πρόδηλον· πρόδηλον δ', ὅτι καὶ ἡ μετάστασις, ἐὰν ἐννοήσωμεν, ὡς, τοῖς κατὰ τὸν θώρακα καὶ τὰς τραχείας ἀρτηρίας ὀργάνοις αἵματος ἢ τινος ἄλλου χυμοῦ παρεμπεσόντος, συγχωρεῖσθαι τὴν ἀμεμπτον ὑγίειαν αὐτῶν, ἐν τε τοῖς κατὰ γαστέρα, καὶ ἔντερα, καὶ φλέβας, καὶ σάρκας, ἀερώδους οὐσίας ἀθροισθείσης. ἡλλὰ καὶ αὐτὸς δ' Ἰπλάτων διὰ τῶν συνεχῶν τῇ προειρημένῃ ῥήσει διδάξει σε τοῦτο λέγων ὡδί· παρὰ φύσιν γὰρ ἐκύστου γιγνομένου καὶ μεθισταμένου, θερμαίνεται μὲν, ὅσα αὖν πρότερον ψύχεται, ξηρὰ δ' ὄντα εἰς ὕστερόν γίγνεται ὑγρότερα, καὶ κοῦφα δὴ καὶ βαρεὰ, καὶ πύσους πάντῃ μεταβολῇ δέχεται. μόνος γάρ δὴ φασιν κατὰ ταῦτόν ταυτὸ, καὶ ὡσαύτως ἀνάλογον προσγγινόμενον καὶ ἀπογιγνόμενον ἑῷσιν ταυτὸν ὥς αὐτῷ ὁῶν καὶ ὑγιᾶς

habemus, quod idem est ac si dicas, sani sumus. Si autem aliquid deficiat, aut redundet, aut in alium locum transgrediatur, aegrotamus. Quod igitur excessus defectusque bonam temperiem corrumpit, in qua primorum corporum sanitas consistit, omnibus conspicuum est; item quod translatio, si consideremus, quomodo, simul atque thoracis et asperae arteriae instrumentis sanguis aut alius quidam humor coincidit, inculcata ipsorum sanitas aboletur; ad haec in ventre, intestinis, venis et cernibus aërea substantia coacervata. Sed ipse Plato per ea, quae praedictae orationi continua sunt, docebit te id hunc in modum scribens. Quando enim praeter naturam unumquodque fit, aut transfertur, calefcunt utique, quia ante frigebant, arida madent, gravescunt levia, et cetera omnia similiter permiscantur. Solummodo vero dicimus idem aliquid sibi et secundum idem, atque similiter, et debita proportione servata, accedens vel decedens, permittit se idem sibi ipsi sopes integrumque

Ed. Chart. V. [251.]

Ed. Bas. I. (521.)

μένειν. ὃ δ' ἂν πλημμελήσῃ το τούτων ἐκτός ἁπλὸν ἢ προσιδόν, ἀλλοιοίηταις παμποικίαις καὶ τούτους φθοράς τε ἀπείρους παρέρχεται. ὅτι μὲν οὖν ἐν γῆς καὶ πυρὸς αἴρος τε καὶ ὕδατος ἢ τοῦ σώματος ἡμῶν ἔστι σύστασις, ὅτι τε διὰ τὴν τούτων ὁρμῶν, ἢ πλεονεξίαν, ἢ μεταστάσιν αἱ νόσοι γίνονται, σαφῶς ἐδήλωσε.

Κεφ. γ'. Δύξει δ' ἐν τῷ μὴ καλεῖν αὐτὰ στοιχεῖα διαφέρουσιν πρὸς Ἱπποκράτην. καίτοι γε οὐδὲ ἐκεῖνος ἀνόμασεν αὐτὰ στοιχεῖα, μόνον δ', ὅτι, τούτων συνιόντων καὶ κεραννυμένων, τὰ φυσικὰ γίνονται σώματα. καὶ τούτων προσωτέρω χωρεῖν ὃ μὲν Ἱπποκράτης οὐδεμίαν ἀνάγκην εἶναι φησι, πρακτικὴν, οὐ θεωρητικὴν μετερχόμενος τέχνην. ὃ δὲ Πλάτων, ὡς ἂν τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν ἡγούμενος εἶναι τιμωσιότιον, οὐκ ἠρκέσθη μόναις ταῖς φαινομέναις ἐν τοῖς στοιχείοις δυνάμεσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν ἐπιζητεῖ τῆς γενέσεως αὐτῶν, ἀχρηστον ἱατρῷ σκέμμα. διὰ τί γὰρ ὑγραίνει μὲν τὸ ὕδωρ, καίτε δὲ τὸ πῦρ, ἢ διὰ τί ζεῖ μὲν ἐπὶ ὕδωρ, ὅτω δὲ φέρεται τὸ πῦρ, ἰδραμοιότην δὲ καὶ

manera. Sed si peccaverit aliquid, praeter hanc accedens vel recedens, alterationes perquam varias et morbos interitusque innumerabiles inducet. Quod igitur ex tetra, igne, aëre et aqua corpora nostra conflant, item quod ob horum defectum, aut redundantiam, aut transmutationem morbi oboriuntur, manifesto indicavit.

Cap. III. Videbitur autem in eo, quod elementa ipsa non vocat, ab Hippocrate dissentire. Atqui neque ille nominavit ea elementa, sed solum, quod his coeuntibus contemperatisque naturalia creantur corpora, atque quod ultra haec procedere Hippocrates quidem nullam sane necessitatem esse dicit, practicam, non theoreticam, artem persequens. Plato autem, tanquam philosophiam theoreticam laudatissimam esse censeat, non contentus fuit solis, quae apparent in elementis, facultatibus, sed etiam causam generationis ipsorum inquit, speculationem medico inutilem. Cur enim humectet aqua, urat ignis, aut cur fluit quidem aqua, sursum autem ignis feratur, item cur stabilis-

Ed. Chart. V. [a51. a32.]

Ed. Bas. I. (321.)

βαρυτάτη τῶν στοιχείων ἐστὶν ἡ γῆ, πρὸς τὰς τῶν φύσεων
 ἰώσεις οὐδὲν συντελεῖ. μόνον γὰρ ἀρκεῖ τῷ φυλάξοντι μὲν
 τὴν ὑγίειαν, ἰασομένῳ δὲ τὰς νόσους ἐπίσταςθαι, διὰ τε
 τὴν εὐκρασίαν τοῦ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ
 ὑγροῦ τὴν ὑγίειαν ὑπάρχειν τοῖς ζώοις, ἐπὶ δὲ ταῖς τούτων
 δυσκρασίαις τὰς νόσους γίνεσθαι. τὸ δ' ἐκζητεῖν, εἴτ' ἐκ
 πυραμοειδῶν τῷ σχήματι μορίων σύγκειται τὸ πῦρ, εἴτ'
 ἄλλῃ τίς ἐστιν αἰτία, δε' ἣν τέμνει τε καὶ διαιρεῖ τὰ πλησιάζοντα
 σώματα, τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας ἔργον ἐστίν, ἣν
 μεταχειριζόμενος ὁ Πλάτων, τὰ μὲν τοῦ πυρὸς μόρια πυ-
 ραμοειδῆ φησὶν εἶναι, τὰ δὲ τῆς γῆς κυβοειδῆ, τὸ δὲ κα-
 λούμενον ὀκτάεδρον σχῆμα τοῦ αἰέρος ὕδριον εἶναι νομίζει,
 καθάπερ καὶ τὸ εἰκοσάεδρον ὕδατος. εἰ μὲν οὖν ἐρῶν
 ἡ οὐκ ἐρῶν ἐδόξατε περὶ τούτων ὁ Πλάτων, οὐκ ἐστὶ τοῦ
 νῦν ἡμῶν προκειμένου λόγου. διὰ τί γὰρ οὐκ ὀνομάζει στοι-
 χεῖα γῆν καὶ ὕδωρ, αἶρα τε καὶ πῦρ, ἐζητοῦμεν λόγον ἡμεῖς
 δοῦναι, ὅς ἐρηγῇ, οὐκ εἰ ψευδῶς ἕκαστον ὄν εἴτε σχημάτων
 αὐτοῖς ἀπονέ[232]μεν. διαιρεῖ δὲ τῷ λόγῳ πάλιν αὐτὰ ταῦτα

Yima gravissimaque elementorum sit terra, ad morborum
 curationes nihil conducit. Solum enim sufficit sani-
 tatem servaturo curaturoque morbos scire, propter bonam
 temperiem calidi, frigidi, siccī et humidī sanitatem
 animantibus consistere, ob intemperies autem horum
 morbos oboriri. Porro inquirere, an ignis ex partibus
 figurae pyramidalis compositus sit, sive alia quaedam
 causa existat, propter quam secet et proxima corpora
 dividat, theoreticae philosophiae opus est, quam Plato
 persequens ignis laeae partes pyramidis speciem referre
 scribit, terrae cubicam. Figuram autem octonorum ses-
 suum aëris peculiarem esse censet; quemadmodum eam,
 quae viginti bases obtinet, aquae. Num igitur recte, an se-
 cus de his Plato opinatus sit, non ad disputationem nobis
 nunc propositam pertinet. Cur enim non nominet ele-
 menta terram, aquam, aërem et ignem, nos quaerebamus,
 ut expositum est, non, an falso singulas quas dixit figuras
 ipsis tribuerit. Cacterum sermonis processu eadem haec

Ed. Chart. V. [232.]

Ed. Bas. I. (321.)

καὶ ἐπένοιαν εἰς τὴν ἔλην καὶ τὸ σχῆμα. καὶ περὶ δὲ τὸ
 σχῆμα σύνθετόν ἐστι, τὸ μὲν τῆς πυραμίδος ἐκ τεσσάρων
 ἰσοπλευρῶν τριγώνων, τὸ δὲ ἐξάεδρον τοῦ κύβου τετραγώ-
 νων ἕξ, τὸ δὲ ὀκτάεδρον ὀκτὶ τριγώνων ἰσοπλευρῶν, ὥσπερ
 γε καὶ τὸ εἰκοσάεδρον εἴκοσι τριγώνων, πάλιν ἐπισκοπεῖται
 τῶν τὰ στερεὰ σχήματα περιοριζόντων ἐπιπέδων τὴν τάξιν,
 καὶ φησι, τὸ μὲν ἰσοπλευρον τρίγωνον ἐκ τριγώνων ὀρθο-
 γωνίων δυοῖν γενέσθαι, τὸ δὲ τετράγωνον ἐκ τετάρων.
 ἐπεὶ δὲ μήκετι ἀνωτέρω προελθεῖν εἶχεν, ὥς ἐν ἐλαχίστοις
 ἴσταιται τοῦτοις, καὶ διὰ τοῦτ' αὐτὸ προσαγορεύει στοιχεῖα,
 τὸ μὲν ἕτερον ἰσοπλευρῶν τριγώνου, τὸ δ' ἕτερον τετρα-
 γώνου. παραγράφω δέ σοι καὶ τὰς ῥήσεις αὐτοῦ, πρώτην
 μὲν τὴν ἐπὶ τῆς πυραμίδος εἰρημένην, ἔχουσαν ὥδε κατὰ
 λέξιν. ἄρξει δὴ τότε πρῶτον μὲν εἶδος καὶ μικρότατον
 συσταμένον. στοιχείον δ' αὐτοῦ τὸ τὴν ὑποκείμενους τῆς
 ἐλάττωτος πλευρᾶς διπλασίαν ἔχον μήκει. δευτέραν δὲ ἐπὶ
 τῆς, τὴν ἐπὶ τοῦ εἰκοσαίδρου, καὶ αὐτὴν οὕτως ἔχουσαν

rursus dividit secundum considerationem et rationem in
 materiam et figuram; ac quoniam figura composita est,
 pyramidis sane ex quatuor aequilateribus triangulis, cubi
 sex bases sive sessus obtinens quadrangulis sex, octo
 bases continens figura octo triangulis aequilateribus,
 quemadmodum et viginti bases habens viginti triangulis,
 iterum inspicit ordinem planorum solidas figuras circum-
 scribentium, ac ait, aequilaterem triangulum ex triangulis
 rectangulis duobus procreari, quadrangulum ex quatuor.
 Quoniam vero non ulterius procedere poterat, tanquam
 in minimis his consistit, atque propter hoc ipsum ele-
 menta nuncupat, alterum aequilateris trianguli, alterum
 quadranguli. Sed ascribam tibi etiam verba ipsius, primum
 quidem, quae de pyramide hunc in modum ad verbum
 dicta sunt. *Erit utique prima species et minima consti-
 tuta; elementum vero ipsius, quod latus substratum bre-
 viori latere duplo majus habet. Secunda ad haec, quae
 in figura viginti basibus composita habetur, ipsamque*

Ed. Chart. V. [231.]

Ed. Bas. I. (321. 322.)

αὐτοῖς ὀνόμασι. τὸ δὲ τρίτον ἐκ δις ἐξήκοντα τῶν στοιχείων
 συμπαγόντων, στερεῶν δὲ γωνιῶν δώδεκα, ἐπὶ πέντε ἐπιπέ-
 δων τριγώνων ἰσοπλευρῶν, περιεχομένης ἑκάστης εἰκοσι βί-
 σεις, ἔχον τριγώνους ἰσοπλευροὺς, γέγονε. οὖν μὲν οὖν τὰ
 συστατικά τρίγωνα πᾶν ὀριζόντιον ἐπιπέδον τὰ στερεὰ σχή-
 ματα κέκληται στοιχεῖα. προσελθὼν δὲ καὶ αὐτὰ τὰ (322)
 περιοριζόμενα σώματα πρὸς τῶν εἰρημένων ἐπιπέδων ὀνομάζε-
 στοιχεῖα, γράφων οὕτως. ἔστω δὴ κατὰ τὸν αὐτὸν ἄρτι
 λόγον καὶ κατὰ τὸν εἰκότα, τὸ μὲν τῆς πυραμίδος γεγονὸς
 στερεὸν εἶδος, πυρὸς στοιχείον τε καὶ σπέρμα, τὸ αἰσθητὸν
 τοιῦτ' πῦρ ἀθρόον ἄθροισμα νομίζειν μικρῶν εἶναι σωμάτων,
 τὸ σχῆμα πάντων ἔχόντων πυραμίδος. ἐκείνων οὖν ἕκαστον
 στοιχείον εἶναι φησι τοῦ πυρὸς, ὡς εἰ καὶ τοῦ τῶν πυρῶν σαρκοῦ
 στοιχείον ἔλεγεν εἶναι τις ἕκαστον τῶν πυρῶν κατὰ δὲ τὸν
 αὐτὸν λόγον καὶ τὰ μὲν τῆς φωνῆς στοιχεῖα γεννῶν πρώτης
 μὲν τὰς συλλαβὰς, εἴτ' ἐξ αὐτῶν γεννάσθαι τὸ τ' ὄνομα,
 καὶ τὸ ῥῆμα, καὶ τὴν πρόθεσιν, ἄρθρον τε καὶ σύνδεσμον,
 ἃ πάλιν ὁ Χρύσιππος ὀνομάζει τοῦ λόγου στοιχεῖα. ταυτὶ

*eadem nominibus sic se habentem. Tertia ex elementis
 bis sexaginta copulatis, et angulis solidis duodecim,
 quorum quilibet quinque planis triangulis aequilateribus
 continetur, habens viginti bases triangulas aequilateres,
 nascitur. Nunc igitur trianguli, qui constituunt planos
 circumscribentes solidas figuras, elementa vocata sunt.
 Progressus etiam ipse, quae circumscribuntur corpora a
 praedictis planis angulis, elementa nominat his verbis.
 Igitur esto secundum rectam probabilemque rationem
 pyramidis species solida ignis elementum et semen, fan-
 sibilisque hic ignis cumalata parvorum corporum coacer-
 vatio censeatur, quae figuram pyramidis omnia habens.
 Illa igitur singula ignis elementum esse affirmant, quemad-
 modum si etiam tritici acervi elementum unumquodque
 triticum aliquis esse diceret; eademque ratione et vocis
 elementa generare primas syllabas, deinde ex ipsis gigni
 nomen, verbum, praepositionem, articulum et conjun-
 ctionem, quae rursus Chrysippus appellat orationis ele-*

Ed. Chara. V. [332. 233.]

Ed. Bas. I. (322.)

μὲν οὖν σοί, καίτοι γε οὐκ οὔσης ἀνάγκης, διηλθόν, ὅπως μὴ τις ἰρριστικὸς ἀκηραῖζῃ μου τῷ λόγῳ, διαφέρουσθαι φάσκον ἐν τῷ αἵρῃ πῶν στοιχείων δόγματι τὸν Πλάτωνα τῷ Ἱπποκράτει. τὴν ἀρχὴν μὲν γάρ οὐδ' ὠνόμασεν Ἱπποκράτης στοιχεῖα τῆς γῆς καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸν αἶρα καὶ τὸ πῦρ, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἡμᾶς ἔφη συνιστάναι, μηκέτι ζητῶν, διὰ τίνα αἰτίαν ἕκαστον αὐτῶν ἔχει δύναμιν ἰδίαν, ἣν ἐναργῶς ὁρῶμεν ἐν αὐτοῖς ὑπάρχουσιν. ὁ Πλάτων δὲ καὶ τοῦτ' ἐξήτησε πρὸς τῷ συγγραφεῖν, ἐκ τῶν τεττάρων ἅπαντα τὰ γεννητὰ καὶ φθινατὰ σώματα συνεπηγέκαμ.

Κε φ. δ'. Καὶ μὴν καὶ τὸν τρόπον, ὅς ἐκ τῶν στοιχείων τὰ σώματ' ἡμῶν συνίσταται, τὸν αὐτὸν ἀμφότεροι λέγουσι, οὐ δήπου τῆς γῆς ὕδατι συραθείσης, εἴτε ἐν ἡλίῳ θερμανθείσης γενναῖσθαι τὰ ζῶα φάσκοντες, ἀλλὰ διὰ πλεόπων τῶν μεταξὺ μεταβολῶν. ἐκ μὲν γάρ τῶν τεττάρων στοιχείων ἢ τε τῶν φυτῶν ἔστι γενεαίς, οἷ τ' ἐξ [233] αὐτῶν καρποὶ καὶ τὰ σπέρματα. τροφή δὲ ταῦτα πάντα προβάτοισι τε καὶ οἰσὶν, αἰξὶ τε καὶ βοῦσι, καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις,

menta. Haec itaque tibi, et si non fuerit necessitas, retuli, ne aliquis contentiosus sermoni nostro insultet, dissentire pronuncians in dogmate de elementis. Platonem ab Hippocrate, quum ne appellaverit quidem Hippocrates elementa terram, aquam, aërem, et ignem; verum ex ipsis nos constare aiebat, non amplius inquirens, propter quam causam singula ipsorum propriam habeant virtutem, quam evidenter in ipsis esse conspiciamus. Plato autem et hoc disquisivit, praeterquam quod omnia corpora, quae corruptioni et generationi subjecta sunt, ex quatuor illis conflata esse admittat.

Cap. IV. Quin etiam, quomodo ex elementis corpora nostra constituuntur, ita ambo affirmant, non scilicet terra aqua conspersa, deinde in sole calefacta, animalia procreari pronunciantes, sed mediis pluribus mutationibus. Etenim ex quatuor elementis et stirpium generatio est, et fructus ex ipsis et semina. Alimentum vero haec omnia ovibus, subus, capris, bovis, aliisque ani-

Ed. Chart. V. [133.]

Ed. Bas. I. (322.)

ὅποσα πόας, ἢ καρποὺς δένδρων, ἢ ἀκρέμονας, ἢ ῥίζας
 ἐσθίει. τοῖς δ' ἀνθρώποις αὐτὰ τε ταῦτα τροφαὶ τὰ ζῶα,
 καὶ γεννᾶται δ' ἐν αὐτοῖς ἐκ τούτων αἷμα, καὶ φλέγμα, καὶ
 χολαὶ διατταί· πλεῖστον μὲν αἷμα, διὸ καὶ φαίνεται μόνον
 ἐν ταῖς γλεψίν· ὀλίγον δὲ τῶν ἄλλων ἐκάστου καὶ τοῦτό
 ἐστὶν αὐτὸ τὸ αἷμα τῆς γενέσεως ἡμῶν ὡς ὕλη, τὸ συγκεί-
 μενον μὲν ἐκ τῶν τεσσάρων χυμῶν, κατ' ἐπιχράτειαν δ'
 ὠνομασμένον οὕτως. γεννώμεθα γὰρ ἐξ αὐτοῦ κατὰ χῆς
 μήτρας κυοῦμενοι, καὶ τὴν τε πρώτην διαπλάσιν ἐκ τούτου
 λαμβάνομεν, ἐφεξῆς δὲ ταύτῃ τῶν διαπλασθέντων μορίων
 τὴν τε διάρθρωσιν καὶ τὴν αὔξησιν καὶ τὴν τελείωσιν. ἀπο-
 κνηθέντες δὲ πρῶτα μὲν τῷ γάλακτι τρεφόμεθα, τὴν
 γένεσιν ἐξ αἵματος ἔχοντες, μετὰ δὲ ταῦτα ταῖς αὐταῖς τε-
 λείοις τροφαῖς, ἐξ ὧν πάλιν αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολὴ
 ξανθὴ καὶ μελαινα γεννῶνται. διαφερέτω δὲ μηδὲν εἰς τὰ
 παρόντα ξανθὴν ἢ ὤχραν ὀνομάζειν χολήν. ἀλλὰ ταῦτά
 γε πάντα Ἱπποκράτης ἀπάντων πρῶτος ὧν ἴσμεν ἰατρῶν τε
 καὶ φιλοσόφων ἀκριβῶς ὥρίσατο, καὶ διὰ τοῦτο τὰ τοσή-

mentibus, quae herbas; aut arborum fructus, aut succu-
 los, aut radices comedunt. Hominibus eadem haec ani-
 mantia alimenta sunt, atque hinc ipsis generantur san-
 guis, pituita et bilis utraque; plurimus quidem sanguis,
 quare etiam solus in venis apparet; modicum vero ex
 aliis singulis. Atque hic est ipse sanguis generationis
 nostrae cum materia, ex quatuor humoribus constans, ex
 dominio vero sic nuncupatus; nam ex eo procreamur in
 utero concepti, et primam hinc conformationem accipimus,
 deinde partibus efformatis, articulationem, incrementum et
 abolutionem in lucem editi recipimus, ac primum lacte
 nutrimur, originem ex sanguine habentes, deinde per-
 fectis ac solidis ipsis alimentis, unde rursus sanguis,
 pituita, bilis flava et atra proveniunt. Interfit autem
 nihil ad praesentem disputationem, flavam an pallidam
 bilem nomines. Verum haec omnia Hippocrates omnium
 primus, quorum memoria ad nos pervenit, tum medico-
 rum tum philosophorum accurate definivit, eoque

Ed. Chart. V. [255.]

Ed. Bas. I. (322.)

ματα τῶν πρώτων σωμάτων κατὰ δυσκρασίαν ἔφη γίνε-
σθαι. τίνα δ' ὀνομάζω πρώτα σώματα, δηλώσω πρότερον,
ὅπως μηδὲν ἄσαφές ἢ κατὰ τὸν λόγον. αὐτὸς μὲν γὰρ Ἱπ-
ποκράτης οὐκ ὠνόμασε σῶμα πρῶτον ἢ δεύτερον, ὥσπερ
Ἀριστοτέλης· ὁ δὲ Πλάτων δευτέραν μὲν τινα σύστασιν
εἶπεν εἶναι σωμάτων, πρώτην δ' οὐδ' αὐτὸς ὠνόμασεν,
ἀλλ' ἐκ τοῦ δευτέραν τινὲ φάναι δηλὸς ἐστὶ πρὸ αὐτῆς
ἐτέραν τιθέμενος, ἣν ὀνόματι τῇ τῶν ὁμοιομερῶν ὁ Ἀρι-
στοτέλης οὕτως ὠνόμασεν, ὡς ἂν ἐπὶ πλέον περὶ τε τῶν
ἐν τοῖς ζώοις μορίων καὶ περὶ τῆς γενέσεως αὐτῶν διε-
λθῶν. ὅσον γὰρ ἂν τις ἀκριβέστερόν τε καὶ λεπτομερέστε-
ρον ἤντιναοῦν φύσιν πραγμάτων ἐξεργάζεται, τοσούτῳ πλεό-
ντων ὀνομάτων αὐτῷ γίγνεται χρεία. τὰ τοῖσιν ἔν μιν περι-
γραφῇ σώματα πολλάκις μὲν ὁμοιομερῇ καλεῖται τῷ πάντ'
αὐτὰ τὰ μόρια καὶ ἀλλήλοις ὑπάρχειν ὅμοια καὶ τῷ
παντί, πολλάκις δ' ἀπλᾶ καὶ πρῶτα. καὶ γὰρ συντίθεται
ἐξ αὐτῶν τὰ σύνθετά τε καὶ ὀργανικὰ προσαγορευόμενα,
δάκτυλοι, καὶ καρπὸς ὅλος, καὶ πῆχυς ὅλος, καὶ βραχίον

morbos primorum corporum ex intemperie fieri dicebat.
Quae autem appellem prima corpora, prius indicabo, ne
quicquam in oratione sit obscurum. Etenim ipse Hippo-
crates non appellavit corpus primum aut secundum, quem-
admodum Aristoteles: Plato autem secundam quandam
corporum consistentiam esse dicebat; prima vero ne ipse
quidem nominavit, sed ex eo, quod secundam quandam
dixerit, certum est ante eam posuisse eum alteram, quam
nomine simularium Aristoteles ita nuncupavit, ut qui
plenius de animantium partibus et earum generatione
pertractaverit. Quanio enim quis exactias subtiliasque
naturam rerum quascunque elaborat, tanto pluribus
nominibus utatur necesse est. Quae igitur in una descri-
ptione corpora comprehenduntur, subinde quidem simi-
laria vocantur, eo quod omnes ipsae partes et invi-
cem et toti sint similes; subinde vero simplices et pri-
mariae, utpote ex quibus compositae et instrumentariae
dictae consent, digitus, carpus totus, cubitus totus, bra-

Ed. Chart. V. [253.]

Ed. Bas. I. (522.)

ὅλος. ἀνάλογον δ' αὐτοῖς τὰ κατὰ τὰ σκέλη μέρη, δάκτυλοι καὶ πόδες, καὶ κνήμη, καὶ μηρός· καὶ μὴν καὶ ὀφθαλμός, καὶ γλῶττα, καὶ καρδία, καὶ πνεύμων, ἅπαντά τε τὰ σπλάγχνα, καὶ ἡ γαστήρ, καὶ τὰ ἔντερα τῶν ὀργανικῶν μορίων ἐστίν, ἐξ ὧν πάλιν ὅλον τὸ σῶμα συντίθεται. πρώτη μὲν οὖν ἐστὶ γένεσις ἡμῶν ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ γινομένου ἐκ τῆς λαμβανομένης τροφῆς εἰσω τοῦ σώματος· ἐστὶ δὲ καὶ σπέρμα. αἷμα δ' ὀνομάζω τὸ κατ' ἐπικράτειαν οὕτω καλούμενον, ὃ καὶ περιεχόμενον ὀυᾶται κατὰ τὰς φλέβας. ἐκ τούτων δὲ τὰ πρῶτα μέρη γινῆται, χόνδρος καὶ ὀστέον, καὶ νεῦρον, καὶ ὑμὴν, καὶ σύνδεσμος, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. κῆπει' ἐκ τούτων ὀφθαλμός, καὶ γλῶττα, καὶ κεφαλὴ, καὶ τὰ σπλάγχνα, καὶ τὰ κύβητα, καὶ πάλιν ἐκ τούτων ὅλον τὸ σῶμα. καὶ διὰ τοῦθ' Ἱπποκράτης ἐν τῷ περὶ φύσεως ἀνθρώπου τὴν ἐκ τῶν στοιχείων ἔνωσιν ἁπάντων τῶν φυσικῶν σωμάτων κοινὴν εἶπεν ὑπάρχειν, ἐξ ἧς ἐπὶ τὴν τῶν ζώων μετάβη, καὶ τούτων οὐχ ἁπάντων, ἀλλὰ τῶν ἐναιμίων, ἐν οἷς ἐστὶ καὶ ὁ ἀνθρώπος, ἐφ' ὃν ἐξῆς ὁ λόγος ἔσπευδεν αὐτῷ. καὶ τοίτυν φησὶ ὅδε πάς

clisumque totum. Item quae respondent ipsis proportionem, crurum partes, digiti, pes, tibia, femur; item oculus, lingua, cor, pulmo, omniaque viscera, et venter, et intestina ex instrumentariis partibus sunt, ex quibus rursus totum corpus componitur. Prima itaque generatio nostri est ex sanguine, qui ex alimento, quod intra corpus assumitur, fit; est et semen. Sanguinem vero nomino, qui ex dominio sic appellatur, qui etiam in venis contineri videtur. Ex his primariae partes generantur, cartilago, os, nervus, membrana, ligamentum, aliaeque ejusmodi. Deinde ex his oculus, lingua, caput, viscera, artus, atque ex his rursus totum corpus. Eoque Hippocrates in libello de natura humana unionem ex elementis omnium naturalium corporum communem esse protulit, ex qua ad animantium unionem digressus est, atque horum non omnium, sed sanguineorum, inter quae et homo existit. Scribit itaque de eo hunc in modum.

Ed. Chart. V. [233. 234.]

Ed. Bas. I. (322.)

ὑπὲρ αὐτοῦ. τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐν ἑαυτῷ αἷμα, καὶ φλέγμα, καὶ χολήν ξανθὴν τε καὶ μέλαιναν, καὶ ταῦτά ἐστιν αὐτῷ φύσις τοῦ σώματος, καὶ διὰ ταῦτ' ἀλγείει καὶ ὑγιαίνει. [234] ὑγιαίνει μὲν οὖν μάλιστα, ὅταν μετρίως ἔχῃ ταῦτα τῆς πρὸς ἀλλήλα δυνάμεως, καὶ τοῦ πλήθους, καὶ μάλιστα μὲν μεμιγμένα ἢ· ὑλγείει δ', ὅταν τε τούτων ἔλαττον ἢ πλέον χωρισθῇ τῷ σώματι, καὶ μὴ πεποιημένον ἢ τοῖσι πᾶσιν· ἀνάγκη γάρ, ὅταν τε τούτων χωρισθῇ, καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ στῇ, οὐ μόνον τὸ χωρισθὲν ἐπιποσόν γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ, ἐνθα ἂν στῇ καὶ ἐπισχεθῇ ὑπερεμπιπλύμενον, ὀδύνην τε καὶ πόνον παρέχειν. καὶ γάρ, ὅταν τε τούτων ἔξω τοῦ σώματος ἐκρυῇ πλέον τοῦ ἐπιπολάζοντος, ὀδύνην παρέχει, ἢ καὶ νόσον· ἢν τ' αὖθις ἔσω ποιήσῃται τὴν κίνησιν, καὶ τὴν μετέσταςιν, καὶ τὴν ἀποκρίσιν ἀπὸ τῶν ἄλλων, πολλὴ γ' αὐτῷ ἀνάγκη διπλὴν τὴν ὀδύνην παρέχειν κατὰ τὰ εἰρημέα, ἐνθα τε ἐξέσται, καὶ ὅθεν ὑπερέβαλεν. αὕτη μὲν ἡ τοῦ Ἱπποκράτους δῆσις, ἣ μοι δοκεῖ βουλόμενος ἀκολουθεῖν ὁ Πλάτων εἰπεῖν ἐκείνῳ

Corpus humanum in se continet sanguinem, pituitam, flavam bilem et nigram; atque haec est ipsius corporis natura, et propter ea dolet, et sanum est. Sanum itaque potissimum est, quum haec moderate habuerint inter se facultate et copia, et maxime fuerint temperata. Dolet autem, quum aliquid horum minus aut amplius separatum fuerit in corpore, et non sit omnibus contemperatum. Necesse enim, quum aliquid horum recesserit, et per se confisterit, non solum locum, ex quo recessit, morbidum evadere, sed eum etiam, ubi confisterit, retineaturque, nimis repletum, dolorem laboremque exhibere. Etenim quum aliquid horum extra corpus effluerit plus, quam sit id, quod superabundat, dolorem exhibet; si rursus intro agatur, transferatur, excernaturque ab aliis, necesse omnino est, ut duplicem inpraedictis dolorem concillet, et unde excessit, et ubi exuperat. Haec sane Hippocratis oratio est, quam mihi videtur Plato imitatus dicere illa,

Ed. Chart. V. [234.]

Ed. Bas. I. (312, 323.)

τὰ μικρὸν ἀνωτέρω γεγραμμένα περὶ τε τῶν τεσσάρων στοιχείων τῆς γενέσεως ἡμῶν καὶ περὶ τοῦ καθόλου τρόπου τῶν νοσημάτων. ἀρχὴ δὲ τῆς φήσεώς ἐστιν ἡδε. τετάρων γάρ ὄντων τῶν γετῶν, ἐξ ὧν συμπέπηγε τὸ σῶμα, γῆς, πυρὸς, ὕδατος τε καὶ αἰρός, ἀκριβέστερον φαίνεται, καὶ μέντοι καὶ χρησιμώτερον ἱατρῷ περὶ αὐτῶν ὁ Ἱπποκράτης γεγραφώς. ἐκ μὲν γάρ τῶν τεσσάρων στοιχείων φησὶ γεγενέναι τὸ σῶμα, καλῶν τοῦτέστιν ἀπὸ τῶν δραστικῶν ποιότητων αὐτὰ, τὸ μὲν ξηρὸν, τὸ δ' ὑγρὸν, καὶ τὸ μὲν θερμὸν, τὸ δὲ ψυχρὸν. οὐ μὴν κατ' ἀκρίβειαν τὸν περὶ τῶν νοσημάτων λόγον ἐποιήσατο. δυνάμει μὲν γάρ ἐστιν ἐν τοῖς σώμασιν, ἐνεργεία δὲ οὐκ ἐστιν, ἀλλὰ τὰ ἐξ αὐτῶν γεγενότα διὰ μέσων (323) τῶν τροφῶν, αἷμα καὶ φλέγμα, καὶ ἢ ξανθὴ καὶ μέλαινα χολή· πυρὶ μὲν ἀνάλογον ἢ ξανθὴ χολή, ἢ δὲ μέλαινα τῇ γῇ, τὸ δὲ φλέγμα τῷ ὕδατι καὶ διὰ τοῦτο θερμὴ μὲν καὶ ξηρὰ τὴν δυνάμιν ἐστιν ἢ ξανθὴ χολή, καθόπερ τὸ πῦρ, ψυχρὰ δὲ ἢ μέλαινα καὶ ξηρὰ παραπλησίως τῇ γῇ, τὸ δὲ φλέγμα ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν, ὥστερ τὸ ὕδωρ. μόνον δὲ τὸ ἀερώδες στοιχεῖον ἐν τοῖς

quae paulo superius de quatuor elementis nostri generatione, et de generali morborum modo comprehensa sunt. Initium orationis hoc est. Quum enim quatuor sint genera, ex quibus corpus compactum est, terra, ignis, aqua et aër, exactius videtur atque etiam utilius medico Hippocrates de his scripsisse. Etenim ex quatuor elementis corpus creatum esse dictitat, vocans omnino ea ab efficientibus qualitatibus aliud siccum, aliud humidum, aliud calidum, aliud frigidum. Non tamen secundum illa sermonem de morbis habuit. Potestate etenim sunt in corporibus, acta vero non sunt, verum ex ipsis procreata alimentorum interventu, sanguis, pituita, flava nigraque bilis. Igni sane respondet flava bilis, atra terrae, pituita aquae. Ideoque calida et sicca facultate est flava bilis, quemadmodum ignis, frigida autem atra et sicca terrae consimiliter, pituita vero frigida et humida, quemadmodum aqua. At solum aëream instrumentum in

Ed. Chart. V. [234.]

Ed. Bas. I. (323.)

τῶν ζώων σώματιν ὁρᾶται πλησίον τῆς ἐαυτοῦ φύσεως, ἔν τε ταῖς ἀναπνοαῖς, καὶ κατὰ τοὺς σφυγμούς, ἤδη δὲ καὶ τοῖς παλμώδεσι πάθεσιν ἐμφυσήμασί τε καὶ οἰδήμασίιν ἐστίν, ἔν τε ταῖς κυλούμεναις πνευματώσεσιν. ἢ δ' ἐξ ἀπάντων τῶν τεττάρων στοιχείων σύμμετρος κρᾶσις ἐγέννησε τὸ ἀκριβὲς αἷμα. καὶ βέλτιόν ἐστιν ἐπὶ τῶν χυμῶν λέγειν, ὥπερ ὁ Πλάτων ἐπὶ τῶν στοιχείων ἔγραψεν. ἀλλ' ὁ Ἱπποκράτης προειπὼν, τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐν ἐαυτῷ αἷμα, καὶ φλέγμα, καὶ χολήν ξανθὴν τε καὶ μέλαιναν, ἐφεξῆς φησι, καὶ διὰ ταῦτα ἀλγέει καὶ ὑγιαίνει. τὸ μὲν ἀλγέει κατ' ἐξοχὴν μεγάλου τοσσηύματος ἐπὶ πάντων τῶν παρὰ φύσιν τάσσεται, τὸ δὲ ὑγιαίνει κατὰ τὴν πρὸς τὰ παρὰ φύσιν ἀντίθεσιν πάντα. κἄπειτα πάλιν ἐφεξῆς, ὅπως μὲν ὑγιαίνει, διδάσκων φησὶν ὑγιαίνει μὲν οὖν μάλιστα, ὅταν μετρίως ἔχη ταῦτα πρὸς ἄλληλα δυνάμεως καὶ τοῦ πλήθους, καὶ μάλιστα μειγμένα ἤ. τίνα ταῦτα; οὐ τὰ στοιχεῖα θήπουθεν, ἀλλὰ καὶ τὰ προσεχῶς γεννητικὰ τῶν τοῦ σώματος μορίων, αἷμα καὶ φλέγμα, καὶ δύο χολαί. ἀλγέει

animantium corporibus propinquum suae ipsius naturae videtur, et in respirationibus, et pulsibus; jam vero et in tremulis palpitantium modo affectibus, inflationibusque, et laxis tumoribus, item in flatibus appellatis. At moderata ex omnibus quatuor elementis temperies exactum sanguinem producit; satiusque est in humoribus dicere, quae Plato in elementis conscripsit. Verum Hippocrates praefatus, corpus hominis in se continet sanguinem, pituitam, bilem flavam et nigram, deinde ait: *et propter haec dolet, et sanum est.* Dolet sane, per excellentiam magni morbi, omnibus praeter naturam ponitur; sanum est, per oppositionem eorum, quae praeter naturam omnia exsunt. Postea rursus, quomodo sanum est, edocens inquit: *Sanum igitur est maxime, quum moderate haec invicem facultate et copia habuerint, et praesertim si mixta sint.* Quae haec? non elementa nimirum, sed etiam quae partes corporis continenter generant, sanguis, pituita, et utraque bilis. Dolet autem,

Ed. Chart. V. [234. 235.]

Ed. Bnf. I. (323.)

δὲ, φροῖν, ὅταν τε τούτων ἔλαττον ἢ πλέον ᾖ, ἢ χωρισθῇ ἐν τῷ σώματι καὶ μὴ κερημένον ἢ τοῖσι πᾶσιν, ὅπερ ὁ Πλάτων παραφράζων ἔφη, καὶ τῆς χώρας μεταστάσιν ἐξ οἰκείας ἐπ' ἀλλοτρίαν γιγνομένην. ἀλλ' οὗτος μὲν, ὡς ἔφη, ἀμαρτάνει, προσθεῖς, πυρός τε καὶ τῶν ἑτέρων, ἐπειδὴ καὶ γένῃ πλέονα ἐνὸς ὅττα τυγχάνει· ταῦτα γὰρ οὐκ ἔστι τὰ μεδιστάμενα καὶ χώραν ἀμείβοντα κατὰ τὰ τῶν ζώων σώματα, φλέγμα δὲ καὶ χολαί, καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πολλάκις εἰς ἀλλοτρίαν ἀφικόμενον ἔδραν αἰτίον ὁλεθρίων νοσημάτων γίγνεται. ἄχρι μὲν οὖν [235] τοῦ πλέον ἢ ἔλασσον ἕκαστον τῶν συντιθέντων ἡμᾶς γιγνομένων; αἱ τόσοι καθίστανται, ποινὸς δ' ὁ λόγος ἐστίν ἐπὶ τε τῶν χυμῶν καὶ τῶν στοιχείων. ἐπὶ δὲ τοῦ καθ' ἑαυτὸ περὶ σιάντος ἂν τινε τόπῳ τοῦ σώματος οὐκ ἔδ' ὁμοίως ἐπ' ἑμφοῖν ὁ λόγος ἀληθής. οἱ μὲν γὰρ χυμοὶ σαφῶς ὁρῶνται, καθ' ὅπερ ἂν ἐν τῷ σώματι μύριον σιῶσι, τόσους ἐργαζόμενοι· τὰ ἐρυσσιπέλατα καὶ τοὺς ἑρπητας ἢ ξανθὴν χολή· τοὺς καρκίνους δὲ ἢ μέλαινα· τὰ δ' οἰδήματα τὸ

sit, quum aliquid horum parcius aut copiosius fuerit, aut in corpore separatum est, et non omnibus contemperatum. Quod Plato circumloquens dixit, *et ex loco proprio in alienum translatio*. Verum hic, ut monui, aberrat, qui apposuerit, ignis et aliorum, quoniam et genere plura uno existunt. Quippe haec non transferuntur, locumque in animantium corporibus mutant, sed pituita, bilis utraque, ipseque sanguis; nam et hic subinde in alienam perveniens sedem lethalium morborum causa efficitur. Quatenus igitur ampliora aut minora singula, quae nos componunt, efficiantur, morbi constituuntur, communis ratio est tum in humoribus, tum in elementis: in eo autem, quod secundum se ipsum in uno corporis loco constiterit, non item similiter in utrisque oratio vera est. Etenim humores manifesto videntur, quacumque in corporis parte existant, morbos efficientes; erysipelata et herpetas flava bilis; caneros autem atra bilis; oede-

Ed. Chart. V. [355.]

Ed. Bas. I. (323.)

φλέγμα· τὸ δ' αἷμα κατὰ τὸ πνεύμονα καὶ μεταξὺ
θαλακός τε καὶ πνεύμονος, ὅταν ἐκχυθῇ τῶν οἰκείων ὄρ-
γάνων στῇ σηπόμενον, ἐν τῷ χρόνῳ φθοράς ἐργάζεται, καὶ
κατὰ γαστέρα καὶ κατὰ τὰ μεγάλα τῶν τραυμάτων θρο-
βούμενον ἐσχάτους κινδύνους ἐπιφέρει. γῆν δ' οὐδαμοῦ
καθ' ἑαυτὴν ἰδεῖν ἔστι μόνην ἐν τῷ σώματι ἀθροισθεῖσαν,
ὥσπερ οὐδὲ πῦρ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μόνον, οὐδ' ὕδωρ στοι-
χεῖον, ἀλλ' ἐκωρὸς τινας, ἐπιμιχθέντων ἀλλήλοις τοῦ θ'
ὕδατος στοιχείου καὶ τοῦ πυρώδους, οὐ μόνον οὐδ' εἰλε-
κτριῶν, ἀλλὰ καὶ πάχους ἰσχυρῶς τι προσλαβόντων. οὕτως
δὲ καὶ τὸ φρεσῶδες πνεῦμα γεννᾶται κατὰ τὰ ζῶα, προσλα-
βούσης γε τῆς ἀερῶδους οὐαίας ὑγρὰν ἱκμάδα. καλῶς μὲν
οὖν Ἱπποκράτης ἐπὶ τῶν χυμῶν ἔγραψεν τὸ χωριζόμενον
τε τῶν ἄλλων καὶ καθ' ἑν ὅτι οὖν ἰσταμένους μόριον αἰ-
τίους γίνεσθαι νοσημάτων· οὐκ ὁρθῶς δὲ ὁ Πλάτων ἐπὶ
τῶν στοιχείων εἶπεν αὐτό.

Κεφ. ε'. Περὶ μὲν δὴ τῆς ἐκ στοιχείων γενέσεως,
ὑγείας τε καὶ νόσου τῶν ὁμοιομερῶν, καὶ πρώτων σωματικῶν

mata vero pituita; porro sanguis, quum in pulmone et
spatio inter thoracem et pulmonem ex propriis instru-
mentis effusus confliterit, putrescens tempore procedente
tabem efficit. Item in ventre et magnis vulneribus in-
grumum coalescens extrema affert pericula. Terram vero
nullibi per se videre, est solam in corpore coacervatam,
quemadmodum neque ignem etiam per se solum, neque
aquam elementum, sed quasdam fanies, invicem permixtis-
tum aquoso elemento tum igneo, quae non modo non
pura sinceraque, sed etiam crassitiem faeculentam assump-
serint. Ita vero et flatulentus spiritus in animantibus
generatur, aërea substantia humidum madorem assumentem.
Recte igitur Hippocrates in humoribus scripsit, separatos
ab aliis et in una quacunque parte subsistentes morbo-
rum fieri auctores. Non recte autem Plato in elementis
idem dixit.

Cap. V. Sane, quomodo ex elementis familiarium
et primorum corporum fanitas morbusque generetur,

Ed. Chart. V. [255.]

Ed. Basf. I. (325.)

ἰκανὰ καὶ ταῦτα. μεταβαῖμεν δ' ἐπὶ τὴν ἐξῆς ῥῆσιν ἐν τῇ Τιμαίῳ γεγραμμένην, ἣν φθάνομεν ἐξηγεῖσθαι κατὰ λέξιν οὕτως ἔχουσαν. δευτέρων δὲ συστάσεων αὐτὰ κατὰ φύσιν συνεστηκυῶν, δευτέρῃ κατανόησις νοσημάτων τῷ βουλομένῳ συνοήσῃ γίνεται. μυελοῦ γὰρ ἐξ ἰκτείνων ὀστοῦ τε καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου συμπαγέντος, ἔτι τε αἵματος ἄλλον μὲν τρόπον, ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν γεγονότος, τῶν μὲν ἄλλων τὰ πλείστα ἤπερ τὰ πρόσθεν, τὰ δὲ μέγιστα τῶν νοσημάτων τῇδε χαλεπὰ συμπέπτωκε. ταῦτοις πάλιν ὁ Πλάτων ὁρθῶς μὲν ἔφη, δευτέραν ἀπάντων στοιχείων εἶναι σύστασιν, μυελοῦ καὶ ὀστοῦ καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου· ταῦτα γὰρ ἐκ τῶν γυνμῶν γίγνεται τὴν πρώτην ἐχόντων γένεσιν· οὐκ ὁρθῶς δὲ αὐτοῖς συγκατέλεξε τὸ αἷμα πρώτην ἔχον, οὐ δευτέραν σύστασιν. εἰς ἔννοιαν οὖν μοι δοκεῖ καὶ αὐτὸς ἀφικόμενος εἰς ἀνομοιότητος τοῦ αἵματος πρὸς ταῦτα μὴ ἁπλῶς εἰπεῖν, μυελοῦ γὰρ ἐξ ἰκτείνων ὀστοῦ τε καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου συμπαγέντος, ἔτι τε αἵματος, ἀλλὰ προσθεῖναι τῷ

abunde et haec sunt. Digrediamur autem ad subsequenter orationem in Timaeo conscriptam, quam ante exposuimus, quae hoc pacto habet. *Ex secundis quoque compositionibus secundum naturam constitutis secunda morborum consideratio id volenti cuique datur. Quum enim medulla ex illis, et os, et caro, et nervi confiterint, praeterea sanguis alio quidem modo, sed ex eisdem creatus sit, caeteri sane eventus plurimi, quemadmodum superiora, contingunt, maximi vero morbi ac gravissimi hoc pacto coincidunt.* His rursus Plato recte quidem dixit, secundam omnium elementorum esse constitutionem medullae, ossis, carnis et nervi, (haec enim ex humoribus, qui primam habent generationem, procreantur,) haud recte autem cum ipsis enumeravit sanguinem, quum primam, non secundam, constitutionem habeat. Itaque videtur mihi et ipse ad notionem dissimilitudinis sanguinis ab his perveniens non simpliciter dicere: Quum enim medulla ex illis, et os, et caro, et nervi confiterint, praeterea sanguinis: adjicere sermoni videtur: sed alio quidem

Ed. Chart. V. [235-236.]

Ed. Bas. I. (323.)

λόγῳ καὶ τὸ, ἄλλον μὲν τρόπον, ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν γεγονό-
τος. ὁμολογεῖ γὰρ ἐν τούτοις, οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν σύστασιν
ἐκ τῶν τεττάρων στοιχείων ὅσις καὶ μυελὸς καὶ σὰρξ
καὶ νεῦρον γεγονέναι τὸ αἷμα. πρότερον γὰρ αὐτῶν ἔστι
κοινήν τοῖς ἄλλοις χυμοῖς ἔχον τὴν γένεσιν, ἐξ ᾧν συγίστα-
ται τὰ πρῶτα σώματα, μυελός, καὶ σὰρξ, καὶ νεῦρον, καὶ
ὅστων, ἑτέρα τε πολλά. βιβλίον γὰρ ὅλον ἐμοὶ γέγραπται
περὶ τῆς τῶν ὁμοιομερῶν σωμάτων διαφορᾶς. εἰ δὲ τις
ῥωτίησε τὸν Πλάτωνα, τίς ἕτερος τρόπος ἔστι τῆς τοῦ σώ-
ματος γενέσεως, ὃν αἰνίττει; θαυμάζοιμ' ἂν, εἰ ἄλλον τινὰ
παρὰ τὸν ὑφ' Ἱπποκράτους εἰρημένον ἔσχειν εἰπεῖν. [236] ἐπὶ
πλεῖστον γὰρ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐξείργασται τὸ τε περὶ γενέ-
σεως τῶν χυμῶν, καὶ διαφορᾶς, καὶ δυνάμεως, ὅστις τε
καθ' ἣντινα χώραν, ἢ ὥραν, ἢ ἡλικίαν, ἢ σώματος ἔξιν
ἐπικρατεῖ. οὐ μὲν ἀναγκαῖον ἦν Πλάτωνι ταῦθ' ὁμοίως Ἱππο-
κράτει διέρχεσθαι πάντα, καθάπερ οἱδ' Ἱπποκράτει ζητεῖν,
διὰ τί λευκὸς μὲν ὁ τοῦ φλέγματος χυμὸς, λευθορὸς δ' ὁ τοῦ

modo, sed ex eisdem creatus est. Nam fatetur in his, non ex eadem consistentia qualuor elementorum cum osse, medulla, carne et nervo sanguinem provenisse, ut qui prior ipſis exiſtat, communem aliis humoribus genera- tionem obtinens, ex quibus prima corpora constituuntur, medulla, caro, nervus, os, aliaque multa. Liber enim totus a me de ſimilarium corporum differentia conſcriptus est. At ſi quis Platonem interrogaverit, quiſnam ſit alius corporis generaendi modus, quem obſcure indicat, mira- rer, ſi alium quempiam praeter eum, qui ab Hippocrate traditus est, poſſet dicere. Pleniffime enim vir hic ela- boravit ea, quae de humorum generatione, et differentia, et facultate diſputantur, item qui in qualibet regione, aut anni tempore, aut aetate, aut corporis habitu excellit. Non tamen neceſſarium erat Platoni, haec ſimiliter, ac Hippocrates, pertractare omnia, quemadmodum neque Hippocrati quaerere, cur albus quidem pituitae humor,

Ed. Chart. V. [235.]

Ed. Basl. I. (323.)

ικανὰ καὶ ταῦτα. μεταβῶμεν δ' ἐπὶ τὴν ἐξῆς ῥῆσιν ἐν τῷ Τιμαίῳ γεγραμμένην, ἣν φθάνομεν ἐξηγεῖσθαι κατὰ λέξιν οὕτως ἔχουσαν. δευτέρων δὲ συστάσεων αὐτὰ κατὰ φύσιν συνεσθηκυῶν, δευτέρα κατανόσεις νοσημάτων τῷ βουλομένῳ συννοῆσαι γίνεται. μυελοῦ γὰρ ἐξ ἐκείνων ὁστοῦ τε καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου συμπαγέτης, εἴτε τε αἵματος ἄλλον μὲν τρόπον, ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν γεγονότος, τῶν μὲν ἄλλων τὰ πλεῖστα ἤπερ τὰ πρόσθεν, τὰ δὲ μέγιστα τῶν νοσημάτων τῆδε χαλεπὰ συμπίπτουσι. τοῦτοις πάλιν ὁ Πλάτων ὀρθῶς μὲν ἔφη, δευτέραν ἀπάντων στοιχείων εἶναι σύστασιν, μυελοῦ καὶ ὁστοῦ καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου· ταῦτα γὰρ ἐκ τῶν χυμῶν γίνεται τὴν πρώτην ἐχόντων γένεσιν· οὐκ ὀρθῶς δὲ αὐτοῖς συγκατέλεξε τὸ αἷμα πρώτην ἔχον, οὐ δευτέραν σύστασιν. εἰς ἔννοίαν οὖν μοι δοκεῖ καὶ αὐτὸς ἀφικόμενος πῆς ἀνομοιότητος τοῦ αἵματος πρὸς ταῦτα μὴ ἀπλῶς εἰπεῖν, μυελοῦ γὰρ ἐξ ἐκείνων ὁστοῦ τε καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου συμπαγέτης, εἴτε τε αἵματος, ἀλλὰ προσθεῖναι τῷ

abunde et haec sunt. Digrediamur autem ad subsequen-
tem orationem in Timaeo conscriptam, quam ante expo-
suimus, quae hoc pacto habet. *Ex secundis quoque com-
positionibus secundum naturam constitutis secunda mor-
borum consideratio id volenti cuique datur. Quum enim
medulla ex illis, et os, et caro, et nervi confiterint,
praeterea sanguis alio quidem modo, sed ex eisdem crea-
tus sit, caeteri sane eventus plurimi, quemadmodum
superiora, contingunt, maximi vero morbi ac gravissimi
hoc pacto coincidunt.* His rursus Plato recte quidem
dixit, secundam omnium elementorum esse constitutionem
medullae, ossis, carnis et nervi, (haec enim ex humori-
bus, qui primam habent generationem, procreantur,) haud
recte autem cum ipsis enumeravit sanguinem, quum pri-
mam, non secundam, constitutionem habeat. Itaque vide-
tur mihi et ipse ad notionem dissimilitudinis sanguinis ab
his perveniens non simpliciter dicere: Quum enim me-
dulla ex illis, et os, et caro, et nervi confiterint, prae-
terea sanguinis: adjicere sermoni videtur: sed alio quidem

Ed. Chart. V. [235, 236.]

Ed. Bas. I. (323.)

λόγῳ καὶ τὸ, ἄλλον μὲν τρόπον, ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν γεγονό-
τος. ὁμολογεῖ γάρ ἐν τούτοις, οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν σύστασιν
ἐκ τῶν τεττάρων στοιχείων ὁσιῶ καὶ μυελῷ καὶ σαρκὶ
καὶ νεύρῳ γεγονέναι τὸ αἷμα. πρότερον γὰρ αὐτῶν ἔστι
κοινὴν τοῖς ἄλλοις χυμοῖς ἔχον τὴν γένεσιν, ἐξ ὧν συγίστα-
ται τὰ πρῶτα σώματα, μυελός, καὶ σάρξ, καὶ νεῦρον, καὶ
ὀστοῦν, ἕτερα ἃ πολλὰ. βιβλίῳ γὰρ ὅλον ἐμοὶ γέγραπται
περὶ τῆς τῶν ὁμοιομερῶν σωμάτων διαφορᾶς. εἰ δὲ τις
ἠρώτησεν τὸν Πλάτωνα, τίς ἕτερος τρόπος ἔστι τῆς τοῦ σώ-
ματος γενέσεως, ὃν αἰνίττει; θαυμάζοιμ' ἂν, εἰ ἄλλον τινὰ
παρὰ τὸν ὕψ' Ἰπποκράτους εἰρημένον ἔσχεν εἰπεῖν. [236] ἐπὶ
πλεῖστον γὰρ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐξείργασται τὰ τε περὶ γενέ-
σεως τῶν χυμῶν, καὶ διαφορᾶς, καὶ δυνάμεως, ὅστις τε
καθ' ἥντινα γάραν, ἢ ὥραν, ἢ ἡλικίαν, ἢ σώματος ἕξιν
ἐπικρατεῖ. οὐ μὲν ἀναγκαῖον ἦν Πλάτωνι ταῦθ' ὁμοίως Ἰππο-
κράτει διέρχεσθαι πάντα, καθάπερ οἶδ' Ἰπποκράτει ζητεῖν,
διὰ τί λευκός μὲν ὁ τοῦ φλέγματος χυμός, ἐρυθρός δ' ὁ τοῦ

modo, sed ex eisdem creatus est. Nam fatetur in his,
non ex eadem consistentia quatuor elementorum cum osse,
medulla, carne et nervo sanguinem provenisse, ut qui
prior ipsis existat, communem aliis humoribus genera-
tionem obtinens, ex quibus prima corpora constituuntur,
medulla, caro, nervus, os, aliaque multa. Liber enim
totus a me de similiarum corporum differentia conscriptus
est. At si quis Platonem interrogaverit, quisnam sit alius
corporis generandi modus, quem obscure indicat, mira-
ter, si alium quempiam praeter eum, qui ab Hippocrate
traditus est, posset dicere. Plenissime enim vir hic ela-
boravit ea, quae de humorum generatione, et differentia,
et facultate disputantur, item qui in qualibet regione,
aut anni tempore, aut aetate, aut corporis habitu excellit.
Non tamen necessarium erat Platoni, haec similiter, ac
Hippocrates, pertractare omnia, quemadmodum neque
Hippocrati quaerere, cur albus quidem pituitae humor,

Ed. Chart. V. [336.]

Ed. Basl. I. (323.)

αἵματος, ἢ ξανθός ὁ τῆς πικρᾶς χολῆς, ἢ μέλας ὁ τῆς ὀξείας. ἀφορμὰς μὲν γὰρ αὐτοὺς ἔδωκε τῆς τούτων εὐρέσεως, ὥσπερ ὅταν ἐκ τῶν τῆς γλώττης χρωμάτων διαγιγνώσκῃ τὰς ἐν τῷ σώματι διαθίσεις, μελαίνας λέγων αὐτὰς ἀπὸ ἐγκαύσεως λιγνυώδους γίνεσθαι. καθάπερ γὰρ ἐκτός ἡ λιγνύς κατὰ τα τοὺς λύχνους, καὶ τὰς δαῖδας, καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν λιπαρῶν γεννᾶσθαι πέφυκεν, οὕτω καὶ κατὰ τὰ σώματα τῶν ζώων πολλάκις, ὑπερωπτημένων τῶν χυμῶν, καὶ μάλιστα τῶν λιπαρῶν, γεννᾶται τι παραπλήσιον λιγνύϊ. τὸ μὲν δὴ λεικὸν φαίνεσθαι τὸ φλέγμα, διότι κατὰ τὴν γένεσιν αὐτοῦ μικραὶ πολλαὶ πόμφόλυγες ἐναπολαμβάνονται, λέγειν Ἱπποκράτης οὐκ ἐτόλμησεν, ὡς μεζότερος ἤδη φυσιολογίας, ἢ κατὰ τέχνην λατρικὴν, ἀλλ' ὁ γε Πλάτων καὶ τοῦτ' εἶπεν, καὶ περὶ τῆς τοῦ αἵματος χροῆς ἐν ταύτῳ βιβλίῳ διηλθεν, ἃ εὖν ἐμοὶ γράφειν οὐκ ἀναγκαῖον· ἄμενον γὰρ, ὡς ἀξιούσιν ἄνθρωποι τῶν φίλων, ἐξηγήσεις ἐτέρωθε ποιήσασθαι με τῶν λατρικῶν ἐν τῷ Τιμαίῳ γεγραμμένων. εἰς μὲν γὰρ τὰλλα πολλοῖς ὑπομνήματα γέγραπται, καὶ τισὶ γ'

ruber autem sanguinis, aut flavus amaræ bilis, aut niger acidæ. Etenim occasiones horum inventionis ipse præstitit, sicuti quum ex lingue coloribus corporis dispositiones cognoscit, nigras dicens ipsas ex aduisione fuliginosa fieri. Quemadmodum enim extrinsecus fuligo in lucernis, facibus aliisque plerisque pinguibus generari solet, ita etiam in animantium corporibus frequenter, humoribus supra modum adustis, et præsertim pinguibus, simile quippiam fuligini gignitur. Quod sane pituita alba appareat, eo quod in generatione ipsius exiguæ multæ bullæ excitantur, Hippocrates dicere ausus non est, ceu majoris jam naturæ contemplationis sit, quam ad artem medicam pertineat. Verum Plato et hoc exposuit, et de sanguinis colore in eodem libro percensuit, quæ nunc mihi scribere non est necessarium. Præstat enim, ut nonnulli amicorum consent, interpretationes medicinarum, quæ in Τιμαίῳ comprehensa sunt, alio in loco aggredi. Quippe in alia multi commentarios scripserunt,

Ed. Chart. V. [356.]

Ed. Baf. I. (323. 324.)

αὐτῶν μακρότερον τοῦ προσήκοντος, εἰς ταῦτα δ' ὀλίγοις
 τε καὶ οὐδ' οὗτοι καλῶς ἔγραψαν. ἀρκεῖ τοιγαροῦν ἔν γε
 τῷ παρόντι τό γε τοσοῦτον εἰπεῖν, ὥς τοὺς τέτταρας χυ-
 μοὺς ὁ Ἰλλάτων αἰτιάται τῶν (324) πλείστων νοσημάτων
 ὡσαύτως Ἱπποκράτης, καὶ καθ' ἑκαστόν γε αὐτῶν ἔγραψεν
 ἐπὶ τῇ τελευταίῃ τοῦ βιβλίου. παραθήσομαι δέ σοι τὰς ἀρ-
 χὰς τῶν ῥήσεων ἀναμνήσεως ἕνεκα. περὶ μὲν οὖν τῆς ἐν
 ταῖς χολαῖς διαφορᾶς ἀρκέσει παραγράψαι ταῦτα. ὅσον
 μὲν οὖν ἂν παλαιότατον ὦν τῆς σαρκὸς τακτῆς, δύσπεπτον
 γιγνόμενον μελαίνει μὲν ὑπὸ πολλῆς συγκαύσεως, διὰ δὲ
 τὸ πάντῃ διαβεβρωσθαι πικρὸν ὃν πάντῃ χαλεπὸν προσπί-
 πτει τοῦ σώματος ὅσον ἂν μήπω διεφθαρμένον ἦ. καὶ ποτὲ
 μὲν ἀντὶ τῆς πικρότητος ὀξύτατον ἔσχε τὸ μέλαν χρῶμα,
 ἀπολεπτηνθέντος μᾶλλον τοῦ πικροῦ, ποτὲ δ' ἡ πικρότης
 αὐτῷ βαφεῖσα αἵματι χρῶμα ἔσχεν ἐρυθρότερον, τοῦ δὲ μέ-
 λους τοῦτ' ἐν συγκεραννυμένου, χλωῶδες. ἔτι δὲ συμμειγνύται
 ξανθὸν χρῶμα μετὰ τῆς πικρότητος, ὅταν νέα συντακῇ σὰρξ

ac nonnulli ipforum prolixius, quam par est, in haec
 autem pauci, neque hi recte scripserunt. Abunde igitur
 in praesentia est tantum dicere, quod Plato humoribus
 plurimos morbos, similiter ac Hippocrates, tanquam
 auctoribus tribuit, ac de singulis ipsis ad calcem libri
 conscripsit. Initia verborum tibi apponam, quo in me-
 moriam revoces. Itaque de utriusque bilis differentia
 haec ascripisse sufficiet. *Portio itaque carnis vetustissima*
ubi colliquescit, ad concoctionem contumax, nigrescit prae
multa aduisione. Quae vero undequaque erosa est,
penitusque exesa, quum amara existat, omnibus corpo-
ris partibus nondum corruptis, molesta gravisque incidit,
et tunc quidem loco amaritudinis maxime acidum
nigrum colorem obtinet, eo, quod amarum fuit, magis
extenuato. Tunc vero amaritudo rursus sanguine tincta
colorem habet rubrum magis, nigro autem huic contem-
perato viridem. Praeterea flavus color cum amaritu-
dine miscetur quando nova caro ab igne, qui circa

Ed. Chart. V. [256.]

Ed. Bas. I. (324.)

ὑπὸ τοῦ περὶ τὴν φλόγα πυρός. καὶ τὸ μὲν κοινὸν ὄνομα
 πᾶσι τοῖτοις, ἦν τινες λατρῶν που χολὴν ἐπωνόμασαν, ἢ
 καὶ τις ὢν δυνατὸς εἰς πολλὰ μὲν καὶ ἀνόμοια βλέπειν,
 ὁρᾶν δὲ ἐν αὐτοῖς ἓν γένος ἐνὸν ἄξιον ἐπωνυμίας πασι. τὰ
 δ' ἄλλα, ὅσα χολῆς εὔδη λέγεται παρὰ τὴν χροάν, λόγον
 ἔσχεν αὐτῶν ἕκαστον ἴδιον. ταῦτα μὲν οὖν τῷ Πλάτῳ γέ-
 γραπται περὶ τῆς τῶν χολῶν διαφορᾶς, πάσας αὐτὰς γίγνε-
 σθαι βουλομένοι, καθάπερ ὁ Ἱπποκράτης εἶπε, διὰ θερμο-
 σίας ὑπερβολῆς. περὶ δὲ τῶν νοσημάτων, ὅσα διὰ χολὴν
 γίγνεται, τὸν λόγον ποιούμενος ὁ Πλάτων ᾧδὲ πως ἄρχε-
 ται. ὅσα δὲ φλεγμαίνειν λέγεται τοῦ σώματος, ἀπὸ τοῦ
 καίεσθαι τε καὶ φλέγεσθαι διὰ χολὴν γίγονε πάντα. καὶ
 μὴν καὶ περὶ φλέγματος ᾧδὲ πως ἤρξατο. φλέγμα δ' ὄξυς
 καὶ ἄλμυρόν πηγὴ πάντων νοσημάτων, ὅσα γίγνεται καταρ-
 ροϊκά. καὶ περὶ μελαίνης χολῆς ἔλλα τέ τινα λέγει καὶ
 ταῦτα. ἰχώρ δ' ὁ μὲν αἵματος ὀρρόος πρῶτος, ὁ δὲ μελαί-
 νης χολῆς ὄξυς καὶ ἄγριος. οὐ μόνος δὲ Πλάτων, ἀλλὰ καὶ
 Δμιστοτέλης καὶ Θεόφραστος, οἳ τε ἄλλοι μαθηταὶ Πλάτωνος

*flammam est, colliquefcit. Et nomen quidem omnibus his com-
 muns, quam nonnulli medicorum bilem nuncuparunt, vel
 etiam aliquis, qui multa et dissimilia possit dispicere, ac genus
 unum in ipsis videre, quod omnibus cognomento dignum sit.
 Quae vero aliae bilis species dicuntur, praeter colorem
 rationem singulis ipsarum propriam obtinent. Haec igitur
 a Platone scripta sunt de utriusque bilis differentia, qui
 omnes easdem generari velit, quemadmodum Hippocrates
 dixit, ex caloris excessu. At de morbis, qui ex bile
 fiunt, Plato sermonem instituens hoc pacto orditur.
 Quae autem inflammari dicuntur in corpore, propter
 usionem incendiūque bilis omnia sunt. Quin etiam
 de pituita hoc modo incipit. Pituita acida atque salsa
 fons omnium morborum est, qui destillatione creantur.
 Ac de atra bile tum alia quaedam, tum haec tradit. Sanies
 quidem, sanguinis serum, mitis est, atrae vero bilis
 acida et fera. Verum non solus Plato, sed etiam Aristot-
 eles et Theophrastus, aliique Platonis et Aristotelis*

Ed. Chart. V. [236. 237.]

Ed. Bas. I. (324.)

τε καὶ Ἀριστοτέλους, οἱ τὸν περὶ τῶν χυμῶν λόγον ἐξή-
λωσαν Ἱπποκράτους, ὥσπερ γε καὶ τῶν παλαιῶν ἱατρῶν
[237] οἱ δοκιμώτατοι, Διοκλῆς, Πλειστόνικος, Μνησίθεος,
Πραξαγόρας, Φιλότιμος, Ἡρόφιλος. Ἐρασίστρατος δὲ θῆ-
λός ἐστι πρὸς τοὺς ἀπὸ Κω φιλοτιμούμενος, ὡς ἐν ἑτέροις
ἐδειξάμεν, οὐκ ἀλήθειαν τιμῶν, καὶ διὰ τοῦτο δεδιώς
φθιέζεσθαι θερμόν, ἢ ψυχρόν, ἢ ὑγρόν, ἢ ξηρόν τινα
τῶν χυμῶν. ὁ δ' Ἱπποκράτης ἐν γε τῷ περὶ φύσεως ἀν-
θρώπου βιβλίῳ τὰ τ' ἄλλα καὶ τὴν τάξιν τῆς διδασκαλίας
ἤμεινον ἐποίησατο Πλάτωνος. ὅτι τε γὰρ οἱ τέσσαρες χυ-
μοὶ κατὰ φύσιν εἰσὶν, ἀπέδειξεν, οὐδ' ἐπιχειρήσαντος τοῦτο
πρῶτα τοῦ Πλάτωνος, ὅτι τε κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους
ἄλλος ἐν ἄλλῃ πλεονάζει. παραθήσομαι δέ σοι καὶ περὶ
τούτου ὀλίγα τῶν ῥήσεων αὐτοῦ. εἰπον δὲ, ἂ ἄν φήσω χόν
ἄνθρωπον εἶναι, ἀποφανεῖν αἰεὶ ταῦτα ἔόντα, καὶ κατὰ νό-
μον, καὶ κατὰ φύσιν. φημί δ', εἶναι κίμα καὶ φλίγμα καὶ
χολήν ξανθὴν τε καὶ μέλαιναν. τουτίων πρῶτον μὲν κατὰ

discipuli, qui sermonem Hippocratis de humoribus imi-
tati sunt; quemadmodum et veterum medicorum proba-
tissimi, Diocles, Plistoniceus, Mnesitheus, Praxagoras,
Philotimus, Herophilus. Erasistratus autem cum Cois
contendere notus est, ut alibi ostendimus, non veri
studiosus, eoque veritus pronunciare calidum, aut frigi-
dum, aut humidum, aut siccum aliquem humorem. At
Hippocrates [in libro de natura humana praeter alia
etiam ordinem disciplinae melius Platone effecit. Quod
enim quatuor humores secundum naturam sint, demon-
stravit, id quod Plato facere ne aggressus quidem est;
item quod in anni temporibus alius in alio redundat.
Apponam autem tibi, etiam de hoc pauca ipsius verba.
*Affermo, quaecunque hominem esse dixerim, haec semper
eadem esse me ostensurum, et secundum legem, et secun-
dum naturam; dico autem, esse sanguinem, pituitam,
bilem flavam et nigram. Horum primum secundum*

Ed. Chart. V. [257.]

Ed. Bas. I. (324.)

τὸν νόμον τὰ ὀνόματα διηρησθῆναι φημι, καὶ οὐδενὶ αὐτέων
 τοῦτό ὄνομα, ἔπειτα κατὰ φύσιν τὰς ἰδέας κεχωρισθῆναι,
 καὶ οὔτε τὸ φλέγμα οὐδὲν ἰσικίνειν τῷ αἵματι, οὔτε τὸ
 αἷμα τῇ χολῇ, οὔτε τὴν χολὴν τῷ φλέγματι. πῶς γὰρ ἂν
 ὁμοκότα εἴη ταῦτ' ἀλλήλοισιν, ὥν οὔτε τὰ χρώματα ὅμοια
 φαίνεται προσορώμενα, οὔτε τῇ χειρὶ ψαυούσῃ ὅμοια δο-
 κέει εἶναι; οὔτε γὰρ θερμὰ ὁμοίως ἐστίν, οὔτε ψυχρά, οὔτε
 ξηρά, οὔτε ὑγρά. ἀνάγκη τοίνυν, ὅτι τοσοῦτον διήλλακται
 ἀλλήλων τὴν ἰδέαν τε καὶ τὴν δύναμιν, μὴ ἔν αὐτὰ εἶναι,
 εἴπερ μὴ πῦρ τε καὶ ὕδωρ ταυτὸν ἐστὶ. γνοίης δ' ἂν
 τοῖσδε, ὅτι οὐχ ἔν ταῦτα πάντα ἐστίν, ἀλλ' ἕκαστον
 αὐτέων ἔχει δύναμιν τε καὶ φύσιν τὴν ἑαυτοῦ. εἰ γάρ τις
 δίδως ἀνθρώπου φάρμακον, ὃ τὸ φλέγμα ἄγει, ἐμείται σοι
 φλέγμα, καὶ ἦν διδῶς φάρμακον, ὃ τὴν χολὴν ἄγει, ἐμείται
 σοι χολήν. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ χολὴν μέλαιναν καθά-
 ρει, ἦν διδῶς φάρμακον, ὃ τὴν χολὴν μέλαιναν ἄγει. καὶ
 ἦν τρώσῃς αὐτὸν τοῦ σώματος μέρος τι, ὥστε ἔλκος
 γενέσθαι, ῥυθίσεται αὐτῷ αἷμα. καὶ ταῦτα ποιήσει πάντα

*legem nomina distingui pronuncio, et nulli ipsorum idem
 nomen. Deinde secundum naturam species separari, et
 neque pituitam ullum similem esse sanguini, neque san-
 guinem bili, neque bilem pituitas. Quomodo enim simi-
 lia haec essent invicem, quas nec colore ad visum, nec
 substantia ad tactum similia esse videntur? neque enim
 calida similiter sunt, neque frigida, neque sicca, neque
 humida. Quare necesse est, quoniam tantum inter se
 differunt, specie et facultate non unum ipsa esse; siqui-
 dem non ignis et aqua idem sunt. Cognosces autem,
 quod non unum omnia haec sunt, sed singula vim ha-
 beant et naturam propriam, hac ratione. Si enim alicui
 homini dederis medicamentum, quod pituitam educit, evo-
 met tibi pituitam; et si exhibeas medicamentum, quod
 bilem purgat, evomet tibi bilem. Pari modo et atram
 bilem purgat, si dederis medicamentum, quod atram
 bilem elicit. Ac si vulneraveris rursus corporis partem
 aliquam, ut vulnus fiat, profluet inde sanguis. Atque*

Ed. Chart. V. (237.)

Ed. Bas. I. (324.)

πάντων ἡμέραν, καὶ νύκτα, καὶ χειμῶνος, καὶ ἡρέος, μέ-
χως ἂν δυνατός ᾖ τὸ πνεῦμα ἔλκειν εἰς ἐσωτὸν, καὶ
πάλιν μεθίεναι, καὶ θανάτος ἔσται, ὅτε ἂν τις τοῦ-
των στερηθῇ τῶν συγγεγοτότων. συγγέγονε δὲ ταῦτα τὰ
εἰρημένα. πῶς γὰρ οὐ συγγέγονε; πρῶτον μὲν φανερώς
ἔστιν ἄνθρωπος ἔχων ἐν ἐσωτὶ πάντα ταῦτα ἀεὶ, ἕως ἂν ζῇ,
ἔπειτα δὲ γέγονεν ἐξ ἀνθρώπου πάντα ταῦτα ἔχοντος, ἔπειτα
τέθραπται ἐν ἀνθρώπῳ πάντα ταῦτα ἔχοντι, ἃ ἐγὼ τέ φημι
καὶ ἀποδείκνυμι. διὰ τούτων ὁ Ἱπποκράτης ἀπέδειξε τοὺς
τέτταρας χυμοὺς κατὰ φύσιν ἐν ἡμῖν εἶναι, καὶ οὐχ, ὥσπερ
ἄνιοι νομίζουσι, τὸ αἷμα μόνον, ἐκ περιουσίας γε πάλιν
ἐλέγχων διὰ τῶν ἐξῆς τοὺς ἐν ὀτιοῦν τούτων εἰπόντας εἶναι
τὸν ἄνθρωπον, ὡς καὶ διὰ τῶν ἐμπροσθεν ἤλεγξε τοὺς ἐν
εἰπόντας εἶναι τὸ στοιχεῖον τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ
σωμάτων, ὑπὲρ ὧν τῆς ἀποδείξεως, ὡς ἔφην, γέγραπται μοι
κατ' ἐκεῖνο τὸ βιβλίον, ὃ περὶ τῶν κατ' Ἱπποκράτην στοι-
χείων ἐπιγέγραπται. καὶ τοῦτον οὖν τὸν λόγον ὁ Πλάτων

*haec omnia fient quovis die ac nocte, hyeme et vere,
usque dum possit spiritum ad se attrahere et rursus
emittere, donec aliquo horum connatorum destituatur.
Connata autem sunt haec praedicta. Quomodo enim non
connata sint? Primum siquidem homo haec omnia semper,
quoad vita fruitur, in se continet. Deinde facta sunt ex
homine omnia haec possidente. Post nutrita sunt in
homine omnia haec obtinente, quas ego et dico et
demonstro. His Hippocrates quatuor humores secundum
naturam in nobis esse demonstravit, et non, sicut non-
nulli putant, solum sanguinem. Item ex abundanti rur-
sus corripit in subsequentiis eos, qui unum aliquod
horum hominem esse tuentur, ut etiam superius com-
prehensus coarguit eos, qui unum elementum generationi
et corruptioni subjacentium esse dictitabant; de quorum
demonstratione, ut dixi, tractatum a me in illo libro
est, qui de elementis secundum Hippocratem inscriptus
est. Atque hunc totum sermonem Plato omisit, Hippo-*

Ed. Chart. V. [237. 238.]

Ed. Bal. I. (324.)

ἅπαντα παρῴκειν, ὃ δ' Ἰπποκράτης, ὡς ἔφην, διῆλθε διὰ τῶν ἐφεξῆς τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει. μόνην δ' ἀρκέσει μοι τὴν ἀρχὴν αὐτῆς παραγράψαι, κατὰ λέξιν οὕτως ἔχουσαν. οἱ δὲ λέγοντες, ὡς ἔν ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, δοκέουσὶ μοι ταύτῃ τῇ γνώμῃ χρῆσθαι. ὁρῶντες τοὺς πίνοντας ἀνθρώπους τὰ φάρμακα ἀπολλυμένους ἐν τῇσι καθάρσεσι, τοὺς μὲν χολῆν ἐμείοντας, τοὺς δὲ τινὰς φλέγμα, τοῦθ' ἕκαστον αὐτῶν ἐτόμισαν εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ὅτι καθαιρούμετον εἶδον ἀποδατόντα. καὶ οἱ τὸ αἷμα φάντες εἶναι τὸν ἄνθρωπον τῇ αὐτῇ γνώμῃ χρῶνται. ὁρῶντες ἀποσφαζομένους τοὺς ἀνδρώ- [238] πους, καὶ τὸ αἷμα καταρρέον ἐκ τοῦ σώματος, τοῦτο νομίζουσιν εἶναι τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων, καὶ μαρτυρίαις τοῦτοις χρῶνται ἐν τοῖσι λόγοις. ταῦτα προειπὼν ὁ Ἰπποκράτης ἐφεξῆς ἐλέγχει τὴν δόξαν τῶν οὕτως ὑπολαμβάνόντων, ἅπερ εἰ τις μέλλει πάντα ἀναγιγνώσκειν, ἐκ τοῦ περὶ φύσεως ἀνθρώπου βιβλίου πάρεστιν αὐτῷ. τὸ γὰρ σύγγραμμα παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐστί.

crates autem, ut praedixi, in iis, quae superius comprehensam orationem sequuntur, percensuit. Sufficiet autem mihi solum ipse initium ascribere, quod hunc in modum habet. *Qui hominem unum esse ducunt, videntur mihi ita sentire, quod ex iis, qui assumptis medicamentis in purgationibus perierint, alios bilem vomere, alios pituitam, conspicati, putaverint, unumquodque id esse hominem, quod eum, qui purgaretur, morientem rejicere viderent. Item qui sanguinem esse hominem pronunciant, ejusdem sunt sententiae; nam conspicientes, in hominibus, qui jugulantur, sanguinem ex corpore effluere, hunc animam esse censent, ac testimoniis his utuntur inter disputandum.* Haec praefatus Hippocrates deinde opinionem ita exilimantium reprehendit; quae si quis omnia volet legere, in libro de natura hominis ei licebit. Nam commentarius in omnium hominum manibus versatur.

Ed. Chart. V. [238.]

Ed. Bas. I. (324. 325.)

Κεφ. ε'. Ἐγὼ δὲ μήκουσ φειδόμενος ἐπὶ τὰ συνεχῇ τοῦ λόγου τρέψομαι. μετὰ γὰρ τὸ κατασκευάσαι τοὺς τέτταρας χυμοὺς ἡμῖν εἶναι κατὰ φύσιν, ὑπερβάλλοντας δὲ ποσότητι καὶ ἁλλοιωμένους κατὰ ποιότητα νόσων αἰτίους γίγνεσθαι, μετὰ ταῦτα δείκνυσιν ἐν μὲν τῷ χειμῶνι πλεονάζον τὸ φλέγμα, τοῦ δ' ἥρος τὸ αἷμα, καὶ τοῦ θέρους τὴν ξανθὴν χολήν, καὶ τοῦ φθινοπώρου τὴν μέλαιναν. ἅμεινον δ' ἐστὶν αὐτῇ τὴν ῥῆσιν ὅλην αὐτοῦ παραγράψαι κατὰ λέξιν οὕτως ἔχουσιν. Αὐξεται δ' ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ φλέγμα τοῦ χειμῶνος, τοῦτο γὰρ τῷ χειμῶνι κατὰ φύσιν μάλιστα τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόττων ψυχρότατον ἐστὶ. τεκμήρια δὲ τούτων, ὅτι τὸ φλέγμα ψυχρότατον, εἰ θέλεις ψαῦσαι φλέγματος, καὶ χολῆς, καὶ αἵματος, τὸ φλέγμα εὐρήσεις ψυχρότατον ἔδν, καίτοι γλισχροτάτον ἐστὶ, καὶ βίη μάλιστα ἄγεται μετὰ γὰρ χολήν μέλαιναν. ὅσα δὲ βίη ἐρχεται, θερμότερα γίνεται ἀτυγκαζόμενα ὑπὸ τῆς βίης. ἀλλ' ὅμως (325) καὶ πρὸς ταῦτα πάντα ψυχρότατον ἔδν τὸ φλέγμα φαίνεται ὑπὸ τῆς φύσεως τῆς ἐσωτοῦ. ὅτι δ' ὁ χειμῶν πληροῖ φλέγματος τὸ σῶμα, γτοίης ἂν τοῖσδε·

Cap. VI. Ego vero prolixitati parcens ad ea, quae disputationi propria sunt, me convertam. Nam quum astruxisset, quatuor humores nobis esse secundum naturam, excedentes autem quantitate et alteratos qualitate morborum fieri auctores, postea ostendit, hyeme pituitam redundare, vere sanguinem, aestate flavam bilem, autumno nigram. Satiус autem est totam ipsius seriem subjungere, quae ita ad verbum habet. *Augefcit in homine pituita per hyemem; haec enim hyeme secundum naturam praesertim eorum, quae in corpore sunt, frigidissima est. Indicia horum sunt, nempe pituitae frigidissimae, quod, si pituitam, bilem et sanguinem voles attingere, pituitam reperies frigidissimam, etsi viscosissima sit, et vi potissimum post atram bilem agatur. Quae autem vi sunt, calidiora redduntur a vi coacta. Attamen etiam ad haec omnia frigidissima ex sua natura esse pituita apparet. Porro quod hyeme pituita corpus replet, hinc*

Ed. Chart. V. [253.]

Ed. Bas. I. (325.)

οἱ ἄνθρωποι πτύουσιν καὶ ἀπομύσσονται φλεγματοδέστατον τοῦ χειμῶνος, καὶ τὰ οἰδήματα λευκὰ γίνονται μάλιστα κατὰ ταύτην τὴν ὥραν, καὶ τὰλλα νοσήματα φλεγματοδέστα. τοῦ δ' ἥρος ἐστὶ μὲν ἰσχυρόν τὸ φλέγμα ἐστὶν ἐν τῷ σώματι, καὶ τὸ αἷμα αὖξεται. τὰ τε γὰρ ψύχρα ἐξαίρει καὶ τὰ ὕδατα ἐπιγίγνεται, τὸ δ' αἷμα αὖξεται ὑπὸ τε τῶν ὀμβρῶν καὶ ὑπὸ τῶν θερμημεριῶν. κατὰ φύσιν γὰρ αὐτῶν ταῦτ' ἐστὶ μάλιστα τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὑγρὸν τε γὰρ ἐστὶ καὶ θερμόν. γνοίης δ' ἂν τοιοῦδε· οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἥρος καὶ τοῦ θέρους μάλιστα ὑπὸ τῶν δυσεντεριῶν ἀλίσκονται, καὶ ἐκ τῶν ἐνίων τὰ αἵματα ῥέει αὐτοῖσι, καὶ θερμότητος εἰς καὶ ἐρυθροῦ. τοῦ δὲ θέρους τό τε αἷμα ἰσχύει εἶναι, καὶ ἡ χολὴ αἰσθται ἐν τῷ σώματι, καὶ παρατείνει εἰς τὸ φθινόπωρον. ἐν δὲ τῷ φθινοπώρῳ τὸ μὲν αἷμα ὀλίγον γίνεταί· ἐναντίον γὰρ αὐτοῦ τῆ φύσει τὸ φθινόπωρόν ἐστιν· ἡ δὲ χολὴ τὸ θέρους κατέχει τὸ σῶμα καὶ τὸ φθινόπωρον. γνοίης δ' ἂν τοιοῦδε· οἱ ἄνθρωποι αὐτόματοι ταύτην τὴν ὥραν χολὴν ἐμύουσι, καὶ ἐν τῇσι φαρμακοποιήσῃσι χολοδέστατα καθά-

cognoveris: homines spumant rejiciuntque per nares pituitosissima hyeme. Item alba oedemata potissimum in hoc anni tempore proveniunt, aliique morbi pituitosi. Vers autem adhuc valida quidem pituita in corpore existit, et sanguis augetur; nam frigora remittunt, et aquas superveniunt; sanguis autem augetur a pluviis et diebus calidis; nam secundum naturam ipsi haec anni pars est potissimum, quippe humida est et calida, id quod sic cognoscas. Vers homines et aestate potissimam a dysenteriiis corripuntur, ex naribus sanguis profluit; calidissimi ipsi sunt et rubicundi; aestate sanguis invalescit adhuc, et bilis in corpore attollitur, produciturque in autumnum. At in eo sanguis quidem paucus generatur; contrarius enim ipse naturae autumnus est; bilis autem aestate et autumnus corpus occupat; id quod hinc discere licet. Homines sua sponte hoc anni tempore bilem vomunt, et in medicamentorum purgationibus biliosissima purgantur.

Ed. Chart. V. [258, 259.]

Ed. Bas. I. (325.)

ροται. δῆλον δὲ καὶ τοῖς πυρετοῖς καὶ τοῖσι χρώμασι τῶν ἀνθρώπων. τὸ δὲ φλέγμα τοῦ θέρους ἀσθενέστατόν ἐστιν αὐτὸ ἑαυτοῦ. ἐναντίη γὰρ αὐτοῦ τῇ φύσει ἡ ὥρη ἐστὶ, ξηρὴ τε οὖσα καὶ θερμή. τὸ δ' αἷμα τοῦ φθινοπώρου ἀλάξιτόν ἐστιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ξηρόν τε γὰρ ἐστὶ τὸ φθιτόπωρον καὶ ψύχειν ἔρχεται ἤδη τὸν ἀνθρώπον. ἡ δὲ μελαινα χολὴ τοῦ φθινοπώρου πλείστη τε καὶ ἰσχυροτάτη ἐστίν. ὅταν δ' ὁ χειμὼν καταλαμβάνη, ἡ τε χολὴ ψυχρόμενῃ ὀλίγῃ γίγνεται καὶ τὸ φλέγμα αὖξεται πάλιν ὑπὸ τῶν ὑδατῶν τοῦ πλήθους καὶ ὑπὸ τῶν τιγιδῶν τοῦ μήκους. ἔχει μὲν οὖν ταῦτα πάντα ἀεὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ δὲ τῆς ὥρης περισταμένης ποτὲ μὲν πλείω γίγνεται αὐτὰ ἑαυτῶν, ποτὲ δ' ἑλάσσω ἕκαστα κατὰ μέρος τε καὶ κατὰ φύσιν. [259] ὡς γὰρ ὁ ἐνιαυτός μετέχει μὲν πᾶσι πάντων, καὶ τῶν θερμῶν, καὶ τῶν ψυχρῶν, καὶ τῶν ξηρῶν, καὶ τῶν ὑγρῶν· οὐ γὰρ ἂν μείνεις τουτέων οὐδὲν οὐδένα χρόνον ἄνεν πάντων τῶν ἐνεόντων ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, ἀλλ', εἰ ἔν τί γε ἐκλείποι, πάντα ἂν ἀφανισθείη, ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς ἀνάγκης

Constat autem et febribus et hominum coloribus. Pituita vero aestate imbecillima est ipsa sui ratione. Contrarium enim ipsius naturae anni tempus est siccum et calidum. Sanguis porro per autumnum paucissimus est in homine, quoniam siccus est autumnus, et refrigerare jam hominem incipit. At atra bilis in autumnio plurima valentissimaque est. Quum vero hyems invadit, bilis refrigerata pauca gignitur, et pituita rursus augetur tum a pluviarum copia, tum a noctium prolixitate. Haec igitur omnia semper corpus humanum occupant. At ab anni tempore consistente interdum plura ipsa quam prius gignuntur, interdum pauciora singula particulatim et secundum naturam. Sic enim annus particeps est omnium, et calidorum, et frigidorum, et siccorum, et humidorum, quia nullum ex his ullo tempore manserit sine omnibus, quos hoc in mundo sunt. At si unum aliquod deficiat, omnia vaneferent. Etenim ab

Ed. Chart. V. [259.]

Ed. Bas. I. (325.)

πάντα συνέστηκε τε καὶ τρέφεται ὑπὲρ ἀλλήλων· οὕτω δὲ καὶ εἴτε ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκλείπει τουτέων τῶν συγγεγονότων, οὐκ ἂν δύναίτο ζῆν ὁ ἄνθρωπος. ἰσχύει δ' ἐν τῇ ἐνιαιότη τοτὲ μὲν ὁ χειμὼν μάλιστα, τοτὲ δὲ τὸ ἔαρ, τοτὲ δὲ τὸ θέρος, τοτὲ δὲ τὸ φθινόπωρον. οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ ἀνθρώπῳ τοτὲ μὲν τὸ φλόγμα ἰσχύει, τοτὲ δὲ τὸ αἷμα, τοτὲ δ' ἡ χολή, πρῶτον μὲν ἡ ξανθὴ, ἔπειτα δὲ ἡ μέλαινα καλεσμένη. μαρτύριον δὲ σαφέστατον· εἰ θέλοις τῷ αὐτῷ ἀνθρώπῳ δοῦναι τὸ αὐτὸ φάρμακον τετρακίς τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐμείτεις τοῦ μὲν χειμῶνος φλεγματοδέστερα, τοῦ δ' ἔρος ὑγρότερα, τοῦ δὲ θέρος χολαδέστατα, τοῦ δὲ φθινοπώρου μελάντατα· ταῦτα περὶ τῆς κατὰ τὰς ὥρας διαφορᾶς εἰπὼν ὁ Ἱπποκράτης, ἐδίδαξεν ἐν αὐτοῖς δυνάμει περὶ τῶν ἡλικιῶν καὶ χρωῶν. αἰεὶ γὰρ ἐν ἅπασιν οἷς ἂν ὑψηλῇται καθ' ὅτιναοῦν λόγον ἐπιβλέπειν κελεύει καὶ ὥρην, καὶ χόραν, καὶ ἡλικίην, καὶ ὅ τε δὲ ἐφ' ἐνὸς τούτων ἀκούεις, μεταφέρειν ἀξιοῦν σε τοῦτο καὶ ἐπὶ τὰ λοιπὰ δύο καθ' ὁμοιότητα. τὸν αὐτὸν γὰρ λόγον ἐν ἡλικίαις ὁ παῖς

eadem necessitate omnia constituta sunt, et nutriuntur a sese invicem. Si autem etiam aliquid ex homine deficiat horum connatorum, homo non poterit vivere. Porro in anno tunc quidem hyems invalescit maxime, tunc autem ver, tunc aestas, tunc autumnus. Ita etiam in homine tunc sane pituita invalescit, tunc autem sanguis, tunc bilis, primum quidem flava, deinde nigra dicta. Testimonium hujus manifestissimum est: si voles eidem homini idem medicamentum quater in anno exhibere, evomet quidem hyems pituitosiora, vere humidiora, aestate biliosissima, autumnus nigerrima. Haec de tempestatum differentia locutus Hippocrates docuit in ipsis facultate etiam de aetatibus et regionibus; semper enim in omnibus, quibus sermonem quemcunque recenset, jubet inspicere anni tempus, regionem, aetatem; et quod in uno horum intelligis, id vult te etiam ad reliqua duo juxta similitudinem transferre; eandem siquidem ratio-

Ed. Charl. V. [155.]

Ed. Bas. I. (325.)

ἔχει τῇ τοῦ ἥρος ἐν ὥραις, ὡσαύτως δ' ὁ μὲν θανάσκος
τῇ τοῦ θέρους, ὁ δὲ παρακμάζων τῇ τοῦ φθινοπώρου,
καὶ τελευταῖος ὁ γέων τῇ τοῦ χειμῶνος. ὁμοίως δὲ καὶ
τῶν χαρῶν ἡ μὲν εὐκρατος τῇ τοῦ ἥρος, ἡ δὲ θερμὴ
τῇ τοῦ θέρους, ἡ δ' ἀνωμάλως ἔχουσα κατὰ θαρμύτητα
καὶ ψυχρότητα, πλεονεκτοῦσα δ' ὅμως ψυχρότητι καὶ ξη-
ρότητι, τῇ τοῦ φθινοπώρου, ἡ δ' ὑγρὰ καὶ ψυχρὰ τῇ τοῦ
χειμῶνος. ταῦτά τε οὖν διδάξας, καὶ πρὸς τοῦτοις, ὅτι τί
ἐναντία τῶν ἐναντίων ἐστὶν ἰάματα, τῆς κατὰ τὴν τέχνην
μεθόδου τὰ στοιχεῖα παρέδωκεν, οἷς ἐφεξῆς τὰ κατὰ τοὺς
ὑπορισμοὺς διελθὼν περὶ τῶν πλεοναζόντων καθ' ἑκάστην
ὥραν τε καὶ ἡλικίαν νοσημάτων, τὰς οἷον συλλαβὰς ἐπὶ
τοῖς στοιχείοις ὑψηλῆσθε. παραγράφω δὲ σοι καὶ τὴς ἐή-
σεις αὐτοῦ κατὰ λέξιν ἐχούσας ὧδε. Νοσήματα δὲ πάντα
μὲν ἐν πάσῃσιν ὥρῃσιν γίνεσθαι, μᾶλλον δ' ἐν τῇ ἐνίᾳ
αὐτῶν καὶ γίνεσθαι, καὶ παροξύνεσθαι· τοῦ μὲν ἥρος τὰ
μελαγχολικά, καὶ τὰ μανικά, καὶ τὰ ἐπιληπτικά, καὶ αἵ-
ματος ῥύσεις, καὶ πυνάγχει, καὶ κόρυζαι, καὶ βράγχοι,

nem in aetatibus habet puer, quam in quatuor tempori-
bus ver habet; eandem juvenis, quam aestas; eandem
senex, quam autumnus; eandem decrepitus, quam hyems.
Similiter etiam ex regionibus temperata veri respondet;
calida aestati; inaequalis calore et frigiditate, sed redun-
dans tamen frigiditate et siccitate autumnno; humida et
frigida hyemi. Haec itaque quum docuisset, et praeter-
ea, quod contraria contrariorum sunt remedia, artis me-
thodi elementa tradidit; postea, ubi ea, quae in aphoris-
mis sunt, pertractasset de exuperantibus in unoquoque
anni tempore et aetate morbis, veluti syllabas his ele-
mentis adjunxit. Ascribam tibi etiam orationem ipsius,
quae ad verbum sic habet. *Morbi omnes quidem omni-
bus temporibus anni accidunt, sed nonnulli magis certis
quibusdam et oriuntur et exacerbantur. Vere quidem
melancholias, manias, epilepsias, sanguinis profluvia,
anginas, gravedines, raucedines, tussis, lepra, impeti-*

Ed. Chart. V. [339.]

Ed. Bas. I. (325.)

καὶ βῆχες, καὶ λέπρα, καὶ λειχήνες, καὶ ἄλφοι, καὶ ἔξαν-
θήσεις ἐλκιδες πλαῖσται, καὶ φύματα, καὶ ἀρθριτικά·
τοῦ δὲ θίμερος ἐντὶ τὰ τουτέων, καὶ πυρετοὶ συνεχεῖς καὶ
καῦτοι, καὶ τριταῖοι πυρετοὶ, καὶ τεταρταῖοι, ἔμετοί τε καὶ
διάρροιαί, καὶ ὀφθαλμικαί, καὶ ὠτων πόθοι, καὶ στομάτων
ἐλκυσιας, καὶ σηπεδόνες αἰδοίων, καὶ ἰδρῶα· τοῦ δὲ φθι-
νοπώρου καὶ τῶν θεινῶν τὰ πολλὰ, καὶ πυρετοὶ τεταρ-
ταῖοι, καὶ πλάνητες, καὶ ἐπληντες, ὕδρωπες, φθίσιας, καὶ
στραγγουρίαι, καὶ λσιεντερίαι, καὶ δυσεντερίαι, καὶ συνάγ-
χαι, καὶ ἄσθματα, καὶ εἰλεοὶ, καὶ ἐπιληψίαι, καὶ τὰ μα-
νικά, καὶ τὰ μελαγχολικά· τοῦ δὲ γεμῶτος πλευρίτιδες,
περιπνευμονία, κόρυζαι, λήθαργαι, βράγχοι, βῆχες, πό-
θοι στηθέων, πλευρίτων, ὀσφύος, κεφαλαλγίαι, ἰλιγγοί,
ἀποπληξίαι. ταῦτα περὶ τῶν ὥρων εἰπὼν ὁ Ἱπποκράτης,
ἐφεξῆς περὶ τῶν ἡλικιῶν ᾧδε γράφει. ἐν δὲ τῇσιν ἡλικίῃσι
συμβαίνει τοιαῖς μὲν μικροῖσι καὶ νεογνοῖσι παιδίοισιν.
ἄφθαι, ἔμετοι, βῆχες, ἀγρυπνίαι, φόβοι, ὀμφαλοῦ
φλεγμοναί, ἄτρω. ὑγρότητες, πρὸς δὲ τὸ ὀδοντοφυεῖν
προσάγουσιν οὐλῶν ὕδαξισμοί, πυρετοί, σπασμοί, διάρ-

*gines, vitilignes, pustulas ulcerosas plurimas, phyma-
ta, articulorum dolores. Aetate nonnulli ex his, febres
continuae et ardentes, tertianae et quartanae, vomitio-
nes, alvi profluvia, lippitudines, aurium dolores, oris
ulcera, genitalium putredines et sudationes. Autumno
magna pars aestivorum, atque etiam febres quartanae
et erraticas, lienes, aquae subter cutem, tabes, stillici-
dia urinae, levitates intestinorum et tormina, anginae,
asthmata, iliei cruciatus, insania et melancholia. Hyeme
pleuritides, peripneumonias, gravedines, lethargi,
raucedines, tussis, dolores pectorum, luterum, lumbo-
rum, dolores capitis, vertigines, apoplexiae. Haec de
anni temporibus Hippocrates persecutus, deinceps de aeta-
tibus ita scribit. Per aetates haec accidunt parvis et
recens natis puerulis, ulcera oris, vomitus, tussis, vigi-
lias, pavores, inflammationes umbilici, aurium humidi-
tates. Paulo aetate progredientibus, quum dentire inci-*

Ed. Chart. V. [239. 240.]

Ed. Bas. I. (325.)

ρόιαι, καὶ μάλιστα ὕταν ἀνάγωσι τοὺς κυνόδοντας, καὶ τοῖσι παχυτάτοις τῶν παιδίων καὶ τοῖσι κοιλίας σκληρὰς ἔχουσι· πρεσβυτέροις δὲ γιγνομένοις παρίσθμια, σπονδύλου τοῦ κατὰ ἰνίον εἶσαι ὥσκις, [240] ὕσθματα, λιθιάσις, ἔλμυθες στοργγύλαι, ἀσκαρίδες, ἀκροχορδόνες, σπινθιάσεις, χοιράδες, στραγγουρίαι, καὶ τᾶλλα φύματα· τοῖσι δ' εἰς πρεσβυτέροις καὶ πρὸς τὴν ἥβην προσάγουσι τουτέων τε πολλὰ καὶ πυρετοὶ χρόνιοι μᾶλλον, καὶ ἐκ ἱνῶν αἵματος ῥύσις. τὰ δὲ πλεῖστα τοῖσι παιδίοις πύθεται κρίνεται, τὰ μὲν ἐν τσσαράκοντα ἡμέρῃσι, τὰ δὲ ἐν ἑπτὰ μηνί, τὰ δὲ ἐν ἑπτὰ εἰσεσι, τὰ δὲ πρὸς τὴν ἥβην προσάγουσιν. ὅσα δ' ἂν διαμείνῃ τοῖσι παιδίοις, καὶ μὴ ἀπολυθῇ περὶ τὸ ἡβῶσκειν, ἢ τοῖσι θήλασι περὶ τὰς τῶν καταμνηνῶν ῥήξις, χρονίζειν εἴωθε. τοῖσι δὲ νενησκόοις αἵματος πτύσεις, φθίσεις, πυρετοὶ ὀξέες, ἐπιληψίας, καὶ τᾶλλα νοσήματα, μάλιστα δὲ τὰ εἰρημένα τοῖσι δ' ὑπὲρ τὴν ἡλικίην ταύτην πλεονείδεις, περιπνευμονίας, λήθαργοι, φρενίτιδες, καῦσοι, διάρροιαί,

piunt, gingivarum pruriginæ, febres, convulsiones, alvi fluores, maxime quum caninos edunt, et iis potissimum pueris, qui corpulentissimi sunt, et alvos habent asstrictas. Adultioribus jam tonsillas, vertebrae in occipitio sitas luxatio in partem anteriorem, asthma, calculi, lumbrici teretes, ascarides, verrucae, satyriasis, strumae, urinae stillicidia, aliaque tubercula. Provectoribus adhuc et jam puberibus magna horum pars accidit, atque etiam febres diuturnas potius, et sanguinis e naribus profusiones. Plurimi vero affectus puerorum judicantur aut intra quadragesimum diem, aut intra septimum mensem, aut intra septimum annum, aut quum ad pubertatem itur. Qui autem perdurarint, nec solvi potuerint pubescenti, aut foeminas, quum menses erumpunt, eis consensescere assolent. Adolescentibus sanguinis excreationes, tabes, febres acutas, comitiales et reliqui morbi, sed praecipue quos enumeravi. Qui hanc aetatem exoesserunt, pleuritides, peripneumoniae, lethargi, phrenitides, ardores, alvi

Ed. Chart. V. [240.]

Ed. Bas. I. (325. 326.)

χολέραι, δυσεντερίαι, αιμορροΐδες τοῖσι δὲ πρεσβυτέροις
 δύσπνοιαι, κατάρξεις βηχῶδες, στραγγουρίαι, δυσουρίαι,
 ἄσθρων πόνοι, νεφρίτιδες, ἱλιγγοί, ἀποπληξίαι, κα-
 χεξίαι, ξυσμοὶ τοῦ σώματος, ἀγρυπνίαι, κοιλίης καὶ
 ὀφθαλμῶν καὶ ὤνων ὑγρότητες, ἀμβλυωπία, (326) γλαυ-
 κώσεις, βαρυηκοΐαι· ταύτην τὴν τάξιν τῆς διδασκαλίας
 ἐχρῆν πεποιησθαι τὸν Πλάτωνα μᾶλλον, εἴπερ γε φιλοσόφῳ
 προσήκει τὰ τάξει καὶ μεθόδῳ χοῆσθαι καὶ διδασκαλίᾳ,
 καὶ μᾶλλον ἢ τοῖς ἱατροῖς. ἀλλ' ἴσως οὐκ ἡδύνατο περὶ
 τῶν τοιούτων ἀκριβῶς διελθεῖν ἐμπειρίας δεομένων, αὐτὸς
 οὐκ ὦν τρέφων τῶν ἔργων τῆς ἱατρικῆς. καὶ κατὰ τοῦτο
 ἐπαινεῖν αὐτὸν προσήκει, περὶ ὧν ἀκριβῶς οὐκ ἡπίστατο
 μηδ' ἐπιχειρήσαντα λέγειν. ἀλλ' ἐκείνᾳ γε δυνατόν ἦν αὐτῷ
 παρ' αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως μεμαθημένῳ τὰ
 λελεγμένα κατὰ τοὺς ἀφορισμοὺς ἐν τῇδε τῇ ῥήσει. κατὰ
 δὲ τὰς ὥρας τοῦ μὲν ἥρος καὶ ἄκρου τοῦ θέρους οἱ παῖδες
 καὶ οἱ τοῦτων ἐχόμενοι τῆσιν ἡλικίῃσιν ὄριστά τε διάγουσι
 καὶ ὑγιαίνουν· μάλιστα τοῦ δὲ θέρους καὶ τοῦ φθινοπώ-

symples, cholerae, difficultates intestinorum, haemorrhoides. Majoribus natus difficultates spirandi, destillationes cum tussi, stillicidia urinae, difficultates urinae, articulorum dolores, nephritides, vertigines, apoplexiae, cachexiae, aspredines totius corporis, vigiliae, alvi, oculorum et narium humiditates, lippitudines oculorum, glaucomata, aurium gravitates. Hunc ordinem disciplinae Platonem fecisse oportebat potius, liquidem philosopho convenit et methodo et disciplina etiam magis quam medicis uti; sed forte non potuit de ejusmodi, quae experientiam requirunt, exacte tractare, ut qui non versatus sit in medicinae operibus: atque hoc nomine laudare ipsum oportet, quod ne aggressus quidem sit dicere de iis, quae exacte non pernoverat: verum illa poterat ab ipsa rerum natura didicisse, quae in Aphorismis in hunc modum dicta sunt. Per tempora anni pueri, et qui aetate his proximi sunt, vere atque prima aestate optime degunt; senes aestate et autumno aliquamdiu, reli-

Ed. Chart. V. [240.]

Ed. Bas. I. (326.)

ρου μέχρι μὲν τινος οἱ γέροντες, τὸ δὲ λοιπὸν καὶ τοῦ
χειμῶνος οἱ μέσαι τῆσιν ἡλικίαισιν. ταῦτα μὲν οὖν περὶ
τῶν εἰρημένων ἡλικιῶν ἐφ' ἐαυτοῦ καὶ τῶν ὁμοδιαίτων ἐξε-
τάσας τις δύναται προήκειν ἤδη κατὰ τὴν ἡλικίαν, εἰς αἰὶς
ἢ Πλάτωνα προήκειν, ὅτε ἔγραψε τὸν Τίμαιον. ἀμελῶς
οὖν ἔσχε περὶ τε τῆς τῶν αὐτῶν τοῦτων ἐξέτασιν, ὅτε τε
μᾶλλον ὢν ἔγραψεν ὁ Ἱπποκράτης περὶ τῶν πλεοναζόντων
νοσημάτων ἐν ἑκάστη τῶν ἡλικιῶν τε καὶ ὥκων, ὥς, εἴγε
προσεσχήκει τὸν νοῦν αὐτοῖς, οὐκ ἂν ἐγεγράφει ταῦτα. τὸ
μὲν οὖν ἐκ πυρὸς ὑπερβολῆς μάλιστα νοσήσαν σῶμα συνεχῇ
κυύματα καὶ πυρετοὺς ἀπεργάζεται, τὸ δὲ ἐξ αἰέρος ἀμφη-
μερινοῦς, τριταίους δὲ ἐξ ὕδατος διὰ τὸ νοθεύτερον αἶρος
καὶ πυρὸς αὐτὸ εἶναι, τὸ δὲ γῆς τέταρτον, ὃν νοθεύεται
τούτων, ἐν τετραπλάσιαις περιόδοις χρόνου καθαιρόμενον,
τεταρταίους πυρετοὺς ποιῆσαν ἀπαλλάττεται μόλις. ἐν
τούτῳ τῷ λόγῳ πρῶτος μὲν ἡμάρτηκε κατὰ τὰ κοινὰ στοι-
χεῖα ἀπάντων σωμάτων, οὐ κατὰ τῶν ἐναίμων ζώων ποιησάμενος
τῆς αἰτιολογίας τῶν περιοδικῶν πυρετῶν. ἄμεινον γὰρ ἦν, ἢ

*quo autumni tempore et hyeme, qui media sunt aetate,
melius valent. Proinde haec de commemoratis aetatibus
in se ipso et coetaneis et convictoribus aliquis potest
exquirere aetate jam provector, ut consentaneum erat
Platonem provectoriorem esse, quam Timaeum conscribe-
ret. Itaque de his ipsis disquisitionem neglexit, magis-
que adhuc eorum, quae Hippocrates conscripsit de morbis,
quibus singulae et aetates et anni tempora abundant.
Itaque corpus ignis excessu potissimum laborans conti-
nuos aestus et febres efficit; quod aeris excessu, quoti-
dianas: aquae, tertianas, eo quod aqua seignior sit, quam
ignis et aër; terras autem elementum quartum, quum sit
horum tardissimum, quadruplici temporis circuitu pur-
gatum, quartanas febres molitum, vix discedit. In hac
oratione primum quidem erravit, quod in communia
omnium corporum, non in sanguineorum animantium
elementa, febrium circuitu redeuntium causam retulit.
Salius enim erat, quae etiam ostendere possumus in cor-*

Ed. Chart. V. [240. 241.]

Ed. Basf. I. (326.)

καὶ δεῖξαι θυνάμεθα κατὰ τὸ σῶμα πλεονάζοντα, ταῦτ' ἰασθαι· δεύτερον δ', ὅτι τῶν ἡμερησίων καὶ τριταίων πυρετῶν οὐδ' ἔγγυς ἦκε τῆς ἀληθοῦς αἰτίας. φαίνεται γὰρ ἐναργῶς ἐπὶ μὲν τῶν ἡμερησίων ὁ φλεγματοειδὴς πλεονάζων χυμὸς, ὑγρὸς καὶ ψυχρὸς ὢν, ἐπὶ δὲ τῶν τριταίων ὁ τῆς ξανθῆς χολῆς. πάλιν αὖ καὶ αὗτος ἄκρος, θερμὸς καὶ ξηρὸς. ὥστ' ἐπὶ τούτου μὲν ἔχρην εἰρησθαι πλεονάζειν τὸ τοῦ πυρὸς στοιχείου, ἐπ' ἡμερησιοῦ δὲ τὸ τοῦ ὕδατος, ὥσπερ ἐν τοῖς τεταρταίοις χυμὸν μὲν τὴν μέλαιναν χολήν, στοιχεῖον δὲ τὴν γῆν. ὅστις δ' ἐκάστου τῶν εἰρημένων ἀκριβῶς ἐκμαθεῖν βούλεται τὴν φύσιν, ἐν τε τοῖς περὶ κρίσεων ὑπομνήμασι καὶ τοῖς περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν πυρετῶν ἐξεργασμένον τὸν λόγον ἔχει. [241] ἔγω δ' οὐκ εἰσθα πολλάκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν τὰ αὐτὰ γράφειν, ἀλλ' ὕπαξ ἢ καὶ δις ἐνίοτε τὴν ἀπόδειξιν εἰπὼν ἐν τοῖς ἄλλοις βιβλίοις τῷ συμπεράσματι τῆς ἀποδείξεως χρῶμαι· καθάπερ καὶ περὶ τοῦ τρεῖς εἶναι τὰς ἀρχὰς τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων ὕπαξ ἀποδείξας ἐν τοῖς πρώτοις βιβλίοις τῆσδε τῆς

pore redundare, his mederi; deinde, quoniam ad veram quotidianarum tertianarumque febrium causam ne prope quidem accessit. Apparet enim evidenter in quotidianis pituitosus superare humor, qui humidus est et frigidus; in tertianis flavae bilis, et hic rursus calidus et siccus. Quare in hac dicendum erat ignis elementum superare, in quotidiana aquae, quemadmodum in quartanis humorum quidem atram bilem, elementum vero terram. Porro qui singulorum, quae dicta sunt, naturam exacte volet condiscere, in commentariis tum de crisi tum de febrium differentiis elaboratam disputationem habet. Ego autem non confuevi frequenter de eisdem eadem scribere, verum semel vel etiam bis nonnunquam demonstrationem interpretatus, in aliis libris conclusione demonstrationis utor; quemadmodum etiam de eo, quod tria sint principia facultatum corpus nostrum regentium, quum semel in primis hujus operis libris demonstrassem, in

Ed. Chart. V. [241.]

Ed. Bas. I. (526.)

πραγματείας, ἐν ταῖς ἄλλαις ἀπάσαις ἐξ ἐτοίμου λαμβάνω, μόνον ἀναμιμήσκων ἐνίοις, ὡς ἀποδείκνυται. καὶ νῦν γοῦν ἀρκεῖ τό γε τοσοῦτον ἀναμνήσαι περὶ τῶν ἐν ἐκείνοις δεδειγμένων, ὡς τοὺς ὀξυτάτους τε καὶ καυσωδεσιτάτους πυρετοὺς ἢ ξανθὴν χολὴν γεννᾷ, καὶ ὡς τοῦ γένους τῶν καυσωδῶν πυρετῶν ἐστὶ καὶ ὁ τρίτατος. εἴρηται δ' ἐν ἐκείνοις ἡ αἰτία, δι' ἣν οὐκ ἔστι συνεχὴς, ὥσπερ ὁ καῖσος, ἀλλὰ διαλείπων γίγνεται. τοῦτο οὖν ὁ Πλάτων οὐκ ἀκριβοῦς ἔγνω τῆς Ἱπποκράτους τέχνης, καίτοι πειρώμενος ἔπειθαι τῶνδ' ἄνδρ' αὖ, καὶ προσέειπε γε περὶ τοῦ λευκοῦ φλέγματος. τὸ μὲν γὰρ πομφολύγων ἐναπυλαμβατομένων, ἀοράτων μὲν διὰ σμικρότητα, καθάπερ αὐτὸς ἔφη, συναπασῶν δὲ τὸν ὄγκον παρεχομένων, ὁρατὸν γεννᾶσθαι τὸν τοιοῦτον χυμὸν εὐλογόν τε ἅμα καὶ πιθανόν· τὸ δ' ἐκ συντήξεως ὑπαλῆς σαρκὸς γενέσθαι ποτὲ φλέγμα τῶν ἀποπατάτων ἐστὶ, πλὴν εἴ τις Πρώδικος ὑπαλλάττων τῶννομα τὸν πικρόχολον χυμὸν ὀνομάζει φλέγμα διὰ τὸ νομίζειν, ἀπὸ τοῦ πεφλέχθαι τὴν προσηγορίαν αὐτῶν γεγονέναι. ἀλλ' ὅ γε Πλάτων αὐτὸς οἶδε

aliis omnibus ex parato sumo, solum in memoriam reducens nonnullis, quod id monstratum est. Atque in praesentia abunde est tantum repetere de his, quae illic offensa sunt, nempe febres acutissimas ardentissimasque ex flava bile generari, et ex genere ardentium febrium tertianam quoque existere. Porro explicata in illis causa est, cur non sit continua, quemadmodum ardens, sed intermittens fiat. Haec igitur Plato non accurate novit ex Hippocratis arte, etsi conaretur virum sequi, ac de pituita praeterea alba. Quod enim ampullae assumptae, quae sigillatim propter parvitatem videri non possunt, ut inquit, junctae autem simul, et in molem excitatae, visibilem generant huiusmodi humorem, rationi consentaneum simul est et probabile; quod autem ex colliquata molli carne pituita nonnunquam fiat, absurdissimum, nisi quis Prodicus nomen immutans amarum bilem pituitam nuncupet, eo quod sentiat, appellationem ei inditam esse a verbo πεφλέχθαι, quod est incensum esse. Verum Plato ipse

Ed. Chart. V. [241.]

Ed. Basf. I. (356.)

θερμώτατον ὄντα τὸν τῆς τοιαύτης χολῆς χυμὸν ἐν οἷς φησιν·
 ὅσα δὲ φλεγμαίνειν λέγεται τοῦ σώματος ἀπὸ τοῦ καίεσθαι
 τε καὶ φλέγεσθαι διὰ χολὴν γέγονε πάντα. καὶ τοιούτων
 ἀφεξῆς· λαμβάνουσα μὲν ἀναπνοὴν ἐξω παντοίαν, ἀναπέμπει
 ζέουσα φύματα, καθειργνυμένη δὲ ἐντὸς, πυρρίκυντα τοσή-
 ματα πολλὰ ἐμποιεῖ· δηλὸς οὖν ἐστὶ τῇ συτήθει προσηγορία
 κατὰ τοῦ μικροχόλου χυμοῦ χρώματος, ὥσπερ τοῦ πικροῦ ἐστὶν
 ξανθὸς τῇν· χροῖαν· καὶ ὡχρὸς δ' ἐνίοτε γίνεσθαι πολλὴν
 ὑβρώδη προσλαβὼν ὑγρότητα. καὶ μέντοι καὶ αὐτοῦ τοῦ
 προσθεῖναι τῇ φλέγεσθαι διὰ τὴν χολὴν δηλὸς ἐστὶν οὐκ
 ἐν τῇ προσηγυρίᾳ σφαλλόμενος, ὥσπερ ὁ Προδικός, ἀλλ' ἐν
 τῇ γνώσει τῆς φύσεως τοῦ χυμοῦ. λέγει δὲ περὶ αὐτοῦ τότῃς
 τὸν τρόπον. τὸ δ' αὖ μετ' αἵρος τηκόμενον ἐκ νέας καὶ
 ὑπαλῆς σαρκὸς· τούτου δ' ἀνεμωθέντος καὶ ξυμπεριλή-
 γθέντος ὑπὸ ὑγρότητος, καὶ πομφολύγων ξυστασῶν ἐκ τοῦ
 σπάθους τούτου, καθ' ἐκάστην μὲν ὡράων διὰ μικρότητα,
 ξυνυπασῶν δὲ τὸν ὄγκον παρεχομένων ὑδατὸν χροῶμα ἔχου-

huiusmodi bilem humorem calidissimum esse pernovit,
 in quibus ait: *Quas autem corporis partes incendi dicuntur,
 a bilis aestu et flamma omnes infestantur.* Et post
 haec deinceps: *Quas quum respirat extrinsecus, omni-
 genas tuberculorum species fervens emittit; intus autem
 cohibita, igneos morbos plurimos procreat.* Constat ita-
 que, Platonem consueta amaræ bilis appellatione uti,
 quæ in totum flava colore est, pallida autem nonnun-
 quam efficitur, ubi copiosam humiditatem sexosam assump-
 serit. Quin etiam ex eo ipso, quod apposuerit, inflam-
 mari ob bilem, certum est, non in appellatione errasse
 ipsum, sicuti Prodicum, sed in naturæ humoris cogni-
 tione. Dicit autem de eo in hunc modum. *Rursus
 mollis recentisque carnis portio quædam cum aëre collig-
 nescent; hæc autem ubi ventum conceperit, et circum-
 prehensa ab humiditate, et ampullæ ex hoc affectu con-
 stitutas sigillatim propter parvitatem invisibiles, universas
 autem in molem coeuntes, visibilem colorem habeant, ob*

Ed. Chart. V. [241. 242.]

Ed. Bas. I. (246.)

σῶν, διὰ τὴν τοῦ ἀφροῦ γένεσιν ἰδεῖν λευκόν. ταύτην πᾶσαν
τηκεδόντα ἀπαλῆς σαρκὸς μετὰ πνεύματος συμπλακείσαν
λευκὸν εἶναι φλέγμα φαμέν. καὶ μετ' οὐ πολλά δὲ πάλιν
οὕτως ὑπὲρ αὐτοῦ γράφει· τὸ δὲ λευκὸν φλέγμα διὰ τὸ τῶν
πομφολύγων πνεῦμα χαλεπὸν ἀποληφθέν, ἔξω δὲ τοῦ σώμα-
τος ἀναπτοῦς ἴσχον ἡπιάτερον μὲν, καταποικίλλει δὲ τὸ
σῶμα, λεύκας ἀλφούς τε καὶ τὰ τοῦτων ξυγγενῇ νοσήματα
ἀποτίκτει. ἐν ταύτῃ μὲν τῇ ῥήσει καλῶς ἀπεφύγματο περὶ
τῶν γινομένων ἀπὸ τοῦ φλέγματος παθῶν· ἥνικα δ' ἔλεγεν
ἔμπροσθεν, τὴν πᾶσαν τηκεδόντα ἀπαλῆς σαρκὸς μετὰ πνεύ-
ματος συμπλακείσαν λευκὸν εἶναι φλέγμα φαμέν, οὐκ ὀρθῶς.
διδιδεκται γὰρ ἡ γε τοῦ φλέγματος γένεσις ἐκ τροφῆς φύσει
ψυχροτέρης ἐνδεῶς ὑπὸ τῆς ἐμφύτου θερμασίας κατεργα-
σθείσης ἀποτελούμενη. τηκομένη δὲ σὰρξ ὁμοίον τι ποιεῖ
τὸ σύντηγμα τῇ χροῇ τῆς ὠχρᾶς χολῆς, ἐπὶ τὸ λευκότερον
ῥέπον, ὥς εἶναι τὸ καλούμενον ὑπωχρον πυρόν. [242] ἔστι δὲ
καὶ παχύτερον τὸ σύντηγμα τοῦτο τῆς ἀγρᾶς χολῆς, καὶ δυσω-
δέστερον, καὶ τινα γλισχρότητα πολλάκις ἔχον ἐν ἑαυτῷ καὶ

*spumas generationem aspectu album, hanc omnem carnis
mollis colliquationem cum spiritu implicatam albam
esse pituitam dicimus. Ac non multo post rursus sic de
eadem scribit. Alba vero pituita propter ampullarum
spiritum difficilis intus inclusa, ad exteriorem cutem
respirans, mitior quidem, sed corpus albis vitiliginibus
inficit, et harum vicinos morbos procreat. In hac sane
oratione probe de affectibus pronunciavit, qui a pituita
oriuntur; quum autem scriberet prius, omnem tenerae
carnis colliquationem cum spiritu iunctam albam esse
pituitam dicimus, non recte. Quippe ostensum est, quo-
modo pituita ex alimento natura frigidior, minus, quam
per est, ab insito calore elaborato, generetur. Caro vero
colliquata similem facit colore colliquationem pallidae
bilis in albedinem magis vergens, ut is color sit, qui sub-
pallidus fulvus appellatur; est autem crassior haec colli-
quatio, quam sit pallida bilis, et pejus olet, nonnullam-
que viscositatem subinde et pinguedinem in se continet.*

Ed. Chart. V. [242.]

Ed. Bas. I. (326. 327.)

λεπρότητα. ταῦτα μὲν ἑκάτῃ περὶ χυμῶν ἔγνωσται πρὸς γὰρ τὸ παρὸν, εἰ μὲλλοιμεν, ὥς τινες τῶν φίλων ἀξιοῦσιν, ἐξηγεῖσθαι τὰ κατὰ τὸν Τίμαιον ἱατρικῶς εἰρημμένα.

Κεφ. ζ'. Καὶ τὰ λοιπὰ δὲ τῶν κατὰ τὸ βιβλίον λόγων διὰ κεφαλαιῶν ῥηθήσεται συνόψεως ἕνεκεν, ἐν οἷς τε ὁμολογοῦσιν οἱ ἄνδρες ἀλλήλοις, ἐν οἷς τε διαφέρονται, διὰ μακροτέρων τε κατὰ τὴν ἰσομέτρησιν ἡμῖν ἐξηγήσειν αὐτοῖς εἰρήσεται. λέγοντος οὖν Ἱπποκράτους αἰεὶ τὸ σύμφυτον θερμὸν αἰτιώτατον εἶναι πάντων τῶν φυσικῶν ἔργων, ὃ Πλάτων οὐ θερμὸν, ἀλλὰ πῦρ ὀνομάζει. ἴδωμεν δ', ὅπως ὑπὸ αὐτοῦ διοικεῖσθαι (327) λέγει τὰ τῶν ζώων σώματα. πᾶν ζῶον πάντως περὶ τὸ αἷμα καὶ τὰς φλέβας αὐτοῦ θερμότητα ἔχει, ὅσον ἐν ἑαυτῷ πηγὴν τινα ἐνοῦσαν πυρός. πλήν μὲν οὖν πάντα καλῶς εἶπεν. οὐ γὰρ ἐκ παρατήψεως τοῦ κατὰ τὰς ἀρτηρίας πνεύματος ἢ θερμασία γινώσκειται κατὰ τὰ τῶν ζώων σώματα, καθάπερ ἐκτὸς ἐπὶ λίθων τε καὶ ξύλων, ἀλλ' ἐμπυλιν ὑπὸ τῆς συμφύτου θερμασίας αἱ κινήσεις αὐτῶν γίνονται. ὅταν οὖν ψυχῇ τὸ σῶμα διὰ κρύος,

Haec sane abunde ad praesens institutum de humoribus cognita sunt, si interpretaturi sumus, ut nonnulli amicorum censent, ea, quae in Timaeo modice dicta sunt.

Cap. VII. Ac reliquae sane libri rationes summation compendii gratia explicabuntur, in quibus inter se viri consentiunt, et in quibus dissentiunt, uberiusque in futura expositione iterum dicetur. Quum itaque Hippocrates dicat semper insitum calorem omnium naturae operum esse quammaxime causam, Plato non calorem, sed ignem nominat. Videamus autem, quomodo animantium corpora ab eo gubernari pronunciet. Omne animal in sanguine et venis calorem suum prorsus obtinet, ceu in se ipso fontem quendam ignis; itaque omnia probe dixit. Non enim ex attritu arteriarum spiritus calor in animantium corporibus generatur, sicuti foris in lapidibus et lignis, sed contra ab innato calore motus ipsorum fiunt. Quum igitur corpus perfrigeratum est algore, aut medicamento,

Ed. Chart. V. [242.]

Ed. Basf. I. (527.)

ἢ γάρμακον, ἢ οὐδενός τῶν ἄλλων ἀλλοιουμένου τῶν κατ' αὐτὸ, παύονται μὲν αὐτίκα αἱ τῶν ἀρτηριῶν κινήσεις, αἱ τε κατὰ τὰ τεύρα καὶ μῦς. οὐ μὴν πυρὸς γε πηγὴν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐμφύτου θερμοῦ βέλτιον ἦν εἰρησθαι κατὰ τὰ σώματα ἡμῶν, ὥς Ἱπποκράτης ὀνομάζει διὰ παντός. εἴπερ γὰρ ὑπὸ πυρὸς ἢ πέφικε γίνεσθαι τῶν σιγῶν, ἢ τ' ἀνάδοσις, ἢ δ' αἱμάτωσις, ἢ τε θρήψις, ἄμεινον ἂν ἐπὶ τῶν πυρετῶντων ὀξείως ἐκκίνητο ταῦτα ἐπιτελούμενα. τὸ δ' ἐμφυτον θερμὸν εὐκρατον εἶναι κατὰ μὲν οὐσίαν ἐν αἵματι καὶ φλέγματι τὴν ὑπερξίν ἔχον μάλιστα, κατὰ δὲ ποιότητα μικρόν ὃν εὐκράτως ἐκ θερμότητος τε καὶ ψυχρότητος. ἀσφαλέστερον οὖν ὁ Ἱπποκράτης ἔφη· τὰ αἰξανόμενα πλεῖστον ἔχει τὸ ἐμφυτον θερμὸν· πλείστης οὖν δεῖται τροφῆς, εἰ δὲ μὴ, τὸ σῶμα ἀναλίσκεται. γίρουσι δ' ὀλίγον τὸ θερμόν· διὰ τοῦτο ἄρα ὀλίγων ὑπεκκαυμάτων δέονται, ὑπὸ πολλῶν μὲν γὰρ ἀποσβέννυνται. διὰ τοῦτο καὶ οἱ πυρετοὶ τοῖσι γίρουσιν οὐχ ὁμοίως ὀξείας, ψυχρόν γὰρ τὸ σῶμα κατὰ τοῦτον οὖν τὸν λόγον καὶ τῷ περὶ φύσεως ἀνθρώπου

aut nullo aliorum, quae in ipso sunt, alterato, cessant quidem protinus arteriarum motus, item in nervis et musculis. Non igitur ignis fontem, sed potius infini caloris praeflitterat dixisse in corporibus nostris, quemadmodum Hippocrates semper nominat. Si enim ab igne ciborum fit concoctio, distributio, sanguificatio et nutritio, melius utique in febricitantibus acute haec perfici viderentur. Sed infusus calor temperatus est, substantia quidem in sanguine et pituita consistens potissimum, qualitate autem mixtus temperate ex caliditate et frigiditate. Tutius igitur Hippocrates dixit; *Qui crescunt, plurimum innati caloris obtinent; itaque plurimo cibo indigent; alioqui corpus absumitur. Senibus vero parum caloris inest, et ob eam rem paucis egent fomilibus, quippe quia multis oppressi extinguantur. Hinc etiam febres non aequae acutae senibus accidunt, corpus enim eorum frigidum est.* Hac igitur ratione etiam in libro de natura hominis

Ed. Chart. V. [242. 243.]

Ed. Bas. I. (327.)

τῇ πρώτῃ τῶν ἡλικιῶν τὸν ἄνθρωπον ἔφη θερμότατον ὑπάρχειν αὐτοῦ, καθάπερ ψυχρότατον ἐν τῇ τοῦ γήρως ἐσχάτῃ· οὐχ ἁπλῶς θερμότατον, ὥσπερ ἐν τοῖς καύσεσι πυρετοῖς, ἀλλὰ τῷ ἐμφύτῳ θερμῷ θερμότατον εἶπομεν εἶναι τὸ γεγεννημένον ὕρτι παιδίον τῇ οὐσίᾳ. διὰ τοῦτο οὖν ἐν ἀφορισμοῖς πρώτον μὲν ἔφη· τὰ αὐξανόμενα πλεῖστον ἔχει τὸ ἐμφυτον θερμόν. ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἤδη προῦγραψα τὸν ἀφορισμόν. ἀλλὰ δ' ὁμολογοῦντα αὐτῷ γράφει κατὰ λέξιν οὕτως· αἱ κοιλίαι χειμῶτος καὶ ἥρος θερμόταται φύσει, καὶ ὕπνοι μακρότατοι. ἐν ταύτησιν οὖν τῆσιν ὥρησι καὶ τὰ προσάσματα πλείω δοτέον· καὶ γὰρ τὸ ἐμφυτον θερμόν πολὺν τροφῆς οὖν πλείονος δεῖται. σημεῖον δὲ αἱ ἡλικίαι καὶ οἱ ἀθληταί· τὸ ἐμφυτον θερμόν ἔφη πλεῖστον εἶναι χειμῶτος, οὗ τὸ ἐπίκτητον ἐπὶ τοῦ θέρους πλεονάζει. μηκύνειν δ' οὐ χρή περὶ τῆς γνώμης αὐτοῦ κατὰ τόδε τὸν λόγον, [243] τοὺς μὲν ἀφορισμοὺς ἐξηγησαμένου δι' ὑπομνημάτων ἑπτὰ, βιβλίον δ' ἄλλο γεγραφότος πρὸς τοῦ Κοῖντου μαθητὴν Λύκον, ὅς οὐ νοήσας, ὁποῖόν τι τὸ ἐμφυ-

prima aetate hominem calidissimum esse se ipso retulit, sicuti frigidissimum in extrema senecta, non simpliciter calidissimum, quemadmodum in ardentibus febribus, sed insito calore calidissimum esse diximus substantia puerum nuper natum. Propterea igitur in Aphorismis primum quidem scripsit: Qui crescant, plurimum habent caloris innati. Sed jam prius citavi Aphorismum. Alia vero, quae ipsi consentiunt, ad verbum sic tradit. *Ventre hyeme et vere natura calidissimi sunt, et somni longissimi. Itaque per ea tempora cibi liberalius dari debent. Caloris enim nativae copia magna inest, ut cibus proinde plenior requiratur. Argumento aetates sunt et athletas.* Insitum calorem hyeme esse copiosissimum tradidit, cujus ascititius aestate abundat. Verum in sententia hoc sermone explicanda immorari diutius non oportet, quum Aphorismos commentariis septem exposuerim, alium vero librum adversus Quinti discipulum Lycum conscripserim,

Ed. Chart. V. [243.]

Ed. Bas. I. (327.)

τον θερμὸν ὃ Ἰπποκράτης βούλεται, ἀντίπε πρὸς τοὺς
εἰρημένους ἀρίτως ἀφορισμούς. νῦν οὖν ἀρκέσει τὰς τοῦ
Πλάτωνος παραγράφαι ῥήσεις, ὥς ἐν τῷ περὶ τροφῆς ἀνα-
δύσεως λόγῳ κατὰ τὸν Τίμαιον ἔγραψεν· ἄρχεται δ' αὐτῶν
ᾧδε. τὸ ἐντεῦθεν ἤδη τὴν ὑδραγωγίαν παρυσκείμεσαν τρέπον
ἐπὶ τοιῷδε, ὃν κατοφόμεθα ἕκον προδιομολογησάμενοι τὸ
τοιόνδε· ὅτι πάντα, ὅσα ἐξ ἑλαττόνων συνίσταται, στέγει
τὰ μείζω, τὰ δ' ἐκ μειζόνων τὰ μικρότερα οὐ δύναται.
πῦρ δὲ πάντων μερῶν μικρομερίστατον, ὅθεν δὲ ὕδατος
καὶ γῆς αἶρος τε καὶ ὅσα ἐκ τούτων συνίσταται διαχωρεῖν,
καὶ στέγειν οὐδὲν αὐτὸ δύναται. ταῦτόν δὴ καὶ περὶ τῆς
παρ' ἡμῖν κοιλίας διανοητέον, ὅτι σιλία μὲν καὶ ποτὰ, ὅσα
ἂν εἰς αὐτὴν ἐμπέσῃ, στέγει, πνεῦμα δὲ καὶ πῦρ, μικρο-
μερίστατα ὄντα τῆς αὐτῆς συστάσεως, οὐ δύναται. τοῦτοις
οὖν κατεχρήσατο θεὸς εἰς τὴν ἐκ τῆς κοιλίας ἐπὶ τὰς φλέ-
βας ὑδρεῖαν, πλέγμα ἐξ αἶρος καὶ πυρὸς ὃν, ὅλον οἱ κύριοι,
ξυμφηγάμενος. τὸ μὲν οὖν αἶρι καὶ πυρὶ χρῆσθαι τὴν

qui quum non intelligeret, cuiusmodi inſtrum calorem
vellet, Aphorifmis nuper citatis contradixit. In praefentia
igitur ſufficiet Platonis verba apponere, quae in Timaeo
de alimenti diſtributione diſputans conſcripſit. Orditur
ea hoc pacto. *Hinc vero aquaeductum hoc modo de-
duxerunt, quem facilius perſpiciamus, ſi hoc inter nos
primum conveniat, nempe quod, quaecunque ex minutio-
ribus componuntur, ea majora continent, quae vero ex
grandioribus, minutiora non poſſunt. Ignis autem prae
caeteris omnibus minutiffimis conſtat particulis; ideoque
aquam, aërem, terram, et quae ex his componuntur
omnia, penetrat, usque adeo ut nihil ipſum valeat cohi-
bere. Idem quoque de noſtro ventre cogitandum eſt;
quippe cibos et potus ingeſtos retinet, ſpiritum vero et
ignem, quum ii conſiſtentia tenuiſſimi ſint, cohibere non
poſeſt. His igitur uſus eſt deus ad irrigationem ex ventre
in venas perſciciendam; quare reticulum ex aëre et igne
inſtar gibboſas lagenae contexit. Ideo aëre et igne uti*

Ed. Chert. V. [243.]

Ed. Bas. I. (317.)

τῶν πρὸς πέψιν τροφῆς, αἱμῶσιν τε καὶ ἀνάδυσιν δρθῶς εἴρηται. τὸ δ' ἐξ αὐτῶν πλέγμα γεγονέναι, καὶ μὴ δι' ὅλων κρῶσιν, οὐκέτ' ἐπαινω, καθάπερ οὐδὲ τὸ πῦρ ὀνομάζειν αὐτὸν, ἐνὸν, ὡς Ἱπποκράτης, ἐμφυτον θερμόν. ἀλλ' ἔοικεν οὕτω καλεῖν, ἀναμιμνήσκειν ἡμᾶς βουλόμενος, ὅτι διὰ τὴν τοῦ πυρὸς μίξιν σὺν τοῖς ἄλλοις στοιχείοις ἢ πρὸς τὰ ἐκτὸς ἐκ τοῦ βάθους φῶρὰ γίγνεται τῆς κατὰ τὸ σῶμα θερμασίας. φαίνεται γοῦν ποτε καὶ μεταλαμβάνων αὐτὸς εἰς τὴν τοῦ θερμοῦ προσηγορίαν τὸ τοῦ πυρὸς ὄνομα, καθάπερ καὶ κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν. τὸ θερμόν δὴ κατὰ φύσιν εἰς τὴν ἑαυτοῦ χώραν ἔξω πρὸς τὸ συγγενὲς ὁμολογητέον ἵεναι. τοῦτοις δ' ὁμολογεῖ καὶ τάδε. καὶ διὰ ταῦτα δὴ καθ' ὅλον τὸ σῶμα ἅπανι τοῖς ζώοις τὰ τῆς τροφῆς νύματα οὕτως ἐπιρῶντα γέγονε. νεότερτα δὲ καὶ ἀπὸ συγγενῶν ὄντα, τὰ μὲν καρπῶν, τὰ δὲ γλόης, ἃ ὁ θεὸς ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἡμῖν ἐγένευσεν εἶναι τροφήν, πατιοδανά μὲν χρώματα ἴσχει διὰ τὴν σύμμιξιν· ἢ δ' ἐρυθρὰ πλείστη περὶ αὐτὰ χροὰ διαθεῖ,

naturam ad cibi concoctionem, sanguificationem et distributionem recte dictum est. Rete autem ex ipsis factum esse, et non per tota temperamentum, minus laudo, sicuti nec quod ignem nominet ipse, quum liceat, ut Hippocrates ait, insitum calorem; sed videtur ita appellare, ut nos admoneat, propter ignis mixtionem cum aliis elementis calorem corporis foras ex alto efferri. Videtur autem nonnunquam etiam ignis nomen ad calidi appellationem transferre, veluti et in hac oratione. Calorem sane secundum naturam putandum est in regionem suam extra ad id, quod sibi connatum est, emanare. His consentiunt haec quoque: Et ob hanc rationem per totum omnium animalium corpus alimenti liquores ita fluxiles evaserunt, recenter autem incisi, et a cognatis suis accepti, partim fructibus, partim germinibus, quas deus alimoniam corporis nostri produxit. Colores quidem propter commisionem omnigenos obtinent, sed rubens color plurimus in his praevalet, cujus natura ex ignis portione

Ed. Chart. V. [243. 244.]

Ed. Basl. I. (327.)

τῆς τοῦ πυρὸς τομῆς τε καὶ ἐξομόρξεως ἐν ὑγρῷ δεδημιουργημένης φύσεως, ὅθεν τοῦ κατὰ τὸ σῶμα ὄντος τὸ χρώμα ἔσται οἷον ὅψιν διαληλύθαμεν, ὃ καὶ καλοῦμεν αἷμα. τὴν ἐρυθρὰν χροάν γενεᾶσθαι φησιν ἐν τῷ αἵματι διὰ τὴν τοῦ πυρὸς ἐξομόρξιν, ὅπερ ἔστιν οἷον ἐναπόθεσις τῆς αὐτοῦ ποιότητός τε καὶ δυνάμεως. ὥστ' ἐκ πράσεως τοῦ τε πυρώδους στοιχείου καὶ τῆς δεξαμένης ὑγρότητος αὐτὸ γενεᾶσθαι φησι τὸ αἷμα. τῆς δ' ὑγρότητος οὐκ ἀκριβοῦς ὕδατος ὄντος, ἀλλὰ τε καὶ γαῶδες ἐχούσης, ὡς δηλοῖ τὸ πάχος αὐτοῦ, δὲ ἀπάντων ἐγενήθη τὸ αἷμα, προσλαμβάνον ἐξ ἀνάγκης τε καὶ τῆς ἀερώδους οὐσίας, ὡς ἐν ἑτέροις δέδεικται. γαίεται τοιγαροῦν καὶ τούτοις ὁ Πλάτων ἐπόμετος τῷ Ἱπποκράτει. τὸ γὰρ ἔμφυτον θερμὸν αἷτιον εἶναι φησι τῆς τε κατὰ τὴν γαστέρα πέψεως τῶν σιτίων καὶ τῆς ἐντεῖνθεν εἰς ἡπάρ τε καὶ φλέβας ἀναδύσεως, καὶ προσέτι τῆς αἱματώσεως, καὶ τῆς εἰς ὅλον τὸ σῶμα φορᾶς τε καὶ πέψεως.

Κε φ. η'. [244] Ἐν μέντοι τῇ περὶ ἀναπνοῆς δόξῃ διητήχθη πρὸς ἑαυτὸν οὐ μικρὰ, πρῶτον μὲν τῷ διαπνοῆς μᾶλλον

et absterfione in humido facta provenit. Propterea ejus, quod in totum corpus permanet, color talis aspectus est, qualem diximus, quod etiam sanguinem appellamus. Rubrum colorem generari dicit in sanguine propter ignis absterfionem, quod est veluti depositio suae qualitatis facultatisque. Quare ex ignei elementi et humiditatis suscipientis id temperamento generari sanguinem affirmat. Quam autem humiditas non exacta aquae sit, sed terreste etiam aliquid obtineat, ut crassities ejus innuit, ex omnibus sanguis procreatus est, assumens necessario substantiae aëreae quoque nonnihil, ut alibi ostensum est. Apparet autem et in his Plato Hippocratem sequi, nam insitum calorem auctorem esse pronunciat ciborum in ventriculo concoctionis, et inde in jecur venasque distributionis, praeterea ut sanguis fiat, et in totum corpus feratur concoquanturque.

Cap. VIII. Sed in opinione de respiratione ipse ab eo non mediocriter dissentit, primum sane quod per-

Ed. Chart. V. [244.]

Ed. Basl. I. (327.)

αἰτίαν εἰπεῖν, οὐκ ἀναπνοῆς, εἴτ' οὐδὲ ταύτης ἀμέμπται, ἀναιρεῖ γὰρ ὕλην, ἣ πρὸς πολλά τῶν φυσικῶν ἔργων ὁ Ἱπποκράτης χρῆται. διὰ τοῦτ' ἠγαγκάσθη τῶν ἐνεργειῶν ἐνίας οὐκ ἄνευ τῆς ὀλκῆς γιγνομένης εἰς περιώσιν ἀναφέρειν. ὁποῖον μὲν οὖν τι τῆς ὀλκῆς ἐστίν, ἔνεστι σοι μαθεῖν, αὐλίσκου τὸ μὲν ἕτερον στόμιον εἰς ὕδωρ καθέντι, τὸ δὲ ἕτερον περιλαβόντι τοῖς χεῖλεσιν. ἔλκοντι γὰρ καὶ μὴζῶντι διὰ τῶν χειλέων τὸν ἐκ τοῦ αὐλίσκου αἶμα, συτακολουθήσει τὸ ὕδωρ. οὕτως δὲ καὶ τὰ παιδία τῇ παρενθέσει τῶν χειλέων ἐκ τοῦ τειθῶν ἔλκει τὸ γάλα καὶ τῶν βομβυλίων τὸ περιεχόμενον ἐν αὐτοῖς ὑγρόν. ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν χυλίων φύσαι διαστελλόμεναι τὸν ἔξωθεν αἶρα διὰ τῶν προσκειμένων αὐταῖς αὐλίσκων ἔλκουσιν ἐκπληρώσαντα τὴν διαστολήν. ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς ζώοις ὁ θώραξ διαστελλόμενος ἔλκει διὰ τῆς τραχείας ἀρτηρίας ἀναγκάως εἰς τὸ στόμα τὸν ἔξωθεν αἶρα, μικρὸν δ' ὑστερον ἐκθλίβει συσπείρομενος ἐν ταῖς ἐκπνοαῖς. τοῦτ' ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ μνῶν κινήσεως ἰδεῖσθαι προαιρετικόν. τὸ δὲ ἕτερον, ὃ καλεῖται

spirationis potius causam dicat, quam respirationis, deinde neque hujus inculpat, tollit enim attractionem, qua ad multa naturae opera Hippocrates utitur, eoquo coactus est actionum nonnullas, quae non citra attractionem sunt, ad circuitum referre. Qualis igitur attractio sit, licet tibi condiscere, fistulae altero orificio in aquam demisso, altero labris comprehenso. Trahentem namque et sugentem labris aërem ex fistula aqua subsequetur. Ita etiam infantes labris impositis ex papillis lac extrahunt, et vasculis angustis oris, bombylis dictis, liquorem in ipsis comprehensum; imo etiam sanctorum folles quum attoluntur, exteriorem aërem per fistulas ipsis annexas trahunt, elevationem expleturum. Similiter et animantibus thorax, elevatus per asperam arteriam necessario externum aërem in os attrahit, paulo post contractus in expirationibus exundit. Hoc sane opus in secundo de musculorum motu ostensum est arbitrarium; alterum vero, quod

Ed. Chart. V. [244.]

Ed. Bas. I. (327. 328.)

σφυγμός, ὑπὸ τε τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀρτηριῶν γίγνεται, τῇ μὲν διαστολῇ διὰ τῶν εἰς τὸ δέσμα καθηκόντων (328) στομάτων ἔλκονσών τῶν ἀρτηριῶν εἰς τὸ σῶμα τὸν ἐξωθεν αἶρα τριῶν ἔνεκα χρεῶν, ἐμψύξεως, θερμίσσεως, γενέσεως πνεύματος ψυχικοῦ, τῇ συστολῇ δ' ἐκθλίβουσών ὅσον αἰθυλώδες ἢ καπνώδες ἐγενήθη κατ' αὐτὰς τῶν χρεῶν. ἀποδείδειται δὲ περὶ μὲν ἀναπνοῆς ἐν τῷ περὶ χρεῶν ἀναπνοῆς ὑπομνήματι, περὶ δὲ σφυγμῶν ἐν τῷ περὶ χρεῶν σφυγμῶν. ὅτι δ' ὁ θώραξ διαστελλόμενος ἔλκει τὸν ἐξωθεν αἶρα, κατὰ τὰ περὶ θώρακος καὶ πνεύματος κινήσεως ὑπομνήματα δίδεικται. τίνες δ' εἰσὶν οἱ διαστελλόντες αὐτὰ μὲς ἢ τίνες οἱ συστέλλοντες, ἐν τοῖς περὶ τῶν τῆς ἀναπνοῆς αἰτίων ἰδεύθῃ. τὰ δ' ἕκαστον τούτων τῶν μὲν νεῦρα κινεῖν πάντ' ἐκ τοῦ τοῖσιν κίνησιν, οὐ κατ' ἑμὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ πάντας τοὺς ἀνατομικοὺς, αὐτὸς δ' ὁ τοῖσιν κίνησιν ἐξ ἐγκεφάλου; ὥστ' ἐκείνου διὰ μέσου τοῦ τοῖσιν κίνησιν τὰ νεῦρα τὰ κατ' ὅρμηκιν κίνησιν ἐπιφέρει τοῖς τοῦ θώρακος μυῶν, ὑφ' ὧν διαστελλόμενος ἔλκει τὸν ἐξωθεν αἶρα διὰ

vocatur pulsus, a corde et arteriis fit, dilatatione quidem per arteriarum ora in cutem pertinentia, quae externum aërem in corpus trahunt triplicis usus gratia, refrigerii, eventilationis et spiritus animalis generationis; contractione vero arteriarum extrudunt, quicquid fuliginosum sumosumve ex humeribus in ipsis procreatum est. Verum de respiratione in commentario de usu respirationis demonstratum est, de pulsibus autem in commentario de usu pulsuum. Quod autem thorax elevatus externum aërem trahat, in commentariis de thoracis et pulmonis motu agitata est. Qui rursus ipsos attollant muscoli, aut qui contrahant, in libris de respirationis causis ostendi. Caeterum nervi singulos hos musculos moventes omnes ex spinali medulla processerunt, non me auctore solum, sed etiam omnibus anatomicis. Ipsa vero spinalis medulla ex cerebro oritur; quare illius per mediam spinalem medullam nervi arbitrarium motum thoracis musculis communicant, a quibus elevatus externum aërem per

Ed. Chart. V. [244. 245.]

Ed. Bas. I. (328.)

τοῦ λάρυγγος τε καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας εἰς τὸν πνεύ-
 μονα, συσπυκνόμενος δ' ἐκθλίβεται διὰ τῶν αὐτῶν. ἤμαρται
 οὖν ὁ Πλάτων μὴ βουλευθεὶς ἀκολουθεῖν τῷ Ἰπποκράτει·
 λέγοντι κατὰ τὸ περὶ φύσεως ἀνθρώπου βιβλίον· καὶ ταῦτα
 ποιήσει σοι πάντα πύσιν ἡμέραν καὶ νύκτα, καὶ χειμῶνα
 καὶ θέρος, μέχρις ἂν δυνατὸς ᾖ τὸ πνεῦμα ἔλκεν εἰς ἐαυτὸν
 καὶ πάλιν μεδιέναι. ἔλκει μὲν οὖν εἰς ἐαυτὸν ὁ ἀνθρώπος
 τὸν ἐξωθεν αἶρα διὰ τοῦ στόματος εἰς τὸν πνεύμονα, διὰ
 δὲ τοῦ δέρματος εἰς τὰς ἀρτηρίας, ἀντακπύπτει δὲ δι' ὧν
 ἔλαβεν αὐθις. ἡ μὲν οὖν ἐτέρα τῶν ἐνεργειῶν ἀναπνοή
 καλεῖται, διαπνοή δ' ἡ διὰ τοῦ δέρματος. ὥς ἀμφοτέρως
 εἰς ἂν συταγαγῶν ὁ Πλάτων, οὕτως συνημμένως ἀλλήλαις,
 οὐδ' ὑπὸ μιᾶς δυνάμεως γιγνομένης, ὥς ἐπιδίδεσθαι δι' ὧν
 εἶπον ἄρκτως ὑπομνημάτων, τὸν περὶ τῆς ἀναπνοῆς λόγον ἐν
 Τιμαίῳ συνέθηκεν ἔχοντα κατὰ λέξιν ἥδε. πάλιν δὲ τὸ
 τῆς ἀναπνοῆς ἴδωμεν πάθος, αἷς χρωμένον αἰτίαις τοιοῦτον
 γέγονεν, ὅσον τανῦν ἔστιν. ἥδ' οὖν, ἀπειδὴ κενὸν οὐδὲν
 ἔστιν, [245] εἰς ὃ τῶν φερομένων δύναται ἂν ἀσελεῖν τε,

fauces et asperam arteriam in pulmonem attrahit, con-
 tractus autem per eadem exprimit. Itaque Plato pecca-
 vit, qui Hippocratem sequi noluerit in libro de natura
 hominis ita scribentem. *Atque haec fient tibi omnia
 omni die et nocte, hyeme et aestate, quousque spiritum
 in te ipso possis attrahere et rursus emittere.* Trahit
 itaque in se externum aërem homo per os in pulmonem,
 per cutim in arterias. Remittit autem rursus, per quas
 vias acceperit; quapropter altera actionum respiratio voca-
 tur, perspiratio altera, quae per cutem fit. Quas utras-
 que quum in unum Plato congregasset, neque commistas
 invicem, neque ab una facultate factas, ut ostensum est
 commentariis, quos nuper citavi, sermonem de respiratione
 in Timaeo composuit, qui ad verbum ita habet. *Sed
 videamus iterum, quibus causis respiratio hunc in mo-
 dum, quem nunc cernimus, fuerit instituta: cujus qui-
 dem rei talis erit consideratio. Cum vacuum nusquam sit,
 quo quicquam eorum, quae perferuntur, ingredi queat;*

Ed. Chart. V. [245.]

Ed. Bas. I. (328.)

τὸ δὲ πνεῦμα φέρεται παρ' ἡμῶν ἔξω, τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη παντὶ θῆλον, ὥς οὐκ εἰς κενόν, ἀλλὰ τὸ πλησίον ἐκ τῆς ἔδρας ᾧθεῖ. τὸ δὲ ᾧθούμενον ἐξελαύνει τὸ πλησίον αἶθρ, καὶ κατὰ ταύτην τῇ ἀνάγκῃ πᾶν περιελαυνόμενον εἰς τὴν ἔδραν, ὅθεν ἐξῆλθε τὸ πνεῦμα, εἰσιὼν ἐκεῖσε καὶ ἀναπληροῦν αὐτὴν συνέπεται τῷ πνεύματι, καὶ τοῦτο ἕμα πᾶν ὅλον τροχοῦ περιελαυνόμενον γίγνεται, διὰ τὸ κενὸν μηδὲν εἶναι. διὸ δὴ τὸ τῶν σιγῶν καὶ τοῦ πνεύματος ἔξω μετιὼν τὸ πνεῦμα, πᾶσιον ὑπὸ τοῦ περὶ τὸ σῶμα ἄερος εἶσω διὰ ματῶν τῶν σαρκῶν δυνάμενον καὶ περιελαυνόμενον γίγνεται πλήρες, αὐτοῖς δ' ἀποτρεπόμενος ὁ αἷρ καὶ διὰ τοῦ σώματος ἔξω ἰὼν ἔσω τῇ ἀναπνοῇ περιωθεῖται κατὰ τὴν τοῦ σώματος, καὶ τὴν τῶν μυκήρων δίοδον. τὴν τοῦ τροχοῦ περιελαυνωγὴν οὐκ ἀπὸ τῆς δεξιᾶς, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας κινήσεως συγκειμένην, ὅταν μὲν ἐπὶ τὸ δέγμα τὸ ἐμφυτον ὀσμὴν θερμὴν, ᾧθούμενον τε καὶ περιελαυνόμενον τοῦ ἐκτός αἵρος εἰς τὸ σῶμα διὰ τοῦ στόματος, ὅταν δ' αὖ πάλιν ὀσμὴν διὰ τοῦ στόματος ἔξω φέρεσθαι, περιωθευμένου τοῦ περιέ-

spiritus autem e nobis extra effertur; mox autem omnibus constat, non in vacuum quidem hunc spiritum evolare, sed proximum sibi e sua sede depellere, depulsum rursus illam proximum sibi semper extrudere, ac secundum necessitatem huiusmodi, quicquid in sedem illam repercutitur atque impellitur, unde exclusus est spiritus, ingressum illuc, replensque ipsam, spiritum comitatur, idque totum simul revolutione quadam quasi circumacta rota, quia nusquam sit vacuum, efficitur. Quamobrem, quum pectus pulmonesque spiritum efflaverint, mox aëre corpori circumfuso, intro per rariore carnes subeunte circumactoque locus replatur. Rursus autem aversus aër et per corpus foras emanans respirationem intro retrahit per oris naviumque transitum. Rotae circumvolutionem non simplicem intelligere convenit, sed ex contrariis compositam motibus, quando sane ad cutem natus calor eruperit, externo aëre in corpus per os impulsio adactoque, quando autem rursus per os foras eruperit, aëre

Ed. Chart. V. [245.]

Ed. Basf. I. (328.)

χοντος ἡμᾶς αἴρος εἰς τὸ σῶμα διὰ τοῦ δέρματος, αἷς ἐνέ-
γειαν μὲν εἶναι διὰ τῆς φύσεως ἡμῶν τὴν ἐκπνοὴν καὶ
διαπνοὴν, πάθος δὲ τὴν εἰσπνοὴν, οὐ μόνον τὴν διὰ τοῦ
στόματος, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τοῦ δέρματος. ἐν οὐδετέρῳ δ'
αὐτῶν ὁ Πλάτων προσχρῆται τῇ προαιρέσει, καίτοι φανερώς
ἐν ἡμῖν ὄντιος καὶ τοῦ θῦτον καὶ βραδύτερον ἑλκτόν
τε καὶ πλείον καὶ πυκνότερον· εἰσπνεῦσαι τε καὶ ἐκπνεῦσαι.
ἔτι γ' οὖν ὁ λόγος τοῦ Πλάτωνος ἐλέγχεται, καὶ ὅτι μετὰ
τὴν συστολὴν τῶν ἀρτηριῶν ἐχρῆν εὐθέως εἰσπνοὴν γίγνε-
σθαι, μετὰ δὲ τὴν ἐκπνοὴν εὐθέως διαστολὴν τῶν ἀρτη-
ριῶν. γαίνεται δ' οὐχ οὕτω συμβαίνειν, ἀλλ' ἐὰν θελήσωμεν
ἐπισχεῖν πλείον χρόνον τὴν ἀναπνοὴν, εὐθέως αὖ ἀρτηριαί
μετὰ τῆς καρδίας κινεῶνται καὶ μέντοι καὶ διαστελλομέναι
μὲν εἰσπνεόντων ἐνίοτε, συστελλομέναι δ' ἐκπνεόντων, καὶ
κατὰ μιᾶς ἀναπνοῆς χρόνον ἑκτάκις, ἢ ὀκτάκις, ἢ καὶ δε-
κάκις ἢ καρδία μετὰ τῶν ἀρτηριῶν φαίνεται διαστελλομένη
τε καὶ συστελλομένη. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τῆς περιώσεως
λόγος ἄτοπος, ἐπὶ γὰρ τῆς ἐκπνοῆς περιελανόμενον τὸν
αἶρα φέρεσθαι πάλιν ἔσω διὰ τοῦ δέρματος οὐκ ἀναγ-

nobis circumfluo per cutem in corpus impulsio, ut actio
quidem sit per naturam nostram expiratio et perspiratio,
affectus autem inspiratio, non solum quae per os fit, sed
etiam quae per cutem. Neque in altera ipsarum Plato
utitur arbitrio nostro, etsi manifesto in nobis sit citius,
tardius, minus, magis et frequentius inspirare et expirare.
Praeterea sermo Platonis coarguitur, et quod post arto-
riarum contractionem oportebat statim inspirationem fieri,
post expirationem protinus arteriarum elevationem.
Verum hoc ita accidere non videtur. At si velimus lon-
giori tempore respirationem colibere, statim arteriae cum
corde moventur. Quia etiam eleventur inspirantibus
nonnunquam, contrahuntur expirantibus, et in unius
respirationis tempore septies aut octies aut etiam decies
cor cum arteriis apparet elevari contrahique. Verum et
circumvolutionis ratio absurda est, nam ab expiratione
aërem intro rursus per cutem compulsum ferri non

Ed. Chart. V. [245. 246.]

Ed. Bas. I. (328.)

καὶ οὖν ἐπομένῃς γὰρ τῆς ἐκπνοῆς τῇ συστολῇ τῶν ἀναπνευστικῶν, ἐκείνῃ τῇ συστολῇ ἀκολουθῶν ὁ περιεχυμένος ἡμῖν αἷρ χώρει παρέχει τῷ ἐκπνεομένῳ. ὅτι δὲ καὶ τὰλλα, ὅσα τὴν ὅλην ἀναιρῶν εἶπεν ὁ Πλάτων, ἀτόπως ἐπικεχέσθαι, κατὰ τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν εἰρήσεται.

Κεφ. Θ'. Νυνὶ γὰρ ἄρκαι μόνον δεδηλώσθαι περὶ ὧν ὁμολογεῖται καὶ διαφέρεται τῷ Ἱπποκράτει. προσθῶμεν οὖν αὐτῷ καὶ τὰλλα. φαίνεται γὰρ ἐν τῷ περὶ χρεῖας ἀναπνοῆς λόγῳ συπακολουθῶν ὁ Πλάτων τῷ Ἱπποκράτει, βουλομένῳ τὴν μὲν εἰσπνοὴν ἐμψύξεως ἕνεκα γίγνεσθαι τῆς ἐμφύτου θερμασίας, τὴν δὲ ἐκπνοὴν ἀποχύσεως καὶ διαπνοῆς τῶν λιγνυοδῶν περιττωμάτων. ἐν ᾗ δὲ ταῦτα λέγει ρήσει, καὶ περὶ τοῦ φέρεσθαι τὸ ἕκτον εἰς τὸν πνεύμονα διηλθεν, ἐχούσῃ κατὰ λέξιν οὕτως. τῇ δὲ δὴ πηδῆσει τῆς καρδίας ἐν τῇ τῶν δεινῶν προσδοκίᾳ καὶ τῇ τοῦ θυμοῦ ἐγέρσει προγινώσκοντες, ὅτι διὰ πυρὸς ἡ τοιαύτη πῦρ ἀεὶ μελλομένη δεινότης γενέσθαι τῶν σπυριόμενων, ἐπικουρίαν αὐτῇ μηχανώμενοι τὴν [246] τοῦ πνεύματος ἰδίαν ἐνεφύττωσαν,

necessarium est. Quippe quum expiratio contractionem respiratorum instrumentorum sequatur, illam contractionem subsequens aer nobis circumfusum locum praebeat ei, quod expiratur. Porro quod et alia, quae tractionem e medio tollens Plato dixerit, absurde. At aggressus, in expositione ipsorum dicetur.

Cap. IX. Nunc enim abundo est ostendisse solum, in quibus consentiat dissentiatque cum Hippocrate. Apponamus igitur ei et reliqua; nam in sermone de usu respirationis Plato videtur Hippocratem imitari, qui inspirationem vult nativi caloris refrigerandi gratia fieri, expirationem vero, ut fuliginosa recrementa effundantur perspirentque. In qua autem oratione haec docet, etiam percensuit, quomodo potus in pulmonem feratur. Verba ipsius haec sunt. *Quum vero cognoscere cordis saltu in malorum expectatione et iracundias aestu, quod ejusmodi omnia dispositio irascentium per ignem futura sit, subsidium ipsi molientes pulmonis speciem confugerunt,*

Ed. Chart. V. [246.]

Ed. Bas. I. (328.)

πρώτον μὲν μαλακὸν καὶ ἄσπαιμον, εἴτα σήμαγας ἐντός
 ἔχουσαν αἶον σπόγγου κατατετρημένας, ἵνα τὸ πνεῦμα καὶ
 πόμα δεχομένη ψύχουσα ἀναπνοὴν καὶ ὑποστάτην ἐν τῷ
 καύματι παρέχοι. εἰ μὲν οὖν ἡγάται Ἰλλύτων, ἅπαν τὸ
 πόμα καταπίνειν ἡμῶς εἰς τὸν πνεύμονα, δίκαιός ἐστι κα-
 ταγιγνώκεσθαι προφανέστατον πρᾶγμα μὴ γινώσκων· εἰ
 δὲ μέρος τι τοῦ πόματος ἡγάτο διὰ τῆς τραχείας ἀπτηρίας
 παρωδούμετον εἰς τὸν πνεύμονα καταφύεσθαι, τῶν ἐνδε-
 χόμενων τι λέγει, παραπλησίως τε ἄλλων δογματικῶν, περὶ
 ὧν διαφέρονται πρὸς ἄλλήλους ἱατροὶ τε καὶ φιλόσοφοι.
 οὐ ταῦτόν δ' ἐστὶν ἢ ψεῦδος τι λέγειν, ἢ καταγέλαστον,
 ἐπεὶ τοὶ καὶ αὐτὸν τὸν Ἐρασιστράτου ἐδείξαμεν ἐν τε τῇ περὶ
 χρείας ἀναπνοῆς καὶ σφυγμῶν χρείας τε ἅμα καὶ γενέσεως,
 εἰς δὲ καταπόσεώς τε καὶ πέψους ἐσφαλμένον, ἀλλ' οὐ κα-
 τεγέλασαμεν αὐτοῦ, διότι μὴ πᾶν τὸ ψεῦδος εὐθὺς ἐστὶ
 καὶ καταγέλαστον, ἐπεὶ τοὶ καὶ περὶ φλεγμονῆς γενέσεως
 καὶ πυρετοῦ διαγνώσεως ἐν τε τοῖς περὶ φλεβοτομίας
 λόγοις καὶ ἄλλοις καὶ θεραπευτικοῖς λογισμοῖς ἐδείχθη

*primum quidem mollem et asanguem, deinde autem spon-
 las intus spongiae modo perforatas habentem, ut spiri-
 tum potumque excipiens refrigerium respiratione et resu-
 cillationem in aestu exhibeat. Si igitur Plato autumat,
 omnem nos potum in pulmonem haurire, jure damna-
 tur manifestissimae rei inscius. Si autem partem aliquam
 potus per asperam arteriam adactam in pulmonem de-
 ferri censet, dicit aliquid eorum, quae fieri possunt, simi-
 literque aliorum dogmatum, de quibus inter se et medici
 et philosophi dissentiunt. Non idem autem est menda-
 cium aliquod dicere, aut ridiculum, quoniam et ipsum
 Erasistratum ostendimus tum in libro de usu respiratio-
 nis, tum de pulsum usu simul et generatione, praeter-
 ea deglutitionis concoctionisque, errasse, sed non ipsum
 derisimus, quoniam non quodlibet mendacium statim est
 etiam ridiculum; item nec quia de inflammationis gene-
 ratione et febris dignotione in libris de missione sangui-
 nis per venas, aliisque nonnullis curatorii disputationibus*

Ed. Chart. V. [246.]

Ed. Bas. I. (528. 529.)

ἐσφαλμένος. καὶ μέντοι καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ τις ἀντιστρέψας
τὸν λόγον ἡμῶς φησὶ περὶ τούτων, οἷα Ἐρασιστρατον,
ἐσφάλλεται, οὐ μὴν οὔτε ἡμεῖς ἐκείνου καταγέλασμεν, οὔτε
ἐκείνός ἡμῶν. ἀδήλων γὰρ ὅτι τῶν τῶν δογμάτων, καὶ τῇ
διὰ τοῦ λόγου πίστει τοῖς μὲν πιθανῶν, τοῖς δ' ἀπιθανῶν
φαινομένων, ὥσπερ τὸ τοῖς δόξασιν ἀληθείς εἶναι συναγο-
ρεῖν ἀνεμίσχον ἔστιν, οὕτω καὶ τὸ συγχωρεῖν ἑτέροις
ἀντιλέγειν αὐτοῖς· τὸ δὲ σκώπτειν καὶ καταγέλασθαι ὡς ἡλί-
θιον, ὃ δογματικῶς ἀμφισβητεῖται, προσητές. οἷόν ἐστι καὶ
τὸ παραβῆναι τι τοῦ νόματος εἰς τὸν πνεύμονα διὰ τε τοῦ
λάρυγγος (329) καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, οὐκ ἀσφύον,
οὐδὲ διὰ μέσης τῆς εὐρυκαρίας τοῦ ὀργάνου φερόμενον,
ἀλλὰ περὶ τὸν χιτῶνα αὐτὸν θροσοειδὲς καταβῆναι, τοῦτο
μὲν οὖν εἴ· ἀληθές, εἴτε ψεῦδός ἐστιν, ὀλίγον ὕστερον
ἐπισκεψόμεθα. τὸν δὲ καταγέλαστον ὅτι λόγον, ὡς οὐκ
εἰς τὴν γαστέρα φέροιτο διὰ ταῦ στομάχου τὸ ποτὸν, ἀλλ'
εἰς τὸν πνεύμονα διὰ τῆς ἀρτηρίας ἅπαν, οὐδαμῶθι Πλά-
των ἔλεπεν. ἐν γοῦν αὐτῷ τούτῳ τῷ βιβλίῳ, καθ' ὃ τῇ

aberrasse ostensus est. Quis etiam ipsius sectatorum aliquis sermonem invertens nos inquit in his, non Erasistratum, falsum esse, non tamen neque nos illum derisimus, neque ille nos. Nam quum dogmata obscura sunt, et fide, quae rationibus sit, aliis probabilia, aliis improbabilia videntur, ut opinantibus, verum esse, assentiri culpa vacat, ita etiam concedere aliis, ut ipsis contradicant. At conviciari et deridere tanquam stultum, de quo dogmatico ambigitur, temerarium; cuiusmodi est, et nonnihil potius in pulmonem confluere, et per laryngem, et per asperam arteriam, non confertim, neque per mediam spatii laxitatem instrumenti delatum, sed circa tunicam roris modo defluens. Hoc igitur verumne sit an falsum, paulo post considerabimus. At ridiculum revera sermonem, quod non in ventrem pex stomachum potius tendat, sed in pulmonem per arteriam totus, nusquam Plato dixit; nam in ipso hoc libro, quo commemoratam de potu ora-

Ed. Chart. V. [246.]

Ed. Bas. I. (328.)

πρώτον μὲν μαλακὸν καὶ ἄταιμον, εἴτα σήμαχος ἐντός
 ἔχουσαν αἶον σπόγγον κατατετρημένης, ἵνα τὸ πνεῦμα καὶ
 πόμα δεχομένη ψύχουσα. ἀναπνοὴν καὶ ῥυστῶν ἔν τῷ
 καύματι παρέχοι. εἰ μὲν οὖν ἡγῶται Ἰπλάσιον, ἵππας τὸ
 πόμα καταπίνειν ἡμῶς εἰς τὸν πνεύμονα, δίκαιός ἐστι κα-
 ταγινώσκεσθαι προφανέστατον πρᾶγμα μὴ γινώσκων· εἰ
 δὲ μέρος τι τοῦ πόματος ἡγῶτο διὰ τῆς τραχείας ἀριθρίας
 παρωδούμενον εἰς τὸν πνεύμονα καταφέρεισθαι, τῶν ἐνδε-
 χομένων τι λέγει, παραπλησίως τε ἄλλων δογματικῶν, περὶ
 ὧν διαφέρονται πρὸς ἑλλήλους ἱατροὶ τε καὶ φιλόσοφοι.
 οὐ ταῦτόν δ' ἐστὶν ἢ ψεῦδος τι λέγειν, ἢ καταγέλαστον,
 ἐπεὶ καὶ αὐτὸν τὸν Ἐρασιφράτην ἰδεῖσκαμεν ἔν τε τῷ περὶ
 χρείας ἀναπνοῆς καὶ σφυγμῶν χρείας τε ἅμα καὶ γενέσεως,
 εἰ δὲ καταπίσεώς τε καὶ πείρωος ἐσφαλμένον, ἀλλ' οὐ κα-
 τεγέλασαμεν αὐτοῦ, διότι μὴ πᾶν τὸ ψεῦδος ἐνθάδε ἐστὶ
 καὶ καταγέλαστον, ἐπεὶ καὶ περὶ φλεγμονῆς γενέσεως
 καὶ πυρετοῦ διαγνώσεως ἔν τε τοῖς περὶ φλεβοτομίας
 λόγοις καὶ ἄλλοις καὶ θεραπευτικοῖς λογισμοῖς εἰδείχθη

*primum quidem mollem et exanguem, deinde autem sili-
 las intus spongiae modo perforatae habentem, ut spiri-
 tum potumque excipiens refrigerium respiratione et resu-
 cillationem in aestu exhibeat. Si igitur Plato autumat,
 omnem nos potum in pulmonem haurire, jure damna-
 tur manifestissimae rei inscius. Si autem partem aliquam
 potus per asperam arteriam adactam in pulmonem de-
 ferri censet, dicit aliquid eorum, quae fieri possunt, limi-
 literque aliorum dogmatum, de quibus inter se et medici
 et philosophi dissentiunt. Non idem autem est menda-
 cium aliquod dicere, aut ridiculum, quoniam et ipsum
 Erasistratum ostendimus tum in libro de usu respiratio-
 nis, tum de pulsum usu simul et generatione, praeter-
 ea deglutitionis concoctionisque, errasse, sed non ipsum
 derisimus, quoniam non quodlibet mendacium statim est
 etiam ridiculum; item nec quia de inflammationis gene-
 ratione et febris dignotione in libris de missione sangui-
 nis per venas, aliisque nonnullis curatorii disputationibus*

Ed. Chart. V. [246.]

Ed. Bas. I. (328. 329.)

ἐσφαλμένος. καὶ μέντοι καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ τις ἀντιστρέψας
τὸν λόγον ἡμῶς φησὶ περὶ τούτων, οὐκ Ἐρασιστράτου,
ἐσφαλῆσαι, οὐ μὴν οὔτε ἡμεῖς ἐκείνου καταγέλασμεν, οὔτ'
ἐκείνους ἡμῶν. ἀδήλων γὰρ ὅτι τῶν δογμάτων, καὶ τῇ
διὰ τοῦ λόγου πίστει τοῖς μὲν πιθανῶν, τοῖς δ' ἀπιθανῶν
φαινομένων, ὥσπερ τὸ τοῖς δόξασιν ἀληθεῖς εἶναι συταγο-
ρεῖν ἀνεμίσσητόν ἐστιν, οὕτω καὶ τὸ συγχωρεῖν ἑτέροις
ἀντιλέγειν αὐτοῖς· τὸ δὲ σκώπτειν καὶ καταγέλαν ὡς ἡλί-
θιον, ὃ δογματικῶς ἀμφισβητεῖται, προκατέε. εἶδόν ἐστι καὶ
τὸ παρηξέειν τι τοῦ πόματος εἰς τὸν πνεῦμον· διὰ τε τοῦ
λίρυγγος (329) καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, οὐκ ἀσθρόον,
οὔδ' ἐκείνη μίσης τῆς εὐρυχωρίας τοῦ ὀργάνου φερόμενον,
ἀλλὰ περὶ τὸν χιτῶνα αὐτὸν ὀροσσοειδὲς καταβρέχον, τοῦτο
μὲν οὐκ εἴτ' ἀληθεῖς, εἴτε ψευδὸς ἔστιν, ὀλίγον ὕστερον
ἐπισκεψόμεθα. τὸν δὲ καταγέλαστον ὅτιος λόγον, οἷς οὐκ
εἰς τὴν γαστέρα φέροιτο διὰ τοῦ στομάχου τὸ ποτὶν, ἀλλ'
εἰς τὸν πνεῦμον διὰ τῆς ἀρτηρίας ἅπαν, οὐδαμόθι Πλά-
των εἶπεν. ἐν γοῦν αὐτῷ τούτῳ τῷ βιβλίῳ, καθ' ὃ τὴν

aberrasse ostensus est. Quin etiam ipsius sectatorum aliquis
sermonem invertens nos inquit in his, non Erasistratum,
falsum esse, non tamen neque nos illum derisimus, neque ille
nos. Nam quum dogmata obscura sunt, et fide, quae ratio-
nibus sit, aliis probabilia, aliis improbabilia videntur, ut
opinantibus, verum esse, assentiri culpa vacat, ita etiam
concedere aliis, ut ipsis contradicant. At conviciari et
deridere tanquam stultum, de quo dogmaticè ambigitur,
temerarium; cuiusmodi est, et nonnihil potius in pulmo-
nem confluere, et per laryngem, et per asperam arte-
riam, non confertim, neque per mediam spatii laxitatem
instrumenti delatum, sed circa tunicam roris modo de-
fluens. Hoc igitur verumne sit an falsum, paulo post
considerabimus. At ridiculum revera sermonem, quod
non in ventrem per stomachum potius tendat, sed in
pulmonem per arteriam totus, nusquam Plato dixit;
nam in ipso hoc libro, quo commemoratam de potu ora-

Ed. Chart. V. [246.]

Ed. Bas. I. (329.)

προειρημένην περὶ τοῦ πόματος ῥῆσιν ἔγραψεν, εἰς τὴν κοι-
λίαν ἔρη τὸ πιτόμενον ὥσπερ τὰ σιτία φέρεσθαι. καὶ οὐχ
ἔπαυσε τοῦτ' εἰπὼν, ἀλλὰ πάνυ πολλάκις, ὥς ἐννοεῖ σοι μά-
θεῖν ἐκ τῶν ῥήσεων αὐτοῦ, πρώτης μὲν τῆσδε μετὰ τέ-
ταρας πρώτους στίχους τῆς προειρημένης ὑπ' αὐτοῦ ῥήσεως
γεγραμμένης. τὸ δὲ δὴ σιτίων τε καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικὸν
τῆς ψυχῆς, καὶ ὅσον ἐνδοειαν διὰ τὴν τοῦ σώματος ἰσχε-
φύσιν, τοῦτο εἰς τὸ μεταξὺ τῶν φρενῶν καὶ τοῦ πρὸς τὸν
ὀμφαλὸν ὄρου κατόικισαν. οὐκ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τῷ πνεύ-
μονι φησι τὸ τῶν σιτίων καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικόν, ἀλλὰ
κατωτέρω τοῦ διαφράγματος εἶναι. φρένας γὰρ οὐχ οὗτος
μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι παλαιοὶ τὸ διάφραγμα προση-
γόρευον. κατωτέρω δὲ τῶν φρενῶν τούτων ἢ τε γαστήρ
καίται καὶ τὰ ἔντερα, καὶ τὸ ἥπαρ αὐτό, περὶ οὗ οὐκ
ποιεῖται τὸν λόγον. καὶ μέντοι καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν φησί·
τὴν ἱσομένην ἡμῖν ποτῶν καὶ ἄδεσμάτων ἀπολασίαν ἔδωκεν
οἱ ξυντιθέμενοι ἡμῶν τὸ γένος, καὶ ὅτι τοῦ μεγάλου καὶ
ἀναγκαίου διὰ μαργύτητα πολλῶν χρησομένθα πλέονα. ἔν

tionem scripsit, potum, quemadmodum cibos, in ventrem
deferri pronuntiavit, idque non semel, sed admodum
frequenter, ut licet ex verbis ipsius tibi condiscere, pri-
mis quidem his post quatuor primos versus comprehensas
ab eo sententiae conscriptis. *Eam animas facultatem,*
quae cibum et potum concupiscit, et reliqua, quibus
propter corporis naturam indiget, medias inter phrenas
et umbilici terminum regione collocarunt. Non in corde
et pulmone cibi potusque appetitoria, sed infra septum
transversum esse tuetur. Phrenas enim non hic solus,
sed etiam alii veteres septum transversum appellarunt.
Caeterum infra has phrenas et venter situs est, et inte-
stina, et jecur ipsum, de quo nunc est mentio. Quia
etiam paulo post rursus inquit: *Cognoscebant profecto*
genaria nostri fabricatores, nos ad cibum potumque fore
intemperatos, ac propter ingluvisini plus, quam modus et
necessitas postularet, ex his sumpturos. Igaur ne inter-

Ed. Chart. V. [246. 247.]

Ed. Bas. I. (329.)

οὐν μὴ φθορά διὰ νόσους ὀξείας γίγντο, καὶ ἀτελὲς εὐ-
 θὺς τὸ γένος τὸ θνητὸν τελευτήσῃ, ταῦτα προοραμένους
 τὴν γενησομένην πόματος ἐδέσματος τε τὴν ὀνομαζομένην
 κάτω κοιλίαν ὑποδοχὴν ἔθεσαν. καὶ κατατίρω δὲ πάλιν ἐν
 ταυτιῷ συγγράμματι τάδε γράφει. ταῦτ' οὖν καὶ περὶ τῆς
 πυρὸς ἡμῶν κοιλίας διανοητὸν, ὅτι σιτία μὲν καὶ ποτὰ, ἔκταν
 εἰς αὐτὴν ἐμπέσῃ, στέγει, [247] πνεῦμα δὲ καὶ πῦρ, μικρο-
 μερίστερα οὗτα τῆς αὐτῆς, συστάσεως, οὐ δύναται. πάλιν
 οὖν κάρταυθα σαφῶς εἶπεν, εἰς τὴν κοιλίαν ἡμῶν ἀφικνεῖ-
 σθαι τὰ τε σιτία, καὶ τὰ πόματα. καὶ τοῦ γ' ἐν αὐτῇ
 κατὰ τὴν τοῦτων μίξιν γενομένου χυμοῦ τὴν εἰς τὰς φλέ-
 βας ἀνάδοσιν ὑδρίαν ἀνόμασε διὰ τὴν ὑγρότητα, λίγων
 ἐφεξῆς τοῖς προγεγραμμένοις οὕτως. ταῦτοις οὖν κατεχορή-
 σαιτο ὁ θεὸς εἰς τὴν ἐκ τῆς κοιλίας ἐπὶ τὰς φλέβας
 ὑδρίαν. καὶ τοῖς ἐξῆς δὲ πάλιν οὐ μετὰ πολλὰ τῶν εἰρη-
 μέων ἥδ' ὡς φησι. ὅταν γὰρ εἴσω καὶ ἔξω τῆς ἀνα-
 πνοῆς ἰούσης τὸ πῦρ ἐντὸς συνημμένον ἐπηται, διαειρομέ-
 νον δ' αἰεὶ διὰ τῆς κοιλίας εἰσελθὼν τὰ σιτία καὶ ποτὰ

*illic propter morbos acutos oboriretur, et imperfectum
 prope genus destineret, haec praevidentes inferiorem ven-
 trem appellatum fabricati sunt, qui potum cibumque
 suscipiat. Rursus autem paulo inferius eodem in libro
 haec scribit. Idem porro de nostro ventre considerandum
 est, quod cibos et potus ingestos potest retinere, spiritum
 autem et ignem, quae consistentia ejus longe sunt tenuiora,
 non potest. Rursus igitur et hic manifeste dixit, cibum
 potumque in ventriculum nostrum venire, ac humoris,
 qui in ipso ex horum mixtione factus est, in venas
 distributionem irrigationem nominavit propter humidi-
 tatem, post superius comprehensa in eum modum scribens.
 His itaque usus est deus ad irrigationem ex ventriculo
 in venas. Ac deinde iterum non multo post commemo-
 rata hoc pacto inquit: Quando enim, intro et foras
 respiratione meante, ignis interior conjunctus sequitur,
 divisus semper per ventrem ingressus cibum potumque*

Ed. Chart. V. {247-]

Ed. Bas. I. (329.)

λάβη, τήκει δὴ καὶ κατὰ τὰ μικρὰ διαιροῦν διὰ τῶν ἐξόδων, ἥπερ πορεύεται διάγον ὅλον ἐκ κρήνης ἐπ' ὕχειους ἐπὶ τὰς φλέβας ἀντιλοῦν ταῦτα ρεῖν, ἢ ὥσπερ αὐλῶνος διὰ τοῦ σώματος τὰ τῶν φλεβῶν ποιεῖ ρεύματα. καὶ διὰ τῶν ἐξῆς δὲ φυλάττειν φαίνεται τὴν αὐτὴν γνῶμην, ἐν τε τοῖς περὶ τῆς ἀναπνοῆς καὶ πύψεως λόγοις ὑπαῖν. ὥστε τῆς μὲν ἡλιθίου δόξης ἀπήλλακται, καὶ χυτὴ τοὺς οἰηθέντας, αὐτὸν οὕτως ἀνόητον ὑπάρχειν, ὥς ὑπολαβεῖν, εἰς πνεύμονα φέρεσθαι τὸ ποτὸν ἅπαν, αὐτοὺς ἐγκαλεῖσθαι μᾶλλον ἐφ' οἷς καταψεύδονται. περὶ δὲ τοῦ φέρεσθαι τι τοῦ πόματος εἰς τὸν πνεύμονα περὶ τὸν ἐνδοθεν χιτῶνα τοῦ τε λάρυγγος καὶ τῆς τραχείας ἀριστερίας βουλόμενός τις αὐτὸς ἐφ' ἐαυτοῦ πειραθῆναι δύναται, λαβὼν μὲν ἐσωτὶς τοῦ ὕδατος εἰς τὸ στόμα θαυφίλης, εἴτα κατακλιθεὶς ὑπτιος, ὑπανοίγων τε βραχὺ τὸ στόμιον τοῦ λάρυγγος· ἐφ' ἧμιν γὰρ ἐστὶν ἀνοίγειν τε καὶ κλελεῖν αὐτό. παραρρέοντος γὰρ τιτος εἰς αὐτὸν ἐκ τοῦ στόματος, αἰσθήσεται βραχέος, ὃ δὴ καὶ γαργαλίζει καὶ παροξύνει πλέον γεγόμενον. ἀλλὰ καὶ αὐτὴν

capit, liquefacit sane, et minutim dividens tanquam ex fonte quodam educit ad rivos videlicet venarum, quaecunque exhaust, atque per corpus quasi convallem venarum quascumque fluentia facit. Porro subsequenter tueri videtur eandem opinionem, tum in sermonibus de respiratione et concoctione universis. Quare a stolidi opinione recessit; ac oportet eos potius, qui putarunt, ipsum tam esse imperitum rudemque, ut existimaverit, potum omnem in pulmones deferri, criminari, quod mentiantur. Porro, si quis, an potus aliquid in pulmonem secundum interiorem tunicam laryngis, et asperae arteriae feratur, ipse in se velit experiri, potest, accepta, dum stat, copiosa aqua in os, deinde decumbens supinus, aperiensque modice laryngis orificium; penes nos enim est id tum aperire, tum claudere. Siquidem, quum aliquid ex ore in ipsum praeterfluit, statim sentietur, quod sano et strangulat, et excruciat amplius effectum. Quin

Ed. Chart. V. [247.]

Ed. Bas. I. (329.)

τὴν ἐρεθιζομένην βῆχα παρτερήσας τις δύναται κατασχεῖν, ὥς αὐτίκα παύσασθαι, βραχίος τοῦ γαργαλίζοντος ὄντος. ἐνίστα δὲ καὶ βηχίον μικρὸν γετόμενον ἐσκέδασε τὸ γαργαλίζον, οὐδαμίας ἀναπτύσεως γετομένης· ᾧ καὶ δῆλόν ἐστι τὸ ἀθρόον πόμα, καὶ πολὺ, καὶ τοσοῦτον, ὥς καταλαμβάνειν τὰς ὁδοὺς τοῦ πνεύματος, ἐρεθίζειν τὸ ζῶον εἰς βῆχα. τὸ δ' οὕτως ὀλίγον, ὥς περὶ τὸν ἔνδον χιτῶνα τοῦ λάρυγγος τε καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας ἐκχεῖσθαι δροσοειδῶς, οὕτως ἐρεθίζον, οὐδ' ὅλως αἰσθησὶν λογαζόμενον ἑαυτοῦ καταπερομένου διὰ τῆς ἀρτηρίας. ἀλλ' εἰ καὶ ζῶον, ὃ τι ἂν ἐθελήσῃς, διψῆσαι ποιήσεις, ὥς κεχρωσμένον ὕδαρ ὑπομεῖναι ποιεῖν, εἰ δοῖς, εἴτε κυανῷ χροῶματι χράσας, εἴτε μίλτῳ, εἴτ' εὐθὺς σφόδρας ἀνατέμεις, ἐνρήσεις κεχρωσμένον τὸν πνεύμονα. δῆλον οὖν ἐστίν, ὅτι φέρεται τε τοῦ πόματος εἰς αὐτόν.

et ipsam tussim irritantem tolerando aliquis potest cohibere, ut statim exiguum, quod strangulat, cesset; nunquam et tussicula oborta id, quod angit, discussit, ne una quidem spuitione facta; quo etiam conflat, cumulatam potionem multam, tantamque, ut spiritus vias interceptat, animal ad tussim irritare, at modicam adeo, ut circa interiorem tunicam laryngis et asperae arteriae roris modo effundatur, neque irritare, neque omnino sensum sui, quum per arteriam defertur, praebere. Verum, si etiam animal, quodcunque volueris, sitire facias, ut coloratam aquam bibere sustineat, ac dederis vel caeruleo colore infectam, vel minio, deinde statim jugulatum diffecneris, pulmonem coloratum offendes. Liquet igitur manifesto, aliquid ex potu in ipsum deferri.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ENNATON.

Ed. Chart. V. [248.]

Ed. Bas. I. (329.)

Κεφ. α'. Ἐπειδὴ περὶ πάντων ὧν ἀμφότεροι λέγου-
σιν, ὁ Ἱπποκράτης καὶ ὁ Πλάτων, ἐπισκέψασθαι προῦ-
κειτο, λελεκτίας δ' ἤδη περὶ τῶν μεγίστης δυνάμιν ἔχόντων
εἰς ἰατρικὴν τε καὶ φιλοσοφίαν, καιρὸς ἂν εἴη τραπέσθαι
πρὸς τὰλλα· φαίνεται δ' ἐν αὐτοῖς οὐ μικρὰν δύναμιν
ἔχον ἐπίστασθαι διακρίνειν ἀπ' ἀλλήλων τὰ ὁμοιώτατα. οὐ
μόνον γάρ, ὅπου κοινωτοῦσιν, ἐπίστασθαι χρήσιμον, ἀλλὰ

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER NONVS.

Cap. I. Quoniam de omnibus, quae utrique, Hip-
pocrates et Plato, tradunt, considerare erat institutum,
tractatumque a me jam est de iis, quae plurimum possunt
tum ad medicinam tum ad philosophiam, tempestivum
fuerit, ut ad alia me convertam. Porro videtur in ipsis
non parum valere, similitudinem rerum invicem posse
discernere. Non solum enim, quomodo inter se conve-

Ed. Chart. V. (248. 249.)

Ed. Bas. I. (529.)

πολλῶ μᾶλλον ἐν οἷς διαφέρονται. τὴν ἀρχὴν οὖν ἀπὸ
 τούτων ποιησόμεθα, δεικνύντες, ὅτι τε καθόλου περὶ αὐ-
 τῶν αἰσάντως ἀπεφάνηται, διὰ τε τῶν ἐν εἶδει παραδειγμά-
 των ὁ μὲν τῆς ἰατρικῆς τέχνης, ὁ δὲ τῆς φιλοσοφίας ἐγύ-
 μνασαν ἡμᾶς, καὶ τρίτον, ὅτι δι' αὐτῶν ὧν ἐγύμνασαν
 ἐδίδαξαν ὁδόν, ἣ προΐόντας ἐπὶ τὸ προκαείμενον ἀφιξόμεθα.
 καθόλου μὲν οὖν ὁ Ἱπποκράτης ἀπεφάνηται, περὶ οἷν πλά-
 νας καὶ διαπορίας καὶ τοῖς ὀγαθοῖς ἰατροῖς παρίχει, ὁ δὲ
 Πλάτων ἦδε. δεῖ ἄρα πρῶτον τὸν μᾶλλον ἀπατήσειν
 μὲν ἄλλον, αὐτὸν δὲ μὴ ἀπαιτηθῆσθαι, τὴν ὁμοιότητα
 τῶν ὄντων καὶ ἀνομοιότητα ἀκριβῶς εἰδέσθαι. ὅπως δ' ἂν
 τὸ περιγένοιτο τοῦτο, ὁ Πλάτων σε διδάξει λέγων· αὖ
 οὖν οἷός τέ ἐστιν ἀλήθειαν ἀγνοῶν τις ἐκείστου τὴν ἀγνοου-
 μένου ὁμοιότητα σμικρὰν τε καὶ μεγάλην ἐν τοῖς ἄλλοις
 διαγιγνώσκειν; ἀδύνατον. ὅπως δ' ἂν τὴν ἀλήθειαν ἐκείστου
 τῶν ζητούμενων [249] εὐρίσκει τις, ἀκουσον ἐμοῦ πρότε-
 ρον διηγησαμένου σαφῶς τε καὶ διὰ συντόμου, ἃ δ' ἂν

niant, scire conducit, sed multo magis in quibus dissen-
 tiant. Itaque initium ab his sumemus, ostendentes, tum
 quod univēsum illi de ipsis similiter pronunciarunt, tum
 quod exemplis specialibus hic artis medicae, ille philo-
 sophiae nos exercuit, ac tertium, quod per ea ipsa,
 quae proposuerunt nobis loco exercitii, viam ostendere,
 qua procedentes ad institutum parveniemus. Generatim
 itaque Hippocrates protulit ea, de quibus dubitandi erran-
 dique occasionem vel optimis medicis praebet, Plato
 autem hunc in modum. *Convenit igitur primum, ut is,*
qui decepturus alium est, ipse autem non decipiatur,
similitudinem rerum et dissimilitudinem exacte cogno-
scat. Quomodo autem aliquis assequatur id, Plato te do-
 cebit inquiring: *Numquid igitur singulorum veritatis*
inseius poterit ejus, quod ignoratur, similitudinem in
universis parvam aut magnam dijudicare? Nullus potest.
 Quomodo autem uniuscujusque, quod inquiritur, veritatem
 invenias, prius me audito et manifesto et compendiose
 differentem; ea vero, quae audis, memoriae reconde;

Ed. Chart. V. [249.]

Ed. Bas. I. (329. 530.)

ἀκούσης, τῇ μνήμῃ παραθέμενος ἐπὶ τὰς ἐκείνων ἤκε ῥήσεις. ἐγὼ δὲ σοὶ φημι τὴν τῶν ζητουμένων ἀλήθειαν εὐρεθήσεσθαι, πρῶτον μὲν γινόντι τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκ αὐτῶν ὁδοῦ, ταύτης γὰρ ἀμαρτιῶν, εἰς πολλὴν ἄλῃν τε καὶ πλάνην ἀφίξη λόγων. διὰ τῶν αὐτῶν δὲ κριτηρίων, δι' ὧν τὴν ἀρχὴν εὐρες, εὐρήσεις καὶ τὸ μετὰ τὴν ἀρχὴν δεύτερον, εἰδ' ὅμοιος τὸ τρίτον, καὶ ἕκαστον τῶν ἐφεξῆς. πῶς οὖν ἔστι τὴν ἀρχὴν εὐρίσκειν; ἐπειδὴ καὶ ὁ Πλάτων ἐπαινέσας τὴν παροιμίαν, ἐν ᾗ λέγομεν, ἀρχὴ δὲ τοι ἡμῖς (330) παντός, αὐτὸς προσέειπε τὸ μέγιστον, εἰπὼν ἀρχὴν παντός ἔργου μέγιστον εἶναι, ὥσπερ καὶ ἄλλοι τινὲς, οἱ μὲν οὐ μόνον τὸ ἡμῖς τοῦ παντός εἶναι τὴν ἀρχὴν ἔφασαν, ἀλλὰ καὶ πλεον ἢ τὸ ἡμῖς, τινὲς δὲ καὶ τὸ πᾶν δυνάμει. δεῖξομεν οὖν ἤδη, πῶς ἂν εἰς εὐρίσκειν τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν ζητουμένων εὐρέσεως, ἀγαμνήσαντες ἃ διὰ μακρῶν ἐν τῇ περὶ τῆς ἀποδείξεως πραγματείᾳ λείπονται καὶ κατ' ἄλλας τινας. εἰ μὲν γὰρ οὐδὲν ἡμῖν ἔστι φυσικὸν κριτήριον, οὐδὲ τεχνικόν

ita ad illorum orationes perpendendas te conferas. Ego te veritatem eorum, quae inquiris, inventurum affirmo, si primum initium viae, quae ad ea ducit, cognoveris; a qua aberrans, in permagnam verborum captionem erroremque decides. Caeterum per eadem iudicii instrumenta, quibus principium invenisti, etiam id, quod initium sequitur, reperiēs, deinde similiter tertium, et unumquodque postea. Quomodo igitur initium licet invenire? quandoquidem et Plato, laudata paroemia, qua dicimus principium dimidium totius, ipse apposuit maximum, principium, inquiens, totius operis maximum, quemadmodum et alii nonnulli non solum dimidium totius principium esse dixerunt, sed etiam amplius quam dimidium, alii vero et totum potentia. Ostendemus igitur jam, quomodo initium inventionis eorum, quae disquiruntur, invenias, iis in memoriam revocatis, quae prolixè tum in opere de demonstrationibus, tum in aliis quibusdam comprehensa sunt. Si igitur nullum nobis inest naturale iudicii instrumentum, neque artificiosum, nihil poterimus

Ed. Chait. V. [249.]

Ed. Bal. I. (330.)

οὐδὲν εὐρεῖν δυνησόμεθα· φυσικὰ δ' ἔχοντες, εὐροίμεν ἄν
τι καὶ τεχνικόν. ἄρ' οὖν ἔχομεν τινα φυσικὰ κριτήρια κοινὰ
πάντες ἄνθρωποι; οὐδὲ γὰρ ἐνδέχεται φυσικὰ λέγειν αὐτὰ
τὰ μὴ κοινὰ πάντων ὄντα. χρὴ γὰρ δὴ πρὸς τὰ φυσικὰ
πρὸς τῷ πάντων εἶναι κοινὰ καὶ τὴν φυσικὴν ἔχειν κοινήν.
ἐγὼ μὲν ἔχειν φημι πάντας ἡμᾶς φυσικὰ κριτήρια, καὶ τοῦτ'
ἀναμνησκων, οὐ διδάσκων, οὐδ' ἀποδεικνύς, οὐδ' ὡς αὐ-
τὸς εἰρηκὼς λέγω. τίνα δὲ ἔσσι καὶ ταῦτα; τοὺς κατὰ φύσιν
ἔχοντας τῶν ὀφθαλμῶν ὁρῶντας τὰ ὁρατὰ, καὶ κατὰ φύ-
σιν ἔχοντας τῶν ὠτῶν ἀκούοντας τὰ ἀκουστά, καὶ γλῶτταν
γενομένην χυμῶν, καὶ ῥίνας ὀσμῶν, καὶ σύμπαν τὸ δέριμα
τῶν ὁπτῶν, ἐπὶ δὲ τοῦτοις τὴν γνώμην, ἣ ἔννοιαν, ἣ ὅ τί
ποτ' ἂν ἐθέλῃ τις ὀνομάζειν, ᾧ διαγιγνώσκωμεν ἀκόλουθόν
τε καὶ μαχόμενον, καὶ ἄλλα, ἃ καταπέπτωκε τοῦτοις, ἐν οἷς
ἔσσι καὶ διαιρέσεις καὶ σύνθεσις ὁμοιότης τε καὶ ἀνομοιότης,
ἀφ' ὧν ὁ παρὼν ὠρμήθη λόγος. ὁ μὲν οὖν Ἱπποκράτης
οὕτως ἔγραψε περὶ αὐτῶν· ἣ ὅμοια, ἣ ἀνόμοια ἐξ ἀρχῆς

invenire. At quum naturalia habeamus, invenerimus
etiam aliquod artificiosum. Igitur habemus omnes homi-
nes quaedam naturalia iudicii instrumenta communia,
neque enim licet naturalia dicere ea, quae non sunt
omnibus communia; nam oportet nimirum naturalia,
praeter quod omnibus sunt communia, etiam naturam
habere communem. Ego sane pronuncio, nos omnes
naturalia iudicii instrumenta habere, idque in memoriam
revocans, non docens, neque demonstrans, neque, tan-
quam ipse dixerim, adduco. Quae autem sunt haec?
Oculi secundum naturam habentes, qui visibilia conspi-
ciunt; aures naturali modo habentes, quae audibilia per-
cipiunt; lingua humorum gustatrix, nares odorum, et tota
cutis tactum. Ad haec intellectus, vel notio, vel quomo-
docunque voles appellare, quo consequentiam repugnan-
tiamque internoscimus, ac alia, quae his incoidunt, in quibus
est et divisio et compositio, similitudo et dissimilitudo, a
quibus praefens disputatio exorsa est. Itaque Hippocrates de
ipsis hoc pacto scripsit. *Similiane an dissimilia sint, ab*

Ed. Chart. V. [249.]

Ed. Basf. I. (350.)

ἀπὸ τῶν μεγίστων καὶ ῥηῶτων, ἀπὸ τῶν πάντως πάντη
 γινωσκομένων, ἃ καὶ ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι ἔστιν, ἃ καὶ τῇ
 ὕψει, καὶ τῇ ῥιπῇ, καὶ τῇ γλώσσει, καὶ τῇ γνώμῃ ἔστιν
 αἰσθῆσθαι, οἷς γινώσκουμεν ἅπασιν ἔστι γινώσκειν. ταύτην
 τὴν ῥῆσιν ἔξηγησάμενος τελείως ἐν τῷ πρώτῳ τῶν εἰς τὸ
 κατ' ἰητρικὸν ὑπομνημάτων, οὐδεὶς ἔτι δέομαι διέρχεσθαι
 νῦν, ἀλλ' ἀρκέσει τὰ κεφάλαια μόνον αὐτῆς εἰπεῖν, ὅτε
 πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων τε καὶ ἀνομοίων ἀκριβῆ διαγνώσκειν
 ἀφικνεῖσθαι χρὴ, τὴν ἀρχὴν τῆς εὐρέσεως αὐτῶν ποιοῦμενον
 ἀπὸ τῶν φυσικῶν κριτηρίων, ὅπερ ἔστιν αἰσθησίς τε καὶ
 γνώμη. καλεῖν δ' ἔξεστί σοι, ὡς πολλάκις εἰρήται μοι πολ-
 λαχόθι, καὶ διάνοιαν, καὶ νοῦν, καὶ λογισμὸν, ἧ ὅπως ἂν
 τις ἐθελῇ, φυλάττων τὴν ἔννοιαν, ὡς Ἱπποκράτης βούλεται.
 ὡς γὰρ τῶν αἰσθητῶν αἰσθησίς ἐστι τὸ κριτήριον, οὕτως
 τῶν νοητῶν ἑτέρα τις δύναμις, ἣν ὅπως ἂν τις ὀνομάζειν
 βούληται, συγχρησόμεν αὐτῷ, μὴ πως ἡμῖν τὸ πάρεργον
 τοῦ ἔργου μεῖζον γένηται. χρώμεθα γὰρ ὀνόμασι καὶ ὅλως
 τῇ πρὸς ἀλλήλους διαλέκτῳ χάριν τοῦ δηλῶσαι τὰς κατὰ τὴν

*initio a maximis facillimisque, quae ab omnibus ubique
 cognoscuntur, discimus, quae et videre et audire est,
 quae etiam visu, naso, lingua et intellectu licet sentire,
 quae et quibus cognita omnibus licet scire. Hanc ora-
 tionem interpretatus primo commentariorum in opere de
 re medica, nihil etiam nunc opus habeo persequi, sed
 abunde erit capita ipsius solum explicasse, quoniam ad
 exactam similitum dissimiliumque dignotionem pervenire
 convenit, principio inventionis ipsorum a naturalibus
 naturae judiciis desumpto, qui sensus sunt et intellectus.
 Licet autem tibi appellare, ut a me subinde dictum est
 variis in locis, et intellectum, et mentem, et rationem,
 vel utcumque velis, modo notionem serves, ut vult Hip-
 pocrates. Ut enim sensibilium iudex est sensus, ita intel-
 ligibilium alia quaedam facultas, quam ut appellare ali-
 quis volet, ei concedimus, ne nobis accessorium ipso
 opere fiat majus. Utimur enim nominibus et summa-
 tim usitata inter nos linguae proprietate, qua animi opi-*

Ed. Chart. V. [249. 250.]

Ed. Bas. I. (350.)

ψυχὴν δόξας, ἃς ἐκ τοῦ σκοπεῖσθαι τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν ἐκτησάμεθα. γελοῖον οὖν ἔστι καταλιπόντας τοῦτο περὶ τῶν ὀνομάτων ἀμιλλῆσθαι. πῶς δέ φησιν ὁ Ἱπποκράτης τὴν τῶν πραγμάτων εὐρίσκεισθαι φύσιν; [250] ἔαν ἀπὸ τῶν μεγίστων καὶ ῥύστων ἀρξώμεθα· μεγίστων μὲν κατὰ τὴν χρεῖαν, ῥύστων δὲ κατὰ τὴν ἡμετέραν γυνῶσιν. ἡ γὰρ τοι φύσις ἄμφω ταῦθ' ἡμῖν ἔδωκεν, αὐτὰ τε τὰ κριτήρια καὶ τὸ πιστεῦειν αὐτοῖς ἀδιδάκτως· αὐτὰ μὲν οἷν τὰ κριτήρια τὰ τε ὄργανα τῶν αἰσθήσεών ἐστι καὶ αἱ χρώμεναι τοῖς ὄργανοις δυνάμεις· ἡ δὲ πίστις αὐτῶν ἀδίδακτός τε καὶ φύσει οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις ὑπάρχουσα. καὶ γὰρ ὁμῶντα τὸν προσιόντα καὶ ἀκούοντα ψόφου τινὸς ἢ φωνῆς ὑποφεύγει μὲν αὐτίκα, μείζονος ὀφθέντος ζώου, μένει δὲ κατὰ χώραν, ἔαν ἐλάττωρός τε καὶ ἀσθενεστερέου τοῦ προσιόντος αἰσθάνηται. εἰ μὲν οὖν ἀπιστεῖ τις τοῖς δι' αἰσθήσεως ἢ νοήσεως διαγνώως φαινομένοις, οὐδ' ἐπιχειρεῖν χεὶρ συστάσει τέχνης οὐδεμιᾶς· εἰ δὲ φαίνεται τὰ τῶν τεχνῶν ἔργα τῷ βίῳ τῶν

miones significantur, quas ex rerum naturae contemplatione conquistivimus. Ridiculum igitur est, hac relictis, de nominibus contendere. Quomodo autem Hippocrates inquit rerum naturam inveniri? si a maximis et facillimis inceperimus; maximis quidem usu, facillimis autem nostra cognitione. Etenim natura ambo nobis haec dedit, et ipsa iudicii instrumenta, et quod ipsis a nullo docti praeceptore credimus. Eadem igitur, quibus judicamus, et instrumenta sensuum sunt, et facultates instrumentis utentes. At fides ipsorum citra disciplinam et naturam non hominibus tantum, sed aliis etiam animantibus inest. Etenim, dum conspiciunt accedentem, audiuntque strepitum aliquem aut vocem, subterfugiant quidem protinus, majore viso animali, manent autem in loco, si minus imbecilliusque accedere sentiant. Quare, si fidem aliquis derogat iis, quae sensu aut intellectu manifesto apparent, eum ne egredi quidem ullius constitutionem artis oportet. At, si apparent artium opera vitae homi-

Ed. Chart. V. (250.)

Ed. Bas. I. (330.)

ἀνθρώπων χρήσιμα, πάντως πού τοις φυσικοῖς κριτηρίοις εἰ πιστεύοντες ἄνθρωποι τὴν κρίσιν αὐτῶν ἐποίησαντο. καὶ ἡμεῖς εὐευχέστεροι κατὰ τοσοῦτον ἐκείνων ἐσμέν, ὅτι τὰ χρήσιμα πολλῷ χρόνῳ μετὰ καμάτων τε καὶ φροντίδων εὑρεθέντα τοῖς πρὸ ἡμῶν αὐτοὶ μαθάνομεν ὀλίγῳ χρόνῳ· ἐὰν οὖν τῷ λοιπῷ τοῦ βίου μὴ κατὰ τὸ πάρεργον ἀσκάμεν τὰς τέχνας, ἀλλὰ περὶ τῆς τῶν ὁμοίων τε καὶ ἰσμοίων διάγνωσιν αἰεὶ φροντίζομεν, οὐδὲν καλῶς τῶν ἐμπροσθεν ἡμᾶς γαστέσθαι βελτίους. πῶς οὖν γυμνασόμεθα καὶ ἀσκήσομεν ἡμᾶς αὐτούς; ἀπὸ τῶν γνωσθῆναι ῥύστων ἀρξάμενοι, καθάπερ ὁ Ἱπποκράτης εἶπε. ταῦτα γάρ ἐστι τὰ μεγάλῃ ἔχοντα τὴν τε εἰς ὅλον τὸν βίον χρεῖαν καὶ τὴν πρὸς ἀληθῆ διαφορὰν.

Κε φ. β'. Ἐγὼ δὲ καὶ παράδειγμά σοι παρ' ἐκατέρου τῶν ἀνδρῶν ἕνεκα νοήσεως ἐπαργεστέρως. ὁ μὲν οὖν Ἱπποκράτης οὕτως φησὶν ἐν Προγνωστικῷ· σκέπτεσθαι δὲ χρὴ ὥστε ἐν τοῖσι τῶν ὑγιαίνοντων, μάλιστα δὲ εἰ αὐτὸ ἐαυτῷ, οὕτως γὰρ ἂν εἴη ἄριστον, τὸ δὲ ἐναντιώτατον τοῦ ὁμοίου

num conducibilia, omnino fere naturalibus judiciis fidem accommodantes homines de ipsis judicarunt, ac nos illis tanto feliciores sumus, quod utilia longo tempore cum laboribus et curis inventa antiquis ipsi paucio tempore condiscimus. Si igitur reliquo vitæ spatio non perfunctorie artes exerceamus, sed similium dissimiliumque dignotioni semper solícite insulamur, nihil prohibet nos prioribus evadere præstantiores. Quomodo igitur exercebimus nos ipsos? si a cognitu facillimis, quemadmodum Hippocrates præcipit, fuerimus auspiciati. Hæc enim sunt, quæ magnum ad totam vitam habent usum et ad differentiam inter se.

Cap. II. Apponam autem tibi exemplum ex utroque viro, quo cognoscatur res evidentia. Itaque Hippocrates hoc pacto in prælagis scriptum reliquit. *Considerandum est ita in morbis acutis, primum an aegrotantis facies sanis similis sit, præsertim vero si ipsa sibi, sic enim optime sperandum est; si autem contraria*

Ed. Chart. V. [250.]

Ed. Basf. I. (330.)

δεινότερον. εἴη δ' ἂν τὸ τοιοῦτον εἰς ὁρεῖα, ὀφθαλμοὶ κοῖλοι, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐφεξῆς εἰρημέτα. φαίνεται γὰρ ἐν τούτοις τὴν ἀρχὴν τῆς διαγνώσεως τῶν προγνωστικῶν χωρίων ἀπὸ τῶν ἐναγνιωμάτων τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσι πεποιημένος, ὥστε καὶ μέγιστ' ἐστὶ, καὶ πῶς γνωσθήσεται ῥᾶδιον. ταῦτα δέ τις προμαθὼν δυνήσεται κατὰ βραχὺ μεταβῆναι ἐπὶ τὰ πλησίον ἀλλήλοις ἀφικέσθαι ποτὲ; καθάπερ ἐπεδείξαμεν ἐν τῷ Προγνωστικῷ πεποιηκότα τὸν Ἱπποκράτην. ἀλλὰ καὶ ὁ Πλάτων οὕτως ἔγραψε περὶ αὐτῶν, ἥνικα πεποίηκεν ἐν Πολιτείᾳ παρακαλούμενος Σωκράτην ὑπὸ Γλαύκωνος τε καὶ Ἀδαιμάντου διελεῖν αὐτοῖς πάντα τὸν περὶ δικαιοσύνης λόγον. ἐπειδὴ γὰρ ἡπίστατο θεηρόμενον αὐτῶν εἰς τὸ δεῖξαι τὸ προτεθὲν, ὡς οὐκ ἔστι μία τῆς ὕλης ἡμῶν ψυχῆς ἡ οὐσία, διὰ τοῦτο πρότερον ἐπὶ πύλας αἱ τοὶ ποιήσασθαι τὸν λόγον. ἔχει δ' ἡ λέξις ἥδε. εἰπον οὖν, ὅπερ μοι ἔδοξεν, ὅτι τὸ ζήτημα, ᾧ ἐπιχειροῦμεν, οὐ φαῦλον, ἀλλ' οὐδὲ βλέποντος, ὡς ἐμοὶ φαίνεται. ἐπειδὴ

simili permultum, pessime. Erit autem huiusmodi, nares acutae, oculi concavi, aliaque deinceps comprehensa. Videtur enim in his initium dignotionis praefagientium locorum ab his fecisse, quae maxime naturaliter habentibus sunt contraria, quae etiam maxime sunt et omnibus cognita facilia. Porro haec ubi quis praedidicerit, aliquando poterit transiens paulatim ad vicina inter se pervenire, quemadmodum Hippocratem in Praefagiorum libro fecisse ostendimus; imo, etiam Plato de ipsis disputavit, quum in libro de Republica introduxit Socratem a Glaucone et Adamanto interpellari, ut ipsis totum de iustitia sermonem distingueret. Quoniam enim sciverat rogaturum ipsum, quo propositum, ostenderet, nempe non unam esse totius animae nostrae substantiam, ideo prius de civitate verba facere mavult, quae hoc pacto habent. Dixi igitur, ut mea erat opinio, quaestionem hanc, quam aggredimur, non esse contemnendam, sed hominis acute cernentis opus, ut mihi videtur. Quoniam igitur

Ed. Chart. V. (350. 251.)

Ed. Basf. I. (350.)

μὲν οὖν ἡμεῖς οὐ θεοὶ, δοκῶ μοι, ἢ δ' ἐγώ, τοιαύτην ποιήσασθαι ζήτησιν αὐτοῦ, οἷαν περ ἂν εἰ προσείταξέ τις γράμματι μικρὰ πόρρωθεν ἀναγνῶναι μὴ πάνυ ὀξὺ βλέπουσιν, ἔπειτά τις ἐνενόησεν, ὅτι τὰ αὐτὰ [251] γράμματά ἐστί που καὶ ἄλλοθι μείζω τε καὶ ἐν μείζονι, θρῆμα ἂν ἐφύνη, οἶμαι, ἐκεῖνα πρῶτον ἀναγνόντας οὕτως ἐπισκοπεῖν τὰ ἐλάττω, εἰ τὰ αὐτὰ ὄντα τυγχάνω. πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος. ἀλλὰ τί τοιοῦτον, ὦ Σώκρατες, ἐν τῇ περὶ δικαίου ζητήσει καθορῆς; ἐγώ σοι, ἔφη, ἐρῶ. δικαιοσύνη, φάμεν, ἔστιν ἐνὸς ἀνδρός, ἔστι δέ που πάλιν τῆς ἑλγος πόλεως; πάνυ γε, ἢ δ' ὅς. οὐκοῦν μείζων πόλις ἐνὸς ἀνδρός; μείζων, ἔφη. ἴσως τοίνυν πλείων ἂν δικαιοσύνη ἐν τῷ μείζονι ἂν εἴη, καὶ ἐστι καταμαθεῖν. εἰ οὖν βούλεσθα, πρῶτον ἐν ταῖς πόλεσι ζητήσωμεν, ποῖόν τί ἐστιν, ἔπειτα οὕτως ἐπισκαφώμεθα καὶ ἐν ἐνὶ ἑκάστῃ τῇ τοῦ μείζονος ὁμοιωτήτα, ἐν τῇ τοῦ ἐλάττωτος ἰδέα ἐπισκοποῦντες. προθυμνάσας οὖν ἡμᾶς ἐπὶ πόλεως ὁ Πλάτων, καὶ δείξας, ὅτι ἄλλο μὲν τι τὸ ἄρχον, ἄλλο δέ τι τὸ προπολεμοῦν, καὶ τρίτον

nos non periti sumus, perinde investigandam esse justitiam, ac si quis non acule cernentibus literas parvas proculque positas legendas mandasset, deinde animadvertisset aliquis, easdem literas esse alibi in majori quoque loco majores, atque inule operas pretium censuisset, ut eas primo legentes ita demum minores, an easdem sint, considerarent. Ita prorsus, Adimantus inquit. Sed quid tu simile in hac de justitia inquisitione vides, o Socrates? Dicam, inquam. Dicimusne, justitiam hominis unius esse, et dicimusne, etiam totius civitatis? Plane, inquit ille. Atque civitas nonne major uno viro? Major, inquit. Fortasse autem justitia. amplior in majori inest, faciliorque cognita. Quare, si vultis, primum in civitatibus inquiramus, qualenam sit. Deinde sic in singulis considerabimus, majoris ipsius similitudinem in minoris idea contemplantur. Itaque Plato, quum prius nos in civitate exercuisset, indicassetque, aliam populi partem dominari, aliam propugnare, tertiam aliam opi-

Ed. Chart. V. [251.]

Ed. Bas. I. (330. 331.)

ἄλλο τὸ δημιουργικὸν ἔθνος ἐν αὐτῇ, μεταβάς ἐπὶ τῇ
 ψυχῇ, καὶ κατ' αὐτὴν ἐπιδείκνυσιν ἔν μὲν τι μέρος εἶναι
 τὸ ἄρχον, ὅταν αὖ ἔχῃ, (331) ἕτερον δὲ τὸ ὑπηρετοῦν αὐτῇ,
 καθάπερ ἐν ταῖς πόλεσιν ὑπηρετεῖ τὸ στρατιωτικόν, τρίτον
 δὲ τὸ λοιπόν, ὃ τοῦ τρέφεσθαι τὸ σῶμα χάριν οἱ δημιουργ-
 οῦντες ἡμᾶς προσέθεσαν, πᾶν οἱ ἀγύμναστοι τοῦ διακρί-
 νειν ἀπ' ἀλλήλων τὰς ὁμοιότητας ἐν εἶναι νομίζουσιν,
 οὐ τρία τὰ εἰρημέτῳ μόρια τῆς ψυχῆς. ὅπως οὖν χρὴ
 γυμνάζεσθαι περὶ τὴν διάκρισιν αὐτῶν, ἐδίδαξεν ὁ Πλάτων
 ἐπὶ τι τῆς πόλεως διὰ πάσης σχεδόν τι τῆς Πολιτείας, [ἐπὶ
 τε τῆς ψυχῆς τὸ μὲν κυριώτατον τῆς διανοίας ἐν τῷ τε-
 τάρτῳ βιβλίῳ, τὸ δὲ ἐπόμετον αὐτῇ κατὰ τὰ ἄλλα. καιρὸς
 οὖν ἤδη καὶ τῶν εἰρημέτων αὐτῇ κατὰ τὸν Φαῖδρον ἀκοῦ-
 σαι. ἡ ἀπάτη πότερον ἐν πολὺ διαφέρει οὐσι γίγνεται μάλ-
 λον, ἢ ὀλίγον; ἐν τοῖς ὀλίγον. ἀλλὰ μὴν κατὰ μικρὸν
 καταβαίνων μᾶλλον λήσεις ἐλθὼν ἐπὶ τὸ ἐναντίον ἢ κατὰ
 μέγα. πῶς δ' οὐ; δεῖ ἄρα τὸν μέλλοντα ἀπατήσῃν μὲν
 ἄλλον, αὐτὸν δὲ μὴ ἀπατηθῆσθαι τὴν ὁμοιότητα τῶν ὄντων

ficem esse in ea, digressus ad animam, etiam in ea
 ostendit aliam partem esse, quae dominetur, quum beno
 habet, alteram, quae ipsi ministrat, quemadmodum in
 urbibus ministrat militaris, reliquam vero tertiam, quam
 alendi corporis gratia opifices nostri apposuerunt, etsi
 discernendo similitudines inter se imperiti unam esse sen-
 tiant, non tres commemoratas animae partes. Quomodo
 igitur in discretionem ipsarum exerceri conveniat, Plato
 docuit et in civitate per totum fere opus de Republica,
 et in anima sano principalissimam mentis partem in
 quarto libro, quae vero eam sequitur, in aliis. Oppor-
 tunum itaque jam est ea, quae in Phaedro complexus est,
 audire. *An deceptio in his, quae multum, an quae
 parum differunt, accidit? In his, quae parum. Atqui, si
 paulatim transferis, inscius magis ac imprudens ad con-
 trarium venies, quam si multum transfueris. Quidni?
 Oportet igitur eum, quicumque decepturus alium est,
 ipse minime decipiendus, similitudinem et dissimilitudinem*

Ed. Chart. V. [261.]

Ed. Basf. I. (331.)

καὶ ὁμοιότητα ἀκριβῶς διιδεῖν. ἀνάγκη μὲν οὖν. ἥ οὖν οἷός τ' ἔσται ἀλήθειαν ὑγνοῶν ἐκάστου τὴν τοῦ ὑγνοουμένου ὁμοιότητα μικράν τε καὶ μεγάλην ἐν τοῖς ἄλλοις διαγιγνώσκειν; ἀδύνατον. οὐκ οὖν τοῖς παρὰ τὰ ὄντα δοξάζουσι καὶ ἀπατωμένοις δῆλον ὥς τὰ πάθος τοῦτο δι' ὁμοιοτήτων τινῶν εἰσερέχουσι; γίγνεται οὖν οὕτως. ἔστιν οὖν ὅπως τεχνικός ἔσται μεταβιβάζειν κατὰ μικρὸν διὰ τῶν ὁμοιοτήτων ἀπὸ τοῦ ὄντος ἐκάστατα ἐπὶ τοῦναντίον ἀπάγων, ἢ αὐτὸς τοῦτο διαφασίζειν ὃ μὴ ἐγνωρικός, ὃ ἔστιν ἕκαστον τῶν ὄντων; οὐ μὴ ποτε. λόγων ἄρα τέχνην, ὡς διαίτης, ὃ τὴν ἀλήθειαν μὴ εἰδὼς, δόξας δὲ τεθηρευκώς, γελοῖαν τινὰ, ὥς ἔοικε, καὶ ἄτεχνον παρέξεται. ὅτι δ', ὥς Ἱπποκράτης ἔλεγε, τινὰ μὲν ἔστι ῥᾶστα γνωσθῆναι, τινὰ δ' οὐκ ἔστι, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν ῥᾶστων ποιητέον, ἃ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμολόγηται διὰ τὴν ἐνάργειαν. οὕτως καὶ ὁ Πλάτων ἐγύγνωσκεν· μάθοις δ' ἂν ἐκ τῆσδε τῆς ῥήσεως αὐτοῦ. ἀφ' οὖν οὐ παντὶ δῆλον τό γε τοιόνδε, ὥς περὶ μὲν ἓνα τῶν τοιούτων ὁμοιοητικῶς ἔχομεν, περὶ δ' ἓνα στασιαστι-

rerum exquisitis dignoscatur. Necessarium est. Numquid igitur uniuscujusque veritatis inscius poterit ejus, quod ignorat, similitudinem in universis parvam aut magnam judicare? Nequaquam. Ergo illos, qui prae rerum naturam opinantur, falsique sunt, constat propter similitudines aliquas sic esse affectos. Sic accidit. Non igitur poterit quisquam, si rem quancunque ignoraverit, artificiose aliquem sensumque a vero in contrarium per similitudines aliquas sigillatim traducere, aut errorem hunc in se ipso vitare? Nunquam. Igitur quicumque veritatem ignorat et opinionibus ducitur, dicendi quoque facultatem, ut videtur, inertem exhibet et ridiculam. Caeterum, ut Hippocrates dixit, alia esse cognitu facillima, aliqua non esse, initium a facillimis faciendum est, quae etiam omnibus hominibus propter evidentiam in confesso sunt. Ita etiam Plato sensit, id quod ex ipsius verbis condiscas. An non constat cuique, quod in aliis, dum loquimur, idem sentimus omnes, in aliis vero

Ed. Chart. V. [251. 252.]

Ed. Bas. I. (331.)

καὶ; δοκῶ μὲν ὃ λέγεις μανθάνειν, ἔτι δ' εἰπέ σαφέστερον. ὅταν τις ὄνομα εἴπῃ σιδήρου ἢ ἀργύρου, ἅρ' οὐ τὸ αὐτὸ πάντες διανοήθημεν; καὶ μάλα. τί δ', ὅταν δικαίου ἢ ἀγαθοῦ; οὐκ ἄλλος ἄλλη φέρεται, καὶ ἀμφισβητοῦσιν ἀλλήλοις τε καὶ ἡμῖν αὐτοῖς; πάνυ μὲν οὐν. ἐν μὲν ὅρα τοῖς συμφωνοῦμεν, ἐν δὲ τοῖς οὐ. οὕτω. ποτέρωθεν οὐν εὐαπατητότεροί ἐσμεν, καὶ ἡ ῥητορικὴ ἐν ποτέροις μᾶλλον δύταται εἶναι; δηλονότι ἐν οἷς πλανώμεθα. οὐκοῦν τὸν μέλλοντα τέχνην ῥητορικὴν μετιέναι πρῶτον μὲν δεῖ ταῦτα ὁδῷ ἠρῆσθαι, καὶ εἰληφέναι τινὰ χαρακτηρισμὸν ἐκατέρου τοῦ εἰδους, ἐν ᾧ τε ἀνάγκη τὸ πλήθος πλανᾶσθαι, καὶ ἐν ᾧ μή. [252] καλὸν γοῦν, ὃ Σώκρατες, εἶδος εἶναι ἂν κατανοηκῶς ὁ τοῦτο λαβών. ἔπειτά γε οἶμαι πρὸς ἐκάστην γιγνόμενον μὴ λανθάνειν, ἀλλ' ὁξέως αἰσθάνεσθαι, περὶ οὗ ἂν μέλλῃ ἱερεῖν, ποτέρου ὅν τοῦ γένους τυγχάνει. τί μήν; τί οὐν; τὸν ἔρωτα πότερον φῶμεν εἶναι τῶν ἀμφισβητησίμων, ἢ τῶν μή; ἀμφισβητησίμων θήπου. ἢ οἶε ἂν σοὶ συγχαρῆσαι

non idem? Quamvis, quod ais, intelligere videor, planius tamen ut dicas cupio. Quando quis ferri nomen aut argenti pronunciat, id omnes protinus intelligimus? Prorsus. Quid, cum iusti vel boni nomen? nonne alius alio fertur, atque cum aliis, atque nobiscum ipsi ambigimus? Magnopere. In aliis ergo consentimus, in aliis dissentimus. Sic est. Ubinam facilius falli possumus, et in quibus horum rhetorica plus valet? Nimirum in quibus ambigimus. Oportet igitur eum, qui rhetoricam sit affecturus, primum hanc via adinvenisse, et quendam characterem utriusque speciei percepisse, et ubi necesse est multitudinem falli, et ubi non. Prasclaram quandam, o Socrates, agnosceret speciem, qui cogitatione id, caperet. Deinde arbitror oportere nihil eum subterfugere, quum ad singula venerit, sed acute sentire id, de quo dicturus sit, utrius sit generis. Cur non? Quid porro amorem? utrum ex iis, de quibus ambigitur, an ex iis, de quibus non ambigitur, esse dicimus? Ex iis, de quibus ambigitur, nimirum. An putas eum tibi illa de

Ed. Chart. V. [252.]

Ed. Bsf. I. (351.)

εἰπεῖν, ἃ δὴ εἶπες περὶ αὐτοῦ, ὥς βλάβῃ τέ ἐστι τῷ ἔρω-
μέτῳ καὶ ἐρῶντι, καὶ αὐτὸς ὥς μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τυγχάνει;
ἄριστα λέγεις. αὕτη μὲν ἡ ῥῆσις ἐν τῷ Φαίδρῳ γέγραπται,
διδύσκοντος αὐτοῦ, μηδεμίαν ἀμφισβήτησιν ἔχειν τὰ τοῖς φυσι-
κοῖς κριτηρίοις ἐναργῶς ὑποπίπτοντα, ἐν οἷς δὴ τοι μὲν ὅλως
ὑποπίπτει τοῖς κριτηρίοις τούτοις, ἢ ἀμυδρῶς ὑποπίπτει, τὴν
ἀμφισβήτησιν γίνεσθαι, καὶ χρὴ γυμνάσθαι κατὰ ταῦτα
διακρίνοντα τὰς τῶν πραγμάτων ὁμοιότητας. ἐνι γὰρ οὕ-
τως ἔχει πρὸς ἀλλήλα κατὰ τὰς τῶν ἐν αὐτοῖς ὁμοιότητας,
ἢ τὴν παραλλαγὴν, ὥς κατὰ τι μὲν ὑπάρχειν ὅμοια, κατὰ
τι δ' ἀνόμοια. καὶ χρὴ τῶν τοιούτων διαγνωστικὸν τὸν
τεχνίτην εἶναι, ὥς ἀκριβῶς τε ἅμα καὶ ταχέως δύνασθαι
γνωρίζειν, εἰ ὅμοιά ἐστιν ἀλλήλοις ἢ ἀνόμοια. ὅπερ οὖν αἰεὶ
καὶ λέγοντός μου καὶ γράφοντος ἀκούεις, ἀκούσῃ πάντως
καὶ νῦν. ἡ καθόλου μέθοδος χωρὶς τοῦ γυμνασθῆναι κατὰ
πολλὰ τῶν ἐν μέρει τεχνίτην ἀγαθὸν οὐχ οἷα τέ ἐστιν ἐρ-
γασσάσθαι. καὶ τοῦτ' ἐπὶ πασῶν ἐνεστὶ σοι θυσάσασθαι τῶν

*se dicere concessurum, quae supra dicebas, quod videli-
cet amato simul atque amanti perniciosum est, ac rursus
quod omnium maximum est bonorum? Optime dicis.*
Haec verba in Phaedro scripta sunt, ubi docet ipse, ne
unam quidem dubitationem habere, quae naturalibus
iudicii instrumentis manifesto subjiciuntur; in quibus vero
neutiquam his instrumentis subjiciuntur, aut obscure sub-
jiciuntur; ambiguitatem fieri; ac convenit esse exercita-
tum eum, qui in his rerum similitudines discernat. Non-
nulla enim secundum similitudines vel immutationem
eorum, quae ipsis insunt, ita sibi invicem respondent, ut
in aliquo sint similia, in aliquo dissimilia; oportetque
talia internoscentem esse artificem, ut accurate simul et
celeriter queatprehendere, an inter se similia sint, an
dissimilia. Quod igitur semper et dicentem me et scri-
bentem audis, id in praesentia etiam omnino auditorus
es. Generalis methodus citra multorum particularium
exercitationem bonum efficere artificem non potest: id
quod in omnibus ejusmodi licet conspicias, in nonnullis

Ed. Chart. V. [252.]

Ed. Bas. I. (331.)

τοιούτων, ἐπ' ἐνιά γε μὴν οὕτως ἰσχυρὰν δύναμιν ἔχον, ὥς
τὴν μὲν καθ' ὅλον μέθοδον ἐνιαυτῷ μόνῳ δύνασθαι τελεῶ-
τατα μαθεῖν, τὴν δ' ἄσκησιν, εἰ μὴ δι' ὅλου τοῦ βίου
γένοιτο, κολούειν εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα. καὶ φαίνεται γε
σαφῶς οὕσα τοιαύτη τέχνη λογιστικὴ τε καὶ ῥητορικὴ, καὶ
ἡ διὰ τῶν ὀργάνων ἐνεργοῦσα μουσικὴ. τοσαύτης μὲν οὖν
ἁσκήσεως ἀποδεικτικὴ μέθοδος οὐ δεῖται· χρήζει γοῦν οὐκ
ὀλίγης καὶ αὐτῇ. γυμνάζεσθαι γοῦν χρή γυμνασίαν καθ'
ἐκάστην ἄσκησιν τέχνης ἐν ὕλαις, ὣν τὰς χρησίμους τῷ βίῳ
πράξεις δεόμεθα. καὶ γὰρ ὅτι μάλιστα τὴν φύσιν ἀρίστην
εἰς ἔχων εἰς ὀτιοῦν ἔργον ἀμελήσῃ τῆς ἁσκήσεως, οὐδεὶς
τῶν ἀπολειπομένων μὲν τῇ φύσει, πλεονεκτούντων δὲ τῇ
κατὰ τὴν ἄσκησιν ἐπιμελείᾳ βελτίων ἐστί. νόησον γοῦν
τίνα τῇ τε τῶν σκελῶν κατασκευῇ καὶ τῇ τοῦ παντός
σώματος ῥώμῃ κάλλιστα διακείμενον, ἡμεληκότα δὲ τῆς
φύσεως εἰς τοσοῦτον, ὥς πρὸς τῷ μηδέποτε θραμπεῖν ἔτε
κἄν τῷ περιπατεῖν ἢ βλαβεύοντα διατελεῖν, ὥς ἀδύνατόν

tamen adeo validam obtinet vim, ut universalem metho-
dum uno anno solo absolutissime queas discere, exerci-
tationem vero, nisi per totam vitam fiat, ad artis opera
parum proficere. Atque apparet manifeste esse talis ars
ratiocinatrix et rhetorica, item quae per instrumenta ope-
ratur musica. Tanta igitur exercitatione demonstrativa
methodus non indiget, etsi ipsa quoque haud exiguam
requirat. Itaque laborandum est in unaquaque artis
exercitatione circa materias, quarum actiones vitae utiles
expetimus. Quamvis enim naturam aliquis vel multo
praestantissimam ad quodcunque opus habeat, exercitatio-
nem verò negligat, nullo eorum, qui natura destituuntur,
exercitationis autem cura ac sedulitate vincunt, praestan-
tior est. Considera igitur quendam crurum structura et
totius corporis robore optime dispositum, sed qui natu-
ram adeo neglexerit, ut, praeter quod nunquam currat,
etiam inter ambulandum semper vacillet, nullo modo hic

Ed. Chart. V. [252.]

Ed. Bas. I. (331.)

ἔστι τοῦτον Ὀλυμπιονίκην γενέσθαι χωρὶς τοῦ τὴν ἔμ-
προσθιν ἀργίαν ἀποθέμετον εἰς ἔθος ἑαυτὸν μεταστῆσαι
γυμνασίῳ τῶν κατὰ φύσιν, οὐδὲ τούτῳ τῶν τυχόντων,
ἀλλὰ μάλιστα οἷά ἐστιν οἰκεῖα σκέλσαι, ὥς, ἐάν γέ τις
παρελάβῃ τὸν οὕτως πεφυκότα μεταβαίνειν μὲν ἐπὶ
λεπτοῦ σχοινίου διδάξῃ, πρὸς ξύλον δὲ ὄρθιον ἀναρρί-
χῆσθαι, καθάπερ οἱ θαυμαστοί διδάσκουσι τοὺς μα-
θητάς, οὐ μόνον οὐκ ἂν ἔλοιτο τίκην Ὀλυμπιονίκην,
ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐπιτυχόντων ἀνθρώπων ὠκύτερος ἂν ποτε
ὀφθείη· τοῦτ' οὖν Ἰπποκράτης τε καὶ Πλάτων γέγραπται,
παραδείγματα γράψαντες εἰς τὰς τέχνας καὶ πάσας
τὰς κατὰ τὸν βίον πράξεις χρήσιμα. παραθήσομαι δὲ
ὀλίγα χάριν τοῦ συνοφθῆναι τὴν ἰδίαν αὐτῶν. οὐ μὴν
καὶ ἀρκεσθῆναι γε τοῖς ἀξιῶ τοὺς βουλομένους γενέ-
σθαι τεχνίτας κατὰ τὰς τέχνας, ὥς ἂν αὐτοὶ τυγχάνω-
σιν ἀσκούντες, ἀλλὰ γυμνάζεσθαι διὰ παντός, ὥσπερ οἱ
ῥητορικοὶ γυμνάζονται καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὑποθέσεις
ἐνέειποντες ἐπιτηδεύουσιν εἰς τὴν προκειμένην ἀσκήσιν.

in Olympicis victor evadere poterit, nisi, priore segnitie
deposita, ad naturalium exercitationum consuetudinem
se ipsum transferat, neque harum quarumlibet, sed
maxime qualis est cruribus propria. Nam si quis hoc
pacto natum accipiens per funiculum tenuem ambulare
doceat, ad lignum autem rectum ascendere, quemadmo-
dum rerum mirabilium gestores illi discipulos docent,
non modo non Olympicorum victoriam retulerit, sed ne
vulgaribus quidem hominibus velocior unquam videbitur.
Hoc itaque Platoni et Hippocrati proditum est, qui
exempla artibus et omnibus vitae actionibus utilia con-
scripserunt. Apponam autem pauca, ut species ipsorum
inspiciatur; non tamen sufficere haec existimo his, qui
artifices volunt fieri illarum artium, quascunque ipsi co-
lant, verum ut exercitentur perpetuo, quemadmodum
rhetorici, qui argumenta quotidie proposito instituto ido-
nea inveniunt.

Ed. Chart. V. [253.]

Ed. Bas. I. (331, 332.)

Κεφ. γ'. [253] Ελλήφθω δὴ παρὰ Πλάτωνος μὲν πρῶτον, ὃ κατὰ τὸ πέμπτον τῆς Πολιτείας ἐδίδασκεν; ἐνθα περὶ τῆς τῶν γυναικῶν φύσεως ἄρχεται τῶν αὐτῶν ἐπαγγελμάτων τοῖς ἀνδράσιν ἀξίων μετέχειν αὐτάς, ὡς ἂν καὶ τὴν αὐτὴν ἐχούσας φύσιν, εἰς αὐτὸς ἀντιλαμβάνεται τοῦ λόγου. φησὶ δ', οὐκ ἂν ἴσως συγχωρῆσαι τινα τὴν αὐτὴν εἶναι φύσιν ἄρρενός τε καὶ θήλειος σώματος; ἐπιδείκνυσί τε, κατὰ τὴν αὐτὴν ἔφη. ἔχει δ' ὁ σύμπτως λόγος αὐτοῦ κατὰ τὰς. τὰς θηλείας τῶν φυλάκων κυνῶν πότερα ξυμφυλάττειν οἴομεθα δεῖν, ἢ περὶ ἂν οἱ ἄρρενες φυλάττωσι, καὶ ξυνθηρεύειν, καὶ τὰ ἄλλα κοινῇ πράττειν, ἢ τὰς μὲν οἰκουρεῖν ἐνδον ὡς ἀδινάτους διὰ τὸν τῶν σκυλάκων τόκον τε καὶ τροφήν, τοὺς δὲ πορεῖν τε καὶ πᾶσαν ἐπιμέλειαν ἔχειν περὶ τὰ ποίμνια; κοινῇ, ἔφη, πάντα, πλην ὡς ἀσθενεστέρας χροῖμεθα, τοῖς δ' ὡς ισχυροτέροις. οἷόν τ' οὖν, ἔφη, ἐγὼ, ἐπὶ τὰ αὐτὰ χορηγεῖν τινα ζῶον, ἔαν μὴ τὴν αὐτὴν τροφήν τε καὶ (332) παιδείαν ἀποδιδῶς; οὐχ οἷόν τε. εἰ ἄρα ταῖς γυναιξὶν ἐπὶ τὰ αὐτὰ χρῆσθαι καὶ τοῖς ἀνδράσι, τὰ αὐτὰ καὶ διδασκῆναι

Cap. III. Sumatur jam a Platōne primum, quod in quinto de Republica docuit, ubi de natura mulierum incipit, eadem ipsis cum viris studia tractare praeicipiens; deinde ipse sermonem aggreditur atque, non concessurum fore aliquem, eandem esse naturam et maris et foeminae corporis, ac ostendit, in quo eandem dixerit; tota vero ipsius oratio sic habet. *Utrum inter canes gregis custodes foeminas ipsas censemus una eadem custodire debere, et una venari, ac caetera omnia communiter facere? An foeminas quidem intus quasi domestica observare opera, ut quae nequeant alia obire propter ipsum catulorum partum et nutrimentum, masculos autem labores subire, omnemque armenti curam gerere? Communiter his, inquit, omnia tribuimus, nisi quod foeminis ut imbecillioribus, maribus ut robustioribus utimur. Fieri potest, ut animali aliquo ad eadem utaris, nisi eadem ratione nutritis erudierisque? Non profecto. Si ergo foeminis ad eadem utemur ac*

Ed. Chart. V. [253.]

Ed. Bas. I. (332.)

αὐτάς. καί. μουσική μὲν ἐκείνοις καὶ γυμναστικὴ ἐδόθη.
 καί. καὶ ταῖς γυναῖξιν ἄρα τούτοις τὸ τέχνα, καὶ τὰ περὶ
 τὸν πόλεμον ἀποδοτέον τε καὶ χρηστέον κατὰ ταυτά. ἐν
 τούτοις καθόλου προειπὼν ὁ Πλάτων, ὅτι τῶν αὐτῶν ἀπάν-
 των ἐστὶ μεταδοτέον τῷ θήλει γένει, μετὰ ταῦτα καὶ περὶ
 γυμνασίαν ὅσα γυμνοὶ γυμναζόμεθα, καὶ περὶ τῆς ἐπὶ τῶν
 ἱκπῶν ὀχήσεως, ὅσα τε πολέμων ἕνεκα διδύσκειται καὶ ἀσκεί-
 ται, μετέχειν ἀξιῶ καὶ τὰς γυναῖκας, ἐπ' αὐτῶν δ' ἀντι-
 λαμβανόμενος τοῦ λόγου τάδε φησὶ. βούλει αὖν, ἦν δ' ἐγὼ,
 ἡμεῖς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀμφισβητήσωμεν,
 ἵνα μὴ ἔρημα τὰ τοῦ ἐτέρου λόγου πολιορκηται; οὐδὲν, ἔφη,
 κωλύει. λέγωμεν δὴ ὑπὲρ αὐτῶν, ὅτι, ὦ Σώκρατες τε καὶ
 Γλαύκων, οὐδὲν δεῖ ὑμῖν ἄλλους ἀμφισβητεῖν, αὐτοὶ γὰρ ἐν
 ἀρχῇ τῆς κατοικήσεως, ἣν οἰκίζετε πόλιν, ὁμολογεῖτε δεῖν
 κατὰ φύσιν ἕκαστον ἵνα ἐν τῷ αὐτοῦ πράττειν, ὁμολογήσα-
 μεν, οἶμαι. πῶς γὰρ οὐ; ἔστιν οὖν ὅπως οὐ πάμπολυ δια-
 φέρει γυνὴ ἀνδρὸς τὴν φύσιν; πῶς οὐ διαφέρει; οὐκ οὖν
 ἄλλο καὶ ἔργον ἑκατέρῳ προσήκει προστάττειν τὸ κατὰ τὴν

*viris, in eisdem erudire decet. Certo. Musica autem et
 gymnastica illis concessa est. Sane. Mulieribus igitur
 artes has similiter et res bellicas tribuendas sunt, ad
 eademque his uti decet. In his generatim Plato praeles-
 tus, quod omnis eadem muliebri generi distribuenda sunt,
 postea etiam de exercitiis, quae nudi obimus, et de equi-
 tatu, quaeque bellorum causa docentur exercenturque,
 cenlet etiam mulieres aggredi. Porro de ipsis sermonem
 occipiens, haec ait. Vis ergo, ut nos aliorum causa no-
 nis ipsis adversetur dubitando, num sine defensione, quae
 sunt rationis alterius, oppugnentur? Nihil prohibet. Dicam
 igitur sub eorum persona hunc in modum: Nihil opus est,
 o Socrates atque Glaucō, ut alii vobis repugnent; nam
 inter vos statim a principio condendas civitatis constituit,
 oportere secundum naturam unumquemque unum quippiam,
 quod suum esset, peragere. Constituit, quidni? Estne
 igitur ubi non longe mulier ipsa natura a viro differt?
 Cur non differat? Ergo nonne opus utrique aliud pro na-*

Ed. Chert. V. [253.]

Ed. Bas. I. (332.)

ἐαυτοῦ φύσιν; τί μήν; πῶς οὖν οὐχ ἁμαρτάνετε τυτὴ, καὶ τὰταττία ὑμῖν αὐτοῖς λέγετε φάσκοντες αὐ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας δεῖν τὰ αὐτὰ πράττειν, πλείστον κεχωρισμένην φύσιν ἔχοντας; ἔξεις τι, ὦ θαυμάσιε, πρὸς ταυτὶ ἀπολογεῖσθαι; ἐν τούτοις εἰπὼν τινα περὶ τῆς ἀντιλογικῆς δυσάμειως, ἐφεξῆς γράφει τὴν ῥῆσιν τῆς ἀντιλογίας ᾧδε πως. κινδυνεύουмен οὖν ἄκοιτες ἀντιλογίας ἀπεισεσθαι. πῶς; τὸ τὴν αὐτὴν φύσιν, ὅτι οὐ τῶν αὐτῶν δεῖ ἐπιτηδεύματων τυγχάνειν, πάνυ ἀνδρείως τε καὶ ἐριστικῶς κατὰ τὸ ὄνομα διώκομεν, ἐπεσκεψάμεθα δὲ οὐδ' ὅτι οὐ, τί εἶδος τὸ τῆς εἰρέας τε καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως, καὶ πρὸς τί τεττον ὠριζόμεθα τότε τὰ ἐπιτηδεύματα ἄλλῃ φύσει ἄλλα, τῇ δὲ αὐτῇ τὰ αὐτὰ ἀπεδίδουμεν. οὐ γὰρ οὖν, ἔφη, ἐπεσκεψάμεθα, τοιγύρτοι, εἶπον, ἔξεστιν ἡμῖν, ὡς εἴκειν, ἀνερωτῆν ἡμᾶς αὐτοὺς, εἰ ἡ αὐτὴ φύσις φαλακρῶν καὶ κομητῶν, καὶ οὐχ ἡ ἐναντία, καὶ ἐπειδὴν ὁμολογῶμεν, ἐναντίαν εἶναι, ἐν φαλακροῖ σκυ-

sura utriusque est tribuendum? Procul dubio. Quomodo igitur oberratis nunc vobisque ipsi contradicitis, quandoquidem affirmatis, viros et mulieres oportere eadem operari, cum tamen natura valde inter se discrepent? Habebisne, o vir mirifice, quid ad haec respondeas? Quum is quaedam de facultate contradictoria dixisset, deinceps subiungit verba contradictionis hunc in modum. Adducimur sans invitè contradictionem attingere. Qua ratione? quod natura eadem opera eadem tractare non debeat, fortiter admodum et contentiose, si verba inspicias, contendimus. Consideravimus autem nullo pacto, quas species alterius ejusdemve naturae sit, et quorsum respicientes tunc descripserimus, quando diversas naturas studia diversa, eidem vero eadem attribuebamus. Certe nequaquam id cogitavimus. Caeterum licet nobis, ut videtur, a nobis ipsis exquirere, numquid eadem natura calvorum sit et comiatorum, an contraria potius; ac postquam concesserimus, esse contrariam, si calvaria incidant, calceosque conficiant, haudquaquam

Ed. Chart. V. [253. 254.]

Ed. Bas. I. (332.)

τοιομοῖσι, μὴ ἔῃν κομήτας, ἔάν δ' αὖ κομήται, μὴ τοὺς
 ἐτέρους. [254] γελοῖον μὲν τῶν εἶη, ἔφη. ἄρα κατ'
 ἄλλο τι, εἶπον ἔγω, γελοῖον, ἢ ὅτι τότε οὐ πάντως τὴν
 αὐτὴν καὶ τὴν ἐτέραν φύσιν ἐτιθέμεθα, ἀλλ' ἐκείνο τὸ
 εἶδος τῆς ἀλλοιώσεως τε καὶ ὁμοιώσεως μόνον ἐφυλάττομεν
 τὸ πρὸς αὐτὰ ταῖνον τὰ ἐπιτηδεύματα; ὅσον λατρικὴν μὲν
 καὶ λατρικὴν τὴν ψυχὴν ἔχοντα τὴν αὐτὴν φύσιν ἔχειν
 ἐλέγομεν. ἢ οὐκ οἶσι; ἔγωγε. λατρικὸν δέ γε καὶ τεκτονικὸν
 ἄλλην; πάντως που. οὐκοῦν, ἦν δ' ἔγω, καὶ τὸ τῶν
 ἀνδρῶν καὶ τὸ τῶν γυναικῶν γένος, ἔάν μὲν πρὸς τέχνην
 τινὰ ἢ ἄλλο ἐπιτηδεῦμα διαφέρον φαίνεται, τοῦτο δὲ φή-
 σομεν ἐκατέρῳ δεῖν ἀποδιδόναι, ἔάν δ' αὐτῷ τούτῳ φαίνη-
 ται διαφέρειν, πῶ τὸ μὲν θῆλυ τίκειν, τὸ δ' ἄρρεν ὀχεύειν,
 οὐδέν τί πω φήσομεν μᾶλλον ἀποδεδεῖχθαι, ὥς πρὸς ὃ
 ἡμεῖς λέγομεν διαφέρειν γυνὴ ἀνδρὸς, ἀλλ' ἔτι οἰησόμεθα
 δεῖν τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν τοὺς τε φύλακας ἡμῶν καὶ τὰς
 γυναῖκας αὐτῶν. καὶ ὁρθῶς γ', ἔφη. οὐκοῦν μετὰ τοῦτο

*finere comatos homines eadem facere, fin autem comati,
 calvos nequaquam permitttere. At ridiculum id esset, inquit.
 An ob aliud ridendum istud, quam quod tunc non omnino
 eandem et diversam naturam posuimus, sed illam duntaxat
 dissimilitudinis et similitudinis speciem observavimus, quae
 ad ipsa eadem studia pertinebat? quemadmodum medi-
 cum et hominem habentem animum idoneum medicinae
 studiis naturam eandem habere diximus. An non censet?
 Equidem. Medicum vero et architectum aliam? Omnino.
 Quare virorum mulierumque genus si ad artem aliquam
 aut studium aliud inter se in aliquo differre videantur,
 hoc utrique assignandum esse dicemus; fin autem hoc ipso
 duntaxat discrepare invicem videantur, quod foemina
 quidem concipit, vir gignit, nihilo magis admitteremus
 ostensum fuisse, quantum ad id, de quo nunc nos loqui-
 mur, spectat, quod a viro foemina differat, sed adhuc
 censebimus, tam custodes nostros quam mulieres ipsorum
 eadem apud nos exercere debere. Recte nimirum. Nonne*

Ed. [Chart. V. {254.}]

Ed. Bas. I. (332.)

καλούμεν τὸν τὰ ἐναντία λέγοντα τοῦτο αὐτὸ διδάσκειν ἡμᾶς, πρὸς τίνα τέχνην ἢ τί ἐπιτήδευμα τῶν περὶ πόλεως κατασκευὴν, οὐχ ἡ αὐτὴ, ἀλλ' ἑτέρα φύσις γυναικὸς τε καὶ ἀνδρός. δίκαιόν γ' οὖν. τάχα τοίνυν ἄν, ὅπερ σὺ ὀλίγον πρότερον ἔλεγες, εἴποι ἂν καὶ ἄλλος, ὅτι ἐν μὲν τῇ παρα-
χρῆμα ἱκανῶς εἰπεῖν οὐ ῥάδιον, ἐπισκεψαμένην δὲ οὐδὲν χαλεπόν. εἴποι γάρ ἂν. βούλει σὺν δεώμεθα τοῦ τὰ τοι-
αῦτα ἀντιλέγοντός μοι ἀκολουθεῖσαι ἡμῖν, ἐν πως ἡμεῖς ἐκεῖτο ἐνδειξώμεθα, ὅτι οὐδὲν ἐστὶν ἐπιτήδευμα ἰδίων γυναικί πρὸς διοίκησιν πόλεως; πάνυ γε. ἴθι δὴ, φήσομεν πρὸς αὐτόν, ἀποκρίνου' ἄρ' οὕτως ἔλεγες, τὸν μὲν εὐφυῆ πρὸς τι εἶναι, τὸν δὲ ἄφυῆ, ἐν ᾧ ὁ μὲν ῥάδιως τε μαθήσεται, ὁ δὲ χαλεπῶς, καὶ ὁ μὲν ὑπὸ βραχείας μαθήσεως ἐπιπολύ εὐρετικός εἴη οὐ ἔμαθεν, ὁ δὲ πολλῆς μαθήσεως τυχὼν καὶ μελέτης μὴδὲ ἂ ἔμαθε σώζοιτο, καὶ τῷ μὲν τὰ τοῦ σώμα-
τος ἱκανῶς ὑπηρετοῖ τῇ διανοίᾳ, τῷ δ' ἐναντιοῦτο. ἀρε

post hæc jubemus eum, qui contraria dicit, hoc ipsum nobis ostendere, ad quam artem quodve officium ex iis, quas instituendas civitati conducunt, non eadem sit, sed diversa viri mulierisve natura? Sic utique decet. Forte, quod tu paulo antè dicebas, alius quoque dicere poterit, subito quidem, quantum satis sit, dicere non facile esse, sin autem cogitetur, haud multum difficile. Diceret utique. Vis ergo oremus eum, qui hæc nobis opponit, ut aures nobis præbeat, attendatque, si qua ratione ostendere queamus, nullum esse studium ad gubernandam civitatem mulieri proprium? Omnino. Age itaque, dicamus ad eum, responde, numquid ita dicebas, ad aliquod opus aliquam dextro sinistroque ingenio præditum esse, ex eo intelligi, quod ille facile quippiam addiscit, ille difficile, et hic, si exiguum quid ab aliquo didicerit, ex eo ipse plurimum inveniat, ille vero, cum plura didicerit meditatiusque sit, paulo post obliviscitur, atque alteri corporis membra abunde menti subserviunt, alteri contra. An alia præter hæc sunt, quibus homi-

Ed. Chart. V. [254.]

Ed. Bas. I. (332.)

ἀλλ' ἅττα ἐστὶν, ἣ ταῦτα, οἷς τὸν εὐφυῆ πρὸς ἑκάστου καὶ τὸν μὴ ὀρίζου; οἷδεις, ἣ δ' ὄς; ἄλλα φήσας. οἷσά τι οὖν ὑπὸ ἀνθρώπων μελετώμενον, ἐν ᾧ οὐ πάντα ταῦτα τὸ τῶν ἀνδρῶν γένος διαφερόντως ἔχει τοῦ τῶν γυναικῶν; ἢ μακρολογούμεν τὴν θ' ὑφαστικὴν λέγοντες καὶ τὴν τῶν ποπάων τε καὶ ἐφημέτων θεράπειαν, ἐν οἷς δὴ τι δοκεῖ τὸ γυναικῶν γένος εἶναι, οὐ καὶ καταγελαστότακόν ἐστι πάμπαν ἡττώμενον; ἀληθῆ λέγεις, ἔφη, ὅτι πολικρατεῖται ἐν ἅπασιν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τὸ γένος τοῦ γένους. γυναικες μέντοι πολλὰ καὶ πολλῶν ἀνδρῶν βελτίους εἰς πολλὰ, τὸ δ' ὅλον ἔχει, ὡς σὺ λέγεις. οὐδέν ἐστιν ἄρα, ὦ φίλε, ἐπιτήδευμα τοῖς πόλιν διοικούντων γυναικός, διότι γυνή, οὐδὲ ἀνδρὸς, διότι ἀνὴρ, ἀλλ' ὁμοίως διασπαρμέναι αἱ φύσεις ἐν ἀμφοῖν τοῖς ζώων, καὶ πάντων μὲν μετέχει γυνὴ ἐπιτήδευσμάτων κατὰ φύσιν, πάντων δ' ἀνὴρ, ἐπὶ πᾶσι δ' ἀσθενέστερον γυνὴ ἀνδρός. πάνυ γε. τί οὖν ἀνδράσι ταῦτα προστόξομεν, γυναικὶ δ' οὐδέν; ἢ καὶ πῶς; ἀλλ' ἔστι γάρ, οἶμαι, ὡς

neim aliqua indola bona praeditum a mala praedito distinguis? Nullus alia dixerit. Nostine, aliquid ab hominibus exerceri, in quo non omnia eadem virorum genus et excellentius habeat, quam mulierum genus? An late verbis vagabimur, texendi artificium commemorantes, placentarumque et obsoniorum confectionem, in quibus aliquid esse genus mulierum videtur, ubi maxime ridiculum sane apparet, quum vincitur? Vera loqueris, quia longe in omnibus (ut sic dixerim) genus a genere superatur. Mulieres autem multas multis viris ad multa praestantiores. Totum ita habet, ut dicis. Nullum igitur est, o amice, inter eos, qui civitatem gubernant, studium mulieris proprium, qua mulier est, aut viri proprium, qua vir, sed aeque dispersas in animantibus utriusque naturae, et omnium studiorum natura compos est mulier; item et vir; in omnibus autem foemina imbecillior viro. Sic est prorsus. Quid igitur? viris omnia praecipimus, mulieri autem nihil? At quomodo? Est utique, ut nos affirmamus, inter mulieres quoque alia medicinae

Ed. Chart. V. [251. 255.]

Ed. Bas. I. (332.)

ῥησομεν, καὶ γυνὴ ἰατρικὴ, ἣ δ' οὐ, καὶ μουσικὴ, ἣ δ' μμουσός, φύσει. τί μήν; γυμναστικὴ δὲ ἄρ' ἢ καὶ πόλεμικὴ, ἣ δὲ ἀπόλεμος καὶ οὐ φυλογυμναστικὴ; οὐκ ἔγωγε. τί δὲ φιλόσοφος τε καὶ θυμωδὴς, ἣ δὲ ἄθυκος καὶ μισόσοφος; ἔστι καὶ ταῦτα. ἔστιν ἄρα καὶ φυλακικὴ γυνή, ἣ δ' οὐ. ἣ οὐ τοιαύτην καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν φυλακικῶν φύσιν ἐξελέξαμεθα; τοιαύτην μὲν οὖν. καὶ γυναικός ἄρα καὶ ἀνδρός ἢ αὐτὴ φύσις εἰς φυλακὴν πόλεως, πλὴν ὅσα ἢ μὲν ἀσθενεστέρα, ὃ δ' ἰσχυρότερός ἐστι. φαίνεται. [255] καὶ γυναῖκες ἄρα τοιαῦται τοῖς τοιοῦτοις ἀνδράσι, ἐλκετέαι σφτοικεῖν τε καὶ φυλάττειν, ἐπεὶ πῦρ εἰσὶν (χαναὶ καὶ ξυγγεῖς αὐτοῖς τὴν φύσιν. πάντ' γε. τὰ δ' ἐπιτηδεύματα οὐ ταῦτα ὑποδοχέα ταῖς αὐταῖς φύσεσι; ταῖτά. ἤκουον ἄρα εἰς τὰ πρότερα περιφερόμενοι καὶ ὁμολογοῦμεν, μὴ παρὰ φύσιν εἶναι ταῖς τῶν φυλάκων γυναιξὶ μουσικὴν τε καὶ γυμναστικὴν ἀποδιδόναι. παντάπασι μὲν οὖν. ἐν τοιοῖς ἅπασιν ἐφ' ἑνὸς παραδείγματος τοῦ τῶν γυναικῶν

apta, alia minime, alia musicae, alia a Musis natura abhorret. Quidni? Et alia quidem ad exercitationes gymnasticas et rem militarem prompta, alia vero ad haec inepta. Sic arbitror. An non una quidem sapientiae studiosa est, altera sapientiam spernit? et una elato animo, altera demisso? Et his assentior. Est ergo et inter foeminas quaedam ad custodiendum idonea, quaedam minime. An non naturam quandam huiusmodi civitatem custodientium virorum elegimus? Ejusmodi certa. Mulieris itaque et viri eadem ad custodiendam civitatem natura, nisi quod haec imbecillior, illa robustior existat. Ita apparet. Mulieres itaque tales eligendas sunt, ut una cum viris et colant et custodiant civitatem, postquam idoneas sunt et natura ipsis cognatae. Omnino. Studia vero nonne eadem ei-dem naturis sunt tribuenda? Eadem. Venimus igitur ad priora illa longo circuitu, fatemurque, non esse contra naturam, ut eustquidam mulieres musicam et gymnasticam exerceanur. Prorsus. In his omnibus uno exemplo mulierum exer-

Ed. Chart. V. [255.]

Ed. Bal. I. (332, 333.)

ἐγύμνασεν ἡμᾶς εὐρετικούς τε καὶ διακριτικούς εἶναι, κατὰ τί μὲν ὅμοια ταῖς φύσεσιν ἔσται, κατὰ τί δ' ἀνόμοια τὰ παραβαλλόμενα. γυναῖκες γὰρ ἀνδράσιν ὅμοιαι μὲν εἰσιν, καθό καὶ αὐταὶ ὑπάρχουσι λογικὰ ζῶα, τουτίστιν ἐπιστήμης δεκτικά· καθ' ὅσον δὲ τὸ μὲν τῶν ἀνδρῶν γένος ισχυρότερον ὑπάρχει καὶ εἰς ἅπαν ἔργον τε καὶ μάθημα βέλτιον, αἱ γυναῖκες δ' ἀσθενέστεραί τε καὶ χείρους, ἀνόμοιαι γε κατὰ τοῦτ' εἰσιν· ὥσπερ γε πάλιν ἐναντίως ἔχουσι, καθ' ὅσον αὐταὶ μὲν ὑπάρχουσιν θήλειαι, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς κήσιν ἐπιτήδεια ταῖς μὲν γυναξίν ἔσται μόρι' αὐτὰ τοῦ σώματος ὑπὸ τῆς φύσεως παρεσκευασμένα, τοῖς δ' ἄρῃεσιν οὐκ ἔσται. ὥστ' ἄληθῶς ἂν τις φαίη, κατὰ τι μὲν ὁμοίως διακίσθαι τὰς γυναῖκας τοῖς ἀνδράσι, κατὰ τε δ' ἐναντίως, ἐπειδὴν μὲν οὖν (333) τις κατὰ τὴν ὁμοιότητα τὴν μετὰβασιν ἀπὸ θατέρου ποιῆται πρὸς τὸ ἕτερον, ἄληθεύσει, ἐπειδὴν δὲ κατὰ τὴν ὁμοιότητα, ψεύσεται, καὶ πολὺ μᾶλλον κατὰ τὴν ἐναντίωσιν. ὥς γὰρ ὁ Ἱπποκράτης ἐν τῷ κατ' ἰητρείου ἔγραψε, κελύων ἡμᾶς ἐξ ἀρχῆς ἢ ὅμοια ἢ ἀνό-

cuit nos, quomodo invenire ac discernere possimus, in quo quidem similia naturis, in quo dissimilia ea, quae conferuntur, existant. Nam mulieres viris similes quidem sunt, quatenus et haec animalia existunt rationalia, hoc est scientiae capacia; quatenus autem virorum genus fortius est, et ad omne opus et disciplinam praeslantius, mulieres autem imbecilliores deterioresque, dissimiles in hoc existunt; quemadmodum rursus e contrario habent, quatenus haec quidem sunt foeminae, aeque ad concipiendum idoneae; mulieribus autem certae quaedam sunt corporis partes a natura constructae, masculis autem non sunt. Quare vere aliquis dixerit, in aliquo mulieres viris respondere structura simili, in aliquo contra. Quum igitur aliquis secundum similitudinem ab alio ad aliud transgreditur, vera dicet. Ubi autem secundum dissimilitudinem, mentietur, et multo magis secundum contrarietatem. Ut enim Hippocrates in opere de re medica protulit, praecipiens nos ab initio, an similia vel dissimilia

Ed. Chart. V. [255.]

Ed. Bas. I. (353.)

μοια σκοπεῖσθαι, προσέθηκε δὲ ἐν τῷ Προγνωστικῷ καὶ τὸ ἐναντίον οἷ· ἔλεγεν ἐπὶ τοῦ προσώπου, τὸ δ' ἐναντιώτατον τοῦ ὁμοίου θεινότατον, οὕτως φαίνεται καὶ ὁ Πλάτων τὴν ἀπόδειξιν πεποιημένος ἐν τῇ προκαείμενῃ ῥήσει.

Κεφ. δ'. Προσθῶμεν οὖν ἔτι καὶ ἄλλο τῶν ὑφ' Ἱπποκράτους γεγραμμένων παραδείγματος ἕνακα τοῦ διακρίνειν ἐν τοῖς παραβαλλομένοις ὅσον καθ' ὁμοίον ἔστε, καὶ ὅσον ἀνόμοιον, ἔστε δ' ἡ λέξις ἐκ τοῦ περὶ ἁφθρων συγγράμματος ᾧδὲ πως ἔχουσα. γιγνώσκειν δ', εἰ ἐκπέπτωκεν ὁ βραχίον, τοῖσι χρὴ τοῖσι σημείοισι. τοῦτο μὲν, ἐπειδὴ δίκαιον ἔχουσι τὸ σῶμα οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὰ σκέλη, παραδείγματι χρὴ χρῆσθαι τῷ ὕμνῳ πρὸς τὸ μὴ ὑγιῆς, μὴ τὰ ἀλλότρια ἁφθρα καθορᾶντα, (ἄλλοι γάρ μᾶλλον ἄλλων ἑξαφθροὶ πεφύκασιν,) ἀλλὰ τὰ αὐτοῦ τοῦ κάμνοντος, ὃν ἀνόμοιον τὸ ὑγιῆς τῷ κάμνοντι. καὶ τοῦτο εἰρηται μὲν ἡρθῶς. παραξύτεσιν δ' ἔχει πᾶν πολὴν θιὰ τοιαῦτα, καὶ οὐκ ἀφικέει μόνον λόγῳ εἰδένας τὴν τέχνην ταύτην, ἀλλὰ καὶ ἐμιλῇ ὁμιλεῖν. πολλοὶ γὰρ ὑπὸ ὀδύνης, ἢ καὶ ὑπὸ ἀλλαιῆς

sunt, contemplari, apposuit in Opere Prognostico etiam contrarium iis, quae in facie enumeravit: Quod maxime contrarium est simili, pessimum est. Sic et Plato videtur demonstrationem in oratione superius comprehensa fecisse.

Cap. IV. Adjungamus igitur et aliud adhuc ex Hippocratis scriptis exempli gratia, ut discernamus, quid simile et quid dissimile existat. Verba ipsius ex commentario de articulis haec sunt. *An brachium exciderit, his notis cognoscendum est. Hoc sane, quum dextrum habent corpus homines, manus et crura, exemplo convenit uti sano ad non sanum, non alienos articulos inspicendo, (alii siquidem aliis magis sunt exarticulati,) sed ipsius aegrotantis, an sanum laborans sit dissimile. Atque hoc sane dictum est recte. Verum deceptionem non exiguam propter iulia continet. Ad non satis est sermone tantum persequi hanc artem, verum et usu trahere oportet. Nam multi praes dolore vel alia etiam*

Ed. Chart. V. [255. 256.]

Ed. Bas. I. (353.)

προφάσιος, οὐκ ἐξεστεώτων αὐτοῖσι τῶν ἄρθρων, ὅμως οὐ δύναται εἰς τὰ ὅμοια σχήματα καθεστάναι, ἐς οἷά περ τὸ ὑγιανόν σῶμα σχηματίζεται. προξυτιέναι οὖν καὶ ἐννοεῖν καὶ τὸ τοιούτου σχῆμα χρή. ἀτὰρ καὶ ἐν τῇ μασχάλῃ ἢ κεφαλῇ τοῦ βραχίονος φέρεται ἐγκειμένη πολλῶ μᾶλλον τοῦ ἐκπεπτωκότος, ἢ τοῦ ὑγίους. τοῦτο δ' ἄνωθεν κατὰ τὴν ἐπομίδα κοῖλον φαίνεται τὸ χωρίον, καὶ τὸ τοῦ ἀκρωμίου ὁστέον ἐξέχον φαίνεται, ἅτε ὑποδευκότος ἤδη τοῦ ἄρθρου ἐς τὸ κάτω τοῦ χωρίου. παραξύνεσιν μὴν καὶ τοῦτο ἔχει τινα. ἀλλ' ὕστερον περὶ αὐτοῦ γραφήσεται, ἃς οὖν γὰρ γραφῆς ἐστι. τούτου δὲ τοῦ ἐκπεπτωκότος ὁ ἀγκὼν φαίνεται [256] ὡφειστέως μᾶλλον ἀπὸ τῶν πλευρῶν, ἢ ἀπὸ τοῦ ἐτέρου. εἰ μέντοι τις προσαναγκάζῃ, προσάγεται μὲν, ἐπιπύνας δὲ τοῦτο δ' ἄνωθεν τὴν χεῖρα ἄρει εὐθείαν παρὰ τὸ οὖς, ἐκτεταμέτου τοῦ ἀγκῶνος, οὐ μᾶλλον δύναται, ὥσπερ τὴν ὑγίαν, οὐδὲ παράγειν ἔνθα καὶ ἐνθα ὁμοίως. αὕτη μὲν ἡ τοῦ Ἰπποκράτους ῥῆσις ἣ αὕτη τῇ κατὰ τὸ Προγνωστικόν. ὡς γὰρ ἐκεῖ τὸ πρόσωπον ἡμῶς τοῦ νοσοῦντος ἐκλείψουσιν σκοπεῖ-

occasione, articuli quamvis non excefferint ipsi loco, nequeunt tamen in similes ipse figuras reverti, ac subsistere, quomodo sanum corpus figuratur. Itaque perpendere prius et considerare etiam talem figuram oportet. Sed in scapulis caput brachii infitum fertur multo magis elapsu, quam sani. Hic autem superiori parte in clavicula cava apparet regio, et os summi humeri excedere videtur, tanquam articulo jam in internam partem submerso; deceptionem tamen etiam in hoc aliquam habet. Verum de hoc postea scribetur, dignum enim est, cuius fiat mentio. Hoc elapso, interior cubitus apparet recedere magis a costis, quam ab altero. Si vero aliquis adigat, adducitur quidem, sed lahorioso. In hoc autem manum recta ad aurem cubito extenso attollere non magis possunt, quam sanam, neque circumducere huc et illuc similiter. Haec sane Hippocratis verba sunt similia iis, quae in Opere Prognostico tradit. Quemadmodum enim illic faciem nos aegrotantis iussit inspicere, utrum similis sit an dissimi-

Ed. Chart. V. [256.]

Ed. Bas. I. (333.)

σθαι, πότερον ὁμοίον ἐστὶν ἢ ἀνόμοιον τῷ τῶν ὕγαινόγων, μάλιστα δ' εἰ αὐτὸ ἐαυτῷ, οὕτως τὴν τὸ ἐκπεπτακὸς ἄρθρον τῷ ὕγιει παραβάλλει τὴν παραβολὴν ποιοῦμενος ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πεπονθότος ἀνθρώπου· ἀπάτη γάρ, ἣν παραξίνεσιν ὠνόμασε, γίνεται πολλάκις, ἐὰν τοῖς ἀλλοτρίοις ἄρθροις παραβάλλῃς αὐτό. καὶ μέντοι καὶ ὥς ἐκ τῶν κατὰ μέρος, εἰ ὁμοίον ἐστὶ τῷ κατὰ φύσιν ἔχοντι τό γε πεπονθός, ἔτεστι διαγνώσθαι, καθάπερ ἐν τῷ Προγνωστικῷ διῆλθεν, οὕτως κἂν ταῦθα, τὰ μὲν ἄλλα γράφας κυλιῶς, ἐν ᾧ δ' ἂν τι σφαλῇ διὰ τὴν πρὸς τὸ ἐξηρηθηκὸς ὁμοιότητα, τοῦτ' ἐπισημηνάμενος, ὥς παραξίνεσιν ἔχον καὶ αὐτό. ταπεινὴ γάρ ἡ ἐπομὴς οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐξηρηθηκόντων ἐστίν, ἀλλὰ καὶ πὶ τῶν ἀπόσπασμα κατὰ τὸ ἀκρώμιον ἔχόντων, ὥστε συγχέσθαι καὶ τούτῳ τὴν διάγνωσιν τῶν ἐξαρθρημάτων, εἰς κοινὸν σημεῖον ἀφικνουμένην τοῖς ἀπασπασμένον ἔχουσι τὸ ἀκρώμιον. ἀλλὰ κἂν ταῦθα πάλιν, ὅπερ καθόλου διὰ τοῦ κατ' ἰητρείου ἀπεφύηται, τοῦτο τὴν ἐνὸς εἶδους ἐποίησεν, ἐπιδείξας οὐ μόνον ἢ ὅμοια τὰ σημεῖα τῶν δύο παθῶν ἐστίν, ἀλλὰ καὶ

Lis sanis, praesertim an ipsa sibi respondeat, ita nunc elapsum articulum sano comparat, comparatione in ipso affecto homine facta. Deceptio enim, quam falsam notitiam vocant, frequenter accidit, si alienis articulis ipsum conferas. Quin etiam ex particularibus, an similis sit naturaliter habenti affectus, licet dignoscere; quemadmodum in Opere Prognostico percensuit, ita et hic, alia quidem recte scribens; in quo autem quis non-nihil aberraret propter similitudinem ad luxatum, id significans, quomodo et ipsum deceptionem habeat. Humilis enim clavicula non solum in luxatis est, sed etiam qui divulsionem in summo humero sustinent, ut in hoc confundatur dignotio luxationum, quae signum commune sortitur iis, qui summum humerum habent avulsum. Sed hic quoque rursus, quod generatim in opere de re medica pronunciavit, id nunc unius speciei fecit, ostendens non solum quatenus similia duorum affectuum sunt,

Ed. Chart. V. [256.]

Ed. Bas. I. (353.)

ἢ ἀνόμοια. κοίλῃ μὲν οὖν ἡ ἐπιμήκης ἐπ' ἀμφοῖν φαίνεται, τῶν δὲ ἄλλων συμπτωμάτων, ὧν τὸν κατάλογον ἔγραψεν ἐπὶ τῶν ἐξηθροηκότεων αἰμων, οὐδὲν συμβαίνει κατὰ τὰ τῶν ἀκρωμίων ἀποσπάσματα, περὶ ὧν κατὰ τὴν προγεγραμμένην ῥῆσιν οὕτως εἶπε. τούτου δὲ τοῦ ἐμπειτικώτερος ὁ ἀγκὼν φαίνεται ἀφαστεῶς μᾶλλον ἀπὸ τῶν πλευρῶν, ἢ τοῦ ἐτέρου. εἰ μέντοι τες προσαναγκάζοι, προσάχεται μὲν, ἐπιπύοντος δὲ τοῦτο δὲ ἄγω ἀεῖραι τὴν χεῖρα ἰσθίειν παρὰ τὸ οὗ, ἐκτεταμένου τοῦ ἀγκῶνος, οὐ μάλα δύναται, ὥσπερ καὶ τὴν ὑγίει, οὐδὲ παμάγειν ἐνθα καὶ ἐνθα ὁμοίως. ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν ἐξηθροηκότεων φαίνεται γιγνόμενα, μηδὲν τοιοῦτον πασχόντων, οἷς ἀπέσπασται τὸ ἀκρώμιον· μόνοις γὰρ αὐτοῖς κοιτὸν ἔστι τὸ τὴν ἐπιμήκη φαίνεσθαι κοίλῃ. ὅστις δὲ καὶ κατὰ τοῦτο τὸ κοινόν οὐ μόνον ὁμοιότης, ἀλλὰ καὶ ἀνομοιότης. φαίνεται γὰρ ὁ τόπος ὧν ταπεινότερος, οὐ μὴν καὶ γενοῖς γε κατὰ ἀλήθειαν ἐαυτοῦ ταπεινότερος, ὡς ἐπὶ τῶν ἐξηθροηκότεων αἰμων. ἐπ' ἐκείνων μὲν γὰρ, τῆς κεφαλῆς τοῦ βραχίοντος εἰς τὴν μασχάλην καταπσεσούσης, ὁ πρότερον ὑπάρχων

sed etiam quatenus dissimilis. Cava igitur clavicula in utrisque apparet. Ex aliis autem symptomatibus, quas enumeravit in luxatis articulis, nullum in summorum humerorum avulsionibus accidit, de quibus ad praescripta verba ita ait. *Hoc elapso, interior cubitus recedere magis a costis quam ab altero videtur. Si vero quis compellat, adducitur quidem, sed cum dolore. In hoc sursum manum tollere recta ad aurem cubito extenso non admodum potest, quemadmodum et sanam ne adducere quidem huc et illuc similiter.* Haec in luxatis fieri apparent, quum nihil ejusmodi accideret iis, quibus summus humerus avulsus est. Quippe solis ipsis commune est claviculam apparere concavam. Est autem et in hoc commune non modo similitudo, sed etiam dissimilitudo. Nam locus videtur esse humilior, cum tamen re vera non sit humilior, quam fuerit affectus, ut in luxatis humeris. In illis enim, capite brachii in scapulas delapso, tumor primum clavicularum loco eminens vere evanuit;

Ed. Chart. V. (256.257.)

Ed. Basf. I. (333.)

ὄγκος ἐν τῷ κατὰ τὴν ἐποιμίδα τόπῳ κατ' ἀλήθειαν ἀπό-
λωλεν, ἐν δὲ τοῖς ἀποσπάσμασι οὗτος μὲν ὁ αὐτὸς δια-
μένει, μεταστάντος ὁ εἰς ὕψος τοῦ ἀκρωμίου, φαντασία
ψευδὴς γίγνεται τῆς τοῦ τόπου ταπεινώσεως, ἵσως οὖν
ἄμεινός ἐστι καὶ μίαν ἄλλην εἶτε παραγράφαι ῥῆσιν ἐκ τοῦ
περὶ ὕθρων, ἐν ᾗ καθ' ἐν πάθος ἐπιδείκνυσιν ὁ Ἱπποκρά-
της ὁμοιότητά τε καὶ ἀτομοιότητα σφάλλουνσαν τοὺς πολλοὺς
τῶν ἱατρῶν. ὅταν τις ἐξαρθρήσῃ σπονδύλος εἰς τὸ πρόσω
ταπεινόν, κατὰ τοῦτο γίγνεται τὸ χωρίον τῆς ψάχεως. ἐνίοτε
δὲ, περιθραυσθειῶν τῶν κατὰ τοὺς σπονδύλους ὑπισθίων
ἀποφύσεων, εἴη ὣν ἡ τῆς ῥάχεως ἄκρα γεννῆται, κοῖλος καὶ
ταπεινὸς ὁ τύπος φαίνεται, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἐξηρθρηκόντων
εἰς τὸ πρόσω σπονδύλων. ἔστι δὲ τοῦτο μὲν τὸ πάθος
αἰσινότατον, ὀλεθριώτατον δὲ τὸ ἕτερον. ἀγνοῦντας δὲ τῶν
ἱατρῶν ἐνίοις τὴν διαφορὰν αὐτῶν ὁ Ἱπποκράτης φησὶν
οἰεσθαι τετραπευκέναι ῥαδίως τὴν εἰς τὰ πρόσω τῶν
σπονδύλων μετέσταςιν. ὀνομάζει δὲ τὴν εἰς τὸ πρόσω ταύ-
την, οὐ μόνον οὕτως, ἀλλὰ καὶ ἔσω καλῶν, ἔσω μὲν δηλονότι
τὸ βῆθος τοῦ σώματος, [257] ἔξω δὲ τὸ ἐπιπολὴς ὑπαιθέριον

in avullionibus autem hic quidem ipse permanet, sed humero summo in altum traducto, falsa loci depressionis imaginatio oboritur. Forſitan preſtiterit etiam aliam unam adhuc ſententiam aſcribere ex commentario de articulis, ubi in uno affectu Hippocrates ostendit ſimilitudinem et diſſimilitudinem pleroſque medicos fallere. Quum aliqua vertebra luxata fuerit in anteriora, juxta eam ſpinæ locus humilis efficitur; nonnunquam et poſterioribus vertebrarum proceſſibus refractis, unde ſpinæ elevatio fit, maucus et depreſſus locus apparet, quemadmodum in vertebris in anteriora luxatis. Eſt autem hic affectus curatu facillimus, alter vero pernicioſiſſimus: quorum differentiam ignorantes nonnullos medicos Hippocrates ait putare vertebrarum in anteriora prolapſum ſuaviſſe ex ſacili. Nominat porro hunc in priora tranſitum, non ita ſolum, ſed etiam ad interiora, intra ſano profunditatem corporis, extra autem ſuperficiem

Ed. Chart. V. [257.]

Ed. Bas. I. (333.)

τε καὶ πρόσθεν. ἔστι δ' ἡ ἕξις αὐτοῦ, καθ' ἣν γέγραπται ταῦτα, αὕτη. ἐκ δὲ τοῦ ὑπισθῆναι οὐ βηϊδίον τοιαύτην ἐξέλασιν γενέσθαι εἰς τὸ εἶσω, εἰ μὴ ὑπέρβαρυν τε ἄχθος ἐμπέσοι. τῶν τε γὰρ ὀστέων τῶν ἐκπεφυκότων ἔξωθεν ἑκάστον τοιοῦτόν ἐστιν, ὥστε πρόσθεν ἂν αὐτὸ καταγίῃ, πρὶν ἢ μέγαλιν ὑψὴν εἶσω ποιῆσαι, τοὺς τε ξενόδεσμούς βιωσόμενον καὶ τὰ ἄρθρα τὰ ἐνθλασμένα, ὅ τε αὖ νωτιαίος ποιοίῃ ἂν, εἰ ἐξ ὀλίγου χωρίου τὴν περικαμπτὴν ἔχοι, τοιαύτην ἐξέλασιν ἐξαλλομένου σπονδυλοῦ, ὃ τε ἐκπηδήσας σπόνδυλος πιέξοι ἂν τὸν νωτιαῖον, εἰ μὴ καὶ ἀποθρήξῃ, πιεσθεὶς δ' ἂν καὶ ἀπολελασμένος πολλῶν καὶ μεγάλων καὶ ἐπικαίρων ἀποπόρρωσιν ποιήσῃ. ὥστ' οὐκ ἂν μέλοι τῷ Ιατρῷ ὅπως χρὴ τὸν σπόνδυλον κατορθῶσαι, πολλῶν καὶ βιωῶν ἄλλων κακῶν παρεόντων. ὥστε δὴ οὐδ' ἐμβυλαὶν οἷον τε οὕτε κατασεύσειν, οὐτ' ἄλλω οὐδενὶ τρόπῳ πρόδηλον τῶν τοιούτων, εἰ μὴ τις διατεμὼν τὸν ἄνθρωπον, ἔπειτα ἐμβυλόμενος ἐς τὴν κοιλίαν ἐκ τοῦ εἰσῶθεν τῇ χειρὶ ἐς τὸ ἔξω ἀντωθείῃ. κύντιυθθα νεκρῷ μὲν οἷόν τε ποιεῖν, ζῶντι

ante et post. Oratio ipsius est haec, qua illa tradidit. *Ex posteriori parte non facile est huiusmodi luxationem in anteriora fieri, nisi pergrave aliquod pondus incidat. Nam ex offibus extrinsecus enatus unumquodque tale est, ut antiorius ipsum frangatur, priusquam multum intro declinaverit, et ligamenta violenter adigens, et articulos e sede sua in aliam motos. Item spinalis medulla laborat, si modice e loco inflectatur, vertebra in eum modum exiliente; item vertebra luxata comprimit spinalem medullam, nisi etiam abruperit, pressa vero et gravata hac, multorum magnorum et insignium membrorum stuporem efficeret. Quare non poterit medicus, quomodo oportet, vertebra dirigere, multis violentisque aliis malis instantibus, ac ideo quod ne inferere quidem liceat, neque conquassare, neque alio ullo modo, constat, nisi quis, dissecto homine, deinde injecta in cavitationem ab interiori parte manu, foras repellat. Atque haec mor-*

Ed. Charp. V. [257.]

Ed. Bas. I. (333, 334.)

δ' οὐ πάνυ. διὰ τί δὲ ταῦτα γράζω; ὅτι οἰονται τιτὲς
 ἰητρεσκέαι τοὺς ἀνθρώπους (334), οἷσιν ἔσωθεν ἔπεσον
 σποῖδυλοι τελέως ὑπερβάντες τὰ ἄρθρα. καίτοι ἤϊστον εἰς
 τὸ παρεγένεσθαι τῶν διαστροφῶν ταύτην ἔνιοι νομίζουσι
 καὶ οὐδὲν δέεσθαι ἐμβολῆς, ἀλλ' αὐτομαίως ὑγίει γενέσθαι
 τὰ τοιαῦτα. ἀγνοοῦσι δὲ πολὺ, καὶ κερδαίνουσιν, ὅτι
 ἀγνοοῦσι. πείθουσι γὰρ τοὺς πέλας, ἐξαπατῶνται δὲ διὰ
 τοῦδε· οἰονται τὴν ἄκανθαν τὴν ἔχουσαν κατὰ τὴν ῥάχιν
 ταύτην τοῦ σποιδύλου αὐτὰς εἶναι, ὅτι στοργγύλον αὐτῶν
 ἕκαστον φαίνεται ψευδόμενον, ἀγνοοῦντες, ὅτι τὰ ὅστιά ταῦτά
 ἐστὶ τὰ ἀπὸ τῶν σπονδυλίων πεφυκότα, περὶ ὧν ὀλίγον ἔμ-
 προσθεν εἰρήται. οἷσι δὲ σποῖδυλοι πολλοὶ προσωτέρω
 ἄπεισι, στενοαίτην γὰρ πάντων ζῶων ἀνθρώπος κοιλίην ἔχει,
 εἰς ἐπὶ μεγίθει ἀπὸ τοῦ ὀπισθεν εἰς τὸ ἐμπροσθεν, ὅτι καὶ
 κατὰ τὸ στήθος. ὅταν δὴν τι τούτων τῶν ὀστέων τῶν
 ὑπερεχόντων ἰσχυρῶς καταγῇ, ἢν τῇ ἑν, ἢν τὸ πλεῖον, ταύτην
 τυπεινότερον τὸ χωρίον γίνεται, ἢ τὸ ἐνθεν καὶ ἐνθεν. διὰ

tuo licet facere, vivo non admodum. Cur autem hasc
 scribo? quoniam putant nonnulli, homines se sanasse,
 quibus ab interiore parte vertebrae inciderant, omnino
 articulos praetergressi. Aliqui facillimam curatu distor-
 tionem hanc quidam putant, ac nihil indigere iniectione,
 sed sponte sua ejusmodi sanos fieri. Ignorant autem
 multum, et hoc lucrantur, quod ignorant. Nam proxi-
 mis suadent, sed propter hoc decipiuntur. Putant, spi-
 nam excedentem in dorso hoc vertebrae ipsas esse, quo-
 niam singulae rotundae ad tactum apparent, ignorantes,
 quod ossa hasc sint a vertebrae profecta, de quibus paulo
 ante dictum est, at quibus vertebrae multae in anteriora
 recedunt, arctissimum enim inter omnia animalia homo
 sinum habet, quantum ad magnitudinem attinet, a poste-
 rioribus in anteriora, aliquando etiam in pectore. Quum
 igitur aliquod ex his ossibus eminentibus valide confractum
 fuerit, sive unum, sive plura, hac depressior locus
 efficitur, vel hinc, vel inde; propterea decipiuntur, dum

Ed. Chart. V. [257.]

Ed. Bas. I. (334.)

τοῦτο ἐξαπατῶνται οἰόμενοι, τοὺς σπονδύλους εἶσω οἷχεσθαι. ὅτι δὲ μεγίστην ἔχει δύναμιν ἢ τῶν ὁμοίων τε καὶ ἀνομοίων διάγνωσις, καὶ πᾶς τεχνίτης δέεται διακρίνειν, εἰ ὅμοια ἢ ἀνόμοια τὰ πράγματά ἐστι, περὶ ᾧ διατρίβει, ἀδρεῖν ἐνέσται καὶ τοῦδε τοῦ παραδείγματος. ἐπειδὴ γὰρ ἐν γυμνασίᾳ καίται τὸ πλεῖστον τῆς προκειμένης γνώσεως, οὐκ ἐν τοῖς καθόλου παραδείγμασι χρὴ βλέπειν, ἀλλ' ἐν πολλοῖς τε καὶ ποικίλοις γυμνάζεσθαι, καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς ἄριστα μεταχειρισμένοις τῇ περὶ ταῦτα τέχνῃ Ἱπποκράτει τε καὶ Πλάτῳ.

Καφ. ε'. Δείξαντος οὖν τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ πρώτῃ τῆς Πολιτείας ἐπὶ πλείονων παραδειγμάτων, ὥς εἰσι καὶ κυβερνήται καὶ ἱατροὶ, τοὺς τεχνίτας ὧν ἄρχονται καὶ διοικοῦσιν, ἐκείνοις τὴν ὠφέλειαν, οὐχ ἑαυτοῖς, ἐκπορίζεσθαι, καταγέλᾶσας Θρασύμαχος ποιμένων τε καὶ βουκόλων μνημονεύει, τὸ ἑαυτοῖς συμφέρον, οὐ τὸ τοῖς προβάτοις τε καὶ βουσί, ἐκπορίζοντων. ἀλλὰ Σωκράτης ἐπιδείκνυσιν, αὐτῶν σκοπὸν εἶναι καὶ τέλος, ἑτερόν μὲν τοῖς παρὰ τῇ ποιματικῇ τε καὶ βουκολικῇ τέχνῃ, μηδὲν ἄλλο σκοπούμενοις

putant, verisimiles intro prolabi. Porro quod maximam vim habet similitum et dissimilitum dignotio, omnisque artifex desiderat discernere, similesne an dissimiles res sint, circa quas versatur, ex hoc exemplo licet colligere. Quamvis enim in exercitatione magna pars propositae cognitionis consistat, non in generalibus exemplis videre convenit, sed in multis variisque exercitari, et praesertim quae ab his petita sunt, qui optime horum artem elaboraverunt, qualis est Hippocrates et Plato.

Cap. V. Quam igitur Plato primo libro de Republica ostendisset variis exemplis, ex quorum numero est, et civitatis gubernatores et medicos artificibus, quibus praesunt imperantque, quosque regunt, illis utilitatem, non sibi suppeditare, deridens Thrasymachus pastorum et bubalcorum meminit, quæ sibi ipsis commodum, non ovibus et bobus, exhibent. Verum Socrates ostendit, ipsorum scopum et finem esse, alium sane iis, qui in pastoria et bucolica arte nihil praeter ovium et boum utili-

Ed. Chart. V. [257. 258.]

Ed. Bas. I. (354.)

παρὰ τὴν τῶν προβάτων τε καὶ βοῶν ὠφέλειαν, ἄλλο δὲ τοῖς εἰς πρῶτον ἢ θοοίην παρασκευάζουσι τὰ ζῶα. [258] πρόδηλον οὖν, ὅτι καὶ ἱατρός, ἣ μὲν ἱατρός ἐστι, ταύτῃ προνοεῖται τῆς τοῦ σώματος ὑγείας, ἣ δὲ δι' ἄλλο τι τοῦτο πράττει, κατ' ἐκεῖνο καὶ τὴν προσηγορίαν ἔξει. τινὲς μὲν γὰρ ἐνεκα χρηματισμοῦ τὴν ἱατρικὴν τέχνην ἐργάζονται, τινὲς δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν τόμων αὐτοῖς διδομένην αἰλευργησίαν, ἔτιοι δὲ διὰ φιλανθρωπίαν, ὥσπερ ἄλλοι διὰ τὴν ἐπὶ ταύτῃ δόξαν ἢ τιμὴν. ὀνομασθήσονται τοιγαροῦν, ἥ μὲν ὑγείας εἰσὶ δημιουργοί, κοινῇ πάντες ἱατροὶ ζέουσι πρὸς τὰς πράξεις ἐπὶ διαφόροις ποιοῦνται σκοποῖς, ὃ μὲν τις φιλάνθρωπος, ὃ δὲ φιλότιμος, ὃ δὲ φιλόδοξος, ὃ δὲ χρηματιστής. οὐκ οὖν τοῖς ἱατροῖς τὸ τέλος ἐστὶν ὡς ἱατροῖς ἐνδοξόν ἢ πόριμον, ὡς Μηνόδοτος ἐμπειρικός ἔγραψεν, ἀλλὰ Μηνόδοτος μὲν τοῦτο, Διοκλεῖ δ' οὐ τοῦτο, καθάπερ οὐδὲ Ἱπποκράτει καὶ Ἐμπεδοκλεῖ, οὐδ' ἄλλοις τῶν πηλαιῶν οὐκ ὀλίγοις, ὅσοι διὰ φιλανθρωπίαν ἐθεράπευον

tatem respiciunt, alium vero, qui animalia ad epulas et venditionem alunt. Itaque constat, quod et medicus, quatenus medicus est, eatenus corporis sanitati prospicit; quatenus autem aliud quid agit, inde appellationem quoque habebit. Nonnulli etiam divitiarum gratia artem medicam tractant; nonnulli propter mulctam ex legibus ipsis impositam; quidam vero propter humanitatem, quemadmodum alii ob gloriam inde aut honorem comparandum. Nominabuntur igitur, quatenus sanitatis sunt opifices, communiter omnes medici; quatenus autem ob diversa consilia actiones aggrediuntur, hic humanus, ille honoris studiosus, alius gloriæ, alius divitiarum affectator. Non igitur medicis finis est tanquam medicis, ut gloriam aut fructum percipiant, sicut Menodotus empiricus scriptum reliquit, id quod curæ fuit Menodoto, Diocli vero minime, quemadmodum nec Hippocrati et Empedocli, neque aliis veterum permultis, qui ob humanitatem benignitatemque naturæ aegrotis mede-

Ed. Chart. V. [258.]

Ed. Bas. I. (334.)

τοὺς ἀνθρώπους. γυμνασάμενος οὖν ἐν τοῖς τοιοῦτοις τις παραδείγμασι, (πάνμπολλα δ' ἐστὶ παρ' Ἱπποκράτει καὶ Πλάτῳ,) ῥηδῖως κατόψεται τὰ τε ἴδια τέχνης ἐκαστῆς καὶ τὰ κοινά. πρὸς μὲν γὰρ Θρασύμαχον ἐν τῷ πρώτῳ τῆς πολιτείας Σωκράτης διαλεγόμενος ἐδειξεν ἐπὶ ποιμέων τε καὶ βουκόλων, ὡς κοινωνοῦσι μὲν, καθ' ὅσον εἰσὶ ποιμένες καὶ βουκόλοι, διαφέρονται δὲ, καθ' ὅσον ὁ μὲν ὡς χρηματιστῆς, ὁ δ', ὡς ἵνα κατεδύσῃται, κατασκευάζουσιν αὐτὰ πτότα. κατὰ μέντοι τὸ περὶ ἄγνων διὰ πλειόνων ἐδειξεν ἡμᾶς διακρίνειν τὰ τε κοινὰ καὶ τὰ ἴδια· κατὰ δὲ τὸς τέχνας, τουτέστιν εἰ ὁμοῖά τ' εἰσὶ καὶ ἀνόμοια. ἔσ γάρ ἐστι τῇ δυνάμει τὰ τρία ταῦτα σκέμματα, τὸ τε περὶ τῶν κοινῶν καὶ ἰδίων, καὶ τὸ διακρίνειν, εἰ ὁμοῖα ἢ ἀνόμοια τὰ παραβαλλόμενα πράγματά εἰσι, καὶ τρίτον ἐπὶ τοῖτοῖς, τί ταυτὸν ἐν αὐτοῖς ἐστὶ, καὶ τί ἕτερον. εἰσὶ δὲ γὰρ οἱ Ἕλληνες ὁμοῖα καλεῖν ἐνίοις τὰ ταυτὸν ἔχοντά τι καὶ τὰ γε παραδείγματα κατὰ ταυτὸν ἐν τοῖς παραβαλλομένοις ἐκέλευσεν ἡμᾶς ὁ Πλάτων ποιεῖσθαι. γεινῆα δὲ πως

bantur. Qui igitur in hujusmodi exempla se exercuerit, ejusmodi valde multa apud Hippocratem et Platonem reperiuntur, facile inspiciet et propria cujusque artis, et communia. Etenim Socrates cum Thrasymacho in prima de Republica differens ostendit, opiliones et bubulcos communicare inter se, quatenus sunt opiliones et bubulci, differre autem quatenus hic tanquam divitiis inhians, ille ad epulas animalia reddit pingua. Quia etiam Hippocrates de fracturis plenius docuit discernere ut communia et propria. In artibus autem hoc est, similiae sint, an dissimilia. Unum enim sunt tres hae considerationes, tum quae de communibus et propriis, tum quae discernimus, num similes an dissimiles res, quae comparantur, exillant, tertia ad haec, qua speculamur, quid idem in ipsis sit, et quid diversum. Consueverunt enim Graeci similia nonnunquam vocare, quae idem aliquid obtinent. Item exempla secundum idem in iis, quae conferuntur, Plato nos facere praecepit. Vicina est huic

Ed. Chart. V. [258.]

Ed. Bas. I. (334.)

τούτῳ τῷ σκέμματι καὶ τὸ κατὰ τὴν διαιρητικὴν ὀνομαζο-
μένην μέθοδον, ἧς τὴν μὲν γυμνασίαν ὁ Πλάτων ἐν Σο-
φιστῇ καὶ Πολιτικῷ πεποιήται, τὴν δὲ ἐξ αὐτῆς χρεῖαν ἐπέ-
δειξεν οἷα ἐν τούτοις μόνον, ἀλλὰ σαφέστατα μὲν ἅμα καὶ
τελειώτατα κατὰ τὸ Φίληβον καὶ Φαιδρον, οὐ μὴν καὶ
κατὰ τὴν Πολιτείαν τε καὶ ἄλλα ἅττα τῶν συγγραμμάτων.
ἐν μὲν οὖν τῷ Σοφιστῇ καὶ Πολιτικῷ διδάσκει, πῶς ὦν τις
ἀντὶ τῆς προσηγορίας ἐξηγηνέαι λόγῳ σαφεῖ τε ἅμα καὶ
ρυπτόμῳ τὸ σημαίνόμενον αὐτῆς, ὅντινα λόγον ὠρισμένον
τε καὶ ὅρον ἐξαίρετως ἐκάλεσαν οἱ μετὰ Πλάτωνα· ἐν δὲ
τῷ Φιλίβῳ καὶ τῷ Φαιδρῷ δαίκνυσιν, εἰς τεχνῶν σύστασιν
ἀπαρχαιοτάτης εἰρημίας τὴν διαιρητικὴν καὶ συνθετικὴν θεω-
ρίαν, γεγυμνάσθαι τε καλεῖται διττῶς κατ' αὐτήν, ἀπὸ μὲν
τῇ πρώτου καὶ γενικωτάτου καταβαίνοντος ἐπὶ τὰ μικρὰ
τομῇ δεχόμενα διὰ τῶν ἐν τῷ μεταξὺ διαφορῶν, δι' ὧν
καὶ πρὸς ὀρισμὸς τῶν εἰδῶν ἰδεοδαίξει συνισταμένους ἐν
Σοφιστῇ καὶ Πολιτικῷ, ἐμπαιὶν δ' ἀπὸ τῶν εἰδικωτάτων
πολλῶν ὄντων ἀναβαίνοντα ἐπὶ τὸ πρῶτον γένος κατὰ

contemplationi et ea, quae dividendi consistit methodo,
cujus exercitium Plato in Sophista et Politico tracta-
vit, usum vero ipsius non in his modo, verum clarissime
simul et absolutissime in Philebo et Phaedro, quin etiam
in commentario de Republica aliisque multis ostendit.
In Sophista igitur et Politico docet, quomodo aliquis loco
appellationis sermone interpretatur claro pariter et com-
pendioso ipsius significatum, quem sermonem finem et
definitionem eximie Platonis sectatores vocarunt. In
Philebo autem et Phaedro divisoriam compositoriamque
speculationem maxime necessariam esse ad artium consti-
tutionem ostendit, qui duplici modo in ea exercitari
praecipit, a primo hunc et generalissimo descendentes ad
ea, quae non amplius dividi queunt, per differentias in
medio consistentes, quibus et definitiones specierum
constitui in Sophista et Politico monstraverat, contra
vero a specialissimis, quae multa sunt, ad primum genus

Ed. Chart. V. [258, 259.]

Ed. Bas. I. (334.)

σύνθεσιν· ὁδὸν μὲν γὰρ εἶναι μίαν ἀμφοῖν, ὁδοιπορίαν δὲ
 διαίτην, ἀπὸ θατέρου τῶν πρώτων ἐπὶ θύτερον ἐναλλάξ
 ἰόντι. λέγει δὲ περὶ αὐτῶν ἐν μὲν τῷ Φαίδρῳ κατὰ τήνδε
 τὴν λέξιν. ἐμοὶ δὲ φαίνεται τὰ μὲν ἄλλα τῷ ὄντι παιδιὰ
 πεπαῖσθαι. τούτων δὲ τινων ἐκ εὐχῆς ῥηθέντων δυοῖν εἰ-
 δῶν, εἰ αὐτὴν τὴν δύναμιν τέχνη λαβεῖν δύνατό τις, οὐκ
 ἄχαρι. εἴπω δὲ; εἰς μίαν τε ἰδέαν συντοροῦντα ἄγειν τὰ
 πολλαχῇ διεσπαρμένα, ἢ ἕκαστον ὀριζόμενος δηλὸν ποιῆ,
 περὶ οὗ ἂν αἰετὶ διδάσκων ἐθέλῃ, ὥσπερ τὰ νῦν δὴ περὶ
 ἔρωτος ὃ ἴστιν [259] ὀρισθὲν, εἴτε εὖ, εἴτε κακῶς ἐλέχθη.
 τὸ γοῦν σαφὲς καὶ τὸ αὐτὸ αὐτῷ ὁμολογοῦμενον· δια-
 ταῦτα ἔσχεν εἰπεῖν ὁ λόγος. τὸ δ' ἕτερον δὴ εἶδος τί λέγεις,
 ὦ Σώκρατες; τὸ πάλιν κατ' εἶδη δύνασθαι διατρέψαι κατὰ
 ἄρθρα, ἢ πέφυκε, καὶ μὴ ἐπιχειρεῖν καταγύναι μέρος μη-
 δὲν, κακοῦ μαγείρου τρόπῳ χρώμεσθαι ταῦτα μὲν οὖν κα-
 θόλου περὶ τῆς διωρητικῆς τε καὶ συνθετικῆς μεθόδου λέ-
 λεκται τῷ Πλάτῳ. μεταβὰς δ' ἐπὶ τὴν ῥητορικὴν τέχνην,

per compositionem ascendentes; viam enim esse utrius-
 que unam, sed iter duplex ab altero primorum ad
 alterum vicissim eunti. Dicit itaque de ipsis in Phaedro
 ad hunc modum. *Mihi quidem videtur caetera reuera
 luisse. At si quis earum specierum, in quas modo for-
 tuna incidimus, vim arte comprehenderit, opus non
 ingratum fuerit consecutus. Quas species dicis? Ut in
 unam ideam conspiciens passim dispersa ducat, quo sin-
 gula definiens manifestum reddat semper id, de quo agi-
 tur; quemadmodum nos in praesentia, quid amor sit, defi-
 nivimus, sive bene, sive male id factum sit. Certe hinc
 disputatio nostra claritatem in se habuit constantemque
 sibi ipsi concordiam. Alteram vero speciem, quam dicis,
 o Socrates? Ut rursus secundum species articulatim pro
 rerum natura incidat, neque imperiti coqui ritu ulla
 membra confringere aggrediatur. Haec igitur generatim
 de dividendi componendique methodo a Platone sunt
 comprehensa. Digressus autem ad artem rhetoricam,*

Ed. Chart. V. [259.]

Ed. Bas. I. (334. 335.)

(εἴη δ' ἂν ἡμῖν ἐν τῷ τοῦτο παράδειγμα τῆς ὅλης πραγμα-
τείας,) τάδε γράψαι. ἐπειδὴ λόγόν δύναμις τυγχάνει ψυχα-
γωγία οὖσα, τὸν μέλλοντα ῥητορικὸν ἐσσεσθαι ἀνάγκη εἰδέ-
ναι, ψυχὴ ὅσα εἶδη ἔχει. ἔστιν οὖν τόσα καὶ τόσα, καὶ
τοῖα καὶ τοῖα, ὅθεν οἱ μὲν τοιοῦδε, οἱ δὲ τοιοῦδε γίγνονται.
τούτων δ' οὕτω διηρημένων λόγων αὐτὰ τόσα καὶ τόσα ἔστιν
εἶδη, τοιούτους δὲ ἕκαστον. οἱ μὲν οὖν τοιοῦδε ὑπὸ τῶν
τοιούτους λόγων διὰ τῆς αἰτίας εἰς τὰ τοιαῦτα εὐπει-
θεῖς, οἱ δὲ τοιοῦδε διὰ τῆς δυσπειθείας. δεῖ δὲ ταῦτα ἰκα-
νῶς τοῖς ἑαυτοῖς, μετὰ ταῦτα θεώμενον αὐτὰ ἐν ταῖς πράξε-
σιν ὄντα τε καὶ πραγματοποιεῖν δέξιν δύνασθαι ἐπακολουθεῖν
τῇ αἰσθήσει, ἥ μὴδὲν εἶναι πᾶν πλὴν αὐτῶν, ὥν τότε
ἤκουε λόγων ξυνών. ὅταν δ' εἰπεῖν τε ἰκανῶς ἔχη, (335) οἷος
ὑφ' οἷων πεῖθεται, παραγιγνόμενόν τε δυνατός ἢ διαισθα-
νόμενος ἑαυτῷ ἐνδείκνυσθαι, ὅτι οὕτως ἐστὶ καὶ αὕτη ἡ
φύσις, περὶ ἧς τότε ἦσαν οἱ λόγοι, νῦν ἐρῶ παροῦσά
σοι, ᾧ προσοιστόν τοῦτον ὅδε τοὺς λόγους ἐπὶ τῇ

(erit nobis unum aliquod totius operis exemplum,) haec
scribit. Quandoquidem dicendi facultas quaedam animi
evocatio et oblectatio est, futurum oratorem necesse est,
quot species anima habeat, cognoscere. Sunt itaque tot
talesque, unde hi tales, illi tales efficiuntur. His ita
distinctis, orationum quoque tot talesque sunt species,
ejusmodi vero singulae. Tales igitur talibus quibusdam
orationibus certa quadam de causa ad ejusmodi res
facile persuadentur; aliter autem affecti ob aliquam
causam minime. Oportet itaque eum, qui haec satis
perspexerit, postea in ipsis negotiis, quas sunt agun-
turque, animadversa acute posse sensu assequi, aut nihil
amplius quam verba, quae audivit, habet. At quum
abunde potest dicere, quis quibus orationibus capiatur,
praesentemque hominem acute percipit eo ingenio praedi-
tum, de quo antea fuerit disputatum, sic ipsum esse
talibus orationibus ad talia compellendum, is ita instru-
ctus tum demum perfecte artem hanc erit consecutus,

Ed. Charv. V. [258, 259.]

Ed. Bas. I. (354.)

σύνθεσιν· ὁδὸν μὲν γὰρ εἶναι μίαν ἀμφοῖν, ὁδοιπορίαν δὲ
ῥιτιήν, ἀπὸ θατέρου τῶν πρώτων ἐπὶ θάτερον ἐναλλάξ
ἰόντι. λέγει δὲ περὶ αὐτῶν ἐν μὲν τῷ Φαιδρῳ κατὰ τήνδε
τὴν λέξιν. ἐμοὶ δὲ φαίνεται τὰ μὲν ἄλλα τῷ ὄντι παιδιὰ
πεπαῖχθαι. τούτων δὲ τινων ἐκ τύχης ῥηθέντων δυοῖν εἰ-
δῶν, εἰ αὐτὴν τὴν δύναμιν τέχνη λαβεῖν δύναιτό τις, οὐκ
ἄχρη. τίτων δὴ; εἰς μίαν τε ἰδεῖν συστορόντα ἄγειν τὰ
πολλαχῇ διεσπαρμένα, ἐν ἑκαστον ὀριζόμενος θῆλον ποιῆ,
περὶ οὗ ἂν αἰετὶ διδάσκων ἐθελῇ, ὥσπερ τὰ πῦν δὴ περὶ
ἔρωτος ὅ ἔστιν [259] ὀρισθὲν, εἴτε εὖ, εἴτε κακῶς ἐλέγχῃ.
τὸ γοῦν σαφὲς καὶ τὸ αὐτὸ αὐτῶν ὁμολογοῦμενον· διὰ
ταῦτα ἔσχεν εἰπεῖν ὁ λόγος. τὸ δ' ἕτερον δὴ εἰδος· τί λέγεις;
ὦ Σόκρατες; τὸ πάλιν κατ' εἶδη δύνασθαι διατέμνειν κατὰ
ἄρθρα, ἣ πέφυκε, καὶ μὴ ἐπιχειρεῖν καταγνύναι μέρος μη-
δὲν, κακοῦ μαγείρου τρόπῳ χρώμενον· ταῦτα μὲν οὖν κατ'
θόλου περὶ τῆς διαιρητικῆς τε καὶ συνθετικῆς μεθόδου λέ-
λεκται τῷ Ἠλιάτῳ. μεταβάς δ' ἐπὶ τὴν ῥητορικὴν τέχνην,

per compositionem ascendentes; viam enim esse utrius-
que unam, sed iter duplex ab altero primorum ad
alterum vicissim eunti. Dicit itaque de ipsis in Phaedro
ad hunc modum. *Mihi quidem videtur caetera reuera
luisse. At si quis duarum specierum, in quas modo for-
tuna incidimus, vim arte comprehenderit, opus non
ingratum fuerit consecutus. Quas species dicis? Ut in
unam ideam conspiciens passim dispersa ducat, quo sin-
gula definiens manifestum reddat semper id, de quo agi-
tur; quemadmodum nos in praesentia, quid amor sit, defi-
nivimus, sive bene, sive male id factum sit. Certe hinc
disputatio nostra claritatem in se habuit constantemque
sibi ipsi concordiam. Alteram vero speciem quam dicis,
o Socrates? Ut rursus secundum species articulatim pro
rerum natura incidat, neque imperiti coqui ritu ulla
membra confringere aggrediatur. Haec igitur generatim
de dividendi componendique methodo a Platone sunt
comprehensa. Digressus autem ad artem rhetoricam,*

Ed. Chart. V. [259.]

Ed. Bas. I. (334. 335.)

(εἴη δ' ἂν ἡμῖν ἐν τε τούτῳ παράδειγμα τῆς ὅλης πραγμα-
τείης,) τάδε γράψαι. ὁπερ δὴ λόγόν δύναιμι τυγχάνει ψυχα-
γωγία οὖσα, τὸν μέλλοντα βητορικὸν ἐσσεσθαι ἀνάγκη εἰδέ-
ναι, ψυχὴ ὅσα εἶδη ἔχει. ἔστιν οὖν τόσα καὶ τόσα, καὶ
τοια καὶ τοια, ὅθεν οἱ μὲν τοιοῖδε, οἱ δὲ τοιοῖδε γίγονται.
τούτων δ' οὕτω διηρημένως λόγων αὖ τόσα καὶ τόσα ἐστὶν
εἶδη, τοιόνδε δὲ ἑκαστον. οἱ μὲν οὖν τοιοῖδε ὑπὸ τῶν
τοιώνδε λόγων διὰ τήνδε τὴν αἰτίαν εἰς τὰ τοιαῦτα εὐπαι-
θεῖς, οἱ δὲ τοιοῖδε διὰ τὰδε δυσπαιθεῖς. δεῖ δὴ ταῦτα ἱκα-
νῶς τοῖσιν, μετὰ ταῦτα θεώμενον αὐτὰ ἐν ταῖς πρὸξέ-
σειν ὄντα τε καὶ πραττόμενα ὁξέως δύνασθαι ἐπακολουθεῖν.
τῇ αἰσθήσει, ἥ μὴδὲν εἶναι πλεονάζοντων, ὧν τότε
ἤκουε λόγων ξυνόν. ὅταν δ' εἰπεῖν τε ἱκανῶς ἔχη, (335) οἷος
ὑφ' αἰῶν πεύθεται, παραγιγνόμενός τε δυνατός ἢ διανοη-
τόμενος ἑαυτῷ ἐνδείκνυσθαι, ὅτι οὕτως ἐστὶ καὶ αὐτῇ ἡ
φύσις, περὶ ἧς τότε ἦσαν οἱ λόγοι, τὴν ἐργῇ παροῦσά
σοι, ἥ προσοσιζέων τούτῳ ὥδε τοὺς λόγους ἐπὶ τὴν

(erit nobis unum aliquod totius operis exemplum,) haec
scribit. Quandoquidem dicendi facultas quaedam animi
evocatio et oblectatio est, futurum oratorem necesse est,
quot species anima habeat, cognoscere. Sunt itaque tot
talesque, unde hi tales, illi tales efficiuntur. Illis ita
distinctis, orationum quoque tot talesque sunt species,
ejusmodi vero singulae. Tales igitur talibus quibusdam
orationibus certa quadam de causa ad ejusmodi res
facile persuadentur; aliter autem affecti ob aliquam
causam minime. Oportet itaque eum, qui haec satis
perspexerit, postea in ipsis negotiis, quas sunt agn-
turque, animadversa acute posse sensu assequi, aut nihil
amplius quam verba, quas audivit, habet. At quum
abunde potest dicere, quis quibus orationibus capiatur,
praesentemque hominem acute percipit eo ingenio praedi-
tum, de quo antea fuerit disputatum, sic ipsum esse
talibus orationibus ad talia compellendum, is ita instru-
ctus tam demum perfecte artem hanc erit consecutus,

Ed. Chart. V. [1269.]

Ed. Bat. I. (355.)

ταῦτα πειθὰ πάντα δὴ ταῦτ' ἔχοντι, προσλαβόντι καιροὺς τοῦ πότε λεκτέον καὶ ἐπισχετέον, βραχυλογίας τε αὐ καὶ ἐλεινολογίας καὶ δεινώσεως ἐκύπτειν τα ὅσα ἂν εἶδη λόγων μάθῃ, τούτων τὴν εὐκαιρίαν τε καὶ ἀκαιρίαν διαγνόντι, καλῶς τε καὶ τελῶς δεῖν ἢ τέχνη ἀπειργασμένη, πρότερον δ' οὐ, ἀλλ' ὅτε ἂν αὐτῶν τις ἐλλείπη λέγων, ἢ διδάσκων, ἢ γράφων, φησὶ δὲ τέχνην λέγειν, ὃ μὴ πειθόμενος κρατεῖ. ταῦτα οὖν αὐτῷ λείπεται περὶ τῆς φηγορικῆς, ἐνταῦθα διδάσκοντε, πῶς ἂν τις αὐτὴν ἄριστα συστήσαιο μεθ' αὐτῶν χρόνιμος, οὐ καθάπερ οἱ πολλοὶ δι' ἁμειρίας τε καὶ τριβῆς. ἔτι τε πρὸς τούτοις κατωτέρω μετὰ τὸ διελθεῖν ἐν τῷ μεταξὺ χρήσιμα πολλὰ συγκεφαλαιούμενος αὐτὰ κατὰ λέξιν οὕτως ἔφη. ὥστ', εἰ μὲν ἄλλο τι περὶ τέχνης λόγων λέγοις, ἀκούομεν ἂν, εἰ δὲ μὴ, οἷς εὖν δὴ διεγείρομεν πεισόμεθα, ὥς, ἂν μὴ τις τῶν τ' ἀκουσμένων τὰς φύσεις διαριθμῇται, καὶ κατ' εἶδη τε διαιρῇται τὰ ὄντα, καὶ μὲν ἰδέα ἀδύνατος ἢ καθ' ἑν ἑαυστον περιλαμβάνειν, οὕτως ἔσται τεχνικός

quum ad superiora haec adjunxerit, ut opportunitatem loquendi tacendique doceat; item quando convenias uti et quando non breviloquentia, commiseratione, vehementia acriori amplificationeque; caeterum partium orationis, quas didicerit, usum tempestivum vel intempestivum cognoverit, absolute hanc erit artem. executus, prius vero minime; in quacunque vero horum defecerit vel dicendo, vel scribendo, licet ex arte verba facere se dicat, ipse, cui non persuadetur, vincit. Haec protulit de rhetorica, docens inibi, quomodo aliquis optime ipsam constituat methodo usus, non, quemadmodum vulgus, experientia et conversatione. Ad haec quum inferius multa interim utilia commemorasset, in caput ipsa rediens ad verbum sic dixit. Quapropter, si aliud quippiam de arte dixeris, auscultabimus quidem; sin minus, his, quas paulo ante recensuimus, fidem adhibebimus, quod videlicet, nisi quis auditorum ingenia noverit distinxeritque, atque res ipsas in species suas discernerit, rursusque singula specie una comprehenderit, nunquam

Ed. Chart. V. [259.]

Ed. Bas. I. (535.)

λόγων περί, καθόσον δυνατόν ἀνθρώπων. ἐν τούτῳ μὲν τῷ βιβλίῳ διὰ συντόμων ἐδήλωσε περί τε τῆς τῶν τεχνῶν ἀπα-
σῶν καθόλου συστάσεως καὶ περὶ τῆς ῥητορικῆς, ἡκρι-
βέστατα δὲ τὸν λόγον ὅλον ἐν τῷ Φιλήβῳ διεῖλεν. ἐγὼ
δὲ ἀπὸ τῶν ἐπικαιροτάτων ἀρξομαι παραγράφας αὐτοῦ πρώ-
την τῇδε τὴν ῥῆσιν. φωνὴ μὲν ἡμῖν ἐστὶ πού μία διὰ
τοῦ στόματος λούσα, καὶ ἄπειρος αὐτῇ πλήθος πάντων τε καὶ
ἐκάστου. τί μήν; καὶ οὐδὲν ἑτέρων γε τούτων ἰσμέν πως
σοφοί, οὔτε ὅτε τὸ ἄπειρον αὐτῆς ἴσμεν, οὐδ' ὅτι τὸ ἐν
ἄλλοι τε, ὅποσα τέ ἐσσι καὶ ὅποια, τοῦτό ἐστι τὸ γραμμα-
τικὸν ἕκαστον ποιοῦν ἡμῶν. ἀληθέστατα. καὶ μήν καὶ
τὸ μουσικὸν οὐ τυγχάνει ποιοῦν, τουτέστι ταῦτόν. πῶς;
φωνὴ μὲν πού καὶ τὸ κατ' ἐκείνην τὴν τέχνην ἐστὶ μία ἐν
αὐτῇ. πῶς δ' οὐ; δύο δὲ θῶμεν βαρὺ καὶ ὀξύ, καὶ
τρεῖς ὁμότονον. ἢ πῶς; οὕτως. ἀλλ' οὕτοι σοφὸς ἂν
εἴης τὴν μουσικὴν εἰδὼς ταῦτα μόνα, μὴ εἰδὼς δὲ, ὡς ἔπος
εἰπεῖν, εἰς ταῦτα, οὐδενὸς ἄξιος ἔσθ. οὐ γὰρ οὐν. ἀλλ',

dicendi artem, quoad homini licet, adipiscitur. In hoc libro succincte egit de generali omnium artium constitutione, et de rhetorica; exactissime vero totum sermonem in Philebo persecutus est. Ego a principalissimis exordiar, prima hac ipsius oratione ascripta. Vox, inquam, ex ore nobis erumpens una est, et infinitas rursus voces numero et cunctorum pariter et omnisque. Quidni? Neutro tamen horum docti efficiamur sapientesque, nec quod ejus infinitum, nec iterum quod ejus unum aliud cognoscimus, item quod et quales sunt, tenemus; hoc enim unumquemque nostrum grammaticum reddit. Verissima loqueris. Quin etiam id, quod musicum non efficit, hoc est idem. Qua ratione? Una quodammodo et in hac arte vox est. Quidni? Duo item ponenda sunt, grave et acutum, ac tertium, tonus aequivalens. Nonne ita? Ita. Verum tamen nondum musicae peritus eris, si haec sola cognoveris, et ista ignorans, ut ita loquar, nullius eris in musica pretii. Nullius. Sed

Ed. Chate. V. [269. 260.]

Ed. Baf. I. (335.)

ὡς φίλε, ἐπειδὴν λάβης, ὅποσα τὰ διαστήματά ἐστι [260] τὸν ἀριθμὸν τῆς φωνῆς ὀξύτητός τε πέρι καὶ βαρύτητος, καὶ ὅποια, καὶ τοὺς ὅρους τῶν διαστημάτων, καὶ τὰ ἐκ τούτων ὅσα συστήματα γέγονεν, ἃ κατιδύντες οἱ πρόσθεν παρῆδουσαν ἡμῖν τοῖς ἐπομένοις ἐκείνοις καλεῖν αὐτὰ ἁρμονίας. ἐν τε ταῖς κινήσειν αὐ τοῦ σώματος ἕτερα τοιαῦτα ἐνόντα πάσῃ γιγνόμενα, ἃ δὴ δι' ἀριθμῶν μετρηθέντα δεῖν αὐτά φασι φυνδμοὺς καὶ μέτρα ἐπονομάζειν, καὶ ἅμα ἐννοεῖν, ὡς οὕτω δεῖ περὶ παντὸς ἐνὸς καὶ πολλῶν σκοπεῖν. ὅταν γὰρ ταῦτά τε λάβης, οὕτω τότε ἐγένου σοφός· ὅταν δ' ἄλλα τῶν ὄντων ὅτιον ταύτῃ σκοπούμενος ἔλῃς, ἰούτως ἔμφρων περὶ τούτου γέγονας. τὸ δ' ἄπειρόν σε ἐκάστων καὶ ἐν ἐκάστοις πλήθος ἄπειρον ἐκάστοτε ποιῇ τοῦ ἰφρονεῖν, καὶ οὐκ ἐλλόγιμον, οὐδ' ἐνάριθμον, ἅτ' οὐκ εἰς ἀριθμὸν οὐδένα ἐν οἷδενί πώποτε ἀπιδόντα. κίλλιστα, ὦ Φίληβε, ξμοις τὰ νῦν λεγόμενα εἰρημένα φαίνεται Σωκράτης. καὶ ξμοὶ ταῦτά γε αὐτά. ἀλλὰ τί δὴ ποτε πρὸς ἡμᾶς οὗτος ὁ λόγος εἴρηται νῦν, καὶ τί ποτε βουλόμετος; ὀρθῶς μέντοι

prosequam, o amice, acciperis, quot intervalla vocis numero sunt circa grave atque acutum, et qualia, nec non intervallorum termini, et quotcunque ex his compositiones proveniunt. Quas majores nostri conspicientes nobis eorum sectatoribus, ut hujusmodi quaedam harmonias appellarem, tradiderunt. In motibus, praeterea corporis alios quosdam tales inesse affectus monstrantes, quos numeris dimensis rhythmos atque mensuras vocari jussere; cogitare praeterea, quod eadem ratione de omni, quod unum est et multa, considerare debemus. Nam quando ista sic accipis, sapiens tunc evadis. Quum vero et aliud quicquam ita considerans capis, sapiens rursus circa illud efficeris. Infinita autem singulorum et in singulis multitudo vagum te incertumque et rationis ac numeri reddit expertem, utpote in nullum cuiusque numerum respicientem. Praeclare haec, o Philebe, Socrates mihi dixisse videtur. Mihi quoque: sed quid ad rem hic sermo, quidve tibi vult? Recte id,

Ed. Chart. V. [260.]

Ed. Basf. L. (355.)

τοῦθ' ἡμᾶς, ὃ Πρωταρχε, ἠρώτησε Φίληβος. πάνυ μὲν οὗτ, καὶ ἀποκρίνου γε αὐτῷ. δρῦσαι ταῦτα, διελθὼν σμακρόν ἐτι περὶ αὐτῶν τούτων. ὥσπερ γὰρ ἔν ὅτι οὖν εἴ τις ποτε λάβοι τούτων, ὥς φαμεν, οὐκ ἐπ' ἀπείρου φύσιν ἀεὶ ὦν βλέπειν εὐθύς, ἀλλ' ἐπὶ τινα ἀριθμὸν, οὕτω καὶ τὸ ἐναντίον, ὅταν τις τὸ ἀπείρον ἀναγκασθῇ πρῶτον λαμβάνειν, μὴ ἐπὶ τὸ ἐν τοῦτο εὐθύς, ἀλλ' ἐπ' ἀριθμὸν αὖ τινα πληθὸς ἕκαστος ἔχοντά τι κατανοεῖν, τελευταῖον τ' ἐκ πάντων εἰς ἓν. πάλιν δὲ ἐν τοῖς γράμμασι τὸ νῦν λεγόμενον λάβωμεν. πῶς; περὶ φωνῆν ἀπείρον κατενόησεν, εἴτε τις θεὸς, εἴτε καὶ θεὸς ἄνθρωπος, ὥς λόγος ἐν Αἰγύπτῳ Θεῷ τῶν τούτων γενέσθαι λέγων, ὃς πρῶτος τὰ φωνήεντα ἐν τῷ ἀπείρῳ κατενόησεν οὐχ ἓν ὄντα, ἀλλὰ πλείω, καὶ πάλιν ἕτερα φωνῆς μὲν, οὐ φύσιν δὲ μετέχοντά τινος, ἀριθμὸν δὲ τινα καὶ τούτων εἶναι. τρίτον δὲ εἶδος γραμμάτων διέστησατο τὰ νῦν λεγόμενα ἄφωνα ἡμῖν. τὸ μετὰ τοῦτο διήρει τὰ τε ἄφωνα καὶ ἁφθόγγα μέχρις ἐνός ἐκάστου, καὶ

o Protarche, Philebus iste quasivit. Prorsus. Responde igitur ipse. Faciam quod vultis, ubi de his ipsis paulisper etiam adhuc disputavero. Ut enim, si quis unum aliquid accipit, is, ut diximus, haud mox in infiniti naturam, sed in aliquem numerum descendere debet, ita vicissim, si quis infinitum primo sumere cogitur, nequaquam in unum continuo, sed in numerum quendam, qui multitudinem aliquam habeat, debet intendere, ex omnibusque tandem in unum desinere. Quod vero nunc diximus, rursus in literis conjectari licet. Quomodo? Postquam infinitam vocem cogitavit sive deus aliquis, sive homo divinus, qualis apud Aegyptios Theuth fuisse fertur, primo in ipsa vocis infinitate vocules literas consideravit, quas non una, sed plures sunt, rursusque alias, quas non vocis, sed soni participes essent, atque harum numerum certum similiter definivit. Tertiam deinde speciem literarum distinxit earum, quas nunc mutas vocamus. Postremo liquidas mutasque distinxit,

Ed. Chert. V. [260.]

Ed. Berl. I. (355.)

τὰ φωνήεντα, καὶ τὰ μέσα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἕως ἀριθμὸν αὐτῶν λαβὼν ἐνὶ ταῖς ἐκάστη καὶ σύμπασι στοιχείων ἐπωνόμασε. καθορῶν δ', ὡς οὐδαὶς ἡμῶν οὐδ' ἂν ἔν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἄνευ πάντων αὐτῶν μάθοι, τοῦτον τὸν θεσμὸν αὐτὸν λογισάμενος, ὡς ὄντα ἓνα, καὶ τὰτα πάντα ἓν πως ποιοῦντα, μίαν ἐπ' αὐτοῖς ὡς οὖσαν γραμματικὴν τέχνην ἐπεφθόγγετο προσειπὼν. ταῦτα μὲν ὁ Πλάτων ἔγραψεν ἐν Φιλήβῳ περὶ συστάσεως τεχνῶν, τῆς κατὰ μέθοδον διλογίας τὴν λογικὴν, οὐ τῆς ἐκ τῆς πολυχρονίου τηρήσεως, ἐκ τῆς τῶν κατὰ μέρος ἀθροιζομένης ἐμπειρίας. ὅτι δ' οὐκ ἄνευ τοῦ γεγυμνάσθαι περὶ διαίρειν τε καὶ σύνθεσιν οἷόν τε γενέσθαι τὴν λογικὴν σύστασιν τῶν τεχνῶν, εὐδηλὸν ἐστίν· ἐξ ὧν ἄχρι τοῦ δεῦρ' αἰσχυρὰ μοι. καὶ μάλιστα καὶ καθ' ὅσον τὸ βιβλίον τὸν Φιλήβου ἐν τοῖς ἐξῆς ἐργῶν δείκνυσσι τὴν μέθοδον ἐπὶ τῆς ἡδονῆς, ἀπάσης αὐτῆς τὰς διαφορὰς διαλθῶν,

Κεφ. ς'. Οὕτω δὲ καὶ ὁ Ἱπποκράτης ἐφθίψεν ἐν τῷ περὶ διαίτης δέξιω, μεμψόμενος τοὺς Κνιδίους ἰατροὺς,

usque singula quasdam, vocalesque et medias eodem modo, donec, earum numero in singulis speciebus et in universis reperto, elementum vocavit. Quumque videres neminem nostrum horum quicquam seorsum percepturum, nisi omnia ipsa percepisset, hoc vinculum veluti unum quiddam existens, et haec omnia unum facere meditatus, quam unam in his esse partem grammaticam animadvertit, eo nomine appellavit. Haec quidem Plato de artium constitutione in Philebo tradidit, quae juxta methodum scilicet rationalem, non quae ex diutina inquisitione, sed particularium experientia colligitur. Quod autem, nisi in divisione et compositione exercitatio accesserit, nequeat rationalis artium constitutio fieri, palam est ex iis, quae hucusque a me sunt comprehensa. Quia etiam in toto libro Philebo deinceps opere methodum in voluptate ostendit, universas ipsius differentias persecutus.

Cap. VI. Sic autem et Hippocrates facitavit in opere de victus ratione acutorum, accusans medicos

Ed. Chart. V. [260, 261c]

Ed. Haf. I. (335.)

ὥς ἀγνοοῦντας τὰς κατ' εἶδη καὶ γένη διαφορὰς τῶν νοσημάτων, αὐτὸς δὲ δείκνυσιν τοὺς διορισμοὺς, κατ' οὓς τὸ δοκοῦν [261] ἐν εἶναι πολλὰ γίγνεται τεμνόμενον, οὐκ ἐπὶ νοσημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἐν ᾧ τοὺς πλείστους τῶν ἐνδοξαίων λατρῶν εὐρεῖν ἔστιν ἐσφαλμένους ἄχρι καὶ τῶν βοηθημάτων. ἔνιοι μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς κατὰ μέρος αὐτῶν ἐλθόντες χρείας ἀμέθοδον εἰργάσαντο τὴν διδασκαλίαν, ἔνιοι δὲ τὸ κοινότατον εἰπόντες ἄχρι μὲν τῆς προχείρου φαντασίας μεθοδικώτατον ἐποιήσαντο τὸν λόγον, τῇ ἀληθείᾳ δὲ μοχθηρότατον, ἐγχεύουσιν δὲ διαφώνησαν ἀλλήλοις, ἔνιοι μὲν, ὥς οἱ κατὰ βοήθημα τοῦδε τινος τοῦ πάθους, οἷον, εἰ τύχη, πλευρίτιδος, ἀποφηνάμενοι τὴν φλεβοτομίαν, ἔνιοι δὲ τὴν κύθαρσιν, ὥσπερ γε καὶ πυρίαν οἱ μὲν διὰ σπύγγων, οἱ δὲ διὰ τῶν καλουμένων ὑπὸ τῶν λατρῶν μαρσίπων, ἢ τινος ἑτέρου. κατὰ ταῦτά δὲ καὶ περὶ λουτρῶν καὶ περὶ ἀλουτίας διηγήθησαν, δξυμέλικός τε καὶ μελικράτου, καὶ ὕδατος, καὶ οἶνου, καὶ πτισάνης, ἥτις τοῦ διηθημένου χυλοῦ μόνου διδόντες, ἢ

Cnidios tanquam speciales generalesque morborum differentias ignorantes. Ipse autem indicat distinctiones, secundum quas id, quod unum videtur esse, multa fiant, cum dividitur, non in morbis tantum, sed etiam in aliis omnibus; in quo plurimos ex clarissimis medicis in errorem lapsos invenire licet, adeoque in ipsis remediis. Nonnulli siquidem ad particulares ipsorum usus profecti disciplinam fecerunt ordine carentem. Quidam communissimum loquuti usque ad promptam imaginationem sermonem fecerunt maxime methodicum, re vera autem vitiosissimum; inde inter se dissenserunt, alii quidem, ut qui in remedio certi cujusdam affectus, exempli gratia pleuritidis, sanguinis missionem pronunciarunt, alii purgationem, quemadmodum et fomentum, hi per spongas, illi per sacculos a medicis dictos, aut per aliud quoddam. Inibi etiam de balneis et balnei abstinencia dissentiunt, oxymel, vel hydromel, aquam, vinum, ptisanam, vel percolatum succum duntaxat exhibentes, vel hordeaceum

Ed. Chart. V. [261.]

Ed. Bas. I. (335. 836.)

τῆς κριθώδους μόνης, οἱ δὲ καὶ σιτίων, ἄλλως ἄλλου διο-
 ρισμένον, τὰς τε διαφορὰς τῶν καμνόντων, καὶ τῶν εἰρη-
 μένων ἔδειξε χρῆζον τὸ τῆς πλευρίτιδος πάθος. ὅπως μὲν
 οὖν αὐτὸς διήλθεν ἀτακτότερον πρῶτος εὐρίσκων, ἐν τοῖς
 ὑπομνήμασιν ἐξήγηται τοῦ περὶ διαίτης ὁξέων, ὃ τινες μὲν
 ἐπιγράφουσι πρὸς τὰς Κνιδίας γνάμας, ἔτιοι δὲ περὶ πι-
 σάνης, ἐκάτεροι μοχθηρῶς. ἐγὼ δ', ἵνα καὶ τοῦτου τοῦ
 λόγου ἔχωσι διὰ συντόμων σαφῇ τὴν διδασκαλίαν οἱ φιλο-
 μαθεῖς, οὐκ ὀκνήσω δηλώσαι τὰ κεφάλαια (336) τῶν γάρ
 τοι πλευριτικῶν ἄρτι μὲν ἀρχομένων ἀδυναῖσθαι τὴν πλεν-
 ρίαν, ὡς ἂν οὐδέπω τῆς διαθέσεως οὗτης σαφοῦς, ἀποπει-
 ρῶσθαι κελεύει τῶν πυριμάσεων τε καὶ θερμοσμάτων ὀνομαζο-
 μένων, καὶ διήλθεν αὐτὸς τὴν ὕλην. εἶτα, ἂν μὴ λύηται,
 σκευάμενον, εἴτε φεοβρῶτι εἶναι, καὶ εἴτε ὑπακχωρηκνίας
 τῆς κοιλίας, εἴτε μὴ, διδάσκει, τί ποιητέον ἐστίν. ἐὰν δὲ
 μὴ ὑπέλκη πρὸς ταῦτα, διορισμοὺς ἔγραψεν τῶν τε φλεβο-
 τομίας δεομένων καὶ τῶν καθάρσεως; ἐπὶ τίτων τε χρὴ
 μελικρῆτον ποτῶ χρῆσθαι, ἢ ὕμμελιτι, ἢ ὕδατι μέχρι

solum; alii et cibos; aliter alio distinguente differentias
 et aegrotantium, et praedictorum, indicavit, quid pleuri-
 tidis affectus requireret. Quomodo igitur ipse enumera-
 verit inordinatius primus inveniens, commentariis in opere
 de victus ratione acutorum expono, quod aliqui inscri-
 bunt ad Cnidias sententias, quidam de ptisana, utrique
 male. At ego, ut hujus quoque sermonis manifestam
 disciplinam studiosi compendiosè habeant, non pigebit
 capita significare. Etenim in pleuriticis nuper incipientibus
 latus dolere, tanquam dispositione nondum manifesta,
 tentare jubet fomenta, fotibusque calidis; ac ipse mate-
 riam recensuit: deinde, si non solvatur, considerandum,
 ne paulo antea cibum assumpserit, an alvum dejecerit,
 vel non, ac, quid faciendum sit, docet. At si his non
 cesserit, distinctiones scribit eorum, qui sanguinis missione
 indigent, et qui purgatione; porro in quibus mulsa-
 potu utendum est, aut oxymelite, aut aqua usque ad

Ed. Chart. V. [361.]

Ed. Basf. I. (336.)

πρίσεως, μηδεμίαν διδόντα τροφήν, ἐπὶ τίνων τε χυλὸν πτισάνης, ἢ τῇ κριθῇ χρηστέον τηρικαῦτα, καὶ σιτία δοτέον ἐστί. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ περὶ οἴνου δόσεως διορίζεται, τίσι τε χρὴ διδύναι, καὶ τίσι μὴ, καὶ ὅποτε, καὶ ὅποιον. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ λουτρῶν, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα. Διτεῆς δ' οὔσης ἁμαρτίας ἐν ταῖς διαιρέσεσι διὰ τὸ τοὺς μὲν ἑλλειπότερον τέμνειν, τοὺς δ' ὑπερβάλλειν εἰς οὐκ οἰκτεῖον τῷ τεμνομένῳ πληθός, ἐκότερον αὐτῶν ὁ Ἱπποκράτης μεμφόμενος ἐν ἀρχῇ μὲν τοῦ βιβλίου τάδε φησί. τὰς μέντοι πολυτροπίας τὰς ἐν ἐκάστησι τῶν νοῦσων καὶ τὴν πολυσχιδίαν αὐτῶν οὐκ ἠγνόουν ἄνιοι, 'τοὺς δ' ἀριθμοὺς ἐκάστου τῶν νοσημάτων σύφα ἰθάλοντες φράζειν οὐκ ὀρθῶς ἔγραψαν. μὴ γὰρ καὶ οὐκ εὐαριθμητὸν ἦ, εἰ τουτέῳ τι σημαίνεται τῆς τῶν καμνόντων νοῦσον, τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου διαφέρειν τι, τὸ μὴ αὐτὸν δὲ νόσημα θυκείν εἶναι, ἢν μήπω τοῦνομα ἔχη. ἐπὶ δὲ τῶν ἰημάτων ἐμπαλιν, ὡς ἑλλειπόντων αὐτῶν, ὥδε πῶς φησιν. καὶ οὐ μόνον διὰ τοῦτο οὐκ ἐπαινέω, ἀλλ'

judicationem, nullum dando cibum, in quibus succum ptisanæ, aut hordeo utendum, tunc et cibi dandi sunt. Patri modo etiam de vini exhibitione distinguit, quibus dandum sit, et quibus non, et quando, et quale. Similiter de balneis aliisque id genus. Porro, quum duplex sit error in divisionibus, quod alii minus, ac conveniat, dividant, alii exuperent secundum multitudinem, quæ ad id, quod secatur, propria non est, utrosque Hippocrates accusans initio quidem libri hæc tradit. *Varietates morborum et divisionem multijugam aliqui non ignorarunt, numeros autem singulorum morborum dum manifeste vellent explicare, haud recte scripserunt, ut qui difficile comprehendi possint: si hoc aliquis laborantium ægritudinem alteram ab altera nonnihil differre significabit, non solum idem morbus esse videbitur, si neque idem nomen habeat. Porro in remediis contra, quum ipsi minus, quam par est, complectantur, in hunc modum ait. Ac non solum ob id non laudo, sed quoniam etiam pau-*

Ed. Chart. V. [261. 262.]

Ed. Bas. I. (336.)

ὅτι καὶ ὀλίγοις τὸν ἀριθμὸν τοῖσιν ἅπσι χρόνται. μετὰ δὲ ταῦτα προλαβὼν τὸν τῷ προβλήματι χρησιμώτατον, οὐ σαφῶς αὐτοῦ τὴν λύσιν ἔγραψεν, καὶ διὰ τοῦτ' ἠγνοήθη πολλοῖς τῶν λατρῶν ὅλη τοῦ προβλήματος ἡ δύναμις. ἐξηγησάμην μὲν οὖν ὅλον τὸν λόγον τοῦτον ἐν τῷ πρώτῳ περὶ διαίτης ὀξέων ὑπομνήματι, συντόμως δ' αὐτοῦ καὶ νῦν εἰπεῖν ἀναγκαῖόν ἐστι τὴν δύναμιν. αὐτὸ μὲν τὸ πρόβλημα κατὰ τὴνδε τὴν λέξιν ἔγραψεν ὁ Ἱπποκράτης. δοκεῖ δέ μοι ἄξια γραφῆς εἶναι, [262] καὶ μάλιστα ὅσοσα τε ἀκαταμάθητά ἐστι τοῖς ἰητροῖσιν, ἐπικυρά γ' εὐντα εἰδέναι, καὶ ὅσοσα μεγάλας ὠφελείας φέρει ἢ μεγάλας βλάβας. ἀκαταμάθητα δ' ἐστὶ καὶ τάδε. διὰ τί δ' ἄρα ἐν τῇσ' ὀξείησι νούσοισιν οἱ μὲν τινες τῶν λατρῶν πάντα ἐς τὸν αἰῶνα διαταλοῦσι, πεισάνην διδόντες. ἠήθησαν, καὶ νομίζουσιν ὀρθῶς ἰητροῦναι, οἱ δὲ τινες περὶ παντός ποιοῦνται, ὅπως κριθῇ μὲν μηδεμίην καταπίνῃ ὁ κῆντων, (μεγάλῃ γὰρ βλάβῃ ἠγέοντα εἶναι,) ἀλλὰ δι' ὀθονίου τὸν χυλὸν διηθρόντες διδῶσιν. οἱ δ' αὖ τινες αὐτῶν οὐτ' ἂν πεισάνην παχεῖαν δοῖεν, οὔτ'

cis numero remediis utuntur. Postea, ubi praeassumpsisset id, quod problemati utilissimum est, non manifesto ipsius solutionem conscripsit, atque ideo plerisque medicis tota problematis vis ignoratur. Proinde totum hunc sermonem in primo de victus ratione acutorum commentario sum interpretatus. Nunc autem compendiose exponere vim necessarium est. Ipsum sane problema sic ad verbum scripsit Hippocrates. *Videntur autem digna mihi esse, quae scribantur, et praesertim impercepta medicis, quum sint tamen scitu utilia, item quae magnam utilitatem aut noxam adferunt. Impercepta autem sunt et haec, cur in morbis acutis alii medici in omnem vitam ptisanam non percolatam exhibent, putantque recte se medicari, alii vero magni faciunt, conanturque, ut nullum hordeum aeger devoret, (magnam enim offensionem esse arbitrantur,) sed succum linteo percolatum praebent. Quidam ipsorum neque ptisanam crassam neque succum*

Ed. Chart. V. [262.]

Ed. Bas. I. (356.)

αὐτὸν γὰρ, οἱ μὲν, μέχρις ἂν ἐβδόματος ὁ κύμτων γένηται, οἱ δὲ καὶ διὰ τέλους, ἔχουσιν ἂν κριθῇ ἡ νοῦσος. μύλα μὲν οὖν οὐδὲ προβάλλεσθαι τὰ τοιαῦτα ζητήματα εἰδιαμένοι εἰσὶν οἱ ἰητροί, ἴσως δ' οὐδὲ προβαλλόμενα εὐρίσκειται. καίτοι διαβολὴν γ' ἔχει ὕλη ἢ τέχνη πρὸς τῶν δημοσίων μεγάλῃν, ὥς μηδὲ δοκεῖν ὅλως ἰητρικὴν εἶναι. ὥστ' ἐν γε τοῖσιν ἐξυτάτοισι τῶν νοσημάτων τοσούτῃ διαίσουσιν ἁλλήλων οἱ χειράνακτες, ὥστε, ἂ ὁ ἕτερος προσφέρει ἡγούμενος ἄριστα εἶναι, ταῦτα νομίζειν ἤδη τὸν ἕτερον κακὰ εἶναι. καὶ μετ' ὀλίγα· φημί δὴ, πᾶν καλὸν εἶναι τοῦτο τὸ σκῆμμα ἡδελφισμένον τοῖσι πλείστοισι τῶν ἐν τῇ τέχνῃ καὶ ἐπικαιροτάτοισι, καὶ γὰρ τοῖσι νοσέουσιν πᾶσιν ἐς ὑγίαν τι μέγα δύνασθαι, καὶ τοῖσιν ὑγιαίνουσιν εἰς ἀσφάλειαν, καὶ τοῖσιν ἀσκέουσιν ἐς ἀξίην, καὶ ἐς ὃ τι ἑκάστος ἐθέλοι. τὸ περὶ διαφωνίας, φησὶ, τῶν τεχνιτῶν σκῆμμα μεγίστην ἔχει δύναμιν, οὐ μόνοις τοῖς νοσοῦσιν ἐς ὑγίαν πῆσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑγιαίνουσιν ἐς φυλακὴν αὐτῆς δηλονότι, καὶ τοῖς ἀσκούσιν ἀξίην τοῦ σώματος πρὸς τε τὴν πῆσιν αὐτῆς καὶ διαμονήν.

exhibent; alii, usque dum septimanus aeger fuerit, alii etiam in fine, quoad morbus fuerit judicatus. Hujusmodi igitur quaestiones ne proponere quidem medici consueverunt, forsitan neque si proponantur, inveniunt. Atqui magnam a vulgaribus calumniam tota ars sustinet, ne videatur quidem omnino medicina esse, quod in morbis acutissimis tantum inter se artifices differunt, ut, quae alter adhibet optima esse putant, ea jam alter mala esse censeat. Ac paulo post: Dico autem, perpulchram esse hanc speculationem, plurimis et principalissimis eorum, quae in arte sunt, affinitate junctam; nam aegrotantibus omnibus ad sanitatem aliquid magnum potest, et sanis ad securitatem, exercentibus ad bonam habitudinem, et ad quodcumque unusquisque velit. Speculatio (inquit) de artificum discordia magnam vim obtinet non solum laborantibus ad sanitatem conciliandam, sed etiam sanis ad eam tuendam scilicet, exercentibus ad corporis dignitatem tum comparandam, tum retinendam.

Ed. Chart. V. [xlv.]

Ed. Basl. I. (336.)

εἰτα προσέθηκε, καὶ ἐς τὸ τε ἕκαστος ἐθέλοι, δηλῶν, οὐ μόνον εἰς ἰατρικὴν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας τέχνας ἐκτετάσθαι τὸ σκέμμα τῆς λύσεως αὐτοῦ. Θαυμάσαι γὰρ ἔστι, διὰ τί τέχνην μετιόντες οἱ ἱατροί, καθ' ἣν τῇ πείρᾳ τὰ προσφερόμενα βοηθήματα κριθῆναι δύναται, πότερον ὠφέλησεν, ἢ ἐβλάψεν, ὅμως ἐναντιωτάτας ἀποφάσεις ἐποίησαν περὶ τῶν ὠφελούντων τε καὶ βλαπτόντων. ἐν μὲν γὰρ φιλοσοφίᾳ μὴ πεπαῦσθαι τὰς πλείους τῶν διαφωνιῶν οὐδὲν θυμωστόν, ὡς ἂν μὴ θυγαμένων τῶν πραγμάτων ἐναργῶς κριθῆναι τῇ πείρᾳ, καὶ διὰ τοῦτο τινῶν μὲν ἀποφηναιμένων ἀγένητον εἶναι τὸν κόσμον, τινῶν δὲ γεννητὸν, ὥσπερ γε καὶ τινῶν μὲν, οὐδὲν ἔξωθεν αὐτοῦ περιέχειν εἶναι, τινῶν δὲ εἶναι λεγόντων, καὶ τούτων αὐτῶν περιεχόμενον τι φάντων, ἐνίων μὲν κερὶν ἀποφηναιμένων εἶναι τοῦτο, μηδεμίαν οὐσίαν ἔχον ἐν ἑαυτῷ, τινῶν δὲ, κόσμους ἄλλους ἀριθμῶν ἀπεριλήπτους ὡς εἰς ἀπειρον ἐκτετάσθαι πλῆθος. αἰσθήσει γὰρ ἐναργεῖ τὴν τοιαύτην διαφωνίαν ἀδύνατον κριθῆναι, οὐ μὴν ὁμοίον γε τὸ τῆς ὠφελείας καὶ βλάβης τῶν

Postea adjecit, et ad quod unusquisque velit, indicans, non modo ad medicinam, sed etiam alias artes, speculationem, ipsius solutionem extendere. Nam mirari licet, cur artem medici pertractantes, in qua remedia, quae offeruntur, usui possint judicare, utrum prosint, an noceant, tamen maxime contraria de iis, quae profunt et nocent, pronunciarint. Siquidem in philosophia non sedatas esse plurimas dissensiones nihil miri est; quippe quum res experientia judicari evidenter nequeant, ac ideo nonnulli pronuncient mundam esse non genitum, nonnulli genitum; quemadmodum alii nihil extra ipsius ambitum esse, alii esse dicunt, atque hi ipsi aliquid contineri affirmant, quidam vacuum hoc esse nullam in se continens substantiam dictitant, aliqui vero mundos alios numero incomprehensibiles, ut in infinitum multitudo extendatur; nam ejusmodi discordiam sensu evidenti non licet dijudicare. At secus habet, quod me-

Ed. Chart. V. [262. 263.]

Ed. Haf. I. (336.)

προσφερομένων τοῖς σόμασιν ἰαμάτων, εἰς διαφάνειαν ἀφικόμετον ἐν τοῖς ἱατροῖς, θυγάμενόν γε αὐτῶν πρῖναι τῇ πείρῃ τό τ' ἀρελοῦν καὶ τὸ βλάπτειν. τούτου τοίνυν τοῦ ζητήματος ἡ λύσις οὐ πᾶν τε σαφῶς εἴρηται ἐν Ἱπποκράτει, καὶ διὰ τοῦτο σχεδὸν ἅπαντας ἔλαβε τοὺς ἐξηγησάμενους τὸ βιβλίον. ἔστι δὲ τοιαῦτα. πῶν τοσοῦνται ἔνιοι μὲν ἀσιτεῖς^α χρῆζουσιν, ἄλλοι δὲ ἢ τοῦτος κριθῇ, τινὲς δὲ προῆς, καὶ τούτων ἔνιοι μὲν τῆς κριθώδους πιεσάντης, ἔνιοι δὲ τοῦ χυλοῦ μόνου, καθάπερ γε καὶ σταρεωτέρως ἔτιοι, καὶ μέτριοι καὶ τινες μὲν ὀξυμέλιτος ἢ μελικράτου, τινὲς δ' ὕδατος ἢ οἴνου. διὰ τοῦτο τοῖς ἱατροῖς, ὅσοι τῇ πείρῃ μόνῃ τὴν τέχνην συνεστήσαντο, χρησίμον ἐδόξεν ἐκείνο μόνον, ὃ κατὰ τὴν τέχνην αὐτοῖς ἐφάνη πλεονάκεις ὠφελεῖσθαι. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τοῦναντίον εἶδος ἀφικέσθαι τῆς θεραπείας τολμῶσιν, ὥς κακείνου πειραθῆναι, τὴν ἀτυχίαν δεδιότες. μόνος οὖν ὁ τὴν τε φύσιν εἰδὼς τοῦ κάμνον[263]τος, καὶ τὴν τοῦ νοσήματος διάθεσιν, καὶ τὴν τοῦ προσαχθήσομένου βοηθήματος δύναμιν, ἔτι το ἐόν καιρόν, - ἐν ᾧ χρηστέον

dici de remediorum, quae corpori applicantur, auxilio et noxa inter se dissentiant, quum ipsi possint utile et nocuum usu experiri ac judicare. Hujus igitur quaestionis soluti non admodum manifesto ab Hippocrate est explicata, ac ideo prope universos libri interpretes latuit. Est autem talis. Nonnulli sene aegrotantium inedia[m] requirunt, usque dum morbus fuerit judicatus, nonnulli vero cibum, atque ex his aliis hordeaceam ptisanam, alii succum solum, quemadmodum et solidiorem aliqui, quin etiam oxymel quidam aut mussam, quidam vero aquam et vinum. Idcirco medicis, qui experientia sola artem constituerunt, illud solum visum est utile, quod forte fortuna ipsis frequenter profuisse apparuit. Neque etiam ad contrariam speciem victus rationis pervenire audent, ut illam quoque experiantur, improsperum veriti successum. Proinde solus, qui naturam aegrotantis novit, et morbi dispositionem, et vim auxilii, quod adhibebitur, praeterea tempus, quo utendum ipso est, audere poterit, usus

Ed. Chart. V. [363.]

Ed. Bas. I. (356. 337.)

αὐτῷ, τολμήσαι δυνήσεται χρησάμενος τῷ λογικῶς ἐπινοη-
θέντι βοηθῆματι τῇ πείρᾳ βεβαιῶσαι τὴν ἐλπίδα. ὥστε
μόνος εὐρήσεται τῆς τε ἀφωνίας τὴν αἰτίαν, καὶ τοὺς διορι-
σμούς, οἷς προσέχων τις ἐπὶ τὸ τῷ κάμνοντι συμφέρον
ὑφίξεται, τῶν δ' ἄλλων οὐδεὶς γνώσεται τοῦτα. τοῖς τε γὰρ
ἐγνωσμένοις διὰ πείρας ἐπιμένοντες ἐκείνα μόνα παραλαμβάν-
ουσι, αἰτιώμενοι φύσιν ἢ τέχνην ἢ τι τοιοῦτον τῆς βλάβης
αἴτιον γενέσθαι. τοῦτ' οὖν αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ περὶ ἁγῶν
ἐδήλωσεν ὁ Ἱπποκράτης ἐπὶ τῶν μεθ' ἑλκους καταγμάτων
ἐν τῇδε τῇ ῥήσει. ἄλλοι δὲ τινὲς εἰαι, οἱ ὁθονίοισι τὰ
τοιαῦτ' ἰητρεύουσιν εὐθάλως, καὶ ἐνθεν μὲν καὶ ἐνθεν ἐπι-
δέουσι τοῖσιν ὁθονίοισι, κατὰ τὸ ἑλκος δὲ αὐτὸ διαλεί-
πουσι, καὶ ἰῶσιν ἀνεψύχθαι. ἔπειτα καὶ ἐπιτιθέουσιν ἐπὶ
τὸ ἑλκος τῶν καθαρτικῶν τι, καὶ σπλήνεσιν οἰνηροῖσιν, ἢ
ξρίοισιν οἰσυπηροῖσι θεραπεύουσιν. αὕτη ἡ ἱασις κακὴ, καὶ
εἰκὸς τοὺς οὕτως ἰητρεύοντας τὰ μέγιστα ἀξυγείαις καὶ ἐν
τοῖσιν ἄλλοις κατὰγματος (337) καὶ ἐν τοῖσι τοιοῦτοιςι
μέγιστον γὰρ ἐστὶ τὸ γινώσκειν, καθ' ὅποιον τρόπον χρὴ τὴν

auxilio ratione confiderato, spem experientia confirmare.
Quare solus inveniet dissidii causam et distinctiones,
quibus animum adhibens ad id, quod aegrotanti conducit,
perveniet, aliorum vero nullus hoc cognoscit. Nam
qui cognitis per experientiam adhaerent immoranturque,
illa sola assumunt, causantes naturam, aut artem, aut
huiusmodi aliquid offensus causam extitisse; id quod
etiam in opere de fracturis Hippocrates ostendit, nempe
in fracturis, quae cum ulcere sunt, hisce verbis. *At alii
quidam sunt, qui linteis ejusmodi statim medicantur,
atque hinc et illinc linteolis deligant. Super ulcus
autem ipsum desinunt ac sinunt refrigerari; deinde ipsi
imponunt purgatorium aliquod medicamentum, et splenis
vino madidis, aut laniis succidis curant; qui modus
medicandi malus est, ac verifimile est ita medentes ma-
xima non intelligere, tum in aliis fracturis, tum in
huiusmodi. Maximum enim est cognoscere, quomodo*

Ed. Chart. V. [263.]

Ed. Bas. I. (337.)

ἀρχὴν βάλλεσθαι τοῦ ὀθονίου, καὶ καθ' ὅποιον μάλιστα
πεπιέχθαι, καὶ οἷά τε ἀφελίονται, ἣν ὀρθῶς τις βάλληται
τὴν ἀρχὴν, καὶ πιέξῃ ἢ μάλιστα χερὶ, καὶ οἷα βλάπτονται,
ἣν μὴ ὀρθῶς τις βάλληται, μὴδὲ πιέξῃ, ἀλλ' ἔνθεν καὶ
ἐνθεν. εἴρηται μὲν οὖν καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν γεγραμμέ-
νοιον, ὅποια ἀφ' ἐκατέρου ἀποβαίνει, μαρτυρεῖ δὲ καὶ αὕτη
ἡ ἱητρική. ἀνάγκη γάρ τῳ οὕτως ἐπιδεομένῳ τὸ εἶδος
ἐξαιρέσθαι εἰς αὐτὸ τὸ ἔλκος. καὶ γὰρ, εἰ ὑγιὲς χερὶς ἔνθεν
μὲν καὶ ἐνθεν ἐπιδεοθείη, ἐν μέσῳ δὲ διαλειφθείη, μάλιστα
κατὰ τὴν διάλειψιν αἰδήσασιν ἂν καὶ ἀχρεΐσεια. πῶς οὖν
οὐχὶ ἔλκος γε ταῦτ' ἂν πάθοι; ἀναγκάως οὖν ἔχει ἄχρεον
μὲν καὶ ἐκπεπιεσμένον εἶναι τὸ ἔλκος, θακνωδὲς τε καὶ
ἀνεκπύητον, ὅστις δ' ἡ μέλη ἀποστῆναι συστατικὰ γενέσθαι,
σφυγμῶδες τε καὶ πυρετῶδες τὸ ἔλκος ἂν εἴη. ἀναγκάζονται
διὰ τὸ εἶδος ἱεματαπλύσσειν. ἀσύμφορον δὲ καὶ τοῦτο
τοῖσιν ἐνθεν καὶ ἐνθεν ἐπιδεομένοισιν. ἄχθος γὰρ ἀναφελὲς
πρὸς τῷ ἄλλῳ σφυγμῷ ἐπιγίγνεται. τελευτῶντες δ' ἀπο-

oporteat lintei principium injicere, ut quomodo potissimum comprimere. Item quantum auxilii adferat, si recte quis initium accommodet, ac premat, quo potissimum convenit. Rursus quomodo noceant, nisi recte quis injiciat, neque premat, sed hinc et illinc. Quare dictum a me est etiam in his, quas scripsimus antea, cujusmodi in utroque eveniant; testatur hoc etiam ipsa medicina. Necessè enim est, ut ei, qui sic deligatur, tumor in ipso ulcere attollatur; etenim si cutis sana hinc quidem et illinc deligatur, in medio autem intermittatur spatium, in eo potissimum tumebit et decolorabitur. Quomodo igitur non ulcus hæc patietur? Necessario enim ulcus decolor erit et expressum, mordax et sine pure; ossa autem aut artus, quas non erant abscessu laboratura, illo infestabuntur, et ulcus pulsatile et igneum erit. Coguntur autem propter tumorem cataplasma inducere; sed illud quoque his hinc et illinc deligatis est inutile, nam pondus incommodum præter alium pulsus oboritur: de-

Ed. Chart. V. [365.]

Ed. Basf. I. (357.)

λύουσι τὰ ἐπιδέσματα, ὅπουτ' ἂν σῶσιν πάλιν ποτέ, καὶ
 λητρεύσουσι τὸ λοιπὸν ἄνευ ἐπιδέσμοιο. οὐδὲν δὲ ἥσουσιν,
 καὶ ἦν τι ἄλλο τοιοῦτον λάβωσι, τῇ αὐτῇ τρόπῃ λητρεύ-
 ουσιν. οὐ γὰρ οἴονται τὴν ἐπίδεσιν τὴν ἐνθεῖν καὶ εἰθεῖν
 καὶ τὴν ἀνάψυξιν αἰτίαν εἶναι τοῦ ἔλκου, ἀλλ' ἄλλην
 τινὰ ἀτυχίην. οὐκ οἴονται, φησὶ, τὴν κακὴν ἐπίδεσιν
 αἰτίαν εἶναι τῆς βλάβης, ἀλλ' ἄλλην τινὰ ἀτυχίαν· διὰ
 τοῦτ' οὖν οὐδ' ἀφίστανται τῆς εἰσωνυίας αὐτοῖς ἀγωγῆς,
 ἀλλ' ἐπιμένουσι τοῖς κακῶς ἐγνωσμένοις. αὕτη μοι ἡ τοῦ
 προβλήματος λύσις ἐστὶ, καθ' ἣν τὴν αἰτίαν ἡμᾶς σκέψα-
 σθαι τῆς ἐν τοῖς λάμψαι δεῖ διαφωτίως, ἣν καθόλου περι-
 λαβὼν ἂν τις εἴποι διαφορὰν εἶναι τοῦ γενικῶς νοουμένου
 τε καὶ λεγόμενου καὶ προβαλλομένου πράγματος, ἐάν τις
 πάθος, ἐάν τις ὕλη τις ἢ βοηθήματος. λέγω δὲ πάθος
 μὲν, οἷον τὴν πλευρίτιν, ἐφ' ἧς ὡς ἐπὶ παραδείγματος
 ἐποιήσατο τὸν λόγον, ὕλην δὲ μελίκρατον, ἢ οἶνον, ἢ ὕδωρ,
 ἢ ὀξύκρατον. καθ' ἑκάστον γὰρ τούτων ἰδίαι τινὲς εἰσι

*finentes autem vincula dissolvunt, quum ipsis rursus
 faceffunt negotium, et reliquum sine deligatura medi-
 cantur; nihilo autem minus, etsi aliud quoddam ejusmodi
 acceperint, eodem modo curantur. Non enim putant,
 deligaturam, quas hinc et illinc fit, et refrigerationem
 causam esse ulcers, sed aliam quandam infelicitatem.
 Non arbitrantur, inquit, malam deligaturam laesionis esse
 causam, sed aliam quandam infelicitatem; ob quam
 rem neque recedunt a consueti ipfis traductione, sed
 male cognitis immorantur. Haec mihi problematis solu-
 tio est, in quo causam discordiae in remediis considerare
 oportet, quam generatim comprehensam dixerit aliquis
 esse differentiam rei, quae generatim intelligitur, dicitur
 et proponitur, sive affectus, sive auxilii aliqua sit mate-
 ria. Dico autem affectum exempli gratia pleuritidem;
 de qua velut in exemplari sermonem instituit; materiam
 vero mulfum, aut vinum, aut aquam, aut poscam; nam
 in his singulis propriae quaedam sunt differentiae, de*

Ed. Chart. V. [263. 264.]

Ed. Bas. I. (337.)

διαφοραί, περὶ ὧν ἀπασῶν ὁ Ἱπποκράτης, οὐ μόνον δι' ὀλίγων ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ σαφῶς ἐνύδαξε τοὺς διορισμοὺς, ὥς ἐχρῆν διαιρεῖσθαι τὰς διαφοράς. ἐμοὶ δὲ ἀρκέσει παραδείγματός τιτος ἐξ αὐτῶν μνημονεύσαι τοῦ περὶ τὸν οἶνον λόγου, κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν εἰρημένου. [264] γλυκὺν τὴν οἶνον καὶ οἰνώδεα, λευκὸν καὶ μέλανα, καὶ μελίκρατον, καὶ ὕδαρ, καὶ ὀξύμελι τοῖσδε σημαινόμενον χρὴ διορίζειν ἐν τῇσιν ὁξείησιν τοῦσσιαισι. ὁ μὲν γλυκὺς ἦσόν ἐστι παρηβαρικὸς τοῦ οἰνώδεος, καὶ ἦσσαν φρενῶν ἀπτόμενος, καὶ διαχωρητικώτερος δὴ τε τοῦ ἐτέρου κατ' ἑντερον, μεγαλόσπλαγχνος δὲ σπληνός καὶ ἥπατος, οὐκ ἐπιτήδειος δ' οἷδὲ τοῖσι πικροχόλοισι, καὶ γὰρ οὖν καὶ θυρώδης τοῖσι γε τοιοῦτοις ἐστὶ, ἀτὰρ καὶ θυρώδης τοῦ ἐτέρου τοῦ ἄνω· οὐ μὲν πολέμιός γε τῷ κάτω ἐντέρῳ κατὰ λόγον τῆς φύσεως. καίτοι 'οὐ πάνυ πορίμη ἐστὶν ἡ ἀπὸ τοῦ γλυκέος οἶνου φύσα, ἀλλ' ἐγχρονίζει περὶ ὑποχόνδρια. καὶ γὰρ οὖν ἦσσαν οὐρητικὸς οὗτος τὸ ἐπίπαν τοῦ οἰνώδεος λευκοῦ. πτυάλου δ' ἀναγωγὸς μᾶλλον ἐστὶ τοῦ ἐτέρου ὁ γλυκὺς. καὶ οἷσι μὲν

quibus omnibus Hippocrates non solum compendiose, sed etiam manifesto distinctiones edocuit, quemadmodum differentias dividere conveniebat. At mihi exempli cujusdam ex ipsis gratia abunde erit meminisse sermonis de vino ad haec verba conscripti. *Dulce vinum, vinosum, album et nigrum, mulfam, aquam et oxymel.* His autem significatum in morbis acutis distinguendum est. *Dulce minus quam vinosum caput tentat aggravatque, minusque mentem attingit, et facilius quam alterum per intestinum descendit. Sed lienem et jecur auget, biliosis etiam incommodum, quippe talibus sitim excitat; imo etiam superius intestinum inflat, non tamen inferiori intestino inimicum flatus ratione, etsi non admodum flatus a vino dulci profectus facile penetrabilis sit, sed circa praeordia immoretur. Etenim minus urinam hoc ciet omnino, quam vinosum album. Dulce autem sputum magis educit quam alterum; at quibus si-*

Ed. Chart. V. [264.]

Ed. Basf. I. (337.)

διψώδης ἵστί πινόμετος, ἤσσαν ἂν τούτοιςιν ἀνάγει, ἥ ὁ ἕτερος οἶνος, οἷσι δὲ μὴ διψώδης, οἶτος ἐπὶνήγεται μὲν καὶ ἔφενται τὰ πλεῖστα, καὶ μέγιστα ἤδη ἐν τῇ τοῦ γλυκίος οἶνου διηγῆσει. εἰς δὲ κύστιν μᾶλλον πόριμος ἐὼν τοῦ ἑτέρου, καὶ διουρητικὸς δὲ ἂν καὶ καταβήκτικος, αἰ πολλὰ πρὸς ὠφελειαν ἐν ταύτῃσι τῇσι νούσοισιν· καὶ γὰρ εἰ πρὸς ἄλλα ἀνεπιτηδευότερος τοῦ ἑτέρου πέφυκεν, ἀλλ' ὅμως κατὰ κύστιν ἢ καθύπερθε ὑπ' αὐτοῦ γιγνομένη ῥύεται, ἣν προτρέπεται, ὅκοια δεῖ. καλὰ δὲ ταῦτα ἐκμήρία ἵστί τὰ περὶ οἶνου καὶ ὠφελείας, καὶ βλάβης, ὅσα ἀκαταμύνητα ἦν τοῖσιν ἑμοῦ γεραιτέροισι. κινῶν δ' αὖ οἶνον, καὶ μέλαν αὐστηρῶν ἐν ταύτῃσι τῇσι νούσοισιν ἐς τὰδε ἂν χρήσαιο, εἰ καρφηβαρίῃ μὲν μὴ ἐκείῃ, μηδὲ φρενῶν ὕψις, μηδὲ τὸ πτύον καλῶσι τὸ τῆς ὁδοῦ, μηδὲ τὸ εὖρον ἴσχοιτο, διαχωρήματα δὲ πλυδαρώτερα καὶ ξυσματωδέστερα εἶη. ἐν δὲ τοῖσι τοιούτοιςιν πρέποι ἂν μάλιστα μεταβιβάλλειν ἐκ τοῦ λευκοῦ, καὶ ὅσα τούτοιςιν λαφερέα, προσξιμέναι δὲ, διότι τὰ μὲν ἅτω πάντα καὶ τὰ κατὰ κύστιν ἤσσαν βλάβει, ἣν ὑδαρέ-

im conciliat potum, his minus quam alterum vinum educit, quibus autem non solum facit, magis quam alterum educit. At vinum album vinosum laudatur quidem et deprehenditur et saepe et multum in vini dulcis expositione. Verum quum ad vesicam magis quam alterum transeat, urinamque cieat et destillationem, semper multa ad praesidium in his morbis confert. Siquidem, si ad alia minus idoneum est quam alterum, attamen in vesica purgatio ab eo facta demittit aut promovet, qualia convenit. Caeterum bona haec sunt indicia auxilii et laesionis a vino proficiscentia, quae incognita erant iis, qui me praecesserunt. Porro rufo vino et nigro austero in his morbis ad haec uteris, si capitis gravitas non adsit, neque praecordia attingantur, neque sputum a via prohibeatur, neque urina retineatur, verum, quod deiecit, lubricum sit et ramentosum. Caeterum in his convenit potissimum mutari ex albo, et quas his sunt similia. Item intelligendum est praeterea, quod omnia superiora et vesicae loca minus offendet, si

Ed. Chart. V. [264.]

Ed. Bas. I. (337.)

στερος ἢ, τὰ δὲ καὶ ἔντερον καὶ μᾶλλον ὀνήσει, ἣν ἀκρα-
τέστερος ἢ. κατὰ ταῦτά φησι τὰ περὶ τῆς τῶν οἴνων δια-
φορᾶς τε καὶ χρήσεως, ἀκαταμάθητα ἦν τοῖσιν ἐμοῦ γερω-
τέροισιν. ἐγὼ δὲ ταῦτα διορισμοῖσι διακρίνων τὴν ἐπὶ
αὐτοῖσι τέχνην συνεστησάμην. οὕτως δὲ καὶ περὶ μελικράτου,
καὶ μέλιτος, ὕδατος τε καὶ ὤξυμέλιτος, καὶ πτισάνης, καὶ
βαλανσίων ἔγραψε τοὺς διορισμοὺς, μεμφόμενος τοὺς ἐπὶ
πάντων τῶν ὀξέως νοσοῦντων ἦτοι καλεῦντας ἢ καλύοντας
ἐκάστω τῶν εἰρημέτων χρῆσθαι. πρὸς γὰρ τὸν ἐρόμενον,
εἰ δοτέον οἶνον τοῖς πυρέττουσιν, ἀποκριτέον, ὡς τῷδε μέν
τινι δοτέον ἐστὶ. ταῦτόν δὲ τοῦτο καὶ περὶ ἡδονῆς ὁ Πλά-
των ἐποίησε, τινὰς μὲν αὐτῶν φεύγειν ἡμᾶς καλεῶν, τινὰς
δὲ προσέειπαι. κὰς μὲν γὰρ ἐπὶ μαθήμασιν ὠφελίμοις τε
καὶ καλοῖς, καὶ ὅλως ἀπάσαις ταῖς καλαῖς πράξεσι προσέ-
ειπαι χρῆ, τὰς δ' ἐπ' οἰνοφλυγίαις, ἢ λιχνείαις, ἢ ἀφροδι-
σίοις φεύγειν, ὅσαι δὲ μηδὲν τούτων ἀποκριμένον ἔχουσι,
μήτε φεύγειν, μήτε διώκειν. εὐρίσκοντα δὲ δηλοῦν τοῦ
γένους τῶν ἡδονῶν αἱ διαφοραὶ κατὰ τὴν διαιρητικὴν

*aquosum magis sit. Intestinum vero etiam magis adju-
vabit, si meracius sit. Hic inquit, quae de vinorum dif-
ferentia et usu exposui, incognita me senioribus fuerunt; ego autem haec distinctionibus segregans artem in ipsis
comprehensam constitui. Ita etiam de mulso, melle,
aqua, oxymelite, et ptisana, et balneis distinctiones con-
scripsit, accusans eos, qui in omnibus acute laborantibus
vel jubent, vel prohibent singulis commemoratis uti.
Nam interroganti, an vinum febricitantibus sit exhibendum,
responderi debet, quod huic quidem alicui laudum sit.
Idem vero hoc de voluptate Plato factitavit, quasdam
ipsarum fugere nos praecipiens, quasdam vero appetere.
Nam disciplinarum utilium honestarumque, et in totum
omnium honestarum actionum voluptates affectare conve-
nit; ebrietatis autem, aut gulae, aut veneris vitare; quae
vero nihil ab his secretum obtinent, illas neque fugere,
neque persequi. Porro inveniuntur nimirum generis vo-
luptatum differentiae ex methodo divisoria, ut in toto*

Ed. Chart. V. [264. 265.]

Ed. Bas. I. (537.)

μέθοδον, ὡς ἐν ὅλῳ τῷ Φιλήβῳ δείκνυσιν ὁ Πλάτων, τὰς
 διαφορὰς ἀπάσας αὐτῶν διδάσκων. διὰ τοῦτ' οὖν ἔφη
 πᾶρακεῖσθαι καὶ κοινοῦν κατὰ τὴν διαιρετικὴν ὁδὸν εὐ-
 ρισκόμενα τοῖς κατὰ τὴν ὁμοίου γνώσιν. ὁμοιότης μὲν γάρ
 ὅτε ταῖς ἡδοναῖς πρὸς ἀλλήλας. ἡ μὲν κοινοῦ κατὰ τὸ
 γένος. ἐν γάρ τοι κοινόν ἐστιν ἐν αὐταῖς, καθ' ὃ τὴν
 προσηγορίαν ἐκτρήσαντο κοινήν. ἕτερας δὲ κατὰ τὴν ἐν ταῖς
 ἰδέαις διαφοραῖς ἰδέαν. αἱ μὲν γάρ ἀπλάτ ταῖς ἀπλάτ πρὸς
 τῷ κοινῷ τῆς ἡδονῆς εἶδει, καὶ τὸ κατὰ τὴν ἀπλότητα
 προσλαμβάνουσαι, μέζονα τῇ ὁμοιότητι προσλαμβάνουσιν.
 ὥσπερ γε καὶ ἐν τοῖς συνθέτοις αἱ σύνθετοι, καὶ αἱ σωμα-
 τικαὶ ταῖς σωματικαῖς, αἱ τε ψυχικαὶ ταῖς ψυχικαῖς, αἱ τε
 ὠφελίμοι ταῖς ὠφελίμοις, αἱ τε βλαβεραὶ ταῖς βλαβεραῖς,
 [265] ὥσπερ καὶ αἱ κατὰ τὰς καλὰς πράξεις καὶ αἱ κατὰ
 τὰς κακὰς ἀλλήλαις ἐκότεραι. παραπλησίως δὲ καὶ αἱ μὲν
 κατὰ τὸ λογιστικὸν εἶδος τῆς ψυχῆς ἀλλήλαις, αἱ δὲ κατὰ
 τὸ θυμοειδές, ἢ ἐπιθυμητικόν, ὁμοίως καὶ αἰδὲ κατὰ τὸν
 αὐτὸν τρόπον ἀλλήλαις, εἰ δὲ χωρὶς τοῦ τέμνειν εἰς τὰς

Philebo Plato ostendit, differentias omnes ipsarum enu-
 merans. Propterea dixi, affinia esse et communia, quae
 ex divisiua via inveniuntur, iis, quae ex similis cogni-
 tione intelligi solent. Etenim similitudinem voluptates
 inter se obtinent, communitatem sane generatim. Unum
 namque commune est in ipsis, ex quo communem forti-
 untur appellationem. Aliae vero secundum peculiarium
 differentiarum speciem; quandoquidem simplices simpli-
 cibus, praeter communem voluptatis speciem etiam eam,
 quae simplicitate constat, consecutae, maiorem similitu-
 dinem affumunt; quemadmodum in compositis compo-
 sitae, corporeae corporeis, animales animalibus, utiles
 utilibus, noxiae noxiis; quemadmodum etiam quae in
 honestis actionibus versantur, et quae in malis invicem
 utraeque respondent. Consimiliter etiam, quae in ratio-
 nali animae specie sunt, invicem consentiunt. Item quae
 in irascibili aut concupiscibili consistunt, pariter et haec
 eodem modo invicem respondent. At nisi unumquodque

Ed. Chart. V. [265.]

Ed. Bas. I. (537. 538.)

οικείας διαφορὰς ἕκαστον τῶν γενῶν ἀποφητέμενοι τε καθόλου καὶ ἀδιορίστως· ἰατροὶ τε καὶ φιλόσοφοι, πολλὰ τῶν ἐναργῶς φαινομένων ὁσημέραι μαχόμενα ταῖς ἑαυτῶν ἀποφάσεσιν ἴσχουσιν. ὁ γὰρ ἐπαινούμενος ὑπὸ τῶν κατὰ τὰς τέχνης ἀπάντων ἀξιολόγων ἀνδρῶν διορισμὸς ἐκ τοῦ γε-
γυμνάσθαι κατὰ τὰς δύο ταύτας θεωρίας, ὑπὲρ ὧν ἐν τῷδε τῷ γράμματι διηλθον, ἀποτελεῖται. λέγω δὲ δύο θεωρίας, τὴν τ' ἐκ τῆς τῶν ὁμοίων τε καὶ ἀνομοίων διακρισεως καὶ (338) τὴν ἐκ τῆς κατὰ διαίρεσιν τε τῶν γενῶν ἔχει τῶν ἀτόμων ὁδοῦ, τῆς τ' ἀντιστροφῆς ταύτης θέσεως, δηλονότι ἐκ τῶν κατὰ μέρος ἐπὶ τὸ πρῶτον γένος ἀνόδου διὰ τῶν ἐν τῷ μεταξὺ διαφορῶν. καὶ ταύτας ἀμφοτέρω τὰς μεθόδους κάλλιστα καὶ ἄριστα τῶν ἔμπροσθεν ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων Ἱπποκράτης τε καὶ Ἰωάντων εὖρον, ἐπέδειξαν τε πολλὰ συγγράμματα ψευδῶς λελεγμένα πρὸς τῶν ἀγνοούντων διορίζεσθαι τὰ κοινὰ τῶν ἰδίων. καὶ μέντοι καὶ τὰς διαφορὰς πρὸσθεν εἰδείξαι ἐντεῦθεν γεγονυίας τοιαύτας, ὅποιαι παρὰ μὲν τοῖς ἰατροῖς ἐγέναντο περὶ τε πτισιάτης

genus in peculiares differentias secent, pronunciantes aliquid generatim et indistincte tum medici tum philosophi, multa, quae evidententer apparent, quotidie iis ipsis, quae tuentur affirmantque, repugnantia tenent. Nam distinctio ab omnibus artibus claris viris laudata exercitatione harum duarum speculationum, de quibus hoc libro transigi, absolyitur. Dico autem duas speculationes, et eam, quae discretionem similium et dissimilium conflat, et eam, quae via juxta divisionem generum usque ad individua tendit, et reciproco hoc modo, scilicet ex particularibus ad primum genus reditu per differentias intercedentes. Atque has utraque methodos optime atque elegantissime inter priores tum medicos tum philosophos Hippocrates et Plato invenerunt, ostenderantque multos commentarios falso conscriptos ab iis, qui communia a propriis nequeunt distinguere. Quin etiam dissensiones prius indicavi illinc tales obortas, quales sane apud medicos extiterunt

Ed. Chart. V. [265.]

Ed. Bal. I. (358.)

χρήσεως, ὅσα τε ἄλλὰ προσφέρεται τοῖς νοσοῦσι, παρὰ δὲ τοῖς φιλοσόφοις περὶ τῆς ψυχῆς ἀρετῶν, ἐνίων μὲν οἰομένων διδασκιάς ὑπάρχειν αὐτάς, ἐνίων δὲ φυσικὰς ἢ δὲ ἐθῶν καὶ ἀσκήσεως κτητάς. εἰ γὰρ διηγοῦντο τὰ τῆς ψυχῆς εἶδη, καὶ σαφῶς ἐγνώκισαν, ἕτερον μὲν εἶναι τὸ λογιστικόν, ἕτερον δὲ τὸ ἄλογον, διτινὴν ἔχον καὶ τοῦτο τομὴν, οὗτ' ἂν τοῦ λογιστικοῦ τὴν γ' ἐπιστήμην ἀπερροῦντο, τοῖς τ' ἀλόγοις οὐκ ἂν αὐτῆς μετεδίδωσαν. ὥστε καὶ αὐτοὶ ὁ λόγος, ἐφ' ᾧ φησιν ὁ Πλάτων, ἐκάστου τῶν ὄντων, περὶ ὃ τέχτην τινὰ συστήσασθαι βουλούμεθα, τὴν φύσιν τῆς οὐσίας ἀκριβῶς χρὴ γινῶναι, συνηπταί τε καὶ κοινοῦνται ταῖς νῦν εἰρημέ-
ναις μεθ' ὁδοῖς. ὁ γὰρ γνοὺς, οὐχ ἁπλοῦν ἐν εἶδος ἐν ἡμῶν εἶναι ψυχῆς, ὥσπερ ἐν τοῖς φυτοῖς μὲν τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐν θεοῖς δὲ τὸ λογιστικόν, ἀνθρώποι δ' ἅμφω τε ταῦτα καὶ τρίτον ἐπ' αὐτοῖς τὸ θυμοειδές, ἔγωγε σὺν ταύτῃ τῶν ἀρε-
τῶν τὸν ἀριθμόν, καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν κτῆσιν, ὥσπερ ὁ γνοὺς τὴν φυσικὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος ἡμῶν, ἐν μὲν

de pituitae usu ac aliis, quae aegrotantibus offeruntur; apud philosophos autem de animae virtutibus, dum nonnulli putant ipsas esse dociles, nonnulli vero naturales, vel moribus et exercitatione acquisitas. Si enim animae species divisissent, manifeste etiam cognovissent, alteram esse rationalem, alteram vero irrationalem, quae et ipsa duplicem habet sectionem; neque scientiam a rationali suscipissent, neque irrationalibus eam concessissent. Quapropter et illa oratio, in qua Plato dicit, Uniuscuiusque rei existentis, circa quam artem aliquam constituere cogitamus, naturam substantiae exacte cognitam habere oportet, conjuncta est communisque methodis nuper comprehensis. Nam qui novit, non simplicem unam animae in nobis speciem esse, sicuti in stirpibus appetentem, in diis rationalem, in homine autem ambas esse, et tertiam praeterea irascibilem, novit cum hac virtutum numerum, vim et possessionem, quemadmodum qui naturalem corporis nostri structuram habet perspectam, in similaribus quidem

Ed. Chart. V. [265, 266.]

Ed. Bas. I. (338.)

τοῖς ὁμοιομερέσι συμμετρικὰ τῶν στοιχείων, ἐν δὲ τοῖς ὀργανικοῖς ἐν τῆς τῶν ὁμοιομερῶν ποσότητός τε καὶ πηλοκότητος, εἰ τε διαπλάσεως ἐκύστου καὶ θέσεως ἀποτελεῖσθαι τὸ κατὰ φύσιν ἐν ἐκάστῳ σώματι ζῶον, τῆς συμμετρίας δηλονότι καὶ ἐκάστην ζωὴν τῶν εἰρημένων φυλαττομένης οἰκίας, οὗτός γε τῶν νοσημάτων εὐπορήσει τῆς προσηκούσης ἐκάστης θεραπείας τε καὶ προφυλακῆς.

Κεφ. ζ'. Εἰκότως οὖν ἔνιοι τὴν τῶν ὁμοίων τε καὶ οὐχ ὁμοίων ἀκριβῆ γινῶσιν· αὐτάρκη νομίζουσιν ὑπάρχειν εἰς μεθοδικὴν σύστασιν ἀπάσης τέχνης, εἰ γε καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀμφισβητούμενων κρίσιν ἱκανὴ ποδηγός ἐστιν. ὁμοιότητος γὰρ οὕσης πολλῆς ἔνιοι· τῶν πιθανῶν μὲν, οὐκ ἀληθῶν δὲ πρὸς τοὺς ὄντας ἀληθεῖς λόγους, ὃ γε γινωσκόμενος διακρίνειν ἀπ' ἀλλήλων αὐτοὺς εἴσεται σαφῶς, ὅσον τε χρὴ δόγμασι πιστεύειν [266] ὥς ἀληθεῖςιν, ὅσων τε καταγινώσκων ὥς ψευδῶν, ὅσων τε τὸ πιθανὸν ἄδηλον, ὅπως ἀδηλίας ἔχον προσαίκεται τῷ ἀπιθάνῳ, ὥσπερ γε καὶ τῶν

elementorum commodationem, in instrumentariis ex similiarium quantitate et qualitate, item uniuscujusque conformatione et situ naturalem habitum effici, in unoquoque animantis corpore symmetria videlicet singulorum praedictorum per unamquamque vitae subliantiam conservata, ipse morborum curationis cuique convenientis et praeservationis copiam habebit.

Cap. VII. Merito igitur nonnulli exactam similiarum et dissimiliarum cognitionem sufficere ad methodicam cujuscumque artis constitutionem arbitrantur, siquidem etiam ad judicandum de iis, quae in ambiguo sunt, dux haec est abunde faciens. Nam quum multa sit similitudo quibusdam probabilibus, non autem veris, cum sermonibus omnino veris, qui eos discernere invicem est exercitatus, manifesto sciet, quantum dogmatis tanquam veris credendum sit, quantumque derogandum tanquam falsis, et quantum probabile, haud scio quam incertum, improbabili respondeat; quemadmodum etiam iis, quae aequaliter

Ed. Chert. V. [266.]

Ed. Bas. I. (338.)

ἐπίσης ἀλλήλων, εἴτε ἐν δυοῖν, εἴτε ἐν τρισὶν, εἴτε ἐν πλείοσιν ἢ ἑκτασίς γένοιτο, μηδὲν ἡγάσθαι πιστότερον. ἀνάγκη δὲ ἡ τούτων κρίσις εἰς φαντασίαν, ὥς μὲν οἱ νεώτεροι τῶν Ἀκαδημαϊκῶν λέγουσιν, οὐ μόνον πιθανήν, ἀλλὰ καὶ περιοδευομένην καὶ ἀπερίσπαστον, ὥς δ' οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον, εἰς καταληπτικὴν, ὥς δὲ κοινῇ πάντες ἑνθρονοὶ πεπιστεύκασιν, εἰς αἰσθησὶν τε καὶ νόησιν ἐναργῆ διαφέρειν μὲν οὖν ἀλλήλων δοκοῦσιν αἱ εἰρημέναι λέξεις, εἰ δ' ἐπιμελέστερόν τις σκοποῖτο, τὴν αὐτὴν ἔχουσι δύναμιν, ὥστε γὰρ καὶ περὶ τὴν ἀπὸ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν ἀρχαῖαι, καὶ ταύτας τίθεσθαι πρῶτον ἀπάντων κριτήριον ἐξ ἑαυτοῦ πιστόν. ὅτι μὲν γὰρ τὸ πρῶτον κριτήριον ἀναπόδεκτως εἶναι δεῖ πιστὸν, ὡμολόγηται πᾶσιν, οὐ μὴν ὅτι γὰρ φυσικὸν εἶναι δεῖ τοῦτο καὶ πάντων ἀνθρώπων κοινόν, ἐννοοῦσιν ἅπαντες, καὶ οἱ πλείστοι προκρίνουσιν ἐνίοτε τοῦ κοινῇ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναργῶς φαινομένου τῇ ἑαυτῶν ὑπολήψει ἐμμένειν, καὶ προσποιοῦνται πεπιστευμένοι βεβαίως

invicem respondent, five in duobus, five in tribus, five in pluribus fiat extensio, nihil putandum fide dignius. At horum iudicium ad imaginationem reducitur, ut recentiores Academici dicunt, non solum probabilem, sed etiam circumeventam et immobilem, ut autem Chrysippi sectatores ajunt, ad comprehensivam, ut communiter omnes homines crediderunt, ad sensum intellectumque evidentem. Itaque verba praedicta differre inter se videntur. Si autem accuratius quis inspiciat, eandem vim obtinent, velati etiam quum quis censet a communibus notionibus incipere, atque has primum omnium iudicium ex se ipso fide dignum constituere. Quod enim primum iudicii locum citra demonstrationem fide dignum esse convenit, omnibus in confesso est, non tamen, quod naturale hoc esse oporteat et omnium hominum commune, universi intelligunt, et plerique nonnunquam prae eo, quod omnibus ex aequo hominibus evidenter apparet, malunt suae ipsorum adhaerere opinioni, et simulant

Ed. Chart. V. [266.]

Ed. Bas. I. (338.)

οἷς αὐτοὶ λέγουσιν εἰκὴ ἔνεκα τοῦ κατασκευάζειν τὰ δόγμα
τῶν ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν αἰρέσεως, ὥσπερ γὰρ πάλιν ἕτεροὶ τινας
εἰς τὸ διαβάλλειν τι τῶν ἑτεροδόξων ὑπομένουσιν ἐκποιτικῶς
ψευδῆσθαι. τοῖς γὰρ ἑαυτοῖς ἀπὸ τινος αἰρέσεως ἀναγορεύ-
σασιν ἀγωνίζεσθαι πρόκειται περὶ πάντων τῶν κατὰ τὴν
αἶρεσιν, εἰ καὶ μηδεμίαν ἀναγκαίαν ἀκολουθίαν ἔχει πρὸς
τὴν στοιχειώσιν, ὥσπερ ἀμέλει κατὰ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμο-
νικοῦ δόγματος. τοῦτο γὰρ λατροῖς ἐπίστασθαι χρήσιμόν
ἐστιν ἔνεκα τοῦ προσφέρειν τὰ βοηθήματα τῷ πεπονθότῃ
τόπῳ, βεβλαμμένου τοῦ λογισμοῦ, φιλοσόφοις δ' οὕτως εἰς
τὴν εὕρεσιν τῆς διαφορᾶς τῶν ὁρετῶν οὐτ' εἰς τὴν ἄσκησιν
αὐτῶν ἐστι χρήσιμος. ἴσως τε γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ τῆς
ψυχῆς ἡγεμονικὸν ὑπάρχει μύριον, ἴσως τε ἐν τῇ κεφαλῇ,
δυστησόμεθα καὶ φρόνησιν κτήσασθαι, καὶ σωφροσύνην, καὶ
δικαιοσύνην, καὶ ἀνδρείαν, ἐξ ἄλλων δογμάτων τε καὶ
ἀσκήσεων ἐπὶ τὴν κτήσιν αὐτῶν ἀφικόμενοι. μόνοις οὖν
ἐκείνοις τοῖς φιλοσόφοις καὶ τὸ μηδὲν εἰς ἡθὺς τε καὶ τὰς
πολιτικὰς πράξεις χρήσιμον ζητεῖν ἀκολουθόν ἐστιν, ὅσοι

firmam se fidem addidisse iis, quae ipsi dicunt verisimilia,
ut dogma aliquod sectae ipsorum approbent astruantque;
quemadmodum rursus alii nonnulli, ut aliquid secus
opinantium calumnientur, sponte sua mentiri fulsint.
Nam iis, qui se a quadam secta appellant, contendere
propositum est de omnibus, quae in secta habentur, etiam
nullam necessariam ad principii elementa habeant con-
sequentiam, quemadmodum sane in dogmate de animae
principatu. Hoc enim medicis scire ex usu est, ut, ratione
laesa, loco affecto auxilia adhibeant, philosophis autem
neque ad inveniendam virtutum differentiam, neque ad
exercitationem ipsarum est utile. Sive enim in corde
princeps animae pars existat, sive in cerebro, poterimus
et prudentiam et temperantiam, iustitiam et fortitudinem
consequi, ex aliis placitis et exercitationibus ad ipsa-
rum possessionem pervenientes. Itaque solis philosophis
etiam id, quod nihil ad mores civilesque actiones con-
ducit, inquirere consequens est, qui speculatoriam philo-

Ed. Chart. V. [266.]

Ed. Vat. I. (358.)

τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν εἶλοντο, καθάπερ γε καὶ εἰ
 μετὰ κόσμον τοῦτόν ἐστι τε, καὶ εἰ ἔστιν, ὅπουδόν τε τοῦτο,
 καὶ εἰ ὁ κόσμος οὗτος ἐν ἑαυτῷ περιέχεται, καὶ εἰ πλείους
 ἐνός, καὶ εἰ ἡἀμπολύ τε πλῆθος, ὁμοίως δὲ καὶ εἰ γενητός
 ἢ ἀγένητος ὕδὲ ὁ κόσμος ἐστίν· ὥσπερ γε καὶ εἰ, γεγονότος
 αὐτοῦ, θεός τις ἐγένετο δημιουργός, ἢ θεός μὲν οὐδεὶς,
 αἰτία δὲ τις ἄλογός τε καὶ ἄτεχνος εἰργάσατο κατὰ τὴν
 τύχην οὕτως καλὸν αὐτόν, ὥς εἰ καὶ θεός ἐπεσιτάει τῇ
 κατασκευῇ σοφώτατος ἅμα καὶ δυνατώτατος. ἀλλὰ τὰ γε
 τοιαῦτα ζητήματα πρὸς τὸ καλῶς οἰκεῖν τὸν ἴδιον οἶκον,
 ἢ τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων προνοεῖσθαι προστηρόντως, ἢ
 συγγενέσι καὶ πολίταις καὶ ξένοις προσφέρεισθαι δικαίως
 τε καὶ κοινωνικῶς οὐδὲν συντελεῖ. παρεγένοντο δ' ἐπὶ τῇ
 ζήτησιν αὐτὰν ἐνίοι τῶν πρυμνικῶν ὑποτιθεμένων, τέλος
 ἐκ τῶν χρησίμως ζητουμένων κατὰ βραχὺ προελθόντες ὥς
 ἐφ' ὅμοια. οὐ γάρ δῃ, ὥσπερ γεγονέναι τὸν κόσμον ἢ μὴ
 γεγονέναι ζητεῖν ἄχρηστον, οὐτὰ καὶ περὶ προνοίας καὶ θεῶν.

sophiam delegerunt, quemadmodum et an post mundum
 hunc sit aliquid, et, si est, quale hoc tandem. Item num
 mundus hic in se contineatur, et an plures uno, et an
 copiosa quaedam multitudo. Similiter generatusne an
 ingenuus mundus hic existat. Sicut etiam an geniti ipsius
 deus aliquis opifex fuerit, an deus nullus quidem, sed
 causa quaedam irrationalis et inartificiosa fortuito ipsum
 adeo pulchrum effecerit. Sic an etiam deus praesit stru-
 cturae mundi sapientissimus simul et potentissimus. Verum
 huiusmodi quaestiones nihil conferunt ad domum pro-
 priam honeste administrandam, aut civitatis rebus con-
 venienter prospiciendum, vel cognatis et civibus et
 hospitibus iuste et communicatorie impartiendum. Pro-
 cesserunt autem ad quaestionem ipsorum nonnulli, qui
 practici statuuntur, tandem ex iis, quae utiliter disqui-
 runtur, paulatim tanquam ad similia progressi. Non
 enim, sicut mundum generatum esse, aut non generatum
 esse, quaerere inutile est, ita etiam de providentia et

Ed. Chart. V. [266, 267.]

Ed. BaL I. (338.)

ὅτι γάρ τε κρείττον ἀνθρώπου δυνάμει τε καὶ σοφίᾳ κατὰ τὸν κόσμον, ἅπασιν ἡμῶν ζητεῖσθαι βέλτιον, [267] οὐ μὲν, ὅποιοι τινὲς εἰσὶ τὴν οὐσίαν οἱ θεοὶ, πότερον ἀσώματος παντάπασιν, ἢ, καθάπερ ἡμεῖς, οὕτως αὐτοὶ κατὰ σωμάτων, ἀναγκαῖον σκοπεῖσθαι. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ τελείως ἀχρηστὶ ἔστιν εἰς τὰς ἡθικὰς τε καὶ πολιτικὰς ἐνομαζομένας ἀρετὰς τε καὶ πράξεις, ὥσπερ γὰρ καὶ εἰς τὰς τῶν ψυχικῶν παθῶν κρίσεις. καὶ γέγραπται περὶ αὐτῶν ὑπὸ Ξενοφῶντος ἄριστα, μὴ μόνον αὐτοῦ τῆς ἀχρηστίας κατασκευότος, ἀλλὰ καὶ Σωκράτην φάσκοτος οὕτω φρονεῖν. ὁμολογοῦσι δ' αὐτῷ καὶ οἱ ἄλλοι τοῦ Σωκράτους ἑταῖροι, καὶ Πλάτων αὐτὸς, ὃς τὴν φυσικὴν θεωρίαν τῇ φιλοσοφίᾳ προσθεῖς Τιμαίῳ ἀναφέρει τὸν περὶ αὐτῆς λόγον, οὐχὶ Σωκράτει, καθάπερ καὶ τὴν ἐπὶ πλέον ἐκτεταμένην διαλεκτικὴν εἰς Παρμενίδην τε καὶ τὸν ἑταῖρον αὐτοῦ Ζήνωνα. δι' ὁμοιότητα μὲν τινα τοῖς χρησίμοις τῶν λογικῶν καὶ φυσικῶν θεωρημάτων καὶ ἡ τῶν ἀχρηστών προσετέθη ζήτησις. ἀδύνατον γάρ ἐστι μὴδ' ὅλως ἐκάνυσθαι κατὰ

dii. Quod enim sit aliquid homine praestantius virtute et sapientia in mundo, omnibus nobis disquirere praestet; non tamen, quales dii sint substantia, utrum incorporei omnino, an, quemadmodum nos, ita ipsi cum corporibus exsistant, necessarium est considerare. Etenim haec aliaque multa prorsus nihil conducunt ad virtutes actionesque morales et civiles appellatas, quemadmodum etiam ad animi affectuum remedia. Scripsit de iis Xenophón optime, qui non solum inutilitatem ipsorum damnaverit, sed etiam Socratem ita sentire pronunciet. Consentunt ipsi, et alii Socratis sodales, et Plato ipse, qui naturalem speculationem philosophiae adjungens Timaeo disputationem de ea desert, non Socrati, sicut etiam dialecticam longius exprorectam ad Parmenidem et sodalem ipsius Zenonem. Sane propter similitudinem aliquam utilibus rationalium naturaliumque speculationum etiam inutilium quaesitio apposita est. Neutiquam enim licet vel attingere

Ed. Chart. V. [207.]

Ed. BaL I. (338, 539.)

τῆς ἡθικῆς τε καὶ πολιτικῆς θεωρίαν μήτε τῆς φυσικῆς, μήτε τῆς συλλογιστικῆς, ἀλλὰ καὶ ταῦτα τῶν ἀχρήστων εὐρήσεις. παραπλήσια δὲ (339) πολλὰ τῶν ψευδῶν ἐστὶν τοῖς ἀληθεῖσιν ἐν τε ταῖς ἀρχαῖς τῶν ἀποδείξεων καὶ πᾶσι τοῖς μετὰ ταῦτα, καὶ τὰ σοφίσματα καθ' ὁμοιότητα τῶν πρὸς τοὺς ἀληθεῖς λόγους συνεκίδονται. διαμεινῶσκειν καὶ διακρίνειν αὐτὰ ἀπ' ἀλλήλων οἱ γεγυμνασμένοι κατὰ τὴν ὕλην ἐκείνην ἴσασι, περὶ ἣν ἡ τέχνη διατρέχει, μετὰ τοῦ δηλονότι καὶ τὴν φυσικὴν ἔχειν ἀγχίνουιν, ἣν ἔχρῃν μάλιστα κρῖνεσθαι κατὰ τὴν ἡλικίαν τῶν παιδῶν ὑπὸ τῶν ἐν ἐκείστῃ πόλει συνετωτέρων πρεσβυτέρων, ἐκμανθάνειν τε τὴν προσήκουσαν τῇ φύσει τέχνην ἔκυστον, ὥς τὸν γε πολλοὺς ὁραῖμεν τέχνης λογικᾶς μετιόντας οὐδ' οἷς αὐτοὶ φθέγγονται παρακολουθοῦντας.

Κε φ. ἡ'. "Ὅτε δ' εἰς λογικὰς ἀρχὰς ἀνάγεται παντὸς δόγματος ἡ ἀπόδειξις, ἐπιδέδεικται μὲν ἡμῖν ἐν ὑπάσας σχεδὸν ταῖς πραγματείαις, ἀλλὰ καὶ νῦν, ἐπειδὴ τὰ διακρίνειν ἀπ' ἀλλήλων δύνασθαι τὰ πράγματα καὶ θεωρεῖν

in morali et civili speculatione sive naturalem, sive rationatricem, sed haec quoque inutilibus adscribuntur. Caeterum multa falsa veris sunt similia et in demonstrationum initiis et omnibus subsequētib; item sophismata ex similitudine, quam cum veris sermonibus habent, componuntur; sed internoscere ea et invicem discernere noverunt in illa materia, circa quam ars versatur, exercitati nimirum et naturali industria praediti, quam oportebat potissimum in puerili aetate a cujusque civitatis senioribus prudentissimis indicari, ac unumquemque artem naturae congruam ediscere, ut nunc multos videmus artes rationales exercentes, qui ne ea sane, quae ipsi dicunt, assequuntur.

Cap. VIII. Porro quod ad logica principia ejuslibet dogmatis demonstratio reducat, in omnibus fere operibus a me olensum est. Sed et nunc, quoniam, ut res invicem discernere possis, et similitudines dissimilitu-

Ed. Chart. V. [267.]

Ed. Bas. I. (339.)

ἀκριβῶς τὰς ἐν ἑκάστοις ὁμοιότητάς τε καὶ ἀτομοιότητας
ἐξ ἀρχῆς σκοπεῖσθαι προϋθέμεθα, προσθήσω τε παρά-
δειγμα γυμνασίας ἔνεκεν, ὡς οὐ χρεὶν μόνον ἀρκεῖσθαι τῇ
δείξει τὸ δεῖν ὑμᾶς γυμνάζεσθαι περὶ τὰ κατὰ μέρος,
ἀλλὰ καὶ πράττειν οὕτως. οὐδὲ γὰρ ὁ Πλάτων αὐτὸς οὐδ'
Ἱπποκράτης ἠρκέσθησαν τῷ καθόλου τοῦτο συμβουλευ-
συσθαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν παραδειγμάτων ἐγύμνασαν ἡμᾶς
ἐν πολλοῖς κατὰ μέρος. προχειρίσθω δέ τις ὕλη θεωρίας,
ἣ τῆς περὶ ἡμῶς προνοίας τοῦ δημιουργοῦ, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ
τῆς κατασκευῆς τοῦ σώματος ποιησαμέντοις. ἔνιοι γὰρ κατὰ
ταῦτα τύχην ἄτεχτον καὶ ἄλογον, οὐ κατὰ πρόνοιαν σοφοῦ
δημιουργοῦ διαπλάττεσθαι φασιν, ἀνυδρῶ πρὸς τὴν πίστιν
ὧν λέγουσιν ὁμοιότητι χρώμενοι, ὡς ἔνια κατὰ τὸν βίον
ὑπὸ τύχης ὅμοια γίνεται τῶν κατὰ τὰς τέχνας. ὁρῶν γάρ
τίς τινῶν τὴν περιγραφὴν ἣ τὸ σχῆμα παραπλήσιον εἶναι
λίοντος προσώπῳ, καθάπερ ἑνὸν δράκοντος, ἢ ἄλλου τι-
νὸς ζώου, ὡς φασι, καὶ πού τις πατάξας πέτραν ἀπὸ ῥήξεως

dinesque singulorum exacte speculari, ab initio considerare
institui, epponam exemplum aliquod exercitationis gratia.
Quippe non convenit esse contentum eo, quod ostensum
est, nos in particularibus exercitari oportere, sed etiam
ita facere. Neque enim Plato ipse neque Hippocrates
satis habuerunt universum hoc consuluisse, sed exemplis
quoque particularibus plerisque nos exercitarunt. Pro-
matur autem quaedam materia speculationis, quae tractat,
an opifex nostri habeat providentiam, principio a stru-
ctura corporis desumpto. Nonnulli enim fortuna quadam
artis et rationis experte, non providentia sapientis opificis
conformari pronunciant, obscura ad fidem eorum, quae
dicunt, similitudine utentes, quemadmodum aliqua in
vita a fortuna similia redduntur iis, quae juxta artes fiunt.
Quum namque aliquis nonnullorum descriptionem aut
figuram leonis aspectui esse persimilem conspicit, sicuti
quorundam draconis, aut alterius cujusdam animantis,
ut inquirunt, ac ubi quis forsitan petram feriens, tantum

Ed. Chart. V. [267. 268.]

Ed. Bel. I. (359.)

αὐτῆς τηλικαύτου, ὡς τὸ καταλειπόμενον εἰκέναι λέοντος μορφῇ, [268] ἑτερά τε τοιαῦτα λέγουσιν ἄπαξ ἐν μακρῷ χρόνῳ καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην γεγυότα, τῆς δὲ τῶν τεχνῶν φύσεως, ἣν ἅπαντες ἄνθρωποι φύσει ποιοῦνται, καὶ τῆς πρὸς αὐτὰς ὁμοιοιάτης ἡμῶν διαπλάσεως παντάπασιν ἐπιλανθάνονται. καίτοι γε ὁρῶνται ἐνεργούντας περὶ τὰς ὕλας πολλοὺς, οὔτε σκυτοτόμους ὀνομαζομένους, οὔτε τέκτονας, οὔτε πλάστας, ἂν γε μὴ φαίνηται χρησίμου ἕνεκά τινος ἑκάστου, ὥν ἑκάστοι ἐδημιούργησαν, γεγυότα. ὡς οὐδὲν ἄλλο τέχνης ὑπάρχει γνῶσιμα παρὰ τὴν χρείαν ἑκάστου τῶν ἐν τῷ δημιουργηθέντι μορίῳ. ἂν μὲν οὖν ὁ τὰ ξύλα τέμνων τε καὶ πρίων καὶ συμπηγνὺς ἀπεργάσθῃται σκίμποδα, πάντ' ἐπιτήδεια τὰ μόρια ἔχοντα πρὸς τὴν χρείαν, ἥς ἕνεκα πῆγνυται, γεγυότα, τεχνίτην φασὶν εἶναι τὸν τοιοῦτον· ἂν δ' ἦτοι τοὺς δεξιούς πόδας τοῖς ἀριστεροῖς ἀνίστους ἀπεργάσθῃται κατὰ τὸ μῆκος, ἢ τὸ πᾶχος, ἢ τὸ σχῆμα διαφέροντας, ἢ τε τοιοῦτον κατὰ τὸ ἐπίκλιτρον, ἢ τὰ διήκοντα ξύλα κατὰ τὸ μῆκος τε τῶν ἄνω μερῶν ἐπὶ τὰ κάτω φαίνεται σφαλεῖς, ἀτεχνον εἶναι φασί. καὶ πολὺ γε μᾶλλον, ἂν

ab ea confregit, ut reliqua pars respondeat leonis formae, aliaque huiusmodi dicunt, quae vel semel longo tempore in universo sunt, artium vero naturae, quam universi homines natura moliantur, et conformationis nostri ipsis simillimae prorsus obliviscuntur; at qui vident, multos circa materias operari, qui neque coriarii, neque fabri, neque figuli dicuntur, nisi appareant utilis cujusdam gratia esse, quae illi fabricati sunt, quippe quod nulla alia artis nota sit praeter usum utilitatemque uniuscujusque partis in re fabricata. Si igitur, qui ligna secat, urit et compingit, lecticam efficiet omnes continentem partes convenientes usui, propter quem factae compinguntur, ejusmodi esse artificem dictitant; si vero dextros pedes sinistris effecerit longitudine, aut crassitie, aut figura differentes, aut tale quippiam in lecto, aut lignis pertinentibus longitudine superiores partes ad inferius aberrasse videatur, imperitum esse dicunt. Ac multo magis,

Ed. Chart. V. [263.]

Ed. Bas. I. (339.)

τὸ κατασκευαζόμενον ἐκ πολλῶν μερῶν ἢ συγκείμενον, εἴτε μὴδὲν ἐν αὐτοῖς ὁ συμπηγνὺς αὐτὰ σφάλληται, τεχτίτην εἶναι φασὶ τὸν κατασκευάσαστα, καθάπερ ἐπὶ τῆς ἀμάξης ὁ Ἡσίοδος εἶπεν,

— — ἑκατὸν δέ τε δοίηται ἀμάξης.

εἴτε γὰρ ὅντως ἑκατὸν, εἴτε ἀπὸ τοῦ πολλὰ τοσαῦτα εἶπεν, ὥσπερ Ὀμηρος,

Τῆς ἑκατὸν δύσασσι παγχλύσοσι ἡερέθοστο.

καὶ διὰ τοῦτο οἱ γραμματικοί φασιν, ἀπὸ τοῦ πολλὰ ἑκατὸν εἰρηγέσθαι, τῷ μὴ σφαιλῆναι κατὰ τι τῶν μερῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγεθος αὐτοῖς καὶ τὸ σχῆμα περιθεῖναι τὸ πρό-
πον, ἐν χώρᾳ τε τῇ προσηκούσῃ τάσσει, καὶ τὴν πρὸς τὰ πλησιάζοντα σύνθεσιν ἀσφαλῆ καὶ διόκλητον ἐργάσασθαι, τέχνης ἐπιδείγματα πάντες ἡγοῦνται, οὐχὶ παρ' ἀνθρώπου διδασχθέντες οὕτω κρίνουν, ἀλλ' ἔχοντες φέρεται τέχνης ἔννοιαν ἀφωρισμένην τέχνης. τὸ μὲν γὰρ ἐν ἕκαστῳ κατορθούμενον εἰς τέχνην ἀταξέουσι, τὸ δὲ καθ' ἓν ἢ δύο τέχνης ἔργον,

Si id, quod apparatus, ex multis conflet partibus, deinde si nihil in ipsis, qui compingit, erroris commiserit, artificem esse constructorem ajunt, quemadmodum in cultu Hesiodus scripsit:

— — *centum lignaque plaustris.*

Sive enim re vera centum, sive loco multorum tot dixerit, sicuti Homerus:

Centum pendebant ex auro simbrae.

Eoque grammatici dicunt loco multorum centum posuisse, ne in aliqua parte aberraret, sed etiam magnitudinem ipsis figuramque decentem circumposuerit, collocaritque in regione congrua, et compositionem cum propinquis tutam et solutu difficilem effecerit, artis indicia omnes arbitrantur, non ab homine docto ita judicare, sed naturam habentes artis notionem a fortuna secretam. Quod etenim in omnibus recte sit, ad artem referunt, quod in uno aut duobus, fortunae, non artis, opus esse credidimus.

Ed. Chart. V. [268.]

Ed. Bas. I. (339.)

οὐ τέχνης, εἶναι πεποιημένον τὴν αὐτὴν οὐκ ἔννοιαν οἱ
 ἀνατομικοὶ τῶν λατρῶν ἐθαύμασαν ἅπαντες τῆς τέχνης τῆς
 φύσεως. οὐ γὰρ, ὥς ἐξοιδεν ὁρᾷται τὸ σῶμα συγκείμενον
 ἐκ μερῶν δέκα πού καὶ δώδεκα ἢ, εἰ βούλει, καὶ εἰκοσι-
 οὔτως καὶ κατ' ἀλήθειαν ἔχει σύγκειται γὰρ ἐξ ὁσίων
 πλειόνων ἢ διακοσίων, ὥσπερ γὰρ καὶ μυῶν πολὺ πλειόνων ἢ
 διακοσίων. εἰς ἕκαστον δὲ τῶν ὁσίων μὲν ἀφικνεῖται τὸ τρέφον
 ἄγγειον, ὃ καλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι φλέβα, τῶν δὲ μυῶν οὐ
 τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρτηρία, καὶ νεῦρα, ἴσα τε πάντα
 ἐστὶν ἀκριβῶς τὰ κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ ζώου τοῖς κατὰ
 θάτερον, ὁσίου τὸ σπῆν, καὶ μὺς μὺς, καὶ φλέψ φλεβί, καὶ
 νεῦρον νεῦρον, καὶ ταῖς ἀρτηρίαις ἀρτηρία. διὸ καὶ θαυμα-
 στικῶς ὁ Ἱπποκράτης ἔφη, τοῦτο μὲν ἐπεὶ δίκαιον ἔχουσι τὸ
 σῶμα οἱ ἄνθρωποι. μέγιστον γὰρ ἔστι σημεῖον τῆς ἐν τοῖς
 μορίοις δικαιοσύνης καὶ ἡ τοῦ σχήματος ὁμοιότης, ἥ τε τῆς
 χώρας, καθ' ἣν ἐμφύεται τὰ τρία ταῦτα ὅργανα, τὴν φλέβα
 λέγω καὶ τὴν ἀρτηρίαν καὶ τὸ νεῦρον ἐν ἐκάστῃ τῶν μυῶν,
 ἥ τε τῆς ἐν αὐτοῖς σχέσεως ἐναντιότης οὐ δικαιοσύνης

Eadem itaque notione anatomici medici admirati sunt omnes et tam naturae. Neque enim, tanquam extrinsecus videtur corpus compositum ex partibus decem et duodecim, aut, si libet, etiam viginti, sic etiam revera habet. Constat enim ex ossibus pluribus quam ducentis, quemadmodum etiam musculis paulo pluribus quam ducentis; ad singula vero ossa pervenit vas nutriendum, quod homines vocant venam, et ad musculos non hoc solum, sed etiam arteria et nervi. Parique omnia sunt ad amissum in dextra animantis parte sita iis, quae in altera sunt, os ossi, musculus musculo, vena venae, nervus nervo; arteriis arteriae. Quapropter etiam mirifice Hippocrates dixit hoc quidem, quum homines justum obtinent corpus; maximum enim indicium est justitiae in partibus figurae similitudo et loci, in quo haec tria instrumenta inseruntur, venam dico, et arteriam, et nervum in singulis musculis; item dispositionis in ipsis contrarietas non

Ed. Chara V. (268. 269.)

Ed. Bal. I. (339.)

μόνον ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ σώματος ἰνδίδκνται σαφῶς, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἄκραν τοῦ κατασκευάσαντος αὐτὸ τὸ σῶμα. τοὺς γάρ τοι ὀκοποῦς τῆς κατασκευῆς ἐὰν ἀριθμήσῃς, εἶθ' ἕκαστον αὐτῶν εὖρος καταρτιζόμενον, ἐναργῶς σαφανεῖται τὸ μέγεθος αὐτοῦ, φημί τοῦ δημιουργοῦ. οὐ γὰρ ἀπλῶς οὕτως, ὥς ἂν ἀμελῶς τις ἐγνοήσκειν, ἰσάριθμόν ἐστι τὸ πλῆθος τῶν ὀστέων καὶ τῶν μυῶν τοῖς ὀστοῖς τε καὶ μυσίν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπαρχόντων αἰτιῶς, [269] μεγέθους λέγω καὶ θέσεως, καὶ συνθέσεως, καὶ ἀριθμοῦ, καὶ σχήματος, ὅλης τε τῆς διαπλάσεως, ἅπερ καὶ κατὰ τὰς ἀρτηρίας, καὶ τὰς φλέβας, καὶ τὰ νεῦρα φαίνεται φυλατιόμενα. καὶ γὰρ, ὁποῖον αὐτῶν ἕκαστον εἶται ἡροσήκει καὶ ὀπηλίκον, ὅπῃ τε μέρος ἐμφυόμενον τοῦ μυός, ὅπως τε κατασχιζόμενον, ἀκριβῶς φυλάττεται καθ' ἕκαστον αὐτῶν, εἰ τε πρὸς τοῦτοις ἢ πάντων ἰσότητι τῶν ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ, τοσοῦτους ἔχουσα καὶ αὐτὴ τοὺς κατὰ μέρος σκοπούς, ὅσους καὶ τὰ μύρια. καὶ ταῦτά σοι λέγω μηδέπω μνημονεύων ἑκάστου τῶν σπλέγγων, ἢ τῶν ἄλλων μορίων, ὅσα κατὰ

justitiam modo in corporis structura manifeste ostendit, sed etiam vim summam ejus, qui corpus ipsum construxerit; nam scopos structurae si numeres, deinde unumquodque ipsorum recte factum invenias, evidenter tibi magnitudo, ipsius opificis dico, apparebit. Neque enim simpliciter ita, veluti si quis negligenter consideret, ossium musculorumque multitudo par est numero ossibus et musculis, sed etiam eorum, quae ipsis insunt, puta magnitudinis, situs, compositionis, numeri, figurae totiusque conformationis, quae et in arteriis, et venis, et nervis servari videntur. Ut enim quale unumquodque ipsorum esse convenit, et quantum, et ubi pars musculi inserta, et quomodo etiam in ramos divaricata, exacte in singulis ipsorum conservatur, praeterea omnium paritas sinistrorum cum dextris, tot et ipsa particulae scopos obtinens, quot etiam partes. Atque haec tibi dico non dum mentionem faciens singulorum viscerum, aut aliarum

Ed. Chart. V. [269.]

Ed. Bas. I. (359. 340.)

περιγραφὴν ἰδίαν ὁρᾷται. φαίνεται γὰρ καὶ τούτοις οὐκ ὀλίγοις ἀριθμὸς σκοπιῶν ἐν ἐκάστῃ. δυοῖτε γοῦν ὀφθαλμῶν ὑπαρχόντων ἡμῖν, ἴσον ἐκατέρῳ τὸ πλῆθος τῶν μορίων ἐστὶ, οὔτε κατὰ σχῆμα παραλλάττον, οὔτε κατὰ τὸ μέγεθος, ἢ τὴν θέσιν, ἢ τὴν διάπλαιον, ἢ τὴν πρὸς τὰ πλησιάζοντα σύνθεσιν καὶ σύμφυσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ κρυσταλλοειδὲς ὑγρὸν ἴσον ἀκριβῶς ἐν ἐκατέρῳ, καὶ τὸ υἰλοειδὲς ὁμοιότατον κατὰ τὴν χροάν καὶ σχῆμα καὶ σύστασιν. ὁνομάζω δὲ σύστασιν τὴν κατὰ μαλακότητα καὶ σκληρότητα διαφορὰν τῶν μορίων. οὐ μὲν οὐδὲ τῶν ὑμένων τε καὶ χιτῶνων οὐδεὶς ἑτέρως ἔχων ἐν ἐκατέρῳ τῶν ὀφθαλμῶν ἐστίν, ἀλλ' ἀκριβῶς ἴσον μὲν τὸ μῆκος, ἴσον δὲ τὸ πῦχος ἢ τὴν λεπτότητα, καθάπερ γε καὶ τὴν χροάν καὶ τὴν σύστασιν οὐδὲ βραχὺ παραλλάττων. οὕτω δὲ καὶ ὁ τῶν μυῶν ἀριθμὸς ἴσος, (340) ὅ τε καθ' ἕκαστον αὐτῶν ὄγκος τοῦ σώματος ἅμα τῷ σχήματι καὶ τῇ χροᾷ καὶ τῇ συστάσει. τὴν δὲ αὐτὴν εὐρέσεις δικαιοσύνην ἐν ἅπασιν τοῖς ὀργανικοῖς τοῦ σώματος μορίοις. οὐ γὰρ μόνον ὅσα διττά,

partium, quae particulari descriptione videntur. Nam apparet in his quoque non paucis numerus scoporum cuique conveniens. Quum igitur duo nobis infint oculi, par utriusque multitudo partium est, neque figura diversa, neque magnitudine, aut situ, aut conformatione, aut compositione connexuque cum propinquis, sed etiam humor crystallinus aequalis ad amissum in utroque est, item vitreus similitudine et coloris et figurae et consistentiae. Voco autem consistentiam partium in mollietate duritiaeque diversitatem. Non tamen membranarum et tunicarum ulla secus habens in utroque oculo existit, sed exacte aequalis longitudo, aequalis latitudo, vel tenuitate, sicut et colore et consistentia ne paululum quidem varians. Ita etiam musculorum numerus par; item in unoquoque ipsorum moles corporis respondet una cum figura, colore et consistentia. Jam eandem invenies iustitiam in omnibus corporis organicis partibus. Non enim solum quae duplices,

Ed. Chart. V. (369.)

Ed. Bas. I. (340.)

καθάπερ οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ τὰ ὦτα, καὶ αἱ γένυες, οἷ τε
 τεφροὶ καὶ οἱ ὄφραες, καὶ αἱ χεῖρες ὅλας, καὶ τὰ σκέλη,
 τὴν κατασκευὴν ἀκριβῶς ἔχει τὴν αὐτὴν τὰ δεξιὰ τοῖς ἀρι-
 στεροῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν μονοφυῶν εἶναι δοκούντων ὥσα
 διφυῇ κατ' ἀλήθειάν εἰσιν, ὅσον ὀγκέφαλος, γλῶττα, γένυς,
 πνεῦμων, θώραξ, καὶ μήτρας τῶν γυναικῶν, ἕτερά τε τοι-
 αῦτα. καθ' ἕκαστον γὰρ αὐτῶν τὰ δεξιὰ τοῖς ἀριστεροῖς
 τὸν ἀριθμὸν ἴσον ἔχει τῶν μορίων ἅμα τῷ μεγέθει, καὶ
 τῷ πάχει, καὶ τῇ λεπτότητι, καὶ τῇ χροῇ, καὶ τῇ συστά-
 σει, καὶ τῇ φύσει πάντως ἀπαράλλακτον. οὕτω δὲ καὶ τὸ
 τῶν ἀπτηρῶν τε καὶ φλεβῶν καὶ νεύρων γένος ἴσα τὰ
 δεξιὰ τοῖς ἀριστεροῖς πάντως ἐστὶν ἀπαράλλακτά τε καὶ
 τὰς τῶν οὐσιῶν ὁμοιότητας. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῶν ἀνθρω-
 πείων παθῶν ποιούμεθα τὰς κρίσεις, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν
 θείων ποιεῖσθαι, καὶ θαυμάζειν τὸν τοῦ σώματος ἡμῶν
 δημιουργόν, ὅστις ποτὶ ἐστὶ θεῶν. εἰ δ' ἐκ τοῦ μὴ βλέ-
 πειν αὐτὸν οὐδ' εἶναι φήσομεν, οὐ φυλάξομεν ἔτι τὴν
 ὁμοιότητα τῆς πρὸς τὰς τέχνας κρίσεως, ἐφ' ᾧ οὐκ ἐν

quemadmodum oculi, aures, maxillae, renes, testiculi,
 manus totae et crura, structuram exacte habent eandem
 dextrae cum sinistris, sed etiam ex his, quae simplices esse
 videntur, duplices tamen revera sunt, exempli gratia ce-
 rebrum, lingua, maxilla, pulmo, thorax, uteri foemina-
 rum aliaque id genus. Nam in singulis ipsis dextra sini-
 stris parem numerum partium obtinent pariter cum ma-
 gnitudine, crassitie, tenuitate, colore, et consistentia, et
 natura omnino immutabilem. Sic etiam arteriarum, ve-
 narum nervorumque genus dextrae partes aequales habent
 sinistris et omnino immutabiles secundum substantiarum
 similitudines. Quemadmodum igitur de humanis affectibus
 facimus iudicium, ita etiam de divinis facere convenit,
 ac corporis nostri opificem admirari, quicumque tandem
 deorum existat. Si autem, quod non videmus ipsum, ideo
 neque esse dicamus, non adhuc similitudinem iudicii ad
 artes servabimus, in quibus non speculando comparationem

Ed. Chart. V. [269. 270.]

Ed. Bas. I. (340.)

τῷ θεῶσθαι τὴν συμπήξασαν τὴν σαῦν ἢ τὸν σκίμποδα
τὴν κρίσιν τῆς τέχνης ἐποιούμεθα, παραλιπόντες σκοπεῖσθαι
τὴν χρεῖαν ἐκάστου τῶν μορίων, ἀλλ' ἐν τοῦτῳ τὸ κύρος
αὐτῆς ἐθέμεθα. γελοῖον γὰρ, εἰ τις ἐν τῷ θεῶσθαι τὸν
κατασκευάζοντα τούτων τι τεχνίτην εἶναι νομίζοι, καὶ εἰ
ἕνα τῶν μερῶν εὐρίσκοι κακῶς κατασκευασμένα. γελοῖον δὲ
καὶ ἄριστα κατασκευασμένης τῆς νεῶς, ἢ τῆς οἰκίας, ἢ
τῆς κλίνης, ἀγνώστου δ' ὄντος τοῦ κατασκευάσαντος, νο-
μίζειν ἄνευ τῆς τέχνης γεγονέναι τὰ τοιαῦτα, ἢ κατὰ τύχην
διακρινόντων ἀπάντων, καὶ τὴν μὲν σπανιάνικς ἀμαρτάνειν
τοῦ σκοποῦ, τὴν δ' ἐπιτυγχάνειν ὀλιγάνικς, ἀχρεῖαν δὲ καὶ
μὴ τεχνικὴν ἡγεῖσθαι τὴν τῆς τοῦ σώματος ἡμῶν κατα-
σκευῆς αἰτίαν εἶναι, φυλάττοντα τὴν ὁμοιότητα τῆς κρίσεως
ἐπὶ τῶν ὁρατῶν τεχνιτῶν πρὸς τοῖς μὴ ὁρωμένους. οὐ γὰρ
ἔξωθεν ἐπεισάγειν προσήκει κριτήριον εἰς ἐπίσκεψιν ὧν
ἅπαντες ἔχομεν φύσει. [270] τούτοις τοῖς κριτηρίοις χρώ-
μενος ὁ Ἱπποκράτης ἔγραψε τάδε φωνάζει· εὐπαίδευτος
εἰ φύσεις ἰοῦσα, οὐ μαθοῦσα τὰ θέοντα ποιεῖν. καὶ
ἐν ἄλλαις ἄλλως· φύσεις νοῦσων οἱ ἰητροί. οὐσαύτως

navim; aut leoticam artis iudicium faciebamus, omittentes
considerare uniuscuiusque partis usum, sed in hoc sum-
mam ipsius posuimus. Ridiculum enim, si quis in specu-
lando erum, qui horum aliquod construit, artificem esse
consent, etsi quasdam partes male constructas inveniat.
Ridiculum vero, etsi optime constructa navi, aut domo,
aut lecto, incognito autem opifice, putare eiusmodi^c citra
artem esse facta, vel fortuito, iudicantibus omnibus, hanc
quidem raro a scopo errare, illam vero assequi raro, inu-
tilem autem et non artificiosam corporis nostri structuræ
causam esse opinari, servando iudicii similitudinem in ar-
tificibus, qui videntur, ad eos, qui non videntur. Non enim
extrinsecus adducere iudicium oportet ad eorum conside-
rationem, quæ omnes natura habemus. Illis iudicii locis
Hippocrates utens tradidit hæc verba: *Natura quum
facile erudiatur, non didicis, quas oportet facere.* Si-
militer habet et hoc: *Naturæ morborum medici.* Nec

Ed. Chart. V. [270.]

Ed. Bas. I. (310.)

ἔχει καὶ τοῦτο· φέροις ἐξαρμόσει παντάπασιν. καλεῖ δ' αὖ-
την καὶ δικαίαν ἐνίστα, καὶ τὸν λατρὸν ὑπερέστην τε καὶ
μεμητην αὐτῆς εἶναι φησι, καὶ διὰ παντός ἐν τοῖς κατὰ
μέρος λόγοις ὑμνεῖ τε καὶ θαυμάζει τὴν δύναμιν αὐτῆς,
ἣτις μὲν ἔστιν ἡ οὐσία τῆς διαπλαττούσης τε καὶ διοικού-
σης ἡμᾶς φύσεως, οὐ τολμῶν ἀποφῆναιθαι, τὸ δὲ δη-
μιουργικὸν ἡμῶν αἶτιον, ὡς ἔθος ἔστιν ἅπασιν ἀνθρώποις,
ὀνομάζων φύσιν.

Κεφ. θ'. Ἀλλὰ Πλάτων γε καὶ τὸ κατασκευάσαι ἡμᾶς
αἷτιον ἀπεφῆναιτο, τὸν τοῦ κόσμου δημιουργὸν θεόν, τοῖς
ἐαυτοῦ παισὶ κελεύσαι λόγῳ διαπλάσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων
γένος, λαβόντας μὲν παρ' αὐτοῦ τῆς ἀθανάτου ψυχῆς τὴν
οὐσίαν, προσθέντας δ' ἐν αὐτῇ τὸ γεννητόν. ἀλλ' ἐκείνῳ
γε χρὴ γινώσκειν ἡμᾶς, ὡς οὐκ ἔστιν ὁμοῖον εἶδος ἀποδεί-
ξεώς τε καὶ θέσεως τοῦ κατὰ πρόνοιαν θεοῦ τινος ἢ θεῶν
ἡμᾶς κατασκευάσθαι, καὶ τοῦ γινῶναι τὴν οὐσίαν τοῦ κατα-
σκευάσαντος, ὥσπερ οὐδὲ τῆς ψυχῆς ἡμῶν. ὅτε μὲν ἄκρᾶς
ἐστὶ σοφίας καὶ δυνάμεως ἡ τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευή,

non et hoc: *Natura sufficit omnino*. Vocat autem ipsam
et justam interim, et medicum ministrum imitatoremq̃ue
ipsius esse dicit, ac perpetuo in particularibus sermonibus
celebrat miraturq̃ue ipsius virtutem, quae sane substantia
exultat naturae conformantis nos et regentis, non ausus
pronunciare, opificem vero nostri causam, ut omnibus mos
est hominibus, naturam nominans.

Cap. IX. Verum Plato etiam causam, quae nos con-
struxit, mundi opificem deum pronunciavit, qui suis filiis
jusserit humanum genus conformare, accepta ab eo im-
mortalis animae substantia, apposito autem in ea, quod ge-
neratur. At illud nos scire convenit, non esse similem
speciem demonstrationis et positionis eius, quod nos ad
providentiam alicuius dei aut deorum compositi simus, et
illius, quod opificis substantiam cognoscamus, quemadmo-
dum neque animae nostrae. Quod sane corporis nostri
structura summae sit sapientiae et virtutis, paulo ante com-

Ed. CHATEL. V. [279.]

Ed. BAI. I. (340.)

δι' ὧν ὀλίγον ἐμπροσθεν εἶπον ἀπιδείκνυται. τὰ δὲ περὶ
 τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς καὶ τῶν διαπλασάτων ἡμῶς θεῶν,
 εἴτε τε μᾶλλον ὅσα περὶ τοῦ σώματος ἡμῶν λέγεται παντός
 ὑπὸ τοῦ θειοτάτου Πλάτωνος, ἄχρει τοῦ πιθανοῦ καὶ εἰκό-
 τος ἐκτείνεται, ὥς αὐτὸς ἐδήλωσεν ἐν Τίμαιῳ, πρῶτον ἐνάρ-
 χησθαι μέλλων τῆς φυσιολογίας, εἶτα καὶ μεταξὺ κατὰ τὴν
 διεξοδὸν λόγου παγεταίθεις τὴν ἀπόστασιν. ἄρχεσθαι μὲν
 οὖν μέλλων αὐτοῦ ὁ Τίμαιος, (τοῦτον γὰρ ὑπέθετο τοὺς περὶ
 φύσεως τῶν κατὰ τὸν κόσμον ἅπαντα λόγους διερχόμενον,)
 εἰδὲ πῶς φησι. εἰν οὖν, ὦ Σώκρατες, πολλὰ πολλῶν εἰ-
 πόντων περὶ θεῶν καὶ τῆς τοῦ παντός γενέσεως, μὴ δύνα-
 τοι γενώμεθα πάντη πάντως ἂν τοὺς αὐτοὺς αὐτῆς ὁμο-
 λογουμένους λόγους καὶ ἀπηκριβομένους ἀποδοῦναι, μὴ
 θαυμάσης, ἀλλ' εἰάν ὅρα μηδενὸς ἥττον προσεχόμεθα, εἰκό-
 τως ἀγαπᾶν χρῆ, μιμητέους, ὥς ὁ λέγων, ὑμεῖς τέ οἱ
 κριταὶ φύσιν ἀνθρωπίνην ἔχομεν. ὥστε περὶ τούτου τὸν εἰ-
 κότα μῦθον ἀποδεχομένους πρέπει μηδὲν εἰς πέρα ζητεῖν.
 οὕτω δὲ καὶ τὰ περὶ ψυχῆς αὐτοῦ γεγραμμένα τοῦ πιθανοῦ
 καὶ εἰκότος ἔχουσιν εἶναι, ὥς πῶς εἰπὼν. τὰ μὲν οὖν

prehensis offenditur. Porro quae de animae substantia et
 diis, qui nos conformarunt, praeterea quae de toto nostro
 corpore dicuntur a Platone divinissimo, usque ad proba-
 bile ac verisimile protenduntur, ut ipse in Timaeo indi-
 cavit, primum exorsurus a physiologia, deinde etiam in-
 ter narrandum sententiam interponens. Incepturus itaque
 Timaeus (is enim statuitur de natura mundi totam dispo-
 sitionem pertractare) hoc modo inquit. *Quum ergo, So-
 crates, multa de diis mundique generatione a multis di-
 cta sint, ne mireris obsecro, si rationes de his probatissi-
 mas exactissimasque afferre non possim. Satis enim factum
 putare debebis, si non minus probabiles, quam quivis alius,
 rationes attulerim. Aequum est meminisse, et me, qui dis-
 feram, et vos, qui judicabitis, nos homines esse, ut, si pro-
 babilia dicantur, nihil ulterius requiratis.* Sic etiam de
 anima ab eo conscripta probabile et verisimile haberi di-
 cit, hunc in modum scribens. *De anima igitur, quod*

Ed. Chart. V. [270. 271.]

Ed. Bal. I. (340.)

περὶ ψυχῆς, ὅσον θνητὸν ἔχει, καὶ ἕσον θεῖον, καὶ ὅπη, καὶ μεθ' ὧν, καὶ δι' ἃ χωρὶς ὤκισθη, τὸ μὲν ἀληθὲς ὡς εἴρηται, θεοῦ ξημερήσαντος, τότ' ἂν οὕτω μόνως διόλγυριζοίμεθα. τὸ γε μὴν εἰκὸς ἡμῖν εἰρησθαι, καὶ τὴν ἔτι μᾶλλον ἀνασκοποῦσι διακινδυνεύειν τε θάναι καὶ περῶσθαι. ὥσπερ οὖν ταῦτα περὶ ψυχῆς εἶπεν ἄλλοι τοῦ πιθανοῦ καὶ ἀκράτος ἡμῖν γινώσκουσθαι προειρημέτα, καὶ διὰ τοῦτο κηρὸς τολμηρῶς ὑποτίθασθαι περὶ αὐτῶν οὐ θεωρῶ, κατὰ δὲ τούταντίον, ὅτι πλείους τὰ τῆς ψυχῆς ἐστὶν εἶδη, καὶ ὅτι τριχῇ κατ'ὀκρίσται, καὶ ὅτι τὸ μὲν αὐτῶν θεῖόν ἐστιν, ὃ λογιζόμεθα, τὰ δὲ λοιπὰ δύο παθητικά, τὸ μὲν, ὃ θνητούμεθα, τὸ δὲ, ὃ τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν ἐπιθυμούμεν, ὃ καὶ τοῖς φυτοῖς ἐστὶν, ὑποδείξεις ἔχειν φησὶ, καὶ μέντοι καὶ ὅτι τὸ μὲν ἐν ἐγκεφάλῳ κατ'ὀκρίσται, τὸ δὲ ἐν καρδίᾳ, τὸ δ' ἐν ἥπατι. [271] καὶ γὰρ τοίτων εἶσιν ὑποδείξεις ἐπιστημονικαί, καὶ περὶ αὐτῶν ἡγωνισάμην ἐν τοῖς πρώτοις ἔξ ὑπομήμασι τῆσδε τῆς πραγματείας, οὔτε περὶ τῆς οὐσίας εἰπὼν

mortale habet, et quod divinum, et quomodo, et cum quibus, et propter quas seorsim collocata est, re vera, ut dictum est, deo consentiens, tunc quidem sic solum confirmamur. At quod probabile a nobis dictum est, etiam nunc et postea adhuc magis considerantibus affirmare tentandum est. Itaque ita nunc dictum sit. Quemadmodum igitur haec de anima protulit, quousque probabilia et verisimilia sunt, a nobis cognoscuntur; ac ideo audacter de ipsis pronunciare quomodo possim, non video. Contra autem, quod plures animae sint species, quod triplici sede collocatae sint, item quod divina ex ipsis sit, qua ratiocinamur, reliquae autem duas affectibus obnoxiae, haec, qua irascimur, illa, qua corporis voluptates appetimus, quae etiam in stirpibus exsistit, demonstrationes habere me affirmo, quin etiam quod alia in cerebro, alia in corde, alia in jecinore sedem obtineat. Etenim horum demonstrationes sunt scientificae, et de ipsis contendere in primis lex operis huius commentarius, neque de substantia trium

Ed. Chate. V. [271.]

Ed. Baf. I. (340.)

τε τῶν τριῶν εἰδῶν τῆς ψυχῆς, οὕτε περὶ τῆς ἀθανασίας, οὔθ' ὕλως ζητήσας, πότερα κυρίως ὀνομάζων εἴρηκεν ἐν Τιμαίῳ θνητὰ τὰ δύο μέρη τῆς ψυχῆς, ἣ ταύτην αὐτοῖς ἐπήνεγκε τὴν προσηγορίαν, ἀθανάτοις οὖσιν, ὡς χεῖροσ τοῦ λογιστικοῦ, καὶ ὡς κατὰ τὰ θνητὰ τῶν ζώων ἐνεργοῦσε μόνον. τὸ γὰρ, ὅτι τριχῇ κατέκισται τὰ ψυχῆς εἶδη, καὶ ὅτι τασάσθαι τὰς δυνάμεις ἕκαστον αὐτῶν ἔχει, καὶ ὅτι τοιάσθαι τινὰς εἰς, τε τὴν λατρικὴν τέχνην χρῆσιμον ὑπάρχειν, εἰς τε τὴν ἡθικὴν τε καὶ πολιτικὴν ὀνομαζομένην φιλοσοφίαν, εὐλόγως Ἱπποκράτες τε καὶ ἡμῖν ζητεῖται. πότερον δὲ καὶ τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἀθάνατα τετύχηκεν ὄντα, καθάπερ ἡγοῦνται πολλοὶ τῶν Πλατωνικῶν, ἣ θνητὰ, κυρίως εἴρηται κατὰ Τιμαίον τε μᾶλλον, οὐ πάνυ τε χρῆσιμον οὔτ' εἰς λατρικὴν οὔτε τὴν ἡθικὴν τε καὶ πολιτικὴν φιλοσοφίαν ὀνομαζομένην ὑπάρχον, εἰκότως τοῖς λατροῖς καὶ πολλοῖς τῶν φιλοσόφων παραλέλειπται. τῆς θεωρητικῆς οὖν φιλοσοφίας ἐστὶ μᾶλλον, ἣ τῆς πρακτικῆς. ἀλλ' ὅτι τὸ βίβαιον αἱ περὶ τοίσιον ἀποδείξεις οὐκ ἔχουσιν, αὐτὸν ἐπέδειξαι τὸν Πλάτωνα διὰ

animae specierum elocutus quicquam, neque de immortalitate, neque omnino disquirens, utrum proprio vocabulo duas animae partes mortales in Timaeo dixerit, an hanc ipsis appellationem indiderit, immortalibus alioqui, sed tanquam pejoribus ratiocinatrice, et in mortalibus tantum animalibus operantibus. Nam quod triplicem sedem animae species occupent, item quod tot vires singulae habeant et tales, medicae arti quum utile sit, morali quoque et civili dictae philosophiae, merito ab Hippocrate et nobis quaeritur. Utrum vero irascibilis et appetitoria immortales sint, quemadmodum multi Platonici opinantur, an mortales, proprie in Timaeo dictum est, quum non admodum conducat aut medicinae, aut morali civilique philosophiae dictae, merito a medicis et plerisque philosophorum omissum est, ut quod theoreticae philosophiae proprium magis sit, quam practicae. Sed quod firmas de his demonstrationes non habeantur, ipsum indicari Pla-

Ed. Charv. V. [271.]

Ed. Berl. I. (340. 541.)

τῆς ἐν Τιμαίῳ ῥήσεως ὁμολογοῦνται οὐ μὴν περὶ γε τῶν
ἐν τῷ τετάρτῳ Πολιτείας ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένων ἔστιν
εἰπεῖν, ὡς ἄχρι τοῦ πιθανοῦ προερχομένων μόνον. ἀλλ'
ἔμοι μὲν ἐπιστημονικῶς δοκοῦσιν αἱ ἀποδείξεις ὑπάρχειν,
ἄλλο μὲν εἶναι τὸ λογιστικόν, ἄλλο δὲ τὸ θυμοειδές, ἄλλο
δὲ τὸ ἐπιθυμοῦν ἀποδεικνύντος αὐτοῦ. ὃ δὲ καὶ δῆλον,
(341) ὅπερ ἐξ ἀρχῆς λέγω, χαλεπώτατον εἶναι διακρίνειν
τὰς ὁμοιότητας. ὅπου γὰρ αὐτῶν τῶν Πλατωνικῶν πολ-
λοὶ ἐναντίως οἷς ὁ Πλάτων ἀπεφρίνατο ἐδόξουσιν, πῶς
ἂν τις ἐπὶ τοῖς ἄλλοις φιλοσόφοις θαυμάσειεν ἀγνοοῦσι
διακρίνειν τὸ πιθανὸν μὲν, οὐκ ἀληθές δὲ, τοῦ βεβαίως
ἀληθοῦς, ὅπερ οὐκ ἂν ἐγένετο, οὐδὲ μιᾶς ὁμοιότητος
οὐσῆς τοῖς ψευδέσι καὶ πιθανοῖς πρὸς τὰ μετ' ἐπιστή-
μης δεικνύμενα. μάθους δ' ἂν ἐναργῶς αὐτὸ τοῦτο κῆρ
τοῦ τετάρτου τῆς Πολιτείας. ἀξιόματι γὰρ εἰς τὴν ἀπό-
δειξιν μέλλων χρῆσθαι τοῦ πλείους τὰ τῆς ψυχῆς ἡμῶν
εἶναι μόρια προσέχειν ἀκριβῶς ἀντὶ παρακλεισέσθαι, γι-
γνώσκων ἐνίους ἀντεροῦντας, τὴν οὐκ ἀληθῆ, διὰ τὸ μὴ

tonem adductis verbis in Timaeo fateri: non tamen de
iis, quae in quarto de Republica prodidit, dicere licet,
quod solum ad probabile procedant. Sed mihi videntur
scientificae demonstrationes esse, quum ipse ostendat, aliud
esse rationale, aliud irascibile, aliud appetitorium. Quo
etiam constat, quod ab initio dixi, difficillimum esse si-
militudines discernere. Quum enim ipsorum Platoniceorum
plerique contrario modo iis, quae Plato pronuntiavit, opi-
nati sunt, quomodo quis in aliis philosophis mirabitur,
quod probabile quidem, non autem verum, ignorent a fir-
miter vero distinguere: quod non evenisset, si nulla esset
similitudo falsis et probabilibus cum iis, quae cum scien-
tia ostenduntur: id quod evidenter ex quarto de Repu-
blica didiceris. Nam exiometate ad demonstrationem usurus,
quod plures animae nostrae sint partes, animum diligenter
ei attendere praecipit, cognoscens quosdam contradic-
tu-

Ed. Chart. V. [271.]

Ed. Bas. I. (341.)

δύνασθαι ἀντικρίνειν ἀπὸ τῶν ἀληθειῶν τὰ πιθανὰ μὲν, οὐκ ἀληθῆ δέ, πολλῆς ἐν αὐτοῖς οὔσης ὁμοιότητος. ἔνταυθεν γάρ τοι καὶ τὸ τῶν δογματίων πλῆθος ἐγένετο κατ' ἱατρικὴν τε καὶ φιλοσοφίαν, οὐ δυναμέτων ἀπάντων διορίζειν ἀπὸ τῶν ἐξ ἀνάγκης ὑπαρχόντων τισιν, ἢ ἐπομέτων, ἢ μαχομένων, ἢ τινα ἄλληλᾳ σχέσιν ἰχύντων πρὸς ἄλλα, τὰ τὸ δυνατὸν ἔχοντα μόνον. ὁμοιότης γάρ ἐστι κἀνταῦθα πολλοῖς τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὰ δυνατὰ μὲν, ὅσον ἐπὶ τῇ νοήσει, μὴ μόντοι γε ὑπάρχοντα κατὰ ἀλήθειαν. ἀλλὰ καὶ τούτων κἀνταῦθα μόνοις τοῖς γεγυμνασμένοις κατ' αὐτὰ καλῶς τὴν διάγνωσιν αἰσνται πεποιθῆσθαι, καὶ μόνῃ γ' ἀρκέσει τοῖς βουλομένοις ἀποδεικτικοῖς γενέσθαι, μετὰ τοῦ δηλονότι συνετοῖς εἶναι φύσει. Θανμάζειν οὖν δίκαιόν ἐστι καὶ μετὰ τοῦτο τὸν Πλάτωνα, μὴ μόνον τὰς μεθόδους εἰπόντα διὰ σιντόμων, ἀλλὰ καὶ γυμνάσαντα κατ' ἐκάστην. ἔστι μὲν γάρ τρία κεφάλαια, πρῶτον μὲν τὸ περὶ διαίρεσιν καὶ σύνθεσιν,

ros, ceu non veris, eo quod nequeant a veris probabilia quidem, sed non vera discernere, quod multa ipsis infit similitudo. Inde enim et dogmatum multitudo oborta est tum in medicina, tum philosophia, quod omnes nequeant ab iis, quae necessario quibusdam insunt, aut sequuntur, aut pugnant, aut aliam quandam dispositionem inter se obtinent, distinguere illa, quae possibile dumtaxat fortiantur. Similitudo enim et hic est plerisque necessariis cum iis, quae possibilia quidem sunt, quantum ad intellectum pertinent, non autem re vera insunt: imo etiam horum hic quoque soli exercitati in eis pulchre dignotionem facere putantur, ac sola satis erit eis, qui volunt demonstratorii evadere, ubi simul natura perspicaces ac ingeniosi fuerint. Mirari igitur iustum est deinde Platonem, qui non solum methodos compendiose exposuerit, sed etiam in singulis nos exercuerit. Sunt etenim tria capita: primum, quod divisionis et compositione constat; secundum,

Ed. Chart. V. [271. 272.]

Ed. Basf. I. (341.)

δεύτερον δὲ τὸ περὶ τὴν τῶν ἀπολούθων τε καὶ μαχομέ-
ων γυνῶν, ἐπ' αὐτοῖς δὲ τρίτον τὸ κατὰ τὴν πρὸς
ἄλληλα τῶν πραγμάτων μεταβολὴν ἐν τῇ μᾶλλον τε
καὶ ἥτερον, ἴσως τε καὶ ὁμοίως, καὶ ἀνάλογόν ἐστιν ἢ τε
ταύτου καὶ ἢ ἑτέρου γυνῶν, οἷς ἅπασι κοινὰ συνβέ-
βηκε, περὶ ᾧ γε[272] γυμνάσθαι χρὴ, τὸ δυνατόν καὶ
ἀναγκαῖον, ἢ τ' ἐν τούτοις ὁμοιότης τε καὶ ἀνομοιότης.
οἱ μὲν οὖν σκοποὶ, καθ' οὓς ἕκαστα τούτων ὁρθῶς ὡς τις
μεταχειρίζοιτο, πατάσασιν ὀλίγοι, καὶ τὸ κατ' αὐτοὺς
γυμνάσιον οὐκ ὀλίγου χρόνου δεόμενον. ἐνδείκνυται δὲ
τοῦτο καὶ κατὰ τὸ τέταρτον τῆς Πολιτείας ὁ Πλάτων,
ἐνθα βούλεται δεῖξαι τὴν ψυχὴν ἡμῶν, οὐχ ἀπλὴν οὐδὲ
μονοειδῆ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ σύνθετον ἐκ τριῶν μερῶν,
ὧν ἕκαστον μὲν ἴδιον ἔχει τὸ εἶδος, οὐ μίαν δὲ δύναμιν,
ἀλλὰ πλείους. εἰς γὰρ τὴν ἀπόδειξιν αὐτοῦ χρῆται τινι
τῶν πρὸς νόησιν ἐναργῶν λόγων τοιῶδες. δῆλον ὅτι ταῦτόν
ἐναντιὰ ποιεῖν ἢ πάσχειν κατὰ ταυτόν τε καὶ πρὸς ταυτόν
οὐκ ὀρεῖται ἅμα. τοῦτο μὲν οὖν τὸ ἀξίωμα, καθ' ὃ τὴν

quod sequentium pugnantiumque cognitione; postea ter-
tium rerum inter se mutatione in maioris et minoris,
aequalis et similis ratione. Respondet etiam huic tum
eiusdem, tum alterius cognitio; quibus communia omni-
bus accidunt, in quibus exercere convenit possibile et ne-
cessarium; et in his similitudinem et dissimilitudinem. Ita-
que scopi, secundum quos singula haec recte aliquis aggre-
diatur, omnino pauci sunt, nempe in ipsis exercitatio,
quae non parum temporis requirit. Ostendit hoc etiam
quarto de Republica Plato, ubi conatur animam nostram
non simplicem, neque uniformem substantiā, sed ex tribus
partibus compositam ostendere, quae singulae propriam
habent speciem, non unam autem vim, sed plures. Nam
ad demonstrationem ipsius quodam intellectu evidenti hoc
sermone utitur. *Constat plane, idem contraria facere seu
pati secundum idem et ad idem simul non posse.* Hoc
igitur axioma, quo demonstrationem facere aggreditur.

Ed. Char. V. [272]

Ed. Bal. I. (342.)

ἀποδείξιν ἐγχειρεῖ ποιήσασθαι. γινώσκων δὲ μὴ παντὶ τὸν εἰρημένον εἶναι λόγον σαφῇ ἐπάγει αὐτὸς οὗτος ᾧδε· ἐστάναι· εἶπον καὶ κινεῖσθαι τὸ αὐτὸ ἅμα κατὰ τὸ αὐτὸ ἀδύνατον. οὐκ ἄρκεσθεις δὲ οὐδὲ τοῦτο διὰ τὸ σιγτόμως εἰρησθαι μακρότερον αὐτῶς διέρχεται τὸν αὐτὸν λόγον ᾧδε πως γράφων. ἔτι τοίνυν ἀκριβέστερον διομολογησώμεθα, μήπως προϊόντες ἀμυνοβητήσωμεν. εἰ γάρ τις λέγοι ἄνθρωπον ἐστηκότα, κινουῖναι δὲ τὰς χειρὰς καὶ τὴν κεφαλὴν, οἷοι ὁ αὐτὸς ἐστηκε καὶ κινεῖται ἅμα, οὐκ ἂν, οἴμαι, ἀξιοῦμεν οὕτως λέγειν δεῖν, ἀλλ' ὅτι τὸ μὲν τι αὐτοῦ ἐστηκε, τὸ δὲ κινεῖται. οὐχ οὕτως; οὔτοι μετὰ δὲ τοῦτο τὸ παράδειγμα χρησιμώτερον ἕτερον εἰς ἀντιλογίαν τοῦ προκειμένου ἀξιώματος ἐπιφέρων ᾧδε πως γράφει. οὐκοῦν, καὶ εἰ εἴ τι μᾶλλον χαριεντίζεται ὁ ταῦτα λέγων κομπησόμενος, ὥς οἱ τε στρόμβοι ὅλοι ἐστασί τε ἅμα καὶ κινουῖνται, ὅταν ἐν τῷ αὐτῷ πῆξαντες τὸ κέντρον περιφέρονται, ἢ καὶ ἄλλο τι κύκλῳ περιὸν ἐν τῷ αὐτοῦ

Cognoscens autem, non cuius praedictam sermonem esse manifestum, inducit: *Stare simul atque moveri secundum idem nunquam potest.* At quum non satis haberet, hoc compendiose et breviter esse dictum, longiorem rursus eundem sermonem percenset, hoc pacto scribens. *Præterea hæc diligentius confirmemus, ne qua procedentibus nobis ambiguitas forte suboriatur. Si quis enim dixerit, hominem stantem quidem, moventem vero, manus et caput eundem stare simul atque moveri, haudquaquam ita dicendum censebimus, sed partem quidem eius manere, partem vero moveri. An non ita? Ita.* Post hoc exemplum utilius alterum ad propositi axiomatis contradictionem inferens hoc modo tradit. *Quod si artificiosius iste iusserit asserens, turbinem trochumque totum simul moveri, et simul stare, quando in eodem puncto centrum axileumque figens revolvitur, vel aliud quicquam dicens idem agere, quum eidem affixum cardini circumfertur,*

Ed. M. Charv. V. [272.]

Ed. Baf. I. (341.)

ἴδρα τοῦτο θρῆν, οὐκ ἂν ἀποδεχόμεθα, ὥς οὐ κατὰ ταῦτά αὐτῶν τὰ τοιαῦτα μετόντων τε καὶ φερομένων, ἀλλὰ φαίμεν ἂν, ἔχειν αὐτὰ εὐθύ τε καὶ περιφερὲς ἐν ἑαυτοῖς, καὶ κατὰ μὲν τὸ εὐθύ ἐστίαται, οὐδαμῇ γὰρ ἀποκλίειν, κατὰ δὲ τὸ περιφερὲς κύκλῳ κινεῖσθαι, καὶ ὅταν δὲ τὴν ἰσχυρίαν, ἢ εἰς δεξιὰ, ἢ εἰς ἀριστερά, ἢ εἰς τὸ πρόσθεν, ἢ εἰς τὸ ὀπίσθεν ἐκκλίτει ἅμα περιφερόμενόν τε, οὐδαμῇ ἐστίασαι. ταῦτα προειπὼν ὁ Πλάτων σαφέστατα συνάπτων αὐτὸς ἐφεξῆς φησιν· οὐδὲν ἄρα ἡμᾶς τῶν τοιούτων λεγομένων ἐκπλήξει, οὐδὲ μᾶλλον τι πείσει, ὥς ποτέ τοι τε ἂν τὸ αὐτὸ ὦν ἅμα κατὰ τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ αὐτὸ τῶναι· τίνα τίνα πάθος, ἢ καὶ εἴη, ἢ καὶ ποιήσκειν. ἐν τούτοις διορίξει τὰς ἐν τοῖς εἰρημένους πράγμασις ὁμοιότητας ἐπιδευκνύς, ὥπως ἐνδέχεται τινα τῶν μὴ καθορώτων ἀκριβῶς αὐτὰς οἶσθαι, τὸν εἰρημένον ὑπ' αὐτοῦ καθόλου λόγον οὐκ εἶναι διὰ παντός οὐδ' ἐπὶ πάντων ἀληθῆ· δύνασθαι γὰρ τῶνα τίνα κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον πρὸς τὸ αὐτὸ ποιεῖν ἢ πάσχειν, καὶ τὰ μόρια τὸν λόγον ἀνάγκη

nequaquam assentimur, quod non secundum eandem sit haec tunc moveantur et maneant: Dicendum quippe, habere ipsa rectum in se atque rotundum, et secundum rectum quidem stare, quum nulla ex parte declinet, secundum vero rotundum circummoveri. Quoties autem, dum quid revolvitur, in rectum quoque devehitur, sive ad dextram, sive ad sinistram, vel ante, vel retro, tunc nusquam permanet. Haec praefatus Plato manifestissime connectens ipsis sequentia scribit. Quare nulla ex his objectionibus perturbabit persuadebitque, quod idem quandoque simul secundum idem atque ad idem contraria sic vel agat, vel patiatur. In his praedictarum rerum magnitudines distinguit indicans, quomodo possit aliquis, qui non accurate ipsas inspexerit, putare, sermonem generatim ab eo pronunciatum non esse perpetuo neque in omnibus verum; posse enim contraria eodem tempore ad idem facere aut pati, rationem ad particulas referendo,

Ed. Chart. V. [172. 273.]

Ed. Bas. I. (341.)

καθάπερ ἐπ' ἀνθρώπου κινουμένου μὲν τοῖσδε τοῖς μο-
ρίοις, ἡσυχάζοντος δὲ τοῖσδε. πρῶτηλον γάρ, ὥς οὐ σώ-
ζεται τὸ ταυτὸν ἀκριβῶς ἐν τοῖς τοιούτοις. ἀλλ' ἐάν τις
ἐπιδείξαι θύηται, τὸν δάκτυλον ἡσυχάζειν τε ἅμα καὶ κί-
νεσθαι, οὗτος ἂν εἴη τὸ προειρημένον ἀξίωμα διαβεβλη-
κός. δείξας οὖν ὁ Πλάτων κἀνταῦθα τὴν ὁμοιότητα τοῦ
βουληθέντος ἀντεπεῖν κατὰ τὸν εἰρημένον λόγον, ἐφ' ἐτέ-
ραν ἀντιλογίαν πιθανωτέραν μεταβύς, ἐπιδείκνυσιν κἀκείτην
κατὰ τὸ μὴ δύνασθαι διακρίνειν τὴν ὁμοιότητα τῆς ἀνο-
μοιότητος ἐσομένην. ἐν γὰρ τοῖς στρόμβοις δύναται ἂν τις
λέγειν τὰναντία μὴ περὶ ταυτὸν σῶμα συμβαίνοντα, ὥσπερ
ἐν ἐνὶ τόπῳ πῆξαντες τὸ κέντρον περιφέρονται. ἀλλὰ καὶ
κατὰ τοῦτο τὸ παράδειγμά φησιν ὁ Πλάτων, [273] ἕτερον
μὲν εἶναι τὸ ἐστὸς τοῦ στρόμβου, ἕτερον δὲ τὸ περιφερόμε-
νον, ὃ δὴ κύκλον προσηγόρευσεν αὐτός. ἐν τοῦτῳ τῇ λόγῳ
παρὶ σκοπὸν ἡμᾶς ἐδίδαξε τῆς διακρίσεως τῶν οὕτω λεγομέ-
νων ἐν διαφορᾷ κινεῖσθαι τοῦ τε ἀκριβῶς λεγομένου ταυτοῦ,
καὶ τοῦ παχέος τε καὶ πλατέος, καὶ οὐκ ἀκριβῶς. ὁ μὲν γάρ

sicuti in homine, qui movetur quidem hisce particulis,
illis autem conquiescit. Manifestum nempe est idem ex-
acte in talibus non servari; verum si quis ostendere queat,
digitum quiescere simul et moveri, hic atque praedictum
axioma calumniatus erit subverteritque. Proinde, quam
Plato hic quoque monstrasset similitudinem eius, qui velit
in comprehenso sermone refragari ad alteram objectionem
probabiliorem progressus, ostendit illam quoque futuram
ex eo, quod nequeant similitudinem a dissimilitudine dis-
cernere. Nam in turbine contraria aliqua dixerit, quae
non in ipso corpore eveniunt, quum uno modo figens
centrum circumfertur. Quin etiam in hoc exemplo Plato
dicit aliam turbine partem esse, quae stat, aliam vero, quae
circumfertur, quem circulum ipse appellavit. In hoc toto
sermone scopum nos docuit discretionis eorum, quae sic
dicuntur, in differentia moveri, et eius, quod exacte idem
dicitur, et crassi latius, et non exacte. Siquidem idem

Ed. Charc. V. [273].

Ed. Bal. I. (342, 542.)

αὐτὸς ἵππος οὐ δύναται κατὰ τὸν αὐτὸν ἅμα χρόνον εἰς Ἀθήνας τε καὶ Κόρινθον ἀπέραι, καθάπερ οὐδ' εἶναι κατὰ τὸν αὐτὸν ἅμα χρόνον Ἀθήνησι καὶ ἐν Κόρινθῳ, οὐδὲ μέλας καὶ λευκὸς εἶναι τε καὶ λέγεσθαι καθ' ἕνα χρόνον τὸν αὐτὸν, εἰ μὴ τὸ μὲν ἡμῖν φέρε τοῦ σώματος λευκὸν αὐτοῦ εἶη, τὸ δ' ἕτερον αὐτοῦ μέλαν, ἀλλ' οὔτε οὔτε τὸ λευκὸν μέρος ἅμα λευκὸν τε εἶναι καὶ μέλαν, οὔτε τὸ μέλαν ἅμα μέλαν τε καὶ λευκὸν οἶόν τ' εἶναι. κατὰ τοῦτον οὖν τὸν σκοπὸν ἐπὶ πλείων ἐν τοῖς ἐξῆς γυμνάζων ἡμᾶς διακρίνει τό τε ταυτὸν ἀπὸ τοῦ ἐτέρου καὶ τὸ ὅμοιον ἀπὸ τοῦ ἀνομοίου. καὶ περὶ ταῦτα ἔπραξεν, αὐτὸς ἐφεξῆς κατὰ λῆξιν ὡς ἰσως ἔγραψε. μήτοι τις, ἢ δ' ἐγὼ, ἀσκέτους ἡμᾶς ὄντας θορυβήσῃ, ὥς οὐδεὶς ποτοῦ διψυμῇ, ἀλλὰ χρηστοῦ ποτοῦ, καὶ οὐ σίκου, ἀλλὰ χρηστοῦ σίκου, τὰ δ' αὐτὰ ἕκαστα αὐτοῦ ἐκάστου μόνου. εὐθὺς οὖν ὅτι προσέθεις κατὰ τὸν λόγον (342) εὐθὺς ἐν ἀρχῇ, μήτοι τις, ἢ δ' ἐγὼ, ἀσκέτους ἡμᾶς ὄντας θορυβήσῃ, διὰ τοῦτο προσέθηκε τὸ ἀσκέτους, εἰδὼς ὅτι περὶ ἕκαστον τούτων ἐσκέφθαι χρὴ διατρέψαντα καὶ γυμνασάμενον πολυειδῶς. τοιαύτῃ γάρ

equus non potest eodem simul tempore Athenas et Corinthum adire, quemadmodum ne esse quidem eodem simul tempore Athenis et Corinthi, neque niger et albus tum esse tum dici uno eodemque tempore, nisi dimidia corporis ipsius pars alba fuerit, altera vero nigra; imo quod neque alba pars simul nigra et alba esse potest, neque nigra pariter nigra et alba. Juxta hunc igitur scopum in subsequentibus nos exercitans discernit idem se diverso, simile a dissimili. Et quum haec ipse fecisset, ita ad verbum deinde conscribit. *Cavendum autem est, ne quis nos improvidos turbet, inferens neminem potum cupere, sed potum bonum, vel cibum, sed bonum cibum; namque bona omnes expetunt.* Constat igitur, quod, ubi statim per initia in sermone posuisset, ne quis nos improvidos turbet, ideo adjecit improvidos, sciens, versatam exercitatumque multifariam de singulis his considerasse oportere. Talis

GALENUS TOM. V.

Ese

Ed. Chart. V. [275.]

Ed. Bas. I. (342.)

τις ἢ περιουθενόμενη φαντασία παρὰ τοῖς μετ' αὐτὸν Ἀκαδημαῖκοις ὠνομάσθη· καὶ θανμασιὸν οὐδὲν ἐκ τῆς πολλῆς τῆς περὶ τὸ προκείμενον πρῶγμα σκέψεως ἀκριβεστέραν αὐτοῦ γίγνεσθαι τὴν γινώσκον, ὅπου γε καὶ τῶν ταῖς αἰσθησεσι διαγιγταισκομένων ἢ γινώσκον ἀκριβεστέρα τοῖς συνεχῶς αὐτὰ θεωμένοις γίγνεται, καθάπερ ἐπὶ πολλῶν διδύμων φαίνεται, δοκούντων τοῖς μὲν ἀήθεσιν ἀπαράλλάκτων εἶναι, τοῖς δὲ συνήθεσι καὶ πάνυ ῥαδίως διακρινόμενων. ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῶν ἁξιωματικῶν αἱ ὁμοιότητες πλάνας καὶ αἱ ἁνομοιότητες παρέχουσι τοῖς ἀγνυτάστοις τε καὶ ἀσκέτοις, οὕτως καὶ περὶ τῶν ζητούμενων πραγμάτων ἀπάτη γίγνεται πολλὰκις οὐχ ἥκιστα καὶ διὰ τὰς ὁμωνυμίας διττὰς οὐσας, ἐτέρως μὲν ἐκ τοῦ τῶν ὁμογλωττῶν ἔθους, ἐτέρως δ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ τῶν διαλέκτων, ὥσπερ ἁμελεῖ καὶ περὶ τῶν κατὰ τὴν ψυχὴν μερῶν ἢ ζήτησις γέγονεν, ἀποδεικνύντος μὲν τοῦ Πλάτωνος, μὴ δύνασθαι τὸ ταῦτ' ἀνταντία ποιεῖν ἢ πάσχειν κατὰ ταῦτόν τε καὶ πρὸς ταῦτόν. ἐν γὰρ τοῖς ἐπιφερομένοις σαφῶς αὐτὸ τοῦτο διηλθεν, ὀνομάζων ταῦτόν τὸ τῆς ψυχῆς εἶδος τε καὶ μέρος. ἔτιτοι δὲ τὸ ταῦτόν

enim circumspēcta imaginatio ab Academicis post eum nominata est; ac mirum nihil, ex multa circa rem propositam consideratione exactam magis cognitionem ipsius fieri, quandoquidem et ea, quae sensibus pernoscentur, accuratius ab iis, qui continue ipsa vident, cognoscuntur, veluti in multis gemellis apparet, qui videntur in consuetis quidem in nullo esse diversi, consuetis autem facile admodum discernuntur. Quemadmodum in axiomatis similitudines dissimilitudinesque in exercitatis improvidis imponunt, sic etiam res, quae inquiruntur, saepe decipiunt plurimum propter equivocationes, quae duplices sunt, una ex similibus linguae consuetudine, altera ex ipsius linguae proprietatibus, quemadmodum utique de animae partibus quaestio oborta est, ostendente quidem Platone, idem non posse contraria facere aut pati in idem et ad idem. Nam in iis, quae ab eo palam inferuntur, hoc percensuit, eandem animae tum speciem tum partem nominans. Nonnulli

Ed. Chart. V. [275.]

Ed. Bas. I. (36a.)

ἐπὶ δυνάμει εἰρησθῆαι φασιν, ὥς καὶ οὗτος εἶπεν, τὴν αὐτὴν δύναμιν ἐνὶ χρόνῳ πρὸς ἓν τε πράγμα μὴ δύνασθαι ἐκταγεία ποιεῖν ἢ πάσχειν, οὐδὲ τοῖτ' ἐνοήσαντες, ὅτι τὸ μὲν ποιεῖν ἐπὶ τῆς δυνάμει ἀκοίειν ἐγχωρεῖ, τὸ πάσχειν δ' οὐκ ἐγχωρεῖ. κατὰ γὰρ τὸ δοῦν ὁ Πλάτων ἀειπαίνεται τὸ τῆς δυνάμει ὄνομα προσφερόμενος, οὐ κατὰ τὸ πάσχειν. ἕκαστον γὰρ τῶν ὄντων δοῦν μὲν τε δύναται καθ' ἣν ἔχει δύναμιν, ἡγούμενος, οὐ μὴν καὶ πάσχειν κατὰ δύναμιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ἀσθένειαν μᾶλλον, ὅτε ισχυρότερον αὐτοῦ τὸ συντυχάνον ὑπάρχει. καὶ πρόδηλον δ' ἐξ ἄλλου τοῦ λόγου γέγονε, καθότι μοι δίδεικται καὶ διὰ τῆςδε τῆς πραγματείας, ἐν ἣ περὶ τῶν τῆς ψυχῆς εἰδῶν ἐμνημόνευσα κατὰ τὴν τοῦ Πλάτωνος γνώσιν τὸν λόγον ποιούμενος, ἓν μὲν λέγειν αὐτὸ, ὃ τί περ' αὖν ὑποκείμενον ἢ κατὰ τὴν ζήτησιν οὐσίαν ἰδίαν ἔχον, ἢ συμβεβηκόσ. οὐσία δέ, ἥτις μὴ δύναται τὰναντία περὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἓμα δοῦν τε καὶ πάσχειν, ἀλλὰ διὰ τὸ τῆς διαιρέσεως ὄνομα, λέγεται μὲν κυρίως, ὅταν ὅλον τι

vero idem de virtute dictum esse affirmant, et, ut ipse dixit, eandem vim uno tempore ad unam quandam rem non posse contraria facere aut pati, ne hoc quidem intelligentes, quod facere quidem de virtute inaudire licet, pati vero non licet. Nam in verbo facere Plato semper nomen virtutis adferre videtur, non in verbo pati. Singula enim, quae sunt, facere aliquid virtute, quam habent, posse arbitratur, non tamen et pati virtute, sed imbecillitate potius, quum id, quod contingit, ipso validius exislat, clarumque ex toto sermone evasit, quatenus a me ostensum est etiam hoc opere, ubi animae specierum memini iuxta Platonis sententiam sermonem instituens, unum quidem ipsum dicere, quodcunque subjectum sit in quaestione, peculiarem obtinens substantiam, aut accidens. Substantia vero, quae non potest contraria circa idem eodem tempore pariter facere et pati, sed et divisionis vocabulum dicitur sane proprie, quam totum aliquod continuum

Ed. Chart. V. [273. 274.]

Ed. Bas. I. (34a.)

συντεχὲς ὃν τὰ μόρια τέμνηται λέγεται δὲ [274] καὶ κατὰ τὴν ἀπ' αὐτοῦ μεταφορὰν, ὅταν εἰς διαφορὰς ἢ εἰδὴ συγγένταις τινες ἐν ταῖς τοιαύταις τομαῖς, ὡς οὐ δύνασθαι διακρίναι τὴν τῆς οὐσίας εἰς τὰ μέρη διαίρεσιν ἀπὸ τῆς τῶν γενῶν τε καὶ διαφορῶν καὶ εἰδῶν διαμερίσεις, ἔτι δὲ μᾶλλον, ὅτε κατὰ τὸ τρίτον σημαινόμενον οἱ διαλεκτικοὶ διαίρεσιν ὀνομάζουσι τὴν τῶν φωνῶν εἰς τὰ σημαινόμενα, καὶ κατ' ἄλλην, ὅταν τὰς φυσικὰς οὐσίας ἐξ ὕλης καὶ εἰδους ἀποίους συγκεῖσθαι λέγασιν, ὥσπερ δὴ γε κίττειδ' ἔκ τε τῆς ὑποκειμένης οὐσίας ἀποίου καὶ τῶν συμβεβηκότων αὐτῇ. λέγουσι γὰρ ἔτιοι φιλόσοφοι καὶ τὸ τοιοῦτον διαίρεσιν, ὥσπερ καὶ ἀνάλυσιν. οὐ μὴν τὰς γε οὐσίας διαμερίσθαι φασιν εἰς τὰς ἐν αὐταῖς δυνάμεις, ἀλλ' ἐκάστην ἄμνητον οὖσαν ἐνεργεῖν τε κατὰ τὰς ἐν αὐτῇ δυνάμεις. οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς λέγουσι δυνάμιν ἔχειν τινὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ προστιθέασι, ποτὲ μὲν τοῦ καίειν, ἢ ψύχειν, ἢ ζηραίνειν, ἢ ὑγραίνειν, ποτὲ δὲ τοῦ φαντασιοῦσθαι, καὶ λογίζεσθαι, καὶ κινεῖν ἑαυτήν, ἢ τι τῶν ἄλλων, ὅσα τε

in partes secatur. Dicitur etiam secundum translationem ab eo sumptam, quum in differentias aut species dissectatur. At nonnulli in hujusmodi divisionibus confunduntur, quod nequeant substantias in partes divisionem a generum, differentiarum et specierum distinctione separare. Praeterea magis, quum iuxta tertium significatum dialectici divisionem nominant, quae vocum est in significata. Item secundum aliam, quum naturales substantias ex materia et specie qualitatis expertes componi dicunt, quemadmodum sane etiam, quum ex subjecta substantia citra qualitatem et ipsius accidentibus. Dicunt enim quidam philosophi etiam talem divisionem, quemadmodum etiam resolutionem: non tamen substantias in ipsarum facultates dividi ajunt, sed unamquamque infectilem secundum ipsius facultates aliquid efficere. Neque enim absolute dicunt facultatem habere aliquam substantiam, sed opponunt interim calefaciendi, aut refrigerandi, aut siccandi, aut humectandi, interim imaginandi, ratiocinandi et movendi se ipsam,

Ed. Chart. V. [274.]

Ed. Haf. I. (342.)

τοιαῦτα κατὰ τὴν λογιστικὴν ψυχὴν ἐνεργοῦμεν, αὐτὴν μὲν αἴσθησιν μίαν, ἔχουσαν δὲ δυνάμεις πολλὰς, ὥς ἀπάσας ἐν τῇ προσηρυμένῃ πραγματείᾳ διηλδοῦν

aut aliud cōsuetudini, quae in ratiocinatrice anima perficimus; quae, inquam, anima, quum una sit, multas habet facultates, quae universas in praedicto opere commemoravi.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΡΟΣ ΘΡΑΣΤΥΒΟΥΛΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ,
ΠΟΤΕΡΟΝ ΙΑΤΡΙΚΗΣ Η ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗΣ
ΕΣΤΙ ΤΟ ΥΓΙΕΙΝΟΝ.

Ed. Chara. VI. [8.]

Ed. Bas. IV. (287.)

Κεφ. α'. Οὐκ ἄλλα μὲν, ὦ Θρασύβουλε, παραχρῆμα
περὶ τοῦ προβληθέντος ὑπὸ σοῦ ζητήματος εἶπον, ἄλλα δὲ
συγγράψασθαι τοῖς ὑπομνήμασιν ἔχω. πάντως γάρ που
γινώσκεις, ὥς αἰεὶ τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν διεξέρχομαι,
καὶ ὥς οὐδὲν ἐπιχειροῦ λέγειν ὧν οὔτε μέθοδον ἔμαθον,
οὔτ' ἐγυμνασάμην πῶ καὶ αὐτήν. ἀρχὴ τοίνυν εὐρέσεως
οὐ τούτου μόνου τῇ νῦν προκειμένῃ σκέμματι τὸ γινῆναι, τί

GALENI AD THRASYBVLVM LIBER,
VTRVM MEDICINAE SIT AN GYMNA-
STICES HYGIEINE.

Cap. I. Non alia quidem, o Thrasybule, de pro-
posita a te quaestione ex tempore disserui, alia vero in
praesentia hisce commentariis traditurus sum; id enim
prorsus haud ignoras, me semper eadem de iisdem asse-
rere, neque quicquam tractandum suscipere, cujus neque
methodum didicerim, neque in ea me aliquamdiu exer-
cuerim. Inventionis igitur initium non in hac sola nunc

Ed. Chart. VI. (8. 9.)

Ed. Bas. IV. (287.)

ποτ' ἐπὶ τὸ ζητούμενον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ὕπαισι. αὐτὸ δὲ δὴ τοῦτο τὸ γινῶναι διττὸν ἐστίν· ἢ γὰρ τὴν ἔννοιαν μόνην τοῦ πραγματος, ἢ καὶ τὴν οὐσίαν γινώσκωμεν. ὅταν δ' ἀλλήλων ταῦτα διαφέρει, γέγραπται μὲν ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως, ἵνα περὶ καὶ τὰς ἄλλας ἀπώσας μεθόδους ἐξετιθέμεθα, γένοιτο δ' ἂν καὶ νῦν δῆλον ἔξ αὐτῆς τῆς χρήσεως.

Κεφ. β'. Ὅτος γάρ τοῦ προβλήματος τοῦδε, πότερον ἱατρικῆς ἢ γυμναστικῆς ἐστὶ τὸ καλούμενον ὑγιεινόν, καὶ σοῦ διὰ ταῦτα ὠξιώσαντος ἀκούσαι τὴν ἐμὴν ὑπὲρ αὐτοῦ δόξαν, ὅτι πολλάκις ἱατροῖς τε καὶ γυμναστικαῖς ἔφησθα παραγεγονέναι διαμφισβητούσιν, ἀποκρίνεσθαι μοι πρότερον ἡξιώσά σε, τίνα ποτὲ τὴν ἔννοιαν ἐκάστου τῶν ὀνομάτων ἔχῃς, ἱατρικῆς τε καὶ γυμναστικῆς καὶ ὑγιεινοῦ, μή ποῦ σὺ μὲν ὑπὲρ ἄλλων πραγμάτων ἀκούεις ποθῆς, ἐγὼ δ' ὑπὲρ ἄλλων σοῦ διαλέγομαι, κἄπειτα πρὸς τοῦτομα [9] μόνον ὁ λόγος ἡμῶν, οὐ πρὸς αὐτὸ γίγνηται τὸ πρᾶγμα. σὺ μὲν

proposita contemplatione, sed etiam in aliis quonibus fuerit, ante cognoscere, quidnam est id, quod quaeritur. Huiusmodi vero notitia gemina est: aut enim solam rei notionem, aut essentiam quoque percipimus. Sed quo hae discrimine separentur, ampliter in libro de demonstratione proditum est, ubi et alias omnes methodos explicavimus; quin et jam in praesentia ex ipso usu patescet.

Cap. II. Hoc enim in dubium revocato, utrum medicae artis an exercitatrix pars ea facultas sit, quae salubris vocata est, teque meam idcirco hac de re sententiam efflagitante, quum plerumque ad medicos gymnasiaeque de hoc ambigentes te accessisse diceret te mihi prius respondere dignum censui, quam cujusque istorum nominum, medicinae videlicet, exercitatoriae et salubris, notionem habeas, ne forte de aliis rebus tu narrationem cupias, ego de aliis tibi sermonem faciam, atque ita ad nomen tantum, non ad rem ipsam, nostra dirigatur oratio. Tu quidem ad hoc subicivisti, me ipsum

Ed. Chart. VI [9.]

Ed. Bas. IV: (287.)

οὖν πρὸς τοῦτ' ἀπεσιώπησας, οἰόμενος ἡμὰ χρῆναι λέγειν ὑπὲρ ἀπάντων ἀπαντα. τὸ δ' ἀληθές οὐχ ὅδ' ἔχει· πολλὰ γὰρ ἂν εἴης, οὐχ ἓν προβεβληκώς· πρῶτον μὲν, τί ποτ' ἔστιν Ιατρικὴ, δεύτερον δὲ, τί ποτε γυμναστικὴ, καὶ τρίτον ἐπὶ τούτοις, τί ποτε τὸ ὑγιανόν, ἢ τοῦτο δὴ τὸ μάλιστα προβεβλημένον, ὁποτέρως ἂν εἴη. καίτοι τοῦτ' αὐτὸ τὸ τέταρτον οὐχ ἀπλῶς ἔφασκον δεῖν οὕτως προβάλλειν, ὁποτέρως εἴη αὐτῶν τῶν τεχνῶν τὸ ὑγιανόν, ἀλλ' εὐθὺς προστιθέντας, εἴτ' ἴδιον, εἴτ' οἰκεῖον, εἴτε μέρος, εἴθ' ὅπως οὖν ἄλλως ἐθέλοι τις· ἔσοθαι γάρ τινα κῆνταῦθα ἀρχὴν τῆς εὐρέσεως. τῷ ζητουμένῳ, προβληθέντος γὰρ αὐτοῦ τελῶς ὥδέ πως, καὶ νῆ Δί' ἐρωτηθέντος, ἀρά γε τῆς Ιατρικῆς ἔστιν ἢ τῆς γυμναστικῆς τὸ ὑγιανόν, ἐπειδὴν δὲ ἐκάστη τῶν τριῶν κεῖνων ὁνομάτων εἴπωμεν τὰ σημαίνεμενον, Ιατρικῆς τε καὶ γυμναστικῆς καὶ ὑγιοῦς, δεῖσαι τέταρτον ἐκ' αὐτοῖς ἐξηγήσασθαι τὸ οἰκεῖον, ὃ τι σημαίνει, καὶ τίς ὁ κανὼν αὐτοῦ τῆς διαγνώσεως. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἴδιον αὐτοῦ τοῦ προβλήματος ὑπάρχει· τὸ δ' Ιατρικὴν ἐξηγήσα-

exiſtians de omnibus omnia dicere debere; ſed non ita rei veritas habet, multa enim, non unum, propoſuiſſes; primum, quid ſit medicina, ſecundo, quid exercitatoria, tertio poſt haec, quid facultas, . aut et id ipſum, quod poſſimum quaeritur, ad utram praedictarum artium iſta pertineat. Atqui iſtud ipſum quartum non ita ſimpliciter debere proponi affirmabam, ad utram reduci deberet, ſed ita ſtatim addendo, an propria, an affinis, an pars eſſet, aut quomodocunque aliter quiſpiam dicere velit, ſaturum enim et inde aliquod inveniendi quaſiti principium. Namque, ſi ita perfecte proponatur, ac per Jovem interrogetur, numquid medicinae an gymnasticae affinis ſit ſalubris; quum trium quoque illorum nominum ſignificatum expoſuerimus, medicinae videlicet, gymnasticae et ſalubris; poſt haec etiam quartum explicare oportebit, affine quid ſignificet, et quae ſit ejus dignoſcendi ratio. Sed hoc proprium quidem ipſius propoſiti eſt; at, medi-

Ed. Chart. VI. [9.]

Ed. Bas. IV. (287. 288.)

σθαι, τί ποτ' ἐστίν, καὶ γυμναστικὴν, καὶ ὑγιαίνον, οἷον
 ἴδιον μὲν τοῦ προβλήματος ὑπάρχει, ὁμολογεῖσθαι δ' ἀναγ-
 καῖον. ὅθεν, ἐπειδὴ τοῦθ' ἐν μόνον, ὃ καὶ προῦβαλες, σὺ
 διελθεῖν ἐβουλήθης τότε, καὶ σε κινδυνεύειν ἐν ταῖς ἀπο-
 κρίσεσιν ἐώρων ὁκνοῦντα, τινὰ τῶν γεγενησμένων ἐν λογικῇ
 θεωρίᾳ φιλοσόφων, ἐπιφανέτα πως τοῖς λόγοις κατὰ τύχην,
 ἤξιον ἀποκρίσθαι μοι. προθύμως δ' ἐκείνου τοῦτο ποιή-
 σαντος, καὶ πάντα ὀρθῶς ἀποκριταμένου, ῥηδίας, ὡς οἶσθα,
 διεπεράνθη τὸ πρόβλημα.

Κεφ. γ'. Καὶ (288) μὴν κατάδηλος ἦσθα καὶ τότε
 μὲν εὐθύς ἱκανῶς χάρων ἐπὶ τῇ τῶν λόγων μεθόδῳ, καὶ
 θαῖτον ἢ κατὰ τὴν προσδοκίαν εὐρέθη τὸ ζητούμενον, ἐξ
 ὑστέρου τε προσκείμενος ἀεὶ λιπαρῶς ἐβιάσω τε καὶ κατη-
 γάρκασας οὐ πάνυ τοί με πρόθυμον ὄντα γράφασθαι τοὺς
 λόγους. οὔτε γὰρ ἐν τούτῳ τὸ πρόβλημα μόνον ἀκριβῶς
 ἐρευνηθὲν ὥμην χρῆναι διευσιῶν ἐν γράμμασιν, οὐδ' ὁμοίως
 τῷδε τὰ λοιπὰ πάντα διεξιῶνται σχολὴν ἥγον. ὅθεν, ὅπερ

cina quid sit, declarare, quid gymnastica, quid salubris,
 non est ipsius propositi proprium, haec tamen in confesso
 esse necesse est. Quare, quum unum id, quod et tu pro-
 posueras, explicare tunc velles, quumque te in respon-
 dendo periclitantem haesitantemque viderem, virum
 quendam inter philosophos in rationali speculatione ver-
 satus non ignobilem, sermonibus nostris fortuito occur-
 rentem, respondere mihi voluisti; quod ille quum prompte
 fecisset, et ad omnia probe respondisset, facile (ut nosse)
 proposita quaestio enucleata fuit.

Cap. III. Atqui et tunc confestim ex sermonum
 illorum artificio magnam te voluptatem cepisse praefere-
 bas, et expectatione celerius quaesitum inventum est, et
 postea tu me semper magnopere precatus tandem non
 admodum promptum ad hos sermones scribendos impu-
 listi atque coëgisti; neque enim unum id propositum tan-
 tummodo exquisitè discussum literis commendandum esse
 putabam, reliqua vero omnia perinde examinare tempus
 non supererat. Quamobrem, quod ipse in me ipso facere

Ed. Chart. VI. [9. 10.]

Ed. Bsl. IV. (288.)

αὐτὸς ἐπ' ἑμαυτοῦ πράξῃς διυχοῦν, ἱκανὸν ὦσιν ἔσσεσθαι καὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς φίλους δεῖξαι τὴν ὁδὸν, ἣ χρώμενος ἄν τις οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα πάντα διαιροῦτο προβλήματα.

Κεφ. δ'. Τὴν γὰρ λογικὴν ὀνομαζομένην παρὰ τοῖς φιλοσόφοις θεωρίαν ὅς τις ἂν ἱκανῶς ἀσκήσῃ, πᾶν οὔτως ὁμοίως δυτήσεται μεταχειρίζεσθαι ζήτημα. τὸ δ' ἄνευ ἐκείνης ἀναγινώσκειν ὑπομνήματα προβλημάτων οὐδένῃ ἄλλο ἢ χρόνον ἀπολλύειν ἔστιν, οὔτε κρίνειν εἰδότες, τίνα μὲν ἐν αὐτοῖς ἀληθῶς εἴρηται, τίνα δὲ ψευδῶς, οὔτε πάντων τῶν γεγραμμένων μνημονεύειν δυνάμετον. ἀλλ' ἐπειδὴ κατέστην ἅπαξ εἰς τὸ λέγειν περὶ τοῦ προβλήματος, ὅπερ ὀλίγον ἐμπροσθεν ὁ λόγος εἰδείξεν, ἀρχεσθαι δεῖ.

Κεφ. ε'. [10] Καὶ τῇ Δί', εἴ τις ἐρωτηθεὶς, ὃ τί ποτ' ἐστὶν Ιατρικὴ, φαίη τέχνην εἶναι, Θεραπευτικὴν μὲν ποσούντων, φυλακτικὴν δὲ ὑγιαίνόντων, ἀντικρὺς ὡς οὔτως δοκοῖ τὸ ζητούμενον εἰληφέναι, μέρος αὐτῆς ἀποφαινών

consuevi, id satis erga vos amicos fore putavi, si vltim ostenderem, quam quis ingrediens non id solum, sed etiam reliqua omnia proposita explicare valeat.

Cap. IV. Vocatam enim a philosophis rationalem contemplationem quicumque satis diligenter exercuerit, quodlibet iste quaesitum aequè discutere poterit: at sine illa propositorum commentarios evolvere nihil aliud est, quam operam atque oleum perdere, quum neque distinguere sciat, quae vere in ipsis, quae falso dicta sunt, neque omnia inibi scripta memoria complecti valeat. Caeterum quoniam semel propositum, cujus paulo ante mentionem fecit oratio, declarare aggressus sum, jam incipiendi tempus advenit.

Cap. V. Si quis a quopiam interrogatus, quid sit medicina, artem eam esse aegrorum curatricem sanorumque conservatricem respondeat, nonne per Jovem iste, quod controversum est, tanquam manifestum accepisse vidoatur, medicinae partem salubrem esse pronuntiāns?

Ed. Chart. VI. [10.]

Ed. B.M. IV. (283.)

τὸ ὑγιεινόν· ὥσπερ αὖ καὶ ὅστις λατρικὴν μὲν ἀνθρώποις-
των μόνον εἶναι λέγει τὴν λατρικὴν, ἐτέρῳ τρόπῳ καὶ οὗτος
ἐξ ἐτοίμου λαμβάνει τὸ ζητούμενον, ἀτταρῶν αὐτῆς τὸ ὑγιεινόν.
οὕτως δὲ καὶ τὴν γυμναστικὴν εἴ τις ὑγείας φυλακτικὴν φήσῃσιν,
ἐκπροχείρου τὸ ζητούμενον λήψεται· ὥσπερ γὰρ καὶ ὅς ἂν εὐεξίας
αὐτὴν ἀποφαίνηται δημιουργόν, ἐτέρῳ τρόπῳ καὶ ὅδε τὸ
ζητούμενον ὡς ὁμολογούμενον θήσεται. χρή γάρ, εἰθ' ὁρισμὸν
τις τῆς τέχνης εἰθ' ὑπογραφὴν ἐγχειρήσῃσιν ἀποδιδόναι,
μὴ τὸ ζητούμενον ἀναποδείκτως τοῦτον ἀναιρεῖν ἢ τίθε-
σθαι, ἀλλ' ἐτέρωθεν ποθεν ἐξ ὁμολογουμένων ἀρξάμενος
ἀποδεικνύναι πειρᾶσθαι. ἀρ' οὖν ὅμεινον λατρικὴν μὲν εἶναι
λέγειν, ἥς τέλος ἡ ὑγεία, γυμναστικὴν δὲ, ἥς τέλος εὐεξία,
καὶ ταύτας τὰς ὑπογραφὰς ἀρχὰς τίθεσθαι τῆς ζητήσεως;
ἀλλὰ τοι καὶ οὕτως ἐκ προχείρου μὲν τῆς γυμναστικῆς
ἀτταρησόμεθα τὸ ὑγιεινόν, ἐπὶ δὲ αὖ τῆς λατρικῆς ἐπ'
ἄσθλυν τε καὶ ζητούμενον ἀπολείνομεν. εἰ γὰρ δὴ τέλος ἡ
ὑγεία τῆς τέχνης ἐστὶ ταύτης, τάχ' ἂν ἔχοι λεβὴν ὁ λόγος

Quemadmodum rursus, si quis medicinam aegrotantium tantum curam habere confirmet, alio modo et ille id, quod in quaestione versatur, pro concessa accipiet, a medicina salubrem partem detrahens. Ita et exercitatoriam si quispiam sanitatis servatricem statuatur, quaesitum pro comperto habuerit; quemadmodum et qui boni habitus eam opificem tradat, diverso modo et ille quaesitum pro certo asseverabit. Sive enim quis artis definitionem, sive descriptionem reddere tentat, quod dubium est, neque consutare, neque asserere sine demonstratione ausit, seu alicande ex concessis incipiens demonstrare conetur. Numquid igitur ita medicinam definire melius fuerat, eam videlicet esse, cujus finis est sanitas, gymnasticam vero, cujus finis est bonus habitus, atque huiusmodi descriptiones principia investigationis statuere? At sic etiam gymnasticas salubrem, tanquam nihil sit dubium, detrahemus, in medicina vero adhuc obscurum et quaesitum accipiemus. Nam si sanitas artis huius finis est, forsitan poterit

Ed. Chart. VI. [10.]

Ed. Bas. IV. (288.)

εἰς διορισμὸν, οὐ φυλακὴν τῆς οὔσης, ἀλλὰ ποιήσας τε καὶ γένεσιν τῆς οὐκ οὔσης τέλος εἶναι τιθέμενος αὐτῆς. εὐπορία γὰρ εἰς ἑκάτερον ἐντεῦθεν ἐπιχειρεῖν ἐπαγωγαῖς χρώμετον, εἰ μὲν τῆς αὐτῆς τέχνης τό τε ποιῆσαι τε πρότερον οὐκ ὄν καὶ τό φυλάξαι σῶον, ἐπειδὴν γένηται, δεικνύνας βουληθείμεν, οἰκοδομικῆς τε καὶ ναυπηγικῆς καὶ τεκτονικῆς τε καὶ χαλκευτικῆς μνημονεύοντες, εἰ δ' ἄλλης μὲν τό δημιουργεῖν, ἄλλης δὲ τό διαφυλάττειν σῶον, ὑφαντικῆς τε καὶ φαιτικῆς, καὶ πρὸς ταύταις σκυτοτομίας τε καὶ νεκροβάφιας· οὕτω γὰρ ὀνομάζουσιν τὴν τὰ πεπονηκότα τῶν ὑποδημάτων ἐπαγορευομένην. ἄλλου μὲν γὰρ εἶναι δοκεῖ τεχνικοῦ ποιεῖν ἱμάτιον, ἄλλου δὲ ἡγήσασθαι ξαγῆν, ὥσπερ αὐ καὶ ὑπόδημα δημιουργῆσαι μὲν τοῦ σκυτοτόμου, ποιῆσαν δὲ ἐπαγορευῆσθαι τοῦ νεκροβάφου. δῶδεικται δὲ ἡμῖν ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως, ὡς οὐ χρηστότεον ἐπαγωγαῖς εἰς ἀποδείξεις ἐπιστημονικὰς. ὥσθ', ὅστις ἐν ἐκείνοις ἐγυ-

ad distinctionem sermo assumere, non praesentis custodiam, sed creationem adeptionemque absentis ejus finem esse constituens; hunc enim inductionibus utenti in utramque partem argumentandi facultas suggeritur. Nam si, ejusdem artis officium esse, quod prius non erat, efficere, incolumque, quod factum sit, conservare, ostendere voluerimus, aedificatoriam, navalem, fabrilem atque ferrariam memoria repetemus. Quod si ad aliam opus facere, ad aliam id integrum servare pertinere declaremus, textoriam sutoriamque in exempla adducemus, et ad has coriorum dissectoriam cerdonicamque seu veteramentariam (sic enim eam vocant, quae fracta calceamenta restituit) adjiciemus. Siquidem alterius esse videtur artificis vestem facere, alterius eandem dilaceratam integram; quemadmodum et calceum facere ad coriorum dissectorem spectat, fractum autem emendare ad cerdonem veteramentariumve. Verum in libris meis de demonstratione probatum est, ad demonstrationes scientiam gignentes inductiones adluberi non oportere. Quare qui-

Ed. Chart. VI. [10. 11.]

Ed. Bas. IV. (288.)

μνάσαιο, καταφρονήσαι μὲν τῆς τοιαύτης ὁδοῦ, ζητήσαι δ' ἑτέραν βελτίαν· ὁ μὲν γυμνασάμενος δὲ, θάτερον τῶν μερῶν ἐλόμενος, ὁπότερον ἂν βουληθῇ, δι' ὅλης ἡμέρας ἐρίζων ἔξει.

Κεφ. ε'. Τῆς μὲν ἰατρικῆς ὑγείας ποιήσιν, οὐ σωτηρίαν τε καὶ φυλακὴν, ὑποθεμένοις τὸ τέλος, τῆς γυμναστικῆς δὲ τὴν εὐεξίαν, καὶ γὰρ αὐτὴ καὶ ζήτημα ἄλλο πρὸς τοῖς εἰρημένοις οὐ σμικρὸν ἀναφυήσεται. ἀναγκασθήσεται γάρ τις, οἶμαι, καθάπερ ἐπὶ τῆς ὑγείας, οὕτω κίπτε τῆς εὐεξίας ἑτέραν μὲν τὴν φυλακτικὴν αὐτῆς τέχνην ἀποφαινοῦσα, ἑτέραν δὲ τὴν [11] δημιουργικὴν. ἀλλ' ἐκ τούτου, δύο ἄλλας τέχνας ἐξ ἀνάγκης ζητήσομεν, ἑτέραν μὲν τῆς ἰατρικῆς, τὴν τῆς ὑγείας φυλακτικὴν, ἑτέραν δὲ τῆς γυμναστικῆς, τὴν τῆς εὐεξίας διασωστικὴν. καὶ μὲν δὴ καὶ διττῆς οὕσης τῆς εὐεξίας, ὥς ἐν ἄλλοις ἀποδείδειται, ποιήρας αὐτῶν ἡ γυμναστικὴ δημιουργὸς ἐστίν, χαλεπὸν ἐστὶ διελεῖν. ἀρὰ γε τῆς κατὰ φύσιν, ἢ τῆς ἀθλητικῆς; ἢ δηλὸν ὥς δύο ἄλλας ἡμῖν τέχνας ἀναγκαῖόν ἐστι ζητεῖν; καὶ δὴ καὶ σύμπασαι τὸν ἀριθμὸν ἐξ γενήσονται, τρεῖς μὲν αἱ δημιουργοῦσαι τὰ τέλη,

cunque in illis versatus fuerit, hujusmodi viam aspernabitur, et alteram meliorem vestigabit; qui vero in illis sese non exercuerit, alterutram, quam voluerit, partem tuendam suscipiens totum diem altercandi materiam habebit.

Cap. VI. Medicae namque arti sanitatis creationem, non servationem custodiamque, gymnasticae vero bonum habitum finem esse statuentibus, alia rursus difficultas non exigua ultra praedictas texorietur. Cogetur enim, puto, aliquis, quemadmodum sanitatis, ita et boni habitus artem unam servatricem, alteram opificem constitnere. Id si fuerit, duas alias artes necessario disquiremus, unam a medicina diversam, sanitatis conservatricem, alteram a gymnastica, boni habitus custodem. Quumque duplex sit bonus habitus, ut alibi ostensum est, utrius ipsorum gymnastica effectrix erit, distinguere admodum difficile fuerit, numquid naturalis, an athletici boni habitus. Nonne jam constat, et duas alias nobis artes quaerendas esse? Atque ita omnes sex numero fuerint, tres

Ed. Chart. VI. [11.]

Ed. Bm. IV. (288.)

τρεις δὲ αἱ φυλάττουσαι τριῶν γὰρ ὑποκειμένων τελῶν, ὑγείας, εὐεξίας τῆς κατὰ φύσιν, εὐεξίας τῆς τῶν ἀθλητῶν, εἰς τοσοῦτον ἀνάγκη τὸν ἀριθμὸν ἐξῆκειν τὰς τέχνας. καὶ μὴν, εἴπερ τῷ διαφέρειν τὰς εὐεξίας ἀλλήλων τὸ καὶ τῆς ὑγείας διαφορῶν δεήσονται τῶν τεχνῶν, ἀνάγκη πῦσα, καὶ τῆς ὑγείας οὕσης διττῆς, ἐτέρως μὲν τῆς καθ' ἑξιν, ἐτέρως δὲ τῆς κατὰ σχέσιν ὀνομαζομένης, διττὰς εἶναι καὶ τὰς τέχνας. οὐ γὰρ δὴ πλείονι μὲν ἢ εὐεξία τῆς καθ' ἑξιν ὑγείας, ἑλάττωσι δὲ τῆς κατὰ σχέσιν ὑπερέχει.

Κεφ. ζ'. Γνώης δ' ἂν ἐναργῶς ἐκείτης αὐτῶν ἐπιμελῶς ἀνασκεψάμενος τὴν φύσιν· ἀνασκέψῃ δὲ τόνδε τὸν τρόπον. ἤκείτω τις εἰς ἐννοίαν σοι νῦν ὣν ἐθεάσω πολλάκις ἀρρώστων, ἰσχυρῶς μὲν διανοησάντων, ἀπηλλαγμένων δὲ ἄρτι τοῦ νοσεῖν. οὗτος ἰσχυρός τε καὶ ἀδύνατος εἰς τὰς κινήσεις, ὥς ἐτέρων δεῖσθαι τῶν μετακομισόντων. οὗτος ἰάσεως μὲν οὐκ ἔτι χροῖται, μηκέτι γε νοσῶν, ἀναθρεψέως δὲ κενός καὶ ῥώμης, ἔν' ἰσχυρός τε ἅμα καὶ πρὸς τὰς

finium effectrices, tresque servatrices; tribus enim finibus positis, sanitate, bono habita naturali, bono habitu athletico, ad tantum numerum artes ascendere necesse est. Verum enimvero, quum diversis artibus opus sit, eo quod boni habitus inter se et a sanitate differant, ita et gemina sanitas quum sit, una secundum habitum, altera secundum affectionem appellata, geminas et artes esse necesse fuerit; neque enim plus sanitatem secundum habitum, minus sanitatem secundum affectionem bonus habitus excellit.

Cap. VII. Hujusce autem rei notitiam evidentem habueris istorum singulorum diligenter naturam contemplatus; contemplaberis autem ad hunc sane modum. Aegrotantium aliquis eorum, quos saepius videris, tibi in mentem veniat, qui graviter morbo laboraverit, proxime vero convalescerit; iste emaciatus consumptusque esto, et ad motiones imbecillus, ut aliis ipsum adjuvantibus egeat; iste medelam plane amplius morbo jam solutus non requirit, sed refectione ipsi viribusque opus est, ut robustus pariter ad eas quae

Ed. Charit. VI. (11.)

Ed. Bas. IV. (238.)

κατὰ κρίσειν ἐνεργείας γένηται, καὶ φέρεται ἰκανὸς τὰ προσ-
πίπτοντα. δῆλον γὰρ ὡς οὕτω διακείμετος, οἷς διακείμεται
οὖν, ὁπότε πρότερον ἀπήλλακται τοῦ νοσεῖν, οὔτε θάλπος,
οὔτε κρύος, οὔτε ἄγρυπνίαν, οὔτε ἀπειρίαν, οὔτε ἄλλο τῶν
πάντων οὐδὲν ἐνεργεῖν ἰκανὸς ἐστίν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ῥήστου
εὐσέσει πάλιν, ὡς ἂν οὐκ ἀσφαλῆ τε καὶ μήπω πεπηγυῖαν
κεκτημένος τὴν ὑγιαίνην κατέστιναι. ἀλλ' εὔπερ δύσλυτος
γένοιτο καὶ καθ' ἕξιν, οὕτω μὲν ἐστὶν εὐεξία, (τὸ γὰρ
εὖ προσλαβοῦσα τότ' ἂν εὐεξία γένοιτο,) τοῦ μέντοι
μεμπτή τις εἶναι καὶ ἄχρηστος διάθεσις ἀπήλλακται,
τὸ γὰρ μήτε ἐνεργεῖν δύνασθαι κατὰ τὸν βίον ἰκανῶς
ἐτοιμῶς τε βλέπτεσθαι μεμπτή καὶ ἄχρηστος διάθεσις.
εἰ δὲ μήτε εἰς τὰς πράξεις ἐμποδίζοιτο, μήθ' ἐτοιμῶς
βλέπκοιτο, (κοιαίτη δὲ ἐστὶν ἢ καθ' ἕξιν ὑγίαι,) τοῦ μὲν
μηκέτ' εἶναι μεμπτή καὶ ἄχρηστος εἰς τὰς κατὰ τὸν βίον
ἐνεργείας ἀπήλλακται, τὸ δ' ἐπαινετὸν οὕτω κέκτηται,
κτῆσται δ' ἂν, εἰ καὶ πρὸς τὸ μηκέτ' ἀσθενῶς ἐνεργεῖν

secundum naturam sunt actiones obeundas evadat, et
externas injurias illaesum sustineat. Nihil enim dubii est,
quin illa affectus, ut modo afficitur, nunc primum aegri-
tudine liberatus, aestum, frigus, vigilias, crudelitatem
aliudve quicquam ferre non valeat, sed quantumvis levi
noxa pulsatus, utpote nondum tutum firmumque salubrum
statum adeptus, in morbum sit relapsurus. Quum vero
stabilior atque in habitu fuerit, nondum tamen in bonum
habitum evasit, (hanc enim particulam, bonus, accipiens
tunc bonus habitus efficietur,) sed jam mendosa affectio
inutilisque esse desit; non posse enim satis pro vitae
commodis agere ac facile quibusque injuriis violari
mendosa inutilisque affectio est. Quod si neque actiones
impediantur, neque sit injuriis facile corpus obnoxium,
(talís vero est secundum habitum sanitas,) non amplius
mendosa est atque ad humanas actiones inutilis, sed
illud laudabile atque perfectum nondum adepta; adepta
vero tunc fuerit, quum non solum haud debiliter opera-

Ed. Chart. VI. [11, 12.]

Ed. Bal. IV. (286. 289.)

ἔτι καὶ ῥώμην τινα ἀξιόλογον προσλάβοιτο. μέση γὰρ ἡ καθ' ἑξίν ὑγεία ταῖς ἐνεργείαις ἐστὶ τῆς τε κατὰ σχέσιν ὑγείας καὶ τῆς εὐεξίας. ἡ μὲν γὰρ κατὰ σχέσιν ἀνθρώπων ἔχει τὰς ἐνεργείας, ἡ δὲ εὐεξία ῥωμαλείας, ἡ δ' αὖ καθ' ἑξίν οὐκ αἰ μὲν εὐρώστους, ἀνθρώστους δ' οὐκ ἔτι πᾶν τῷδε δῆλον, ὥς, εἰ καὶ μέση τέτακται, πλέον τῆς κατὰ σχέσιν ὑγείας (289) χρήσιμος εἰς πάσας τοῦ βίου τὰς πράξεις ἐστὶν ἡ καθ' ἑξίν, οὐ μὴν ἤδη τὸ κατ' ἀρετὴν ἔχουσα, μόνη γὰρ τοῦδ' ὑπάρχει τῇ εὐεξίᾳ. καὶ μοι τόσι κατὰ στίχον τινα τὸ μὲν βλάβην ἐνεργείας, ὅπερ ἐν τῷ νοσῶντι γίνεται, [12] ἕτερον δὲ ἔξω μὲν τῆς βλάβης, ἄχρηστον δ' ὑπ' ἀσθενείας, ὅπερ ἐν τῷ κατὰ σχέσιν ὑγιαίνειν, ἄλλο δὲ τρίτον ἀσθενείας μὲν σπηλλαγμένον, εὐρωστίαν δὲ οὐκ αἰ κεκτημένον, ὅπερ ἐν τῷ καθ' ἑξίν, ἐφ' ᾧ τέταρτον οἷον ἀρετὴ τις ἐστὶ τῶν ἐνεργειῶν ἡ εὐεξία, καὶ ἡ ἀκρότης τε καὶ ἡ τελειότης αὐτῶν ἡ ἐπ' ἀκρον ἐστὶν αὐτῶν εὐεξία. ἡ τοίνυν εἰς ἑξίν ὑγιεινὴν ἄγουσα τέχνη τὸν ἀνθρώπου

bitur, sed robur praeterea quoddam insigne acceperit. Sanitas namque secundum habitum inter sanitatem secundum affectionem et bonum habitum actionibus media est; nam sanitas secundum affectionem debiles actiones producit, bonus habitus robustas, sanitas autem in habitu nondum quidem robustas, non amplius autem debiles. Atque ita manifestum est, quum media sit in habitu sanitas, ipsam ad omnes vitae actiones magis, quam sanitatem in affectione, licet summam virtutem non habeat, conducere; soli enim bono habitui ea concessa est. Atque tu secundum ordinem quendam ista cogita: primum actionis noxam, quae in morbo sit; alterum extra noxam quidem positum, sed propter imbecillitatem inutile, quod in sanitate secundum affectionem consistit; tertium, imbecillitate liberatum, non tamen adhuc robustum, quod sanitas in habitu possidet; post id quartum, seu quaedam actionum virtus, bonus habitus, et summum ipsarumque perfectio exquisito bonus habitus est. Ars igitur ad salubrem habitum hominem perducens altera utique ab

Ed. Chart. VI. [12.]

Ed. Bal. IV. (289.)

ἑτέρα δηλονότι τῆς ἰασομένης αὐτὸν ὑπάρξει, συγκαταρημένου γε ἅπαξ τοῦ τε εὖ δεῖν ἐπὶ διάφοροις τέλεσιν διαφοροῦς εἶναι τὰς τέχνας, τοῦ τε τὸ δύο καθ' ἑκάστον, ἑτέραν μὲν τὴν δημιουργοῦσαν, ἑτέραν δὲ τὴν διαφυλάττουσαν. ᾧ καὶ δῆλον, ὥς ἡ περὶ τέλους ἔγνοια περιεῖληφεν ἅπασαν τὴν πῦρ ἡμῖν προκειμένην ζήτησιν, καὶ διὰ τοῦθ' ὅσοι τῶν ὁρισμῶν ἀπὸ τοῦ τέλους τὴν σῶστασιν ἔχουσιν, οὐ σμικρὰς γεννῶσιν ἀπορίας.

Κεφ. η'. Ἰσως οὖν ἄμεινον ἐπ' αὐτῇ ἀφικόμενον τὴν οὐσίαν τῆς τέχνης ἀρχὴν τῆς ζητήσεως ἐκείνην ποιήσασθαι. τίς οὖν ἐστὶν ἰατρικὴ; εἴποι τις εἶναι ἐπιστήμην ὑγιεινῶν τε καὶ νοσερῶν. ἀλλὰ καὶ τούτω δόξει προχειρῶς εἰληφθαι τὸ ὑγιεινόν, ὥς μέρος δηλονότι τῆς ἰατρικῆς ὑπάρχον. ὅθεν, οἶμαι, τῶν τὰναντία τιθεμένων ἐνιοι μόνων τῶν νοσερῶν ἐπιστήμην εἶναι συγκατάρσουσι τὴν ἰατρικὴν. ἀλλ' οὗτοι γε πρῶτον μὲν ἀγνοοῦσιν, ὥς ἔστι μία τῶν ἐναντίων ἀπάντων ἐπιστήμη, καὶ ὅς τις γινώσκει τὰ νοσερὰ, τούτου ἀνάγκη πᾶσα μὴ ἀγνοεῖν τὰ ὑγιεινά. τοῦτ' ἐμὲν ὥς μεῖζον ἢ κατ' ἐκείνους παρείσθω, λεγείσθω δ' ἤδη τὸ δεύτερον ὡς

ea, quae ipsum curavit, fuerit, semel scilicet hoc concessio, diversorum finium artes esse diversas, et singulorum geminam, effectricem unam, alteram conservatricem. Ex quo patefactum est, finis notione universam praesentem quaestionem comprehendere: quocirca et quaecunque definitiones a fine constituuntur, non exiguas ambiguitates pariunt.

Cap. VIII. Itaque melius forsitan fuerit ad ipsam artis essentiam transeuntem illam inquisitionis principium facere. Quid igitur est medicina? Salubrium insalubriumque scientiam quis esse responderit. Verum et iste nimis audacter salubre tanquam scilicet medicinae partem accepisse videbitur; unde contrariae sententiae nonnullos morbosorum tantummodo scientiam medicinam esse dicturos existimo. At isti primum ignorant, contrariorum omnium unam esse scientiam, et quicumque morbosa noverit, hunc et salubria non latere necesse est. Huius vero seu eorum captu majus omittatur, et secundum

Ed. Chart. VI. (12)

Ed. Bas. IV. (389.)

ἀγνοοῦσιν, ὃ τὰχα ἴσως ἀκολουθήσειεν, ὅτι μὴ περιλαμβάνε-
ται κατὰ τὸν ὅρον τῆς Ιατρικῆς ἐξ ἀνάγκης τὸ ζητούμενον·
ἔνεστι γὰρ τινι διαστείλαμένῳ τὴν ὁμωνυμίαν, εἰτα δεξιαντῇ
σωμάτων μὲν τῶν ἐχόντων ὑγείαν, καὶ σημείων τῶν δηλούν-
των, καὶ αἰτίων τῶν ποιούντων ἐπιστήμην εἶναι τὴν Ιατρι-
κὴν, οὐ μὴν τῶν γε φυλατιόστων αὐτὴν ἀντιλαμβάνεσθαι
κατὰ τὴν ἀντίαν τοῦ προβλήματος. ἰσχυροὶ οὖν οἱ τὰ τοι-
αῦτα σοφισόμενοι, μήτε τὸ ζητούμενον ἀκριβῶς ἐπίστασθαι,
μήθ' ὅτι καὶ σημεῖον ὑγιανόν τι λέγομεν, ὃ τοῖς νοσοῦσιν
ἐπιφανόμενον ὑγείας μελλούσης ἐστὶ γνώρισμα, μήτ' αἰτίον,
ὃ τοῖς νοσοῦσιν προσαγόμενον ὑγείας ἐστὶ ποιητικόν, ὥσπερ
ἁμῖλει τὰ βοηθήματα σύμπαντα, μήθ' ὡς καὶ τὸ δεδεδυμένον
ὑγίαν σῶμα κυλοῦμεν ὑγιανόν, ὡς πάντων ἐπιστήμην ὁ
ιατρὸς ἔχει, μηδὲ κοινωνούντων τῷ προβλήματι, πλὴν ὁ νό-
ματι. καὶ γὰρ, εἰ τῆς τῶν ὑγιανόντων φυλακῆς ὁ Ιατρὸς
ἐπιστάτης ἐστίν, ἢ γυνταστοῦ τὸ τοιοῦτον ἴδιον, ἐξ ἀρχῆς
ἡμῖν προῦκειτο ζητεῖν, ὥσπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν ἐδείχθη.

eorum, quae ignorant, explicemus, quod fortasse certe
consequetur intra medicinae definitionem non necessario
quaesitum includi; siquidem alicui equivocationem distin-
guenti, postea medicinam corporum sanitate fruendum,
notarum indicantium, causarum facientium, scientiam esse
demonstranti, non tamen idcirco ipsam etiam conser-
vantia tradere atque complecti ostendere licet, contra
atque propositum posset. Quamobrem huiusmodi sophi-
stica adducentes neque quod quaeritur exacto percipere
videntur, neque quodnam salubre signum appellemus,
quod scilicet aegrotantibus adveniens futuram sanitatem
portendit, neque causam, quae corpori aegro adhibita sani-
tatis est procreatrix, quaelia nimirum sunt universa reme-
dia, neque quod corpus sanitate praeditum salubre voca-
mus: quorum omnium nulla cum proposito praeterquam
nominis societate junctorum medicus scientiam habet.
Etenim sanorum custodiae medicusne, an duntaxat gym-
nasta praesideat, ab initio nobis proposita quaestio fuit;
quod, quemadmodum paulo ante declaravimus, iudicium

Ed. Chart. VI. [12. 13.]

Ed. Bas. IV. (289.)

τὴν κρίσιν ἐν τῇ τοῦ τέλους ἔχειν ζητήσῃ. πρότερον γὰρ ἀπλῶς ὑγίεια τὸ τέλος ἐστὶν τῆς ἰατρικῆς, οὐδὲν διαφέρει, εἴτε ποιούντός τινος αὐτὴν οὐκ οὔσαν, εἴτε φυλάττοντος οὔσαν, ἢ τὸ ποιῆσαι μὲν μόνον ἰατρικῆς ἐστίν, τὸ φυλάξαι δὲ τῆς γυμναστικῆς αὐτῆς. οὕτως καὶ περὶ γυμναστικῆς, ἄρα γε εὐεξία τὸ τέλος ἐστίν, ἢ ὑγίεια, ἢ ποιήσεις ὁποτέρου ταύτων, ἢ φυλακῆς.

Κε φ. θ'. [13] Κινδυνεύσομεν γὰρ, ὡς ὁ λόγος ἔδειξεν, εἰς ὑπερβῶμεν τὴν μίαν, ἐπὶ ποιῆσαι περὶ τὸ σῶμα τὰς τέχνας, τὴν μὲν πρώτην καὶ σαφεστάτην καὶ σχεδὸν μόνην ἀναμφισβήτητον ἱωμένην τὰ νοσήματα, δύο δ' ἄλλας, τὴν μὲν ἐκ τῆς κατὰ σχέσιν ὑγείας εἰς τὴν καθ' ἑξῆς ἄγουσαν, τὴν δὲ ἐν ταύτῃ φυλάττουσαν, καὶ δύο ἄλλας ὁμοίως περὶ τὴν εὐεξίαν, δημιουργικὴν μὲν τὴν ἐτέραν, φυλακτικὴν δὲ τὴν ἐτέραν, ἔτι τε πρὸς ταύταις ἄλλας δύο περὶ τὴν ἀθλητικὴν εὐεξίαν, ἀπλῶς μὲν γὰρ τὴν ἐτέραν τὴν κατὰ φύσιν ὀνομαζομένην εὐεξίαν, οὐχ ἀπλῶς δὲ τὴν οὐ φύσει,

in finis exploratione habere diximus. Sanitas enim an simpliciter medicinae finis sit ipsam absentem acquirentis, an praesentem conservantis, nihil refert, neque si acquirere quidem medicinae sit, conservare autem gymnasticae: sic et de gymnastica proponi in quaestionem poterit, num bonus habitus aut sanitas ejus finis sit, aut horum alterutrius creatio sive custodia.

Cap. IX. Periculum enim fuerit, ut proxima demonstravit oratio, ne, si unam excedamus, septem circa humanum corpus artes constituamus, primam et manifestissimam et pene solam controversia carentem, eam scilicet, quae morbos expellit; duas alias, unam a sanitate secundum affectionem ad eam, quae est in habitu, ducentem, alteram in ea conservantem; duas item alias circa bonum habitum pariter sese habentes, effectricem unam, alteram, quae conservat; praeter has etiam duas circa bonum habitum athleticum versantes; simpliciter enim alterum naturalem bonum habitum appellamus, non simpliciter autem eum, qui non naturalis est, athle-

Ed. Chart. VI. [15.]

Ed. Basf. IV. (289.)

τῇ ἀθλητικῇ, ἀλλ' αἰ μετὰ προσθήκης, ὥπερ καὶ Ἱπποκράτης, ὅτε μὲν αὐτὶ πως λέγων, διαθέσις ἀθλητικῆς οὐ φύσει ἔστι υἱαινή κρείσσω, ὅτε δ' αὖ πάλιν, ἐν τοῖς γυμναστικοῖς αἱ ἐπ' ἄκρον εὐεξία σφαιρωαί, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀθλητικοῖς τε καὶ γυμναστικοῖς σώμασιν· ἀκούειν γάρ σε χρή, γυμναστικά λέγεσθαι νῦν, οὐ τὰ τῶν ὀπωσοῦν γυμναζομένων, οἷον ἦτοι σκαπτόντων, ἢ ἐρεσσόντων, ἢ ἀμάντων, ἢ τι τῶν ἄλλων, ὅσα κατὰ φύσιν ἀνθρώποις ἐργα, πραττόντων, ἀλλ' οἷς αὐτὸ τοῦτ' ἐστιν ἀγώνισμα, τὸ γυμνάζεσθαι κατ' ἀθλητικὴν τῶν ἀντιπάλων ἰσχὺν ἐπασκοῦσιν. διὰ τί μὲν οὖν ἡ τιαυτή διάθεσις οὐ φύσει, δι' ἐτέρων ἐξηγούμεθα. τὸ δ' οὖν ἐκ τοῦ λόγου χρηστὸν εἰς τὰ παρόντα τοῦτ' ἐστιν αὐτὸ τὸ νῦν εἰρημένον, ὥς ἐπὶ γενήσονται περὶ τὸ σῶμα τέχναι, ἐτέρα μὲν τῆς ἁκρας εὐεξίας δημιουργός, ἐτέρα δὲ τῆς αὐτῆς ταύτης φυλακτικῆς.

ticum inquam, sed cum adjectione semper, quemadmodum et Hippocrates inquit, nonnunquam sic loquens: *Affectus athleticus non naturalis habitus salubris melior;* interdum vero sic: *In his, qui corpora exercent, habitus ad summum boni periculosi, in athleticis videlicet ac gymnasticis corporibus.* At de athleticis gymnasticisque vocatis corporibus nunc te intelligere oportet, non de illis, qui quomodolibet exercentur, ut de fodientibus, remos pellentibus, metentibus, aut quippiam aliud ex naturalibus hominum officiis praestantibus, sed de illis, quibus id ipsum studium est, ut contra athleticas adversariorum vires exercendo sese muniant. Quare autem huiusmodi affectio naturalis non sit, alio loco exposuimus. Ex hac igitur oratione, quod optime ad praefens negotium facit, id ipsum est, quod proxime diximus, circa humanum corpus septem artes futuras, unam praetereuntibus, vel per Jovem et novem; cur enim non convenit duas alias artes statuere, alteram quidem exquisitae boni habitus effectricem, alteram vero ejus ipsius custodem, quodque altera est exquisitae bonum

Ed. Chart. VI. [13.]

Ed. Bas. IV. (289.)

ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς τῶν γυμναστικῶν ἐπεξίας, ὅτι καὶ φεύγει
 τε καὶ δεδιέναι τὴν ἀκρότητα, πρὸς Ἱπποκράτους εἴρηται
 σαφέστατα. τῆς δ' ἀπλῶς λεγομένης εὐεξίας τῆς κατὰ
 φύσιν οὐχ ὅπως φυλάττεσθαι προσήκει τὸ ἄκρον, ἀλλὰ
 καὶ παντὶ τρόπῳ σπουδαίειν. οὕτως αἱ σύμπασαι γένοιτ' ἂν
 ἐννεία περὶ τὸ σῶμα τέχνη, καὶ τούτων ἑπτὰ μὲν, ὥς
 ἂν καὶ ἐπαινήσειδ τις, αἱ δύο δ' αἱ λοιπαὶ κακοτεχνίαι
 δηλονότι, καθάπερ καὶ ἡ κομμωτικὴ. ταύτας μὲν οὖν, εἰ
 βούλει, παραλείπομεν, ἐπιλείθωμεν δ' αὐτίς τὰς ἑπτὰ, τὴν
 μὲν πρώτην ἀπασῶν, ἣν ἰᾶσθαι τὰς πόσους ἐλέγομεν, ἄλλας
 δ' ἑφεξῆς αὐτῇ, δύο μὲν περὶ τὴν καθ' ἑξὶν ὑγίειαν, δύο
 δὲ περὶ τὴν εὐεξίαν, καὶ δύο ἄλλας περὶ τὴν ἄκραν εὐεξίαν.
 ἦδη μὲν οὖν καὶ τοῦτο εὐδηλον, ὥς, εἰ καὶ τις θελήῃ περὶ
 τὸ σῶμα τέχνην ἔν ἔχουσαν δηλονότι τὸ τέλος, ἀναγκαῖόν
 ἔστιν τοῦτον μέχρι τῶν ἑπτὰ προϊέναι, καὶ ὥς οὐδὲν ἄλλο
 τὸ τέλος τοῦτ' ἔστιν παρὰ τὴν ὑγίειαν.

Κεφ. εἰ. Ἀμεινον δ' ἴσως ἀκριβέστερον ἐπεξελεῖσθαι
 τῷ λόγῳ, πρῶτον μὲν τοῦτο ἀναμνήσαντας, ὃ μηδεὶς ἀγνοεῖ,

habitus efficiens, altera conservans? Quod verò gymnastici boni habitus summitatem fugere vererique oporteat, ab Hippocrato clarissimo testatum est; sed simpliciter boni habitus appellati, qui secundum naturam est, summum non solum vitare non convenit, imo totis viribus ad ipsum niti decet. Itaque omnes circa corpus nostrum artes novem fuerint; quarum septem quis laudare poterit, reliquas duas potius vitiosas artes appellaverit, qualis et illa est, quae comptoria dicitur. Has igitur, si placet, dimittentem iterum septem reliquas enumeremus, omnium primam, quam morbos pollere dicebamus, alias vero deinceps, duas circa sanitatem in habitu, duas circa bonum habitum, duas circa summe bonum habitum. Jam sane et ex his patet, nisi quis circa corpus artem unum habentem finem statuatur, eum ad septem usque artes accedere necesse esse, nihilque aliud hunc finem esse, quam sanitatem.

Cap. XI. Sed melius forsitan fuerit accuratorem permonere facere, illud in primis, quod nemo ignorat,

Ed. Chart. VI. [13. 14.]

Ed. Basf. IV. (289.)

τὰς μὲν κακοτεχνίας τὸ φαινόμενον ἀγαθὸν ἐκποριζόμενας
ἐκάστω τῶν ὄντων, [14] τὰς τέχνας δὲ τὸ κατ' ἀλήθειαν
ἐν αὐτοῖς ὑπάρχον, ἐφεξῆς δὲ τούτων λέγοντας, ὥς, εἴπερ ἡ
κομποτική καλουμένη νόθου κάλλους ἐστὶ δημιουργός,
αὕτη μὲν ἂν εἴη κακοτεχνία τε καὶ κολακεία, τέχνη δέ τις
ἐτέρα συστήσεται περὶ τὸ γνήσιόν τε καὶ ὄντως ἀληθινὸν
κάλλος, ὅπερ ἐστὶν εὐχροιά τε καὶ εὐσαρκία καὶ συμμετρία
τῶν μορίων, ἃ τῇ κατὰ φύσιν εὐδξία συμβέβηκεν. καὶ πῇ
Δία ἄλλον μὲν λόγον τῆς γυμναστικῆς διακρίσασθαι, καὶ
τῷ δ' ἂν ἴσως ἐπὶ κεφαλαίων οὐδὲν ἂν εἴη χεῖρον ὑπὲρ
αὐτῶν εἰπεῖν, ἀρχὴν τῷ λόγῳ τήνδε ποιησασμένους.

Κεφ. ια'. Ἦτοι γὰρ τὸ κατὰ φύσιν ἐνεργεῖν ἐκάστω
τῶν μορίων ὑγιαίνειν ἐστίν, ἡ τοῦτο μὲν ἐξ ἀνάγκης ἐπεται
τῇ κατὰ φύσιν τοῦ σώματος κατασκευῇ, τὸ δ' ὑγιαίνειν
αὐτὸ ταῦτ' ἔστι τὸ κατὰ φύσιν κατασκευασθαι. τούτων ὁπό-
τερον ἂν ἐπιτελέσης ὑποθίμενος ὑγίειαν, (οὐδὲν γὰρ εἰς τὰ
παρόντα διαφέρει,) τῶν ἐξῆς λόγων οὕτως ἄκουε προσέχων

memoria repetentem, improbas artes apparenz bonum
unicuique eorum, quae sunt, artes autem verum ipsis
inhaerens bonum comparare, ac deinceps dicentem, quod,
si vocata comptoria adulterinam pulchritudinem conciliat,
haec utique ars vitiosa adulatricaque fuerit, altera vero
quaedam ars circa legitimam veramque prorsus pulchritu-
dinem versabitur, quae in vegeto colore, carnis mode-
rata copia membrorumque congrua proportione consistit,
quae naturalem bonum habitum consequuntur. Sed de
gymnastico bono habitu alibi seorsum verba feci; nunc
autem et fortasse de eodem per capita loqui melius fue-
rit id sermoni principium statuentem.

Cap. XI. Sive enim secundum naturam operari
unicuique membrorum idem quod bene valere est, sive
id necessario naturalem corporis apparatus consequitur,
ipsumque bene valere nihil est aliud, quam secundum
naturam instructum esse, istorum utrumvis sanitatem con-
sistuens, (nihil enim nostra interest,) sequentem oratio-

Ed. Chart. VI. [14.]

Ed. Bas. IV. (289. 290.)

τὸν τοῦτ. πότερα τοῦ κατεσκευασθαι κατὰ φύσιν ἕκαστον τῶν μερῶν, ἢ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ χρῆζομεν; ἐμοὶ μὲν πάντες δοκοῦσιν οὐδ' ἂν ὅλως διελῆσαι μῦθον ἔχειν αὐδὲν ἄργον ἔργου τινός, οὔτ' οὖν δευδαλμούς μὴ βλέποντας, οὔτε ῥίνας ὑπμᾶσθαι μὴ δυναμένας, οὔτε σκέλη μὴ βαδίζοντα, οὔτ' ἄλλο τῶν πάντων οὐδὲν ἢ μηδ' ὅλως ἐνεργοῦν, ἢ κακῶς ἐνεργοῦν, οὐδενός γὰρ ἀπάντων, ὧν χρῆζομεν, ἀτελοῦς χρῆζομεν, οὔτ' οἰκίως, οὐθ' ὑποδήματος, οὔτε σκέμποδος, οὐθ' ἱματίου, ἀλλ' ἅμα τε χρῆζομεν καὶ τελείου χρῆζο(290)μεν. οὕτως οὖν οὐδὲ τοῦ περικρατεῖν ἀσθενῶς καὶ ἀρρώστως, οὐδὲ τοῦ βλέπειν ἢ ἀκούειν ἀμβλῶς, οὔτ' ἄλλου τῶν πάντων οὐδενός ἑλλειποῦς δευρόμεθα. τίς γάρ εὐχρυσίαν, ἢ εὐσαρκίαν, ἢ κάλλος ἀπλῶς τοῦ σώματος, ἢ ῥώμην ἑλλειπῇ σχεῖν εὐχεται; καὶ μήν, εἴπερ οὐκ ἑλλειποῦς ἐνεργείας, ἀλλὰ τελείας χρῆζομεν, οὐδὲ τῆς κατασκευῆς τοῦ σώματος, ἀφ' ἧς ἐνεργοῦμεν, ἑλλειποῦς δευρόμεθα. τούτω δ' ἦν θάτερον ὑγίεια· δῆλον οὖν ὡς οὐδὲς ἀτε-

nem ita animum advertens accipito. Numquid naturali cujusque membri apparatu, an ejus opera indigemus? Mihi profecto ita persuadeo, neminem membrum ignavum officioque proprio carens habere velle, neque igitur caecutientes oculos, neque nares odorari nequeunt, neque crura torpentia, neque aliud quodpiam membrorum aut nihil penitus, aut depravate agens, habere cupiat: nullo enim eorum omnium, quibus egemus, imperfecto egemus, neque domo, neque calceo, neque scamno, neque veste, sed simul egemus, et perfecto egemus. Itaque infirme debiliterque ambulare non petimus, neque obtuse cernere, vel audire, neque aliud quicquam deficiens mancumque expetimus. Quis enim coloris bonitatem, carnis molem, aut absolute corporis pulchritudinem roburve imperfecta desiderat? Quocirca, si actionem non depravatam, sed perfectam requirimus, neque corporis constitutionem, a qua operamur, imperfecte votis exposcimus; atque ita quum horum alterutrum sanitas sit, nullus procul dubio mutilam sani-

Ed. Chart. VI. [14. 15.]

Ed. Bas. IV. (290.)

λοῦς ὑγίειας, ἀλλ' ὥς ἔνι μάλιστα τελειοτάτης ἵκαντες
πρὸςζόμεν.

Κεφ. ιβ'. Εἰ μὲν οὖν ἄλλο τε τὴν εὐεξίαν οἶται τις
εἶναι παρὰ τὴν τελείαν ὑγίειαν, ἄλλην μὲν τέχνην ὑγίειας,
ἄλλην δ' εὐεξίας ζητεῖται· εἰ δὲ ἓν καὶ ταυτόν ἐστιν ἄμφω,
μίαν ἀνάγκη καὶ τέχνην εἶναι. πῶς οὖν ἓν καὶ ταυτόν
ἔστιν εὐεξία τε καὶ ἡ παντελὴς ὑγίεια; πρῶτον, εἴπερ τὴν
ταύτης αἰτίαν κατασκευὴν τὴν αὐτὴν δῆπου καὶ τῆς
εὐεξίας εἶναι πεπιστεύκαμεν, ἄμφω ταυτόν δοται· δεύτερον
δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας. εὐεξία μὲν γὰρ οὐδὲν ἄλλο ἐστίν,
ἢ εὐ ἔχουσα ἕξις, ἡ δὲ ἕξις διάθεσις ἐστὶ μόνιμος, ὥστε, οὐπερ
ἕξις, τούτου καὶ εὐεξία, πρὸς τι δ' ἄμφω. λέγεται δ' οὖν
τις ἕξιν ἔχειν ἐν γραμματικῇ, καὶ ἄλλος ἐν ἀριθμητικῇ, καὶ
ἄλλος ἐν γεωμετρίᾳ, καὶ ἄλλος ἐν ἀστρονομίᾳ, καὶ καθ'
ἕκαστον τῶν ὄντων, ὅταν ἡ διάθεσις δύσλυτος ᾖ. ἕξις
ὀνομάζεται. [15] διαφερέτω δὲ μηδὲν ἓν γε τῷ παρόντι,
διείδωσιν ὀνομάζειν, ἢ σχίσιν. εἴπερ οὖν, οὐπερ ἕξις, τούτου

tatem, sed quam fieri potest absolutissimam firmissimam-
que exoptaverit.

Cap. XII. Igitur, si aliud quidpiam bonum habitum
a perfecta sanitate quis autumat, aliam sanitati, aliam
bono habitui artem praeficiat: sin unum atque idem
utrumque est, unam et utrique artem praesidere necesse
est. At quomodo unum idemque bonus habitus atque
absoluta sanitas fuerit? Primum, si apparatus huiusce
causam eundem et boni habitus esse crediderimus, ambo
idem erunt; secundo ex ipsa essentia id percipiemus.
Bonus siquidem habitus nihil est aliud, quam bene se
habens habitus: habitus autem affectio stabilis est: quare,
cujus est habitus, ejus est etiam bonus habitus, ambo
vero ad aliquid sunt. Dicitur itaque aliquis in gramma-
tica habitum habere, alius in arithmetica, in geometria
alius, alius in astronomia, et in re qualibet, quum affe-
ctio bene adhaerens altiusque defixa fuerit, habitus nomi-
natur. Nihil autem in praesentia referat affectionem
aut habitudinem appellare. Quamobrem, si et ejus est

Ed. Chart. VI. [15.]

Ed. Hal. IV. (290.)

καὶ εὐεξία, τινός δὲ ἡ ἔξις δηλοῦται, καὶ ἡ εὐεξία τινός, καὶ τοῦ αὐτοῦ γὰρ, οὐ καὶ ἡ ἔξις. ἀλλ' ἡμῖν νῦν οὐ περὶ τῆς γεωμετρικῆς ἔξεως, ἢ μουσικῆς, ἢ γραμματικῆς, ἀλλὰ περὶ τῆς ὑγίειης ὁ λόγος ἐστίν. οὐκοῦν, ὅταν εἰπωμεν εὐεξίαν, οὐ γραμματικὴν, ἢ μουσικὴν, ἢ γεωμετρικὴν, ἀλλ' ὑγίεινῃν λέγομεν. εὐθὺς δὲ αὐτὸ τοῦτο παρορῶσιν οἱ πολλοὶ καὶ νομίζουσιν, τὸ τῆς εὐεξίας ὄνομα τῇ τῆς ὑγείας ὁμοίως λέγεσθαι. καίτοι τὸ μὲν τῆς ὑγείας ὄνομα διαθέσεως τινός ἐστιν, τὸ δὲ τῆς εὐεξίας οὐχ ἀπλῶς τὴν διάθεσιν, ἀλλὰ τὸ κατ' αὐτὴν ἀριστόν τε καὶ μόνιμον ἐνδείκνυται. ἀρίστη ἐστὶν ἔξις ἐκείνης τῆς διαθέσεως, ἣν ὑγίαν ὀνομάζομεν, ἢ εὐεξίαν. οὐκοῦν (αὐθις γάρ που καὶ αὐθις ἀνάγκη ταῦτόν εἰπεῖν, εἰ μέλλει τις ἐξαιρήσεσθαι τῶν πολλῶν ἄνθρωπων παλαιάν,) οὔτε διαθέσεως, οὔτε κατασκευῆς, οὔτ' ἐνεργείας ἐστὶ τὸ τῆς εὐεξίας ὄνομα δηλωτικόν, ὥσπερ οὐκ οὐδὲ τὸ τῆς ἔξεως, ἀλλὰ τοῦτο μὲν αὐτοῦ μόνου τοῦ

bonus habitus, cuius est habitus, alicujus autem habitus est, alicujus ergo et bonus habitus erit, et ejusdem, cuius habitus. At nobis in praesentia non de geometrico, musico, aut grammatico, sed de salubri habitu sermo proponitur. Quum bonum igitur habitum dicemus, non grammaticum, musicum, aut geometricum, sed salubrem habitum dicemus. Atqui statim id ipsam vulgares negligunt, et boni habitus sanitatisque nomina idem significare arbitrantur, quum tamen sanitatis nomen affectionis cujusdam nomen sit, boni vero habitus nomen non affectionem simpliciter, sed quod in ea optimum permanensque est manifestat: quandoquidem ejus affectionis, quam sanitatem dicimus, praestantissimus habitus est bonus habitus. Non igitur (idem enim iterum atque iterum inculcare necesse est, quum quis multorum inveteratam ignorantiam stirpitus evellere cupiat) non, inquam, affectionem, non constitutionem, non actionem boni habitus nomen significat, quemadmodum neque simpliciter habitus, sed habitus quidem solam ipsam permanentiam stabilitatemque

Ed. Chart. VI. [15.]

Ed. BaI. IV. (290.)

δυσλύντου τε καὶ μοτίμου τῆς διαθέσεως, ἥ δ' εὐεξία πλέον
 οὐδὲν αὐτῷ προστίθῃσι τοῦ εὐ. σύγκειται οὖν ἐκ τοῦ τῆς
 ἕξεως ὀνόματος τὸ εὐ προσλαβόντος, ὅπερ εἰώθαμεν
 ἡκαιοῦντες ἅπασιν ἐπιφέρειν, ὅσα καλῶς καὶ κατὰ τὴν
 οἰκείαν ἀρετὴν διάκειται. τίνος οὖν ὀρεγόμεθα, καὶ τί τῷ
 σώματι διὰ παντός ὑπάρχειν βουλούμεθα; πύτερον διάθεσιν
 ὑγιαίνην αὐτὸ τοῦτο μόνον ἴσχειν, ἢ τοῦτό γε παραπλήσιον
 τῷ ζητεῖν, ἀρὰ γε οἰκίας μοχθηρᾶς καὶ μελλούσης ὅσον
 οὐπὶα καταπσεῦν χρῆζομεν, ἢ καὶ πρὸς τὴν χρεῖαν, ἥς
 ἄνεκα γέγονεν, ἄριστα διακειμένης καὶ ὡς ἐνὶ μάλιστα πολυ-
 χρονιωτάτης; οὐδεὶς γάρ ἐστιν οὔτ' ἐλλιπῶς οὔτ' ὀλιγο-
 χρονίως ὑγιαίνειν βουλούμενος. ἀλλ' οὐδ' ἐστὶ τις ὅλως
 τέχνη σκοπὸν ἔχουσα τὸ χειρόν τε καὶ ὀλιγοχρονιώτερον,
 ἀλλ', ὅπερ ἂν ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης ἄριστόν τε μέλλῃ καὶ
 πολυχρονιώτατον ἵσασθαι, τοῦτο ταῖς ποιητικαῖς ἀπύσαις
 τέχταις ὁ σκοπός. οὐ μὲν οὐδὲ τέλος ἄλλο τι παρὰ τὴν
 ἐπιτυχίαν ἐστὶ τοῦ σκοποῦ, καὶ δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων,

affectionis ostendit: bonus vero habitus nihil ei plus
 quam bonitatem adjicit. Igitur ex hoc nomine habitus,
 et ex hac adjecione, bonus, componitur, quam omni-
 bus, quae laudamus, apponere consuevimus, quaecunque
 probe et secundum propriam suam virtutem constituta
 sunt. Quid igitur appetimus, aut quid nostro corpori
 prorsus inesse precamur? nunquid salubrem affectionem
 id ipsum solum? sed hoc idem est, ac si quaeras, num
 infirmas aedes ac propediem ruituras expectimus? aut
 ultra usum, cujus causa structae sunt, elegantissime quo-
 que compositas, et quam longissimo tempore duraturas?
 Nemo profecto reperiatur, qui non integre et non longi
 temporis spatio sanitate frui percipiat. Quin etiam nulla
 omnino ars est, quae sibi id, quod deterius est ac bre-
 vioris temporis, proponat, sed quod in eadem materia
 est optimum atque longissimo temporis curriculo per-
 manendum. Id sane omnibus effectivis artibus propo-
 situm est; neque etiam finis plane aliud quippiam, quam
 propositi consequutio fuerit. Atque jam ex dictis aper-

Ed. Chart. VI. [15.]

Ed. Bas. IV. (290.)

ὥς καὶ τέλος ἔν ἐστιν τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης καὶ σκοπὸς
 εἶς. εἴτ' οὖν ἀρτιότητά τις ἐθίλει τὸν σκοπὸν τοῦτον ὀνο-
 μάξιν, εἴτ' εὐεξίαν, εἴδ' ὑγίαν, εἴτε τὴν κατὰ φύσιν
 κατασκευὴν τοῦ σώματος, εἴτε τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν,
 εἴτε διάθεσιν, ἢ κατασκευὴν, ἀφ' ἧς ἐνεργοῦμεν τελείως
 ταύτας τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας, οὐδὲν εἰς γὰρ τὰ παρόντα
 δέομαι διαμεῖν.

Κεφ. ιγ'. Ἐν γάρ μοι πρόκειται δεῖξαι, τὸ πᾶσαν
 τέχνην καὶ σκοποῦ καὶ τέλους ἐφίεσθαι. τέλος δ' ἐν
 ἐκάστῳ τῶν ὄντων ἔν, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ τὸ κατ'
 ἐκείνην τὴν οὐσίαν ἀγαθόν. ἀμπέλου γοῦν οὐκ ἄλλο μὲν
 τελειότης, ἄλλο δὲ τὸ ἀγαθόν, οὐ μὴν οὐδ' ἄλλο τι παρὰ
 τοῦτο πρόκειται σκοπεῖσθαι τῇ περὶ τὰς ἀμπέλους τέχνῃ,
 καθάπερ οὐδὲ τῇ περὶ τὰς ἐλαίας, ἀλλὰ καὶ ἥδε τὴν τε-
 λειότητα τῆς τῆς ἐλαίας φύσεως ἔχει τὸν σκοπόν. ἔν δὲ τι
 τῶν ὄντων ἐστὶ τὸ τ' ἀνθρώπου σῶμα, καὶ τίς ἐστιν καὶ
 τοῦδε πάντη τελειότης, ἣν καὶ παρούσας φυλάττειν, καὶ

tum est, artis circa corpus versantis finem esse unum
 propositumque unum: siue propositum hoc quispiam inte-
 gritatem nominet, siue bonum habitum, siue sanitatem,
 siue naturalem corporis constitutionem, siue naturalem
 actionem, aut affectum, aut constitutionem, per quam
 integre atque absolute his naturales functiones obimus,
 nihil in praesentia distinguere opus est.

Cap. XIII. Siquidem unum mihi ostendendum pro-
 ponitur, omnes videlicet artes propositum finemque appe-
 tere, finem vero uniuscuiusque rei unum esse, qui nihil
 aliud sit, quam secundum illam substantiam bonum. In
 vite igitur non aliud quidem perfectio est, aliud vero
 bonum, neque aliud praeter id quippiam ars vitium
 cultum tradens sibi speculandum proponit. Itidem et ars
 oleas excolere docens olearum naturae perfectiones sibi
 propositum statuit. Verum enim vero una quaedam res
 est humanum corpus, et quaedam quoque huiusce omnino
 perfectio est, quam et praesentem custodire, absentem

Ed. Chart. VI. [15. 16.]

Ed. Berl. IV. (290.)

ἀποῦσαν ἀνασώζεσθαι πρόκειται τινι τέχνῃ. [16] ταύτης δ' εἴπερ τι κατατέρως ποιήσομεν ἕτερον τέλος, ὁ προειρημένος ἡμῶς ἐκδέχεται λόγος. ἔσται γὰρ ἡ μὲν τῆς εὐεξίας, ἡ δὲ ἄκρας εὐεξίας, ἑτέρα δὲ τῆς ὑγιεινῆς ἕξεως, καὶ τετάρτη τις ἄλλη τέχνη σχέσεως ὑγιεινῆς δημιουργός, ἔξωθεν δὲ τούτων ἄλλη πέμπτη τῆς ἀθλητικῆς εὐεξίας. εἰ δὲ καὶ δημιουργεῖν μὲν ἄλλαις τὰ τέλη, φυλάττειν δ' ἄλλαις ἐπιτρέφομεν, οὐ ταύτας μόνον, ἀλλὰ καὶ σὺν αὐταῖς ἄλλας τοσαύτας ἐπιζητήσομέν τε καὶ συστησόμεθα περὶ τὸ σῶμα τέχνας.

Κεφ. ιδ'. Ὡς καὶ δῆλον, ὥς οὔτε πολλὰ τὰ τοῦ σώματος ἀγαθὰ χρεὶ ποιεῖν, οὔτ' ἄλλην μὲν τινα αὐτοῦ δημιουργόν, ἄλλην δὲ φύλακα. τῷ μὲν δὴ σκοπεῖσθαι δυναμένων διὰ κεφαλῶν τὸ σύμπαν οὐδὲν ἔτι προσδεῖ· τῷ δὲ τοῦτο μὴ δυναμένων δυνῆν, ἢ καὶ πάντ' ἐξαλείψαι τῆς διανοίας, ὅσα τοῖς κακῶς ὑπειλημμένοις ἔπεται, δεομένων, παμπόλλων ἔθ' ἡγοῦμαι δεῖν. ὅτι τε γὰρ οὐχ ἔν ἐστιν τὸ τοῦ σώματος ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ ὑγίαιά τε καὶ ρώμη καὶ κάλλος, ὅτι τε δυνατόν· εἴτερον μὲν εἶναι δημιουργόν τοῦ-

revocare alicujus artis officium est. Hujus autem si alterum quendam inferiorem finem constituam, antedictus nos excoipiet sermo: erit enim haec boni habitus, illa summe boni habitus, alia salubris habitus, et quarta insuper ars salubris habitudinis opifex, et praeter has athletici boni habitus effectrix quinta. Quod si aliis quidem artibus fines inducere, aliis autem eos conservare permiserimus, non has modo, verum etiam alias totidem circa corpus artes investigabimus constituemusque.

Cap. XIV. Ex quo efficitur, neque multa corporis bona esse ponenda, neque aliam ejusdem opificem, aliam vero custodem artem esse statuendam. Ei sane, qui potest omnia per capita contemplari, non pluribus opus est; qui vero id facere nequeat, vel et omnia ex animo delere, quaecunque ex male perceptis sequuntur, opus habeat, longiore, puto, adhuc oratione indiget. Illa sane confutanda sunt, quod non unum sit corporis bonum, sed omnia haec, sanitas, robur et pulchritudo, quodque ars

Ed. Chart. VI. [16.]

Ed. Bas. IV. (190.)

τον τέχνην, ἐτέραν δὲ φυλακτικὴν, καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις
 ἐπόμενα κακῶς ἐγνόηκασιν εἶναι, διελέξαι χρή. καὶ πρῶτον
 γε, ὅτι τοῦ σώματος ἐν ἀγαθόν ἐστιν, διελθεῖν ἄμεινον
 πρῶτως τε καὶ κυρίως λεγόμενον, ἐφ' ὃ πάντα τὴν ἀναφο-
 ρὰν ἔχει. τὰ δ' ἄλλα τὰ λεγόμενα σώματος ἀγαθὰ, τὰ μὲν
 ὡς μόρια ἐκείνου λέγεται, τὰ δ' ὡς αἰτία, τὰ δ' ὅσον καρ-
 πός τις. ὥσπερ γάρ τὸ κύλλος ἢ τ' εὐχροία καὶ ἡ εὐσαρ-
 κία καὶ ἡ συμμετρία, καθ' ἑαυτὴν καὶ ἄλλα τινὰ, συμπληροῦ,
 τί καλύπτει καὶ τὰ τοῦ σώματος ἐξ ὑγείας καὶ ῥώμης καὶ
 κάλλους συμπληροῦσθαι; τί δὲ καλύπτει πάλιν αὐτοῦ μὲν τοῦ
 σώματος ἀγαθόν εἶναι τὴν ὑγίειαν, ὅσον δὲ καρπὸν τινὰ
 τὸ κάλλος αὐτοῦ καὶ τὴν ἐνέργειαν ὑπάρχειν; τί δὲ κα-
 λυπτει, τὴν μὲν ἐνέργειαν εἶναι τὸ πρῶτον ἀγαθόν τρυ σώ-
 ματος, αἰτίαν δ' αὐτοῦ τὴν ὑγίειαν; οὐ γὰρ ἐξ ἄλλων μέν-
 τινων ὑγιαῖνον ἀκριβῶς ἐστὶ σωμα, δι' ἄλλων δ' ἰσχυρόν,
 ἢ καλὸν αὐτὸ μέλλει ποιήσειν. εὐθύς δὲ τοῦτο καὶ ἀκριβῶς
 ὑγιεινόν.

una id procreare possit, altera conservare, et quaecun-
 que alia ab his orientia nonnulli perperam decreverunt:
 atque in primis unum esse corporis bonum primarie et
 proprie dictum, ad quod reliqua omnia referuntur,
 explicare melius est: alia vero corporis bona vocata, non-
 nulla ut partes illius dicuntur, alia ut causae, alia ut
 fructus quidam. Quemadmodum enim pulchritudinem
 vividus color, moderata carnis moles, membrorum com-
 moderatio et alia quaedam integrant, quidni et corporis
 bonum ex sanitate, robore et pulchritudine confletur?
 Item quid prohibet ipsius corporis bonum esse sanitatem,
 sed veluti fructum quendam ejus pulchritudinem et
 actionem? Quid obstat praeterea primum corporis bonum
 actionem esse, ejus vero causam sanitatem? Neque enim
 per alia exqu Coastet sanescet corpus, per alia robustum
 aut pulchrum evadet: statim vero id etiam exacte salu-
 bre est.

Ed. Chart. VI. [16.]

Ed. Baf. IV. (290. 291.)

Κεφ. ιε'. Ὡστε καὶ διὰ τοῦτο μία τέχνη περὶ τὸ σῶμα. τὰ γὰρ αὐτὰ πράττοντες ἰσχυροὶ τε ἅμα κατὰ τὰς ἐνεργείας ἐσόμεθα, καὶ καλλίους ὀφθῆναι, καὶ ὑγιεινότεροι, καὶ εὐεκτικώτεροι, καθάπερ εἰ καὶ σφαλεῖν μὲν τι περὶ τὸ σῶμα, καὶ τῶν ἐνεργειῶν τὴν ῥώμην καταλύσομεν, καὶ τῇ κάλλει λυματούμεθα, καὶ τὴν εὐεξίαν καθαιρήσομεν, καὶ τὴν ὑγίειαν μειώσομεν· ἅπαντα γὰρ ταῦτα συναυξάνεται τε καὶ συμμειοῦται προσηκόντως. ἡ γὰρ τοι κατὰ φύσιν ἐνέργεια δαίτῃ τῆς κατὰ φύσιν τοῦ σώματος κατασκευῆς, ὑφ' ἧς γίνεται, λόγον αἰτίας ἔχουσης πρὸς αὐτήν. ὥστ' οὐκ ἐιδέχεται πρότε(291)ρον τὸ μὲν ἕτερον αὐτῶν εἶναι, τὸ δ' ἕτερον μὴ παρῆναι. καὶ μὲν δὴ καὶ συναυξάνεται καὶ συμμειοῦται ἀμφότερα. βελτίως μὲν δὴ γινόμενα, τὸ μὲν εὐεξία, τὸ δὲ ῥώμη κέκληται. τὸν αὐτὸν γὰρ καὶ ἡ ῥώμη πρὸς τὴν ἐνέργειαν ἔχει λόγον, ὥνπερ ἡ εὐεξία πρὸς τὴν ὑγίειαν. ἐνάτερον γὰρ ἐκαστέρῳ γίνεται, καὶ ὥσπερ ἡ εὐεξία τιμὸς ἐστίν, οὕτως καὶ ἡ ῥώμη. τῆς μὲν γὰρ κατὰ φύσιν, εἴτε κατασκευῆς,

Cap. XV. Quare et ex hoc unam circa corpus artem esse convincitur: eadem enim facientes simul et robusti ad agendum erimus; et visa pulchriores, et salubriores, meliorisque habitus efficiemur; quemadmodum contra, si qua in corpus noxa inciderit, et actionum firmitas labascet, et pulchritudo marcescet, et bonus habitus tolletur, sanitasque ipsa violabitur: haec enim omnia merito simul augentur, simulque decrescunt. Naturalis etenim actio naturali corporis eget apparatu, a quo rationem causae erga ipsam habente producitur. Quocirca illud fieri non potest, ut illorum alterum adsit, alterum vero absit: ambo praeterea haec simul augentur atque decrescunt: quumque in melius proficiunt, hic bonus habitus, ille robur appellatur; eadem namque ratione robur actioni, quā bonus habitus sanitati, comparatur, utrumque enim ab utroque producitur, sicutque alicujus bonus habitus est, ita et robur; naturalis nam-

Ed. Chart. VI. [16. 17.]

Ed. Bas. IV. (291.)

εἴτε διαθέσεως [17] ὀνομάζεν θεόλοις, ἡρετή τις ἢ εὐεξία, τῆς δὲ ἐνεργείας ἢ εὐωμῆς. ταυτὸν δ' ἡρετή τε καὶ τελειότης ἐστὶν καὶ τὸ καθ' ἕκαστον τῶν ὄντων ἀγαθόν, ὅπερ αὐτοῦ πρώτως τε καὶ ἀπλῶς ἀγαθὸν ὀνομάζεται. καὶ μὲν δὴ καὶ χεῖροι γίγνεται διὰ τῶν αὐτῶν ἀμφοτέρων. καὶ ἡ μὲν ὑγιεινὴ διάθεσις, ὥσπερ ἐμπροσθεν εἶπομεν, εὐεξία προσαγορεύεται, εἰ δ' αὖ τις ἐνεργῶς ἀσθενής, εὐωμῆς ἀλ-φωστία τε καὶ ἀσθένεια. καὶ δὴ καὶ κάλλος μὲν τοῖς προτέροις, αἰσχος δὲ τοῖς δευτέροις ἐξ ἀνάγκης ἐπεται. πάντ' οὖν ταῦτα καὶ συναύξεται, καὶ συμμειοῦται, καὶ τελειοῦται, καὶ καθαιρεῖται πάνθ' ἡμα, καὶ τὸ βλάπτον ὅτιον ἐν ἐξ αὐτῶν εἰδὺς καὶ ἄλλα σύμπαντα βλάπτει, τό τ' ὠφελοῦν ὡσαύτως ἕπαντα ὠφελεῖ. καὶ δὴ-λον, ὥς καὶ διὰ τοῦτο μίαν ἀνάγκη τέλῃν εἶναι περὶ σύμ-παντα ταῦτα. τί δὴ τούτων ἐστὶ τὸ πρῶτον τε καὶ ἀπλῶς ἀγαθὸν τοῦ σώματος, οὐδὲν μὲν ἐγείρει, τό γε τῶν εἶναι, λέγειν, ἵνα δὲ μὴδὲ τοῦτ' ἐνδὲν, προσθήσῃ. σώματος

que sive apparatus, sive actionis, utcumque vocare libet, virtus quaedam est bonus habitus, actionis vero naturalis virtus robur est, idem autem est virtus, perfectio et cujusque rei bonum, quod illius primum atque simpliciter bonum nominatur. Ambo sane et propter eadem deteriores melioresve redduntur, bonus namque habitus salubris, ut ante dictum est, affectio nominatur. Si quis rursus manifeste debilis sit, roboris infirmitas imbecillitasque dicetur: pulchritudo praeterea priora, posteriora deformitas necessario comitatur. Haec plane omnia simul crescunt, simul minuuntur, et perficiuntur simul omnia, simulque delentur; quodque istorum unum laeserit, quicquid fuerit, statim et reliqua omnia laedit; contra quod juvat, pariter et omnia juverit. Atqui ex dictis jam unam circa haec omnia artem necessario versari elucescit. Quod istorum autem princeps simpliciterque corporis bonum sit, nihil in praesentia attinet dicere; sed tamen, ne id quoque sermone deficiat, subjungam. Corporis

Ed. Chart. VI. [17.]

Ed. Basf. IV. (291.)

ἀγαθὸν ἀπλῶς καὶ πρῶτον, οὐ μάλιστα δεόμεθα, τελειότης τῆς ἐνεργείας ἐστίν, ὅπερ δὴ ῥώμην τε καὶ ἰσχύον ὀνομάζουσιν, ἑλλειπτικῶς ἐρμηνεύοντες· ἐχρῆν γὰρ αὐτοὺς, οὐ ῥώμην ἀπλῶς, ἀλλ' ἐνεργείας ῥώμην, οὐδ' ἰσχύον ἀπλῶς, ἀλλ' ἐνεργείας ἰσχύον εἰπεῖν. ἐξῆς δὲ τούτων δεύτερον οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ καθ' ἑαυτὸ τοῦ σώματος ἀγαθόν, ἀλλ' ὅτι γὰρ τὸ πρῶτόν τε καὶ καθ' ἑαυτὸ τοιοῦτον δέχεται πάντως εἰς γένεσιν. ὅλον ἢ τῆς ὑγείας ἐστὶν εὐεξία, ἣν καὶ αὐτὴν πάλιν ἑλλειπτικῶς ὀνομάζοντες ἀφορμὴν σοφισμάτων παρέχουσιν· δέον γὰρ εὐεξίαν ὑγείας εἰπεῖν, οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀπλῶς εὐεξίαν ὀνομάζουσιν. ἔπεται δ' ἐξ ἀνάγκης τῆς τὸ κάλλος, ἄλλο τι γένος· ἔπεται ἐκείνοις τρίτον ἀγαθὸν σώματος. ὥστε οὕτε ὁμογενῆ τὰ τοῦ σώματος ἀγαθὰ, καθάπερ οὐδὲ τὰ τῆς ψυχῆς, οὐθ' ὁμοίως λέγεται ἅπαντα, ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς πρῶτόν τε καὶ καθ' ἑαυτὸ, τὸ δ' ὡς αἰνιον ἐκείνου, τὸ δ' ὡς ἐξ ἀνάγκης ἐπόμενον. τίνος οὖν τούτων τῶν τριῶν ἢ περὶ τὸ σῶμα τέχνη πρῶτη ἐστὶ δη-

bonum absolutissimum atque primarium, quo egemus potissimum, actionum perfectio est, quod sane robur vimque imperfecte enunciantes nominant, siquidem heos oportebat non robur simpliciter, sed actionum robur, neque vim simpliciter, sed actionum vim nuncupare. Deinceps vero post secundum non simpliciter neque per se corporis bonum, sed quoniam primo et per se huiusmodi bono ad sui creationem actionum robur indiget, sanitatis est bonus habitus, quem et ipsum iterum imperfecto nominantes cavillationibus ansam praebuere; sanitatis enim bonum habitum quum dicere debeant, non ita, sed absolute bonum habitum vocant. Hunc necessario pulchritudo sequitur, aliud quoddam ab illis et tertium corporis bonum. Quare corporis bona aequae ac animae neque unius generis sunt neque similiter omnia dicuntur, sed unum quidem ut primum atque per se, alterum tanquam illius causa, tertium vero ut necessario consequens. Igitur cuius horum trium ars corpus gubernans

Ed. Chart. VI. [17.]

Ed. Bas. IV. (291.)

μιουργός; ἅπα γε τῆς ὑγείας, ἢ τῆς ἐνεργείας, ἢ τοῦ κάλλους; ὅτι μὲν γὰρ ἐξ ἀνάγκης ὠφελήσει τε καὶ ποιήσει τὰ τρία, καὶ ἔν ἐξ αὐτῶν ὁτιοῦν ὠφελεῖ, πρόδηλον ἤδη γίγνεται. εἴτε γὰρ τὴν ἐνέργειαν, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὴν ὑγείαν τε καὶ τὸ κάλλος· ἢ μὲν γὰρ οὐχ οἷα τέ ἐστιν χωρὶς τῆς ποιούσης αὐτὴν αἰτίας γενέσθαι, τὸ κάλλος δ' ἐξ ἀνάγκης ἔπεται· εἴτε τὴν ὑγείαν, εὐθὺς καὶ τὴν ἐνέργειαν, καὶ τὸ κάλλος· ἅμα γὰρ ἦν ταύτης ἔργον· καὶ μὴν εἰ τὸ κάλλος ποιοῖ, πάντως πού καὶ τὴν ὑγείαν προπαύσκει, εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τὴν ἐνέργειαν.

Κεφ. ις'. Ἀλλὰ τί τὸ πρῶτως ἐστὶν ὑπὸ τοῦ τεχνικοῦ γιγνόμενον, ὃ λόγος ἐπόθει θηρᾶσαι. καὶ δὴ φαίνεται σαφῶς ἤδη διὰ τῶν εἰρημένων ἢ μὲν τέχνη τὴν ὑγείαν ἐργαζομένη, ταύτη δ' ἐξ ἀνάγκης ἐνέργειά τε καὶ τὸ φυσικὸν κάλλος ἀκολουθεῖ. ὅπου γὰρ πρῶτον ἐνεργῶν ὁ τεχνίτης ἵσταται, τοῦτ' ἐστὶν αὐτοῦ τὸ τέλος, ἵσταται δὲ ἐν ᾧ τὴν κατὰ φύσιν ἐργάσασθαι θιάθεσιν, ἀφ' ἧς ἐνεργούμεν, ὅπερ

primarius opifex est? num sanitatis, an actionis, an pulchritudinis? Supra enim jam patuit, etiam si istorum uni tantum, quodcumque malis, profueris, necessario cunctis tribus profuturum. Nam si actionem juvabis, et sanitatem, et pulchritudinem necessario juvabis; quandoquidem ea sine causa ipsam producente consistere nequit, pulchritudo vero necessario subsequitur. Item si sanitati proderis, illico et actioni et pulchritudini proderis, etenim utraque ab ea profluit: qui vero pulchritudinem creat, procul dubio et sanitatem ante creaverat: si eam, itidem et actionem.

Cap. XVI. Verum quod primum ab artifice fiat, sermo noster vestigare cupiebat. Atqui jam ex supra positis manifeste ars sanitatem efficere videtur, hanc vero naturalis pulchritudo actioque sequatur necesse est; quod enim primum artifex quum fecerit acquiescit, id ejus plane finis est: at naturali affectione, per quam agimus, restituta conquiescit, ea vero sanitas erat: quum quum

Ed. Chart. VI. [17.18.]

Ed. Basf. IV. (391.)

ἦν ὑγίεια, ταύτην δ' ἐργασάμενος οὐδὲν ἔτι ποιεῖ περὶ τὴν ἐνέργειαν, ἢ τὸ κάλλος, ἔπεται γὰρ ἐξ ἀνάγκης ἐπεὶ αὐτὸς καὶ ὁ τεχνίτης μὴ θέλῃ, [18] καὶ κωλύσαι γ' αὐτὰ τῷ τεχνίτῃ παντάπασιν ἀδύνατον, ἅπαξ γὰρ τὴν ὑγίαν ἐργασάμενος, αὐτὴν μέντοι τὴν ὑγίαν ἐπ' αὐτῷ κωλύειν ἐστίν. εἰ δὲ γέ πη διαφθείρειεν αὐτὴν, οὐκ ἐστίν ἐπ' αὐτῷ τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν ἢ τὸ κάλλος ἐκπορίσαι τῷ σώματι. τὴν οὖν περὶ τὸ σῶμα τέχνην, ἣν τις ἂν ᾗ, περὶ μὲν τὴν ὑγίαν ἀπάντων πρώτην τε καὶ καθ' ἑαυτὴν πραγματευομένη φασιόν, ἐφεξῆς δὲ κατὰ τι συμβεβηκὸς τὴν τ' ἐνέργειαν καὶ τὸ κάλλος, οὐ μὴν ἀτελής γὰρ τι τούτων οὐδὲν, οὐδ' ἑλλιπὲς, ἀλλὰ τέλει, καὶ πλήρη, καὶ ἄκρῃ. ὅπως μὲν οὖν ἐσσι πολλὰ τοῦ σώματος ἀγαθὰ, καὶ πῶς ἔν, ὅτε τε μὴ πάντων ὡσαύτως ἢ περὶ τὸ σῶμα τέχνη ὑπεφρόνταται, ἀλλὰ τοῦ μὲν καθ' αὐτό, τοῦ δὲ κατὰ συμβεβηκὸς, αὐτάρ πως δῶδεικται.

Κεφ. ιζ'. Διὰ τί δ' οὐκ ἐνδέχεται κατ' οὐδεμίαν ὕλην ἄλλην μὲν τέχνην τοῦ τέλους δημιουργόν, ἐτέραν δ' εἶναι

induxit, nihil ultra circa actionem pulchritudinemve laborat, accedunt enim hae vel invito artifice, ipsisque aditum intercludere, quum semel sanitatem creaverit, prorsus nequit. Ipsam plane sanitatem impedire in ipso artifice positum est: quod si ipsam corruerit, naturales actiones aut pulchritudinem corpori adipisci nullo anquam pacto valebit. Artem itaque corpus tractantem, qualiscunque sit, circa sanitatem omnium primam atque per se negotiari asserendum est, deinceps accedit, ut de actione pulchritudineque curam habeat; neque vero ullum istorum imperfectum mancumque est, sed perfecta, cummulata ac summa sunt. Quomodo igitur plura sint corporis bona, quomodo unum, quodque non omnium aequae ars corporis curam habeat, sed unius per se, ex accidenti aliorum, abunde disertum est.

Cap. XVII. Jam vero et illa ostendere conabor, quare in nulla ars materia una finis effectrix, altera

Ed. Chart. VI. [18.]

Ed. Bas. IV. (291.)

τὴν φυλάττουσαν, ἥδη καὶ ταῦτα πειράσομαι δεικνύναι. καὶ
 πρῶτον μὲν, ὥς οὐδὲ τὸ παράδειγμα αὐτοῖς ὁμολογεῖ τὸ
 σφείτερον, ἐπιδείξω, μετὰ ταῦτα δὲ, ὥς οὐδὲ ἡ τῶν πραγ-
 μάτων αὐτῶν φύσις. εἴπερ γὰρ ἄλλης μὲν ἔστι τέχνης ὑπό-
 δημα ποιήσασθαι, τὸ δ' ἠπῆσασθαι τοῦτο παθὼν εἰτέρας,
 οὐπω τὴν τρίτην ἐνταῦθα τέχνην ἐπέδειξαν ἡμῖν, τὴν φυ-
 λακτικὴν. ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν ἱματίων, εἴπερ εἰτέρας
 μὲν ἔστι τέχνης ἠπῆσασθαι, δημιουργῆσαι δ' εἰτέρας, ἡ
 τρίτη καὶ ἐνταῦθα τίς ἐστιν ἡ φυλακτικὴ, λέγειν οὐχ ἔξουσιν.
 ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἡμετέρων σωμάτων, καὶ ὅλως τῶν ὑπὸ
 φύσει διοικουμένων, ἡ μὲν, ὅλον δημιουργικὴ, ἡ φύσις
 ἐστὶν ἀνάλογον ὑφαντικῇ τε καὶ σκυτατομικῇ, τὸ πονήσαν
 δ' ἐπανορθοῦται γεωργός τε καὶ ἱατρός· ἀνάλογον οὖν καὶ
 οἶδε τῶν ῥάπτουσι τὰ ἱμάτια καὶ τῶν τὰ παλαιὰ τῶν ὑπο-
 δημάτων ἐπανορθουμένων. τὸ δὲ φυλάττειν ἱμάτιον ἢ
 ὑπόδημα καταθέμενον ἐπὶ τῆς οἰκίας, ὅπως μὴ κλαπείη
 πρὸς τινος, ἢ ὑπὸ μυῶν καταβρωθείη, τάχα μὲν οὐδὲ
 τέχνης ἐστὶν οὐδεμιᾶς, ἀλλ' ἐπιμελείας μόντης. εἰ δ' ἄρα

conservatrix reperiatur: statimque ab initio neque illo-
 rum exemplum, qui in hac fuere sententia, neque rerum
 praeterea ipsarum naturam ipsis favere declarabo. Si
 alterius enim artis est calceum conficere, alterius labe-
 factatum refarcire, nondum tertiam hic artem conservatri-
 cem nobis ostenderunt: pariter et in vestibus, si alterius
 quidem artis est eas refarcire, alterius autem conficere,
 quatenam et in his tertia sit ars conservatrix, explicare
 non poterunt. In nostris profecto corporibus, universim-
 que in his, quae a natura reguntur, veluti effectrix uti-
 que natura est, textoriae corariaeque proportionem respon-
 dens. Vitiosum autem corpus inflaurant agricola et
 medicus, qui et ipsi vestes facienti et veteres calceos
 inflauranti similes sunt. Vestem autem calceumve in con-
 clavi reponendo custodire, ne aut a quopiam surripitur,
 aut a muribus erodatur, id neque ullius forsitan artis,
 sed solius est diligentiae. Quod si horum conservatricem

Ed. Chart. VI. [18. 19.]

Ed. Basf. IV. (291.)

καὶ τέχνην τινὲς εἶναι βούλονται φυλακτικὴν αὐτῶν, αἱ τοιαῦται τέχναι τοῖς ἀνθρώποις ἢ στρατηγικῇ τέ εἰσι καὶ ἢ πολιτικῇ, καὶ πρὸς ταύταις ἢ τε τῶν θυρωρῶν, εἰ βούλῃσι, καὶ τῶν ἄλλων φυλακῶν. ἵνα γὰρ μήτε ἐπὶ τοῖς πολεμίοις ᾖμεν, ἢ ὅλως τοῖς πονηροῖς ἀνθρώποις, μήτ' ἐπὶ τοῖς θηρίοις, οἰκίας τε καὶ πόλεις οἰκοδομησάμεθα, καὶ τείχη περιεβαλόμεθα, καὶ στρατηγοὺς καὶ ἄρχοντας ἀπεδείξαμεν. ἀλλ' οὐ τοιαύτην τινα ἐζητοῦμεν τέχνην ὑγείας φυλακτικῆς, ἀλλ' ἥτις, οἷμας, περὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου πραγματευομένη τι, μὴ κατὰ συμβεβηκός, ἀλλὰ καθ' αὐτὸ, σῶον αὐτὸ καὶ ὑγιαῖνον ἀποδείκνυσιν. ἐκάστη δὲ τῶν νῦν εἰρημένων οὐκ αὐτὴ καθ' αὐτὴν ὑγείας ἐστὶ φύλαξ, ἀλλ' ἐπειδὴ συμβέβηκεν τῷ μὴ σφαγέντι μήθ' ὑπὸ θηρίου καὶ ταβρωθέντι φυλάττεσθαι τὴν ὑγίαν, ὥσπερ οὖν καὶ ὅλην τὴν ζωὴν, διὰ τοῦτο κατὰ τι συμβεβηκός, οὐ πρῶτως, οὐδὲ κατὰ τὸν ἴδιον λόγον, ἐκατέρα τῶν τοιούτων τεχνῶν ὑγείας γίνεταί φύλαξ.

Κεφ. ιη'. [19] Ἡ πρώτη οὖν ὑγίαν φυλάττουσα κατὰ

artem esse quidam velint, tales apud homines artes sunt imperatoria reique publicae gubernatoria, et praeter has, si placet, oſſiariorum caeterorumque custodum: ut enim ne inter hostes, aut prorsus ne inter sceleratos homines ferasque bestias versaremur, aedes civitatesque construximus, et muros circumdedimus, imperatores ac principes creavimus. Sed non istarum similem sanitatis conservatricem artem acquisivimus, sed eam, quae (ut puto) in humanum corpus aliquid agens, non ex accidenti, sed per se incolume ipsum valensque praestet: et proxime dictae singulae non ipsae per se sanitatem custodiunt, sed eo, quia homini non jugulato neque a fera discripto sanitatem servari, quemadmodum et totam vitam, contingit: idcirco ex quodam accidenti, non primo, neque ex sua ipsius ratione, harum utraque artium sanitatem conservat.

Cap. XVIII. Igitur sanitatem praecipue ex sui ra-

Ed. Chart. VI. [19.]

Ed. Basf. IV. (291. 292.)

τὸν ἑαυτῆς λόγον ἐν τίσιν ἔξει τὴν πραγματείαν; ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, μήτ' ἐν τοῖς οὐκ ἐξ ἀνάγκης ὁμιλοῦσι τῷ σώματι, μήτ' ἐξ ἀνάγκης ἐν τοῖς οὐδὲν διατιθεῖσιν, ἀλλ' ἐν οἷς τε διατρίβει πάντως τὸ σῶμα, καὶ ἡμεῖς μὴ βουλόμεθα, καὶ τούτων τοῖς ὠφελείῃς ἢ βλάβειν δυναμένοις, ἐν τούτοις τε καὶ περὶ ταῦτα πραγματεύεσθαι. ξίφεσι μὲν οὖν, καὶ θηρίοις, καὶ κρηματοῖς, καὶ βρόχοις οὐκ ἐξ ἀνάγκης περιπίπτει τὸ σῶμα, ἀλλὰ τῷ περιέχοντι (292) ἄλλοι κατὰ διττὸν τρόπον ἐξ ἀνάγκης ὁμιλεῖ, καὶ πάντῃ περιεχυμένῳ, καὶ διὰ τῆς εἰσπονῆς ἔλκομένῳ, καὶ μὲν δὴ καὶ ὕπνος, καὶ ἐργηγορσίς, ἡσυχία τε καὶ κίνησις ἐκ τῶν τοιούτων ἐστίν, ἀνάγκη γὰρ ἢ ὑπνοῦν, ἢ ἐργηγορῆσαι, ἢ ἡσυχάζειν, ἢ κινεῖσθαι, ὥσπερ οὖν καὶ λιμώττειν, καὶ ἐσθίειν, καὶ διψᾶν, ἢ πίνειν, ἢ τινα μεταξὺ τούτων ἔχειν κατάστασιν. αἱ δὲ τῆς κοίτης διαφοραὶ καὶ τῶν ἱματίων οὐκ ἀναγκαῖαι πᾶσαι. κλίνη γὰρ ἐλαφυνέπους οὐδὲν οὐτ' ὠφελεῖ τὴν ὑγίειαν, οὔτε βλάβει, κατὰ ταῦτά δὲ καὶ σκίμπους εὐτε-

lione conservans quibus continebitur? Ut mea quidem fort sententia, neque illis, quae non necessario corporibus nostris adhaerent, neque illis, quae nullam in partem necessario corpora nostra permulant, sed illis, quibus, velimus nolimus, corpus nostrum omnino utitur, et eorum illis, quae juvare aut officere valeant: in iis, inquam, et circa haec tuendae sanitatis artem versari arbitramur. In gladios enim, aut feras, aut laqueos, aut praecipitia non necessario corpora nostra incurrunt, sed in ambiente aëre duplici ratione versantur, et quoniam corpori undique circumfusus est, et quoniam per inspirationem ducitur. Atqui somnus et vigilia, quies item et motio in horum numero ponitur: necesse namque est aut dormire, aut vigilare, quiescere aut motu exerceri, perinde esurire et cibum capere, sitire ac bibere, aut inter haec mediani obtinere constitutionem. Cubilium autem discrimina ac vestimentorum non omnia necessaria sunt. Eburneis namque pedibus lectulus aut grabatus ignobilis nihil sanitati prodest, aut officit, neque

Ed. Chart. VI. [19.]

Ed. Bas. IV. (292.)

λῆς, καὶ ἱματίοις εὐτελέσιν ἢ πολυτελέσιν, ἢ τοῖς σκεύε-
σιν ὑαλίνοις, ἢ χρυσοῖς, ἢ ἀργυροῖς, ἢ ξυλίνοις χρῆσθαι,
καὶ παιδας ἔχειν εὐμόρφους ἢ αἰσχροὺς τοὺς ὑπηρετιουμέ-
τους, ἢ μηδ' ὅλως ἔχειν, ἀλλ' ἑαυτῶ διακονεῖσθαι ταῦτα
μὲν γὰρ οὐδὲν οὐτ' ὠφελεῖν οὐτε βλάπτειν ἡμᾶς πέφυκεν,
οὐτε καθ' ἑαυτὰ καὶ πρώτως, οὔτε κατὰ συμβεβηκός. ἀλλὰ
δὲ θερμός ἢ ψυχρός, ἰδίωματά τε καὶ πόματα, καὶ ἡρε-
μία, καὶ κίνησις, ἐργήγοροις τε καὶ ἵππος ἐξ ἀνάγκης
ὠφελεῖ καὶ βλάπτει κατὰ τὴν ἑαυτῶν δύναμιν. ἱμάτιον δὲ
τρύχινον ἐν χειμῶνι, καὶ βαρὺ καὶ πνιγῶδες ἐν τῷ θέρει
βλάπτει μὲν ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός τῷ τε κρύει
καὶ θάλλει τιμωρεῖται.

Κεφ. ιθ'. Ταῦτ' οὖν, ὅσα καθ' αὐτὰ δύναμιν ἔχει
βλάβης τινός ἢ τῆς ὠφελείας, ὃ τῆς ὑγείας προνοούμενος
ἐπισκοπεῖται. πῶς καὶ τίνα τρόπον; ἐπειδὴ μὲν ἰκανὸς
ἦδη τὸ σῶμα κενώσεως ἔχῃ, καὶ κίνδυνος ἦκῃ βλάβης αἰ-
σθητῆς, τρέφεσθαι κελεύων· ἐπειδὴ δὲ ζημιῶνται μᾶλλον

viliūm aut sumptuosarum vestium usus: non vitrea vasa,
aut aurea, aut argentea, aut lignea possidere: non libe-
ros habere formosos, aut deformium servorum turbae
dominari, aut servis plane carentem ipsum sibi mini-
strare. Ista mehercule prodesse nobis vel obesse ipsorum
ratione atque primario, aut ex accidenti, neutiquam apta
sunt. At calidus aër aut frigidus, esca et potus, re-
quies et motio, vigiliae somnique suis ipsorum viri-
bus necessario corporibus nostris utilitatem aut noxam
asserunt. Vestimentum lacerum ac leve hyeme, grave
autem aestuosumque aestate laedit quidem ex necessitate,
ex accidenti vero frigore et calore divexat.

Cap. XIX. Haec itaque, quaecunque per se laedendi
juvandique potestatem habent, sanitatis curam habens spe-
culatur. At quomodo, quave ratione? Posteaquam satis
abunde corpus inanitum est, sensibilisque nocumenti disci-
men impendit, alimentum sumere iubens; postquam

Ed. Chart. VI. [191 20.]

Ed. Bas. IV. (292.)

τοῦ μέτρου, καὶ κίνδυνος ἢ κινταῦσθαι ἤδη βλαβῆναι, πί-
νειν ἀξιῶν· οὕτω δὲ καὶ γυμνάζων, ἐπειδὴν ῥῶσαι μὲν
βούληται τὴν διοικοῦσαν ἡμῶς δύναμιν, ἐκκαθᾶραι τε τὰ
κατὰ λεπτοὺς πόρους, ἡσυχάζειν δὲ προστάττων, ἐπειδὴν
ἦτοι κάμνειν πρὸς τῶν γυμνασίων αἰσθεται, ἢ διαφορεῖ-
σθαι τὸ σῶμα πέρα τοῦ προσήκοτος, ἀλλὰ καὶ τὴν γα-
στέρα λαπαττωσιν μὲν, ἣν ἰσχηται, κατέχων δὲ, ἣν ἐκτενέ-
ται, καὶ τὰ ἄλλα δὴ πάντα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον
ἕκαστα πραγματεύμενος, ἐπὶ κεφαλῇ τῶδε προσέχων τὸν
τοῦν, ἐπειδὴν μὲν ἀκριβῶς ἔχη καὶ ὑγιῶς τὸ σῶμα, μηδὲν
νεωτερίζειν, ἐπειδὴν δὲ κατὰ τι τῆς ἀκριβοῦς ἐξιστῆται
συμμετρίας, εὐθὺς ἀντισύγειν τὸ λεῖπον, πρὶν μερίλην γα-
νέσθαι τὴν εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐκτροπὴν, ὥσπερ ἂν εἰ τὰς
πρόκας ἐκρεοῦσας ἱματίου τινός, οὐχ ἅμα πάσας οὐδ'
ἀθροῦς, ἀλλὰ κατ' ἐκάστην ἡμέραν μίαν, ὃ τοῦτο ἔργον
πρᾶκτομενος ὥστε παρεδρεύων, ὥς λανθάνειν τοὺς πολλοὺς
τὴν ἐπαπόρ[20]θωσιν ὑπὸ σμικρότητος. τοιοῦτον γὰρ τινα
χρὴ καὶ τὸν τοῖς ὑγιαίνουσιν ἐπεσιῶτα τεχνίτην εἶναι, σμι-

ultra modum exaruit, atque hinc jam noxae periculum
inflat, potum accipere praescipiens: item et corpus exer-
cens, quum nostri moderatricem facultatem robustam
praeflare, excrementaque angustis meatibus intrusa erueri
voluerit, quietem vero imperans, quum exercitatione
corpus lassari, aut ultra quam conveniat digeri senserit;
alvum praeterea ducens, quum suppressa est, nimis autem
citata cohibens; aliaque in hunc modum omnia agens,
et in summa id ante oculos habens, ut in corpore exacte
sano ac valido nihil novare audeat, quum vero aliquan-
tulum exquisitam moderationem transierit, continuo, quod
deficit, priusquam latius malum serpat, refarciat, per-
inde ac si subtenimis fila ex aliqua veste non simul
omnia, sed singulis diebus singula excidentia, qui huius
rei praest, assidens illico reponat, adeo ut huiusmodi
correctio atque emendatio multorum notitiam prae exi-
guitate subterfugiat. Talem medius fidius et bene valen-
tibus praefectum artificem esse opus est, minimae cujus-

Ed. Chart. VI. [20.]

Ed. Bas. IV. (192.)

κρῦς διαφθορᾶς καὶ βλάβης αἰσθητικόν τε ἅμα καὶ ἐπανορθω-
 τικόν. εἰ δὲ γ' ἀπαθὲς ἔμενε πάντη τὸ σῶμα καὶ τοιοῦ-
 τον, οἷόν περ ὁ ποιήσας αὐτὸ τεχνίτης ἀπέλειπεν, οὐκ ἂν
 ἔδεικτο τοῦ διαπαντός ἐπανορθουμένου. ἐνὶ δ' ἐπειδὴ διαφ-
 ρεῖ τε καὶ φθίρεται, δεῖκαί τις ἐπιστάτου παρεδρεύον-
 τος, ὃς καὶ γνωριεῖ τὸ κενούμενον, ὁποῖόν τ' ἐστὶν καὶ
 ὁπόσον, ἰάσεται τε παραχρῆμα, τοιοῦτόν τε καὶ τοσοῦτον
 ἕτερον ἀντιστάγων. ἀποδέει τὸ κατὰ φύσιν ὑγρόν; ἐπάρ-
 δειν χρὴ τὴν ἰσὴν ὑγρότητα, πόμα παρέχοντα. διαφορεῖται
 τὲ θερμόν; ἀντιστάγειν χρὴ τοσοῦτον ἕτερον. ἐκκενοῦται τὸ
 στερεόν; ἤδη καιρὸς τρέφειν. ἐνὶ λόγῳ τὸ διαφοροούμενον
 καὶ ἀπολλύμενον ἐπανορθοῦσθαι κατὰ βραχὺ πρὸ τοῦ τοῖς
 πολλοῖς γενέσθαι κατάφωρον.

Κεφ. κ'. Ὡς περ οὖν εἰ δύο τινὲς πύθαι ὄντε τετρη-
 μέναι πολλαχόθεν, μεστὰ μὲν ἄμφω τὰ πρῶτα, κενούμεναι
 δ' ὁμοίως ὑπὸ τῶν ἑκροῶν, εἴη δὲ τῶ μὲν ἐπιστάτῳ τις
 δεῖ προσεδρεύων, ἐπαντλῶν ἴσον ἐκάστοτε τῇ κενουμένῃ,

que differentiæ ac noxæ observatorem juxta atque
 emendatorem. Verum si ex toto integrum illaefumque
 corpus duraret taleque, quale ipsum ab initio creator
 fabricatus reliquit, nequaquam correctore semper egui-
 set. At nunc, quum diffluat semper atque dispercat, ali-
 quo præsente observatore indiget, qui et quod dissipatur,
 quantum qualeque sit, cogniturus est, illicoque tale ac
 tantum vicissim reponens instaurabit. Insitum humidum
 dilabitur; tantumdem humoris, potum exhibens, irrigato.
 Calidum digeritur; tantumdem caloris addito. Solidum
 consumitur; jam alendi instat occasio. Ut semel dicam,
 quod discutitur atque evanescit, ingeri paulatim at-
 que reponi, antequam in multorum notitiam veniat,
 opus est.

Cap. XX. Igitur quemadmodum, si duo cogites dolia
 multis in locis foraminibus terebrata, ambo æque ab
 initio plena, pariterque per illa spiramina hac atque
 illac perfluentia, horumque alterius quidam curam gerens
 semperque assidens tantum vicissim ingerat, quantum ela-

Ed. Chart. VI. [20.]

Ed. Bas. IV. (292.)

Θατέρῳ δὲ, πρὶν ἰκανῶς ἐκκενωθῆναι, μηδεὶς παρεῖη, τηρικαῦτα δ' ἐξαίφνης ἐπιστάς τις ἀθρόως πληρώσειεν, εὐδηλον ὡς τὸν μὲν ἕτερον τῶν πύθων οὐδέποτε ἐκκενοῦσθαι τε καὶ πληροῦσθαι, τὸν δ' ἕτερον ἄμφω ταῦτα πύσχειν οἱ πολλοὶ τῶν θεωμένων ἔροῦσιν, οὕτως ἔχει καὶ πρὸς τῶν ὑγιαίνοντων τε καὶ νοσούντων σωμάτων. ἐπανορθοῦνται μὲν ἄμφω ταῦτα μία τέχνη καὶ καθ' ἓνα τρόπον, ἀντεισάγουσα τὸ λείπον, ἢ διαφορὰ δὲ ἐν τῇ ποσὶ τῆς ἐπανορθώσεως, οὐκ ἐν τῇ ποιῇ.

Κεφ. κα'. Καὶ μὴν ἡ κατὰ τὸ ποσὸν ἐν τοῖς γιγνομένοις διαφορὰ μιᾶς ἐστὶ τέχνης· εἰ δὲ γ' ἄλλης ἔσσεσθαι μέλλοι, πάντως χρὴ παραλλάξαι τῇ ποιῇ. εἰ δ', ὅτι τοῦ μὲν ἐφθάσεν ἐκμῆναι πολλὰ, πρὶν ἀφικέσθαι τὸν τεχνίτην, ὁ δ' ἕτερος, ὡς παρεδρεύοντος, εὐτυχήσας αὐτῷ, μεστὸς διαφυλάττεται, τούτου χάριν ἡγῆ διττὸν εἶναι τὸν τρόπον τῆς ἐπανορθώσεως, οὐκ ὁρθῶς ἔγνωκας. οὐ γὰρ ἄλλη μὲν τέχνη μία ἀντεισάγει κρόκην ἐκρυσῖσαν, ἄλλη

bitor, alterum vero, antequam valde inanitum est, nemo custodiat, postea quispiam repente superveniens semel totum impleat, clarissime constat, doliorum istorum primum neque inaniri neque replei unquam, alterum vero ambo haec pati a multis inspectantibus testatum iri: ita quoque in sanis aegrotisque corporibus res habet. Utrumque enim vitium ars una modo uno emendat, quod deficit scilicet instaurans: in quanto vero, non in quali, emendationis differentia versatur.

Cap. XXI. Atqui secundum quantum in his quae sunt, differentia ad unam artem pertinet; quod si alterius artis esse debeat, prorsus qualitate differat oportet. Quod si propterea geminum esse emendationis modum arbitraris, quod ab uno dolio multum prius effluerit, quam artifex custos accefferit, alterum custodem semper assistantem, quae sua bona fortuna fuit, nactum plenum conservatur, haud recte sentis. Neque enim alia ars unum subteminis filum, quod exciderit, reponit,

Ed. Chart. VI. [20. 21.]

Ed. Bas. IV. (192.)

ὁ δὲ τρεῖς, ἢ τέσσαρας, ἢ πεντακοσίας, οὐδ' ἄλλη μὲν τέχνη σμικρὸν τι τοῦ τοίχου πονήσαν ἐπανορθοῦται, μεῖζον δ' αὐτοῦ πάθος ἐτέραν ἐπιζητεῖ τέχνην· ἐπὶ γὰρ τῷ τρόπῳ ὃ γέγονεν ἕκαστον τῶν ὄντων, τοῦτο καὶ φθειρόμενον ἐπανορθοῦται. κρόκαι στήμοσι διαπλακείσαι ποιοῦσιν ἰμάτιον. ἂν οὖν ἢ παθεῖν ἄξω τούτων ἰμάτιον, ἢ λαθῆναι δυνατόν; δεῖ δὴ πάντως, εἰ γε πάσχει τι πάθος, ἤτοι στήμονα παθεῖν, ἢ κρόκην, ἢ συναμφοτέρα, ἵασίν τε μίαν εἶναι τὴν κρόκην αἰεὶ διαπλεκομένην τῷ στήμονι μιμῆσαι τῆς γενέσεως.

Κεφ. κβ'. [21] Ἄλλ' αὖ κατὰ μέρος ἐνέργειαι τοὺς πολλοὺς ἐξαπατῶσιν, οὐ δυναμένους θεάσασθαι τὸ καθόλου. μεθύδου γὰρ ἤδη λογικῆς τὸ τοιοῦτον, ἦν οὐτ' ἔμαθον, οὐτ' ἤσκησαν οἱ τολμῶντες ἐκάστης ἡμέρας εἰς τὰ προβλήματα λέγειν. ἄμεινον γὰρ ἦν, εἴπερ ἤδεσαν ἐκείτην, διδάξαι τοὺς μαθητὰς ἅπαξ, οὐ μικρὰ προβλήματα διέρχεσθαι. ὁ μὲν γὰρ ἐκείτην μαθὼν οὐδὲν ἔτι δεῖται τῶν μυρίων, ἑαυτῷ γε πάντα καλῶς διαιρεῖσθαι δυνάμετος·

alia tria aut quatuor aut quingenta, neque alia ars parietis particulam ruentem fulcit communisque, alia magnam ejus partem collapsam restituit: quo enim modo res unaquaeque a principio constructa est, eodem etiam corrupta instauratur. Subtemen flamini intertextum vestem facit. Num igitur praeter haec vestis pati, aut praeter haec emendari potest? Opus plane est, si quid vestis damni faciat, aut flamen, aut subtemen, aut utrumque pati, unamque esse emendandi viam, quae subtemen semper flamini implicet, quo ejus ab initio compositionem imitetur.

Cap. XXII. Sed singulares actiones multis imponunt universale contemplari nequeuntibus. Id enim rationalis methodi munus est, quam neque didicerunt, neque pertractarunt isti, qui quotidie de propositis blaterantes disputare audent. Satius enim, siquidem eam novissent, ipsis foret eam semel discipulos docere, non infinita proposita discutere; nam qui eam rite percepit, non amplius infinitis eget, sibi ipsi omnia recte dividere

Ed. Chart. VI. [21.]

Ed. Bas. IV. (292.)

ὁ δ' ἀγνοῶν ἐπὶ τῇ μέθοδον πρὸς τῷ μὴ γηνώσκειν, εἰ
 κακῶς εἴρηται τὰ μυρία, παμπόλλων ἐστὶ προβλημάτων, ὧν
 οὐκ ἀπήκοον, ἐπιδεῆς ἔστιν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὁδοῦ τε πᾶ-
 ρεργον ἡμῖν εἰρήσθω πρὸς γε τοὺς ἐκώστης ἡμέρας εἰς τὰ
 προβλήματα λέγοντας τοῖς μαθηταῖς, οὔτε δ' αὐτοὺς εἰδού-
 τας ὅ τι λέγουσιν, ἔστ' ἂν ἀμαθεῖς τε ἅμα καὶ ἀγύμναστοι
 τοῦ κριτηρίου. καὶ γὰρ οὗν κῆνταῦθα πότερον ταῖς κατὰ
 μέρος ἐνεργείαις ἢ ταῖς καθόλου διακριτέον ἐστὶ τὰς
 τέχνας ἀπ' ἀλλήλων, ἢ τοῦτο μὲν οὐχί, τοῖς σκοποῖς δὲ
 καὶ τοῖς τέλει, ἢ μὴδὲ τούτοις, ἀλλὰ ταῖς ὕλαις τε καὶ
 τοῖς ὀργάνοις, καὶ ταῖς ἀρχαῖς, καὶ τῇ θεωρίᾳ μὴδ' ὅλως
 ἀπεφάμενοι, ληροῦσιν ὑπὲρ ὧν οὐκ ἴσασιν. ἄμεινον οὖν
 ἰσως ἐστὶ καὶ ἡμᾶς, ἐπειδὴ περ ἅπαξ ὑπέσχημέν σοι τὸν
 ἀθλον τοῦτον ἐκτελέσαι, διελθεῖν τε καὶ περὶ τῶν ῥηθί-
 των ἀπάντων ὡς οἶόν τε διὰ βραχυτάτων, ἀρξαμένους αὖ-
 θις ἀπὸ τῶν κατὰ μέρος ἐνεργειῶν.

Κεφ. γ'. Ἔστιν οὖν τις ἐνέργεια κατὰ μέρος, ἢ
 χρώμενοι τὰ βλέφαρα τῶν ὀφθαλμῶν ἀναβρέαπτους, ἐτέρα

valens. At eam methodum ignorans, praeterquam quod
 infinita perperamne dicta sint haud dignoscit, permul-
 torum adhuc propositorum, quae non audivit, inops est.
 Verum haec obiter adversus eos dicta sint, qui quotidie
 in proposita discipulis audientibus edisserant, neque ipsi
 quid dicant, intelligentes, quousque imperiti inexercita-
 tique in judicatorio instrumento fuerint. Nam et hoc
 loco, quo inter se artes distinguendae sint, singularibusne
 actionibus, an universalibus, an non ita, sed propositis
 finibusque, aut neque his, sed materiis, instrumentis,
 principiis et contemplatione, minime considerantes de
 his nugantur, quae ignorant. Igitur et nos forsan me-
 lius fuerit, postquam semel id certamen conficere tibi
 polliciti sumus, quam brevissime poterimus, aliquid et
 de antedictis omnibus disputare, iterum a singularibus
 actionibus incipientes.

Cap. XXIII. Est igitur quaedam singularis actio,
 qua utentes oculorum palpebras confuimus; altera vero

Ed. Chart. VI. [21.]

Ed. Bas. IV. (292. 293.)

δὲ τῆδε μηδὲν ἐοικυῖα, δι' ἧς ὑποχύματα παρύγομεν, ἄλλαι δὲ τρίτη καὶ τετάρτη, μήτ' ἀλλήλαις τε, μήτε ταῖσδε προσεοικυῖαι, καθ' ὅς ὁστούν καταγὸς ἐκ μὲν τῆς κεφαλῆς ἐκκόπτομεν, ἐν ἄλλῳ δὲ μέρει τοῦ σώματος, ὅσον βραχίονι καὶ πῆχει, κατατείναντες τε καὶ διαπλάσαντες ἐπιδοῦμεν. ὧν ἀπασῶν ἐνεργειῶν ἀποκεχώρηκε πάμπολλα, κήλης χειρουργία, καὶ ταύτης ἢ τῶν κερσῶν, καὶ πασῶν ὅμοι τῶν εἰρημένων ἢ τοῦ κατὰ τὴν κύστιν λίθου. καὶ τούτων μὲν εἶτι τὰ πλεῖ(293)στα μετὰ σμίλης ἐνεργοῦμεν· ὑπαλεῖψαι δ' ὀφθαλμόν, ἢ ἄρθρον ἐμβαλεῖν, ἢ καταπλάσαι τε μέρος, ἢ κυθετῆρα χρῆσθαι καλῶς, ἢ σικίαν κολληῖσαι, γίνεται μὲν ἄνευ σμίλης, ἀποκεχώρηκε δὲ καὶ ἀλλήλων πάμπολλα καὶ τῶν προειρημένων, ὥσπερ γε καὶ τὸ φλέβα τεμεῖν, καὶ ἀρτηρίαν διελεῖν, καὶ ἀποσχάσαι τὸ δέσμα, καὶ παρακετεῖν τοὺς ὑδερῶντας ἀλλήλων διενήνοχε καὶ συμπάντων τῶν προειρημένων. καὶ αὗται μὲν εἶτι καὶ πρὸς ταύταις ἕτεραι μυρίαί χειρουργίαι τινὲς ἐνεργοῦνται

hujus minime affinis, per quam suffusiones detrahimus; aliae quoque tertia et quarta neque inter se ulla ex parte, neque harum similes sunt, per quas contractum os de capite excindimus, sed in alia corporis parte, utpote humero atque cubito, in adversum tendentes atque conformantes deligamus. Ab omnibus vero aliis actionibus longo intervallo ea dissentit, quae circa herniam fit, chirurgica operatio; a qua illa, quae circa varices, ab omnibusque simul antedictis vesicae calouli extractio; atque horum multa etiam scalpello absolvimus; ac oculum sublinere, articulum in proprium situm reponere, conformare aliquod membrum, cathetere recte uti, cucurbitulam affigere, sine scalpello quidem omnia praestantur, sed inter se longissime et a proxime dictis evariant; quemadmodum et venam aperire, et arteriam secare, cutem scarificare, hydropicosungere inter se et ab omnibus antedictis distant. Atque haec quidem etiam ac praeter has aliae infinitae chirurgicae operationes per se

Ed. Chert. VI. [21. 22.]

Ed. Bas. IV. (295.)

δι' αὐτῶν. τῶν δὲ φαρμακευόντων ἕλκος ἕτερον τὸ γένος ἀλλήλων τε καὶ προσέτι τῶν κατὰ χειρουργίαν. οὐδὲν γὰρ ἔοικεν ἑλλεβόρου πόσις καὶ ἑδαδῇ σιτίων οὐδ' ἀσιτία κλυστῆρι, καὶ τρήνις λουτρῷ. τούτων δ' ἐπιπλέον ἀποκεχώρηκεν ἑλκος πλῦναι τε καὶ καθῆραι, καὶ φάρμακον ὑγρὸν ἐπιθεῖναι καὶ αὐτὸς ξηρὸν, αἰωρηθῆναι τε καὶ περιπατεῖσαι καὶ παλαιῶσαι, καὶ σκαμμωνίαν ἢ μελίκρατον πιεῖν. [22] οἷς ἅπασιν οὐδὲν ἔοικεν ἢ τῶν σφυγμῶν τε καὶ τῆς θερμότητος διάγνωσις, καίτοι δι' ἕκρων τῶν χειρῶν ἐνεργοῦμεν, καθάπερ, οἶμαι, καὶ ἢ τῶν ἐν τοῖς ἀφισταμένοις μέρεσιν περιεχομένων ὑγρῶν, ἢ τῶν ὄγκων τῶν ὑδαρικών, ἢ γαγγλίων, ἢ ἀδερωμάτων, ἢ μελικηρίδιον, ἢ στεατομαμάτων. οὐ γὰρ ταῖς αὐταῖς ἐπιβολαῖς τε καὶ κινήσεσιν τῶν δακτύλων, καὶ μεταγωγαῖς, καὶ θλίψεσιν, ἀλλ' ἐνίοτε πάμπολυ διαφερούσαις ἐπὶ τῶν εἰρημένων χρώμασι. κινδυνεύομεν γοῦν ὅλης τῆς ἡμέρας οὐδὲν ἄλλο λέγειν, ἢ τῶν ἐνεργειῶν τὰς διαφοράς· οὕτω πάμπολυ τὸ πλῆθος αὐτῶν ἐστίν.

fiunt. Medicamentis autem utentium porro alterum genus est et a seipso et ab his, quae manu fiunt, discrepans. Siquidem veratri potio ciborumque usus nulla societate participant, neque inedia clysterisque usus, neque frictio et lavatio: ab his vero longius distant ulcus cluere ac purgare, et medicamentum liquidum, item et aridum imponere, gestari praeterea, deambulare, luctari, scammonium aut mullam bibere. Quorum omnium neutiquam similis est pulvis arteriarum calorisque dignotio, quamvis extremis manibus agamus; quemadmodum (ut reor) et humorum abscedentibus sedibus contentorum perceptio, aut tumorum hydropicorum, aut gangliorum, aut atheromatum, aut meliceridum, aut steatomatum; neque enim eodem digitorum injectu, aut eadem motione, et traductione, et pressione, sed nonnunquam longe differentibus ab enumeratis utimur. Quamobrem periculum est, ne totum diem absumamus nihil aliud quam actionum differentias recensentes: adeo ipsarum numerosa multitudo est.

Ed. Chart. VI. [22.]

Ed. Bas. IV. (293.)

Κε φ. κδ'. Ἀλλ' ἤδη καὶ τούτων ἱκανῶς ἂν τις γνω-
ρίζοι, πηλίκον ἀμαρτιάνουσιν, ὅσοι ταῖς κατὰ μέρος ἐνεργείαις
ἡγοῦνται χρῆται διακρίνειν τὰς τέχνας. οὐδείς γοῦν οὕτως
ἡλίθιος οὐδ' ἐμπληγτός ἐστιν, ὅς ἀφαιρήσεται μὲν τῆς
λατρικῆς τὰς εἰρημένας ἐνεργείας, ἄλλην δέ τινα καθ' ἐκά-
στην αὐτῶν ἐπιστήσῃ τέχνην, ἥτοι κηλοτομικὴν, ὥς νῦν
ὀνομάζουσί τινες, ἢ λιθοτομικὴν, ἢ παρακεντητικὴν. εἰ
γὰρ οὔτε μάλιστα τύνδε μὲν τινα κηλοτομικὸν εἶναι φασί,
παρακεντητικὸν δὲ τόνδε, λιθοτόμον δὲ τόνδε, πάντας γοῦν
λατρούς αὐτοὺς ὀνομάζουσιν, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τοὺς ἀπὸ
μορίων τινῶν ὀνομασμένους, ὧν ἀξαιρέτως προσοῦνται. καὶ
γὰρ οὖν καὶ τούτους ὀφθαλμικοὺς τε καὶ ὠτικοὺς καὶ ὀδον-
τικοὺς λατρούς ὀνομάζουσιν, ἐτέρους δ' ἀπὸ τῆς ὕλης προσ-
ηγόμισαν, ἥτοι διαιτητικοὺς καὶ φαρμακευτικοὺς, ἢ καὶ
τῇ Δία βοτανικοὺς· εἰσὶ δ' οἱ καὶ οἰνοδότας καὶ ἔλλαβο-
ροδότας λατρούς τινας ἐκάλεσαν ἐκ τοῦ πολλῆς αὐτοῖς
θεάσασθαι τοιαύταις ὕλαις χρωμένους. ἔχουσι γὰρ, οἶμαι,

Cap. XXIV. Vtrum jam et ex his abunde quis
noverit, quantum aberrant illi, qui per singulas actiones
artes esse distinguendas arbitrentur. Nullus igitur adeo
fatuus adeoque attonitus est, qui a medicina modo pro-
positas actiones diducat, et aliam quampiam artem singu-
lis ipsis praeferat, aut herniae dissectoriam, ut nunc
quidam nominant, aut calculi detractoriam, aut puncto-
riam; etiam enim quam maxime hanc herniae dissectorem,
illum punctorem, alium calculi detractorem esse dicant,
omnes tamen istos communi nomine medicos appellant
perinde, ut eos, puto, qui a quibusdam membris, quo-
rum praecipue curam gerunt, vocitantur: hos namque
oculares, auriculares, dentarios medicos nominant: non-
nullis vero a materia nomina indiderunt, diæteticos,
et medicamentarios, aut per Jovem etiam herbarios vo-
cantes: quidam praeterea et nonnullos medicos vini datores
et veratri dolores appellarunt, quod eos crebro talibus
remediis utentes conspexerint. Omnibus enim, ut reor,

Ed. Chart. VI. [22.]

Ed. Basf. IV. (293.)

λογικὰς ἀρχὰς ὕπαντες ἄνθρωποι φέσει, καὶ γινώσκουσιν
οἱ μὲν μᾶλλον, οἱ δὲ ἥττον, ὥς ἔστιν ἐν τι καὶ ταυτὸν ἐν
ταῖς ἐνεργείαις, ὅστις δὲ τι καὶ διαφέρειν. οὐ μὲν οὖν ἕνεκα
γίγνεται, ταυτὸν ὑγίει παρὰ πᾶσιν ὁ σκοπὸς, ὁ τρόπος δ'
οὐχ εἰς ἀπασῶν, ἀλλ' εἰς ἀριθμὸν ἐξήκει πάμπολυν. εἰ μὲν
δή τις, ὥσπερ καὶ Πλάτων ἐκάστου τὸν τρόπον τε καὶ κα-
θόλου σκοπὸν μίαν ἐπιστήσας τέχνην, εἴτ' εἰς εἰδη τε καὶ
διαφορὰς τέκνων αὐτὴν, αὐτὸς ἐκείνων τῶν τμημάτων ἕκα-
στον ὀνομάζει τέχνην, αὐτοῖς καὶ αὐτὸς ἰδελήσας δικαιοτυ-
κίην τινα, καὶ φαρμακευτικὴν, καὶ χειρουργικὴν ὀνομάζειν
τέχνην, οὐκ ἂν ἔχοιμι τούτῳ γε οὐδὲν ἐγκαλεῖν. οὔτω δὲ
καὶ τῶν εἰρημίων ἐκαστον τέκνων, ὅλον τὴν διαίταν εἰς
τε τὰ προσφερόμενα, καὶ κενούμενα, καὶ ποιούμενα, καὶ
ἐξωθέν προσπίπτοντα, καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἰδίαν τινα
τέχνην ἐπιστήσας, οὐδ' ἂν τούτῳ τι μεμφοίμην. οὐδὲ
γὰρ οὐδ' εἰ πάλιν αὐτὰ ταῦτα τέκνοι πολυειδῶς ἄχρι τῶν
κατὰ μέρος, οὐκ ἂν κωλύσαιμι λέγειν αὐτόν, ὥς ἐν τοῖς

hominibus rationalis disciplinae principia naturaliter infi-
ta sunt, cognoscuntque hi quidem magis, illi vero minus,
in actionibus aliquid esse idem, aliquid diversum. Id
quidem, cuius causa fiunt, idem est, sanitas videlicet apud
omnes commune propositum, modus autem non omnium
unus; sed in numerum ingentem excrefcit. Verum enim-
vero si quispiam, ut facit Plato, uniuscujusque modum
et universalem scopum unam artem statuens, deinde in
species differentiasque ipsam diducens, rursus illas partes
singulas artem appellet, perinde et ipse aliquam dieteti-
cam, et medicamentariam, et chirurgicam velit artem ap-
pellare, nihil sane fuerit, quod ipsi vitio vertam. Ita
etiam, si modo propositas singulas partiens, ut dietam in
ea, quae assumuntur, evacuantur, et bibuntur, et exterius
incidunt, istorum singulis propriam quandam artem prae-
ficiat, neque istum accusaverim. Iterum, si haec quoque
eadem multiformiter usque ad particularia partiatur, mi-
nime ipsum impediam, quin in his, quae assumuntur, aliam

Ed. Chart. VI. [22. 23.]

Ed. Basf. IV. (293.)

προσφερομένοις ἄλλη μὲν ἐστὶ τέχνη φαρμάκων, ἄλλη δ' ἐδάσμάτων, ἄλλη δὲ πομάτων, καὶ καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἐδάσματος τοῦδε καὶ τοῦδε, καὶ πόματος τοῦδε καὶ τοῦδε, καὶ φαρμάκου τοῦδε καὶ τοῦδε, συγχωρήσαιμ' ἂν ἰδίαν εἶναι λέγειν τὴν τέχνην. εἰ δ' οἶεται ταύτας ἀλλήλων διαφέρειν τὰς τέχνας, ὥς ἀριθμητικὴν, εἰ τύχοι, ῥητορικὴς, ἣ ταύτην οἰχοδομικὴς τε καὶ τεκτονικὴς, οὐκ ἂν ἔτι συγχωρήσαιμι. ταύταις μὲν γὰρ οὐχ εἰς ἐστὶ σκοπὸς, ἐκείναις δὲ ταῖς ὀλίγοις ἔμπροσθεν εἰρημέναις εἰς κοινὸς ἀπάσαις πρόκειται σκοπὸς, ὕγια. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῆς ῥητορικῆς, μίας οὔσης τέχνης, ἄλλην μὲν τινα προοιμίου, διηγήσεως δ' ἄλλην, καὶ πιστεῶν γε [23] καὶ τῶν καλουμένων ἐπιλόγων ἄλλην εἶναι συγχωρήσω τέχνην, εἰ μοι μόνον ἔν γε τοῦτο φυλάττετο, μίας εἶναι τέχνης αὐτὰ, εἴτ' εἴδη βούλει καλεῖν, εἴτε μέρη, κατὰ τὸν αὐτὸν, οἶμαι, τρόπον ἔχει καὶ ἐπὶ τῆς ιατρικῆς· ἄλλη μὲν τινα τέχνην ἑρῶ χειρουργικὴν, ἄλλην δὲ διαιτητικὴν, ἄλλην δὲ φαρμακευτικὴν, εἰ τοῦθ' ἔν μοι φυλάττετο μόνον, ὥς εἰς ταύτας ἀπάσαις σκοπὸς, δὲ ὃν ἀναγκάζονται μίας

medicamentorum artem esse dicat, aliam ciborum, aliam potionum: quin etiam in istis singulis hujus illiusque cibi, hujus illiusque potus, atque huius illiusque medicamenti propriam esse artem dicere concessero. Verum si has inter se artes, quemadmodum arithmetica, exempli causa, ab oratoria, aut hanc ab aedificatoria et fabrili differre autamet, non amplius istud concessero, quam istae nullum commune propositum habeant; paulo vero supra enumeratis unum est commune propositum, sanitas scilicet. Quemadmodum igitur in oratoria, quae una est ars, aliquam quidem exordii, narrationis aliam, argumentationum perorationumque aliam esse artem dixerō, si mihi solum id unum, unius esse artis ea, sive species dixeris, sive partes, concessum fuerit: ad eundem, arbitror, modum et in medicina res habet; aliam enim artem chirurgicam dixerō, aliam diaeticam, aliam medicamentariam, unum id modo mihi servetur, harum omnium unum esse propositum, propter quod unius esse artis partes coguntur: res

Ed. Chart. VI. [23.]

Ed. Haf. IV. (295.)

εἶναι τέχνης μόρια. τὰ γοῦν ἀτομοειδῆτα συνάγειν οὕτως φαίνεται καὶ συνθεῖν καὶ ἀναγκάζειν εἰς μίαν ἅπαντα τέχνην συντελεῖν. ἐκκόπτει τις ἢ ἀποκόπτει τὸ σπληνός, ἄλλος δ' ἀνατρέφει τε καὶ σαρκοῖ τὸ κοῖλον. ἐναντίον μὲν οὕτως καὶ πάντα διαφέροντα θύξει τὰ πράγματα ὑπάρχειν. αἱ τε γὰρ ἐνέργειαι διαφέρουσιν πολὺ, καὶ τὸ γινόμενον ὑπ' αὐτῶν ἐναντίον. ὁ μὲν γὰρ καὶ τῶν ὄντων ἀφαιρεῖ τε, τῷ δ' ἔργον γενῆσαι τινα οὐσίαν οὐκ αὔσαν. ἀλλ' οὐδετέρῳ γε τοῦτ' αὐτὸ πρόκειται καθ' αὐτό, τῷ μὲν ἐκκόψαι τε, τῷ δὲ γενῆσαι, ὥσπερ οὐδὲ καυθᾶν τε καὶ ταμεῖν, οὐδ' ἄλλο τῶν πάντων οὐδὲν αὐτὸ δι' ἑαυτὸ μεταχειρίζεται τις, ἀλλ' ὥς ἄνευ τούτου τυχεῖν ὑγείας οὐ δυνάμετος, ἐφ' ἣν ἐπίγονται μὲν ἅπαντες, οὐ μὴν ταῖς αὐταῖς ὁδοῖς χρώμενοι. διὰ μὲν δὴ τὸ κοινὸν τοῦ σκοποῦ πάντες ἱατροὶ καλοῦνται, διὰ δὲ τὸ τῆς ἐνεργείας ἢ τῆς ὕλης ἢ τοῦ μορίου διάφορον ἦτοι χειρουργός, ἢ φαρμακευτής, ἢ ὀφθαλμικός· χειρουργός μὲν ἀπὸ τῆς ἐνεργείας, φαρμακευτής δὲ ἀπὸ τῆς ὕλης, ὀφθαλμικός δ' ἀπὸ τοῦ μορίου. τῷ γὰρ καὶ τὰ

enim diffimillimas ita coniungere atque connectere et cogere, ut in unam omnes artem conspirent, manifeste videtur. Excindit aliquis aut abscindit putrem partem, alius autem reficit, carnemque in cavo vulnere procreat: contrariae quidem res, totaque, ut aiunt, diametro distare videbuntur; actiones enim longe differunt, ipsarumque effectus contrarii sunt: ille enim eorum, quae sunt, aliquid perdit, iste vero novam aliquam substantiam gignit: sed neutri id ipsum per se proponitur, aut illi quicquam destruere, aut huic generare; quemadmodum neque urere aliquid, neque secare, neque aliud quicquam ipsum propter se facere quispiam aggreditur, sed tanquam sine hoc sanitatem assequi non valens, ad quam omnes, diversis tamen itineribus ingredientibus, properant, ob commune utique propositum omnes medici vocati, sed propter actionis aut materiae aut membri differentiam hic chirurgus, iste medicamentarius, ille oculus appellatur, chirurgus ab actione, medicamentarius a materia, oculus a membro.

Ed. Charé. VI. [23.]

Ed. Bat. IV. (293.)

μόρια θεραπευόμενα διαφέρειν ἀλλήλων οὐκ ὀλίγον, αὐτοὺς τε τοῖς θεραπεύοντας ἐνεργείαις τε καὶ ὕλαις χρῆσθαι διαφοραῖς, οἱ μὲν ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν, οἱ δ' ἀπὸ τῶν μορίων, οἱ δ' ἀπὸ τῶν ὑλῶν ὠνομάσθησαν ὁμαθυμικοί τε καὶ χειρουργικοί καὶ φαρμακευταί, ποιῇ δ' ἅπαντες ἀπὸ τοῦ τέλους ἰατροί. διδείται γὰρ ἔμπροσθεν, ὥς ἴαταισα τέχνη περὶ τὸ τῆς ὑποβεβλημένης οὐσίας ἀγαθὸν ἔσπευκεν, ἐνθ' ἐν τε καθ' ἑκάστην αὐτῶν ἐστὶν τὸ πρῶτον ἀγαθόν. εἰ δ', ὅτι καλῶς ἀναβρέπτων ὅδε τις τὰ βλέφαρα κακῶς, εἰ τύχοι, φαρμακεύει, καὶ τις ἄριστος ὢν ἐν φαρμακείᾳ διατῶν ὁρθῶς οὐκ ἐπίσταται, καὶ τοῦτ' ἄλλος ἡσκηκῶς οὐκ ἐγυμνάσατο τὰς χεῖρας, ἑτέρας ἀλλήλων πάντη τὰς τέχνας ὑποληψόμεθα, πρῶτον μὲν οὐ τρεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τριακοσίας οὕτω γε ποιήσομεν· ὁ μὲν γὰρ τις καθεστῆρι χρῆται καλῶς, ὁ δὲ κλυστῆρι, φλεβοτομεῖ δ' ἄλλος, ἀρτηριοτομεῖ δ' ἕτερος· εἰθ', ὅταν εὐρεθῇ τις ἅπαντα καλῶς ποιῶν, οὕτως αὖ πάλιν ἅπασαι μία γενήσονται. καὶ μὴν ἑκατέρως

Quum enim, quae curantur membra, non parum invicem differant, curatoresque ipsi actionibus ac materiis diversis utantur, ideo nonnulli ab actionibus, alii a membris, a materiis alii cognominantur, ocularii, manuarii ac medicamentarii, universimque omnes a fine medici. Supra enim explicatum est, omnes artes in subjectae substantiae bono versari, *eique operam dare*, et in singulis ipsarum unum quoddam primum bonum reperiri. Caeterum quod quispiam palpebras exempli causa bene suens perperam medicamenta propinet, alius medicamentis optime utens rationem victus non rite praecipiat, in hoc alius egregie versatus manus non bene exerceat, si diversas propterea ac penitus separatas artes opinemur, statim sane non tres modo, verum etiam trecentas sic artes statnemus. Illo namque cathetere perite utitur, ille clystere, alius venam secare est idoneus, arteriam alius; deinde, quum aliquis haec omnia insigniter administrans inventus fuerit, rursum omnes illae artes in unam coibunt. Atqui utrum-

Ed. Chart. VI. [23. 24.]

Ed. Bal. IV. (293. 294.)

μοχθηρόν, ἢ διὰ τὴν ἀφυΐαν τῶν τεχνιτῶν εἰς πολλὰς
κατακερματίζειν τὴν μίαν, ἢ διὰ τὴν εὐφυΐαν εἰς μίαν
ἄγειν τὰς πολλὰς. ὁ μὲν γὰρ πρὸ (294)τερος λόγος οὔτε
τὴν ῥητορικὴν εἰσείκει μίαν εἶναι τέχνην, οὔτε τὴν ἀριθμητι-
κὴν, ἢ γεωμετρίαν, ἢ μουσικὴν οὐδ' ἄλλην τινὰ τῶν ἀξιο-
λόγων, ἃς διὰ τὸ μέγεθος οἱ πολλοὶ τῶν μεταχειριζομένων
ἀδυνατοῦσιν ὅλως ἐκμανθάνειν· ἱ δὲ δεύτερος εἰς μίαν
ἀνάξει τέχνην ἐνίοτε τὰς μηδαμῶς κοινοποιούσας· εἰ γὰρ ὁ
αὐτὸς ἄνθρωπος ἀριθμητικὸς τε ἅμα καὶ γραμματικὸς εἴη
καὶ φιλόσοφος, ἐξέσται τινὶ μίᾳ εἶναι νομίζειν ἀπάσας
μόρια.

Κε φ. κ'. [24] Μὴ τοίνυν μήτε τῷ πλήθει τῶν ἐργα-
ζομένων τὰς τέχνας, ἀλλὰ τοῖς προκειμένοις υποποιῶν διαίρω-
μεθα, μήτ' εἰς τὰς κατὰ μέρος ἐνεργείας ἀποβλέπωμεν, ἀλλ'
εἰς τὰς καθόλου. κοινὸν γὰρ ἔν ἐπὶ πάσαις ταῖς κατὰ μέρος
ἐνεργείαις ἐκάστη τῶν τεχνῶν εὐρήσεις τε· διὸ καὶ τι πάμ-
πολυ δοκοῦσαι διαφέρειν ὅμως οὐ κεκάλυπται μίᾳ εἶναι
τέχνης μόρια· τὰ γοῦν ὑφαίνειν ἱμάτιον οὐδὲν ἄλλο ἐστίν,

quo vitiosum est, aut propter artificum incertam artem
unam in multas discerpere, aut propter eorumdem excoel-
lentiam multas in unam conjungere. Prior namque ser-
mo neque rhetoricam, neque arithmeticam, neque geo-
metriam, neque musicam, neque aliam quamvis illustrem
artem unam esse concedet, quas multi tractantes propter
earum magnitudinem totas complecti nequiverunt; secun-
dus autem artes interdum nullius cognationis participes
in unam acervabit. Nam si idem homo arithmeticus si-
mul, grammaticus atque philosophus fuerit, poterit quis-
piam unius artis has omnes esse partes existimare.

Cap. XXV. Itaque ne agentium multitudine, sed
propositis consideratis artes distinguamus, neque in singu-
las actiones, sed in universas inspiciamus. Commune enim
quoddam in singulis cuiusque artis actionibus invenies,
per quod, quamvis longo intervallo distare videantur, ni-
hilominus tamen eas unius esse artis partes nihil impedit.
Vestes igitur texere nihil aliud est quam subtemen ste-

Ed. Chart. VI. [24.]

Ed. Bas. IV. (294.)

ἢ κρόκας στήμοσι διαπλέκειν. αὐ' οὖν ἕτερόν τι τοῦδε τὸ
 φάπταιν ἰστίην; οὐδαμῶς. ἀλλὰ καὶ τούτω διαπλέκονται
 κρόκαι στήμοσιν· ὥς, εἴ γε καὶ κατ' ἀρχὰς εὐθύς ἐβούλετό
 τις ἄνευ τῆς ὑφαντικῆς ἐνεργείας ἑτέρῳ τρόπῳ διαπλέξαι
 τὰς κρόκας τοῖς στήμοσιν, ἦτοι καθὸ τῶν ἡπῶνται τὰ
 φαινόμενα τῶν ἱματίων, ἢ καθὸ τοὺς τεύχευς, ἢ τὰς σπυ-
 ρίδας, ἢ τὰ δίκτυα πλέκουσι, ἐποίησεν ἂν οὐδὲν ἥτιον
 ἱματίον, ἀλλ' ἐν χρόνῳ παμπόλλῳ. στοχαζόμενοι τοίνυν οἷα
 ἀπλῶς τοῦ τέλους, ἀλλὰ τοῦ θαύτου ἐξικέσθαι πρὸς αὐτὸ,
 τὴν διὰ τῶν ἰστίων ἐπενόησαν ὑφαντικὴν, οἷα ἐν τῷ καθό-
 λου τῶν εἰρημένων διαλλάττουσαν, ἀλλ' ἐν τῷ κατὰ μέρος.
 οὕτως δὲ καὶ τῆς λατρικῆς ἀνάριθμα μὲν οὖν, ὥς οὕτως
 φάναι, τὰ κατὰ μέρος, ἀλλὰ τό γε καθόλου πᾶσιν ἔργον
 κοινόν. ὃ τε γὰρ ἀφαιρῶν τι τοῦ σώματος ὥς περιτόν,
 ὃ τε προσθεῖς ὥς λεῖπον, ἔν ἅμφω ποιοῦσι καθόλου,
 τὴν κατὰ φύσιν ἐκπορίζοντες τῷ σώματι συμμετρίαν, ἥτις
 ἦν ὑγίεια. οὕτω δὲ καὶ ὁ θερμαίνων, καὶ ὁ ψύχων, καὶ ὁ
 ξηραίνων, καὶ ὁ ὑγραίνων.

mini implicare: num igitur, quam illud, aliud est suere?
 neutiquam; verum et in suendo subtemina flaminibus in-
 tertextuntur: nam et si ab initio statim quispiam sine tex-
 torio opere aliter subtemina flaminibus innectere voluif-
 set, aut eo modo, quo nunc lacera indumenta sarciunt,
 aut quo cistas, aut sportulas, aut retia fabricantur, nihilo
 secius vestimentum, sed multe longiori tempore confecif-
 set. In finem itaque non simpliciter collimantes, sed ce-
 lerius ad ipsum pervenire studentes, hanc telas conficien-
 tem artem, textoriam scilicet excogitarant, non universam,
 sed ex parte a supra positis differentem. Idem et in me-
 dicinali arte contingit. Innumera sane (ut ita dixerim)
 singularia sunt, sed generale quoddam opus omnibus com-
 mune est: nam et corpori aliquid ut supervacuum detra-
 hens, aut aliquid, quod deficiat, adjiciens, unum uterque
 in universum praestat, corpori scilicet naturalem modum
 comparans, qui nihil aliud est quam sanitas: perinde vero
 et calefaciens, et refrigerans, et siccans, ac madefaciens.

Ed. Chart. VI. [24.]

Ed. Bas. IV. (294.)

Κε φ. κς'. Ὡς γάρ, εἰ καὶ κατ' ἀρχάς εὐθύς οἶόν τ' ἦν ἡμῶν γεννησάι ζωόν, οὐκ ἄλλω μὲν οὖν ἂν τινι λόγῳ τὴν γένεσιν αὐτοῦ τὴν πρώτην, ἄλλω δ' ἂν ἐποιοούμεθα τὴν ἐπανόρθωσιν, οὕτως, ἐπεὶ μηδέτερον τούτων αὐτῶν πρώτοι ποιοῦμεν, ἀλλ' ἡ φύσις ἔστιν ἡ καὶ δημιουργοῦσα πρώτη τὸ ζῶον καὶ νῦν ἰωμένη νοσοῦν, οὐκ ἄλλω μὲν τρόπῳ τὴν τροφήν ἐπὶ τῶν νουμένων, ἄλλω δὲ νῦν ἐπίσταται, ἀλλὰ καὶ ταυτ' ὁμοίως ἐργάζεται, καὶ τρέφει, καὶ διακρίνει, καὶ ἀποκρίνει, καὶ πάνθ' ἀπλῶς εἰπεῖν ὡσαύτως ἐργάζεται νῦν τε καὶ τότε. Ὅτι δὲ ὁ ἱατρός τῆς φύσεώς ἐστιν ὑπηρέτης, ἡ δὲ πρώτη τέχνη τις ἐκείνης, καὶ ὅτι καλῶς εἴρηται, φύσις ἔξαρκεῖ παντάσῃσιν, ἀλλὰ καὶ ὥς τὰς νόσους αὐτῶν κρίνει, καὶ ὥς εἰσὶν αἱ φύσεις τῶν νούσων ἱατροὶ, παλαιοὶς ἀνδράσιν αὐτάρκως εἰρημένῃ, τί ἂν εἴη θεομένη ἐγὼ διέρχασθαι; τὸ γὰρ εἰς τὰ παρόντα χρήσιμον ἀναμνησκόμενον, ὥς οὐκ ἄλλης μὲν τέχνης τὸ ποιεῖν, ἄλλης δ' ἐπα-

Cap. XXVI. Quemadmodum enim, si ab initio nos confestim animal creare potuissemus, non alia quidem ulla ratione ejus primam formationem instituissemus, alia vero emendationem adhiberemus, haud secus, posteaquam neutrum horum nos primi efficimus, sed natura est et primaria animalis opifex, et in praesentia aegroto sanitatem comparat, non alia profecto ratione carnem prius generavit, alia vero nunc, neque alia quidem ratione foetui, alia in praesentia in lucem edito alimentum suppetitat, verum etiam similiter nunc operatur, alit, digerit, excernit, omniaque, ut semel dicam, in praesentia, ut prius, eadem ratione ministrat. Medicum autem naturae esse ministrum, primariamque esse illius artem quandam, ac rite celebre esse dictum illud, Natura in omnibus auxiliatur, quin etiam naturam morbos judicare, naturas morborum esse medicatrices, a priscis sapientibus abunde tradita, quid ego iterum supervacue repetam? Quod enim in praesentia utile est, in memoriam tantum revoco, non alterius artis esse opus facere, alterius vitiatum corrigere,

Ed. Chart. VI. [24. 25.]

Ed. Bas. IV. (294.)

φορθῶσθαι τὸ πεπονθός, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς. εἰ δὲ καὶ μὴ τῆς αὐτῆς, ἀλλὰ τὴν ἰατρικὴν ἐδείξαμεν ἔμπροσθεν, οὐχ ὥσπερ τὴν ἱματιουργικὴν εἰς οὐσίαν ἄγουσαν, ὃ πρότερον οὐκ ἔν, ἀλλὰ τῇ τὰ πεπονηκότα τῶν ἱματίων ἐπανορθοῦμένη προσεοικυῖαν. ἐδείξαμεν οὖν καὶ ὡς τὸ φυλάττειν οἰοῦν δικτόν ἐστιν, καὶ ὡς θάτερον αὐτοῦ γένος, ἐξ οὗ λαίπε καὶ τὸ προκείμενον ἡμῖν εὖν τὸ ὑγιεῖν, ἐπανορθοῦται κατὰ βραχὺ τὰ ποιοῦντα. καὶ ταῦτα λανθάνει τοὺς πολλοὺς, ὡς ἕτερον ὃν τῷ γένει τοῦ θεραπευτικοῦ.

Κεφ. κζ'. [25] Τὸ δ' οἰεσθαι, τέλος εἶναι τινα τοῦτ' αὐτό, τὸ ποιεῖν οἰκίαν, ἢ ἱμάτιον, ἢ σκεῦος, ἢ ὑγίαιν, ἀνθρώπων ἐστὶ μὴ δυναμένων ἀπὸ τοῦ τέλους αὐτοῦ διακρίναι τὴν τοῦ τέλους ἐίργειαν. αὐτὰ γὰρ οἰκοδομεῖν οἰκίαν αὐτὸ δὴ τοῦτο τέλος ἐστὶ τῆς οἰκοδομικῆς, ἀλλ' οἰκία, καθάπερ οὐδ' ὑφίπνισεν ἐσθῆτα, καὶ ταῦν συμμήττειν, καὶ σκίμποδα, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον, ἀλλ' αὐτὸ τὸ δημιουργηθῆν, ὃ δὴ καὶ παυσαμένων τῆς ἐνεργείας τῶν τεχνιτῶν ἐτε διαμένει. καὶ ταύτῃ γε διήρτηκαν αἱ ποιητικαὶ τέχναι

sed eiusdem. Quod si et non eiusdem, at supra medicinam ostendimus non artis vestes facientis aemulam quicquam, quod prius non esset, procreare, sed artis laceras tritasque vestes facientis assimilem. Explicavimus item, conservationem esse duplicem, alterumque genus, sub quo et praesens de tuenda sanitate tractatio reponitur, parum labefactata corrigere; idque multos suhterfugit, tanquam sit a curativo genere dissidens.

Cap. XXVII. Caeterum id ipsam alicui finem esse putare, domum extruere, aut vestem, aut vas, aut sanitatem facere, hominis est non potentis finis actionem ab ipso fine distinguere: quandoquidem non domum extruere id ipsam ipsius aedificatoriae finis est, sed domus, quemadmodum neque vestem texere, aut navem coagmentare, aut grabatum aliorumve unumquodque fabricare, sed ipsum opus, quod quiescentibus iam a labore artificibus adhuc permaneat. Atque ita effectivae artes ab activis tan-

Ed. Chart. VI. [25.]

Ed. Bas. IV. (296.)

τῶν μόνον πρακτικῶν, ὅτι τῶν μὲν πρακτικῶν, ὅταν ἐνεργούσῃ παύσονται, πέπαιται καὶ τὸ τέλος. οὐδὲν γοῦν ἐστὶ δείξιμα τῆς ὀρχηστικῆς παρ' αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν, οἷον τῆς κεκτονικῆς τὸν σκίμποδα, καὶ τῆς οἰκοδομικῆς τὴν οἰκίαν, καὶ τῆς ἱατρικῆς τὴν ὑγίαν. οὐκ οἰκοδόμησις οὖν, ὡσπερ ὀρχησις, ἐστὶ τὸ τέλος τῆς οἰκοδομικῆς, ἀλλ' αἰτία τῆς ἐνεργείας ἑτερόν τι κατὰ ταῦτά δὲ καὶ τῆς ὑφαντικῆς οὐδ' ὑφανσις, οὐδ' ὑφαίνειν, οὐτ' ἐσθῆτος ποίησις ἢ γένεσις, ἀλλ' ἐσθῆς. ὡσαύτως δὲ οὐδὲ ποιήσις, ἢ γένεσις, ἢ ἐπανόρθωσις ὑγείας ἐστὶ τὸ τέλος τῆς ἱατρικῆς, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐνέργειά τις, ἢ γὰρ καθόλου τῆς τέχνης, καθάπερ αἱ κτὰ μέρος ἦσαν ἐν τῇ τέχνῃ καὶ καλεῖν, καὶ κατατελεῖν ὑγιᾶ καὶ κῶλα, καὶ διαπλάττειν, καὶ ἐπιθεῖν, καὶ ταύτων εἶ ἀνωτέραν καὶ γενικώτεραν, χειρουργεῖν, καὶ φαρμακεύειν, καὶ διατῆν, ἀλλ' ὑγία τέλος ἐστίν, ὃ καὶ παντομέτρου τῆς ἐνεργείας τοῦ τεχνίτου δεικνύειν ἔχομεν. οὐδ' οὖν οὐδὲ τὸ φυλάττειν ὑγίαν ἢ ἐπανορθοῦσθαι τέλος, οὐδ' ὅλως τὸ ὑγιαίνειν, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐνέργεια, τέλος δ'

tum differentiant: activae namque quum ab agendo desierint, finis quoque una deficit. Nihil itaque in saltatoria praeter ipsam actionem ostendere possumus, ut in fabriligrabatum, in aedilicaria domum, in medicina sanitatem. Non igitur aedificatio, quemadmodum saltatoriae saltatio, aedilicariae finis est, sed domus, res ex actione diversa; itidem textoriae neque textura, neque texere, neque vestia confectio aut generatio, sed vestis. Pari ratione neque productio neque generatio neque correctio sanitatis medicinae finis est, verum haec omnia actio quaedam artificis communis est, quemadmodum particulares erant secare, urere, articulos et artus in adversum trahere, efformare; deligare; et supra has etiam atque communiores manu operari, medicamento uti, et rationem victus praecipere: verum sanitas ipsa finis est, quem iam quiescente artifice demonstrare valemus. Quare neque sanitatem custodire, aut viciatam emendare, aut prorsus amissam recuperare finis est, sed omnia haec actiones sunt, finis autem est

Ed. Chart. VI. [25.]

Ed. Bas. IV. (294.)

ὑγία. τὴν δὲ κοινὴν καὶ γενικὴν ἐπὶ πάσαις ταῖς κατὰ μέρος ἐνεργείαις ἄλλος μὲν ἄλλως ὀνομάζει, δηλοῦσι δ' ἅπαντες ἔν καὶ ταῦτόν, ὃ θ' ὑγιάζειν λέγων, ὃ θ' ὑγίαιαν ποιεῖν, ὃ τε ποίησιν ὑγείας, ὃ τε ὑγιάσιν. ἐτέρω δὲ τρόπῳ καὶ οἷδε ταῦτόν τούτοις λέγουσιν, ὃ τε τὴν ἴασιν τῶν νοσημάτων εἰπὼν, ἢ τὴν θεραπείαν, ἢ τὴν θεραπείαν τῶν νοσοῦντων, ἢ τὸ ἰᾶσθαι ἢ Δία, ἢ τὸ τὰς νόσους ἐκκόπτειν, ἢ τὸ τὴν ὑγίαν ἀντείσυγειν, ὃ τε πάντα τὰ θέοντα πράττειν, ὃ τε τὰς νοσοποιούσας αἰτίας ἐξάγειν. οὐδεὶς γὰρ οὕτως τὸ τέλος, ἀλλὰ τὴν πρὸ τοῦ τέλους ἐνέργειαν λέγει, καθάπερ εἰ καὶ πρακτικὴ τις ἦν ἡ τέχνη περὶ τὸ σῶμα παραπλησίως ὀρχηστικῇ τε καὶ ὑποκριτικῇ.

Κεφ. κη'. Ἐπεὶ τοίνυν πολυειδῶς ἀποδείκναι τὸ μὴ δεῖν κρίνειν τὰς τέχνας ταῖς κατὰ μέρος ἐνεργείαις, ἀλλ' εἰς τὰς καθόλου τε καὶ πλησίον τοῦ τέλους ἀνάγειν, εἰτ' αὐτῶν ἀκρίτως πειρᾶσθαι διορίζειν τὸ τέλος, ἐξῆς ἴδωμεν,

sanitas. At communem generalemque supra omnes hanc particularem actionem alius sane alio appellat nomine, omnes tamen unum idemque significant: et qui sanare dicit, et qui sanitatem facere, et qui sanitatis effectum, et qui sanationem, hi quoque idem, quod proxime posui, sed alio modo dicunt; et medicationem morborum dicentes, aut curationem, aut aegrorum medelam, aut mediusfidius mederi, aut morbos extirpare, aut sanitatem morbo pulso inducere; item omnia, quae convenient, facere dicentes, et qui morbificas causas se expellere ajunt. Nemo enim istorum finem, sed, quae finem praecedat, actionem dicit, perinde atque si circa corpus quaedam activa saltatoriae histrionicaeque similis verfaretur.

Cap. XXVIII. Verum enimvero, posteaquam multis rationibus artes non ex particularibus actionibus esse judicandas assertum est, sed in universales ac proxime ad finem esse recurrendum, deindeque ab illis ipsis finibus distinguere esse tentandum, in sequenti disputatione ea est

Ed. Chart. VI. [25. 26.]

Ed. Bas. IV. (294. 295.)

εἰ καὶ περὶ τὰς ὕλας αὐτῶν ὁμοίως ἔχει. φαίνεται γοῦν ὕλη τε μία πολλαῖς ὑποβεβλημένη τέχναις, καὶ τέχνη μία παμπόλλαῖς ὕλαις χρωμένη. ξίλον μὲν γὰρ ὕλη κοινὴ καὶ φαινηγῶ, καὶ τέκτονι, καὶ μηχανοποιῶ, καὶ οἰκοδόμῳ, καὶ ἄλλοις μυρίοις, καὶ πηλὸς δὲ πολλῶν τεχνῶν ἐστὶν ὕλη, καὶ λίθοι, καὶ τᾶλλα σύμ[26]παντα. Ιατρικῆς δ' αὖ τέχνης μᾶς οὗσης ὕλαι μυρίαί, τό τε σῶμα αὐτὸ τὸ τὴν ὑγίαν δεχόμενον, ἐδέσματά τε καὶ πόματα, καὶ φάρμακα σύμ-παντα καὶ διαστήματα. ταυτὶ μὲν οὖν Ιατρῶν ὕλαι, τὸ σῶμα δ', ὡς ἐξ οὗ τὸ τέλος, ἢ ἐν ᾧ. θῆλον οὖν, ὡς οὐκ ἐκ τῶν ὑλῶν χρή κρίνειν τὰς τέχνας· οὐδὲ γάρ, εἴ τις ἐτέρας μὲν τὰς κοινὰς ὕλας καὶ, ὡς ἂν εἴποι τις, κατὰ συμβε-βηκός, ἐτέρας δὲ τὰς οἰκείας τε καὶ προσεχεῖς ὑποθέμενος ἐκάστη τῶν τεχνῶν, ἢ μὲν ἐστὶ φυσικόν σῶμα τὸ ἡμέτερον, ὕλην αὐτὸ φαίη τις φυσικῆς ἐπιστήμης ὑπάρχειν, ἢ δὲ (295) ὑγείον ἐστίν, τῆς Ιατρικῆς, ἢ δ' εὐεχτικόν ἢ εὐεξίας δεικτικόν, τῆς γυμναστικῆς, οὐδ' οὕτω ἐτέρω τινὶ πλὴν τῷ τέλει

difficultas excutienda, numquid et de ipsarum materiis eadem sit ratio habenda. Itaque materia una pluribus artibus subijci, unaque ars permultis uti materiis videtur; quandoquidem lignum navium artifice, et fabro lignario, et machinarum fructori, et aedes fabricanti, infinitisque aliis communis materia est, creta quoque multarum est artium materia, et lapides, aliaque universa. Rursus autem medicae artis, una quum sit, infinitae materiae sunt, et corpus ipsum sanitatem accipiens, et cibi ac potus, et medicamenta omnia et vocata diaetemata. Haec igitur medicorum materiae, corpus autem tanquam id, ex quo finis aut in quo. Constat igitur, non ex materiis artes esse judicandas: neque enim, si quispiam alias communes materias, utque aliquis dixerit, per accidens, alias vero proprias atque propinquas singulis artibus subijciens, quatenus corpus nostrum naturale est, physicae scientiae subiectum esse dicat, quatenus salubre, medicinae, quatenus boni habitus aut boni habitus capax, exercitatoriae, propterea alio quopiam, quam fine, artes distinguit.

Ed. Chart. VI. [26.]

Ed. Basf. IV. (295.)

διακρίνει τὰς τέχνας. τὸ γὰρ ὑγιεινὸν τόδε τι λέγειν σῶμα γιγνώσκοντός ἐστιν ἤδη τὸ τέλος. οὐ μὲν οὐδ' εἰ τοῖς θεωρήμασι διακρίνει τις τὰς τέχνας, ἐτέρωθι ποθι ἄρχεται, ἢ τοῦ δυνάμει τοῦ τέλους· τὰ γὰρ οἰκεῖα τῶν τεχνῶν ἐκάστης θεωρήματα τὸ τέλος ὀρίζει τε καὶ κρίνει. ταῦτα γοῦν οἰκεῖα τῆς τέχνης ἐστίν, ἃ γινώσκων τις εἰς τὸ τέλος ὠφελεῖται. καὶ γραμματικῆς τε καὶ μουσικῆς, καὶ τεκτονικῆς, καὶ τῶν ἄλλων ἐκάστης, ὅσα μὲν ἂν ἢ αὐτὸ τὸ τέλος ἀντικρύνῃ, ἢ αὐτὸ τὸ βλαπτικόν, ἢ τὸ θᾶπτον ἐν αὐτῷ δύνῃται παρέχειν, οἰκεῖα τῆς τέχνης ἐστίν· ὅσα δ' οὐδὲν ὠφελεῖ πρὸς τὴν τοῦ τέλουςποίησιν, οὐκ οἰκεῖα.

Κεφ. κθ'. Πανταχόθεν οὖν ὁ λόγος ἐπὶ τὸ τέλος ἔρχεσθαι κελεύει, καὶ τοῦτο κρίνειν τὰς τέχνας, διὰ τοῦτο γὰρ ἐν ταῖς ἐνεργείαις καθόλου, καὶ τοῖς οἰκειοῖς θεωρήμασι, καὶ ταῖς ἀρχαῖς. Ἐπαλλύττονται γὰρ οὖν καὶ αἰδε, καὶ τὰ τέλη τῶν τεχνῶν. ἢ γὰρ ὑγεία τὸ τέλος ἐστίν, ἐν θερμοῖς δ' αὕτη, καὶ ψυχροῖς, καὶ ὑγροῖς, καὶ ξηροῖς.

Nam corpus aliquod salubre dicere ejus, qui iam finem cognoscat, officium est. Neque etiam si quis praeceptis artes disjungat, aliunde quam a fine potestate sumit initium; propria namque cujusque artis praecepta finis constituit atque judicat; quippe haec artis propria sunt, quae dignoscens aliquis ad finem assequendam proficiat. Siquidem grammaticae, musicae, fabrilis et aliarum cujusque artium quaecunque praecepta aut finem ipsum evidenter, aut quod in ipso melius celeriusve est, praebere valent, haec artis propria sunt; quae vero ad finem assequendum conferunt nihil, ea nequaquam artis propria dicenda sunt.

Cap. XXIX. Itaque omni ex parte ad finem properare, ab eoque artes judicare praecipit ratio; propter hunc enim et communibus actionibus, et propriis praeceptis atque principiis differunt; nam haec et secundum artium fines evariant. Quandoquidem sanitas finis est, haec vero in calidis, frigidis, humidis siccisque consistit.

Ed. Chart. VI. [26.]

Ed. Bas. IV. (295.)

ἐν τούτοις δηλονότι καὶ ἡ τῆς ὕλης ἀρχή, καὶ ἡ τῆς θεωρίας ἀρχή περὶ τὴν τοῦκου γνῶσιν, ἄλλ' οὐχ ὡσαύτως ἡ τῆς τε καὶ φυσικῆς, καὶ τοῦτο δ' αὐτὸ τὸ οὐχ ὡσαύτως ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν ἐπιστημῶν ἐγνώσθη τε καὶ διεκρίθη, καὶ προσηκόντως ὑπὲρ τὸ τέλος ὁ λόγος ἐξευρίσκει κανόνα τε καὶ κριτήριον ἀπάντων τῶν κατὰ τὰς τέχνας. ἡ γὰρ τοιαύταις ἀπάσης τέχνης τὴν ἀρχὴν ἐντεῦθεν εἴληπεν, οὔτε γὰρ ἰατρικὴν ἢ τις ἐσπευσεν συστήσασθαι, μὴ προποθηθείσης ὑγείας, οὔτε οἰκοδομικὴν, εἰ μὴ κἀνταῦθα οἰκίαν ὠρέχθη, οὐδ' ὑφαντικὴν, εἰ μὴ πρότερον ἐσθῆτος. ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ τὰς τέχνας ἀπάσας συνιστάσα τὴν ἀρχὴν ἐντεῦθεν εἴληπεν. ἐπιδίδεικται δ' ἐτέρωθεν, πῶς ἂν τις, ὑποκειμένου τοῦ τέλους, τὴν τέχνην αὐτοῦ κατὰ μέθοδον ἐξευρίσκει, καὶ χορὴ πρότερον ἐν ἐκείνῳ γυμνάσασθαι τῷ λόγῳ τὸν ἀκριβῶς θέλοντα τοῖς ἐνεστώσιν ἀκολουθεῖν. εἴσεται γὰρ ἐναργῶς ὑπὸ μίαν τε καὶ τὴν αὐτὴν θεωρίαν ἄμφω πίπτοντα τὰ μόρια, τὸ ὑγιεινὸν καὶ τὸ θεραπευτικόν. ἐγὼ δ' ἂν εἰς τοῦδε τὸ γράμμα πάντα μεταφέρων τὰ

In istis plane et materiae et contemplationis circa hujus cognitionem principium versatur, sed dissimili ratione medicus physicusque id tractat. Quod ipsum dissimiliter scilicet a scientiarum sine cognitum est atque distinctum. Neque ab re semper finem ratio invenit, omnium, quae in artibus continentur, regulam atque iudicem. Nam cuiusque artis constitutio inde sumit initium. Quis enim medicinam constituere properasset, nisi sanitatis bonum prius optavisset? aut aedificatoriam, nisi et hic domum? aut textoriam, nisi vestem prius expetivisset? Quin et ars reliquas omnes constituens hinc et ipsa accepit initium. Alibi vero a nobis ostensum est, quò quispiam modo proposito sine suam ipsius artem per methodum comperiat. Eumque, qui praesentem librum exacte intelligere cupiat, in illo prius versatum esse necesse est; ita enim evidenter cognoverit, sub unam eandemque contemplationem utramque partem incidere, salubrem videlicet atque curatricem. Verum si ego, quae in aliis voluminibus a me latissime

Ed. Chart. VI. [26. 27.]

Ed. Bas. IV. (295.)

δὲ ἐτέρων ἐπὶ πλεῖστον ἡκριβωμένα λάθοιμ' ἂν ἐμμαντὸν
ὑπὲρ τὰς Μετεμάχου καὶ Μηνოდόκου βίβλους ἀποτείνας
αὐτά.

Κεφ. λ'. [27] Ἀλλ' ὅτι μὲν ἡ περὶ τὸ τοῦ σώματος
ἀγαθὸν τέχνη μία πάντως ἐστίν, ἐκ τῶν εἰρημέτων ἐμ-
προσθεῖν αὐτάρκως οἶμαι δεδειχθαι, καὶ τῶν ἐξῆς ἐρηθησο-
μένων οὐδέν ἦτορ δειχθήσεται. οὐ μὲν ὅτι γε προσῆκεν
ὀνομάζειν αὐτήν, ἥδη πῶ πέφαται. τάχα γὰρ οὐτ' ἱατρι-
κὴν, οὔτε γυμναστικὴν, ἀλλ' ἑτερόν τι· τάχα δ' οὐκ ἐστὶν
ὅλως ὄνομα τῆς τέχνης ἐκείνης, ὥσπερ οὐδ' ἄλλων πολλῶν.
ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὀλίγον ὕστερον ἐπισκεψόμεθα. τὸ δ' οὖν
ἂν μὲν εἶναι τὸ τοῦ σώματος ἡμῶν ἀγαθόν, ὃ τί περ ἂν
ᾖ, καθάπερ καὶ τῶν ἄλλων ἀπασῶν οὐσιῶν, εἶναι δὲ καὶ
τέχνην αὐτοῦ μίαν, εὔπερ τι καὶ ἄλλο τῶν πάντων, ἀληθὲς
εἶναι φημι, καὶ τὴν αὐτὴν γε μέθοδον ἀμφοῖν ὑπάρχειν.
μᾶς οὖν οὔσης περὶ τὸ τοῦ σώματος ἀγαθὸν τέχνης, ἥδη
σκοπώμεθα σύμπαντ' αὐτῆς τὰ μόρια· πάντως γὰρ πῶ

diligenterque explicata sunt, in hunc omnia librum cou-
ferre velim, Menemachi Menodotique libros me huius
prolixitate superaturum ignorarem.

Cap. XXX. Caeterum artem circa corporis bonum
versantem prorsus unam esse ex antedictis (ut arbitror)
satis declaratum est, atque ex dicendis in posterum nihilo
secius declarabitur, non tamen, quo ipsam nomine appel-
lare oporteat, jam adhuc manifestum est. Neque enim
forſan medicativa, neque exercitatoria, sed aliud quippiam
appellanda est; forſan autem et in totum ars illa, quemad-
modum et pleraeque aliae, nomine caret; sed hoc quidem
paulo posterius speculabimur. Verum unum esse humani
corporis bonum, quicquid illud sit, sicut aliarum etiam
omnium substantiarum, esse autem et de ipſo artem unam,
liquid unquam aliud, et id quoque verum esse confirmo,
necnon et eandem utrique methodum inesse. Quum una
igitur ars circa humani corporis bonum versetur, in
praesentia omnes ejus partes speculemur; nam sic et ejus,

Ed. Chart. VI. [27.]

Ed. Bas. IV. (295.)

κατοφόμεθα καὶ τὸ καλούμενον ὑγιεινόν, ἥτινα ἔχει τὴν δύναμιν, ἵνα κἀνταῦθα μεθύδῃ τιτὶ ποιώμεθα τὴν τομὴν, ἐπισκευόμενοι τὸ γένος τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἐν αὐτῷ μόνῳ τῷ θεωρῆσαι τὸ τέλος αὐτῆς ἐστίν, ὥσπερ τῆς ἀριθμητικῆς τε καὶ ἀστρονομικῆς καὶ φυσικῆς, ἀλλὰ τε καὶ πράττει περὶ τὸ σῶμα, παντὶ δῆλον· ὅτι δ' οὐδ' ἐν αὐτῷ τῷ πράττειν τελευτᾷ, καθάπερ ἡ ὀρχηστική, μηδὲν, ὅταν ἐνεργοῦσα παύσῃται, δείξας δυναμένη, καὶ τοῦτ' εὐδὴλον εἶναι νομίζω. δῆλον οὖν, ὡς ἦτοι τῶν ποιητικῶν, ἢ τῶν κτητικῶν ἐστὶ τεχνῶν, ἐπειδὴ μήτε τῶν θεωρητικῶν εὐρέθη μήτε τῶν πρακτικῶν. ἀλλ' οὐκ ἔστι τῶν κτητικῶν, ὥσπερ ἡ ἀσπαλιευτική τε καὶ ἡ ἀγλιστευτική, καὶ τὸ σῶμα εἰπεῖν ἢ θηρευτική. χειροῦνται γὰρ αὗται τῶν ὄντων τε καὶ πτῶνται, ποιοῦσι δ' οὐδὲν αὗται πρότερον οὐκ ὄν. ἐκ λοιπῶν οὖν τῶν ποιητικῶν ἐστὶν ἡ περὶ τὸ σῶμα τὰνθρώπου τέχνη. διττὸν δὲ καὶ τούτων ἐστὶ τὸ ἔργον· ἢ γὰρ ὅλον τε ποιοῦσι πρότερον

quae salubris vocatur, quae sit potestas, prorsus dignoscemus, ut in hac etiam parte methodo aliqua utentes sectionem faciamus, genus artis corpus nostrum tractantis contemplaturi. At non in sola ipsa contemplatione finem ejus situm esse, sicut arithmeticae, astronomiae ac physicae, sed quiddam etiam et circa corpus ipsum facere, neminem praeterit: quod neque vero in ipsa actione desinat, quemadmodum saltatoria, postquam agere desit, nihil ostendere valens, et id quoque omnibus constare arbitror. Igitur in confesso est, eam inter effectivas aut acquisitivas esse collocandam, postquam neque inter contemplativas, neque inter activas inventa est; sed neque inter acquisitivas numeratur, qualis est ars illa, quae arundine, et quae hamo pisces captat, utque in universam dicam, qualis est venatoria; aliquid enim eorum, quae sunt, istae capiunt ac possident, nihil autem, quod prius non esset, ipsae faciunt. Inter reliquas igitur effectrices humani corporis ars reponitur. Istarum vero duplex officium est: aut enim aliquod integrum, quod prius

Ed. Chart. VI. [27.]

Ed. Basf. IV. (295.)

οὕς οὖν, ἣ κατὰ μέρος ἐπανορθοῦνται πεποιηκός. ἀλλ' ἡ ζητούμενη νῦν τέχνη ποιεῖν μὲν ἀδύνατος ὅλον ἀνθρώπου σῶμα, κατὰ μέρη δ' ἐπανορθοῦσθαι δύναται παραπλησίως τῇ τῶν ἱματίων ἀκροτικῇ, καὶ οὐδ' ἐνταῦθα πάντα τὸν αὐτὸν ἐκείνην τρόπον. ἡ γὰρ φύσις οὕτω γε καὶ ποιεῖ τὸ σῶμα, καὶ αὐτῆς ἐπανορθοῦται κάμνον, ὥς ἡ περὶ τὴν ἐσθῆτα τέχνη. ταύτης δ' ὑπηρετικὴ τίς ἐστίν ἡ νῦν ζητούμενη. συγχωρεῖσθω οὖν, ἵν' ὁ λόγος προῆγ, καλεῖν ἡμᾶς αὐτὴν ἐπανορθωτικὴν. ἀλλ' ἤτοι κατὰ μέγαλα τὴν ἐπανόρθωσιν, ἢ κατὰ σμικρὰ ποιεῖται. τὸ μὲν δὴ κατὰ μέγαλα μόρια αὐτῆς ἱατρικόν τε καὶ θεραπευτικόν ὀνομαζέσθω, τὸ δὲ κατὰ σμικρὰ φυλακτικόν. ἔστι μὲν οὖν καὶ αὐτοῦ τοῦ κατὰ μέγαλα παμπόλλη τις ἡ διαφορὰ· πᾶν γὰρ ποσὸν εἰς ἀτάριθμόν τι πλῆθος ἐγχερεῖ τέμνειν. ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ πρόκειται νῦν ὑπὲρ αὐτῶν λέγειν, ἀφείσθω μὲν τοῦτο, τεμνέσθω δὲ τὸ κατὰ σμικρὰ. δοκεῖ δὲ καὶ τοῦτο τέμνεσθαι διαφοραῖς ἐπισήμοις τριχῶς. ἡ γὰρ τὸν ἄκρος τε καὶ τελίως ὑγμίνοντα παραλαβὼν ἐν τούτῳ φυλάττει, καὶ

non erat, efficiunt, aut ex parte vitiatum corrigunt. At quae nunc quaeritur ars totum hominis corpus moliri nequit, sed per partes instaurare potest, perinde ut vestium ars sartoria, neque ad eundem, ut haec, penitus modum. Natura namque et corpus fabricatur, et ipsum imbecillum rursus confirmat, ut ars vestiaria; ipsius vero naturae minifra est ars, quae in praesentia disquiritur. Concedatur igitur, ut procedat oratio, nos ipsam correctivam appellare. Sed aut multum corrigit, aut pauxillum. Quae ejus pars multum semel corrigit, medicativa curativaque nuncupetur; quae vero pauxillum, conservativa. Ejus ipsius quoque, quae multum semel instaurat, permultae sunt differentiae: omnis enim quantitas in multitudinem innumerabilem secari potest. At quia de ipsis dicere non est nobis in praesentia propositum, haec sane pars dimitatur, illa vero, quae pauxillum emendat, dividatur. At haec quoque insignibus differentiis tripartito distingui videtur. Aut enim exacte perfecteque valentem accipiens

Ed. Chart. VI. (27. 28.)

Ed. Bas. IV. (295.)

τούτῃ μὲν αὐτὸ τὸ τμήμα προσαγορεύουσιν εὐεκτικόν· ἑτε-
ρον δ' ἀναθρεπτικὸν τῶν νεοσσηκόντων, ὃ δὴ καὶ καλοῦσιν
ἔνιοι τῶν νεωτέρων ἱατρῶν ἀναληπτικόν· [28] ἐν τῷ μέσῳ
δ' ἀμφοῖν ἐστὶ τὸ καλούμενον ὑπ' αὐτῶν ἰδίως ὑγιεινόν·
κοινῶς γὰρ καὶ τοῦτο φυλακτικόν ἅμα καὶ ὑγιεινόν ὀνο-
μάζεται. ταῦτ' οὖν τὰ τρία μέρη τοῦ φυλακτικοῦ τὰ τῶν
εἰρημένα, τὸ ἀναληπτικόν, τὸ ὑγιεινόν, τὸ εὐεκτικόν, ἐστὶ
μὲν τοῦ κατὰ σμικρὰ ἐπανορθωτικοῦ μέρους τῆς τέχνης,
ἀλλήλων δὲ διαφέρει τῷ μᾶλλον τε καὶ ἥτιον· μᾶλλον
μὲν κατὰ σμικρὰ τὸ εὐεκτικόν, ἥτιον δὲ αὐτοῦ τὸ ὑγιεινόν,
ἐκείνου δ' ἥτιον κατὰ σμικρὰ ἐπανόρθωσιν ποιεῖται τὸ
ἀναληπτικόν. ἔνιοι δὲ καὶ τέταρτον ἐν τούτῳ τῷ φυλακτικῷ
τμήμα προστιθέουσιν, τὸ καλούμενον ὑπ' αὐτῶν ἰδίως προ-
φυλακτικόν, ἀντίστροφον ἔχον δύναμιν τῷ τοῦς ἐκ νοσημέ-
των ἀρτί πεπαιγμένους ἀνακομίζοντι. δῆλον δ' ὥς ἄμω
ταῦτα ἐπαμφοτερίζει πως τοῖς ἐναντίοις μοσίοις ὅλης τῆς
τέχνης, λέγω δὲ τὸ κατὰ μεγάλα καὶ τὸ κατὰ μικρά. τὸ
μὲν γὰρ θεραπευτικόν ὅτι κατὰ μεγάλα, πρόδηλον παντὶ,

in hoc ipsum gradu conservat, hanc autem partem euecticam vocant; alteram eorum, qui iam morbum evaserunt, restructicem, quam sane et nonnulli recentiorum medicorum analepticen appellant; inter utramque pars ea collocatur, quae ab ipsis proprie salubris nominatur, nam vulgo et conservativa simul et salubris dicitur. Tres igitur hae partes conservativae modo enumeratae, analeptice, salubris et euectice, sunt quidem omnes sub ea medicinae parte, quae exigua vitia tollit, inter se autem ratione majoris minorisque dissentiunt; magis enim parva castigat euectice; minus vero salubris; hac adhuc minus parva emendat analeptice. Quidam vero et quartam particulam adjecerunt in hac conservativa, quae ab ipsis proprie prophylactice vocata fuit, facultatem ei oppositam habentem, quae a morbo proxime liberatos recreant. Hasce autem ambas ancipitius quodammodo esse naturae inter contrarias totius artis partes nemo ambigit, dico autem inter eam, quae magna vitia, et eam, quae parva dissolvit. Curativa sane pars quod magna vitia, euectice

Ed. Chart. VI. [28.]

Ed. Bas. IV. (295, 296.)

τὸ δ' εὐεκτικὸν τε καὶ ὑγιεινὸν ὅτι κατὰ σμικρὰ, καὶ τοῦτ' εὐδηλον. ἐν τῇ μέσῃ δ' ἄμφω ἐστὶ τὸ ἀναληπτικὸν ὀνομαζόμενον, καὶ τὸ προφυλακτικόν, ὥς μὲν πρὸς τὸ ὑγιεινὸν οὐ κατὰ σμικρὰ τὴν ἐπανόρθωσιν ποιούμενον, ὥς δὲ πρὸς τὸ θεραπευτικὸν οὐ κατὰ μεγάλα. καὶ μοι δοκοῦσιν οὐδ' ὅσοι ταῦτ' ἄμφω τὰ μόρια προσαγορεύουσιν, οὐδέτερα κακῶς δοξάζειν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἕτερος λόγος.

Κεφ. λα'. Ἐν δὲ τῇ νῦν προκειμένῃ σκέμματι τοῦ φυλακτικοῦ μέρους τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης ὑποκείμεθα τριττὰ τμήματα, τὸ μὲν ἐπὶ τῶν κατὰ (296) σχέσιν ὑγιαίνοντων σωμάτων τεταγμένον, τὸ δ' ἐπὶ τῶν καθ' ἕξιν, τὸ δ' ἐπὶ τῶν εὐεκτούτων. καὶ τὸ μὲν ἀναληπτικὸν ὀνομαζέσθω, μηδὲν γὰρ ὑπὲρ ὀνόματος αὐτοῖς τῶν διαφερόμεθα, τὸ δ' ὑγιεινόν, τὸ δ' εὐεκτικόν, ἐπὶ μὲν τὸ βέλτιον ἄγοντα τὰ πρότερα δύο, φυλάττειν δ' ἐν αὐτοῖς τὸ εὐεκτικόν. καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀναμνησθώμεν τοῦ προκειμένου σκέμματος· ἦν δ', ὥς οἶμαι, ταυόνδε,

autem atque salubris quod parva discutiat, id quoque perspicuum est; in medio vero ambarum interstitio instaurativa nominata atque praeservatoria positae sunt, si ad salubrem euecticenque comparentur, non exigua vitia emendantes, si ad curativam, non magna. Propterea et quicumque ambas has partes neutras appellaverunt, haud male mihi sensisse visi sunt. Sed de his alia est habenda oratio.

Cap. XXXI. In praesenti autem contemplatione de conservatrice artis humanum corpus gubernantis parte tria divisionis membra supponantur, unum de corporibus secundum habitudinem valentibus, alterum de iis, quae in habitu sana sunt, tertium de bono habitu praeditis. Primumque instaurativum appelletur; nihil enim in praesentia cum illis de nomine digladiemur; secundum salubre; tertium euecticum; duo priora in melius ducentia, in optimo statu tertium conservans. Atque his ita positis ab initio agitatae quaestionis meminimus: erat autem (ut existimo)

Ed. Chart. VI. [28.]

Ed. Bas. IV. (296.)

πότερον Ιατρικῆς ἔστιν ἢ γυμναστικῆς μόριον τὸ καλού-
μενον ὑγιεινόν. εὐλόγως οὖν εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ἔφαμεν, ὡς
εἰς ὁρισμὸν ἐμπίπτει τὸ σῶμα ζήτημα. τί ποτε γάρ
ἔστιν Ιατρικὴ, καὶ τί ποτε γυμναστικὴ, γνόντες οὐκ ἂν ἐτι
χαλεπῶς εὔροιμεν, ὅποτερως αὐτῶν ἔστι τὸ ὑγιεινόν. αὐτὸ
μὲν γὰρ ὃ τί ποτ' ἔστιν τὸ ὑγιεινόν, ἤδη μοι δοκῶ πεφάν-
θαι σαφῶς· ἢ γὰρ τὸ φυλακτικὸν ἅπαν, ἢ τῶν τούτων τι
μορίων τριῶν ὑπαρχόντων ἐν τῷ μέσῳ, ὃ περὶ τὴν καθ'
ἔξιν ὑγίειαν ἀναστρέφεται. ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ λοιπὸν ὑπὲρ
ὀνόματος ἢ ζήτησις εἶναι, τὸ δὲ πρῶγμ' αὐτὸ μηκέτ' ἁμ-
φισβήτησιν ἔχειν, ἔστ' ἂν ὁμολογηταί τε καὶ μένη τὰ προ-
δεδειγμένα. καὶ δὴ διελθὼν αὐτὰ διὰ κεφαλαίων ἐπὶ τὴν
τῶν ὀνομάτων ἐξήγησιν οὕτω τρέψομαι. ζημὶ δὲ, καθάπερ
ἀμφισμασίαν ἀγαθῶν καὶ οἰκίας τε καὶ ὑποδημάτων, οὕτω
καὶ τοῦ σώματος εἶναι τινα τέχνην, ἧς μιᾶς οὕσης ἰδύο
ταῦθ' ὑπάρχειν μόρια, δημιουργοῦν μὲν τὸ ἕτερον, ἐπανορ-

hujusmodi, [utrum ad medicativam an ad gymnasticam
pars salubris vocata pertineret. Non absque ratione igitur
inter initia sermonis nostri diximus, omnem quaestionem
sub definitionem cadere: nam quid sit medicina, quid
gymnastica, quam noverimus, non amplius difficile fuerit
invenire, ad utram ipsarum salubris referatur. Ipsa qui-
dem salubris quidnam sit, jam mihi manifeste explicavisse
videor; aut enim tota pars conservatoria, aut ex illis
tribus partibus una, quae in medio versatur inter euecti-
cen scilicet vocatam atque analepticen, et est circa sani-
tatem in habita. Mihi quidem reliquum nihil aliud quam
de nomine controversia esse videtur, res ipsa autem in
obscuro versari tantisper, dum superius declarata conce-
dantur ac fixa permanent. Atqui quum ipsa strictim
atque per capita recensuero, mox ad nominum interpreta-
tionem me convertam. Quemadmodum igitur bonorum
vestimentorum, aedium atque calceorum, perinde et cor-
poris unam quandam artem esse constituo, cujus, una
quum sit, duas tamen has esse partes, unam efficientem,

Ed. Chart. VI. [28. 29.]

Ed. Basf. IV. (296.)

Θούμερον δὲ θάτερον, καὶ ταῦθ' ὑπάρχειν ἄμφω τῇ φύσει
 πρότερον, συνεργάζεσθαι δ' εἰς τὸ ἕτερον αὐτῶν τὸ ἐπα-
 νορθωτικὸν ἀνθρωποποιεῖν τέχνην, ἥς εἶναι διττὰ μόρια,
 θεραπευτικὸν μὲν ἢ ἱατρικὸν τὸ ἕτερον, φυλακτικὸν δὲ θά-
 τερον· ὀνομάζεσθαι δὲ τὸ φυλακτικὸν τοῦτο καὶ ὑγιεινόν·
 εἶναι δ' αὐτοῦ τρία τμήματα, τὸ μὲν ἀναληπτικόν, τὸ δ'
 εὐλεκτικόν, τὸ δ' ὁμονύμως τῇ παρὰ προσαγορευόμενον
 ὑγιεινόν. [29] εἰτ' οὖν τὸ σύμπαν φυλακτικόν, εἴτε τὸ
 μόριον αὐτοῦ ζητεῖ τις, [ὁποῦτος ἐστὶ τέχνης, ἅρα ἱατρι-
 κῆς, ἢ γυμναστικῆς, ὅλον αὐτὸ χρή τὸ πρῶγμα διελ-
 θόντα, καθάπερ ἐγὼ νῦν ἐποίησα, λέγειν οὕτως ἐφεξῆς,
 ὥς, μίας οὔσης τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης, ἔξεστιν, εἰ
 βούλει, καλεῖν αὐτὴν ἱατρικὴν· εἰ δ' οὐκ ἐθέλεις οὕτως
 γυμναστικὴν, εἰ δ' οὐδὲ τοῦτο, τὴν ὅλην ἀνάγνωμον εἰ-
 πᾶν εἶναι, τὸ μὲν ἕτερον αὐτῶν τμήμα καλεῖ ἱατρικὴν,
 τὸ δ' ἕτερον γυμναστικὴν· εἰ δὲ μηδ' οὕτως ἐθέλεις, ὑγιει-
 νὴν τινα τέχνην, τὴν ἀντιδιακρινόμενὴν τῇ θεραπευτικῇ,
 καὶ ταύτης, εἰ βούλει, μέρη διαιτητικὴν εἰπὲ καὶ γυμνα-

corrigentem alteram, amboque haec naturae prius ineffe,
 sed ipsarum alteri, corrigenti scilicet, humanam artem
 opitulari; quae et ipsa bipartito dividitur in curatricem
 partem seu medicatricem atque in alteram conservatricem,
 quae et salubris vocatur. Ipsius vero tres partes sunt,
 analeptice, evectice ac toti generi cognominis salubris.
 Itaque sive de tota conservatrice parte, sive de ejus parte
 quispiam quaerat, ad utram artem pertineat, ad medica-
 tricemne, an ad corporis exercitatoriam, totam rem
 prius (ut nunc ego feci) perstringentem ita deinde ipsum
 explicare opus est. Quod una corporis ars quum sit,
 licet volenti eam medicinam appellare; sin hoc non pla-
 ceat, exercitatoriam; sin id quoque displiceat, totam
 artem nomine carere dicendam unam ejus partem medici-
 nam, alteram exercitatoriam appellato; si neque id
 probas, salubrem quandam artem curativae ex diverso
 oppositam, ejusque partes (si velis) diaeteticam gymnasti-

Ed. Chart. VI. [29.]

Ed. Basf. IV. (296.)

ὀτικὴν. εἰ γὰρ καθ' ἑκαστον ἐξηγήσῃ τῶν ὀνομάτων, οὕτως ἀκολουθήσει τὸ σῦμπαν.

Κε φ. λβ'. Ἰω', φασί τινες ἐπὶ τούτοις, ἀλλ' οὐχ, ὥς ἂν ἐγὼ φάσαι βουληθῶ, διαίρεσθαι χρή περὶ τῶν ὀνομάτων, ἀλλ' ὥς ὁρθῶς ἔχει διελθεῖν. αὐτοῖς οὖν ἡμῖν ἔστι καὶ τούτοις ἀποκριτέον ὡδί πως. εἰ μέλλεις μνημονεύειν, ὃ οὗτος, ὥς οὐκ ἔτε περὶ πραγμάτων ἢ σκέψεως, ἀλλ' ἐξηγήσιν ὀνομάτων μοι προβέβληκεν, οὐδὲ τοῦτ' ἀναδύομαι. φημί δὴ σοι περὶ τῶν ὀνομάτων, οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, οὐδὲν ἔχειν εἰπεῖν σοφόν, ἀλλ' εἴτ' ἐκ τῆς τῶν Ἀσσυρίων ἢ φοινῆς τοῦνομα, παρὰ τῶν Ἀσσυρίων αὐτῶν μαρθάνειν χρήναι τὸ πρᾶγμα, καθ' οὗ τὸ ὄνομα λέγουσιν, εἴτ' ἐκ τῆς τῶν Περσῶν, ἢ Ἰνδῶν, ἢ Ἀράβων, ἢ Αἰθιοπῶν, ἢ ὅπως ὠκτιναινοῦν, ἐκείνων πυνθάνεσθαι. τὸ γὰρ ὄνομα βρῆδὲν αὐτὸ καθ' αὐτὸ μόνον οὐδὲν ἐνδείκνυται. τὸ μὲν οὖν ἐμὸν ἀκήκοας. εἰσὶ δὲ οἱ λέγουσιν ἐνδείκνυσθαι σφίσιν τοῦνομα, καὶ τούτου ἔγῳ

eamque dicito. Singula enim nomina si interpretabere, ita universum, quod querebas, adeptus fueris.

Cap. XXXII. At his auditis quidam, Heus vir bone, dicunt, non quemadmodum tu statuere volueris, distinguenda sunt nomina, sed ut recte habet, partitio facienda est. Iterum igitur istis ita respondendum est: Heus tu, meminisse debes, nostram non amplius de rebus esse contemplationem, sed nominum explanationem nobis esse propositam, neque ad hoc etiam tergiversamur, ac de nominibus non his solum, sed et de aliis omnibus illud in universum pronuncio, nihil eruditum in medium adduci posse. Sed siue Assyriorum linguae vocabulum sit, ab ipsis Assyriis res discenda est, cui nomen illud indiderunt, siue sit Persarum linguae, aut Indorum, aut Arabum, aut Aethiopum, aut omnino aliorum quorumcunque, illos percontari oportet; nomen enim ipsum per se solum prolatum nihil indicat. Meam igitur sententiam accepisti. Caeterum nonnulli asserunt, ipsis nomen aliquid significare.

Ed. Chart. VI. [29.]

Ed. Bas. IV. (296.)

πάμπολλα συναθροίσας ὀνόματα Κελτῶν καὶ Θρακίων καὶ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν ἐκέλευον ἑφ' ἑκάστου λέγειν τὸ δη-
 λοίμενον πρᾶγμα· τῶν δὲ ἐν τῇ τῶν Ἑλλήτων φωνῇ μόνη
 δύνασθαι τοῦτο ποιῶν εἰπόντων, ἐξῆς προύκειτα λιμένα,
 τῶν δ' εἰπόντων, ἵνα περ αἱ νῆες ὁρμῶσιν, ἀλλὰ Θεττα-
 λούς γε ἔφην τῇν ὑφ' ἡμῶν προσαγορευομένην ἀγορὰν
 οὕτως ὀνομάζειν. οἱ δὲ ἤρουντο τὴν τῶν Θετταλῶν ἐπί-
 στασθαι διάλεκτον, ὥσπερ οὐκ αὐτὸ δὴ τοῦτο ὁμολογοῦντες,
 ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἐλέγτο, μηδὲν τῶν ὀνομάτων, ἑφ' οὗ κεῖται
 πρᾶγματος, ἄλλως δύνασθαι μαθεῖν, ἣ παρ' αὐτῶν τῶν
 Θεμέτων διδαχθέντα. πρὸς μὲν δὴ τοὺς οὕτως ἐμπλήκτους
 ἑτέρος μοι γέγραπται λόγος ἰδίᾳ, τῇ δὲ τὰ πρᾶγματα αὐτὰ
 μαθεῖν θέλοντι μάλιστα τε καὶ πρῶτα, καὶ τοῦτο ὥς ἔργον
 χρηστὸν σπουδάζοντι, τῷ τε τὰ ἐπ' αὐτοῖς ὀνόματα τῆς
 πρὸς ἀλλήλους ἔνεκα διαλέκτου μαθεῖν ἐπιποθοῦντι τῇν
 τῶν Ἑλλήτων ἐξηγήσομαι χρῆσιν, οὐδ' οὖν τούτων ἀπάντων
 ἐπὶ πᾶσιν ὀνόμασιν, (τοῦτ' ἐν γὰρ ἐρμηνευτικῇς τινὸς ἔστιν

unde hujusce rei causa ego permulta Celtarum, Thracum;
 Myforum Phrygumque nomina colligens jussi, ut a sin-
 gulis rem significatam manifestarent: illis autem in sola
 Graecorum lingua id se posse facere dicentibus, hoc vo-
 cabulum *λιμένα* (latine portum dicas) proposui; illis vero
 locum, ubi naves in statione quiescunt, significare affir-
 mantibus, At Thessali, respondi, quod a nobis forum
 rerum venalium dicitur, ita nominant. Sed isti Thessa-
 licam linguam scire se negabant, tanquam sane illud
 ipsum non consentientes, quod ab initio dicebatur, nullum
 nomen cui rei inditum sit, aliter posse cognosci, nisi ab
 ipsis impostoribus edoctus fueris. Caeterum adversus ita
 dementes alia mihi oratio separatim scripta est; res ipsas
 vero discere volenti, et praecipue ac maxime huic veluti
 optimo operi studenti, rerum praeterea nomina mutuae
 locutionis causa percipere cupienti usum Graecorum in-
 terpretabor. Neque id horum nominibus omnibus faciam:
 id namque enarratoriae cujusdam aut grammaticae peritiae

Ed. Chart. VI. [29.50.]

Ed. Bas. IV. (296.)

ἢ γραμματικῆς ἐμπειρίας,) ἀλλὰ τῶν Ἀττικῶν μὲν μάλιστα, δεύτερον δ' ἤδη καὶ τῶν Ἰωνικῶν ἔχειν ἐμπειρίαν ὁμολογήσω τινὰ καὶ τῶν Δωρικῶν ὀνομάτων, ὥσπερ γο καὶ τῶν Αἰολικῶν. ἀλλ' ἐν ταύταις μὲν ταῖς διαλέκτοις ἄγνοεῖν μᾶλλον ἢ γινώσκειν τὰ πλεῖστα, τῆς Ἀττικῆς δ' αὖ γινώσκειν τὰ πλεῖστα ἢ ἄγνοεῖν ὁμολογήσαιμ' ἂν. εἰ δὲ βούλει σὺ καὶ περὶ τῶν ὀνομάτων εἰπεῖν, "Ὅμηρος μὲν φησιν"

Ἰητρός γάρ ἄντηρ πολλῶν ἀντύξιός ἄλλων

Ἰούς τ' ἐκτάμνειν, ἐπὶ δ' ἦπια φάρμακα πάσσειν,

Φάρμακα πολλὰ μὲν ἰσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρὰ,

Ἰητρός δὲ ἕκαστος ἐπιστάμενος περὶ πάντων.

ὥς τῆς Ιατρικῆς τέχνης Ιωμένης τὰ κόμνοντα σώματα διὰ τε φαρμάκων καὶ χειρουργίας.

Κεφ. λγ'. [30] Εἰ δ' ἐτι καὶ τρίτον ἄλλο μέρος Ιάσεως ὑπῆρχεν τὸ διαιτητικὸν ἐν τοῖς καθ' Ὅμηρον χρόνοις, ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω συμβαλεῖν, ὃ δ' ἐμοῦ πρεσβύτερός τε ἅμα καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων πράγματα πιθανώτερος ἐπίστασθαι, Ἰπλάτων ὁ φιλόσοφος, αὐτὸν τε χρῆσθαι φησι τοὺς πα-

munus est: sed Attica potissimum nomina, secundo et Ionica me cognoscere fatebor, nonnulla etiam Dorica atque Aeolica; sed in hisce linguis plura me ignorare quam scire, in Attica vero plura me scire quam ignorare concedam. Quod si tu et de nominibus loqui velis, Homerus utique canit:

Vir medicus multis aliis tibi dignior esto,

Ditra venena trahens, et pharmaca mitia fundens,

Multa salubria miscens, et letalia multa,

Dontior est cunctis medicus mortalibus unus.

utpote arte medica languida corpora medicamentis chirurgicaque opera curante.

Cap. XXXIII. An vero et alia tertia medicationis pars diaetetica appellata Homeri temporibus extaret, ego nulla id conjectura assequi possum. Sed me antiquior, et quem magis Graecorum res nosse verisimile est, Plato philosophus, antiquos Asclepiadas hac medicinae parte non

Ed. Chart. VI. [30.]

Ed. Bas. IV. (296.)

λαιοὺς Ἀσκληπιάδας τοῦτω τῷ μέρει τῆς τέχνης. ἀλλ' ὅτε γε τῆς Ιατρικῆς ἔστιν μέρος. ταῦτα τὰ τρία, καὶ ὡς ἡ τὰ παρὰ φύσιν ἔχοντα σώματα θεραπεύουσα τέχνη πρὸς πάντων Ἑλλήνων Ιατρικὴ καλεῖται, σχεδὸν οὐδεὶς ἀντιλέγει, γυμναστικῆς δὲ τέχνης οὐπω μὲν ἦν τοῦνομα καθ' Ὀμηρον, οὐδὲ καλεῖται τις ὅλως γυμναστικῆς, ὥσπερ Ιατρὸς, ὅπου γε καὶ παρὰ Πλάτωνα τὸ μὲν τῆς γυμναστικῆς ὄνομα οὐ πολλάκις εὐρεῖν ἔστιν, παιδοτρίβην μέντοι καλεῖ μάλλον, ἢ γυμναστὴν τὸν τεχνίτην αὐτῆς. ἤρξαιτο γὰρ ὀλίγον ἔμπροσθεν τῶν Πλάτωνος χρόνων ἡ τέχνη τῶν γυμναστικῶν, ὅτε περ καὶ τὸ τῶν ἀθλητῶν ἐπιτήδευμα συνέστη. πάσαι μὲν γὰρ εἰς ἀνὴρ ἐργαστῆς τῶν κατὰ φύσιν ἔργων ἀληθῶς εὐεκτηκός, εἰς ἀγῶνα καταβαίνων, οὐ πάλην μόνον, ἀλλὰ καὶ θρόνον ἡγωνίζετο, καὶ τις ἐνίκα πολλάκις εἰς ἅμφω ταῦτα καὶ ἀκοντίζων, καὶ τοξεύων, καὶ δισκοβολῶν, καὶ ἄρματος ἐπιστατῶν, ὕστερον δὲ διεκρίθη, καὶ ὁλόν περ ἓνα πεποιήκεν Ὀμηρὸς Ἐπειόν, εἰς μὲν πάντα τὰ κατὰ φύσιν ἔργα πάντων ὕστατον, πρῶτον δ' εἰς πυγμὴν, ἥς ἐν

admodum usos esse asseverat. Verum medicinae tres has esse partes, artemque male habentia corpora curantem ab universa Graecia medicinam appellari, nemo fere est qui eat infitias. Gymnasticae autem artis nomen Homeri seculo nondum repertum erat, neque quisquam omnino gymnasta, ut medicus, vocabatur. Quemadmodum neque etiam apud Platonem gymnasticae nomen frequenter reperire licet, sed paedotribam magis quam gymnastam hujusce artis professorem appellat: nam paulo ante Platonis tempora gymnastarum ars exorta est, quo etiam tempore et athletarum exercitatio emerit. Priscorum enim seculis vir unus operarius naturalia munia exequens vere bono habitu robustus, in certamen descendens, non lucta modo, sed etiam cursu certavit, atque etiam duobus his et jaculo praeterea et arcu et disco et cursu alios unus superavit; postea vero haec disjuncta sunt, qualemque Homerus unum Epeum fecit ad cuncta quidem secundum naturam munia obeunda omnium ignavissimum, sed

Ed. Chart. VI. [3a.]

Ed. Bas. IV. (196. 297.)

ἄθλοις μόνοις ἢ χρεῖα, τοιοῦτοι πάντες ἐγένοντο, μήτ' ἀρῶσα, μήτε σκάψαι, μήθ' ὁδὸν ἀνύσαι, μηδ' ἄλλο μηδέν εἰρηναῖον ἔργον, ἐπεὶ δὲ μᾶλλον πολέμιον ἐργάσασθαι καλῶς θυτάμενοι.

Κεφ. λδ'. Τὴν τούτων τῶν ἀνθρώπων εὐεξίαν ἔμ-
προσθεν ἐμεινῆμεθα, καὶ τὴν ἐπιστατοῦσαν αὐτοῖς ὁμοίως
γυμναστικὴν, ἄλλην δ' εὐεξίαν ἐπηνέσαμεν, ἀσφαλῆ τε ἡμᾶ
καὶ πρὸς τὰς κατὰ φύσιν ἀπά(297)σας ἐνεργείας χρηστὴν,
ἧς ὕλαι ποιητικαὶ τε ἡμᾶ καὶ φυλακτικαὶ δύο ἐστὶν, ἥ θ'
ὑγιαίνει προσαγορευομένη διαίτα καὶ γυμνάσια. τεττάρων
γὰρ οὐσῶν τῶν πασῶν ὑλῶν κατὰ γένος, ὑπ' ὧν ἀλλοιοῦται
τὸ πᾶμα, χειρουργίας, καὶ φαρμακείας, καὶ διαίτης, καὶ
γυμνασίων, ἥ μία μὲν ἄχρηστος τοῖς νοσοῦσιν, αἱ δὲ δύο δὲ
τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσιν. ὁ μὲν γὰρ νοσῶν, εἰς πολλὰ
καὶ φορμάκων, καὶ χειρουργίας, καὶ διαίτης δεόμενος, εἰς
οὐδέν δεῖται γυμνασίων· ὁ δ' ὑγιαίνων ἀκριβῶς γυμνασίων
μὲν χρῆζει καὶ διαίτης τινός, οὔτε δὲ φαρμάκων οὔτε
χειρουργίας προσδεῖται.

strenuum pugilem, qua arte in solis certaminibus usus est, tales omnes evaserunt, neque arare, neque fodere, neque iter facere, neque aliud quicquam pacis, ac multo minus belli opus egregie praeflare valentes.

Cap. XXXIV. Horum hominum bonum habitum in superioribus vituperavimus, artemque pariter gymnasticam ipsos instruentem, aliumque bonum habitum laudavimus tutissimum juxta et ad omnes naturales actiones maxime idoneum; cujus materiae effectivae simul et conservativae duae sunt, et salubris vocata victus ratio, et exercitatio. Quatuor namque genere quum sint omnes materiae, a quibus corpus nostrum alteratur, chirurgia, pharmacia, exercitationes ac victus ratio, una est aegrotis inutilis, duae vero secundum naturam sese habentibus. Aegrotans namque, in multis medicamina, parvum operam victusque rationem postulans, nulla ex parte exercitatione eget: exquisita vero sanus corpus exerceat, et certa quadam victus ratione utatur necesse est, sed medicamenta aut chirurgiam non requirit.

Ed. Chart. VI. [31.]

Ed. Basf. IV. (297.)

Κε φ. λδ'. [31.] Τῆς οὖν ὑγιεινῆς τέχνης μέρος ἐστὶν ἡ γυμναστική. καὶ αὐτάρκως ὑπὲρ ἁμφοῖν ἡμῶς ἐδίδαξεν Ἱπποκράτης, ὅσα τε χρὴ γινώσκειν ἀέρων τε πέρι, καὶ χωρίων, καὶ ὑδάτων, καὶ ἀνέμων, καὶ ὥρων, ὡσαύτως ἰδεσμάτων τε πέρι, καὶ πομάτων, καὶ ἐπιτηδευμάτων, ἀκριβέστατα γράψας ὅπαντα· συμπληροῦται γὰρ ἐκ τούτων ἡ διαίτα. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὲρ τε καιροῦ, καὶ ποσότητος, καὶ ποιότητος, οὐ γυμνασίῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τρίψτως αὐτάρκως διεξήλθεν. ἔοικε δὲ Πλάτων ἀπὸ μέρους ὀνομάζειν τὸ σύμπαν μέρος, οὐχ ὑγιεινὴν τέχνην, ἀλλὰ γυμναστικὴν προσαγορεύων, ὅτι τε ἐξαίρετον ἴδιον ὑπάρχει τοῖς ὑγιαίνουσιν, ὡς ἂν μὴδ' ὅλως αὐτῷ χρωμένων τῶν νοσούντων, ὅτι τε τοῦτο μόνον ἐνόμιζεν ἐπιστάτου δεῖσθαι. τὸ μὲν γὰρ ὑγιαίνον ἀκριβῶς σῶμα, ταῖς κατὰ φύσιν ὁρεξέσιν χρωμένον, οὐτ' ἐν ταῖς ποιότησιν, οὐτ' ἐν τῷ καιρῷ τῆς χρήσεως ἐξαμάρτου ἂν τι περὶ τὰ σιτία. περὶ μὲν δὲ τούτου λόγος ἕτερος. ἀλλ' ὅτι γε καὶ Πλάτων ἔτερον μὲν οἶδε τὴν ὡς μέρος τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης γυμναστικὴν, ἔτερον δὲ τὴν τῶν εὐδο-

Cap. XXXV. Salubris igitur artis pars gymnastica, abundeque de utroque praecepit Hippocrates, quaecunque de aëris natura, locorum, aquarum, ventorum annique temporum noscenda sunt, item de cibis, potibus atque vitae institutis accuratissime omnia perscribens: ex illis enim diaeta completur: haud secus et de idoneo tempore, magnitudine ac qualitate non exercitationis tantum, sed etiam frictionis satis differuit. Plato a parte totum cognominare videtur, non salubrem artem, sed exercitatoriam appellans, tum quia exercitatio benevalentium praecipua ac propria est, tanquam nullo pacto ipsa aegrotis utentibus, tum quod eam solam moderatore egere iudicavit: quandoquidem exquisita sanitate fruens corpus, naturalibus appetitionibus utens, neque in quali, neque usus tempore quicquam in sumendis cibis erroris committet. Sed de hoc alibi sermo habendus est. Quod autem et Plato aliam gymnasticam ut artis corpus regentis partem noverit, aliam vero, quam nunc homines celebrant, ex

Ed. Chart. VI. [51.]

Ed. Bas. IV. (257.)

κίμοῦσαν, ἐκ τῶνδ' ἂν μάλιστα μάθοις. ὑπογράψω γάρ σοι τὰς ῥήσεις αὐτοῦ· πρώτην μὲν τὴν ἐκ Γοργίου, τὴνδε τὸν τρόπον ἔχουσαν. δύοϊν ὄντοιιν πραγμάτων, δύο λέγω τέχνας. τὴν μὲν ἐπὶ τῇ ψυχῇ πολιτικὴν καλῶ, τὴν δὲ ἐπὶ τῷ σώματι μίαν μὲν οὕτως ὀνομάσαι οὐκ ἔχω σοι, μίᾳς δ' οὔσης τῆς τοῦ σώματος θεραπείας, δύο μόρια λέγω, τὴν μὲν γυμναστικὴν, τὴν δὲ ἰατρικὴν. ἐγκαυῖθα μὲν οὖν, ὅτι τε μία τοῦ σώματος ἐστὶν ἡ θεραπευτικὴ τέχνη, δύο ἔχουσα τὰ πρῶτα μόρια, σαφῶς ἰδήλωσεν ὁ Πλάτων· ὅτι δὲ τῶν μὲν μορίων αὐτῆς ἐστὶν ὀνόματα, τῆς δ' ὅλης οὐκ ἔστιν, ὅτι τε καὶ πρὸς τὸ βέλτιστον ἀποβλέπει, καὶ ὡς ἡ εὐεξία τοῦτ' ἐστὶν, ἐκ τῶν τοιῶνδε φανερόν, ὧν ἕκαστα ἐν ταῦτῳ διεήλθεν. σῶμά που καλεῖς τε καὶ ψυχὴν. πῶς γὰρ οὐ; οὐκοῦν καὶ τούτων οἷα τινὰ εἶναι ἑκατέρου εὐεξίαν; ἔγωγε. τί δέ; δοκοῦσαν μὲν εὐεξίαν, οὔσαν δ' οὐ; οἶον δὲ τοῖον λέγειν. πολλοὶ δοκοῦσιν εὖ ἔχειν τὰ σώματα, οὓς οὐκ ἂν ῥαδίως αἰσθοιτό τις, ὅτι οὐκ εὖ ἔχουσιν, ἄλλος ἢ ἰατρός τε καὶ

his quispiam comprehendere poterit; tibi enim eius verba subijciam, primaque ea, quae in Gorgia ad hunc modum se habent. *Duas res quum sint, duas esse artes dico, unam animae, quam civilem appello, alteram corporis, quam et ipsam unam quo nomine appellem, non habeo; sed una quum sit corporis curatio, duas partes nomino, gymnasticam unam, medicatricem alteram.* Hoc loco unam esse artem corpus curantem, quae duas principes partes habeat, dilucide Plato monstravit, partesque ipsius esse nominatas, totam vero nomine carere, in optimumque respicere, qui et bonus habitus dicitur, ex hisce declaratur; quorum singula in eodem libro explicavit. *Corpus sane vocas aliquid et animam. Quidni? Igitur et istorum amborum quendam esse bonum habitum non putas? Ego quidem. Quid vero? apparentem bonum habitum, sed non vere bonum? Quod autem dico, tale est. Plerique corpore bene habere videntur, quos haud facile quispiam non bene habere sentiat, nisi medi-*

Ed. Chart. VI. [31. 52.]

Ed. Basf. IV. (297.)

τῶν γυμναστικῶν τας. Ἐν τε τοῖς ἐξῆς, ὅτι τε πρὸς τὸ βέλτιστον μὲν ἀποβλέπουσιν οἷδε, πρὸς δ' αὖ τὸ ἥδιστον ὁ ὀφιοποιός τε καὶ ὁ κομμωτής, αὐτός γε διεξέρχεται.

Κεφ. λς'. Τὴν μὲν γὰρ τῶν τοῖς ἀθλητὰς γυμναζόντων γυμναστικὴν, ὑποδυομένην μὲν ἀνόματι σεμνῶ, κακοτεχνίαν δὲ οὖσαν, αὐτῷ μὲν εἰς τοσοῦτον ἀποκεχωρηκυῖαν τοῦ κατὰ φύσιν, εἰς ὅσον αὐτὴν νῦν προαγηγάσιν, ἥδη δ' ἀρχομένην οὐ πρὸς τὸ βέλτιστον ἀποβλέπειν, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς ἰσχύον τῶν ἀντιπάλων καταβλητικὴν, ἐν τῷ τρίτῳ τῆς Πολιτείας ἐμμέφατο λέγων ὧδε. καὶ μὰ τὸν Δία, ἡ δ' ὅς, σχεδὸν τί γε πάντων μάλιστα, εἴ γε περαιτέρω γυμναστικῆς ἢ περικτὴ αὕτη ἐπιμέλεια τοῦ σώματος· καὶ γὰρ καὶ πρὸς οἰκονομίας, καὶ πρὸς στρατείας, καὶ πρὸς ἐδραίους ἀρχῆς ἐν πόλει δύσκολος. τὸ δὲ δὴ μέγιστον, ὅτι καὶ πρὸς μαθήσεις ἀστυνασοῦν καὶ ἐγνοήσεις τε καὶ μελέτας πρὸς ἑαυτὸν χαλεπὴ, κεφαλῆς τινος ἀεὶ διατάσεις καὶ [32] ἱλιγγους

cus aut gymnasticorum aliquis fuerit. Et in sequentibus, optimum illos intueri, quod vero sit jucundissimum, ab obsoniorum conditore, qui comptor dicitur, spectari, ipse late declarat.

Cap. XXXVI. Sed gymnasticam illam, qua instituantur athletae, gravi quidem nomine decoratam, sed flagitiosam artem, nondum eousque extra naturae limites progressam, quousque eam nunc protulerunt, jam vero non optimum finem, sed absolute virium, quibus adversarii prosterantur, incrementum sibi proponere incipientem, in tertio de Republica libro vituperavit in hunc modum differens. *Profecto per Jovem, inquit ille, omnium fere potissimum, siquidem ultra gymnasticam superuacua ista corporis diligentia producat: nam et domui gubernandas, et militias, et sedentariis magistratibus in civitate gerendis incommoda est; praecipuum vero ac maximum, quod ad omnes disciplinas, cogitationes ac meditationes capeffendas per se ipsam difficilis est, capitis semper aliquas distentiones atque ver-*

Ed. Chart. VI. [32.]

Ed. Bas. IV. (297.)

ὑποπτεύουσα καὶ αἰτιωμένη ἐκ φιλοσοφίας ἐγγίνεσθαι. ὥστε, ὅπη αὕτη; ἀρετῇ ἀσκεισθαι καὶ δοκιμάζεσθαι πάντη ἐμπόδιος. κάμνειν γὰρ οἷσθαι ποιεῖ αἰεὶ, καὶ ὠδίνοντα μήποτε λέγειν περὶ τοῦ σώματος. ἔτι δὲ σαφέστερον ἐν τοῖς ἐξῆς, ὥς οὐκ ἰσχύει καταβλητικὴν οἶσται τέλος εἶναι τῆς γυμναστικῆς, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας χρεῖαν, ἐπεδείξατο λέγων ὡδέ. αὐτὰ γὰρ μὴ τὰ γυμνάσια καὶ τοὺς πόνοὺς πρὸς τὸ θυμοειδὲς τῆς φύσεως βλέπων, καὶ κεῖν' ἐπεγείρων ποτήσας μᾶλλον, ἢ πρὸς ἰσχύειν, οὐχ ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἀθληταὶ ῥώμης ἕνεκα σιτία καὶ πότους μεταχειρίζονται. δηλὸς οὖν ἐξ ἀπάντων ὁ Πλάτων ἐστὶν τὴν Ἱπποκράτους ἀκριβῶς φυλάττων γνώμην ὑπὲρ τῆς γυμναστικῆς τέχνης ταύτης, ἥς τὸ τέλος ἐστὶν ἡ τῶν ἀθλητῶν εὐεξία. μέμνηται γάρ αὐτὴν ὡς ἄχρηστον εἰς τὰς πολιτικὰς πράξεις ἀπύσας, ὅπερ ἐνὶ λόγῳ περιλαβὼν ἐκεῖνος ὡδέ πως ἀπεφάνετο· διαθείσιος ἀθλητικῆς οὐ φύσει ἐξὺς ὑγιεινῇ κρείσσων. ὅτι δὲ καὶ σφαλερὰ πρὸς ὑγίειαν ἡ μά-

tigines reformidans, sapientiasque studium eorum ortus causum asserens. Quare, ubi ipsa adest, in virtute exerceri atque probari undique impedimentum obijcit: efficit enim, ut homo semper se aegrotum opinetur, neque de corporis habitu queri unquam desinat. Adhuc inferius evidentius gymnasticae finem non vires adversarios prostermentes, sed usum ad naturales actiones esse confirmavit ita dicens: Ipsas quidem exercitationes ac labores ad irascibilem naturae partem respiciens illamque excitans subibit potius quam virium rationem habens, nec quemadmodum alii athletae roboris causa cibos potusque adhibebit. Undique igitur Platonis sententia perspicua est, Hippocratis mentem de huiusmodi arte gymnastica exquisitè observantis, cuius finis est athletarum bonus habitus; ipsam enim tanquam ad omnia civilia negotia inutilem vituperat: quod brevi oratione ille complexus ita pronuntiavit. Affectione athletica non naturali salubris habitus melior est. Quod ipsorum vero maxime ex-

Ed. Chart. VI. [32.]

Ed. Bas. IV. (297.)

λίστι κατωρθωμένη διάθεσις αὐτῶν ἔστιν, ἐφ' ἣν σπεύδουσι, καὶ ὥς καὶ τοῦτ' ἐγίνωσκον Ἱπποκράτης τε καὶ Πλάτων, εἴρηται μὲν καὶ δι' ἄλλων.

Κεφ. λζ'. Οὐ μὴν ἄλλ', ἐπειδὴ περ ὅπαις κατέστην εἰπεῖν τι περὶ τῆς μοχθηρᾶς εὐδξίας τε καὶ γυμναστικῆς, ὑπομνησθήσομαι καὶ τοίων ὥς ἐνι μάλιστα διὰ βραχυτάτων. τῆς ὑγείας ἐν συμμετρίας τινὶ τεταγμένης, ἀμετρίας ἔστι δημιουργός ἢ τοιαύτη γυμναστικὴ, πολλὴν καὶ πυκνὴν αὐξήουσα σάρκα καὶ πλήθος αἵματος ὥς ἐνι μάλιστα γλυσχροτάτου παρασκευάζουσα. βούλεται γὰρ οὐ τὴν ἰσχὺν αὐξῆσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ὄγκον τε καὶ τὸ βάρος τοῦ σώματος, ὥστε καὶ ταύτη χειροῦσθαι τὸν ἀνταγωνιστήν. οὐκ οὖν ἔτι χαλεπὸν οὐδὲν ἐξαιρεῖν, ὥς διὰ τοῦτο ἀχρηστός τε πρὸς τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας ἔστιν καὶ ἄλλως σφαλερός. ὅπερ γὰρ ἐν ἀπάσαις ταῖς ὄντως τέχναις ἀγώνισμά ἐστι μέγιστον εἰς ἄκρον ἀφικέσθαι τοῦ σκοποῦ, τοῦτ' ἐν ταύτῃ μοχθηρότατόν ἐστιν, ὥς φυσικὴν τινα διάθεσιν, ἀλλ',

cellens affectio, ad quam potissimum properant, ad sanitatem periculosa est, quodque id Hippocrati Platoniue ignotum non fuit, et alibi a nobis dictum est.

Cap. XXXVII. Caeterum, quoniam semel de hoc non vere bono habitu, deque vitiosa gymnastica sermonem institui, et haec de his, quam paucissimis potero, perstringam. Quum in quadam moderatione sanitas sita sit, huiusmodi gymnastica intemperiem excessumque molitur, multam et solidam carnem procreans, sanguinisque copiam quam tenacissimi adsugens. Neque enim vires tantum, sed etiam molem pondusque corpori adjicere conatur, ut hac etiam ratione adversarius opprimi valeat. Neque igitur amplius reperire difficile est, artem hanc omnibus naturalibus actionibus ideo esse inutilem, et alioqui periculis obnoxiam. Quod enim in omnibus veris artibus maximum studium est ad summum ejus, quod appetitur, porvenire, id in ista pessimum est, quum eum affectum, qui ex sententia Hippocratis praeter naturam

Ed. Chart. VI. [32.]

Ed. Bas. IV. (297.)

ὥς ἱπποκράτης ἔλεγεν, οὐ φύσει κατασκευαζούσης. τὰ μὲν γὰρ τῆς φύσεως ἀγαθὰ προϊόντα τε καὶ ἐπιδιδύοντα καὶ αὐξανόμενα γίνεται βελτίω; τὰ δ' οὐ φύσει πάντα τοσοῦτον χαλεπώτερα, ὅσην καὶ μείζω ὕθην ἄφανοί τινες αὐτῶν ἐξαίρτης, ἕτεροι δ' ἀναισθητοί, καὶ ἀκίνητοι, καὶ τελείως ἀπόπληκτοι γίνονται, τοῦ παρὰ φύσιν ὄγκου τοῦδε καὶ τοῦ πλήθους ἀποσβέσαντός τε τῇ ἐμφυτον θερμοσίαν, ἐμφράξαντός τε τὰς διεξόδους τοῦ πνεύματος· ὅσοι δ' ἐν αὐτῶν τὰ πρῶτα πάθωσιν, ἀγγεῖον ῥήξαντες ἐμοῦσιν ἢ πτύουσιν αἷμα. τοὺς μὲν δὴ τῆς τοιαύτης εὐξίας δημιουργούς, ὧν ἐστὶ τὰ θαυμαστὰ τανὶ συγγράμματα, τῶν ὑπὸ τῶν τὰ ὅτα καταγόντων περιφερόμενα, τελείως ἤδη τοῦδε τοῦ γράμματος ἀποδιαπομπησόμεθα. γινώσκεις γὰρ δὴ πού καὶ σὺ, Θρασύβουλε φίλτατε, μηδ' ἀποκρίσεις αὐτοὺς ἀξιουμένους ὑπ' ἐμοῦ. τί γὰρ ἂν καὶ πλέον εἴη τοῖς χθῆς μὲν καὶ πρώτῃν πεπαιγμένοις τοῦ παρὰ φύσιν ἐμπέπρασθαι τε καὶ κοιμᾶσθαι, τόλμης δ' εἰς τοσοῦτον ἤκουσαν, ὥσθ', ὑπὲρ ὧν οὐδὲ τοὺς ἱκανῶς ἡσηκτότας ἀκολου-

est, tanquam naturalem adipisci contendat. Siquidem naturae bonae, quò procedunt magis, crescunt atque augentur, eo meliora evadunt; non naturalia vero omnia tanto deteriora sunt, quanto majora. Unde istorum nonnulli repente obmutescunt; alii sensum motumque amittunt ac penitus attoniti fiunt, mole ista praeter naturam ac multitudine insitum calorem extinguente, liberumque spiritui transitum intercludente; quicumque autem ex ipsis mitiora patiuntur, extracto vase sanguinem vomunt aut expuunt. Hujusce igitur boni habitus opifices, quorum haec mirabilia sunt volumina, quae a corruptas aures habentibus in praesentia circumferuntur, jam prorsus ab hoc nostro libro ablegemus, siquidem tu quoque, carissime Thrasymbule, cognoscis, istos neque dignos esse putari, ut a me responsum accipiant. Quid enim illis plus erit, qui heri aut nudius tertius praeter naturam crapulari atque dormire desierant, ad tantumque audaciae pervenerunt, ut de rebus illis temere impudenterque contendat, de quibus neque illi facile pronun-

Ed. Chart. VI. [32. 33.]

Ed. Bal. IV. (297. 298.)

Θίας τε καὶ μαχομένων διὰ γνώσιν ἔχει εὐπειτῶς ἀποφύνασθαι, περὶ τούτων ἀναισχύντως διατείνεσθαι; τί μάθοιεν ἂν οὗτοι [32(298)θὺ] καὶ σοφὸν καὶ ἀκριβὲς ἀκούσαντες θεωρήματα; θαυμαστὸν μὲν τᾶν ἦν, εἰ τοῖς μὲν [33] ἐκ παιδῶν ἀσκουμένοις ἐν τοῖς ἀρίστοις μαθήμασι οὐχ ἅπασιν ὑπάρχει κριταῖς ἀγαθοῖς εἶναι τῆς τοιαύτης θεωρίας, ὅσοι δ' ἀσκοῦνται μὲν, ὥστ' ἐν ἀθλοῖς νικᾶν, ἀφυῶς δὲ ὄντες κἀκεῖ στεφάνων μὲν ἠτύχησαν, ἐξαίφνης δ' ἀνεφάνησαν γυμνασταί, τούτοις ἄρα μόνοις ὑπάρξει τοὺς περιττοὺς. καὶ μὴν ἐργήτορας μᾶλλον καὶ φροντίς τοῦ ἀμαθὸς ἢ ὕψους ὄξυν' τὸν τοῦν ἀπεργάζονται, καὶ τοῦτο πρὸς ἀπάντων σχεδὸν ἀνθρώπων ἕδεται, διότι πάντων ἔστιν ἀληθέστατον,

Παχὺα γαστήρ λεπτόν οὐ τίκει τόον.

ἴσως οὖν ἡ κόνη ἐτε μόνῃ σοφίαν αὐτοῖς ἐδωρήσατο. τὸν μὲν γὰρ πηλὸν, ἐν ᾧ πολλῶς ἐκυλινδοῦντο, τίς ὑπολαμβάνει σοφίας εἶναι δημιουργόν, ὅρῳ γε καὶ τοῖς σὺς ἐν αὐτῷ διατρίβοντας; ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς ἀποκρίτοις εἰκός, ἐν

ciare eudent, qui jamdiu earum cohaerentiam pugnantemque naturam assequi studuerunt? Quodnam isti profundum, eruditum graveque praeceptum audientes condiscere potuerunt? Mirandum esset medius fidius, si, quum neque illi omnes, qui a primis pueritiae temporibus in optimis disciplinis versati sunt, boni contemplationis hujusce judices esse valeant, illi, qui sese in certaminibus ad vincendam exercuerunt, degeneres autem et ibi victoria caruerunt, ac repente gymnastae effecti sunt, soli mentis acumine praecellent. Atqui vigilia cogitatioque non rudis magis quam somnus perspicax ingenium reddunt, idque ab omnibus fere hominibus, quoniam omnium verissimum est, adagium decantatur:

Craffus venter subtilem mentem non parit.

Forfan igitur pulvis adhuc solus sapientiam ipsis comparavit; nam lutum, in quo crebrius volutati sunt, quis sapientiae conditorem esse arbitretur, et sues cernens in ipso convolvi? At non in latrinis, inter quas quotidie

Ed. Chart. VI. [53.]

Ed. Bas. IV. (298.)

οὐδὲ διημέρευον, ἀγγέλοιαν φύεσθαι καὶ μὴν παρὰ ταῦτ' οὐδὲν ἄλλο πρότερον ἐπράττον· ὅλον γὰρ ἑωρῶμεν αὐτῶν τὸν βίον ἐν ταύτῃ τῇ περιόδῳ συστρεφόμενον, ἢ ἐσθιόντων, ἢ πινόντων, ἢ κοιμωμένων, ἢ ἀποπατούντων, ἢ κυλινομένων ἐν κόνει τε καὶ πηλῷ.

Κε φ. λή. Τούτους οὖν ἀποπέμψαντες, (οὐ γὰρ κακοτεχνίως, ἀλλὰ τέχνας ἤκομεν ἐπισκεψόμενοι) τοὺς τῆς ὄντως γυμναστικῆς ἐπιστήμονας ἔδῃ καλῶμεν, Ἰπποκράτην τε καὶ Διοκλίαν, καὶ Πρωξαγόραν, καὶ Φιλότιμον, Ἐρασίστρατον τε καὶ Ἡρόφιλον, ὅσοι τ' ἄλλοι τὴν ὅλην περὶ τὸ σῶμα τέχνην ἐξέμαθον. ἤκουσας δὴ πού ἄρτίως Πλάτωνος λέγοντος, ὡς οὐδὲν ἔστιν ἴδιον ὄνομα μὴ τοίνυν ζῆται ἐν ὄνομα κατὰ πάσης τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης, οὐ γὰρ εὐρήσεις· ἀλλ' εἴπερ ποτὲ κατασταίης ὑπὲρ αὐτῆς εἰπεῖν, ἄρκεται σοι Πλάτων· αἰμωσαμένῳ διελθεῖν, ὡς μιᾶς οὐσῆς τῆς τοῦ σώματος θεραπείας δύο μόρια λέγω, τὴν μὲν γυμναστικὴν, τὴν δὲ ἰατρικὴν, ὕψαινότων μὲν δηλονότι τὴν γυμναστι-

vitam traduxerunt, par est ingenii solertiam procreari; atqui praeter haec nihil aliud ipsi prius agebant. Omnem enim ipsorum vitam in hoc circo versari conspeximus, aut edentium, aut bibentium, aut dormientium, aut ventrem exonerantium, aut sese in pulvere lutoque volventium.

Cap. XXXVIII. His itaque dimissis, (veras enim artes et non vitiosas contemplaturi in hunc sermonem incidimus,) legitimae gymnasticae auctores jam accersamus, Hippocratem, Dioclem, Praxagoram, Philotimum, Erasistratum atque Herophilum, et quicumque alii totam artem ad corpus pertinentem didicerunt. Proxime vero Platonem dicentem audivisti, ejus nullam esse proprium nomen. Ne igitur totius artis corpus curantis unum nomen quaerito, neque enim invenies. Verum, si forte de ipsa sermonem habere institueris, contentus sis, Platonem imitatus, ita differere: *Una quum sit corporis curatio, duas ejus partes appello, unam gymnasticam, alteram curatricem,*

Ed. Chart. VI. [33.]

Ed. Bas. IV. (298.)

κῆν, νοσοῦντων δὲ τῆς Ιατρικῆς. ἀλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον ἐπισκέψεως ἄξιον, ὅτι μὴ τὴν ὑγεινήν τέχνην ὁ Πλάτων ἀντιδιέλε τῇ Ιατρικῇ, καθάπερ ἐποίησαν οἱ προσειρημένοι πάντες ἄνδρες, ὧν, εἰ βούλει, μνημονεύσωμεν ἑνός, ἐπειδὴ καὶ πρόχειρον πᾶσιν ἐστὶν αὐτοῦ τὰ συγγράμματα. λέγει τοίνυν Ἑρασίστρατος ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ὑγεινῶν· οὔτε γὰρ Ιατρός φύρεν ἐστίν, ὅστις δίδωκεν αὐτόν εἰς τὴν περὶ τῶν ὑγεινῶν πραγματείαν. εἰτ' ἐφεξῆς· αἱ μὲν γὰρ παρὰ τι πάθος γιγνομενον ἀπεψία καὶ αἱ τούτων Θεραπείαι εἰς Ιατρικῶν, καὶ οὐκ εἰς τὴν τῶν ὑγεινῶν πραγματείαν πύπτουσιν. εἰτ' αὖτις εἰτε προελθόν· εἰ δέ τις εἴη φανυλότης περὶ τὸ σῶμα, δι' ἣν τὰ προσφερόμενα αἰεὶ διαφθαρήσεται, καὶ οὕτως εἰς τὴν αὐτὴν κακοχυμίαν τοῖς προϋπάρχουσιν ἤξει, τὴν τοιαύτην διάθεσιν Ιατροῦ καὶ οὐχ ὑγεινοῦ λύειν. εἰτ' ἐφεξῆς· τὸ λέγειν περὶ τούτων ἢ λύειν ταύτας Ιατροῖς καὶ οὐχ ὑγεινοῖς ἐπιβάλλει. φαίνεται γὰρ ὅτι οὐ μόνον ὑγεινήν τινα ὀνομάζων τέχνην ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ἵπασιν, ἀλλὰ

sanorum quidem gymnasticen, aegrorum vero curatricem.
Sed illud magis consideratione dignum, Platonem non salubrem artem curatrici in partitione opposuisse, quemadmodum antedicti omnes viri fecerunt: quorum unius (si placet) meminero, quoniam ejus libri passim celebrantur. Inquit igitur Erasistratus in primo De tuenda sanitate: *Neque enim medicus inveniri potest, qui sese ad tractanda salubria contulerit.* Deinde subjungit: *Cruditates enim ab aliquo affectu provenientes et ipsarum curationes ad medicativam, non ad salubrium tractationem rediguntur.* Deinde iterum progrediens addit: *Si quod vero in corpore vitium extiterit, propter quod assumpta semper corrumpuntur, atque ita in aequae malos succos, ac sunt priores, convertuntur, hujusmodi affectionem medici est, non tuendas sanitatis magistri, dissolvere.* Item paulo post: *Praecipere de his, aut has discutere, medicos, non salubres, decet.* Videtur enim iste non artem quandam solum, periunde ut alii omnes, sed etiam ejus

Ed. Chart. VI. [33. 54.]

Ed. Bas. IV. (298.)

καὶ τὸν τεχνίτην αὐτῆς ὑγεινὸν, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τὸν
τῆς Ιατρικῆς Ιατρὸν, ἵνα τῆς περὶ τὸ σῶμα Θεραπευτικῆς
τέχνης, ἧς οὐδὲν ἦν ὅμοιον τοῖς Ἑλλήσιν ἴδιον, εἰς δύο τὰ
πρῶτα τμηθείσης, ὥσπερ αὐτὸς τὰς τέχνας Ιατρικὴν τε καὶ
ὑγεινὴν, οὕτως καὶ τοὺς τεχνίτας αὐτῶν ὀνομάζωμεν ὑγει-
νὸν τε καὶ Ιατρὸν. ὡσαύτως δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν Ια-
τροῶν ἐχρήσαντο τοῖς ὀνόμασιν.

Κεφ. λθ'. [34] Ἄλλ', ὡς εἴκειν, οὕτως κατὰ Πλάτωνα
σύνηδες ἦν τοῖς Ἑλλήσιν οἷς ὑγεινὴν τὴν τέχνην, οἷς
τὸν ἐπιστήμονα καλεῖν ὑγεινόν. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸ τοῦ
Ἱπποκράτους ὑγεινὸν ὑγεινόν, ἀλλὰ τὸ μὲν τι περὶ διαί-
της ἐπιγέγραπται, τὸ δὲ τι περὶ ὑδμάτων, καὶ αἵρων, καὶ
τόπων. τάχα δ', ὡς ἔφην, οὐδὲ χρεῖαν εἶναι διαίτης ὁ
Πλάτων ἐνόμιζεν τοῖς ὑγιαίνουσιν, ἀλλ' ἀρκεῖν μόγην γυμνα-
στικὴν. οὐδὲ γὰρ τὸ ἀναληπτικὸν μέμον ἢ τὸ προφυ-
λακτικὸν ἴσως ἡγείται προσήκειν τῇ γυμναστικῇ. μίσα γὰρ,
ὡς ἔφην, αὐτὰ τεταγμένα δυνατόν ἐστιν, ὅπουτις τις βούλεται,
προσενέμειν. ἀλλ' εἰ καὶ ταῦτά τις τοῖς Ιατροῖς ἐπιτρέψειεν,

professorem salubrem appellare, quemadmodum, ut cen-
seo, et medicativae professorem medicum vocat: ut artis
corpus curantis, cujus nullum proprium apud Graecos
nomen erat, in duas principes partes distributae, sicut
ipsas partes medicativam salubremque, ita et earum pro-
fessores medicum salubremque appellemus. Eodem modo
autem et plerique alii medici nominibus usi sunt.

Cap. XXXIX. Caeterum, ut videtur, Platonis tem-
poribus nondum Graeci aut artem ipsam, aut ejus pro-
fessorem salubrem appellare consueverant. Neque enim
Hippocratis liber salubris salubris inscribitur, sed alter
de ratione victus, alter de aquis, aëre et locis inscribi-
tur. Forsitan autem, ut proxime retuli, neque sanis opus
esse ratione victus Plato opinabatur, sed ipsis gymnasticam
solum sufficere; neque enim instaurativam partem aut
praeservativam ad gymnasticam fortasse pertinere existi-
mabat: medias enim ipsas (ut dixi) collocatas, utri volue-
ris, adjicere potes. Quod si et ipsa medicativae adjungat,

Ed. Chart. VI. [34.]

Ed. Basf. IV. (298.)

ελάχιστον ἐστὶ τὸ ὑγρινόν, αἶρων τε πέρα, καὶ ὑδάτων, καὶ
 χωρίων, καὶ γυμνασίων, καὶ σιτίων ἐπισκοπούμενον· καίτοι
 γε οὐδὲ περὶ σιτίων ἀπάντων, ἀλλ' ὅσα τοῖς ὑγιαίνουσιν
 ἀρμόττει μόνον. τάχα δ', ἐπειδὴ καὶ τὰ τῶν αἶρων τε καὶ
 χωρίων καὶ ὑδάτων ἐφθάνειν ἤδη γινώσκουσιν τοῖς ἰατροῖς,
 ὥς ἂν καὶ πρώτου τοῦ θεραπευτικοῦ μορίου αὐσάντος, οὐ-
 δὲν εἴη προσεπιμαθεῖν αὐτῶν ἐνέλιπεν εἰς τὸ μὴ μόνον
 ἰατροῖς, ἀλλὰ καὶ ὑγινοῖς γενέσθαι, πλήν τῆς περὶ τὰ
 γυμνάσια τέχνης. οὐκοῦν οὐδὲ ἀπεικός, οὐδ' ἀπὸ μόνου
 τοῦ προσαγορευθέντος ὀνομασθῆναι τὸ σῶμα. ἀλλὰ
 τοῦτο μὲν ὑπὲρ ὀνόματος ἐστίν, οὐ περὶ πράγματος σκο-
 πεῖσθαι.

Κεφ. μ'. Καὶ εἴ τις, ὑπὲρ καὶ πρόσθεν εἶπον, αὐτὸ
 δὴ τοῦτο γινώσκων, ὅτι μὴ καὶ περὶ πράγματος ὁ λόγος,
 ἀλλ' ὀνόματος ἐστίν, ἐμὲ κελεύσειεν ἀποφαινέσθαι τι καὶ
 περὶ τοῦδε, βέλτιον ὀνομάζειν ἐρῶ τοὺς δύο καὶ πρώτα μύ-
 ρια φάσκοντας τῆς ὅλης τέχνης ὑγρινόν τε καὶ θεραπευ-
 τικόν, εἰ γ' ἐν ταῖς μεθόδοις ταῖς διαιρετικαῖς ἐμάθομεν

exigua erit salubris portio de aëre, aqua, lotijs, exer-
 citationibus cibisque tantum considerans; atqui neque de
 cibis omnibus, sed de illis tantum, qui ad secunda fruen-
 tes valetudine pertinent. Quin etiam fortasse, quum
 aëris, regionum aquarumque notitiam medicus praeoc-
 cupasset, utpote curativa parte ante constituta, nihil am-
 plius de ipsis non solum medicis, sed etiam salubribus
 instituendis, praeter artem exercitationum rationem tra-
 dentem discendum superat. Quam ob rem neque absurdum
 fuit et a parte nomen habente totum appellari. Verum
 haec de nomine est, non de re disputatio.

Cap. XL. At si quispiam (quod et supra posui)
 id ipsum perspiciciens, non de re, sed de vocabulo insti-
 tutum esse sermonem, me et de hoc aliquid dicere prae-
 cipiat, melius eos facere dixero, qui duas totius artis
 principes partes salubrem curativamque appellant; quan-
 doquidem in dividendi methodis didicimus ejusdem ge-

Ed. Chart. VI. [34.]

Ed. Bas. IV. (298.)

ἀντιδιαμερεῖν ἑλλήλοις ὁμογενῇ πράγματα. τῷ γάρ, εἰ τύχοι, τῶν ζώων εἰπὼντι τὰ μὲν ἐναέρια, τὰ δ' ἄνδρα, προσδεῖσθαι τοῖς τὰ λογικὰ προφανῶς ἄτοπον. ἡ μὲν γὰρ προτέρα διαίρεσις ἔμπυρά τε καὶ ἔγγεια προσκεῖσθαι ποθεῖ· ταῦτα γὰρ ἀνάλογόν ἐστι τοῖς ἐναερίοις τε καὶ ἐνίδροις· ἡ δ' αὖ δευτέρα τοῖς λογικοῖς ἀντιδιαμερεῖσθαι βούλεται τὰ ἄλογα. κατὰ ταῦτά δὲ καὶ τῷ μὲν θνητῷ τὸ ἀθάνατον, ἀγρίῳ δὲ τὸ ἥμερον; καὶ πεζῷ τὸ πτηνόν καὶ τὸ πηκτόν· ἐσχάτῃ γὰρ ἀτοπία τῶν ζώων, εἰ τύχοι, τὰ μὲν ἀθάνατα λέγειν εἶναι, τὰ δὲ πεζὰ, τὰ δὲ δίποδα. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης, εἴ τις ἐθέλοι τέμνων ἐξευρίσκειν τὰ μύρια, τὸ μὲν τοῖς ποσοῦντας ἰώμενον ἱατρικῆς τέχνης λεγθήσεται, τὸ δὲ τῶν ὕγιαινόντων προνοούμενον ὕγιεινῆς. καὶ τοῦτου γ' εἶτι κάλλιον, ὥς ἡμεῖς ἐμπροσθεν ἐλέγομεν, τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης ἐπανορθωτικῆς τινος οὕσης, τὸ μὲν κατὰ μέγала τὴν ἀπανόρθωσιν ποιοῦμενον ἱατρικόν τε καὶ ἱατρικὴ ὀνομασθήσεται, τὸ δὲ κατὰ σμικρὰ, καὶ διὰ τοῦτο λανθάνον, εἰ

neris res per opposita membra parti. Exempli namque gratia de animalibus dicens alia esse aërea, alia aquatilia, si addat, alia rationalia, perabsurdum evidenter faceret: nam prior partitio ignea terrestriaque adjicti postulat; haec enim proportionem aëriis aquatilibusque respondent; rursus autem secunda in dividendo rationalibus irrationalia opponi requirit, ac eadem ratione mortali quidem immortale, fero mansuetum, pedestri volucre natatileque opponitur: extremae namque absurditatis est animalium aliqua immortalia esse dicere, aliqua pedestria, aliqua bipeda. Ad eundem sane modum in arte, quae circa corpus occupatur, si quis eam partiens invenire partes quaerat, et aegros curantem medicativam, et sanis consulentem salubrem appellabit. Quin imo etiam melius, ut et nos antea dicebamus, ars corporis curam habens emendatrix quum sit, qua parte magna vitia corrigit, medicativa seu mediatrix nominabitur, qua vero exiguas noxas tollit, ideoque prae exiguitate, num etiam ab initio cor-

Ed. Chart. VI. [34. 55.]

Ed. Bas. IV. (218. 299)

τὴν ἀρχὴν ἐπανορθοῦται, φυλακτικόν. ἔτι δὲ κάλλιον ὁνομάσεις ἀπὸ τῶν ὕλων αὐτὰ, νοσηρὸν μὲν τὸ ἕτερον, ὑγιεινὸν δὲ θάτερον. εἰ δ' αὖ πάλιν ἐθελῶς τέμνειν τὸ ὑγιεινὸν ἢ φυλακτικόν, (εἴρηται γὰρ, ὥς ἐκατέρως ἐγγωρῆσει προσσχορεύειν,) ἀπὸ μὲν τῆς ὑποκειμένης ὕλης εἰς τρία τεμεῖς, ὥς ἔμπροσθεν εἴρηται, τὸ τ' ἀναληπτικόν ὀνομαζόμενον, καὶ τὸ κατ' εἶδος ὑγιεινόν, καὶ πρὸς ταῦτοις τὸ εὐεκτικόν. ὑποβέβληται γὰρ [35] ἡ ἴδιος ἐκάστη τῶν εἰρημέτων ἴλη, τῷ μὲν τὸ κατὰ σχέσιν ὑγιαῖνον σῶμα, τῷ δὲ τὸ κατ' εἶδος, τῷ τρίτῳ δὲ τὸ καλούμενον εὐεκτικόν· συμβέβηκε γὰρ ὁμωνύμως λέγεσθαι τοῖς μορίοις τῆς τέχνης αὐτὰ τὰ σώματα. κατὰ δὲ τὰς ὕλας τῶν βοηθημάτων εἴπερ ἡ τομὴ σοι γένοιτο, τετραχῇ διαιρήσεις τὴν φυλακτικὴν τε καὶ ὑγιεινὴν ταύτην τέχνην. ἔσται γὰρ αὐτῆς ἡ μὲν ἐν προσφερομένοις, ἡ δὲ ἐν ποιουμένοις, ἡ δὲ ἐν κενουμένοις, ἡ δὲ ἐν τοῖς ἐξωθεῖς προσπίπτουσιν ἀναστροφεμένη· διὰ τούτων γὰρ ἡ ὑγίεια φυλάττεται. τὸ μὲν οὖν ἐν (299) τοῖς προσφερομένοις τῆς ὑγιεινῆς τέχνης μέρος ἰδασμάτων τ' ἐστὶ καὶ πομάτων

rigat, sensum subterfugiens, conservatrix dicetur. Quin etiam aptius a materiis has partes morbidam unam, salubrem alteram appellaveris. Quod si rursus velis salubrem seu conservativam partiri, (utroque enim modo licere appellare dictum est,) a subjecta ipsam materia in tria diducas, ut supra retulimus, in analepticen dictam et in salubrem secundum speciem, praeterea et in boni habitus effectricem; nam singulis dictis partibus propria materia subiicitur, uni secundum habitudinem valens corpus, alteri secundum habitum, tertiae bono habitu praeditum; accidit enim ipsa corpora eodem cum partibus artis nomine appellari. Quod si secundum auxiliorum materias artem hanc salutarem conservatricemque distribuas, in quatuor partes secabitur; una liquidem in assumptis, altera in iis, quae sunt, tertia in iis, quae evacuantur, quarta in forinsecus occurrentibus versatur; per hanc enim sanitas custoditur. Pars igitur salubris artis in iis, quae assumuntur, versana ciborum potionumque ad sanitatis

Ed. Chart. VI. (55.)

Ed. Bas. IV. (299.)

ἐπιστήμη τῶν εἰς ὑγίαιος φυλακὴν ἀνηκόντων, τὸ δ' ἐν τοῖς κενομένοις ἰδρωτίων τε καὶ διαχωρημάτων, οὖρων τε καὶ ὕλης ἀπάντων τῶν ἐν τοῦ σώματος ἡμῶν ἐκκενοῦσθαι δεομένων, τὸ δὲ τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων αἴματος, ὕδατος, αἵματος, θαλάττης, ἐλαίου τῶν τε ἄλλων ἀπάντων τῶν τοιούτων. εἰς δὲ τὸ τέταρτον τε καὶ λοιπὸν ὅπερ ἐν τοῖς ποιουμένοις ἐτάκτια μέρος τῆς τέχνης ἐν γυμνασίοις ἐστὶ καὶ τοῖς καλουμένοις ἐπιτηδεύμασιν. καὶ γὰρ ἐργήφορος, καὶ ἄγρυπνία, καὶ ὕπνος, καὶ ἀφρόδισία τε καὶ θυμός, καὶ φρογίς, καὶ λουτρον ἐν τούτῳ τοῦ γένους ἐστίν, καὶ χυρὴ διαγνώσκουσιν τῶν ὑγιαινῶν ἐκάστου τῶν εἰρημένων ποσότητά τε καὶ ποιότητα, καὶ καιρόν.

Κεφ. μα'. Πολλοστὸν οὖν μέρος γίνεται τῆς ὑγιεινῆς τέχνης ἢ περὶ τῶν γυμνασίων ἐπιστήμη. δικαιότερον γὰρ, ὁμῶς, καλεῖν ἐστὶ γυμναστικὴν τέχνην, ἥτις ἂν ἐπιστήμη τῆς ἐν ἅπασι τοῖς γυμνασίοις ἢ δυνάμει, ὡς τὸ γε περὶ τῶν κατὰ τὴν παλαιότητα ἐπίστασθαι μόνον ἐσχάτως πῶ μικρόν ἐστι, καὶ πᾶσιν ἥκιστα χρήσιμον. ἐμύσειν οὖν ἄμει-

cuslodiam pertinentium scientia est; quae vero in iis, quae evacuantur, sudores, dejectiones, urinae, in universumque omnia, quae corpus nostrum excernere debet, considerat; quae exterius incidentium est, aërem, aquam, salsuginem, mare, oleum, aliaque huiusmodi omnia speculatur. At quarta pars artis, quae superest, in iis quae aguntur posita, exercitationibus appellatisque studiis continetur: expergefactio namque et vigilia, somnus, Venus, ira, curae, lavalio ex hoc genere sunt. Atque singulorum enumeratorum salubrium quantitas, qualitas, occasio dignoscenda est.

Cap. XLl. Quantula igitur salubris artis pars est, de exercitationibus scientia? rectius enim puto gymnastica ars appellabitur, quae omnium exercitationum facultatis cognitio est. Nam quae ad palaestram solum pertinent, cognoscere perquam exiguum est, omnibusque mortalibus minime utile. Quandoquidem navigare, fode-

Ed. Chart. VI. [36.]

Ed. B. L. IV. (399.)

γόν ἐστι, καὶ σκάπτειν, καὶ θερίζειν, καὶ ἀκοιτίζειν, καὶ
 τρέχειν, καὶ πηδᾶν, καὶ ἱππάζεσθαι, καὶ κυνηγετεῖν, ὅπλο-
 μαχεῖν τε καὶ σχίζειν ξύλα, καὶ βαστάζειν, καὶ γεωργεῖν,
 ἅπαντά τε τὰλλα κατὰ φύσιν ἐργάζεσθαι κρείττον, ἢ
 κατὰ παλαιστον γυμνάζεσθαι. καὶ σοι πάρεστιν ἤδη σκο-
 πεῖν, οὐ μόνον ὅτι πολλοστόν ἐστι μόριον ὑγισυνῆς τέχνης
 ἢ γυμναστικῆς, ἐλάχιστον δ' αὖ πάλιν ἐστὶ τῆς γυμναστικῆς
 τὸ περὶ τῶν κατὰ παλαιστον μόριον, ὅτι τε τοῦτο παρά-
 κειται τὸ τῶν ἀθλητῶν ἐπιτήδευμα, καὶ διαθλέσεως τιτος
 ἀπεργαστικόν, οὐ φύσει, καὶ κακοτεχνίαν ἐπιστατούσαν ἔχον,
 ὑποδυομένην μὲν τέλει χρηστῇ τῆς εὐεξίας, ἄλλο δ' ἔτε
 μᾶλλον ἢ εὐεξίαν ἐργαζόμενον, ἀλλὰ ὅτι τῆς μὲν τοιαύτης
 κακοτεχνίας οἱ δυστυχῶς ἀθλήσαντες ἐξαιρέτης ἐπιστήμονες
 ἀναφαίνονται, τῆς δ' ὄντως γυμναστικῆς Ἱπποκράτης καὶ
 ὁ προειρημένος ἅμ' αὐτῷ χορὸς ἐπιστήμων ἐστίν. ὥσπερ
 δ' ἐν τοῖς κατὰ λατρικὴν οὐχ ὥσιουσιν θεοῦ ἡμᾶ εἶρηται
 πάντα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδὲ περὶ γυμνασίων.
 ἀλλὰ νῦν οὐ πρόκειται διελέγειν τοὺς κακῶς ὑπὲρ αὐτῶν

te, metere, seculari, currere, saltare, equitare, venari,
 agnis certare, ligna fundero, bajulare, et agrum colere,
 omniaque alia secundum naturam facere, quam lucta
 exercei, melius est. Unde tibi iam intueri licet, non
 modo salubris artis portiuuolam esse gymnasticam, sed
 etiam gymnasticae minimam esse particulam luctandi
 studium; huiusque cognata athletarum professio, et affectio-
 nis cuiusdam non naturalis effectiva, vitiosamque artem
 sibi propositam habens, optimum quidem boni habitus
 finem prae se ferentem, sed omnia alia potius quam
 bonum habitum producentem. At huius improbae artis
 isti misere luctati repente scientissimi evaserunt, verae
 autem legitimaque gymnasticae Hippocrates et nuper
 cum ipso enumeratus illustrium virorum coetus peritus
 est. Quemadmodum vero ad curativam partem pertinen-
 tia non rite omnia ab omnibus simul tradita sunt, per-
 inde et de exercitationibus non vera omnia praecepta
 tradidere. Verum in praesentia perperam de ipsis loquutos

Ed. Chart. VI. [35. 36.]

Ed. Bas. IV. (299.)

ἐγνωκότας, ἀλλ' ἐξηγεῖσθαι τοῦτομα τῆς γυμναστικῆς, ὥς ἔστιν ἐπίσημη τις ἡδὲ τῶν ἐν γυμνασίοις δυνάμεων, ὥσπερ ἡ φαρμακευτικὴ τῶν ἐν φαρμάκοις· ὅμφω γὰρ ταῦτα τὰ μόρια τὴν κλῆσιν ἀπὸ τῶν ὑλῶν ἔσχηκεν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις οἷς ὀλίγον ἔμπροσθεν εἶπον.

Κε φ. μβ. [36] Καὶ δῆλον ὥς, ὅσοι τὴν γυμναστικὴν ἀντιδιαφοῦσι τῇ Ιατρικῇ, κακῶς γινώσκουσιν. ἡ μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς ὑλῆς, ἡ δ' ἀπὸ τῆς καθόλου τε καὶ γενικῆς ἐνεργείας ὠνόμασται. πρῶτως μὲν γὰρ εἰσὶν αἱ κατὰ μέρος ἐνεργεῖαι, καθ' ἃς δι' ἑλλεβόρου καὶ σκαμμωνίας, εἰ τύχοι, καὶ τεμεῖν φλέβα, καὶ ὁστοῦν ἐκκόψαι, καὶ ἀρετῆσαι πρὸς ταῖς, καὶ δοῦναι τροφήν· ἐπ' αὐταῖς δ' ἕτεραι γενικώτεραι τε καὶ ἥδη καθόλου, φαρμακεῦσαι, καὶ χειρουργῆσαι, καὶ διατεῖναι, καὶ τούτων ἁπασῶν κοινὴ, τὸ λάσασθαι, καθάπερ, οἶμαι, πάλιν ἐπὶ ταῖς περὶ τὰ ὑγιαίνοντα γιγνομέναις ἐνεργείαις ἀπάσαις κοινὴ ἡ φυλακὴ. καὶ ὅστις ἀντιδιαφέρει τῷ Ιατρικῷ τὸ φυλακτικόν, ὁμογετῶν ποιεῖται τὴν

castigare propositum non est, sed gymnasticae nomen declarare, quod scilicet haec facultatum in exercitationibus positarum, quemadmodum et medicamentaria facultatum in medicamentis repertarum, scientia quaedam est: ambae enim hae partes a materiis denominationem sortitae sunt, sicut et aliae, quas paulo ante recensui.

Cap. XLII. Atque hinc eos male sentire constat, qui in dividenda tota arte gymnasticam medicativae opponunt; illa namque a materia, haec a generali communique actione appellationem habet. Nam primae actiones singulares sunt, veratro aut scammonia exempli causa purgare, venam aperire, os excidere, inedia indicere, cibum exhibere; post has aliae communiores ac jam universales, medicari, manus opera uti, rationem victus instituire, omnibusque istis commune mederi, quemadmodum, ut puto, iterum actionibus circa sana corpora accommodatis omnibus communis est conservatio. Ac quisquis per divisionem medicativo conservativum opponit,

Ed. Chart. VI. [36.]

Ed. BaL IV. (299.)

ἀντίθεσιν. ἄμω γὰρ ἀπὸ τῆς ἐνεργείας ὠνόμασται, καθάπερ αὖ πάλιν ἀπὸ τῆς ὑποκειμένης ἕλης τὸ τε νοσερὸν καὶ ὑγιεινόν. ἀπὸ δὲ τῆς τῶν βοηθημάτων ἕλης τὸ τε φαρμακευτικὸν ὠνόμασται καὶ τὸ γυμναστικόν· τὸ μὲν γὰρ τοῦ νοσεροῦ τε καὶ ἱατρικοῦ μέρος ὑπάρχει, τὸ δὲ τοῦ ὑγιανοῦ τε καὶ φυλακτικοῦ.

Κε φ. μγ'. Προσέχειν δ' ἐγκαῦθα τὸν τοῦν χρεῖ, μὴ πη λάθωμεν τὸν αὐτὸν ἀποδειξάντες τῷ γυμναστικῷ τὸν ἐπιστάτην τοῦ παλαίσματος καὶ μόριόν τε ποιήσαντες ὅλης τῆς γυμναστικῆς τὴν ὡς ἂν εἴποι τις παλαιστικὴν. ὁ γὰρ ἐπιστάμενος τὰ τε παλαίσματα σύμπαντα καὶ τῶν τρίψεων ἀπάσας καλῶς ἐργάζεσθαι τὰς κατὰ μέγος ἐνεργείας ἀνάλογόν ἐστι σιτοποιῶ, καὶ μαγείῳ, καὶ οἰκοδόμῳ, δημιουργεῖν μὲν ἐπισταμένοις ἄστους τε καὶ ὕψα καὶ οἰκίας, οὐ μὴν ἐπαύουσ' ὃ οὐδὲν οἷδ' ἐγινώσκουσιν, ὃ τί τε χρηστόν ἐν αὐτοῖς καὶ μὴ χρηστόν, ἥτινά τε δύνανται ἔχον. ἕκαστον αὐτῶν ἐστι πρὸς ὑγίειαν. ἥ μὲν οὖν προνοουμένη τοῦ σώματος ἡμῶν τέχνη μία, καθάπερ εἴρηται πολλάκις,

cognatorum oppositionem facit: utrumque enim ab actione nominatum est, quemadmodum rursum a subjecta materia morbosum atque salubre, ab auxiliorum autem materia medicamentarium ac gymnasticum, hoc est exercitatorium; illud enim morbofi et medicativi pars est, hoc salubris et conservativi.

Cap. XLIII. Caeterum hoc loco diligenter mentis acies exercitanda est, ne gymnasticum palaestraeque praefectum eundem nos efficere, totiusque gymnasticae partem quandam luctatoriam (ut ita dicam) constituere nos praetereat, quandoquidem et qui luctae et frictionum omnes singillatim actiones rite obire valeat, iste panifici, coquo, aedificatori proportionem respondet, facere quidem panes, obsonia, aedes scientibus, minime tamen, quid in ipsis optimum sit, quid non optimum, intelligentibus, quamve facultatem ipsorum unamquodque ad sanitatem habeat, non dignoscentibus. Nempe ars, quae corpus humanum curat, ut crebro ante repetitum fuit, una est, aliae vero

Ed. Chart. VI. [36.]

Ed. Bas. IV. (299.)

αὐτὸ δ' ἄλλαι τὰς ὕλας ταύτη παρσκευάζουσι. οὐτε γὰρ οἷς ἄμεινόν ἐστιν ὑποδεσθῆναι μὲν, καὶ ἀνυποδέτους εἶναι, σκυτοτόμος οἶδεν, οὔθ' οἷς ὑποδεσθῆναι μὲν, ἀλλὰ τοῖον ἢ τοῖον ὑπόδημα. τοῦτο μὲν γὰρ Ἰπποκράτης γιγνώσκει, καὶ κελεῖε γὰρ τῷδε τι φορεῖν ἄρβύλας τὰς πηλοπάτιδας, οὐ μὴν αὐτός γε δημιουργήσει τὰς ἄρβύλας, οὐ μᾶλλον, ἢ ὁ στρατηγός τὸ κρᾶνος, καὶ τὸν θώρακα, καὶ τὸ δόρυ, καὶ τὴν ἀσπίδα, καὶ τὴν μάχαιραν, καὶ τὰς κρημίδας. οὐδὲ γὰρ ὁ οἰκοδόμος οἶδεν ὑψηλῆς πέρι καὶ ταπεινῆς οἰκῆσεως, οὐδ' ἔτι πρὸς ἀνατολὴν ἢ δύσιν ἱστραμμένης, οὐδέ γε τῆς πρὸς βορρᾶν τε καὶ ψυχρῆς, ἢ νοτίου καὶ θερμῆς, οὐδέ σκοτεινῆς ἢ φωτεινῆς, οὐδέ καταγαίου τε καὶ ὑπερώου, καὶ νοτιῶς, καὶ βόρειας, ἀλλ' ὕλως ἀγνοεῖ, τίνα μὲν ὠφέλειαν ἕκαστον τούτων ἔχει, τίνα δὲ βλάβην, ὥσπερ γε καὶ ὁ σιτοποιὸς οὐκ οἶδεν, ὅτε γὰρ καὶ καθαρόν ἄριστον διδόναι, καὶ ὅτε συγκόμιστον, οὐδὲ ὅτε πολὺν, ἢ ὀλίγον, οὐδ' ἐν ὅτῳ καιρῷ, παρσκευάζει μέντοι καλῶς αὐτούς.

huic materias comparant; neque enim alutarii cerdones, quibus calceatis, quibus sine calceis ambulare melius sit, noverunt; sed neque quibus calceis uti quidem melius est, quo tamen calceorum genere uti debeant, comperitum habent. Id autem Hippocrati haud ignotum est: cuidam enim arbylis lutum calcantibus calceari praecepit, non tamen ipse arbylas conficeret, quemadmodum neque imperator galeam, lorica, hastam, clypeum, gladium, aut ocreas conderet. Praeterea neque aedificator de excelsa aut humili domo quicquam novit, aut de conversa ad occidentem aut orientem, aut ad aquilonem vergente et frigida, aut ad austrum et calida, aut tenebricosa, aut illustri, aut de humili ejus parte sive superiore, aut de humida vel sicca, sed quam utilitatem ista singula, quamve noxam afferant, prorsus ignorat, perinde ut panifex etiam, cuiusnam purissimus panis, cui fursuraceus, cui multus aut paucus, quove tempore sit dandus, ignorat, ipsos vero panes egregie conficit.

Ed. Chart. VI. [36.37.]

Ed. Bas. IV. (299.)

ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ μάγειρος ἢ φακῆν, ἢ πιττάτην, ἢ
 χόνδρον, ἢ τεῦλλον, ἢ τι τῶν ἄλλων ἐπίστανται σκευάζειν,
 οὐκ εἰδώς οὐθενὸς αὐτῶν τὴν δύναμιν. αἱ μὲν δὲ τοιαῦται
 τέχναι τὰς ἀπάσας ὕλας παρασκευάζουσι τῇ θεραπευτικῇ
 τοῦ σώματος, ὥσπερ αὐταῖς ταύταις ἕτεραι, τῶν μὲν σιτυ-
 ποιῶ τῶν πυρρῶν ὁ γεωργός, καὶ κλίβανον ὁ ἱπποπλάστης,
 καὶ ὁ ὑλοτόμος τὰ ξύλα, καὶ ὁ τέκτων τὸν ἄβυκα, τῶ
 τέκτονι δ' αὐτῷ πάλιν ἄλλος μὲν ἄξινην, ἄλλος δὲ σιγάθμην,
 ἄλλος δ' αὖ τὰ ξύλα· [37] καὶ σκυτοτόμῃ δὲ κατὰ ταῦτά
 τῇ μὲν σμιλῇν ἢ χαλκευτικῇ, τὴ σκῆτῃ δὲ βυρσοδεψικῇ,
 τὸν καλύποδα ἢ τεκτονικῇ· καὶ οἰκοδόμῳ δὲ λατύποι τε καὶ
 λιθοτόμοι, καὶ πλινθουργοί, καὶ ξέκτονες, οἱ μὲν λίθους,
 οἱ δὲ πλίνθους, οἱ δ' ἐπιτήθεια ξύλα προπαρασκευάζουσιν.
 αἱ μὲν οὖν τοιαῦται τέχναι σύμπασαι προσδίδονται τε ἁλ-
 λήλων καὶ παρασκευάζουσι ταῖς τελειωτέραις τὰς θ' ὕλας
 αὐτὰς, ἐξ ὧν ἐργάζονται τὸ τέλος, ὅργανά τε χρηστὰ, δι'
 ὧν ἐκείνας κοσμοῦσιν.

Κεφ. μδ'. Ἀπάσαις δ' αὐταῖς ἐφέστηκεν, οἷον ἀρχι-
 τεκτονικῇ τις, ἢ θεραπευτικῇ τοῦ σώματος, καὶ κελεύει τῇ

Eadem ratione et coquus lentem, hordeum, alicam, betam,
 aut aliorum aliquid, nullius ipsorum vires cognoscens, esui
 tamen apta reddere peritus est. Id genus artes materias
 omnes arti corporis curatrici subministrant, quemadmo-
 dum his ipsis aliae, panifici quidem frumentum agricola,
 furnum furnifex, arborum succisor ligna; faber ligna-
 rius abacum, fabro lignario autem ipsi rursus alius asciam,
 amullum alius, item alius ligna; at plutario cerdoni
 itidem cultrum fabrilis ars, coria pellium concinnatrix,
 pedis effigiem lignaria, aedium quoque structori sculptores
 lapididae, laterum figuli et fabri lignarii, illi quidem
 lapides, isti lateres, hi vero ligna idonea praeparant.
 Omnes igitur id genus artes mutua ope indigent, et per-
 fectionibus materias ipsas, ex quibus finem assequuntur,
 suppeditant, et instrumenta optima, per quas illas ador-
 nant, efficiunt.

Cap. XLIV. Omnibus his autem, seu quaedam ar-
 chitectonica ars, corporis curativa praesidet, siquidem

E.A. Chart. VI. [37.]

Ed. Bas. IV. (199. 500.)

μὲν οἰκοδομικῇ τοιάνδε τιὰ τὴν οἰκίαν, τῇ δὲ σκυτοτομικῇ τὸ ὑπόδημα, καὶ τῇ μὲν σιτοποιητικῇ τὸν ἄρτον, τῇ δ' αὖ μαγειρικῇ τὸν ἄρτον, ἐκάστη τε τῶν ἄλλων, ὡς ἐκάστη πέφυκεν. ἀλλὰ ταύτης τῆς περὶ τὸ σῶμα θεραπευτικῆς ἡ ὑγίεινὴ μόριον ἦν, καὶ ταύτης τετραγῇ τεττομένης, ἐνὸς τῶν μορίων ἦν γυμναστικὸν μόριον. αὕτη τοίνυν οἶον ἀρχιτεκτονικὴ τίς ἐστιν τοσῶδε τεχνῶν, ἡππευτικῆς μὲν, ὅτιαν ἡπαίξεσθαι δεῖ, διδάσκουσα μέτρον καὶ καιρὸν καὶ ποιότητα, κυνηγετικῆς δὲ καὶ συμπάσης θηρευτικῆς, ὅταν αὖ τούτων ἡ χρεῖα καλῇ, κατὰ ταῦτα δὲ ταῦτα καὶ σκαπτόντων, καὶ θεριζόντων, καὶ ῥλοτομούντων, καὶ ἐργασ(300)σόων, καὶ ὄρχουμένων, καὶ πᾶν ὅτιον ἐνεργοῦντων ἐπιστατεῖ τε καὶ ἀρχεῖ καὶ προστάττει.

Κεφ. μβ'. Μία τῶν τοιούτων ἐστὶ τεχνῶν καὶ ἡ περὶ τὰ παλαίσματα· καλῶμεν δ' αὐτὴν, εἰ βοῖλει, παιδοτριβική· αὕτη μὲν οὐδ' ἐπαίονσα τῶν πρὸς ὠφελείαν τε καὶ βλάβην τοῦ σώματος εὐσχήμονας δὲ καὶ πολυειδεῖς, καὶ καταβλητικὰς, καὶ ἀπόνους ἐξευρίσκουσα λαβῆς τε ἅμα καὶ

aedificatoriae, ut tales quaedam aedes extruat, praecipit; oerdonicae, calcenm; panifici, panem; culinariae, obfoniū; aliisque singulis, ut quaeque apta est, quid actura sit, imperat. Sed hujusce artis corpus curantis salubris appellata pars est, cujus quadripartito divisae partis unius gymnastica pars est. Ea igitur tot artium veluti quaedam princeps habetur, equestri sane, quando equitares porteat, venatoriae similiter, et universum cuilibet alii animalia captanti, quum ipsarum usus postulat, modum, occasionem qualitatemque demonstrans; haud ab simili ratione et fodientibus, et metentibus, et ligna caedentibus, et navigantibus, et saltantibus, et quodcunque aliud agentibus praesidens ipsa dominatur atque imperat.

Cap. XLV. Una quaedam inter id genus artes et illa est, quae in lutationibus versatur: appellemus autem eam, si lubet, paedotribicam. Haec enim eorum nihil intelligens, quae ad utilitatem noxamque corporis faciunt, decentes, varias, sternendi vim habentes, facilesque ac minimo labore apprehensiones simul ac motiones. haud

Ed. Chart. VI. [37.]

Ed. Bnf. IV. (300.)

κινήσεις οὐδὲν ἦτορ τῆς ὀρχηστικῆς. ἀλλ' ἐκείνη μὲν οὐκ ἀντιποιεῖται τῆς περὶ τὸ σῶμα θεραπείας· ἡ δὲ παιδοτριβικὴ οὐκ οἷδ' ὅπως ὑπ' ἀνωσθηαίας ἐσχατίας, ὅσον ἐμπληκτός τις οἰκέτης, ἐκανίσταται δεσπότη χρηστῷ, τῇ γυμναστικῇ, καθάπερ εἰ καὶ τις ὀπλίτης, ἢ ἱππεύς, ἢ τοξότης, ἢ σφαιδοπηγίτης, ἢ ἀκοντιστῆς ἀντιλέγοι τῷ στρατηγῷ παραιτάτοσσι τε καὶ ὑπλίζοντι, καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξυγόντι καὶ αὐθις ἡσυχάζειν κελεύοντι· μαίνοιο γάρ ἂν που κῆκεϊτος, εἰ τὸν στρατηγόν, εἰς τὰς κατὰ μέρος ἐνεργείας προκαλοῦμενος, εἷσα βελτίων εὐρίσκόμενος, ἢ κοιτωνεῖν ἀξιοὶ τῆς ἀρχῆς, ἢ μέρος ἀποφαίνοι τὴν αὐτοῦ τέχνην τῆς στρατηγικῆς. μαίνοιο δ' ἂν οὐδὲν ἦτορ, οἶμα, καὶ ὁ παιδοτριβίης, ἢ κοιτωνεῖν γυμναστικῆς, ἢ μέρος ἔχειν αὐτῆς οἰόμενος· ὑπηρέτης γάρ ἐστι μόνον, ὥσπερ γε ὁ στρατιώτης τῆς στρατηγικῆς, οὕτως καὶ ὁ παιδοτριβίης· αὐτὸς γάρ, ἢ μὲν γυμνάζει, τῆς γυμναστικῆς, ἢ δ' ἀσκεῖ τέχνην παλαισμάτων, ἐτέρως αὐτὸς ἐστὶν ἐπιτηδεύσεως ὑπηρέτης, ἢ μὲν ἐγὼ ὀνομάζω

minus quam saltatoria, comperit. Verum haec corporis curationem non usurpat: at illa paedotribica, nescio quomodo, prae nimia sensus hebetudine, veluti servus attonitus, in optimum herum, gymnasticam scilicet insurgit, quemadmodum si quis gravis armaturae miles, aut eques, aut sagittarius, aut funditor, aut jaculator imperatori aciem struenti, armanti et in proelium educenti rursumque receptui canenti pertinax adversetur: insaniret enim et ille, si imperatorem ad privatas actiones provocans atque lacerans, in iisque praestantior inventus, aut communicari sibi imperium dignum putaret, aut suam ipsius artem imperatoriae partem exillimaret: nihilo secius, arbitror, et paedotriba insaniat, aut gymnasticam scire se, aut eius partem possidere sibi si persuaserit, quum minister tantum sit: ut enim miles artis imperatoriae, sic paedotriba gymnasticae minister est; ipsa namque quatenus exercet, exercitatoriae, quatenus vero luctandi artem exercet, alterius cujusdam professionis minister est, quam ego profligatoriam appello. Non solum

Ed. Chart. VI. [37. 38.]

Ed. Bas. IV. (500.)

καταβλητικῇ. οὐ μόνον δ' αὐτοὺς οὕτως καλοῦσιν οἱ τοὺς ἀθλητὰς ἀσκοῦντες, ἀλλὰ γυμναστὰς ὀνομάζουσιν. καί τοι κατὰ γε τὴν ἀλήθειαν ἕτερον μὲν ἔστιν παιδοτριβικῇ, καὶ ἄπερ ἡ τοξευτικῇ, καταβλητικῇ δὲ οἷον περ ἡ στρατηγικῇ, γυμναστικῇ δὲ οἷον ἡ ἱατρικῇ, καὶ θειταῖς ὑπηρετεῖ τέχταις, ἐφεστώσαις ἐκάστη τῶν τοιούτων. [38] οἷον γὰρ καὶ ἡ σκυτοτομικῇ τὸ μὲν, ὡς στρατιωτῇ τινὶ χορησιὸν ὑπόδημα, παρὰ τῆς στρατηγικῆς ἐκδιδάσκεται, τὸ δέ, ὡς εἰς ὑγίαιαν ἐπιτήθειον, ὑπὸ τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης ἐργάζεσθαι κελεύεται. ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ μαγειρικῇ τὸ μὲν εἰς ὑγίαιαν ὄψον ἱατρῷ τε καὶ ὑγιεινῷ παρασκευάζει, τὸ δ' εἰς ἡδονὴν, τέχνη μὲν οὐκ ἔτι τοῦτό γε οὐδεμιᾷ, κολυκεία δὲ τινι τὸ τέλος οὐ τὴν ὑγίαν, ἀλλὰ τὴν ἡδονὴν πεποιθμένη. καὶ δὴ οὖν καὶ παλαιστικῇ τὸ μὲν εἰς υγιάν χρησιμὸν ὑγιεινοῖς τε καὶ γυμνασταῖς παρασκευάζει, τὰ δὲ εἰς διάθεσιν ἀθλητικὴν ἐκείνη τῇ κακοτεχνίᾳ τῇ πολλῷ εἰρημένη, τῇ καλούσῃ μὲν ἐαυτὴν γυμναστικὴν, κάλλιον δ' εἶν ὀνομασθεῖν καταβλητικῇ. καὶ γὰρ οὖν καὶ ὀνομάζουσιν αὐτὴν οἱ Λάκωνες καρβυλικὴν, καὶ καρβυλικώτερον ἐαυτῶν

autem eos ita appellant, qui athletas exercent, sed etiam gymnastas; nihilominus secundum rei veritatem aliud est ars paedotribica, quemadmodum sagittatoria; proflratoria vero, qualis est imperatoria; at gymnastica, qualis est medicina, duabusque artibus praepositis hae singulae deferunt. Ita enim et alutaria, ut militi alicui optimum calcem paret, ab arte imperatoria docetur, ut ad sanitatem vero idoneum struat, ab arte corporis gubernatrice admonetur. Nec non et culinaria salutare obsonium medico salubrique concinnat, quod vero ad voluptatem, non amplius id arti cuiquam, sed adulationi potius cuidam suum sibi non sanitatem, sed voluptatem proponenti. Igitur et luctatoria id, quod ad sanitatem optimum est, salubribus et gymnasticis vocatis praeparat; quod autem ad affectionem athleticam pertinet, illi vitiosae arti saepius a me repetitae, se ipsam quidem gymnasticam appellant, rectius autem proflratoriae nuncupatae. Lacones utique et ipsam cabbalicen nominant, eumque magis cabballi-

Ed. Chart. VI. [38.]

Ed. Bas. IV. (300.)

γέ φασιν εἶναι τὸν ἐν ταύτῃ τεθραμμένον, οὐκ ἰσχυρότερον.

Κε φ. μς'. Ὅπου γὰρ καὶ ἡ ὑγιαίνουσα πολιτεία μετὰ τοῦτο τὸ ἐπιτήδευμα καὶ βδελύσσεται, πάσης μὲν τῆς εἰς τὸν βίον ἰσχύος ἀναρρηκτικὸν ὑπάρχον, οὐκ εἰς ἀγαθὴν δὲ τοῦ σώματος ἄγον διάθεσιν. ἐγὼ γοῦν ἐπειρώσθην ἑμαυτοῦ πολλάκις ἰσχυροτέρου τῶν ἀρίστων εἶναι δοκούτων καὶ πολλοὺς σίεφαντικὰς ἀγῶνας ἀνερρημετων ἀθλητῶν. ἐν τε γὰρ ὁδοπορίαις ἀπάσαις ἄχρηστοι τελείως ἦσαν, ἐν τε ταῖς πολεμικαῖς πράξεσιν, ἐτι δὲ μᾶλλον ἐν πολιτικαῖς τε καὶ γεωργικαῖς, εἰ δὲ πού καὶ φίλῳ τοσοῦντι παραμεῖναι δέοι, πάντων ἀχρηστότατοι συμβουλευσαί τε καὶ συσκέψασθαι, καὶ συμπράξαι ταῦτα μὲν, ἥπέρ γε καὶ οἱ σύες· ἀλλ' ὅμως οἱ τούτων ἀτυχέστατοι καὶ μηδεπώποτε τικῆσαντες ἐξαιρέτης ἑαυτοὺς ὀτομάζουσιν γυμναστιάς, εἰ, οἶμαι, καὶ περράγασιν οὐδὲν ἥτιον τῶν σκυῶν ἐκμελεῖ καὶ βαρβάρῳ φωνῇ. τινὲς δ' αὐτῶν καὶ γράφειν ἐπιχειροῦσιν

cum, non qui robustior, sed qui magis in hac arte versatus fuerit, nominant.

Cap. XLVI. Verum enim vero omnis bene instituta respublica hoc genus artis odit ac detestatur, quae omne vitae robur vimque prosterнат, haud in bonam affectionem corpora traducens. Ego utique plerumque multis athleticis, qui praestantissimi esse videbantur, quique multas in certaminibus coronas meriti sunt, me ipsum valentiorum esse expertus sum; quandoquidem in omnibus itineribus faciendis, in militaribus actionibus, magis praeter ea in civilibus atque rusticis negotiis inutiles prorsus reperiēbantur. Si quando vero et amico aegrotanti assistere usu veniret, in consulendo, simul speculando, auxiliando omnium erant ignavissimi, atque hac ratione a suis quidem minime ingenio differunt. Nihilominus tamen inter hos infeliciissimi nullaue unquam victoria insignes repente seipsos gymnastas nominant: deinde, ut arbitror, inconcinna barbaraque voce non minus quam fues vociferantur. Nonnulli autem ipsorum et de fri-

Ed. Chart. VI. [38.]

Ed. Bas. IV. (300.)

ἢ περὶ τρίψεως, ἢ εὐξίας, ἢ ὑγείας, ἢ γυμνασίων, εἶτα προσάπτασθαι τολμῶσι καὶ ἀντιλέγειν οἷς οὐδ' ὅλως ἔμα-
θον, οἷος ὁ πρῶτον μὲν Ἱπποκράτει ἐγκαλῶν, ὡς οὐκ ἐρθῶς
ἀποσηγνυμένῳ περὶ τρίψεως· ἐπεὶ δ' ἡμᾶς ἀνηκομένους ἡξίω-
σάν τινες τῶν παρόντων ἱατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἅπαντα
διελθεῖν αὐτοῖς τὸν λόγον, εἰς' ἐφαίτετο ὑπάντων πρῶτος
ὑπὲρ αὐτῆς Ἱπποκράτης ἀποσηγνύμενος ἄριστα, παρελθὼν
εἰς τὸ μέσον ἐξαίφνης ὁ αὐτοδιδάκτος ἐκεῖνος γυμναστής, ἐκ-
δύσας παιδάριον, ἐκέλευσεν ἡμῶς τρίβειν τε τοῦτο καὶ
γυμνάζειν, ἢ σιωπῶν περὶ τρίψεως καὶ γυμνασίων, εἰς'
ἐφεξῆς ἔβόα· Ποῦ γὰρ Ἱπποκράτης εἰσῆλθεν εἰς σκάμματα
ποῦ δ' εἰς παλαιότραν; ἴσως οὐδ' ἀναχέεσθαι καλῶς ἠπί-
στατο. οὗτος μὲν οὖν ἐκκράγει τε καὶ ἄλλως οἷδ' σιωπῶν
ἀκούειν ἐδύνατο καὶ μανθάνειν τὰ λεγόμενα, ἡμεῖς δὲ
κατὰ σχολὴν τοῖς παροῦσιν διελέχθημεν, ὡς ὅμοιον ὁ κα-
κωδαίμων ἐκεῖνος ἐργάζοιτο μαγείῳ τε καὶ σιτοποιῶν περὶ
κυσύτης ἢ ἄρτου διαλέγεσθαι τολμῶντι, κῦπτεται φύ-

ctione, aut de bono habitu, aut de sanitate, aut de exer-
citationibus volumina scribere aggrediuntur; deinde de
illis agere contradicereque audent, quae nullo unquam
tempore didicerunt, ut quidam proxime in Hippocratem
invectus, tanquam non recte de frictione tractantem.
Verum nonnulli qui adierant medici et philosophi ad me
venientes, ut totam ipsius huiusce rei rationem explica-
rem, a me petiverunt: quod quum fecissem, omnium
primus Hippocrates hunc locum optime tractasse visus
est. Tunc gymnasta ille sponte nullo docente eruditus in
medium repente prodians, puerumque exuens, nos eum
iussit fricare atque exercere, aut de frictione exercitati-
onibusque tacere; deinde clamans dixit: Quando enim
unquam Hippocrates in caveam ludorum, quando in pa-
laestram descendit, qui neque forsan rite oleum infundere
sciebat? Ad hunc sane modum iste vociferabatur, et alio-
qui neque tacens audire, nec quae dicebantur intelligere
poterat. At nos praesentibus per otium diserebamus,
improbum illum hominem perinde facere, ut coquus ac
panifex de pitisana ac pane disputare audentes, deinde

Ed. Chart. VI. (38. 39.)

Ed. Raf. IV. (300.)

σκοποι· ποῦ γάρ Ἱπποκράτης ἐν μαγαρείῳ διέτριψεν, ἢ ἐν μύλωνι; σκευασάτω γούν μοι πλακοῦντια, καὶ ὄρεον, καὶ ζωμόν, καὶ λοπάδα, ἐπειθ' οὕτως ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιλογέσθω.

Κεφ. μζ'. [39] Τί ποτ' οὖν, φήσεις, ἰατροὺς ὀνομάζομεν Ἱπποκράτην τε καὶ τὸν ἀπ' αὐτοῦ χορὸν, εἴπερ οὐ κατὰ πάσης τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης τοῦτομα φέρομεν, ἀλλὰ κατὰ μόνου τοῦ μέρους αὐτῆς, ὃ τοὺς κάμνοντας ἰᾶται; φαίνεται μὲν γὰρ ὅλην μεταχειρισόμενος τὴν τέχνην, ὥς μὴδὲ τὸ περὶ τὰ γυμνάσια μέρος αὐτῆς ἀπολείπειν. ὅτε, πρώτου συστάτος ὅλης τῆς τέχνης μέρους τοῦ θεραπευτικοῦ, διότι καὶ μάλιστα κατήπειγεν, ὕστερον δὲ κατὰ πολλὴν σχολὴν αὐτοῦ προστεθέντος τοῦ φυλακτικοῦ τε καὶ ὕγειοῦ προσαγορευομένου, τὴν ὅλην τέχνην ἀπὸ τοῦ μέρους ὀνομασθῆναι συνέβη, καθάπερ ἐπ' ἄλλων πολλῶν ἐγένετο. καὶ γὰρ γεωμέτρας ὀνομάζομεν οὐ τοὺς περὶ τῶν ἐπιπιδύων σχημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς περὶ τῶν στερεῶν ἐπισταμένους, οὐδ' ἔστιν οὐδ' εἰς τῶν, ὥσπερ γεωμέτρης, οὕτως καὶ σιτεμετρῆς ὀνομαζόμενος, ἀλλ' ἐκλείπειν τοῦτομα· κα-

clamitantes: Quando Hippocrates in culina aut pistrino versatus est? Parci igitur mihi placentiam, aut panem, aut jusculum, aut concham condiat, atque ita deinde de ipsis sermonem faciat.

Cap. XLVII. Igitur fortasse dixeris: Cur Hippocratem, omnemque ab ipso manantem chorum medicos nominamus, siquidem non universae arti corporis gubernatrici, sed soli ejus parti, quae laborantibus opitulatur, id nomen indidimus? Videtur enim totam artem complecti, ut neque eam partem, quae de exercitationibus est, negligat. Hanc hujusce rei fuisse causam suspicor, quoniam, quum prima totius artis pars curativa, quod et maxime necessaria esset, constituta sit, deinde post multum otium conservativa salubrisque. vocata ei adjecta fuerit, totam artem a parte denominari contigit, quemadmodum et in aliis plerisque solet. Quandoquidem et geometras appellamus non circa planas solum figuras, verum etiam circa solida versantes; nullusque his temporibus invenitur, qui, ut geometra, sic et stereometra nominetur, sed nomen

Ed. Chart. VI. [39.]

Ed. Bas. IV. (300.)

διότι καὶ τὸ τῶν ὑγιεινῶν, οὐ τῶν σωμάτων, οὐδὲ τῶν
 διαιτημάτων λέγω τῶν ὑγιεινῶν, ἀλλὰ τῶν ἐπισταμένων ἀν-
 δρῶν ταῦτα, τῶν ὑπὲρ Ἑρασιστράτου τοῖς Ιατροῖς ἀντιδιερη-
 μένων. αἰσάντως δὲ καὶ τριηράρχας μὲν ὠνόμαζον οἱ πα-
 λαιοὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν τριήρων, νῦν δ' ἤδη πάντας
 οὕτως καλοῦσιν τοὺς ὁπασοῦν ἡγουμένους στόλου ναυτικοῦ,
 καὶ μὴ τριήρεις ὥσιν αἱ νῆες. ὁμοίον τι τοῦτω περὶ τὴν
 Ιατρικὴν ἐγένετο καὶ τοὺς Ιατρούς· ἀπὸ γὰρ τοῦ πρώτου
 συστάτης μέρους ὅλην τε τὴν περὶ τὸ σῶμα τέχνην ὀνο-
 μασθῆναι συνέβη τοῦ χρόνου προϊόντος Ιατρικὴν, αὐτὸν τε
 τὸν ἐπιστήμονα τῆς τέχνης Ιατρὸν. οὐκοῦν οὐδ' ἀπαικὸς
 ἔστιν ἐρωτηθέντα τινὰ νῦν, ἥστινός ἐστι τέχνης μέρος τὸ ὑγιει-
 νόν, ἀποκρίνασθαι τῆς Ιατρικῆς. ἐκτιθείσης γὰρ ἐπὶ πλεον
 τῆς προσηγορίας καὶ μηκέτι τὸ μέρος, ἀλλ' ὅλην τὴν περὶ
 τοῦ σώματος τέχνην σημαίνουσης, Ἱπποκράτης τε δικαίως καὶ
 οἱ νῦν ἅπαντες Ιατροὶν ὀνομάζουσιν, ἴσασι τε μόρια τῆς
 τέχνης αὐτῆς δύο τὰ μέγιστα, Θεραπευτικόν τε καὶ ὑγιεινόν·
 αὐτοῦ δ' αὖ πάλιν τοῦ ὑγιεινοῦ μέρους ἴσασι τὸ γυμνασι-

defecit, ut etiam salubrium, non corporum, non cibo-
 rum dico salubrium, sed virorum ista scientium, ab Era-
 sistrato medicis ex adverso distinctorum. Pariter et
 trierarchas veteres triremium principes nuncupant, nunc
 vero iam omnes utcumque navalis exercitus duces, et si
 triremes non sint naves illae, eo nomine appellant.
 Huiusce rei quoddam simile circa medicinam atque me-
 dicos evenit; a prima enim constituta parte ut et ipsa
 tota corporis gubernatrix ars medicinae, ipse artis pro-
 fessor medicus nominaretur, tempore procedente effe-
 ctum est. Quamobrem neque abs re nunc quispiam inter-
 rogatus, cuiusnam artis pars facultas, quae tuendae sani-
 tatis notitiam tradit, medicinae respondere poterit; latius
 namque fuso et amplificato vocabulo, neque dum partem,
 sed integram humani corporis artem significante, Hippo-
 crates et omnes, qui hac tempestate florent, jure medici
 nomen invenerunt, artisque ipsius duas maximas partes
 agnoscunt, curatricem scilicet atque salubrem. Rursusque,
 salubris ipsius partem esse gymnasticam sciunt, quemed-

Ed. Chart. VI. (39.)

Ed. Bas. IV. (300. 301.)

κόν, ὡς καὶ πρόσθεν ἐπιδέδεικται. καθάπερ οὖν Ἱπποκράτης καὶ Διοκλῆς καὶ Πραξαγόρας καὶ Φιλότιμος καὶ Ἡρόφιλος ὅλης τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης ἐπι(301)στήμισες ἦσαν, ὡς δηλοῖ τὰ γράμματα αὐτῶν, οὕτως αὖ πάλιν οἱ περὶ θάνα καὶ Τρύφωνα τῇ περὶ τοὺς ἀθλητὰς κακοτεχνίαν μεταχειρίσαντες, καθάπερ αὖ καὶ τὰ τούτων δηλοῖ συγγράμματα, παρασκευὴν τέ τινα γυμνάσιον ὀνομαζόντων, καὶ αὖτις ἕτερόν τι μερισμόν, ὅτε αἱ ἄλλοι τι τέλειον, ἀποθεραπεῖαν δ' ἄλλο, καὶ ζητούντων, εἴτε κατὰ τὴν τοιαύτην περίοδον ἀσκητιὸν ἐστὶ καὶ γυμνασιὸν τὸν ἀθλητὴν, εἴτε ἀμειψιότητων, ἀκούσαι μέρος εἶναι τῆς ἑαυτῶν τέχνης τὸ ὑγιεινόν. ὅπου γὰρ οὐδὲ τῆς ὄντως γυμναστικῆς μέρος ἐστίν, ἀλλ' ἐμπυλιν ἐκείνη μέρος ὑγιεινοῦ, τί χρὴ περὶ τῆς τοιούτης κακοτεχνίας ἀμφιβύλλειν, ἢ μήτε μέρος ἐστὶν ὅλως τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης, ἐπιτηδεύματός τε προέστηκεν, οἷον ὑπὸ Πλάτωνος μόνον ἢ Ἱπποκράτους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἱατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἀτιμαζομένου;

modum a nobis supra differtum est. Itaque sicut Hippocrates, Diocles, Praxagoras, Philotimus atque Herophilus totam corporis praesidem artem, ut ipsorum testantur volumina, callebant, ita sane o diverso Theon atque Trypho vitiosam illam athletarum artem tractantes, quemadmodum item et ipsorum libri declarant, praeparationem quoddam exercitium nominantes, rursum aliud partitionem, aliud vero perfectum, item aliud apothersiam, quaerentesque, num secundum talem circuitum fatigare atque exercere athletam oporteat, aut secundum alium modum; profecto et eorum me capit admiratio, qui hoc tempore athletas exercent, quando eos, salubrem facultatem suae ipsorum artis partem esse, dicere audio. Quando enim haec neque verac gymnasticae pars, sed contra salubris facultatis illa pars sit, quid opus est de vitiosa istorum arte dubitare? Quae quum neque artis corpus curantis ullo modo pars esse possit, cuidam praeterea exercitationi praesidet, quae non solum a Platone atque Hippocrate, verum etiam ab aliis omnibus medicis atque philosophis contemnitur.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΙΑ ΜΙΚΡΑΣ ΣΦΑΙ- ΡΑΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ.

Ed. Chart. VI. [505.]

Ed. Bas. IV. (301.)

Κεφ. α'. Πηλίκον ἀγαθόν ἔστιν εἰς ὑγίαν, ὃ
Ἐπίγονες, γυμνάσια, καὶ ὡς χρὴ τῶν σιτίων ἡγεῖσθαι αὐτὰ,
παλαιοῖς ἀνδράσιν αὐτάγκως εἴρηται, φιλοσόφων τε καὶ
ιατρῶν τοῖς ἀρίστοις· ὅσον δ' ὑπὲρ τὰ ἄλλα τὰ διὰ τῆς
μικρᾶς σφαίρας ἔστιν, τοῦτο οὐδέπω τῶν πρόσθεν ἱκανῶς
οὐδεὶς ἐξηγήσατο. δίκαιον οὖν ἡμᾶς, ἃ γινώσκομεν, εἰπεῖν.
ὑπὸ σοῦ δὲ κριθησόμεθα, τοῦ πάντων ἡσκηκότος ἀριστα
τῇ ἐν αὐτοῖς τέχνῃ. χρήσιμα δ' ἱκανῶς εἰρησθαι ἂν δόξεις
καὶ τοῖς ἄλλοις, οἷς ἂν μεταδῶς τοῦ λόγου, γεννησόμενα.
φημί γάρ, ὥριστα μὲν ἀπάντων γυμνάσια εἶναι τὰ μὴ μόνον

GALENI DE PARVAE PILAE EXERCITIO.

Cap. I. Quantum ad sanitatem conferant exercitia,
o Epigenes, quodque ipsa opus sit cibaria praecedere, ab
antiquis viris praestantissimis tum philosophis tum medi-
cis sufficienter traditum est; quantum vero illa, quae
parva pila sunt, cacteris excellent, hoc nondum satis
priorum quispiam explicavit. Aequum igitur est, quae
agnoscimus, ea nos verbis explicare. A te autem judica-
bimur, qui omnium optime ejus artem exercueris; at et
cacteris satis utilia dicta esse videbuntur, quibus libellum
hunc fueris impertitus. Dico namque, optima omnium

Ed. Chart. VI. [505, 506.]

Ed. Bas. IV. (301.)

τὸ σῶμα διαπονεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν τέμπειν δυνάμετα, καὶ ὅσοι κυνηγεσίαν καὶ τὴν ἄλλην θήραν ἐξεῦρον, τήδονη καὶ τέρπει καὶ φιλοτιμία τὸν ἐν αὐτοῖς πόνον κερασάμετοι, σοφοὶ τινες ἄνδρες ἦσαν καὶ φύσιν ἀνθρωπίνην ἀκριβῶς καταμεμαθηκότες. τοσοῦτον γὰρ ἐν αὐτῇ δύναται ψυχὴν κινήσαι, ὥστε πολλοὶ μὲν ἀπηλλάγησαν νοσημάτων, ἡσθέντες μόνον, πολλοὶ δ' ἐάλωσαν ἀναισθέτες. οὐκ ἔστι δ' οὕτως ἰσχυρόν τι τῶν κατὰ τὸ σῶμα παθημάτων; ὡς κρατεῖν τῶν περὶ τὴν ψυχὴν· οὐκοῦν οὐδ' ἀμελεῖν χρὴ τῶν ταύτης κινήσεων, οἵοιαι τινες ἔσονται, πολὺ δὲ μᾶλλον ἢ τῶν τοῦ σώματος ἐπιμελεῖσθαι, τὰ τ' ἄλλα καὶ ὕψι κυριώτερον σώματος ἢ ψυχῆς· τοῦτο μὲν δὴ κοινὸν ἀπάντων γυμνασίων τῶν μετὰ τέρεως, ἄλλα δ' ἐξαίρετα τῶν διὰ κῆς μακρᾶς σφαίρας, ἃ ἐγὼ νῦν ἐξηγήσομαι.

Κεφ. β'. [506] Πρῶτον μὲν ἡ εὐπορία. εἰ γοῦν ἐννοήσαις, ὅσης δέεται παρασκευῆς τε ἅμα καὶ σχολῆς; τὰ τ' ἄλλα πάντα τὰ περὶ θήραν ἐπιτηδεύματα καὶ τὰ κυνηγεσία,

esse exercitia, quae non modo corpus exercere, verum etiam animam oblectare possint; et quicumque eam, quae per canes fit, venationem aliamque ferarum capturam adinvenerunt, voluptate, oblectamento et cupiditate laudis proprium laborem temperantes, sapientes quidam viri et humanae naturae plane peritissimi extitere; tantum enim in ipsa potest motio animae, ut et multi prae sola laetitia morbos evaserint, multi etiam prae moerore aegrotaverint. Neque ulla est tam vehemens corporis affectio, ut affectiones animae vincat: non igitur parvi pendere oportet hujus motiones, qualesnam sint, imo vero longe magis quam corporis motus observare, tum aliis de causis, tum quod corpore dignior sit anima. Hoc igitur omnium, quae cum voluptate conjunctae sunt, exercitationum commune; alia vero earum sunt propriae, quas nobis ex parva pila comparamus; quae nos nunc exponemus.

Cap. II. Primum quidem adest paratus facilitas. Si igitur consideraveris, quanto egent apparatu simul et otio tum caetera omnia venandi exercitia, tum quae

Ed. Chart. VI. [506.]

Ed. Bas. IV. (501.)

σαφῶς ἂν μάθοις, ὥς οὔτε τῶν τὰ πολιτικά πραττόντων οὐδενί, οὔτε τῶν τὰς τέχνας ἐργαζομένων δυνατόν μεταχειρίζεσθαι τὰ τοιαῦτα γυμνάσια· καὶ γὰρ πολλὰν ταῦτα δεῖται καὶ σχολῇν ἄγνοιος οὐκ ὀλίγην ἀνθρώπου· τοῦτο δὲ μόνον οὕτω φιλόφρονον, ὥς μηδὲ τὸν πενίστατον ἀπορεῖν τῆς ἑαυτοῦ παρασκευῆς· οὐ γὰρ δικτύων, οὐδ' ὄπλων, οὐδ' ἵππων, οὐδὲ κυνῶν θηρευτικῶν; ἀλλὰ σφαίρας μόνης δεῖται, καὶ ταύτης μικρῆς· οὕτω δ' εὐγλωσσος εἰς τὰς ἄλλας πράξεις, ὥστ' οὐδεμιᾶς αὐτῶν ὀλιγορεῖν ἀναγκάζει δι' αὐτό. καίτοι τί ἂν εὐπορώτερον γένοιτο τοῦ καὶ τέχνην ἀνθρωπίνην ἅπασαν καὶ πρᾶξιν προσιεμένον; τῶν μὲν γὰρ ἡμεῖς τὰς θήρας γυμνασίῳ τῆς χρήσεως οὐκ ἔφ' ἡμῖν ἡ εὐπορία· πλούτου τε γὰρ δεῖται τὴν παρασκευὴν τῶν ὀργάνων ἐκπορίζοντος καὶ ἀρχίας σχολῆς τὸν καιρὸν ἐπιτημοσύνης. τούτων δὲ τῶν ὀργάνων παρασκευὴ καὶ τοῖς πενιστάτοις, ὥς εἴρηται, εὐπόρος, ὃ τε καιρὸς τῆς χρήσεως καὶ τοὺς ἱκανῶς ἀσχύλους ἀναμένει· τὸ μὲν δὴ τῆς εὐπορίας αὐτοῦ τηλικούτον ἀγαθόν. ὅτι δὲ καὶ πολυαρκέστατον τῶν ἄλλων

per canes fit venatio, manifeste didiceris, neque civilibus addictos negotiis, neque artifices ipsos ad huiuscemodi exercitia accedere posse. Multa enim haec atque hominem non paucio otio incumbentem expolcunt; hoc autem solum adeo familiare est, ut ne pauperrimus quidem ejus indigeat apparatu; non enim retibus, non armis, non equis, non venatoriis canibus, sed pila sola, eaque parva opus est. Ita vero ad caeteras actiones aequa est, ut earum nullam omittere per se cogat: quid vero eo commodius esse possit, quod et humanam fortunam omnem et actionem admittit? nam venaticorum exercitiorum usus nobis non adest facilitas; divitias enim instrumentorum apparatus inppeditantes, otiumque liberum opportunitatem spectans exigunt; parvae autem pilae exercitationis instrumentorum apparatus etiam pauperrimis (ut dictum est) facilis existit, atque utendi occasio plurimum negotiis addictos expectat. Id sane est facilitatis hujus exercitationis magnum commodum. Eam vero aliarum om-

Ed. Chart. VI. [506.]

Ed. Bsf. IV. (301.)

γυμνασίων, ὅδ' ἂν μάλιστα μάθοις, εἰ σκέψαιο καθ' ἕκαστον αὐτῶν, ὅ τι τε δύναται καὶ οἷόν τι τὴν φύσιν ἐστίν. εὐρίσεις γὰρ ἢ σφοδρὸν, ἢ μαλακόν, ἢ τὰ κάτω μᾶλλον, ἢ τὰ ἄνω κινεῖν, ἢ μέρος τι πρὸ τῶν ἄλλων, οἷον ὀσφύν, ἢ κεφαλὴν, ἢ χεῖρας, ἢ θώρακα, πάντα δ' ἐξ ἴσου τὰ μέρη τοῦ σώματος κινεῖν καὶ δυνάμενον ἐπὶ τε τὸ σφοδρότατον ἀνάγεσθαι καὶ ἐπὶ τὸ μαλακώτατον ὑφέσθαι, τῶν μὲν ἄλλων οὐδέν, τοῦτα δὲ μόνον, τὸ διὰ τῆς σμικρῆς σφαίρας γυμνάσιον, ὀξύτατον ἐν μέρει καὶ βραδύτατον γενόμενον, σφοδρότατόν τε καὶ - ρμότατον, ὥς ἂν αὐτός τε βουληθῇς καὶ τὸ σῶμα φαθῇται ἐμμένον. οὕτως δὲ καὶ τὰ μέρη κινεῖν μὲν ἔστιν αὐτοῦ πάνθ' ὁμοῦ, εἰ τοῦτο συμφέρειν δόξειεν, ἔτι δὲ πρὸ ἄλλων ἄλλα, εἰ καὶ τοῦτό ποτε δόξειεν. ὅταν γὰρ συνιστάμετοί πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀποκωλύοντες ὑφαρπάσαι τὸν μεταξὺ διαπονώσι, μέγιστον αὐτὸ καὶ σφοδρότατον καθίσταται, πολλοῖς μὲν τραχηλισμοῖς, πολλὰς δ' ἀντιλήψεις καλαισθητικῆς ἀναμειγμένον, ὥστε κεφαλὴν μὲν καὶ αἰχρὰ πονεῖσθαι τοῖς τραχηλισμοῖς, πλευρὰς δὲ καὶ

nium uberrimam esse, hinc potissimum didiceris, si in unaquaque ipsarum vim et naturam consideraveris; vel enim vehementem, vel mollem, vel furfum magis quam deorsum, partemve prae caeteris aliquam, ut lumbos, caput, manus, aut thoracem, moventem comperies. Quae autem omnes corporis partes aequaliter moveat, possitque et in summam vehementiam attolli, et in minimam motionem deprimi, aliarum nullam invenies, illa sola excepta, quae ex parva pila habetur exercitatio, quae concitatissima vicissim et tardissima sit, vehementissima et moderatissima, prout ipse volueris et corpus tolerare videatur. Sic vero et simul omnes ejus partes, movere quidem licet, si conferre videatur, praeterca vero prae aliis alia, si hoc etiam videatur commodum. Quum enim invicem congregientes et interjectam pilam excipi prohibentes laboraverint, maximum id vehementissimamque exercitium existit, quod quidem multis colli obversionibus, multis vero comprehensionibus palaestricis commixtum, proindeque caput quidem et cervix colli obversionibus, latera

Ed. Chart. VI. [506. 507.]

Ed. Bas. IV. (301.)

Θώρακα, καὶ γαστέρα, ταῖς τε τῶν ὀμμάτων μετάρσεις, καὶ
 θύσεις, καὶ ἀπώσεις, καὶ ἀποστηρίξεις, καὶ ταῖς ἄλλαις
 παλαιστικαῖς λαβαῖς. τούτων δὲ καὶ ὁσφύς τείνεται σφοδρῶς,
 καὶ σκέλη ἰδραῖα τῆς βάσεως ἐν τῷ τοιούτῳ πόσῳ· τὸ δὲ
 καὶ προβαίνειν καὶ εἰς τὰ πλάγια μεταπηδᾷ οὐ μικρὸν
 σκελῶν γυμνάσιον.

Κεφ. γ'. Ἄλλ' εἰ χρὴ τάληθ' εἰπεῖν, μόνον ἐστὶ
 δικαιότατον κινεῖν πάντ' αὐτῶν τὰ μέρη. τοῖς μὲν γὰρ
 προσιοῦσιν ἕτερα νῦθρα καὶ μύες, τοῖς δ' ὑποβαίνουσιν ἕτερα
 διαπνεύεται [507] πλείον, οὕτω δὲ καὶ τοῖς εἰς πλάγιον
 μεθισταμένοις ἄλλα. καὶ ὅστις καθ' ἓν εἶδος κινήσεως
 κινεῖ τὰ σκέλη, καθάπερ οἱ θύοντες ἀνωμάλως, καὶ οὕτως
 ἀνίστως τὰ μέρη γυμνάζει τοῖς εἰς τὸ πλάγιον μεθισταμέ-
 νοις. ἀλλὰ καὶ ὡς τοῖς σκέλεσιν, οὕτω καὶ χερσὶ τὸ γυμνά-
 σιον τοῦτο δικαιότατον, ἐν παντὶ σχήματι λαμβάνειν ἐδιζο-
 μένων τὴν σφαῖραν. ἀνάγκη γὰρ ἐνταῦθα τὴν ποικίλειαν
 τῶν σχημάτων ἄλλοι ἄλλους τῶν μυῶν τείνειν σφοδρότε-
 ρον, ὥστε πάντως ἐν μέρει ποιοῦντας ἴσην ἔχειν ἀνάπau-

vero, thoraxque, et venter, faciei translationibus, positu-
 ris, repulsionibus ac obnixibus aliisque palaestrictis pre-
 hensionibus laborant. Hoc autem exercitio Iūm̃bi vehe-
 menter, ac crura incessus fundamenta ejusmodi labore
 tenduntur: progressiones denique et obliqui saltus non
 parvum est crurum exercitium.

Cap. III. At si veritas dicenda sit, id solum omnes
 corporis partes aequissime movet; dum enim procedimus
 aut recedimus, aut nos in obliquum transferimus, alii
 atque alii nervi ac muscoli plus fatigantur. Quicumque
 etiam uno motionis genere crura movet, quemadmodum
 qui sine ratione cursitant, sic quoque non secus, quam
 qui crebro sese in obliquum transferunt, partes inaequa-
 liter exercet; verum quemadmodum cruribus, sic et
 brachiis exercitatio haec summa cum iustitia proprium
 partitur opus, siquidem in omni figura pilam excipere
 consueverunt. Hic enim necesse est figurarum vicissitudinem
 alios atque alios musculos vehementius tendere, adeo ut
 omnes vicissim laborantes intermissionem his habeant ac-

Ed. Chart. VI. (507.)

Ed. Bas. IV. (301, 302.)

λαν τοῖς ἡσυχάζουσιν τὸν χρόνον τῶν ἐνεργούντων, καὶ οὕτως ἐν μέρει πάντα ἐνεργούντας τε καὶ ἀναπαυομένους οὐτ' ἀργούς μένειν τὸ πᾶν, οὔτε κόποις ἀλίσκεσθαι μόνους ποιοῦντας. ὅψιν δὲ ὅτε γυμνάζειν δεῖ, μαθεῖν ἐκείτων ὑπομνησθέντας, ὥς, εἰ μὴ τις ἀκριβῶς τὴν ῥοπήν τῆς σφαίρας, ὅποι φέροιτο, προσασθάνοιτο, διαμαρτάνειν τῆς λαβῆς ἀταγκαῖον αὐτῷ. ἐν τούτῳ δὲ καὶ τὴν γνώμην ἴσην τῇ φροντίδι τοῦ τε μὴ καταβαλεῖν καὶ τοῦ διακωλύσαι τὸν μέσον, ἣ αὐτὸν ὑφαρπάσαι ἐν τούτῳ (302) κατασταλεῖν. φροντίς δὲ μόνη καταλεπτύνει, μιχθεῖσα δὲ τιτι γυμνασίῳ καὶ φιλοτιμίᾳ εἰς ἡδονὴν τελευτήσασα τὰ μέγιστα τὸ σῶμα πρὸς ὑγίαν καὶ τὴν ψυχὴν εἰς σύνεσιν ὀνίνησιν. οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο ἡγαθόν, ὅταν ἄμφω τὸ γυμνάσιον ὠφελεῖν δύνηται, καὶ σῶμα, καὶ ψυχὴν, εἰς τὴν ἰδίαν ἐπατέρου ἀρετὴν. ὅτι δ' ἀσκεῖν ἄμφω δύναται τὰς μεγίστας ἀσκήσεις, ὥς μάλιστα μετεῖναι τοῖς στρατηγικοῖς οἱ πόλεως βασιλεῖς νόμοι κελεύουσιν, οὐ χαλεπὸν κατεῖν. ἐπιθέσθαι

qualem, quī, dum alii operantur, quiescunt, atque ita vicissim omnes operantes et quiescentes neque segnes omnino relinquuntur, neque soli laborantes lassitudine corripiantur. Quod autem et oculos exercere oporteat, hunc videre licet, si animadvertimus, quod, nisi quis, quo vergat pila, diligenter praeviderit, quo minus eam attingat, ipsum aberrare necesse est. In hoc autem et consilium aequale sollicitudini patet: opus est tum illam ne humi incassum dejiciat, tum ut versantem in medio eandem assequi prohibeat, vel ipse transmissam rursus excipiat. Atqui sollicitudo corpus sola quidem extenuat, cuiuspiam vero exercitio ac laudis desiderio commissa, utpote in laetitiam desinens, ad bonam corporis valetudinem atque animi prudentiam plurimum confert. Neque vero parvum est hoc commodum, quod ambo, corpus videlicet atque animum, pro utriusque virtute juvare possit. Quod autem maximis ambo exercitiis afficere possit, ad quae militum imperatores potissimum accedere civitatis reginas leges jubent, videre non est difficile. Hollem

Ed. Chart. VI. [507.]

Ed. Basf. IV. (302.)

γὰρ ἐν καιρῷ, καὶ λαθεῖν ἐπιθέμενον, καὶ ὀξυλαβῆσαι τὴν
 πρᾶξιν, καὶ σφετερίσασθαι τὰ τῶν ἐναντίων, ἢ βιασά-
 μενον, ἢ ἐξ ἀδοκῆτου ἐπιθέμενον, καὶ φυλάξαι τὰ κτηθέν-
 τα, τῶν ἀγαθῶν στρατηγῶν ἔργα· καὶ τὸ σύμπαν φάναι,
 φύλακά τε καὶ φῶρα δεινὸν εἶναι χρὴ τὸν στρατηγόν, καὶ
 ταῦτα τῆς τέχνης αὐτῆς ὅλης τὸ κεφάλαιον. ἂν οὖν ἄλλό
 τι γυμνάσιον οὕτως προσθίξῃς ἱκανόν, ἢ φυλάττειν τὸ
 κτηθέν, ἢ ἀνασώζειν τὸ μεθιστάμενον, ἢ τῶν ἐναντίων τὴν
 γνώμην προαισθάνεσθαι; θαυμάζοιμ' ἂν, εἰ τις εἰπεῖν ἔχοι.
 τὰ πολλὰ γὰρ αὐτῶν αὐτὸ τοῦναντίον· ἀργοὺς γάρ, καὶ
 ὑπνηλοὺς, καὶ βραδεῖς τὴν γνώμην ἐργάζεται. καὶ γὰρ καὶ
 ὅσοι κατὰ παλαιστράν ποιοῦσιν, εἰς πολυσταρκίαν μᾶλλον
 ἢ ἀρετῆς ἀσκήσιν φέρονται· πολλοὶ γοῦν οὕτως ἐπαχύνθη-
 σαν, ὥς δυσχερῶς ἀναπνεῖν. ἀγαθοὶ δ' ἂν οὐδ' οἱ τοιοῦτος
 πόλεμον γενέσθαι στρατηγοὶ, ἢ βασιλικῶν, ἢ πολιτικῶν
 πραγμάτων ἐκτροποὶ· θάττον ἂν τοῖς γε συσὶν ἢ τοῦτοις
 τις ὅτιοῦν ἐπιτρέψειεν. ἴσως δὲ οἴησιν με-δρόμον ἐπαινεῖν,
 καὶ τᾶλλα ὅσα λεπτεῖται τὸ σῶμα γυμνάσεια. τὸ δ' οὐχ

etenim opportune invadere, atque invadendo latere, et
 datam occasionem momento arripere, adversariorumque
 res vel vi, vel inconsulto sibi suas facere, ac parta
 tueri, optimi est imperatoris; atque, ut simpliciter dicam,
 exercitus imperator et eustos et fur egregius esse debet,
 artis enim illius universae haec est summa. Numquid
 igitur aliud quodpiam exercitium aeque idoneum sit, ho-
 minum ut instituat aut parta defendere, aut erepta recu-
 perare, aut propositum adversarii praevidere? animum
 profecto, si quis dixerit, aliud quodpiam inveniri. Multa
 namque ipsorum contrarium efficiunt; ignavos siquidem
 et somnolentos ac sensu hebetes reddunt; etenim quicun-
 que in palaestra laborant, ad crassitudinem potius quam
 ad virtutis studium excitantur; multi siquidem crassitiem
 adeo contraxerunt, ut vix respirare possint. Hujusmodi
 sane homines nec militiae, nec regis negotiis aut civi-
 libus utiliter praefici possent; suis potius quam illis
 rem quamlibet mandare quis possit. Forsitan autem exi-
 stima-veris, me cursum et quaecunque corpus extenuant

Ed. Chart. VI. (507. 508.)

Ed. Bas. IV. (502.)

οὕτως ἔχει· τὴν γὰρ ἄμετρίαν ἐγὼ πανταχοῦ ψέγω, καὶ πᾶσαν τέχνην ἄσκειν φημι χρῆται τὸ σύμμετρον, καὶ εἴ τι μέτρου στερεῖται, τοῦτ' οὐκ εἶναι καλόν. οὐκοῦν οὐδὲ δρόμους ἐπαινᾷ τῷ καταλειπύμεν τὴν ἔξιν καὶ τῷ μηδεμίαν ἄσκησιν ἀνδρείας ἔχειν. οὐ γὰρ δὴ τῶν ὠκείως φευγόντων τὸ νικᾶν, ἀλλὰ καὶ τῶν συστάδην κρατεῖν δυναμένων· οὐδὲ διὰ τοῦτο Λακεδαιμόνιοι πλείστον ἐδύναντο, τῷ τάχιστα θεῖν, ἀλλὰ τῷ μένοντας ἀναιρεῖν. εἰ δὲ πρὸς ὑγίειαν ἐξετάζεις, ἐφ' ὅσον ἀνίσως γυμνάζει τὰ μέρη τοῦ σώματος, ἐπὶ τοσούτων οὐδ' ὑγιεινόν. ἀνάγκη γὰρ οὕτως [508] τὰ μὲν ὑπερπονεῖν, τὰ δ' ἀργεῖν παντελῶς. οὐδέτερον δ' αὐτῶν ἀκαθόν, ἀλλ' ἅμφω καὶ τόσων ὑποτρέφει σπέρματα, καὶ δύναμιν ἀρρώστον ἐργάζεται.

Κεφ. δ'. Πάλιστα οὖν ἐπαινῶ γυμνάσιον, ὃ καὶ σώματος ὑγίειαν ἐκπορίζει, καὶ μερῶν εὐαρμοστίαν, καὶ ψυχῆς ἀρετὴν παρὰ τούτοις· τοῦτο δὲ τὸ διὰ τῆς μικρᾶς σφαίρας ὑπάρχει. καὶ γὰρ εἰς πάντα ψυχὴν δυνατὸν

exercitia probare. Verum hoc secus habet; ego enim, quod immodicum est, ubique damno, artemque omnem modice tractandam censeo; quod si quid mensura caruerit, pulchrum illud haud quaquam fatebor. Cursus igitur minime laudaverim, quippe qui corporis habitum extenuent, hominemque ad fortitudinem nullatenus assuesciant; non enim celeriter fugientibus victoria debetur, sed his, qui cominus valeant obdurare; neque, quod celerrime currerent, Lacedaemonii plurimum potuerunt, sed quod hostes persilendo trucidarent. Quod si, cursus quam bonae profit valetudini, quaesieris, quatenus corporis partes inaequaliter exercet, eatenus salubris non est censendus. Necessse est enim in hoc alia quidem nimis fatigari, alia vero penitus torpere, quorum neutrum conducit, imo vero ambo morborum gignunt semina, viresque imbecillas reddunt.

Cap. IV. Exercitium igitur id potissimum commen-
daverim, quod bonam corporis valetudinem ac partium
conciunitatem unaque animi virtutem praestare possit,
quale illud est, quod in parva pila consistit. Animum

Ed. Chart. VI. [508.]

Ed. Bas. IV. (502.)

ὠφελεῖν, καὶ τοῦ σώματος τὰ μέρη δι' ἰσού μάλιστα γυμνάζει πάντα, ὃ καὶ μάλιστα εἰς ὑγίαν συμφέρει, καὶ συμμετρίαν ἔξωθεν ἐργάζεται, μήτ' ἄμετρον πολυσαρκίαν, μήτ' ὑπερβύλλουσαν ἰσχύνητα φέρον, ἀλλ' εἰς τὰ τῆς ἰσχύος δεομένης πράξεις ἱκανόν, καὶ ὅσαι τάχους χρῆζουσιν, ἐπιτήδειον. οὕτω μὲν οὖν, ὅσον ἐν αὐτῷ, σφοδρότητος οὐδενὶ τῶν πάντων κατ' οὐδέν ἑλλείπεται. τὸ δὲ πρῶτον ἰδωμεν αὐθις· ἔστι γὰρ ὅτε καὶ τούτου δεόμεθα, διὰ τὴν ἡλικίαν, ἥ μηδέπω φέρει ἰσχυροῦς πόνοτος, ἥ μηκέτι δυναμένην, καὶ κάματος ἐπανεῖναι βουλευθέντες, ἥ ἐκ νόσων ἀνακομιζόμενα. δοκεῖ δέ μοι καὶ τούτῳ πλέον ἔχειν ἑτέρου παντός· οὐδέν γὰρ οὕτω πρῶτον, εἰ πρῶτος αὐτὸ μεταχειρίζοιο. δεῖ δὲ μέσως μένοντα τῇ καὶ αὐτῇ χρῆσθαι, μηδενὶ συμμετρίου ἀποσιάντα, καὶ μὲν ἡρέμα προβαίνοντα, τὰ δὲ καὶ κατὰ χώραν μένοντα, μὴ πολλὰ διαγυμνασάμενον· ἐπὶ τῷδε κρίψει μυλακαῖς δι' ἐλαίου καὶ λουτροῖς θερμοῖς

etenim undique juvare potest, omnesque corporis partes pari modo maxime exercet, id quod et ad bonam valetudinem plurimum confert, et corporei habitus commensurationem efficit, utpote quod crassitiem nullam immodicam aut gracilitatem afferat, quin potius actionibus robore aut celeritate indigentibus sufficiens sit atque idoneum. Sic igitur, quantum ad vehementiam, attinet, nullo omnium est inferius. Mollitiem autem deinceps videamus; hac enim aliquando indigemus, aut propter aetatem, quae maximos labores vel junior nondum ferre, vel antiquior jam facta non etiam sustinere valent; aut quod lassitudini consulere velimus; aut quod a morbo convalescamus; in ea quoque (ut mihi quidem videtur) reliqua cuncta excellit; nullum est enim adeo lenē, modo leviter ipsum tractaveris. Oportet autem ipso medium te locum obtinentem, nulla ex parte ab eo, quod modicum sit, declinantem, nunc quidem sensum procedendo, nunc vero loco stando, ac denique membra non admodum agitando uti; mollibus postea ex oleo frictionibus calidisque balneis uteris. Hoc equidem om-

Ed. Chart. VI. [508.]

Ed. Bas. IV. (302.)

χρησθαι. τοῦτο μὲν ἀπάντων ἐστὶ πρῶτον, ὥστε καὶ ἀναπαύεσθαι θεομένοις συμφορώτατον εἶναι καὶ ἀρρώστον δύναμιν ἀναλαβέσθαι δυνατώτατον, καὶ γέροντι καὶ παιδί συμφορώτατον. ὅσα δὲ τοῦτου μὲν ισχυρότερα, τοῦ δ' ἥκρας σφοδροῦ πρῶτερα, διὰ τῆς μικρᾶς σφαίρας διεργεῖται, χρὴ καὶ ταῦτα γινώσκειν, ὅστις γε ὁρθῶς βούλεται διὰ πατὴρος αὐτὰ μεταχειρίζεσθαι. καὶ γὰρ εἴποτε δι' ἀναγκαίων ἔργων, οἷα τὰ πολλὰ πολλάκις ἡμᾶς καταλαμβάνει, πονήσεας ἀμέτρως ἢ τοῖς ἅτοις μέρεσιν ἢ τοῖς κάτω πῦσιν, ἢ χερσὶ μόναις, ἢ ποσὶν, ἔνεστι σοι ἐν τοῦδε τοῦ γυμνασίου τὰ μὲν ἀναπαῦσαι, τὰ πρότερον κεκμηκότα, τὰ δὲ εἰς τὴν ἴσην ἐκείνοις κίνησιν καταστήσαι, τὰ πρότερον ἄργά πυνταλῶς μεμενηκότα. τὸ μὲν γὰρ ἐκ διαστήματος ἱκανοῦ βάλλειν εὐτόνως, ἢ οὐδὲν τοῖς σκέλαις, ἢ παντάπασιν ὀλίγον χρόνον, ἀναπαύει μὲν τὰ κάτω, τὰ δ' ἄνω κινεῖ ἡσυχρότερον· τὸ δ' ἐπιπλέον διαθίοντά καὶ ὁμῶς ἐκ πολλοῦ διαστήματος ὀλιγάκις τε προχρῆσθαι τῇ βολῇ τὰ κάτω μᾶλλον διαπονεῖ καὶ τὸ μὲν ἡπειγμένον ἐν αὐτοῖς

nium est remississimum, adeo ut et quiete indigentibus utilissimum, atque ad imbecillas vires revocandas valentissimum, senique ac puero sit conducentissimum. Quae vero hoc quidem laboriosius, mitius vero, quam quod vehementissimum sit, in parvae pilae exercitio fieri solent, ea quoque cognoscat opus est, quicumque ipsa recte semper tractare voluerit. Etenim si quando ob necessaria negotia, quibus per saepe detinemur, aut supernas partes omnes, aut infernas, aut manus duntaxat, aut pedes immodice fatigaveris, licet exercitatione huiusmodi partim quidem sistere, quae prius laborarunt, partim vero, quae antea penitus torpuerunt, ad parem illis motionem ducere. Si quis enim e multo intervallo crurum opus aut nihil aut omnino parum admittens magno cum conatu projiciat, inferna quidem sistit, superna vero vehementius movet. Quod si plerumque ac celeriter cursitans e multo intervallo pettaro pilam projecerit, inferna magis fatigabit; sedinatio insuper ac celeritas in ea reperta absque

Ed. Chart. VI. [508. 509.]

Ed. Bas. IV. (502.)

καὶ ταχὺ χωρὶς συντονίᾳ; ἰσχυρῶς τὸ πνεῦμα μᾶλλον
 γυμνάζει, τὸ δ' ἕτερον, τὸ ἐν ταῖς ἀντιλήψεσι, καὶ βολαῖς,
 καὶ λαβαῖς, οὐ μὴν ταχύ γε, τὸ σῶμα μᾶλλον ἐπιτείνει τε
 καὶ ῥώννυσιν. εἰ δ' εὐτοτόν τε ἅμα καὶ ἡπειγμένον εἴη,
 διαπονήσκει τοῦτο μεγάλως καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα,
 καὶ πάντων ἔστιαι γυμνασίων σφοδρότατον. ἐφ' ὅσον δὲ δεῖ
 καὶ ἐκαστὴν χρεῖαν ἐπιτείνειν τε καὶ ἀνέναι, γράψαι μὲν
 οὐχ οἷόν τε, (τὸ γὰρ ἐν ἐκάστῳ ποσὸν ἀρρήτιον,) ἐπ' αὐτῶν
 δὲ τῶν ἔργων εὐρεῖν τε καὶ δεῖξαι δυνατὸν, ἐν ᾧ δὴ καὶ
 μάλιστα τὸ πᾶν κῦρος· [509] οὐδὲ γὰρ ἡ ποιότης ἐστὶ
 χρήσιμος, εἰ τῷ ποσῷ διαφθείροιτο. τοῦτου μὲν δὴ τῇ παι-
 δογρίβῃ μετέστω, τῇ μὲλλοντι τῶν γυμνασίων ἐπηγεῖσθαι.

Κεφ. ε'. Τὸ δ' ὑπόλοιπον τοῦ λόγου περαινέσθαι
 βούλομαι γὰρ ἐφ' οἷς εἶπον ἀγαθὰς προσέναι τῷδε τῷ
 γυμνασίῳ, μὴδ' ὥς ἐκτός ἐστι κινδύνου παραλειπεῖν, οἷς
 τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων περιπίπτει. δρόμοι μὲν γὰρ ὡσαύ-
 τος πολλοὺς ἤδη διέφθειραν, ἀγγεῖον ἐπὶ καιρὸν ῥήξαντας· οὕτως
 δὲ καὶ ῥωταὶ μεγάλα τε ἅμα καὶ σφοδρά, καὶ ἔτι χροῖον

gravi conatu anhelitum magis exercet: alterum vero, rece-
 ptio videlicet ac transmissio, exceptioque absque celeritate,
 corpus magis intendit ac roborat: at si vehemens co-
 natus unaque festinatio fuerit, hoc et corpus et anhelit-
 um magnopere fatigabit, eritque omnium exercitiorum
 vehementissimum. Quousque autem pro singulo quoque
 usu intendenda aut remittenda sit exercitatio, scribere
 quidem impossibile; neque enim cuiusque quantitas expli-
 cabilis est; in opere tamen ipso adinvenire atque osten-
 dere possumus, in quo sane vis tota maxime consistit;
 nihil enim prodest qualitas, si quantitate labefactetur. Hoc
 igitur sit curae paedotribae, qui exercitationi sit praefuturus.

Cap. V. Reliquum autem sermonis absolvatur. Volo
 namque ad haec quae dixi bona huic exercitio addere,
 neque quod extra pericula sit, quibus aliorum plurima
 illiduntur, missum facere. Carfus enim celsus rupto
 vase praecipuo multos jamdudum perdidere; sic autem
 et voces magnae simulque vehementes uno tempore affa-

Ed. Chart. VI. [509.]

Ed. Bał. IV. (302.)

ἀνθρώποις ἐκφωνηθεῖσαι, μεγίστων κακῶν οὐκ ὀλίγοις αἷτια, καὶ ἵππασίαι σύντοτοι τῶν τε κατὰ νεφροὺς ἐρῶν τὰ καὶ κατὰ θώρακα πολλάκις ἐβλάψαν, ἥτοι δ' ὅτε καὶ τοὺς σπερματικούς πόρους, ἵνα τὰ τῶν ἵππων ἁμαρτήματα παραλείπω, δι' ὧν πολλάκις ἐκπεσόντες τῆς ἔδρας αἱ ἵππεῖς παραχρῆμα διεφθάρησαν. οὕτω δὲ καὶ τὸ ἄλμα, καὶ ὁ δίσκος, καὶ τὰ διὰ τοῦ κόμπειν γυμνάσια. τοὺς δ' ἐκ τῆς παλαιστρας τί δεῖ καὶ λέγειν; ὡς ὅπαντες λελώβηνται τῶν Ὀμηρικῶν Λιγῶν οὐδὲν μῆλον. ὥς γὰρ ἐκαίτός φησι ὁ ποιητής

χαλᾶς τε, ῥυσσᾶς τε, παραβλῶπᾶς τ' ὀφθαλμῶ,
οὕτω τοὺς ἐκ τῆς παλαιστρας ἴδοις ἂν ἢ χαλοὺς, ἢ διεστραμμένους, ἢ τεθλασμένους, ἢ πάντως γὰρ τι μέρος πεπηρωμένους. εἰ δ' ἡ πρός οἱς εἶπον ἀγαθοῖς ἔτι καὶ τοῦθ' ὑπάρχει τοῖς διὰ τῆς σμικρᾶς σφαίρας γυμνασίαις, ὡς μηδὲ κινδύνῳ πελάζειν, ἀπάντων ἂν εἴη πρός ἀφελειαν ἄριστα παρεσκευασμένα.

tim emissae maximorum malorum non paucis causas fuerunt; violenti quoque equitatus circa renes aliquid fregerunt, saepe etiam thoracis partibus, nonnunquam etiam feminariis meatibus noxam intulere, ut equestrum delicta praetermittam, quibus saepe a sella delapsi equites illico interierunt. Sic autem et saltus, et discus, et quas per flexiones fiunt exercitia *sepe habent*. Quid autem de his dicendum, qui in palaestra versantur? quum omni ex parte non minus, quam Litae illae apud Homerum, mutilati sint. Quemadmodum enim ille inquit poeta, claudas, rugosas atque oculis distortas esse, sic eos, qui in palaestra versantur, vel claudos, vel distortos, vel fractos, vel omnino mutilos videris. Quum igitur praeter bona, quas dixi, id quoque accedat parvae pilae exercitio, ut scilicet neque periculo sit obnoxium, aliorum omnium ad usum optime patebit.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΑΦΡΟΔΙΣΙΩΝ.

Ed. Chart. VI. [509.]

Ed. Bas. IV. (302.)

Ἀφροδισίων μὲν κατὰ μὲν Ἐπίκουρον οὐδεμία χρῆσις ὑγιεινή· κατὰ δὲ τάληθις ἐκ διαλείμματων τηλικούτων, ὥς ἐπὶ ταῖς χρήσεσιν ἄνθρωπον αὐτὸν αὐτοῦ κουφότερον καὶ εὐπνότερον δοκεῖν γεγονέναι. ὁ δὲ καιρὸς τῆς χρήσεως, ὅταν ἀκριβῶς μέσον ἢ τῶν ἔξωθεν περιστάσεων ἀπασῶν τὸ σῶμα, μὴθ' ὑπερπεληρωμένον, μὴτ' ἐνδεές, μὴθ' ὑπερσφυγμένον, μὴθ' ὑπερθερμασμένον, μὴτ' ἐξηρασμένον, μὴθ' ὑγρασμένον ἀμέτρως. εἰ δὲ καὶ διαμαρτάνοιεν ποτε κατὰ τι, μικρὸν μὲν ἔστω τὸ ἀμαρτανόμενον, ἄμεινον δὲ τῷ τεθερμασμένῳ

GALENI DE VENEREIS.

Salubris rerum venerearum usus ex Epicuro nullus est; revera autem salubris usus est ab intermissionibus tantis, ut post usum homo levior factus esse faciliusque spirare videatur. Opportunum autem utendi tempus est, quum exquisitè medium obtineat omnium externarum circumstantiarum corpus, neque immoderatus repletum, neque vacuum, neque nimis perfrigeratum, neque supercalfactum, neque immodice exiccatum, neque lumectatum. Si vero interdum aliqua in re aberret, parvum esto, quod in errorem labitur. Salubrius autem calfacto magis

Ed. Chart. VI. [509. 510.]

Ed. Bas. IV. (392.)

μᾶλλον ἢ ἐφυγμένῳ, καὶ πεπληρωμένῳ μᾶλλον ἢ κεκενομένῳ, καὶ ὑγρασμένῳ μᾶλλον ἢ ἐξηρασμένῳ τῷ σώματι χοῦσθαι τοῖς ἀφροδισίοις. οἱ μὲν οὖν τὴν ἀσθενὴ δύναμιν ἔχοντες ἀπὸ τῆς λαγνείας εἰς ἐσχάτην ἀρρώστιαν ἀφικνοῦνται· οἱ δὲ ἰσχυρὰν καὶ τοσοῦτες ἀπὸ φλέγματος περιουσίας τῷ διαφορεῖν ἐκπλήρῃ τοὺς χυμοὺς ἀβλαβῆ ἔχουσι τὴν χρῆσιν αὐτῶν· οὕτω γὰρ τοῖς ὑγροῖς καὶ θερμοῖς ἐσσι, καὶ ὅσοι φύσει πολίσπερτοι. ἀλλὰ καὶ θερμαίνει τὸ σῶμα τοῖς ἐρύοιμότην ἔχουσι τὴν δύναμιν ἢ λαγνεία, τοῖς δὲ ἀσθενέσιν ἐν μὲν τῷ παραχρῆμα θερμαίνει, ψύχει δὲ μετὰ ταῦτα γενταίῳ. [510] οἷοι μὲν οὖν εὐθέως ἐπὶ ταῖς συνουσίαις ἀπὸ νεότητος ἀσθενεῖς γίνονται, τινὲς δὲ, εἰ μὴ σινηχῶς χρωῖται, βαρύνονται τὴν κεφαλὴν, ἀσώδεις τε καὶ πυρετώδεις γίνονται, καὶ χεῖρον ὀρέγονται, καὶ ἥττον πέπτουσι. ταιαύτης γοῦν ἐνίους ὄντας φύσεως, εἴτ' ἐγκρατεῖς ἀφροδισίων χρήσεως γενομένους, παρκώδεις τε καὶ δυσκινήτους ἐγνώμεν ἀποτελεσθέντας, ἐνίους δὲ καὶ σκυθρωποὺς ἀλόγους καὶ δυσελπίδας ὁμοίως

quam perfrigerato, et repleto magis quam vacuato, et humectato magis quam exiccato corpori rebus uti venereis. Qui igitur imbecillas vires habent, ii certe ab immoderata venere in extremam infirmitatem procidunt; qui vero robustas, quique aegrotant pituitae copia, quod humores amplius discutiant, innoxium ipsarum usum ferunt; sic enim calidis et humidis contingit, et quibuscunque natura semine foecundis. Quin et corpus eorum, qui robustas habent vires, venus calefacit; quibus vero imbecillae sunt, in promptu quidem calefacit, sed postea vehementer refrigerat. Proinde nonnulli quidem post coitum a juventute quamprimum imbecilles evadunt; nonnulli vero, nisi assidue utantur coitu, capitis gravitatem incurrunt, cibos fastidiunt, febriculosi sunt, deterius appetunt, minusque concoquunt. Quosdam ejusmodi naturae esse novimus, ut, quum a rebus venereis abstinerent, tum torpidi, tum ad motum difficiles facti sunt; quosdam vero, qui melancholicorum more praeter ratio-

Ed. Chart. VI. (310.)

Ed. Bas. IV. (302.)

τοῖς μελαγχολικοῖς· ταῦτα δὲ πανόμενα ταχέως ἐπὶ ταῖς τῶν ἀφροδισίων χρήσεσι. ταῦτ' ἀναλογιζομένη μοι μεγάλοις φαίνεται βλάπτειν ἢ τοῦ σπέρματος ἐπίσχεσις, ἐφ' ὧν αὐτό τε φύσει κακοχυμότερον καὶ πλέον, ἀργότερόν τε ὁ βίος, καὶ τῶν ἀφροδισίων μὲν ἢ χρήσις πρότερον μὲν ἱκανὴ πάνυ, μετὰ ταῦτα δὲ ἀθρόως ἐγκρατεῖς ἐγενήθησαν, ἰσχυροὶ τε καὶ νέοι. τοῦτοις ἢ τοῦ σώματος ἕξις εἰς ἀραιότητα πλέον ἢ περ ἢ δύναμις εἰς ὀξείωσιν ἀλλοιοῦται· καὶ τις ἐπανόρθωσις διὰ τῶν συναγόντων καὶ σφιγγόντων γίνεται αὐτοῖς, ὅποιον ἔστι παρασκευαστικὸν γυμνάσιον. εἰ δὲ δὴ καὶ ψῦξις τις ἐπὶ τοῖς ἀφροδισίοις ἐγγίγνοτο, καὶ κατὰ τοῦτ' ἂν εἴη τῇ παρασκευαστικῇ γυμνασίᾳ χρησιέων, ἐπεγείρει γὰρ τὴν θερμότητα. τῆς δὲ ὥρας τοῦ ἔτους ἐπιτρεποῖσης, οἷοδὲ τῆς ὑπὸ χρολousίας ἀφεκείον. ἐδίσματα δὲ τῇ πλήθει μὲν ἐλάττω, τῇ ποιότητι δὲ καὶ ὑγρότερον δοτέον, ἵνα καὶ πέψη καλῶς αὐτὰ, καὶ τὴν ἀφροδισίων ἐπανορθώσῃται ξηρότητα. χρὴ δὲ οὐδὲ ψυχρότερα τὴν ψῦσιν, ἀλλὰ τῆς μέσης ἰδέας

nem moelli ac spei expertes evaserint; haec vero omnia quamprimum veneris usu sedata fuisse. Haec mihi confidanti magnopere laedere videtur seminis retentio, in quibus ipsum tum natura deterioris est succi, tum copiosius est, et otiosior vita, et veneris usus prius quidem frequentior, postea vero assatim abstinuerunt. Qui robusti ac juvenes sunt, his corporis habitus in raritatem potius quam vires in imbecillitatem mutatur; at his quaedam sit emendatio per ea, quae cogunt et constringunt, qualis est praeparans exercitatio. Si vero etiam aliqua perfrigeratio post venerem corporibus oboriatur, erit etiam exercitatione praeparante ob eam causam utendum; calorem enim excitat. Concedente vero anni tempestate a frigido balneo haud erit abstinendum. Edulia vero copia quidem parciora, qualitate vero humidiora exhibenda, ut tum probe ipsa concoquantur, tum a venere contracta siccitas emendetur. Sed oportet neque temperamento frigidiora, sed media calefacientium specie ipsa

Ed. Chart. VI. (510.)

Ed. Bas. IV. (302.)

τῶν θερμαινόντων ὑπάρχει αὐτά. διότι γὰρ ἐξ ἀφροδισίων
ἀραιότερον αἷμα καὶ ἀσθενέστερον, ψυχρότερόν τε καὶ ξη-
ρότερον ἀποτελεῖται τὸ σῶμα, καὶ ὁ δῆπου τὰ πυκτοῦντα
καὶ θερμαίνοντα καὶ τὴν δύναμιν ἀναβίωννόντα προσφι-
ρισθαι, καὶ τούτους εἶναι σκοποὺς ἐπ' αὐτοῖς.

esse. Nam quoniam corpus a venere rarius simul ac im-
becillius, frigidius et siccus efficitur, quae sane densant
et calesciunt et vires reparant, adhibenda sunt; atque
hi sunt scopi, qui huc spectant.

L I P S I A E

L I T E R I S . F R I D E R . C H R . D Ü R R I I .

005642346

